UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Jacobi Usserii Armachani Annales Veteris Et Novi Testamenti

Ussher, James

Lutetiæ Parisiorum, 1673

Jacobi Usserii Armachani Annlium Pars Posterior.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14425

Visual Library

JACOBI USSERII ARMACHANI ANNALIUM PARS POSTERIOR.

IN QUA,

PRÆTER MACCABAICAM

ET

NOVI TESTAMENTI HISTORIAM,

Imperii Romanorum Cæsarum sub C. Julio & Octaviano ortus, rerumque in Asia & Ægypto gestarum continetur

CHRONICON:

AB

Antiochi Epiphanis regni exordio, usque ad Imperii Vespasiani initia atque extremum Templi & Reipublicæ Judaicæ excidium, deductum.

LECTORI.

HABES hic, Lector, *Annalium* noſtrorum partem alteram: quam in Rhodi & Inſularum inter Aſiam & Europam poſitarum hiſtoria auctiorem priore invenies. Licèt enim eas priùs, laboris minuendi gratia, ad Græciam referre ſtatuerim: conſiderato tamen in Orientalis Imperii diviſione Aſianæ diœceſi Inſularum provinciam fuiſſe attributam, in Aſia quoque & ipſe collocandas eas eſſe poſtea judicavi. Quæ de oſtentis, præſagiis & oraculis profero, ex authorum, è quibus ea ſunt producta fide refero: quid de iis ſentiendum ſit, doctiſſimorum virorum, quorum de hoc argumento ſcripta accurata extant, judicio relinquens. In Cornelio Tacito citando, Berneggeri & Freinshemii editionem, capitibus diſtinctam, ſum ſecutus. Eorum quæ in Evangelicæ & Apoſtolicæ Hiſtoriæ diſpoſitione ampliorem confirmationem requirere videbuntur, in Chronologia ſacra,* (ſi vitam Deus & vires ad eam perficiendam dederit) rationem ſum redditurus. Interim errata, quæ vel mea vel operarum incuria ſunt admiſſa, ut emendes rogo.

* Quam in fine hujus Tomi, ſed (morte auctoris) non perfectam, damus juxta Editionem editam Oxonii ann. 1660.

RERUM ASIATICARUM ET ÆGYPTIACARUM CHRONICON;

A Maccabaicorum temporum initiis ad Judaicæ Reipublicæ excidium sub Vespasiano productum.

3829 QUUM Antiochus, Antiochi Magni filius, Roma (ubi obses fuerat) in patriam rediens, Athenas perveniſſet, frater ejus Seleucus inſidiis Heliodori ſublatus eſt. Heliodorum vero, Syriæ regnum affectantem, Eumenes & Attalus expulerunt, deducto in poſſeſſionem ejus Antiocho, ut hoc beneficio amicum eum ſibi redderent: jam enim ob quaſdam offenſiunculas etiam hi Romanos ſuſpectos habebant. [*Appian. in Syriacis pag.* 116, 117.] 4539 175

Demetrius Seleuci filius, cui jure regnum debebatur, decimum tunc ingreſſus ætatis annum, Romæ obſes eo tempore remanſit. Apollonius vero, qui cum ipſo educatus fuerat, mortuo Seleuco, (apud quem plurimum gratia valuerat) Miletum ex aula migravit. [*Polyb. legat* 114.] Novum autem regem Antiochum Syri *Epiphanem* ſive *Illuſtrem* cognominarunt; quod alienis regnum uſurpantibus, ipſe avitæ ditionis aſſertor exortus ſuis illuxerit. [*Appian. Syriac. pag.* 117.] Quem tamen à fanaticis moribus, *Epimanem* ſive *Inſanum*, rectius appellandum cenſuit Polybius. [*apud Athenæum, lib.* 2. *cap.* 2. *lib.* 5. *cap.* 4. *& lib.* 10. *cap.* 12.]

Syriæ enim regnum adeptus, novam quandam & cæteris inſolitam Regibus vitæ rationem ſtatim iniit. Primum clam è regia digreſſus inſciis miniſtris, per urbem temere vagabatur uno aut altero comite adſcito. Præterea honori ducebat cum plebeiis atque infimæ ſortis peregrinis & advenis verſari ac comportare. Quod ſi quos forte juvenes convivium celebrare ſenſerat, ſtatim cum poculo & ſymphonia ad comeſſationem accedebat: adeo ut rei novitate perculſi plerique partim ſe in fugam darent, partim metu conticeſcerent. Poſtremo dempta veſte regia, amictus toga, perinde ac Romæ à candidatis fieri viderat, ſalutabat ac prehenſabat obvium quemque ex plebe; atque interdum Ædilitatem interdum Tribunatum plebis petebat. Magiſtratum demum populi ſuffragiis adeptus, Romano more poſita eburnea ſella jus dicebat, cognoſcebatque de forenſibus cauſis & controverſiis civium, eo ſtudio eaque diligentia, ut prudentiſſimus quiſque ambigeret quidnam ſibi vellet. Quidam ſimplicitatem, quidam imprudentiam, nonnulli inſaniam id interpretabantur. [*Diodor. Sicul. in Excerptis Valeſii pag.* 305, 306.] Habet iſta & Athenæus (in ſupra citato lib. 5. cap. 4. & lib. 10. cap. 12.) ex Polybii Hiſtoriarum libro 26. quæ & Livius in librum ſuum 41 tranſtulit; ut in fragmento illo videre licet, quod de *Perſeo* perperam interpretatus eſt Carolus Sigonius.

Anno regni Græcorum (ſive Macedonum, à Seleuco) 137. regnare Antiochum cœpiſſe, & 149. vita exceſſiſſe, primi libri Maccabaici ſcriptor nos edocet. (*cap.* I. 10. *&* VI. 16.) Unde & annos illi XII. in Chronico ſuo tribuit Johannes Malela Antiochenus, qui à Porphyrio, Euſebio, Hieronymo, Severo Sulpicio & aliis XI. tantum nominantur. Ad quorum conciliationem dicendum, anno 137. deſinente cœpiſſe, & 149. ineunte (à verna tempeſtate, ut huic authori numerare mos eſt) deſiiſſe regnare Antiochum; ultra 11 annos aliquot præterea menſibus exactis.

Huic primum ab his qui in Syria Ptolemæo Philometori favebant non datum fuiſſe honorem regium, ſed poſtea ſimulatione clementiæ illum obtinniſſe; in commentariis ad XI. caput Danielis affirmat Hieronymus. Inita vero cum Eumene ſocietate, Syriæ & finitimis gentibus potenter imperavit: Babylonis ſatrapia Timarcho, ærarii vero cura Heraclidæ fratri commiſſa; fratribus ambobus, turpi ſibi conſuetudine conjunctis. [*Appian. Syriac. pag.* 117.]

Hyrcanus Joſephi filius, Tobiæ nepos, videns præpotentem Antiochum, & veritus ne in poteſtatem ejus redactus pœnas daret eorum quæ contra Arabas auſus fuerat, ipſe ſibi manus intulit: poſſeſſionem vero ejus univerſam occupavit Antiochus. [*Joſeph. lib.* 12. *cap.* 5.]

Jaſon,

Jason, Simonis II. Pontificis filius, diuturni pontificatus fratris sui Oniæ III pertæsus, ut eum ipse adipisceretur, 360 argenti talenta, & reditus cujusdam alterius 80, Antiocho est pollicitus: additis præterea & 150 aliis si concederetur ipsi potestas gymnasium & ephebium Hierosolymis constituendi, atque Hierosolymitanos in civium Antiochenorum numerum referendi. Quibus conditionibus ab avaro rege libenter acceptis, Jason amoto fratre Onia Pontificatum invasit: principatumque obtinens, ad Græcum statim ritum populares suos cœpit traducere, humana regum indulta per Johannem Eupolemi (qui postea legatione ad Romanos functus est) patrem Judæis obtenta dejecit, & legitimas administrationes dissolvens nova legi repugnantia induxit instituta. [II. *Maccab.* IV. 7,--11.] Oniæ III per hoc tempus vita functo fratrem *Jesum*, qui *Jasonem* se vocari maluit, substitutum, & amoto demum (post triennium) à sacerdotio Jasone, novi Pontificis Menelai & Tobiæ filiorum (sive nepotum Hircani fratrum) opera Græcos ritus introductos fuisse, in lib. 12. Antiquit. cap. 6. Josephus affirmat. Sed in libello de Maccabæis longè aliter, & ad mentem Maccabaici scriptoris (si immanem illam pensionis annuæ summam exceperis) satis accommodatè, hunc in modum idem rem retulit. Antiochus *abrogato Oniæ summo sacerdotio, Jasonem fratrem ejus suffecit, 3660. talenta singulis annis illi dare pollicitum. Qui factus summus sacerdos & populi dux, gentem ab antiquis moribus & institutis alienatam ad omnem iniquitatem seduxit: ita ut non in arce solum patriæ nostræ gymnasium institueret, sed & templi curam aboleret.*

3830 Anno Philometoris 7, Nabonasari 574, Phamenoth secundùm Ægyptios die 27 (*Maii Juliani die 1 ineunte*) horis 2. post mediam noctem, Eclipsis Lunæ Alexandriæ observata est. [*Ptolem. lib. 6. cap. 5.*] 4540

Inter Cretenses mutuo furore semetipsos lacerantes, sex mensium induciæ fuerunt: deinde multo gravius bellum exarsit. Verùm adventu Q. Minutii legati, qui cum decem navibus ad sedanda eorum certamina à Romanis missus erat, in spem pacis venerunt. [*Liv. lib. 41.*]

Lycii quoque per idem tempus, incitante Eumene, à Rhodiis deficientes, bello ab eis vexabantur. Castella quædam, & ager in extremis finibus situs oppositæ continentis Rhodiorum, à præsidiariis Eumenis infestabantur. [*Polyb. legat. 61. & 67. Liv. lib. 41. & 42.*]

Judæi nonnulli apostatæ, cum Onia Pseudo-pontifice consentientes, impetrata à rege Antiocho potestate vivendi secundum statuta Gentium, sub ipsam arcem Sionis gymnasium extruxerunt; epheborum pulcherrimos sub petaso legibus Ephebei subjecerunt, atque arte reduxerunt sibi præputia; ut nudi quoque non essent Græcis dissimiles. Sicque invalescebat Hellenismus, & progressus morum alienigenarum; ut non amplius alacres Sacerdotes essent ad ministeria altaris; sed templum ipsum contemnentes, & sacrificia negligentes, festinarent participes esse iniquæ exhibitionis quæ in palæstra post disci certamen fiebat. [I. *Maccab.* I. 11,--15 & *cum* II. *Maccab.* IV. 12. 13. *Josepho, lib. 12. cap. 6.*]

Cum quinquennalis agon Tyri celebraretur, cui rex Antiochus aderat; impius Jason spectatores eo misit Hierosolymitanos jure civitatis Antiochenæ donatos, τετρακοσιας vel (ut rectius multo in Bibliothecæ Arundellianæ Ms. codice legitur) τετρακοσιας 3500 argenti dragmas ad sacrificium Herculis afferentes: quas illi tamen ad navium trierium fabricam erogandas procurarunt. [II. *Maccab.* IV. 18, 19, 20.]

3831 Ab Antiocho rege missi legati Romam venerunt: quorum princeps Appollonius (quem Romanorum legati qui in Syria fuerant in maximo honore apud regem, amicissimumque populo Romano fuisse renunciarunt) in Senatum introductus, præter stipendium à rege debitum (quod serius fuisse præstitum, multis justisque causis excusabat, vasa præterea aurea quingentum pondo donum attulit. Addidit, *petere Regem, ut quæ cum patre suo societas atque amicitia fuisset, ea secum renovaretur: imperaretque sibi populus Romanus, quæ bono fidelique socio regi essent imperanda; se nullo usquam cessaturum officio. Ea merita in se Senatus fuisse, quum Roma esset, eam comitatem juventutis, ut pro rege, non obside, omnibus ordinibus fuerit.* Legatis benigne responsum: & societatem renovare cum Antiocho, quæ cum patre ejus fuerat, A. Attilius prætor urbanus jussus. Quæstores urbani stipendium, vasa aurea Censores acceperunt: eisque negotium datum est, ut ponerent ea in quibus templis videretur. Legato centum millium æris munus missum, & ædes liberæ hospitio datæ, sumptusque decretus, donec in Italia esset [*Liv. lib. 42.*] 4541

Antiocho filius natus est Antiochus Eupator; quem ille novennem moriens reliquit. [*Appian. Syriac. pag. 117. & 131.*]

Mortua Ptolemæi Philometoris dilecta matre Cleopatra, Antiochi Magni filia & Antiochi Epiphanis sorore, cui pater Cœlesyriam (vel magnam saltem ejus partem) dotis nomine tradiderat; Eulæus eunuchus nutricius Philometoris & Lenæus Ægyptum regentes, Cœlesyriam ab Antiocho Epiphane, ut fraude occupatam repetebant: quod bello inter avunculum & puerum originem præbuit; ut ex Callinici Sutorii Alexandrinis historiis refert Porphyrius. [*apud Hieronym. in cap. 11. Danielis.*] Pro Philometoris vero jure in repetenda Cœlesyria illatum est; Antiochum Magnum patrem Epiphanis Ptolemæo Epiphani patria Philometoris in pupillari ætate constituto contra jus & fas Cœlesyriam primum eripuisse; eamque postea eidem cum filia sua Cleopatra dotis nomine restituisse. Antiocho Epiphane contra asserente, à tempore quo pater illius patrem Philometoris ad Parium devicit, Syriæ regibus Cœlesyriam semper paruisse; eamque Cleopatræ Philometoris matri pro dote à patre concessam fuisse pernegante. [*Polyb. legat. 72. & 82.*]

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

Sedere tum primum in throno cœpit Philometor, & τῶν προτελείων illius acta est celebritas. [II. *Maccab.* IV. 21.] Tumque Ptolemæi (Dorymenis filii, cognomento qui Macron dictus est) prudentia enituit. Qui cum Cypri insulæ præfecturam Rege admodum puero accepisset, neque regiæ pecuniæ dispensatoribus quicquam redderet, posteaquam adolescentiam jam Rex attigit, collectam satis magnam pecuniæ vim Alexandriam misit: Rege & cæteris omnibus aulicis priorem illius parsimoniam vehementer hic probantibus. [*Polyb. lib.* 27. *in Excerptis Valesii, pag.* 126.]

Antiochus, misso in Ægyptum Apollonio Menesthei filio ad Philometoris regis προτέλεια celebranda, percipiens eum à rebus suis alienum esse factum, curavit ut contra ipsum confirmaretur. Unde Joppen veniens, profectus est Hierosolyma: ubi magnifice à Jasone & civitate acceptus, cum facibus & acclamationibus, introductus est. Inde vero in Phœniciam cum exercitu abiit. [II. *Maccab.* IV. 21, 22.]

5832 Jason, post triennium quam Pontificatum ab Antiocho nundinatus fuerat, Menelaum Simonis Benjaminitæ proditoris fratrem misit; ut promissam Regi afferret pecuniam, & de negotiis eum necessariis commonefaceret. Ille vero legationis opportunitate in rem suam usus, iisdem artibus quibus Jason fratrem suum Oniam, & ipse Jasonem circumvenit: argentique 300. talenta, supra ea omnia quæ à Jasone præstanda erant, Regi pollicitus, ad seipsum summum transtulit Sacerdotium. [II. *Maccab.* IV. 23, 24, 25. *Sever. Sulpic. Histor. sacr. lib.* 2.] Hunc Menelaum prius Oniam fuisse dictum, atque Oniæ III. ipsiusque Jasonis fratrem, & Simonis II. Pontificis filium natu minimum extitisse, Josephus asserit. [*Antiquit. lib.* 12. *cap.* 6. *cum lib.* 15. *cap.* 3.] | 4542 | 172

Menelaus regio mandato principatum adeptus, Jasonem in regionem Ammonitidem expulit: sed promissarum Regi pecuniarum nihil curavit. [II. *Maccab.* IV. 25, 26, 27.]

C. Popilio Lænate & P. Ælio Ligure Consulibus Attalum regis Eumenis fratrem legatum venisse Romam, Valerius Antias scribit; ad deferenda de Perseo Macedonum rege crimina, indicandosque apparatus belli. Plurium annales, & quibus credidisse malis, ipsum Eumenem venisse tradunt. Eumenes igitur ut Romam venit, cum summo honore exceptus & in Senatum introductus; causam veniendi Romam fuisse dixit, præter cupiditatem videndi Deos hominesque quorum beneficio in ea fortuna esset supra quam ne optare quidem auderet, etiam ut coram moneret Senatum, ut Persei conatis obviam iret. [*Liv. lib.* 42. *Appian. legat.* 25. *à Fulv. Vrsino edit.*] Tantaque omnium hic fuit taciturnitas, ut ante bellum perfectum & Perseum captum sciri non potuerit, quid aut ille locutus esset, aut Patres respondissent. [*Liv. ibid. Valer. Maxim. lib* 2. *cap.* 2.]

Post aliquot deinde dies Rhodiorum legationis princeps Satyrus, coram Senatu intemperantius in Eumenem invectus, quod Lyciorum gentem adversus Rhodios concitasset, graviorque Asiæ esset quam Antiochus fuisset; popularem quidem ac gratam populis Asiæ (nam eo quoque jam favor Persei venerat) orationem habuit: quæ Eumeni tamen majorem gratiam apud Romanos conciliavit: ita omnes ei honores habiti, donaque quam amplissima data, cum sella curuli atque eburneo scipione. [*Liv. ut supr. Diodor. Sicul. legat.* 16. *à Fulv. Vrsino edit.*]

Eumene Roma in regnum redeunte, & ut sacrificaret Apollini à Cirra ad templum Delphicum ascendente, insidiatores à Perseo submissi saxa duo ingentia devolverunt: quorum altero caput ictum est Regi, altero humerus sopitus; ex semita proclivi in declive multis super prolapsum jam saxis congestis. Amici postero die compotem jam sui ad navem deferunt: inde Corinthum, à Corintho per Isthmi jugum navibus traductis Æginam trajiciunt. Ubi adeo secreta ejus curatio fuit, admittentibus neminem, ut de morte ejus fama & in Asiam & Romam perlata fuerit. [*Liv. lib.* 42. *Appian. legat.* 25.]

Attalus, celerius quam dignum concordia fraterna erat obiisse Eumenem credens, non solum arci Pergamenæ præfecto tanquam jam haud dubius regni hæres est locutus, sed etiam sumpto diademate fratris uxorem Stratonicen (Ariarathis Cappadocum regis filiam) sibi despondens, paulo calidius in amplexus ejus ruit. Verum haud multo post fratrem vivere & Pergamum venire audiens, posito diademate, cum stipatoribus pro more obviam ivit, hastile gerens. Quem Eumenes & amice amplexus est, & reginam honorifice ac splendide salutavit: fratri nihilominus in aurem insusurrans.

Μὴ σαυτῷ γῆμαι πρὶν τελευτήσαντ' ἰδεῖν.
Vxorem haud duc, nisi defunctum videris.

Neque aliud per omnem vitam quod offensæ speciem haberet aut fecit aut dixit: sed eadem qua ante benevolentia eum prosecutus est. [*Liv. lib.* 42. *Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii pag.* 306. *Plutarch. in Apophthegmat. & lib. περὶ φιλαδελφίας.*]

Eumenes, præter pristinum odium recenti etiam scelere Persei stimulante, summa vi parabat bellum. Legati ad eum ab Roma, gratulantes quod è tanto periculo evasisset, venerunt. [*Liv. lib.* 42.]

Postquam Ariarathes rex Cappadocum ex uxore Antiochide Antiochi Magni filia duas filias & unum filium (Mithridatem primum, deinde Ariarathem dictum) suscepisset: ex duobus filiis quos uxor (sterilem se futuram rata) prius sibi supposuerat, Ariarathem seniorem cum mediocribus facultatibus Romam, juniorem Olophernem sive Orophernem dictum in Ioniam

I. *Vsser. Annal. p. post.*

misit ; ne de regno cum germano filio contenderent. [*Diodor. Sic. lib. 31. in Photii Bibliothec. cod 244.*] Hoc igitur anno ille Ariarathem filium suum educandum Romam misit, ut jam inde à puero assuesceret moribus Romanis hominibusque : petens, ut eum non sub hospitum modo privatorum custodia, sed publicæ etiam curæ ac velut tutelæ vellent esse. Ea Regis legatio grata Senatui fuit : decreveruntque, ut Cn. Sicinius prætor ædes instructas locaret, ubi filius Regis comitesque ejus habitare possent. [*Liv. lib. 42.*]

Romani legatos ad Reges socios miserunt, Eumenem, Antiochum, Ariarathem, Masanissam, & regem Ægypti Ptolemæum ; alios verò in Græciam, Thessaliam, Epirum, Acarnaniam, & Insulas : ut in bello contra Perseum ipsos se conjungerent. [*Appian. legat. 25*] Ad Asiam & Insulas explorandas T. Claudius Nero & M. Decimius sunt missi, atque adire Cretam & Rhodum jussi ; simul renovare amicitiam, simul speculari, num solicitati animi sociorum ab rege Perseo essent. [*Liv. lib. 42.*]

3833 Ex Asia qui circa socios reges missi erant legati redeuntes renuntiarunt, Eumenem in Asia, Antiochum in Syria, Ptolemæum in Alexandria sese convenisse. Omnes solicitatos legationibus Persei, sed egregie in fide permanere ; pollicitosque omnia quæ populus Romanus imperasset præstaturos. Civitates quoque socias adisse : cæteras satis fidas, solos Rhodios fluctuantes & imbutos Persei consiliis invenisse. Venerant legati Rhodii ad purganda ea quæ vulgo jactari de civitate sciebant : cæterum senatum iis dari, cum novi Consules magistratum inissent, placuit. [*Liv. ibid.*]

P. Licinio, C. Cassio Consulibus omnes reges civitatesque quæ in Europa quæque in Asia erant converterunt animos in curam Macedonici, ac Romani belli. Eumenem cum vetus odium stimulabat, tum recens ira, quod Persei scelere prope ut victima mactatus Delphis esset. Prusias Bithyniæ rex statuerat abstinere armis, eventumque expectare : nam neque pro Romanis se æquum censere adversus fratrem uxoris arma ferre : & apud Persea victorem veniam per sororem impetrabilem fore. Ariarathes Cappadocum rex, præterquam quod Romanis suo nomine auxilia pollicitus erat, ex quo est junctus Eumeni affinitate ; in omnia belli pacisque se consociaverat consilia. Antiochus imminebat quidem Ægypti regno, & pueritiam regis & inertiam tutorum spernens ; & ambigendo de Cœlesyria, causam belli se habiturum existimabat, gesturumque sine ullo impedimento, occupatis Romanis in Macedonico bello, id bellum : tamen omnia & per suos legatos Senatui, & ipse legatis eorum eximie pollicitus erat. Ptolemæus propter ætatem alieni etiam tum arbitrii erat : tutores & bellum adversus Antiochum parabant, quo vindicarent Cœlesyriam, & Romanis omnia pollicebantur ad Macedonicum bellum. [*Liv. lib. 42.*] Atque ita in auxilio Romanorum, Ptolemæus rex Ægypti, Ariarathes Cappadociæ, Eumenes Asiæ, & Masanissa Numidiæ fuerunt. [*Oros. lib. 4. cap. 20.*] 4543

Tres legati, A. Posthumius Albinus, C. Decius, & A. Licinius Nerva, à Romanis missi sunt ad Cretenses : qui sagittariorum auxilia eis subministrarunt. [*Liv. lib. 42.*]

Tres alii legati, T. Claudius Tiberius, P. Posthumius, & M. Junius, ad Insulas & Asiæ urbes sunt missi. Hi circumeuntes, hortabantur socios ad suscipiendum adversus Perseum pro Romanis bellum : & quo quæque opulentior civitas erat, eo accuratius agebant : quia minores secuturæ majorum authoritatem erant. Rhodii maximi ad omnia momenti habebantur ; quia non favere tantum, sed adjuvare etiam viribus suis bellum poterant, 40 navibus authore Hegesilocho comparatis ; qui in summo tum magistratu erat, quem Prytanim ipsi vocabant. Hic enim jam antea, simul ac cognitum erat bellum à Romanis cum Perseo gestum iri, multis rationibus cives suos cohortatus ut spes suas cum Romanis jungerent, desideraturos eos eundem navalem apparatum dicebat, quem nuper Antiochi, quem Philippi ante bello vidissent : trepidaturos tum Rhodios repente paranda classe quum mittenda esset, nisi instruere navalibus sociis cœpissent. Ideo magis enixe faciendum esse, ut crimina delata ab Eumene fide rerum refellerent. His illi incitati, 40. navium classem instructam ornatamque legatis Romanis advenientibus, ut non expectatam adhortationem esse appareret, ostenderunt. Et hæc legatio magnum ad conciliandos animos civitatum Asiæ momentum fuit. [*Id. ibid. Polyb. legat. 64.*]

Perseus post colloquium cum Romanis habitum, omnia causæ suæ jura epistolæ unius forma est complexus, & quæ ab utraque parte fuerant dicta : ita dispositа, ut superior finisse in disceptatione videri posset. Et circa alias quidem civitates per tabellarios dumtaxat literas illas formatas misit ; Rhodum vero etiam legatos ire jussit, Antenorem & Philippum. Qui ubi eo ventum, literas magistratibus tradunt : deinde post paucos dies in Senatum veniunt, à Rhodiis petunt, ut in præsentia quidem nihil moveant, sed quid geratur velut è specula prospiciant ; verum si Romani contra fœderis leges Perseum & Macedonas aggrediantur lacessere, pacem ut conciliare inter ipsos conentur. Id enim fieri, & interesse omnium, & Rhodiis præcipue convenire. Nam quo plus ipsi quam cæteri æquabilitati juris & libertati studeant, (ut qui non suæ tantum libertatis sint custodes ac vindices, sed & reliquorum etiam Græcorum :) eo diligentius observare, sibique pro virili cavere ipsos debere ab illis, quorum mens & consilia in contrarium tendant. Hæc & similia his pluta quum disseruissent legati, etsi placebat omnibus eorum oratio ; quia tamen præoccupati benevolentia Romanorum animi erant, & partis melioris authoritas vincebat, cæteris quidem comes se erga legatos exhibebant : cæterum

reſponſi loco Perſeum rogabant, nequid hujuſmodi à ſe poſtularet, unde poſſint exiſtimari voluntati Romanorum contrarium aliquid facere. Quod reſponſum Antenor quidem non accepit: verum reliqua Rhodiorum civilitate & humanitate uſus, in Macedoniam eſt reverſus. [*Polyb. legat. 65. Liv. lib. 42.*]

Caius Lucretius Prætor Romanus, dum circa Cephaleniam ſtabat claſſis, per literas cum Rhodiis egit, naves ſibi mitti petens: eamque epiſtolam Socrati aliptæ tradidit perferendam. Hæc Rhodum illo tempore eſt perlata, quo poſterioris ſemeſtris Stratocles Prytanis erat. Quum ea de re conſultatio haberetur, Agathageto quidem & Rhodophonti & Aſtymedi ac pluribus aliis placebat, ut ſine ulla tergiverſatione naves mitterent Rhodii, & ut jam inde à principio belli cum Romanis ſe jungerent. At Dino & Polyaratus, quibus ne illa quidem probabantur quæ antea Romanorum ad gratiam fuerant decreta, non à Romanis miſſam eam epiſtolam fuiſſe calumniabantur, ſed à Rhodiorum inimico rege Eumene; qui id omni ſtudio ageret, ut ad bellum ipſos traheret, ac populo impenſas & moleſtias non neceſſarias conciliaret. Eam enim ab alipta neſcio quo allatam Rhodum fuiſſe: quum Romani ad ejuſmodi miniſterium vel præcipuæ dignationis viros magno ſtudio deligere ſoleant. Adverſus iſtos quum Prytanis Stratocles ſeſe comparaſſet, & multa contra Perſeum diſſeruiſſet, Romanos è contrario multis laudaſſet; Rhodios pervicit, ut decretum de mittendis navibus ſanciretur. Itaque ſex triremibus extemplo inſtructis, Chalcidem quinque miſerunt duce Timagora; unam Tenedum, cui præfectus eſt Timagoras alter. Hic inventum in Tenedo Diophanem, qui à Perſeo ad Antiochum fuerat miſſus, ipſum quidem capere non potuit; at navem cum omni inſtrumento cepit. [*Polyb. legat. 67.*]

Romani, legationibus auditis quæ ex Aſia venerant, Rhodiorum & reliquarum civitatum ſtatu cognito, legatis Perſei ſenatum præbuerunt. [*Id. legat. 68.*] Tum igitur Solon atque Hippias de univerſis rebus dicere, & Patrum iram deprecari ſunt conati. Præcipua tamen cura, & minimè tamen probabiliter (manifeſta enim res erat) inſidiarum Eumeni factarum crimen eſt defenſum. Poſtquam peroraſſent, Senatus, qui bellum jam ante decreverat, denuntiavit eis, ut & ipſi, & quicunque è gente Macedonum Romam tum forte adveniſſet, extemplo mœnibus urbis Romæ, Italia intra trigeſimum diem excederent. [*Id. ibid. Diodor. Sicul. legat. 17. Liv. lib. 42.*]

Quum Eumeni denunciatum eſſet, ut bellum contra Perſeum ſummis viribus juvaret: (ſicut apud Juſtinum legitur, lib. 33. cap. 1.) ad Chalcidem in Bœotia navibus ille acceſſit, cum Attalo atque Athenæo fratribus; Philetæro fratre relicto Pergami ad tutelam regni. Inde cum Attalo & quatuor millibus peditum, mille equitum, in Theſſaliam ad Licinium Conſulem venit. Athenæus Chalcide relictus eſt cum duobus millibus peditum: quos Marcus Lucretius eo adveniens, cum navali 10. millium exercitu, ad Haliarti obſidionem ſecum deduxit. [*Liv. lib. 42.*]

Ad idem fere tempus & ab aliis ſociis naves Chalcidem convenerant: duæ Punicæ quinqueremes, duæ ab Heraclea ex Ponto triremes, quatuor Chalcedone, totidem Samo, tum quinque Rhodiæ quadriremes. [*Id. ibid.*] Sed eas C. Lucretius Prætor Marci frater tum ſuperveniens, quia nuſquam erat maritimum bellum, ſociis remiſit. [*Id. ibid. cum Polyb. legat. 67. fin.*] Ipſe vero Prætor una cum fratre Haliartum oppugnans, deditione tandem captam à fundamentis diruit; & ſine certamine Thebas recepit. [*Liv. ut ſupr.*]

Dum iſta geruntur in Bœotia, Licinius conſul, Eumenes & Attalus in Theſſalia cum Perſeo conflixerunt. Primum inter eos prælium incerta victoria eſt finitum. In eo Eumenis ferme 30. interfecti: inter quos Caſſignatus dux Gallorum cecidit. In ſecundo vero congreſſu, victoriam Perſeus retulit. [*Id. ibid.*] Qui victor tamen, à Licinio pacem petens, impetrare illam non potuit. [*Id. ibid. Polyb. legat 69. Appian. legat. 16.*]

Victor Perſeus Antenorem Rhodum miſit, ad redimendos captivos qui cum Diophane navigabant. Qua in re magnopere hæſitatum eſt ab iis qui Rempublicam adminiſtrabant, quid opus eſſet facto. Philophroni enim & Theæteto nullo placebat modo, ut Rhodii Perſei rebus ſe immiſcerent: Dinoni contra & Polyarato id placebat. Ac tandem facta eſt cum Perſeo ſuper captivorum redemptione conventio. [*Polyb. legat. 70.*]

Antiochus manifeſtò jam videns Alexandrinos ad bellum pro Cœleſyria ſe parare, Meleagrum miſit Romam legatum; qui mandato ſuo Senatui nuntiaret & teſtans fœdera diceret, præter omne jus à Ptolemæo ſe invadi. [*Id. legat. 71.*]

Quum jam eſſet inchoatum ab Antiocho & Ptolemæo bellum pro Cœleſyria, Romam utriuſque Regis legati venerunt: Antiochi quidem, Meleager, Soſiphanes & Heraclides; Ptolemæi vero, Timotheus & Damon. Venit Meleager, ut Senatui teſtaretur, priorem Ptolemæum contra omne jus Antiochum laceſſere, & regionis cujus erat dominus poſſeſſione velle privare: Timotheus autem ad renovandam amicitiam, ſed præcipue ad obſervandos Meleagri cum Romanis congreſſus. Amicitiam igitur ubi renovaſſet, & congruentia poſtulatis ſuis reſponſa accepiſſet, Alexandriam eſt reverſus. Meleagro vero Senatus reſpondit, quinto Marcio ſe permiſſurum, ut de iis rebus ad Ptolemæum ſcribat, ita ut eſſe è re populi Romani ſideque ſua viderit. [*Id. legat. 72. Diodor. Sicul. legat. 18.*]

Antiochus, prælio inter Peluſium & montem Caſium cum Ptolemæi ducibus commiſſo, eos vicit. Parcens vero puero regi, & amicitias ſimulans, aſcendit Memphim: atque ibi ex

more Ægypti regnum accipiens, puerique rebus se providere dicens, cum modico populo totam Ægyptum sibi subjugavit. [*Porphyrius, ex Callinico Sutorio; apud Hieronym. in Daniel. cap.*11.] Quo tempore & Ptolemæus Macron Dorymenis filius, cui Cypri præfecturam Philometor commiserat, ad partes Antiochi transiisse & insulam illi tradidisse videtur: ut in II *Maccab.* X. 13. legimus. Unde Cypri cura Crateti commissa, [II. *Maccab.* IV. 29.] Ptolemæum præfectum Cœlesyriæ & Phœniciæ constituit. [*ibid.* VIII. 8.] & in præcipuorum amicorum numerum admisit. [I. *Maccab.* III. 38.]

3834 Jubilæus XXVI.

A Licinio Consule, Eumene, Attalo, & Misagine regulo Numidarum fugatus Perseus, cum Pellam venisset, exercitum in hyberna dimisit. Consul Larissam rediens, inde Eumene atque Attalo domum remissis, Misaginem cum Numidis suis & reliquo exercitu per Thessaliam in hybernis collocavit. [*Liv. lib.* 42.]

Quum Antiocho promissam à Menelao pecuniam Softratus Hierosolymitanæ arci præfectus, ad quem rerum quæ ex vectigalibus colligebantur exactio pertinebat, frustra poscceret & postularet: uterque à Rege Antiochiam est advocatus. Reliquitque vicarium, Menelaus quidem in summi sacerdotii administratione fratrem suum Lysimachum; Softratus vero in loco suo Cratetem, qui Cypriis præfuit. [II. *Maccab.* IV. 27, 28, 29.]

In Cilicia Tarsensibus & Mallotis seditionem moventibus, quod civitatum harum reditus Antiochus pellici suæ Antiochidi donavisset: ad eam sedandam festinanter Rex profectus est; relicto Antiochiæ qui vices suas gereret Andronico. [II. *Maccab.* IV. 30, 31.]

Absentiæ Regis occasionem captans Menelaus, vasa nonnulla aurea (Lysimachi vicarii sui opera) ex templo Hierosolymitano subtraxit: quorum alia donavit Andronico, in Tyrum & circumjacentes civitates alia vendidit. Quod Onias III. legitimus Pontifex bene cognoscens, sacrilegii eum arguit: & in Daphnes juxta Antiochiam asylum se subduxit. [*Ibid.* 32, 33.] Ibi enim, in luci medio asylum fuit, & Apollinis fanum. [*Strabo, lib.* 16. *pag.* 750.] quod amplissimum Apollinis Daphnæi fanum Epiphanes Antiochus Rex ille condidit iracundus & sævus, [*Ammian. Marcellin. lib.* 22.]

Andronicus, rogatu Menelai, Oniam per dolum ex asylo eductum, contra fidem ei datam & juratam, perfide interemit. [II. *Maccab.* IV. 34.]

Rege Antiocho ex Cilicia Antiochiam reverso, Judæi qui in civitate erant multique ex aliis gentibus, de indigna sanctissimi senis cæde apud eum conquesti sunt. Qui contristatus & effusis lachrymis dolorem suum testatus, Andronicum purpura exutum circumduci jussit per urbem, & in eodem loco occidi in quo ipse Oniam occiderat. [*Ibid.* 35,--38.]

Cum Hierosolymis multa sacrilegia fierent à Lysimacho, conscio Menelao; congregavit se multitudo contra Lysimachum, vasis aureis jam multis exportatis. Contra quam tria circiter armatorum millia ille eduxit: Tyranno quodam eorum duce constituto, non minus impotentia animi quam ætate provecto. E turba vero, alii lapides, alii fustes validos arripuerunt: quidam etiam de adjacente cinere manum complentes, in Lysimachum & ejus milites conjecerunt. In eo tumultu multi vulnerati, nonnulli prostrati, reliqui in fugam acti; ipse vero sacrilegus Lysimachus prope gazophylacium interfectus est. [*Ibid.* 39,--42.]

Cum Antiochus rex Tyrum venisset, tres viri ab Hierosolymitano Senatu missi contra Menelaum, ut sacrilegiorum & facinorum Lysimachi participem, accusationem coram eo instituerunt. Convictus vero Menelaus, multis pecuniis Ptolemæo Dorymenis filio ad placandum Regem promissis, illius opera effecit, ut non ipse solum absolutus in summo Sacerdotio permaneret, sed etiam ut insontes illi tres qui pro civitate populoque & sacris vasis causam dixerunt morti adjudicarentur. Quorum vicem miserati Tyrii ipsi, magnifice eos sepeliendos curaverunt. [*Ib.* 44,--50.] 4544 171

Sub idem tempus, *secundam* expeditionem in Ægyptum Antiochus instruxit. Acciditque Hierosolymis, ut ad 40. fere dies continuos in aëre miræ species conspectæ fuerint armatorum equitum, & pedestrium copiarum confligentium; futurorum malorum prænunciæ. [II. *Maccab.* V. 1,--4.]

Antiochus, regnum Ægypti suo cupiens adjicere, eam ingressus est cum turba numerosa, curribus, elephantis, equitibus, & magna classe. Et instituit bellum contra Ptolemæum regem Ægypti: qui aversus à conspectu illius fugit, ceciderunteque confossi multi. Postea occuparunt civitates munitas in terra, accepitque Antiochus spolia Ægypti. [I. *Maccab.* I. 16,--19.]

Falso rumore de morte Antiochi sparso, Jason non pauciores mille viros secum assumens, in civitatem Hierosolymitanam repente impressionem fecit. Urbe occupata, Menelaus in arcem confugit: Jason vero faciebat cædes civium suorum; non cogitans secum adversus cognatos prosperitatem infelicitatem esse maximam. Nec principatum tamen recuperare ille potuit: sed cum pudore profugus iterum in regionem Ammonitidem rediit. Ubi apud Aretam regem Arabum accusatus, neque ibi consistere ausus, in civitatem unam ex altera fugere coactus est; ab omnibus exosus, ut legum desertor & hostis patriæ suæ publicus. [II. *Maccab.* V. 5,--8.]

Antiochus in Ægypto audiens, ex vulgata de suo obitu fama Hierosolymitanos maximum gaudium concepisse, & ex seditione à Jasone mota rebellaturam Judæam suspicatus, animo est efferatus. [II. *Maccab.* V. 10. *Joseph. in libello de Maccabæis.*] Et revertens, postquam percussisset Ægyptum anno regni Græcorum sive Seleuci 143. ascendit contra Israëlem & Hieroso-

lyma

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christi.

lyma cum turba numerosa. [I. *Maccab.* I. 21, 22.]

Josephus, 12. Antiquit. cap. 7. anno Seleucidarum 143. urbem eum cepisse scribit. sed ἀμαχητι, *absque pugna*; portas illi aperientibus suæ factionis hominibus. Verum in II. *Maccab.* V. 11. urbem ἀοχυαλωτον, *armis* cepisse dicitur. Ipseque Josephus, in Belli Judaici lib. 1. cap. 1. non solum τ πολιν αὐτοῖς κ τ κεφτος, *vi urbem expugnavisse* eum refert; sed etiam κ μνημην ὅτι εφι τ πολιορκιαν ἔπαθεν, *eorum quæ in obsidione pertulerat memoria* efferatum fuisse adjicit. Hierosolymitanos quoque, civitatem obsidente Antiocho, cum armis egressos & in pugna peremptos fuisse, in 6. ejusdem Operis libro (pag. 929.) idem ipse Josephus asserit.

Urbe igitur occupata, jussi milites obvios quosque trucidare, in omnem ætatem & sexum crudeliter sævierunt: ita ut 80. millia hominum tridui spatio desiderata fuerint; 40. quidem cæsa, totidemque alia venundata. [II. *Maccab.* V. 11,--14.]

Non contentus his Antiochus, ausus est etiam in Templum ingredi, ducem habens proditorem legum & patriæ Menelaum; & sceleratis manibus sacra vasa capere, & quæcunque ab aliis Regibus ad loci gloriam & honorem fuerant reposita. [*Ibid.* 15, 16.] altare aureum, & lychnum lucentem cum omnibus instrumentis ejus, & mensam propositionis, & crateras, & phialas, & thuribula aurea, & velum, & coronas, & ornatum aureum Templi foribus appensum. Detraxitque aurum omnibus quæ auro obtecta erant, similiterque argentum accepit, & instrumenta desiderabilia, & thesauros absconditos, quos invenit. [I. *Maccab.* I. 23. 24.]

Polybius Megapolitanus, Strabo Cappadox, Nicolaus Damascenus, Timagenes, Castor Chronographus & Apollodorus scripserunt, pecuniis indigentem Antiochum violato fœdere, Judæos socios suos & amicos fuisse aggressum, & spoliasse Templum auro argentoque plenum, neque aliquid dignum derisione illic inveniisse. [*Joseph. contr. Apion. lib.* 2.] Etenim grave Romanis stipendium pensitans, ipse immensis sumptibus pene necessario cogebatur pecunias rapto quærere, neque ullam prædandi occasionem omittere. [*Sever. Sulpic. sacr. histor. lib.* 2.] Alia tamen complura in gentis odium & religionis contemptum hic ab eo fuisse patrata referunt Judæorum inimici; in libro 34. Bibliothecæ Diodori, indeque in Photii Bibliotheca, [*cod.* 244.] ita repetita. *Antiochus Epiphanes, devictis Judæis, in sacrum Dei adytum est ingressus, quo soli Pontifici intrare licuit. Ibi lapideam invenit statuam viri barba promissa, tenentis manibus librum insidentisque asino: quam putabat Mosis esse, qui & Hierosolyma condiderit, & gentem fundarit, & odiosas illas omnibus gentibus leges tulerit. Ipse vero cupiens obducere odium gentium, leges dissolvere conatus est. Quare statua conditoris* (Mosis) *& altari Dei subdiali porcam ingentem sacrificavit, & illa sanguine perfudit: & carnem coquens, jussit sacros eorum libros, qui leges continerent, jure illo corrumpi & obliterari. Lychnum vero immortalem ab illis dictum & semper ardentem in Templo extingui jussit: & carnem suillam summum sacerdotem* (Menelaum) *aliosque Judæos comedere coëgit.* Omnibus vero adversariorum calumniis luculentum illud Strabonis Cappadocis testimonium opponimus, in 16. Geographiæ suæ libro, Judæos ut *justos & vere religiosos* commendantis. [Δικαιοφαγουντες καὶ θεοσεβεῖς ὡς ἀληθως ὄντες. *pag.* 761.]

Antiochum vero, capta urbe, porcos super altari mactavisse, & jure carnium illarum Templum aspersisse, refert etiam Josephus. [*lib.* 13. *cap.* 16.]

Antiochus 1800. talenta exportans è Templo, celeriter Antiochiam repetiit: præfectis relictis ad affligendam gentem; Hierosolymis quidem Philippo genere Phryge, moribus barbaro, Garizimis vero in Samaria Andronico. Præter quos & Menelaus pessime omnium efferebatur in cives; adversus Judæos animum habens inimicissimum. [II. *Maccab.* V. 21, 22, 23.]

Asianorum legati Romæ in Senatu sunt auditi. Milesii nihil se præstitisse memorantes, si quid imperare ad bellum contra Perseum Senatus vellet, præstare se paratos esse polliciti sunt. Alabandenses templum urbis Romæ se fecisse commemoraverunt, ludosque anniversarios ei Divæ instituisse: & coronam auream 50. pondo, quam in Capitolio ponerent, Jovi donum attulisse, & scuta equestria 300. ea cui jussissent tradituros. Donum ut in Capitolio ponere & sacrificare liceret, petebant. Hoc etiam Lampsaceni, 80. pondo coronam afferentes, petebant: commemorantes, *Discessisse se à Perseo, postquam Romanus exercitus in Macedoniam venisset, quum sub ditione Persei & ante Philippi fuissent. Pro eo, & quod imperatoribus Romanis omnia præstitissent, id se tantum orare, ut in amicitiam populi Romani reciperentur; & si pax cum Perseo fieret, exciperentur, ne in regiam potestatem reciperentur.* Cæteris legatis comiter responsum. Lampsacenos in sociorum formulam referre Q. Mœnius prætor jussus. Munera omnibus in singulos binum millium æris data. Alabandenses scuta reportare ad A. Hostilium Consulem in Macedoniam jussi. [*Liv. lib.* 43.]

3835 Quum communi Achæorum decreto constitutum esset, ut omnes Eumenis honores, qui indecori & contra leges essent, tollerentur: Sosigenes & Diopithes Rhodii, qui per id tempus judicia exercebant, offensi privatis ex causis Eumeni, omnes illius honores in Peloponnesi civitatibus everterunt. [*Polyb. legat.* 74.]

A. Hostilio proconsule hyberna cum copiis in Thessalia habente, Attalus (qui Elatiæ tum hybernabat) certo intelligens Eumenem fratrem acerbissime ferre, quod communi decreto illustrissimos suos honores sustulissent, re cum Archone Achæorum prætore communicata, ad commune gentis concilium legatos misit, qui de restituendis Regi honoribus agerent. Ubi, Polybio (historico) suadente, factum est decretum; quo jubebantur magistratus omnia | 4545 | 169

quæ ad Eumenis honorem ſpectabant inſtaurare : niſi quid forte in iis eſſet, quod aut Achæorum commune parum deceret, aut legibus repugnaret. Ita igitur Attalus, quæ temere in Peloponneſo peccata fuerant circa Eumenis fratris honorem, tunc temporis emendavit. [*Id. ibid. & in Excerptis Valeſii, pag.* 130. 133.]

Principio veris Q. Marcius Philippus Conſul contra Perſeum miſſus eſt. [*Liv. lib.* 44. *init.*]

Decretum ab Achæis eſt editum de ſubmittendis Marcio Conſuli pro viribus auxiliis : quod ad illum à Polybio perlatum eſt. Miſſus etiam eſt ab eis ad Attalum legatus Theocritus ; qui decretum ei afferret, quo reſtituti erant Eumeni omnes honores. Per idem tempus quum fama eſſet allata Achæis, celebrata fuiſſe in honorem Ptolemæi Regis Anacleteria, ſicut eſt moris Ægypti Regibus, ubi ad legitimam regnandi ætatem pervenerunt, officii ſui eſſe exiſtimantes, ut ſuæ ob id quod geſtum erat lætitiæ ſignificationem darent, legatos decreverunt mittere, ad renovandam amicitiam quæ genti Achæorum erat cum Ægypti Regibus. Statim igitur Alcithus & Paſidas ſunt delecti. [*Id. legat.* 78.]

Per id tempus facinus impium, & à Græcorum inſtitutis longe alienum, in Creta inſula eſt admiſſum. Cum enim inter Cydoniatas & Apolloniatas non ſocietas ſolum ſed etiam commune ſocietatis jus intercederet, atque omnia jura quæ hominibus ſacroſancta habentur utriſque eſſent communia ; ejuſque fœderis tabulæ ſacramento utrinque firmatæ juxta ſimulacrum Jovis Idæi fixæ extarent : Cydoniatæ tamen, pacis tempore tanquam amici ab Apolloniatis excepti, calcata fœderis religione urbem eorum occuparunt ; viriſque omnibus trucidatis, ac bonis eorum direptis, uxores ac liberos omnemque agrum inter ſe diviſerunt. [*Polyb. & Diodor. Sicul. in Excerpt. à Valeſio edit. pag.* 133. & 310.]

Cydoniatæ, metuentes ſibi à Gortyniis, (à quibus jam ante ne caperetur ipſorum urbs in præſentiſſimum periculum venerat, quando eam occupare Nothocrates eſt aggreſſus) legatos ad Eumenem miſerunt, auxilium ex fœdere eum poſcentes. Rex Leonem ducem delegit, quem eo celeriter cum 300. militum manu miſit. Id ubi advenit præſidium, Cydoniatæ portarum claves Leoni tradiderunt, & univerſam civitatem ejus curæ permiſerunt. [*Id. legat.* 79.]

Cum ad recuperandam Cœleſyriam, Eulaii ſpadonis ſuaſu, novum à Ptolemæo bellum inſtitueretur ; Antiochus, *tertia* in Ægyptum expeditione ſuſcepta, in poteſtatem ſuam eam redegit. [*Polyb. legat.* 80, 81, & 82.] Fuſis enim fugatiſque Ægyptiis, cum ad internecionem delere omnes potuiſſet, equo circumvectus occidi eos vetuit, & vivos capi juſſit. Ob quam maxime humanitatem & Peluſio, & paulo poſt univerſa Ægypto eſt potitus. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valeſii. pag* 320.]

Gliſcentibus Rhodi magis magiſque in dies contrariis factionibus, quum audiviſſent Romæ à Senatu decretum fuiſſe, non quæ ipſorum magiſtratus ſed quæ Senatus imperaſſet eſſe deinceps præſtanda ; Philophrone & Theæteto ſuadentibus, ineunte æſtate Romam ad Senatum miſſi ſunt legati Hegeſilochus Hegeſiæ filius, & Nicagoras Nicandri filius ; ad Conſulem vero Q. Marcium Philippum, & ad C. Marcium Figulum claſſis præfectum, Ageſipolis, Ariſton, & Pancrates. Mandatum his omnibus erat, ut amicitiam cum populo Romano renovarent, utque criminationibus reſponderent, quibus nonnulli civitatem onerabant. Hegeſilocho vero hoc inſuper negotii eſt impoſitum, ut exportandi frumenti facultatem peteret. Ageſipolis Q. Marcium eſt aſſecutus, ad Heracleam in Macedonia caſtra habentem. Cui quum mandata ſua expoſuiſſet, Conſul non ſolum dixit nullam iis ſe fidem habere qui de Rhodiis detraherent ; ſed legatos etiam eſt hortatus, ne quemquam eorum ferrent, qui de Romanis aliquid blaterare auderent : multaque omnino humanitatis officia cumulate iis præſtitit. Scripſit & de iiſdem rebus ad populum Romanum. Quum autem Ageſipolis comitate Conſulis mirifice captus eſſet ; ſeducens eum Marcius ad familiare colloquium, mirari ſe dixit, cur Rhodii Reges bellantes pro Cœleſyria componere inter ſe non conarentur : id enim ipſis vel maxime convenire. Ad Caium deinde claſſi præfectum Ageſipolis profectus, benigneque ab eo habitus, ac multo etiam comius quam fuiſſet à Marcio Conſule, brevi Rhodum eſt reverſus. Ubi poſtquam legationem renuntiaſſet, quum viderentur ambo duces Romani in comitate atque humanitate verbis declaranda, & benevolentia in reſponſo ſignificanda, ex æquo invicem certaſſe ; erigi animis omnes Rhodii cœperunt, ac vana ſpe inflari : at non omnes eodem modo. Nam pars ſanior ob Romanorum benignitatem lætitia geſtiebat : qui vero rerum novarum cupidi erant, & in præſentem ſtatum male affecti, ii cogitare apud ſe inſtiterunt, ingentem hanc ſupra modum comitatem Romanorum indicio eſſe, terreri ipſos imminenti periculo, neque ex animi ſententia res ipſis ſuccedere. Poſtea vero quam inſuper accidiſſet, ut inter quoſdam effutiret Ageſipolis, privatim ſibi à Marcio fuiſſe mandatum, ut in Senatu Rhodiorum de componenda pace inter Reges mentionem faceret : tum enimvero nihil dubitabat Dino, quin peſſimo loco res Romanorum eſſent. Ergo etiam legati Alexandriam, ad dirimendum bellum quod inter Antiochum & Ptolemæum erat conflatum, miſſi ſunt. [*Polyb. legat.* 80.]

Inclinante æſtate Hegeſilochus & alii Rhodiorum legati Romam venientes, omni genere humanitatis & comitatis à Senatu ſunt accepti. Erat vero notiſſimum, inteſtina ſeditione laborare Rhodios : quum Agathagetus, Philophron, Rhodophon & Theætetus ſpes omnes ſuas in Romanis defixiſſent ; Dino contra & Polyaratus, in Perſeo & Macedonibus. Ex quo

perſæpe

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia.

persæpe fiebat, ut rebus quæ ad deliberandum proponebantur in contrarias partes disceptatis, & dissidentibus sententiis, occasionem inde sumerent qui detractum ire civitati cupiebant. Verum Patres nihil eorum sibi innotuisse simulabant : qui tamen omnia quæ apud illos fuerant gesta probe norant. Frumenti vero exportandi è Sicilia ad centum mille modium potestatem fecerunt. [*Id. legat.* 64. 73. & 80.]

Posteaquam Ægyptus ab Antiocho fuit occupata, Comano & Cinea de summa rerum cum rege Ptolemæo consultantibus, visum est faciendum ; ut concilium ex illustrissimis quibusque ducibus conscriberetur, de cujus sententia omnia deinceps gererentur. Ei concilio ante omnia placuit, ut advenæ Græci qui forte ibi reperiebantur, legati ab Antiochum proficiscerentur, de pace cum eo acturi. [*Id. legat.* 81.]

Erant tunc eo loci legationes duæ ab Achæorum gente missæ : una ad renovandam cum Rege amicitiam, quæ mandata fuerat Alcitho Xenophontis filio Ægiensi & Pasiadæ ; altera de antagonistarum agone. Erat & missa ab Athenienſibus de donatione quâdam legatio, cujus princeps Demaratus. Item sacræ legationes ab iisdem duæ : una de festo Panathenæorum, cujus caput fuit Callias pancratiasta ; altera de mysteriis, quam obibat Cleostratus, qui super eo ad Regem orationem habuit. Nileto aderant Eudemus & Icesius : Clazomenis Apollonides & Apollonius. [*Ibid.*]

Cum his Ptolemæus rex Tlepolemum & Ptolemæum rhetorem legatos suos misit. Qui adverso flumine navigantes, ad Antiochum venerunt. Eos ille benigne susceptos primo die ad epulas magnifice structas invitavit : postridie vero sui conveniendi potestatem fecit, & mandata jussit expromere. Primi igitur omnium verba apud eum fecerunt legati Achæorum ; deinde ab Athenienſibus missus Demaratus, & post hunc Eudemus Milesius. Omnes vero Eulaii spadonis culpa susceptum bellum dicebant : deinde cognationem atque ætatem Ptolemæi allegantes, Regis iram deprecabantur. Antiochus quum orationibus illorum esset assensus, atque ipse etiam plura in eandem sententiam disseruisset, justa sua commemorare cœpit : magno studio probare contendens, pertinere ad Syriæ reges Cœlesyriæ possessionem ; & quæ legati Alexandrini de Cœlesyria pro dote cum Cleopatra Philometoris tunc regnantis matre concessa dicebant, vera esse negans. In quam sententiam quum multa disseruisset, nec tantum sibi sed etiam omnibus qui præsentes erant causam suam probavisset ; Naucratim tunc quidem navibus petiit : atque eo etiam loco benigne appellatis tractatisque civibus, in Græcos vero qui ibi commorabantur aureis singulis divisis, Alexandriam iter instituit. Legatis responsum se daturum pollicitus est, postquam Aristides & Theris essent reversi : velle enim se omnium consiliorum suorum conscios ac testes habere Græcos. [*Ibidem & legat.* 82.]

Philometor, in deliciis ac muliebribus institutis ab Eulaïo spadone educatus, eam contraxit ignaviam ; ut ab omni periculo remotus, longisque spatiis ab hoste divisus, regno maximo atque opulentissimo sine certamine cesserit. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag.* 310. 313.]

Quum Philometori, postquam undecim regnavisset annis, diadema ab Antiocho fuisset ablatum ; Alexandrini juniori ipsius fratri *Evergetæ* summam rerum permiserunt. [*Porphyr. in Græc. Eusebian. Scalig. pag.* 54. & 225.] quem ipsi tamen postea propter maleficia *Cacergetem* appellarunt. [*Athenæ lib.* 4. *cap.* 24. & *lib.* 12. *cap.* 27.] A corporis autem sagina & distento aqualiculo *Physconis* sive Ventrioſi cognomentum obtinuit : quod cum altero in nummis ejus ita conjunctum legitur. ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΦΥΣΚΩΝΟΣ ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ.

Ab Epiphanio, in libello de ponderibus & mensuris, ob literarum studium *Ptolemæus Philologus* hic est dictus. Nam & Aristarchi discipulorum unus ille fuit, & historicos commentarios conscripsit, ab Athenæo subinde laudatos. [*Athenæ lib.* 2. *cap.* 33.] Ad secundum enim hunc Evergetem spectant ea, quæ de primo ad annum Mundi 3761. ex Athenæo & Galeno produximus. Unde, cum in Asia eo tempore Attali filius Eumenes regnaverit, quem bibliothecis Pergamum instruxisse confirmat Strabo ; [*lib.* 13. *pag.* 624.] ad hunc Ptolemæum ea referenda existimaverim, quæ in Præfatione 7. libri leguntur apud Vitruvium. *Reges Attalici, magnis Philologiæ dulcedinibus inducti, cum egregiam Pergami Bibliothecam ad communem delectationem instituissent : tunc item Ptolemæus, infinito zelo cupiditatisque studio incitatus, non minoribus industriis ad eundem modum contenderat Alexandriæ comparare.* & apud Plinium, lib. 13. cap. 11. *Æmulatione circa Bibliothecas Regum, Ptolemæi & Eumenis, supprimente chartas Ptolemæo, Varro membranas Pergami tradidit repertas.*

Pulsus regno Ptolemæus Philometor, ad fratrem minorem Ptolemæum Evergetem Alexandriam confugit. [*Justin. lib.* 34. *cap.* 2.] Quem Alexandrini à potestate Antiochi liberantes, cum fratre regni participem effecerunt : cum hujus *duodecimo*, illius *primum* annum connumerantes. [*Porphyr. ut supr.*] licet Philometorem paulo post illi exegerint, & in exilium miserint. [*Polyb. legat.* 84. & 89.]

Ea occasione libenter arrepta, Antiochus exulis tutelam suscepit : ejusque reducendi specioso titulo, in Ægyptiaco suo bello defendendo, ad omnes Asiæ & Græciæ civitates legationibus recipiendis literisque dimittendis est usus. [*Liv. lib.* 44. & 45.]

3836 *a.* Antiochus per honestam speciem majoris Ptolemæi reducendi in regnum, bellum cum minore fratre ejus, qui tum Alexandriam tenebat, gerens, ad Pelusium navali prælio victor

fuit :

fuit: & tumultuario opere ponte per Nilum facto transgressus cum exercitu ipsam Alexandriam obsedit. Unde minor ille Ptolemæus & Cleopatra soror, Romam miserunt legatos, qui orarent Senatum, ut opem regno regibusque amicis imperio ferrent. Ea enim merita Populi Romani in Antiochum, eam apud omnes Reges gentesque authoritatem esse; ut si legatos misissent, qui denunciarent non placere Senatui sociis regibus bellum fieri, extemplo abscessurus à mœnibus Alexandriæ, abducturusque exercitum in Syriam esset. [*Id. lib.* 44.]

Frustra tentatis mœnibus Alexandriæ, Antiochus inde abscessit. [*Id. lib.* 45.] prius tamen legatis, Meleagro, Sosiphane & Heraclide Romam missis: qui ex 150. talentis concreditis, 50. in coronam Romanis tradendam impenderent, reliquam summam Græcis quibusdam civitatibus dividerent. [*Polyb. legat.* 83.]

Per eosdem dies Rhodiorum legati, quorum princeps erat Pratio, ad componendam pacem missi, Alexandriam appellentes, mox in castra ad Regem venerunt. Hi in colloquium Antiochi admissi, patriæ conjunctionem cum utroque regno commemorantes, & mutua inter ambos Reges necessitudinis jura, quæque ad utrumque ex pace confecta reditura sint commoda, longam orationem sunt exorsi. At Rex dicentem legatum interpellans; longiore oratione nihil opus esse ait. Regnum enim ad majorem Ptolemæum pertinere: cum isto vero pacem dudum se fecisse, & amicum esse; & si ab exilio eum Alexandrini revocare voluerint, per se licere. [*Id. legat.* 84.]

Antiochus, relicto Memphi majore Ptolemæo, cui regnum quæri suis viribus simulabat, cæteraque Ægypto illi tradita, quum Pelusii validum reliquisset præsidium, in Syriam exercitum abduxit. Cum enim bello intestino inter fratres eum exitum fore sibi polliceretur, ut victor fessus certamine par ipsi non esset futurus: claustra Ægypti tenenda sibi putavit, ut quum vellet rursus exercitum induceret, & fratrem victorem mox aggrederetur. [*Liv. lib.* 45.]

Eumenes rex 20. tectis navibus Elæa profectus, Marcio Figulo prætori Romanæ classis præfecto, & quinque tectis navibus à Prusia rege missis, in Cassandrensium finibus occurrit. Ibi cum Prætore, simul à mari, simul à terra, Cassandream urbem frustra est aggressus: tentata etiam non meliore successu Torone & Demetriade. Fama fuit per Cydam Cretensem & Antimachum qui Demetriadi præerat, tractatas inter Eumenem & Perseum conditiones amicitiæ. Cydas enim iste, qui ex intimis Eumenis erat, & prius ad Amphipolim cum Chimaro quodam populari suo & nunc ad Demetriadem semel cum Menecrate quodam Persei duce atque iterum cum Antimacho sub ipsis mœnibus urbis collocutus fuisse observabatur. A Demetriade certe abscedens Eumenes, ad Q. Marcium Consulem navigavit: eique gratulatus quod prospere Macedoniam intrasset; Pergamum in regnum abiit. Marcius Figulus Prætor, parte classis in hyberna Sciathum missa, cum reliquis navibus Oreum Bœotiæ petiit. [*Id. lib.* 44.]

De Eumene rege longe diversa tradunt. Valerius Antias, nec classe adjutum ab eo Prætorem esse, cum sæpe eum litteris accersisset, refert: nec cum gratia ab Consule profectum in Asiam; (indignatum quod ut iisdem castris tenderet, permissum non fuerit) ne ut equites quidem Gallos, quos secum adduxerat, relinqueret, impetrari ab eo potuisse. Attalum fratrem ejus, & remansisse apud Consulem; & sinceram ejus fidem æquali tenore, egregiamque operam in toto hoc bello fuisse. [*Ibid.*] Regem vero Eumenem in eo bello medium fuisse animo, neque fratris initiis, neque suæ respondisse consuetudini, scribit Velleius Paterculus. [*Histor. lib.* 1. *cap.* 9.]

Romæ, Pamphylii legati coronam auream, ex 20. millibus Philippeorum factam, in Curiam attulerunt: petentibusque iis, ut id donum in cella Jovis ponere & sacrificare in Capitolio liceret, permissum; benigneque amicitiam renovare volentibus legatis responsum, & binum millium æris singulis missum munus. [*Liv. lib.* 44.]

Tum ab rege Prusia legati, de pace reconcilianda cum rege Perseo, auditi sunt: profitente Prusia, & ad id tempus se cum Romanis stetisse, & quoad bellum foret staturum. Cæterum quum ad se à Perseo legati venissent de finiendo cum Romanis bello, & iis pollicitum deprecatorem apud Senatum futurum; petere, si possent inducere in animum ut finiant iram, se quoque in gratia reconciliatæ pacis posse uti. [*Id. ibid.*]

Rhodiorum arrogantior de eadem re legatio fuit. Superbe enim commemoratis erga populum Romanum beneficiis, & pene victoriæ de Antiocho rege majore parte à se vindicata, adjecerunt; cum pax inter Macedonas Romanosque esset, sibi amicitiam cum rege Perseo cœptam. Eam se invitos, nullo ejus in se merito, quoniam ita Romanis visum sit in societatem belli trahere, interrupisse. Tertium se annum multa ejus incommoda belli sentire; mari intercluso inopia insulam premi, amissis maritimis vectigalibus atque commeatibus. Cum id ultra pati non possent, legatos alios ad Perseum in Macedoniam misisse, qui ei denunciarent, Rhodiis placere pacem eum componere cum Romanis: se Romam eadem nunciatum missos. Per quos stetisset quo minus belli finis fieret, adversus eos quid sibi faciendum esset, Rhodios consideraturos esse. Quibus nihil responsum, Claudius Quadrigarius auctor est: tantum Senatusconsultum recitatum, quo Caras & Lycios liberos esse juberet populus Romanus; literasque extemplo ad utramque gentem ut scirent indicatum mitti. Qua audita re principem legationis, cujus magniloquentiam vix Curia paulo ante ceperat, corruisse. Alii responsum esse tradunt: Populum Romanum & principio hujus belli, haud vanis authoribus compertum habuisse, Rhodios cum Perseo rege adversus Rempublicam suam occulta

consilia iisse, & si id ante dubium fuisset, legatorum paulo ante verba ad certum redegisse; & plerumque ipsam se fraudem, etiamsi initio cautior fuerit, detegere. Visuros se esse, quid sibi faciendum sit: quid Rhodii visuri sint, ipsos scire. Populum certe Romanum devicto Perseo (quod propediem sperent fore) visurum, ut pro meritis cujusque in eo bello civitatis gratiam dignam referat. Munus tamen legatis in singulos binûm millium æris missum est: quod ii non acceperunt. [*Id. ibid.*]

Ita vero rem narrat Dio. Pacem à Romanis petebat rex Perseus: eamque obtinuisset, ni Rhodii, metuentes ne Romani adversarium amitterent, cum Persei legatis suos quoque legatos conjunxissent. Nam nihil ab his moderati, qualia par erat eos dicere qui pacem rogarent, prolatum fuit. adeoque veluti si non tam Perseo pacem peterent quam darent, cum alia superbe dixere, tum ad extremum minati sunt; eos se, quorum culpa pax non coisset, bello cum cæteris adgressuros. Unde factum, ut quum ne prius quidem extra suspicionem Romanis essent, magis invisos se reddiderint; & quominus pacem Perseus impetraret, præpedierint. [*Dio. legat. 19. al. 20.*]

b. Sub initium Consulatus L. Æmilii Pauli & C. Licinii, Alexandrini legati ab Ptolemæo & Cleopatra regibus in Senatum vocati sunt. Sordidati, barba & capillo promisso, cum ramis oleæ ingressi Curiam, procubuerunt: & querentes orabant Senatum, ut opem regnó regibusque amicis ferrent. [*Liv. lib. 44.*] 4546 168

Quum ex iis Senatus intelligeret, Antiochum cætera Ægypto occupata inibi esse ut Alexandriæ etiam fieret dominus: ratus nonnihil ad se pertinere incrementum hujus Regis, legationem decrevit; tum ad pacem faciendam, tum ad visendum quæ in universum rerum isthic facies esset. [*Polyb. legat. 90.*]

Extemplo igitur patres C. Popillium Lænatem, C. Decimium & C. Hostilium, legatos ad finiendum bellum inter reges miserunt. Prius Antiochum, deinde Ptolemæum adire jussi, & nunciare, ni absistatur bello, per utrum stetisset, eum non pro amico nec pro socio habituros esse. [*Liv. lib. 44.*]

His intra triduum simul cum legatis Alexandrinis profectis, legati ex Macedonia Quinquatribus ultimis venerunt: qui, inter alia, Eumenem classemque ejus, tanquam vento allatas naves, sine causa & venisse & abisse referebant, nec animum ejus regis constare satis visum; & sicut omnia de Eumene dubia, ita Attali egregie constantem fidem nunciabant. [*Id. ibid.*]

Tempus, quo legati in Ægyptum missi Roma discesserunt, in antiquo anni hujus Diario (quod 2. Annalium suorum tomo, ad annum Urbis 585. inseruit Pighius) ita habetur expressum. III. *Non. April. C. Popillius Lanas, C. Decimius, C. Hostilius, legati mittuntur ad Reges Suriæ & Ægypti, ad bellum inter ipsos componendum. Legati bene mane, cum turba clientium & propinquorum, sacrificarunt ad Castoris Dis Penatibus P. R. Tauro fecer. & perlitarunt.* Dies autem III. Non. April. sicut annus Romæ tunc agebatur diei 23. Januarii nostri Juliani respondebat: ut ex calculo Lunaris eclipseos, quæ post 5 menses contigit, colligimus.

Postquam Antiochus cum exercitu in Syriam recessit, Ptolemæus Philometor periculum quod ab illo impendebat prudenter animadvertens, Alexandriam ad Cleopatram sororem primùm, deinde ad Evergetem fratrem amicosque ejus non prius destitit mittere, quam pacem cum iis confirmaret: sorore plurimùm adjuvante, non consilio modo, sed etiam precibus. Itaque consentientibus cunctis pace facta, Memphi reversus & Alexandriam receptus, una cum fratre regnavit, ne multitudine quidem adversante: quæ in bello non per obsidionem modò, sed etiam postquam à mœnibus abscessum est, quia nihil ex Ægypto subvehebatur, omnium rerum attenuata inopia erat. [*Liv. lib. 45. cum Polyb. legat. 89.*]

His cùm lætari Antiochum conveniens esset, si reducendi ejus causa exercitum in Ægyptum induxisset, adeo est offensus; ut multo acrius infestiusque adversus duos, quam ante adversus unum, pararet bellum. Indeque Cyprum extemplo classem misit: quæ Ægyptias ibi naves & Ptolemæi duces prælio devicit. [*Liv. lib. 45. Polyb. legat. 92.*]

Ambo Ptolemæi fratres, diadema & regiam potestatem tum habentes, quum omnis generis auxiliis indigerent, Eumenem & Dionysiodorum legatos ad gentem Achæorum miserunt: qui pedites mille, equites 200. peterent: ducem autem auxiliarium omnium copiarum Lycortam, equitum verò filium ejus Polybium. Ad Theodoridam quoque Sicyonium scripserunt, ut mercenarios conduceret milites ad mille. [*Polyb. legat. 89. & 91.*]

Perseus Macedonum & Gentius Illyriorum rex, datis utrinque obsidibus, fœdere contra Romanos conjuncti, legatos Rhodum mittendos decreverunt: civitatem, penes quam unam tum rei navalis gloria esset, duorum simul regum nomine ad bellum contra Romanos incitari posse sperantes. Legati Thessalonicam missi sunt, & ut parati essent ad navem conscendendam jussi. Ibi Metrodorus erat: qui nuper ab Rhodo venerat, authoribusque Dinone & Polyarato principibus civitatis ejus affirmabat Rhodios paratos ab bellum esse. Ut enim apud Coos Hippocritus & Diomedon fratres, ita apud Rhodios Dino & Polyaratus, pro Macedonibus verba facere, & Romanos accusare, ac societatem cum Perseo publice suadere ausi sunt. Metrodorus verò princeps junctæ hujus cum Illyriis ad Rhodios legationis datus est. [*Polyb. legat. 85. & in Excerptis Valesii, pag. 137. Liv. lib. 44.*]

Perseus, Telemnasto Cretensi legato ad Antiochum misso, eum monuit, ne præsentem occasionem missam faceret; neve arbitraretur, ad unum se Romanorum superbiam & dura

imperia spectare: quin potius pro certo haberet ejusdem se quoque fortunæ periculum brevi facturum, nisi nunc ipsum adjuvaret; maximè quidem concilianda pace, sin minus, opem ferendo [*Polyb. legat. 85. Liv. lib. 44.*]

Eodem quoque tempore Perseus *Cryphontem* (sic enim Polybii Excerpta eum nominant, quem edita Livii exemplaria *Eropontem* vocant) legatum ad Eumenem misit; qui & duabus jam ante ad eundem legationibus functus fuerat. [*Id. ibid.*] Eumenem vero oblata pecunia sollicitavit, ut aut suas foveret partes, aut pacem sibi conciliaret cum populo Romano, aut certè neutri faveret parti: sperans vel se horum quidpiam impetraturum, vel sane effecturum ea sollicitatione (quod & consecutus est) ut Eumenes suspectus Romanis esset. Sed Eumenes societatem quidem Persei aspernabatur, pacis vero conciliandæ causa 1500 talenta, ut neutri adesset 1000 poscebat. Perseus procurandæ pacis causa daturum se eam pecuniam dixit, sed non in antecessum, verum Samothracæ in templo depositurum quoad patrata pax esset. [*Appian. Macedonic. in Excerpt. Valesii, pag. 562.*] Ea insula cum ipsius ditionis esset, vidit Eumenes nihil interesse an Pellæ pecunia esset: idque egit, ut partem aliquam præsentem ferret. Quam cum obtinere non posset; Cryphon ab eo, ignotis quæ occulte acta erant, rediit. De captivis redimendis actum esse, & ipsi evulgaverant; & Eumenes Consulem, vitandæ suspicionis causa, certiorem fecit. [*Liv. lib. 44.*]

Rhodiis inter se dissidentibus, & prævalente in comitiis ea parte quæ Perseo favebat, placuit legatos ad dirimendum bellum inter Perseum & Romanos mitti. Prytanes igitur legatos extemplo miserunt: Romam quidem Agesipolim & Cleombrotum, ad Consulem vero & Perseum, Damonem, Nicostratum, Agesilochum & Telephum. In Cretam etiam legatos miserunt, ad renovandam cum universis Cretensibus amicitiam: monendumque ut temporum conditionem ac periculum imminens attenderent; & cum Rhodiorum populo consentientes, eundem inimicum atque amicum ducerent. Missi item sunt ad singulas civitates, qui de iisdem rebus cum illis agerent. [*Polyb. legat. 86.*]

Ptolemæorum regum legati, dum adhuc hyems esset, in Peloponnesum venientes, quum in Achæorum conventu Corinthi habito veterem amicitiam, quam multis argumentis invicem fuerant testati, renovassent, & afflictum Regum statum ob oculos posuissent, opem poscentes: parata erat multitudo non parte aliqua copiarum, sed omnibus viribus, si opus esset, ire suppetias. Verum huic sententiæ Callicrates & Diophanes & Hyperbatonus adversabantur. Contra quos Lycortas & Polybius differentes, Achæos hortabantur, ut pactorum & acceptorum beneficiorum, imprimis vero jurisjurandi memores, societatis leges servarent. Cumque iterum multitudo acclamasset, opem ferendam: Callicrates deliberationem illam fregit, metu magistratibus injecto, quasi leges potestatem ipsis non concederent in ejusmodi conventu de auxiliis deliberandi. [*Polyb. legat. 89.*]

Paulo post concilio in urbem Sicyoniorum convocato, cui non magistratus solummodo intererant, verum omnes annis triginta majores, postquam multi sermones habiti essent: à Callicrate inductus est in theatrum recta ab itinere tabellarius, subdititias literas Q. Marcii (Proconsulis) afferens; quibus Achæos hortari fingebatur ut, Romanorum voluntatem secuti, conciliare invicem Reges conarentur. Indeque legati ab Achæis missi sunt Archon Ægirates, Arcesilaus & Aristo Megapolitani, ad pacem inter Ptolemæos reges & Antiochum faciendam. Qua ex re indignatus Polybius, rerum cura & administratione se abdicavit: & legati Alexandrini, spe auxiliorum amissa, domum reversi sunt. [*Id. ibid. & legat. 91.*]

Philæ hyberna agitans Perseus, in Ioniam copias direxit, quibus annonam quæ inde subvehebatur Romanis intercluderet. [*Appian. ut supr. pag. 565.*] Antenorem & Callippum præfectos classis cum 40 lembis, quibus & quinque pristes (majores naves) sunt adjunctæ, Tenedum misit; ut inde sparsæ per Cycladas insulas naves Macedoniam cum frumento petentes tutarentur. Cassandreæ deductæ naves, in portus primum qui sub Atho monte sunt, inde Tenedum placido mari cum trajecissent; stantes in portu Rhodias apertas naves, Eudemumque præfectum earum, inviolatas, atque etiam benigne appellatos dimiserunt. Cognito deinde in latere altero naves suorum 50 onerarias, à rostratis Eumenis (quibus Damius præerat) ad montem Athon in ostio portus inclusas, dissipatis hostibus eas eduxerunt, & in Macedoniam, 10 lembis eas tutantibus miserunt. [*Liv. lib. 44.*]

Lembi illi nono post die ad classem ad Sigæum stantem redierunt: quæ Subota (insula ea est interjecta Elææ & Atho) inde trajecit Postero vero die quam eo ventum est, naves 35 quas Hippagogos vocant, ab Elæa profectæ cum equitibus Gallis equisque (Attalo ab Eumene missis) Phanas promontorium Chiorum petebant, unde transmittere in Macedoniam possent. His Antenor, profectus à Subotis, inter Erythrarum promontorium Chiumque, qua arctissimum fretum est, inopinato occurrit. Cumque resistendi spes nulla esset, pars eorum qui propiores continenti littori erant, in Erythræam enatarunt: pars velis datis ad Chium naves ejecere, relictisque equis effusa fuga urbem petebant. Sed propius urbem lembi accessuque commodiore cum exposuissent armatos; partim in via fugientes Gallos adepti Macedones cæciderunt, partim ante portam exclusos. Gallorum 800 ferme (aut 700, ut habet Gruteriana editio) occisi, 200 vivi capti: equi, pars in mari fractis navibus, absumpti; partim nervos succiderunt in littore Macedones. Viginti eximiæ equos formæ cum captivis, eosdem 10 lembos, quos ante miserat, Antenor devehere Thessalonicam jussit, & primo

quoque

Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia.

quoque tempore ad classem reverti Phanis se eos expectaturum. Triduum ferme classis ad urbem stetit. Phanas inde progressi sunt: & spe celerius reversis 10 lembis evecti, Ægeo mari Delum trajecerunt. [*Id. ibid.*]

Dum hæc geruntur, legati Romani C. Popillius, C. Decimius & C. Hostilius, à Chalcide profecti, tribus quinqueremibus Delum quum venissent; lembos ibi Macedonum 40, & 5 regis Eumenis quinqueremes invenerunt. Sanctitas templi insulæque inviolatos præstabat omnes. Itaque permixti Romanique & Macedones, & Eumenis navales socii, in templo inducias religione loci præbente, versabantur. [*Id. ibid.*]

Antenor Persei præfectus, quum aliquas alto præferri onerarias naves ex speculis significatum foret; parte lemborum ipse insequens, parte per Cycladas dispositâ; præterquam si quæ Macedoniam peterent, omnes aut supprimebat aut spoliabat naves. Quibus poterant Popillius aut Eumenis naves, succurrebant: & vecti nocte binis aut ternis plerumque lembis Macedones fallebant. [*Id. ibid.*]

Per id fere tempus Gentii regis Illyriorum legati Parmenio & Morcus, & una cum his Metrodorus Persei, Rhodum venerunt: quibus authoritatem addidit, non lemborum modo adventus passim per Cycladas atque Ægeum vagantium mare, & occisorum equitum multitudo; sed etiam conjunctio ipsa regum Persei Gentiique, & fama cum magno numero peditum equitumque venientium Galatarum. Hæc enim animos, Dinoni quidem & Polyarato, qui Persei partium erant, addiderunt, Theæteto vero contra dejecerunt. Decretum igitur est à Rhodiis, benignum ambobus Regibus responsum dare: iisque significare, statuisse bello finem se authoritate sua imponere; ipsosque adeo monere, faciles se ad pacem ut præberent. Suntque etiam Gentii legati in Prytaneo magna comitate ab iis excepti. [*Id. ibid. Polyb. legat.* 87.]

c. Primo vere Antiochus cum exercitu Ægyptum petens, in Cœlesyriam processit. Circa Rhinocolura Ptolemæi (Philometoris) legâtis agentibus gratias quod per eum regnum patrium recepisset, petentibusque ut suum munus tueretur & diceret potius quid fieri vellet quam hostis ex socio factus vi atque armis ageret, respondit; non aliter neque classem revocaturum, neque exercitum reducturum, nisi sibi & tota Cypro & Pelusio, agroque qui circa Pelusiacum Nili ostium esset, cederet: diemque præstituit, intra quam de conditionibus peractis responsum acciperet. [*Liv. lib.* 45.]

Antiochus Apollonium, tributorum suorum collectioni præfectum, (μεισάρχῳ apud Josephum, lib. 12. Antiquit. cap. 7. μυσάρχῳ in II. *Maccab.* V. 24. dictum) cum viginti duorum millium exercitu, in civitates Judææ misit; duobus annis integris postquam ipse Templum Hierosolymitanum spoliaverat: mandans ut puberes omnes jugularet, mulieres verò & juniores venderet. [I. *Maccab* I. 30. II. *Maccab.* V. 24.]

Quum Hierosolyma venisset Apollonius, nihil hostile præ se ferens, cohibuit se usque ad diem Sabbathi: quo omnes qui ad sacra processerant confodit, & per civitatem cum armis discurrens magnam peremit multitudinem. Et accipiens spolia civitatis, eam incendit; diruitque domos ejus & muros in circuitu. Abduxeruntque captivas mulieres liberosque & jumenta possederunt. [I. *Maccab.* I. 31,--34. II. *Maccab.* V. 25, 26.] Josephus, *lib.* 12. Antiquit. *cap.* 7. ipsi Antiocho tribuens quæ à ministris ejus sunt peracta, *direpta tota urbe, habitatores partim necavisse* eum scribit, *partim captivos una cum liberis & uxoribus abduxisse usque ad decem millium numerum.*

Judas quoque Maccabæus cum novem aliis secedens, in montibus ferarum more transigebat vitam cum suis comitibus; qui gramineo alimento vesci perseverabant, ne participes essent contaminationis, [II. *Maccab.* V. 27.] sive ciborum vetitorum; sive idololatriæ, sive etiam contaminationis & eam secutæ desolationis ipsius Sanctuarii: [I *Maccab.* I. 39. 41.] quæ restitutionem & purificationem ejusdem ab eodem Juda Maccabæo postea factam [I. *Maccab.* IV. 43. 54.] trium annorum & sex mensium spatio antecessit. quanto tempore civitatem Hierosolymitanam ab Antiocho fuisse oppressam, Josephus in librorum de bello Judaico proœmio, & quotidiani sacrificii religionem cessavisse, in lib. 1. cap. 1. & Sanctuarium desolatum fuisse, in libro 6. ejusdem operis (pag. 929.) idem author significat. postremum quoque illud, de Sanctuarii desolati tempore, asserente Hyppolito. [*Caten. Græc. in Daniel. cap.* 8.]

Postea ædificaverunt in civitate Davidis sive Sione murum magnum, & turribus firmis munitum, qui fuit ipsis pro arce: & nefariorum hominum præsidio ei impositio, Hierosolymorum spolia ibi deposuerunt. Cumque inde insidiæ Templum frequentantibus subinde fierent, sanguisque innocens effunderetur, & contaminaretur sanctuarium; fugerunt habitatores Hierosolymorum: & fuit urbs habitatio exterorum, fuitque extera natis suis, liberis suis derelinquentibus ipsam. [I. *Maccab.* I. 35,--40.]

Rhodiorum legati in Romanorum castra venerunt, cum iisdem de pace mandatis, quæ Romæ ingentem iram Patrum excitavere. Multo iniquioribus animis à castrensi concilio auditi sunt. Itaque cum alii præcipites sine responso agendos castris, provinciavit post diem quintumdecimum se responsum daturum. Interim, ut appareret quantum pacificantium Rhodiorum authoritas valuisset, consultare de ratione belli gerendi cœpit. [*Liv. lib.* 44.]

Pridie quam Perseus superatus est, C. Sulpicius Gallus tribunus militum secundæ legionis, L. Æmilii Pauli Consulis permissu ad concionem militibus vocatis pronunciavit, nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab hora secunda usque ad quartam horam noctis

1. *Visser. Annal. p. post.* S s ij Lunam

Lunam defecturam esse. Id quia naturali ordine statis temporibus fiat, & sciri ante & prædici posse; neque in prodigium trahi debere. [*Id. ibid.*] Quod mox & compositio volumine eum docuisse narrat Plinius, lib. 2. cap. 12. ubi hunc primum Romani generis rationem defectus utriusque sideris in vulgus extulisse refert. De quo apud Ciceronem (in libello de Senectute) Cato. *Mori videbamus in studio dimetiundi pene cœli atque terræ Gallum, familiarem patris tui* (Æmilii Pauli,) *Scipio. Quoties illum lux noctu aliquid describere ingressum, quoties nox oppressit cum cœpisset mane? Quam delectabatur, cum defectiones Solis & Lunæ multo nobis ante prædiceret!*

Nocte, quam pridie Nonas Septembris insecuta est dies, edita hora Luna cum defeciisset, Romanis militibus Galli sapientia prope divina videbatur: Macedonas ut triste prodigium occasum regni perniciemque gentis portendens movit. [*Liv. lib. 44. cum Justin. lib. 33. cap. 1. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 11. Jul. Frontin. Stratagem. lib. 1. cap. 12.*] Totalem vero Lunæ obscurationem Junii Juliani die 21. hora 8. post meridiem, hoc anno in Macedonia contigisse calculus Astronomicus demonstrat: quum jam nocte corpora somno & quieti milites dare vellent; ut in *Paulo Æmilio* habet Plutarchus. Unde colligitur, Idus Martias hujus anni, quibus secundum suum Consulatum Paulus iniit, in 4. Januarii Juliani diem incidisse.

Sequente die, victo Perseo, [I. *Maccab.* VIII. 5.] regnum Macedonicum cecidit: cum jam inde à Carano per annos 626 stetisset. Imperii vero Macedonici reliquiæ, Romano jam surgente imperio, in Seleucidis Syriæ & Ptolemæis Ægypti adhuc superfuerunt.

Tertio die Perseus quam pugnatum erat, Amphipolim in Thracia, cum 500 fere Cretensibus, fuga pervenit. Ab Amphipolitanis vero non receptus, pecunia & auro argentoque in lembos qui in Strymone stabant delatis, & ipse ad flumen descendit. Cretensibus, spem pecuniæ secutis, ex thesauro suo scyphos & crateras aliaque aurea & argentea vasa, ad 50 talentorum pretium, deprompsit; positaque in ripa, diripienda illis reliquit. Ab hac direptione cum per tumultum naves conscenderent, lembum unum in ostio amnis multitudine gravatum merserunt, Calipsum vel Alepsum eo die, postero in Samothraciam insulam cum duobus talentûm millibus pervenit: atque ad templum Castoris & Pollucis supplex confugit. [*Liv. lib. 44. cum Plutarcho, in Paulo Æmilio.*]

Victoriæ Romanæ fama cum pervasisset in Asiam', Antenor qui cum classe lemborum ad Phanas stabat, Cassandriam inde trajecit. [*Liv. lib. 45.*]

d. C. Popillius qui ad Delum præsidio navibus Macedoniam petentibus erat postquam debellatum in Macedonia & statione summotos hostium lembos audivit, dimissis & ipse Atticis navibus, ad susceptam legationem peragendam navigare Ægyptum perrexit: ut prius occurrere Antiocho posset, quam ad Alexandriæ mœnia accederet. Cum præterveherentur Asiam legati, & Loryma venissent, qui portus 20 amplius millia ab Rhodo abest, ex adverso ipsi urbi positus: principes Rhodiorum occurrerunt (jam enim eo quoque victoriæ fama perlata erat) orantes ut Rhodum deveherentur. Nam & id ad famam salutemque civitatis pertinere dicebant, noscere ipsos omnia quæ acta essent agerenturque Rhodi, & comperta per se non vulgata fama Romam referre. Diu negantes perpulerunt, ut moram navigationis brevem pro salute sociæ urbis paterentur. Et postquam Rhodum ventum est, in concionem quoque eos iidem precibus pertraxerunt. [*Id. ibid.*]

Adventus legatorum auxit potius timorem civium quam minuit. Omnia enim Popillius, quæ singuli universique eo bello hostiliter dixerant fecerantque, retulit; & vir asper ingenio augebat atrocitatem eorum quæ dicerentur vultu truci & accusatoria voce: ut quum propriæ simultatis nulla causa cum civitate esset, ex unius senatoris Romani acerbitate, qualis in se universi Senatus animus esset, conjectarent. C. Decimii moderatior oratio fuit: qui in plerisque eorum quæ commemorata à Popillio essent, culpam non penes populum, sed penes paucos concitatores vulgi esse dixit. eos vænalem linguam habentes, decreta plena regiæ assentationis fecisse, & eas legationes misisse, quarum Rhodios semper non minus puderet quam pœniteret: quæ omnia, si potestas populo foret, in capita noxiorum versura. Cum magno assensu auditus est, non magis eo quod multitudinis noxam elevabat, quam quod culpam in authores verterat. Itaque cum principes eorum Romanis responderent, nequaquam tamen tam grata oratio eorum fuit, qui quæ Popillius objecerat diluere utcunque conati sunt, quam eorum qui Decimio in authoribus ad piaculum noxæ objiciendis assensi sunt. Indeque Rhodii illi, qui prius tantos gerebant spiritus, quasi tam Philippum quam Antiochum vicissent ac viribus potiores ipsis Romanis essent, in tantam adacti fuere trepidationem; ut præsentibus legatis decretum extemplo fecerint, ut qui pro Perseo adversus Romanos dixisse quid aut fecisse convincerentur, capitis condemnarentur. Excesserunt urbe sub adventum Romanorum quidam, alii mortem sibi consciverunt. Legati non ultra quam quinque dies Rhodi morati, Alexandriam profecti sunt. Nec eo segnius judicia ex decreto coram his facto Rhodi exercebantur: quam perseverantiam in exequenda re Decimii lenitas afferebat. [*Idem ibid. cum Dione, legat. 20 al. 21.*]

Quum de Persei fuga nuncius Romam perlatus fuisset, placuit Senatui legatos Rhodiorum, qui ad pacem cum Perseo faciendam venerant, in Curiam vocare. Legati, quorum princeps Agesipolis, Senatum ingressi missos se dixerunt ad dirimendum bellum; quod grave atque incommodum Græciæ omni, sumptuosum ac damnosum ipsis Romanis esset. Nunc quando finitum

tum illud esset, ita ut semper optaverant Rhodii; gratulari se illis. Hæc ubi breviter dixisset Agesipolis, Curia excessit. Senatus ea occasione usus, quum Rhodios vellet παραδειγματισμὸν & exemplum aliis constituere, responsum dedit. Rhodios neque utilitatum Græciæ neque cura impensarum populi Romani, sed pro Perseo legationem eam misisse. Nam si ea fuisset cura quæ simularetur; tum mittendos legatos fuisse, cùm Perseus in Thessaliam exercitu inducto per biennium Græcas urbes alias obsideret, alias denunciatione armorum terreret. Tum nullam pacis ab Rhodiis mentionem factam: postquam vero superatos saltus transgressosque in Macedoniam Romanos audirent, & inclusum teneri Perseum, tunc Rhodios legationem misisse; non ad ullam aliam rem, quàm ad Perseum ex imminenti periculo eripiendum. Propterea censere Patres, neque lautia aut aliud beneficium, neque ullum benignum responsum legatis dare se debere. [*Polyb. legat.* 88. *Liv. lib.* 45.]

Thoas, qui Rhodo à Dinone ad Perseum internuncius missus sæpe in Macedoniam navigaverat, rebus jam inclinatis, sibi metuens Cnidum confugit. Cùmque eum Cnidii in custodiam compegissent, vindicatus à Rhodiis Rhodum remissus est: ubi habita de ipso quæstione cuncta confessus, prorsus cum omnibus inceptarum litterarum notis, cùmque epistolis tum à Dinone tum à Perseo ultro citroque missis consentiebat. Unde convictus Dino ad aliorum exemplum supplicio est affectus. [*Polyb. in Excerpt. Valesii, pag.* 137, 138.]

Cn. Octavius, qui una cum Paulo Æmilio bellum Macedonicum administrabat, classe Samothraciam appulsa Perseum Dioscurorum quidem religione motus reliquit inviolatum; mari tamen & effugio præclusit. [*Plutarch. in P. Æmilio.*] Cumque eum modo minis, modo spe ad deditionem pellicere conaretur; adjuvit in hoc illum res seu casu contracta, seu consilio. L. Attilius illustris adolescens, cùm in concione esse populum Samothrachum animadvertisset; concessu magistratus, quæstus est, e reditam Insulæ sanctitatem violari Evandri Cretensis præsentia; qui cum Eumenis regis cædem Delphis penè perpetrasset, jam se una cum Perseo Templi asylo tutaretur. Hinc Theondas, qui summus magistratus apud eos erat, (Regem ipsi appellant) se totamque insulam in potestate Romanorum esse videns, ut Evander judicio permitteretur à Perseo postulavit. Id cùm Perseus improbaret, quod videret patefactum crimen in se devolutum iri, Evandrum interfici curavit: corrupitque pecunia Theondam, ut renunciaret populo, sibi ipsum mortem conscivisse. Cæterum tanto facinore in unum relictum amicum ab ipso per tot casus expertum, omnium qui secum erant alienavit animos: & cum pro se quisque transiret ad Romanos, solus propè relictus, fugæ consilium capere coactus est. [*Liv. lib.* 45.]

Cum Oroande igitur Cretensi cui nota Thraciæ ora erat, quia mercaturas in ea regione fecerat, clam Perseus egit, ut se sublatum in lembum (qui ad Demetrium promontorium stabat) ad Thracum regem Cotym deveheret. Sub occasum Solis delata ad lembum pecunia est, quanta clàm deferri poterat: qua recepta Oroandes arte Cretica usus, primis tenebris soluta nave, per altum Cretam petiit. Media deinde nocte, miserabilis Perseus ex angusta fenestra per murum se puerosque & conjugem demisit, laborum & erroris rudes. Postquam in portu navis non inventa est, vagatus aliquandiu in littore, postremo timens lucem jam appropinquantem, ad obscurum angulum in templi latere se recepit. [*Liv. & Plutarch. ut supra.*]

Ubi jussu Prætoris Octavii pronunciatum est per præconem, regios pueros (principum liberos ad Regis ministerium electos) Macedonasque alios qui Samothraciæ essent, si transirent ad Romanos, incolumitatem libertatemque & sua omnia servaturos, quæ aut secum habebant aut in Macedonia reliquissent: transitio omnium facta est, nominaque dabant ad C. Posthumium Tribunum militum. Ion quoque Thessalonicensis liberos parvos regios, fidei suæ à patre commissos, Octavio tradidit: nec quisquam præter Philippum maximum natu è filiis cum rege est relictus. Tum sese filiumque Octavio tradidit: fortunam deosque quorum in templo erat, nulla ope supplicem juvantes, stultè accusans. In prætoriam navem imponi jussus, coëmi & pecunia quæ superfuit delata est: extemploque classis Amphipolim repetiit. [*Ibid.*]

Antiochus ad occupandum Pelusium veniens, ubi Leusinem flumen esset transgressus, (qui locus quatuor millia ab Alexandria abest) legatis Romanis occurrit. Quos quum advenientes salutasset, dextramque Popillio porrigeret; tabellas quas manibus tenebat, Senatusconsultum continente quo bellum adversus Ptolemæum extemplo finire ille jubebatur, tradidit, atque omnium primum id legere jussit. Perlectis tabellis, quum se consideraturum adhibitis amicis, quid faciendum sibi esset, dixisset: Popillium virga quam in manu gerebat vitiginea circumscripsit Regem: ac priusquam circulo descripto excederet, tabellis eum respondere jussit. Obstupefactus Rex isto adeo insolito atque imperioso facto, ubi parumper hæsitasset; *Faciam*, inquit *quod Romani jubent.* Tum demum Popillius dextram Regi tanquam socio & amico porrexit. Paucorum deinde dierum ac numero certo definitorum spatio concesso, Antiochus copias suas in Syriam (pro ἀγρίαν enim in Polybio ἀφρίαν ex Livio rescribendam censemus) gravatè ille quidem ac gemens, sed tamen abduxit, in præsentia tempori cedendum ratus, [*Polyb. legat.* 92. *& Liv. lib.* 45. *cum Cicerone in Philippica octava, Velleio Paterculo lib.* 1. *cap.* 10. *Valerio Maximo lib.* 6. *cap.* 4. *Justino lib.* 34. *cap.* 3. *Appiano in Syriac. pag.* 131. *Plutarcho in Apophthegmat. cap.* 32. *&c.*]

Samaritani videntes Judæos ab Antiocho miserimè oppressos, origine Sidonios se fuisse profitebantur; indeque literas ab Antiocho ad Apollonium præsidem suum & Nicanorem procuratorem regium obtinuerunt, ut in communem cum Judæis causam ipsos non involverent; utque

templum Garizitanum, hactenus nullius Dei titulo insignitum Διὸς Ἑλλωνίου sive *Jovis Græcanici* nomine deinceps appellaretur. Extat hac de re apud Josephum, lib. 12. Antiquit. cap. 7. Epistola supplex Samaritanorum; cum Antiochi rescripto, *anno* XLVI (sed nescio à qua epocha deducto) *mensis Hecatombæonis die* XVIII. dato.

Cùm excessisset Ægypto Antiochus, Romani legati concordiam inter fratres, inter quos vixdum convenerat, authoritate sua firmarunt. [*Liv. lib.* 45.] C. Popillius liberationem Menalcidæ Lacedæmonii, qui necessarius regum temporibus ad rem familiarem augendam sedulo fuerat abusus, à Regibus beneficii loco petiit: Polyaratum vero, qui apud Rhodios Persei partibus maximè faverat, ut Romam mitterent jussit. Et Menalcidas quidem dimissus est: de Polyarato vero res dilata. Ptolemæus enim & Polyaratum & patriam reveritus, Romam illum mittere haudquàquam decrevit, Sed Rhodum potius: quod & ipse Polyaratus postulabat. Navigio igitur impositum & Demetrii cujusdam ex amicis custodiæ traditum Rhodum destinavit; litteris etiam ad Rhodios de illius transvectione datis. At Polyaratus Phaselidem appulsus, nescio quid animo cogitans sumptis verbenis atque insulis ad communem urbis larem confugit. [*Polyb. legat.* 92. & 95. *& in Excerptis Valesii, pag.* 138.]

Popillius, rebus Alexandriæ compositis, Cyprum navigavit: & inde quæ jam Ægyptios ibi vicerat classem atque exercitum Antiochi in Syriam dimisit. [*Polyb. legat.* 92. *Liv. lib.* 45.]

Ægypti Reges liberati bello contra Antiochum, ante omnia legatum Romam miserunt Numenium ex numero amicorum: gratias pro acceptis beneficiis acturum. [*Polyb. Legat.* 95.]

Cùm Phaselitæ Rhodum misissent, postulantes ut Polyaratum ipsi accipere asportareque vellent: Rhodii navem quidem miserunt, verum præfecto navis Epichari accipere illum in navem interdixerunt; quoniam Alexandrinis Rhodi hominem sistere mandatum fuisset. Nave igitur Phaseliden delata, cum Epichares Polyaratum navigio excipere abnueret; contra Demetrius, cujus custodiæ commendatus ab Rege fuerat, exurgere hominem ac proficisci juberet, urgerentque adeo Phaselitæ, veriti ne id sibi apud Romanos fraudi esset: perculsus casus gravitate Polyaratus, Demetrii navigium rursus conscendit. Verum in excensione oportunitatem nactus, iterum confugit Caunum contento cursu: ac similiter quiritando Cauniorum auxilium implorabat. A quibus repulsam passus, eo quod Rhodiis contributi essent; clam ad Cibyratas misit, postulans ut in urbem reciperetur, mitterenturque qui ipsum tuto deducerent. Notus autem Cibyratis eo erat, quod liberi Pancratis tyranni educati apud eum fuerant. Cumque assensissent Cibyratæ & postulatis paruissent; Polyaratus Cibyram delatus est. [*Id. in Excerpt. Valesii, pag.* 138. 141.]

Popillius & ea legatio quæ ad Antiochum missa erat Romam rediens, retulit controversias inter reges sublatas esse, exercitumque ex Ægypto in Syriam reductum. Post ipsorum regum legati venerunt. Antiochi legati referebant omni victoria potiorem pacem regi, quæ Senatui placuisset, visam: eumque haud secus quàm Deorum imperio legatorum Romanorum jussis paruisse. Gratulati deinde victoriam de Perseo sunt; ad quam summa ope, si quid imperatum foret, adfuturum Regem fuisse. Ptolemæi legati communi nomine regis & Cleopatræ gratias egerunt. Plus eos Senatui populoque Romano quam parentibus suis, plus quam Diis immortalibus debere: per quos obsidione miserrima liberati essent, regnum patrium propè amissum recepissent. Responsum ab Senatu est: Antiochum rectè atque ordine fecisse quod legatis paruisset, gratumque id esse Senatui populoque Romano. Regibus Ægypti Ptolemæo Cleopatræque si quid per se boni commodique evenisset, id magnopere Senatum lætari: daturumque operam, ut regni sui maximum semper præsidium positum esse in fide populi Romani ducant. Munera legatis ut ex instituto mittenda curaret, C. Papirio prætori mandatum. [*Liv. lib.* 45.]

Et ab Eumene & ab Attalo & ab Athenæo fratribus communis legatio de victoria contra Perseum gratulatum Romam venit. [*Id. ibid.*]

3837 Rex Antiochus edicto edito imperavit gentibus omnibus sibi subjectis eosdem cultus in toto regno servare, relictisque propriis consuetudinibus eandem cum Græcis religionem profiteri; mortis pœna non obedientibus proposita: & præfecit inspectores unicuique populo, qui ad hoc faciendum omnes cogerent. [I. *Maccab.* I. 43, 52, 53.]

Ex his, in Judæam & Samariam senem quendam Athenæum misit, ut Judæos à divinæ legis observatione discedere cogeret, & templum Hierosolymitanum contaminaret, illi Διὸς Ὀλυμπίου *Jovis Olympii* nomine impositio, sicut Garizimitano Διὸς Ξενίου *Jovis Hospitalis* sive Peregrinorum tutoris. Illud enim cognomentum quam Ἑλλωνίου Samaritanorum conditioni convenientius fuisse, re melius considerata, censuisse videtur; quod in terra Judæorum peregrini illi essent & advenæ. [II. *Maccab.* VI. 1, 2.]

Misit etiam Rex libellos per legatos Hierosolymam & ad civitates Judææ, ut sequerentur ritus gentium, sacrificia è Sanctuario tollerent, sabbatha & dies festos prohiberent, Sanctuarium & ministros ejus coinquinarent, aras & lucos & idolorum delubra ædificarent, sues & immundas pecudes alias immolarent, filios ipsorum incircumcisos relinquerent, omnique re immunda se polluerent; ita ut oblivisceretur Legis, & immutarent omnia statuta Dei sui. [*Maccab.* I. 46, 51.] crimenque omnino esset, Judaicam religionem profiteri. [II *Maccab.* VI. 6.]

Decretum quoque prodiit in vicinas civitates Græcas, suggerente Ptolemæo (Dorymenis filio; (II. *Maccab.* IV. 45.) ut pari modo adversus Judæos agerent, & sacrificiorum participes fieri compellerent; eos autem, qui ad ritus Græcos transire nollent, jugularent. [II. *Maccab.* VI. 8, 9.]

Et

Et cæteræ quidem gentes amplexæ sunt sermonem Regis : & ex Israelitis quoque multi consenserunt cultui ejus, & sacrificaverunt idolis, & coinquinaverunt sabbathum. [I. *Macab.* I. 44. *cum* II. 18.] Congregati enim sunt è populo ad eos multi Legis desertores : feceruntque ut Israelitæ latitarent in specubus & locis perfugii ipsorum. [I. *Macab.* I. 55, 56.] Alii autem ducebantur cum acerba necessitate die natali Regis singulis mensibus ad esum idolothytorum: & cum erat Dionysiorum festum, cogebantur hederam ferentes pompam Baccho ducere. [II. *Maccab.* VI. 7.]

Templum vero luxu & commessationibus implebatur à gentibus, molliter vitam consumentibus cum meretricibus, & in sacro ædis ambitu ad mulieres se adjungentibus, etiamque intro ferentibus quæ non conveniebant : & altare rebus illegitimis, quas lex vetuerat, plenum erat [II. *Maccab.* VI. 4, 5.]

Die autem 15 mensis Cislevi, partim Novembri, partim Decembri nostro respondentis) anno 145 regni Græcorum, extruxerunt abominationem desolationis (abominandum Jovis Olympii idolum) super altare : & in civitatibus Judææ circumquaque extruxerunt aras ; & in foribus domorum atque plateis fecerunt suffitum. [I. *Maccab.* I. 57, 58.]

Libros legis quos invenerunt, conscindentes combusserunt igne : & ubicunque inveniebatur apud aliquem liber fœderis, aut si quis approbabat Legem; secundum edictum Regis trucidabant eum. [I. *Maccab.* I. 59, 60.] Ubi librorum Legis nomine, non solum Mosaicum Pentateuchum cum recentioribus Hebræis, qui hinc originem suarum *Petaroth* accersunt, (apud Eliam Levitam in Tischbi, voce פתר) sed universam veteris Testamenti Scripturam accipimus : ut in Johann. X. 34. XV. 25. & I. Cor. XIV. 21. Atque ita hîc Josephus, lib. 12. cap. 7. διεπέμποντο δὲ ὅπου βίβλους εὑρεθείη περὶ τοῦ νόμου, ἢ πυρὶ δοὺς ἐφθείρειν, ἢ ὅπου κρείττονα τιμὴν ἀπολοῖντο. *Abolebatur etiam ubicunque repertum esset sacrum aliquod volumen & Lex ; & ipsi apud quos inveniretur mali male peribant.* Et Severus Sulpicius, in sacr. Histor. lib. 2. *Sacra etiam Legis & Prophetarum volumina igni cremata.*

Die 25 mensis Cislevi sacrificia sunt oblata in ara idololatrica, quæ extructa erat super altare Dei. [I. *Maccab.* I. 62.] anno Seleucidarum 145, Olympiade 153. [*Joseph. lib.* 12. *cap.* 7. *&* 11.]

Eodem tempore, duæ mulieres quæ filios circumciderant delatæ sunt : ad quarum ubera suspensis natis, publicè per civitatem traductas deorsum à muro eas præcipitaverunt ; & familias earum & eos qui infantes circumciderant trucidaverunt. [I. *Mac.* I. 64. II. *Mac.* VI. 10.]

Galatæ, Adverta duce, ingenti motu regnum Eumenis infestarunt. Induciis vero per hyemem factis, & Galli domos abierunt, & Rex in hyberna concessit Pergamum ; ubi gravi morbo æger fuit. [*Liv. lib.* 45. *cum Polyb. legat.* 93.]

Antiochus, ubi edicta sua contemni videbat à populo, per tormenta unumquemque cogebat gustatis cibis immundis abjurare Judaismum. [*Joseph. libell. de Maccab.*] Sed Israelitarum multi roborati sunt, & obfirmati in se, ne immunda comederent : & mori elegerunt, ne polluerentur cibis illis, neque sanctum fœdus inquinarent. [I. *Maccab.* I. 65, 66.] 4547 167

Præsidens igitur cum assessoribus tyrannus Antiochus in quodam sublimi loco, astante circumcirca armato exercitu, jussit unumquemque Hebræorum abripi & ad carnes suillas & idolothyta gustanda vi adigi : si qui vero profanas dapes recusarent, hos trochleis distentos è vita tolli. [*Joseph. ut supr.*]

Multis vero abreptis, unus in primis nomine Eleazarus, ex sacerdotali genere, in legum disciplina ut Scriba primarius versatissimus, ætate nonagenarius, & propter eam multis Antiochi assectis notus, coram adductus est. Qui carnes suillas nec manducare nec manducasse simulare consentiens, crudelissima subire tormenta quam legem violare maluit. [*Idem ibidem.* II. *Maccab.* VI, 18. -- 31.]

Post hunc septem fratres adolescentes, cum matre eorum fortissima, coram Antiocho sunt producti : qui carnem suillam gustare recusantes, exquisitis tormentorum modis excruciati, invictas Deo animas reddiderunt. Horum nobilissimum martyrium, in II. Maccab. VII. capitulo habetur descriptum ; & in Josephi de Maccabæis libello, Περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ, *De imperatrice ratione* inscripto. In cujus Latina paraphrasi à Rufino edita, hi à castello suo *Susandro* Antiochiam ad Regem adducti fuisse dicuntur : eorumque eduntur nomina, *Machabæus, Aber, Machir, Judas, Achas, Areth, Jacob.* & matris, *Solomona* ; quam *Hannam* tamen posteriores Hebræorum historici appellant.

In Judæa hoc tempore Rhazis Senator Hierosolymitanus aliis exemplo præluxit ; corpus animumque suum pro Judaismo tuendo exponens : pro benevolo in patriam affectu *Pater Judæorum* appellatus. [II. *Maccab.* XIV. 37, 38.]

Ministri Regis qui in Judæa homines ad Apostasiam impellebant, in oppidum Modin venerunt ; ut Israëlitas ibi sacrificare cogerent. [I. *Maccab.* II. 15.] Erat autem Modin *vicus juxta Diospolin* ; ut in libello περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων refert Eusebius. Consedit ibi tum Mattathias filius Johannis, filii Simeonis, Hierosolymitanus Sacerdos ex familia Joaribi (quæ inter 24 ἐφημερίας I. Chronic. XXIV. 7. prima erat) una cum quinque suis filiis ; Johanne qui Caddis, vel Gaddis, Simone qui Thassi, Juda qui Maccabæus, Eleazaro qui Abaron vel Avaran, & Jonathane qui Apphus vocabatur. [I. *Maccab.* II. 1, -- 5.] Utque septem illi martyres, qui Antiochiæ certamen suum peregerunt : è maximo natu fratre *Maccabæo*, commune *fratrum Maccabæorum*

nomen

nomen invenerunt: ita ut à *Juda Macchabæo* quinque Mattathiæ filiorum, si non ætate (uti Josepho, libro 1. Belli cap. 1. fuit visum) certè fortitudinis & ex ea partæ gloriæ ratione maximo (I. Maccab. II. 66. III. 4, 9. IV. 26.) eandem communem *Macchabæorum* appellationem nanciscerentur usus quoque obtinuit. Pater vero eorum Mattathias sive Matthias à Josepho, lib. 1. Belli cap. 1.) ut & in Chronico Eusebii & minore Seder Olam Hebræorum:) *Asamonæi filius* appellatur: sed in lib. 12. Antiquit. cap. 8. explicatius υἱὸς Ἰωάννου, τοῦ Συμεώνος, τοῦ Ἀσαμωναίου, *filius Johannis*, filii *Simeonis*, filii *Assamonæi*. Vulgus Hebræorum, ipsum Mattathiam *Hasamonæum* dictum fuisse vult; ab eoque ad posteros cognomentum illud descendisse. De quo videndus R. David Kimchi, ad Psalm. LXVIII. 32. ubi vox חשמנים Principes denotat.

Antiochi ministri Mattathiam ad se adductum magnopere hortabantur, ut cum princeps & illustris & magnus in urbe Modinensi esset, munitusque filiis ac fratribus, exemplo suo aliis in obedientia mandato Regis præstanda præiret. Quod ille non solum constanter recusavit, sed etiam Judæum quendam in altari ethnico sacrificantem conspicatus, super aram ipsam eum jugulavit: eodemque tempore & regium præfectum (Josepho, lib. 12. cap. 8. *Apellem* dictum) qui cogebat sacrificare trucidavit, & aram diruit. deinde hortatus omnes qui zelo Legis ducebantur ut ipsum sequerentur; una cum filiis in montes fugit, relictis in urbe omnibus facultatibus suis. [I. *Macchab.* II. 16, -- 28.]

Tunc multi justitiæ cultores descenderunt in loca occulta deserti; ibique cum filiis & uxoribus & jumentis suis in speluncis victitabant. Quod cum indicatum fuisset Philippo (Phrygi illi quem præfectum Hierosolymis reliquerat Antiochus; [II. *Maccab.* V. 22.] duces regii præsidio Hierosolymitanæ arcis assumpto, eos persecuti sunt: & cum ut Regis dicto essent audientes persuadere non possent, die Sabbati igne in specus injecto, ipsos cum uxoribus liberis & jumentis ad mille hominum numerum, concremarunt; inclusis, ob Sabbati honorem, non repugnantibus, ac ne aditus quidem speluncarum obturantibus. [I. *Maccab.* II. 29.--38. II. *Macc.* VI. 11. *Joseph. lib.* 12. *cap.* 8.]

Id quum cognovissent Mattathias & amici ejus, casum eorum valde luxerunt: statueruntque, si die Sabbati ab hostibus deinceps oppugnarentur, armis se illos repulsuros. [I. *Maccab.* II. 39, 40, 41. *Joseph. ut supr.*]

His adjunxit se congregatio *Asidæorum*, virorum religiosorum, qui Legi per arma tuendæ sponte se offerebant, & omnes qui à malis fugere sunt coacti: constitutoque exercitu, homines impios partim cæciderunt, partim ad nationes fuga se recipere compulerunt. Circumeuntes autem Mattathias & amici ejus, diruerunt aras, circumciderunt pueros quoscumque incircumcisos invenerunt in finibus Israëlis, & persecuti sunt filios superbiæ: prospereque successit opus in manibus eorum. [I. *Maccab.* II. 42, -- 48.]

Cum Cibyratæ neque retinere Polyaratum Rhodium penes se metu populi Romani auderent, neque porro Romam deportare ob imperitiam rei maritimæ (quippe penitus mediterranei) possent: legationem Rhodum mittere, & in Macedoniam ad L. Æmilium Paulum proconsulem cogebantur, rogantes ut accipere hominem vellent. Scripsit vero Proconsul, Cibyratis quidem ut Polyaratum in arcta custodia haberent, Rhodumque deducerent; Rhodiis vero, eundem maritimo itinere Romam tuto deferri curarent. Atque ita re ab utrisque, ut imperatum erat, perfecta, Polyarathus tandem Romam perductus est. [*Polyb. in Excerptis Valesii, pag.* 141.]

Ad Galatarum motum compescendum Eumenes rex fratrem suum Attalum Romam misit: simul etiam de victoria adversus Perseum parta Senatui gratulaturum. Quam legationem eo quoque libentius suscepit Attalus; ut, quoniam eo in bello Romanos adjuvisset, & ad omnia pericula hilarem se ac promptum socium præbuisset, quàm gratum id officium Patribus esset, aliquo favoris & benevolentiæ testimonio experiretur. Qua spe ne ad regnum etiam obtinendum ille sollicitaretur, post fratrem Eumenes Stratium medicum Romam misit, magnæ apud se fidei atque authoritatis virum; speculatorem rerum quæ à fratre agerentur, monitoremque fidum si decedi fide vidisset. [*Polyb. legat.* 93. *Liv. lib.* 45.]

Attalum Romam venientem quum benignè omnes exciperent, partim ob præcedentem consuetudinem, quod simul eo bello militaverant, partim quia amicum sibi illum esse credebant; quumque majore quàm speraisset ipse comitatu obviam ei esset processum: inflari vana spe cœpit, veræ causæ ignarus, cujus gratia adeo benignè fuisset exceptus. Nam quum plerorumque è Romanis alienati animi ab Eumene essent, atque eum obliquè in hoc bello se gessisse crederent, colloquia cum Perseo habentem, & temporibus Romanorum imminentem: quidam è principibus seducere ad familiaria colloquia Attalum atque hortari institerunt, ut quam pro fratre susceperat legationem poneret, ac pro se loqueretur. Senatum enim à fratre ejus alienatum, proprium ipsi dominatum ac potentiam velle conciliare. Ex quo fiebat, ut Attalo erigerentur animi; ita ut nonnullis è proceribus reciperet, in Senatum se venturum, ut de ea re verba apud Patres faceret. Verùm ab eo proposito Stratius medicus eum dimovit, vir prudentiæ singularis & ad persuadendum efficax. Posuerat enim ei ob oculos, & jam in præsentia regnare ipsum, non minus quam fratrem; & in posterum regni non dubium successorem relinqui: neque vero eam spem abesse longè, quum propter infirmitatem corporis in dies atque in horas vitæ finem expectet Eumenes. Accessisse etiam novam tempestatem regno tumultus Gallici, cui vix consensu & concordia regum resisti queat; quanto minus si ad externum bellum intestina seditio adjiciatur? Introductus igitur in Senatum Attalus, gaudium suum de victo Perseo primum

testatus

testatus est: deinde de fide atque alacritate animi sua quam ad id bellum adhibuerat disseruit. Tum de mittendis legatis qui Galatas sua authoritate ab armis avocarent, & ad statum priorem redigerent, multis verbis egit. Adjecit etiam de Æniorum & Maronitarum urbibus: quas sibi dari dono postulabat: accusationem vero fratris & petitionem de dividendo regno penitus omisit. [*Id. ibid.*]

Senatus, existimans Attalum iterum se aditurum & de iis rebus separatim acturum, legatos missurum se promisit; & in muneribus largiendis, quæ moris est dare, magnificentia singulari est usus: urbes etiam illas daturum se pollicitus. Sed quum post exhibita sibi omnia humanitatis officia urbe exiisset Attalus, neque eorum quæ sperabat Senatus quicquam fecisset; frustrati Patres sua spe, dum iis adhuc esset in Italia, Ænum & Maroneam liberas pronuntiarunt, promissione quam Attalo fecerant revocata. Legationem vero, cujus Publius Licinius princeps erat, ad Galatas miserunt. [*Polyb. legat.* 93.]

Inter multas Asiæ Græciæque legationes, post Attalicam hanc, Rhodiorum maximè legati in se omnium oculos animosque converterunt. Eorum duplex hoc tempore erat legatio: quarum priorem obibat Philocrates, posteriorem Philophron & Astymedes. [*Id. ibid. Liv. lib.* 45.] Rhodii enim responso illo accepto, quod statim post pugnatam cum Perseo pugnam Agesipoli datum fuerat, ira Patrum adversus se cognita & minis auditis, extemplo legationes illas miserunt. [*Polyb. ibid.*]

Legati quum primò in veste candida visi essent (quod & gratulantes decebat, & si sordidam vestem habuissent, lugentium Persei casum præbere speciem poterant:) postquam consulti ab Marco Junio Consule patres, stantibus in Comitio legatis, an locum, lautia, Senatumque darent; nullum hospitale jus in iis servandum censuerunt. Egressus Curia Consul, quum Rhodii gratulatum se de victoria, purgatumque civitatis crimina dicentes venisse, petissent ut Senatus sibi daretur, pronuntiavit: sociis & amicis & alia comiter atque hospitaliter præstare Romanos & Senatum dare consuesse; Rhodios non ita meritos eo bello, ut amicorum sociorum numero habendi sint. His auditis prostraverunt se omnes humi; Consulem & cunctos qui aderant orantes, ne nova falsaque crimina plus obesse Rhodiis censerent quam antiqua merita, quorum ipsi testes essent. Et extemplo veste sordida sumpta, domos principum cum precibus ac lachrymis circumibant; orantes ut prius cognoscerent causam, quàm condemnarentur. [*Liv. lib.* 45.]

Marcus Juventius Talua Prætor, cujus inter cives & peregrinos jurisdictio erat, populum adversus Rhodios incitabat: novoque & malo exemplo, antè non consulto Senatu, non Consulibus certioribus factis, de sua unius sententia rogationem tulerat, vellent juberent-ne bellum Rhodiis indici, & ex ejus anni magistratibus deligi qui ad id bellum cum classe mitteretur; se eum sperans futurum esse. Huic actioni M. Antonius & Marcus Pomponius tribuni plebis adversabantur: indeque inter prætorem & tribunos omnia intempestivè agendi certamen erat. Tribuni festinationem Prætoris ante tempus intercedendo in adventum Imperatoris Æmilii differendam persuaserunt. [*Id. ibid.*] Ab Antonio Prætor de rostris est detractus; introductique in Senatum ab eo Rhodiorum legati, verba fecerunt; prius quidem Philophron, deinde etiam Astymedes. [*Polyb. legat.* 93. *cum Diodor. Siculo, legat.* 19. *& in Photii Bibliotheca, cod.* 244.] Cujus posterioris videtur ea esse oratio, quæ ἀπόλογος habetur apud Livium. Suam enim concionem in litteras relatam Astymedem publicavisse, testatur Polybius: quam tamen à prudentioribus eo nomine improbatam fuisse, addit idem (in priore fortasse illius parte, quæ apud Livium desideratur) quod defensionem patriæ suæ ita instituisset, ut cum reliquorum Græcorum criminatione minime necessaria esset conjuncta.

Finita oratione, universi prociderunt, ramosque oleæ supplices jactantes, tandem excitati Curia excesserunt. Tunc sententiæ interrogari cœptæ. Infestissimi Rhodiis erant, qui consules prætoresve aut legati gesserant in Macedonia bellum. Plurimum causam eorum adjuvit M. Porcius Cato, qui asper ingenio, tum lenem mitemque Senatorem egit. Ejus oratio pro eis in Senatu tunc habita, quinto Originum libro ab ipso est inclusa. [*Liv.*] Patres demum, de injuriis multa sigillatim Rhodiis aspere ac dure exprobrantes; nisi per paucos populo Romano amicos staret, ac maxime per ipsos legatos, scire probe Senatum dixerunt, quomodo Rhodii essent tractandi. Atque ita redditum eis est responsum; ut nec hostes fierent, nec socii permanerent. *Polyb. Diodor. Sicul. & Liv. ut supr.*]

Hoc edito responso, extemplo Rhodum abiit Philocrates: Astymede Romæ subsistente, ut quæ agerentur sciret, certioresque suos faceret. Rhodii, qui maximo illo metu belli à Romanis inferendi videbantur liberati, cætera etsi erant admodum tristia æquo animo ferebant. [*Polyb. & Liv.*]

P. Licinius & cæteri legati qui cum Attalo ad finiendum bellum inter Gallos & regem Eumenem missi erant, Synnada pervenerunt: cum Eumenes (quem, recuperata valetudine, ver primum ex domo exciverat) ad Sardes undique exercitum contraxisset. Synnadis legati Romani Solovettium ducem Gallorum sunt allocuti, & Attalus cum eis profectus: sed castra Gallorum intrare eum non placuit, ne animi ex disceptatione irritarentur. P. Licinius cum regulo Gallorum locutus, ferociorem eum deprecando reperit. Ut mirum videri posset, inter opulentos reges Antiochum Ptolemæumque tantum legatorum Romanorum verba valuisse, ut extemplo pacem facerent: apud Gallos nullius momenti fuisse. [*Liv. lib* 45.]

I. *Visser. Annal. p. post.*

Ineunte æstate Rhodii legatum *Theætetum* (*Theodotum* Livii habent exemplaria) præfectum classis constitutum, cum corona è 10. (vel 20. ut apud Livium legitur) aureorum millibus; & simul cum eo legationem aliam, cujus princeps Rhodophon, Romam miserunt: ut modis omnibus societatem cum Romanis niterentur contrahere. Societatem autem à Romanis ita volebant peti, ut nullum de ea re scitum populi Rhodii fieret, aut litteris mandaretur: ne, si eam non impetrarent, præter irritam legationem, major repulsis esset ignominia, & facti decreti eos pœniteret. Cum igitur ex legibus potestatem sanciendæ societatis, sine rogatione ulla perlata, Præfectus classis unus haberet: per ipsum tentare animos decreverunt. Et antehac quidem illi, licet nobilissimas pulcherrimasque victorias Romanorum adjuvissent, per annos tamen 40. ita in amicitia fuerant, ut sociali fœdere se cum eis non illigarent: ne sacramenti religione adstricti, regibus & dynastis aliis bella cum Romanis gerentibus spem auxilii sui, si opus esset, prorsus abscinderent. Nunc vero summa contentione honorem hunc obtinere sunt enisi, non quod novis societatibus studerent aut quemquam præter ipsos Romanos metuerent; sed ut minus se Romanis suspectos redderent. [*Polyb. legat. 93. Liv. lib. 45. Dio, legat. 21. vel 22.*]

Vix Romam Theætetus appulerat, cum Caunii ab eis desciverunt; & Mylassenses Euromensium opida occuparunt. Rhodii igitur, Lyco propere misso cum exercitu, Caunios, quanquam Cibyratarum asciverant auxilia, coëgerunt imperio parere: & Mylassenses Alabandenosque, qui Euromensium provincia adempta ad ipsos conjuncto exercitu venerunt, circa Orthosiam acie vicerunt. [*Polyb. & Liv. ibid.*]

Sub idem fere tempus à Senatu decretum est editum, quo Caribus & Lyciis omnibus quos Rhodiis post confectum bellum Antiochicum Romani attribuerant libertas concedebatur: jussique Rhodii sunt ante certam diem ex Lycia Cariaque præfectos deducere. Quo accepto nuntio, mentes Rhodiis iterum pavore sunt concussæ: malè metuentibus, ne & coronam frustra donassent, & societatem frustra speravissent. Atque ita Rhodii Lyciam Cariamque, postquam magnis expensis, tria bella ad eas obtinendas sustinere fuissent coacti, tandem amiserunt. [*Polyb. legat. 93. & 104. Liv. lib. 45. Appian. Syriac. pag. 116.*]

Quum Theæteto senatus esset datus, de societate cum Rhodiis ineunda verba fecit. Sed dum Patres moras nectunt, vita ille functus est, octuagenario jam major. Deinde advenerunt Romam Caunii & Stratonicenses exules: qui postquam in Senatu essent auditi, factum est Senatusconsultum, quo jubebantur Rhodii præsidia Cauno & Stratonicea educere. Eo responso accepto, Philophron & Astymedes festinanter in patriam sunt profecti; ne Rhodii si præsidia educere neglexissent, aliarum denuo calamitatum principium suæ civitati exoriretur. [*Polyb. legat. 99.*]

Per idem tempus Cnossii & Gortynii bellum cum Rhauciis gerebant: icto fœdere inter ipsos, quod & jurejurando firmaverant; non prius se bellandi finem facturos, quam Rhaucum vi expugnassent. [*Id. legat. 100.*]

Rhodii cognita Cauniorum legatione, quum animadverterent nihil remittere Romanorum iram, obsecuti per omnia eorum voluntati sunt. [*Id. ibid.*] Atque ita amiserunt Caunum, quam à Ptolemæi ducibus talentis 200. redemerant; & Stratoniceam, quam ut magnum beneficium ab Antiocho & Seleuco acceperant: quarum urbium utraque 120. annua talenta civitati ipsorum pendebat. [*Id. legat. 104.*]

Rhodii legationem, cujus princeps erat Aristoteles, Romam miserunt. His mandatum erat, ut societatis iterum mentionem facerent, inque eam curam incumberent. Sed quum adulta jam æstate in urbem legati isti veniissent, & dato ipsis senatu, post expositum Rhodiorum obsequium in omnibus quæ imperata fuerant, ad societatem multis variisque rationibus Patres essent hortati; Senatus ejusmodi responsum dedit, in quo nulla amicitiæ mentione facta, ut societatem Rhodiis indulgerent, Patres sui officii negarunt esse. [*Id. legat. 100.*]

5838 Autumni initio L. Æmilius Paulus, præposito castris C. Sulpitio Gallo, ad circumeundam Græciam cum haud magno comitatu profectus est; tegentibus latera Scipione filio & Athenæo Eumenis regis fratre. Macedoniæ libertatem, & leges sociis convenientes dedit. Ab seriis rebus ludicrum, quod ex multo ante præparato, & in Asiæ civitates & ad reges missis qui denunciarent, & quum circumiret ipse Græciæ civitates indixerat principibus, magno apparatu Amphipoli fecit. Notataque est in illo conventu Europæ Asiæque, undique partim ad gratulationem partim ad spectaculum contracta multitudine, tantis navalibus terrestribusque exercitibus, ea copia rerum, ea vilitas annonæ; ut & privatis & civitatibus & gentibus dona data pleraque ejus generis sint ab Imperatore, non in usum modò præsentem, sed etiam quod domos aveherent. [*Liv. lib. 45.*]

A Romanis Labeo ad Antissam in Lesbo insula diruendam, & traducendos Methymnam Laryssæos est missus: quod Antenorem Persei præfectum, quo tempore cum lembis circa Lesbum est vagatus, receptum commeatibus juvissent. [*Id. ibid.*]

Prusias (Venator) Bithyniæ rex, cum filio Nicomede, Romam venit. Illi obviam L. Cornelium Scipionem quæstorem Capuam Senatus misit: censuitque ut domus ei Romæ quam optima conduceretur, & copiæ non solum ipsi sed etiam comitibus ejus publice præberentur. In eoque excipiendo tota urbs unius humani amici vultum habuit. [*Liv. lib. 45. Valer. Maxim. lib. 5. cap. 1.*]

Magno

Magno comitatu urbem ingressus ad forum à porta tribunalque Q. Cassii prætoris perrexit: concursuque undique facto, Deos qui urbem Romam incolerent, Senatumque & populum Romanum salutatum se dixit venisse: & gratulatum quod Persea Gentiumque regem vicissent; Macedonibusque & Illyriis in ditionem redactis; auxissent Imperium. Quum prætor Senatum ei, si velit, eo die daturum dixisset; biduum petiit, quo templa Deûm urbemque & hospites amicosque viseret. Datus qui circumduceret eum L. Cornelius Scipio quæstor. Tertio post die Senatum adiit, victoriam gratulatus est, merita sua in eo bello commemoravit; petiit ut votum sibi solvere, Romæ in Capitolio decem majores hostias, & Præneste unam Fortunæ liceret: ea vota pro victoria populi Romani esse. Et ut societas secum renovaretur: agerque sibi de rege Antiocho captus, quem nulli datum à populo Romano Galli possiderent, daretur. Filium postremo Nicomedem Senatui commendavit. Omnium qui in Macedonia Imperatores fuerant favore est adjutus. Itaque cætera quæ petebat concessa: de agro responsum est, legatos se missuros ad inspiciendum, an ager ille populi Romani fuisset nec cuiquam datus. Facile Nicomedis commendationem se accipere. Quanta cura regum amicorum liberos tueatur populus Romanus, documento Ptolemæum Ægypti regem esse (cui nuper regnum ab Antiocho invadente, sua authoritate conservarat.) Jussum est etiam, ut victimæ aliaque quæ ad sacrificium pertinerent, seu Romæ seu Prænestæ immolare vellet Regi ex publico, sicut magistratibus Romanis, præberentur; & ut ex classe quæ Brundusii esset, naves longæ 20 assignarentur, quibus uteretur: donec ad classem dono datam ei Rex perveniisset, L. Cornelius Scipio ne ab eo abscederet, sumptumque ipsi & comitibus præberet, donec navem conscendissent. Mirè lætum & ea benignitate in se populi Romani Regem fuisse ferunt: munera sibi data ipsum renuisse, filium jussisse donum populi Romani accipere. Hæc de Prusia Romani scriptores retulerunt. [*Liv. ibid.*]

Polybius & alii Græci, quum veniret in curiam, summisisse se illum scribunt, & osculo limen Curiæ contigisse; & *Deos Servatores* suos Senatum appellasse, aliamque orationem non tam honorificam audientibus quàm sibi deformem habuisse: atque ob hanc ipsam summam vilitatem responsum à Senatu benignius accepisse. [*Id. ib. Polyb. legat. 97. Diod. Sicul. legat. 22. Dio, legat. 22. vel. 23.*] Moratus autem circa urbem 30 haud amplius dies; in regnum est profectus. [*Liv. fin.* lib. 45.]

Secundum hæc fama est allata, Eumenem regem Romam adventare. Qui quia Macedonico bello se medium egerat: ne aut inimicus judicatus videretur si exclusus esset, aut liberatus crimine si admitteretur; lex in commune lata est, ne cuiquam regi Romam venire liceret. [*Polyb. legat. 97. Liv. lib. 46.*] Deinde certiores facti Eumenem Brundusium in Italiam appulisse; Quæstorem ad eum miserunt, qui decretum hoc ei afferret, & dicere eum juberet, Ecquid ope Senatus in aliquo esset ei opus: quod si Patres nihil posceret, denuntiaret ei, ut quam primum Italia excederet. Rex habito cum Quæstore colloquio, intellecta Senatus voluntate, verbum nullum commutavit, nulla re opus habere se confirmans. Hoc pacto, non solum ne Eumenes Romam veniret, sed etiam aliud quid quod ad rem eorum faciebat, Romani consecuti sunt. Nam quum ingens regno Pergameno periculum à Galatis immineret: non erat dubium quin propter hanc contumeliosam Eumenis rejectionem, amicis quidem omnibus illius animi conciderent; Galatæ vero duplo ad persequendum bellum animosiores essent futuri. Atque hæc ineunte hyeme sunt facta. [*Polyb. ibid.*]

Mattathias filios suos ad pietatis studium & fortitudinem in Lege Dei constanter defendenda cohortatus, Simonem ut consiliarium & patrem eis commendavit, Judam vero Maccabæum ut belli ducem: utpote robore valentem à juventute sua. Deinde eis benedicens, mortuus est anno regni Græcorum 146. postquam annum unum miseræ & exulanti turbæ præfuisset. Et sepeliverunt eum filii ejus in sepulchris patrum suorum in Modin: & planxerunt eum omnes Israëlitæ planctu magno. [I. *Maccab.* II. 49, 70. *Joseph. lib. 12. cap. 8. 9.*] 4548 166

Judam Maccabæum, in locum patris succedentem, adjuvabant omnes fratres ipsius, & omnes qui adhæserant patri ipsius. [I. *Maccab.* III. 1, 2.] Qui latenter introeuntes in vicos, adhortabantur cognatos; & eos qui permanserant in Judaismo assumentes congregaverunt sex virorum millia. Et invocârunt Dominum, ut aspiceret populum ab omnibus afflictum, miseraretur templum ab hominibus impiis profanatum & urbem perditam, & sanguinem ad se clamantem exaudiret: ac recordatus iniquæ perditionis infantium innocentium, & blasphemiarum quæ prolatæ fuerant in nomen ipsius, odium suum in scelestos ostenderet. [II. *Maccab.* VIII. 1,--4.]

Interim Antiochus Epimanes, cum de ludis ab Æmilio Paulo in Macedonia peractis audivisset, ac vellet largitionis magnificentia Paulum superare: legatos speculatoresque in civitates misit, qui ludos denunciarent ab ipso ad Daphnem juxta Antiochiam exhibendos: ita ut ex universa Græcia (ut Polybius) vel ex omnibus orbis partibus (ut Diodorus narrat) ad spectaculum illud viri celeberrimi certatim concurrerent. Pompæ vero ordinem, in Historiarum suarum libro 31, ita descripsit Polybius.

Præibant hominum ætate florentium millia quinque, Romanorum instar armatorum, cum hamatis loricis. Sequebantur continenter Mysi totidem. Ab his Cilicum tria millia, levis armaturæ, expeditorum, cum aureis coronis. Post hos Thraces totidem, Galatarum quinque millia, & præterea quidam cum argenteis scutis. Post hoc deinceps gladiatorum paria 240.

Horum à tergo fuerunt, Pisæis quidem vel Nilæis pauus (ut doctissimus Casaubonus locum emendavit (equis insidentes mille, plebeiis vero ter mille: & horum complures cum phaleris ac coronis aureis, cum argenteis alii. His succedebant socii & amici; equites circiter mille: omnes cum aureis phaleris. Conjuncta cum iis fuit amicorum ala, numero illis par, & ornatu. Præter hos delecti 1000 progressi sunt: quos secutum est appellatum *agema*, præstantissimus equitum ordo, circiter 1000. Postremum agmen claudebant equites cataphracti 1500. quod & viri & equi armis operti essent, ita dicti. Omnes isti prædicti paludamenta purpurea habebant: quidam etiam auro texta, & animantium imaginibus picturata. Post hæc, centum currus sex equis junctis processerunt, quadrigæ vero 40. Erat præterea junctorum elephantum currus, & biga. Sigillatim vero 36. elephanti sine ordine subsequebantur.

Adolescentes puberes circiter 800 coronas aureas habentes processerunt, boves opimi circiter 1000, mensæ sacræ ferme 300, elephantorum dentes 800. Omnium quotquot apud homines vel creduntur vel dicuntur esse dii aut dæmones, atque adeo heroum idola ferebantur; alia inaurata, alia stolis aureis induta, adjectis his omnibus cum ornatu sumptuoso elogiis ac sententiis, traditæ de illis historiæ congruentibus. Additæ sunt his & imagines Noctis, Diei, Terræ, Cœli, Auroræ, & Meridiei. Dionysii, qui regi fuit ab epistolis, pueri mille in eo pompæ ductu incedebant, argenteis vasis onusti, quorum nullum minus pendebat mille drachmis: Regis autem 600 pueri illos consequebantur, aurea vasa sustinentes; & hos mulieres circiter 200, ex aureis urnis spectatores unguentis respergentes. Post quas mulieres 80 in lectiis aureos pedes habentibus vehebantur, atque in argenteos pedes habentibus 500 sedentes; magna impensa cultæ ac exornatæ. In pompa hæc splendidissima fuerunt.

Post eam, ludi & gladiatoria certamina & venationes per dies 30 sunt celebrata: quo toto tempore diversi generis unguentorum facta est omnibus qui in gymnasium certaturi venirent, à Rege copia. Eum in usum quindecim labra aurea erant posita crocino unguento plena; totidemque cinnamomino & nardino. Ea unguenta primis quinque diebus sunt data: parique munificentia reliquis deinceps diebus, telinum, amaracinum & liliacium. Ad epulas sternebantur convivis aliquando mille triclinia, aliquando mille quingenta apparatu sumptuosissimo. Quæ omnia sic absoluta & exculta sunt partim iis quibus in Ægypto (perfidè violato fœderis pacto) Philometorem regem adhuc pueru'um defraudaverat, partim iis quæ ab amicis collata sunt, partim ex spoliis plurimorum templorum quæ expilaverat. [*Polyb. apud Athenæum lib. 5. cap. 4. & lib. 10. cap. 12.*]

Sed magnitudinem hujus apparatus, quæ ipse Rex per se obibat vilem atque indecoram reddiderunt. Modico enim vectus cantherio ultro citroque pompæ adequitans, illos progredi, hos subsistere jubebat; alios, prout erat libitum, ordinabat: adeo ut si quis diadema ei detraxisset, nemo Regem esse illum crediturus fuerit, qui ne mediocris quidem atque honestioris ministri speciem præ se ferret. Jam vero in publico epulo, ad cœnaculorum aditus subsistens, alios introducebat, alios in lectis componebat. Ministris qui fercula portabant dux ipse præibat; & circumambulans, modo adsidebat, modo humi accubabat: nec raro aut buccam interim aut poculum è mensa deponens, exiliebat discurrebatque. Cœnaculum etiam circumlustrans propinatos sibi nunc ab his nunc ab illis calices stans hauriebat; & cum his, qui festivis narrationibus convivas exhilarabant, ludibundus jocabatur. Quin & producto in longum tempus convivio, cum multi jam excessissent, ipse totus coopertus à mimis allatus est, humique depositus, velut unus quidam ex suis consortibus. Tandem vero velut symphonia excitatus surrexit & saltavit atque cum ridiculis scurris histrionem egit: adeo ut præ pudore cuncti ex convivio diffugerent. [*Polyb. ibid. & eum secutus Diodor. Sic. in Excerptis Valesii, pag.* 321.]

Peracto demùm ludicro, legatus mox venit ad Antiochum Tiberius Graccus, ad explorandа Regum consilia & rerum statum à Senatu missus: quem ea dexteritate atque humanitate excepit Rex, ut non solum molirieum res novas nihil suspicaretur, aut ullum signum animadverteret animi propter illa quæ Alexandriæ acciderant subalienati; sed etiam omnibus se opponeret, qui ejusmodi aliquid dicerent. Nam & aula cessit legatis Romanis Antiochus, & ipso prope diademate: quum tamen ad eos voluntas ejus non inclinaret, sed animo esset à Romanis alienissimo. [*Polyb. legat.* 101. & 109. *Diodor. Sic. in Excerptis Valesii, pag.* 322.]

Dum ludicris suis Daphnæ vacabat Antiochus, serio in Judæa rem gessit Judas Maccabæus. A fratribus enim impigrè adjutus, ejecto hoste & impiis tribulibus necatis, à præteritis piaculis eam terram purgabat. [*Joseph. lib.* 12. *cap.* 9.] Civitates & vicos ex improviso veniens succendebat, & commoda loca occupans non paucos hostium in fugam vertebat; maximè noctium adjumento adhujusmodi insidias usus: adeo ut de fortitudine ejus fama ubique personaret. [I. *Maccab.* III 8 9. II. *Maccab.* VIII. 6, 7.]

Legatis qui à Galatis ex Asia Romam sunt missi concessit Senatus, ut suis legibus uterentur: si modo intra habitationes proprias sese continerent, & extra fines armati non prodirent. [*Polyb. legat.* 102.]

Pytho legatus à Prusia Bithyniæ rege Romam missus, de Eumene rege Senatui est conquestus, quod fines suos depopularetur & quædam loca sibi adimeret: accusans eum insuper, quod à Galatia omnino non abstineret, nec Senatus decretis morem gereret; sed eos quidem qui ipsius partes sequerentur aleret omnibusque rebus ornaret, eos vero qui Romanæ partis erant & ex Senatus decretis administrari. Rempublicam cupiebant humiliores redderet. Aderant & è

civitatibus

civitatibus Asiaticis nonnulli qui eundem accusabant, & initam ab eo societatem cum Antioche contra populum Romanum significabant. His auditis Senatus, neque criminationes respuit, neque mentem aperuit suam, sed clam apud se habuit; Eumeni atque Antiocho diffidens. Galatis interim aliquid semper deferebat, & in libertate vindicanda adjuvabat. [*Id. legat.* 104. *Liv. lib.* 46.]

Astymedes Rhodiorum legatus, patriæ causam Romæ coram Senatu agens, oratione magis moderata quam in priore legatione est usus. Omissa enim criminatione aliorum, id unum egit, ut satis pœnarum suos dedisse ostenderet & longe supra delictum. Ubi instituta particulari detrimentorum quæ Rhodii passi fuerant enumeratione, præcipuam eorum calamitatem illam fuisse dixit, quod portus vectigal amisissent: quum & Delum Romani jussissent esse immunem, & populo libertatem ademissent statuendi, sicut ante faciebat, tum de portorio tum de cæteris publicis rebus: ita ut portorium, quod superioribus temporibus decies centenis drachmarum millibus redimebatur, nunc ad centum quinquaginta millia vix pervenerit. Cumque ipsis liquido constaret, paucorum culpa id delictum fuisse admissum, eosque adeo omnes à populo suppliciis fuisse affectos, ne in suscepta ira erga illos qui nihil deliquerunt inexorabiles permanerent, sed in pristinam gratiam & benevolentiam illos reciperent, oravit. Hoc enim esse quo nunc patriæ esset opus, non autem belli & armorum ullam societatem. Visaque est omnibus illius oratio præsenti Rhodiorum statui convenire. Et quum Tiberius Graccus, nuper ex Asiatica legatione reversus, primùm quidem omnibus Senatus decretis à Rhodiis fuisse obtemperatum, deinde omnes capitis fuisse damnatos quorum opera alienatus populus fuerat à Romanis, renuntiasset: dicentibus contrarium os obturavit, & ut societatem Romani cum Rhodiis inirent pervicit. [*Polyb. legat.* 104.]

De Eumenis vero & Antiochi consiliis nihil certius Senatui renuntiare Tiberius potuit, illis quæ jam ante quam Roma proficisceretur, cognoverat. Adeo comitate sua Reges in mutuis congressibus eum sibi adjunxerant. [*Ibid. lib.* 105.]

Apollonius Samariæ præfectus, ex gentibus & Samaritanis magno collecto exercitu, contra Judæos pugnavit. Quem percussum Judas Maccabæus occidit: ceciderunt que vulnerati multi, & reliqui fugerunt. Cepitque Judas spolia eorum, & inter ea gladium Apollonii, quo deinceps in bello ipse semper est usus. [I. *Maccab.* III. 10, 11, 12. *Joseph lib.* 12. *cap.* 10]

Audiens vero Seron Cœlesyriæ præfectus Judam, multis undique ad eum confluentibus, magnas circa se copias habere; contractis quibus præerat militibus, adjunctis etiam impiis Judæorum perfugis, ad ascensum Beth-horonis in Judæa castra posuit. Ubi à Juda Maccabæo contritus est Seron & exercitus ejus: cæsisque ex eis circiter 800 viris, reliqui in regionem maritimam ad Philistæos fuga se receperunt. [I. *Maccab.* III. 13,--24. *Joseph. ut supr.*]

1839 Id ubi compertum est Antiocho, ira succensus, congregavit copias omnes regni sui: & dato eis in annum stipendio, mandavit ut paratæ essent ad omnem usum. Quo stipendio numerato, vidit thesauros suos exhaustos deficere. Nam deficientibus Judæis ab eo, qui ei ultra trecenta argenti talenta annua pensitaverant, & Græcis præterea urbibus multisque regionibus persecutionis malo turbatis, (nam ne Gentibus quidem ille pepercerat, sed deserere inveteratas superstitiones & ad unum ritum deducere tentaverat) vectigalia plurimum imminuta sunt. Veritusque ut non haberet quod sufficeret ad ejusmodi sumptus & donaria, quæ dederat antea liberali manu (ut abundaverat supra reges priores largitate donorum:) de profectione in Persidem cogitare cœpit; ut acciperet tributa regionum illarum, & congregaret pecuniam multam. [I. *Maccab.* III. 27,--31. *Joseph. lib.* 12. *cap.* 11. *Sever. Sulpic. sacr. histor. lib.* 2.]

Eo profecturus Antiochus, Lysiam regii generis hominem regionibus inter fluvium Euphratem & terminos Ægypti positis præfectum, & filii sui Antiochi (Eupatoris) curatorem in Syria reliquit: & tradito ei dimidio exercitus universi cum elephantis, Judæorum nomen funditus delere jussit, & eorum regionem dare alienigenis incolendam. Cum reliquo exercitu ipse profectus Antiochia (juxta Daphnem) anno Græcorum 147. trajecto Euphrate, regiones superiores peragravit. [I. *Maccab.* III. 32,--37.]

Philippus (quem Hierosolymis Antiochus præfecerat, II. *Maccab.* V. 22.) videns Judam Maccabæum brevi ad incrementum perveniisse, Ptolemæo (Dorymenis filio) Cœlesyriæ & Phœniciæ duci scripsit, ut succurreret Regis negotiis. Ipse vero cito electum Nicanorem Patrocli filium è summis amicis misit, subjectis ei militibus è gentibus omnigenis non pauciorubus vicies mille, ut universum Judæorum genus tolleret: eique Gorgiam adjunxit ducem, rerum militarium peritissimum. [II. *Maccab.* VIII. 8, 9.]

Ipsum quoque Ptolemæum filium Dorymenis, ut his suppetias ferret, misit Lysias: ita ut sub tribus ducibus, Ptolemæo, Nicanore & Gorgia, numerarentur 40 millia peditum, & 7 millia equitum. Qui profecti cum universo exercitu suo, castra posuerunt prope Emmauntem in regione campestri. [I. *Maccab.* III. 38, 39, 40.]

Cumque Romanis tributum deberet Antiochus bis mille talentorum; ex venditione mancipiorum Judæorum illud solvere, constituens Nicanor, mille mercatores è civitatibus maritimis accersiit, promittens 90 corpora talento se distracturum. [II. *Maccab.* VIII. 10, 11,--34, 36.] Quorum audita fama, mercatores regionis sumpto argento & auro multo cum administris suis in castra venerunt, ut Israelitas servos compararent: & accesserunt ad eos copiæ Syriæ, & regionis allophylorum sive Philistæorum. [I. *Macc.* III. 41.]

Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia.

Urbe Hierosolymitana à suis deserta, & Templo profanato, Judas Maccabæus in tanto periculo exercitum suum Maspham sive Mitzpam, è regione Hierosolymorum, duxit: quia ante Templum conditum locus ille orationis fuerat Israëli. [*Judic.* XI. 11. XX. 1. XXI. 5, 8. I. *Sam.* VII. 5, 6. X. 17.] Ibi indicto jejunio, ardentibus votis defensionem exiguæ manus (habebat enim secum sex tantum millia, vel septem, ut in Latinis legitur codicibus) adversus tantas hostium vires à Deo peti jussit. Deinde iis qui ædificaverant domos, & desponsaverant uxores, & plantaverant vineas, & formidolosis, juxta Legem (*Deuteron.* XX. 6, 7, 8.) domum dimissis; aciem in quatuor ordines divisit, & fratres suos Duces eis præficiens, eorum cuilibet 1500. milites ducendos tradidit. Et movens se exercitus, ad austrum Emmauntis castrametatus est è regione hostium. Ubi Judas, omnes studiose cohortatus ad fortiter pugnandum & mortem pro patria divinisque legibus oppetendam, ad prælium in proximum diem paratos esse jussit. [I. *Macc.* III. 42,--60. II. *Macc.* VIII. 12,--22.]

Ea nocte Gorgias incautos opprimere cogitans, assumptis quinque millibus peditum & mille selectis equitibus, Judæorum castra, ducibus præsidiariis Sionis, ad it. Quo audito Judas, capta sapienter opportunitate divisum exercitum invadendi, Emmauntem contra Nicanorem profectus est, dum abesset scientissimus belli Gorgias. Qui cum venisset in castra Judæ noctu, & neminem invenisset, ratus eos fugere, quærebat hostes suos in montibus. Simulac autem illuxit dies, apparuit Judas in campo Emmauntino cum tribus virorum millibus: qui tamen tegumenta & gladios non habebant pro voluntate sua. [I. *Macc.* IV. 1,--6.]

Judas, animatis ad prælium militibus suis, & tessera eis data, DEI AUXILIO, ipse primæ aciei dux congressus est cum Nicanore. Facto autem illis adjutore Omnipotente, trucidarunt ex hostibus supra novem millia, vulneraruntque & mutilarunt membris majorem partem exercitus Nicanoris, & omnes fugere coegerunt. Fuga vero tam effusa fuit, ut Judæi ab Emmaunte alios usque ad Gazara (quomodo in Græco Maccabaico Bibliothecæ Arundellianæ codice legitur) sive Gadara (ut in Josepho) alios in Idumæam, alios in Palæstinam, Azotum & Jamniam usque, persecuti fuerint: novissimis omnibus in ea cæsis, usque ad tria circiter virorum millia. [*Ibid.* 8,--15. II. *Macc.* VIII. 23, 24.]

In his fugitivis fuerunt etiam negotiatores illi, qui nihil de victoria dubitantes, regium exercitum secuti spe captivos mercandi, ipsi prædæ fuere. Pecunias enim eorum Hebræi acceperunt, quibus ipsi emendi fuerant: cumque eos multum persecuti essent, receperunt se tempore intercluso. Vespera enim à qua Sabbatum incipiebat appropinquante, quum victi exercitus arma collegissent, & spolia eis detraxissent; sabbatho vacaverunt, Dei misericordiam ob liberationem tam mirandam celebrantes. [II. *Macc.* VIII. 25, 26, 27.]

Judæos ad spolia sese conferentes cohibuit Judas, quod eis dimicatio immineret contra Gorgiam, ex irrita expeditione reversum. Cujus copiæ in monte statim apparentes, quum ex inflammatorum castrorum fumo alteram exercitus sui partem fugatam percepissent, & Judam cum suis in campo paratum ad prælium viderent; fugerunt omnes in terram alienigenarum. Judas igitur ad castrorum spolia reversus, accepit aurum multum, & hyacinthum & purpuram marinam (à Phœnicum mercatoribus relictas) & divitias magnas. [I. *Macc.* IV. 16,--23.] Ex quibus, parte debilibus, viduis & pupillis erogata, reliqua inter se milites partiti sunt. Communi deinde supplicatione facta, ut servis suis porro propitius esset Dominum rogaverunt. [II. *Maccab.* VIII. 28, 29.]

Cum Timotheo & Bacchide Judæi postea congressi, supra viginti millia hostium interfecerunt, munitiones altissimas obtinuerunt, & spolia plurima diviserunt; æquis partibus inter ipsos, & debiles, & pupillos, & viduas, & senes, effectis. Quumque arma eorum collegissent, accurate omnia comportarunt in opportuna loca: reliqua vero spolia tulerunt Hierosolyma. Philarchen quoque, qui cum Timotheo erat, interfecerunt; virum sceleratissimum, & qui multum Judæos afflixerat. Similiter & epinicia ob partam victoriam in patria celebrantes, Callisthenem qui sacras portas incenderat, in domunculam quandam confugientem, cremaverunt. Ille vero omnium sceleratissimus Nicanor, gloriosa veste (quo minus agnosceretur) deposita, per mediterranea solitarius fugiens, venit Antiochiam; Judæos, propugnatorem habentes Deum, invictos fuisse prædicans. [II. *Maccab* VIII. 30,--36.]

Lysias, ex iis qui effugerant suorum cladem rescisens, confusus est; quod ea non evenissent Israelis quæ voluerat, & quæ Rex ipsi mandaverat. [I. *Maccab.* IV. 26, 27.]

Sequente igitur anno (regni Græcorum 148.) cum sexaginta millibus lectissimorum peditum & quinque millibus equitum per Idumæam in Judæam irruit. Cui habenti castra ad Bethsuram (in Judææ termino) Judas Maccabæus cum decem millibus occurrit; &, invocato prius publice auxilio Dei, prælium cum hostibus commisit. Ubi cum Lysias videret Judæos contemptu mortis quasi furentes hostium globos perrumpere, & suos in fugam jam conversos esse, quinque circiter millibus amissis; Antiochiam rediit, novam expeditionem majore apparatu molliturus. [I. *Maccab.* IV. 28,--35.] 4549

Antiochus Epiphanes adversus Artaxiam regem Armeniorum, qui de Orientis partibus movebatur, expeditione suscepta, plurimos de ejus exercitu interfecit, ipsumque Artaxiam cepit. [*Appian. Syriac. pag.* 117. & 131. *Porphyr. apud Hieronym. in Daniel. cap.* 11.]

Cum Prusias Bithyniæ rex Eumenem Pergamenum, Romanis alias ob inventas litteras societatis ab eo cum Perseo contra ipsos initæ indices satis suspectum, non solum ipse omni studio

accusavisset,

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

accusaviſſet, ſed etiam Galatas & Selgenſes & multos alios Aſiæ populos ad faciendum idem impuliſſet: Attalus & Athenæus à fratre Eumene Romam miſſi, non ſolum omnia quæ objiciebantur crimina coram Senatu diluerunt; ſed etiam honoribus aucti in patriam redierunt. At non propterea ſuſpicionem dudum conceptam adverſus Eumenem & Antiochum remiſit Senatus: ſed C. Sulpicium Gallum & Marium Sergium legatos miſit, qui de conſiliis Antiochi atque Eumenis accurate inquirerent; nunquid bello neceſſaria appararent, ac ſocietatem adverſus Romanos junxiſſent. [*Polyb. legat.* 106. *Diodor. Sicul. legat.* 21.]

C. Sulpicius Gallus in Aſiam delatus, edicta per celeberrimas civitates imprudenter propoſuit, quibus jubebat ut quicumque Eumenem regem accuſare vellet, ad diem certum Sardibus præſto eſſet. Ipſe cum Sardes veniſſet, poſita in gymnaſio ſella, per decem dies audiendis accuſatoribus vacavit, omnis generis probra ac convicia in Regem libentiſſime admittens, omnemque criminandi anſam amplectens; quippe qui ingenio eſſet vano, atque ex diſſenſione cum Eumene gloriam captaret. [*Polyb. lib.* 31. *in Excerpt. Valeſii, pag.* 145.]

Judas Maccabæus & fratres ejus, quum primum ſe viderunt ab hoſtibus quieſcere, cum caſtris univerſis aſcendentes Hieroſolyma, templum & civitatem (excepta arce Sionis) receperunt. Aras autem quæ per forum ab alienigenis fuerant exſtructæ & delubra demoliti ſunt. Imperavitque Judas certis hominibus ut oppugnatent eos qui erant in arce Sionis, donec Templum emundaret; cujus conſpecta deſolatio vehementiſſimum luctum omnibus præſentibus concitaverat. [I. *Maccab.* IV. 36,--41. II. *Macc.* X. 1, 2.]

1640 *a.* Sacerdotes legis ſtudioſi, à Juda delecti, mundaverunt Sanctuarium, lapides contaminatos in locum immundum extulerunt, altare holocauſti à gentibus pollutum demoliti ſunt, (lapidibus illius in monte domus Dei repoſitis, donec veniret Propheta qui doceret quid de illis fieri oporteret) ex integris lapidibus & ferro intactis juxta Legem [*Deuteron.* XXVII. 5, 6.] altare novum priori ſimile extruxerunt, Sanctum & Sanctum Sanctorum inſtaurarunt, atria ſanctificaverunt, factiſque novis inſtrumentis ſacris, intulerunt candelabrum & altare ſuffituum & menſam in Templum. Ita ſuffitum fecerunt in altari, & accenderunt lucernas candelabro impoſitas, & impoſuerunt menſæ panes propoſitionis, extenderuntque vela; & conſummaverunt omnia opera quæ curaverant. [I. *Maccab.* IV. 42,--51. II. *Maccab.* X. 3.]

Tum ſurgentes mane 25. die menſis 9. (Ciſleu vel Chaſleu dicti,) anno regni Græcorum 148, quum lapidibus attritis ignem ex eis accepiſſent, obtulerunt ſacrificium ex lege in altari holocauſtorum novo, [I. *Maccab.* IV. 52, 53 II. *Maccab.* X. 3.] biennio, poſtquam Judas patri Mattathiæ in principatu ſucceſſerat: juſto vero triennio, poſtquam à gentibus ibi ſacrificari cœptum eſt. Eodem enim ejuſdem menſis die, & ab illis vetus altare contaminatum, & à Juda novum dedicatum fuit. [I. *Maccab.* IV. 54. II. *Maccab.* X. 3,--5. *Joſeph. lib.* 12. *cap.* 11.]

Celebrata autem eſt Dedicatio illa canticis, & citharis, & cinyris, & cymbalis, cum lætitia magna. Et univerſus populus ceciderunt proni in terram, & adoraverunt, & benedixerunt Deo cœli, qui proſperum ſucceſſum eis dederat; rogantes eum, ne amplius in ejuſmodi mala inciderent; ſed ſi quando etiam peccarent, ut ab ipſo cum benignitate corriperentur, ac non blaſphemis barbariſque gentibus traderentur. Et celebrarunt dedicationem altaris per dies octo: obtuleruntque holocauſta cum lætitia, & ſacrificium ſalutis (ſive pacificum) & laudis. Et ornarunt partem anteriorem templi coronis aureis & ſcutulis: & inſtaurarunt portas & paſtophoria (ſive conclavia ad latera Templi poſita,) feceruntque eis januas. [I. *Macc.* IV. 54,--58. II. *Macc.* X. 4. 6.]

Deinde ſtatuit Judas ejuſque fratres & tota eccleſia Iſraelis, ut in tota Judæorum gente quotannis agerentur dies dedicationis altaris per dies octo, à 25 menſis Chaſleu, cum lætitia & gaudio. [I. *Maccab.* IV. 59. II. *Maccab.* X. 8.] poſtquam ipſi dies illos octo egiſſent ad formam feſti Tabernaculorum; recordantes, quod non ita pridem ſolennitatis illius tempore in montibus & ſpeluncis ferarum modo delituiſſent. Quapropter thyrſos & ramos pulchros & palmas ferentes, hymnos canebant ei qui proſperum illis ſucceſſum dederat ad purificandum locum ſuum. [II. *Maccab.* X. 6, 7.] Unde & in litteris Senatus Hieroſolymitani ad Judæos Ægyptienſes appellantur iſti dies Scenopegiæ ſive Tabernaculorum menſis Chaſleu. [II. *Maccab.* I. 9,--18.] In Evangelio, Johann. X. 22. *Encænia* nominantur: à Judæis etiam *Luminum* feſtivitas, vel quod præter opinionem tanta religionis libertatiſque propemodum extinctæ lux illis affulſiſſet, (ut in lib. XII. Antiqu. cap. 2. Joſephus innuit;) vel ἀπὸ τῆς λυχνοκαΐας, quod & tunc lucernarum lumen Templo reſtituiſſent [I. *Macc.* IV. 46, 50. & II. *Macc.* X. 3.] & ad hunc uſque diem in Synagogis ſuis hos dies peculiari lucernarum apparatu celebrare in more illis ſit poſitum.

Eodem quo Templum inſtaurarunt tempore, etiam in monte Sionis circumquaque muros altos & turres munitas ædificaverunt; ut hoſtes (præſidiarios illos præcipuè in arce poſitos) cohiberent, ne Templum ſua excurſione infeſtarent. Bethſuram quoque, quinque tantum ſtadiis inde diſtantem, [II. *Maccab.* XI. 5.] muniverunt; ut ex adverſo Idumææ populus haberet præſidium. [I. *Maccab.* IV. 60, 61. *cum* VI. 7, 26.]

b. Quum audiſſent gentes in circuitu ædificatum eſſe altare dedicatumque ſanctuarium, ægerrime id tulerunt: ineunteſque conſilium de tollendo genere Iſraelitico, eos qui inter ipſas degebant cœperunt occidere. [I. *Maccab.* V. 1, 2.] | 4550 | 164

Antiochus

Antiochus Epiphanes, ſuperiores (ultra Euphratem) regiones peragrans, audivit in Perſia Elymaidis urbem (à ſecundi libri Maccabaici ſcriptore *Perſepolim* nominatam) illuſtrem fuiſſe divitiis, & in ea Templum (quod *Elymæa Veneri* dicatum tradit Appianus, in Syriacis pag. 131. *Dianæ* vero in Elymaïde, Polybius & Diodorus; apud Joſephum, lib. 12. cap. 13. & Hieronymum in Daniel. cap. 11. cum Excerptis Valeſii, pag. 145.) fuiſſe opulentiſſimum; ibique fuiſſe tegumenta aurea, & thoraces, & arma, ab Alexandro magno Philippi filio relicta. Cumque ille, prædæ avidus, urbem & fanum diripere vellet; cives, armis correptis, eum fugaverunt & turpiter gradum inde referre coegerunt. [I. *Maccab.* VI. 1,--4. II. *Maccab.* IX. 1, 2.]

Quum autem eſſet ad Ecbatana, de re à Nicanore & Timotheo in Judæa male geſta ad eum perlatus eſt nuncius: indeque Babylonem verſus iter faciens, in finibus Perſidis etiam de Lyſiæ ingenti exercitu ibidem fugato, de Jovis Olympii idolo ab æde Hieroſolymitana ſublato, de Sanctuario & Bethſura munitione firmatis, ſimiliter audiit. Itaque furore percitus arbitrabatur etiam eorum à quibus fugatus fuerat malum in Judæos ſe retorſurum: ac propterea aurigam juſſit indeſinenter pergentem profectionem perficere; ſuperbe jactitans, cœmeterium Judæorum ſe effecturum Hieroſolyma, quum illuc veniret. [I. *Maccab.* VI. 4,--7. II. *Macc.* IX. 3, 4.] Quò referenda & illa Taciti, de gente ſancta improbè ſentientis, in libro Hiſtoriarum V. *Rex Antiochus demere ſuperſtitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus eſt.*

Vix ſuperbum ſermonem finierat Antiochus, cum apprehendit eum immedicabilis viſcerum dolor, & acerba inteſtinorum tormenta. Nec magis tamen animo ſanior illa ægritudine corporis effectus, furorem adhuc in Judæos ſpirans, accelerari profectionem juſſit. Sed dum magno currus ageretur impetu, ex eo ille decidit; gravique caſu omnia corporis membra diſtorta & colliſa ſunt. Cumque è terra elevatus geſtatorio ille portaretur; de corpore ejus vermibus ſcaturientibus, viventis carnes deciderunt: ita ut ob intolerabilem odoris gravitatem nemo exportare illum poſſet, eoque putore totus gravaretur exercitus. [II. *Maccab.* IX. 5,--10.] Unde iter Babylonicum intermittere coactus, in Perſidis opido Tabis ſubſtitit: ut ex Polybio] *in Excerptis Valeſii, pag.* 144.] & Hieronymo [*in cap.* 11. *Danielis*,] intelligitur. ubi lecto affixus, complures dies hæſit, [I. *Macc.* VI. 8, 9.] φθινων & tabe diffluens. [*Appian. Syriac. pag.* 131.]

c. A vernæ tempeſtatis exordio iniit annus regni Græcorum CXLIX, in primo Maccabæorum libro uſurpatus.

Quum brevi ſe moriturum arbitraretur Epiphanes, convocatis omnibus amicis ſuis, agnovit ob injurias Judæis illatas dira illa ſe pati, & nunc perire dolore magno in terra peregrina. [I. *Maccab.* VI. 10,--13.] Quumque ne ſuum quidem odorem poſſet perferre, dixit, *Juſtum eſſe Deo ſubjici, eumque qui mortalis eſſet non paria Deo arroganter ſapere.* Et orans Dominum, vovit ſe Hieroſolymitanis & Judæis omnibus ἰσονομίαν conceſſurum, (ut ſuis deinceps legibus propriiſque inſtitutis libere uterentur,) Templum elegantiſſimis donariis ornaturum, ſancta vaſa omnia quamplurimùm aucta redditurum, convenientes ad ſacrificia ſumptus ex reditibus propriis ſuppeditaturum, Judaicæ religioni ipſum ſe addicturum, & aditurum omnem locum habitabilem annunciantem robur Dei. Sed quum nequaquam laborioſi dolores deſinerent; benevolentiſſimis ad Judæos ſcriptis litteris, deprecatus eos eſt, ut ſibi & filio ſuo Antiocho, quem (patris exemplo) vivens regem jam deſignaverat, fidem ſervarent. [II. *Maccab.* IX. 11,--27.]

Tum vocans Philippum amicum, qui cum ipſo fuerat educatus, (ὁ συντροφος αὐτῷ, ut in II. *Maccab.* IX. 29. appellatur) conſtituit eum ſuper totum regnum: & dedit ei diadema, & ſtolam ſuam, & annulum; ut adductum filium ſuum Antiochum (ex Antiochia, ubi eum cum Lyſia reliquerat) enutriret (utpote novennem adhuc, ut ex Appiano antea notatum) ad regnandum. Ita mortuus eſt rex Antiochus, anno regni Græcorum 149. [I. *Maccab.* VI. 14, 15, 16.] obitu miſerrimo, in terra peregrina, in montibus. [II. *Maccab.* IX. 28.] Paratacenis ſc. circa Babyloniam: ubi *Tabas* opidum fuiſſe, ex Curtii libro 5. docet hîc Grotius. de quo Polybius, libro 31. [*in Excerptis Valeſii, pag.* 144.] Ἐν Τάβαις ἡ Περσίδος ἐξέλιπε τὸν βίον δυσμενούμενος, ὡς ἔνιοί φασι, διὰ τὸ ἡδέως πως ὑποπιπτειν τοῖς ἱεροσύλοις καὶ τὸν ἐπὶ τὸ συνεχεμβόλιον (Ἀρτεμιδος) ἰοντα παραγινεσθαι. Et ex Polybio quidem & Diodoro refert, in Danielis cap. 11. ſcribens Hieronymus, Antiochum *quibuſdam phantaſiis atque terroribus verſum in amentiam, ac poſtremum morbo interiiſſe, quia templum Dianæ violare conatus eſſet.* quum miſer ipſe coram amicis omnibus mala iſta ſe paſſum fuerit profeſſus; quod ex Hieroſolymitano templo *omnia vaſa aurea & argentea abſtuliſſet, & miſiſſet qui tollerent è medio habitatores Judæa ſine cauſa.* [I. *Maccab.* VI. 12, 13.]

Mortui cadaver exportavit Philippus: qui etiam metuens filium Antiochi, ad Ptolemæum Philometorem in Ægyptum abiit. [II. *Maccab.* IX. 29.] copias ſibi comparaturus contra Lyſiam: qui, Epiphanis morte cognita, *Antiochum* filium ejus pro eo in regnum ſuffecit, quem adoleſcentem educaverat, eumque *Eupatorem* nominavit. [I. *Maccab.* VI. 17.] Quo cognomento à Syris, propter patris virtutem, fuiſſe eum compellatum ſcribit Appianus: puerum à Lyſia educatum fuiſſe, etiam confirmans. [*in Syriac. pag.* 117.]

Antiochus Eupator, ſuſcepto regno, Lyſiam univerſi regni præfecit negotiis, ſpeciatim verò

Cœleſyriæ

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christi.

Cœlesyriæ & Phœniciæ primatium ducem eum constituit. Ptolemæus enim Macron, Dorymenis filius, qui eo munere sub Antiocho Epiphane functus fuerat [II. *Maccab.* VIII. 8. *cum* I. *Maccab.* III. 38.] quum jus Judæis conservare studeret, considerata injuria quæ ipsis facta fuerat, & res illorum cum pace transigere conaretur; ob hoc apud Eupatorem ab amicis accusatus, & quod Cyprum fidei suæ à Philometore commissam Antiocho Epiphani tradidisset proditor identidem appellatus, hausto veneno vitam finivit. [II. *Maccab.* X. 11, 12, 13.] Cujus hoc apud Polybium [*in Excerptis Valesii, pag.*126.] extat elogium. Πτολεμαῖος ὁ στρατηγὸς ὁ τῆς Κύπρου οὐδαμῶς Αἰγυπτιακὸς γέγονεν· ἀλλὰ γενικὸς ἐν στρατηγικοῖς. *Ptolemæus præfectus Cypri nulla re Ægyptius fuit, sed prudens ac strenuus inprimis.*

Gorgias vero, cum esset dux locorum circa Judæam milites habebat mercede conductos & quotidie contra Judæos bellum fovebat. Et huic conjuncti etiam Idumæi opportunas munitiones obtinentes exercebant Judæos; & apostatas Hierosolymis profugos excipientes, bellum ducere tentabant. [II. *Maccab.* X. 14, 15.]

Judas igitur Maccabæus in Acrabbatena Idumææ regione cum filiis Esau, qui Israëlitas circumsederant, bellum gessit: & impetu in munitiones eorum facto, loca obtinuit, non minus viginti millibus interemit, & cepit spolia eorum. [I. *Maccab.* V. 3. II. *Maccab.* X. 16, 17.]

Et recordatus est malitiæ filiorum Bæanis, qui populo insidiati fuerant per vias. Hi cum novem millibus in duas munitissimas turres confugerunt, quæ habebant omnia ad obsidionem ferendam necessaria. Ipse igitur Maccabæus ad loca quæ magis perurgebant secedens, fratrem suum Simonem cum Josepho & Zacchæo ad obsidionem illorum reliquit. Verum qui cum Simone aderant, pecuniæ avidi, acceptis ab iis qui in turribus erant 70. drachmarum millibus, permiserunt quosdam elabi. Quod resciscens Maccabæus, proditores illos coram populi principibus convictos interfecit: & confestim duabus turribus occupatis, eas cremavit, & internecione in eis delevit plusquam viginti millia. [I. *Maccab.* V. 4, 5 II. *Maccab.* X. 16--23.]

Inde ad Ammonitas transivit: ubi reperit manum fortem, & populum multum, cum Timotheo duce ipsorum. Et commisit cum eis prælia multa, & percussit eos: captaque Jazer & pagis ejus, reversus est in Judæam. [I. *Maccab.* V. 6, 7, 8.]

Timotheus, qui prius à Judæis superatus fuerat, congregatis exteris copiis quamplurimis, & equitibus non paucis ex Asia collectis, advenit quasi armis Judæam capturus. Maccabæus vero & qui cum illo erant, post gravem humiliationem & divini nominis invocationem Hierosolymis excedentes, procul ab urbe cum illis congressi sunt: & cœlestibus quorundam equitum pro se pugnantium apparitionibus confirmati, 20500. pedites & 600. equites interfecerunt. Ipse vero Timotheus in munitissimum præsidium, *Gazara* dictum, ubi frater ejus Chæreas dux erat, confugit: eoque demum expugnato, è fovea quadam in qua se occultaverat eductus, simul cum fratre & Apollophane jugulatus est. [II. *Maccab.* X. 24,--38.]

Trocmi, Galatarum gens, Cappadociam frustra aggressi, cum nullam illius partem occupare potuissent, ad Romanos confugientes, regem Ariarathem in odium illorum adducere sunt conati. A quibus ad Regem missa est legatio: cujus princeps erat Marcus Junius. [*Polyb. legat.*108.]

3841 *a.* Ab autumno iniit annus æræ Contractuum sive Dhilkarnain, à secundi libri Maccabæorum collectore receptæ, CXLIX. æræ vero Chaldæorum, in Principum Rescriptis. [*Ibid. cap.*11.] & magna Ptolemæi Syntaxi. [*lib.*9.*cap.*7.*& lib.*11.*cap.*8.] usurpatæ, annus CXLVIII. qui & Sabbaticus fuit.

Gentes quæ erant circa regionem Galaaditidem congregatæ sunt adversus Israëlitas qui erant in finibus ipsorum, ad tollendum eos è medio. Et ex Tubienis Judæis, terram Tobi [*Judic* XI. 3.] incolentibus, circiter mille viros interfecerunt: & captivas abduxerunt uxores & liberos, cum ipsa suppellectile eorum. Cumque illi Galaaditidos Israëlitæ in Dathema munitionem confugissent: Timotheus (alius ab illo quem cum fratre Chærea occisum fuisse jam diximus) ad eos obsidendos cum exercitu perrexit. Eodemque tempore & alii ad perdendos Galilæos è Ptolemaide, Tyroque & Sidone, atque universa Galilæa alienigenarum, convenerunt. [I. *Maccab.* V. 9,--15.]

Galaaditis & Galilæis tempestivum auxilium à Juda & fratribus ejus expetentibus, ille, cum populo Hierosolymis deliberatione habita in tres partes copias suas divisit: Simoni fratri ter mille viros ad Galilæos, sibi & Jonathani fratri octies mille ad Galaaditas liberandos, deputavit: residuum exercitum cum Josepho Zachariæ filio & Azaria ducibus populi ad Judææ custodiam reliquit; mandato dato, ne cum gentibus committerent prælium, donec ipsi reverterentur. [*Ibid.* 16,--20.]

Profectus igitur in Galilæam Simon, cum gentibus multa commisit prælia, persecutusque est eas usque ad portas Ptolemaidis: & ceciderunt ex illis circiter tria millia virorum, quorum accepit spolia. Et assumens qui erant in Galilæa, & in Arbattis (ארבת h. e. locis planis & campestribus) cum uxoribus & liberis, & quæcunque illis erant, abduxit in Judæam cum lætitia magna. [*Ibid.* 21, 22, 23.]

Priusquam vero Judas ad Galaaditas perveniisset, multi eorum comprehensi sunt in Bosora, Bosor, Alemis, Chasphor, Maced, Carnaïn, & cæteris urbibus Galaaditis. [*Ibid.* 26, 27.]

Cum Judas & frater ejus, trajecto Jordane, per Arabiam desertam tridui itinere fuissent profecti, Nabatæi pacifice occurrentes narraverunt illis quæ Galaaditis acciderant; ac

I. *Usser. Annal. p. post.* Vu postridie

postridie statuisse hostes, castris locatis contra munitiones, illas capere & omnes qui in iis erant è medio tollere die uno. Unde Judas cum exercitu subito convertit iter per desertum ad Bosor, captaque urbe masculos omnes occidit, acceptisque omnibus eorum spoliis, ipsam incendit. Et abiens inde nocte, ad munitionem usque profectus est. Cumque illucescente die machinæ ad eam oppugnandam admoverentur, clamorque civitatis in cœlum tolleretur; qui cum Juda erant procedentes tribus ordinibus à tergo hostium, clanxerunt tubis & inclamaverunt oratione. Agnoscentia vero castra Timothei Maccabæum esse, fugerunt à conspectu ejus: percussitque eos plaga magna, adeo ut ceciderint ex illis die illo ad octies mille viri. Post deflexit ad Maspham: eaque capta, masculos omnes occidit, acceptisque spoliis eam incendit. Atque inde movens cepit Chasphor, Maced, Bosor, & reliquas civitates Galaaditidis. [*Ibid.* 24.--36.]

Dum Judas & Jonathan essent in Galaaditide, & Simon in Galilæa ex adverso Ptolemaidis; Josephus Zachariæ filius & Azarias, ad custodiam Judææ relicti, auditis eorum strenuis facinoribus, ut & ipsi tale nomen sibi compararent, contra acceptum mandatum ad pugnandum cum gentibus Jamniam exercitum deduxerunt. Egressus vero cum suis ex urbe Gorgias, usque ad fines Judææ eos fugavit: ceciderunteque eo die ex populo Israëlitico ad duo millia virorum. [*Ibid.* 55.--62.]

b. Lysias regis Eupatoris tutor & cognatus, regnique negotiis præfectus, ægerrime ferens ea quæ facta fuerant, congregatis quasi 80. millibus, & equitatu universo, atque 80. elephantis, contra Judæos profectus est: statuens se & Hierosolymam Græcorum habitaculum, & Templum vectigale, & summum Sacerdotium vænale quotannis effecturum. Judæam igitur ingressus, Bethsuram in munito agro quasi quinque stadiis ab Hierosolymis positam arcta cinxit obsidione. Cui occurrens, Angelo ducente, Maccabæi exercitus, hostium undecim millia prostravit, & 1600. equites. Reliqui vero omnes, cum ipso Lysia in fugam acti sunt: quorum plurimi vulnerati, armis nudati evaserunt. [II. *Maccab.* XI. 1.--12.]

Reputans secum Lysias damnum quod acceperat, & pro Judæis Deum pugnare intelligens, legatos ad eos de pace misit; æquis ejus conditionibus se consensurum pollicitus, & ut Rex eis amicus esset effecturum. Maccabæus publicæ utilitati consulens, assensit; & scripto per Johannem & Absalomum misso, quid pro Judæis postularet significavit: quæ à Rege concessa sunt omnia. [*Ibid.* 13, 14. 15.] Extant ea de re litteræ, tum Antiochi regis ad Lysiam, [*Ibid.* 22.--26.] tum ad Judæos Lysiæ, datæ anno (æræ Chaldæorum) 148. die 24. mensis qui in Græcis codicibus *Dioscorinthius*, in Latinis *Dioscorus* scriptus est. [*Ibid.* 16.--21.] Is autem in anno Chaldaico mensis embolimus fuisse videtur, inter Dystrum & Xanthicum (quo sequentes Regis & Romanorum ad Judæos de eadem pace scriptæ sunt litteræ) interpositus: qui idcirco in editione Græca libri Estheræ (in Bibliotheca nobilissimi Comitis Arundellii conservata) mensis *Adar-nisan* & *Dystri-xanthici*, apud posteriores Hebræos *Veadar* sive alterius Adar, nomen obtinet. Quanquam Syrus noster secundi libri Maccabaici interpres, pro eo, *Tisrin posteriorem* Syrorum hic substituerit.

Anno eodem (æræ Chaldaicæ) 148. mensis Xanthici (item Chaldaici) die 15. ad populum Judæorum datæ habentur litteræ; & ab Antiocho rege, [II. *Maccab.* XI. 27.--33.] & à Quinto Memmio & Tito Manlio (al. Manio, vel Manilio) Romanorum legatis qui eo tempore Antiochiam ad Regem proficiscebantur. [*Ibid.* 34.--38.] quos & Lysias, pactionibus hisce peractis, eodem secutus est. [II. *Maccab.* XII. 1.]

c. Sub veris initium cœpit annus regni Græcorum CL. quo primi libri Maccabaici scriptor est usus.

Demetrius Seleuci Philopatoris filius, quum multos jam annos obses Romæ esset detentus, & jam annum ætatis 23. attigisset; à Senatu postulavit ut per populum Romanum in regnum patrium, à patrui sui Antiochi Epiphanis filio injuste occupatum, restitueretur: Romam patriam sibi & altricem, omnes Senatorum filios instar fratrum, ipsos Senatores loco patrum esse affirmans. Patres tamen, conducibilius rebus suis existimantes regi Syriam à puero quam à viro, Demetrium esse detinendum, & puero quem Antiochus reliquerat regnum firmandum, communi consensu decreverunt. Statim vero legatos, Cn. Octavium, Spurium Lucretium, & L. Aurelium, ad regnum illud administrandum ex voluntate ipsius Senatus, miserunt: neminem impedimento fore credentes, Rege puero, & principibus aulæ bene agi secum putantibus, si Romani Demetrio regnum non traderent; quod futurum existimabant. Cumque audissent multos elephantos esse in Syria, & naves aliquot supra definitum Antiocho numerum: legatis mandaverunt, ut & naves comburerent, & elephantis nervos inciderent; & uno verbo, regias opes quam maxime possent imminuerent. [*Polyb. legat.* 107. *Appian. Syriac. pag.* 117. *Zonar. ex Dione. Justin. lib.* 34. *cap.* 3.]

Præterea mandatum istis est, ut Macedones invisérent: qui popularis status insolentes, publici concilii usum nullum habebant, & seditiones inter se agitabant. Jussi etiam fuerunt legati, res Galatarum & Ariarathis regnum diligenter invisere. [*Polyb. ibid.*] Cum Junio vero & prioribus legatis pro tempore locutus Ariarathes, quod prolixa humanitate eos accepisset, suas ipsius laudes prædicantes dimisit. [*Id. legat.* 108.]

Inter Eupatorem & Judæos inita pax statim rupta est. Ex ducibus enim qui in vicinis locis erant, Timotheus, Apollonius Gennæi filius, Hieronymus, Demophon, & Nicanor Cy-

priarches,

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

priarches, non sinebant Judæos quiescere. Joppenses quoque non minus quam ducentos eorum qui secum habitabant in navigia sua pellectos & in altum perductos submerserunt. [II. *Maccab.* XII. 2, 3, 4.]

Judas Maccabæus, crudelitate hac intellecta, Joppensium portum noctu incendit, & scaphas concremavit, & confodit eos qui illuc confugerant. Accipiens quoque Jamnienses simile facinus in Judæos secum habitantes patrare voluisse; nocte portum eorum cum classe succendit: adeo ut Hierosolymam usque, 240. stadiis inde distantem, flammæ splendores apparerent. [*Ibid.* 5.--9.]

Inde stadiis novem adversus Timotheum proficiscentem Judæ exercitum Arabes Nomades aggressi sunt, non pauciores 5000. peditibus & 500. equitibus. Ubi commissa valida pugna, superati Arabes, promittentes se & pecora daturos & reliquis in rebus fore ipsis adjumento, à Juda pacem impetraverunt. [*Ibid.* 10, 11, 12.]

Caspin civitatem, ponte munitam & muris circumseptam & promiscuis gentibus habitatam, Judæ milites vi ceperunt: tanta civium strage edita, ut adjacens lacus stadiorum duorum laticudinis perfusus sanguine plenus videretur. [*Ibid.* 13,--16.]

Inde profecti stadia 750. Characem pervenerunt ad Judæos qui (Tobi terram incolentes) Tubieni dicebantur. A quibus locis Timotheus re infecta tum discesserat, præsidio valde firmo ibi relicto. Quod Judæ duces Dositheus & Sosipater aggressi, eorum qui à Timotheo ibi fuerant relicti plures quam decem mille peremerunt. [*Ibid.* 17, 18, 19.]

Post hæc congregavit Timotheus exercitum alium ex circumjacentibus omnibus gentibus & mercede conductis Arabibus; 120. millium peditum, & 2500. equitum. Dimissisque uxoribus & liberis & apparatu reliquo in locum qui dicebatur Carnion vel Carnaïm, (erat enim difficilis obsessu & aditu propter locorum omnium angustiam:) castrametatus est contra Raphon, trans torrentem. Quem prior cum omnibus copiis suis trajiciens Judas, gentes illas omnes fugavit: aliis alio delatis; adeo ut sæpe læderentur à suis, & gladiorum mucronibus configerentur. Itaque persecutioni instans maxima contentione Judas, confodit ex eis ad 30. virorum millia. [I. *Maccab.* V. 37,--43. II. *Maccab.* XII. 20,--23.]

Ipse vero Timotheus in agmen Dosithei & Sosipatri incidens, postulavit cum multis vetetatoriis artibus, ut se vivum dimitterent; eo quod multorum & parentes & fratres haberet, quorum nulli parceretur, si ipsum occiderent. Quumque fidem dedisset ille se eos illæsos restituturum; dimiserunt eum propter salutem fratrum suorum. [II. *Maccab* XII. 24, 25.]

Progressus inde Judas ad urbem Carnaim & fanum Atargatæ in ea positum, quo plurimi confugerant; incenso fano cum omnibus qui in eo erant, & eversa urbe, jugulavit hominum 25. millia. [I. *Maccab.* V. 43, 44. II. *Maccab.* XII. 26, 27.]

Tunc abduxit Judas omnes Israëlitas qui erant in Galaaditide, cum uxoribus liberisque & supellectili eorum, ut venirent in Judæam. Et venerunt Ephronem usque: quæ urbs magna & munitissima erat in ipso ingressu; in qua omnium nationum turbæ habitabant, & adolescentes robusti ad muros constituti eam fortiter propugnabant, ubi denique machinarum telorumque multi apparatus erant. Cumque per medium ejus Judæ & exercitui ejus necessario transeundum esset, & excluderent eos cives, atque lapidibus portas obstruerent: oppugnarunt illi urbem totum illum diem totamque noctem, eamque subjugatam radicitus everterunt; & acceptis spoliis ejus, atque omnibus masculis ad 25. millium numerum gladio interemptis, super occisos per eam transiverunt. [I. *Maccab.* V. 45,--51. II. *Maccab.* XII. 27, 28.]

Inde trajecerunt Jordanem in campum magnum, ex adverso Bethsanis, [I. *Maccab.* V. 52.] quæ Græcis dicta est Scythopolis, [*Joseph. lib.* 12. *cap.* 12.] stadiis 600. distans Hierosolymis. Cumque in eam irruerent; testantibus Judæis qui illic erant, qua benevolentia Scythopolitæ in eos usi essent, & quam benigna conversatione adversis temporibus, gratias eis agebant, & ut in reliquum tempus erga gentem benigni essent hortabantur. [II. *Maccab.* XII. 29, 30, 31]

Judas vero agens extremam aciem, adhortabatur populum in tota via, donec in Judæam venisset. [I. *Maccab.* V. 53.] Venerunt autem Hierosolyma, quum jam propinqua Pentecoste esset: [II. *Maccab.* XII. 31.] & ascenderunt in montem Sionis cum lætitia & gaudio, obtuleruntque holocausta; eo quod non cecidisset ex ipsis ullus, donec reversi essent cum pace. [I. *Maccab.* V. 54.]

Post Pentecosten Judas & fratres ejus, cum 3000. peditum & 400. equitum comitatu, processerunt, cum Gorgia Idumææ duce pugnaturi. [II *Maccab.* XII. 32, 33. *cum* I. *Macc.* V. 65.]

In illa pugna pauci ex Judæis ceciderunt: Dositheus vero quidam eques ex turma Bacenoris, vir potens, quum teneret Gorgiam & captum chlamyde fortiter eum abduceret, delatus in eum quidam Thrax eques humerum amputavit ei; atque ita scelestus Gorgias effugit in Marisa. Cum autem illi qui Esdrin (unum è Judæ ducibus) sequebantur diuturna pugna fatigarentur; invocans Judas Dominum, & incipiens sermone patrio clamorem hymnis conjunctum, Gorgiæ milites ex improviso aggressus est, eosque in fugam vertit. [II. *Maccab.* XII. 33,--37.]

Tum Judas collecto post victoriam exercitu, in proximam civitatem Odollamum venit: ubi superveniente die septimo purificati sabbathum transegerunt. Postridie vero quum Judæ milites corpora illorum qui in pugna ceciderant ad sepulturam tollerent, invenerunt sub tunicis

I. *Usser. Annal. p. post.*

cujusque eorum donaria Jamnienſium idolis dicata ; quæ Judæis lex. [*Deuteron.* VII. 25, 26.] prohibuerat : adeo ut omnibus fieret manifeſtum , iſtos propter hanc cauſam cecidiſſe. Ad ſupplicationem igitur converſi ſunt, ἀξιώσαντες τὸ γεγονὸς ἁμάρτημα τελείως ἐξαλειφθῆναι, rogantes ut commiſſum iſtud peccatum , perfecte deleretur , vel (ut codex Arundellianus & Aldina habet editio) ἠξίωσαν μὴ διὰ τὸ γεγονὸς ἁμάρτημα τελέως ἐξαλειφθῆναι , rogabant ut non propter commiſſum iſtud peccatum omnino delerentur : & collatitia pecunia *duorum* (vel *trium*, ut Græcus Arundellianus & Syriacus meus codex , vel *duodecim* , ut Latina habent exemplaria) millium drachmarum argenti Hieroſolymam miſſa , ſacrificium pro peccato offerendum curabant. [*Ibid.* 38,--43.]

d. Deinde progreſſus Judas cum fratribus ſuis , debellavit filios Eſau in regione (Judææ) meridiana & percuſſit Hebronem cum pagis ejus , & ſublata munitione illius turres ejus incendit circumquaque. Inde movit ut proficiſceretur in terram Allophylorum , & tranſivit per Samariam. Quo tempore ceciderunt ſacerdotes aliqui in prælio cum vellent ſtrenue agere , & inconſulto prodiiſſent ad pugnam. Tum deflexit Judas Azotum verſus , in terram Allophylorum ſive Philiſtæorum ; & evertit aras eorum , & ſculptiles deos combuſſit : cumque cepiſſet ſpolia civitatum , in Judæam reverſus eſt. [I. *Maccab.* V. 65,--68.]

Ibi, quum præſidiarii Antiochi milites qui Hieroſolymis in arce erant concluderent Iſraëlitas circa Sanctuarium , ſtudentes illis ſemper malefacere & firmamento eſſe gentibus ; Judas & totus populus ſimul obſederunt eos anno regni Græcorum 150. paratis in eos baliſtis & machinis. Exeuntes vero nonnulli ex eis qui obſidebantur , quibus adhæſerunt quidam impii Iſraëlitæ , Antiocho Eupatori regi , ut Judæorum creſcenti potentiæ celeriter occurreret , perſuaſerunt. [I. *Maccab.* VI. 18,--27.]

Congregavit igitur Rex omnes amicos ſuos duceſque exercitus ſui & magiſtros equitum, una cum copiis ab aliis regnis & inſulis ſive oris maritimis advenientibus : ita ut eſſet numerus copiarum ejus , 100. millia peditum , 20. millia equitum , & elephanti 32. edocti ad prælium. [*Ibid.* 28, 29, 30.] In Maccabæorum vero libro altero legimus , anno 149. (æræ contractuum ſc.) perlatum eſſe ad Judam Maccabæum ; contra Judæam adventare Antiochum Eupatorem , cum Lyſia regni procuratore , habentem copias Græcas 110000. peditum , equites 5300. elephantos 22. & falcatos currus 300. [II. *Maccab.* XIII. 1, 2.]

His Menelaus Pſeudo-pontifex ſe commiſcuit ; falſa ſpe ductus , dignitatem , cujus titulum tantum gerebat , ab Eupatore ſe obtenturum. [II. *Maccab.* XIII. 3.]

Rex Eupator mente efferatus veniebat , pejora quam ſub patre ejus facta fuerant erga Judæos peracturus. Quibus Judas cognitis , præcepit populo , ut die ac nocte Dominum invocarent , ut ſolito præſidio ipſis adeſſet. Deinde communicato cum ſuis conſilio , ſtatuit exire obviam Regi ; & circa Modin caſtra poſuit. [II. *Maccab.* XIII. 9,--14.]

Regius interea exercitus per Idumæam profectus , Bethſuram oppugnavit , adhibitis machinis : quas egreſſi Bethſurani incenderunt , & pugnaverunt viriliter. Judas autem caſtra movit ad Bethzachariam contra caſtra Regis. [I. *Maccab.* VI. 31, 32.] Deinde data ſuis teſſera, DEI VICTORIÆ , cum juvenibus optimis delectis invadens noctu caſtra hoſtium , uſque ad ipſum Regis Prætorium ; ad quatuor virorum millia & elephantem primarium cum his qui ſuperpoſiti fuerant , interfecit : caſtriſque metu ac perturbatione repletis , quum jam dies illuxiſſet , proſpere diſceſſit. [II. *Maccab.* XIII. 15, 16, 17.]

Rex vero ſummo mane movit caſtra impetu Bethzachariam verſus : & comparans ſe ad prælium , elephantis efferandis uvæ & mororum ſuccum oſtendi juſſit. Singulis vero belluis (per phalanges diſtributis) tuendis , milleni probe armati pedites & 500. equites ſunt tributi : in turribus ligneis quas unaquæque ferebat erant 32. milites , præter Indum qui ducebat eam. Eratque egregius armorum apparatus : ita ut Sole radios in clypeos aureos æneoſque vibrante , vicini colles reſplenderent. [I. *Maccab.* VI. 33,--41]

Juda & exercitu ejus prælium ineunte , ceciderunt ex caſtris Regis 600. viri. Tum Eleazar cognomento Savaran (vel Avaran potius , Judæ frater ; I. *Maccab.* II. 5.) conſpicatus elephantem thorace regio loricatum & reliquis belluis eminentiorem ; indeque Regem illi inſidere exiſtimans ; illuc curſu , cæſis hinc & inde hoſtibus , pervenit : & ſupponens ſe ei occidit illum ; ipſeque ſimul pondere illabentis beſtiæ oppreſſus interiit. Videntes autem Judæi potentiam Regis , & impetum copiarum , deflexerunt ab eis. [I. *Maccab.* VI. 42,--47.]

Rex ad Bethſuræ obſidionem reverſus , modo agebatur in fugam , modo colliſus abibat cum damno. Judas vero ad obſeſſos mittebat res neceſſarias. Quarum rerum arcana hoſtibus renunciavit Rhodæus è Judæorum exercitu : ſed quæſtione habita prehenſus atque in carcerem conjectus eſt. Tum Rex ſecundo cum Bethſuranis ſermonem habuit , & ad deditionem eos inflexit [II. *Maccab.* XIII. 19,--22.] Paceque facta , egreſſi illi ſunt ex urbe : eo quod non eſſet ibi alimentum ad obſidionem tolerandam ; terra tum , ob annum ſabbaticum , vacante à frugibus. Rex vero , Bethſura capta , præſidium ibi conſtituit ad ſervandum eam. (I. *Maccab.* VI. 49, 50.)

Inde Hieroſolymam Rex aſcendens , contra montem Sionem & Sanctuarium caſtra poſuit dies multos : ſtatuitque illic baliſtas & machinas tormentaque ad ignem & lapides jaculandos , nec non ſcorpiones ad tela jacienda & fundas. Quorum machinis obſeſſi alias oppoſuerunt machinas , & repugnarunt dies multos. Verum cibaria illis deerant , eo quod ſeptimus

annus

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christi.

annus esset; & qui manserunt in Judæa ex gentibus residua repositorum consumpserant. Sed & residui erant in Sanctuario viri pauci; quia prævalebat eis fames, & dispersi erant quisque in locum suum. [I. *Maccab.* VI. 51.--54. *Joseph. lib.*12. *cap.*14.]

Interim Philippus, quem Antiochus Epiphanes filio suo Eupatori tutorem testamento reliquerat & regni negotiis sub eo præfecerat, (ex Ægypto reversus) è Perside & Media cum copiis quas Epiphanes ibi reliquerat. [I. *Maccab.* III. 37.] ad jus suum, à Lysia occupatum, vi recuperandum profectus est. [I. *Maccab.* VI. 55, 56. II. *Maccab.* XIII. 23.]

Quum hoc audisset Lysias, Regi ducibusque exercitus persuasit, ut, (quia deficerent indies, & alimenta essent illis pauca, & locus quem obsidebant munitus, & regni negotia illis incumberent) pacem cum universa Judæorum gente facerent, & ut patriis legibus sicut antea uti illis liceret statuerent. [I. *Maccab.* VI. 57, 58, 59.]

Rex & principes à Lysia persuasi, miserunt ad obsessos qui pacem facerent; atque eorum desideriis sese accommodantes pacta conventa juramento confirmarunt. Illis deinde è munitione exeuntibus, ingressus Rex montem Sionis, sacrificium obtulit, Templum honoravit, & locum humaniter tractavit. Verum brevi post, quum munitionem loci attentius considerasset, violato juramento, mandatum dedit ut murus circumquaque dirueretur. [*Ibid.* 60, 61, 62. *cum* II. *Maccab.* XIII. 23.]

Rex Maccabæum vel (ut Græcus fert contextus, & Syrus meus habet Interpres) Hegemonidem potius ducem sui exercitus reliquit à Ptolemaide ad Gerrenos usque. [II. *Macc.* XIII. 24.] sive ad Ægyptum usque; cujus terminus Gerrus mons à Ptolemæo constituitur.

Veniente Rege Ptolemaidem, Ptolemaïdenses (quorum infestum in Judæos animum historia I. *Maccab.* XII. 48. satis testatur) graviter ferebant pacta cum Juda inita: & indignantes, volebant irritum facere fœdus. Sed accedens ad tribunal Lysias, re commode defensa, tumultum sedavit & benevolos cives reddidit. [II. *Maccab.* XIII. 25, 26.] Josephus, in fine libri 14. Antiquitatum, Hasmonæorum principatum, usque ad captam ab Herode Hierosolymam & occisum Antigonum, annos 126. duravisse ait; vel, ut apud eundem, libro ejusdem operis 17. cap. 8. habet Herodes. uno anno minus. Contigit vero illud anno ab hoc tempore 126. Ut ab hoc inter Antiochum & Maccabæum inito pacis fœdere Hasmonaici principatus initium deductum fuisse videatur.

3141 *a.* Ab autumno cœpit annus æræ Contractuum, qui 2. libri Maccabæorum Collecto utitur, CL.

Antiochus Eupator, cum tutore Lysia, festinans Antiochiam, [I. *Maccab.* VI. 63. II. *Maccab.* XIII. 26.] Menelaum Pontificem captivum secum abduxit: [*Joseph. lib.*12. *cap.*15.] quem ut facem totius belli Judaici & malorum omnium incentorem Lysias ipsi detulerat. Ille, Regis mandato, Berrhœam Syriæ missus, ibique in turrim cinere oppletam conjectus, dignum vita sua exitum sortitus est. [II. *Maccab.* XIII. 4.--8.]

Impio Menelao, Berrhœæ (ut apud Josephum pag. 421. recte est scriptum; non autem, ut pag. 700. perperam,) Beryti anno post occupatum primum ab eo Pontificatum 10. necato, alterum non minus improbum Rex substituit, Alcimum sive Jacimum dictum; Sacerdotem quidem ex Aaronis progenie, sed alienum à Pontificum cognatione: Lysia suadente ut transferret eum honorem in aliam familiam. [*Joseph, Antiquit. lib.*12. *cap.*15. *& lib.*20. *cap.*8.]

Onias, Oniæ III. Pontificis filius videns summum Sacerdotium Alcimo datum, in Ægyptum profectus est: ibique in Ptolemæi Philometoris & Cleopatræ ejus conjugis amicitiam se insinuans, ab eis postea obtinuit, ut in Heliopolitica præfectura Deo templum instar Hierosolymitani extruerent, ipsumque illic Pontificem constituerent. Ita in Operis Antiquitatum Judaicarum locis jam citatis rem narrat Josephus: quod in opere de Bello Judaico (lib. 1. cap. 1. & lib. 7. cap. 37. al. 30. prius scripserat retractans; Oniæ fugam hanc & Templi Ægyptiaci extructionem vivente Antiocho Epiphane contigisse.

Hoc vero tempore inter Ptolemæum Philometorem & fratrem ejus juniorem Ptolemæum Evergetem II. summæ exarserunt inimicitiæ: quas ut pro viribus componerent, à Senatu Romano ad legatos suos, Cn. Octavium, Sp. Lucretium & L. Aurelium missæ sunt litteræ. [*Polyb. legat.* 107.] Postquam enim simul pacifice per sex annos regnavissent; Philometori minor frater regnum abstulit. [*Porphyr. in Græc. Euseb. Scaligeri, pag.*54. *&* 225.]

Ille, regno spoliatus, petendi auxilii gratia cum paucis admodum servis, squalore obsitus, Romam profectus est. [*Valer. Maxim. lib.*5. *cap.*1.] Qui pedestri itinere ad Urbem pergens, à Demetrio Seleuci filio agnitus est. Is insperato casu commotus statim parata veste regia cum diademate & equo aureis ornato phaleris, stipatus suis famulis, Ptolemæo obviam processit; eique vicesimo sexto ab Urbe lapide occurrit. Quem postquam comiter salutavit, hortari cœpit, ut ornatus regiis insignibus eo quo par erat comitatu Romam ingredi vellet; ne forte despectui haberetur. Sed Ptolemæus prolixam quidem in se Demetrii voluntatem multum laudavit: cæterum tantum abfuit ut quidquam eorum quæ sibi offerebantur acciperet, quin potius cum rogavit, ut in aliquo ex perviis opidis una cum Archia subsisteret. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag.*322.]

Romam deinde veniens, in hospitium Alexandrini pictoris se contulit. Id postquam Senatui relatum est, accersito juvene, quam potuit accurata excusatione usus est, quod nec Quæstorem more majorum obviam misisset, nec publico eum hospitio excepisset: eaque non sua

negligentia, sed ipsius subito & clandestino adventu facta dixit. Et illum è Curia protinus ad publicos penates deduxit; hortatusque est, ut depositis sordibus adeundi ipsius diem peteret. Quinetiam curæ habuit, uti munera ei quotidie per Quæstorem darentur. His gradibus officiorum jacentem ad regium fastigium erexit: effecitque ut plus spei in auxilio populi Rom. quam metus in sua fortuna reponeret. [*Valer. Max. ut supr.*]

Cn. Octavius & Spurius Lucretius Romanorum legati ad Ariarathem Cappadocum regem venientes, de controversia quam cum Galatis habebat eum allocuti sunt. Quibus ille paucis rem omnem exponens, in eorum judicio facile se acquieturum dixit. Cæterum de Syriæ rebus pleraque omnis fuit ejus oratio, quod sciret eo pergere Octavium. Ostendit igitur legatis, & regni illius quam incertus esset status, & quanta sibi cum illis necessitudo intercederet qui rerum ibi potirentur. Pollicitus item est illis, cum copiis se eos comitaturum, & paratum intentumque ad omnem occasionem futurum, donec absque omni periculo ex Syria essent reversi. Legati ubi significassent quam grata sibi esset hæc Regis benevolentia & propensus animus; in præsentia quidem ejus comitatu opus sibi non esse dixerunt: in posterum vero si qua in re præsidio opus haberent, illi se absque ulla cunctatione significaturos; quem inter vere amicos populi Romani numerarent. [*Polyb. legat.* 108.]

Turbas vero illas in Syria ortas rex Eupator, Lysiæ tutoris sui opera, brevi compescuit. Cum enim Antiochiam rediens, Philippum ibi dominantem invenisset; eum oppugnavit, & urbem vi cepit. [I. *Maccab.* VI. 63.] atque Philippum in potestatem suam redactum interemit. [*Joseph. lib.* 12. *cap* 15.]

b. Tres Romanorum legati, Octavius, Lucretius & Aurelius, prout in Syriam venientes, in mandatis à Senatu acceperant, elephantos interficiendos & naves concremandas curarunt, cæteraque ex Romanorum utilitate administrarunt. Quod non ferens quidam Leptines, Cn. Octavium legationis principem (qui primus in familiam suam, è qua Cæsar Augustus postea prodiit, Consulatum attulit) Laodiceæ, dum ungitur in gymnasio, sua manu interemit: jure cæsum illum, neque sine numine deum id esse factum, affirmans. Lysias Eupatoris tutor (qui præcipuus populi contra Romanos concitator credebatur) Octavium sepeliit: statimque legatos Regis nomine Romam misit; qui id facinus purgarent; ejusque conscium Regem non fuisse ostenderent. [*Polyb. legat.* 114. *&* 122. *Cicero, Philippic.* 9. *Appian. Syriac. pag.* 117. *Zonar. ex Dione.*] Marcio & Scipione Consulibus cædem hanc contigisse, confirmat Julius Obsequens in libro de Prodigiis. 4552

Erat tum apud Syros Isocrates quidam grammaticus, ex eorum numero qui recitationes publicas habere solent: loquax ostentator, & ipsis quoque Græcis exosus; ut quem Alcæus in commissionibus urbanitate dictorum lacessere atque irridere fuerit solitus. Iste quum in Syriam venisset, ingenia Syrorum habens despectui, non continens se intra professionis fines, etiam de publicis rebus verba facere & sententiam suam pronuntiare cœpit. Non solum enim jure Cnæum occisum fuisse dicebat, sed cæteros quoque populi Romani legatos esse jugulandos adjiciebat, ut ne unus quidem relinqueretur superstes qui cladis nuntium Romam adferret: quo tandem illi desinerent superbe adeo imperare aliis, & hanc impudentem dominandi licentiam usurpare. [*Polyb. legat.* 122.]

Romani, missis legatis Canuleio & Quinto, Ptolemæum Philometorem in regnum restituerunt, & cum juniore fratre Evergeta reconciliarunt: ea inter eos regni partitione decreta; ut Philometor Ægypto & Cypro, Evergetes Cyrenis potiretur: idque pactum sacris rite peractis, fide data invicemque accepta firmatum est. Quod tamen ut rescinderet, Evergetes Romam properavit: quo & legatum Philometor misit Menithyllum Alabandensem, ut patrocinium suæ causæ ageret & adversus Evergetam certamen pro se susciperet. [*Polyb. legat.* 113. *&* 114. *Liv. lib.* 46. *Zonar. ex Dione.*]

Ariarathe Cappadociæ rege mortuo, filius ejus Ariarathes cognomento Philopator hæreditario jure regnum ejus accepit: qui patris exequiis omni magnificentiæ genere celebratis, Romam legatos ad amicitiam cum populo Romano renovandam misit. Hic primum Mithradates, adultus postea paterno nomine Ariarathes dictus est. Regnum adeptus, amicos ac duces subditosque omnes debita sollicitudine complexus, omnium ordinum benevolentiam sibi conciliavit. Cumque Græcis litteris esset imbutus, & philosophiæ operam navaret; factum inde est ut Cappadocia, olim Græcis ignota, tunc eruditis fuerit receptaculum. [*Liv. lib.* 46. *Diodor. Sicul. in Bibliotheca Photii, cod.* 244. *& Excerptis Valesii, pag* 325.]

c. A veris initio cœpit annus regni Græcorum CLI. cujus in primo libro Maccabæorum usus est.

Legati Ariarathis novi Cappadociæ regis Romam venientes, Senatum hortabantur, ut Regem qui publice privatimque universis Romanis cupiebat benevolentia sua complecteretur. Senatus vero non solum amicitiam societatemque petitam renovavit, sed etiam laudato Regis animo comiter legatos excepit: postquam Tiberius (Gracchus, de quo ad annum Mundi 3838. dictum) ab Asiatica legatione reversus, de hujus Regis & patris ipsius animo erga populum Romanum, atque in universum de eorum regno, multa benigna retulisset. [*Polyb. legat.* 109.]

Rhodii, legatis suis Cleagora & Lygdami Romam missis, ut Lyciam & Cariam sibi pari atque antea jure possidere liceret petierunt. [*Id. legat.* 110.]

Quum in Caria Calyndenses à Cauniis defecissent, ac postea obsidionem eorum aggressi

essent

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

essent Caunii, illi principio quidem à Cnidiis auxilia poposcerunt; quorum adventu aliquandiu hostibus restiterunt: sed mox de exitu belli anxii, legationem ad Rhodios miserunt, se suamque urbem illis dedentes. Rhodii terra marique auxilio misso, urbem obsidione liberarunt, eamque sibi traditam acceperunt. Mox & Senatus ejus possessionis retinendæ jus & potestatem illis concessit. [*Id. legat.* 111.]

Rex Cappadociæ Ariarathes, ex legatis Roma reversis benevolentiam Romanorum se nactum intelligens, in tuto jam sibi regnum esse collocatum persuasus, diis suis Charisteria sacrificavit & duces suos convivio excepit. Deinde legatos Antiochiam ad Lysiam misit, ut sororis & matris (Antiochidis, filiæ Antiochi Magni) ossa reciperet. Qua de re discedentibus legatis mandata dedit, cum postulatis precibusque conjuncta: expostulatione de cæde Octavii supersedendum sibi existimans, (quantumvis iniquo animo eam ferret;) ne si Lysiam irritaret, voti sui compos fieri non posset. Quum autem, permittente Lysia, reportatæ reliquiæ ad eum fuissent; magnifico apparatu illas suscepit, & summo studio juxta patris tumulum posuit. [*Id legat.* 112.]

Postquam Ptolemæi fratres regnum sunt partiti, venit Romam Ptolemæus junior, ut institutam cum fratre partitionem redderet infectam: quod diceret, non sponte se, sed difficultatibus temporum necessario cedentem, id feciisse quod jussus erat. Petebat igitur à Senatu, ut Cyprum sibi adjudicaret: nam etiam sic, longe deteriorem suam portionem futuram portione fratris. Contra vero legatus à Philometore missus Menithyllus, dicebat quod ipsi Romanorum legati Canuleius ac Quintus suo testimonio confirmabant: Ptolemæum nempe juniorem non solum Cyrenen sed etiam vitam fratris opera retinere; omnium animis ab eo adeo alienatis, ut pro magno beneficio concessum sibi, præter spem suam & omnium opinionem, Cyrenæ regnum acciperet. Quibus omnibus contradicente Ptolemæo; Senatus, partim quod partitionem non plane peractam animadverteret, partim quod divisum regnum cuperet, (ut si res ferret divisum facilius quam unitum in suam potestatem redigeret) postulata junioris accepit. Et legatos protinus misit, Titum Torquatum & Cn. Merulam, cum mandatis; ut pacem inter fratres conciliarent, & juniori Cyprum traderent. [*Id. legat.* 113.]

Quum Romam de Cn. Octavii cæde nuntius esset allatus, & Antiochi Eupatoris legati quos Lysias miserat Romam venissent, & multa disseruissent quo cædis ejus conscium Regem non fuisse ostenderent: Senatus legatos remisit, nulla prolata sententia, quia mentem suam prodere omnino nolebat. [*Id. legat.* 114.] Octavio vero statuam in Rostris poni jussit. [*Cicero, Philippic.* 9.]

Demetrius Seleuci filius hoc nuntio perculsus, Polybium (historicum) accersens, cum eo deliberavit, deberetne iterum de suis rebus cum Senatu agere: qui eum monuit ne bis in eundem lapidem impingeret, sed auderet ipse aliquid regno dignum; ad fugam eum hoc modo obscure hortatus. Ille tamen Apollonii familiaris sui, homunis quidem minime mali sed admodum juvenis, consilium secutus in Curiam venit, & ut saltem necessitate liberaretur manendi Romæ pro obside oravit, quandoquidem regnum Antiocho Eupatori firmassent. Cum nihilominus Senatus in sententia permaneret; Demetrius cum Diodoro primum (homine vafro, qui recens è Syria venerat, & ipsum olim educaverat) deinde cum Polybio, de fuga sua deliberavit. Menithyllus Ptolemæi Philometoris legatus, opera Polybii (cum quo arcta illi familiaritas intercedebat) particeps consilii factus, reditum suum parare præ se ferens, Carthaginiensium navem sacram, quæ Tyrum navigatura erat & diis patriis Carthaginiensium primitias de more allatura, ad vecturam palam conduxit. Paratis omnibus, Demetrius suum illum educatorem Diodorum in Syriam præmisit; qui omnes ibi rumusculos colligeret, & quis populorum esset sensus exploraret. Ipse paucos itineris socios futuros assumens, apud quendam ex amicis cum eis cœnavit; reliquos Anagniam amandavit, quo postridie venationis causa se dicebat esse venturum. [*Polyb. legat.* 114.]

Æger tum in lecto decumbens Polybius, veritus ne juvenis Demetrius, extracta in tempus longius compotatione, occasionem evadendi amitteret; quum jam tenebrescceret, breve pittacium obsignatum ad eum misit, in quo gnomæ istæ erant descriptæ.

Ὁ δρᾶν τὰ δεῖ μέλλοντος, οὐχὶ τὰ φίλα.
Εἰς ὃ φίλα γίγ. τοῖς δὲ πολμῶσι τὰ, πλέον.
Τόλμα τὸ, κινδύνευε, σεαυτῷ, ἀποτύγχανε,
Ἐπίτυχε. πάντα μᾶλλον ἢ σαυτὸν σῷζε.
Cunctaris? illuc nempe tendis, ô miser,
Ubi atra nox. Fortuna fortes adjuvat.
Aude, periclitare, age quid, non feceris,
Aut feceris. prius omnia quam te deseras.

addito & Epicharmi dicto illo (à Polybio, lib. 3. pag. 768. & Cicerone, ad Attic. lib. 1. epist. 16. laudato) Νῆφε, ᾧ μέμνησο ἀκριβῶς. σῴφρασιν τοῦτο φρενῶν. *Sobrius esto; nemini fidem habendam memento: hi sunt nervi prudentiæ.* Quibus lectis ille, cognito & quo præcepta ista spectarent & à quo sibi mitterentur, extemplo nauseabundum se simulans, convivio simul cum amicis excessit: & consilium suum Nicanori comitibusque ipsius aperiens, noctu ad ostium Tiberis Ostiam progressus est. Menithyllus vero illos præcedens nautis significat, novi aliquid à Rege se accepisse; cujus gratia oporteat ut ipse quidem adhuc in urbe hæreret, sed

juvenes

juvenes probatissimæ fidei ad illum mitteret, qui de fratre omnia ei sint renuntiaturi. Exeunte tertia noctis vigilia Demetrius adest cum octo sociis, quinque famulis & tribus pueris: quos cum Menithyllus nauclero, qui rem totam ignorabat, diligenter commendasset; cum prima luce vela faciunt. [*Id. ibid.*]

De ejus discessu nihil Romæ cogitatum ante diem quartum; quo sollicite quæsitus non comparuit. Die quinto Senatus ea de re est habitus: cum quidem Demetrius, sextum jam agens ab exitu ab urbe diem, ad fretum Siculum pervenerat. Abeuntem Patres persequendum non duxerunt: quod persuasum haberent multum jam itineris ab eo esse confectum. Post paucos deinde dies Tiberium Gracchum, Lucium Lentulum & Servilium Glauciam, qui res in Græcia inspicerent: deinde in Asiam transgressi, quid moliretur Demetrius observarent; animos item aliorum regum explorarent, & controversias eorum cum Galatis disceptarent. [*Ibid.*]

Interea Demetrius defertur in Lyciam: unde ad Senatum scripsit se non contra patruelem Antiochum, sed contra Lysiam proficisci, & Octavii necem ulturum esse. Cumque Tripolim Syriæ celeriter sibi adjunxisset, tanquam à Senatu ad regnum occupandum missus, (de fuga enim ejus nemo cogitabat) & Apamea potitus, comparatis copiis Antiochiam contendit: ibique puerum & Lysiam amice obviam egressos (Romanorum enim metu armis abstinuerant) interfecit. [*Zonar. ex Dione*] exceptusque secundo omnium favore in Syria regnum adeptus est. [*Justin. lib. 34. cap. 3. Appian. Syriac. pag. 117. 118.*]

Anno regni Græcorum 151. Demetrium Seleuci filium, egressum Roma, cum viris paucis in urbem maritimam (Tripolim sc. Phœniciæ) venisse, & regnare ibi cœpisse; ingressoque eo regiam majorum suorum (Antiochiam ad Daphnem, regni Syriaci metropolim) comprehensos à militibus Antiochum & Lysiam, illius jussu occisos ab eis fuisse, in I. *Maccab.* VII. 1,--4. legimus. Et in II. *Maccab.* XIV. 1, 2. ἐν τετάρτῳ χρόνῳ, sive anno tertio (ab initio Antiochi Eupatoris, vel à Templi repurgatione per Judam Maccabæum facta; cujus utriusque in X. capitis initio facta fuerat mentio) Judæ innotuisse, ad Tripolis portum appellentem, cum multitudine valida & classe obtinuisse regionem, occiso Antiocho & tutore ejus Lysia. Antiocho vero Eupatori annos regni duos assignat Josephus [lib. 12. cap. 16.) & Eusebius in Chronico: licet à Porphyrio [*in Græc. Euseb. Scalig. pag. 228.*] & Severo Sulpicio [*Histor. sacr. lib. 2*] unus tantum annus & 6. menses illi adscribantur.

Demetrius Heraclida (quem ærario apud Babylonios præfecerat Antiochus Epiphanes) ejecto, & fratre ejus Timarcho (quem idem Babylonis satrapam constituerat) ut rebelle occiso, qui alioquin etiam Babylonis præfecturam male administraverat, à Babyloniis primum *Soteris* cognomentum adeptus est. [*Appian. Syriac. pag. 118.*]

d. Alcimus (qui ab Antiocho Eupatore summum sacerdotium obtinuerat, sed à populo non receptus quod temporibus confusionis sub Antiocho Epiphane sponte se inquinavisset; II. *Maccab.* XIV. 3.) Pontificatum sibi à Demetrio Sotere confirmari desiderans, cum Israëlitis impiis & apostatis sui similibus Regem adiit. Quibus populares suos & inprimis Hasmonæos accusantibus, quod Regis amicos excidissent & ipsos in exilium pepulissent; motus eorum precibus Demetrius, Bacchidem Mesopotamiæ præfectum, virum sibi amicum & fidum, unaque cum eo Alcimum (cui Sacerdotium firmavit) cum multis copiis in Judæam misit. Quo cum illi venissent, Judam Maccabæum cum fratribus verbis pacificis circumvenire conati sunt: quibus tamen hi nullam fidem adhibuerunt. [I. *Maccab.* VII. 5,--11.]

Tum convenit ad Alcimum & Bacchidem congregatio Scribarum, in quibus primi Hasidæi fuerunt, qui requirebant ab eis pacem. Dicebant enim: *Sacerdos ex semine Aaronis venit cum copiis istis, qui non afficiet nos injuria.* Sed postquam credidissent se ei, impius ille Sacerdos, contra pactum juratum, comprehensos ex eis 60. occidit die uno. Eoque accommodat Historicus effatum illud, Psalm. 79. (al. 78.) 2, 3. *Carnes sanctorum tuorum* חסיך *& sanguinem eorum effuderunt circa Hierosolymam, nec fuit eis qui sepeliret.* Qua perfidia territi multi, ex Urbe aufugerunt. [*Ibid.* 12,--19.]

Bacchides Hierosolyma profectus, castra posuit in Bezeth sive Beth-zetha: & mittens comprehendit multos ex iis qui ab ipso transfugerant, & aliquos è populo; quos mactatos projecit in magnum puteum. Deinde committens regionem Alcimo, reliquit cum eo copias auxiliares, & ad Regem rediit. Ad Alcimum vero, omni studio ut Pontificatum firmum sibi faceret contendentem, congregati sunt omnes qui turbabant populum suum: qui obtinentes terram Juda, fecerunt plagam magnam in Israële. Egressus igitur Judas Maccabæus in omnes fines Judææ per circuitum, ultionem de transfugis illis sumpsit, eosque ita coërcuit, ut intra præsidia se tenentes regionem amplius non invaderent. [*Ibid.* 19,--24.]

Ptolemæus junior ex Italia in Græciam veniens, strenuorum adprime militum manum ibi conduxit: inter quos etiam Damasippum Macedonem assumpsit; qui post jugulatos in opido Macedoniæ Phaco concilii assessores, cum uxore & liberis è Macedonia aufugerat. Ptolemæus in Peræam oppositam Rhodiis continentem inde profectus, ibique à populo exceptus hospitio, Cyprum navigare constituit. Torquatus vero cæterique Romanorum legati, ubi viderunt magnam mercenariorum militum vim ab eo coactam, Senatus mandata in memoriam revocaverunt; quibus sine armis eum reducere jubebantur. Tandemque persuaserunt ei, ut postquam Sidam usque militem mercenarium adduxisset, missos omnes faceret, & ab adeunda Cypro abstineret; daretque operam ut in Cyrenaïcis finibus eum possent convenire.

se interim Alexandriam profecturos, & Regis voluntatem ad ea quæ ab ipso poscebantur inclinaturos, & ad fines illos ei occursuros, ipsumque Regem secum adducturos. Flexit hæc oratio juniorem Ptolemæum, effecitque ut de Cypri occupatione desperans, conductitium militem dimitteret; atque ipse in Cretam recta abiret, una cum Damasippo, & Cn. Merula, qui fuit unus ex numero legatorum. Deinde quum milites mille in Creta conduxisset, inde profectus Libynam venit, & ad Apim portum tenuit. [*Polyb. legat.* 115.]

Torquatus interim & Titus Alexandriam delati, persuadere conati sunt seniori Ptolemæo, ut redire in gratiam cum fratre vellet, eique Cyprum concederet. Sed Ptolemæo quædam pollicente, quædam negligenter audiente, atque hoc modo tempus extrahente, junior fratrum castris in Libyna ad Apim positis, ut convenerat, ægerrime ferens nihil secum ea de re fuisse actum; Cn. Merulam Alexandriam misit, tanquam per hunc & Torquatum quod cupiebat esset effecturus. [*Id. ibid.*]

4. Hipparchus Bithynus, Plinio nunquam satis laudatus, qui annumerare posteris stellas est ausus ac sidera ad normam expangere, organis excogitatis, per quæ singularum loca atque magnitudines signaret; [*Plin. lib.* 2. *cap.* 26.] in libro περὶ τῶν μεγεθῶν καὶ τῶν ἀποστημάτων καὶ συνόδων ἀναγράψας, anno 17 tertiæ Periodi Calippicæ, Ægyptiaci mensis Mesori die 30 (Septembris Juliani 27) circa Solis occasum Æquinoctium autumnale à se observatum fuisse scripsit. [*Ptolem. lib.* 3. *cap.* 2.]

Ab hoc autumno cœpit annus æræ Contractuum CLI, in secundo libro Maccabæorum usurpatæ. Quo (ita enim & Græci habent codices & Syrus noster interpres; ubi Latina editio annum legit CL.) Alcimus ad regem Demetrium venisse scribitur, afferens ei coronam auream, & palmam, ac præterea ramos, qui Templi esse putabantur. [II. *Maccab.* XIV. 3, 4.] Ille enim videns invaluisse Judam Maccabæum & Hasidæos qui erant cum eo, ac per eos accessum sibi esse occlusum ad sanctum altare; captata opportunitate, illos ut authores tumultuum & turbatores communis pacis in Judæa, apud Regem atrociter accusavit: se summo Sacerdotio, majorum suorum gloria, spoliatum esse graviter conquestus, & quamdiu Judas vivat, nunquam quieto regno potiturum Demetrium esse dictitans. Quod cum & cæteri amici, in Judam infensissimi confirmassent: accensus Demetrius, Nicanorem unum ex principibus suis illustribus, qui elephantorum præfectus fuerat & maximus inimicus Israelis, ducem in Judæam misit; mandans ut Judam è medio tolleret, comites ejus (Hasidæos) dispergeret, & Alcimum summum Templi sacerdotem constitueret. Gentes vero quæ Judæ metu ex Judæa fugerant, miscebant se gregatim Nicanori; Judæorum miserias proprias felicitates existimantes. [II. *Maccab.* XIV. 3,--14. *cum* I. *Maccab.* VII. 25, 26.]

Judæi, audito Nicanoris adventu & accessione gentium, conspersi terra Deo supplicaverunt. Post congressum vero Simonis fratris Judæ & Nicanoris ad Dessai vicum, Nicanor audita Judæ & sociorum ejus in patria propugnanda fortitudine, belli aleam tentare metuit. Misit igitur Posidonium & Theodotum & Matthiam, qui darent fidem atque acciperent: cumque res diu agitata fuisset, cum populo Judas rem communicavit; qui concorde sententia conventionibus annuit. Et præstituto die, quo privatim Judas & Nicanor una venirent; viros armatos opportunis locis disposuit Judas, ut auxilio essent ipsi, si qua vis contra fidem pararetur. Sed pacifico inter eos sermone habito, fœdus tandem Rege inconsulto est initum. Hierosolymis aliquamdiu moratus Nicanor, turbas gregarias quas ante coegerat dimisit; ita familiariter cum Juda vivens, ut etiam uxorem ei ducere persuaserit. [II. *Maccab.* XIV. 15,--25.]

Ut unius in alterum benevolentiam & conventiones factas vidit sceleratissimus Alcimus, tertio ad Demetrium venit; & Nicanorem ut consilia à regis rebus aliena agitantem, detulit. Cujus calumniis ille accensus, de conventionibus ad Nicanorem graviter se eas ferre scripsit; & ut cito Maccabæum vinctum mitteret Antiochiam jussit. Et licet iniquè ferret Nicanor, quod res compositas facturus esset irritas, quum nullam injuriam Maccabæus fecisset; quia tamen non erat unde resisteret Regi, opportunum tempus observabat, ut stratagemate illud perficeret. [*Ibid.* 26,--29.]

Dum Ptolemæus Philometor, legatos Romanorum miris blanditiis sibi concilians, per 40. dies, nulla re perfecta, invitos magis quam volentes Alexandriæ detinet; à fratre juniore Evergeta Cyrenenses defecerunt, & civitates cum ipsis conspirarunt: Ptolemæo illo Ægyptio conscio, quem Evergetes, quum Romam navigationem instituret, universo regno præfecerat. Hæc ubi Evergetæ nuntiata, & mox addito, Cyrenenses sub signis exercitum jam habere, metuens ne dum imperio Cyprum cupit adjicere, etiam Cyrenem amitteret; omnium aliarum rerum curam insuper habens, relicta Api, ubi portum tenuerat, ad magnam quem vocant Catabathmum navigavit, Cyrenen inde petiturus. Sed cum in Catabathmo locorum angustias à Libynis & Cyrenensibus reperisset occupatas; dimidiam militum partem navibus impositam loca angusta circumnavigare jussit, dareque operam ut hostes nec opinantes ex improviso invaderent: ipse cum altera parte exercitus fronte eos aggressus, superare montem conabatur. Cumque Libynæ metu perculsi, quod utrinque peti se viderent, stationes deseruissent; Rex non liberè tantum adscensu est potitus, sed etiam subjectam quatuor turrium munitionem, ubi magna erat aquarum copia, in potestatem redegit. [*Polyb. legat.* 115.]

Inde septem castris solitudinem emensus est; militibus qui sub Mochyrino erant maritimo itinere illum comitantibus. Cyrenenses, illo appropinquante, aciem eduxerunt; pedites ad octo millia, equites ad quingentos. Ex iis enim quæ Philometor Alexandriæ gesserat animadversa ejus voluntate; quum cernerent nihil regii Evergetæ inesse, sed tyrannice omnia ab eo administrari: ut sua sponte se illi subjicerent, inducere in animum non poterant. Itaque inito cum eo prælio, victoriam reportarunt. [*Id. ibid.*]

b. Judas Maccabæus videns Nicanorem minus familiariter secum agere, & solitam conversationem asperiorem exhibere; cogitans non ex bono esse austeritatem istam, congregatis non paucis suorum comitum, se ab illo occultavit. [II. *Maccab.* XIV. 30.] 4553

Veniens Nicanor Hierosolymam cum copiis multis, Judam dolosis verbis ad colloquium pellexit. Cumque salutarent alter alterum pacifice, parati erant hostes Judam abripere. Quod quum Judæ innotuisset; territus faciem ejus amplius noluit videre. Cognoscens itaque Nicanor detectum esse consilium suum; processit obviam Judæ ad pugnam juxta Capharsalama. Ubi ceciderunt ex parte Nicanoris quasi quinque millia virorum: reliqui vero fugerunt in civitatem Davidis. [I. *Maccab.* VII. 27.--32.]

His ita gestis, ascendit Nicanor in montem Sion: cui obviam processerunt è loco sancto quidam è Sacerdotibus & è Senioribus populi, salutaturi ipsum cum pace, & demonstraturi ei holocaustum quod offerebant pro Rege. Sed is subsannavit eos; & tradi sibi Judam imperavit. Illis autem dicentibus cum juramento se nescire ubi locorum ille esset: protendens dexteram in Templum juravit, nisi traderetur Judas ejusque copiæ in manus ejus, se quum rediturus esset in pace domum Dei incensurum & altare suffossurum, & illustre Templum Libero patri ibidem ædificaturum. Sacerdotes vero ingressi steterunt ante altare & Templum, flentesque Deum orabant ut Nicanoris minas redderet irritas, ejusque blasphemias ulciscereturr. [I. *Maccab.* VII. 33,--38. II. *Maccab.* XIV. 31,--36.]

Ad Nicanorem delatus est Rhazis Senator Hierosolymitanus, qui ob benevolum in cives suos affectum *Pater Judæorum* est appellatus. Sublato igitur illo putans se maximum malum Judæis illaturum, misit milites supra 500 qui eum comprehenderent. Qui quum turrim in qua is erat occupaturi in januam aulæ vim facerent, ignemque ad incendendas fores adferri juberent; gladio se petiit, & quum præ festinatione vulnus sibi inflixisset non lethale, è muro seipsum dedit præcipitem: deinde cursu petram quandam præruptam assecutus, jamque plane exanguis effectus, protulit intestina, & ambabus manibus ea projiciens in turbas, vita est defunctus. [II. *Maccab.* XIV. 37,--46.] De quo consulendus B. Augustinus, in epist. 61. ad Dulcitium, & lib. 2. contra Gaudentium, cap. 23.

Cum Nicanor intellexisset Judam abesse Hierosolymis, & in partibus Samariæ versari, egressus Hierosolymis castra locavit in Beth-horon; ubi copiarum incrementum ex Syria illi occurrit. Judas vero castrametatus est in Hadasa (30 stadiis ab hoste distante) cum tribus virorum millibus. Cumque daret operam Nicanor ut pugnaret die Sabbati, & à quibusdam Judæis qui eum ex necessitate sequebantur amice moneretur, ut diei illi ejusque authori Deo debitum honorem deferret; monitores, cum summa in Deum blasphemia, superbe rejecit. Maccabæus vero suos ex Lege & Prophetis consolabatur: & præterea revocans eis in memoriam certamina quæ perfecerant, & quod ipse habuerat insomnium de Onia (qui fuerat summus Sacerdos, ejus nominis III.) pro populo Judæorum orante & Jeremia propheta gladium aureum sibi tradente illis enarrans, animos eorum excitabat. Unde orationibus & firma in Deum fiducia illi armati, die 13. mensis 12. Adar in hostes irruerunt. Ubi quum primus ipse Nicanor cecidisset in prælio, reliqui abjectis armis suis fugerunt. Quos Judæi persecuti unius diei itinere ab Hadasa usque dum venitur Gazeram, clanxerunt post eos tubis classicum sonantibus. Et egressi ex omnibus vicis Judææ circumvicinis ad fugientium hostium cædem convolarunt: ita ut non minus 35 millibus gladio ceciderint, ne uno quidem ex universo exercitu superstite relicto. Deinde acceperunt spolia prædamque: & caput Nicanoris atque manus cum humero amputarunt & detulerunt Hierosolymam. Ubi capite in summa arce suspenso, & dextra quam superbe in domum Dei extenderat; linguam etiam impii abscindi jussit Judas, & minutatim avibus dari. Statueruntque omnes decreto communi, ut quotannis celebritas haberetur die illo 13. mensis 12, Syra lingua Adar dicti, die uno ante diem festi Mordecaici. [I. *Maccab.* VII. 39,--49. II. *Maccab.* XV. 1,--37. *Joseph. lib.* 12. *cap.* 17.]

Hîc terminatur secundi Maccabæorum libri continua historia: in qua quinque librorum Jasonis, Judæi Cyrenensis, Breviarium comprehenditur.

Post cædem Nicanoris Judæa dies paucos à bello quievit. [I. *Maccab.* VII. 50.] In quibus Judas Maccabæus, quum de Romanorum potentia & humanitate erga afflictos omnes audivisset, quantumque sibi ab eis Demetrius timeret didicisset, Eupolemum Johannis & Jasonem Eleazari filium legatos suo fratrumque & Reipublicæ Judæorum nomine Romam ad Senatum misit: ut societate & amicitia cum populo Romano inita, à regis Demetrii & imperii Græcorum gravi jugo liberarentur. [*cap.* VIII. 1, 17, 18, 31, 32.]

Cn. Merula ad Evergetem Alexandria reversus, nuntiavit ei nihil eorum quæ à fratre ejus Philometore fuerant postulata potuisse impetrari: quod diceret pactis esse standum quæ facta essent ab initio. Quibus auditis, Evergetes Comanum & fratrem ejusdem Ptolemæum

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christiæ.

Romam legatos cum Merula proficiſci juſſit; qui de iniquitate fratris & contemptu erga populum Romanum cum Senatu agerent. Quibus in itinere etiam Titus Torquatus, Cn. Metulæ in legatione collega, occurrit; & ipſe, re infecta, Alexandria dimiſſus. Eodem quoque tempore à Philometore Menithyllus Alabandenſis legatus ad Senatum miſſus eſt. [*Polyb. legat.* 116. & 117.]

Audiens Demetrius cecidiſſe Nicanorem & copias ejus in prælio, Bacchidem & Alcimum ſecundò in Judæam miſit, & dextrum cornu, ſive præſtantiorem ſui exercitus partem, cum eis. Qui profecti via quæ ducit in Galgala, caſtra poſuerunt in Mæſaloth (al. Maſſadoth) quæ eſt in Arbelis: eaque occupata, peremerunt homines multos. [I. *Maccab.* IX. 1, 2.]

c. Menſe primo anni regni Græcorum 152, caſtra moverunt verſus Hieroſolyma (ut Judam Maccabæum ibi quærerent:) indeque Berean (vel Beerzath, ut in Arundelliano habetur codice) profecti ſunt cum 20 millibus peditum & 2 millibus equitum. Judas vero caſtra poſuit in Eleaſa, habens 3000 viros electos ſecum: qui hoſtium multitudine territi eum deſeruerunt, 800 tantum in caſtris relictis. Cum paucis hiſce ingentem Bacchidis exercitum ille adortus, à mane pugnavit uſque ad veſperam: fugatoque dextro cornu, in quo ipſe erat Bacchides, fugientes perſecuti ſunt ad Azotum montem uſque. Sed qui in ſiniſtro erant cornu Judam & eos qui cum eo erant conſecuti, Judam fortiter dimicantem interemerunt, eoque cadente cæteri fugerunt. Unde tollentes Jonathan & Simon Judam fratrem ſuum, ſepeliverunt eum in ſepulchro patrum ſuorum in Modin: luxitque eum univerſus Iſrael dies multos. [I. *Maccab.* IX. 3,--22.] Cecidit autem Judas Maccabæus anno poſt exceſſum patris Mattathiæ 6.

Poſt mortem Judæ emerſerunt iniqui in omnibus terminis Iſraëlis, qui ejus metu prius latitaverant: & magna fame eodem tempore ingruente, tota ferè regio cum ipſis Bacchidi ſe ſubmiſit, ut victu commodius frueretur. Bacchides vero impios iſtos præfectos conſtituit regionis; qui Judæ Maccabæi amicos paſſim conquiſitos ad ipſum excruciandos & illudendos adduxerunt. Fuitque afflictio magna in Iſraele, qualis non fuerat ex quo die non eſt viſus Propheta inter eos. [I. *Maccab.* IX. 23,--27.]

Interim legati à Juda Maccabæo Romam miſſi, cum populo Romano pacem & ſocietatem inierunt: fœduſque in tabulis æreis inſcriptum eſt; ut Judæi Romanis, & Romani Judæis mutua auxilia contra communes hoſtes exhiberent. Ad Demetrium etiam regem à Senatu miſſæ ſunt litteræ, ne gentem Judæorum amplius opprimeret: alioqui ſe à populo amico & fœderato omnem injuriam, bellum terra marique gerendo, propulſaturos. [I. *Macc.* VIII. 19,--32.] Quo ſpectat & illud de Judæis Juſtini, lib. 36. cap. 3. *A Demetrio cùm deſciviſſent, amicitia Romanorum petita, primi omnium ex Orientalibus libertatem receperunt, facilè tunc Romanis de alieno largientibus.*

Hoc primum inter Romanos & Judæos fœdus ſocietatis ac amicitiæ fuiſſe notat Joſephus, lib. 12. Antiquit. cap. 17. quod aliis expreſſum verbis ibi habetur; hac etiam commentitia adjecta ἐπιγραφῇ. *Scriptum eſt hoc Senatuſconſultum ab Eupolemo Johannis filio & Jaſone Eleazari* (Judæorum ſc. legatis) *ſub Pontifice quidem Juda, duce verò Simone fratre ipſius.* quaſi Juda ſuperſtite alius imperator fuiſſet quam ipſe Judas; aut ſi fuiſſet, non Jonathan potius futurus ille fuiſſet, quam Simon, qui poſt illius demum mortem ducatum eſt conſecutus. Nam quod paulo ante à Joſepho eſt ſcriptum, Alcimo defuncto populum communibus ſuffragiis Pontificatum Judæ tradidiſſe, manifeſti erroris ex [I. *Maccab.* IX. 54, 55, 56.] convincitur; ubi poſt Judæ exceſſum vita functum fuiſſe Alcimum clariſſime oſtenditur. Ipſeque Joſephus, errore poſtea agnito, Jacimo ſive Alcimo nullum omnino ſucceſſiſſe, retulit, ſed per totum ſeptennium Hieroſolymam Pontifice caruiſſe. [*Antiquit. lib. 20. cap. 8. pag. 701.*]

Longa inter legatos utriuſque Ptolemæi altercatione in Curia habita, quum Titus & Cnæus (qui ad eos à Romanis legati miſſi fuerant) ſuo teſtimonio atque favore omni ac ſtudio cauſam Evergetæ ſublevarent; decrevit Senatus, ut intra dies quinque Menethyllus Philometoris legatus Roma excederet, & ut fœdus quod cum Philometore erat tolleretur. Legatos etiam Publium Apuſtium & Caium Lentulum ad Evergetam miſerunt: qui extemplo Cyrenam profecti, nuntium eorum quæ geſta fuerant magna diligentia ad eum pertulerunt. Ille confeſtim nova ſpe inflatus milites conduxit, & animum atque mentem ad conſilia de Cypro occupanda tranſtulit. [*Polyb. legat.* 117.]

d. Amici omnes Judæ Maccabæi convenientes, fratrem ejus Jonathanem (cognomento qui Apphus dictus eſt) ejus loco Ducem elegerunt. Quo cognito, Bacchides quærebat eum occidere. Id quum Jonathani & Simoni fratri ejus, omnibuſque qui cum eo erant innotuiſſet; fugerunt in deſertum Thecoæ, & caſtrametati ſunt ad aquam foſſæ Aſphar. Miſit vero Jonathan fratrem ſuum Johannem (cui Gaddis cognomen fuit) cum militum manu, rogatum Nabataeos Arabas amicos ſuos, ut apud ipſos impedimenta ſua deponerent, quæ multa erant. Quibus in itinere occurrerunt filii Jambri ex Medaba; & incurſu in eos facto, Johannem cum ſociis occiderunt, prædaque omni collecta abierunt. Neque tamen diuturna fuit horum prædonum lætitia. Cum enim didiciſſent Jonathan & Simon filios Jambri ſponſam ducere è Nadabath filiam cujuſdam ex magnatibus Chananæorum, cum pompa magna multoque optimatum comitatu; ſurrexerunt ex inſidiis, factoque in eos impetu, ad 400 occiderunt, & reliquis ad montem fugientibus, ſpolia eorum omnia acceperunt. Sumptaque ultione de ſanguine fratris ſui, ad Jordanis paluſtria redierunt. [I. *Maccab.* IX. 28,--42. *Joſeph. lib. 13. cap. 1.*]

I. *Vſſer. Annal. p. poſt.*

Jonathanem insecutus Bacchides, venit die Sabbathi ad ripas Jordanis cum exercitu multo. Commissoque prælio, extendit Jonathan manum suam ut feriret Bacchidem; sed ictum ille cautè declinavit: ceciderunt tamen ex militibus illius eo die circiter 1000 (vel 2000, ut habet Josephus) viri. Jonathan, tantæ multitudini imparem se esse videns, cum suis in Jordanem insiliit, & in ulteriorem ripam tranavit: nec eum hostis persequi conatus est. Hierosolymam verò reversus Bacchides, ædificavit urbes munitas in Judæa, & munitionem quæ est in Jerichunte, & Emmaum, & Beth-horon, & Bethel, & Thamnatha Pharathoni, & Tephon, muris celsis, & portis, & vectibus: posuitque præsidia in eis, ut inde factis excursibus nocerent Israëlitis. Munivit quoque urbem Bethsuram, & Gazaram, & arcem Hierosolymitanam: posuitque in eis milites & commeatum. Acceptosque filios principum regionis obsides, collocavit in arce Hierosolymis in custodia. [I. *Maccab.* IX. 43,--53. *Joseph. ut supr.*]

Cum ex Zadriadis minoris Armeniæ regis filiis Mithrobuzanes ad Ariarathem Cappadociæ regem confugisset: regno illius imminens Artaxias majoris Armeniæ rex (quem Antiochus Epiphanes devicerat (legatione ad Ariarathem missa hortatus eum est ut secum consentire vellet, & altero è duobus fratribus, quem penes se habebat, interfecto Sophonem partiretur. Sed Ariarathes, qui multum ab hujusmodi fraude abhorrebat, legatos graviter objurgavit; litterisque ad Artaxiam datis monuit ut ab ejusmodi scelere abstineret: Mithrobuzanem verò in regnum paternum reduxit. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. H. Valesii, pag.* 325.]

3844 *a.* Ariarathes Romanorum legatos Tiberium Gracchum, Lucium Lentulum & Servilium Glauciam, in Cappadocia regiè excipit. [*Polyb. legat.* 119.] Eo Demetrius Soter Menocharem misit, ut de regno suo confirmando cum Romanorum legatis serio ageret. [*Id. legat.* 120.] Sororis quoque suæ viduæ (Persei Macedonum regis viduæ) nuptias Ariarathi regi obtulit: quas ille, Romanorum offensam veritus, respuit. [*Diodor. Sicul. legat.* 24. *Justin. lib.* 35. *cap.* 1.]

b. Postquam Menocharis ad Demetrium Antiochiam venisset, & sermones quos cum Romanorum legatis habuerat illi exposuisset, existimans Rex supra omnia necessarium suis rebus esse in præsentia, ut legatos illos omnibus modis sibi adjungeret & placaret, relictis rebus, ad eos misit primum in Pamphyliam, deinde iterum Rhodum, quidvis se facturum in gratiam Romanorum promittens, donec perfecit ut Rex ab illis salutaretur. Tiberius enim, qui ex animo illi cupiebat, plurimum illum adjuvit ad impetrandum quod cupiebat, & ad jus regni ei conciliandum. [*Polyb. legat.* 120.] 4554

Leptines, qui Cn. Octavium Romanorum legatum Laodiceæ occiderat, Demetrium regem adiens, oravit, ne cæde Cnæi moveretur, neve propterea in Laodicenos gravius quicquam iret consultum: ipsum enim se Romam profecturum, & Senatui probaturum, diis volentibus id à se admissum. Indeque, quia sponte sua atque alacris ibat, sine vinculis & custodibus Romam ductus est. Isocrates contra Grammaticus, qui loquacitate sua hoc sibi infortunium accersivit, simulac nomen ejus fuit delatum, mente captus est atque in totum alienatus: ubi verò etiam collum sibi boiis circundari vidit & vincula admoveri, cibum raro sumere cœpit corporisque cultum penitus aspernari. [*Polyb. legat.* 122.]

c. Anno regni Græcorum 153 mense 2, murum atrii interioris, (atrium Populi ab atrio Gentium secernentem) à Zorobabele & Prophetis extructum, Alcimus dirui jussit. Sed impio Pontifici Deus os occlusit, paralysi eum percutiens; ita ut neque loqui quicquam amplius potuerit neque præcepta dare ultima de domo sua, sed cum magno cruciatu vitam finiverit. [I. *Maccab.* IX. 54, 55, 56.] anno post occupatum ab eo summum Sacerdotium *tertio*. Josephus libro 12. Antiquitat. cap. 17. *quadriennium* illi assignat: *triennium* vero in capite penultimo libri ejusdem operis 20. ubi etiam post ejus mortem per *septennium* Hierosolymam sine Pontifice mansisse addit. Inter anni autem 153. mensem 2. quo mortuus est Alcimus, atque 160. mensem 7. quo stolam Pontificalem Jonathan induit, [I. *Maccab.* X. 21.] interceserunt anni 7. & menses præterea 5.

Videns Bacchides mortuum esse Alcimum, ad regem Demetrium est reversus: & quievit Judæa annos duos. [I. *Maccab.* IX. 57.]

3845 Circa CLV. Olympiadem, Ariarathis Cappadociæ regis legati Romam venerunt coronam aureorum decies mille adferentes: qui Senatui etiam significarent, quomodo Tiberium Gracchum excepisset, & ipsorum causa oblatas à Demetrio amicitias & sororis nuptias respuisset; & paratum ipsum esse declararent, quicquid imperarent Romani, mandatis eorum obtemperare. Cujus erga populum Romanum propensi affectus ubi Tiberii Gracchi & reliquorum legatorum consentiens testimonium est auditum; Patres coronam magni beneficii loco acceperunt, & vicissim quæ plurimi apud Romanos æstimari solent dona, scipionem sellamque eburneam, illi miserunt. Atque hos legatos Senatus absque mora ante hyemis initium dimisit. [*Polyb. legat.* 119. & 121. *Diodor. Sicul. legat.* 24.]

Novis Consulibus (Cn. Cornelio Dolabella & M. Fulvio Nobiliore) magistratum ineuntibus legatio communis Prusiæ Bithyniæ regis & Gallogræcorum de Eumene Pergami rege conquerentium in Senatu audita est. Auditus est & Attalus, quem frater Eumenes ad causam suam agendam eodem miserat. Qui non à criminationibus solum liberatus est, sed etiam honore auctus, & summa exceptus est ac dimissus benevolentia. Quantum enim erant alienati Patrum animi à rege Eumene, quem oderant; tantum benevolentiæ erga Attalum præ se ferebant & studii amplificandæ ejus dignitatis. [*Polyb. legat.* 119. & 121.] 4555

Menocharis

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia.

Menocharis aliique legati à Demetrio Sotere Syriæ rege missi Romam venerunt, coronam aureorum decies mille adferentes, (quam ut gratitudinis signum Rex miserat, quod obses habitus esset liberaliter) simulque Leptinem qui Cn. Octavium legatum manu sua occiderat, & Isocratem grammaticum qui cædem patratam defenderat, adducentes. Ubi Isocrates ille mirum hominibus spectaculum præbuit. Nam & aspectus illius supra modum terribilis atque efferatus erat; ut hominis qui per annuum spatium & eo amplius neque sordes, neque ungues, neque pilos purgasset: animi vero habitum oculorum species ac motus eum esse arguebant, ut qui spectaret nullius feræ occursum æque refugeret atque illius. Leptines contra sibi semper constans, in Senatum venire paratus erat: & quum cædem à se patratam apud omnes quibuscum loquebatur fateretur; illud constanter affirmabat, nihil sibi Romanos esse nocituros. Quæ spes tandem eum non fefellit. Cùm enim perdiu dubitatum esset à Patribus, quid esset opus facto: tandem & legatos suscepit Senatus & coronam accepit; homines vero qui fuerant adducti rejecit, quasi crimen id commune esset Syris omnibus. Integra enim omnia sibi servabat, ut quoties vellet vindicandi criminis potestatem haberet. Idcirco etiam Demetrio hujusmodi responsum dedit: Senatum suam illi benevolentiam impertiturum, si idonea ratione caverit, se in ipsius potestate futurum, sicut esset olim. [*Polyb. legat.* 122. *Diodor. Sicul. legat.* 25. *Appian. Syriac. pag.* 118.]

Orophernes, Holophernes aliis appellatus, ad Demetrium Soterem Syriæ regem profectus, se à juniore fratre Ariarathe per injuriam regno Cappadociæ pulsum conquestus est: licet hunc legitimum non fuisse filium, sed ab Antiochide regina suppositum vel adoptatum, ex Dione Zonaras & ex Diodoro nos (ad annum Mundi 3832.) antea retulerimus. Demetrius Ariarathi propter fastiditas fororis nuptias infensus, supplicem recepit: & mille talentorum mercedem cum eo pactus, consilio & viribus suis Ariarathem, licet ab Eumene Pergami rege adjutum, regno expulit. [*Polyb. lib.* 3. *pag.* 161. *Liv. lib.* 47. *Justin. lib.* 35. *cap.* 2. *Appian. Syriac. pag.* 118. *Zonar. ex Dione.*]

Eumenes rex Pergami moriens & uxorem Stratonicam (Ariarathis nuper regno pulsi sororem) & regnum fratri Attalo legavit. [*Plutarch. in Apophthegm. & lib.* περὶ φιλαδελφίας] quum regnasset annos 38. Succedentium enim illi fratris & filii annis (à Strabone memoratis) ex intervallo inter ipsius initium & regni Pergameni exitum (in Romana historia posita subductis; supersunt 38. ut sub initia anni 39. ille decesserit: licet apud Strabonem 40 regni anni perperam illi tributi reperiantur. Reliquit vero Eumenes regni hæredem filium, quem ex Stratonica susceperat Attalum Philometorem: sed tutorem regni & filii admodum parvi natu constituit fratrem suum Attalum Philadelphum; qui regnum per annos 21 deinceps administravit. [*Strabo, lib.* 13. *pag.* 624.]

3846 a. Secunda Æquinoctii autumnalis observatio, anno 20 tertiæ Periodi Calippicæ, Ægyptiacorum ἐπαγομένων die primo, Septembris Juliani 27) mane, sub ortum Solis, ab Hipparcho facta est. [*Ptolem. lib.* 3. *cap.* 1.]

Orophernes, pulso fratre Ariarathe, cum res summa prudentia administrare, & favorem multitudinis gratia ac beneficiis conciliare sibi debuisset, nihil horum præstitit: sed cogendæ pecuniæ intentus, multisque per summum scelus occisis, Timotheum quidem (quem legatum postea Romam misit quinquaginta, Regem Demetrium septuaginta talentis coronavit; reliqua 400 talenta brevi se persoluturum, ac 600 præterea additurum pollicitus. Qua re quum Cappadocibus se invisum esse cerneret; cunctos spoliare, atque principum bona in fiscum suum redigere cœpit. [*Diodor. Sicul. in Excerptis Valesii, pag.* 334.]

Idem quum in Ionia esset educatus, ut ad annum Mundi 3832. ex Diodoro est ostensum) institutis patriæ neglectis, τὴν Ἰακὴν καὶ τεχνικὴν ἀκολασίαν, *Ionicam & artificiosam intemperantiam* introduxit. [*Polyb. lib.* 32. *apud Athenæum, lib.* 10. *cap.* 12.] Collecta vero ingenti pecuniæ vi, 400 talenta ad incertos fortunæ casus apud Prienenses deposuit: quæ ei postea fideliter ab illis sunt reddita. [*Polyb. & Diodor. Sicul in Excerpt. Valesii, pag.* 170, 173. & 334.]

c. Quum Jonathan & sui per biennium quieti & securi in loco suo habitassent, Judæi aliquot prævaricatores Bacchidem monuerunt, posse eos omnes una nocte comprehendi. Qui cum copiis multis profectus, clanculum epistolas omnibus sociis suis in Judæa misit, ut Jonathanem eosque qui cum eo erant comprehenderent. Sed quum innotuisset eis consilium ipsorum; comprehensos ex hominibus regionis, qui authores erant illius sceleris, ad quinquaginta viros interfecerunt. [I. *Maccab.* IX. 57. — 61.] | 4556 | 158

Postea secedens Jonathan & Simon & qui cum eo erant in Bethbasi (vel Bethalagan, ut apud Josephum est) in deserto, muros disjectos ejus restituit, & firmavit eam. Quod ut cognovit Bacchides congregavit universam multitudinem suam, iisque qui ex Judæa erant ut ad se venirent denunciavit: castrisque contra Bethbasin locatis, oppugnabat eam diebus multis, fecitque machinas. Jonathan vero relicto Simone fratre in urbe, exiit in circumsitam regionem cum numero aliquo. Et percussit Odoarrhen (al. Odomera) & fratres ejus, filiosque Phasiron in tabernaculo ipsorum. Cumque cœpisset obvios quosque cædere & penetrare in exercitum hostilem: Simon & qui cum eo erant egressi ex urbe incenderunt machinas. Ita pugnantibus illis contra Bacchidem, contritus est ab illis: qui conatus suos in irritum cecidisse dolens, iram convertit in viros impios qui expeditionis hujus ipsi authores fuerunt, & occidit ex his multos; deliberavitque abire in terram suam. Id ubi cognovit Jonathan; misit ad eum legatos de pace cum

eo componenda, & de captivis reddendis quos ex Judæa ille ceperat. Quod libenter accipiens Bacchides, spopondit se malum Jonathani non procuraturum ullo dierum vitæ suæ: reversusque est in terram suam, nec unquam posthac Judæam cum exercitu repetiit. Ita sublato ex Israële bello, habitavit Jonathan Miemasthi (in tribu Benjaminitica:) cœpitque judicare populum, & delevit impios ex Israële. [*Ibid.* 62,--73.]

3847 Tertia Æquinoctii autumnalis observatio, anno 21 tertiæ Periodi Calippicæ, Ægyptiacorum ἐπαγομένων die primo, (Septembris Juliani 27) in meridie, ab Hipparcho facta est. [*Ptolem. lib. 3. cap. 2.*]

Ariarathes regno pulsus, Romam supplex veniens, Sextum Julium Consulem adiit; convenientem calamitati in qua versabatur speciem præ se ferens. Venerat & Demetrii legatio, cujus princeps Miltiades; & ad excusanda quæ objiceret Ariarathes instructus, & ad criminandum illum odiosè. Orophernes quoque legatos miserat Timotheum & Diogenem; ut coronam Romam afferrent, & amicitiam atque societatem renovarent: præcipuè autem ut in judiciali contentione defenderent facta à suis, & Ariarathem accusarent. Et quidem Diogenes & Miltiades tum in privatis congressibus speciem majorem ostentabant utpote plures cum uno, atque omnibus rebus florentes cum afflicto & misero compositi) tum etiam ubi ad res exponendas ventum, longe superiores fuerunt. Quum enim quidvis dicere & ad omnia respondere, spreta veritate auderent; atque adesset nemo qui mendacia eorum confutaret; visi sunt quod volebant efficere. [*Polyb. legat. 126.*] Demum vero à Senatu Ariarathes, quia Populi Romani amicus & socius appellatus erat, una cum Oropherne, ut fratre, regnare jussus est. [*Appian. Syriac. pag. 118. Zonar. ex Dione.*] 4557 157

Cum Ptolemæus Euergetes Cyprum occupare conaretur, pugna ibi cum seniore fratre Philometore commissa, superatus est. Cumque Philometor illum in urbe Lapitho obsessum ad extremam necessitatem compulisset, capto demum pepercit; tum ob innatam clementiam ac germanitatis vinculum, tum metu Populi Romani. Nec vero veniam duntaxat illi indulsit, sed fœdus quoque cum eo percussit, quo Cyrenarum regnum illi restituit, & pro Cypro urbes quasdam cum certo quotannis frumenti modo concessit: suamque ei filiam collocaturum promisit. Ita bellum inter fratres, cum ad maximam animorum alienationem atque extrema pericula adductum fuisset, repente humanissimis conditionibus terminatum est. [*Polyb. & Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag. 197, 334, 337. Liv. lib. 47. Zonar. ex Dione*]

Orophernes cum res suas valde imminui cerneret, stipendium mercenariis quamprimum solvere constituit; ne forte negato stipendio seditionem concitarent. Cæterum pecuniæ inopia tum coarctatus, templum Jovis sub monte Ariadnes positum, quod ab ultimis temporibus inviolatum fuerat, spoliavit; atque ita stipendia quæ militibus debebat cuncta persolvit. [*Diodo. in Excerptis Valesii pag. 337.*]

Attalus Eumenis frater & in regno Pergameno successor, Orophernem & Demetrium Soterem ex Cappadocia prorsus expellens, Ariarathem in integrum restituit. [*Polyb. ibid. pag. 169. Zonar. ex Dione.*]

Demetrius Soter Archiæ 500 talenta obtulit, ut Cyprum ipsi proderet: aliis quoque emolumentis & honoribus illi promissis, si hanc ipsi operam navaret. Quod Archias quum efficere esset paratus, à Ptolemæo (Philometore) deprehensus & in judicium adductus, funiculo veli quod aulæ prætendebatur se suspendit. [*Polyb. in Excerpt. Valesii pag. 176. & apud Suidam. in voce. πρύτανιν & περιστιλία.*]

Ariarathes in regnum Cappadociæ restitutus, à Prienensibus 400 talenta, quæ Orophernes apud illos deposuerat, repetit. Cui recte ab illis est responsum; quamdiu Orophernes in vivis esset, nemini alteri se eam pecuniam reddituros, nisi ipsi qui eam deposuerat. Ariarathes tamen immissis prædatoribus agrum Prienensem vastare cœpit; adjuvante Attalo, & ob suam cum Prienensibus privatam simultatem eum incitante. Et cum magna cædes hominum simul ac pecorum passim fieret, & ad ipsas civitatis portas quidam trucidarentur; tamen Prienenses succurrere nequaquam poterant. Cum igitur legationem ad Rhodios misissent, tandem ad præsidium Romanorum confugerunt. Sed Ariarathes cuncta quæ dicerentur parvi faciebat. Et licet Prienenses Oropherni depositum fideliter reddidissent; ab Ariarathe tamen ob illud male mulctati, gravissimis tamen calamitatibus injuste vexati sunt. [*Polyb. in Excerptis Valesii pag. 173.*]

3848 Inter Attalum & Prusiam Venatorem Bithyniæ regem inimicitiis ortis; Andronicum Attalus, Nicomedem & Antiphilum Prusias legatos ad Senatum; Senatus vero Publium Lentulum ad causam eorum cognoscendam legatum misit. Quum primam vero Prusiæ impressionem narraret Andronicus, dictis illius non movebantur Romani: sed in suspicionem veniebant, Attalum quod cuperet ipse Prusiam adoriri, occasiones belli præparare & criminationibus eum antevertere. Deinde Prusiæ legatis testantibus, ejusmodi nihil esse factum; multo adhuc minus fidei habebant iis quæ de Prusia nuntiabantur. Mox vero magis magisque re omni explorata, Senatus incertus quantum his nuntiis tribuere fidei deberet, L. Apuleium & C. Petronium legatos miserunt, ad invisendum quo loco Regum illorum res essent. [*Polyb. legat 128.*] 4558 158

3849 Prusias victo Attalo Pergamum ingressus, cum sumptuoso sacrificii apparatu Æsculapii templum adiit: mactatisque victimis cum perlitasset, tum quidem in castra est reversus. Postridie vero, consilio ac spe capiendi Attali frustratus, copiis ad Nicephorium (sub Pergami mœnibus situm) adductis, templa omnia vastare, delubra ac statuas Deorum spoliare ac diripere

cœpit.

cœpit. Postremo & ipsum Æsculapii simulacrum, insigni artificio à Phylomacho (vel Phyromacho) fabricatum, humeris suis impositum abripuit; cui pridie libaverat, hostiasque & vota obtulerat. Inde exercitum Elæam traduxit; & tentata urbis obsidione cum nihil proficeret, (eo quod Sosander Attali collactaneus cum præsidio militari urbem ingressus, impetum ipsius repellebat) Thyatira navibus contendit. Porro inter redeundum fanum Dianæ, quod est in Hiera come, vi illata spoliavit; Apollinis quoque Cynii delubrum circa Temnum non spoliavit solum, sed etiam igni tradidit: atque his peractis, domum rediit. Ex pedestribus vero ejus copiis plerique fame ac sanguinis profluvio perierunt. Nec dissimilis casus navales copias afflixit: quippe ingenti tempestate in Propontide subito excitata, naves pleræque mari absorptæ sunt una cum ipsis militibus ac remigibus; nonnulli in terram ejecti sunt naufragi. [*Polyb. & Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag.* 169. 170. *&* 337. *cum Suida in voc.* Πρυσίας.]

Attalus à Prusia victus fratrem Athenæum cum Pub. Lentulo proficisci jussit, ad declarandum Senatui quod acciderat. [*Polyb. legat.* 128.]

Quum hi sub exitum hyemis in Senatu ea quæ fecerat Prusias exposuissent; statim cum prædicto Lentulo legatos mittere Patres decreverunt C. Claudium Centonem, L. Hortensium & Cneium Arunculeium: datis mandatis, ut Prusiam bellum cum Attalo gerere prohiberent. [*Id. legat.* 129.] | 4559 | 155

P. Scipione & M. Marcello Consulib. Athenienses ad Senatum Populumque Romanum tres illius ætatis nobilissimos Philosophos legatos miserunt; Carneadem Academicum patria Cyrenæum, Diogenem Stoicum natione Babylonium, & Critolaum Peripateticum: ut mulctam 500 talentorum propter Oropi vastationem, judicio Sicyoniorum sed authoritate Romani Senatus eis impositam, remitti impetrarent. Et in Senatum quidem introducti interprete usi sunt Cæcilio (vel C. Acilio potius) Senatore: sed ante ipsi seorsum quoque quisque ostentandi gratia magno conventu hominum disseruerunt. Tum admirationi fuisse aiunt Rutilius & Polybius Philosophorum trium sui cujusque generis facundiam. Violenta enim & rapida Carneades dicebat, scita & teretia Critolaus, modesta Diogenes & sobria. Addit Clitomachus in historia sua Græcè scripta; cum Carneades (cujus ipse Clitomachus auditor fuit) & Stoicus Diogenes ad Senatum in Capitolio starent, A. Albinum qui tum Prætor erat jocantem dixisse. *Ego tibi, Carneade, prætor esse non videor, quia sapiens non sum; nec hæc urbs, nec in ea civitas.* atque illum respondisse: *Huic Stoico non videris.* Audito vero Carneade, Cato Censorius quam primum legatos censuit dimittendos: quoniam illo viro argumentante, quid veri esset haud facile discerni posset. Ut vero in urbe nomen increvit horum Philosophorum, & Romani adolescentes reliquatum voluptatum & oblectamentorum obliti quasi fanatici raperentur ad Philosophiam: Cato, veritus ne juventus eo converteret studium, atque eloquentiæ gloriam rebus gerendis & disciplinæ militari anteferret, censuit omnes Philosophos ab urbe honesta specie ablegandos: atque quum venisset in Senatum incusavit Patres quod legati, qui persuadere facilè quidvis valerent, diu illic sine responso sederent. Quare primo quoque tempore aliquid esse censuit de legatione statuendum & decernendum: quo hi ad ludos literarios regressi, apud Græcorum filios discerent; Romana autem pubes conferret se, ut ante, ad obtemperandum legibus & magistratibus. [*Cicero in Lucullo, & Tusculan. quæst. lib.* 4. *&* *lib.* 2. *de Oratore Plin. lib.* 7. *cap.* 30 *Plutarch. in Catone majore. A. Gellius, lib.* 7. *cap.* 14. *eumque secutus Macrobius, lib.* 1. *Saturnal. cap.* 5.]

3850 Quo tempore Senatus Q. Opimium Consulem ad gerendum bellum adversus Oxybios Ligures misit, de quo in Legatione 134 Polybius) junior Ptolemæus (Euergetes) Romam venit. Qui ut in Senatum ingressus est, fratrem Philometorem cœpit accusare, authoremque eum discere insidiarum quibus fuerat attentatus. Simulque vulnerum cicatrices oculis spectandas exhibens, multis deinceps verbis rei atrocitatem exaggerando, ad miserationem sui flectere animos hominum conabatur. Sed & senioris Ptolemæi legati aderant, Neolaidas & Andromachus; qui ad criminationes omnes fratris responderent. Verum istorum Senatus ne admittere quidem ad aures orationem voluit: adeo mentes omnium accusationibus fratris erant occupatæ. His igitur extemplo Roma jussis facessere, legati quinque sunt decreti, inter quos erant Cn. Merula & L. Thermus; & singulis quinqueremes attributæ. Datum iis negotium fuit, ut cum juniore Ptolemæo profecti, in insulam Cyprum eum restituerent. Scriptum etiam ad socios Græcos & Asiaticos; licere illis Ptolemæum in recuperatione Cypri adjuvare. [*Polyb. legat.* 132.] | 4560 | 154

Legati Romani ad Prusiam venientes, Senatus nomine illi denuntiarunt, ne Attalo Romanorum amico socioque bellum inferre pergeret. Quumque ille parere gravaretur, legati rigide mandarunt ei, aut pareret Senatui, aut ad disceptandum veniret cum mille equitibus ad confinia: ubi & Attalum expectare aiebant cum totidem aliis, Ille, contempta paucitate quæ erat circa Attalum, sperans eum posse à se opprimi, præmisit legatos, quasi secuturus cum mille suis: sed concitato universo exercitu, venit tanquam ad prælium. Attalus & legati præmoniti diffugerunt: ille etiam jumenta Romanorum relicta comprehendit, & Nicephorium expugnatum diruit, templa quoque incendit in eo; deinde Attalum (cum Romanorum legatis) intra Pergamum compulsum oppugnavit. [*Appian. in Mithridaticis, pag.* 172.]

Quum Hortensius & Arunculeius Pergamo Romam reversi renunciassent, quanto contemptui Senatus mandata Prusias habuisset, qui violato fœdere adversus ipsos & Attalum Pergami inclusos omnem vim atque injuriam esset expertus: Patres irati, & indignatione facinoris com-

moti,

moti, decem extemplo legatos decreverunt, in quibus L. Anicius & C. Fannius & Q. Fabius Maximus; eosque statim cum mandatis miserunt, ut bello finem imponerent, & Prusiam pro injuriis bello illatis pœnas Attalo pendere cogerent. [*Polyb. legat.* 133.]

Dum adhuc esset hyems, Attalus magnum exercitum coëgit: quum & Ariarathes & Mithradates ejus socii copias ipsi tum equestres tum pedestres, duce Demetrio Ariarathis filio, submisissent. In his apparatibus dum occupatur Attalus, legati Romani venientes eum Quadis convenerunt; & de omnibus rebus cum eo locuti, ad Prusiam recta sunt profecti. Eo ut ventum venerunt; & de omnibus rebus cum eo locuti, ad Prusiam recta sunt profecti. Eo ut ventum voluntatem Senatus serio illi declararunt. Prusias ex iis quæ imperabantur nonnulla facturum se pollicitus, de pleriisque negabat. Itaque Romani legati pertinacia illius offensi, amicitiæ & societati ipsius renunciarunt: atque extemplo omnes eo relicto ad Attalum pergere cœperunt. Tum vero Prusias pœnitentia ductus, orans obsecransque legatos aliquandiu secutus est: & quum nihil proficeret, domum reversus, in summa consilii inopia versabatur. Interim Romani Attalo authores sunt, ut cum exercitu in regni finibus manens, ipse quidem bello neminem lacessat, sed urbes suas ac pagos ab injuria defendat. Ipsi in varias partes divisi, partim Romam properant, ad significandum Senatui regis Prusiæ pertinaciam: partim in Ioniæ regionem tendunt; quidam ad Hellespontum, & vicinos Byzantio tractus. Quorum omnium unum idemque erat propositum, ut ab amicitia & societate Prusiæ homines revocarent; Attalo vero benevolentiam eunctorum conciliarent, & quibus possent cunque modis eum adjuvarent. [*Id. legat.* 135.]

Athenæus postea frater Attali classem adduxit navium tectarum 80. quarum quinque triremes Rhodiorum erant, quæ ad bellum Creticum fuerant missæ, viginti Cyzicenorum, septem & viginti Attali, reliquæ aliorum sociorum. Is directo cursu in Hellespontum, quoties aliquam præterveheretur earum urbium quæ Prusiæ parebant, crebras exscensiones faciens, agrum illarum populabatur. [*Id. legat.* 136.]

Senatus, auditis legatis qui à Prusia redierant, tres alios continuo misit, Appium Claudium, Lucium Oppium, & Aulum Posthumium. Hi in Asiam ubi venerunt, bello finem imposuerunt; & ut Reges ambo in hujusmodi conditiones consentirent; pervicerunt. [*Prusias ut Attalo 20 naves rectas confestim tradat. Talenta 500 intra 20 annorum spatium pendat. Agrum uterque ut possideat, quem ante inchoatum hoc bellum obtinebat. Item ut Prusias damna sarciat agris illata Methymnæorum, Ægiensium, Cumæorum, & Heracleotarum: centumque illis talenta solvat.* Hoc fœdere istis scripto, Attalus copias suas & navales & terrestres domum reduxit. [*Id. ibid.* 173.] Prusias vero, cum se ob nimiam sævitiam subditis exosum, & Nicomedem filium valde ab eis amatum animadverteret; filium suspectum Romam misit, ut ibi degeret. [*Appian. in Mithridatic. pag.* 173.]

Antiochenis à Demetrio Sotere deficientibus, Orophernes inita cum eis pactione, pellere ipsum regno, à quo fuerat restitutus, consilium cepit. Quo cognito, Demetrius vitæ quidem ejus, ne Ariarathes metu fraterni belli liberaretur, pepercit; ipsum autem comprehensum, victum Seleuciæ custodiri jussit. Nec Antiocheni indicio territi, à defectione destiterunt. Itaque adjuvantibus & Ptolemæo rege Ægypti, & Attalo rege Asiæ, Ariarathe Cappadociæ, bello à Demetrio lacessitis, subornant quendam sortis extremæ juvenem, qui Syriæ regnum velut paternum armis repeteret: & ne quid contumeliæ deesset, nomen ei *Alexandri* inditur, genitusque ab Antiocho rege dicitur. Tantum odium Demetrii apud omnes erat, ut æmulo ejus non vires regiæ tantum, verumetiam generis nobilitas consensu omnium tribueretur. [*Justin. lib.* 35. *cap.* 1.]

Iste Alexander, *homo ignotus & incertæ stirpis*, in epitome libri. 52. Liviani fuisse dicitur. Ἀντιόχου τοῦ ἐπιφανοῦς υἱὸς νοθεύεται, *Antiochi Epiphanis filius supposititius*, ab Athenæo. [*lib.* 5. *cap.* 10.] Ψευδόμενος εἶναι τῆς Σελευκίδος γένους, *falso in Seleucidarum gentem se ingerens*, ab Appiano] *in Syriac. pag.* 31.] *adolescens Rhodi educatus Antiochi se esse filium falsò dictitans*, à Severo Sulpicio. [*Histor. sacr. lib.* 2.] Straboni [*lib.* 16. *pag.* 751.] *Balas*; Josepho [*lib.* 13. *cap.* 8.] *Balles*, cognominatus.

Hunc, una cum Laodice (Antiochi Epiphanis filia) fervente adhuc æstate Heraclides (quem ærario Babylonico Antiochus Epiphanes quondam præfecerat) Romam secum duxit. Qui dum in Urbe commoratur, magnæ fortunæ speciem ostentavit; vafre agens omnia, & consulto tempus extrahens, ut Senatum ad ea quæ moliebatur flecteret. [*Polyb. legat.* 138.]

a. Attalus Eumenis regis filius (cujus nomine patruus Attalus Pergamenum regnum administrabat) puer admodum, Romam venit; ut Senatui se commendaret, & amicitiam hospitiique jus, quod patri fuerat cum populo Romano, renovaret. Hic à Senatu & paternis amicis singulari humanitate susceptus, accepto responso ex animi sui sententia, honoribusque affectus qui puero id ætatis conveniebant, post paucos dies domum est reversus: omnibus Græciæ civitatibus, per quas iter faciebat, summo studio & magnificentia eum excipientibus. [*Idem legat.* 140.]

3851 Adfuit & Romæ per id tempus Demetrius (Nicator postea dictus; Demetrii Soteris in Syria tunc regnantis filius:) qui modico apparatu, ut puer, exceptus, in patriam denuo se contulit [*Idem ibidem.*]

b. Heraclides diuturniore mora Romæ facta, in Senatum una cum Laodice & Alexandro (Bala) venit. Ibi primo adolescens pauca est locutus: postulavitque ut meminissent Romani amicitiæ & societatis quæ Antiocho parenti suo cum illis fuisset, deinde ut maxime quidem in recupe-

4561

rando

Anno Mundi | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christiã

rando suo regno se adjuvarent; sin id minus vellent, redire saltem sibi in Syriam permitterent neque eos impedirent qui ad paternum regnum obtinendum opem sibi ferre essent parati. Mox Heraclides sermonem excepit: & postquam laudes ac merita Antiochi pluribus exposuisset, adjecta criminatione Demetrii (Soteris; postremo subjecit, æquum justumque esse, ut adolescentulo huic & Laodicæ, qui sunt legitima stirps Regis Antiochi, reditus in patriam concedatur. Sed eorum omnium quæ dicebat iste, nihil quicquam placebat sanæ mentis hominibus: qui & fictam eam esse commentitiamque fabulam intelligebant, & Heraclidem palam abominabantur. At vulgus Senatorum quos præstigiis suis Heraclides sibi conciliaverat, in eam sententiam omnes consenserunt, ut hujusmodi Senatusconsultum scriberetur. *Quod Alexandro & Laodicæ Regis filiis, qui amicus sociusque Populi Romani fuit, in Senatu verba facientibus, Senatus ut in Patris regnum velut post liminio reverterentur permisit; & ferre ipsis opem uti postulaverunt, decrevit.* Hac arrepta occasione Heraclides, militem extemplo conduxit, & multos viros illustres sibi adjunxit: deinde Ephesum veniens, bellum quod moliebatur sedulo apparare cœpit. [*Id. ibid.*]

c. Anno regni Græcorum 160, Alexander (Balas) pro Antiochi Epiphanis filio se venditans Ptolemaidem (Phœniciæ urbem) à militibus qui eam tenebant præsidio sibi propositam occupavit. [I. *Maccab.* X. 1. *Joseph. lib.* 13. *cap.* 3. Nam mores Demetrii, ut parum comis & superbi admodum, illi oderant. Inclusus enim in regium quoddam castellum munitum quatuor turribus, non procul situm ab Antiochia, neminem admittebat: & omissa Reipublicæ cura, segnis degebat in otio. [*Joseph. ibid.*]

Demetrius Soter, audiens Alexandrum Ptolemaide receptum regnare ibi cœpisse: congregavit copias multas, ut procederet obviam ei in prælium. [I. *Macc.* X. 1. 2.] Sed consideratis incertis belli casibus, duos filios (Demetrium Nicatorem & Antiochum Sidetem; qui & Syriæ regnum ambo postea obtinuerunt) cum magno auri pondere Cnidum ad hospitem suum ablegavit; ut belli periculis eximerentur, & si ita fors tulisset, paternæ ultioni servarentur. [*Liv. lib.* 52. *Justin. lib.* 35. *cap.* 2.]

Misit quoque ad Jonathanem Demetrius epistolas, quibus pacem cum eo renovavit; deditque ei potestatem congregandi copias & arma comparandi ut belli adversus Alexandrum gerendi socius ipsi esset: obsides quoque, qui erant in arce, jussit ei tradi. Quibus litteris publicè Hierosolymæ à Jonathane lectis; qui in arce erant, timore perculsi tradiderunt ei obsides, quos ille parentibus ipsorum reddidit. [I. *Macc.* X. 3.--9.]

d. Hac occasione prudenter usus Jonathan, habitavit Hierosolymæ; cœpitque ædificare & instaurare eam. Et extruendos curavit muros & montem Sionis per circuitum ex lapidibus quadratis ad munitionem. Fugeruntque alienigenæ qui erant in munitionibus quas extruxerat Bacchides; & abiit unusquisque in terram suam, Bethsuræ tantum quidam ex apostatis & Legis desertoribus remanserunt; eratque hoc ipsis perfugium. [*Ibid.* 10, ---14.]

Audiverat interea rex Alexander promissiones, quas missis litteris Demetrius fecisset Jonathani: ideoque & ipse per litteras amicitiam & societatem ejus quæsivit; constituitque eum summum Sacerdotem gentis suæ, utque amicus Regis vocaretur concessit, simulque purpuram ei misit & coronam auream. [*Ibid.* 15,--20.]

3852 Jonathan sacram stolam induit septimo mense anni 160 regni Græcorum, in festo Tabernaculorum. [I. *Macc.* X. 21.] post mortem fratris Jonathanis anno nono non *quadriennio*, ut apud Josephum [*lib.* 13. *cap.* 5.] legitur. Ea enim ratione, ante annum Græcorum 164. vita non excessisset Jonathan: contra Maccabaicæ historiæ veritatem. [I. *Macc.* IX. 3, 18, 54.] Qui error ex alio illo, de Juda in Pontificatu Alcimo succedente, est prognatus: quem ab ipso Josepho postea agnitum fuisse ostendimus; Jacimo sive Alcimo mortuo neminem successisse, sed per integrum septennium civitatem sine Pontifice mansisse, clarissimè profitente. [*lib.* 20 *cap.* 8.] Quo septennio, cum quinque insuper mensibus, demum completo; Jonathan nunc, Hasmonæorum primus, ex Sacerdotali quidem Jehojaribi sed non ex Pontificia Jaddi (cujus Onias hæres hoc tempore in Ægypto cum Ptolemæo Philometore degebat) familia, summi Sacerdotii munere functus est.

Demetrius Soter, dolens, ad Alexandri partes inclinatos fuisse Judæos; remissionis debitorum & tributorum omnium (quibus gens miserè à Macedonibus hactenus oppressa fuerat) & amplissimorum donorum prolixa pollicitatione, eorum ambivit amicitiam. Verum tam profusa promissorum copia hoc ipso parum probabilis Jonathani & populo Judaico visa est; quod ab homine proficiscereturt, qui rebus ipsis docuisset se eos odisse, nihilque eorum præstiturum si à præsenti necessitate liberaretur. Eo itaque repudiato, acquieverunt Alexandro, qui primus cum illis de pace egerat; atque illi deinceps socii in bello semper fuerunt. [I. *Maccab.* X. 22,--47.]

Andriscus quidam Adramyttenus, ultimæ sortis homo, Persei postremi Macedonum, regis se filium ferens, mutato nomine Philippus vocatus, quum Macedoniam turbare conatus à nemine curaretur; in Syriam ad Demetrium Soterem (cujus soror Perseo nupta fuerat) spe auxilii impetrandi se contulit. Fabulam autem hujusmodi finxit, Ex pellice se Perseo rege ortum, traditum educandum Cyrtheæ cuidam esse: ut in belli casus, quod ille cum Romanis ageret, aliquod velut semen stirpis regiæ extaret. Perseo demortuo, Adramytti se educatum usque ad duodecimum annum ætatis patrem esse credentem, à quo educaretur; ignarum 4562 | 152

I. *Visser. Annal. p. post.*

generis fuisse sui. Affecto deinde eo, cum prope finem vitæ ultimum esset, detectam tandem originem suam: falsæque matri libellum datum signo Persei regis signatum, quem sibi traderet cum ad puberem ætatem venisset; obtestationesque ultimas adjectas, ut res in occulto ad id servarent. Pubescenti libellum traditum: in quo relicti sibi duo thesauri à patre dicerentur. Tum scientem mulierem subdititium se esse, veram stirpem ignoranti edidisse genus: atque obtestatam, ut prius quam ad Eumenem manaret res, Perseo inimicum, excederet iis locis; ne interficerentur. Ob hoc mendacium à Demetrio rege comprehensus, & Romam missus; cum neque Persei filium esse constaret, alioqui nihil insigne haberet, per contemptum neglectus est. [*Liv. lib. 48. & 49 Zonar. ex Dione.*]

3854 Alexander Balas, tam è milite qui in Syria à Demetrio defecerat quam ex Attali, Ariarathis, Jonathanis & præcipuè Ptolemæi Philometoris copiis auxiliaribus, magno exercitu contracto, cum Demetrio congressus est. Et sinistrum quidem Demetrii cornu oppositam sibi aciem terga coëgit vertere: hærentesque diu fugientium vestigiis etiam castra eorum diripuerunt. Ad dextrum cornu in quo Demetrius ipse pugnabat, compulsum est loco cedere. Reliquis vero effusè fugientibus, Demetrius fortiter decertans alios hostium occidit, alios non sustinentes ipsius impetum persequens, abreptus est in cœnum quoddam profundum & transitu difficile: ubi prolapso equo, omni effugio destitutus à circumfusa accurrentium corona jaculis confixus est. At ille etiam pedes generosè repugnabat; donec crebris vulneribus confectus succubuit [I. *Maccab.* X. 48, 49, 50. *Joseph. lib.* 13. *cap.* 5. *Justin. lib.* 35. *cap.* 1. *Appian. Syriac. pag.* 131.] Atque ita Demetrius, cum annos 12. regnum Syriæ tenuisset, cæteris regibus in ipsum conspirantibus, vitam simul cum regno amisit: inquit Polybius [*lib.* 3. *pag.* 161.] Quem (ut qui Demetrium ipse bene noverat) in duodenario annorum regni numero Porphyrius, [*in Græc. Euseb. Scaliger. pag.* 228.] Eusebius & Severus Sulpicius sunt secuti: licet 11. tantum Josephus assignaverit.] 4564

Post mortem Demetrii (qui liberos post se Demetrium & Antiochum reliquit) paulo ante Achaicum bellum, Cometes effulsit, non minor sole. Primo igneus ac rubicundus orbis fuit clarumque lumen emittens, quanto vincceret noctem. Deinde paulatim magnitudo ejus districta est, & evanuit claritas: novissimè autem totus intercidit. [*Seneca, Natural. quæst. lib.* 7. *c.* 15.]

Quum Ptolemæi Philometoris præcipuè opera (testante Appiano) Alexander Demetrium vita pariter & regno ita exuisset; missis ad Ptolemæum legatis, filiam ejus matrimonio sibi jungendam expetit. Quo libenter annuente, Ptolemæus cum filia sua Cleopatra (fœmina ad Syriaci regni exitium nata) ex Ægypto egressus venit Ptolemaidem, anno regni Græcorum 162 (desinente) Ubi inter Alexandrum & Cleopatram celebratæ sunt nuptiæ, ut inter reges fieri solet, magnificè. [I. *Maccab.* X. 51, -- 58.]

Ad has nuptias ab Alexandro invitatus Jonathan, duobus illis regibus amicisque eorum aurum & argentum ac dona plurima dedit: & invenit gratiam coram illis. Convenerunt que improbi quidam ex Israële, ut accusarent eum. Quibus tantum abfuit ut Alexander rex attenderet, ut Jonathanem purpura indui juberet, & sedem ei apud se tribueret, & principibus suis præciperet, ut cum eo in mediam Ptolemaidem exeuntes; ne quis illi obloqueretur neque molestiam illi crearet de ullo negotio. Quod videntes accusatores, diffugerunt omnes. Rex vero honore affecit eum, & conscripsit eum inter primos amicos, & ducem (copiarum in Judæa) eum constituit & (in palatio suo) μεθιδρύω. Et reversus est Jonathan Hierosolymam cum pace ac lætitia. [*Ibid.* 59, -- 62.]

Onias, Oniæ III Pontificis filius, qui profugus Alexandriæ degebat apud Ptolemæum Philometorem, de recuperando Pontificatu Hierosolymitano (ad Hasmonæorum familiam translato) nulla jam spe relicta, æternam sibi memoriam parare volens, regi Ptolemæo & Cleopatræ reginæ (sorori pariter ipsius & conjugi) per supplicem libellum significavit se, dum bello illis variis in regionibus operam navaret, animadvertisse apud Cœlesyriam & Phœniciam & Leontopolim in Ægypti præfectura Heliopolitana, aliisque in locis Judæos præter decorum habere templa, & ideo male inter eos convenire. Rogare igitur, ut templum quod apud castrum agrestis Bubastis invenit, nulli sacratum numini jamque collapsum repurgare sibi liceat, & aliud ejus loco Deo maximo extruere ad Hierosolymitani illius similitudinem, pari etiam modo & mensura: ut Judæi qui Ægyptum incolunt illic convenientes, quo magis alerent mutuam concordiam, eo Regum usibus commodius inservirent. Nam & Esaiam vatem prædixisse, quod erit Domino Deo altare in Ægypto, & alia multa de eo loco prophetavisse. [*Joseph. lib.* 13. *cap.* 6.]

In quibus observandum illud primo: non quum in Ægyptum ad Philometorem & Cleopatram Onias se contulit, novi Templi structuram illum fuisse aggressum; sed posteaquam illis strenuam in bellis tum Ægyptiacis tum Syriacis navasset operam Philometor, enim & Cleopatram totum suum regnum Judæis committentes, militiæ totius duces Oniam & Dositheum Judæos constituisse, in libro 2 contra Apionem [*pag.* 1064] Josephus confirmat. Deinde, vaticinium illud Esaiæ, quo ad sacrilegam suam ambitionem staturninandam abusus est Onias, ad spirituale Christi Domini nostri regnum spectare. Locus est in Esaiæ cap. XIX. 18, 19. *Tempore illo erunt quinque civitates in terra Ægypti loquentes lingua Canaan, & juratæ Domino exercituum: civitas destructionis dicitur unaquæque. Tempore illo erit altare Domino in media terra Ægypti, & titulus Domino juxta terminum ejus.* Ubi pro עיר החרס *civitate destructionis,*

ob

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

ob maximam literarum similitudinem, עיר החנם olim legebatur, id est πόλις ἡλίου, ut interpretatus est Symmachus. Quomodo & Hieronymus reddidit: *Civitas solis vocabitur una.* Et Chaldæus Paraphrastes, utraque lectione conjuncta: *Civitas solis, quæ destruetur.* Qua occasione fortasse & ἡλιοπολίτης γυμὴν Oniam elegisse, in quo Templum suum construeret, conjicit Scaliger.

Onias igitur, impetrato loco in agro Heliopolitano, 180 stadiis à Memphi distante Templum ibi extruxit, Hierosolymitano minus & non peræquè opulentum; cum turri simili, ingentibus saxis 60 cubitis erecta, Altaris autem fabricam secundum patrium imitatus est: & donariis similiter exornavit, præter candelabri confectionem. Candelabrum enim non fecit, sed informatum aureum lychnum tanquam jubaris lumine radiantem de aurea catena suspendit. Totum vero circa templum spatium cocto latere circumdedit, saxeas portas habente. Concessit autem Rex etiam multum agri modum, ac pecuniæ reditus: ut & Sacerdotibus esset copia ad multa quæ Dei cultus desideraret. Invenit autem Onias & Judæos quosdam sibi similes, (ἀπ' Ὀνίου λεγομένου χώραν κατεκοιῶντας, apud Josephum lib. 14. Antiquit. cap. 14. & lib. 1. Belli cap. 7.) & Sacerdotes & Levitas, qui illic divinum cultum frequentarent. [*Joseph. lib. 7. Belli cap. 37. cum lib. 13. Antiquit. cap. 6.*] In *Mishna* tamen, *tract.* מנחות cap. 13. §. 10. Sacerdotes qui ministrabant templo Oniæ, eodem, & merito quidem habentur loco, quo Sacerdotes excelsorum: quibus (ex II. Reg. XXIII. 9) non concessum fuerat offerre holocausta super altare Domini quod fuerat Hierosolymis; sed tantum ut azymos panes comederent (instar Sacerdotum immundorum) in medio fratrum suorum.

Alexandriæ inter Judæos & Samaritas de sacris ipsorum seditio est exorta; illis Hierosolymitanum, his Garizitanum templum juxta Mosis præscripta contendentibus esse legitimum: provocatumque ad Ptolemæum Philometorem regem & amicorum ejus consessum, ut ab his causa audiretur, & utrius partis causidici succumberent, morte multarentur. Patrocinabatur Samaritis Sabbæus cum Theodosio, Judæis Andronicus Messalami filius: juraveruntque per Deum & Regem, quod ex lege probationes allaturi essent; & rogaverunt Regem ut necaret eum qui jusjurandum non servasse deprehenderetur. Rex, multis amicis in consilium adhibitis, causam audivit: & Andronici rationibus persuasus, Hierosolymitanum templum ex sententia Mosis fuisse conditum pronuntiavit; Sabban vero & Theodosium addixit supplicio. [*Joseph. lib. 13. cap. 6.*]

Apud Philometorem in Ægypto Aristobulus Judæus tum claruit, Peripateticus philosophus: qui ad eundem Regem explanationum in Mosem commentarios scripsit, Ex quorum ad eum Præfatione insignis habetur citatus locus à Clemente Alexandrino lib. 1. Stromat. & Eusebio in Evangelicæ Præparat. lib. 13. cap. 7. qui & ibi, & in operis ejusdem lib. 8. cap. 3. longiora alia ex iisdem commentariis fragmenta producit.

3855 Bellum Punicum III. cœpit: in quo Mithridates Evergetes, qui Ponticorum regum primus amicitiam cum populo Romano iniit, naves aliquot auxiliares contra Carthaginienses suppeditavit. [*Appian. in Mithridatic. pag. 176.*] Ad hoc bellum administrandum ambo Consules sunt missi, Manilius cum exercitu, & Marcius Censorinus cum classe: quibus secreto mandatum est, ne prius à bello desinerent quam diruta Carthagine. [*Liv. lib. 49. Appian. in Libyc. pag. 42.*] | 4565 | 149

Andriscus sive Pseudo-philippus, Roma clam se subducens, contracto exercitu, totam Macedoniam aut voluntate incolentium aut armis occupavit, & regni insignia assumpsit; Olympiadis CLVII. anno 3. Cumque Thessaliam invadere armis atque occupare vellet; per Romanorum legatos auxiliis Achæorum ea defensa est. [*Liv. lib. 49 & 50. Vellei Patercul. lib. 1. Porphyr. in Græc. Euseb. Scalig. pag. 229.*]

Prusias Venator rex Bithyniæ, postquam cognovit filium suum Nicomedem Romæ gratiosum esse, mandavit ei ut à Senatu peteret, remitti sibi quod supererat pecuniæ debitæ Attalo: & addidit ei Menam, ut simul legatione fungeretur. Cui clam mandatum dedit, si impetraverit remissionem pecuniæ, ut Nicomedi adhuc parceret: sin minus, Romæ illum interficeret. [*Appian. in Mithridatic. pag. 173.*] eâ ratione consulere studens minoribus filiis, quos ex novercâ ejus susceperat. [*Just. lib. 24. cap. 4.*] quorum unus, ejusdem cum patre nominis, pro superiore ordine dentium unum os continens æqualiter extentum habuisse dicitur; nec ad speciem deforme, neque ad usum ulla ex parte incommodum. [*Liv. lib. 50. Valer. Maxim. lib. 1. cap. ult. Plin. lib. 7. cap. 16.*]

Cum legato suo Mena Prusias cercuros aliquos misit & duo millia militum. Ad contradicendum illi, Andronicus ab Attalo legatus missus, demonstravit mulctam Prusiæ impositam minorem fuisse quam rapinam. Quum igitur nec mulcta remitteretur Prusiæ, & Nicomedem Romæ Menas videret esse in pretio; inops consilii nec occidere eum ausus est, nec reverti in Bithyniam. Ita morantem convenit non invitum juvenis: conspiraruntque in Prusiam, ascito in societatem Andronico; ut is regi suo Attalo persuaderet Nicomedem in Bithyniam deducere. Congressi igitur in Bernice oppidulo Epiti, noctu conscensa nave quid agendum esset collocuti sunt; & diversi discesserunt eadem nocte. Mane vero Nicomedes exscendit navem purpura & diademate ornatus more regio: cui mox Andronicus occurrit, & Regem appellatum deducebat cum 100 quos circa se habebat militibus. Menas vero simulabat se tum primum sensisse Nicomedis præsentiam, & circumcursans ea duo quæ habebat militum millia, ut sagaciter applicarent se ad eum qui futurus esset potior hortatus est: monens, Prusiam senem

I. *Visser. Annal. p. post.*

esse, Nicomedem juvenem; Bythinos illum aversari, hunc optare; Romanorum Optimates juvenem diligere, & Andronicum jam ejus satellitem promittere ab Attalo auxilium, rege vicino Bithynis & latè regnante & Prusiæ hoste vetere. Ad hæc memorabat crudelitatem Prusiæ; detegens ejus in omnes patrata facinora, & inde odium publicum. Ut vero & hos milites animadvertit abhorrere ab ejus sceleribus, statim ad Nicomedem adduxit; & secundus Regem eum appellavit post Andronicum, stipavitque duorum millium satellitio. [*Appian. ut supra pag.* 173, 174.]

Attalus, promptè excepto juvene, Prusiam jussit filio civitates aliquot ad inhabitandum & agros ad victum attribuere. Respondit ille, mox ei daturum se universum regnum Attali; in cujus gratiam & ante invasisset Asiam. Hæc locutus, misit Romam qui accusarent Nicomedem & Attalum, citarentque ambos in judicium. [*Id. ibid. pag.* 174.]

Nicomedes, Phaellonis (sive Phaënnidis potius) Epirotidis oraculo fretus, quod suis ex commodis ipse interpretabatur, hortatu Attali bellum patri Prusiæ fecit. [*Zosim histor. lib.* 2.] Illo igitur & Attalo, cum suis, mox in Bythiniam profectis; Bithyni ad eos paulatim defecerunt. Prusias vero nemini se credens, & sperans Romanos se erepturos ex insidiis, à Diegylle Thrace socero suo 500 Thracas impetravit; quibus solis commisit corporis sui custodiam, & in arcem Nicææ se inclusit. [*Appian. Mithridatic. pag.* 174.]

3856 Romæ prætor urbanus non statim ad Senatum adduxit legatos Prusiæ, Attalo gratificans: & postquam tandem introduxit, jussus à Senatu legatos eligere qui bellum compescerent, elegit tres; quorum unus saxo quondam in caput percussus fœdas cicatrices præferebat, alter pedibus æger erat, tertius ingenio socors & usque ad stultitiam simplex habebatur. Quos irridens Cato Censorius (qui paulo post ætatis suæ anno 83 vitam finiit) legationem dixit mitti à populo Romano, quæ nec caput nec pedes nec cor haberet. [*Id. ibid. Liv. lib.* 50. *Plutarch. in Catone majore.*]

Legati profecti in Bithyniam, jusserunt partes ab armis discedere. Nicomede autem & Attalo simulantibus se authoritati Senatus cedere, Bithyni subornati negabant se posthæc ferre posse immanitatem Prusiæ; maximè postquam deprehensi ab eo fuissent molestè ferre illius Imperium. Sic legati, quia nondum hæ querelæ ad Senatum pervenerant, abierunt infecto negotio. Prusias, desperata ope à Romanis, quibus fretus nulla paraverat auxilia, migravit Nicomediam, ut hac munita hostem inde arceret: sed opidani, rege prodito, portas aperuerunt. Prusiam religione fani Jovis se tutantem confoderunt quidam immissi à Nicomede. [*Appian. Mithridatic. pag.* 174. 175.] Ab ipso filio Nicomede Prusiam ad aram Jovis confugientem occisum fuisse narrat Diodorus Siculus. [*in Photii Bibliotheca, cod.* 244.] ab Attalo interfectum Strabo, [*lib.* 13. *pag.* 624.] à filio, adjuvante Attalo, Livius, [*lib.* 50.] à subditis suis cæsum ex Dione refert Zonaras. Tantum enim Bithynorum in eum fuisse odium narrat Polybius; [*in Excerptis Valesii, pag.* 174. *& Suid. in* Προ.] ut omnes impetu effuso non ad defectionem modo, sed ad pœnas etiam de eo sumendas ferri cœperint.

Andriscus sive Pseudo-philippus in Macedonia Romanum Prætorem Juventium contra se missum cum legione vicit; eumque, cum maxima clade totius Romani exercitus, interfecit. Inde facto in Thessaliam impetu, majorem partem ejus vastavit, & Thraces sibi adjunxit. [*Liv. lib.* 50. *Florus, histor. lib.* 2. *cap.* 14. *Eutrop. lib.* 4. *Zonar. ex Dione. Oros. lib.* 4. *cap.* 22.] Postea ad sævitiam & tyrannicam insolentiam conversus, opulentissimum quemque per summum scelus ac conflictas calumnias necavit: plurimos quoque amicorum è medio sustulit. Erat enim natura ferus ac cruentus; ac præterea in congressu familiari superbus; postremo cupiditate atque omni scelere contaminatus. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag.* 342.]

Apud Syros Alexandro Bala in ganeo & lustris socorditer jacente, amicus ejus Ammonius 4566
regnum administrabat. Per quem & amici omnes Regis, & Laodice regina (Antiochi Epiphanis filia,) & Antigonus Demetrii filius, sunt occisi. [*Liv. lib.* 50. *cum Josepho, lib.* 13. *cap.* 8. *& Athenæo, lib.* 5. *cap.* 10.]

Anno regni Græcorum 165, Demetrius major natu Demetrii Soteris filius, annos pubertatis egressus, audita Alexandri luxuria, quem insperatæ opes, & alienæ felicitatis ornamenta, velut captum inter scortorum greges desidem in regia tenebant) cum multis mercenariis militibus quos à Lasthene Cretensi acceperat solvens ab ea insula trajecit in Ciliciam. Cujus rei nuncio Alexander vehementer territus, mox è Phœnicia properavit Antiochiam, ut res ejus ante Demetrii adventum in tuto constitueret. Antiochiæ vero præfecturam ille Hieraci ac Diodoto (qui & Tryphon, I. *Maccab.* XI. 39.) tradidit. [I. *Macc.* X. 67, 68. *Joseph. lib.* 13. *cap.* 8. *Just. lib.* 35. *cap.* 2. *Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii pag.* 346.]

Demetrio adjunxit se Apollonius (cognomento *Dau* Josepho dictus) Cœlesyriæ præfectus: quem exercitus sui ducem ille constituit, ad Judæos, qui in fide Alexandro data persistebant, debellandos. Apollonius igitur magno congregato exercitu, quo plerosque ab Alexandro traduxit ad Demetrium, Jamniæ castrametatus, Jonathanem Judæorum ducem ac Pontificem ad certamen secum in loco campestri ineundum thrasonicè provocavit. Quo commotus Jonathan cum decem virorum millibus profectus est Hierosolyma: cui & frater Simon occurrit, in auxilium ipsius. Castra vero ponentes ad Joppem excluserunt Apollonii præsidiarii qui ibi erant. Sed oppugnatione territi cives, apertis januis deditionem fecerunt. [I. *Maccab.* X. 69,---78.]

Ut audivit Apollonius Joppen amissam, cum ter mille equitibus & pedestribus copiis (quas

octo

Anno Mundi | Anno Periodi Julianæ | Anno ante æram Christi

octo millium fuisse Josephus ait) Azotum profectus est: relictis in insidiis mille equitibus, ut cum Jonathan persequens Apollonium prætergressus esset insidiarum locum, illi à tergo exurgerent, & Apollonius conversis copiis instaret à fronte, sicque Judæi utrinque cæderentur. Ut autem Jonathan prætergressus locum agnovit insidiatores emergere & castra ejus circumire; jussit suos consistere & jacula scutis excipere, dum equites & telis & viribus ad vesperam usque jaculando fatigati essent. Tum demum Simon copias suas contra pedites eduxit: quos & contrivit, fugavitque. Equites quoque sparsi per campum fugerunt Azotum: & ingressi sunt Beth-dagon fanum idoli sui salutis causa. Sed Jonathan incensa Azoto cum urbis circumvicinis, accepit spolia eorum: fanum quoque Dagonis eosque qui eo confugerant absumpsit igne. Fueruntque qui gladio eciderant cum iis qui incendio perierant ad octo millia virorum. Inde movens Jonathan, ad Ascalonem castra posuit: cujus cives honorifice eum receperunt. Sicque reversus est Jonathan victor Hierosolymam cum exercitu præda & spoliis onusto. Quæ ubi regi Alexandro innotuissent, perrexit honorare Jonathanem: misitque ei fibulam auream, ut cognatis regiis dari mos erat; & dedit ei Accaronem (Philistæorum urbem) cum territorio ejus, hæreditatis jure possidendam. [*Ibid.* 77,—89.]

Carthaginienses, quum ex Hipponensi conflictu Pisone consule superiores discessissent, legatos in Macedoniam ad Andriscum, vulgo creditum Persei filium, miserunt, hortantes ut in bello contra Romanos gnaviter persisteret: neque enim à Carthagine pecunias & naves illi defuturas. [*Appian. in Libyc. pag.* 67.]

A Romanis Q. Cæcilius Metellus *Prætor* (non *Consul*; ut apud Florum & Latinum Achaicorum Pausaniæ interpretem legitur) contra Andriscum maximo cum exercitu missus, in Macedoniam venit. Ibi illis quos ad res Asiæ inspiciendas Senatus miserat persuasit, ut priusquam transmitterent, cum ducibus Achæorum congressi, ediderent, ut bellum contra Lacedæmonios susceptum aliquantisper intermitterent. Et mandata illi quidem ad Damocritum & Achæos detulerunt, cum jam illi contra Lacedæmonios exercitum ducerent. Quare cum nihil se ulla oratione contra Achæorum pervicaciam profecturos intelligerent; in Asiam perrexerunt. [*Pausan. in Achaicis, pag.* 218.]

Macedoniam Metello ingresso, Attalus classe auxilium venit. Qua ille usus, Andriscum de maritima ora sollicitum longius progredi vetuit. Qui paulo extra Pydnam producto exercitu, ab equitatu victor, peditum Romanorum timore recessit; atque exercitum in duas partes divisit, quarum unam ad populandam Thessaliam misit, alteram sibi reservavit. Qua contempta, Metellus in aciem descendit; ac qui primi occurrerunt, pulsis, reliquos subegit. Andriscus cum in Thraciam refugisset, collecto exercitu cum Metello signa contulit; ac sociis suis fusis, ipse à Byze regulo Thraciæ ad quem confugerat proditus, in Metelli potestatem venit. Alexander etiam quidam Persei filium se professus, contracta manu, regionem Nesto flumini vicinam occupavit: quem Metellus usque in Dardaniam est persecutus. [*Strabo, lib.* 1. 13. *pag.* 624. *Velei. Paterc. lib.* 1. *Florus, lib.* 2. *cap.* 14. *Zonar. ex Dione.*] Ita Pseudo-philippo, 25 millibus ex militibus ejus occisis, devicto & capto, à Romanis recepta Macedonia est. *Eutrop. lib.* 4.] Spurio Posthumio & L. Pisone Consulib. [*Jul. Obsequens, de prodigiis.*] Olympiadis CLVII. anno 4. (desinente) [*Porphyr. in Grac. Euseb. Scaligeri, pag.* 229.]

857 P. Cornelius Scipio Consul, cum suis & quinque Sidensium navibus quas Mithridates Ponticus miserat, navale prælium cum Pœnis ante muros Carthaginis iniit. [*Appian. Libyc. pag.* 75, 76.] | 4567 | 147

Aradii, exitium Marathensibus (in Phœnicia) molientes ad Ammonium qui regno (Syriæ, sub Alexandro Bala) tum præerat secreto miserunt. Et oblatis ei 300 talentis, ut Marathum ipsis traderet persuaserunt: Ammonius vero Isidorum ad Marathenses misit; verbo aliud præ se ferentem, revera autem ut urbem ipsis ereptam Aradiis traderet in mandatis habentem. Marathenses in Regis gratia superiores Aradios videntes, militibus regiis in urbem minime receptis, ex civibus ætate maxime provectis decem clarissimos, cum vetustissimis quæ in urbe habebantur Deorum simulachris, supplices ad Aradum insulam ablegarunt: ut Aradiorum in se iram placarent. At Aradii animis arrecti & concitati, communes supplicationis leges contempserunt; & Deorum religione insuper habita, statuas eorum confregerunt & contumeliose conculcarunt. Et cum legati à turba lapidibus peterentur, ægre Senatorum quorundam opera est effectum, ut salvi in carcerem ducerentur. Qui cum quiritantes, & supplicum religionem & sacrosanctum legatorum jus contestarentur; à quibusdam audacissimis juvenibus necati sunt. At auctores hujus sceleris statim in concionem progressi, detractis interemptorum annulis, litteras tanquam à legatis ad populum Marathensem miserunt, quibus significabant Aradios propediem auxilia missuros esse: eo consilio ut Marathenses, admissis Aradiorum militibus, rati eos revera sibi auxilio adesse, ignari interciperentur. Et cum navigia omnia ademissent privatis, ne quis eam fraudem Marathensibus indicare posset; quidam nauta non alienus à Marathensibus, eorum vicem miseratus, cum in proximo freto commeare esset solitus, adempto navigio, noctu id fretum audacter enatavit, octa circiter stadiorum intervallo, & Marathensibus Aradiorum insidias detexit. Unde Aradii, cum consilia sua explorata esse intelligerent, ab hujusmodi per litteras fraude destiterunt. [*Diodor. Sicul. legat.* 29. *& in Excerptis Valesii, pag.* 349, 350.] Vi autem aperta Marathum aggressi; urbem captam diruerunt, & agrum ejus sorte inter se diviserunt. [*Strabo, lib.* 16. *pag.* 753.]

3858 Quarta Æquinoctii autumnalis obſervatio, anno 32. tertiæ Periodi Calippicæ, Ægyptiacorum τεταρτόμηνον die 3. (Septembris Juliani 27. ineunte) media nocte, ab Hipparcho facta eſt: anno à morte Alexandri 178, vel 177. deſinente potius; 178. poſt biduum inituro. [*Ptolem. lib. 3. cap. 2.*]

Anno ejuſdem periodi Calippicæ eodem, à morte Alexandri 178, Ægyptiaci menſis Mechir die 27, (Martii Juliani die 24.) mane, Æquinoctium vernum exactiſſime à ſe obſervatum fuiſſe ſcribit Hipparchus. [*Id. ibid.*] 4568

Cn. Cornelio Lentulo & L. Mummio Conſulib. Carthago diruta eſt. [*Vellei. Paterc. lib. 1.*] Qua occaſione Scipio, vices rerum humanarum conſiderans & ſimilem aliquando Romæ ipſius caſum futurum reformidans, carmen illud protulit:

Ἔσσεται ἦμαρ ὅταν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρή,
καὶ Πρίαμος, καὶ λαὸς ἐϋμελίω Πριάμοιο.
Jamque dies aderit, quo concidat Ilion ingens,
Et Priamus Priamique ruat plebs armipotentis.

ut ipſemet præceptori ſuo Polybio, qui tunc aderat remque in hiſtoria ſua retulit, confeſſus eſt. [*Appian. in Libyc. pag. 82.*]

L. Mummius Conſul, à Senatu ad bellum Achaicum conficiendum miſſus, cum paucis venit in caſtra: & Metello (qui peracto bello Macedonico Achaicum tunc adminiſtrabat) cum ſuis copiis in Macedoniam amandato, ad Iſthmum ipſe ſubſtitit, donec univerſum agmen coëgiſſet. Fuit militum numerus, equites 3500, peditum 23 millia. Præſto fuerunt Cretenſes ſagittarii: & è Pergamo, quæ ſupra Caïcum eſt, ab Attalo miſſam manum adduxit Philopœmen. Conſul, victo ad Iſthmum Diæo (poſtremo Achæorum Prætore & Achaici motus authore primo (tertio poſt pugnam die Corinthum ingreſſus urbem direptam, tuba præeunte, funditus evertit. [*Liv. lib. 52. Vellei. Paterc. lib. 1. Juſtin. lib. 34. cap. 2. Florus, lib 2. cap. 16. Pauſan. in Achaicis, pag. 221. Oroſ. lib. 5. cap. 3.*] Olympiadis CLVIII. (ita enim in Plinio legendum eſt, non CLVI.) anno tertio, Urbis conditæ (ſecundum Varronis ſupputationem) DCVIII. [*Plin. lib. 34. cap. 2.*]

Polybius ex Africa ad ſuccurrendum patriæ advolans, nobiliſſimorum artificum tabulas Corinthi in ſolum projectas vidit, ac milites ſuper iis talis ludentes: quarum duas in Hiſtoria ſua nominat, Herculem Deianiræ tunica excruciatum, & Bacchum ab Ariſtide Thebano pictum; de quo nonnulli parœmiam illam dictam putant, Οὐδὲν πρὸς τὸν Διόνυσον, *Nihil ad Bacchum*, Ariſtidis ſc. [*Strabo, lib. 8 pag. 381.*] Quam Bacchi tabulam cum in præda vendenda VI. M. ſeſtertium (vel 102. talentis; ut eſt apud Plinium, lib. 7. cap. 38. & lib. 35. cap. 10.) ab Attalo rege emptam L. Mummius intellexiſſet; pretium miratus, ſuſpicatuſque aliquid in ea virtutis quod ipſe neſciret, revocavit tabulam, Attalo multum querente, & Romæ in Cereris delubro poſuit. [*Plin. lib. 35. cap. 4.*] Harum enim rerum tam rudis ille fuit, ut quum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac ſtatuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, ſi eas perdidiſſent, novas eos reddituros. [*Vellei. Paterc. lib. 1.*] Donaria igitur & reliqua ornamenta, quæ admiratione videbantur digniſſima, Romam ſunt aſportata: quæ vero minoris erant pretii, Attali auxiliorum duci Philopœmeni donata, & Pergamum delata ſunt. [*Pauſan. in Achaïc. pag. 221.*]

Ptolemæus Philometor, maximis copiis & terreſtribus & navalibus coactis, ex Ægypto in Syriam venit: per ſpeciem juvandi Alexandrum Balam generum ſuum, revera autem ut regnum Syriacum illi ereptum ſuo adjungeret. Cumque Alexandri juſſu excepiſſent eum civitates omnes pacifice; præſidiarios milites ſpecie auxilii in unaquaque collocavit. [I. *Maccab.* XI. 1, 2, 3.]

Ut prope Azotum venit Ptolemæus, oſtenderunt ei templum Dagonis incenſum, ipſamque Azotum & ſuburbana ejus deſtructa, & à Jonathane in bello cæſorum atque exuſtorum acervos quos in via ipſius aggeſſerant. Sed invidioſe illis quæ fecerat Jonathan narrantibus, Rex ſiluit. Jonathan vero magnifico cum apparatu Regi ad Joppen occurrens, benigne ab eo exceptus eſt. Qui Regem inde ad Eleutherum uſque fluvium comitatus, rediit Hieroſolymam. [*Ibid. 4,--7.*]

Ptolemæus potitus urbibus maritimis uſque ad Seleuciam maritimam (ad Orontis fluvii oſtia poſitam;) cogitabat de Alexandro peſſime. Apud Ptolemaïdem enim per Ammonium ſtructas ſibi fuiſſe inſidias; cumque ad ſupplicium depoſceretur, Alexandrum dedere illum noluiſſe, conquerebatur. Ablatam igitur ab Alexandro filiam ſuam Cleopatram Demetrio Soteri in matrimonium dedit: in regnum paternum reſtituere eum promittens. [*Ibid. 8,--12. cum Joſepho, lib. 13. cap. 8. & Livio, lib. 52.*]

Antiocheni propter Ammonium, à quo plurimis affecti fuerant incommodis, Alexandrum deſeruerunt. Ammonius, amictu fœmineo quærens latebras, cæſus eſt. Ptolemæus Antiochiam ingreſſus, & à civibus rex conſalutatus, duo capiti diademata circumpoſuit, Aſiæ (ſive Syriæ) & Ægypti. Sed Ægypti imperio ſe contentum fore dictitans, Antiochenis perſuaſit ut Demetrium reciperent; pollicitus eum majorem rationem habiturum recentis eorum beneficii, quam odiorum quæ illis cum patre ejus Seleuco interceſſerant. [*Joſeph. ut ſupr. cum* I. *Maccab.* XI. 13.] Atque ita Antiocheni, veterem patris offenſam novis meritis correcturi, ſe ei tradiderunt. Milites quoque paterni, favore juvenis accenſi, prioris ſacramenti

religionem

religionem novi regis superbiæ præferentes, signa ad Demetrium transtulerunt. [*Justin. lib. 35. cap. 2.*]

Alexander tum in Cilicia erat. [I. *Maccab.* XI. 14.] ubi consulto Apollinis Sarpedonii oraculo, responsum accepisse fertur; eum ut locum caveret, qui biforme spectaculum protulisset. Quod quidem civitatem Arabiæ Abas (in qua paulo post occisus ille est) spectavisse putabatur: ubi Herais quædam, patre Diophanto è Macedonia & matre Arabissa genita & Samiadi cuidam nupta, mutato sexu in virum tum transiit & paternum Diophanti nomen assumpsit. [*Diodor. Sicul. fin. lib. 32. in Photii Bibliotheca, cod. 244.*]

3859 Quinta Æquinoctii autumnalis observatio, anno 33. tertiæ Periodi Calippicæ, Ægyptiacorum ἐπαγομένων 4. (Septembris Juliani 27.) mane, ab Hipparcho facta est. [*Ptolem. lib. 3. cap. 2.*]

Alexander ex Cilicia validum secum ducens exercitum, Syriam invasit, & agrum Antiochenum rapinis atque incendiis vastavit. Cui occurrens Ptolemæus una cum genero suo Demetrio ad Oenoparam fluvium prælio eum vicit. Ille cum quingentis suorum in Arabiæ civitatem Abas è pugna fugit, ad Arabiæ dynastam quem Maccabaicæ historiæ scriptor *Zabdielem*, Josephus *Zebelum*, Diodorus Siculus *Dioclem* nominat. At qui cum Heliade duces à parte Alexandri steterant, pacto cum Demetrio inito, de proprio commodo legationem adornantes, dolo Alexandrum necaverunt. In superiore vero prælio forte accidit, ut equus Ptolemæi consternatus barritu elephanti eum excuteret, prostratumque aggressi hostes vulneribus in caput inflictis in periculum extremum adducerent; ni ereptus esset interventu satellitum: attamen per integrum quatriduum sopitis sensibus, nec loqui potuit, nec loquentes intelligere. Alexandri vero caput Zabdiel Arabs recisum misit ad Ptolemæum: qui die quinta demum respirans à vulneribus & ad se reversus, jucundissimo sibi rumore simul & spectaculo capitis ac mortis Alexandri pavit animum ac oculos. Die vero postea tertio, inter curationem, dum ossa medici terebrare contendunt, & ipse expiravit. [I. *Maccab.* XI. 14.--18. *Polyb. in Excerpt. Valesii, pag. 194. Diodor. Sicul. ut suprà. Liv. lib. 52. Strabo, lib. 16. pag. 751. Joseph. lib. 13. cap. 8.*]

Alexandri Balæ regno, post cædem Demetrii Soteris quinquennium Josephus tribuit: [*lib. 13. cap. 8.*] à quo menses 5. circiter detrahendos censemus; ut ex Maccabaici scriptoris authoritate, hujus & Philometoris exitus synchronismus appareat. Post Alexandri vero mortem, solus Syriæ regnum obtinuit Demetrius Demetrii Soteris filius, anno regni Græcorum 167, [I. *Maccab.* XI. 19.] qui, quod alienum à familia sua vicisset, idem cum primo Seleuco, regiæ stirpis authore, *Nicanoris* sive *Nicatoris* cognomentum accepit. [*Appian. Syriac. pag. 131.*]

Mortuo Ptolemæo Philometore, milites quos ille in arcibus & urbibus Syriæ præsidio reliquerat, ab iis qui erant in iisdem munitionibus (procurante Demetrio) occisi sunt. [I. *Macc.* XI. 18.] Cæteros quoque Ptolemæi milites malè mulctabat Demetrius; oblitus & auxilii & affinitatis, quæ per Cleopatræ nuptias recens intercesserat. Illi vero perosi hominis ingratitudinem, receperunt se Alexandriam; elephantis tamen in ejus potestate relictis. [*Joseph. lib. 13. cap. 8.*]

In Ægypto Cleopatra, nuper defuncti Philometoris soror & conjux, favore principum adjuta, filio suo paternum regnum asserere nitebatur. [*Joseph. lib. 2. contra Apion. pag. 1064. Justin. lib. 38. cap. 8.*] Verum hujus conatibus Ptolemæus minor Philometoris frater, qui Cyrenis regnabat, Evergetes II. & Physcon dictus, per legatos inde vocatus obstitit. Adversus eum Onias (qui Templum in præfectura Heliopolitana condiderat) bellum pro Cleopatra susciens, ad urbem Alexandrinam parvum Judæorum deduxit exercitum, cum esset illic Thermus præsens Romanorum legatus: ut in suo adversus Judæos commentario Apion Grammaticus retulit. [*Joseph. ut supr.*] 4569 145

Physcon vero, ut litem hanc omnem terminaret, ipsam Cleopatram sororem natu majorem communi fratri nuptam sibi nubere coegit. [*Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1.*] Ac statim ubi Alexandriam ingressus est, fautores pueri trucidari jussit. Ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem ejus in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum & solennia religionum, in complexu matris interfecit: atque ita thorum sororis, cæde filii ejus cruentus, ascendit. Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum vocaverant, fuit. Siquidem peregrinis militibus licentia cædis data, omnia sanguine quotidie manabant. [*Justin. lib. 38. cap. 8.*] Multos etiam calumniatus tanquam saluti suæ insidiatos crudelibus suppliciis extinxit: alios, varias commentus causas, in exilium misit, ademptis facultatibus. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag. 150.*]

Jonathan, congregatis his qui erant in Judæa & multis fabricatis machinis, arcem Hierosolymitanam oppugnavit. Quod quum à viris iniquis & osoribus gentis suæ Demetrio Nicatori esset renunciatum; iratus Rex scripsit Jonathani, ut omissa obsidione veniret sibi obviam quam celerrime Ptolemaidem ad colloquium. At ille, non soluta obsidione, dedit se periculo, veniens ad Regem cum Senioribus & Sacerdotibus, ac muneribus, quibus placavit Regem: causamque suam ita egit, ut Rex calumniatoribus rejectis eidem principatum Sacerdotii confirmaverit, ac præcipuum inter amicos locum tribuerit. Jonathan denique pollicitus dare Regi 300 talenta, obtinuit ab eo immunitatem toti Judææ, & tribus Toparchiis ei adjectis

(quarum

(quarum etiam in [I. *Maccab.* X. 30.] facta est mentio) Aphærimæ sc. Lyddæ & Ramathæ, ab omnibus decimis & tributis quæ Regibus pendi consueverant. Qua de re Regis litteræ ad Lasthenem (qui cum Cretensibus auxiliariis Demetrium ad regnum perduxit) cognatum & patrem ab ipso dictum, conscriptæ extant. [I. *Maccab* XI. 20,--37.]

Demetrius videns ditionem suam pacatam, neque quicquam sibi obsistere, retentis peregrinis militibus quos ex Creta & aliis insulis coëgerat, domesticos ac veteranos omnes dimisit: ob quod hostes illi facti sunt omnes milites patrum ipsius. [I. *Maccab.* XI. 38.] ut qui soliti essent ab aliis ante eum regibus etiam pacis tempore stipendia accipere; ut alacriores fierent ab subeunda, quoties opus esset, pericula. [*Joseph. lib.* 13. *cap.* 8.]

Eam alienationem militum à Demetrio animadvertit quidam ex Alexandri Balæ ducibus *Diodotus*, qui postea Rex factus *Tryphonis* nomen sibi assumpsit. Natus hic Secoanis castello Apamiensium, educatus Apamiæ est. [I. *Maccab.* XI. 39. *Strabo, lib.* 16. *pag.* 752 *Liv. lib.* 52. *& 55. Joseph. lib.* 13. *cap.* 9. *Appian. Syriac. pag.* 132.] Hic igitur ad Elmalchuelem Arabem profectus, qui nutriebat Antiochum Alexandri Balæ puerulum, indicavit ei quæcunque fecerat Demetrius Nicator, & inimicitias quas exercebant cum eo milites: atque assiduus apud eum erat, rogans ut traderet ipsi puerulum, reducendum ad regnum patris sui. Cumque Arabs difficilem se illi hic præberet: mansit illic dies multos. [I. *Maccab.* XI. 39, 40.]

Demetrius Nicator interim, ab omni immunem periculo se esse credens, omnes qui in bello adversati ejus partibus fuerant inusitatis suppliciis è medio sustulit, Lasthene homine scelerato ac temerario, qui universo regno præpositus erat, juvenem assentationibus corruptum ad nefaria crimina quotidie incitante. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag.* 346.]

3860 Jonathan, missis ad Demetrium legatis, rogavit ut præsidiarios milites ex arce Hierosolymitana & aliis munitionibus amoveret; quod Israelitas bello premerent. Quibus ille respondit non solum postulata se facturum; sed etiam gloriosum Jonathanem cum gente sua effecturum, cum opportunum foret; nunc vero, quum milites sui omnes ab eo defecissent, auxilium militare se ab eo postulare. Cui Jonathan quamprimum obsecutus, tria millia virorum fortium misit Antiochiam: quos Rex excepit cum gaudio. [I. *Maccab.* XI. 41,--44.]

Externis copiis (quibus magis fidebat quam suis) firmatus Demetrius, Antiochenis arma adimi jussit. Quæ illi non solum tradere recusarent, sed quasi centum & viginti millium concursu in mediam civitatem facto, Regis vitam petierunt: eoque in regiam fugere compulso, vias urbis occuparunt, & eum oppugnare sunt aggressi. Sed ad ejus auxilium Judæi omnes pariter convenerunt & dispersi per urbem ad centum millia eo die occiderunt: incensaque urbe, captisque spoliis multis, Regem liberaverunt. Tunc abjectis armis pacem cum Rege cives fecerunt: gloriamque adepti Judæi coram Rege & omnibus qui erant in regno ejus, reversi sunt Hierosolymam cum spoliis multis. [I. *Maccab.* XI. 45,--52. *cum Diod. Siculo, in Excerpt. Vales. pag.* 346.

Maxima parte urbis Antiochenæ incendio consumpta, multisque ob seditionem hanc capite damnatis, bonisque eorum in fiscum regium redactis; permulti ex civibus odio ac metu Demetrii è patria profugi, per omnem Syriam passim vagabantur, opportunum vindictæ locum tempusque observantes. Interim Demetrius cunctis invisus, cædibus atque exiliis & bonorum publicationibus nihilominus sæviebat; patris sui crudelitatem longo intervallo superans. [*Diod. ibid. pag.* 349.] Mentitusque omnia quæcunque Jonathani dixerat, alienatus ab eo est, & afflixit eum graviter. [I. *Maccab.* XI. 53.] bellum quoque minatus, nisi redderet tributa omnia quæ Judæorum gens solita erat prioribus regibus pendere. [*Joseph. lib.* 13. *cap.* 9.]

Diodotus, qui & Tryphon, tandem ex Arabia cum Antiocho puerulo, ex Alexandro Bala & 4570
Cleopatra Ptolemæi Philometoris filia genito, qui & Θεὸς sive *Divus* cognominatus est, in Syriam reversus, regnum illi, diademate capiti imposito, asserebat. Ad quem confluentibus copiis omnibus quas Demetrius exauctoraverat, aperto bello Demetrium adortus est; eumque prælio superatum Seleuciam fugere compulit. Diodotus vero captis illius elephantis, Antiochiam obtinuit. [I. *Maccab.* XI. 54, 55, 56. *cum Livio, lib.* 52. *Josepho, lib.* 13. *cap.* 9. *& 12. init. & Appion. Syriac. pag.* 132.]

Tum Antiochus (vel ejus potius nomine Diodotus) missis ad Jonathanem literis & legatis, Pontificatum ei confirmavit, quatuor Toparchias (ad tres illas in fine superioris anni nominatas, Ptolemaide fortasse adjecta; ex I. *Maccab.* X. 30, 39.) concessit, & in regiorum amicorum numerum eum cooptavit. Misitque ei vasa aurea in ministerium, & dedit ei potestatem bibendi ex vasis aureis & gestandi purpuram & habendi fibulam auream. Simonem quoque fratrem ejus regiarum copiarum ducem constituit, à tractu Tyri usque ad fines Ægypti. [I. *Maccab.* XI. 57, 58, 59.] Jonathan vero lætus tot collatis in se per Antiochum beneficiis atque honoribus, & ipse suos legatos ad eum simul & Tryphonem misit; amicum se & socium professus, gesturumque una bellum contra communem hostem Demetrium: multa de ejus ingratitudine questus, quod pro beneficio injuriam sibi reposuisset. [*Joseph. lib.* 13. *cap.* 9.]

Diodotus, à regibus abalienata Syria, Coracesio castello Ciliciæ belli arce usus est; & Cilicibus, ut societates piraticas inirent, author fuit. [*Strabo, lib.* 14. *pag.* 688.]

Demetrius Laodiceæ moratus conviviis celebrandis, atque hujusmodi luxu segne otium terebat: ac nihilominus multos interim injuria afficiebat; calamitatibus suis nullatenus prudentior factus. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag.* 353.]

Quo

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

Quo tempore Ptolemæus Evergetes II. sive Physcon ex solenni Ægyptiorum more apud urbem Memphim in palatio inaugurabatur, natus est ei filius ex regina Cleopatra (sua & fratris Philometoris sorore simul & conjuge:) qua re supra modum exhilaratus, puerum Memphitem nominavit, quod sibi in urbe Memphi solenne sacrum peragenti natus esset. Dum vero natalitia pueri celebrat, à solita crudelitate nequaquam desciscens, Cyrenæos quosdam, qui eum in Ægyptum deduxerant, interfici jussit; quod paulo liberius ob Irenem pellicem eum objurgassent. [*Id. ibid. pag.* 354.]

Cum Jonathani permissum esset ab Antiocho, collectis etiam è Syria & Phœnicia militibus, bellum contra Demetrii duces gerere, confestim urbes trans Jordanem fluv. sitas peragravit: congregatisque ad eum omnibus copiis auxiliaribus Syriæ, Ascalonem profectus est; ubi ei obviam processerunt cives honorifice. Cumque Gazam inde venientem cives exclusissent, obsedit urbem Jonathan, & suburbana ejus incendit ac deprædatus est. Ea clade accepta Gazentes pacem postularunt, datisque obsidibus impetrarunt. Jonathan vero obsidibus Hierosolymam missis, totam regionem peragravit, Damascum usque. [I. *Maccab.* XI. 60, 61, 62. *Joseph. lib.* 13. *cap.* 9.]

Principes Demetrii in Cades Galilææ urbem venerunt; ut Jonathanem abstraherent à Syriæ negotiis, laturum opem Galilæis suæ ditionis hominibus. Quibus ille occursurus, fratrem suum Simonem in Judæa reliquit: qui Bethsuram acriter multis diebus oppugnavit, & ad deditionem tandem compulit; ejectoque inde Demetrii præsidio, suum ibidem collocavit. [I. *Maccab.* XI. 63.--66. & XIV. 7, 33. *Joseph. lib.* 13. *cap* 9.]

Jonathan autem & exercitus ejus castra habebant ad aquam Genesareth, & mane venerunt in campum Asor: ubi Demetrianorum exercitus eis occurrit, quum insidias prius in montibus collocavisset. Quæ cum se in conspectum dedissent, veriti Judæi ne in medio intercepti contrucidarentur, in fugam se dederunt: ita ut pene omnes Jonathanem in periculo desererent; præter Mattathiam filium Absalomi & Judam filium Chalphi præcipuos copiarum militarium duces, cum quinquaginta virorum fortium manu. Jonathan vero, humiliter exorato divino auxilio, reversus cum paucis illis ad prælium, hostes fugavit. Qua fuga à Judæis qui Jonathanem deseruerant animadversa, & ipsi reversi, fugientes hostes ad sua ipsorum castra Cadesum usque sunt persecuti. Et ceciderunt ex alienigenis eo die ad ter mille viri: & Jonathan reversus est Hierosolymam. [I. *Maccab.* XI. 67.--74. *Joseph. ut supr.*]

Jonathan, videns res suas bene procedere, Numenium Antiochi & Antipatrum Jasonis filium legatos Romam misit; qui confirmarent & renovarent amicitiam & societatem cum Juda Maccabæo prius initam. [I. *Maccab.* XII. 1, 16.] Quibus etiam mandavit, ut in reditu Lacedæmonios inviserent, eosque cognationis ac pristini fœderis cum Onia III. Pontifice initi admonerent: data in eam rem epistola; in qua populus Judaicus, inter alia, declarat, in signum perseverantis amicitiæ se eorum ut fratrum in solennibus sacrificiis & precibus indesinenter recordari. [*Ibid.* 2, 5.--18. *Joseph. lib.* 13. *cap.* 9.]

Audiens Jonathan revertisse duces Demetrii cum exercitu multo majore quam antea, ad bellum sibi inferendum, movit Hierosolyma, obviamque illis processit in regionem Amathitin in extremis Chananææ finibus. Cumque ad 50. stadia prope hostem castra posuisset; misit qui res hostium & munitiones specularentur. Qui cum quosdam captivos adduxissent; indicantes quod ex improviso hostis vellet eos aggredi: præcepit Jonathan suis, ut essent in armis parati ad pugnam per totam noctem; dispositque circum castra excubias. Quod cum audissent adversarii, timore perculsi, per castra sua crebris ignibus excitatis (qui Judæos fallerent) noctu clam profugerunt: quos mane frustra insecutus est Jonathan, quum jam Eleutherum fluvium illi trajecissent. Flexo igitur in Arabiam itinere, Zabadæos (vel Nabatæos, ut apud Josephum legitur) percussit, cepitque spolia eorum: motisque inde castris venit Damascum; & peragravit totam regionem illam, Demetrianos inquirens & persequens. Nec quievit interea frater ejus Simon, sed expeditione suscepta Ascalonem usque & vicinas munitiones, inde declinans Joppen occupavit. Audivit enim cives Demetrianis munitionem tradere voluisse: posuitque ibi præsidiarios milites, ut custodirent eam. [I. *Maccab.* XII. 24.--34. *Joseph. lib.* 13. *cap.* 9.]

Legati Judæorum ingressi Senatum, renovarunt amicitiam & societatem cum Romanis: qui & litteras eis dederunt ad sociorum singulorum præsides, ut eos cum pace in Judæam deducerent. [I. *Maccab.* XII. 3, 4.] In reditu vero, Lacedæmonii & comiter eos exceperunt, & decretum publicum de amicitia atque societate tradiderunt. [*Joseph. ut supr.*] cujus exemplum in I. *Maccab.* XIV. 22, 23. alia occasione ita recitatur. *Numenius Antiochi filius & Antipater Jasonis filius legati Judæorum venerunt ad nos, renovatum eam quam nobiscum habebant amicitiam. Et placuit populo excipere viros illos honorifice, referrique exemplum verborum eorum in acta publica, ut horum monimentum habeat populus Spartiatarum.*

Reversus Jonathan Hierosolymam congregavit seniores populi, & consilium cum eis cepit de extruendis munitionibus in locis quibusdam opportunis Judææ, deque erigendis muris Hierosolymæ, & de erigendo muro alto ac magno inter arcem & civitatem; ut nemo ex urbe commeatus eo posset adferre. Et convenerunt ad reparandam civitatem: cumque appropinquasset opus novum ad murum veterem residuum in parte orientali, ubi erat torrens Cedron, refecerunt locum Chaphenatha vocatum. Simon vero digressus in partes Judææ alias, ædificavit Adida in Sephela sive planitie, munivitque eam portis & vectibus. [I. *Maccab.* XII. 35.--38.]

I. *Usser. Annal. p. post.*

Anno æræ contractuum 169. regnante Demetrio, Judæi Hierosolymitani & Palæstini ad Judæos Ægyptienses scripserunt, de celebrando festo Tabernaculorum mensis Casleu. [II. *Maccab.* I. 7, 8, 9.] id est, festo Encæniorum Maccabaico; quod ad formam festi Tabernaculorum Mosaici mensis Tisri est peractum. Vid. supr. annum Mundi 3840. *a*.

Cum statuisset Tryphon occupare pupilli sui Antiochi regnum, & timeret ne Jonathan pro defensione regii adolescentis arma sumeret; ad eum comprehendendum cum copiis Beth-sanem (Græcis Scythopolim dictam) venit. Eo cum 40. millibus virorum electorum obviam illi processit Jonathan. Territus Tryphon, nec ausus manus in illum immittere, excepit illum honorifice, & commendavit eum omnibus amicis suis, deditque ei munera: præcepit etiam militibus suis ut ipsi obedirent quemadmodum sibi. Suasit deinde Jonathani, ut dimisso exercitu cum paucis viris delectis secum iret Ptolemaidem: quam se illi daturum, ut & reliquas munitiones reliquasque copias, est pollicitus. Cui ille credens, mille tantum milites secum retinuit; duobus millibus in Galilæam, cæteris vero omnibus in Judæam dimissis. Sed ubi ingressus est Ptolemaidem, Tryphonis jussu clausis portis, comprehensus est Jonathan, & omnes qui cum eo intraverant interfecti sunt. Neque mille virorum strage contentus Tryphon, misit exercitum & equites in Galilæam, qui illa duo millia paulo ante dimissa perderent. Verum quum accepta clades illis innotuisset, paraverunt se ad prælium. At Tryphonis milites rati sibi cum desperatis rem fore, reversi sunt ad suos. Atque ita Jonathanis milites cum pace in Judæam venerunt: & universi Israëlitæ prosecuti sunt acceptam cladem luctu magno. [I. *Maccab.* XII. 39,--52.]

Congregavit deinde Tryphon exercitum copiosum, ut veniret in Judæam & attereret eam. Videnssque Simon populum territum, ascendit Hierosolymam; & convocato populo, operam suam ad ejus defensionem obtulit. A quo dux ille electus, loco Judæ & Jonathanis fratrum suorum, congregavit omnes viros bellatores, & acceleravit perficere muros Hierosolymæ, & munivit eam circumcirca. Expendit pecunias multas de suo; armavitque viros exercitus gentis suæ, & dedit eis stipendia. [I. *Maccab.* XII. 53, 54. XIII. 1,--10. XIV. 31, 32.]

Idem quoque, misso Jonathane Absalomi filio cum exercitu idoneo Joppen, ejecit eos qui erant in urbe, & mansit ipse in ea. Eandemque muniens, ex eo portu aditum fecit ad insulas maris. [I. *Maccab.* XIII. 11. & XIV. 5, 34.] Unde hoc Judæos usos fuisse navali, notavit etiam Strabo. [*lib. 16. pag. 759.*]

Tryphon movit Ptolemaide cum exercitu Judæam invasurus, Jonathanem secum habens in custodia: Simon vero castrametatus est in Adida è regione campi. Videns autem Tryphon Judæos ad prælium paratos, finxit Jonathanem à se detentum propter debitum centum talentorum argenti: quæ si mitterentur, & simul duo filii ejus obsides, ne dimissus vincula sua ulciscereturr, eum dimissum iri liberum spopondit. Sed quum Simon & pecuniam & filios fratris ad eum misisset; fidem ille fefellit. [*Ibid.* 22,--19.]

Postea cum venisset Tryphon ad invadendum regionem circumflexit iter ad viam quæ ducit Adoram (vel Doram Idumææ urbem, ut est apud Josephum:) Simone cum exercitu ubique eum consectante. Qui autem in arce Hierosolymitana erant miserunt ad Tryphonem legatos, qui urgerent eum ut celeriter ad ipsos veniret per desertum mitteretque ipsis commeatum. Sed quum parasset Tryphon universum equitatum suum ad iter; propter nivem, quæ multa ea nocte ceciderat, eo veniri non potuit. Itaque mutato itinere pervenit in Galaaditidem: cumque appropinquasset Bascamæ (vel Bascæ) occidit Jonathanem, qui sepultus est ibi. Tryphon vero, eo occiso, in Syriam rediit. [*Ibid.* 20,---24. *Joseph. lib.* 13. *cap.* 11.] Jonathan autem Judæ Maccabæo fratri superstes vixit annos 17. & 7. menses circiter; & per annos 9. cum uno aut altero mense summum Pontificatum gessit.

Simon missis nuntiis accepit ossa Jonathanis fratris sui; & sepelivit ea in Modin urbe majorum suorum: luxeruntque eum omnes Israëlitæ dies multos. Et extruxit Simon super sepulchrum patris sui & fratrum suorum monumentum insigni altitudine, ex lapide candido in omnem partem polito: erexitque recto ordine septem pyramidas, patri & matri & quatuor fratribus. His addidit & porticum ex magnis columnis μονολίθοις: quibus arma & naves sculptas superposuit, quæ ab omnibus mare navigantibus spectarentur. [I. *Maccab.* XIII. 25,--30. *Joseph. lib.* 13. *cap.* 11.] Quod magnificentissimum sepulchrum in Modin ad sua usque tempora duravisse confirmat Josephus &, in libello περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων, Cæsarienssis Eusebius. 4571

Romani ac Spartani quum audivissent mortuum esse Jonathanem, valde sunt contristati. Sed quum per legatos à Simone missos intellexissent eum loco fratris factum esse Pontificem, & obtinere regionem urbesque quæ in ea sunt; scripserunt ad eum tabulis æreis ad renovandum cum eo amicitiam & societatem, quam pacti fuerant cum Juda & Jonathane fratribus ejus. [I. *Maccab.* XIV. 16, 17.] Et Romani quidem Judæos amicos & socios & fratres appellarunt, obviamque processerunt legatis Simonis honorifice. [*Ibid.* 40.] Litterarum vero quas per legatos Spartiatæ remiserant (quibus & responsi ad Jonathanem antea missi exemplum inseruerant.) hæc erat inscriptio. *Spartiatarum magistratus & civitas Simoni Sacerdoti magno, & senioribus reliquoque populo Judæorum fratribus, Salutem.* [*Ibid.* 20,--23.] Lectæque sunt & Romanorum & Spartiatarum litteræ coram ecclesia Hierosolymis. [*Ibid.* 19.]

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

Antiochus Theos, Alexandri Balæ filius, à Diodoro sive Tryphone tutore suo per fraudem occisus est: corruptis quidem medicis, qui eum calculi dolore consumi ad populum mentiti dum secant illum, occiderunt. Tryphon vero à patria sua exorsus, Apamia cum Larissa, Casianis, Megara, Apollonia, & cæteris urbibus circum vicinis, primum potitus est; indeque progressus, reliquam Syriam invasit, regnique diadema sibi imposuit, fecitque plagam magnam in terra. [I. *Maccab.* XIII. 31,32. *cum Livio, lib.* 55. *Strabone, lib.* 16. *pag.* 752. *& Justino, lib.* 36. *cap.* 1.]

Tryphon ex privato Rex ita factus, per Senatus Romani sententiam principatum suum confirmare maturavit. Auream igitur Victoriam, decem millium aureorum pondus habentem, Romanis per legatos misit: credens, tum ob doni pretium, tum quod felix esset Victoriæ augurium, Regem se ab illis appellandum. Verum Senatus versutia spes ejus hîc elusa est. Accepto enim donario, pro Tryphonis nomine, Regii pueri per dolum ab eo occisi titulum inscribi jussit. [*Diodor. Sicul. legat.* 31.] Quo nihil ille tamen deterritus, nummos cudendos curavit, quorum adhuc aliqui extant, ΒΑCΙΛΕΩC ΤΡΥΦΩΝΟC & ΤΡΥΦΩΝΟC ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟC ΒΑCΙΛΕΩC inscriptionem præferentes. Regnum enim occupare ausus, & *Regis* appellationem, & pro vetere *Diodoti* novum *Tryphonis* nomen, cœpit sibi assumere. [*Appian. Syriac. pag.* 132.]

Sarpedon copiarum Demetrii dux, à Tryphonis exercitu cui Ptolemaidis incolæ se adjunxerant, superatus, cum suis militibus in mediterraneam regionem secessit. Sed dum victores Tryphoniani per oram maritimam inter Ptolemaidem & Tyrum iter facerent, repente ad ingentem altitudinem elatus maris fluctus in terram irruens, alios in pelagus abreptos, alios in locis concavis relictos suffocavit; ac deinde recedens, cum mortuorum cadaveribus ejectos acervatim pisces multos detexit. Quam calamitatem cum Sarpedonis milites intellexissent, eo celeriter reversi, hostium quidem strage lætati sunt, pisces vero abunde multos collegerunt, & ante portas Ptolemaidis (ubi pugna commissa fuerat) Ποσειδῶνι Τροπαίῳ sive *Neptuno Aversori* sacrificaverunt. [*Strabo, lib.* 16. *pag.* 758. *& Athenæus, lib.* 8. *cap.* 2. *ex Possidonii Stoici Historia.*

Simon, Judæorum Dux & Pontifex, instauravit munitiones Judææ, circummuniens eas turribus altis & muris magnis & portis & vectibus; posuitque annonas in munitionibus. Præ aliis vero urbibus Bethsuram muniendam curavit, quæ in finibus Judææ, ubi fuerant arma hostium antea; posuitque illic præsidium Judæorum. [I. *Maccab.* XIII. 33. XIV. 7,33.]

Adhæc Simon, actus Tryphonis meras rapinas fuisse videns, per delectos viros coronam auream ad Demetrium Nicatorem regem misit: rogans, ut tributorum remissionem Judææ concederet. [I. *Maccab.* XIII. 34,37. XIV. 10,33.]

Audiens Demetrius Simonis legatos honorifice à Romanis fuisse exceptos, atque à Judæis Sacerdotibusque Principatum & Pontificatum ipsi & posteris fuisse concessum; confirmavit & ipse ei Pontificatum, fecitque eum unum ex amicis suis. [I. *Maccab.* XIV. 38,--41. Epistolam quoque ad illum misit, ita inscriptam. *Rex Demetrius Simoni Pontifici & amico Regum, & Senioribus gentique Judæorum Salutem.* in qua, pace cum illis facta & omnium præteritorum errorum ἀμνηστία promissa, priora omnia pacta (Jonathani indulta, I. *Maccab.* XI. 32,--37.) confirmavit, munitiones quas extruxerant illis concessit, tributa omnibus & rerum vœnalium vectigalia Hierosolymitanis remisit. Atque ita, anno regni Græcorum 170 sublatum est jugum Gentium ab Israële: cœpitque populus in syngraphis & contractibus scribere; *Anno primo, Simone Pontifice magno & stratego ac duce Judæorum.* [I. *Maccab.* XIII. 35,--42. *Joseph. lib.* 13. *cap.* 11.]

In illis diebus Simon Gazæos, qui mortuo Jonathane rebellaverant, obsedit &, per helepolim concussa & expugnata turre, ad deditionem compulit. A civibus vero misericordiam ejus suppliciter implorantibus ille flexus, non delevit eos, sed ejecit ex urbe: & domibus ab idolis & omni immunditia purgatis, hymnis Deum celebrans urbem ingressus est; collocatisque ibi veris Dei cultoribus, munivit eam, & ædificavit sibi in ea domum, in quam subinde se conferret. [I. *Maccab.* XIII. 43,--48.]

3862 Sexta Æquinoctii autumnalis observatio, anno 36 tertiæ Periodi Calippicæ, Ægyptiacorum ἐπαγομένων die 4, (Septembris Juliani 26) vespere sub Solis occasum, ab Hipparcho facta est. [*Ptolem. lib.* 3. *cap.* 2.]

Alexandra Judæorum postea regina, nunc nascitur: siquidem annos 73 illa vixerit; ut apud Josephum legitur, libri 13. Antiquitat. capite ultimo; & in 33. capitulo Judaicæ Historiæ, quæ Arabice, secundi libri Maccabaici titulo, ad calcem Bibliorum Parisiensium πολυγλώττων excusa extat. Hæc ab Eusebio in Chronico, Epiphanio in hæresi 29. Ναζωραίων, Hieronymo in Daniel. cap. 9. & 11. atque Severo Sulpicio in sacr. histor. lib. 2. *Salina* etiam appellata reperitur. Quod Eusebius, uti solet, à Julio Africano; ille à Justo Tiberiensi, vel alio aliquo rerum Judaicarum scriptore hausisse videtur.

Quum altero jam anno præsidiarii arcis Hierosolymitanæ omni commeatu excluſi fame enecarentur, dedere se coacti sunt. Quibus inde ejectis, mundavit Simon arcem ab idolorum inquinamentis: ingressusque est in eam die 23. mensis 2. (Ijar,) anno regni Græcorum 171, cum ramis palmarum, cinyris, cymbalis, nablis, hymnis & canticis. Constituitque quotannis agitari diem illum cum lætitia: quod hoste liberati essent, qui Israelitis Templum adeuntibus

4572 | 142

1. *Usser. Annal. p. post.*

tantopere nocuerat. Et munivit arcem, & montem Templi, cui illa imminebat, ad securitatem tum regionis tum civitatis : habitavitque ipse ibi cum suis. [I. *Maccab.* XIII. 49,--53. & XIV. 7,36,37.]

Videns Simon filium suum Johannem (Hyrcanum postea cognominatum) virum fortem esse, copiarum omnium ducem eum constituit : & habitavit in Gazaris, [I. *Maccab.* XIII. 54.] in finibus Azoti, ubi hostes prius habitaverant : pro quibus Judæos Simon ibi collocavit. [XIV. 7,34.] Gadari videlicet illa, quam Judæos suam fecisse dicit etiam Strabo. [*lib.* 16. *pag.* 759.]

Demetrio Nicatori ex Cleopatra Ptolemæi Philometoris filia natus est filius Antiochus, ab adunco naso Grypus cognominatus. Siquidem 45 annos vixit ; ut habet Josephus. [*lib.* 13. *cap.* 21.]

3863 Anno 37 tertiæ Periodi Calippicæ, Nabonasari 607, mensis Ægyptii Tybi die 2, (Januarii Juliani 27 desinente,) horis 2 ante mediam noctem, Eclypsis Lunæ in Rhodo ab Hipparcho est observata. [*Ptolem. lib.* 6. *cap.* 5.] 4573 141

Cum à Demetrii Nicatoris imperio passim civitates deficerent, ad abolendam segnitiæ maculam ille bellum Parthis inferre statuit. Parthis tum imperabat Mithridates Pampatii regis filius, communi Parthicorum regum cognomine Arsaces & Arsacides dictus, ipsoque Arsace proavo suo, regni Parthici conditore, (à quo cognomentum illud ad successores omnes est traductum) non minor : quippe qui Parthicum imperium ab oriente usque ad Indum fluvium, ab occidente usque ad Euphratem virtute sua propagavit. [*Justin. lib.* 36. *cap.* 1. & 41. *cap.* 5,6. *Oros. lib.* 5. *cap.* 4.] Quod quomodo ab eo effectum fuerit, priusquam ad Parthicam Demetrii expeditionem accedamus, non abs re fuerit exponere.

Eodem ferme tempore quo in Parthis Mithridates, in Bactris Eucratides, magni uterque viri, regna inierunt. Sed Parthorum fortuna felicior, ad summum hoc duce imperii fastigium eos perduxit. Bactriani autem per varia bella jactati, non regnum tantum verumetiam libertatem amiserunt. Siquidem Sogdianorum & Arachatorum & Dranganitanorum Indorumque bellis fatigati, ad postremum ab invalidioribus Parthis, velut exsangues, oppressi sunt. [*Justin. lib.* 41. *cap.* 6.] Victorque Arsaces sive Mithridates ad Indiam usque progressus, regionem in qua Porus olim regnaverat, gentesque omnes quæ inter Hydaspem fluvium & Indum jacent, nullo negotio subegit. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag.* 358. *Oros. lib.* 5. *cap.* 4.] Fuerunt autem Bactrii illi Græcorum reliquiæ, qui à Syriæ regibus Seleuci Nicatoris successoribus Bactrianam abalienantes, etiam Arianam obtinuerunt & Indiam : non modo Pattalenam occupantes, sed & reliquam oram maritimam, & quod Tessariosti dicitur ac quod Sigertidis regnum. Quin & majorem Indiæ partem quam ipsum Alexandrum & Macedones illos subegisse, in Parthicis suis affirmat (sed contra aliorum sententiam) Apollodorus : addens etiam, Eucratidem in ea mille urbes sub se habuisse. [*Strabo, lib.* 11. *pag.* 516. & *lib.* 15. *pag.* 686.] Multa vero Eucratides bella magna virtute gessit : quibus attritus, quum obsidionem Demetrii regis Indorum pateretur, cum 300 militibus 60. millia hostium assiduis eruptionibus vicit ; quintoque mense liberatus, Indiam in potestatem redegit. Unde quum se reciperet, à filio quem socium regni fecerat in itinere interfectus est : qui non dissimulato parricidio, velut hostem non patrem interfecisset, & per sanguinem ejus currum egit, & corpus abjici insepultum jussit. Dum hæc apud Bactros geruntur, interim inter Parthos & Medos bellum oritur. Cum varius utriusque populi casus fuisset, ad postremum victoria penes Parthos fuit. His viribus auctus Mithridates, Mediæ Bacasin præponit : ipse in Hyrcaniam proficiscitur. Unde reversus, bellum cum Elymæorum rege gessit : quo victo, hanc quoque gentem regno adjecit ; imperiumque Parthorum à monte Caucaso, multis populis in ditionem redactis, usque ad flumen Euphratem protulit. [*Justin. lib.* 41. *cap.* 6.] Victo enim Demetrii Nicatoris præfecto, Babyloniam urbem finesque ejus universos victor invasit. [*Oros. lib.* 5. *cap.* 4.]

Græci & Macedones superiorum satrapiarum, novi Parthorum populi superbiam indigne ferentes, ad Demetrium Nicatorem crebras miserunt legationes : pollicentes, si ad eos veniret, se illi dedituros & cum eo contra Arsacem Persidis ac Mediæ regem dimicaturos. Qua spe ille accensus, properavit ad illos ; & anno regni Græcorum 172 copias suas congregans, in Mesopotamiam venit, & hanc & Babyloniam & Mediam simul occupaturus ; cogitans se, superiorum satrapiarum auxiliis semel auctum, facile Tryphonem è regno Syriæ exturbaturum. Magna vero alacritate ibi exceptus, quum & Persarum & Elymæorum Bactrianorumque auxiliis juvaretur, multis præliis Parthos fudit. Ad postremum tamen ab uno ex Arsacis principibus ad comprehendendum eum misso pacis dissimulatione deceptus atque insidiis circumventus, amisso exercitu, vivus in potestatem hostis venit ; traductusque per ora civitatum, populis qui desciverant in ludibrium favoris ostensus, ac deinde custodiæ mancipatus est. [I. *Maccab.* XIV. 1,2,3. *Joseph. lib.* 13. *cap.* 9. *fin. Justin. lib.* 36. *cap.* 1. & *lib.* 38. *cap.* 9.] Addit Georgius Syncellus ferro vinctum fuisse custoditum, indeque *Sideritæ* cognomentum postea obtinuisse.

Arsaces vero in tantam regni amplitudinem evectus, haudquaquam ad luxum ac superbiam (quod plerisque principibus usu venire solet) se contulit : sed clementia in subditos, fortitudine adversus hostes est usus. Cumque plurimas gentes imperio suo subjecisset, ex singulis collecta optima quæque instituta Parthis communicavit. [*Diodor. Sicul. in Excerpt.*

Vales.

Valesi. pag. 361.] Demetrio etiam in Hyrcaniam missо non cultum tantum regium benignè præstitit, sed & filiam in matrimonium dedit; regnumque Syriæ, quod Tryphon occupaverat, restituturum promisit. [*Justin. lib. 36. cap. 1. & lib. 38. cap. 9.*] quanquam Demetrium in Phraatæ (Mithridatis fratris & successoris) regia vixisse, ejusque sororem Rhodogunam in matrimonium duxisse, scribat Appianus. [*in Syriac. pag. 132.*]

Anno regni Græcorum 172, mensis (6) Elul. die 18, Pontificatus Simonis anno tertio (desinente; à morte sc. fratris Jonathanis, postquam Pontificatum ille suscepit, deducto) in congregatione magna Sacerdotum & populi principumque gentis & seniorum regionis, scriptura publica est edita; in qua & insignia ejus in gentem Judaicam merita recensentur, & jura Majestatis ipsi & posteris ejus concessa, ut esset eorum Imperator, & summam inspectionem haberet in præpositos operibus & sartis tectis Templi; in præfectos Toparchiis, in exercituum ductores & præfectos munitionibus. Item ut sacrorum curam haberet, utque obediretur ei ab omnibus; ut scriberentur sub nomine ejus omnes syngraphæ in regione & ut indueretur purpura aurumque gestaret. Nec liceret ulli expopulo aut Sacerdotibus rescindere quicquam horum, aut contradicere iis quæ ab illo dicerentur; aut cogere conventum in regione sine illo, aut indui purpura ornarive fibula aurea. Quæ cum recepisset Simon, placuit ei Pontificatu fungi esseque Imperatorem & ethnarcham Judæorum ac Sacerdotum, & præesse omnibus. Tum scripturam hanc poni jusserunt in tabulis æreis, easque columnis appendi in porticibus Templi, in loco conspicuo; atque exempla ejusdem poni in Templi gazophylacio, ut inde haberet Simon & filii ejus. [I. *Maccab.* XIV. 26, -- 49.]

3864 Milites Tryphonis mores pertæsi, defecerunt ad Cleopatram Demetrii Nicatoris uxorem, quæ tum in Seleucia cum liberis se incluserat. Misit vero illa ad Demetrii (mariti sui captivi) fratrem Antiochum; conjugium suum & regnum ei offerens. Quod fecit illa partim amicorum suasu, partim quod timeret ne Seleucienses quidam urbem Tryphoni traderent. [*Joseph. lib. 13. cap. 12.*] 4574 140

Antiochus hic, Demetrii Soteris filius; apud Josephum [*lib. 7. Antiquit. cap. 12. & lib. 13. cap. 16.*] à religione pius; & [*lib. 13. cap. 12.*] paterno cognomento *Soter* dictus reperitur; apud Trogum Pompeium [*in Prolog lib. 39.*] & Eusebium [*in Chronico,*] *Sidetes* vel *Sedetes*: sive à venatione (quæ Syris צידה est, & cui summè illum deditum fuisse Plutarchi Problemata indicant) cognomentum illud acceperit, sive ab urbe Sidensi, ex qua ad Tryphonem obsidendum profectum illum fuisse scribit Georgius Syncellus. In Asia prius educatum, & cum seniore fratre Demetrio Nicatore apud Cnidium hospitem à Demetrio Sotere patre depositum fuisse refert Justinus. [*lib. 35. cap. 2. & 36. cap. 1.*] Rhodi de captivitate fratris, & quid secutum esset, eum didicisse, refert Appianus. [*in Syriac. pag. 131.*] atque ex insulis maris Regis assumpto titulo, litteras eum Simoni Sacerdoti summo & Ethnarchæ totique genti Judæorum, in I. *Maccab.* XV. 1, 2. misisse legimus.

In hisce litteris, de hostibus suis ille questus, ostendit se ad ultionem sumendam paratum; ne fortè Regis nomen frustra usurpasse videretur. Inde conciliandi Simonis causa, confirmat ei immunitates & privilegia ab aliis regibus concessa; & jus monetæ propria nota cudendæ adjicit. Hierosolymam quoque cum Sanctuario ab omni regia jurisdictione liberam esse decernens, plura etiam majoraque se collaturum cum regnum obtineret promittit. [*Ibid.* 3. -- 9.]

3865 Numenius Antiochi filius & alii legati, ad renovandam cum Romanis amicitiam & societatem à Simone pontifice populoque Judæorum missi, Romam venerunt: clypeum aureum magnum ponderis mille minarum secum afferentes. Quo accepto, Lucii Consulis litteræ ad Reges & provincias eis sunt traditæ: ut nihil in Judæos intentarent mali, neque auxilium ferrent pugnantibus adversus eos; & si quando transfugæ ex Judæa ad eos venirent, Simoni pontificiеos traderent secundum patriam legem puniendos. [I *Maccab.* XIV & XV. 15, -- 21.] 4575 139

Lucius iste L. Calpurnius Piso fuit, L. Popilii Lænatis (in Hispaniam contra Numantinos missi) collega: quorum Consulatus apud Valerium Maximum, lib. 1. cap. 3. hæc occurrit mentio. *P. Cornelius Hispalus prætor peregrinus, M. Popilio Lænate, L. Calpurnio Consulib. edicto Chaldæos intra decimum diem abire ex urbe atque Italia jussit: levibus & ineptis ingeniis, fallaci siderum interpretatione, quæstuosam mendaciis suis caliginem injicientes.* quanquam in sua editione Stephanus Pighius, pro *Lucii* prænomine, *Cnei* ex Fastis Consularibus Cassiodori, contra codicum fidem hic substituerit.

Reges, ad quos missæ sunt hæ litteræ, quinque fuerunt: Ptolemæus Euergetes II. sive Physcon Ægypti, Demetrius Nicator (licet captivus apud Parthos jam detentus) Syriæ, Attalus Philadelphus Asiæ Pergamenæ, Ariarathes Cappadociæ, & Arsaces sive Mithridates Parthiæ. Civitates, regiones & insulæ, 19. Sampsama, (vel, ut in Latino habetur, Lampsacus) Sparta, Delus, Myndus, Sicyon, Caria, Samus, Pamphylia, Lycia, Halicarnassus, Rhodus, Phaselis, Coos, Sida, Aradus, Gortyna, Cnidus, Cyprus, & Cyrene. [I. *Maccab.* XV. 16, 22, 23.]

Anno regni Græcorum 174, Antiochus Sidetes in terram patrum suorum reversus est. [*Ibid.* 10.] ubi in matrimonium Cleopatram uxorem fratris recepit: [*Justin. lib. 36, cap. 1.*] quod Rhodogunam regis Parthorum filiam Demetrius duxisset, indignatam. [*Appian. Syriac. pag. 132.*] Regnavitque dehinc Antiochus annos 9. [*Porphy. & Euseb.*]

Transeuntibus ad Antiochum omnibus copiis, paucæ cum Tryphone remanserunt: qui ita de-

relictum se videns, Doram (urbem Phœniciæ maritimam) fuga se recepit. Quo eum persecutus Antiochus, tum terrestribus peditum 120 & equitum 8 millium, tum navalibus copiis urbem ita arctè circumsedit, ut neminem ex ea egredi vel in illam ingredi sineret. [1. *Maccab.* XV. 10, -- 14.]

Interea Numenius ejusque comites Roma venerunt; litteras ad Reges & provincias, earumque exemplum ad Simonem Pontificem scriptum, secum ferentes [*Ibid.* 15, 24.]

Antiocho arcta obsidione & crebris insultibus Tryphonem in urbe Dorensi prementi, misit Simon delectorum virorum duo millia, cum argento & auro & multis instrumentis bellicis. Quæ ille accipere noluit: sed omnia quæ prius cum eo pactus fuerat rescindens, alienabatur ab eo. Unde ad Simonem misit Athenobium, ut Gazaram & Joppen & arcem Hierosolymitanam ab eo repeteret, & tributa locorum extra fines Judææ ab eo possessorum exigeret; aut pro illis 500 talenta argenti, & pro damnis illatis tributisque urbium alia talenta 500 postularet: bellum minitans, nisi imperata fierent. [*Ibid.* 25. -- 31.]

Veniens Athenobius amicus regis Hierosolymam, ut vidit Simonis magnificentiam, abacum multo auro argentoque instructum, & reliquum domesticum apparatum, & verba Regis ei retulit. At Simon se aliena negavit opida possidere, sed sua ab hostibus injustè detenta legitimi belli jure recuperavisse: pro Joppe vero & Gazaris, ex quibus gravia damna ab hostibus populus passus fuerit, centum talenta obtulit. Ille cum ira ad Antiochum reversus, renunciavit ei quæ audierat & viderat: neque minore ira Rex excanduit; videns sibi non obtemperari, nec objectam vim timeri. [*Ibid.* 32, -36.]

Tryphon interim conscendens navem fugit in aliam Phœniciæ maritimam urbem Orthosiada. [*Ibid.* 37.]

Tum constituit Antiochus Cendebæum præfectum regionis maritimæ; datisque ei pedestribus & equestribus copiis, mandavit ei ut extrueret Cedronem (vel, ut Latinus codex habet, Gedorem; de qua Josu. XV 58.) & bellum Judæis inferret: ipse autem Rex persequebatur Tryphonem. [*Ibid.* 38, 39.]

Cendebæus Jamniam adveniens, cœpit Judæam invadere & captivum ducere populum & occidere: extructaque Cedrone (vel Gedore,) collocavit ibi equites & copias peditum, qu excursionibus vias Judææ infestarent; quemadmodum præceperat ei Rex. [*Ibid.* 40, 41.]

3866 Ascendens Johannes (Hyrcanus) de Gazaris nuntiavit Simoni patri suo quæ à Cendebæo gerebantur; qui senio jam fractus, duobus senioribus filiis suis Judæ & Johanni belli curam commisit. Illi delectis ex regione 20 millibus bellatorum & equitibus profecti sunt contra Cendebæum, & pernoctarunt in oppido natali suo Modin. Inde mane surgentes profecti sunt in campum, ubi eis occurrit copiosus adversariorum exercitus: sed interjectus erat torrens inter ipsos. Johannes prior vadum ingressus est, ducemque populus celeriter secutus est: quem ita divisit, ut equites in medio peditum positi, eos protegerent, & vicissim protegerentur ab ipsis, contra ingentem adversariorum equitatum. Clanxeruntque sacris tubis, fusoque Cendebæo & ejus exercitu ceciderunt ex illis saucii multi; residuis vero alii in munitionem quam Cendebæus extruxerat, alii alio fugerunt. Quos Johannes persecutus est (fratre ejus Juda vulnerato) usque ad turres quæ in agris Azoti, circiter duo hominum millia occidit: succensisque turribus illis, incolumem in Judæam reduxit exercitum. [1. *Maccab.* XVI. 1, -10.]

Tryphon postremo ad populares suos Apameam se recepit. Quo tempore contigisse videtur 4376 quod de eo Frontinus. [*libro 2. Stratagem. cap.* 13.] *per totum iter fugientem pecuniam sparsisse, eaque sectantes Antiochi equites moratum, effugisse.* Apamea vero vi capta interfectum esse Tryphonem triennio post captum à Parthis Demetrium, Josephus significat. [*lib.* 13. *cap.* 12.] Ab Antiocho magno cum labore tandem interfectum, Appianus; [*Syriac. pag.* 132.] in quodam castello inclusum, ad mortem sibi conscisendum adactum fuisse, scribit Strabo. [*lib.* 14. *pag.* 668.] Ex Orthosia fugatum, in ignem insilientem periisse, refert Georgius Syncellus.

In Ægypto militiæ præfectus Hierax, cum & rei bellicæ scientissimus, & in congressibus admodum popularis ac præterea eximia animi magnitudine esset, Ptolemæi Physconis Imperium sustinuit. Nam cum Ptolemæus pecuniæ inopia premeretur, militesque stipendiis fraudati deficere ad Galæstem parati essent, ipse ex sua pecunia numerato militibus stipendio seditionem pacavit. Regem vero ipsum Ægyptii prorsus despiciebant; cum viderent & in sermonibus puerilem, & effusum in fœdissimas libidines, & ob intemperantiam effœminato corpore esse. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. H. Valesii, pag.* 361. 362.]

In Asia Pergamena, Attalum Philadelphum fratrem Eumenis longo otio & pace dissolutum Philopœmen amicorum unus gubernabat: ita ut Romani subinde per jocum quærerent ex his qui ex Asia navigabant, Rexne apud Philopœmenem aliquid posset. [*Plutarch. in lib. An seni sit gerenda Respublic.*] Nec tamen Attalus filiorum suorum ulli regnum relinquere voluit; sed Eumenis fratris filio, cujus tutela ipsi commissa fuerat, virilem ætatem adepto vivus diadema imposuit Regisque nomen detulit. [*Id. in Apophthegmat. & in lib. περὶ φιλαδελφίας.*]

Post mortem patrui Attali, Attalus Philometor cognominatus, quem ex Stratonica filia Ariarathis Cappadocum regis Eumenes sustulerat, per quinquennium regnum Pergamenum obtinuit. [*Strabo, lib.* 13. *pag.* 624.]

Hic acceptum regnum cædibus amicorum & cognatorum suppliciis statim fœdavit; nunc matrem anum, nunc Beronicen sponsam maleficiis eorum necatam confingens. [*Justin. lib.* 36.

cap.

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

cap.4.] Cumque ex paternis amicis potissimos ac nobilissimos insidiarum adversus se suspectos habuisset, cunctos è medio tollendos sibi esse statuit. Delectos igitur ex barbaris stipendiariis cruentissimos quosque & pecuniæ avidissimos in cellis quibusdam palatii abscondit, moxque accersitis in regiam ex omni amicorum numero iis quos maxime suspectos habebat, cunctos barbarorum ministerio interfecit; ac confestim liberos uxoresque eorum eodem supplicio affici mandavit. Cæteros vero amicos, qui aut militaribus copiis aut civitatibus præerant, partim per fraudem & insidias sustulit, partim comprehensos cum omni familia obtruncavit. Itaque cum ob crudelitatem non subditis modo sed etiam finitimis omnibus invisus esset; cuncti ex ejus ditione rerum novarum desiderio erecti erant. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii. pag.*370.]

3867 Post hanc scelestam violentiæ rabiem, squalidam vestem sumpsit, barbam capillosque in modum reorum summisit; non in publicum prodire, non populo se ostendere, non domi lætiora convivia inire, aut aliquod signum sani hominis habere: prorsus ut pœnas pendere manibus interfectorum videretur. [*Justin. lib.*36. *cap.*4.]

Attalus dimissa regni administratione, hortos fodiebat, gramina seminabat, & noxia innoxiis permiscebat, eaque omnia veneni succo infecta velut peculiare munus amicis mittebat. [*Id. ibid.*] Neque tantum hyoscyamum & helleborum, sed etiam cicutam & aconitum & dorycnium ipse in hortis regiis seminabat & plantabat: liquoresque & semina & fructus horum elaborabat cognoscere, ac suo quæque tempore colligere. [*Plutarch. in Demetrio.*] Libros quoque de agricultura eum scripsisse, à Varrone [*de re rustic. lib.*1. *cap.*2.] Columella, [*lib.*1. *cap.*1.] & Plinio, [*lib.*18. *cap.*3.] docemur. | 4577 | 137

Antiochus Sidetes civitates, quæ initio fraterni imperii defecerant summa industria persecutus est; domitasque rursus regni terminis adjecit. [*Justin. lib.*36. *cap.*1.]

3868 Ptolemæus Evergetes II. sive Physcon multos Alexandriæ cives, qui eum in regnum vocaverant, jugulavit; & non paucos eorum qui cum fratre ipsius (Philometore, quo cum simultates habuerat) pubescentes adoleverant in exilium egit. Cædisque licentia peregrinis militibus data, omnia sanguine quotidie manabant. [*Justin. lib.*38. *cap.*8. *Athenæus lib.*4. *cap.*24. *fin.*] Ipsam quoque sororem ac conjugem Cleopatram, filia ejus virgine per vim stuprata & in matrimonium adscita, repudiavit. Quibus rebus territus populus in diversa laspus est, patriamque metu mortis exul reliquit. Solus igitur in tanta urbe cum suis relictus Ptolemæus, cum regem se non hominum sed vacuarum ædium videret, edicto peregrinos solicitavit. [*Justin. ibid.*] Atque hinc urbes insulasque replevit grammaticis, philosophis, geometris, musicis, pædagogis, pictoribus, medicis, & aliis multis artificibus; qui ob inopiam ea docentes quæ scirent, multos viros eximios effecerunt. Cumque jam, ob continuos bellorum motus qui Alexandri successorum temporibus exarserunt, ἐγκύκλιος παιδεία defecisset ac exoleviset; hac occasione disciplinarum omnium renovatio rursus facta est. [*Athenæus, ut supr.*] | 4578 | 136

P. Scipio Æmilianus (qui eversa Carthagine cognomentum *Africani* obtinuit) Spurius Mummius & L. Metellus, legati à Romano Senatu ad inspicienda sociorum regna & urbes & res eorum componendas missi, Ægyptum, Syriam, Asiam, Græciam, sedulo perlustrarunt. [*Cicero, in Somnio Scipionis. Strabo, lib.*14. *pag.*699. *Justin. lib.*38. *cap.*8. *Plutarch. in Apophthegmat. Athenæus, lib.*6. *cap.*8. *& lib* 12. *cap.*27.] Nobilem hanc legationem P. Scipionem *ante censuram* obiisse, scribit in *Lucullo* Cicero; post censuram & paulo ante secundum Consulatum eam contigisse, idem in Scipionis Somnio significat: *post duos* vero *Consulatus, totidemque sua præcipua gloriæ triumphos.* Carthaginiensem & Numantinum, legatione hac eum functum fuisse affirmat Valerius Maximus. [*lib.* 4. *cap.*3.] Polybius, qui Numantinum bellum peculiari opere (ut ex Ciceronis lib.5. ad familiar. epist. 12. notum est) descripsit, etiam hujus legationis meminit; (ut ex Athenæo, lib.6. cap.8. & Suida in voce βάσις collato cum Diodori Siculi legat. 32. intelligimus:) non alia ad operis instituti rationem occasione magis accommodata, quam quod legatione illa peracta, Scipio ad finem bello Numantino imponendum missus fuerit. Eamque ob causam, è tribus variantibus sententiis mediam nobis hic amplecti libuit.

Scipio in legatione hac ex amicis non *Caium Lælium* (ut in vitiatis Aurelii Victoris de viris illustr. cap. 58. exemplaribus legitur) sed *Panætium philosophum*, unum omnino comitem secum assumpsit. [*Cicero, in Lucullo. Plutarch. in Apophthegmat. & libello de philosophando cum Principibus ex historia Posidonii.*] Cui *Posidonius Stoicus* ab Athenæo, [*lib.*12. *cap.*27.] perperam adjungitur; ætate (ut suo loco apparebit) longe posterior. Servos *quinque* solos secum Scipio duxit, testibus Posidonio & Polybio; (ex quibus corrigendus & Valerius Maximus qui *septem*, & Aurelius Victor qui *duos* illi assignant:) atque de his uno in peregrinatione mortuo, alium nolens emere, domum scripsit, ut alius sibi in illius locum Roma mitteretur. [*Athenæ. lib.*6. *cap.*8. *Plutarch. in Apophthegmat.*] Itaque cum per socios & exteras gentes iter faceret, non mancipia ejus, sed victoriæ numerabantur: nec quantum auri & argenti, sed quantum amplitudinis pondus secum ferret, æstimabatur. (*Valer. Maxim. lib.*4. *cap.*3.)

3869 Peregrinis edicto Ptolemæi Evergetæ Alexandriam confluentibus, legati Romanorum eo appulerunt. (*Justin. lib.*38. *cap.*8.) Ubi cum Scipio navi egressus capite veste cooperto procederet, circum curritantes Alexandrini rogaverunt ut retegeret faciem, desiderioq; ejus videndi captis spectandam præberet: vocemque & plausum eo impetrato sustulerunt. (*Plutarch. in Apophthegm.*)

Rex

Rex vero legatis obvius procedens, ridiculus Romanis fuit. Erat enim & vultu deformis, & ſtatura brevis, & ſagina ventris non homini ſed belluæ ſimilis. Quam fœditatem nimia ſubtilitas perlucidæ veſtis augebat; prorſus quaſi aſtu inſpicienda præberentur, quæ omni ſtudio occultanda pudibundo viro erant. Sic enim, ex Trogo Pompeio, Juſtinus, [*lib.* 38. *cap.* 8.] hominem depinxit: quem ex Poſſidonii Stoici Hiſtoriarum libro 7. ita nobis exhibuit Athenæus, [*lib.* 12. *cap.* 17.] Natali Comite interprete. *Corpus ob delicias craſſitudine corruptum fuerat, & à ventris magnitudine, quem circundare difficile erat omnino. Ob quæ veſtem talarem manicas ad talos uſque habentem induerat: neque unquam pedeſtris incedebat, niſi propter Scipionem.* Cujus ambulationem cum Rex ob ignaviam & molliciem corporis ægre magno niſu æquaret; Scipio Panætio in aurem inſuſurravit. *Jam nunc Alexandrini fructum noſtræ peregrinationis ceperunt, qui propter nos Regem viderint deambulantem*, ut in Apophthegmatibus refert Plutarchus. Ex quo perſpicitur, quam recte Dalechampius Athenæi interpres verba illa, μεσὴν μηδέποτε πεζὸς, εἰ μὴ διὰ Σκιπίωνα, reddiderit: *Pedibus ille nunquam ex regia prodibat, ſed perpetuo ſcipione ſubnixus.*

Rex opulentis conviviis legatos excepit, & circumducens oſtendit eis tum palatia tum reliquam regiam gazam. Illi autem virtute præſtantes, cibis quidem modicis & ad ſanitatem conducentibus uſi, opulentum illum apparatum, ut qui animum ſimul & corpus corrumperet, contemnebant: obiter vero & quaſi nullius pretii eſſent intuentes ea quæ à Rege in admiratione habebantur, quæ conſideratione ſua digna erant accurate obſervabant; urbis ſitum & amplitudinem, & quæ circa Pharum erant peculiaria. Memphin deinde navigantes, regionis bonitatem, Nili oportunitates, urbium multitudinem, infinitas incolarum myriadas, Ægypti munitionem, totamque regionis excellentiam, quam bene ea eſſet ad imperii & ſecuritatem & magnitudinem comparata, conſiderabant. Mirati denique Ægyptum incolentium multitudinem & locorum commoditates, maximum in ea imperium conſtitui potuiſſe cenſebant, ſi idoneos Dominos regnum illud nactum fuiſſet. Deinde, rebus Ægypti luſtratis, in Cyprum, atque inde in Syriam ſunt profecti. [*Diodor. Sicul. legat.* 32.]

Mithridati Evergetæ regi Pontico natus eſt Mithridates ille magnus, qui *Dionyſius* ſive *Bacchus* cognominatus eſt; & *Eupator*. Unde & urbi à ſe conditæ *Eupatoriæ* nomen dedit. [*Appian. in Mithridatic. pag.* 176. *&* 251.] In urbe vero Sinopenſi & natus & educatus eſt: quam idcirco in eximio honore ille habuit, caputque totius regni fecit. [*Strabo, lib.* 12. *pag.* 545.]

Quo genitus Mithridates eſt anno, ingens Cometes effulſit. [*Juſtin. lib.* 37. *cap.* 2.] non alius profecto quam ille, cujus in Naturalium quæſtionum lib. 7. cap. 15. Seneca ita meminit. *Attalo regnante, initio Cometes apparuit modicus: deinde ſuſtulit ſe diffuditque, & uſque in æquinoctialem circulum venit; ita ut illam plagam cœli, cui lactea nomen eſt, in immenſum extentus æquaret.* Mithridati enim, cum Eutropio [*lib.* 6.] & Oroſio, [*lib.* 6. *cap.* 5.] qui Livium ſequi ſolent, annos vitæ 72. tribuimus. Si enim, cum Appiano, [*pag.* 249.] annos tantum 68. aut 69. vixiſſe dixiſſemus: poſt extinctum Attalum, non eo regnante, Cometes ille apparuiſſet.

Simon Judæorum Pontifex & ethnarcha, circumiens Judææ civitates & adminiſtrationis earum curam gerens, una cum filiis ſuis Mattathia & Juda Jerichuntem deſcendit anno regni Græcorum 177. menſe undecimo, qui Sabat vocatur. Ibi excepit eos Ptolemæus Abubi filius, Simonis Pontificis gener, in Doc caſtello quod munierat. Hic à ſocero ſuo Jerichuntinæ provinciæ præpoſitus, cum divitiis abundaret, proprio nomine imperium regionis obtinere cupiebat. Simonem igitur cum filiis lauto convivio excipiente illo in præſidiaria domo, ubi largius illi bibiſſent, ſicarii quos abſconderat armati cum eo ingreſſi, Simonem & duos filios & quoſdam ex famulis ipſius perfide trucidarunt. [I. *Maccab.* XVI. 11,--17.] Simonem inſidiis generi ſui Ptolemæi in convivio cæſum fuiſſe, quum octo omnino annos Judæis præfuiſſet, refert Joſephus. [*lib.* 13. *cap.* 14.] Nos, poſt mortem fratris Jonathanis, per annos 8. & menſes 3. circiter, ſummo Pontificatu functum illum fuiſſe, ex Maccabaica Hiſtoria colligimus. 4573

Ptolemæus ſtatim de perpetrato ſcelere Antiochum Sidetem regem certiorem fecit; petens ab eo exercitum in auxilium, ut ei regionem & urbes Judæorum in manus traderet. [I. *Maccab.* XVI. 18.] Quæ tam ſubita enunciatio patrati criminis, promiſſioque tradendæ regionis, non levem ingerit ſuſpicionem totum hoc facinus non ignaro Rege fuiſſe ſuſceptum; & ab eodem dignitatem quam iſte proditor ambiebat illi in pretium ſceleris prius fuiſſe promiſſam: quemadmodum in Annalium ſuorum Epitome obſervat Jacobus Salianus. Quo & illud ſpectat, quod in Prologo libri 36. Trogi Pompeii legitur: *Antiochum, interfecto Hyrcano, Judæos ſubegiſſe*, filii *Hyrcani* nomine, pro patris *Simonis*, per errorem ſubſtituto. ſicut vice verſa Euſebius in Chronico, ſubactæ ab Antiocho illo Judææ hiſtoriam tangens, eum *ad conditionem Pontificem Simonem compuliſſe* ſcripſit: patris *Simonis*, pro filii *Hyrcani* nomine poſito.

Miſit & alios ſicarios perfidus Ptolemæus Gazaram, ut incautum Johannem (Hyrcanum) è medio tollerent: & Chiliarchos (Judaicæ militiæ ſub Johanne duces) per litteras ad ſe accerſivit, magnorum munerum pollicitatione eos ad ſe alliciens. Et alios miſit qui occuparent Hieroſolymam & montem Templi. Præcurrens autem quidam Gazaram, nunciavit Johanni periiſſe patrem & fratres ipſius, nec non miſſos eſſe qui ipſum quoque occiderent. Quo tam triſti nuncio etſi conſternatus eſt animo, meditatum tamen ſicariorum ſcelus antevertit, & occidit eos. Atque ita Pontifex eſt factus poſt patrem ſuum. [I. *Maccab.* XVI. 19--24.]

Hic

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annos ante æram Christi.

Hic primus liber Maccabæorum desinit, XL. annorum historiam complexus. Quam Josephus deinde continuans, à narratione parum probabili ducit initium. Ait enim, Johannem Hyrcanum mature in urbem refugisse, & à populo receptum esse; excluso Ptolemæo, per aliam portam ingredi volente. Johannem sacris operatum, eduxisse contra Ptolemæum exercitum, eumque in arce Dagon supra Jerichuntem sita obsedisse. Quam cum expugnare niteretur, Ptolemæum Johannis matrem & fratres duos, quos intus detinebat, in mœnia productos flagris acerrime cædi jussisse, minitantem eosdem præcipites dare nisi ab oppugnatione desisteretur. Eorum commiseratione motum Johannem, illico in primis conatibus elanguisse: ac licet forti mater animo, filio ne molliretur affectibus, sed ultionem de proditore persequeretur, suadere non cessaret: nihilominus quoties eam verberari conspiciebat, toties materno victum affectu, oppugnationis impetum remittere coactum esse. Donec superveniente anno Sabbatico, quo Judæis cessare ab operibus sicut die septimo moris est; liberatus à bello Ptolemæus, occisis Hyrcani matre ac fratribus, fugit ad Zenonem cognomento Cotylam, qui urbis Philadelphiæ tum erat tyrannus. [*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 2. & Antiqu. lib. 13. cap. 14, 15.*]

Quæ omnia, ex personarum, temporis, & loci consideratione in 6. Annalium suorum tomo Salianus multiplicis vanitatis coarguit. [*ad ann. Mundi* 3919. §. 5, 6, 7. & 3910. §. 5, 6.] ubi recte etiam monet; anno Sabbatico belli administrationem, aut obsidiones urbium, aut propugnationes, nusquam in lege Domini Judæis fuisse prohibitas. Cui & nos hoc addimus: præsentem quidem annum, revera fuisse Sabbaticum; non tamen post, sed 4 mensibus ante Simonis cædem illum cœpisse, ineunte videlicet æræ Contractuum anno CLXXVII. ut ex annorum Sabbaticorum serie, ad hæc usque tempora ab ipsis Judæis retenta, apparet.

Anno 43 tertiæ Periodi Calippicæ, mensis Ægyptii Mechir die 29 (Juliani Martii 24 ineunte) post mediam noctem, Æquinoctium vernum ab Hipparcho est observatum. [*Ptolem. lib. 3. cap. 2.*] Et desinente eodem ejusdem Periodi anno, Solstitium æstivum ab eodem est observatum. [*Id. ibid.*]

Antiochus Sidetes, anno regni sui 4 (desinente) & Hyrcani primo (ineunte) in Judæam duxit exercitum; vastatisque agris, Hyrcanum in urbem Hierosolymitanam compulit: eamque septenis castris cinxit, toto scilicet exercitu in septem partes diviso, ad obstruendos omnes aditus excessusque obsessorum. [*Joseph. lib. 13. cap. 16.*]

Scipio Africanus & cæteri Romani legati, plurimas orbis partes peragrantes, summo omnium studio & favore ubique excepti sunt. Ubi controversiis componendis operam dantes, hos quidem inter se reconciliabant, alios ut æqua concederent suadendo inducebant; impudenter vero resistentes necessitate compellebant, & quorum causæ judicatu erant difficiles ad Senatum remittebant. Atque ita cum Regibus & populis versati, antiqua inter omnes amicitia & societate renovata, domum reversi sunt, his quos invisebant legatos Romam mittentibus, & Senatum quod tales ad se viros allegassent collaudantibus. [*Diodor. Sicul. legat. 32.*]

Obsidio Hierosolymitana, propter firmitatem mœnium & propugnantium fortitudinem, diutius protracta est. Postremo ad septentrionalem muri partem, qua planior erat aditus, excitatis centum turribus quæ surgebant usque ad tertiam contignationem, impositisque in eas cohortibus, quotidie Antiochus tentabat mœnia: duplicique fossa longa simul & lata cinctis Judæis præclusit omnem exitum. Illi contra crebro excursantes, si forte negligentius custodiri castra offenderent, afficiebant hostem clade aliqua: quod si paratos ad resistendum invenirent, recipiebant se in tutiora facile. [*Joseph. lib. 13. cap. 16.*]

Hyrcanus, postquam cognovit sibi obesse suorum multitudinem, quod inutiliter absumerentur ad victum necessaria, infirmiorem turbam ejecit extra mœnia; solis retentis qui ob vigorem ætatis ad pugnam erant idonei. Antiochus autem excluſos vetabat progredi: ita ut miserabiliter circum mœnia oberrantes inedia conficerentur. [*Id. ibid.*]

3870 Cum supervenisset festum Scenopegiæ, miseratione suorum exclusi illi rursus in urbem recepti sunt. Antiochus etiam rogatus ut gratia festi septem dierum inducias concederet, non illud modo illis indulsit, sed etiam tauros auratis cornibus, & pocula tam aurea quàm argentea omni aromatum genere referta, usque ad portas cum pompa deduxit: traditisque Judæorum sacerdotibus victimis, & epulo exercitui præbito, in castra rediit. [*Id. ibid. cum Plutarcho, in Apophthegmat.*]

Cum sub occasum Pleiadis delati imbres obsidentibus aquam (cujus penuria ante laborabant) abunde suppeditarent, & anno Sabbatico jam finito Judæis à semente faciendo cohibitis certissimum famis periculum immineret: Hyrcanus, considerata Antiochi æquitate & pietate, legatos ad eum misit, rogantes ut liceat sibi patriis vivere legibus. Regis vero amicorum plures illi suadebant, ut violenter urbem dirueret, & totam Judæorum gentem ut insociabilem & institutis à reliquis omnibus discretam internecione deleret; vel saltem ut leges eorum dissolveret, & vitæ institutionem mutare cogeret. Sed Rex, ut erat magnanimus moribusque mansuetus, horum consilio rejecto & Judæorum pietate comprobata imperavit ut obsessi arma sibi traderent, Urbis muros destruerent, vectigalia Joppes cæterarumque extra Judæam urbium solverent, & insuper præsidium reciperent: promittens pacem eis se daturum his conditionibus. Assenserunt illi ad omnia, excepto præsidio; quod vitarent exterorum consuetudinem. Quod ne reciperent, maluerunt Regi dare obsides

1. *Usser. Annal. p. post.*

& inter eos ipsius Hyrcani fratrem, atque 500 talenta insuper; quorum 300 mox repræsentata sunt. Dejectaque mox lorica quæ imposita erat mœnibus, soluta est obsidio, & Judæi à criminationibus liberati. [*Joseph. ibid. cum Diodoro Siculo, lib. 34. in Bibliotheca Photii, cod. 244.*]

Hyrcanus aperto sepulchro Davidis, qui olim regum omnium fuerat ditissimus, tria millia talentorum inde abstulit: quibus pecuniis fretus, primus Judæorum alere peregrina cœpit auxilia. Ita Josephus: [*lib. 1. Belli cap. 2. lib. 3. Antiquit. cap. 12. & lib. 13. cap. 16. & lib. 16. cap. 11.*] de quo videndâ censura Saliani, tomo sexto Annalium, ad annum Mundi 3921. §. 8, 9.]

Anno Hyrcani primo Matthias cognomento Aphlias, Simonis Pselli filius, Sacerdos è vice Joaribi, ex Jonathanis summi Pontificis filia Matthiam cognomento Curtum suscepit, Josephi historici abavum; ut ipse initio libri de Vita sua indicat.

P. Africano & C. Fulvio Consulib. servile bellum in Sicilia ortum est. [*Liv. lib. 56. Julius Obsequens, de prodigiis.*] Cujus belli initium fuit Eunus servus quidam Syrus in urbe Apamea natus vir magicis incantationibus & circulatoriis præstigiis deditus. Hic Deorum, in somnis primum deinde & vigili apparentium, afflatu res futuras se didicisse simulabat. Cum autem in multis vaticinationibus mendax comperiretur, interim tamen casu eventus vere prædictionibus ejus responderent, & falsa quidem ejus vaticinia nemo coargueret, vera autem cum applausu diligenter notarentur: hominum opinio de eo indies augebatur. Postremò, fanatico furore simulato, dum Syriæ deæ cæremonias jactat & eam sibi in somnis apparentem regiam dignitatem promisisse fingit, ad libertatem & arma servos quasi numinum imperio concitavit: idque ut divinitus fieri probaret, in ore abdita nuce quam sulphure & igne stipaverat, leniter inspirans, flammam inter verba fundebat. Hoc miraculum primum duo millia ex obviis ad eum traxit: mox vero, jure belli refractis ergastulis, 40 amplius millium fecit exercitum. Rex deinde Eunus à servis creatus, impositò capiti diademate, & uxore (quæ & ipsa Syra erat, ejusque civis) declarata regina, ex eorum qui prudentia cæteris antecellere videbantur, aliquot sibi consiliarios delegit: seipsum Antiochum, socios vero suos deficientes Syros nominans. Horum prosperis successibus motus Cleon alter servus, natus in Cilicia haud procul monte Tauro, latrociniis à puero assuetus, alium servorum contraxit exercitum: & nudo Euni mandato illi se submisit, sub illo ut rege imperatoris munia obiens; cum militum propriorum quinque (vel, ut in epitome Livii legitur 70) millium haberet exercitum. Quod factum fuit 30 fere à defectione diebus. Hoc bellum cum opprimi à Prætoribus minime valuisset, C. Fulvio Consuli mandatum est. [*Diodor. Sicul. lib. 34. in Photii Bibliotheca cod. 244. & Excerptis H. Valesii, pag. 369, 370. Liv. lib. 56. Florus, lib. 3. cap. 19.*] Hocque exemplo, tum aliis nonnullis in locis similis servorum facta est defectio, tum in Delo insula. [*Diodor. ut suprà.*] in qua tanta mancipiorum erat officina, ut eorum myriadas uno die & accipere posset & distrahere. ut etiam proverbium extiterit: *Mercator appelle navim, expone, omnia illico vendideris.* [*Strabo, lib. 14 pag. 668.*] 3580 734

Scipio Africanus, Consulum alter, ad Numantinum bellum conficiendum in Hispaniam profectus est. Quo magnificentissima dona ad eum ex Asia regem Attalum misisse, in Ciceronis oratione pro Dejorato legimus: quæ Africanus acceperit, inspectante exercitu. Cui simile de Antiocho Sidete, in Livii libri 57 epitome hoc ipso tempore memoratum reperitur. *Scipio amplissima munera sibi ab Antiocho rege Syriæ missa, cum celare aliis imperatoribus Regum munera mos esset, pro tribunali accepturum se esse dixit: atque omnia referre quæstorem in publicas tabulas jussit; ex iis viris fortibus munera se daturum* professus.

3871 Attalus, ultimus Asiæ Pergamenæ rex Philometor dictus, cum æreariæ artis fabricæ se tradidisset, cæterisque fingendis & ære fundendo procudendoque delectaretur; matri sepulchrum facere instituit: cui operi intentus, morbum ex Solis fervore contraxit, & septimo die decessit. [*Justin. lib. 36. cap. 4.*] 4581

Eudemus Pergamenus Attali testamentum Romam attulit; & Pergamenum diadema regium atque purpuram Tiberio Graccho tribuno plebis tradidit. [*Plutarch in Tib. Graccho.*] In testamento scriptum fuerat: POPULUS ROMANUS BONORUM HÆRES ESTO. In bonis autem Regis ipsum etiam regnum populus Romanus connumerans, provinciam non bello & armis, sed testamenti jure retinebat. [*Florus, lib. 2. cap 20.*] cum testamento Attali regis Asia ta legata populo Romano fuerit, (si tamen legata) ut libera esse deberet. [*Liv. lib. 59.*] Romani certe de *simulato impio testamento* accusantur in Mithridatis ad Arsacem epistola, apud Sallustium libro Historiarum 4. neque jure eos factos Attali hæredes, occulte notat ipse Horatius; ut observavit Acron ad illud Odæ 18. libri 2. Carminum,

——— neque Attali
Ignotus hæres regiam occupavi.

Tiberius Sempronius Gracchus gratiam populi pretio appetens, lata lege agraria quæ ab ipso *Sempronia* est dicta, censoriam Asiæ locationem constituit; ut agri nempe illius à Populi Romani censoribus locarentur: atque ambitiose ad populum legem promulgavit; ut civibus, qui Sempronia lege agrum accipere deberent, pecunia Attali advecta, ad agrum colendum instrumentumque rusticum divideretur. De urbibus vero quæ regni Attali fuissent, nevavit quicquam ad curam Senatus pertinere; sed de iis ad concilium se populi relaturum.

[*Cicero,*

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia.

[*Cicero, Verrin. 2. Liv. lib. 58. Plutarch. in Tib. Graccho. Oros. lib. 5. cap. 8.*] Sed cum in Comitiis tribunitiis ea æstate habitis, ut ipse tribunus plebis subsequenti anno permaneret, authore P. Cornelio Nasica Pontifice Max. in Capitolio occisus est. [*Appian. Bell. Civil. lib. 1 pag. 558.*] Scævola & Pisone Consulib. [*Ascon. Pedian. in Verrin. 2.*] eadem æstate, qua & Attalus mortuus est.

3872 Aristonicus mentitus regiæ stirpis originem, ut ait Velleius Paterculus, revera Eumenis regis filius & Attali defuncti frater, non justo tamen matrimonio, sed ex pellice Ephesia citharistæ cujusdam filia genitus, velut paternum regnum Asiam invasit: urbesque regibus parere consuetas, partim facile sollicitavit, paucas quæ metu Romanorum tradere se ei nolebant, vi recepit. [*Liv. lib. 59. Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 4. Strabo, lib. 14. pag. 646. Florus, lib. 3. cap. 20. Justin. lib. 36. cap. 4. Plutarch. sub fin. Vitæ T. Q. Flaminii. Appian. Bell. civil. lib. 1. p. 360. & Mithridatic. pag. 212. Eutrop. lib. 4.*]

Leucas oppidulum ad defectionem primum ille pertraxit. Inde autem est ejectus, cum eum Ephesii apud Cumam navali pugna vicissent. [*Strabo, ut supr.*]

Profectus Aristonicus in mediterranea, celeriter multitudinem pauperum & servorum ad libertatem evocatorum coegit, quos Heliopolitas appellavit. [*Id. ibid.*] Servi enim ob sævitiam dominorum ei se adjunxerunt; multasque urbes maximis cladibus affecerunt. [*Diodor. Sicul. in Excerptis Valesii. pag. 362.*] Ac primum Thyatira invasit Aristonicus, deinde Apolloniadem occupavit, post alia adortus est castella. [*Strabo, ut supr.*] Myndum, Samon, Colophonem, vi cepit. [*Florus, lib. 2. cap. 20.*] 4582 | 132

Contra eum statim urbes copias miserunt: & Nicomedes rex Bithyniæ, Ariarathes Cappadociæ, Pylæmenes Paphlagoniæ, & Mithridates Ponti, Romanis adversus eum auxilia tulerunt. Quinque deinde Romani legati advenerunt. [*Strabo, ut supr. cum Justino, lib. 37. cap. 1. & Eutropio, lib. 4.*]

Anno 38, sub rege Evergeta (II. sive Physcone; à tempore quo simul cum fratre Philometore regnare cœpit, regni ipsius epocha deducta, de qua supra ad ann. Mund. 3835.) Jesus filius Sirach Hierosolymitanus in Ægyptum veniens, ibique commoratus, librum avi sui Jesu, Græcis *Panareton & Ecclesiasticum* dictum, ex Hebræo sermone in Græcum transtulit: ut ipse in Versionis suæ Prologo indicat. Quem librum etiam Hebraicum se vidisse refert Hieronymus in epist. 115. prænotatum; *Parabolæ Jesu filii Sirach.*

P. Rupilius, ex publicano Siculo Consul factus, bellum servile in Sicilia confecit. [*Liv. lib. 59. Ascon. Pedian. in 4. Verrinam. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 7. & lib. 6. cap. 9.*] Taurominium obsidens, Comanum Cleonis fratrem ex urbe fugientem cepit; & demum arce a Sarapione Syro prodita, fugitivos omnes in urbe repertos, cruciatibus prius affectos præcipitavit. Inde Ennam profectus, cum Cleonem Imp. urbe egressum, ac heroica quadam fortitudine[1] præliatum vulneribus confodisset, eam quoque urbem proditione cepit. Eunus autem defectorum rex, assumptis sexcentis, ad loca quædam prærupta fuga se recepit. Et cum præ timiditate in quasdam speluncas confugisset, una cum quatuor ex suis inde extractus, & in carcerem conjectus, in magnam pediculorum vim resoluto corpore, apud Morgantinam dignum suis temerariis ausis nactus est victæ exitum. [*Diodor. Sicul. lib. 34. in Photii Bibliothec. cod. 214.*]

3873 Anno Antiochi Sidetæ 8, ad horam 10 matutinam, mensis Peritii sive Februarii die 21, Antiochia, in Syria terræ motum passa est: quantum ex Johannis Malelæ Antiocheni Chronico colligere possumus. 4583 | 131

L. Valerio Flacco & P. Licinio Crasso Consulib. rogatus est populus, quem contra Aristonicum bellum gerere placeret. Crassus Consul & Pontifex maximus Flacco suo in Consulatu collegæ & flamini Martiali mulctam dixit, si à sacris discessisset. Quam mulctam populus remisit: Pontifici tamen flaminem parere jussit. At ne tum quidem populus Romanus ad privatum detulit bellum; quanquam erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumpharat: sed consuli potius Crasso, quam privato Africano bellum gerendum dedit. [*Cicero in Philippica XI.*] Atque ita Pontifex maximus, quod nunquam antea factum erat, extra Italiam profectus est. [*Liv. lib. 59.*]

Antiochus Sidetes contra Phraatem, qui fratri Arsacidæ sive Mithridati in regno Parthico successerat, cum exercitu profectus est; fratrem suum Demetrium Nicatorem repetens. Hunc bis retractum à fuga Phraates ad uxorem Rhodogunam & liberos in Hyrcaniam remiserat; nec misericordia motus, nec respectu cognationis: sed quod Syriæ regnum affectans, usurus esset Demetrio adversus Antiochum fratrem, prout res vel tempus vel fortuna belli exegisset. Antiochus igitur occupandum bellum ratus, exercitum, quem multis finitimorum bellis induraverat, in Mediam adversus Parthos duxit. [*Justin. lib 38. cap. 9, 10. & lib. 42. cap. 1. Liv. lib. 59. Athenæus, lib. 10. cap. 12. & lib. 12. cap. 19. Appian. Syriac. pag. 132.*]

Sed luxuriæ non minor apparatus, quam militiæ fuit. Quippe octoginta (*centum* habet Orosius, *lib. 5. cap. 10*) millia armatorum, secuta sunt CCC (Orosio, CC) millia lixarum. Ex quibus coquorum, pistorum scenicorumque major numerus fuit. [*Justin. lib. 38. cap. 10.*] Antiochus vero quotidie convivarum turbas catervatim ita excipiebat, ut præter ea quæ in mensis absumebantur & acervatim tollebantur, convivarum quisque auferret intactam & integram carnem volucrum, quadrupedum, marinorum piscium, jam præparatam, quibus

1. *Visser. Annal. p. post.*

omnibus plaustrum onerarentur: deinde è melle concreto dulciarium opus multum, coronasque multas è thure ac myrrha, insertis ac inculcatis aureis lemniscorum fasciolis, quæ explicatæ hominis altitudinem æquarent. [*Posidonius Apamenus, Historiar. lib. 14. apud Athenæum, lib. 5. cap. 9. & lib. 12. cap. 19.*] Ejus cæcam & amentem luxuriam exercitus imitatus, magna ex parte aureos clavos crepidis subjectos habuit; argenteaque vasa ad usum culinæ comparavit: & tabernacula textilibus sigillis adornata statuit. Avaro potius hosti præda optabilis, quam ulla ad vincendum strenuo mora. [*Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. & Justin. lib. 38. cap. 10.*]

Advenienti Antiocho multi Orientales reges occurrere, tradentes se regnaque sua, cum execratione superbiæ Parthicæ. Nec mora congressioni fuit. Antiochus tribus præliis victor, cum Babyloniam occupasset, magnus haberi cœpit. Itaque omnibus ad eum populis deficientibus, nihil Parthis reliqui præter patrios fines fuit. [*Justin. lib. 38. cap. 10.*]

Inde hac expeditione Johannes Hyrcanus Judæorum Pontifex & ethnarcha Antiochum secutus est cum auxiliis: de quo in universali sua Historia hoc retulit Nicolaus Damascenus. *Antiochus erecto trophæo ad Lycum fluvium, ubi Indatem Parthorum ducem profligaverat, ibi hæsit per biduum ob preces Hyrcani Judæi: quod in id tempus fortè quædam Judæorum solennis festivitas incideret, per quam non licebat eis iter facere.* Pentecoste enim instabat post Sabbatum: quo tempore Judæis iter facere nefas habetur. [*Joseph. lib. 13. cap. 16.*] Johannes deinde, victis *Hyrcanis*, indeque *Hyrcani* adeptus cognomen (uti Eusebio in Chronico, & Severo Sulpicio in libro 2 sacræ Historiæ, est visum) cum gloria domum reversus est.

P. Crassus, cum in Asiam ad Aristonicum regem debellandum consul venisset, tanta cura Græcæ linguæ notitiam animo comprehendit, ut eam in quinque divisam genera per omnes partes ac numeros penitus cognosceret. Quæ res maximum ei sociorum amorem conciliavit, qua quis eorum lingua apud tribunal illius postulaverat, eadem decreta reddenti. [*Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7. Quintilian. lib. 11. cap. 2.*]

Cum idem circumsidere oppugnareque Leucas opidum pararet, opusque esset firma atque procera trabe qua arietem faceret, quo muros ejus opidi quateret: scripsit ad magistrum ἐργοτέκτονας Moleatensium sociorum amicorumque populi Romani, ut ex malis duobus, quos apud eos vidisset, uter major esset eum mittendum curaret. Tum magister ἐργοτέκτων, comperto quamobrem malum desiderat, non uti jussus erat majorem, sed, quem esse magis idoneum aptioremque faciendo arieti facilioremque portatu existimabat, minorem misit. Crassus eum vocari jussit, & quum interrogasset cur non quem jusserat misisset, causis rationibusque quas dictitabat spretis, vestimenta detrahi imperavit, virgisque multum cæcidit; corrumpi atque dissolvi officium omne imperantis ratus, si quis ad id quod facere jussus est non obsequio debito, sed consilio non desiderato respondeat. [*A. Gell. lib. 1. cap. 13.*]

3874 Antiochus Sidetes exercitum suum, propter multitudinem hominum, per civitates in hyberna divisit: quæ annonæ exactione & militum injuriis ab illo alienatæ sunt. [*Justin. lib. 38. cap. 10.*] ubi præ aliis Athenæus Antiochi dux per singula hospitia gravi insolentia est usus. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag. 374.*]

P. Crassus Asiæ Proconsul, licet & suis & regum Bithyniæ, Ponti, Cappadociæ, & Paphlagoniæ maximis copiis adjutus, extremo tamen anni tempore inordinata acie prælium conserens victus est, exercitu post plurimam cædem in fugam acto. Ipse vero juxta Leucas à Thracibus, quorum magnum numerum Aristonicus in præsidio habebat, inter Eleam & Smyrnam insidiis exceptus, in hostium potestatem venit. Sed ille memor & familiæ & Romani nominis, virgulam qua ad regendum equum usus fuerat in custodis sui Thracis oculum direxit: qui vi doloris accensus, latus Crassi sica confodit. Ita ille excogitato genere mortis, effugit & dedecus & servitutem. Caput ejus Aristonico oblatum est; corpus Smyrnæ sepultum. [*Liv. lib. 59. Vellei. Paterc. lib. 2. Strabo, lib. 14. pag. 646. Valer. Maxim. lib. 3. cap. 2. Florus, lib. 2. cap. 20. Justin. lib. 36. cap. 4. Jul. Obsequens, de prodigiis. Eutrop. lib. 4. Oros. lib. 5. cap. 10.*]

M. Perperna Consul, qui successor Crasso veniebat, audita illius morte & exercitus Romani clade, raptim in Asiam pervolavit: atque Aristonicum recenti victoria feriatum improviso bello adortus, nudatum omnibus copiis in fugam vertit. Cumque Stratonicen urbem, ad quam ille confugerat, obsidione cinxisset; fame ad deditionem compulit, captumque in vinculis habuit. [*Liv. Patercul. Strabo. Florus, Justin. Eutrop. Oros. ut suprà; cum Valer. Maximo, lib. 3. cap. 4.*] 4584

Blosius Cumanus, qui post Tiberii Gracchi cædem (quem tanti ille fecit, ut si Capitolio faces subdere ille præcepisset, id exequi sibi turpe non ducturum professus fuerat) Roma ad Aristonicum in Asiam se contulit; cum res ejus labefactatas cerneret, seipsum interemit. [*Plutarch. in Tib. Graccho.*]

Ante captum Aristonicum, Apollinis Cumani simulachrum lachrymavisse per quatriduum Romæ nunciatum est: quo prodigio aruspices territi, cum id simulachrum in mare putavissent esse projiciendum, Cumani senes intercesserunt. Tum vero peritiores acciti aruspices responderunt, Græciæ hinc portendi exitium, unde simulachrum deductum esset. Sacrificatum tum à Romanis, donaque in templo posita. [*Jul. Obsequens, de prodigiis. Augustin. de Civit. Dei, lib. 3. cap. 11.*]

Phrygia à Romanis recepta est. [*Jul. Oseqn. ibid.*]

Phraates Demetrium Nicatorem in Syriam ad occupandum regnum cum Parthico præsidio mittit; ut eo pacto Antiochus ad sua tuenda à Parthia revocaretur. Interim quoniam viribus non poterat, insidiis Antiochum ubique tentabat. [*Justin. lib. 38. cap. 10.*]

Cum gravari se annonæ exhibitione & injuriis militum civitates, per quas Antiochus exercitum in hyberna diviserat, ægrè ferrent, ad Parthos deficiunt; & die statuta omnes apud se divisum exercitum per insidias, ne invicem ferre auxilia possent aggrediuntur. Quæ cum nunciata Antiocho essent; auxilium proximis laturus, cum ea manu quæ secum hyemabat progreditur. [*Id. ibid.*]

In Antiochi tabernaculo hirundines nidum fecerunt: quo prodigio neglecto, prælium ille commisit. [*Jul. Obsequens, de prodigiis.*] Et quidem adversus Phraatem, quem in itinere obvium habuit, fortius quam exercitus ejus dimicavit: ad postremum tamen metu suorum desertus est. [*Justin. ut supra.*]

Primus author fugæ & Antiochi desertor Athenæus fuit: qui delatus ad pagos quosdam quos in hospitiis vexaverat, ab omnibus tecto excluſus est; cunctisque alimenta ei negantibus, huc illuc per regionem vagabundus, tandem fame interiit. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag. 374. 377.*]

Ipsum vero Antiochum in prælio hoc à Parthis occisum, Julius Obsequens, [*lib. de prodigiis*] Justinus, [*lib. 38. cap. 10. & 39. cap. 1.*] Josephus, [*lib. 13. cap. 16.*] Eusebius, [*in Chronico,*] & Orosius, [*lib. 5. cap. 10.*] memorant. Victum sibi ipsi manus intulisse, refert Appianus. [*in Syriac. pag. 132.*] Rebus malè gestis, è loco quodam se præcipitem dejecisse, refert Ælianus. [*lib. 10. de Animalib. cap. 34.*] Recentiores nonnulli cum reliquiis exercitus ad Templum Nannææ in Persida concessisse; & quum illud expilare vellet, à sacerdotibus intus lapidibus fuisse obrutum autumant: cum Ruperto Tuitiensi, [*lib. 10. de victoria verbi Dei, cap. 6. 16. & 24.*] hunc illum Antiochum esse existimantes, cujus mentio fit in epistola Judæorum Hierosolymitanorum ad fratres Ægyptienses, [II. *Maccab.* I. 10, -- 17.]

Cum Antiochum interemptum sepeliret Arsaces, (ita communi Parthicorum regum nomine Phraates est appellatus) hæc dixisse eum author est Posidonius Apamenus, libro Historiarum 16. [*apud Athenæum, lib. 10 cap. 12.*] bibacitatem illius arguentem. *Fefellit te, Antioche vinum & audacia: sperabas enim magnis poculis regnum te Arsacis ebibiturum.*]

Postquam exsequias Phraates regio more Antiocho fecisset, filiam Demetrii, quam secum Antiochus adduxerat, captus amore virginis, uxorem duxit. Pœnitere deinde dimissi Demetrii cœpit: ad quem retrahendum cum turmas equitum festinato misisset, Demetrium hoc ipsum metuentem jam in regno dimissi invenerunt; frustraque omnia conati, ad regem suum reversi sunt. [*Justin. lib. 38. cap. 10.*]

Antiocho in Parthia cum exercitu deleto, frater ejus Demetrius, obsidione Parthorum liberatus ac restitutus in regnum, cum omnis Syria in luctu propter amissum exercitum esset, non aliter actum erga se ostendit, quam si Parthica ipsius ac fratris bella (quibus alter captus, alter occisus erat) prospere gessisset. [*Id. lib. 39. cap. 1.*]

Post Antiochum Judæi nullum Macedonum regem tulerunt: domesticisque imperiis usi, Syriam magnis bellis infestaverunt. [*Id. lib. 36. cap. 1.*] Syriæque & Phœniciæ non pauca subegerunt. [*Strabo, lib. 16. pag. 761.*] Hyrcanus enim post Antiochi cædem defecit à Macedonibus: jamque nec ut subditus, nec ut amicus ullam illis ferebat opem amplius. Quamprimum vero de morte Antiochi audivit, ad urbes Syriæ duxit exercitum; ratus id quod erat, inventurum se eas vacuas propugnatoribus. Medabam igitur (de qua I. *Maccab.* IX. 36.) non sine labore sexto demum mense vi cepit: deinde Samegam, cum vicinis pagis. [*Joseph. lib. 13. cap. 17.*]

Phraates interea, cum inferre bellum, in ultionem tentati ab Antiocho Parthici regni, Syriæ statuisset, Scytharum motibus ad sua defendenda revocatur. Namque Scythæ in auxilium Parthorum adversus Antiochum Syriæ regem mercede solicitati, cum confecto jam bello supervenissent, & calumnia tardius lati auxilii mercede fraudarentur; dolentes tantum iis itineris frustra emensum, quum vel stipendium pro vexatione vel alium hostem dari sibi poscerent, superbo responso offensi, fines Parthorum vastare cœperunt. [*Justin. lib. 42. cap. 1.*]

Phraates, cum adversus eos proficiscereetur, ad tutelam regni reliquit Himerum quendam patria Hyrcanum, pueritiæ sibi flore conciliatum: qui tyrannica crudelitate, oblitus & vitæ præteritæ & vicarii officii, Babylonios, multasque alias civitates importunè vexavit. [*Id. ibid.*] Plurimos enim Babylonios, levibus de causis servituti addictos, cum omni familia in Mediam distrahendos misit. Forum quoque & nonnulla delubra urbis Babyloniorum igni tradidit, ac pulcherrima quæque urbis loca evertit. [*Diodor. Sicul in Excerpt. Valesii, pag. 377.*] Hujus Himeri, apud Babylonios & Seleucienses tyrannidem obtinentis, meminit etiam in 26 Historiarum libro Posidonius Apamenus. [*apud Athenæum lib. 11. cap. 4.*] ubi narrat, Lysimachum Babylonium cœna illum una cum trecentis aliis excipientem, sublatis mensis, cuique trecentorum argenteum quatuor minarum poculum, quo singuli libaverant, dono præbuisse.

In Ægypto Ptolemæus Euergetes II. sive Physcon, quum post fratris Philometoris excessum annos 15 regnavisset, (ut Diodorus Siculus, in Excerptis Valesii, pag. 350. indicat) jam etiam populo peregrino, quem Alexandriam acciverat, ob nimiam ejus crudelitatem invisus, incensa à

civibus regia, cum Memphite filio, quem ex sorore Cleopatra susceperat, & cum uxore ejusdem Cleopatræ filia, clam in Cyprum profugit. Cumque Cleopatræ, sorori & repudiatæ ipsius conjugi, regnum à populo datum esset: ille, contracto mercenario exercitu, bellum sorori paritet ac patriæ intulit. [*Liv. lib. 59. Jul. Obsequ. de prodigiis. Justin. lib. 38. cap. 8. Oros. lib.*

3875 *5. cap. 10.*]

Johannes Hyrcanus Sicima cepit & Garizim; atque templum Cuthæorum diruit, post annos 200 quam à Sanaballete illud extructum fuerat. [*Joseph. lib. 13. cap. 17.*]

M. Perperna Aristonicum Attalicasque gazas, hæreditarias populi Romani, navibus impositas Romam deportari curavit. Quod ægrè ferens successor ejus Manius Aquilius Consul, ad eripiendum Aristonicum Perpernæ, veluti sui potius triumphi munus esse deberet, festinata velocitate contendit. Sed contentionem mors Perpernæ diremit; qui rediens, apud Pergamum correptus morbo diem obiit. [*Strabo, lib. 14. pag. 646. Valer. Maxim. lib. 3. cap. 4 Justin. lib. 36. cap. 4. Eutrop. lib. 4. Oros. lib. 5 cap. 10.*]

Aquilius Consul Asiatici belli reliquias confecit, mixtis veneno fontibus ad deditionem quarundam urbium. Quæ res ut maturam ita infamem fecit victoriam. [*Florus lib. 2. cap. 20.*] 4585

Asiaticorum plerique, qui per quadriennium Aristonico contra Romanos opem tulerunt, metu compulsi ad officium redierunt. [*Sylla. apud Appian. in Mithridatic. pag. 212.*] Atque ita Lydia sedes antiqua regnorum, Caria, Hellespontus, ac Phrygiæ, in potestatem populi Romani juncta deditione pervenerunt. [*Sext. Rufus in Breviario.*]

Massilienses pro Phocensibus conditoribus suis, quorum urbem Senatus & omne nomen (quod & tunc Aristonici, & antea Antiochi Magni bello, infesta contra populum Romanum arma tulerant) deleri jusserat, legatos Romam deprecatum miserunt: veniamque his à Senatu obtinuerunt. [*Justin. lib. 37. cap. 1.*]

Mithridati Euergetæ regi Ponti, præmium dati adversus Aristonicum auxilii, Phrygia major à Romanis concessa est. [*Id. ibid. & lib. 38. cap. 5.*] Quam tamen Manius Aquilius largitionibus corruptus, illi dedisse credebatur. Unde & Mithridate mortuo filio, ejus pupillo (de quo ipse apud Trogum Pompeium conqueritur) Phrygia à Senatu adempta, libera & sui juris facta est. [*Appian. in Mithridatic. pag. 177. & 208. & lib. 1. Bell. civil. pag. 362, 363. cum Justino, lib. 38. cap. 5.*]

Aquilius cum decem legatis Attalicam ditionem in provinciæ formam reductam tributariam fecit; Asiamque, communi continentis nomine eam appellavit. [*Strabo, lib. 13. pag. 624. & lib. 14. pag. 646.*]

Ariarathes rex Cappadociæ in bello contra Aristonicum occidit, sex relictis filiis ex Laodice susceptis: quibus à populo Romano, ob patris merita, Lycaonia & Cilicia datæ sunt. Sed Laodice, timens ne non diutinam regni administrationem adultis filiis potiretur, quinque parricidiali veneno necavit: unum parvulum sceleri matris cognatorum custodia eripuit; qui post necem Laodices (nam propter crudelitatem, eam populus extinxerat) solus regno potitus est. [*Justin. lib. 37. cap. 1.*]

Johannes Hyrcanus Idumææ urbes cepit, Adora & Mariſſam: subjugatisque omnibus Idumæis, edixit ut circumciderentur, nisi mallent è propriis pelli sedibus. At illi amore patriæ admiserunt & circumcisionem & reliquam juxta Judaicos ritus vivendi formulam: atque ex eo primum tempore inter Judæos censeri cœpti sunt. [*Joseph. Antiquit. lib. 13. cap. 17. & lib. 15. cap. 11. pag. 531. cum lib. 4. de bello, nro. 15. al. cap. 6.*] Idumæos Strabo Nabatæos fuisse, per seditionem autem inde ejectos Judæis se adjunxisse, & eorum leges amplexos fuisse refert; [*lib. 16. pag. 760*] indeque Herodem Judæorum regem ἀνδρα ἐπιχώριον, *virum indigenam* fuisse affirmat. [*Ibid. pag. 765.*] cum tamen *Idumæum, id est, Semi-judæum* (apud Josephum, *lib. 14. Ant. cap. 27. pag. 501.*) illum fuisse dixerit Antigonus. Licet enim *Idumæos Hebræorum gentem* fuisse, Stephanus Byzantinus [*in voce Ἰδουμαῖος.*] scripserit: hanc tamen differentiam inter *Idumæos* & *Judæos*, ex *Ptolemæi* (illius fortasse qui procurator Herodis fuit, apud Joseph. lib. 16. Ant. cap. 11.) libro *primo de rege Herode*, in lib. de verborum differentiis notavit Ammonius Grammaticus. *Judæi sunt, qui natura ita fuerunt ab initio. Idumæi vero non Judæi fuerunt ab initio, sed Phœnices & Syri; à Judæis autem separati, & ut circumciderentur & in unam cum eis gentem coirent & iisdem legibus subderentur adacti, Judæi sunt nominati:* non generis utique, sed religionis & instituti ratione habita. Nam & alii homines, qui secundum eorum statuta vivunt, *Judæorum* nomen gerunt, quanquam alienigenæ: ut in libro 37 Romanæ Historiæ notavit Dio. Atque hinc ab Hebræis, Herodis & posterorum regnum סלבית חגדים *Proselytorum* (non, ut à Munstero in Seder Olam minore, & Scaligero in Judaici Computi Spicilegio, libro 7. de Emendat. tempor. est redditum, *Hagarenorum*) dictum reperitur. Apud Judæos vero *Proselyti justitiæ* sive *justi* (ut eos appellabant) quales ab hoc tempore Idumæi sunt habiti, in suorum loco & numero semper censebantur.

Ptolemæus Physcon arcessitum maximum à Cyrenis filium, ne eum Alexandrini contra se regem crearent, interfecit. Tunc populus statuas & imagines ejus detraxit. [*Justin. lib. 38. cap. 8.*] Quod factum studio sororis Cleopatræ existimans, cum eam aliter injuria afficere non posset, filium Memphitem quem ex ea susceperat, liberalis formæ optimæque spei puerum, in conspectu suo occidi jussit; protinusque caput ejus & manus & pedes præcisos & in cista chlamyde opertos satelliti tradidit Alexandriam portandos, & cum natalis Cleopatræ ageretur matri

inter

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annus ante æram Christi.

inter epulas pro munere natalitio offerendos. Quæ res non reginæ tantum, verum etiam universæ civitati, acerba & luctuosa fuit: tantumque mœrorem festivissimo convivio intulit, ut regia omnis repentino luctu incenderetur. Verso igitur studio principum ab epulis in exsequias, membra lacera populo ostendunt; & quid sperare de rege suo debeant, filii cæde demonstrant. [*Id. ibid. Diod. Sicul. in Excerptis Valesii, pag.* 374. *Liv. lib.* 59. *Julius Obsequens de prodigiis. Valer. Maximus lib.* 9. *cap.* 2.]

Idem Ptolemæus, cum animadverteret quanto sui odio patria teneretur, timori remedium scelere petivit: quoque tutius plebe trucidata regnaret, frequens juventute gymnasium armis & igni circumdedit, omnesque qui in eo erant partim ferro, partim flamma necavit. [*Valerius Maximus ibidem.*]

Phraates exercitum Græcorum, quem bello Antiochi captum superbè crudeliterque tractaverat, in bellum secum adversus Scythas duxit: immemor prorsus, quod hostiles eorum animos nec captivitas minuerat, & insuper injuriarum indignitas exacerbaverat. Itaque cum inclinatam Parthorum aciem vidissent, arma ad hostes transtulere; & diu cupitam captivitatis ultionem, exercitus Parthici & ipsius Phraatis regis cruenta cæde, exsequuti sunt. [*Justin. lib* 42. *cap.* 1.]

In hujus locum Artabanus, patruus ejus, rex Parthorum substituitur. Scythæ autem contenti victoria, depopulata Parthia, in patriam revertuntur. Sed Artabanus bello Thogagaris (vel Tocharis, Scythici generis) illato in brachio vulneratus, statim decedit: filio Mithridate Magno (qui cum Ortoadiste Armeniæ rege bellum postea gessit) successore relicto. [*Id. ibid. cap.* 2.]

Anno 50 tertiæ Periodi Calippicæ, mensis Ægyptii Epiphi die 16, (Augusti Juliani die 5) horis æquinoctialibus 6 ante meridiem, in Rhodo insula Hipparchus observavit Solem in grad. 8. minut. 35. Leonis; Lunam in grad. 12. minut. 2. Tauri. [*Ptolem. lib.* 5. *cap.* 3.]

3876 Anno eodem 50, mensis Ægyptii Phamenoth die primo, (Martii Juliani die 23 circa occasum Solis, Æquinoctium vernum ab Hipparcho est observatum. [*Id. lib.* 3. *cap.* 2.] | 4586 | 128

Anno eodem observavit idem, stellam quæ in corde Leonis, est distare puncto Solstitii æstivalis grad. 19. minut. 50. [*Id. lib.* 7. *cap.* 2.]

Hegelochus Ptolemæi Physconis dux, missus adversus Marsyam Alexandrinorum ducem, vivum eum cepit, copiasque ejus internecione delevit. Adducto autem in conspectum Regis Marsya, cum cuncti acerbissimis suppliciis eum protinus extinctum iri crederent, Ptolemæus præter spem illi pepercit. Jam enim præteritæ crudelitatis pœnitere eum cœperat; & infensum sibi vulgus conciliare hujusmodi clementibus factis cupiebat. [*Diodor. Sicul. in Excerptis Valesii, pag.* 377.]

Finito luctu orbitatis, Cleopatra regina, cum se fratris Physconis bello urgeri videret, auxilium à Demetrio Nicatore rege Syriæ genero suo (Cleopatra enim Demetrii uxor hujus Cleopatræ & Philometoris erat filia) per legatos petiit; pretium auxilii regnum Ægypti ipsi promittens. Cujus potiundi spe ille allectus, Ægypto bellum intulit & Pelusium oppugnavit. [*Justin. lib.* 38. *cap.* 9. *& lib.* 39. *cap.* 1. *Porphyrius, in Græcis Eusebianis Scaligeri, pag.* 227.]

3877 Johanni Hyrcano natus est filius Alexander Jannæus, Judæorum postea Rex; qui annos 49. vivendo exegit. [*Joseph. lib.* 13. *cap.* 23. *fin.*] Hic mox natus, exosus patri factus est. Deum enim in somnis sibi apparentem Hyrcanus de successore rogavisse dicitur; solicitus de Aristobulo & Antigono, quos præ cæteris diligebat fratribus. Deo vero Jannæi hujus characteres ostendente, contristatus pater quod is in omnia ejus bona esset successurus, in Galilæa educari eum voluit, neque unquam dum viveret in conspectum suum admisit. [*Id. ibid. cap.* 20.]

Circa hoc tempus, Simoni Dosithei, Apollonio Alexandri & Diodoro Jasonis filio, legatis ab Hyrcano & Judæorum populo de amicitia & societate cum Romanis renovanda missis, à Fannio Marci filio prætore urbano Senatus datus est, VIII. Id. Februar. qui, ut annus Romanus tum agebatur, in Novembrem Julianum incurrit. Editumque Senatusconsultum est, ut Joppe & portus, Gazaraque & fontes, atque urbes reliquæ per Antiochum Sidetem præter Senatus decretum ablatæ, restituantur. Neve militibus regiis liceat per regionem ipsorum aut subditorum iter facere: & ut eo bello per Antiochum attentata, præter decretum Senatus, fiant irrita; utque legati à Senatu missi reddi curent quidquid Antiochus abstulerat, & pretium agrorum æstiment qui eo bello vastati sunt. Et ut litteræ commendatitiæ legatis dentur ad reges & liberos populos, quo tutius possint reverti in patriam. Mandatumque est prætori Fannio, ut ex publica pecunia legatis numeraret viaticum, ad sumptus in reditu necessarios perferendos. [*Joseph. lib.* 13. *cap.* 17. 5.]

Anno à morte Alexandri 197, Nabonasari 621, mensis Ægyptii Pharmuthi die 11, (Maii Juliani die secundo) ante meridiem horis æquinoctialibus 5. minut. 20. Hipparchus in Rhodo insula observavit Solem in grad. 7. minut. 45. Tauri; Lunam in grad. 21. minut 40. Piscium [*Ptolem. lib.* 5. *cap.* 5.]

Anno eodem, mensis Ægyptii Payni die 17, (Juliani Julii die 7,) post meridiem horis æquinoctialibus 3. minut. 20. observavit ibidem Hipparchus Solem in grad. 19. minut. 54. Cancri; Lunam in grad. 21 minut. 40. Piscium. [*Id. ibid.*] | 4587 | 127

Anno Hyrcani Pontificatus & ethnarchiæ nono, Judæorum legati Alexander Jasonis, Numenius Antiochi, Alexander Dorothei filius, phialam & clypeum ex auro, æstimationis aureo-

rum

rum 50 millium, argumentum veteris cum populo Romano societatis, ad Senatum attulerunt: acceptisque litteris ad liberas civitates ac reges, ut per regiones eorum atque portus secure possent iter facere, domum reversi sunt. Hujus Senatusconsulti exemplum apud Josephum extat, libro 14 Antiquit. cap. 16. loco plane alieno. Cum enim per litteras Julii Cæsaris impetratum fuisse decretum Josephus dixisset, quo Hyrcano II. mœnia Hierosolymæ à Pompeio diruta restituere esset permissum; nescio qua incuria, hoc pro illo Senatusconsultum substituit, quod ad refectionem murorum Hierosolymitanorum nihil omnino attinebat. Et hæc tamen ille acta fuisse ait *Hircani Pontificatus & ethnarchiæ anno nono, mense Panemo: quum Idibus Decembribus* (in Septembrem Julianum & Hyperberetæum Macedonicum tunc incurrentibus) decretum hoc editum fuisse Acta ipsa confirment: & si in Hircani II. gratiam Cæsar illud obtinuisset, 27 potius quam 9 Hyrcani annus assignandus tum fuisset, imo neque ethnarchiæ ullus; quippe qua privatum omnino à Gabinio eum fuisse, solo Pontificatus munere relicto, ut in 10 ejusdem libri capitulo ipse Josephus indicat. Ad *primi* igitur Hyrcani annum 9. ista sunt referenda, quando respublica Judaica libera populi Romani societate fruebatur; non ad *secundi*, sub quo, devicta & tributaria facta, illi serviebat.

Absente rege Demetrio Nicatore, Antiochenses primi, propter ejus superbiam, quæ conversatione Parthicæ crudelitatis intolerabilis facta erat, mox Apameni, cæteræque Syriæ civitates exemplum secutæ, ab illo defecerunt. [*Justin. lib. 39. cap. 1.*] qua defectione audita, Demetrius ex Ægypto in Syriam redire coactus est.

Cleopatra Ægyptia regina, hoc orbata præsidio, opibus Ægypti navibus impositis, ad filiam Cleopatram Syram & Demetrium generum in Syriam profugit. [*Justin. ut supra.*]

Cum Demetrius ex æquo tam Syris quam militibus propter mores improbos esset invisus; ad Ptolemæum Physconem miserunt, rogantes ut aliquem ex Seleuci genere eis daret, quem possent regem sibi constituere. [*Joseph lib. 13. cap. 17.*] Ad quos juvenem quendam Ægyptium ille misit, Protarchi negotiatoris filium, qui regnum Syriæ armis peteret: composita fabula, quasi per adoptionem Antiochi regis receptus in familiam regiam esset; nec Syris quemlibet regem aspernantibus, ne Demetrii paterentur superbiam. [*Justin. lib. 39. cap. 1.*] Ut filium *Alexandri* (Balæ scilicet, qui Antiochi Epiphanis filius censebatur) missum fuisse, & ipsum *Alexandrum* dictum, atque à Syris, quod Ptolemæi *emptum* mancipium haberetur, *Zabinam* cognominatum, refert Porphyrius. [*in Græc. Euseb. Scalig. pag. 227.*] Sanè זבינא Syris *emptum & redemptum* significat: cujusmodi vel emptionis vel redemptionis memoriam subditicium hunc regem in nummis suis retinere non puduit, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΖΕΒΕΝΝΟΥΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ inscriptionem adhuc præferentibus.

878 Quum novus Rex cum ingentibus auxiliis ab Ægypto missis, advenisset: etiam Antiochi Sidetis à rege Parthorum interfecti reliquiæ, in loculo argenteo ad sepulturam in Syriam remissæ pervenisse, & cum ingenti studio civitatum & ipsius regis Alexandri exceptæ fuisse dicuntur. Quæ res illi magnum favorem popularium conciliasse fertur; omnibus non fictas in eo sed veras lachrymas existimantibus. *Justin. lib. 39. cap. 1.*]

Prælio circa Damascum commisso, Demetrius Nicator vincitur: & quum undique circumstantibus malis premeretur, refugiens è pugna ad Cleopatram uxorem in Ptolemaidem, ab ea exclusus est. Ab uxore igitur filiisque desertus, & cum paucis servulis relictus, Tyrum religione templi se defensurus petiit. [*Idem ibidem cum Josepho & Porphyrio, in locis supra citatis.*] 4903

Illuc ingredi prohibitum, cum navem ingrederetur, trucidatum fuisse, quatuor post reditum è Parthia regni annis exactis, tradit *Porphyrius*. Navi primum egredientem, præfecti jussu interfectum, *Justinus*. Ab inimicis captum & multa passum, vitam ibi finivisse, *Josephus*. Ab uxore Cleopatra interemptum fuisse, Livius [*libro 60.*] & *Appianus*. [*in Syriac. pag. 132.* Et ea certe conscia, Tyri occisum illum fuisse, admodum fit verisimile: & vel, ab ea vel ab Alexandro Zebina, Tyrios ob hoc factum libertatem & αὐτονομίαν obtinuisse. Ab hoc enim anno novam temporum suorum epocham illos deduxisse, tum ex Eusebii Chronico liquet, ubi cum secundo anno Imp. Probi, qui Julianæ Periodi est 4990, copulatur Tyriorum annus 402. tum ex Judicio Tyrio, 9 actioni Concilii Chalcedonensis inserto; ubi annus post Consulatum Flavii Zenonis & Posthumiani, qui ejusdem Periodi est 5162. æræ Tyriorum 574 numeratur. Urbs vero Tyriorum in Inscriptionibus à Grutero editis pag. MCV. ἡ ἱερὰς καὶ ἄσυλος καὶ αὐτονόμος μητρόπολις Φοινίκης elogio celebrata reperitur.

Alexander Zebina regnum consecutus, societatem iniit cum Johanne Hyrcano Pontifice: ejusque temporibus res Hyrcani maximis successibus sunt auctæ. [*Joseph. lib. 13 cap. 17.*]

Manius Aquilius Proconsul ex Asia III Idus Novembris (qui in Julianum Augustum tum incurrebat) triumphavit: ut ex fragmentis Tabularum triumphalium marmorearum colligitur. De quo Mithridates, in epistola ad Arsacem (apud Salustium, Historiarum libro quarto. Romani, *simulato impio testamento, filium Eumenis Aristonicum, quia patrium regnum petiverat, hostium more per triumphum duxere.* A Manio Aquilio ductum illum in triumpho capite pœnas dedisse, Velleius Paterculus significat. [*lib. 2. cap. 4.*] Romæ enim in carcere jussu Senatus strangulatus est. [*Strabo. lib. 14. pag. 646. Eutrop. lib. 4. Oros. lib. 5. cap. 10.*]

Manius

Anno Mundi.		Anno Periodi Julianæ.	Annoante æram Christi.
	Manius Aquilius, repetundarum reus corruptis judicibus, elapsus est. [*Appian. Bell. Civil. lib.1. pag.362, 363.*]		
3879	M. Plautio Hypsæo & M. Fulvio Flacco Consulibus Locustarum ingentia agmina in Africa à vento in mare dejecta, fluctibusque ejecta odore intolerabili Cyrenis, mortifero vapore gravem pestilentiam fecerunt pecori: hominumque 800. millia consumpta tabe proditum est. [*Jul. Obsequens, de prodigiis; cum P. Orosio. lib.5. cap.11.*]	4589	125
	Dorylao Pontico, Tactico sive exercitus ordinandi perito, à Mithridate Evergeta rege Ponti in Cretam ad peregrinos conducendos milites misso, bellum ibi Cnossiis adversus Gortynios est obortum. Dorylaus à Cnossiis dux creatus, bellum celeriter & feliciter confecit. Summisque ab eis adfectus honoribus, cum paulo post de cæde Mithridatis audivisset, ibi cum familia sua mansit: matris Strabonis Geographi proavus. [*Strabo, lib.10. pag.477, 478. & lib.12. pag.557.*]		
3880	Anno æræ contractuum 188. Judæi Palæstini, Senatusque Hierosolymitanus & Judas, celebraturi Encænia repurgati Templi 25. die mensis Chasleu, scripserunt ad Aristobulum magistrum Ptolemæi (Physconis) ex regio genere Sacerdotum Aaronico, & Judæos Ægyptienses, ut & ipsi idem facerent. [II. *Macc.ab.* I. 10, 18.] Quem *Judam*, Rupertus Tuitiensis [*lib.10. de victoria verbi, cap.15.*] Judam Essenum illum esse existimat; quem post annos 19. Antigoni (Johannis Hyrcani filii) præsentaneam cædem prædixisse, neque in vaticiniis suis falli solitum fuisse, refert Josephus. [*lib.13. cap.19.*] *Aristobulum* vero Clemens Alexandrinus [*lib.1. Stromat.*] & Eusebius Cæsariensis [*tum in lib.8. Præparat. Evangelic. cap.3. tum in Chronico.*] Judæum illum sectæ Peripateticæ philosophum fuisse censent, de quo supra ad finem anni Mundi 3854. à nobis facta est mentio.	4590	124
	Seleucus Demetrii Nicatoris filius, injussu matris Cleopatræ sumpto diademate, regnavit in Syria ann.1. [*Liv. lib.60. Porphyr. in Græc. Euseb. pag.227.*]		
	Alexander Zebinas, cum ab eo illustrissimi duces Antipater & Clonius & Æropus defecissent, urbemque Laodiceam occupassent, eos tandem expugnavit. Cæterum singulari animi magnitudine in captos usus, omnibus pepercit. Erat quippe ingenio leni ac placido, & in congressu ac sermonibus mirabili comitate: quapropter ab omnibus non mediocriter amabatur. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag.377.*]		
3881	Mithridates Evergetes Ponti & minoris Armeniæ rex, Sinope dolo familiarium necatus, uxorem & liberos successores reliquit. Verum è duobus filiis natu major Mithridates cognomento Eupator totum regnum sibi vendicavit. [*Strabo, lib.10. pag.477. cum Justino, lib.37. cap.1.*] Modico enim interlapso tempore matrem, regni consortem à patre destinatam, dum carcere vinctam tenet, violentia ista & temporis diuturnitate confecit. Ita *Memnon.* [*in Excerptis Photii, cap.32.*] Mithridatem vero extrema pueritia regnum fuisse ingressum, matre veneno interfecta, in Historia sua retulit Salustius. [*Apud Servium, in lib.6. Æneid.*]	4591	123
	Undecim annorum fuisse Mithridatem, quum patri in regno succederet, *Strabo*: tredecim fuisse, *Memnon* affirmat. Nos medium annum duodecimum assumpsimus; *Eutropium* secuti, qui regnavisse illum annis 60. vixisse 72. tradidit: licet 56. tantum regni annos Plinius [*lib.25. cap.2.*] illi tribuat; & Appianus 57. *Vide supra ann. Mundi* 3868.		
	Quemadmodum eo quo genitus est Mithridates anno, ita & eo quo regnare primum cœpit, stella cometes, & noctu & interdiu, 70. diebus ita luxit, ut cœlum omne conflagrare videretur. Nam & cauda illius quartam partem cœli (sive 45. gradus superioris hemisphærii) occupavit; & fulgore sui, Solis nitorem vicit: & cum oriretur occumberetque, quatuor spatium horarum consumebat. [*Justin. lib.37. cap.2.*]		
	In Syria, Cleopatra filium Seleucum, vel quod injussu suo diadema sumpsisset, sive metuens ne ille patris Demetrii necem ulciscereturr, sive eodem furore gerens omnia, sagitta confixum interemit. Alterum deinde filium ex Demetrio susceptum Antiochum Grypum, quem Athenas educandum miserat, regem hactenus constituit; ut nomen regis penes filium, vis autem omnis imperii penes matrem esset. [*Liv. lib.60. Justin. lib.39. cap.1. Appian. Syriac. pag.132.*] Demetrio vero matris insidiis sublato fratrem juniorem Antiochum successisse Olympiadis CLXIV. anno 2. notavit Porphyrius: [*in Græc. Euseb. Scalig. pag.227.*] qui non *Grypum* solum sed etiam *Philometorem* vocatum eum fuisse addit; quod posterius cognomentum à Josepho quoque illi tributum fuisse videmus. [*lib.13. cap.20.*]		
3882	Alexander Zebinas tumens successu rerum, spernere jam etiam Ptolemæum, à quo fuerat subornatus in regnum, superba insolentia cœpit. Itaque Ptolemæus, reconciliata sororis Cleopatræ gratia, destruere Alexandri regnum, quod odio Demetrii viribus suis acquisierat, summopere instituit. Misit igitur ingentia Grypo auxilia, & filiam Tryphænam Grypo nupturam; ut populos in auxilium nepotis, non societate tantum belli, verum etiam affinitate sua solicitaret. Nec res frustra fuit. nam cum omnes Grypum instructum Ægypti viribus viderent, paulatim ab Alexandro deficere cœperunt. [*Justin. lib.39. cap.1.*]	4592	122
	Alexander cum parum fideret multitudini, tum ob vulgi imperitiam rerum bellicarum tum ob ingenium leve & rerum novarum avidum, acie quidem dimicare noluit: sed collectis regiis thesauris, ac spoliatis templorum donariis, noctu in Græciam fugere constituit. Verum quum Barbarorum quorundam ministerio Jovis fanum diripere conatus esset; deprehensus, minimum abfuit quin cum toto exercitu illico confoderetur. Tamen fuga elapsus, Seleuciam versus con-		

1. *Usser. Annal. p. post.*

tendit. Sed Seleucienſes, jam ante ejus adventum conjecta ſacrilegii fama, ei portas clauſerunt. Ea igitur ſpe fruſtratus Alexander Piſidium petiit; ab ora maritima nuſquam recedens. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valeſii. pag.*378]

Prælio vero tandem inter Antiochum Grypum & Alexandrum Zebinam facto, victus Alexander Antiochiam profugit. Ibi inops pecuniæ, cum ſtipendia militibus deeſſent, templo Jovis ſolidum ex auro Victoriæ ſignum tolli juſſit, facetis jocis ſacrilegium circumſcribens: nam *Victoriam commodatam ſibi ab Jove eſſe* dicebat. Interjectis deinde diebus, cum ipſius Jovis aureum ſimulachrum infiniti ponderis tacite evelli juſſiſſet, deprehenſuſque in ſacrilegio concurſu multitudinis eſſet in fugam verſus; magna vi tempeſtatis oppreſſus, ac deſertus à ſuis, à latronibus capitur; perductuſque ad Grypum, interficitur. [*Juſtin. lib.*39. *cap.*2] In pugna cum Grypo cæſum eum occubuiſſe, Joſephus, [*lib.*13. *cap.*17.] cladem exercitus non ferentem, 4. anno Olympiadis CLXVI. veneno ſeipſum ſuſtuliſſe, refert Porphyrius. [*in Græc. Euſeb Scalig. pag* 227.]

Quum Cleopatra filii ſui Antiochi Grypi de Alexandro Zebina reportata victoria inferiorem dignitatem ſuam factam doleret, venienti ab *exercitatione* (an ab *exercitu?*) poculum veneni obtulit. Sed Grypus, præſcitis jam ante inſidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere ipſam jubet; abnuenti inſtat. Poſtremum prolato indice eam arguit; ſolam defenſionem ſceleris ſupereſſe affirmans, ſi bibat quod filio obtulit. Sic victa regina, veneno quod alii paraverat, extinguitur. Parta igitur regni ſecuritate, Grypus octo annis quietem & ipſe habuit & regno præſtitit. [*Juſtin. lib.*39. *cap.*2. *cum Appiano, in Syriac. pag.*132.] 4594

3883 Jubilæus XXVII.

L. Opimio Conſule, anno quo C. Gracchus (Tiberii frater) Tribunus plebem ſeditionibus agitans interemptus eſt, ea cœli temperies fulſit; ut vina tunc genita ad ſua uſque tempora 200. fere annis duraviſſe confirmet Plinius, in ſpeciem redacta mellis aſperi. [*Plin. lib.*14. *cap.*4. *&* 14.] Eodem quoque anno, circa Solem arcus apparuit. [*Id. lib.*2. *cap.*29.] 4593

3887 *a.* Ptolemæus Evergetes II. ſive Phyſcon, annis poſt fratris Philometoris exceſſum 29. mortuus eſt. [*Ptolem. in Regum Canone. Clem. Alexandrin. lib.*1. *Stromat. Euſeb. Chronic. Epiphan. de Ponderibus & menſur. Hieronym. in cap.*9. *Danielis.*] tribus filiis poſt ſe relictis: uno ex pellice ſuſcepto, Ptolemæo *Apione*, cui Cyrenarum regnum teſtamento reliquit; [*Juſtin. lib.*39. *cap.*5. *cum Appiano in Mithridatic. pag.*255.] duobus ex Cleopatra, prioris Cleopatræ ſororis ipſius ac conjugis filia, genitis. quorum junior *Alexander*: ſenior vero à Ptolemæo in Regum Canone, ut & Porphyrio, Euſebio, Hieronymo & Epiphanio, *Soter*: à Strabone, [*lib.*17. *pag* 795.] Trogo Pompeio, [*Prolog. lib.*39. *&* 40.] Plinio, [*lib.*2. *cap.*67. *& lib.*6. *cap.*30.] Joſepho, [*lib.*13 *cap.*18] & Clementi Alexandrino, [*lib.*1. *Stromat.*] vel *Lathyrus*; Athenæo [*lib.*6. *cap* 6] & Pauſaniæ in Atticis, *Philometor* eſt dictus. quod poſtremum cognomentum (*Philopatrem* ab Athenæi interprete Natale Comite perperam redditum) per irriſionem illi datum notavit Pauſanias. Neque enim regum quiſquam fuit unquam ex omnibus, qui majori matrem odio proſecutus fuerit. [*Pauſan. Attic. pag.*7.] 4597

Phyſcon moriens regnum Ægypti Cleopatræ uxori & alteri ex filiis, quem illa legiſſet, reliquit: videlicet quaſi quietior Ægypti ſtatus, quam Syriæ regnum eſſet, quum mater altero ex filiis electo, alterum hoſtem eſſet habitura. [*Juſtin. lib.*39. *cap.*3.] Illa Alexandrum natu minorem ſibi obſequentiorem fore exiſtimans, ut eum Ægyptii regem acciperent ſuadebat. Sed quum repugnante plebe id aſſequi nequiſſet; majorem Lathurum (quem in Cyprum à parte ablegandum procuraverat) eligere coacta eſt: quæ ſimul cum eo in Ægypto decem regnavit annis. [*Id ibid. Pauſan. in Attic. pag.*7,8. *Porphyrius, in Græc Euſeb. Scalig. pag.*225.]

3888 *b.* Cleopatra, prius quam regnum Lathuro daret, uxorem ademit: compulſumque repudiare chariſſimam ſibi ſororem Cleopatram, minorem ſororem Selenem ducere juſſit; non materno inter filias judicio, cum alteri maritum eriperet, alteri daret. [*Juſtin. ut ſupra.*] 4598

3890 Cum octo jam annis ſolus & quietus regnum Syriæ Antiochus Grypus obtinuiſſet, natus illi eſt æmulus regni pater ipſius Antiochus Cyzicenus, eadem matre genitus, ſed ex Antiocho Sideta patruo ſuſceptus: quem cum veneno tollere voluiſſet, ut maturius armis cum eo de regno contenderet excitavit. Hic à matre Cleopatra ob metum Demetrii Nicatoris (prioris mariti, quem deſeruerat) Cyzicum miſſus, à Cratero eunucho educatus eſt: indeque *Cyziceni* cognomentum eſt adeptus. [*Juſtin. lib.* 39. *cap.*2. *Appian. Syriac. pag.*132. *Porphyr. ut ſupr. pag.*227. *Joſeph. lib.*13. *cap.*17.] Grypus vero audito quod frater ipſius copias contra ſe apud Cyzicum colligeret, omiſſa expeditione quam in Judæos ſuſcipere inſtituerat, contra fratris adventum ſe paravit. [*Joſeph. ibid.*] 4600

3891 Cleopatra fratris ſui Ptolemæi Lathuri quondam uxor, ſed à matre Cleopatra Ægypti regina (ut dictum eſt) divortio viri dimiſſa, Cyziceno in Syria nupſit: eique ne nudum uxoris nomen afferret, exercitum Cypri ſolicitatum, velut dotalem, ad maritum deduxit. Par igitur viribus fratris Cyzicenus, prælium committit, ac victus in fugam vertitur, Antiochiamque venit. Tunc Antiochiam Grypus, in qua erat Cyziceni uxor Cleopatra, obſidere cœpit: qua capta, Tryphæna uxor Grypi nihil antiquius quam ſororem Cleopatram requiri juſſit; non ut captivæ opem ferret, ſed ne effugere captivitatis mala poſſet, quæ ſui æmulatione in hoc potiſſimum regnum invaſerit, hoſtique ſororis nubendo hoſtem ſe ejus effecerit. Tum peregrinos exercitus in certamina fratrum adductos, tum repudiatam à fratre, contra matris 4601

Anno Mundi.		Anno Periodi Julianæ.	Annoante æram Christi.
	voluntatem, extra Ægyptum nuptam accusat. At Grypus uxorem à suscepto scelere revocare conatus, contra morem ait esse bellorum, ut post victoriam sæviatur in fœminas, præsertim in sanguine conjunctas, qualis Cleopatra; quæ illi soror, sibi consobrina, liberisque communibus matertera sit. Quibus tot necessitudinibus sanguinis, superstitionem templi quoque adjecit, quo abdita profugerat: concludens, neque occisa illa se virium quicquam Cyziceno dempturum, nec servaturum reddita. Tryphæna contra, rata non misericordiæ hæc verba sed amoris esse, milites in templum immisit; qui Cleopatram simulacrum deæ amplexantem truncatis manibus confoderunt: ne scilicet minus sorores inter se, quam fratres pugnare viderentur. [*Justin. lib.39. cap.3.*]		
	Cleopatra Ægypti regina, harum sororum mater, anno hoc regni 4. minorem filium Alexandrum Cypri regem factum eo misit: ut per eum majori Lathuro una secum regnanti formidolosior esset ipsa. [*Pausan. in Attic. pag.7,8. Porphyr. in Grac. Euseb. pag.225.*]		
3892	Alexander Jannæus, anno ætatis 16. ex uxore Alexandra filium suscepit Hyrcanum: quem, nuncio de Actiaca Cæsaris victoria accepto, quum 80. ætatis annum excessisset, Herodes è medio sustulit. [*Joseph. lib.15. cap.9.*] Unde colligimus, *Alexandram* hanc, ab Ecclesiasticis scriptoribus (ut ad annum Mundi 3862. supra est notatum) *Salinam* etiam appellatam, à *Salome* illa Aristobuli uxore diversam fuisse, quam Græci *Alexandram* nominabant; quæque, marito mortuo, fratrem ejus Alexandrum hunc Jannæum, 22. tum annos natum,) regnavisse enim 27. vixisse 49. annos tradit Josephus) Regem illius loco constituit; uti apud Josephum, [*lib.13. cap.20.*] legitur.		
	Repetita inter fratres Antiochos, Cyzicenum & Grypum, prælii congressione; victor Cyzicenus uxorem Grypi Tryphænam, quæ paulo ante sororem interfecerat, cepit; ejusque supplicio uxoris manibus parentavit. [*Justin. lib.39. cap.3.*] fratremque regno expellens; pro eo Syris imperavit. [*Appian. Syriac. pag.132.*] Et Grypus quidem imperio exutus, Aspendum secessit: indeque *Aspendii* cognomentum est adeptus. Regnum vero suscepit Cyzicenus, ab anno primo Olympiadis CLXVII. [*Porphyr. in Grac. Euseb. pag.227.*]	4602	112
3893	Anno 2. ejusdem Olympiadis, Aspendo rediens Antiochus Grypus Syriam obtinuit: Cyzicenus vero, diviso imperio, Cœlesyria potitus est. [*Id. ibid.*]	4603	111
	Antiochus Cyzicenus recens regnum adeptus, ad crapulas ac luxum & instituta longe à Regibus aliena se contulit. Mimis enim atque histrionibus, circulatoribus denique cunctis supra modum deditus, eorum artes summo studio perdiscebat: operam quoque neurospasticæ dedit, maximumque studium posuit in movendis per se animalium simulachris quinque cubitorum magnitudine, auro argentoque tectis, atque in aliis hujuscemodi machinamentis. Quinetiam intempestivis venationibus addictus erat: ac sæpenumero cum uno aut altero famulo noctu clam egressus, apros, leones ac pardos venabatur. Nec raro cum feris bestiis temere congressus, gravissima discrimina salutem suam adduxit. [*Diodor. Sicul. lib.35. in Excerptis Valesii, pag.385.*] De alterius fratris Antiochi Grypi luxu, videnda quæ ex Posidonii Apameni Historiarum libro 28. refert Athenæus, lib.5. cap.9 & lib.12. cap.19.		
3894	Bellum quo duo hi fratres se mutuo atterebant Johanni Hyrcano occasionem præbuit, ut secure frueretur Judææ proventibus, & ingentem pecuniarum vim inde congereret. Et Cyziceno vastante fratris regionem, quum Grypo Hyrcanus nihil ab Ægypto auxilii venire cerneret, sed tam ipsum quam ejus fratrem multas clades accipere ex mutuis inter se certaminibus: utrumque facile despexit. [*Joseph. lib.13. cap.17.*]	4604	110
	Ad oppugnandos igitur Samaritas, Syriæ regibus subjectos, duxit ille exercitum: infensus eis propter injurias Marissenis (Idumæis paulo ante sub ejus ditionem redactis) colonis Judæorum & sociis illatas. Cum Samariam igitur urbem munitissimam fossa & duplici muro per 80. stadia cinxisset, obsidioni præfecit filios Antigonum & Aristobulum: quibus urgentibus & fame premente eo necessitatis adducti sunt Samaritæ, ut coacti vesci cibis insuetis homini, postremo Antiochi Cyziceni opem imploraverint. [*Id. ibid. cap.18.*]		
3895	Cyzicenus ad ferendum Samaritis auxilium propere adveniens, ab Aristobuli militibus victus est: & insequentibus eum fratribus usque Scythopolim, ægre evasit. Quo eodem die Hyrcanus pontifex solus in Templo odoramenta adolens vocem audiisse fertur, nunciantem filiorum recentem de Antiocho victoriam. A qua illi reversi, Samaritas rursum intra mœnia compulerunt, & ab eodem Antiocho iterum auxilium petere coëgerunt. [*Id. ibid.*]		
	Antiochus Cyzicenus, accitis à Ptolemæo Lathuro circiter sex armatorum millibus, quos ille invita matre Cleopatra (nondum ab ea regno deturbatus) miserat, primum vagabatur per ditionem Hyrcani latrocinabundus cum Ægyptiis; non audens quidem aperto marte decernere, quod esset impar viribus, existimans tamen se vastandis agris effecturum ut Hyrcanus obsidionem Samariæ solveret. Sed postquam multos è suis amisit exceptos hostium insidiis, profectus est inde Tripolim; Callimandro & Epicrati ducibus demandato bello Judaico. Ex his Callimander audacius quam prudentius cum hoste congressus, profligatis suis & ipse inter alios cecidit. Epicrates autem pecunia corruptus, Scythopolim & alia quædam opida manifeste Judæis prodidit: nec quicquam Samaritis obsessis profuit. Atque ita Hyrcanus, integro anno in oppugnatione exacto, non contentus urbem capere, etiam solo eam æquavit. [*Id. ibid.*]	4605	109
	Seleucienses qui ad Antiochiam Syriæ sunt (*ἀυτονομίαν* adepti) hinc tempora sua dinumerarunt. [*Fasti Siculi, anno 4. Olympiad.167.*]		

1. *Usser. Annal. p.post.*

3896 Hyrcanus è secta Phariſæorum, quorum diſcipulus & ſummus fautor fuerat, præcipuis ad convivium invitatis, cujuſdam ex eis Eleazari contumelia offenſus, qui matrem captivam tempore Antiochi Epiphanis ſervitutem ſerviiſſe falſo illi exprobraverat, & ob convitium illud non ita indigne atque ille expectabat à reliquis exceptum, contra totam ſectam à Jonathane Sadducæo irritatus, ab eorum partibus ad Sadducæos tranſiit. Phariſæi vero traditiones multas à majoribus per manus acceptas populo commendabant, quæ non ſunt ſcriptæ inter leges Moſaicas: quibus idcirco authoritatem Sadducæi abrogabant, dicentes oportere eas tantum ſervari quæ ſcripto continentur. Atque hinc magna inter utroſque exorta eſt controverſia; cum ditiores ſtarent à Sadducæorum partibus, Phariſæi cæteræ multitudinis uterentur favoribus. Cum Hyrcanus igitur, Phariſæorum conſtitutionibus abrogatis, earum obſervatores pœnis afficeret, ſeditio orta eſt: quam licet ille tum ſedaverit, inde tamen factum eſt, ut & ipſe & ejus filii in vulgi odium incurrerint. [*Joſeph. lib.13. cap.18.*] 4606

3898 Johannes Hyrcanus mortuus eſt; quum per annos 29. ſummo functus fuiſſet Sacerdotio: ut ex Joſepho refert Euſebius, lib. 8. Demonſtrat. Evangelic. cap. 2. & illum Latine vertens, in commentariis ad 9. caput Danielis, repetit Hieronymus. licet in noſtris libris, & in antiqua quoque Rufini verſione, Joſephus illi nunc 33. [ut in *lib. 1. Belli, cap. 3.*] nunc 31. [ut in *lib. Antiquitat. 13. cap.18. & lib. 20 cap. 8.*] annos attribuat. Obiit pater ejus Simon anno regni Græcorum 177. menſe 11. Sabat; (I. *Maccab.* XVI. 14.) circa Februarium ſc. anni Periodi Julianæ 4579. uxor vero ejus Alexandra (uti poſtea videbimus) circa Novembrem anni ejuſdem Periodi 4644. Interſtitium eſt annorum 65. & menſium fere 9. Unde detractis annis 37. regno filiorum & uxoris ejus à Joſepho aſſignatis, relinquuntur Hyrcano anni tantum 28. & menſes 9. circiter. 4607

Johannem hunc primi libri Maccabæorum recentiorum nonnulli, ſine juſta aliqua ratione, ſcriptorem fuiſſe exiſtimant: & ab alio aliquo poſtrema hæc illius verba adjecta fuiſſe fingunt. *Cætera rerum Johannis & bellorum ejus, & ſtrenuorum factorum ejus quæ præclare geſſit, ſtructuræque murorum* (Hieroſolymitanorum, Antiochi Sidetis juſſu dejectorum) *quos extruxit, & actorum ejus; ecce ſcripta ſunt in commentariis Pontificatus ejus, ex quo factus eſt Pontifex poſt patrem ſuum.* quarto illo, ut videtur, Maccabæorum libro, quem græce ex Hebraico tranſlatum, Lugduni in Santis Pagnini apud Prædicatores Bibliotheca manuſcriptum legiſſe ſe teſtatur Sixtus Senenſis in fine libri 1. Bibliothecæ ſanctæ; ita incipientem. Καὶ ὡς τὸ ἀπαγγελθῆναι τὸ Σίμωνα τελευτῆσαι Ἰωάννης υἱὸς αὐτοῦ ἀντ᾽ αὐτοῦ. *Et poſtquam occiſus eſt Simon, factus eſt Joannes filius ejus ſummus Sacerdos pro eo.* Ex quo & Joſephus ſua hauſiſſe putatur: qui Hyrcanum tres maximos ſimul honores habuiſſe notat; Principatum gentis, Pontificatum, & Prophetiam. Ex divinis enim colloquiis tantam futurorum præſcientiam nactum illum fuiſſe affirmat, ut duos majores natu è ſuis liberis non diu paterni principatus compotes fore prædixerit. [*Joſeph. lib.2. Belli, cap.3. & lib.13. Antiquit. cap.18.*]

De turri, quam *Antonianam* Herodes poſtea appellavit, ab eo ædificata, & ſtola cum reliquo Pontificio ibi repoſita, in lib. 20. Antiquit. cap. 6. ita etiam ſcripſit idem. *Hyrcanus Pontifex ejus nominis primus, extructa prope Templum turri, degebat in ea majorem temporis partem: & quoniam hanc ſtolam habebat in ſua cuſtodia, qua nemo præter illum utebatur, recepturus privatum habitum, eo loci illam deponebat. Quem morem etiam filii ejus obſervarunt, atque eorum poſteri.* Poſt hujus vero exceſſum, lapillos qui erant in pectorali Pontificis & ſardonychem in dextro illius humero (quorum emicatione voluntas Dei populo Judaico ſignificari ſolebat) irato Deo propter legum ſuarum prævarications, fulgorem emittere deſiiſſe, ſignificat idem, [*lib.3. Antiquit cap.9.*] annis 200. ante Antiquitatum Judaicarum libros hos à ſe compoſitos; quos anno imperii Domitiani 13. (id eſt, Periodi Julianæ 4807.) ſe abſolviſſe, in fine Operis ipſe indicat.

Poſt Hyrcanum filiorum natu maximus *Judas*, alio nomine *Ariſtobulus* dictus & *Philellen* (à familiaritate & conſuetudine cum græcis ſive ethnicis) cognominatus, Principatum ſimul & Pontificatum per unum tantum annum obtinuit: primuſque omnium poſt reditum à captivitate Babylonica, diademate ſibi impoſito, principatum in regni formam tranſtulit. [*Joſeph. lib.1. Belli, cap.3. Antiquit. lib.13. cap.19. & lib.20. cap 8.*] licet Strabo illius fratrem & ſucceſſorem Alexandrum primum pro Sacerdote ſe Regem feciſſe ſcripſerit: [*lib. 16. pag.762.*] non habita ratione Ariſtobuli; quod is fortaſſe poſt aſſumptum diadema parum vixerit.

Ariſtobulus fratrem ſuum ſecundum Antigonum, quem præ aliis diligebat, in regni ſocietatem aſſumpſit: tres vero reliquos vinctos cuſtodiæ tradidit. Matrem etiam conjecit in carcerem principatus æmulam (nam illam Hyrcanus rerum dominam reliquerat:) eoque crudelitatis proceſſit, ut fame necaret in vinculis. [*Joſeph. lib.1. Belli, cap.3. & lib.13. Antiquit. cap.19.*]

In Ægypto Cleopatra, cum gravaretur ſocio regni filio Ptolemæo (Lathuro,) populum in eum incitavit. [*Juſtin. lib.39. cap.4.*] Ex omni enim eunuchorum numero, quos amantiſſimos ſui eſſe putabat, ſaucios in concionem produxit; Ptolemæum inſimulans, & inſidias ſibi feciſſe, & eunuchos vulneribus fœdaſſe. Qua re Alexandrini commoti, non multum abfuit quin Ptolemæum impetu facto opprimerent: ſed cum ille navi ſe è periculo proripuiſſet, haud ita multo poſt è Cypro reverſum Alexandrum regem appellaverunt. [*Pauſan. in Atticis, pag. 8.*]

Antequam abiret ille in exilium, Selenem uxorem mater Cleopatra illi abſtulit; eo indi-

gnius, quod duos ex ea filios jam haberet. [*Justin. lib.39. cap.4.*] Alexander vero à matre arcessitus, & Ægypti rex in locum fratris constitutus, 8. tum regni sui Cyprii numerabat annum, cum mater Cleopatra regni sui Ægyptii numeraret 11. [*Porphy. in Græc. Euseb. Scalig. pag.225.*] Hunc, non minus quam patrem Physconem, multa sagina obesum evasisse notat Athenæus, lib.12. cap.27. ubi ex Posidonio Apameno, in Historiarum libro 47 hunc de eo locum profert. *Ægypti rex invisus populo, familiarium assentationibus excæcatus, in multis vero deliciis vivens, ne ambulare quidem poterat, nisi duobus suffultus incederet. At in saltationibus quæ epulis adhibebantur, nudis ille pedibus è lectis superioribus desiliens, exercitatis concitatius & agilius corpus saltando movebat.*

Aristobulus, illato bello Iturææ, magnam ejus partem Judææ limitibus adjecit; habitatoribus ejus comminatione exilii coactis circumcisionem cæteroſque Judaicos ritus admittere. Quod ex Timagene historico hisce verbis confirmat Strabo. *Hic vir æquus fuit, & Judæis multis in rebus commodus: nam & ditionem eorum auxit, & partem Ituræorum eis attribuit, devinctam circumcisionis fœdere.* [Joseph. *lib.13. cap.19.*] 4608 10

Cum Antigonus magnifice reverteretur è bello, quo tempore populus Judæorum sol An
Tabernaculorum festum celebrabat; accidit ut Aristobulus rex ægrotans in turri quæ post tonia est cognominata decumberet, frater vero Antigonus interfuturus sacris, splendidissime ornatus ascenderet in Templum, potissimum pro salute regis vota facturus. Monitus Aristobulus à malevolis delatoribus ut ab insidiis illius sibi caveret, satellitibus in loco quodam obscuro & subterraneo juxta turrim illam collocatis mandavit, ut si quidem sine armis frater veniret, nemo eum attingeret; sin vero armatus, trucidarent: præmisit tamen ad eum qui rogaret, ut inermis veniret. At Salome regina & cæteri illi malevoli nuncio persuaserunt ut contraria diceret, cupere Regem ita uti erat illum armatum videre. Forte Judas quidam, sectæ Essenæ, rerum futurarum vaticinatione apud suos celebris, Antigonum in turri Stratonis eo ipso die perituruum prædixerat: cum aliam ipse Stratonis turrim nesciret, præter eam, quæ postea Cæsarea dicta est, & 600. stadiis Hierosolymis aberat. Ubi igitur incolumem Antigonum ea die ad Templum accedentem vidisset, mortem sibi optabat; metuens ne falsi convinceretur, hactenus pro vero propheta habitus. Sed paulo post Antigonum in loco illo subterraneo interfectum audiit, qui eodem nomine quo maritima Cæsarea, Stratonis turris appellabatur. [*Joseph. lib.1. Belli, cap 3. & lib.13. Antiquit. cap.19.*]

Aristobulo confestim sceleris pœnitudine morbus ingravescebat; ita ut postremo crescentibus doloribus sanguinem vomeret. Eum quidam è ministris foras efferens eo ipso in loco ubi Antigoni interfecti cruore terra fœdata fuerat forte collapsus, Aristobuli sanguinem effudit. Quo cognito, Aristobulus Dei vindictam justam agnoscens, cum maximis animi & corporis cruciatibus vita excessit. [*Id. ibid.*]

Post Aristobuli obitum Salome ejus uxor, quam Græci Alexandram nominant, solutis ejus fratribus quos in vinculis ille habuerat, Alexandrum Jannæum ætate cæteros præcedentem atque modestia regem constituit. Ille vero regno potitus, alterum fratrum insidiantem sibi interfecit, alterum contentum privata & otiosa vita in honore habuit. [*Joseph. lib.13. cap 20.*] qui Absolomus dictus, à Pompeio post annos 42. Hierosolymis captus est. [*Id. lib.14. cap.8.*]

Alexander Jannæus constitutis rebus imperii, prout sibi visum est conducere, ad Ptolemaidem duxit exercitum: & cum prospere pugnasset, victos intra mœnia compulit; eosque obsessos oppugnare aggressus est. In Syria eo tempore duo fratres, Philometor sive Grypus & Cyzicenus, mutuis cladibus suas vires atterentes, Ptolemaidensium periculum negligebant. Zoilus tyrannus, qui ex Regum discordia occasione captata Stratonis turrim & Dora occupaverat, obsessis aliquam sed exiguam opem attulit. Ptolemæus Lathurus, à matre Cleopatra Ægypti regno ejectus, Cyprum obtinebat. Atque ad hunc Ptolemaidenses missis legatis, orabant ut auxilio veniens ex Alexandri manibus periclitantes eriperet. Qui cum ei spem fecissent, quod delatus in Syriam habiturus esset Gazæos & Ptolemaidenses in suis partibus, simulque Zoilum & Sidonios multosque alios adjutaturos; elatus promissis, navigationem parabat. [*Id. ibid.*] 4609 10

Interim Demænetus, qui plurimum apud suos cives authoritate pollebat, persuasit Ptolemaidensibus ut mutarent sententiam: conducibilius esse dicens incertam cum Judæis belli aleam subire, quam in certissimam servitutem accito domino se dedere; & insuper non præsens solum bellum sustinere, sed majus etiam ab Ægypto imminens. Cleopatram enim non permissuram Ptolemæum vires sibi parare è vicinia, sed contra eos venturam cum valido exercitu: dare enim reginam operam, ut illum etiam è Cypro ejiciat. [*Id. ibid.*] Neque eum hic sua fefellit opinio. Cleopatra enim exulantem filium bello persecuta, non solum Cypro illum expulit, sed etiam ducem exercitus sui, quod vivum eum è manibus dimisisset, interfecit, quanquam Ptolemæus verecundia materni belli, non viribus minor ab insula recesserit: si Justinum hic audire libeat. [*lib.39. cap.4.*]

Ptolemæus igitur, cognita in itinere Ptolemaidensium mutatione, nihilominus cursum continuavit: & cum appulisset ad Sycaminum, eo loci copias exposuit; quæ constabant, connumeratis peditibus & equitibus, circiter 30. millibus. His adductis ad Ptolemaidem, & castris ibi positis; cum neque legatos ejus admittere, neque verba audire vellent, in magnam conjectus est solicitudinem. Postquam vero Zoilus ad eum & Gazæi venerunt, petentes

auxilium contra Judæos & Alexandrum agros ipsorum vastantem; Ptolemaidis obsidio, motu Ptolemæi, soluta est. [*Joseph. lib.*13. *cap.*20.]

3900 Alexander Junnæus, reducto domum exercitu, cœpit astu agere; clam Cleopatram contra Ptolemæum vocans, aperte vero amicum ejus & socium se simulans. Quin & 400. argenti talenta daturum se pollicitus est; si ille viciſſim in gratiam ipsius Zoilum tyrannum tollerer, & agros ejus Judæis attribueret. Quod quidem Ptolemæus libenter præstitit: sed postea comperto quod ille clam ad matrem ipsius Cleopatram misisset, fœdus cum eo initum dissolvit [*Id. ibid.*]

Quum Mario, ad expeditionem adversus Cimbros se accingenti, Senatus auxilia ex transmarinis nationibus accersendi potestatem dedisset; ad Nicomedem Bithyniæ regem, de mittendis auxiliaribus copiis, ille scripsit. Respondit Nicomedes, Bithynos à publicanis in servitutem majori ex parte abstractos variis in locis detineri. Indeque Romæ Senatusconsultum prodiit, ne quis ingenuus ex populi Romani sociis in provincia ulla servituti addiceretur; & ut præpositi provinciarum eorum manumittendorum curam susciperent. [*Diodor. Sicul. lib.*38. *in Bibliotheca Photii, cod.*244.]

Ex observata primum diligenter, deinde vero neglecta à Licinio Nerva Siciliæ prætore decreti hujus executione, ortum est secundum bellum servile Siculum: in quo defectores regem sibi quendam Salvium aruspicem atque tibicinem creaverunt; cui Tryphonis nomen postea dederunt. [*Id. ibid. cum Dione, in Excerptis Valesii, pag.*633, 634] 4610

C. Mario & C. Flacco (vel Flavio potius) Consulibus hora diei tertia, Solis defectus lucem obscuravit. [*Jul. Obsequens, de prodigiis.*] Quam totalem fere solis eclipsim anno hoc Periodi Julianæ 4610. die 19. Julii, calculus Astronomicus nobis exhibet.

Ascalonitæ (ἀυτονομίᾳ obtenta) hinc tempora sua dinumerant: ut in Fastis Siculis, ad Olympiadem CLXIX. est annotatum; consentiente etiam Eusebii Chronico, in quo, cum 2. anno Probi Imperatoris (in annum Periodi Julianæ 4990. incurrente) annus æræ ipsorum 380. copulatur.

Ptolemæus Lathurus ad oppugnandam Ptolemaidem, quæ portas ei clauserat, ducibus cum parte exercitus relictis, qui & eam tandem expugnarunt, ipse cum reliquis copiis ad vastandam ac domandam Judæam se contulit. Quo intellecto, Alexander Jannæus & ipse ex sua ditione collegit circiter 50. vel (ut quidam scriptores malunt) 80. millia; & cum his hosti ivit obviam. Ptolemæus vero ex improviso adortus sabbato Asochim Galilææ urbem vi cepit; & circiter decem captivorum millia, præter aliam multam prædam, abduxit. Deinde aggressus & Sephorim non longe inde distantem, multis desideratis abiit conflicturus cum Alexandro Jannæo: cui occurrit ad Jordanem fluvium, juxta Asophon, à fluvio non longe dissitum. Habebat autem Alexander in prima acie pugnare solitos octies mille, quos Hecatontamachos appellabat, gestantes æratos clypeos: cui opposita prima Ptolemæi acies, æque æratis scutis usa, cum cunctantior esset ad prælium, urgente Philostephano tactico fluvium transiit ad quem castra Judæi habebant. Alternante vero subinde victoria, tandem Ptolemæi milites Judæos profligatos eousque insecuti sunt interficiendo, donec lassatis manibus ferrum quoque hebesceret. Ferunt 30. (vel 50. ut in suis scriptis Timagenes retulit) Judæorum millia in eo prælio cecidisse: cæteros partim captos, partim fuga servatos incolumes. Ptolemæus vero quum post victoriam longe lateque excurrisset, vespere in quosdam Judæorum vicos se recepit: quos ubi vidit refertos pueris & mulieribus, mandavit militibus ut promiscue jugulatos & in frusta concisos, in lebetes ferventes membratim conjicerent; ut qui effugerent è prælio hostem crederent humanis vesci carnibus, & eo major terror intuentibus incuteretur. Cujus crudelitatis Strabo & Nicolaus Damascenus in historiis suis meminerunt. [*Joseph. lib* 13. *cap.* 20. *&* 21.]

3901 Cleopatra Ægypti regina videns augeri filii Lathuri potentiam, subjecta Gazæorum urbe & Judæorum regione impune pervastata, non permittendum duxit ut ille magis creseceret: maxime cum circa Ægypti portas obversaretur, & immineret ejus imperio. Quapropter continuo tam navales quam terrestres excivit copias: quarum supremum regimen penes Chelciam & Ananiam Judæos esse voluit, Oniæ illius qui templum in Heliopolitana præfectura ædificaverat filios. [*Id. ibid. cap.*18. *&* 21.] Ex horum enim sententia reginam gessisse omnia, etiam testimonio hoc ex Strabonis Cappadocis historia deprompto Josephus comprobat. *Plerique enim qui prius nobiscum venerunt in Cyprum, quive post à Cleopatra illo missi sunt, confestim deficiebant ad Ptolemæum* (Lathurum.) *Soli vero ex Onia parte Judæi constanter manserunt in officio: eo quod cives eorum Chelcias & Ananias apud reginam essent in pretio.* 4611

Cleopatram bonam divitiarum suarum partem, cum nepotibus & testamento, apud Coum insulam deposuit; jussoque Ptolemæo Alexandri filio cum magna classe Phœnicen appellere, & deficientibus ad se ejus regionis incolis, pervenit Ptolemaidem; unde excluſa, oppugnationem ejus urbis instituit. Interea alterum ex illius ducibus Chelciam, dum circa Cœlesyriam Lathurum persequitur, mori contigit. Lathurus vero, relicta Syria, properavit in Ægyptum; sperans ex improviso occupaturum se præsidiis vacuam: sed opinione sua frustratus est. [*Joseph. lib.*13. *cap.*21.]

Ægestani & Lilybetani fugitivi in Sicilia regem sibi constituerunt Athenionem quendam pastorem, genere Cilicem: qui fingebat Deos per astra futurum se universæ Siciliæ regem præ-

signifi-

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christi.

significare; ideoque oportere tam ipsi regioni quam animalibus & fructibus qui in ea essent tanquam propriis parcere. Hic tamen à Tryphone accersitus, illi ut Regi se ut exercitus Imperatorem subjecit. [*Diodor. Sicul. lib. 36. ut supr. cum Cicerone in Verr. lib. 2. Floro, lib. 3. hist. cap. 19. & Dione, in Excerpt. Valesii, pag. 637.*]

3902 Cleopatra auditis filii Lathuri conatibus, & quod ei tentanti Ægyptum non ex sententia successerat, missa eo parte exercitus omnino eum ex ea regione expulit. Atque ita rursum ille ex Ægypto ejectus, apud Gazam hyemem exegit. [*Joseph. lib. 13. cap. 21.*] — 4612 — 102

Interim Cleopatra Ptolemaidem, cum ejus præsidiariis, expugnat. Eo Alexander Jannæus cum muneribus venit; atque ita exceptus est, ut dignum erat hominem à Lathuro afflictum, nec aliud habentem refugium. Cum quidam amicorum reginæ suaderent, ut illam quoque regionem occuparet, nec sineret tantam bonorum Judæorum multitudinem unius viri parere nutibus: Ananias contrarium consuluit, iniquum facinus esse dictitans, si hominem & reginæ συμμαχον & ipsius Ananiæ cognatum suis facultatibus exueret. Sic enim fore ut, illata huic injuria, omnes ubique gentium Judæos à se alienaret. A quo persuasa Cleopatra & ab injuria inferenda tunc abstinuit, & societatis fœdus cum Jannæo apud Cœlesyriæ urbem Scythopolim postea renovavit. [*Id. ibid.*]

Alexander Jannæus liberatus metu periculi quod à Ptolemæo Lathuro hactenus impendebat, expeditionem in Cœlesyriam suscepit; & Gadara obsedit. [*Id. ibid.*]

L. Licinius Lucullus à Senatu contra servos defectores missus, cum 17. millium ex Italis, Bithynis, Thessalis, Acarnanibus & Lucanis collecto exercitu, in Siciliam venit. Cui cum 40. millibus occurrens Athenio Cilix, amissis 20. eorum millibus ipse multis affectus vulneribus inter mortuos delitescens evasit. [*Diodor. Sicul. ut supr.*]

Syriam Judæi & Arabes terrestribus latrociniis infestarunt. Mari Cilices piraticum bellum moverunt; quod in Cilicia Romani per Antonium gesserunt. [*Prolog. lib. 39. Trogi.*] Marcus vero Antonius (orator, M. Antonii triumviri avus) tum prætor, pro consule ad hoc bellum missus, & complures Athenis dies propter navigandi difficultatem commoratus, homines doctissimos Mnesarchum, Carneadem & Menedemum ibi differentes, sicut in Asia postea Metrodorum Scepsium, audiit. In provinciam deinde veniens, à Byzantiis adjutus, cum maritimis prædonibus bellum feliciter gessit: in quo tamen præfectum suum M. Gratidium amisit. [*Cicero, in lib. 1. & 2. de Oratore; & in Bruto. Liv. lib. 68. Corn. Tacit. lib. 12.*] Quo referendum Julii Obsequentis illud, ad Consulatum *C. Marii & Q. Luctatii: Piratæ in Sicilia* (leg. *Cilicia*) *à Romanis deleti.* & Livianæ epitomæ lib. 68. *Antonius prætor in Sicilia* (legend. item, *Cilicia*) *maritimos prædones persecutus est.* De quibus & triumphasse eum, docet Pighius, in 3. Annalium tomo, ad ann. Urbis DCLI. fin.

Periodus Calippica *quarta* incipit.

Alexander Jannæus Gadara post decem mensium obsidionem cepit. [*Joseph. lib. 13. cap. 21.*]

Mario Consule & Catulo, A. Licinius Archias poeta Antiochenus, qui bellum Mithridaticum Græco carmine postea descripsit, (cujus & complura in Græco Anthologio leguntur Epigrammata) Romam venit: ubi Ciceroni à prima pueritia princeps & ad suscipiendam & ad ingrediendam rationem studiorum extitit. [*Cicero, pro Archia poeta.*]

C. Marius Consul in Gallia cum Cimbris dimicaturus, differebat prælium, quasi ex oraculis quibusdam victoriæ pariter tempus & locum captaret. Namque mulierem quandam Syram, Martham nomine, quæ ferebatur edere vaticinia, lectica vectam magna circumducebat veneratione, & sacra illius monitu faciebat. Quam Senatus pridem, quum de his differre vellet & prænuntiaret venientia, repulerat. [*Plutarch. in Mario.*]

Eadem pene tempestate Battaces sive Batabaces, Matris magnæ Idææ sacerdos, Pessinunte Phrygiæ Romam adventavit; & in Senatu jussu Deæ suæ adesse se dixit, victoriam populo Romano magnamque belli gloriam nuntiaturum: adjiciens etiam, Sacra Deæ polluta esse, atque ideo Romæ publice expiari debere. Ferebat autem vestem aliaque corporis ornamenta nova & nunquam Romanis visa; coronamque auream magnitudine inusitata & stolam floribus intextam & inauratam, regio sane splendore. Itaque è rostris ad populum verba faciens, & ad superstitiosum cultum eos incitans, hospitiis publicis & diversoriis exceptus est: sed ab Aulo Pompeio tribuno plebis coronam ferre est prohibitus. Ab altero autem tribuno deductus in rostra, & de templi expiatione interrogatus, superstitiosum sane responsum reddidit. Pompeius vero, cum circulatorem ac impostorem eum appellasset, & cum indignitate ex rostris depulisset, simulatque dimissa concione domum regressus est, febre vehementi corripi cœpit: unde paulo post mutus factus est, anginæque doloribus supra modum vexatus, post diem tertium (vel, ut alii, septimum) exspiravit. Quod divina quadam providentia, ob Sacerdotem ipsamque Deam injuriose habitam, contigisse multi interpretabantur. Superstitionibus enim mirum in modum dediti Romani sunt. Quare Battaces sacræ stolæ indutus ornamento, amplioribus à viris multis & fœminis hospitiis exceptus, Romaque discedens cum pompa dimissus est. [*Id. ibid. & Diodor. Sicul. lib. 36. in Photii Bibliotheca, cod. 244.*]

Servus Servilii Cæpionis Matri Idææ se præscindens, trans mare exportatus est, ne unquam Romam reverteretur. [*Julius Obsequens: ut supr.*]

3903 Alexander Jannæus Amathunte potitus est, castro omnium quæ ad Jordanem sita sunt

munitissimo,

munitissimo: ubi Theodorus Zenonis filius res suas charissimas deposuerat. At Theodorus repente superveniens, & proprias res recuperavit, & impedimenta Alexandri diripuit, Judæorumque decem millia interfecit. Verum Alexander receptis post cladem viribus, aggressus maritimas regiones, Raphiam cepit, & Anthedonem quæ postea ab Herode Agrippias nominata est. [*Joseph. lib.1. Belli, cap.3. & lib.13. Antiquit. cap.21.*]

Contra Athenionem Cilicem, qui in Sicilia mortuo Tryphone servorum fugitivorum Rex factus est, Manius Aquilius, C. Marii in quinto Consulatu collega, Imperator missus ita se fortiter gessit, ut defectores illustri prælio superaverit. Quinetiam cum ipsorum rege Athenione conserta manu heroico certamine inito, eum tandem superavit. Ad quem deprehendendum dum multitudo contendit, inter rixantium manus præda lacerata est. [*Diodor. Sicul. ut supr. Florus, lib.3. cap.19.*] 4613

Ptolemæus Lathurus Gaza relicta in Cyprum recessit, & mater ejus Cleopatra in Ægyptum. [*Joseph. lib.13. cap.21.*] cujus crudelitate in Lathurum territus filius minor Alexander, eam reliquit: periculoso regno securam ac tutam vitam anteponens. Cleopatra vero timens, ne major filius Lathurus ab Antiocho Cyziceno ad recuperandam Ægyptum auxiliis juvaretur, ingentia Antiocho Grypo auxilia, & Selenen uxorem nupturam hosti prioris mariti, misit: Alexandrumque filium per legatos in regnum revocavit. [*Justin. lib.39. cap.4.*] Atque hinc bella illa civilia inter reges Syriæ sunt orta, quorum in libro 68. Livius meminit.

3904 C. Mario & L. Valerio Consulibus fugitivos in Sicilia præliis trucidatos fuisse, in libello de prodigiis notat Julius Obsequens. Aquilius enim Proconsul reliquias defectorum, quorum decem millia adhuc superfuerant, bello persecutus in potestatem suam redegit; atque ita bello servili secundo, cum annos propemodum quatuor duravisset, finem imposuit. [*Diodor. Sicul. ut supr.*] Quibus in bellis plus quam centum servorum myriadas periisse, affirmat Athenæus. [*lib.6. cap.7.*]

C. Marius tum sexto Consul, L. Apulcii Saturnini tribuni plebis præcipua opera usus, Q. Metellum Numidicum in exilium egit: qui Rhodum profectus, ibique philosophiæ studiis se dans, legendo & audiendis magnis viris vacabat. [*Cicero, in Pisonem, & pro Sextio. Liv. lib.69. Plutarch. in Mario. Appian. Bell. Civil. lib.1. pag.367, 369.*] 4614

A Mithridate Romam legati cum magna pecuniæ vi venerunt, Senatum largitione corrupturi. Quod animadvertens Saturninus tribunus plebis ordini Senatorio inimicissimus, occasionem jam adversus eos nactum se existimans, magna legationem contumelia affecit. Senatoriis legatos adversus eum incitantibus, & conjunctam suam ipsis operam offerentibus, litem illi Saturnino de illata injuria intenderunt. Qua occasione, ob violata legatorum jura quæ Romanis sacrosancta semper sunt habita, in præsens vitæ discrimen Saturninus adductus, à populo præter omnem spem non modo liberatus sed iterum etiam Tribunus plebis renunciatus est. [*Diodor. Sicul. legat. 34*] Verum novam mox seditionem turbo ille pacis concitans, hoc ipso anno C. Mario VI. & Valerio Flacco consulibus interemptus est. [*Cicero, in 8. Philippica, & pro Rabirio. Appian. Bell. civil. lib.1. pag.369, 370. Oros. lib.5. cap.17.*]

3906 Cum de restituendo Q. Metello in omnibus concionibus per integrum biennium sermo assidue fieret, ejus filius Q. Metellus barba & capillo submisso sordidatus, veste squalida forum circuibat; flensque, & ad singulorum civium genua advolutus, flagitabat ut patrem ab exilio revocarent. At populus, cum spem reditus contra leges exulibus proponere minime vellet, tamen miseratione ac precibus adolescentis commotus, Q. Metellum ab exilio revocavit; ac filium, ob singularem erga patrem affectum & solicitudinem, *Pium* cognominavit. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag.390.*] Patrem vero Smyrnæ exulavisse; & Calidia deinde rogatione revocatum quum ludis forte litteras in theatro accepisset, non prius eas legere dignatum fuisse quam spectaculum finiretur, in libro de viris illustribus cap.62. scribit Aurelius Victor. 4616

C. Marius, non sustinens revertentem aspicere Metellum, in Cappadociam & Galatiam navigavit: verbo, ut vota Matri magnæ Idææ persolveret; reipsa, ut novorum bellorum semina excitaret. Quapropter à Mithridate, quem apparebat arma tum moliri, cum omni officio & honore exceptus, his tamen verbis lacessendum eum putavit. *Aut enitere, Rex, ut plus possis quam populus Romanus, aut obsequenter fac imperata.* Quo dicto obstupuit Mithridates; ut qui nomen crebro, libertatem linguæ Romanæ tunc primum audivisset. [*Plutarch. in Mario.*]

Alexander Jannæus infensus Gazæis, quod Ptolemæum Lathurum contra se in auxilium accivissent, & urbem eorum oppugnavit & agrum depopulatus est. Interim Apollodotus eorum dux noctu, cum duobus millibus conductitiorum militum & decem millibus quæ ex opidanis armaverat, erupit in castra Judæorum. Et quamdiu nocturna erat pugna superiores erant Gazæi, hostibus Ptolemæum ad eos venisse suspicantibus: sed quamprimum dies illuxit & rei veritas apparuit, Judæi se conglomerarunt, & impetu facto in opidanos circiter mille ex eis interfecerunt. Attamen ne sic quidem quamvis gravante inopia voluerunt cedere, parati quidvis potius perferre quam ab hoste subigi: & addebat illis animum Aretas rex Arabum, auxilii spem (licet vanam) ostentans. [*Joseph. lib.13. cap.21.*]

3907 Lysimachus fratri Apollodoro invidens, quod apud Gazæos tam gratiosus esset, occiso eo collegit manum militum, atque ita urbem Alexandro Jannæo tradidit. Qui primo pacatus 4617

intro-

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

introgressus est: deinde immisit in oppidanos militem, permissa sæviendi licentia. Ac passim Gazæi trucidabantur: nec tamen illi moriebantur inulti; sed repugnantes invasoribus, non pauciores Judæos interimebant. Alii vero desolatas prius ædes incendebant, ne hostis præda potiri posset: quidam etiam suismet manibus uxores ac liberos contrucidabant, ne in captivitatem abstraherentur. Senatores autem numero 500 in Apollinis ædem confugerant: forte enim Senatus habebatur, quum hostis intromissus est. Alexander vero etiam his jugulatis, & diruta insuper urbe, reversus est Hierosolyma, anno postquam castra ad Gazam admoverat. [*id. ib.*]

Eodem ipso tempore etiam Antiochus Grypus occisus est Heracleonis insidiis, cum vixisset annos 45. regnasset vero 29. [*Id. ibid.* vel 26. potius, ut in fragmento Porphyrii legitur: quorum undecim solus regnaverit, quindecim diviso cum Cyziceno Imperio; mortuus ipse anno 4 Olympiadis CLXX. [*in Græc. Euseb. Scaligeri, pag.* 227.] Quinque vero Grypus post se reliquit filios. 1. *Seleucum*: quem patri in regno successisse scribit Josephus. 2. & 3. Gemellos, ex Tryphæna Ptolomæi Physconis regis Ægypti filia susceptos: *Antiochum & Philippum* 4. *Demetrium Eucærum*. 5. *Antiochum* alterum, *Dionysium* cognominatum.

3908 | Mithridati Eupatori, regi Pontico, natus est filius Pharnaces: qui 50 vixit annos. [*Appian. in Mithridatic. pag.* 254.] | 4618 | 96

Cn. Domitio & C. Cassio Consulib. Ptolemæus Cyrenarum rex, (Physconis ex pellice filius) mortuus hæredem populum Romanum reliquit. [*Liv. lib.* 70. *Jul. Obsequens. de prodigiis Cassiodorus, in Chronico.*] Ejus *regni civitates Senatum liberas esse jussisse*, testatur Livius: licet statim postea continuis tyrannidibus & bellis exagitatos Cyrenæos fuisse, Plutarchus ostendat in *Lucullo*.

3909 | Anna prophetissa filia Phanuelis è tribu Aseritica nupta, cum marito septem annis à virginitate vixit. [*Luc.* I. 36.] | 4619 | 95

Tigranis filius Tigranes, qui Parthis datus obses fuerat, in paternum Armeniæ regnum ab iis restitutus est; quum mercedis loco 70 regionis illius convalles ab eo accepissent. [*Strabo, lib.* 11. *pag.* 532. *Justin. lib.* 38. *cap.* 3. *Appian. in Syriac. pag.* 118.] ut colligitur ex anno regni 25 cujus ex Plutarchi *Lucullo*, infra ad annum Mundi 3934. occurret mentio.

3910 | Q. Mutius Scævola Proconsul in Asiam missus, lecto sibi legato amicorum optimo P. Rutilio Rufo (quem ipsum, *Asiæ Proconsulem*, in *D. de orig. Juris*, non recte facit Pomponius) hujus consilio in administranda provincia ac jure dicundo semper est usus, ejusque præcipue opera publicanorum injurias, quibus provinciales misere oppressi fuerant, coërcuit. Nam quotiescunque aliqui ab illis vexati eum adierant, datis judicibus integerrimis publicanos ubique condemnabat, & condemnatos adversariis quos injuria affecerant in carcerem abducendos tradebat. Cumque præterea sumptum omnem, tum suum tum comitum, ex sua pecunia ille faceret; brevi provincialium benevolentiam populo Romano conciliavit. [*Cicero, lib.* 2. *de Oratore. Diod. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag.* 393, 394.]

Seleucus Antiochi Grypi filius, multis coactis copiis, Antiocho Cyziceno patruo bellum intulit. Cyzicenus ex Antiochia ducto exercitu, cum eo congressus prælio victus est: & quum ab equo in hostium castra abriperetur, jamjam capiendus seipsum interemit; postquam 18 regnavisset annos. Regno autem ejus potitus Seleucus, Antiochiam recepit. [*Porphyr. in Græc. Euseb. pag.* 227.] Cyzicenum in prælio à Seleuco captum & neci traditum Josephus; [*lib.* 13. *cap.* 21.] cum filiis Grypi bello congressum interisse, refert Trogus. [*lib.* 40 *Prolog.*] | 4620 | 94

Cn. Domitio & C. Cœlio Consulib. Senatusconsultum factum est, ne quis Cretensibus mutuam pecuniam daret. [*Ascon. Pedianus, in argument. orat. pro C. Cornelio*] Vid. ann. Mundi 3935. *ex Dione.*

Q. Mutius Scævola, quum solos novem menses Asiæ præfuisset, ne sumptui esset ærario, provinciam deposuit. [*Cicero, ad Atticum, lib.* 5. *epist* 17. *cum Asconio Pediano, in orat. Cicer. contra L. Pisonem.*] Qui Asiam tam sancte & tam fortiter obtinuit, ut Senatus deinceps in eam provinciam iturus magistratibus exemplum atque formam officii Scævolam decreto suo proponeret. [*Valer. Maxim. lib.* 8. *cap.* 15.] & dies festus à Græcis in honorem ejus constitueretur, quem *Mutia* Asiani nominabant. [*Ascon. Pedian. in* Tertiam *contra Verrem, & Divinationem contra eund.*] de quibus, in Verrina secunda, Cicero. *Mithridates in Asia, cum eam provinciam totam occupasset, Mutia non sustulit; hostis, & hostis in cæteris rebus nimis ferus & immanis, tamen honorem hominis Deorum religione consecratum violare noluit.*

Legatus tamen illius Publius Rutilius Rufus, vir summæ innocentiæ, qui cum illo consentiens à publicanorum injuriis Asiam defenderat, ab equitum factione (quos in exigendis vectigalibus multa præter fas actitantes ille cum Proconsule coërcuerat) in judicium vocatus est, quasi ipse munera accepisset. Ille vero ea fidei atque innocentiæ constantia usus est, ut die sibi ab accusatoribus dicta, usque ad cognitionem neque capillum barbamve promiserit, obsoletam vestem induerit, nec insignia senatoria deposuerit, inimicos permulserit, judices temperarit; orationem quoque à Prætore concessam nihilo summissiorem quam animum, (qualem nimirum bonum calumnia appetitum ac longe plus Reipublicæ quam suam ipsius vicem miserantem decebat) habuerit, nec quicquam splendore præteritorum annorum humilius dixerit. [*Liv. lib.* 70. *Ascon. Pedian. in Divinat. contra Verrem. Valer. Maxim. lib.* 6. *cap.* 4. *Dio. in Excerpt. Vale. pag.* 637. *Oros. lib.* 5. *cap.* 17.] De quo. in 1. de Oratore Dialogo,

1. *Visser. Annal. p. post.*

qui post triennium in L. Marcii Philippi consulatu habitus fuisse fingitur (M. Cicero. *Cum esset vir ille exemplum innocentiæ, cumque illo nemo integrior esset in civitate neque sanctior; non modo supplex judicibus esse noluit, sed ne ornatius quidem aut liberius causam dici suam, quam simplex ratio veritatis ferebat. Paullum Cottæ tribuit partium, disertissimo adolescenti, sororis suæ filio. Dixit item causam illam quadam ex parte Q. Mutius, more suo, nullo apparatu, purè & dilucidè.* Et in Bruto. *Quum innocentissimus in judicium vocatus esset (quo judicio convulsam penitus scimus esse Rempublicam) cum essent eo tempore eloquentissimi viri L. Crassus & M. Antonius consulares, eorum adhibere neutrum voluit. Dixit ipse pro sese, & pauca C. Cotta, quod sororis erat filius, & is quidem tamen ut Orator, quamquam erat admodum adolescens. Sed Q. Mutius enucleate ille quidem & polite, ut solebat, nequaquam tamen ea vi atque copia quam genus illud judicii & magnitudo causæ postulabat.*

Atque ita equites Romani, judiciorum potestatem Gracchanis legibus nacti, Rutilium, virum non seculi sui sed omnis ævi optimum, interrogatum lege repetundarum, maximo cum gemitu civitatis, damnaverunt. [*Vellei. Patercul. lib. 2.*] Damnatus vero, quum lis pecunia esset æstimata, bonis protinus cessit: quo maximè declaratum est eum alienum ab objecto crimine fuisse. Multo enim minus ex universis ejus bonis redactum est, quam ex Asia rapuisse ab accusatoribus dicebatur: eaque omnia justis ac legitimis titulis ad se perveniisse demonstrabat. Ejus autem damnationis invidia in C. Marium recidit; cui viri hujus virtus gravis & molesta fuit. Quamobrem Rutilius, quum ea quæ in urbe gerebantur improbaret, nec cum ejusmodi homine versari ac degere amplius vellet, nemine cogente in exilium abiit: & profectus in Asiam Mitylenis vixit. [*Diodor. ut supr. pag. 637, 638.*] Cumque illum quidam consolaretur, & diceret instare arma civilia, ac brevi futurum ut omnes exules reverterentur: Quid tibi inquit, mali feci, ut mihi pejorem reditum quam exitum optares? Malo, ut patria exilio meo erubescat, quam reditu mœreat. [*Seneca de beneficiis, lib. 6. cap. 37.*] Cæterum nihilo inde plus pristina illius gloria opesque imminutæ fuere. Omnes enim Asiæ civitates legatos secessum ejus operientes obviam miserunt. Neque solum Q. Mutius, sed civitates etiam ac Reges, quotquot ejus beneficiis antehac erant usi, plurima illi donaverunt; adeo ut longe plura possideret, quam ante exilium in bonis habuerat. [*Valer. Maxim. lib. 2. cap. 10. Diod. ut supra pag. 638.*]

3911 Antiochus Eusebes sive Pius, Antiochi Cyziceni filius, quum meretricis cujusdam opera, quæ formæ gratia illum adamaverat, Seleuci patruelis insidias evasisset, (licet Syri pietatis merito servatum illum fuisse putent, indeque Eusebis cognomentum illi tribuant) pervenit Aradum, & impositio sibi diademate Seleuco bellum intulit: quem uno prælio victum è tota Syria expulit. [*Joseph. lib. 13. cap 21. Appian. in Syriac. pag. 133.*] 4621

Seleucus fuga delatus in Ciliciam, postquam à Mopsuestianis receptus est, cœpit ab eis tributa exigere: qui non ferentes exactionem, una cum regia & ipsum & amicos concremaverunt. [*Ioseph. ibid.*] Quoniam violentus & supra modum tyrannicus fuit, Mopsuestiæ in gymnasio crematum fuisse, Appianus; [*pag. 132.*] Ab Antiocho Cyziceni filio vivum exustum fuisse, Eusebius in Chronico: cum fugisset in urbem, & percepisset Mopsuestianos vivum ipsum voluisse comburere, manus sibi ipsi intulisse, scribit Porphyrius. [*ut supr. pag. 227.*]

Gemelli fratres Seleuci, Antiochus & Philippus, adductis copiis Mopsuestiam vi ceperunt, & fraternam mortem ulti eam diruerunt. Superveniens vero Cyziceni filius Antiochus Pius, prælio eos superavit. Et Antiochus quidem equo in Orontem è pugna fugiens, in flumine submersus est. Frater vero illius Philippus (ad quem nummos inscriptionem præferentes ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ refert Scaliger) & Antiochus Pius ab anno secundo Olympiadis CLXXI simul regnare incipientes; & æstimabiles copias habentes, de universo Syriæ regno obtinendo inter se decertarunt. [*Porphyr. ut supr. pag. 227.*]

3912 Ptolemæus Lathurus quartum Antiochi Grypi filium Demetrium Eucærum, Cnido accitum, regem Damasci constituit. Cui cum fratre Philippo copias conjungenti Antiochus Pius strenue restitit. [*Ioseph lib. 13. cap. 21.*] Superatus Antiochus, ad Parthos fugere coactus est. [*Porphyr. ut supr. Euseb. in Chronico.*] 4622

3913 Quum Mithridates Ponti rex Cappadociam, sublatis duobus filiis quos ex sorore ipsius Laodice Cappadocum rex (Ariarathis illius qui in bello contra Aristonicum occidit & alterius Laodices, de qua superius dictum, filius) susceperat, occupavisset; suo ipsius filio octo annorum puero, cui Ariarathis nomen impositio fuit, regno tradito & Gordio rectore ei addito: Nicomedes Philopator Bithyniæ rex timens, ne accessione Cappadociæ etiam Bithyniam finitimam ille invaderet, subornavit puerum eximiæ pulchritudinis, quasi Ariarathes tres non duos filios genuisset, qui à Senatu Romano paternum regnum peteret. Uxorem quoque Laodicen (Mithridatis sororem, quæ post mortem Ariarathis prioris mariti Nicomedi nupserat) Romam misit, ad testimonium trium ex Ariarathe susceptorum filiorum. Quod ubi Mithridates cognovit, & ipse pari impudentia Gordium Romam misit; qui Senatui assereret, puerum cui Cappadociæ regnum tradiderat ex eo Ariarathe genitum, qui bello Aristonici auxilia Romanis ferens cecidisset. [*Justin. lib. 38. cap. 1, 2.*]

Galadenorum regina cum Parthis bellum gessit. In cujus auxilium vocatum Antiochum Pium Cyziceni filium fortiter in prælio dimicantem occubuisse; atque ita Syriæ regnum penes duos fratres Grypi filios, Philippum atque Demetrium Eucærum, remansisse scribit Josephus 4623

lib.

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christi.

lib. 13 *cap.* 21.] Cum biennio, quod Philippo filio Grypi tribuit, Seleucidarum Imperium terminat Eusebius in Chronico. Sed cum post hoc tempus, & Antiochum Pium à Tigrane regno pulsum fuisse, in fine Syriacorum suorum Appianus, & Philippum cum duobus fratribus suis Demetrio Eucæro & Antiocho Dionysio Damasci regibus bellum gessisse & Syriæ regno potitum fuisse, docet Josephus: [*lib.* 13 *cap.* 22. & 23.] dicendum potius videtur, Antiochum Pium à Parthis (ad quos, non ut hostes, sed ut salutis perfugium & præsidium eum se contulisse, Porphyrius & Eusebius confirmant (reversum, suam Syriæ partem quam per biennium Philippus occupaverat recuperavisse, Philippumque ut damnum illud resarciret de regno Damasceno ditioni suæ adjiciendo cum fratribus suis Demetrio & Antiocho contendisse (qui motus Syriæ regum illi fuisse videntur, à Livio in libro 70. enarrati) reliquamque omnem Syriam à Cyziceni filio non possessam, sibi vendicasse. Quorum certaminum à Philippo partim cum Antiocho Pio, partim cum fratribus suis per octo sequentes annos habitorum tandem pertæsi Syri, relictis Seleucidis, Tigranis Armeniæ regis imperio se subjecerunt: ut in libri 40 initio Justinus indicat. Antiocho verò *Pii* cognomentum per jocum à Syris datum Appianus (in loco citato) existimat; quod Selenen duxisset, quæ prius & patri ejus Cyziceno & patruo Grypo, nupserat: indeque meritò, divina ultione, à Tigrane pulsum fuisse pronunciat.

Senatus Romanus, studio Regum Asiaticorum intellecto, aliena regna falsis nominibus furantium, Mithridati Cappadociam, & Nicomedi, ad solatium ejus, Paphlagoniam ademit. Ac ne contumelia regnum foret ademptum illis quod daretur aliis, uterque populus libertate donatus est. Sed Cappadoces munus libertatis oblatum abnuentes, missis ad Romanos legatis, negabant vivere gentem suam sine Rege posse. Quod mirati Romani, permiserunt eis ut de ipsorum corpore Regem suis quem vellent suffragiis crearent. Ita Rex ab iis factus est Ariobarzanes. [*Justin. lib.* 38. *cap.* 2. *Strabo, lib.* 12. *pag.* 540.] Romanis Gordium, quem Mithridates eis commendaverat, rejicientibus. [*Justin. lib.* 38. *cap.* 5.]

3914 L. Cornelius Sylla, finita prætura (qua anno L. Cæsaris & P. Rutilii Consulatum præcedente functum illum fuisse, in libro historiæ suæ Velleius Paterculus significat) quum præesset Ciliciæ, legatus in Cappadociam missus est; specioso expeditionis titulo ad Ariobarzanem in regnum reducendum, revera ut multa molientem Mithridatem reprimeret. Sylla igitur haud magnas secum copias adducens, sed prompta usus opera sociorum, magno quidem Cappadocum sed majore Armeniorum, qui Gordio suppetias venerant, numero interfecto, ipsum Gordium (cum intruso regulo Ariarathe, cui rector ille à Mithridate fuerat præpositus) ejecit, & Ariobarzanem juxta Senatus decretum, Mithridate non contradicente; Regem declaravit. [*Liv. lib.* 70. *Plutarch. in Sylla Appian. in Mithridatic. pag.* 208. & *lib.* 1. *Bell. Civil. pag.* 396.]

Parthorum legati à rege Arsace missi ad Syllam venerunt, ut amicitiam à populo Romano peterent. [*Liv. lib.* 70. *Sext. Rufus in Breviario.*] quum nihil ante eam diem commercii inter utramque gentem intercessisset. Legationis illius princeps Parthus Orobazus fuit: qui cum Syllam apud Euphratem agentem conveniisset, tres sedes, unam Ariobarzani, alteram Orobazo, tertiam sibi posuisse Sylla dicitur, mediusque inter duos sedens audientiam dedisse legato. Quamobrem necavit postmodum Rex Parthorum Orobazum. Syllam alii prædicaverunt, quod barbaros habuisset ludibrio; alii ut arrogantem & intempestivè ambitiosum culpaverunt. Memoriæ quoque proditum est quendam ex comitatu Orobazi Chalcidensem, inspecto Syllæ vultu, animique & corporis haud defunctorie observatis motibus, atque ad artis præcepta expensa ejus natura, prædicasse, fieri non posse quin summus hic vir futurus esset: mirati etiam se, quemadmodum patiatur & nunc non esse omnium primus. [*Plutarch. in Sylla: cum Velleio Paterculo, lib.* 2. *cap.* 24.] 4624 | 90

Syllam Romam regressum postulavit Censorinus repetundarum; quod magnam pecuniam contra leges ex amico & socio regno cepisset. Verum ad judicium non occurrit; sed accusationem reliquit. [*Plutarch. ibid.*]

Mithridates ad societatem Romani belli quod olim meditabatur Tigranem Armeniæ regem, nihil de offensa Romanorum sentientem, pellexit: per Gordium illi persuadens, ut Ariobarzani regni admodum, quem Romani Cappadociæ Regem constituerant, bellum inferret. Et ne quis dolus subesse videretur, filiam suam ei Cleopatram in matrimonium tradidit. [*Just. lib.* 38. *cap.* 3.]

3915 Mithraas & Bagoas Tigranis duces, pulso Ariobarzane, qui primo eorum adventu sublatis rebus suis Romam contendit, Ariarathem in regnum deduxerunt. Atque ita per Tigranem rursus Cappadocia juris esse Mithridatis cœpit. [*Id. ibid. & Appian. in Mithridatic. pag.* 176.]

Eodem tempore, mortuo Nicomede Philopatore, Senatus Romæ filium ejus Nicomedem, ex Nysa (saltatrice à Mithridate, apud Justinum lib. 38. cap. 5. appellata) progenitum, Bithyniæ Regem instituit. Cujus fratrem ætate majorem Socratem, & ipsum *Nicomedem* appellatum atque *Chrestum* sive Frugi cognominatum, cum exercitu contra eum misit: qui eo pulso, regnum ipse occupavit. [*Justin. ibid. Appian. pag.* 176. & 178. *Memnon. in Excerpt. Photii, cap.* 32.]

Quum regno pulsus Nicomedes supplex Romam venisset; decretum in Senatu est, ut & ille

1. *Visser. Annal. p. post.*

& Ariobarzanes in regna sua restituerentur. Legati ad hoc missi sunt, Manius Aquilius (qui servile bellum in Sicilia confecit) & Maltinus sive (ut in MS. legitur) M. Altinius. [*Justin. & Appian. ut supr.*] Jussique adjutare, Lucius Cassius, qui Asiam Pergamenam cum exiguo obtinebat exercitu, & Mithridates ipse. Verum is propter controversum jus Cappadociæ & Phrygiam sibi à Romanis ablatam, nihil eos juvit. [*Appian. ibid. pag. 176, 177.*] sed suis querelis quibusdam oppositis, & ostensa legatis pecuniæ magnitudine quam publice privatimque tunc expendisset, quievit. [*Dio, legat. 30. in edit. Græca, vel 31. in Græco-latina.*] licet ipse in oratione quam Trogus Pompeius commemorat, & Cappadocia filium suum eductum quam jure gentium victor occupaverat, & regem Bithyniæ Chrestum a se in gratiam Romanorum occisum fuisse, affirmet. [*Justin. lib. 38. cap. 5.*]

Mithridates societatem cum Tigrane, bellum adversus Romanos gesturus, junxit: pactique inter se sunt, ut urbes agrique Mithridati, homines vero & quæcunque auferri possent Tigrani cederent. Et quantum bellum susciteret intelligens, legatos ad Cimmerios, alios ad Gallo-græcos, & Sarmatas Bastarnasque, auxilium petitum misit. Nam omnes has gentes, Romanum meditabundus bellum, variis beneficiorum muneribus jam ante illexerat. A Scythia quoque exercitum venire jussit. [*Justin. lib. 38. cap. 3.*] omnes qui Tanaim & Istrum paludemque Mæotidem accolunt ad exequenda jussa ejus paratos habens. In Ægyptum quoque & Syriam misit qui societatem regum ei compararent. Naves stratas habuit 300. & alias insuper ædificabat: accitis è Phœnicia & Ægypto proretis ac gubernatoribus. Paternum & ipse regnum habuit viginti millia stadiûm patens in longitudinem; multasque circumvicinas gentes acquisivit, & inter eas Colchos gentem bellicosam. [*Appian. in Mithrid. pag 178. & 180.*] Possedit enim regionem quæ Haly fluvio determinatur; usque ad Tibarenos & Armenios, atque intra Halyn usque ad Amastrin ac Paphlagoniæ quasdam partes. Adjecit autem ditioni suæ etiam oram maritimam versus occasum usque ad Heracleam: in diversam vero partem Ponto adjecit quæ sunt usque ad Colchidem & Armeniam minorem. [*Strabo, lib. 12. pag. 540, 541.*] Gentes 25 sub ditione eum habuisse, scribit A. Gellius, [*lib. 17. cap. 17.*] 22. Valerius Maximus, [*lib. 8. cap. 7.*] Quintilianus, [*lib. 11. cap. 2.*] Plinius [*lib. 7. cap. 24. & lib. 25. cap. 2.*] earumque omnium linguas percalluisse, neque cum subditis collocutum unquam fuisse per interpretem. Gentium quoque 22 ore locutum eum fuisse, in Sexti Aurelii Victoris lib. de viris illustrib. cap. 76. legimus: licet pro 22, libri Manuscripti 50 numerum hic exhibeant.

Quum Romani legati, cum Cassiano milite aliisque copiis è Galatia & Phrygia contractis Nicomedem in Bithyniam, Ariobarzanem in Cappadociam reduxissent: ambobus mox suadebant, ut vicinam Mithridatis ditionem incursionibus vexando materiam belli quærerent; ostentantes spem auxilii. Neuter tamen vicinum tam potentem lacessere armis ausus est: sed urgentibus legatis, Nicomedes, qui magnam pecuniam pro restitutione ducibus & ipsis legatis ex pacto debebat, magnam etiam, alias à Romanis Asiaticis ad usuram acceperat, quæ tum repetebatur, invitus in ditionem Mithridatis irrupit, & usque Amastrim urbem populatus est, nemine vetante occurrente. nam Mithridates, quamvis paratas haberet copias, tamen cedebat, ut multas justasque causas belli haberet. [*Appian. Mithridatic. pag. 177. cum Livio, lib. 74. & Dione, legat. 30. vel 31.*] de qua Romanorum injuria ita illum conquerentem in epistola ad Arsacem, libro 4. Historiarum inducit Salustius. *Nam quid ego me appellem? quem disjunctum undique regnis & tetrarchiis ab imperio eorum, quia fama erat divitem, neque servaturum esse, per Nicomedem bello lacessiverunt, sceleris eorum haud ignarum, & ea quæ acciderè testatum antea.*

Ubi Nicomedes cum magna præda domum rediit, Mithridates ad Romanos duces legatosque, quorum voluntate hæc facta non ignorabat, Pelopidam oratorem misit, de injuriis à Nicomede illatis expostulaturum. Cumque Nicomedis legati culpam in Mithridatem, à quo primum injuriæ initium factum esset, conjicerent: Romani responderunt, neque placere sibi Mithridatem molestia affici à Nicomede, neque ut Nicomedi bellum inferretur passuros, Itaque Mithridates, ut aperte à Romanis læsus, misit cum magna manu filium Ariarathem ad occupandum regnum Cappadociæ: qui mox Ariobarzane pulso ibi regnavit. [*Appian. in Mithridatic. pag. 179. cum Livio, lib. 76. & 77. Eutrop. lib. 5. & Oroſio, lib. 6. cap. 2.*] Maltino sive M. Altinio, Romano legato, etiam ibi superato. [*Justin. lib. 38. cap. 4.*]

Romam Mithridates legatos misit, petens à Romanis; ut, si Nicomedem pro amico haberent, vel persuaderent, vel cogerent hominem ex æqui justique ratione secum agere: sin autem, hostis ulciscendi potestatem sibi facerent. Romani non modo nihil eorum egere, quæ volebat; sed etiam minas addidere, ni Cappadociam Ariobarzani restitueret, pacemque cum Nicomede coleret. Simul legatos ipsius eo die discedere jusserunt: ac præterea prohibuerunt, nisi paruisset imperio, nullum ut amplius legatum mitteret. [*Dio, legat. 31. vel 32.*]

Interim vero Pelopidam ad Romanorum duces Mithridates ablegavit; ut eis significaret se legatos questum de illis ad Senatum misisse, & ut ibi ad causam dicendam adessent denuntiaret, neve quicquam absque communi Senatus Populique Romani decreto inciperent. Cujus oratio quum visa illis esset insolentior, jusserunt Mithridatem abstinere à Nicomede & Cappadocia (sibi enim curæ fore ut mox in eam restituatur Ariobarzanes:) Pelopidam autem statim castris excedere, &, nisi Rex jussa faciat, non redire amplius. Cum hoc responso dimissus est,

non

non sine custodia, ne quem obiter corrumperet. [*Appian.*]

Statim vero Romani duces, non expectata ex Urbe de tanto bello Senatus aut populi sententia, è Bithynia, Cappadocia, Paphlagonia & Gallogræcia copias contraxerunt: quibus se L. Cassii, cum quo Asiam obtinebat, adjunxit exercitus. Divisisque copiis, Cassius castrametatus est in confinio Bithyniæ & Galatiæ, Manius Aquilius qua transitus patebat Mithridati in Bithyniam, Q. Oppius in finibus Cappadociæ: singuli cum 40 peditum equitumque millibus. Habebant & classem circa Byzantium, cui Minutius Rufus & C. Popilius præerant, ad oris Ponti custodiam. Juvabat eos & Nicomedes cum peditum 50, equitum 6 millibus. [*Idem.*]

Mithridates in exercitu proprio habebat 250 peditum, 40 equitum millia, 300 naves tectas, 100 dicrota, & alium apparatum pro ratione tam numerosæ militiæ. Præerant autem his copiis Neoptolemus & Archelaus duo fratres; & ipse Rex per se administrabat plurima. Inter auxilia vero Arcathias Mithridatis filius adduxerat ex Armenia minore 10 millia equitum: Dorylaus phalangitis (gravis peditum armaturæ) præerat, Craterus 130 falcatis curribus. [*Id.*]

Ut ad Amniam fluvium in latis campis conspexerunt se Nicomedes & duces Mithridatis (ipse enim non aderat) instruxerunt acies: Nicomedes omnes suos, Neoptolemus & Archelaus expeditos tantum & equites Arcathiæ & currus aliquot: nam phalanx adhuc erat in itinere. Diu vero alternante victoria, Mithridatis duces, licet militum numero inferiores, incredibili strage à falcatis curribus edita, Nicomedem cum suis in Paphlagoniam fugere coëgerunt; castrisque & pecuniis hostium sunt potiti. [*Id. cum Memnone cap. 33. & Strabone, lib. 12. pag. 562.*]

Nicomedes ita fugatus, prope Manium Aquilium castra admovit. Mithridates Scorobam montem ascendit, qui est Bithynorum & Ponticorum confinium. Ejus antecursores 100 equites Sarmatæ, cum forte offendissent 800 Nicomedis equites, ceperunt ex eis aliquot. Manium Aquilium retrocedentem Neoptolemus & Nemanes Armenius circa primum Pachium vicum assecuti hora septima, quum abiisset Nicomedes ad Cassium, coëgerunt pugnare, ducentem equitum quatuor millia, peditum vero decuplum: cæsisque decem millibus, 300 vivos ceperunt. Ipse vero Aquilius, castris amissis, fugiens ad Sangarium fluvium, noctu eum trajecit, & evasit in Pergamum. [*Appian. cum Livio, lib. 77.*]

Cassius & Nicomedes, & cæteri quotquot legati Romani aderant, moverunt castra in Leontocephalen, castellum Phrygiæ munitissimum: ubi novitiam tironum multitudinem ex opificibus aut agricolis aut plebe infima collectam armis exercebant, & novos ex Phrygibus delectus faciebant. Sed quum utrique pigri essent ad officium, dimissis omnibus recesserunt: Cassius cum suis copiis Apameam, Nicomedes Pergamum, Aquilius Rhodum versus. Quæ ubi audierunt oris Ponti custodes, dispersi sunt; classtris Ponti & Nicomedis navibus Mithridati traditis. [*Appian.*]

Captivos omnes in bello isto comprehensos Mithridates cum viatico ad suos remisit; ut apud hostes clementiæ opinionem sibi pararet. [*Id.*] Quæ ejus humanitas quum omnium sermonibus celebraretur, statim universæ civitates certatim se ejus partibus adjunxerunt. Itaque cernere erat legatos singularum civitatum decretis publicis eum invitantes, Deumque ac Servatorem appellantes. Adventuque Regis cognito, cuncti è civitatibus effusi in veste candida illum ingenti lætitia excipiebant. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag. 401.*] augustiori honore quam pro mortalium sorte Deum appellantes & implorantes. [*Athenæus, lib. 5. cap. 11.*] dominumque patrem, conservatorem Asiæ, Euium, Dionysium, Nysium, Bromium, Bacchum nominantes. [*Cicero, pro Flaco.*] Qui Bacchi, præ aliis, titulus quamobrem illi fuerit attributus, in primo Symposiacorum libro Plutarchus explicat.

Mithridates igitur, in Italiam Nicomede se subducente, primo aditu occupata tota Bithynia, 8816
obibat eam, civitates constituens & ordinans. [*Memnon. cap. 33. Liv. lib. 76. & 77. Strabo, lib. 12. pag. 562. Appian. pag. 183.*] Phrygiam deinde provinciam populi Romani cum ingenti exercitu intravit. [*Liv. lib. 77.*] ibique usus est Alexandri diversorio: faustum omen putans si ubi Alexander interquievit, pernoctaret Mithridates. Atque ita & Phrygiæ reliqua, & Mysiam Asiamque, Romanorum provincias recentes, percurrebat usque ad Cariam & Lyciam. [*Appian. pag. 183.*]

Mithridates, missis circumquaque suis ducibus, subegit Lyciam & Pamphyliam aliaque usque Ioniam. [*Appian. pag. 184.*] Paphlagoniam quoque invasit, pulso ex ea rege amico populi Romani Pylæmene. [*Eutrop. lib. 5. Oros. lib. 6. cap. 2. cum Appiano in Mithridatic. pag. 209.*]

Athenionem, Athenionis Peripatetici ex serva Ægyptia filium, (qui à mortuo domino hæres relictus, & Athenis in civitatem adscriptus, Aristonis assumpto nomine adolescentulos in rhetorica & Peripatetica philosophia instituebat) legatum Athenienses ad Mithridatem miserunt. Qui in regiorum amicorum numerum receptus, litteris suis ad rerum novarum spem eos erigebat. [*Athenæus, lib. 5. cap. 10. & 11. ex Posidonii Apameni historia.*] Homo ex impudentia simul ac sævitia conflatus; qui ex Mithridatis vitiis teterrima quæque quasi quandam in se colluviem traxerat. [*Plutarch. in Sylla; & ejus exscriptor Dio, in Excerptis Valesii, pag. 649.*]

Quum Laodicensibus Lycum fluvium accolentibus, ad quos Q. Oppius Pamphyliæ Pro-

consul cum equitibus & mercenario milite se receperat. per præconem Mithridates securitatem promisisset, si Oppium ei dederent; mercenarios quidem dimiserunt, ipsum vero Oppium adduxerunt ad Mithridatem, præcedentibus lictoribus in ludibrium. Eum Mithridates secum circumducebat, ostentans captivum ducem Romanum. [*Liv. lib. 78. Athenæ. ut supr. cap. 11. Appian. pag. 184.*]

Prævalentibus per Asiam Mithridatis partibus, quum urbes omnes miro quodam impetu deficerent à Romanis, Lesbii non solum seipsos sed etiam Aquilium, qui Mitylenas confugerat ibique ex morbo curabatur, Regi tradere constituerunt. Itaque lectos juvenes corporum robore præstantes ad ejus diversorium miserunt: qui facto simul impetu correptum Aquilium vinxerunt, rati pulcherrimum se munus ac Mithridati gratissimum oblaturos esse. [*Diodor. Sicul. in Excerptis Valesii, pag. 401.*] Cum Aquilio quoque alios Mithridati vinctos Mitylenæi tradiderunt. [*Velleii. Paterc. lib. 2. cap. 18.*] Aquilium vero, legationis & belli hujus authorem præcipuum, vinctum in asino Rex circumvehebat; coactum suapte voce apud spectatores proclamare se esse Manium Aquilium. Idemque Manius longa nexus catena, cum Bastarne quodam procero cubitos quinque, pedes ab equite interdum trahebatur. Tandem verberibus atque omni supplicio excruciato Pergami aurum liquatum in os ejus infundi jussit Mithridates, corruptelas largitionum exprobrans Romano nomini. [*Athenæ. & Appian. ut supr. cum Cicerone, in Orat. pro lege Manilia & lib. 5. Tusculan. quæst. Livio, lib. 78. & Plinio, lib. 33. cap. 3.*]

Ordinatis deinde satrapis adivit Rex Magnesiam, Ephesum & Mitylenem, hilariter exceptus ab omnibus: Ephesiis etiam Romanorum effigies apud se positas tollentibus. [*Appian.*]

Eo favore civitatum exceptus Mithridates, multum ibi auri argentique, studio veterum regum, magnumque belli apparatum invenit: quibus instructus, debita civitatibus publica privataque remisit, & vacationem quinquennii concessit. [*Justin. lib. 38. cap. 3.*] *Ego ultus injurias, Nicomedem Bithynia expuli, Asiamque spolium regis Antiochi recepi, & Græcia dempsi grave servitium:* inquit ille, in epistola ad Arsacem; libro 4. Historiarum Salustii.

Ex Ionia revertens Mithridates cepit Stratoniceam, mulctavitque pecunia, & imposuit ei præsidium: ubi conspicatus formosam virginem Monimam Philopœmenis filiam, recepit in suum gynæceum. Cum Magnetibus autem & Paphlagonibus Lyciisque, propter præsidia resistentibus, bellum continuabat. [*Appian.*] ubi Magnetes ad Sipylum montem Archelaum illius ducem incursionibus fines suos vastantem, multis ex Barbarorum agmine cæsis, vulneraverunt. [*Pausan. in Atticis, pag. 18.*]

Cleopatra Ægypti regina, quum occultis insidiis filio Alexandro exitium machinaretur, occupata ab eodem interficitur: digna prorsus hac mortis infamia, quæ etiam matrem thoro expulit, & duas filias viduas alterno fratrum matrimonio fecit, & filio alteri in exilium acto bellum intulit, alteri erepto regno exitium per insidias machinata est. [*Justin. lib. 39. cap. 4. cum Pausania in Atticis, pag. 8. Athenæo, lib. 12. cap. 27. & Eusebio in Chronico.*] Regnaverat autem ille, simul cum matre, annos 18. [*Porphyr. in Græc. Euseb. Scalig. pag. 225.*]

Ubi primum compertum est, scelere Alexandri matrem interfectam, concursu populi facto, ille civium metu aufugit. Post cujus fugam Alexandrini, missis in Cyprum legatis, seniori fratri Ptolemæo Lathuro inde revocato regnum Ægypti reddiderunt: qui per annos 8 vel (ut exactius Porphyrius tempus expressit) annos 7. & menses 6. eo deinceps potitus est. [*Justin. lib. 39. cap. 5. Pausan. Porphyr. & Euseb. ut supr.*]

Anna prophetissa filia Phanuelis, marito defuncto, vidua per 84 annos in Templo (usque dum Christum in eo præsentem vidit) jejuniis ac precibus vacavit, Deo serviens nocte ac die. [*Luc. II. 37.*] 4614 II.

Itali defectores ad Mithridatem miserunt, ut in Italiam adversus Romanos adduceret copias: ita enim facile conjunctis copiis posse Romanorum vires deturbari. Quibus ille responsum dedit, ducturum se copias in Italiam, postquam Asiam subegisset: id enim tum agebat. Eam ob rem Italis animos despondentibus, bellum Sociale sive Marsicum sopitum est. [*Diodor. Sicul. in Bibliotheca Photii, cod. 244.*] In quo, inter externarum gentium auxilia missa populo Romano (à Livio in libro 27 commemorata, duæ quadriremes tectæ fuerunt, ab Heracleotis Ponti suppeditatæ; quarum in eorum historia Memnon meminit. [*cap. 31.*] Ab Italorum vero partibus, inter alios, Agamemnon Cilix pirata stetit: cujus, in Excerptis Valesii pag. 398. Diodorus Siculus, & in lib. 5. cap. 18. mentionem facit P. Orosius.

Mithridates, cives Romanos per urbes Asiæ dispersos consiliis suis impedimento esse intelligens, Epheso secretas litteras satrapis omnibus civitatumque magistratibus scripsit, ut universi ad eandem diem trigesimam invaderent armis Romanos Italosque hospites cum uxoribus, liberis, cæterisque ingenuis domesticis Italici generis, & occisos insepultos abjicerent: & bona eorum partim Regi, partim percussoribus cederent. Per præconem etiam interminatus est mulctam cæsos sepelientibus aut vivos celantibus; præmio proposito iis qui latitantes tollerent: pollicitus servo libertatem si herum occideret, debitori vero creditorem necanti debitæ pecuniæ dimidium. His clam ad omnes simul scriptis, ubi statuta dies venit, nullo modo explicari aut comprehendi verbis potest, quæ tunc multitudo Romanorum civium cæsa sit, quis mœror plurimarum provinciarum, quis gemitus occidendorum pariter atque occidentium fuerit; cum singuli quique aut prodere innocentes hospites & amicos, aut ipsi periclitari pœna hospitum

cogerentur. [*Appian. in Mithridatic. pag.* 185. 206, 209. & 212. *cum Cicerone, in Orat. pro lege Manilia, & pro Flacc. Memnone, in Excerpt. cap.* 33. *Livio, lib.* 78. *Velleio Paterc. lib.* 2. *cap.* 18. *Floro, lib.* 3. *cap.* 5. *Eutrop. lib.* 5. *& Oroſio, lib.* 6. *cap.* 2.]

Ibi Epheſii è Dianæ templo ab ipſarum ſtatuarum complexu diſtractos interficiebant. Pergameni eos qui in ædem Æſculapii confugerant, quum nollent abſcedere, ſtatuis hærentes ſagittis configebant. Adramytteni abnatare conatos in mare perſequendo necabant, ſimulque infantes eorum ſubmergebant. Caunii (Antiocho devicto attributi Rhodiis, & paulo ante à Senatu juri ſuo redditi) Italos qui ad ſacratam ejus civitatis curiam confugerant ab ipſis aris protraxerunt: cæſiſque prius in conſpectu matrum infantibus, ipſas deinde, & poſtremo earum maritos, interemerunt. [*Appian. ut ſupr. pag.* 185.] Tralliani ipſi quidem neminem occiderunt ſed, ne hoſpitum cæde manus contaminarent ſcilicet, Theophilum quendam Paphlagonem virum trucem ad hoc mercede conduxerunt: qui in ædem Concordiæ concluſos tam immaniter contrucidavit, ut ſtatuas complectentibus manus amputaret. [*Id. ibid. cum Dione, in Excerptis Valeſii, pag.* 642.]

Apud Mitylenæos P. Rutilius Rufus exulans crudelitatem Regis in togatos, ſoccos & pallium aſſumendo, homo conſularis vitavit. [*Cicero, pro C. Rabirio Poſthumo.*] Ut Theophanis Mitylenæi, rerum Pompei Magni ſcriptoris, commentum nullo modo fuerit recipiendum: qui in arce Καῦ à Pompeio recepta, inter alia Mithridatis arcana, Rutilii quoque orationem repertam eſſe prodidit, qua ad hanc Romanorum cædem Regem ille incitaverit. [*Plutarch. in Pompeio.*] Ejuſmodi vero veſtitus mutatione & alii Romani, ut imminens periculum effugerent, tum ſunt uſi. [*Athenæ. lib.* 5. *cap.* 11.] Calaminæ quoque in Lydia fluctuantes inſulæ multorum civium ſalus fuit. [*Plin. lib.* 2. *cap.* 95.] Occiſorum tamen uno illo die numerus 80 millium fuit. [*Memnon. cap.* 33. *Valer. Maxim. lib.* 9. *cap.* 2.] non 150, ut apud Plutarchum [*in Sylla,*] & eum ſecutum Dionem [*legat.* 36. *vel* 37.] ille relatus reperitur.

Mithridates in Coum trajecit: ubi exceptus à libentibus, Alexandri qui in Ægypto regnaverat filium, (& ipſum Alexandrum dictum,) cum multis pecuniis in Coo relictum a Cleopatra avia, & à Cois ſibi deditum aſſumpſit educavitque regie; & è theſauris Cleopatræ magnas divitias, artificum opera egregia, gemmas, mundum muliebrem, magnamque vim pecuniæ miſit in Pontum. [*Appian. in Mithridatic. pag.* 186, 252, 253. *& Bell. civil. lib.* 1. *pag.* 414.] Præter Cleopatræ vero theſauros, etiam Judæorum 800. talenta Mithridatem inde abſtuliſſe, ex Strabonis Hiſtoriarum libris confirmat Joſephus: quæ à Judæis Aſiaticis, metu belli Mithridatici, depoſita in ea inſula fuiſſe exiſtimat, ad Templum Hieroſolymitanum deferenda. [*lib.* 14. *cap.* 12.]

Alexander, junioris Alexandri jam dicti pater, anno Ægyptiaci ſui regni 19, (Cyprii, 26) ab Ægyptiis, ductore Tyrrho regum cognato, prælio navali victus, una cum uxore & filia ad urbem Lyciæ Myra fugere coactus eſt: unde in Cyprum declinans, à Chærea navarcho prælio exceptus interiit. [*Porphyr. in Græc. Euſeb. Scalig. pag.* 225.]

Athenio, ſive Ariſtio, legatus ad Athenienſes ex Aſia à Mithridate remiſſus, tempeſtate Caryſtiam in Eubœa delatus eſt: ad quem inde referendum naves longas, ſellamque argenteis ſultam pedibus, Athenienſes miſerunt; maxima fere parte civitatis ad eum excipiendum effuſa. Qui præfecturam urbis adeptus, ſævam ibi tyrannidem exercuit; eorum qui Romanis favebant aliis occiſis, aliis Mithridati traditis. Cujus tyrannidem multi fugientes, Amiſum Athenienſium in Aſia coloniam habitatum ſe contulerunt; ibique in civitatem recepti ſunt. [*Poſidonius Apamenus, apud Athenæum, lib.* 5. *cap.* 11. *cum Plutarcho in Lucullo, & Pauſania in Atticis, pag.* 18.]

Quotquot Itali evaſerunt ex Aſia, Rhodi habebant receptaculum: & in his L. Caſſius Proconſul Aſiæ. Rhodii mœnia portuſque munierunt, & inſtruxerunt machinis: nonnullis Telmiſſenſibus & Lyciis adjuvantibus. Et adventante cum claſſe Mithridate, ſuburbia diruerunt, ne hoſtibus eſſent uſui: naveſque ad pugnam inſtruxerunt, alias à fronte, alias à lateribus. [*Appian.*] Sola vero navium multitudine inferiores, reliquis omnibus longe ſuperiores erant. Namque & arte gubernatorum, & apta navium inſtructione, & peritia remigum, & militum fortitudine, ſcientia denique ac virtute præfectorum Rhodii præſtabant. Contra autem Cappadoces imperiti navalis pugnæ & inexercitati &, quæ exitii cauſa ſolet eſſe, incompoſiti agebant. [*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valeſ. pag.* 402.]

Cappadoces navale prælium, ſub oculis ac conſpectu Regis ſui ineuntes, animorum alacritate benevolentiam ſuam illi approbare cupiebant. Cumque navium duntaxat numero potiores eſſent, omni arte circumvenire hoſtium claſſem atque intercipere conabantur. [*Diod. ib.*] Tandem vero Damagoras claſſis Rhodiorum præfectus poſt Solis occaſum cum ſex navibus 25 regias adortus, duas ex eis demerſit, duas item alias in Lyciam compulit: & nocte in alto exacta reverſus eſt. In quo certamine, navem Mithridatis ſuos hortantis Chia ſocia per tumultum impacta concuſſit: propeque fuit, ut ipſe Rex in hoſtium veniret manus. Quod ille non diſſimulans poſtea, gubernatorem & proretam affecit ſupplicio; atque Chiis iratus eſt omnibus. Deinde terreſtres copias, ad Mithridatem ex Aſia navigantes in onerariis & triremibus, turbo repentinus ad Rhodum tranſverſus appulit. Quas turbatas adhuc tempeſtate diſperſaſque aggreſſi Rhodii, partim ceperunt partim perforarunt incenderuntque; & 400. viros captivos abduxerunt. Ad extremum Mithridates, ſambuca machina & ſcalis ad urbis oppugnationem fruſtra admotis, victus cum ignominia à Rhodo receſſit. [*Appian. cum Memnone, cap.* 33. *& Livio, lib.* 78.]

Obſeſſis

Obseſſis deinde Patatis, cædebat Latonæ lucum ad machinas, donec minaci ſomnio juſſus eſt abſtinere à ſacris arboribus: relictoque ad bellum in Lycia continuandum Pelopida, Archelaum miſit in Græciam, ut ſuadendo cogendoque quotquot poſſet civitates ad partes ſuas adduceret. Ipſe poſthac pleraſque curas committens ſuis ducibus, delectus habebat militum & arma fabricabat, & oblectabat ſe cum Stratonicenſi muliere Monima; & pro tribunali cognoſcebat cauſas eorum qui dicerentur inſidiari ejus ſaluti, aut res novas moliti, aut quomodocunque proclives. [*Appian. pag.* 188.]

Archelaus præfectus Regis cum 120 millibus equitum ac peditum in Achaiam præmiſſus, Athenarum civitatem ab Ariſtione Athenienſi traditam accepit. [*Liv. lib.* 78. *Eutrop. lib.* 5. *Oroſ. lib.* 6. *cap.* 2.] Profectuſque cum claſſe & cibariis Delum, quæ ab Athenienſibus defecerat, & alia caſtella expugnavit. Pecuniam quoque Apollini dicatam è Delo Athenienſibus per Ariſtionem miſit, miſſis ſimul ad cuſtodiam pecuniæ duobus millibus militum. [*Appian. pag.* 188, 189.] Apellicon vero Teius (ut refert Athenæus, lib. 5. cap. 11.) civis Athenienſis, & Athenioni ſive Ariſtioni illi ob ſectæ Peripateticæ ſocietatem conjunctiſſimus, cum cohortibus aliquot Delum celeriter profectus, negligentius circa inſulam diviſis cuſtodiis, atque adeo poſteriore inſulæ parte ſine præſidio & vallo relicta, ſecurus ibi commorabatur. Qua hominis ſocordia & imprudentia intellecta, Orobius (ſive Orbius) exercitus Romani dux, cui Deli tutela commiſſa fuerat, nocte illuni expoſitis ſuis militibus, ſopitos & ebrios adortus, Athenienſes ac eorum commilitones pecudum more trucidavit, numero 600. vivos cepit, ad 400. præclaro illo duce Apelliconte fuga clanculum elapſo. Multos, quos in villas confugientes erat conſpicatus, exuſſit cum ipſis ædificiis, & helepoli cunctiſque aliis ipſorum machinis obſidionalibus. Deinde trophæum erexit & aram, cui hæc inſcripſit:

Τοὶς ὔ δικόιπας ἐχει ξένης πάφος, οἱ περὶ Δῆλον
Μαρναμένοι ψυχας ὤλεσαν ἐν πελάγει.
Τῶν ἱερὰν ὅτε τῆσην Ἀτθιδαῖοι κεραΐζον,
Κοιὸν Ἄρη βασιλῆι Καππαδόκων ξυνόχου.

Hic peregrina jacet gens, circum littora Deli
Quæ pugnans animas perdidit in pelago.
Inſula Cecropidûm quum devaſtata tumultu eſt,
Illis Cappadocum juncta ubi turma fuit.

3917 Metrophanes ſubmiſſus à Mithridate cum alia manu militum, Eubœam & agros Demetriadis Magneſiæque, quæ civitates à factione regia abhorrebant, populabatur. Quem Bryttius (ſive Brutius Sura, prætoris Macedoniæ Sentii legatus, ut Plutarchus indicat) aggreſſus è Macedonia cum exiguis copiis, navali pugna certavit: demerſaque una nave magna & una hemiolia, omnes ſocios navales qui in eis fuerant occidit, inſpectante Metrophane. Ille vero territus fugit: quem ſecundo vento navigantem cum Bryttius aſſequi non poſſet, Sciathum inſulam expugnavit, quæ prædonum barbarorum erat receptaculum. Quibus in poteſtatem redactis, ſervos in crucem egit, liberos abſciſcis manibus mulctavit. [*Appian.*]

Ex filiis Mithridatis, unus in Ponto & Boſphoro vetus regnum uſque ad ſolitudines ſuper Mæotim lacum, adverſante nullo, obtinebat: alter Ariarathes ingentibus copiis Thraciam & Macedoniam inſiſtebat ſubigere. Duces ejus cum exercitibus alias oras domabant: quorum Archelaus princeps claſſe ferme totum obtinens pelagus, inſulas Cycladas in ditionem redigebat, aliaſque quotquot intra Maleam poſitæ ſunt. [*Plutarch. in Sylla.*] Eretria quoque & Chalcide, adeoque tota Eubœa, ad Mithridatis partes accedente. [*Memnon. cap.* 34.]

Lucius Sylla, diſceſſum ejus urgente Conſule L. Cornelio Cinna, Proconſulari poteſtate 4617 cum quinque legionibus & cohortibus aliſque aliquot ad bellum Mithridaticum gerendum in Græciam profectus eſt. [*Plutarch. in Sylla. Dio, in Excerpt. Valeſ. pag.* 642. *Appian. in Mithridatic. pag.* 190. *& lib.* 1. *Bell. Civil. pag.* 399.] Sedebat tum Pergami Mithridates, opes, dynaſtias & dominatus amicis diſpertiens. Memorant, quo tempore claſſem Sylla ab Italia ſolvit, inter alia quæ agenti Pergami Mithridati oblata fuerunt prodigia, Victoriam coronatam, quæ à Pergamenis ſuperne demittebatur machinis, quum pene attingeret caput ejus, delapſam coronam in theatro ad ſolum diffractam fuiſſe: atque inde horrore populum, Mithridatem ingenti fuiſſe conſternatione perculſum; licet omnia ei id temporis ex ſententia procederent. [*Plutarch. in Sylla.*]

Inter reliqua prodigia, quæ Mithridati adverſus ſocios populi Romani bellum paranti apparuerunt, ſub conſulatu L. Syllæ & Q. Pompeii à Julio Obſequente commemorantur iſta. " Stratopedo, ubi Senatus haberi ſolebat, corvi vulturem tundendo roſtris occiderunt. In " eundem locum ſidus ingens cœlo demiſſum, Iſidis ſpecies viſa fulmine petere. Lucum Furia- " rum cum Mithridates ſuccenderet, riſus exauditus ingens, ſine authore. Quum aruſpicum " juſſu virginem Furiis immolaret; è jugulo puellæ riſus ortus turbavit ſacrificium.

Romæ M. Cicero Moloni Rhodio dedit operam, & actori ſummo cauſarum, & magiſtro. [*Cicero, in Bruto.*] Alabandenſis hic è Caria fuit Orator: ut infra, ad annum Mundi 3927. ex Strabone declarabitur.

Sylla ingreſſus Atticam, miſſa parte copiarum ad oppugnandum in urbe Ariſtionem, ipſe recta Piræum petiit, ubi Archelaus præfectus Mithridatis intra muros ſe receperat. [*Appian.*]

Hyeme

Anno Mundi 3918

Anno Periodi Julianæ. 4628

Anno ante æram Christi. 86

Hyeme appetente, ad Eleusinem castrametatus Sylla, fossam à montibus ad mare profundam deduxit. Cumque navibus indigeret, Rhodum misit qui eas accerserent. [*Id.*]

Athenas, longâ fame fatigatas, Sylla tandem cepit: & quidem, ut ipse in Commentariis suis retulit. *Kalendis Martiis, ὅτε ἡμέρᾳ συμπίπτει μάλιστα τῇ νεμιστῇ τῆς Ἀνθεστηριῶνος μηνὸς, ἐν ᾧ καὶ τὰ χύτρα ἑορτάζουσιν ἅπαντες Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος γενομένου, ὡς τότε καὶ περὶ τὸν χρόνον ἐκεῖνον μάλιστα τὸ κατακλυσμὸν συμπεσόντος*, inquit Plutarchus; cum mensis Anthesterionis initio, quo Ogygii diluvii ab Athenienſibus celebrabatur memoria, diem illum conferens. Utut vero Lunaris Athenienſium Anthesterion Plutarchi ætate, Juliano Martio quandoque respondeat: in vitiosa tamen anni ratione hoc tempore à Romanis observata, Kalendæ Martiæ in Posideonem potius Atticum & Julianum Decembrem incidisse possent videri.

Rhodii, quum non possent mare, vagantibus Mithridatis classibus, ad auxilium Syllæ ferendũ trajicere, L. Lucullum virum inter Romanos illustrem, unum ex Syllæ legatis, jussêrunt clam navigare in Syriam, Ægyptum & Libyam; collectisque navibus à regibus & civitatibus quæ exercerent rem nauticam, classem aliquam ad Rhodiam adjungere. Ille media hyeme, nihil infestum mare veritus, cum tribus Græcis myoparonibus & dicrotis totidem Rhodiis in tantum periculum se demisit vasti pelagi ac navium hostilium, quæ, quòd mari potirentur, passim vagabantur frequentes. In Cretam tamen decurrit, eamque sibi adjunxit. [*Appian. in Mithridatic. pag.* 192. *Plutarch. in Lucullo.*]

Aristio tyrannus & cæteri, qui urbe capta in arcem Athenienſem confugerant, à Curione diu obsessi, aquæ penuria tandem pressi dedere se coacti sunt. Eodemque die & momento quo tyrannum ex arce Curio deduxit, coierunt ex sereno nubes; unde imber ingentibus fusus procellis arcem aqua implevit. Aristionem vero cum suo satellitio, quive magistratum aliquem gesserant, aut quomodocunque à constitutionibus Romanorum post captam Græciam ordinatis liscesserant, affecit Sylla supplicio: cæteris dedit veniam. [*Appian. ibid. pag.* 195. 196. *Plutarch. in Syllâ. Strabo, lib.* 9. *pag.* 398.] Aristionem, qui in Minervæ templum confugerat, inde extractum interfici jussisse Syllam refert Pausanias. [*in Attic. pag.* 18.] Veneno à Sylla necatum eum fuisse dicunt alii. [*Plutarch. in Sylla.*]

Magnesia, quæ sola in Asia civitas in fide manserat, summa virtute adversus Mithridatem defensa est. [*Liv. lib.* 81.]

Lucullus Cyrenæos continenter à tyrannis & bello exagitatos inveniens, Rempublicam eorum constituit & legibus firmavit. [*Plutarch. in Lucullo.*] Post libertatem enim à Romanis ante decennium illis donatam, Nicocratis & fratris ejus Leandri tyrannidem fuerant perpessi, & ab ea nuper Aretaphilæ uxoris Nicocratis strenua opera liberati; ut in libello de virtutibus mulierum pluribus Plutarchus ostendit. Et post decennium alterum, Cyrene à Romanis provincia facta est: ut infra ad annum Mundi 3928. ex Appiano declarabitur. Hoc vero tempore, Judæorum seditione agitatam fuisse Cyrenem, atque ad eam sedandam Lucullum à Sylla fuisse missum; ex Strabonis Historiarum libris confirmat Josephus. [*lib.* 14. *cap.* 12.]

Dum Cyrenis cursum in Ægyptum Lucullus dirigit, piratarum incursu omnia ferè amisit navigia. Incolumis ipse tamen Alexandriam magno cum honore est delatus. Classis enim ei universa, ut Regi naviganti fieri solebat, eximiè exornata processit obviam: eumque Ptolemæus (Lathurus; cui *μιξαχὺς*, vel adolescentis appellatio à Plutarcho parum appositè hic tribuitur) mirificâ humanitate excepit; &, quod duci extraneo ante eum delatum fuerat nemini, diversorium & cœnationem ei in regia dedit. Impensarum vero & sumptus non quantum cæteris, sed quadruplum tantum illi præbuit. Neque is tamen præter necessaria admisit quidquam: nec donum, licet missa fuerint quæ valerent 80. talentis, accepit. Dicitur autem neque Memphim adisse, neque quicquam ex celebratis Ægypti miraculis visisse, quod feriantis hæc spectatoris & delicati essent, non, sicut ipse, qui sub dio tendentem juxta hostium præsidia reliquisset imperatorem. [*Plutarch in Lucullo.*]

Ptolemæum regem Alexandriæ Consuli Syllæ eum conciliavisse, scribit Aurelius Victor. [*de vir. illustr. cap.* 74.] At neque Consul tum Sylla fuit, sed Proconsul; neque Ptolemæus belli terrore societatem Syllę admittere tum voluit. Naves tamen Lucullo, quæ prosequerentur eum in Cyprum, attribuit; conscensuro salutandi colendique causa pretiosum smaragdum auro illigatum dedit. quod donum recusavit primum Lucullus: sed ubi insculptam imaginem suam monstravit Rex, veritus est rejicere; ne, si discedere inimico animo existimaretur, insidiæ sibi mari pararentur. [*Plutarch. ut supr.*].

Lucullus cum navium manu quam in prætervehendo fecit ex opidis maritimis, repudiatis quæ sceleribus contactæ prædatoriis erant, in Cyprum trajecit. Nuntiato hostes sub promontoriis stare & ipsum captare, subdit classem omnem; civitatibusque de hybernis scripsit & annona, quasi illic ver expectaturus. Inde aspirante aura, navibus repentè deductis, vela fecit. Interdiu velis subductis & contractis navigans, noctu in altum datis, Rhodum applicuit sospes. [*Id. ibid.*]

Cinna Consul. L. Valerium Flaccum collegam suum cum duabus legionibus in Asiam misit, ut provinciæ præesset & bellum contra Mithridatem gereret. Eum rei militaris imperitum comitatus est unus ex senatoribus C. Fimbria, vir non contemnendæ authoritatis apud milites: quem Flacci *legatum* Livius, Aurelius Victor & Orosius, *ὑποστράτηγον* Dio, *quæstorem præfectum equitum* Velleius Paterculus appellat. Datum his à Senatu mandatum est, ut

I. *Usser. Annal. p. post.*

Syllam, si partes Senatus tueretur, adjuvarent; sin minus, cum ipso prius manus consererent. E Brundusio vero trans mare illis navigantibus, multæ naves tempestate confractæ sunt; & præcursorias earum incendit novus à Mithridate submissus exercitus. (*Memnon. cap. 36. Liv. lib. 82. Strabo. lib. 13. pag. 594. Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 24. Dio, in Excerpt. Valesii, pag. 650. Appian. lib. 1. Bell. civil. pag. 396. & in Mithridatic. pag. 204. cum Orosio, lib. 6. cap. 2.*

Dux Mithridatis Taxiles ex Thracia & Macedonia cum 100. millibus peditum, 10. equitum, curribus falcatis 90. movens, accivit Archelaum: qui commistis agminibus 120. millia hominum (plus quam 60. millia habet Memnon) sub signis ducebant; Thracum, Ponticorum, Scytharum, Cappadocum, Bithynorum, Galatarum, Phrygum, & aliorum è novis Mithridatis provinciis profectorum. Sylla L. Hortensio assumpto, qui 6000. ex Italia adduxerat, cum his ad Chæroneam congressus est, equites habens non plures 1500. pedites non minus 15000. ut habet Plutarchus; ne tertiam quidem partem hostium numero æquans, ut Appianus. Victoriam tamen consecutus est Sylla: cæsis millibus adversariorum 110. (vel 100. ut in Livii epitome legitur) & castris expugnatis. Archelaus cum non multo pluribus quam 10 millibus Chalcidem effugit. Sylla de exercitu suo refert 14. (vel, ut alii, 15.) fuisse desideratos; quorum etiam duo sub vesperum adfuerint falso periisse crediti. (*Memnon, cap. 34. Liv. lib 82. Plutarch. in Sylla. Appian. in Mithrid. Eutrop. lib. 5. Oros lib. 6. cap. 2.*)

Audiens Sylla Flaccum, qui ex adversa factione fuerat Consul creatus, transmeare cum legionibus mare Ionium, verbo contra Mithridatem, revera contra se, huic ut occurreret, contendit in Thessaliam. (*Plutarch.*) Cumque Flaccus vir malus, avarus & in puniendo crudelis, exosus esset omnibus militibus: eorum pars, præmissa in Thessaliam, ad castra Syllæ transiit: reliquos Fimbria, melior Flacco dux visus & clementior, continuit ne deficerent. (*Appian. pag. 204.*)

Archelaus, quoniam Romani classe carebant, securè per insulas vagabatur, maritima populans; Cerinthum etiam obsidere ausus, facta ibi exscensione. Sed à Romanis quibusdam peregrinis noctu appetitus per insidias, celeriter conscensis navibus solvit inde, & rediit Chalcidem; archipiratæ quàm bellatori similior. (*Appian. pag. 199.*)

Mithridates audita tanta suorum clade territus, ut par erat; nihilominus novos delectus habuit ex omnibus sibi subjectis gentibus. Ratusque non defore qui sibi victo, vel nunc vel per aliam occasionem, struerent insidias; omnes suspectos colligebat, priusquam bellum denuo crudesceret. (*Appian.*)

Ac primum Galatarum tetrarchas, & quos circa se habebat in amicorum cohorte, & qui nondum erant subditi, omnes necavit cum liberis & uxoribus; exceptis tribus fugâ servatis. Horum alios insidiis oppressit, alios una nocte peremit in convivio; putans neminem eorum in fide constantem permansurum, si Sylla veniret: confiscatisque bonis eorum, in civitates induxit præsidia, & genti satrapam Eumachum imposuit. Sed eum mox tetrarchæ qui evaserant, collecta ex agris manu clientum, ejecerunt cum suis præsidiis è Galatia: ut Mithridates nihil ea gente reliquum haberet præter pecuniam. (*Idem.*)

Chiis quoque iratus jam inde ex quo navis eorum imprudens in regiam impegerat in navali contra Rhodios prælio, primum publicavit bona civium qui ad Syllam profugerant: deinde misit qui apud Chios in factionem Romanam inquirerent. Postremo Zenobius (vel, ut Memnon vult, Dorylaus) cum exercitu eo appulsus, quasi trajecturus in Græciam, muros Chiorum & munitiora loca noctu occupavit: additisque ad portas custodiis, cives in concionem vocatos arma & obsides, selectos optimatum liberos, sibi trádere compulit; quę omnia Erythras ille misit. Regiæ deinde venerunt literæ duorum millium talentorum mulctam à Chiis exigentes: ad quam solvendam ornamenta templorum & mundum muliebrem conferre coacti sunt. Zenobius vero, causatus deesse aliquid justo ponderi, in naves, seorsum viros, seorsum mulieres ac pueros, imponendos curavit: & agris inter Ponticos divisis, & divulsos à patria miseros Chios in Pontum Euxinum ad Mithridatem misit. (*Id ibid. cum Memnone, cap. 35.*)

At Heraclienses, quibus cum Chiis amicitia intercessit, Ponticas in transitu naves quæ captivos vehebant adorti, ne resistentes quidem (non enim sat virium erat) in urbem suam deduxere. Et tunc quidem large rebus necessariis suppeditatis Chios refecerunt: postmodum vero, eximiis affectos muneribus, in patriam restituerunt. (*Memnon, ut supr.*)

Ephesii Zenobium cum militibus accedentem jusserunt ad portam arma deponere, & cum paucis in urbem ingredi. Tulit hoc ille, & divertens ad Philopœmenem patrem Monimæ à Mithridate adamatæ, quem rex præsidem ac custodem ei civitati reliquerat, per præconem ad concionem evocavit Ephesios. Qui nihil suave ab eo expectantes, rem distulerunt in sequentem diem, & noctu congregati cohortatique se mutuo, Zenobium in carcerem trusum necaverunt: simulque muris appositio præsidio, multitudinem armatam centuriabant, fruges ex agris comportabant, & juventutem in sua potestate retinebant. Quibus auditis Tralliani, Hypæpeni, Mesopolitæ, & quidam alii (in quibus Smyrnæi, Sardi sive Sardienses & Colophonii, ab Orosio lib. 6. cap. 2. numerantur.) Chiorum calamitate perterriti, Ephesiorum exemplum imitabantur. (*Appian.*)

3919 Fimbria, cum in itinere Flaccum longo intervallo antecurrisset, maximam turbandi opportunitatem nactus, ut militum benevolentiam sibi conciliaret, eis permisit uti agros

Anno Periodi Julianæ. Anno ante æram Christian.

Anno Mundi

sociorum quasi hostiles vastarent, atque obvium quemque in servitutem redigerent. Quam milites licentiam libenter amplexi, intra paucos dies maximas sibi opes comparaverunt. Verum hi quos spoliaverunt, Consuli obviam profecti de injuriis sibi illatis graviter conquesti sunt. Qui cum rem moleste ferret, sequi se eos jussit ut sua singuli recuperarent; ac Fimbriæ interminatus mandavit, ut quæcumque per vim ablata erant, quamprimum dominis restitueret. Sed ille culpam quidem in milites, qui hæc jussu suo præstitissent, conferebat: clam tamen eos monebat ne mandatis parerent, neve quæ belli jure parta erant eripi sibi paterentur. Indeque cum direpta restitui Flaccus minaciter juberet, nec milites edicto auscultarent, magnus in castris tumultus excitatus est. (*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valesii, pag.* 406 409.

Quum Sylla, Flacco occursurus, ad opidum Meliteam veniisset; diversis ex locis allatum est, regionem quam reliquerat à tergo ab non minore exercitu regio quam ante conculcari. Siquidem Dorylaus, Chalcidem appulerat grandi classe, qua advexerat armatorum 80. millia, qui erant in omnibus Mithridatis militibus optime exercitati & instructi, confestim Bœotiam incurrit, atque ea ora potitus, contendit Syllam ad dimicandum elicere. (*Plutarch. in Sylla.*) Dorylaus hic Phylæteri, fratris Dorylai Tactici (de quo ad annum Mundi 3879. est dictum) filius, una cum Mithridate enutritus fuerat: eiusque convictus consuetudine Rex adeo fuit delectatus, ut ad virilem ætatem perveniens non modo ipsum ad summos honores promoverit & Comanensi in Ponto sacerdotio donaverit, sed etiam cognatos ejus Dorylai Tactici & Sterotæ mulieris Macetidis filios, Lagetam (cujus filia, matris Strabonis Geographi mater fuit) & Stratarcham, post patris eorum mortem Cnosso ad se evocaverit. (*Strabo lib.* 10. *pag.* 477. 478 *& lib* 12. *pag.* 557.)

Dorylaus cum suis 80. (ut Plutarchus & Appianus, vel 70. ut Eutropius habet & Orosius) lectissimis millibus & Archelaus (pugnam prius frustra dissuadere conatus) cum decem quæ adhuc ex prioribus copiis reliqua habebat millibus, Syllam ad Orchomenum adorti, 15. suorum millia (ut Appianus & Orosius, vel 20. ut Eutropius) amiserunt: inter quos & Diogenes Archelai filius interfectus est. Renovata deinde pugna, reliquæ omnes Mithridatis copiæ extinctæ sunt. Nam 10. millia in proximam paludem pulsa, quum preces percussoribus suis non intellectas frustra effudissent, interempta sunt; totidemque alia in flumen coacta ac necata: reliqui miserorum passim trucidati sunt. (*Appian. cum Livio, lib.* 82. *Eutropio, lib.* 5. *& Orosio, lib.* 6. *cap.* 2.) Horum interfectorum sanguine paludes inundasse, & stagnum cadaveribus oppletum fuisse refert Plutarchus: ita ut suo quoque ævo, annis post eam pugnam prope 200. multi barbarici arcus, galeæ, loricarum ferrearum fragmenta & gladii, cœno reperirentur immersa.

Archelaus ipse quum dies duos (ut apud Plutarchum Sylla dicit) vel triduo (ut in libro 5. habet Eutropius) nudus in Orchomeniorum paludibus latuisset, nactus naviculam, Chalcidem trajecit; & quicquid usquam erat copiarum Mithridatis convocavit propere. Sylla vero Bœotiam continuis defectionibus nutantem diripuit; transgressusque in Thessaliam, hyemavit, Lucullum expectans cum navibus. Et quia nihil comperti habebat de eo, fabricavit naves alias. (*Appian.*) Quamquam Archelaum cum classe regia Syllæ se tradidisse dicat Livius; (*lib.* 82.) & classem Syllam proditione Archelai intercepisse scribat Aurelius Victor (*de vir. illustr. cap.* 76.) & privatum Syllæ cum Archelao commercium multis suspectum fuisse constet; tum alias ob causas, tum quod agrum privatum in Eubœa (ubi Chalcis erat) decem millium jugerum Cappadoci donasset. Quas tamen suspiciones omnes in Commentariis suis ipse Sylla conatus est diluere. (*Plutarch. in Sylla; & eum secutus Dio, legar.* 33. *vel* 34.) licet altius hominum animis eas insedisse, ostendant illa in Mithridatis ad Arsacem epistola; (in 4. lib. Historiarum Salustii:) *Incepta mea postremus servorum Archelaus, exercitu prodito, impedivit.* Et quod à Strabone est proditum: Archelao illi, qui contra Syllam bellum gessit, postea à Romanis, adeoque ab ipso Sylla & Senatu, honorem esse habitum. (*lib.* 12 *pag.* 558. *& lib.* 17. *pag.* 796.

Byzantium interim Flaccus venit: ubi seditionem adversus eum Fimbria concitavit. Quum enim Flaccus militibus extra muros tendere jussis ipse Byzantium esset ingressus, hac Fimbria occasione arrepta, causari cœpit Flaccum pecuniam à Byzantinis accepisse: hæc calumniando jactans, illum in urbe genium curare, dum ipsi sub pellibus asperitatem hyemis toleraret. Quibus sermonibus incensi milites, in urbem irruperunt; cæsisque nonnullis quos forte obviam repererant, per singulas domos dispersi sunt. (*Dio, in Excerp. Valesii, pag.* 650.)

Per Byzantinorum fines in Bithyniam progressus L. Valerius Flaccus, Nicææ stativa habuit. (*Memnon. cap.* 36.) de quo Cicero, in oratione pro Flacco, hujus ipsius filio: *Unum atque idem erat tempus, cùm L. Flacco consuli* (vel jam Proconsuli potius) *portas tota Asia claudebat; Cappadocem autem illum* (Mithridatem) *non modo recipiebat suis urbibus, verum etiam ultro vocabat.*

Inter Fimbriam & Flacci Quæstorem lite quadam orta, quum ejus arbiter Flaccus nullam honoris Fimbriæ rationem habuisset; minatus est Fimbria (ut habet Appianus) se Romam reversurum, vel (ut apud Dionem est) minatus est Flaccus se illum Romam invitum esse remissurum. Qua ex causa quum Fimbria convitiis Flaccum onerasset, Flaccus potestatem ei ademit & successorem dedit. (*Appian. pag.* 204. *Dio, in Excerpt. Valesii, pag.* 650.) 4629 84

Fimbria per simultatem ita dimissus, (*Aurel. Victor. de vir. illustr. c.* 70.) ad milites qui Byzantii agebant abiit, eosque ut Romam abiturus salutavit, litterasque ab iis ad familiares popposcit:

1. *Usser. Annal. p. post.*

popoſcit: injuriam ſibi illatam identidem gemens, monenſque ut beneficiorum ſuorum meminiſſent, ac ſibimet ipſi diligenter caverent; Flaccum ſcilicet ipſis inſidiari obſcure ſignificans. Quos quum dictis ſuis auſcultare, ac ſua cauſa bene velle, Flaccum vero ſuſpectum habere perſpiceret; conſcenſo ſuggeſto eos aperte adverſus Flaccum concitavit: atque inter cætera criminatus eſt, eum accepta pecunia illos proditurum, (*Dio, ut ſupr.*)

Fimbria, Helleſponto iterum trajecto, milites ad rapinas atque omnis generis flagitia cohortans, pecunias extorquere à civitatibus cœpit, eaſque inter milites dividere: qui effrænem licentiam nacti, ac ſpe ingentis lucri illecti, eum tamquam optime de omni exercitu meritum diligebant. (*Diodor. Sicul. in Excerp. Valeſ. pag.* 409.

Flacco claſſe Chalcedonem petente, abſentiæ illius occaſione arrepta, Fimbria primum Thermo proprætori ab eo relicto faſces abſtulit, quaſi hunc magiſtratum ipſe accepiſſet ab exercitu: deinde Flaccum indignabundum & ideo revertentem coëgit fugere; donec ille in ædes quaſdam privati hominis refugus, noctu mœnibus tranſcenſis, primum Chalcedonem, inde Nicomediam ſe proripuit, & ejus civitatis portas clauſit. Sed Fimbria ſuperveniens, occidit protractum è puteo Romanum conſulem (vel conſularem potius, ut eum Velleius hic appellat) & hujus belli ducem. Caput Flacci abſciſſum projecit in mare; truncum reliquum inſepultum reliquit. (*Appian. pag.* 204. 205. *cum Memnone, cap.* 36. *&* 42. *Livio, lib.* 82. *Velleio Paterc. lib.* 2. *cap.* 24. *Strabone, lib.* 13. *pag.* 594. *Aurelio Victore de viris illuſtr. cap.* 70. *& Oroſio, lib.* 6. *c.* 2. Nicomediam vero exercitui in prædam conceſſit. (*Diodor. Sicul. in Excerpt. Valeſ. pag.* 409.)

Mithridates, miſſo contra eos qui ab ipſo deſciverant exercitu, in vi receptos ſæviebat graviter. (*Appian. pag.* 202.) Expugnatæ ab eo urbes in Aſia ſunt, & crudeliter direpta provincia. (*Liv. lib.* 82.) Timens tamen aliorum defectionem, civitates Græcas libertate donabat; debitoribus remiſſionem per præconem pollicens, inquilinis verò jus civitatis in ſua cuique urbe, & ſervis libertatem: ſperans fore, quod & accidit, ut obærati, inquilini, ſervique hoc beneficio devincti potentiam ipſius propugnarent acriter. (*Appian. ut ſupr.*)

Interea Mynio & Philotimus Smyrnæi, Cliſthenes & Aſclepiodotus Lesbii (omnes familiares Regis, Aſclepiodotus vero etiam dux aliquando mercenariorum ejus militum) conſpirarunt in Mithridatem. Cujus conjurationis ipſe Aſclepiodotus fuit index: &, ut verbis ſuis fidem pararet, effecit ut Rex ſub lecto quodam Mynionem audiret. Ita proditis inſidiis, ſocii conſpirationis excruciati perierunt: ſed eadem de multis ſuſpicio ſuborta eſt. Ut vero etiam Pergameni 80. ob ſimilia conſilia capti ſunt; & in aliis civitatibus alii, ſcrutatores miſit Rex circa omnes populos; qui inimicos ſuos quiſque indicando, ſuſtulerunt circiter 1600. homines. Accuſatores vero ipſi non multo poſt aut à Sylla ſunt affecti ſupplicio, aut ſeipſos interemerunt, aut fugienti in Pontum Mithridati ſe adjunxerunt comites. (*Appian. ibid. & pag.* 213. *cum Oroſio, lib.* 6. *cap.* 2.)

Inter alios, Mithridatis prætor Diodorus, qui ſe Academicum philoſophum & cauſidicum & rhetorem profitebatur, ſenatum Adramyttenorum in gratiam Regis occidit. Cumque in Pontum cum illo abiiſſet: eo poſtea dejecto, ut criminum ipſi intentatorum dedecus evitaret, inedia ſeipſum confecit. (*Strabo, lib.* 13. *pag.* 614.)

L. Lucullus, ad claſſem quam è Cypro, Phœnicia & Pamphylia collegerat navibus Rhodiis additis, vaſtavit oras hoſtiles, & cum Mithridatis claſſe velitatus eſt obiter. (*Appian. pag.* 207. 208.) Coos & Cnidios induxit, ut ejecto præſidio regio ferrent ſecum arma in Samios. Chio regios exegit. Colophonios, comprehenſo eorum tyranno Epigonio, aſſeruit in libertatem. (*Plutar. in Lucullo.*) Per Murenam in Aſia claſſem Mithridatis Syllæ conciliavit. (*Aurel. Victor, de viris illuſtr. cap.* 74.)

C. Fimbria, cæſo in Bithynia Flacco & exercitu occupato imperator jam appellatus, (ut eſt apud Velleium, lib. 2. cap. 24.) civitates, alias voluntate ipſarum, alias vi ſibi adjunxit, (*Memnon, cap.* 36.) Multos vero, non ex æquo & bono, ſed iracundia & crudelitate adductus, neci dedit. Indeque, quum palos aliquot, quibus religatos homines virgis ad mortem cædere erat ſolitus, defigi in terram juſſiſſet; poſtquam multo plures eſſe palos quam damnatos animadvertit; quoſdam ex circumſtantibus comprehendi & ad vacuos deligari juſſit, ut ne fruſtra ſtatuti eſſe viderentur. (*Dio, in Excerpt. Valeſii, pag.* 653.)

Idem cùm Cyzicum tanquam amicus introiſſet, opulentiſſimos quoſque variis criminationibus appetiit: duoſque ex his civitatis principes capitis damnatos, ad incutiendum cæteris terrorem, virgis cæſos ſecuri percuſſit, & bona eorum publicavit; atque ita reliquos timore perculſos conferre ſibi integra patrimonia coëgit. (*Diodor. Sicul. ibid. pag.* 409.)

Mithridatis filius, Mithridates & ipſe dictus, cum Taxile & Diophanto & Menandro ductorum præſtantiſſimis conjunctus, & magno agmine inſtructus, Fimbriæ occurſavit. Cumque illi numero militum ſuperiores eſſent, detrimenta in conflictu Fimbria accepit. Sed cum ad flumen quoddam perventum eſſet, quod utrumque exercitum dividebat, imbre ſub auroram forte effuſo, ex improviſo Fimbria flumen tranſgreſſus, hoſtes in tentoriis ſomno gravatos ita oppreſſit, ut ne ſentirent quidem; & magna ſtrage edita, præfectorum non multi & equites necem effugerent. (*Memnon, cap.* 36.)

Inter eos Mithridates Regis filius ex Aſia ad Miletopolim fugatus, inde Pergamum ad patrem, una cum equitum comitatu, ſalvus evaſit. Fimbria vero ſtationem Regis invadens,

ipsum Pergamo expulit : urbeque capta, fugientem in Pitanem insecutus, obsessum fossa circumdare conatus est. (*Id. ibid. Liv. lib.* 38. *Appian. pag.* 205. *Plutarch. in Lucullo. Aurel. Victor. de vir. illustr. cap.* 70. *Oros. lib.* 6. *cap.* 2.)

Mithridates, premente eum ex terra & circumsedente Fimbria, mare respiciens, omnes undique contraxit & accersivit ad se classes ; quod cum acri viro & victore signa conferre dubitaret. Quod advertens Fimbria, quia classe deficiebatur, misit ad Lucullum oratum classem ut adduceret, ac sibi præsto esset ad infestissimum populo Romano atque atrocissimum omnium regum capiendum. Et profecto cœpisset, si Lucullus civilibus discordiis curam Reipublicæ prætulisset, eumque mari coarctare objecta classe voluisset. Sed ille non auscultans. Mithridati copiam fecit mari elabendi & Fimbriæ deludendi exercitum. (*Plutarch. & Oros. ibid.*

Mithridate igitur conscensis navibus Mitylenen fugiente, Fimbria provinciam obeundo mulctabat factionem Cappadocum, & agros populabatur excludentium se mœnibus. (*Appian. ut supr.*) Plurimisque civitatibus ad Romanos desciscentibus, magnam partem Asiæ recepit. (*Memnon, cap.* 36. *Liv. lib.* 83.)

Ilienses autem oppugnati ab eo confugerunt ad Syllam : qui quum se venturum promisisset, denuntiassetque Fimbriæ ut abstineret à suis deditiis, laudavit ille jam reversos in populi Romani amicitiam ; nihil tamen interesse dicebat utri deditionem facerent, se enim ambos juxta cives Romanos esse & ab Ilienses oriundos. Undecimo vero die in urbem irrumpens, intra undecim dies in potestatem suam redegisse se eam urbem jactabat, quam Agamemnon mille navium classe & totius Græciæ exercitu instructus non nisi ægre decimo cepisset anno. Cui quidam Ilienses sic respondit: *Non enim erat nobis Hector, qui pro urbe propugnaret.* Obvium vero quemque nullo discrimine ille obtruncavit, & urbem prope universam incendit. Eos qui legatione ad Syllam functi fuerant necavit variis cruciatibus : ac ne à sacris quidem abstinuit ; imo nec ab iis qui in Minervæ templum confugerant, quos cum ipso fano combussit. Quin & mœnia diruit : ac postridie obivit urbem, circumspiciens nunquid superesset reliquum ; effecitque ut neque area ulla relinqueretur, neque statua. (*Liv. lib.* 83. *Strabo, libro* 13. *pag.* 554. *Appian. pag.* 205. *Dio, in Excerpt. Vales. pag.* 653. *Oros. libro* 6. *cap.* 2.)

Quum Ilium, quod tardius portæ patuissent, incendi Fimbria jussisset ; Minervæ templum inviolatum stetisse scribit Aurelius Victor. (*de vir. illustr. cap.* 70.) quod, ut ille ait, *divina majestate servatum nemo dubitavit.* At templum illud tum deflagrasse, & inter ruinas ejus Palladium, antiquissimum illud simulachrum quod à Diomede & Ulysse belli Trojani tempore sublatum putabatur, integrum inventum fuisse, Julius Obsequens & Appianus confirmant. Quod quidem simulachrum à Fimbria tum indicatum, Romam postea fuisse advectum, ad librum secundum Æneidos notavit Servius : quamquam non Romæ solùm, sed etiam Lavinii, & Luceriæ, & Siritide, ejusmodi ostensas fuisse Minervæ imagines, quasi ab Ilio allatas, nos Strabo doceat. (*lib.* 6. *pag.* 264.) Præsentem verò Ilienses cladem desinente Olympiade CLXXIII. contigisse scribit Appianus : (*pag* 206.) atque inter eam & priscam illam sub Agamemnone expugnationem, à quibusdam annos numeratos fuisse 1050. cùm juxta Eratosthenis, Appollodori & Diodori Siculi rationes, ab Ilii excidio ad annum quartum Olympiadis CLXXIII. (quo hæc desolatio facta est) anni interceserint 1099.

Lucullus primum circa Lecton Troadis regiam classem subitò oblatam profligavit. Iterum ad Tenedum appetentem se majore apparatu percipiens Neoptolemum, provectus est ante aciem quinqueremi Rhodia ; cujus erat Damagoras navarchus, vir cùm Romanorum cupidus tum præliorum navalium scientissimus. Incurrente magno impetu Neoptolemo imperanteque gubernatori dirigere proram in hostem, veritus molem Damagoras navis regiæ & rostri ærei vim, non sustinuit fronte concurrere, sed navem properè circumactam detorquens inhiberi jussit ; atque ibi incurrentis ictu excepto non est navis afflicta, quòd esset partibus mari tectis illisus. Interea sociis advehentibus imperavit navem flecti Lucullus : multisque editis virtutis operibus avertit hostes, & Neoptolemum consectatus est. (*Plutarch. in Lucullo.*)

Aretas Cœlesyriæ rex (vocatus ad imperium à Damascenis, propter odium quo Ptolemæum Mennæum prosequebantur) in Judæam profectus cum exercitu, devicto Alexandro Jannæo apud Adida, certis conditionibus reduxit suos unde venerat. (*Joseph. lib.* 13 *cap.* 23.)

Cùm Romæ Cinna & Carbo in clarissimos viros impotenti dominatione sævirent, major pars nobilitatis ad Syllam in Achaiam, ac deinde post in Asiam perfugit : ita ut brevi in ejus castris species Senatus fuerit. (*Vellei. Paterc. l* 2. *cap.* 23. *Plutarchus in Sylla ; & ex eo Dio, in Excerptis Valesii, pag.* 649.) Orabantque eum omnes, ut periclitanti, imo jam perditæ patriæ subveniret. (*Eutrop. lib.* 5 *Oros. lib.* 5. *cap.* 20. Metella quoque illius uxor, ægre se liberosque neci subducens, domum ejus venit ; nuntians domum & villas ejus ab inimicis incensas, oransque ut opem urbi ferret. (*Plutarch*)

Mithridates, reputans ex quo exercitum in Græciam misit tam multos tam cito desideratos, scripsit Archelao ut faceret cum Sylla pacem quàm honestissimis posset conditionibus. (*Appian. pag.* 206.) Æstuanti igitur Syllæ, ac neque patriam sustinenti afflictam deserere, neque quemadmodum decederet relicto bello Mithridatico expendenti negotiator Deliacus

Archelaus se obtulit; spem aliquam & mandata occulta ab regio duce Archelao adferens. Ea res adeo fuit cordi Syllæ, ut ipse ad colloquium Archelai properaret. Congressi in mari sunt circa Delum, ubi tẽplum Apollinis est. Exorsus orationem Archelaus, postulavit à Sylla ut expeditione relicta Asiana & Pontica, ad bellum civile proficisceretur: Regem ei argenti, navium, militum quantum vellet præbiturum. Excipiens Sylla hortatus est eum, Mithridatem ut relinqueret; ipse loco illius regnaret: appellaturum se eum socium & amicum Romanorum, si classem Regis sibi tradidisset. Proditionem Archelao detestante; pacis tandem cum Rege ineundæ leges à Sylla sunt propositæ. (*Plutarch. in Sylla.*) inter quas una erat, ut præsidia locis omnibus Rex deduceret, nisi quibus ante violatam pacem ea habuit. Quibus auditis, Archelaus continuò deducebat omnia præsidia: de cæteris conditionibus scripsit regi suo. [*Appian. pag.* 207.]

His pactis digressus Sylla, tendit per Thessaliam & Macedoniam ad Hellespontem: honorificè Archelaum secum habens. Qui cùm prope Lariſſam periculosum in morbum incidisset, Sylla inhibita profectione, non aliter ac si quispiam suis è ducibus & prætoribus fuisset, curam ejus habuit. Quod suspicionem auxit, haud bona fide ab Archelao ad Chæroneam pugnatum fuisset. [*Plutarch. in Sylla: & ex eo Dio, legat. 33. vel* 34.]

Legati à Mithridate ad Syllam eo venientes, ne Paphlagoniæ & navium traditio pactis ullo modo comprehenderetur petebant: æquiores conditiones altero imperatore Fimbria se imperaturos fuisse adjicientes. Quibus indignabundus Sylla respondit, & Fimbriam pœnas daturum, & se, quamprimum attigerit Asiam, visurum num pace an bello Mithridates opus habeat. Archelaus vero Syllam obsecrabat, ejusque prehensa dextra, lachrymans iram ipsius mitigabat. Impetravit denique, ut ipsemet ad Mithridatem ablegaretur. Nam aut præscriptis ab ipso legibus confecturum pacem; aut ni assentiretur ille, vel sibi vel illi (Græca enim hic variant) manus se illaturum. [*Plutarch. & ex eo Dio, legat.* 34. *vel* 35. *Appian. pag.* 207.]

3920 Alexander Jannæus, pace cum Areta facta, adversus vicinos (sexennio ante mortem) exercitum ducens, Diam urbem vi cepit. [*Ioseph. lib.* 13. *cap.* 23.]

Reversus à Mithridate Archelaus, apud Philippos in Macedonia Syllæ occurrit: omnia nuntians ex sententia esse, cupere autem ante omnia Mithridatem ipsum convenire. Unde Sylla per Thraciam duxit ad Cypsela; Lucullo, qui jam cum classe ad eum venerat, Abydum præmisso. E Chersoneso transitum tutum Lucullus illi præbuit, atque in transportando exercitu juvit. [*Plutarch. in Sylla & Lucullo. Appian.* 207. 208.]

Congressus est Sylla cum Mithridate ad opidum Troadis Dardanum. Habebat ibi Mithridates secum naves remigio instructas 200. & terrestrium copiarum 20000. equites 6000. & curruum falcatorum vim magnam: Sylla cohortes quatuor, & equites 200. Ibi colloquium est habitum, ambobus cum exiguo comitatu in campum progressis, inspectante utrinque exercitu. Quum autem Mithridates huic obviam venisset, ac dextram porrexisset; interrogavit eum Sylla, acciperetne quibus conditionibus pepigerat Archelaus pacem? Tacente primum rege, ac multis deinde querelis & criminationibus utrinque jactatis, tandem iracunda Syllæ oratione Mithridates territus, consensit in leges pacis Archelao datas. Atque ita demum salutavit eum Sylla, ac complexu est osculatus. [*Memnon. cap.* 37. *Plutarch. in Sylla; & ex eo Dio, legat.* 35 *vel* 36. *Appian. pag.* 208. 209. 210.]

Leges vero pacis hæ fuerunt. Ut Mithridates paternis, id est, Ponticis contentus, Asia & Paphlagonia abstineret; Bithynia Nicomedi, Ariobarzani Cappadocia cederet. Duces, legatos, captivos, transfugas, fugitivos, & Chios cæterosque è civitatibus suis Pontum abstractos, dimitteret. Duo (vel, ut Memnon habet, tria) millia talentum Romanis penderet; & naves rostratas 70. (vel, ut idem Memnon habet, 80.) suis armamentis instructas Syllæ traderet. Civitatibus deniq; apud Romanos haud esset noxæ, quod ad Romanos defecissent: licet Romani postea (contra pacis formulam) earum multas servili jugo oppresserint. [*Memnon. & Plutarch. ut suprà; & Plutarchum exscribens* Dio, *legat.* 33. *vel* 34. *Appian. pag.* 207. *Liv. lib.* 83. *Vellei Paterc. lib.* 2. *cap.* 23.] Atque ita bellum Mithridaticum primum, (ante annos quatuor cœptum) à Sylla, ne integro quidem triennio, cæsis hostium 160. millibus, receptis Græcia, Macedonia, Ionia, Asia, cæterisque gentibus quas Mithridates occupaverat, ademptaque classe & rege intra regnum paternum compulso, finitum est. [*Appian. lib.* 1. *Bell. civil. pag.* 396. *cum Mithridatic. pag.* 206. & 209. *et* 210.] Vixque quidquam in Syllæ operibus clarius, quàm quod, quum per triennium Cinnanæ Marianæque partes Italiam obsiderent, neque illaturum se bellum iis dissimulavit, nec quod erat in manibus omisit: existimavitque ante frangendum hostem quàm ulciscendum civem; repulsoque externo metu, ubi quod alienum esset vicisset, superaret quod erat domesticum. [*Vellei. Paterc. lib.* 2 *cap* 24. *cum Plutarcho, in collat. Syllæ et Lysandri.*]

Mithridates igitur traditis Syllæ navibus & sagittariis 500. cum cæteris quæ debebantur ex fœdere, reliquis navigiis in Pontum ad paternum regnum delatus est. [*Memnon. ut suprà; Strabo, lib.* 13. *pag.* 594. *Plutarch. et ex eo* Dio, *legat.* 36. *vel* 37. *Appian. pag.* 210.] At Sylla, quum milites hanc pacem ægrè ferre sentiret; quod grave quidam ducerent, videre regem omnium infestissimum, qui tot millia civium Romanorum in Asia degentium uno die trucidari curasset, cum opibus & spoliis abnavigantem ex Asia, quam totis annis quatuor prædis ac tributis colligendis exhausisset; hac se ratione purgabat, quod bello simul & cum Fimbria & cum Mithridate, siquidem ii se conjunxissent, gerendo viribus impar esset. [*Plutarch. et* Dio, *ibid.*]

Ex eo

Anno Mundi

Anno Periodi Julianæ.

Anno ante æram Christian.

Ex eo loco movit Sylla ad secundum à Fimbria stadium, qui castra juxa Thyatira habebat. Postulante vero Sylla tradi sibi exercitum, cui ille contra leges præesset; ludens respondit Fimbria, ne ipsum quidem jam imperare legitimè. Quumque fossam Sylla duceret, milites Fimbriæ sagati præsidiis egressi salutaverunt Syllanos, & in opere faciundo propensè juverunt. (*Plutarch. ibid. Appian. pag.* 210. *Oros. l.6. cap.* 2.)

Eam mutationem cernens Fimbria, convocatis in concionem militibus reliquis, rogabat ut permanerent: qui quum negarent se bellaturos contra cives, discissa tunica suppliciter prehensabat singulos. Et quum id quoque averserentur, pluraque transfugia fierent; circumibat tribunorum tentoria, corruptisque largitione ex eis aliquot, rursus advocata concione jusjurandum exegit. Quumque conclamassent Veneti, oportere nominatim ad sacramentum citari militem, ille præconem jussit nominare suos beneficiarios. & Nonium ante omnes, quorumcumque facinorum socium. Et quum ne hic quidem juraret, stricto gladio necem intentavit ei; donec coorto clamore militum territus destitit. (*Appian. ut sup.*)

Servum deinde pecuniis & spe libertatis induxit, ut pro transfuga receptus in castra Syllæ ipsum interficeret: qui parum constanter rem aggressus, & ex ipsa trepidatione suspectus, comprehensus, omnia fassus est. Tum Syllanus exercitus cum ira & contemptu circumsistens vallum Fimbriæ, contumeliose vocabat eum Athenionem: quo nomine aliquando fugitivorum in Sicilia quidem paucorum dierum rex fuerat. (*Id. ibid*)

Quapropter Fimbria spe omni abjecta, in munitionem progressus, Syllam invitavit ad colloquium. Is pro se misit Rutilium: quod maxime contristavit Fimbriam; ne colloquium quidem sibi concedi, quod non soleat negari vel hostibus. Quumque rogaret veniam, si quid peccasset per gratis imprudentiam; Rutilius respondit, Syllam permissurum ut incolumis ad mare transeat, si velit ei Asia, cujus ipse proconsul sit, cedere & abnavigare. Ille habere se dixit meliorem viam aliam: simulque Pergamum rediit, & ingressus templum Æsculapii, trajecit se gladio. Et quia vulnus lethale non erat, à servo impetravit operam: qui primo dominum, mox seipsum interfecit. Corpus Sylla ejus libertis ad sepulturam concessit (*Id pag* 211. *cum Livio, lib.* 83. *Velleio Paterculo, lib.*2. *cap.*24. *Plutarcho, in Sylla, Aurelio Victore, de viris illustr. cap.*70. *& Orosio, l.*6. *cap.* 2.)

Fimbriæ exercitum accedentem Sylla accepit & conjunxit cum suo: moxque Curionem jussit ut Nicomedem & Atiobarzanem in propria regna reduceret: Ad Senatum quoque perscipsit omnia; hostem se judicatum dissimulans. (*Appian. pag* 211.)

Ilium, à Fimbria vastatum, Sylla reformavit. (*Oros. lib.*6. *cap.* 2. *cum Strabone, lib.*13. *pag.* 594.) Idemque, Asiæ provinciam constituens, Ilienses, Chios, Rhodios, Lycios, Magnesios, aliosque quosdam populos, vel in auxiliorum præmium, vel in solatium malorum quæ propter studium erga populum Romanum pertulerant, libertate donatos, adscripsit inter Romani populi socios. Dimissisque circa reliqua omnia opida militibus, per præconem edixit, ut quotquot mancipia libertatem à Mithridate acceperant, confestim in herilem potestatem redirent. Quod edictum quum multi contemnerent, & aliquot civitates deficerent, secutæ sunt cædes promiscuæ, tam servorum quam ingenuorum ex variis occasionibus. Multorum quoque opidorum Asiæ diruta sunt mœnia, quorundam populis sub hasta venditis: & qui factionis Cappadociæ fuerunt vel viri vel urbes severe mulctabantur; præsertim Ephesii, qui per turpem adulationem donaria Romanorum cum ludibrio detraxerant. (*Appian. pag.* 211.)

4630 84

Post hæc præcones per provinciam dimissi sunt, qui optimates civitates Asiæ juberent ad certam diem coram Sylla comparere Ephesi. Qui postquam convenere, orationem ad eos pro tribunali habuit: in qua, & Romanorum in Asianos meritis & eorum in Romanos injuriis prius commemoratis, hanc demum mulctam illis irrogandam pronunciavit. *Mulcto vos quinquennali tributo: quod jam nunc mihi repræsentari jubeo; & insuper pecuniam insumptam in hoc bellum, & si quam præterea constitutio provinciæ postulat. Eam collationem ego in singulas civitates dividam, & tempus conferendi præfiniam: & quos secus facere deprehendero, habebo pro hostibus.* Hæc locutus mulctam in legatos distribuit, simulque misit qui eam exigerent. (*Id. pag.* 212 213.) Eumque in finem illa Asiæ in 44. regiones facta ab eo est distributio, cujus ad L Cinnæ IV. & Cn. Papyrii II Consulatum Cassiodorus in suo Chronico meminit. Ut enim *vectigal æqualiter* illum *descripsisse* Cicero, in epist. 1. lib 1. ad Quintum fratrem; ita etiam *omnes Asiæ civitates proportione in provincias descripsisse*, in Oratione pro Flacco, idem confirmat.

Mulctam publicam viginti millia talentum Syllam Asiæ indixisse scribit Plutarchus; privatim vero domos insolentia & vexatione flagellavisse eorum qui apud quemque diversabantur. Edixit enim ut militi hospes apud se divertenti tetradrachma in diem quaterna daret. Cœnam insuper præberet ei ejusque amicis, quotquot liberet vocare. Centurio acciperet quinquaginta in diem drachmas; vestem præterea aliam qua domi, aliam qua in publico uteretur. (*Plutarch. in Sylla.*) Publicè vero illius mulctæ 20. millium talentorum exigendæ & signandæ monetæ munus Lucullo est injunctum: quæ allevatio quædam Syllæ acerbitatis oblata civitatibus Asiæ fuisse videbatur; quod non modo innocentem & justum se, sed lenem etiam in tam gravi & tristi præstaret provincia. (*Id. in Lucullo.*)

At civitates inopia pressæ magnoque fœnore, aliæ theatra fœneratoribus, aliæ gymnasia, aut munitiones, aut portus, aut aliquid publicum oppignerabant, impudenter urgentibus militibus. Atque ita pecuniæ comportabantur ad Syllam, gemente præ calamitatibus Asia. (*Appian. p.* 213.)

At

Piratæ quoque eodem tempore propalam per Asiam vagabantur penè justis classibus: quos primum Mithridates mari immiserat, quum omnia quasi brevi amissurus vastaret; sed tum maxime creverant, non tantum navigantibus infesti, verum & portubus, castellis, opidisque timendi. Certe Jassus, Samus, Clazomenæ, Samothracæ, præsente Sylla captæ sunt: & è fano Samothracio mille talentorum ornamenta ablata feruntur. At ille, sive quod propter peccata indignos existimaret quos tueretur, sive quod Romam propter seditiones properaret, in Græciam trajecit. [*Id. ibid.*]

Quum P. Rutilium Rufum, qui apud Mitylenæos exul fuerat, in patriam Sylla secum vellet reducere; in exilio, ne quid adversum leges faceret, remansit: & Smyrnam commigravit. [*Valer. Maxim. lib. 6. cap. 4. Seneca, epist. 24. Quintilian. lib. 11. cap. 1. Dio, in Excerpt. Valesii, pag. 638.*] Cujus urbis civis est factus. [*Cicero, pro Balbo.*] ibique literarum studiis intentus consenuit. [*Oros. lib. 5. cap. 17.*] neque in patriam redire unquam voluit. [*Dio, ut supr.*] De quo Seneca, in lib. de Providentia cap. 3. *Infelix est Rutilius, quod qui illum damnaverunt, causam dicent omnibus seculis? quod æquiore animo passus est se patriæ eripi, quam sibi exilium? quod Syllæ dictatori solus aliquid negavit, & revocatus non tantum retrocessit, sed longius fugit?* Et Ovidius in Ponto, lib. 1. eleg. 4.

Et grave magnamini robur mirare Rutili,
Non usi reditus conditione dati:
Smyrna virum tenuit. ——

Alexander vero Ptolemæi Alexandri nuper regis Ægypti filius, qui à Mithridate (cui à Cois deditus fuerat) ad Syllam fugiens in ejus familiaritatem receptus est, ex Asia in Græciam indeque Romam una cum eo profectus est. [*Appian. lib. 1. bell. Civil. pag. 414. Porphyr. in Græc. Euseb. Scaligeri, pag 225. fin.*]

Alexander Jannæus ad Essam sive Gerasam duxit exercitum, ubi erant Theodori filii Zenonis res pretiosissimæ: & triplici muro locum circumdans, eum demum expugnavit. [*Joseph. lib 13. Antiquit. cap. 23. collat. cum cap. 21. & lib. 1. Belli, cap. 3. & 4.*]

L. Murena, ad ordinandas res in Asia, cum duabus Fimbrianis (sive Valerianis) legionibus, à Sylla relictus est. [*Appian. lib. 213.*] Quo & illa Julii Exuperantii, de Sylla, sunt referenda. *Murenam legatum suum provinciæ Valerianisque præfecit militibus, quos infidos bellis existimabat esse civilibus: & cum parte exercitus, injuriæ dolore commotus, ad extinguendam Marianam venit factionem.* Licet apud illum, velut ante cœptum à Sylla bellum Mithridaticum, quando nullæ erant Valerianæ vel Fimbrianæ legiones, non post illud demum finitum, res hæc facta memoretur.

Cum Murena Prætore relictus in Asia Quæstor est L. Lucullus; qui admirabili quadam laude provinciæ præfuit. [*Cicero, in Lucullo.*] atque in negotiis Asianis detentus, turbis Syllanis & Marianis in Italia minime interfuit. [*Plutarch. in ejus vita.*]

Ex Epheso cum tota classe Sylla solvens, tertio die Piræum appulit: & mysteriis initiatus, desumpsit sibi bibliothecam Apelliconis Teii, in qua plerique Aristotelis & Theophrasti libri erant hauddum satis in vulgus noti. [*Plutarc. in Sylla.*] Cum enim Apelliconi multa suppeteret pecunia, Aristotelis bibliothecam & alias plures copiosas ille coëmerat: surreptaque è Metroo (Phrygiæ deæ templo) decretorum quæ à majoribus promulgata fuerant autographa possederat; & ex aliis civitatibus si quid esset antiquum, vel arcanum & reconditum, id omne corraserat. (*Athenæus, lib. 5. cap. 11. ex Posidonio Apameno.*) Tenebatur vero is librorum amore, quam philosophiæ studio majore: indeque, quum à Nelei Scepsii posteris Aristotelis & Theophrasti libros humore & blattis vitiatos magna pecunia sibi comparasset, erosarum particularum quærens instaurationem, in nova libros transtulit exempla, lacunas non recte implens, ediditque libros mendorum plenos. Statim vero morte Apelliconis bibliothecam illius Sylla recepit. (*Strabo lib. 13. pag. 609.*) qua ipse suam Bibliothecam Romæ locupletavit. (*Lucian. in lib. adversus indoctum.*)

Mithridates in Pontum reversus, multas denno gentes, quæ propter res ejus adversas ab illo defecerant, sub potestatem suam redegit. (*Memnon, cap. 37.*) initio à Colchis facto. Quibus quum bellum inferret, illi filium ejus Mithridatem sibi regem postularunt: quo impetrato statim redierunt sub imperium. Id Rex suspicatus factum per ambitionem filii, vocatum ad se vinxit aureis compedibus, nec multo post necavit: egregia hujus opera usus in Asia contra Fimbriam. (*Appian. in Mithrid. pag. 213. 214.*)

Agenti Athenis Syllæ quum dolor cum gravedine torpidus decubuisset in pedes. Adipsum ille navigavit: ibique aquis calidis usus est, ferians simulque tempus traducens cum mimis. (*Plutarch. in Sylla.*)

3921 Sylla cum exercitu Brundusium appulit, Olympiade CLXXIV. (*Appian. bell. civil. lib. 1. pag. 401.*) L. Scipione & C. Norbano Consulib. (*Liv. lib. 85. Jul. Obsequens, de prodigiis. Eutrop. lib. 5.*) reversus in Italiam, anno postquam inde discesserat, *quarto*; non, *post quintum annum*, ut Julius Obsequens tradidit.

Ptolemæus Lathurus Thebæis ab ipso deficientibus bellum intulit. (*Pausan. in Attic. pag. 8.*)

L. Lucullus Mitylenæos, qui aperte à Syllanis partibus desciverant, cupiebat reducere ad culpam agnoscendam & pœnam moderatam, quod sequuti fuissent Marium, pendendam.

Quos

Anno Mundi

Anno Periodi Julianæ

Anno ante æram Christi.

Quos ut insanire vidit, classe eos adortus est, fudit, atque intra muros redegit. Dum opidum obsidet, navigavit propalam die versus Eleam: verum tecte regressus, collocatis prope urbem insidiis, quievit. Ubi Mitylenæi incomposite & ferociter sicut vacua castra oppressuri eruperunt; subito in eos coortus, cepit ingentem numerum. Interfecit ex iis qui pedem contulerunt quingentos; servos 6000, & immensam aliam prædam avertit. [*Plutarch. in Lucullo.*]

Mithridates adversus Bosphoranos, qui ab ejus imperio defecerant, classem parabat & magnum exercitum: adeo ut ob magnitudinem apparatus mox orta sit opinio (cujus in oratione pro lege Manilia Cicero etiam meminit) non in Bosphoranos sed in Romanos hæc parari. Nam neque dum Ariobarzani solidam Cappadociæ possessionem reddiderat, retentis sibi locis quibusdam: & Archelaum suspectum habebat, quasi quum esset in Græcia, plus æquo in conditionibus pacis Syllæ concessisset. [*Appian. in Mithridatic pag.* 214.]

Archelaus territus ad L. Murenam fugit; eumque irritando, effecit ut prior Mithridati arma inferret: ut in Mithridaticis suis habet Appianus. Archelaum quoque *ad Syllam* (cujus in Asia vices Murena tum agebat) *defeciſſe*, in libro 39 Dio; & ad eundem *se cum uxore liberisque contuliſſe*, scribit Orosius. [*lib. 6. cap.* 2.] Ut Memnoni hîc ægre fides fuerit adhibenda, qui Archelaum, non solum cum Mithridate mansisse, sed etiam in postremo bello Mithridatico strenue partes illius propugnavisse, tradidit. [*Vid. supr. ann. Mundi* 3919.]

L. Murena, triumphi ductus cupidine, bellum adversus Mithridatem renovavit. [*Liv. lib. 86. Appian. in Mithridat. pag.* 213.] Per Cappadociam enim invasit Comana, urbem sub Mithridate maximam, & religioso opulentoque templo insignem: interfecitque nonnullos Regis equites. [*Appian. ibid. pag.* 214.]

Ad Murenam Mithridates legatos amandavit: qui cum ipsi natione Græci essent, & vitæ genere philosophi, plus Regem culparunt quam commendarunt. Cumque pacis cum Sylla initæ leges prætexerent: negavit Murena se videre ulla fœdera. nulla enim Sylla conscripserat; sed executione pactorum contentus, discessisse. Hæc locutus Murena confestim prædas agebat, ne à sacris quidem pecuniis abstinens: atque hyberna habens in Cappadocia, illius regnum Ariobarzani magis confirmavit, & circa ingressum regni Mithridatis urbem Ecininam condidit. [*Memnon. cap.* 38. *Appian. pag.* 214.]

Quum mutuis Seleucidarum odiis inexpiabili bello & reges & regnum Syriæ consumptum esset; ad externa populus auxilia concurrit, peregrinosque sibi reges circumspicere cœpit. Itaque cum pars Mithridatem Ponticum, pars Ptolemæum ab Ægypto arcessendum censeret; occurreretque quod Mithridates implicitus bello Romano esset, Ptolemæus quoque semper hostis fuisset Syriæ: omnes in Tigranem regem Armeniæ consenserunt, instructum, præter domesticas vires, & Parthica societate & Mithridatis affinitate. Igitur accitus in regnum Syriæ, per 18 annos eo potitus est. [*Justin. lib. 40. cap. 1. & 2.*] usque dum à Pompeio illi ademptum, Romanorum imperio est adjectum. 4631 83

Horum annorum prioribus 14, Tigranis nomine Magadates cum exercitu Syriæ præfuit: donec eum exercitum in sui regis auxilium abducere coactus fuit; victoque Tigrane regnum Syriæ Antiocho Asiatico à Lucullo est datum. [*Appian. in Syriac. pag.* 118, 119. & 133.] Antiochus *Pius* interim (*Asiatici* pater) & Syria ab Euphrate usque ad mare & parte etiam Ciliciæ à Tigrane exutus, in alio Ciliciæ necdum vel à Tigrane vel à Romanis occupato angulo latebat. [*Appian. in Mithridat. pag.* 243. *Justin. lib.* 40. *cap.* 1.) uxor vero ejus Selene, cum duobus filiis, in Phœnicia & parte aliqua inferioris Syriæ alia regnabat; ut ex Josephi lib. 13. cap. ult. & Ciceronis lib. 4. in Verrem colligimus.

Mithridates & ad Senatum & ad Syllam misit, qui expostularent de Murena. [*Appian. pag.* 214.] Et ille vero & Murena, pro se quisque contra alterum legatis missis, Heraclienses de auxiliis solicitarunt. Sed quum potentia Romanorum formidabilis videretur ipsis, & Mithridatis vicinitatem etiam timerent; legatis responderunt, in tanta bellorum tempestate difficulter proprios se lares tueri, nedum aliis auxiliari posse. [*Memnon. cap.* 38.]

Alexander Jannæus Gaulanam & Seleuciam expugnavit. [*Joseph. lib.* 13. *cap.* 23.]

3922 L. Murena, trajecto Haly fluvio magno & tum maxime imbribus tumido, 400 Mithridatis vicos incursavit; nusquam occurrente Rege, & expectante legatorum Romam missorum reditum. Atque ita refertus præda Murena in Phrygiam & Galatiam reversus est. Ubi Callidius propter querelas Mithridatis Roma missus, nullum quidem Senatusconsultum ei obtulit; denuntiavit tamen, omnibus audientibus, jubere Senatum ut à fœderato rege abstineat. Quibus dictis, mox, in conspectu aliorum, seorsum cum eo collocutus est: nec Murena quicquam de pristina vehementia remisit, fines Mithridatis tunc quoque incursans. [*Appian. pag.* 214, 215.]

Murenæ non pauci dederunt consilium, ut Sinopem invadens, de regia ipsa bellum moveret: ea enim capta, facile etiam cætera in potestatem ventura. At Mithridates, validis hac præsidiis communita, ipse bello gerendo incubuit. [*Memnon. cap.* 38.] Ubi Gordium igitur jussisset invadere vicos finitimos, ille mox jumenta multa impedimentaque & tam paganos quam milites comprehendit, & castra sua Murenæ castris in adversa ripa oppposuit. Pugnæ vero neuter fecit initium, donec Mithridates venit cum majore exercitu: moxque circa fluvium commissum est magnum prælium. Ibi Rex vi transivit flumen, alias quoque Murenam longe superans: qui in tumulum natura munitum se recipiens, urgente Rege, per montanos calles properavit in Phrygiam, multis amissis vel in fuga vel in prælio. [*Appian. pag.* 215.] 3632 82

I. *Visser. Annal. p. post.*

Hæc tam præclara acceleratáque & obiter parta victoria præpeti fama vulgata, multos transtulit ad Mithridatem: qui & ex Cappadocia pulsis omnibus Murenæ præsidiis, ingenti pyra in excelsi montis cacumine accensa, Σωτηρίῳ Διὶ sive Bellipotenti victimas more patrio obtulit. [*Id. ibid.*]

3923 L. Cornelius Sylla, Dictator creatus, ut pristina Reipublicæ forma videretur manere, M. Tullium & Cornelium Dolabellam Consules à populo fieri permisit: licet ipse jam plane regnans illis præfuerit. [*Appian. lib. 1. Bell. civil. pag. 412.*] In quorum Consulatus initio, III. Kalend. Februar. (ut ex fragmentis Triumphorum marmoreis liquet) qui dies in mensem Novembrem Julianum tum incidit, de rege Mithridate ingenti gloria (ut in libro quinto habet Eutropius) triumphavit. Eique triumpho, licet magnificentia & raritate manubiarum regiarum grandi, major tamen species & pulchrius spectaculum accessit ab exulibus. Siquidem clarissimi viri & principes civitatis secuti sunt coronati currum Syllæ, servatorem & parentem eum appellantes; quod illius beneficio essent in patriam reduces, liberosque & conjuges recepissent. [*Plutarch. in Sylla.*] Id quoque in Sylla hîc laudatum; quod quum consummata potentia sua triumphum duceret, ut Græciæ & Asiæ multas urbes, ita civium Romanorum nullum opidum vexerit. [*Valer. Maxim. lib. 2. cap 3.*] In eo triumpho, quod ex Capitolinæ ædis incendio cæterisque omnibus delubris C. Marius filius Prænestæ detulerat, tredecim millia auri pondo sub eo titulo transtulit Sylla, & argenti septem millia. Idem ex reliqua omni victoria pridie transtulerat auri pondo quindecim millia, argenti pondo centum & quindecim millia. [*Plin. lib. 33. cap. 1.*] Unde per biduum triumphasse eum colligitur.

Alexander Jannæus, redacta in suam potestatem valle quæ Antiochi dicitur & Gamala castello, Demetrium locorum illorum dominum multorum criminum accusatum principatu suo exuit: & tertio demum expeditionis suæ anno completo domum reduxit exercitum; magna alacritate Judæis eum ob res prospere gestas excipientibus. Per hæc vero tempora & Syrorum & Idumæorum & Phœnicum urbes tenebant Judæi: ad mare, Stratonis turrem, Apolloniam, Joppen, Jamniam, Azotum, Gazam, Anthedonem, Raphiam, Rhinocoruram: in mediterraneis, per Idumæam regionem Adora & Marissam, & Samariam: montes quoque Carmelium ac Itabyrium. ad hæc Scythopolim, Gadara, Gaulanitidem, Seleuciam, Gabala: & Moabiticas urbes, Esebonem, Medabam, Lembam, Oronas, Telithonem, Zaram, Aulonem Cilicium, & Pellam; quam diruerunt, quod incolæ Judaicos ritus recipere recusarent. Possidebant & alias Syriæ non obscuras urbes, quas imperio suo noviter adjecerant. [*Joseph. lib. 13. cap. 23.*]

L. Cornelius Sylla Dictator, indignum esse censens Mithridatem fœderatum bello infestari, Aulum Gabinium misit, qui serio Murenæ denuntiaret, abstineret arma à Rege; & Mithridatem cum Ariobarzane reduceret in mutuam gratiam. In eo conventu Mithridates obside tradito Ariobarzani filio quadrimulo, eoque prætextu retenta ea Cappadociæ parte quam præsidiis occupaverat, non sine auctario, convivium præbuit omnibus: proposuitque certum auri pondus his qui bibacitate, vel edacitate, dicteriis, cantu, cæterisque solennibus ludicris vincerent; cujus solus expers fuit Gabinius. [*Appian. in Mithridatic. pag. 215, 216.*]

Ita secundum Mithridaticum bellum anno tertio est finitum. [*Id. ibid.*] in quo Murena Mithridatem vehementissime vigilantissimeque vexatum, repressum magna ex parte, non oppressum reliquit: ut ait Cicero in Oratione pro Murena filio ejus, quem & parenti suo magno hic adjumento in periculis, solatio in laboribus, gratulationi in victoria fuisse, Orator adjicit. Qui etiam libro primo in Verrem, jussu L. Murenæ populum Milesium docet decem naves ex pecunia vectigali populi Romani fecisse; sicut, pro sua quasque parte civitates Asiæ cæteras: quæ præsidiaria classis ex fœdere præbenda esset P. R. maritimis necessitatibus; ut ad eundem librum (sive orationem Verrinam tertiam) notavit Asconius Pedianus.

L. Licullus quæsturæ suæ tempus, Murena bellum in Ponto gerente, in Asiæ pace consumpsit. [*Cicero, in Lucullo.*]

Sylla Dictator Murenam ex Asia revocavit. [*Cicero, pro lege Manilia.*] ei in Asiatica prætura M. Thermo succedente: cujus contubernio stipendia prima C. Julius Cæsar in Asia fecit. [*Sueton. in Julio, cap. 2.*] Simul vero cum Murena, ex quæstura etiam revocatum fuisse Lucullum, argumento illud est, quod Aquilio Gallo judici Romæ assederit in causa Quintii: quam Ciceronem anno ætatis 26. M. Tullio & Cn. Dolabella Consulib. egisse, docet A. Gellius lib. 15. cap. 28. & Hieronymus in Chronico.

Alexander Jannæus, belli requiem, morbi habuit principium. Ex temulentia enim morbo contracto, triennio integro febre quartana laboravit: neque à castrensibus tamen officiis abstinebat. [*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 4. & lib. 13. Antiquit. cap. 23.*] 4633 81

L. Murena Romam reversus, amplissime triumphavit. Cujus triumphum donis militaribus filius decoravit: qui sub eo imperatore meruit, & finem stipendiorum patris victoriam ac triumphum fecit. [*Cicero, pro Murena.*]

Mithridates otium nactus subegit Bosphorum, & genti unum ex filiis Macharem regem dedit. [*Appian pag. 216.*]

Molo Rhetor legatus ad Senatum de Rhodiorum præmiis veniens, primus exterorum in Senatu sine interprete est auditus. Quem honorem non immerito cepit, quoniam summam vim Romanæ eloquentiæ adjuverat. quo tempore & M. Cicero operam illi dedit. [*Cicero in Bruto. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 2.*] quod & ante sexennium illum fecisse, suo loco notavimus.

Julius Cæsar à M. Thermo Asiæ prætore in Bithyniam ad arcessendam classem missus, desedit apud Nicomedem, non sine rumore prostratæ regi pudicitiæ: quem rumorem auxit inter paucos rursus dies repetita Bithynia, pecuniæ exigendæ prætextu, quæ deberetur cuidam libertino clienti suo. [*Sueton. in Julio, cap. 2.*]

L. Cornelius Sylla Dictator plebi Romanæ inseruit ex proscriptorum servis florentissimum quemque ætate ac viribus, plusquam decem mille, donatos prius libertate civitateque, & Cornelios vocatos de patroni nomine; ut inter plebeios haberet in Urbe semper ad jussa parata decem millia. [*Appian. lib. 1. Bell. civil. pag. 413. & 416.*] Inter hos à Sylla civitate donatos Alexandrum Polyhistorem fuisse, Servius in Æneid. 10. indicat. Et quidem Romæ Syllæ temporibus fuisse Alexandrum Polyhistorem, & libertate donatum, & Cornelium cognominatum, (licet à patrono Cornelio Lentulo, cui venditus, cujusque pædagogus factus fuerit) confirmat etiam Suidas, in Ἀλεξάνδρου τοῦ Μιλησίου. Milesium enim appellat ille Grammaticum hunc Cratetis discipulum: quem Stephanus Byzantinus patre Asclepiade in urbe minoris Phrygiæ Cotyaëo natum, de omnigenis rebus libros 42 scripsisse asserit. De quo videndus Eusebius, libro 9. Præparat. Evangelic. cap. 17. ubi complura ex libro quem de Judæis ille scripsit recitat.

Thebæos tertio à defectione anno Ptolemæus Lathurus in potestatem suam redactos tam graviter mulctavit; ut qui ante ditissimas quasque Græciæ civitates opibus superarant, nullum pristinæ fortunæ vestigium retinuerint. Ita Pausanias in Atticis: [*pag. 8.*] sic ista referens, quasi ad Thebas Bœotias ista spectarent, non ad Thebas Ægyptias. quum eodem fere tempore quo à Ptolemæo Thebæi defecerunt, magnas illas Thebas Bœotiæ ab Archelao Mithridatis ad Syllam Romanorum ducem defecisse, ex Appiani Mithridaticis [*pag. 190.*] observaverimus.

Ipse vero Ptolemæus Lathurus non ita multo post fato functus est, [*Pausan. ut suprà.*] annis post mortem fratris Philometoris 36. & mensibus 6. Cui succedens filia Cleopatra, Ptolemæi Alexandri (qui junior Lathuri frater, matrem simul secum regnantem occidit) uxor, regnavit mensibus 6. [*Porphyr. in Græc. Euseb. Scalig. pag. 225.*] Lathurum autem Berenicem solam è legitimo thoro suscepisse, confirmat Pausanias: [*ut supr.*] qua ante patrem defuncta, proles ejus illegitima, Ptolemæus quidem Cypri, Cleopatra vero ista & postea Novus Dionysius sive Auletes Ægypti regnum occupavisse videtur. nisi forte eadem Porphyrio *Cleopatra* fuerit, quæ Pausaniæ *Berenice*.

Sylla Dictator Alexandrum, Ptolemæi illius Alexandri matricidæ filium, quem in familiaritatem receptum ex Asia secum Romam duxerat, Alexandrinis regem misit, deficiente ibi virili stirpe regia, & mulieribus viro cognato opus habentibus: sperans multum auri se collecturum ex regno opulentissimo. [*Appian. Bell. civil. lib. 1. pag. 414.*]

C. Julius Cæsar à M. Thermo in expugnatione Mitylenarum corona civica donatus est. [*Sueton. in Julio, cap. 2.*] Mitylenæ, quæ sola urbs post victum Mithridatem arma retinebat, dirutæ sunt. [*Liv. lib. 89.*] urbe illa nobili, belli lege ac victoriæ jure, sub potestate populi Romani redacta. [*Cicero, in Agraria 2.*]

1324 Alexander, ducta in uxorem Ægypti regina Cleopatra, postquam per 19 dies simul cum illa regnavisset, eam interemit. [*Porphyr. ut supr.*] Appianus regem hunc, Syllæ fiducia insolentius imperantem, decimo nono regni die ab Alexandrinis in gymnasium ex regia protractum & interemptum fuisse scribit. Sed annos 15 post uxoris necem eum regnavisse, ex Cicerone & Suetonio postea apparebit: contra communem Historicorum & Chronographorum errorem; qui Ptolemæi Auletæ regnum hîc incipiunt, & annos illius cum annis Alexandri commiscent.

Mithridates Achæos aggressus, Colchis finitimos, eorum (ut quidam putant) qui à Troia revertentes huc errore delati sunt reliquias, duas partes exercitus partim insidiatorum dolo, partim aperto marte, atque etiam inclementia frigoris amisit. [*Appian. pag. 216.*]

Domum reversus Mithridates, Romam misit qui leges fœderis conscriberent. Ariobarzanes quoque misit, sive sponte sive incitatus ab aliis, qui docerent se non recepisse Cappadociam, & majorem ejus partem retinere Mithridatem. Mithridates vero à Sylla cedere Cappadocia jussus est, prius quam leges pacis conscriberentur. [*Id. ibid.*]

Constituta Ciliciæ provincia, Proconsul ad eam Cn. Dolabella est missus. Cui provinciæ, præter tres diœceses proprias, Pamphylicam, Isauricam, & Cilicienſem; tres quoque Asiaticas diœceses attributas fuisse, testatur Cicero. [*lib. 13. ad familiar. epist. 67.*] Cibyraticam nimirum, Synnadensem, & Apameensem; in regionibus Phrygiæ, Pisidiæ, & Lycaoniæ positas. Cum vero Dolabella, quæstorem secum ducens C. Malleolum & legatum C. Verrem, in itinere Delum pervenisset: ibi ex fano Apollinis antiquissima signa noctu clam sublata in onerariam navem suam Verres conjicienda curavit. Tum subito tempestates coortæ sunt maximæ, ut non modo proficisci, cum cuperet, Dolabella non posset, sed vix in opido consistere: ita magni fluctus ejiciebantur. Hîc navis illa onusta signis, expulsa atque ejecta fluctu, frangitur: in littore signa illa Apollinis reperiuntur, jussu Dolabellæ reponuntur; tempestas sedatur, Dolabella Delo proficiscitur. [*Cicero, act. 2. in Verrem lib. 1.*]

Chio, Erythris & Halicarnasso, idem Verres signa pulcherrima abstulit. Tenedo quoque ipsum Tenem pulcherrime factum, qui urbem illam dicitur condidisse & cujus ex nomine Tenedus nominatur, abstulit magno cum gemitu civitatis. [*Id. ibid.*]

1. *Visser. Annal. p. post.*

Quum Verres à Cn. Dolabella efflagitaſſet, ut ſe ad reges, populi Romani ſocios, Nicomedem Bithyniæ & Sadalam Thraciæ, mitteret; Lampſacum in Helleſponto pervenit. Ubi cum aſſecla illius Rubrius Philodami primarii civis filiam ad Verrem perducere conaretur; Lampſacenis Themiſtagoræ & Theſſali hortatu ad tuendam illius pudicitiam noctu concurſantibus, lictor Verris Cornelius occiſus, ſervique ipſius nonnulli, una cum Rubrio, in turba ſauciati ſunt: ipſius quoque legati domo ab incendio ægre ſervata. Dolabella à Verre rogatus, relicto bello (quod tunc ab illo in Cilicia gerebatur) atque provincia ſua in Aſiam profectus, à C. Nerone, qui in Aſiæ prætura M. Thermo ſucceſſerat, obtinuit ut Philodamus & filius ejus judicio damnati ſecuri percuterentur. [*Id. ibid. cum Aſconio Pediano in eundem.*]

3925 Verrem ex Aſia decedentem Charidemus Chius trierarchus à Dolabella ſequi juſſus, Samum cum eo venit. Ubi expugnato antiquiſſimo Junioris Samiæ fano, tabulas & ſigna Verres inde ſuſtulit. Cujus ſacrilegii cum à Samiis apud Chios ſuos accuſatus Charidemus, planum feciſſet, non à ſe ſed à Verre iſta fuiſſe facta: legati ad C. Neronem in Aſiam Samo venerunt, de eo conqueſturi. Qui reſponſum tulerunt; ejuſmodi querimonias, quæ ad legatum populi Romani pertinerent, non ad prætorem, ſed Romam deferri oportere. [*Cicero, ibid.*]

In Pamphylia idem Verres Aſpendo non modo Aſpendium citharistam, quem omnia intus canere dicebant, ſed ſigna etiam reliqua omnia ex fanis & locis publicis, palam ſpectantibus omnibus, plauſtris evecta aſportavit; Pergæ vero antiquiſſimum Dianæ fanum ſpoliavit, & ex ipſa Diana quod habebat auri detractum abſtulit. [*Id. ibid.*]

Habebant Mileſii præſidiariam claſſem, ex fœdere præbendam populi Romani maritimis neceſſitatibus. Hos navem Verres popoſcit, quæ eum præſidii cauſa Myndum perſequeretur. Illi ſtatim myoparonem egregium de decem navibus electum, atque ornatum dederunt. Verres autem milites remigeſque Miletum Myndo pedibus reverti juſſit: myoparonem vero L. Magio & L. Fannio, qui à Mariano exercitu transfugæ Myndi tum habitabant (poſtea vero ad Sertorium & Mithridatem tranſierunt) vendidit. Qui myoparoni præfuerat, rem geſtam renuntiavit: illi renuntiationem ejus in publicas litteras retulerunt. Sed Cn. Dolabella, Verris rogatu, & in renuntiatorem animadvertere conatus eſt, & renuntiationem ex tabulis tolli juſſit. [*Id. ibid. cum Aſcon. Pediano in eund.*]

C. Malleolo quæſtore Cn. Dolabellæ occiſo Verres ſtatim à Dolabella quæſtoriæ procurationis munus obtinuit: & pupilli tutelam adeptus, bona ejus invaſit. [*Ibid.*]

Quum provincias ſortirentur Conſules; P. Servilius Ciliciam, Ap. Claudius Macedoniam obtinuit. Servilius ægrotum Tarenti collegam prior tranſgreſſus, ad Corycum urbem iter vertit: [*Saluſt. Hiſtoriar. lib. 1. apud Priſcian. lib. 15.*] contra piratas miſſus; qui, duce Iſidoro, in primo mari (Cretam inter atque Cyrenas, Achaiam ſinumque Maleum) quod à ſpoliis Aureum ipſi vocavere, latrocinabantur. [*Florus, lib. 3. cap. 6.*] Sub Servilio Julius Cæſar, ſed brevi tempore, meruit. [*Sueton. in Julio, cap. 3.*] & L. Flaccus tribunus militum fuit. [*Cicero, pro Flacco.*] 4635

Cn. Dolabella ex Cilicia provincia revocatus, Romæ ab adoleſcente M. Æmilio Scauro repetundarum accuſatus, damnatus atque in exilium miſſus eſt. Cujus lis ſeſtertiûm ad tricies his nominibus ſolis eſt æſtimata; quod ejus Quæſtor C. Verres à civitatibus Lyciæ, Pamphyliæ, Piſidiæ, Phrygiæque frumentum, coria, cilicia, ſaccos præter modum imperâſſet; neque ea ſumpſiſſet, ſed pro his rebus pecuniam exegiſſet. Contra eum vero ipſe Verres, totius criminis miniſter & particeps, acerrimum teſtimonium dixit: & niſi condemnato & ejecto eo, qui poſſet reprehendere, legationis & quæſturæ ſuæ rationes referre noluit. [*Cicero, act. 2. in Verr. lib. 1.*] Vid. Pighii Annal. Rom. tom. 3. pag. 280, 281. & 286, 287.]

3926 Alexander Jannæus, quartano febrium recurſu fatigatus, & intempeſtiva militia ſeſe implicans, tandem exhauſtis viribus, quum 27 regnâſſet annos, in Geraſenorum finibus mortuus eſt; Ragaba caſtellum, quod ultra Jordanem ſitum eſt, obſidens. Moriturus uxorem Alexandram monuit, ut apud milites mortem ipſius tantiſper celaret: deinde poſtquam victrix magnifice Hieroſolyma reverſa fuerit, Phariſæis nonnihil licentiæ permitteret. Poſſe enim hos plurimum apud Judæos, ſive exoſum aliquem cupiant lædere, ſive amicum juvare. Valde enim his fidem habere vulgus, etiamſi per invidiam de quopiam male loquantur: eamque ſe ob cauſam gentis odium incurriſſe, quod hoc genus hominum offendiſſet. Suaſit igitur ut cadaver ipſius eorum arbitrio permitteret, pollicereturque nihil ſe niſi ex illorum ſententia geſturam in adminiſtrando imperio: ſic enim fore, ut & ipſe tanto magnificentius ſepeliretur, & illa ſecure cum filiis dominaretur. [*Joſeph. lib. 1. Belli Judaic. cap. 4. & lib. 13. Antiquit. cap. 23. cum lib. 20. cap. 8.*]

Alexandra regina (Eccleſiaſticis ſcriptoribus *Salina* etiam dicta) capto caſtella Ragaba, juxta mariti monita, omnia quæ vel ad cadaver vel ad regnum pertinerent Phariſæorum arbitrio permittens, ex infenſis benevolos, ſibi reddidit. Tum illi progreſſi ad plebem concionabantur, res geſtas Alexandri celebrantes, & regem juſtum ſe amiſiſſe conquerentes: populumque ad eum luctum & mœſtitiam provocaverunt, ut nullum antehac regem funeraverint magnificentius. [*Id. lib. 13. Antiquit. cap. 24.*] 4636

Cum vero ille moriens & regni adminiſtrationem uxori Alexandræ teſtamento reliquiſſet, & deligendi Pontificis permiſiſſet arbitrium: majorem illa natu filium Hyrcanum Pontificem declaravit, non tam propter ætatis prærogativam, quam quod propter innatam ſegnitiem

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

potestati quam ipsa obtinebat regiæ minime molestus futurus videretur; minorem autem Aristobulum privatum vivere maluit, quod ferventioris is esset ingenii. Per novem igitur annos regnum illa administravit; toto eo tempore filio Hyrcano Pontificatum obtinente: mulier apud populum gratiosa, tum ob favorem Pharisæorum, tum quod semper visa esset ægre tulisse ea, quæ maritus præter officium fecisset. Et nomen quidem regni penes reginam erat, ejus autem administratio penes Pharisæos: quibus etiam plebs parere ab ea jussa est. Si quid igitur constitutionum Hyrcanus socer abrogaverat, quas Pharisæi juxta majorum traditiones induxerant, id totum illa denuo restituit: iidemque & exulibus reditum, & vinctis solutionem procurabant. Quædam tamen etiam per se mulier procurabat, & magnum mercede conductorum militum alebat numerum: viresque suas ita augebat, ut terrori esset circumvicinis tyrannis & obsides ab eis acciperet. [*Id. ibid. cum lib.26. Antiquit. cap.8. & lib.1. Belli cap.4.*]

Mithridates, Syllæ jussu, restituta Ariobarzani tota Cappadocia, aliam legationem ad scribendas leges fœderis Romam misit. [*Appian. pag.218.*]

M. Lepido & Q. Catulo Consulibus Sylla mortuus est. [*Liv. lib.90. Appian. lib.1. Bell. civil. pag.416.*] Biduo ante excessum 22. Commentariorum suorum libro extremam manum imposuit: sibique prædixisse Chaldæos ait, ubi præclare vixisset, in flore felicitatis se excessurum. [*Plutarch. in Sylla.*] Eos Commentarios Lucullo ille nuncupavit: quem & moriens, præterito Pompeio, tutorem filio scripsit. Unde inter eos, juvenes tum & gloriæ cupiditate flagrantes, primus simultatis & æmulationis fons manasse putabatur. [*Id. in Lucullo.*]

M. Cicero, postquam sex menses Athenis cum Antiocho Ascalonita veteris Academiæ nobilissimo & prudentissimo philosopho & Demetrio Syro vetere & non ignobili dicendi magistro fuisset, morte Syllæ ibi audita, in Asiam navigavit: eaque tota peragrata, cum summis oratoribus exercebatur. Horum erant principes, Menippus Stratonicensis (cognomento Catocas) è Caria, Dionysius Magnes, Æschylus Cnidius, & Xenocles Adramyttenus. [*Cicero in Bruto, & Plutarch. in Cicerone: cum Strabone, lib.13. pag.614. & lib.14. pag.660. & Diog. Laërtio, in Menippo.*]

Eo quoque tempore Milesia quædam mulier, quod ab hæredibus secundis accepta pecunia partum sibi ipsa medicamentis abegisset, rei capitalis est damnata; neque injuria: quæ spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, hæredem familiæ, designatum reipublicæ civem, sustulisset, [*Cicero, pro A. Cluentio.*]

P. Servilius proconsul Ciliciam subegit: piratarumque levibus & fugacibus myoparonibus gravi & Martia classe turbatis, victoria non incruenta eos superavit. [*Liv. lib.90. Florus. lib.3. cap.6. Eutrop. lib.6.*] Ciliciam & Pamphyliam crudelissime adortus, dum subdere studet, pene delevit. [*Oros. lib.5. cap.3.*]

Julius Cæsar, Syllæ morte comperta, relicta Cilicia Romam propere rediit. [*Sueton. in Julio, cap.3.*]

Romæ quum magistratus, defuncto jam Sylla, de Mithridatis legatione ad Senatum non retulissent; rex Tigranem generum subornavit ut Cappadociam invaderet: quod tamen commentum Romanos non latuit. [*Appian. in Mithridat. pag.216.*] inter quos L. Philippum, in oratione contra Lepidum hoc tempore ad Senatum habita, in libro 1. Historiarum ita loquentem inducit Salustius. *Mithridates in latere vectigalium nostrorum, quibus adhuc sustentamur, diem bello circumspicit.*

3927 Tigranes, Cappadocia velut indagine cincta ut nemo posset evadere, ad trecenta millia hominum inde abstraxit in Armeniam, & agros eis ad incolendum cum aliis attribuit: ubi primum Armeniæ regni diadema sibi imposuit, & *Tigranocertam* à se, quasi *Tigranis urbem*, denominavit. [*Id. ibid.*] Eam ille urbem condidit inter Iberiam & Zeugma quod est ad Euphratem: conducens in eam homines è duodecim quas evastaverat Græcanicis urbibus. [*Strabo, lib.11. pag.532*] Erant in ea frequentes ex Cilicia exciti Græci, frequentes barbari eadem atque Græci sorte usi, Adiabeni, Assyrii, Gordyeni, Cappadoces: quos excisis eorum patriis deduxerat illuc, ac sedes figere coëgerat. [*Plutarch. in Lucullo.*] Hoc vero tempore, quo Cappadociam incursionibus vastavit, Mazacenos omnes sedibus suis ejectos in Mesopotamiam transtulit, & majorem Tigranocertæ partem iis habitatoribus frequentavit. [*Strabo, lib.12. pag.539.*]

Geminus, insignis mathematicus, opus suum astronomicum (ex quo Procli Sphæra est excerpta) scripsit, 120. annis postquam Ægyptiorum Isia in Eudoxi Solstitium brumale, sive Decembris 28. incurrebant: ut ipse in cap.6. indicat. *Vid. ann. Mundi 3807. a.*

M. Cicero Rhodum veniens, ad eundem quem Romæ audiverat Molonem se applicavit; cum actorem in veris causis scriptoremque præstantem, tum in animadvertendis notandisque vitiis & instituendo docendoque prudentissimum. Is dedit operam, ut nimis redundantem & superfluentem juvenili quadam licentia Ciceronem reprimeret, & quasi extra ripas diffluentem coërceret. [*Cicero, in Bruto.*] 4637 | 77

Floruit ibidem eodem tempore summus etiam artis Oratoriæ magister Apollonius; cui à Strabone Μαλακὸς sive *Mollis*, ab aliis *Molonis* cognomentum tribuitur, & ob hoc à nonnullis (inter quos & Quintilianus est, *lib.12. cap.6.*) cum priore illo *Molone* confunditur. Alabandenses è Caria erant ambo, Meneclis Alabandensis rhetoris discipuli; & uterque domo sua profectus, eandem artem Rhodii professus est: licet serius Molon eo se contulerit, inde-

que Homericum illud ab Apollonio audierit, Οψιμαθὲς. [*Strabo, lib.14. pag.655,660,661.*] Unum Cicero *Molonem* semper appellat: alterum, in libro 1. de Oratore, *Apollonium Alabandensem*: ubi ita de eo loquens M. Antonius introducitur. *In eo vel maxime probavi summum illum doctorem Alabandensem Apollonium, qui cum mercede doceret, tamen non patiebatur eos quos judicabat non posse oratores evadere operam apud se perdere, dimittebatque: & ad quam quemque artem putabat esse aptum, ad eam impellere atque hortari solebat.*

Hunc Apollonium fama est, quod imperitus esset Romanæ linguæ, à Cicerone petiisse, ut declamaret Græce: Ciceronem autem morem ei gessisse libenter, ita fore ratum, melius ut corrigeret se ille. postquam declamavit, cæteris stupore defixis & certatim collaudantibus eum, Apollonium non hilarem fuisse dum audiret dicentem; & quum peroraſſet, diu sedisse cogitabundum: tandem vero, ubi id momordit Ciceronem, dixisse. *Te quidem laudo, Cicero, & admiror: Græcia vero me miseret conditionis, quum cernam, quæ reliqua nobis sola erant ornamenta, ea quoque te ad Romanos transtulisse, litteras & eloquentiam* (Plutarch. in Cicerone.)

Rhodi Ciceronem quoque philosophum Posidonium audivisse Plutarchus confirmat. Eumque inter eos, à quibus institutus fuit, enumerat ipse Cicero; in lib.1. de Natura Deorum, & lib. de Fato. Posidonius vero iste Stoicæ sectæ philosophus, Apameæ quidem in Syria natus, sed Rhodi postea civis factus Rhodius est appellatus; ut ex Strabone [*lib.14. pag.654.*] & Athenæo [*lib.6. cap.6.*] cognoscitur. Ubi & illud obiter notandum, quum *Posidonium* & *Apollonium Molonis* vel *Molonem* (ut alibi scribitur) de Judæis & eorum Templo fabularum fomitem Apioni Grammatico præbuisse dicat Josephus: [*lib.2. contr. Apion. pag.1065.*] prioris nomine Apamenum hunc *Posidonium* intelligere, Ciceronis in philosophia Stoica magistrum, ex cujus Historiarum libris tam multa à nobis in superioribus sunt producta; posterioris vero vel *Apollonium* illum de quo jam diximus, vel potius *Molonem* illius æqualem, quem inter *scriptores* in Ciceronis Bruto numeratum, atque à quibusdam eundem cum Apollonio illo fuisse habitum, jam diximus.

P. Servilius proconsul in Cilicia Isauros domuit, & aliquot urbes piratarum expugnavit. [*Liv. lib.93.*] Urbem ipsam Isauram demolitus est, & pleraſque piratarum munitiones excidit quæ ad mare erant. [*Strabo, qui ipsum Servilium se vidisse ait, lib.12. pag.568. 569. & lib.14. pag.665.*] Lyciam & urbes ejus clarissimas obsessas oppressasque cepit. Præterea Olympum montem pervagatus, Olympum, Phaselidem, & Corycum tres magnas urbes evertit. Primus quoque Romanorum per Taurum duxit exercitum, ac limitem itineris fecit: lateraque montis in Ciliciam vergentia perscrutatus, Isauros bello fractos in Romanorum ditionem redegit. [*Oros. lib.5. cap.23. cum Floro, lib.3. cap.6. Salustio lib.1. Histor. apud Priscianum lib 15. Asconio Pediano, in Verrinam 3. & Eutropio. lib 6.*] Agros Attalienſium, Phaselium atque Olympenorum, agrumque Agerensem, & Orindicum, & Geduſanum, populo Romano Servilii victoriam adjunxisse, in 1. & 2. Agraria confirmat Cicero: qui etiam in 4. contra Verrem libro de Phaselide ſpeciatim ista adjicit. Phaselis illa, quam cepit P. Servilius, non fuerat urbs ante Cilicum & prædonum: Lycii illam, Græci homines, incolebant. Sed quod erat ejusmodi loco atque ita projecta in altum, ut & exeuntes è Cilicia prædones sæpe ad eam necessario devenirent, & cum ex hisce se locis reciperent, eodem deferrentur; adsciverunt illud sibi opidum piratæ, primo commercio, deinde etiam societate.

3928 L. Magius & L. Fannius de exercitu Fimbriæ profugi Mithridati sese adjunxerunt: eique persuaserunt ut cum Q. Sertorio, qui in Hispania tum contra Romanos arma sumpserat, societatem belli paciscereturr. Hos ille legatos cum litteris ad Sertorium misit: pecuniam & naves illi ad bellum se præbiturum promittens; & ab illo viciſſim omnem Asiam, qua populo Romano fœdere cum Sylla icto cesserat, confirmari sibi postulans. Legatos, myoparone illo quem Myndi à C. Verre comparaverant in Italiam transvectos & ad Sertorium inde festinantes, Senatus in hostium numero habendos censuit, & inquirendos mandavit. Ad Sertorium tamen illi pervenerunt: qui coacto suorum concilio, quod Senatum vocabat, quum cæteri accipiendas conditiones censerent, eas improbavit. Ut Asiæ enim provincia, qua ille populum Romanum injuste spoliaverat, quamque à Fimbria bello illi extortam ipse fœdere cum Sylla sancito dimiserat, negavit permissurum se ut in ejus ditionem iterum recideret. Bithyniam vero & Cappadociam ipsi parere assuetas, nec quicquam populo Romano attinentes, se illi dixit non invidere. His tamen conditionibus fœdus est initum, & jurejurando confirmatum: ut Sertorio Mithridates tria millia talentum cum 40. navibus præberet; Sertorius vero Mithridati Cappadociam & Bithyniam (quibus Appianus non Paphlagoniam solum & Galatiam, sed ipsam quoque addit Asiam) occupandas concederet, & Ducem ei militesque mitteret. Ducem vero ad eum misit in Asiam Mithridates, ex senatoriis exulibus, *M. Marium* (*Varium* Appiano dictum) eique duos illos Lucios consiliarios addidit, Magium & Fannium. Qui Dianio maritima Hispaniæ civitate solventes, & Sinopen Ponti ubi Mithridates erat pervenientes, quum negatam illi à Sertorio Asiam declarassent; Rex ad amicos dixisse fertur. *Quid tandem in Palatio sedens imperabit Sertorius; qui nunc ad Oceanum summotus Atlanticum fines regno nostro præscribit, & tentantibus Asiam bellum denuntiat?* Marcus tamen Marius ex Sertorii sententia fœdus cum eo firmavit. Quem Rex apud se retentum, brevi in locum Archelai, qui ab ipso transfugerat, ducem fecit. [*Cicero, pro lege Manilia; & pro Murena. item, act. 2. in Verrem lib. 1. cum Asconio Pediano in eund. Liv. lib. 93. Plutarch. in Sertorio. Appian. in Mithridatic. pag.216, 217. Oros. lib.6. cap.2.*]

Restituto Capitolio (cum quo, ante septennium, libri Sibyllini fuerant combusti) retulit ad Senatum C. Curio Consul ut legati Erythras mitterentur, qui carmina Sibyllæ conquisita Romam deportarent. Missique P. Gabinius, M. Otacilius & L. Valerius, descriptos a privatis versus Romam deportarunt: quos Consules Curio & Octavius in Capitolio, quod tunc erat curante Q. Catulo restitutum, ponendos curarunt. [*Fenestella: à Lactantio citatus, libro 1. Institut. cap. 6. & lib. de ira Dei cap. 22.*] Unde libros Sibyllinos, quos Romani consulebant, Erythræam creditam scripsisse Varro dicit: quia post incensum Apollinis templum, in quo fuerant libri, apud Erythræam insulam ipsa inventa sunt carmina: si Servio credimus. [*in Æneid. 6.*] Incensum enim templum non Apollinis sed Jovis Capitolini fuit: & Capitolio refecto, licet ex Senatusconsulto ad versus transcribendos Erythras Asiæ legati missi fuerint, non tamen ex Erythræis solis, sed etiam ex aliis civitatibus & Italicis & Græcis privatorumque hominum bibliothecis, cujuscumque Sibyllæ nomine fuerunt, libri qui postea extabant coacti Romamque allati fuerunt; in quibus & supposititia quædam, ex acrostichidum quas vocant discrimine, sunt deprehensa. Quod ex ipsius Varronis libris rerum divinarum, à Dionysio Halicarnasseo [*lib. 4. antiquit. Roman.*] & Lactantio Firmiano [*lib. 1. Institut. cap. 6.*] habetur relatum. *Quæsita* quoque fuisse *anno, Ilio, Erythris, per Africam etiam & Siciliam & Italicas colonias carmina Sibyllæ, una seu plures fuere; datumque Sacerdotibus negotium, quantum humana ope potuissent, vera discernere,* in lib. 6. Annalium prodidit Tacitus.

Iisdem C. Octavio & Cn. Scribonio Curione Consulibus scintillam è stella cadere & augeri terræ appropinquantem, & auctam in Lunæ magnitudinem illuxisse ceu nubilo diei; dein cum in cœlum se reciperet lampadem factam, *Licinium Syllanum* Proconsulem cum comitatu suo vidisse, in Naturalis suæ historiæ lib. 2. cap. 35. prodit Plinius. Cum autem *Syllanus* inter cognomina Romana non inveniatur; *L. Junium Silanum* in Plinio hic reponendum censet Pighius. Ut *Junius* hoc tempore, Cn. Neronis loco, cum proconsulari imperio in Asiam missus, in itinere prodigium hoc cum comitatu suo conspexisse videatur.

3529 Nicomedes Bithyniæ rex, sine liberis defunctus, populum Romanum fecit testamento hæredem: regnumque ejus in provinciæ formam redactum est. [*Liv. lib. 93. Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 4. & 39. Appian. lib. 1. Bell. civil. pag. 420. & Mithridatic. pag. 175. & 218.*] Quo spectat & illa de Romanis querela, in epistola Mithridatis ad Arsacem; lib. 4. Historiarum Sallustii. *Totam Bithyniam, Nicomede mortuo, diripuere; cum filius Musa, quem regem appellaverat, genitus haud dubie esset.*

Eodem quoque anno (quo CLXXVI. acta est Olympias) Cyrene provincia auctum fuisse populum Romanum, Ptolemæo Apione rege ex Lagidarum gente testamento eam illi relinquente, in lib. 1. de Bell. civil. [*pag. 420.*] scribit Appianus: in fine etiam Mithridaticorum, è Lagidarum gente *nothum* regem illum fuisse addens, quæ *Apionis* descriptio, ostendit eundem esse cum illo, quem *ex pellice susceptum* regni Cyrenarum hæredem populum Romanum instituisse, in lib. 39. cap. 5 Justinus retulit, ubi tamen *eam Libyæ partem provinciam factam* fuisse adjicit: quum Ptolemæo Apione mortuo, Senatum regni Cyrenarum civitates liberas esse jussisse, supra (ad annum Mundi 3908.) ex Livio audiverimus, ut tunc quidem liberatæ, nunc vero in provinciæ formam redactæ illæ fuisse videantur. Et tunc quidem *Ptolemæum regem Cyrenæ morientem Romanos testamento dimisisse hæredes*, anno 1. Olymp. CLXXI. postea vero *Libyam per testamentum Apionis regis Romanis relictam*, Olympiadis CLXXVIII. anno 4. in Eusebiano Chronico notavit Hieronymus: posterius hoc undecim fere annis serius, quam rationes Appiani hic postulant, collocans. Novennio serius, ad Cæcilii Metelli triumphum Creticum scilicet, Eutropius hoc ipsum retulit. *Quo tempore* (ut in Breviarii sui lib. 6. ille inquit) *Libya quoque Romano imperio per testamentum Apionis, qui rex ejus fuerat, accessit: in qua inclytæ civitates erant, Berenice, Ptolemais, & Cyrene.* Jornandes, in libro de regn. ac temp. succeff. ita hac de re scripsit. *Libyam, id est, Pentapolim totam, à primo illo Ptolemæo Romanis sub libertate concessam, tamen resistentes debinc, Apionis consilium populo Romano subdidit.* Et ante eum, in suo Breviario, Sextus Rufus. *Cyrenas cum cæteris civitatibus Libyæ Pentapolis Ptolemæi antiquioris liberalitate suscepimus: Libyam supremo regis Apionis arbitrio sumus assecuti.* Eumque in lib. 22. secutus Ammianus Marcellinus. *Aridiorem Libyam supremo Apionis regis consecuti sumus arbitrio: Cyrenas, cum reliquis civitatibus Libyæ Pentapoleos, Ptolemæi libertate suscepimus.* in quem locum videndæ annotationes doctissimi Valesii: qui ita historiam hanc explicat, ut duos Ptolemæos Apiones fuisse perneget. Agros porro *Cyrenenses, qui Apionis fuerunt*, in 2. Agratia Cicero commemorat: sicut *agros regis Apionis quondam habitos, & populo Romano cum regno relictos*, in 14. Annalium libro Cornelius Tacitus.

Quod hujus ætatis reliquum fuerat, & integram hyemem insequentem, in apparatu belli adversus Romanos Mithridates consumpsit: in materie cædenda, fabricandisque navibus & armis. [*Appian. in Mithridatic. pag. 217.*] Copias ad verum & justum apparatum contraxit. Detraxit enim variam multitudinem, dissonorum minas barbarorum, armorum inauratorum & gemmis distinctorum instrumentum. Pro his gladios fabricavit more Romano, scuta solida compegit, atque exercitatorum habuit magis quam comptorum equorum delectum. Adhæc naves non deauratis tabernaculis, nec balneis pellicum & gynæciis delicatis adornatas, sed armis, missilibus telis opibusque comparavit refertas. [*Plutarch. in Lucullo.*] Frumenti

200. medimnûm myriadas ad mare detulit. Auxilia præſto ei fuere, præter veteres copias, Chalybes, Armenii, Scythæ, Tauri, Achæi, Heniochi, Leucoſyri, & qui circa Thermodontem fluvium terram incolunt quam vocant Amazonum. Hæc acceſſerunt in Aſia priſtinæ potentiæ. Trans mare vero in Europa Sarmatarum gentes, Baſilii, Jazyges, Coralli, Thracum item quæcunque Iſtrum flumen & Rhodopem Æmumque montes accolunt, & inſuper Baſternæ, omnium horum fortiſſimi. [*Appian. ut ſupr.*]

Julius Cæſar admodum juvenis (25. annorum circiter) Rhodum ſecedere ſtatuit; ut per otium Apollonio Moloni clariſſimo tunc dicendi magiſtro operam daret. Huc dum hybernis jam menſibus trajicit, circa Pharmacuſam inſulam (ad littus Aſiaticum ſupra Miletum) à piratis captus eſt, qui multis jam navigiis mare infeſtum habebant. Hos Cæſar poſtulantes pro ipſius redemptione 20. talenta, deriſit, quaſi ignaros quem tenerent: 50. daturum ſe pollicitus. Mox comites ſervoſque ſuos ad civitates Aſiæ, pecuniæ qua redimeretur expediendæ gratia, dimiſit: uno medico & cubiculariis duobus ſecum retentis. Cum his per dies 38. inter homines immaniſſimos Cilicas relictus, apud eos ita ſe geſſit, ut pariter iis terrori venerationique eſſet, neque unquam aut nocte aut die vel excalcearetur vel diſcingeretur; in hoc ſcilicet, ne, ſi quando aliquid ex ſolito variaret, ſuſpectus iis, qui oculis tantummodo eum cuſtodiebant, foret. Quoties quieſcebat, miſſo aliquo indicebat eis ſilentium: & quaſi non cuſtodiretur ab eis, ſed ſtiparetur, una ludebat & ſe exercebat. Carmina quoque & orationes ſcribebat, eaque in circulo eorum pronuntiabat. Si qui non admirarentur ea, hos palam inertes appellabat & barbaros: frequenterque per jocum ſuſpenſurum ſe eos minabatur. Placebat id illis, ſimplicitati ejus & ætati hanc linguæ libertatem aſcribentibus. [*Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 41. Sueton. in Julio, cap. 4. Plutarch. in C. Cæſare.*] In qua cuſtodia aſſervatus, exclamaſſe ferebatur: Quanto gaudio, Craſſe, perfunderis nuntiata mea captivitate? [*Plutarch. in M. Craſſo.*] 4639 71

Publica civitatum pecunia Mileto allata, ante numerata 50. talenta piratas Cæſar obſides civitatibus coëgit dare: deinde expoſitus in littore, ſequente nocte contracta claſſe tumultuaria ex Mileſiorum portu ſolvens, invectuſque in inſulam, ad quam prædones adhuc ſtabant partem claſſis eorum fugavit, partem merſit, naveſque eorum aliquot cum multis hominibus in poteſtatem ſuam redegit. Lætus nocturnæ expeditionis triumpho, ad ſuos reverſus eſt: eorumque quos ceperat pecunia in prædam verſa, ipſos Pergami dedit in cuſtodiam. Ad Junium deinde Aſiæ proconſulem in Bithyniam perrexit, (idem enim & Aſiæ & Bithyniæ, nuper in provinciam redactæ, eo tempore præfuit) petens, ut auctor fieret ſumendi de captivis ſupplicii. Quod cum ille ſe facturum negaſſet, & nummorum cupidus venditurum ſe captivos dixiſſet; Cæſar, ſalute illi dicta, incredibili celeritate Pergamum revectus, prius quam de ea re ulli Proconſulis redderentur epiſtolæ, omnes quos ceperat cruci ſuffixit; ſicut per jocum ſæpe illis in inſula prædixerat. [*Patercul. lib. 2. cap. 42. Sueton. & Plutarch. ut ſupr.*] Quoniam vero ante deditionem ſuffixurum ſe eos cruci juraverat, jugulari prius juſſit, deinde ſuffigi. [*Sueton. cap. 74.*]

Vere ineunte, cœptum eſt tertium bellum Mithridaticum: quod, per annos undecim cum dimidio geſtum, ipſius Mithridatis interitu tandem terminatum eſt. Ille igitur jam decurſione facta claſſium, ſacrificavit Στεφανηφόρῳ Διΐ, ſive bellipotenti Jovi, more conſueto; & Neptuno quadrigas albarum equorum in altum demerſit: atque ita properavit in Paphlagoniam, ducibus exercitus Taxile & Hermocrate. [*Appian. in Mithridatic. pag. 217, 218.*] Peditum 120. (vel 140. ut apud Appianum) erant millia ad Romanos ordines inſtructorum, equitum 16. millia, præter currus falcatos centum. Sequebatur caſtra & alia turba magna eorum qui vias muniebant aut deferebant ſarcinas, atque etiam negotiatorum. [*Id. ibid. Plutarch. in Lucullo.*]

Ubi in Paphlagoniam eſt ventum, Mithridates concione magniloqua ad milites habita quum in odium Romanorum exercitum irritaſſet, Bithyniam Nicomedis teſtamento nuper eis relictam invaſit. [*Appian. pag. 218.*] Eam à Mithridate occupatam, Livius; [*lib. 93.*] & à civitatibus ejus libenter illum ſuſceptum fuiſſe, in Lucullo Plutarchus confirmat.

Aſia quoque, quod intolerandis malis à fœneratoribus & publicanis Romanorum eſſet oppreſſa, ad Mithridatem eſt relapſa. [*Plutarch. ibid.*] Ejus urbes aliquot cum M. Mario ſive Vario, quem Ducem illi Sertorius ex Hiſpania miſerat, cepit: eumque in urbes cum virgis & ſecuribus invectum Rex ipſe tanquam majorem poteſtatem & miniſtri ſpecie ultro ſequebatur. Ille vero aliis libertatem dabat: aliis quam immunitatem concederet, beneficio ſe facere id Sertorii dicebat. Atque ita Aſia, quæ à publicanis vexabatur, avaritiaque & contumeliis premebatur militum præſidiariorum, ad ſpem erigebatur exoptabatque expectatam imperii converſionem. [*Id. in Sertorio.*]

Julius Cæſar, vaſtante regiones proximas Mithridate, ne deſidere in diſcrimine ſociorum videretur, ab Rhodo, quo pertenderat, tranſiit in Aſiam: auxiliiſque contractis, & præfecto Regis provincia expulſo, nutantes ac dubias civitates retinuit in fide. [*Sueton. in Julio, cap. 4.*] licet conata ejus, qui obtinebat Aſiam magiſtratus populi Romani (Junius) metu ſuo magnopere deſtituerit. [*Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 42.*]

Bello in Cilicia & Pamphylia geſto P. Servilium intra triennium finem dediſſe, indeque *Iſaurici* nomen aſſumpſiſſe, Eutropius & Oroſius (ex Livio, ut illis moris eſt) referunt. Apud Ciceronem, lib. 3. in Verrem (quæ Oratio frumentaria appellatur) *quinquennium exercitus*

præfuiſſe

Anno Mundi

Anno Periodi Julianæ.

Anno ante æram Christiæ.

præfuisse dicitur. Unde ad annum ante hunc quintum, quo & Consulatum gessit, protectionem ejus in provinciam retulimus. Unum vero hunc plures prædonum duces vivos cepisse quàm omnes antea, in quinto contra eundem libro affirmat Cicero: atque inter eos Niconem nobilissimum piratam, qui vincla ruperat, qua felicitate ceperat eadem recuperavisse. Ciliciam & Isauriam *bello piratico catervis mixtas prædonum, à Servilio Proconsule missas sub jugum factas fuisse vectigales*, in 14. Historiarum suarum libro Ammianus Marcellinus: *Pamphyliam, Lyciam* (vel *Ciliciam* potius) *visidiamque devicisse* illum, *fecisseque provincias*, in libro de regnorum ac temporum successione scribit Jornandes. In Ciliciam vero provinciam missum esse hujus anni Consulem Octavium, ex Plutarchi *Lucullo* intelligimus.

Quacumque iter fecit Servilius, jucundissimum spectaculum omnibus victorum captorumque hostium præbebat. Itaque ei concursus undique fiebant; ut non modo ex his opidis qua ducebantur, sed etiam ex finitimis visendi causa convenirent, Indeque triumphus ejus omnium triumphorum gratissimus populo Romano fuit atque jucundissimus. [*Cicero, in Verrem, lib. 5.*] In quo & signa illa atque ornamenta, quæ ex urbe Olympo capta tulerat, ferculis ante triumphantem per pompam vecta sunt: quæ ille deinde in tabulas publicas ad ærarium perscribenda curavit; non numero solum signorum, sed etiam uniuscujusque magnitudine, & figura & statu, notatis atque descriptis. [*Id. in eund. lib. 1. & Ascon. Pedianus ibid.*] Servilii triumphantis meminit quoque Valerius Maximus, [*lib. 8. cap. 5.*] Eutropius, Sextus Rufus, & Claudianus poeta; libro 1. in Eutropium ita de illo canens.

Indomitos curru Servilius egit Isauros.

M. Antonius, (M. Antonii triumviri pater) gratia Cottæ consulis & Cethegi factione, in Senatu curationem infinitam nactus tuendæ totius oræ maritimæ, qua Romanum erat Imperium, cum & ipse nequam esset & comites haberet pessimos, Siciliam & provincias omnes depopulatus est. [*Cicero, act. 2. in Verrem lib. 2. Lactant. Institut. lib. 1. cap. 11. Ascon. pedian. in Divinationem, & locum Ciceronis notatum contra Verrem.*] 4640 74

L. Lucullo Consuli Gallia Cisalpina provincia obtigit. Verum mortuo Octavio, qui Ciliciam obtinebat, Lucullus Præciæ meretricis opera conciliato sibi Cethego, qui Romæ omnia tum poterat, Ciliciam provinciam est assecutus: cui cum adhæreret Cappadocia omnes ei pariter bellum Mithridaticum decreverunt. M. Cotta tamen, ipsius in Consulatu collega, multis precibus à Senatu obtinuit, ut cum classe ad Propontidem tuendam & Bithyniam propugnandam ipse mitteretur [*Plutarc. in Lucullo.*] Atque ita ambo Consules ad bellum hoc sunt missi, ut alter Bithyniam tueretur, alter in Asia Mithridatem persequeretur. [*Cicero, pro Murena. Memnon. cap. 39. Eutrop. lib. 6.*] Lucullum enim Consulem non solum Ciliciam, sed etiam *Asiam* (propriè dictam) sortitum fuisse, eique per *septennium* præfuisse, ex Velleio Paterculo [*lib. 2. cap. 33.*] intelligitur.

Lucullus, conscripta in Italia legione, in Asiam cum ea trajecit: ubi duas Fimbrianas, & duas alias legiones accepit; quæ in universum jamdudum deliciis atque avaritia erant corruptæ. Fimbriani, quod assuevissent sine imperio agere, intractabiliores erant & procaciores; sed bellicosi, laborumque militarium periti & patientes. Lucullus tamen & alios correxit, & horum præcidit ferociam. [*Plutarc. ut supr. cum Appiano in Mithridatic. pag. 219.*] Fœneratores quoque & publicanos Romanos, quorum rapinis Asiani ad defectionem sunt impulsi, castigando moderatiores efficere nitebatur; defectionesque disjiciebat populorum, quum nemo jam fere quiesceret. [*Plutarc. ibid.*]

Mithridates, tum alium in procinctu habens exercitum frequentissimum, tum triremes 400 cum navium minorum quas penteconteres & cercuras vocitant non exiguo numero, Diophantum Mitharum cum valida manu in Cappadociam dimisit, ut præsidia in urbibus collocaret; &, si Lucullus Pontum ingrederetur, occurreret & progressum ejus intercluderet. Ipse vero 150 peditum millia sub vexillis apud se retinuit, & 12 millia equitum, quos falcati sequebantur currus 120. nec ulla machinarum omnis generis copia aberat. Concitato igitur itinere, per Timonidem, Cappadociam & Galatiam pergens, ad diem nonum Bithyniam attigit. Lucullus interim Cottam in Chalcedoniorum portu stationem habere jussit, cum omni classe. [*Memnon. cap. 39.*]

Mithridatis classis Heracleam in Ponto præterlegens, ab ea non est recepta. Forum tamen vænale rogantibus cives præbuerunt: & commerciis, ut fieri solet, initis, nobiles ex Heraclea viri Silenus & Satyrus capti, non alia conditione sunt dimissi, quam ut quinque triremibus Mithridatem in hoc cum Romanis bello adjuvarent. quo facto Romanorum inimicitiam populus Heraclienſis sibi conciliavit. Quum igitur auctiones publicas Romani in aliis civitatibus instituerent; Heracleam quoque, propter hanc causam, his exposuerunt Cumque auctionatores urbem ingressi, contra Reipublicæ morem argentum exigerent, in mœrorem cives conjecerunt, qui servitutis initium hoc esse existimabant. Quare, cum per legationem ad Senatum Romanum publicationem bonorum deprecari res postularet, ipsi à quodam in urbe audaciſſimo persuasi, publicanos è medio sustulerunt, tam secreto, ut de nece illorum nemini quicquam constaret. [*Id. cap. 40.*]

M. Cotta multis nuntiantibus Lucullum adventare & jam in Phrygia castra habere, existimans triumphum se tantum non in manibus tenere, ne consors ejus Lucullus foret, cum Mithridate dimicare maturavit. [*Plutarc.*] Marius (sive Varius) & Eumachus duces à Mithridate

adversus Lucullum missi, magno exercitu brevi congregato, cum P. Rutilio (M. Cottæ legato) apud Chalcedonem congressi sunt, eumque cum plurima exercitus ipsius parte cæciderunt. [*Oros. lib. 6. cap. 2.*] Basternis Italorum pedites in fugam vertentibus, & prolixam stragem edentibus. [*Memnon. cap. 41.*]

Mithridate Chalcedonem petente, quo Romani undique ad Cottam confluxerant, Cotta negotiis bellicis minime assuetus non prodiit: sed classis ejus præfectus, nomine Nudus, cum exercitus parte campum occupavit, quà erat munitissimus, pulsusque inde refugit ad portam Chalcedonis, laborioseque multa septa superans; & in ipsa porta simul irruentium ea fuit compressio, ut persecutores nullum telum in eos frustra mitterent. Ut vero portæ custodes dimiserunt clathros præ metu, Nudum & aliquot alios præfectos subduxerunt funibus: reliqui amicos inter & hostes contrucidati sunt, incassum manus tendentes ad utrosque [*Appian.*]

Mithridates utendum fortuna ratus, eadem die classem ad portum admovit: perruptaque in ore portus catena ferrea, quatuor hostiles naves incendit, reliquas 60 ligatas ad puppes suarum abstraxit; nec Nudo prohibente nec Cotta, qui se continebant intra mœnia. Desiderata sunt Romanorum tria circiter millia, & in his Lucius Manlius Senator: Mithridates è Basternis, qui primi portum invaserant, amisit 20. [*Idem.*] Præter 60 naves cum viris, terra 4 peditum millia Cottam amisisse, Plutarchus tradidit. Uno die mare & terram cadaveribus Romanis fœde oppleta fuisse Memnon ait: in conflictu navali occisis octo millibus, captis 4500; de pedestri autem exercitu Italorum 5300 desideratis. cum à parte Mithridatis Basternæ circiter 30 ex reliqua autem multitudine 700 tantum ceciderint.

Atque hoc fuit prælium ad Chalcedonem, quo M. Aurelius Cotta Consul victus est. [*Liv. lib. 93.*] de quo Mithridates in epistola ad Arsacem, libro quarto historiarum Salustii. *Marcum Cottam Romanum ducem apud Chalcedona terra fudi; mare exui classe pulcherrima.* Quæ Cottæ res, & terra & mari calamitosæ, vehementer & opes Regis & nomen auxerunt. [*Cicero pro Murena.*] Hoc enim Mithridatis successu omnium animi servilem in modum concidere. Sed Lucullus ad Sangarium fluvium castra habens, cognita ea clade, perculsos militum animos verbis erexit. [*Memnon, cap. 41.*]

Quum Archelaus, Mithridatis quondam præfectus sed tunc Romanarum partium, suo tantum conspectu confirmaret Lucullum toto Ponti regno potiturum; negavit ille venatoribus se timidiorem esse, omissis feris ut ad vacua eorum lustra contenderet; atque ita fatus, in Mithridatem movit; peditum secum habens 30 millia, equites 2500. Ubi contemplatus est hostes, obstupefactus eorum multitudine cupiebat abstinere pugna & tempus ducere: sed quia Marius, quem ex Hispania miserat Sertorius cum copiis ducem Mithridati, occurrit lacessivitque eum, instruxit aciem ad confligendum. Quum jam penè concurrerent, ex nulla evidenti commutatione, sed cœlo repente dirupto, grandis visa est flammea moles, corpore dolium, colore candens argentum referens, inter utramque aciem delabi: quod ostentum utrosque perculsos diremit. Id prodigii in Phrygia aiunt circa Otryas accidisse. [*Plutarch.*]

L. Lucullus Consul adversus Mithridatem equestribus præliis feliciter pugnavit, & expeditiones aliquot prosperas fecit: poscentesque pugnam milites à seditione inhibuit. [*Liv. lib. 94.*]

Cum urbem Cyzicenam sibi Mithridates Asiæ januam fore putavisset, qua effracta & revulsa tota pateret provincia; totius belli impetum in eam transferre instituit. [*Cicero, pro Murena.* Urbs enim erat ea Asiæ clarissima & populo Romano amicissima. [*Id. pro lege Manilia.*] quæque in nupera clade Chalcedonensi civium tria millia & decem naves amiserat. Rex igitur, quò Lucullum falleret, mox à cœna densam ac nimbosam noctem nactus castra movit, & oriente luce oppositum urbi montem Adrastiam (Dindymum aliis dictum occupavit. [*Plutarc.*] Mithridatem peditum 150 millibus, magnoque equitatu, Cyzicenos invasisse, & montem Adrastiam atque suburbium occupavisse, scribit Strabo. [*lib. 12. pag. 575.*] Lucullum, in universum habentem 30 millia peditum & 1600 equites circa Cyzicum castra sua Mithridati opposuisse; & ex transfugis, quod circiter trecenta virorum ille haberet millia, cognovisse Appianus memorat Quin & *plus quam trecenta millia hominum fame & morbo in* Cyzici *obsidione amisisse fertur*: ut apud Orosium legimus. [*lib. 6. cap. 2.*] Ex universa quoque tam lixarum quam militum colluvie, *non minus trecenta millia* à Lucullo contrucidata fuisse perhibentur: ut à Plutarcho habetur traditum. quum longe modestius in sexto Breviarii sui libro scripserit Eutropius; sequente *hyeme & æstate, à Lucullo centum fere millia hominum ex parte Regis extincta fuisse.*

Cyzicenos Mithridates denis ex terra castris cinctos, per mare quoque 400 navium classe oppugnavit. [*Strabo, pag. 575, 576. cum Plutarcho.*] Cumque illi nescirent ubinam gentium esset Lucullus, Mithridatici ejus castra sub oculis civium posita, Armeniorum & Medorum esse auxilia, Mithridati à Tigrane missa, jactabant. Primus Demonax, ab Archelao in urbem missus, adesse Lucullum iis indicavit. Quibus fidem ei non habentibus, arbitrantibusque ad levanda præsentia mala eum ficta adferre, puer adfuit captivus, qui è manibus hostium elapsus, digito castra Romana eis commonstravit. [*Plutarch.*] Ad ipsos quoque Lucullus, ut bono animo essent, nuntium misit unum ex militibus nandi peritum: qui per hostium naves duobus utribus suspensus, mediam ipse regulam tenens & pedibus iter adgubernans, septem millia pas-

suum

suum transmeavit [*Florus, lib. 3. cap. 5. Oros. lib. 6 cap. 2.*]

Lucullus Mithridati à tergo incumbens, memorabili Ponticos victoria profligavit: aliquanto pluribus quam 10000 in acie cæsis, & 13000 captis. [*Memnon. cap. 42.*]

3951 Montem conspicatus est Lucullus castris opportunum; quo occupato, ipse copiam habiturus erat commeatuum, hostes vero inopiam. Unicus angustus in eum erat aditus; quem Mithridates valido tenebat præsidio, à Taxile ducibusque aliis admonitus. L. Manius sive Magius, arbiter fœderis icti cum Sertorio, clam ad Lucullum miserat nuntium, à quo accepta fide, Mithridati persuasit, ut sineret Romanos transire & castrametari pro libito. Fimbrianas enim legiones quæ aliquando militassent sub Sertorio, velle transfugere, & facturas id propediem; nihilque opus esse sudore & sanguine, quando sine certamine vincere liceat. Huic consilio Mithridates imprudenter assensus, ut nil suspicans, passus est Romanos secure superatis faucibus contra se magnum montem munire: quo in potestatem redacto, ipsis à tergo subvehendi erant commeatus libere, Mithridati contra lacu, montibus & fluviis excluso ab importationibus terrestribus, tenuiter subministrabantur; quum neque pateret exitus, neque vi repellere posset Lucullum, ob neglectam locorum opportunitatem, & imminens hyems etiam maritimas importationes esset impeditura. [*Appian.*]

Circa Thraciam quam vocant Comen Lucullum castra posuisse, loco maxime opportuno ad excludendas vias & regiones, qua & unde petendus necessario erat Mithridaticis commeatus, scribit Plutarchus. Eos vero qui ad Fimbrianos milites, transitionem simulantes, adducendos à Mithridate missi sunt, interfectos ab illis fuisse, Memnon indicat.

Machinas insignes, ad urbis oppugnationem, Nicomedes Thessalus fabricaverat. [*Plutarc.*] inter quas helepolis eminebat centum cubitorum; supra quam alia turris assurgebat, catapultis instructa saxa telaque varia ejaculantibus. Ante admotas vero machinas, tria millia Cyzicenorum captivorum in navibus ad mœnia Rex adduci curavit; ut eorum misericordia & precibus commota civitas deditionem faceret. Quod cum frustra tentatum fuisset, præcone è muris jussu Lysistrati ducis monente, ut quando in alienam potestatem redacti fuissent, fortunam fortiter ferrent: Mithridates vim terra marique contra Cyzicum adhibuit, oppidanis omni studio sese defendentibus. Qui tamen omnem laborem patientissime ferentes, efficere non potuerunt quin pars mœnium exusta corrueret sub vesperam: sed propter calorem incendii nemo sustinuit irrumpere. Verum ipsi Cyziceni noctu substruxerunt munitionem aliam [*Appian.*]

Sero effecit Lucullus, ut auxiliares in urbem per noctem immitterentur. [*Strabo, pag. 576.*] Cum enim in lacu Dascylite acatia satis magna commearent, eorum maximum ille subduxit, plaustro ad mare devexit, eique quot capere poterat milites imposuit. Qui noctu clam trajicientes: imprudentibus hostibus urbem sunt ingressi. [*Plutarc.*]

Instante Proserpinæ festo, in quo nigram bovem immolare Cyzicenis mos erat, illi nullam talem habentes è farina fictam hostiam admoverunt aræ. Vacca quæ Proserpinæ alebatur, trans fretum pascebat cum reliquo armento Cyzicenorum. Hæc illo die armento relicto de montibus per hostium classem adnatavit sola, & in ore portus claustra sub aquis evasit: atque ita per mediam urbem cursu ad Proserpinæ templum delata, ante aram constitit. Quam Cyziceni, egregiâ spe concepta, immolarunt. [*Julius Obsequens de prodigiis, Plutarch & Appian.*]

Aristagoræ, qui in summo magistratu erat, (ut ait Julius Obsequens: Plutarchus enim τῇ Κόρῃ γαμιωτέλῃ appellat) Proserpina in quiete visa dixisse fertur, adversus tibicines se tibicinem comparasse; vel, ut refert Plutarchus, tibicinem Libycum in tubicinem Ponticum se impulsuram. Mirantibus hanc vocem Cyzicenis, prima luce fluctuavit mare quasi immenso incumbente vento, & admotæ muris Regis machinæ stridore & crepitu primum quid instaret indicaverunt: inde auster, supra modum procellosus coortus, horæ brevi momento, & reliquas Regis machinas sic laceravit ut inutiles redderentur, & turrim ligneam helepoli impositam tanta vi concussit, ut proruerit eam. [*Idem.*]

Memoriæ quoque est proditum, Ilii fuisse compluribus Minervam in somniis obversatam, copioso manantem sudore, partemque pepli discissam ostendentem: eamque dixisse, modo venire se ab ope Cyzicenis ferenda. Columnam autem, quæ decreta & litteras de his inscripta habet, ostendebant Ilienses. [*Plutarch.*]

Amici Mithridati consulebant ut ab urbe classem solveret: qui nihil motus, ascendit imminentem montem Dindymum, & ab eo duxit continentem ad muros urbis aggerem; in quem impositis turribus, cuniculis quoque suffodiebat & suspendebat mœnia. [*Appian.*] Quæ quidem Cyziceni ita sustinuerunt, ut parum etiam abfuerit quin ipsum Mithridatem caperent vivum in cuniculo, quem is fodiebat; cum ipsi alium ex adverso agerent. Evasit tamen, cum re observata se è cuniculo subduxisset. [*Strabo, pag. 576.*]

Hyeme superveniente privatus est Mithridates & maritimis commeatibus, si quos habuerat. Necessariorum igitur difficultate presso exercitu, fame multi emoriebantur, humanis quidam vescebantur carnibus, herbas alii in cibum vertendo, morbos sibi contrahebant: quorum insepulta cadavera pestem invexerunt insuper. [*Memnon, cap. 42. Strabo, pag. 576. Florus, lib. 3. cap. 5. Plutarch. Appian. Oros. lib. 6. cap. 2.*]

Dum oppugnat Lucullus arcem quandam, occasione maturans Mithridates uti, aversis ab hoste

itineribus partem copiarum instructam armis domum abire præcipiens, omnem ferme equitatum cum jumentis, atque ex peditatu minus utiles, in Bithyniam dimisit. Ob inediam enim infirmi jam equi erant, claudicantesque solearum inopia detritis ungulis. Hac re nunciata, contendit Lucullus de nocte in castra. Diluculo tempestate sæviente insecutus eos est cum cohortibus decem & equitatu; quamvis nive affligerentur atque aliis incommodis, ut multi milites ex gelu succumbentes sequi non valerent. Cum cæteris in trajectu Rhyndaci fluvii hostes assecutus, stragem edidit tantam, ut Appollonia egressæ fœminæ diriperent impedimenta & trucidatos spoliarent. Capta sunt equorum sex millia & jumentorum infinitus numerus: capta virorum ad quindecim millia; quos omnes præter castra hostium Lucullus duxit. Qui & *amplius quam quindecim millia hominum tunc interfecisse narratur*: si P. Orosium audimus. Tunc etiam primum visos Romanis camelos Salustius autumat: quasi illis qui olim duce Scipione Antiochum devicerunt, & cum Archelao ad Orchomenon & Chæroneam decertaverunt, cameli cogniti non fuissent. [*Plutarch. Appian. Oros.*]

Fannius, qui se Mithridati junxerat, & Metrophantes regius prætor, à Mamerco tunc victi cum duobus millibus equitum in Mœsiam profugerunt; atque inde in Mæoniam digressi, in ambustos colles camposque Inarimos inciderunt: in quibus diu oberrantes, inopinatis tandem periculis exempti sunt, & clam in Regis castra venerunt. [*Oros. lib. 6. cap. 2.*]

Eumachus dux & alii Mithridatis præfecti, bellum in Phrygia moventes, multos Romanos cum liberis & conjugibus interfecerunt; Pisidasque & Isauros & Ciliciam subegerunt: donec Dejotarus, unus è tetrarchis Gallograeciæ, vagantes assecutus, eos cum militum suorum multis trucidatos repressit. [*Liv. lib. 94. Appian pag. 222. Oros. ut supr.*]

Jubilæus XXVIII.

3932 Cum Cyziceni aggeres quos Rex à Dindymo duxerat suffoderent, machinasque incenderent, & non ignari hostem fame debilitatum, vexarent eum crebris eruptionibus; Mithridates decrevit fugere. [*Appian.*] de quo ipse in epistola ad Arsacem, apud Salustium in Historiarum libro quarto. *Apud Cyzicum magno cum exercitu in obsidione moranti frumentum defuit, nullo circum adnitente, simul hyems mari prohibebat: ita sine vi hostium, regredi coactus sum in patrium regnum.* Ad Cyzicum enim, ut & postea ad Amisum, milites suos Lucullum duas hyemes in castris continuisse, Plutarchus docet ex Salustio. De soluta obsidione Cyzici, videndus quoque est Cicero, in orat. pro lege Manilia, pro Murena, & pro Archia poëta.

Mithridates fugam quamprimum instituens arripere, quò tricas & moras Lucullo necteret à tergo, misit ad mare Græcum præfectum classis suæ Aristonicum: quem, jam soluturum, Lucullus per proditionem in potestatem suam redegit cum decem millibus aureorum, quos portabat ad solicitandam exercitus Romani partem. [*Plutarch.*]

Terrestres copias Rex ducibus Lampsacum reducendas reliquit. Hermæus & Marius (dux Sertorianus) 30 hominum millia illuc ducebant. Eos à tergo premens Lucullus, & Æsepum fluvium tunc tumidiorem trajicientes assecutus de improviso, permultos cepit, & viginti millia interemit; (è quibus plus quam undecim millia Marianorum militum fuisse referuntur:) ita ut Granicus & Æsepus amnes cruenti redderentur. Mithridatis vero satrapes, Romanæ avaritiæ peritus, spargi à fugientibus sarcinas & pecuniam jussit, qua sequentes moraretur. [*Memnon, cap. 42. Polianus Stratagem. lib. 7. Florus, lib. 3. cap. 5. Plutarc. Appian. Oros. lib. 6. cap. 2.*]

Mithridates ipse, per mare reditum instituens, noctu classe provectus est in Parium. [*Appian.*] Dum milites vero cum eo soluturi, naves, quarum aliæ mox replendæ essent, confertim occuparent, & undique illis adhærerent; factum est ut præ multitudine imminentium pars navium deprimeretur, pars etiam subverteretur. Quod conspicati Cyziceni, impetu in castra Ponticorum facto, ægros ibi relictos trucidarunt, & si quid supererat diripuerunt. [*Memn. cap. 42.*]

Lucullus Cyzicum ingressus, ingenti lætitia & magnifico honore exceptus est. [*Plutarch.*] in cujus honorem ludi deinceps ibi sunt celebrati, quos *Lucullea* vocant. [*Appian.*] Civitatem Romani honorarunt, & libertatem ei concesserunt. [*Strabo. lib. 12. pag. 576. Tacit. annal. lib. 4. cap. 36.*]

Mithridates suos Lampsacum compulsos & obsessos à Lucullo, classe illuc missa, exportavit una cum Lampsacenis: relictisque Mario sive Vario duci Sertoriano, Alexandro Paphlagoni, & Dionysio eunucho, decem millibus selectorum militum in navibus quinquaginta, cum majore earum parte petiit Nicomediam. Verum & harum & illarum multæ tempestate perierunt. [*Appian.*]

Mithridates, collectis ut potuit in Ponto viribus, Perinthum circumsedit & oppugnavit: eaque non potitus, in Bithyniam transmisit. [*Memnon, cap. 42.*]

Antiochus (Asiaticus) & frater ejus, regis Antiochi (Pii) filii pueri, qui regni Syriæ partem (à Tigrane non occupatam) obtinebant, Romam venerunt; regnum Ægypti, quod ad se & ad Selenem matrem suam pertinere arbitrabantur, petituri: ibique biennium fere, comitatu regio atque ornatu, moram traxerunt. [*Cicero, lib. 4. in Verrem.*]

Antipas sive Antipater Idumæus, nobilitate ac opibus gentis suæ princeps, (alterius Antipæ sive Antipatri, quem à rege Judæorum Alexandro & ejus uxore Alexandra ducem totius Idumææ constitutum ferunt, filius) ex uxore Cypro, illustri inter Arabas loco nata, filium susce- 464 71

pit

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Ante æram Christianam.

pit Herodem; qui postea Judææ regnum obtinuit. siquidem hic 25 annorum fuerit, quando eum pater Galilææ præfecit: de quo, ad annum Mundi 3957 erit dicendum. [Vide supra ann. Mundi 3875.] quanquam Nicolaus Damascenus, in gratiam Herodis regis, (cujus adhuc superstitis Vitam descripsit) Antipatri genus à primatibus Judæorum, qui in Judæam venerunt è Babylonia, deduxerit. [*Joseph. lib. 14. cap. 2.*] quomodo & in Historiæ Judæorum Arabicæ (ad calcem Bibliorum Parisiensium πολυγλώττων editæ) capite 15 legimus; Judæum fuisse Antipatrum, ex filiis eorum qui de Babylonia cum Ezra Sacerdote ascenderant, atque ab Alexandro (Jannæo) Idumæorum regioni præfectum uxorem inde duxisse. Julius vero Africanus in epistola ad Aristidem (apud Eusebium, lib. 1. Histor. Ecclesiast. cap. 6. & 7.) eumque secutus Ambrosius (lib. 3. Commentat. in Luc. cap. 3.) ex traditione eorum, qui Servatori nostro secundum carnem cognati Δεσπόσυνοι nuncupabantur, Antipatrum Herodis cujusdam Ascalonitæ, templi Apollinis æditui, filium fuisse refert; atque ab Idumæis latronibus Ascalone captivum abductum, Idumæorum moribus & disciplinis fuisse institutum. Atque hæc communior Christianorum Patrum est sententia.

Barba cum robusta Italorum manu veniens, & ex ducibus Luculli Triarius, Apameam obsederunt. Cives, cum aliquandiu pro viribus suis hostem sustinuissent, apertis tandem portis eos intromisere: ut apud Memnonem legitur. Appianus vero Triarium eò appulsum vi urbem cepisse, & Apamenorum in fanis ad quæ confugerant, magnam cædem edidisse scribit. Prusam deinde sub monte Olympo munitissimam civitatem captam expugnatamque Romanus exercitus diripuit. Hinc Prusiadem, mari impositam, Triarius cum exercitu petiit: quam rex Bithyniæ Prusias Heraclienses ademptam de se denominavit; cum ante ab amne præterfluente Cierus (vel Cius) diceretur. Ut urbi appropinquavit, facile Prusienses eum receperunt, Ponticis ejectis. Nicæam deinde, quam præsidium Mithridatis tenebat, ventum est. Pontici vero, intellecto cives animis ad Romanos propendere, noctu se ad Mithridatem Nicomediam subduxerunt. Romani igitur sine molestia urbem suæ potestati subjecerunt. [*Memnon, cap 43. & 49. Appian. pag. 123. cum Oroso, lib. 6. cap. 2.*]

Lucullus ad Hellespontum profectus, classem instruxit: & Troadem delatus, divertit in delubro Veneris. Eam nocte sopitus videre visus est sibi assistentem & dicentem.

Τί κωφεύεις μεγάσωμε λέων; πέλει δὲ τοι ἐγγύς.
Quid dormis animose leo, quum proximus adsit
Hinnulus ecce frequens.

Quod somnium dum surgens adhuc nocte advocatis amicis exponeret, adfuerunt ab Ilio quidam, qui nuntiarent conspectas ad Achæorum portum quinqueremes regias tredecim, quæ cursum in Lemnum intenderent. Statim igitur solvit, & 13 illis navibus potitus, præfectum earum Isidorum occidit. [*Plutarc. cum Appiano.*]

Lucullus victoriam prosecutus, Marium sive Varium (qui missus à Sertorio dux fuerat) Alexandrum & Dionysium circa Lemnum adeptus in deserta insula (ubi ara Philocteris cum æreo serpente monstratur) contemptim in eos invectus est: mandato prius suis dato, ne quem unoculum interficerent. Altero enim oculo captus erat Marius: quem ipse probris & contumeliis prius vexatum necare instituerat. Illis vero constanter manentibus, & navigia omnia ad terram attrahentibus, cohibuit Lucullus remigium; & binas naves emittendo ex agmine, volebat eos prolicere. Illi autem non provehebantur contra: sed à terra & ex fororum tabulis se defendentes, Romanis vulnera injecerunt. Nec circumvehendi locus dabat facultatem, vel navibus fluctuantibus hostilem classem premendi terræ accubantem & firmiter consistentem. Circumissis tamen aliis navibus diversa parte, qua accessum insula in terram dabat, fortissimos quosque pedites Lucullus tandem exposuit. Hi aversos adorti hostes, partem eorum interfecerunt, partem in naves compulerunt; qui metu Luculli non ausi altum petere, oram legebant, & terra marique impugnati vulnerabantur, cum magna cæde ac consternatione fugientium. [*Plutarch. & Appian.*] Triginta & duas naves regias, & complures onerarias, aut demersit Lucullus aut cepit. Multi ibi ex his quos Sylla proscripserat interempti sunt. [*Oros. lib. 6. cap. 2.*]

Postera die tres duces de spelunca, ubi latebant, extracti sunt: è quibus Marius (sive Varius) Luculli jussu occisus est. Non placebat enim Romanum Senatorem in triumpho duci. [*Id. ibid. cum Appiano,*] Alexander ad eam pompam servatus est. Dionysius autem, epoto quod secum habebat veneno, mox exspiravit. [*Appian.*]

Atque hæ fuerunt duæ illæ navales Luculli victoriæ, altera ad Tenedum, altera in mari Ægeo parta, quarum in capite 44 Memnon meminit; & velut unam, aliquoties Cicero celebrat. Ita enim in Oratione pro lege Manilia, Lucullo ait *classem magnam & ornatam, quæ ducibus Sertorianis ad Italiam studio inflammato raperetur, superatam esse atque depressam.* & pro L. Murena. *Illam pugnam navalem ad Tenedum, quum contento cursu, acerrimis ducibus, hostium classis Italiam spe atque animis inflata peteret, mediocri certamine & parva dimicatione commissam arbitraris?* & in Orat. pro Archia poëta: ubi, *L. Lucullo dimicante interfectis ducibus depressam hostium classem, & incredibilem apud Tenedum pugnam illam navalem* prædicat.

Lucullus de suis rebus gestis ad Senatum misit laureatas litteras, ut mos erat victoribus. [*Appian.*] Cumque Senatus ei ad classem parandam tria millia talentûm decrevisset; negavit per litteras ea pecunia sibi opus esse, jactans sine sumptu & tanto paratu Mithridatem se socium navibus pelago exacturum. [*Plutarch.*]

His confectis, properavit Lucullus ipsum insequi Mithridatem; quod in spe esset circa Bithyniam se illum inventurum, retentum à Voconio, quem ad instandum fugienti cum navibus miserat Nicomediam. Sed Voconius, dum in Samothrace initiatur mysteriis & festos dies celebrat, haud occurrit in tempore: Mithridatem vero, qui jam cum classe vela fecerat & maturabat antequam ipsum peteret Lucullus Pontum tenere, corripuit atrox tempestas; qua classis partim abrepta partim est depressa, omniaque littora ejectis fluctu naufragiis per multos dies fuerunt completa. Eam Dianæ Priapinæ ira Ponticis fuisse immissam dicebant, quod fanum ejus spoliavissent & signum loco movissent.

Mithridatem Pontum petentem bis tempestatem passum fuisse scribit Dio, amisisseque hoc infortunio virorum circiter decem millia, & naves circiter 60. reliquis disjectis, ut quamque ventus abstulit. *Naufragiis apud Param, & Heracleam, militum optimos cum classibus amisisse* se dicit Mithridates in epistola ad Arsacem; apud Salustium. Orosius ait, Mithridatem adversus Byzantium (quo à Lucullo illum fugatum dicit Eutropius) instructa classe navigantem, tempestate correptum 80 rostratas naves perdidisse. Florus denique, *centum amplius navium classem, apparatumque belli gravem, in Ponticomari aggressam tempestatem, tam fœda strage laceravisse, ut navalis belli instar efficeret.*

Quum navis oneraria qua Mithridates vehebatur nec ad terram appelli ob molem in tanta procella videretur gubernatoribus posse, & aquam jam accepisset atque obruta esset undis; licet amici vetarent, in Seleuci tamen piratæ myoparonem, ipso pirata juvante, transilivit, corpore prædonibus permisso. A quibus Heracleam Ponticam, (ut ait Plutarchus) Sinopem primum ac post Amisum, (ut Appianus & Orosius) subvectus est incolumis.

Cotta superiora damna resarcire volens, à Chalcedone, ubi succubuerat, Nicomediam copias transtulit; & 150 stadia ab urbe castrametatus, à dimicatione cavit. Ibi, magna adhibita festinatione, citatis itineribus Cottam sponte sua Triarius est assecutus; & Mithridates in urbem se recepit. Tum uterque Romanus exercitus ad oppugnationem ejus se paravit. At Rex, cognito gemino conflictu navali Ponticos à Lucullo victos, nec parem se ad occurrendum præsentibus Romanorum copiis esse, classem in fluvium retro movit; & gravi correptus tempestate, triremes aliquot amisit: ipse tamen cum plurimis in Hypium fluvium delatus est. [*Memnon. cap.* 44.]

Hic, quum tempestas eum moraretur, audito Lamachum Heraclienſem, quem antiquo amicitiæ fœdere obstrictum haberet, ad reipublicæ gubernaculum sedere; multis hominem promissis attraxit, ut sibi in urbem recipiendo operam daret: missis etiam hoc nomine ad eum pecuniis. Lamachus, publico extra urbem epulo civibus apparato, sub quod clausas se non habiturum portas fidem dederat, mero populum inescavit; utque eo ipso die ex compacto Mithridates superveniret illis, operam dedit. Itaque nec olfacto Mithridatis adventu, urbs in ejus arbitrium venit. Postridie plebem Rex convocatam amicis excepit verbis, utque fidem erga ipsum tueretur hortatus, Connacorigi cum præsidio quatuor millium urbem custodiendam tradidit. Prætextus erat, defensurum se cives, si Romani quid contra molirentur, & conservaturum. Hinc distributis in cives, maximè in magistratus, pecuniis, versus Sinopem navigationis cursum direxit. [*Id. ibid.*]

Lucullus recepta Paphlagonia atque Bithynia, per Bithyniam & Galatiam in regnum Mithridatis invasit: & Nicomediæ suas copias cum Cottæ & Triarii agminibus, ut irruptionem in Pontum facerent, conjunxit. [*Eutrop. lib. 6. Plutarch. & Memnon. cap.* 45.] At renunciata Heracleæ oppugnatione, quum de proditione necdum constaret, sed totius simul civitatis voluntate defectionem contigisse arbitrarentur; Luculli consilium erat ut ipse cum robore exercitus per mediterranea & Cappadociam moveret in Regem & totum ejus regnum, Heracleam oppugnaret Cotta, Triarius autem assumpta classe missas in Cretam & Hispaniam Mithridatis naves in reditu circa Hellespontum & Propontidem interciperet. [*Memn. ut supr.*]

His Mithridates auditis, in novos belli apparatus incubuit: & ad generum suum Tigranem Armenium, & ad Macharem filium regnantem in Bosphoro, & ad Parthum misit qui propere contraherent auxilia. Ad Scythas quoque finitimos cum multis donis & magno auri pondere Dioclem ire jussit: sed ille & cum donis & cum auro ad Lucullum transfugit. Cæteris quoque denegantibus, Tigranes, licet diu cunctaretur, (eo enim abnuente, bellum hoc cœptum fuisse, epistola Mithridatis ad Arsacem, libro quarto Historiarum Salustii inserta, confirmat) sæpius tamen à filia Mithridatis non sine molestia interpellatus, auxilia tandem promisit. [*Id. ibid. cum Appiano.*]

Legatus ad Tigranem à Mithridate missus, fuit Metrodorus Scepsius, è philosopho in politicum mutatus hominem: in eum amicitiæ gradum à Mithridate provectus, ut pater Regis diceretur; & demandato ei judicis officio, ab ejus sententia non liceret ad Regem provocare. Legati consilium de subsidio contra Romanos ferendo roganti Tigrani, respondit ille. *Vt legatus consulo, ut consiliarius abnuo.* Cumque invitum ille eum ad Mithridatem remitteret; in itinere mortuus Metrodorus est, sive regis opera, sive è morbo: utrumque enim fertur. Nam quod ille dixerat, Mithridati Tigranes renuntiavit; nihil eum arbitratus de Metrodoro gravius consulturum. Cujus facti pœnitentia Tigranes ductus, cadaver illius funeravit splendide: neque ulli magnificentiæ pepercit in mortuum, quem vivum prodiderat. [*Strabo, lib.* 13. *pag.* 609, 610. *& Plutarch. in Lucullo.*]

Diversos

Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia.

Diverſos contra Lucullum Mithridates præfectos miſit; & poſt commiſſas acies, variæ acciderunt fortunæ vices: in pleriſque tamen ad Romanos magis ſucceſſu inclinante. [*Memnon, cap.* 45] Et in principio quidem difficultate neceſſariorum uſque eo laboravit Lucullus, ut 30 millia Galatarum ſequerentur caſtra, qui frumenti medimnum humeris ſinguli portabant. Progreſſus vero, obiter ſubigebat & deprædabatur omnia: moxque ut in regione fortunata & diu bello intacta, mancipium vendebatur drachmis quatuor, bos drachma, capra, oves, veſtes, & reliqua, pari vilitate pretii. Cumque diſtrahere prædam, omnibus abundantibus, nulli jam valerent; alii eam reliquerunt, alii corruperunt. [*Plutarch. & Appian.*]

Deinde Lucullus oppugnavit Amiſum & Eupatoriam, quam juxta Amiſum Mithridates condidit & appellavit de ſuo cognomine, fecitque regiam: partem vero exercitus ad Themiſcyram oppugnandam miſit, ſitam ad Thermodoontem fluvium. Hi contra Themiſcyrenſes turribus utebantur & aggeribus, & cuniculos tam amplos fodiebant, ut in eis pugnæ committerentur ſubterraneæ. Hos opidani ſuperne aperiebant, & per foramina demittebant in operarios urſas aliaſque beſtias & apum examina. At apud Amiſum laborabatur aliis difficultatibus: dum Amiſenſes repugnant ſtrenuè, nonnunquam erumpendo, atque provocando ad ſingularia certamina. [*Appian.*]

Cum Lucullus ad Amiſum lenta obſidione tempus tereret, exercitus ejus cunctationem culpabat; & quod omnes urbes per deditionem, vi cepiſſet nullam, neque diripiendam militi conceſſiſſet, indignabatur. Eam vero cunctationem certo conſilio à ſe fuiſſe ſuſceptam, ille declaravit: ut paulatim Mithridatis vires attereret; nec cogeret, deſperantem de propriis viribus, ad Tigranem fugere, & eum ſibi hoſtem facere, de quo ita loquentem Lucullum Plutarchus inducit. *Paucorum dierum eſt ex Cabiris in Armeniam iter ubi ſedet otioſus rex regum Tigranes tanta ſubnixus potentia, qua Parthis extorquet Aſiam, civitates Græcas in Mediam deportat. Syriam obtinet & Paleſtinam, reges Seleuci ſucceſſores tollit, eorum filias & conjuges ſedibus extractas abducit. Hic Mithridatis propinquus eſt & gener.*

Cotta, motis Romanorum caſtris, primum in Pruſiadem, Cierum olim nominatam, duxit. Inde ad mare Ponticum deſcendit, & maritimam prætergreſſus oram, Heracleæ mœnibus in montis vertice poſitis caſtra applicavit. Loci autem firmitati Heraclienſes fidebant; & Cottæ oppugnationem fortiter urgenti, ſimul cum præſidiariis à Mithridate introductis, repugnabant. Et plures quidem è multitudine Romana cadebant: crebra tamen etiam Heraclienſium vulnera erant à telis. Quapropter ab oppugnatione receptui Cotta ſuis cecinit, & remotius aliquanto caſtrametatus, totus in hoc erat intentus, ut exitum ad res neceſſarias intercluderet obſeſſis. Annonæ igitur caritate oborta Heraclienſes, dimiſſis ad colonias legatis, alimenta ſibi venundari petierunt: & benigne accepta eſt legatio. [*Memnon, cap.* 49.]

Brevi ante Triarius, Romana claſſe inſtructus, à Nicomedia impetum fecerat in Ponticas triremes verſus Cretam & Hiſpaniam à Mithridate emiſſas. At cum reliquas in Pontum retro abire reſciviſſet, (multæ enim de his & procella & pugnis, ſuo quæque loco, navalibus interierant) adſecutus illas ad Tenedum, manus conſeruit. LXX ipſi triremes erant: Pontici autem pauciores aliquanto LXX agebant. poſtquam infeſtis concurſatum eſt proris, regii ad tempus vim hoſtium initio ſuſtinuerunt: ſed poſtea univerſis in fugam effuſis, plenam Romani victoriam & celebrem ſunt conſecuti. Atque ita claſſis Mithridatis tota, quanta in Aſiam cum ipſo exiverat, ſubacta eſt. [*Id. cap.* 50.]

Ad Amiſenſes obſeſſos Mithridates large commeatus, arma, milites, ſubmittebat è Cabiris; ubi hybernans alium colligebat exercitum. [*Appian.*] Et convenerunt ad eum peditum 40, equitum quatuor millia; ut Plutarchus & Appianus: vel peditum 40, equitum octo millia, ut Memnon numerat.. | 4643 | 71

Olthacus (qui Appiano Olcabas Scytha eſt) Dardariorum Mæotim paludem accolentium Dynaſtes, vir in re bellica, conſilio & conſuetudine civili laudatus, quum in Mithridatis eſſet præſidiis & cum aliquo popularium ſuorum Dynaſtarum certamen & æmulationem de primis ſemper ibi haberet; recepit Mithridati ingens factum, Lucullum ſe interfecturum. Collaudatus a Rege, atque in ſpeciem iræ probris ab eo ex compoſito ſugillatus, equo arrepto transfugit ad Lucullum; & ab eo benigne receptus eſt. [*Plutarch.*]

Olympiadis CLXXVII inſtante anno primo, vere, Murena ad Amiſi obſidionem continuandam cum duabus legionibus relicto, Lucullus cum tribus aliis per montana contra Mithridatem profectus eſt. [*Phlegon Trallianus, chronic. lib.* 5. *in Bibliotheca Photii, cod.* 97. *Plutarch. & Appian.*] Fuit hic Murena Lucullo imperatori legatus, & Murenæ illius quem Sylla prætorem Aſiæ reliquerat filius. *Qua in legatione* (ut in Oratione pro eo habita declamat Cicero) *duxit exercitum, ſigna contulit, manum conſeruit, magnas copias hoſtium fudit, urbes partim vi partim obſidione cepit. Aſiam iſtam refertam, & eandem delicatam, ſic obiit, ut in ea neque avaritiæ neque luxuriæ veſtigium reliquerit: maximo in bello ſic eſt verſatus, ut hic multas res & magnas ſine imperatore geſſerit, nullam ſine hoc imperator.*

Mithridates ſtationes diſpoſuerat Lucullum prohibituras, & ignibus ſignificaturas ſi quid acciderent. His præerat Phœnix, vir regii generis; qui dedit quidem ex pacto ſignum adventus Luculli, verum ipſe ad eum transfugit cum ſuis copiis: & ille ſuperatis jam ſecure montibus deſcendit ad Cabira. [*Appian.*]

Mithridates tranſgreſſus Lycum amnem & in campos patentes progreſſus, laceſſivit Romanos:

[*Plutarch.*]

[*Plutarc.*] Diophanto & Taxila adversus eos missis. Et principio velitationibus fere assiduis hostiles exercitus inter se vires explorabant. [*Memnon, cap.* 45.] Postea commisso equestri prælio, Romani terga verterunt, & Lucullus retro ad montes se recepit. In eo prælio Pompeius vel Pomponius equitum ejus præfectus captus est, atque ad Mithridatem vulneribus gravis pertractus. Quem ubi rogavit Rex an, si ipsum conservasset, amicus sibi esset futurus: *Sane*, inquit, *si pacem cum populo Romano feceris; sin secus hostis.* Post quod responsum volentibus eum occidere barbaris non permisit Rex; negans se fæviturum in virtutem destitutam à fortuna. [*Plutarc. & Appian.*]

Deinde per continuos aliquot dies productis in aciem copiis, quum Lucullus ad pugnam non descenderet, qua ad eum ascenderet Mithridates circumspiciebat. [*Appian*]

Interim Olcabas sive Olthacus Scytha, quod in proximo equestri prælio multos Romanos servavisset, ad mensæ consiliorumque ac secretorum societatem admissus, venit ad eum dormientem circa meridiem in tentorio, brevi ut solebat accinctus pugione, quasi rem magni momenti cum eo communicaturus. Sed à Menedemo cubiculario Luculli repulsus, metuens subduxit se ex castris, atque conscenso equo ad Mithridatem transcurrit. [*Plutarc. & Appian.*] Alium vero Scytham, nomine Sobadacum, de transfugiendo ad Lucullum cogitare, Regi indicavit: qui statim comprehensus est. [*Appian.*]

Quum Lucullus, prævalentibus equitatu hostibus, planiciem timeret; petere autem montanam regionem longinquam, saltuosam, impeditam gravaretur: Græcos quosdam, qui abdiderant se in speluncam quandam reperit; quorum natu maximus Apollodorus, (venatorem peritum montanorum callium, Appianus fuisse ait) ducturum se eum recepit, & locaturum in tuta castris sede, quæ arcem haberet Cabiris imminentem. Hoc ductore usus Lucullus, prima vigilia incensis ignibus movit: saltuque sine incommodo superato, per vias nulli tritas ad arcem illam pervenit. Ubi diluxit, conspectus est supra capita hostium metari castra locis qui dimicare volenti facultatem ejus dabant, &, ne compelli posset, quiescenti. Et campis tunc quoque propter equites vitatis, post eluviem quandam aqua plenam castra posuit. [*Idem.*]

Quum neuter exercitus in animo haberet in præsentia prælio decernere, ferunt cervum persequentibus regiis intercepta via occurrisse Romanos. Hinc initium ortum certaminis, pluribus semper ad utrosque affluentibus. Fuga tandem Romanorum facta, ipse solus in campum descendens Lucullus, & primis occurrens fugientium, consistere imperavit & redire secum in hostem. His parentibus, cæteri à fuga se reprimentes globo facto hostes facile fugaverunt & usque ad castra consectati sunt. Reversus Lucullus eos qui ceperant fugam solita ignominia notavit, & discinctos fossam duodecim pedum ducere jubens, adstantibus & spectantibus reliquis militibus. [*Plutarch.*]

Deficiente commeatu, frumentatum mittebat Lucullus in Cappadociam, & crebro velitabatur cum hostibus: donec fugientibus aliquando regiis, Mithridates è castris procurrens suos objurgatos è fuga revertere coëgit, tantumque pavorem incussit Romanis, ut perpetuo cursu in montana refugerent, etiam postquam à persequendo destitissent regii, & quisque proximum à tergo fugæ socium tanquam persecutorem fugeret: tantus pavor omnes occupaverat. Ejus victoriæ nuntios Mithridates circa omnes terras dimisit. [*Appian.*]

Sornatius cum decem cohortibus à Lucullo frumentatum missus, insectante eum uno ex Mithridatis ducibus Menandro, restitit; commissoque prælio, magnam stragem & fugam edidit hostium. [*Plutarch.*]

Postquam iterum cum copiis Adrianus à Lucullo in Cappadociam missus est, ut cumulate exercitus commeatum haberet; Taxiles & Diophantus, Mithridatis duces, Menemachum & Myronem cum quatuor peditum & duobus equitum millibus contra eum miserunt; ut insidiis id medio positis, impedimenta revertentibus adimerent. [*Memnon. cap.* 45. *Phlegon, ann.* 1. *Olymp.* 177. *& Plutarch.*] Cum enim Lucullo commeatus sola Cappadocia suppeditaret; sperabat Mithridates se redacturum eum ad talem inopiam, qualem ipse ad Cyzicum passus fuerat. [*Appian.*]

Verum equites regii quum in primum agmen frumentatorum in quibusdam faucibus incidissent, non expectato dum in patentiora loca procederet, non potuerunt equis uti in augustiis. Romani interim celeriter instructis ordinibus, favente sibi asperitate locorum, alios ex regiis occiderunt, alios per rupes præcipites impulerunt, alios turmatim dispersos in fugam egerunt. [*Id.*] Eos insecuti Romani, subsidiis à Lucullo missis, ad ipsa Diophanti & Taxilis castra provehuntur. Ubi valido certamine inito, ad breve tempus obstitere Pontici. Mox ubi primi abscesserunt duces, tota inclinata est acies: & ipsi copiarum ductores nuncii cladis venerunt Mithridati. [*Memnon. cap.* 45.] Equites & pedites qui cum Menemacho & Myrone venerant, duobus exceptis, omnes trucidatos fuisse Plutarchus asserit. Triginta millia lectissima Regis, à quinque Romanorum millibus vastata fuisse, scribit Eutropius. [*lib.* 6.] Lucullum in Ponto adversus Mithridatem feliciter pugnavisse, cæsis hostium amplius quam sexaginta millibus, tradidit Livius. [*lib.* 97.] etiam illis, qui paulo post in Mithridatis fuga ceciderunt, simul comprehensis.

Hujus cladis fama non tam cito ad Lucullum quam ad Mithridatem pervenit. [*Appian.*] Et præter illius castra magno splendore Adrianus iter fecit, ingentem numerum secum trahens plaustrorum commeatu & præda onustorum. Unde animus illius planè est dejectus, trepidatio

autem

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annorum ante æram Christia.

autem & timor milites incessit. [*Plutarch.*] Rex vero, Lucullum in se destitutum equitatu quamprimum facturum impetum ratus, de fuga cogitavit præ metu; & id consilium amicis statim aperuit in suo tentorio. At illi, non expectato signo vasa colligendi, res suas ante lucem è castris emittebant: adeo ut in portis jumenta præ multitudine se invicem comprimerent. Exercitus vero id videns, & agasones agnoscens, pavore suspicionem augente, indigne ferens non datum signum etiam sibi, vallum cum ira uno impetu protuit. [*Appian.*] Iratique milites ad portas accurrentes, diripuerunt sarcinas, & qui eas abducebant obtruncârunt. Inter quos Dorylaus dux, qui præter purpuram qua erat amictus nihil habebat, propter eam ipsam periit; & Hermæus aruspex in portis conculcatus interiit. [*Plutarch.*]

Diffugiebant passim totis campis milites nullo ordine, qua quisque poterat, non expectatis ducum ac præfectorum imperiis. Quæ ubi Rex sensit tumultuariè propereque fieri, procurrit è suo tentorio dicturus aliquid: sed quum à nemine audiretur, compressus in turba concidit. [*Appian.*] Eum Cabiris clam suis aliquamdiu se continuisse, ac deinde fugam arripuisse, scribit Memnon: (*cap.* 46.) statim vero in equum sublatum cum paucis ad montes properâsse, Appianus refert. Plutarchus ita rem narrat. Mithridates, quum nemo apud eum ne apparitor quidem vel equiso remansisset, in caterva se cæterorum extulit castris; ac ne equum ex regiis ad manum habuit. Verum quum sero tandem in fluctu fugæ illius conspexisset jactatum eunuchus Ptolemæus, cui equus erat, desiliit præbuitque equum Regi.

Lucullus certior factus de frumentatorum victoria, vidensque fugam hostium, misit magnam manum equitum quæ fugientes persequeretur: eos vero qui in castris adhuc reliqui ad resistendum se parabant circumdedit legionibus: edixitque ut tantisper à rapinis abstinerent, dum satisfieret cædibus. At miles, conspectis multis vasis aureis & argenteis, pretiosisque vestibus, edicti oblitus est. [*Appian.*] Sed & Rex ipse à Galatis cum insequentibus, qui tamen regem ignorabant, captus fuisset; nisi mulus ex iis qui regiam gazam portabant conjecisset se inter regem & consectantes: sive sponte sese obtulit, sive de industria Rex objecit eum insequentibus. Dum enim illi auro colligendo atque inter se de præda digladiando moram nectunt, Rex è manibus eorum elapsus est. [*Memnon. cap.* 46. *Plutarch. & Appian.*] Cumque Callistratum, qui Regi à secretis erat, captum in castra duci Lucullus imperâsset; qui illum ducebant, succinctum 500 aureis sentientes, occiderunt. [*Plutarch.*] Hujus è Ponto Mithridatis fugæ ita meminit, in oratione pro lege Manilia, M. Cicero. *Mithridates fugiens, maximam vim auri atque argenti pulcherrimarumque rerum omnium, quas & à majoribus acceperat & ipse bello superiore ex tota Asia direptas in suum regnum congesserat, in Ponto omnem reliquit. Hæc dum nostri colligunt omnia diligentius, Rex ipse è manibus effugit.*

Mithridatem insequendo Lucullus Talaurorum tenus pervenit. Unde quum quarto jam die Mithridates præveisset in Armeniam (non in Iberiam, ut apud Josephum, *lib.* 13. *cap.* 24. perperam legitur) ad Tigranem fugere, retro concessit: & Regis castra militibus diripienda concessit. [*Plutarch.*] M. Pompeium ducem adversus Mithridatem misit: ipseque cum universis copiis Cabîra movit. [*Memnon. cap.* 47.] Ita vero rem hanc totam obumbrat Mithridates in epistola ad Arsacem, libro 4. Historiarum Salustii. *Restituto apud Cabîra exercitu, & variis inter me atque Lucullum præliis, inopia rursus ambos incessit. Illi juberat regnum Ariobarzanis bello intactum:* (Cappadocia sc.) *ego, vastatis circum omnibus locis, in Armeniam concessi.*

In Comana igitur evadens Mithridates, inde ad Tigranem cum duobus equitum millibus profugit. [*Appian.*] Sed expetitum à genero colloquium non impetravit. Eum enim qui tantum regnum amiserat, neque in conspectum admittere, neque alioqui affinem agnoscere, dignatus est. Corporis tamen sui custodiam ab eo accepit: & in castellis ali more regio jussus est, & aliis hospitalitatis officiis adfectus. [*Memnon. cap.* 48. *& Appian.*] licet contemptim & superbe rejectum, atque remotissime in locis palustribus & insalubribus quodammodo sceptum eum fuisse Plutarchus scripserit.

Ex fuga Mithridates Bacchum sive Bacchidem eunuchum misit, ut sorores, uxores, & concubinas suas, quæ apud Pharnaciam servabantur, quomodocunque posset interimeret. [*Memnon. cap.* 46. *Plutarch & Appian.*]

In multis duæ regis sorores fuerunt, Roxane & Statira, quæ annis prope 40 in virginitate vixerant; & uxores duæ Ionides natione, Berenice Chia & Monima Milesia. Ubi adfuit Bacchides, eisque indixit mortem, quæ cuique facillima & levissima videretur; Monima detractum capiti diadema collo aptavit, atque ex eo semet ipsa suspendit. Quo cito abrupto; *Execrabilis fascia*, inquit, *ne hic quidem eris mihi utilis?* Tum illud projecit conspuitque, ac jugulum obtulit Bacchidi. Berenice poculum veneni sumpsit, cujus portionem matri dedit præsenti & petenti, unaque ebiberunt ambæ. Valuit autem in corpus imbecillius vis veneni: Berenicem vero, quæ minus justo hauserat, non abstulit. Ea igitur, quum diu animam ageret, accelerante Bacchide strangulata est. Ferunt etiam ex innuptis illis sororibus, alteram, post multas in fratrem execrationes & probra, virus epotasse: Statiram vero nihil gravius aut abjectius locutam, fratrem collaudasse; quod de vita in discrimen vocatus, rationem etiam habuisset ipsarum, prospexissetque ut citra contumeliam vitam ponerent liberæ. [*Plutarch.*]

Lucullus Cabiris circumsessis, dum barbari certo se pacto ei permittunt, & ipsos in fidem accipit, & mœnibus potitur. [*Memnon, cap.* 47.] Cabiris vero aliisque compluribus captis

1. *Vsser. Annal. p. post.*

arcibus, grandes thesauros invenit & carceres, in quos conditi multi Græci, multi etiam Regis necessarii erant: qui quum habuissent se jamdudum pro deploratis, Luculli beneficio non tam conservati sunt, quam revixerunt & quodammodo renati sunt. Atque inter cæteros soror Mithridatis Nysa capta est, magna ipsius salute. [*Plutarch.*]

Præfecti præsidiorum Mithridatis unanimiter ad Lucullum transibant, paucis exceptis. [*Appian.*] Inter hos, Strabonis geographi avus maternus, (Moaphernis, Colchidis sub Mithridate præfecti, ut ille libro 11. pag. 499. indicat, frater) quod sobrinum ipsius Tibium hujusque filium Theophilum Mithridates nuper necavisset, secum quindecim præsidiaria castella ab eo ad Lucullum convertit. [*Strabo, lib. 12. pag. 557.*] Atque ita Romanis legionibus Pontus est patefactus, qui ante populo R. ex omni aditu clausus fuerat. [*Cicero pro lege Manilia, & pro Archia.*]

Creticum hinc bellum à Romanis est susceptum; sola vincendi nobilem insulam cupiditate. Causa tamen prætendebatur; quod Mithridati Cretenses faverent, & cum Romanis bellum gerenti milites suppeditarent conductitios; & quod in illius gratiam cum piratis quos Marcus Antonius prætor (Triumviri pater) tum persequebatur belli societatem iniissent, ipsumque Antonium legatum ad eos missum despexissent, atque illi superbe respondissent. Hinc igitur statim invasit insulam Antonius, cum ingenti quidem victoriæ spe atque fiducia; adeo, ut plures catenas in navibus quam arma portaret. Sed plerasque naves interceperunt hostes; captivaque corpora religata velis ac funibus pendere: ac sic velificantes triumphantium in modum Cretes portibus suis adremigaverunt. Ipse vero Antonius in morbum incidens, bellum parum prospere gestum morte sua finivit: ab eo nihilo secius *Cretici* cognomentum adeptus. [*Liv. lib. 97. Florus, lib. 3. cap. 7. Asconius in orat. de prætura Verris Sicilienſi.* [*Appian. legat. 30.*]

Antiochus (Asiaticus,) Antiochi (Pii) filius, quum biennium ferè Romæ una cum fratre commoratus, per Senatum quæ de regno Ægypti postulaverat obtinere non potuisset, in regnum patrium rediens, & iter per Siciliam facere volens, Syracusas venit; ibique in domo Q. Minucii Rufi diversatus est. Candelabrum ille secum Romam attulerat è gemmis clarissimis opere mirabili perfectum, in Capitolio ponendum: sed quia nondum templum erat perfectum, statuit id secum in Syriam reportare, & cum Jovis simulachrum dedicaretur (quod sequente anno à Q. Catulo est factum) cum cæteris rebus illud quoque donarium per legatos in Capitolium remittere. Sed & hoc candelabrum, & non pauca etiam pocula aurea gemmis distincta, & trullam vinariam ex una gemma pergrandi excavatam, Verres Siciliæ Prætor per fraudem illi abstulit, & sua reposcentem de provincia ante noctem discedere jussit; comperisse se dicens, ex ejus regno piratas in Siciliam esse venturos. [*Cicero in Verrina sexta sive libro quarto in Verrem.*]

Cum in Judæa veteres Alexandri Jannæi amici, alii post alios, Pharisæorum artibus, Alexandra regina dissimulante, cæderentur; eorum potentiores, cum Aristobulo Alexandræ filio natu minore, in regiam convenientes, à Regina orarunt, ut vel ibi omnes interficerentur, vel per castella distributi reliquam vitam, ab inimicorum insidiis tuti, exigerent. Illa vero, inops melioris consilii, custodiam castellorum eis credidit: exceptis Hyrcania, Alexandrio & Machærunte, in quibus res sibi charissimas recondiderat. [*Joseph. lib. 13. Antiquit. cap. 24.*]

Cotta ad Heracleam castra habens, nondum toto oppugnationem exercitu aggressus erat; sed aliquos de Romanis particulatim admovebat, Bithynorum multos statuens in fronte. Cumque plures vulnerarentur & oppeterent, machinis animum adjecit: quarum testudo præ aliis formidinem incussit obsessis. Totam igitur vim militum, castris excitam, admovit turri cuidam, ruinæ spem præferenti. Verum ubi semel atque iterum percussa, non modo contra opinionem persisteret, sed etiam aries à cætera machina diffractus avelleretur, animus Heraclienſium crescere, & perturbatus mœrore Cotta timere cœpit nunquam urbs ne caperetur. Postero etiam die, cum machina iterum impacta nihil proficeret, instrumentum illud concremavit, & fabris capita præcidit. Relictoque ad mœnia præsidio, cum cætera militum turba in campo Lycæo vocato stativa delegit, largam victus copiam præbente: atque inde omni circa Heracleam regione devastata, in magnam cives difficultatem coëgit. Quare denuo ad Scythas Chersonesi incolas, & Theodosianos, & circa Bosphorum dynastas, de societate legationem misit: quæ non absque effectu est reversa. [*Memnon. cap. 51.*]

Dumque hostes urbi incumbunt, non multo minus ab internis vexata ea est molestiis. Præsidiariis enim Mithridatis militibus id non satis erat quo plebs urbana victitabat: verum verberibus mulctatos cives suppeditare quæ in promptu non erant per vim jusserunt. Sed & præsidiariis longe importunior erat præfectus Connacorix, non modo non prohibens vim suorum, sed etiam libere permittens. [*Id. ibid.*]

3934 Lucullus Chaldæos & Tibarenos subegit. [*Plutarch.*] Armenia quoque minore, quam Mithridates tenuerat, potitus est. [*Id. & Eutrop. lib. 6.*] Et postquam obeundo, Ponti provinciam constituisset, ad maritimas quoque illius urbes classem appulit. [*Appian.*]

Amisus adhuc obsidebatur: præfecto Callimacho scientia apparatus machinalis & omni versutiæ, cujus in obsidione usus sit, vehementissime Romanos fatigante. [*Plutarch.*] Lucullus eo profectus, ad deditionem cohortatus est: sed cum non persuasisset, ad Eupatoriam obsidionem transtulit; negligenter se illam oppugnare simulans. Dum vero custodes, simili

negligentiæ

Anno Periodi Julianæ. Anno ante æram Christia.

negligentiæ exemplo provocati, secure agerent; ille jussis arripere scalas militibus mœnia conscendendi copiam fecit. Et sic capta Eupatoria extemplo diruitur. (*Memnon. cap* 47.)

Nec multo post capta est Amisus, quæ per alteram jam hyemem (ut ex Salustio confirmat Plutarchus) obsidionem pertulerat. Qua enim diei hora milites abducere & reficere Callimachus consueverat, ea Lucullus, scalis admotis, conscendit mœnia. [*Id. ibid. & Plutarch.*] Quorum quum modicam partem cepisset; Callimachus, vel quod prædam invideret Romanis, vel quod facultatem sibi evadendi strueret, (nemo enim abnavigantes est moratus) deseruit incenditque urbem. Ut autem vis flammæ muros comprehendit, accingebant se milites ad prædam. At Lucullus, intereuntis miserrus urbis, foris voluit prohibere ignem, atque ad restinguendum adhortatus est milites. Cæterum nemo obtemperabat ei, sed clamantes armis concrepabant; donec vi adactus, quo urbem ipsam eriperet ex incendio, permisit eis prædam. Illi vero diversum egerunt. Quum enim ad faces rimarentur omnia, & omnes in angulos lumen inferrent, ipsi pleraque ædificia concremaverunt. Flammam imber, dum capitur urbs, divino quodam casu effusus, extinxit. Pleraque Lucullus, ante discessum suum, quæ diruta fuerant, instauravit. [*Plutarch.*] Cædeque ulteriore civium inhibita, & urbem & regionem superstitibus reddidit. [*Memnon. cap.* 47] 4644 70

Eo tempore captus est Tyrannio grammaticus: quem, cum ob insignem eruditionem Lucullus nollet servum fieri, Murena ab eo acceptum manumisit; eo munere usus illiberaliter. [*Plutarch.*] Patria vero Amisenus ille fuit: ut in libro 12. [*pag.* 548.] Strabo, ipsius auditor, indicat.

Selene regina, Cleopatra alio nomine dicta, (quæ post mortem mariti sui Antiochi Pii, una cum filiis, parte Syriæ quam Tigranes Armeniæ rex non occupaverat regnabat) Syrcos ut Tigranem excluderent sollicitavit; & nonnullas Phœniciæ urbes ab ejus obedientia abduxit. Ad quam defectionem cohibendam, Tigranes cum ingenti exercitu in Syriam ingressus est. [*Joseph. lib.* 13. *cap.* 24. *cum Plutarcho, in Lucullo.*] Qua in expeditione, Tigranes 70 illas Armeniæ convalles, quas obses Parthis mercedis loco dederat, recuperavisse; & Parthorum ditionem, quæ circa Ninum & Arbela est, populatus fuisse videtur. [*Strabo, lib.* 11. *pag.* 532.] Est enim hoc omnino *recens* illud Tigranis adversus Parthos bellum, cujus in Mithridatis ad Arsacem proxime sequente anno missa epistola (in libro 4. Historiarum Salustii) facta habetur mentio: in quo & χώραν τινα ἀμφισβητησίμην, *regionem quandam controversam*, ereptam Partho fuisse, in 35. Historiarum suarum libro confirmat Dio.

Alexandræ Judæorum reginæ anno 9. Matthiæ Curto Sacerdoti Josephus filius natus est, Josephi historici avus: ut ipse initio libri de Vita sua indicat.

Alexander filium Aristobulum cum exercitu misit versus Damascum, contra Ptolemæum Mennæum, qui gravis erat urbi vicinus. Sed ille nulla re memorabili gesta domum rediit. [*Joseph. lib.* 13. *cap.* 24]

Per idem tempus nunciatum est, Tigranem cum 500 militum millibus invasisse Syriam, & brevi in Judæam esse venturum. Ea fama non immerio Reginam & totam gentem terruit: miseruntque ad eum legatos cum magni pretii muneribus, obsidentem tunc Ptolemaidem; quam & postea cepit. Ibi inventum legati rogaverunt, ut bene sibi de Regina deque tota Judæorum gente polliceretur. Ille vero collaudatos quod è longinquo venissent ad exhibendum sibi officium, jussit omnia bona sperare. [*Id. ibid.*] Licet enim Tigranem omnes Ciseuphratensium Syrorum gentes Ægyptum usque scripserit Apianus; [*in Syriac. pag.* 118.] & *Palæstinam* nominatim eum obtinuisse, apud Plutarchum dixerit Lucullus: tamen Ægyptum versus ultra Phœniciam eum non processisse, & ex Strabone in fine libri 11. intelligitur, & ex Eutropii libro 6. qui & *partem* tantum Phœniciæ occupatam ab eo fuisse confirmat.

Lucullus legatum ad Tigranem misit Appium Clodium (uxoris suæ fratrem) qui Mithridatem exposceret. [*Memnon. cap.* 48. *& Plutarch.*] Eum duces regii per superiores regiones traxerunt via præter necessitatem tortuosa, flexuosa, & prolixa; quousque libertus ejus Syrus natione rectam indicavit: eoque ducente, paucis diebus Euphrate superato pervenit Antiochiam quæ Epidaphne est dicta. Ibi Tigranem operiri jussus (aberat enim subjugans adhuc nonnullas Phœniciæ urbes) complures dynastas, qui non ex animo parebant Armenio, conciliavit. In quibus Gordyenorum rex fuit Zarbienus. [*Plutarch.*]

Multis insuper Appius domitis à Tigrane civitatibus, quæ legatos clam ad ipsum miserant, Luculli opem promisit, jussis in præsenti nihil movere: Erat enim Græcis intolerandum Armeniorum & durum imperium. Spiritus præsertim ipsius regis ita arrogantes & inflati ex cursu rerum tam prospero evaserant; ut quicquid mortales optant & suspiciunt, non modo in arbitrio esse suo, sed & propter se arbitraretur natum. Reges serviebant ei multi. Quatuor autem habebat in comitatu suo, apparitorum vel satellitum loco, qui equitante ipso pedites juxta currerent tunicati; in solio vero sedenti & responsa gentibus danti adstarent pectinatim complicatis inter se manibus: qui maxime habitus videbatur esse confessio servitutis. [*Idem.*]

L. Metellus in prætura Siciliensi successor Verri datus. [*Ascon. Pedian. in Divinat.* [adversum piratas in *Sicilia* (non *Cilicia*, ut in Liviana epitome perperam habetur editum) prospere rem gessit. [*Liv. lib.* 98. *Oros. lib.* 6. *cap.* 3.] Siculis vero Verrem repetundarum reum postulantibus, pro illis Cicero, designatus Ædilis, in certamen venit cum designato Consule Hortensio.

1. *Vsser. Annal. p. post.*

[*Cicero, in Bruto.*] In quo, Verrem accusandi partes Ciceroni frustra præripere conatus est Q. Cæcilius Niger, qui Verris in ea insula quæstor fuerat; domo quidem Siculus, (ut in Divinationem quæ extat adversus Cæcilium notavit Pedianus) conditione vero libertinus, & religione Judæus; ut in Vita Ciceronis scripsit Plutarchus. ubi & inde ortum Ciceronis in Cæcilium jocum retulit: *Quid Judæo cum verre?*

Libro 2. in Verrem, ille Ciceronis locus nonnihil facit ad præsentium rerum statum indicandum. *Verum veniat sane: decernat bellum Cretensibus, liberet Byzantios, regem appellet Ptolemæum; quæ vult Hortensius, omnia dicat & sentiat.* Cui & ille consimilis, in epistola Mithridatis proxime sequente anno ad Arsacem scripta apud Salustium, libro Historiarum 4. *Cretenses soli omnium liberi ea tempestate, & rex Ptolemæus.* & mox. *Ptolemæus pretio diem belli prolatat. Cretenses impugnati semel jam, neque finem nisi excidio habituri.* Ex quorum collatione promptum fuerit colligere, jus illud quo ad recuperandum regnum Ægyptiacum Antiochus Asiaticus apud eos usus fuerat in commodum suum vertisse; ut tantisper Ptolemæum Alexandrum regem appellandum censerent, quamdiu securam regni illius possessionem continuata largitione redimeret: & primum illud Creticum bellum, M. Antonii clade interruptum, redintegrare eos statuisse; quod & ab eis præstitum fuisse, in sequentis anni historia videbimus.

Lucullus in Asiam profectus, adhuc multæ à Sylla impositæ nomine debentem quartam partem fructuum; tributum pro ædium modo & servorum numero statuit. [*Appian.*] Urbes enim Asiæ publicani & fœneratores depopulati fuerant, servilemque in modum vexaverant; adeo ut privatim filios filiasque vendere, publice ornamenta, picturas, signa detrahere cogerentur: ipsisque hic erat exitus, ut creditoribus in servitutem addicerentur. Eas pestes ita repressit Lucullus, ut intra quadriennium omnia nomina dissoluta fuerint, & possessiones liberæ suis dominis postliminio restitutæ. Erat publicum hoc æs alienum 20 millium talentûm, quæ Asiæ Sylla imperaverat. Hujus summæ solutum est creditoribus duplum, quæ usuris redacta jam ab illis fuerat ad 120 millia talentûm. Illi vero, velut magna injuria affecti, Lucullum Romæ insectati sunt; & nonnullos qui in concionibus ibi dominabantur concitaverunt in eum. At Lucullus non tantum à gentibus de quibus bene meritus fuerat diligebatur; verum erat etiam charus cæteris provinciis, quæ beatos ducebant illos qui talem nacti essent rectorem. [*Plutarch.*]

Lucullus ubi Asiam multis præclaris legibus atque alta pace confirmavisset, nec voluptates & festivitates præteriit: verum spectaculis, festis triumphalibus, muneribusque athleticis & gladiatoriis civitates Ephesi residens oblectavit. Hæ celebraverunt vicissim in illius honorem *Lucullia*, jucundioremque eo honore veram præstiterunt illi benevolentiam. [*Idem.*]

Tigranes Cleopatram cui Selenæ cognomentum fuit, in Mesopotamiæ castello Seleucia aliquamdiu inclusam, interemit. [*Strabo, lib. 16. pag. 749.*] Atque ita Antiochus Asiaticus, qui jure matris regnum Ægypti recuperare speraverat, etiam ea regni Syriæ parte quam illa tenuerat excidit.

Ubi Antiochiam Tigranes rediit, Appius legatus palam dixit se venisse, ut Mithridatem Luculli triumphis debitum abduceret: alioquin Tigrani bellum se indicere. Qua libertate factus ille est commotior quamvis vultum ad serenitatem, legati audiendi causa, composuisset; qui tunc primum, post annos ferme viginti quinque, liberam vocem audiret: tot enim annos regnaverat, vel potius grassatus fuerat. [*Plutarch.*] Responsum dedit Appio, scire se quidem improbum esse Mithridatem, sed tamen affinitatis habere rationem: universorum se criminationem hominum meriturum confirmans, si uxoris patrem hosti tradat. Se igitur non desertum Mithridatem; & Romanis, si bellum inferrent, restiturum. Lucullo vero infensus, quod se *Regem* tantum, non *Regem regum*, in epistola salutavisset; neque ipse rescribens, eum *Imperatoris* titulo dignatus est. Appius ex multis donis accepta phiala una aurea, ne Regem rigidius repudiando offenderet, celeri cursu ad Imperatorem regressus est. (*Id. cum Memnone, cap 48.*)

Quum detectus esset Gordyenorum rex Zarbienus clam cum Lucullo societatem iniisse, una cum uxore & liberis à Tigrane necatus est. (*Plutarch. in Lucullo.*)

Ut rediit Appius, & bellum cum Tigrane gerendum apparuit; Lucullus votiva sacra diis suis Ephesi persolvit, ac si jam debellatum esset. Deinde in Pontum iterum contendit; motisque castris Sinopen, vel potius illos qui eam tenebant regios obsedit Cilicas. (*Id. cum Appiano, pag. 228.*) Ut enim foris à Romanis, ita intus oppugnata urbs est ab insidente tyranno, custodiæ illius à rege Mithridate præfecto: Cleochare videlicet spadone, ut Orosius; vel Bacchide, ut eum Strabo nominat. Namque hic, proditionem aliquam subinde metuens, ac multas cædes civium edens, eo rem deduxit; ut neque ad propugnandum fortiter civibus animus, neque ad deditionem initis pactis faciendam facultas esset. (*Strabo, lib. 12. pag. 546.*) Quam tragœdiam à Memnone ita plenius habemus expositam.

Leonippus, qui cum Cleochare cura urbis & tutatio à Rege commissa fuerat, re desperata, de proditione ad Lucullum mittit. At Cleochares cum Seleuco archipirata (nam & hic Mithridatis erat legatus, officii auctoritate cum cæteris æquatus) Leonippi proditionem odorati, advocata concione, hominem accusant: cives vero criminis hujus actionem non admittunt, quod probum esse existimabant. Ideo Cleocharis factio, gratiam ejus apud plebem metuens, noctu ex insidiis hominem trucidant. Populus quidem hunc casum ægre ferre, sed Cleochares cum suis rerum potiri, & tyrannice res administrare: hac via parricidii in Leonippum pœnas subterfugituros se existimantes (*Memnon. cap. 55.*)

Interim

Anno Periodi Julianæ. Annoante æram Christia.

Interim Censorinus, Romanæ classis Prætor, triremes agens quindecim, commeatum à Bosphoro Romanorum castris advehentes, prope Sinopen appellit. Contra quem Cleocharis & Seleuci triremes Sinopicæ, ductu Seleuci egressæ, navali prælio decernunt; & victis Italis, naves onerarias in suum duces lucrum auferunt. Elatus hoc successu Cleochares cum collega, plusquam antea tyrannico urbem imperio premit. Nam causis legitimo judicio non disceptatis, ad neces opidanos rapiunt, & ad multa alia crudelitate sua abutuntur. Accidit autem ut in contraria scinderentur studia Cleochares & Seleucus. Ille enim persistendum in bello, Seleucus trucidatis Sinopensibus urbem Romanis, magnificæ remunerationis pacto, tradendam censebat. Atqui neutra sententia comprobata, quicquid possidebant navibus onerariis ingestum ad Macharem filium Mithridatis, tum temporis in Colchide agentem, mittunt. [*Id. ibid.*]

Sub idem tempus Lucullus ad urbem accedens, valido eam nixu oppugnabat. Machares vero Mithridatis filius, legatione ad Lucullum missa, amicitiæ & societatis fœdus ab eo petiit. Ille, petitione benigne admissa, fœdus pro firmo se habiturum respondit, si nullos Sinopensium commeatu juvaret. Qui non solum imperata fecit, sed etiam destinata Mithridaticis ad Lucullum deferenda curavit. [*Id. cap. 56.*] Atque ita Bosphori rex Machares, missa ad Lucullum mille aureorum corona, in amicitiam & societatem populi Romani receptus est. [*Liv. lib. 98. Plutarch. & Appian.*]

Cleochares & Seleucus hæc videntes, spe omni abjecta, multos civium Sinopensium trucidarunt, magnas opes in naves congesserunt, urbem ad direptionem militibus concesserunt & postea inflammarunt. Tum gravioribus navibus incensis, & levioribus nocte conscensis, ad interiora Ponti, quæ à Sanegibus & Lazis incoluntur, aufugerunt. Excitata igitur flamma, quid actum esset Lucullus animadvertit: scalasque ad mœnia adhibere jussi milites transcenderunt. Ingressus urbem Lucullus, ex regiis qui remanserant octo millia interfecit: cæterorum vero misertus, celeri occursu immissum restinxit incendium, & civibus res suas restituit. Ita misera civitas, versa vice hostium sociorumque, unde defendenda, disperdita, & unde disperdenda, servata est. [*Memnon, cap. 56. Plutarch. Appian. Oros. lib. 6. cap. 3.*]

Sinopes vero hanc curam habuisse Lucullum, moxque liberam eam fecisse, tali ferunt monitum insomnio. Visus est ei in somnis adsistere quispiam qui diceret; *Progredere paululum Luculle, venit enim Autolycus ut te conveniat.* Ubi surrexit, non potuit assequi conjectura quo id tenderet: sed urbem illo die cepit, atque in persequendo Cilicas, qui navibus fugam capessebant, jacentem vidit in littore statuam: quam Cilices illi fugæ comitem ascituri, pannis obvolutam constrinxerant funiculis, sed satis spatii non habuerant ut navigio imponerent. Solutis involucris, talem Lucullus vidit, qualis species ei nocte obversata fuerat: & Autolyci, qui Sinopen condidit, statuam fuisse didicit. Quo audito, subierunt illi Syllæ præcepta, in Commentatiis suis monentis, nihil perinde fidele ducendum & firmum, ac quod in somniis demonstraretur. [*Plutarch. & Appian.*] Hanc vero Autolyci statuam, quod Sthenidis erat opus, & Bellari sphæram, secum tulit: reliquis omnibus urbis ornamentis relictis. [*Strabo, lib. 12.*]

Post Sinopen Lucullus Amisum etiam restituit suis civibus, qui pariter per mare profugerant; urbemque αὐτόνομον & liberam esse jussit. [*Appian.*] Aliis quoque Græcis, quicumque vellent, frequentavit urbem; eique agrum 120. stadiorum attribuit. Ex Athenienſibus quoque, qui Syllæ temporibus Aristionis tyrannidem fugientes eo se habitatum contulerant, quotquot incolumes superfuerant, eos honeste vestivit; ducenasque in capita drachmas largitus, in patriam remisit. [*Plutarch.*]

Repugnabat etiamnum Amasea, (Strabonis geographi patria:) sed non multum interceſſit spatii, cum etiam ipsa Romanorum in fidem concessit. [*Memnon, cap. 56.*]

Agros Heracleæ populatus Cotta, muros iterum adortus est. At cum segnes ad oppugnationem remissisque animis videret milites; à conatu desistens, vocatum misit Triarium, ut cum triremibus quamprimum advolans commeatus in mari facultatem opidanis interciperet. [*Id. cap. 51.*]

Assumptis ergo Triarius quas habebat navibus, & 20. Rhodiis, quarum summa 43. conficiebat, in Pontum trajecit: &, adventu ejus in tempore Cottæ significato, eodem die exercitum ad mœnia appulit Cotta, & imminens Triarii classis apparuit. Tum repentino navium adventu Heraclienses turbati, 30. quidem naves in mare deduxerunt, sed eas non satis complebant. Reliqua multitudo ad propugnandam urbem se convertit. Primi Rhodii in naves Heracleoticas impressionem fecerunt: & statim tres Rhodiorum & quinque Heraclienſium sunt depressæ. Hinc pugnæ supervenientes Romani, multis acceptis damnis, pluribus tamen illatis, Heracleotas fuderunt, & ad urbem fugere compulerunt, 14. navibus deperditis. Classis victrix in Magnum subiit portum. Peditatum etiam ab oppugnatione Cotta revocavit. [*Id. cap. 52.*]

Triariani in dies singulos è portu subvecti, eos qui frumenta circumsessis importare conarentur impedierunt. Ingens igitur annonæ caritas urbem tenuit: ita ut chœnix frumenti ad 80. Atticos procederet. Et super alias ærumnas etiam pestis homines invasit, vel ex aëris mutatione, vel inconsueta victus ratione exsistens; & per varias calamitatum formas varios hominum interitus effecit. Inter quos etiam Lamachus longe acerbiore quam alii & lentiore mortis cruciatu extinctus est. Lues hæc maxime præsidiarios corripiebat: ut de 3000. mille interierint. [*Id. ibid.*]

1935 Connacorix, hac afflictionum mole fatiscens, urbem Romanis prodere, & Heracleotarum

exitio suam permutare salutem statuit. Operam huc conferebat etiam Heraclienſis quidam, Damopheles, conſiliorum Lamachi æmulator, præſidio urbis & ipſe à Lamachi interitu præfectus. Connacorix à Cotta, ut homine moribus importunis & dubia fide, ſibi cavens, cum Triario rem communicavit; nec ſegnius in eodem cum his ſtudio Damopheles decurrit: & acceptis pactorum conditionibus, quibus ſe beatos fore ſperabant, ad proditionem ſe accinxerunt. Obiter autem quæ à proditoribus agebantur in vulgus emanarunt. In concionem igitur concurrente, præſidiique præfecto advocato, Brithagoras vir inter populares præcipuæ auctoritatis, multis precibus à Connacorige expetiit, ut de communi omnium ſalute cum Triario conferre liceret. Ille vero pacificationem eam ſuſcipiendam eſſe prorſus negavit; at aſtute confictis verbis Heraclienſes in fraudem induxit. [*Id. cap.* 53.]

Nocte igitur intempeſta Connacorix, exercitu navibus impoſito, (per fœdus enim cum Triario initum ſalvis abire, & ſi quid lucri feciſſent, ſecum aſportare licebat) ipſe cum militibus diſceſſit. Damopheles autem, ſolutis portis, introfuſum Romanorum exercitum & Triarium recepit: quorum alii per portam irruperunt, nonnulli etiam muri pinnacula tranſcenderunt. Tum demum proditos ſe Heraclienſes ſenſerunt: parſque horum ſe dedidit, pars trucidata eſt. Res in abdito repoſitæ & ſupellectilia direpta ſunt: & magna crudelitate in cives eſt ſævitum. Nam recurrit animo Romanis, quanta navali conflictu detrimenta accepiſſent, & quantas ſuſtinuiſſent ærumnas in oppugnatione. Ideoque nec ab his qui ad ſacra loca confugerant eſt temperatum; ſed juxta aras & delubra ſupplices mactati ſunt. Quocirca multi trans muros elapſi, mortis inevitabilis metu, per totam regionem diſperſi ſunt: nonnullis etiam ad Cottam transfugere coactis. [*Id. ibid.*]

Ab his quum Cotta de expugnatione urbis, & hominum ſtrage & direptione bonorum, certior fuiſſet factus; ita totus exardeſcens, quam celerrime ad urbem feſtinavit. Moleſte etiam ſimul tulit exercitus, quod non modo gloria rerum fortiter geſtarum ſpoliati, ſed etiam commodis univerſis fraudati eſſent. Ideo implacabili cum gentilibus certamine conſerti, mutuis ſe cædibus hauſiſſent; niſi Triarius, concitatione illorum intellecta, multis pacaſſet verbis Cottam, & in commune ſe lucrum expoſiturum ſancte promittens, bellum inteſtinum inhibuiſſet. [*Ibid.*]

Audiens Cotta, Teium & Amaſtrin à Connacorige fuiſſe occupatas; Triarium ſine mora dimiſit, ut has ei urbes adimeret. Ipſe interim Heracleæ manens, acceptis deditiis & captivis, cætera per omnem ſævitiam adminiſtravit. Nam dum opes paſſim ſcrutatur, ne ſacris quidem pepercit. Statuas enim & imagines, tam pulchras quam multas, loco movit: quin & Herculem è foro, & ornatum ejus à pyramide, multaque alia æque miranda atque pulchra è fanis & urbe ſublata, navibus inferſit. Ad ultimum, juſſis ignem immittere militibus, multis urbem partibus ſuccendit. Ita capta & ſubacta eſt Heraclea, cum duos oppugnationem annos ſuſtinuiſſet. [*Id. cap.* 54.]

Triarius ad urbes ſibi demandatas profectus, Connacorigi (is enim proditionem Heracleæ aliarum occupatione diſſimulare animo præſumpſerat) ſecuritate abeundi facta, civitates ſub conditionibus certis recepit. [*Id. ibid.*]

Cotta, rebus quo dictum eſt modo confectis, pedeſtres copias una cum equitatu Lucullo tradidit, & ſociorum auxilia, in ſuam quæque patriam, dimiſit: ipſe vero cum claſſe abiit. Ibi navium quæ Heracleæ ſpolia vectabant, pars ſupra modum onerata haud procul à littore diſſoluta eſt; pars, aparctia vento contra flante, in vada procellis ejecta, pleraque aſportandorum excuſſit. [*Ibid.*]

Lucullus, Sornatio ad ordinandam provinciam cum 6000. militibus relicto, aſſumptis ſecum 12. millibus peditum & minus tribus millibus equitum (duas legiones & 500. equites habet Appianus) in Cappadociam eſt ingreſſus: & Ariobarzanem habens amicum, quam maximis itineribus contendit ad flumen Euphratem, qua in parte Cappadocia ab Armenia disjungitur. [*Saluſt. Hiſtor. lib.* 4. *apud Nonium, in voc.* Naves codicariæ. *Memnon, cap.* 58. *Plutarch. Appian.*]

Ex hyeme tum inflatus turbiduſque erat Euphrates: ſed quum ſub veſperam cœpiſſet unda ſubſidere, ubi diluxit, amnem ripis ſuis oſtendit clauſum. Unde incolæ Lucullum adoraverunt; quod haud temere id antea accidiſſet, fluviuſque tranſitum illi præſtaret expeditum & maturum. Traducto quoque exercitu, lætum illi oblatum eſt prodigium. Ex bobus enim Dianæ Perſicæ (quam eximie venerantur barbari trans Euphrarem colentes) ſacratis, quæ haud facile capiebantur, una ſponte ſemetipſam Lucullo præbuit hoſtiam. Qui Euphrati etiam, tranſitus cauſa, ſacrificavit taurum: & toto eo die ſtativa illic habuit. [*Plutarch.*]

Poſtero die & inſequentibus iter fecit per Sophenem. Incolas, qui dedebant ſe & prompte recipiebant exercitum, nulla re violavit. [*Id.*] ſolas ab eis exigens pecunias. nam regionum earum incolæ abhorrebant ab armis: nec dignabantur ſe medios ingerere Tigrani & Lucullo dimicantibus. [*Appian.*]

Ibi quum milites arcem, in qua ingens præda putabatur eſſe, capere vellent: *Illa arx*, inquit Lucullus, oſtendens procul Taurum, *expugnanda potius eſt; hæc præmia repoſita ſunt victoribus.* Extentis deinde itineribus Tigrim tranſgreſſus, iniit Armeniam. [*Plutarch.*]

Armeniam invadente Lucullo, Alexandra Judæorum regina in morbum difficilem incidit. Unde minor ejus natu filius Ariſtobulus, regnum affectans, noctu egreſſus uno comitante

famulo

famulo contulit se ad ea castella, quibus paterni amici erant præpositi. Conscia vero ejus conatus erat sola uxor; quam domi reliquit cum liberis. ac primum venit Agaba, ubi Galæstes erat unus è potentibus, à quo perlibenter exceptus est. [*Joseph. Antiquit. lib.* 13. *cap.* 24 *cum lib.* 1. *Belli, cap.* 4.]

Sequenti die Regina sensit Aristobuli absentiam, nec tamen statim suspicata est illum ad res novandas esse profectum. Verum postquam alii super alios nuncii venerunt, nunc hoc nunc illud castellum occupatum esse nunciantes, (nam intra quindecim fere dies 22. castella occupavit;) tum demum & regina ipsa, & gens universa in magna consternatione fuit; verita ne regno usurpato, pœnas ab illis exigeret, qui in ipsius familiares grassati fuerant. Placuit igitur uxorem ejus cum liberis in arce Templo vicina custodiri. Ad Aristobulum interim plurimi confluebant, ex novis rebus captantes utilitatem; ut jam nec strepitus deesset, nec ornatus regius. Ipse exercitum à monte Libano, & Trachonitide, & vicinis dynastis colligebat. [*Id. ibid. lib.* 13. *cap.* 24.]

Hyrcanus ergo Pontifex & seniores Judæorum Reginam adeunt, & rebus præsentibus aliquod expediri consilium postulant. Illa jubet eos facere quidquid putarent reipublicæ conducere, & præsenti facultate virium pecuniarumque uti: jam se, corporis animique vigore deficiente, rerum administrationi vacare non posse. His dictis, non multo post vita functa est. [*Ibid.*]

Post eam, regnum obtinebat senior ejus filius Hyrcanus; anno 3. Olympiadis CLXXVII. Q. Hortensio & Q. Metello (Cretico postea cognominato) Consulibus. [*Id. lib.* 14. *Antiquit. cap.* 1.] quod & mater adhuc vivens illi commiserat. Verum junior Aristobulus viribus atque authoritate præstabat. [*Id. lib.* 1. *Belli, cap.* 4.]

Quum Consules sortirentur, Hortensio bellum adversus Cretenses gerendum obvenit. Sed is urbe delectatus, & foro (in quo primum locum post Ciceronem obtinebat) Metello collegæ hanc expeditionem ultro cessit. [*Xiphilin. ex Dione.*]

Bello hoc ita decreto; qui inter Cretenses ætate & prudentia magis eminebant, ut legati Romam mitterentur consuluerunt, qui objecta crimina diluerent, & benignis verbis precibusq; Senatum placare conarentur. Viros igitur clarissimos triginta Romam legatos dimiserunt: non solum pactionum antiquarum renovationem, sed etiam pro beneficio suo gratiam, quod eorum quæstorem militesque (in superiore cum M. Antonio pugna) servassent, adepturos se sperantes. Legati Senatorum domos privatim obeuntes, ita eos sibi conciliarunt; ut quum in Senatum introducti accusationibus prudenter illi satisfecissent, atque beneficia sua & belli cum Romana potestate societatem diligenter exposuissent, in eam itum fuerit sententiam, ut Cretenses & ab objectis criminibus absolverentur & inter amicos ac socios populi Romani censerentur. Verum Lentulus, cognomento qui Spinther dictus est, decretum hoc irritum reddidit. Unde sæpius hac de re in Senatu actum est, tandemque conclusum, ut Cretenses, quod latrociniorum cum piratis fuissent participes, navigia omnia prædatoria usque ad tetrascalmum, & quotquot Romanorum captiva detinebant, Romam transmitterent. Postulatumque præterea est, ut omnes captivi, omnesque transfugæ, & obsides clarissimi numero 500. & Lasthenes qui cum Antonio pugnaverat & Panares, simul cum 4000. argenti talentis, traderentur. [*Diodor. Sicul. legat.* 35. *Appian. legat.* 30. *Dio, legat.* 37. *al.* 38.]

De his vero nullum à Cretensibus, qui essent domi, responsum Romani expectarunt: sed alterum è Consulibus statim miserunt, qui hæc reciperet, ac nisi darent, bellum eis inferret. Daturi vero illi non erant. Qui enim ab initio, prius quam hujusmodi quid ab eis exigeretur, & quam potiti essent victoria, admissum à se aliquid confiteri noluerant; quonam modo post victoriam sibi tot ac talia simul imperari sustinuissent? Id ergo cum certo Romani scirent, & suspicione futurum præcepissent, ut legati nonnullos aggrederentur pecunia corrumpere, quo bellum hoc impedirent: senatusconsulto prohibuere, ne quis eis quidquam mutuo daret. [*Dio, ibid.*]

Cretensibus de iis quæ à Senatu postulata fuerant deliberantibus, prudentiores quidem quæ jussa fuerant omnia facienda censuerunt: qui vero à Lasthenis partibus fuerunt, cum criminationibus essent obnoxii & ne Romam transmissi, supplicium paterentur sibi metuerent, multitudinem commoverunt; ut avitam libertatem tuerentur, obtestantes. [*Diodor. legat.* 35.]

Romam Cotta reversus, honore à Senatu affectus est, & *Pontici* cognomento, quod Heracleam cepisset, nobilitatus. [*Memnon, cap.* 61.]

Mithridates annum & octo menses in partibus Armeniæ demoratus, necdum in conspectum Tigranis generi sui admissus erat. Hic tamen exoratus tandem, ut coram se sistendi potestatem ei faceret, splendida cum pompa occurrit, & regali socerum magnificentia excepit. Sed triduum absque colloquio cum eo transegit: lautissimis deinde conviviorum apparatibus benevolentiam ei suam ostendit. [*Memnon, cap.* 57.] Tum in colloquio, quod habuerunt in regia arcanum, mutuas suspiciones in Metrodori Scepsii & aliorum capita lenierunt amicorum, in quos causas detorsere. [*Plutarch.*] & decies mille instructus equitibus in Pontum Mithridates remissus est. [*Memnon.*]

Lucullus agmen ad urbem adduxit, ubi Tigranis pellices & de rebus pretiosis ac charis non pauca asservari didicerat. [*Idem, cap.* 58.]

Tigrani, quod eum qui adventum Luculli primus ipsi nuntiavit tanquam turbatorem populi suspendisset, nemo postmodum detulit quicquam. Ut vero tandem sensit, Mithrobarzanem

cum

Anno Periodi Julianæ.	Annoante æram Christi.
4645	69

cum duobus (ut Appianus) vel tribus (ut Plutarchus habet) equitum millibus, & peditum ingenti numero, contra Lucullum misit; cum mandatis, ut eum ad se vivum attraheret, cæteros obtereret. [*Plutarch. & Appian.*]

Luculli copiæ partim castrametabantur, partim adhuc erant in itinere, cum speculatores ei nunciant adesse hostem. Timens igitur ne distractos & incompositos turbaret incursu suos, ad castra munienda ipse substitit. Sextilium vero legatum cum 1600. equitibus & pari fere peditum numero præmisit; jussum subsistere cum ad hostem perveniisset, donec accepisset castra esse permunita. Verum ferociter invehente se Mithrobarzane, coactus est manum conserere: quo in conflictu pugnans Mithrobarzanes cecidit; reliqui in fuga, demptis paucis, cuncti perierunt. [*Plutarch.*]

Tigranes relicta Tigranocerta, urbisque custodia fidei Mancæi commissa, obibat regionem, colligens exercitum; & ad Taurum se recipiens, eo copias omnes contrahebat. [*Id. cum Appiano.*] Cæterum Lucullus spatium ei non permittens ad se parandum, Murenam misit ad premendos & carpendos eos qui ad Tigranem conglobabant se: Sextilium alio, ut obsisteret magnæ Arabum manui, ne conjungerent se Regi. [*Plutarch.*]

Sextilius, castra ponentibus superveniens, oppressit majore ex parte Arabas. Murena Tigranem insequens aspera & arcta convalle longo agmine iter facientem, opportunitate data, adoritur. Tigranes, dimissis omnibus impedimentis, fugam capessit. Multi occumbunt, plures capiuntur Armenii. [*Id.*]

Sextilius, Mancæo intra Tigranocertam compulso, regiam mox extra mœnia sitam diripuit, urbem arcemque circumvallavit, admotisque machinis, cuniculis etiam suffodi mœnia. [*Appian.*] Ipseque Lucullus eo adveniens, urbem castris cinctam obsedit acriter; non perpessurum id ratus Tigranem, sed stimulante ira ad dimicandum descensurum. [*Plutarch.*] Sed eum gravibus incommodis affecere Barbari, non solum conjectis telis, sed etiam naphtha, quam tormentis quibusdam emittebant. Est autem naphtha ex genere bituminis, usque adeo ardens, ut omnia quibus adhæresit prorsus exurat, nec ulla re humida facile restinguatur. [*Xiphilin. ex Dione.*]

Tigranem Mithridates per legatos & litteras (ut Plutarchus; non ipse præsens, & Tigranem tum primum conveniens, ut habet Appianus) magnopere suadebat, ne signa cum Romanis conferret; sed cum equitatu tantum circumcursando agrosque vastando, ad famem eos, si posset, redigeret: quemadmodum ipse, à Lucullo pressus ad Cyzicum, sine certamine amiserat exercitum.

Tigrani junxerunt se Armenii & Gordyeni; ad hæc omne nomen Medorum & Adiabenorum excitum reges illarum gentium adduxerunt: frequentes quoque à mari Babylonico venerunt Arabes, multi item à mari Caspio Albani, & contermini illis Iberes, nec pauci ad Araxem colentium liberi populi. [*Plutarch.*] Hi partim studiis in regem & donis evocati, ut Plutarchus; partim etiam metu quodam ducti advenerunt, ut in oratione Maniliana notavit Cicero. Gravis enim atque vehemens opinio per animos gentium barbararum pervaserat, fani locupletissimi & religiosissimi diripiendi causa in eas oras Romanum exercitum esse adductum. Indeque nationes multæ atque magnæ novo illo terrore contra Lucullum sunt conciratæ.

Ut omnes istæ copiæ simul convenerunt; spe, ferocia, minis barbaricis omnia personarunt Tigranis convivia simul & consilia. Et in vitæ discrimen venit Taxiles, qui Mithridatis legatus in præsidiis ejus erat; quod sententiæ de committendo prælio repugnaret, rem inexpugnabilem arma Romana esse dictitans. Et quia Mithridates ipse per invidiam visus esset Tigranem ab insigni palma avertere, illum Tigranes non est præstolatus; ne in societatem veniret gloriæ. [*Plutarch.*] quum prius ipse misisset qui Mithridatem revocarent. [*Memn. cap. 58.*]

Sex circiter militum millia Tigranes ad tutandam urbem in qua ejus pellices asservabantur ire jussit. Quj cum eo venissent, per medium Romanorum agmen facto impetu, & exitibus ex eorum castris sagittariorum grandine intercluſis, regias concubinas & gazas periculo exemptas noctu Tigrani tutas & salvas præmiserunt. Ubi vero illuxit, Romani & Thraces, certamine cum Armeniis feliciter inito, prolixam eorum stragem fecerunt; nec pauciores vivos ceperunt quam cæciderunt. [*Memnon, cap. 58. & , ex eo correctus, Appianus.*]

Tigranes cum reliquo exercitu contra Lucullum, progressus est: perquam ægre ferens (ut aiunt) apud amicos, quod cum uno sibi Lucullo, non cum universis esset Romanis ducibus certandum. Siquidem sagittariorum & funditorum habebat 20. millia, equitum 55. gravis armaturæ peditum, partim in cohortes partim in phalangas descriptorum, 150. millia; viarum munitorum & ad alia ministeria destinatorum, 35. millia. [*Plutarch.*]

Ut Tauro superato, Tigranes simul cum toto agmine conspectus, & ipse ex edito circumsidentem Tigranocertam exercitum Romanum est contemplatus; barbara colluvies quæ in urbe erat ululatu & plausu excepit Regis conspectum, Romanisque ex muro minitans commonstravit Armenios. [*Plutarch.*]

Lucullus, Murena cum sex millibus peditum ad continuandam Tigranocertæ obsidionem relicto, secum 24. cohortes, (in quibus legionarii non amplius decem millia erant) universum equitatum, funditores & sagittarios ad mille, adversus Tigranem ducens, apud flumen in campo spatioso consedit. [*Id.*] Confestim vero Tigranes, ut Romanorum exilitatem vidit

castrorum,

Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia.

castrorum, superba per contemptum de iis verba jecit: *Si legati sunt hi, multi sunt; sin hostes, perpauci.* [Memnon, cap. 59. Plutarch. Appian. & Xiphilin. ex Dione.]

Transmissurum flumen Lucullum quidam duces admonuerunt, cavendam illam diem, quæ ex nefastis (quas atras vocant (erat una. Illa enim die exercitus Cepionis fuerat à Cimbris in conflictu oppressus. Hic vero occurrens; *Pugnemus ergo*, inquit, *hoc strenue, ut hanc diem quoque ex nefasta & tristi festam lætamque Romanis reddamus.* Fuit illa pridie Non. Octobr. [*Plutarch. in Lucullo, & Camillo, & Apophthegmat.*] ut annus quidem Romanus tunc agebatur: in Julianum vero Quintilem sive Julium mensem incurrens; ineunte 4. anno Olympiadis CLXXVII. ad quem à Phlegonte pugna hæc recte est relata.

Cum à cataphractis maxime sibi metuerent Luculli milites, bono eos jussit esse animo: plus enim in spoliandis iis fore laboris, quam in vincendo. Primusque ad tumulum aggressus, cum motum videret barbarorum, exclamavit: Vicimus ô commilitones. [*Plutarch. in Apophthegmat.*] Dextro vero Tigranis cornu statim in fugam acto, mox inclinatio fit in proximo; dehinc terga vertunt omnes. Grandem itaque & præcipitem Armenii fugam capessunt; & pro hominum numero cædes sequitur. [*Memnon. cap. 59.*] Romanis armillas & torques calcando per 120. stadia cædem continuantibus, donec nox supervenit. Qui tum demum reversi, spoliabant cadavera: quod fieri ante cædem peractam Lucullus edicto vetuerat. [*Appian.*]

Cæsa è Tigranis copiis quinque millia, & his plures captos, præter cæteram hominum colluviem, Phlegon narrat. Triginta millia hominum in eo bello cæsa, referuntur: ut ait Orosius. [*lib. 6. cap. 3.*] Pedites cecidisse, inquit Plutarchus, supra centum millia perhibentur, equitum pauci plane effugisse. Ex Romanorum exercitu centum vulnerati, quinque desiderati. Antiochus philosophus in Commentario de Diis hujus pugnæ mentionem faciens, negat à sole visam parem. Strabo in libris Historiarum ipsos Romanos commemorat puduisse, & semetipsos desisse, quod in ejusmodi mancipia induissent arma. Livius nunquam Romanos signa cum hostibus contulisse tanto numero inferiores. Neque enim vigesimam propemodum partem, imo nec minorem, æquarunt victores victorum. [*Plutarch.*]

Si 18 millia militum habuisse Lucullum cum Eutropio, Sexto Rufo & Jornande dicamus: numerus ille per 20 multiplicatus, 360 millia efficiet. Tribuantur jam Tigrani, *peditum* non 150 cum Plutarcho sed 250 cum Appiano millia, *equitum* non 50 cum Appiano sed 55 cum Plutarcho millia; addanturque ex eodem Plutarcho, *sagittariorum* 20, & calonum 35 millia: eadem 360 millium emerget summa. Quæ si admittenda: longe infra verum & Phlegontis calculus ille fuerit, qui peditum 40, equitum 30 millia; & Memnonis, qui utrorumque simul 80 tantum millia Tigranis assignat exercitui. ut & supra verum, illa quæ apud Eutropium legitur numeratio: *Regem cum 600 millibus clibanariorum & 100 millibus sagittariorum & armatorum veniisse.* Clibanarii autem sunt, *equites cataphracti, ferrea omni specie*, ut à Salustio hîc sunt descripti: (libro Historiarum 4. à Nonio, in voc. *cataphracti*, citato:) quorum in Tigranis exercitu XVII. tantum millia fuisse, ad Senatum scripsit ipse Lucullus; testante Plutarcho. Ut in immani illo DC millium numero, vitio manifesto laborare Eutropium, nullum possit esse dubium. In Sexti Rufi Breviario, 7500 tantum clibanarii; sagittariorum vero 120 (al. 130) millia numerantur.

Tigranes initio statim vix 150 equitibus comitatus effuso cursu ad castellum quoddam fugam arripuit. Filium quum videret in eadem fortuna, detractum ex capite diadema & tiaram illi profusis lachrymis tradidit; alia via jubens, siqua posset, ut seipsum servaret. Adolescens, quia regni insignia non audebat capessere, fidissimo amico ea servanda dedit: qui forte captus atque ad Lucullum est attractus. Atque ita inventam Tigranis tiaram vittasque milites Lucullo dederunt. [*Memnon. cap. 59. & Plutarch. cum Orosio, lib. 6. cap. 3. & Xiphilino, in epitome Dionis.*] Lucullus vero, signis retro Tigranocertam versus motis, majore conatu in obsidionem incubuit. [*Memnon. ibid.*]

Ad pugnam non properavit Mithridates, solita Lucullum cautione & productione bellum ratus administraturum: ideoque accersitus, lente ad Tigranem pergebat. Ac postquam primum in paucos Armenios incidit in via, qui perculsi metuque exangues recipiebant se, conjecit aliquid. Ut plures jam exuti & vulnerati occurrerunt, audita clade, Tigranem quæsivit. Quem quum desolatum & abjectum offendisset, non insultavit ei vicissim; verum ex equo desiliit, deploratisque communibus calamitatibus, regium comitatum qui ipsum sequebatur dedit illi, eumque in futurum confirmavit. [*Plutarch.*] Fiducia ei addita, ornatum quoque regium, adsueto non viliorem, circumposuit. Exercitus etiam colligendi proposuit consilium (cum & ipse manum non contemnendam haberet) ut victoriæ damna bello recuperaturo. Tigranes autem, plus virtutis & prudentiæ illi tribuens, & magis Romanorum bellis, idoneum existimans, omnia Mithridati permisit. [*Memnon. cap. 59.*]

Mancæus, ex Tigranocerta suorum clade conspecta, universos Græcos milites mercenarios exarmavit, ut suspectos: qui veriti ne comprehenderentur, arreptis fustibus congregati & incedebant & quiescebant. Mancæo vero cum armatis barbaris eos invadente, obvolutis veste brachii vice clypei, audenter in eos fecerunt impetum: & quotquot occidissent, eorum arma statim inter se partiebantur. Quumque satis armorum viderentur nacti pro tempore, occupatis aliquot turribus quibus distinguebantur mœnia, vocabant ad se Romanos obsessores, &

1. *Visser. Annal. p. post.*

ıscendentes recipiebantur intra mœnia. Ita Appianus; & ab eo minime dissentiens Plutarchus. Ex peregrinis urbem inhabitantibus majorem partem fuisse Cilicas, eosque orta inter ipsos & Armenios seditione, Romanos noctu introduxisse, atque hos, præter ea quæ Cilicum erant, omnia diripuisse; in libro 35. affirmat Dio. Mithridatis vero, vel Tigranis potius, duces, desperata rerum summa, salutem pactos, Lucullo urbem dedisse, Memnon tradit. [*cap.* 59.]

Lucullus Tigranocerta potitus, thesauros Regis qui ibi erant cepit; urbem militibus dedit diripiendam: in qua, præter cæteras opes, octo millia talentûm pecuniæ signatæ sunt inventa. Sed & 800 drachmas in singulos insuper de præda divisit. Quum repertos in urbe accepisset multos scenicos, quos undequaque conquisierat Tigranes dedicaturus theatrum quod extruxerat, his ad ludos & spectacula & triumphalia est usus. [*Plutarch.*] Multas potentissimorum conjuges captas ab omni injuria custodivit: atque eo facto maritos earum sibi conjunxit. [*Dio, lib.* 35.] Græcos, præbito viatico, remisit in patrias suas: Cappadoces quoque & Cilices & alii barbari qui eo commigrare coacti fuerant, postliminio domum redire permissi sunt. Itaque accidit ut una urbe convulsa (opus enim adhuc semiperfectum Lucullus subvertit, exiguumque pagum reliquit) multæ receptis civibus suis instaurarentur; à quibus ut bene de ipsis meritus & conditor est cultus Lucullus. [*Plutarch. cum Strabone, in fine lib.* 11. *pag.* 532. *& lib.* 12. *pag.* 539.]

Tunc ad Lucullum totius pene Orientis supplices venere legati. [*Oros. lib.* 6. *cap.* 3.] Sophenorum gens ei se adjunxit. Antiochum regem Commagenæ (quæ Syriæ regio est, ad Euphratem & Taurum sita) Alchaudonium Arabiæ regulum, aliosque nonnullos per legatos secum pacisentes in fidem recepit. Multas quoque Armeniæ partes sibi adjunxit. [*Plutarch. & Dio, lib.* 35.]

Q. Metellus ad Creticum bellum cum tribus legionibus profectus, manu cum Lasthene ad Cydoniam urbem conserta, victor Imperator est appellatus: totamque insulam igni & ferro populatus, Cretenses intra castella & urbes compulit. [*Florus, lib.* 3. *cap.* 7. *Phlegon, Olymp.* 174. *ann.* 4. *apud Photium. Appian. legat.* 30.] nulla fœderis, si quando id ei obtendebatur, ratione habita. [*Dio, lib.* 36.]

Ptolemæo Auletæ nata est filia Cleopatra, postrema ex Macedonum stirpe Ægyptiorum regina: siquidem 39 annos vixit; testante Plutarcho, *in Antonio.*

Tigranes & Mithridates, obeundo regiones, alium colligebant exercitum: cujus præfectura Mithridati est credita. [*Plutarch. & Appian.*]

Magadates, qui Tigranis nomine Syriæ cum exercitu per annos 14 præfuit, exercitum illum in sui regis auxilium abduxit. Unde Antiochus, Antiochi Pii & Selenæ filius, qui quod in Asia esset educatus *Asiatici* cognomentum obtinuit, in regnum Syris non invitis sese insinuavit. Nec Lucullus, qui Tigranem recens acquisitis terris expulit, Antiocho avitam possessionem invidit. [*Appian. in Syriac. pag.* 118, 119. 133.] Lucullum vero Syria & Phœnice Tigranem expulisse, sub finem libri XI. scribit Strabo: & ab eodem Lucullo, victo Tigrane, Antiochum Cyziceni filium (vel ex filio nepotem potius) regem Syriæ fuisse appellatum, donec quod Lucullus dederat Pompeius postea adimeret; apud Justinum [*libro* 40. *cap.* 2.] legimus. Inter acceptum vero & ademptum illi regnum, annorum quatuor interfuit spatium.

Tigranes & Mithridates legatos, qui auxilia peterent, tum ad alios vicinos miserunt, tum ad Arsacem Parthum: Romanos apud eum traducentes, eosque, si victoriam obtinuissent contra se ab aliis destitutos, in ipsum quoque arma statim versuros, dicentes. [*Dio, lib.* 35.]

Arsaces hic, communi Parthicorum regum appellatione ita dictus, proprio nomine *Pacori* quidem à Xiphilino, *Phradatis* vero à Memnone nuncupatur. Et superiore quidem anno, qui 3. Olympiadis CLXXVII. fuit, Sinatruci regi Parthorum defuncto successisse *Phraatem*, à Phlegonte Tralliano habetur traditum. [*in Photii Bibliotheca, cod.* 97.] Verum serius *Phraatem* Deo quidem *Arsaci*, Appianus vero *Sintrico* successisse docet: uti suo loco videbimus. Et hunc ipsum Arsacem imperio tum potitum, quum ante sexennium bellum hoc Mithridatis tertium est inceptum, verba hæc illius in epistola ad eundem (de qua paulo post) satis indicant. TE *remoto procul, omnibus aliis obnoxiis, rursus tamen bellum cœpi.* Unde proprium *Arsacis* hujus nomen *Sintricum* sive *Sinatrucem* fuisse concludimus.

Arsaces vero iste Tigrani, ob recens bellum de controversa quadam regione ab eo motum, irascebatur: sed ea regione Tigranes jam illi cessit: atque ut cum magnis convallibus Mesopotamia etiam & Abiabene ditioni suæ permitterentur, pro societatis præmio Parthus expectavit. Lucullus vero, de legationibus Tigranis ac Mithridatis ad Arsacem missis factus certior, ipse quoque nonnullos ex sociis ad eundem ablegavit; minas ei si illos auxiliis juvare, promissiones autem, si Romanorum rebus studere maluisset, præponentes. Cumque à Luculli legatis urgeretur, ut aut sibi auxiliaretur, aut spectator saltem esset certaminis; ille, utrique parti societatem clam pollicitus, neutri præstitit. [*Memnon, cap.* 60. *Plutarch. & Appian. & Dio, lib.* 35.]

Ex reliquiis libri 4. Historiarum Salustii, supereſt adhuc hac de re integra Mithridatis ad Arsacem epistola: ubi illam *iram in Tigranem recentis belli* in rem ipsius ita convertit. *Ille enim obnoxius, qualem tu voles, societatem accipiet.* & insignem illam de eo reportatam à Romanis victoriam ita elevat. *Quia multitudinem arctis locis pugna prohibuere, imprudentiam Tigranis*

pro

Anno Mundi

Anno Periodi Julianæ.

Annotate æram Christia

pro victoria ostentant. deinde contra Romanos ita illum concitat. *Tu vero, cui Seleucia maxuma urbium regnumque Persidis inclytis divitiis est, quid ab illis, nisi dolum in præsens, & postea bellum expectas? Romani in omnes arma habent, acerruma in eos quibus victis spolia maxuma sunt: audendo & fallendo, & bella ex bellis serendo, magni facti, per hunc morem extinguent omnia, aut occident. quod difficile non est, si in Mesopotamia, nos Armenia circumgredimur exercitus sine frumento, sine auxiliis, &c. teque illa fama sequetur auxilio profectum magnis regibus, latrones gentium oppressisse. Quod uti facias monco, hortorque: neu malis pernicie nostra unum imperium prolatare, quam societate victor fieri.*

Ubi de rebus ad Heracleam à M. Cotta gestis siniſtra fama Romam pervenit, in publico erat odio: invidiamque tantæ ei opes adaugebant. Cujus declinandæ causa; pleraque in ærarium spolia retulit: tametsi nihilo mitiores in se Romanos hoc efficeret, dum è plurimis eum pauca referre persuasum haberent. Captivos etiam Heracleæ statim dimittendos decreto publico scierunt. [*Memnon, cap. 61.*]

Thrasymedes insuper, Heracleensium unus, pro concione Cottam publice accusavit; & civitatis suæ erga Romanos benevolentiam commemoravit: &, si quid ab hac remiserint, non civitatis voluntate, sed magistratuum fraude & adversariorum vi factum fuisse ostendit. Miserabili etiam querela ob oculos posuit urbis inflammationem, utque omnia in suum commodum Cotta converterit, cum lamentis & fletu, commemoravit. Accesserat captivorum quoque multitudo, viri & matronæ cum liberis, lugubribus vestimentis amicti, & supplices, cum ejulatu prætendentes manus. Romanorum vero optimatibus ad commiserationem casus illius inflexis, progressus in medium Cotta, ubi pauca lingua patria disseruisset, resedit: & exsurgens Carbo; *Nos*, inquit, *Cotta, capiendam tibi non excindendam urbem demandavimus.* & post eum alij consimili in Cottam criminatione sunt invecti. Multis igitur exilio dignus videbatur. Moderatione tamen adhibita, latum ei clavum abrogabant. Heracleensibus vero agrum & mare & portus restituerunt: rogatione perlata, ut nemo horum servituti addiceretur. [*Id. ibid.*]

Thrasymedes, his confectis, plebem remisit in patriam: ipse vero, cum Brithagora & Propylo Brithagoræ filio, per aliquot annos Romæ subsistens, quæ patriæ usus exigeret administravit. [*Id. cap. 62.*]

Cum Lucullus Tigranem non insequeretur, sed ei evadendi omnino otium concederet; non ab aliis tantum sed à suis quoque civibus reprehensus est, quod debellare nolnisset, quo diutius cum imperio esset. Ideoque præfectura (quæ ei commissa fuerat) Asiæ proprie ita dictæ, Prætoribus est assignata. [*Dio, lib. 35.*]

Lucullus ad Gordyenos profectus, regis ipsorum Zarbieni (qui, ob societatem cum ipso clam initam, à Tigrane necatus fuerat) exequias celebravit. Pyræ, veste & auro regali & Tigranis instructæ spoliis, ipsemet subdidit facem, ac libamina cum amicis & necessariis illius infudit; amicum quoque suum & socium populi Romani appellavit. Ad hæc monumentum jussit ei sumptuosum, ex thesauris regiis faciendum locari. Unde Gordyenorum gens ita fuit in Lucullum animata, ut, relictis sedibus suis, illum sequi cum liberis & conjugibus vellent. [*Plutarch.*]

In Zarbieni regiis aurum & argentum multum est repertum. Frumenti in horreis decies trecenta millia medimnum condita erant. Ita & miles auctus est; & Lucullo fuit ingenti honori quod, ne teruncio quidem ex ærario accepto, bellum ipsius belli sumptibus sustineret. [*Id.*]

Hic Arsacis regis Parthorum legati eum adierunt, amicitiam & societatem petentes. Fuit id Lucullo haud ingratum: qui invicem Secilium (sive Sextilium potius) ad Parthum misit. Arsaces, suspicatus hominem bello clarum non tam pacti nuper initi causa quam ut regionem copiasque suas exploraret, missum, Romanis auxilia nulla suppeditavit. ita tamen ut ne contra illos quicquam etiam moliretur; sed in medio sese partium contineret. [*Id. cum Dione, lib. 35.*]

3936 Cum fluctuantem eum consilio, poscentemque clam societatis à Tigrane præmium Mesopotamiam, Lucullus dicidisset; Tigranem & Mithridatem statuit ut adversarios confectos transilire, & periclitari. Parthorum vires, atque expeditionem in eos movere. Itaque in Pontum ad Sornatium legatum suum & alios misit litteras, ut copias quæ illic erant adduceret; quasi ex Gordyene in Parthos signa moturus. Sed illi contumaces milites nullis blandimentis vel imperio movere poterant; vociferantes, neque illic permansuros se, sed relicto sine præsidio abituros Ponto. Hæc ad Lucullum relata, etiam quos secum ipse habebat milites corruperunt; ob divitias jam & delicias languescentes ad militiam, & otium quærentes. Ut vero Ponticorum illorum acceperunt ferociam, viros appellaverunt, imitandosque jactaverunt; multis enim factis missionem se & requiem meritas. Atque ita Lucullus expeditionem Parthicam deponere coactus est. [*Plutarch.*]

Cum insula Delus in Ægeo mari posita, quo omnes undique cum mercibus atque oneribus commeabant, referta divitiis, parva, sine muro, nihil tamen timeret; (ut apud Ciceronem est, in oratione pro lege Manilia:) Athenodorus pirata illius incolas captivos abduxit, atque Deorum ipsius signa destruxit. Caius vero Triarius urbis ruta cæsa instaurans, Delum muro cinxit. ut in 5. Chronicorum suorum libro, ad annum 4. Olympiadis CLXXVII, notavit Trallianus Phlegon. [*in Bibliotheca Photii, cod. 97.*] 4646 68

1. *Vsser. Annal. p. post.*

Mithridates opidatim instruxit armorum fabricas, & delectus habens, conscripsit ferme omnes Armenios: ex quibus selectis fortissimorum 70 millium peditum, & dimidio equitum, reliquos dimisit. Hos vero in turmas & cohortes digestos proxime disciplinam Italicam tradidit exercendos viris Ponticis. [*Appian.*]

Eo anno quo Consulatum Q. Marcius Rex solus gessit, Lucullus media jam æstate, (prius enim propter frigus in hostium fines invadere nequaquam potuerat) cum exercitu adversus Tigranem profectus est. Postquam superavit Taurum & campos vidit virentes, exanimatus est: adeo sunt illic ex algore serotina tempora. Attamen descendit in campos, ac duobus vel tribus præliis coortos in ipsum Armenios fudit. [*Plutarc. cum Dione, lib. 35.*] Dum Mithridates enim peditatum omnem & partem equitatus in colle contineret; cum reliquo Tigranes Romanos frumentatores adortus, victus est. unde postea securius frumentabantur, etiam ex locis Mithridati propinquis, & castra admoverunt propius. [*Appian.*] captoque qui comportatus Tigrani fuerat commeatu, quam ipsi extimescebant, affuderunt inopiam hostibus. [*Plutarch.*]

Inde aliquam regionis partem Lucullus vastavit, ut barbaros eam defendentes ad pugnam eliceret: quumque nihil illi moverent, ad ipsos contendit. Ibi tum equitatus hostilis gravitet equitatum Romanum premebat, nemine cum peditatu manum conserente: statimque ubi Lucullus scutatis suis equitatui succurrebat, terga ostendebant. neque tamen cladem ullam accipiebant, sed sagittis in insequentes à tergo emissis, multos mox interimebant, multos vulnerabant. Ea vulnera, gravia difficiliaque sanatu erant. Nam duplices erant sagittis cuspides, & ita quidem adfixæ, ut sive manerent in corporibus tela, sive extraherentur, interitum eis celerrimum adferrent. Intus enim ferrum alterum relinquebatur; quod nihil haberet, quo retraheretur. [*Dio.*]

In Creta, quum Lasthenes dux Cydoniæ à Q. Metello proconsule obsessus Cydoniæ Gnosum inde profugisset; Panares alter urbis illius dux, salutem suam pactus, Cydoniam Metello tradidit. Gnosum deinde circumsidente Metello, Lasthenes domum opibus repletam succendit, & Gnoso aufugit. [*Appian. legat. 30.*] Gnosus, Lyctus, Erythræa, & aliæ plurimæ civitates à Metello expugnatæ sunt. [*Liv. lib. 99. Florus, lib. 3. cap. 7. Appian. legat. 30.*] Cretenses vero obsidione Metelli ad ultimam usque penuriam compulsi, sua jumentorumque suorum urina sitim sedare coacti sunt. [*Valer. Maxim. lib. 7. cap. 6.*]

Lucullus exercitum ad Tigranis regiam convertit Artaxata, ubi parvi liberi & conjuges ejus erant. Quod ille non ferens, castris motis quarto die prope Romanos consedit; medium capiens Arsamiam amnem, quem transire necesse erat petituris Artaxata Romanis. [*Plutarch.*]

Lucullus postquam diis suis sacrificavisset, quasi certus de victoria, exercitum traduxit. Duodecim cohortibus in fronte positis, reliquos, ne circumvenirentur, in subsidiis collocavit. Multi enim & delecti equites stabant in hostium adversa acie; ante quorum signa sagittis ex equo utentes Mardi & Iberes hastati erant, quibus Tigranes præcipuè inter externos milites ut pugnacissimis fidebat. Nihil est ab illis tamen editum præclari. Paulisper cum equitatu Romano velitati non tulerunt impetum legionum: verum hinc inde fuga divulsi, equitem ad insequendum traxere. [*Idem.*]

Simulatque hi dissipati sunt, provehentibus Tigranis equitibus, videns splendorem & multitudinem eorum Lucullus, subtimuit. Itaque equitem à consectandis hostibus revocavit. Interim ipse satrapis cum præstantissimo quoque sibi oppositis occurrit primus: quos, antequam manus conserere possent, consternatos pepulit. Ex tribus regibus, qui simul in hâc acie fuerunt, fœdissime fugit Ponticus Mithridates; qui ne clamorem quidem sustinuit Romanorum. Hi quum per longum spatium tota nocte hostium tergis inhærerent; non solum trucidandis, verumetiam capiendis, pecuniaque & præda agenda ac ferenda fatigati sunt. Livius author est priore prælio plures fuisse, in hoc nobiliores hostes captos & cæsos. [*Id.*]

Piratæ his diebus latius quam prius per omnia sparsi maria, non tantum intercipientes navium commeatus sed etiam insulas provinciasque vastantes, in immensum augebantur: ita ut navigatio Romanis toto orbe victoribus sola tuta non esset. [*Plutarch. in Pompeio. Appian. in Mithridat. Dio, lib. 36. Eutrop. lib. 6. Oros. lib. 6. cap. 4.*] Quod altero ab hinc anno ita illis in memoriam revocavit Cicero, in Oratione pro lege Manilia. *Quam provinciam tenuistis à prædonibus liberam per hosce annos? quod vectigal tutum vobis fuit? quem socium defendistis? cui, præsidio classibus vestris fuistis? quam multas existimatis insulas esse desertas? quam multas aut metu relictas, aut à prædonibus captas urbes esse sociorum? Sed quid ego longinqua commemoro? Fuit hoc quondam, fuit proprium populi Romani, longe à domo bellare, & propugnaculis imperii sociorum fortunas, non sua tecta defendere. Sociis vestris ego mare clausum per hosce annos dicam fuisse; cum exercitus nostri Brunduſio nunquam nisi summa hyeme transmiserint? Quid, ad nos cum ab exteris nationibus venirent, captos querar; cum legati populi Romani redempti sint? mercatoribus tutum mare non fuisse dicam; cum duodecim secures* (duobus videlicet prætoribus, Sextilio & Bellino, captis; ut docet Plutarchus) *in prædonum potestatem pervenerint? Quid aut Colophonem aut Samum, nobilissimas urbes, innumerabilesque alias captas esse commemorem; cum vestros portus, atque eos portus quibus vitam & spiritum ducitis, in prædonum fuisse potestate, sciatis?* &c. *An tum imperium esse hoc videbatur; cum populi Romani legati, prætores, quæstoresque capiebantur? cum ex omnibus provinciis commeatu &*

privato

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia-

privato & publico prohibebamur? cum ita clausa erant nobis omnia maria, ut neque privatam rem maritimam neque publicam jam obire possemus? Hæc eleganter ille, ut omnia.

Piratæ isti Ciliciam, cognomine asperam, commune omnium faciebant receptaculum, ceu belli sedem præcipuam. Habebant quidem passim castella, arces, desertas insulas, stationesque occultas navium; sed potissimum excurrebant ex hac parte Ciliciæ aspera importuosaque, & altissimis assurgente cacuminibus, unde ab omnibus communi nomine appellabantur *Cilices*; quod malum id ortum in Cilicia, in societatem Syros, Cyprios, Pamphylios, Ponticos & ferme omnes Orientales gentes pertraxit. qui propter diuturnitatem belli Mithridatici, malentes inferre damna quam perpeti, mari terram mutarunt: ut brevissimo tempore exorta sint eorum multa millia. [*Appian. pag.* 234.]

Habebant illi navigia prædatoria supra mille, & urbes à se captas 400. Inviolata & intacta ante id fana adorti expilarunt; Clarium, Didymæum, Samothracium: *Telluris* apud Hermionam, *Æsculapii* apud Epidaurum, *Neptuni* in Isthmo, Tænaro & Calauria, *Apollinis* in Actio & Leucade, *Junonis* in Samo, Argis & Leucanio. Peregrina sacra in Olympo faciebant, & mysteria quædam peragebant arcana: quorum illa quæ Mithræ sive Solis dicebantur, postea manserunt, primum ab illis monstrata. Majorem in modum Romanis insultabant. Ubi quis captus civem Romanum se esse clamavit, & nomen edidit; trepidare se fingentes, femora percutiebant, & genibus ejus accidebant, suppliceque ut veniam daret precabantur. Cumque ille abjectos bona fide & supplices arbitraretur: alii calceos ei inducebant, alii toga velabant; ne ultra scilicet ignoraretur. Ubi ad eum modum diu hominem illuserant & deriserant; postremo admotis medio in salo scalis descendere & abire illæsum jubebant: qui nollet, hunc ipsi præcipitatum demergebant. [*Plutarch. in Pompeio.*]

1517 Sub æquinoctio autumnali graves tempestates nec opinantem Luculli exercitum corripuerunt. Ningebat fere; & quum serenum esset, pruina cum gelu infesta erat. Unde equis erant amnes ex immodico frigore parum potabiles; ruptaque glacies & nervos equorum asperitate incidens ægre permeabiles efficiebat. Tractus fere nemorosus saltuosusque rigabat eos assidue ex nive in itinere effusa: atque incommode locis humidis pernoctabant. Primum igitur precibus ad Lucullum per tribunos agebant, deinde tumultuosius coibant, & per tentoria noctu conclamabant: quod esse seditiosi exercitus signum apparebat. Lucullus vero obnixe sed frustra obsecrabat: obtestans eos hactenus ut animos obfirmarent, dum Armeniorum Carthagine capta infestissimi hostis opificium delevissent. Hannibalis enim Pœni consilio (ut supra ad annum Periodi Julianæ 4526. est dictum) Artaxata fuisse condita, fama tenebat. Ubi vero nihil profecit, retro Lucullus signa movit. [*Idem in Lucullo.*] Quem exercitus Romani regressum ita in oratione pro lege Manilia excusare conatur Cicero. *Noster exercitus, etsi urbem ex Tigranis regno* (Tigranocertam) *ceperat, & præliis usus erat secundis; tamen nimia longinquitate locorum, ac desiderio suorum commovebatur. Hic jam plura non dicam. fuit enim illud extremum, ut ex iis locis à militibus nostris reditus magis maturus, quam processus longior quæreretur.*

Lucullus per Armeniam in Mesopotamiam regressurus, aliis jugis trajecto Tauro in regionem Mygdonicam descendit, munificam & apricam: in qua urbs ampla & populosa erat, Nisibis barbaris, Græcis Antiochia Mygdonica appellata. [*Id. ibid. cum Orosio lib.* 6. *cap.* 3.]

Eam urbem Macedones condiderant. [*Joseph. lib.* 20. *cap.* 2.] Parthis vero, cum reliqua Mesopotamia, Tigranes jam ademerat; thesauroque in ea suos cæteraque multa reposuerat. Duplici muro lateritio cincta erat, magnæ crassitiei; fossaque magnæ altitudinis circundabatur, ut neque concuti murus neque subrui posset. [*Dio, lib.* 35.] Præerat ei authoritate Tigranis frater Guras; arte & solertia machinali Callimachus, is qui Amisi plurimum negotii exhibuerat. [*Plutarch.*]

Castris prope urbem positis, omne genus oppugnationis Lucullus adhibuit. [*Id.*] Initio autem hyemis, quum barbari se victores Romanosque jamjam decessuros existimantes, negligentius nonnihil sese gererent: noctem Lucullus nactus, in qua neque Luna fulgebat, & imber ingens cum tonitribus coortus erat, ut neque cernere barbari neque audire quicquam possent, atque ob id exteriorem murum fossamque in medio actam, paucis ibi relictis, deserterent; ab omni parte murum aggressus est. Cumque per aggeres in eum haud difficulter evasisset, obtruncatis nullo negotio custodibus, qui ibi pauci relicti fuerant, partem fossæ aliquam (ante enim barbari pontes dejecerant) ingesta terra æquavit: quum ab hostibus neque sagittis neque igne ob vim pluviarum lædi posset. Fossa superata, urbem ipsam statim cepit: neque enim erant interiora mœnia admodum valida, quod exterius obductis fidebant. [*Dio.*]

Eos qui in arcem confugerant, fide data acceptaque, recepit. [*Id.*] In quibus Tigranis fratrem Guram, in potestatem ejus se dedentem, comiter habuit: Callimachum vero non audivit, quamvis grandis pecuniæ se reconditos thesauros profiteretur proditurum, verum in vinculis haberi imperavit ad pœnas pendendas; quod inflammata Amisenorum urbe, gloriam sibi & benignitatis erga Græcos materiam declarandæ præcidisset. [*Plutarch.*] Multa deinde accepta pecunia, Nisibi Lucullus hyberna habuit. [*Dio.*]

Interea qui Romæ in concionibus dominabantur, per invidiam Lucullum criminabantur imperii & pecuniæ aviditate bellum ducere: unum propemodum Ciliciam, Asiam, Bithyniam, Paphlagoniam, Galatiam, Pontum, Armeniam, omnes denique provincias usque ad Phasim

obtinere; nunc vero etiam Tigranis regias deprædatum, quasi ad exuendos reges foret, non ad debellandos missus. Id enim unum ex prætoribus dixisse aiunt L. Quintium: à quo potissimum impulsus populus Romanus provinciæ successores mittendos Lucullo scivit, multosque milites qui sub eo meruerant dimittendos. [*Plutarch.*]

In castris vero res ejus maxime evertit P. Clodius, homo insolens, summæque dissolutionis & audaciæ: frater uxoris Luculli, cum qua vulgatum erat lascivissima muliere stupri cum consuetudinem habuisse. Hic, quum multis ob mores suos inferior primum quem cupiebat locum apud Lucullum non teneret, Fimbrianos (sive Valerianos) milites, in eum concitavit: eos nimirum quos ante Fimbria induxerat ut L. Valerium Flaccum Consulem occiderent, ac se ducem caperent. Iidem à Clodio jam seducti, Lucullum ducem nec in Tigranem nec in Mithridatem sequi volebant: sed hyemis prætextu in Gordyene tempus traducebant, alium aliquem imperatorem ad succedendum Lucullo venturum expectantes. [*Idem.*]

Dum Nisibim Lucullus obsideret, Tigranes ad eam, quam inexpugnabilem esse existimabat, defendendam se non convertit: sed, Mithridate propriam in regionem misso, ipse in Armeniam suam contendit; ubi L. Fannium resistentem sibi obsedit, tantisper dum Lucullus re cognita auxilio illi proficisceretur. [*Dio, lib.* 35.]

Mithridatem, in Pontum ad regni sui reliquias profectum, sequebantur propriorum quatuor millia, & totidem accepti à Tigrane. [*Appian.*] Cum quibus ille alteram Armeniam cæteraque regiones invadens, multos Romanorum in iis regionibus vagantes ex improviso adortus interfecit, nonnullos prælio victos cæcidit, & pleraque loca magna celeritate recepit. Benevolentia enim illi homines erga Mithridatem affecti erant, tum quod suæ esset gentis, tum ob paternum ejus regnum: iidemque Romanos odio habebant, partim quod peregrini essent, partim quod à præfectis eorum male tractarentur: itaque Mithridati libenter accesserunt. [*Dio.*] Quo referendus & ille Ciceronis locus in Oratione Manilia. *Mithridates & suam manum jam confirmarat, & eorum qui se ex ejus regno collegerant; & magnis adventitiis multorum regnum & nationum copiis juvabatur. Hoc jam fere sic fieri solere accepimus, ut regum afflictæ fortunæ facile multorum opes alliciant ad misericordiam: maximeque eorum, qui aut reges sunt, aut vivunt in regno; quod regale iis nomen magnum & sanctum esse videatur. Itaque tantum victus efficere potuit, quantum incolumis nunquam est ausus optare.*

Mithridates M. Fabium, ducem à Lucullo iis in locis relictum, vicit: magnopere usus auxilio Thracum, qui, quum antea sub ipso stipendia fecissent, tum cum Fabio militabant; itemque servorum qui in castris Romanorum erant. [*Id. cum Appiano.*]

Primum Thraces à Fabio speculatum missi, quum nihil sani renuntiassent, isque incautius progressus in Mithridatem inopinato incidisset; Thraces quoque Romanos adorti sunt. Unde in fugam versus est Fabius, quingentis in ea pugna occisis. Fabius deinde, liberatis servis quotquot castra sequebantur, rursus dubio marte pugnavit: donec servis libertatem Mithridate deferente, ipsi in prælio eum adjuverunt. periissentque haud dubie Fabiani omnes; nisi Mithridates saxo ictus in genu, & telo sub oculo saucius, elatus celeriter fuisset è prælio. Dum barbari enim, de Regis salute soliciti, per multos dies à pugna cessarent; Fabio cum suis in tutum locum perfugiendi spatium concessus est. Curabant autem regem Agari, gens Scythica, remediis confectis è serpentum virulentia: qui propterea semper sequebantur comitatum regium. [*Id. inter se collati.*]

Fabius deinde Cabiris inclusus oppugnatusque, à C. Triario servatus est. Is enim quum ex Asia ad Lucullum iter eâ faciens rem gestam accepisset, coacta ex iis qui aderant quam maxima poterat manu, Mithridatem, totum exercitum Romanum adversus se venire putantem, adeo terruit; ut, prius quam in conspectum ejus veniret, castra movere cogeret. Unde Triarius audacior factus, usque in *Comagenos* (vel *Comana* potius, in Cappadocia; de quibus, in sequentibus, Dio) fugientem insecutus, ibi vicit. Castra habebat Mithridates ex altera ejus fluvii parte qua Romani accedebant. Eos ut ex itinere fessos aggrederetur, ipse prior occurrit: reliquos inter prælium per alium pontem invadere jussit. Quum diu æquo marte certatum esset, pons abruptus, quod multi confertim per eum transire contenderent, Mithridatem subsidiis spoliavit, perturbavitque. Ab hoc conflictu utrique (hyems enim jam erat) se in castella sua receperunt, & quieti dederunt. [*Dio, lib.* 35.]

Aulus Gabinius tribunus plebis sententiam tulit, ut ex iis qui consulatum gessissent, unus quispiam deligeretur imperator contra piratas omnes cum plena potestate; imperiumque ei esset ad triennium, & uteretur copiis amplissimis ac multis legatis. incertum summissusne in hoc ipsum à Pompeio (quem tamen non nominaverat) an studio gratiæ ab eo ineundæ adductus: utique non eo animo, quod reipublicæ consultum vellet, vir ipse pessimus. [*Id. lib.* 36.] de quo, in oratione post reditum ad Senatum, Cicero. *Qui nisi in aram tribunatus confugisset; neque vim prætoris, neque multitudinem creditorum, neque bonorum proscriptionem effugere potuisset. quo in magistratu nisi rogationem de piratico bello tulisset; profecto & egestate & improbitate coactus piraticam ipse fecisset: ac minore quidem cum reipublicæ detrimento, quam quod intra mœnia nefarius hostis prædaque versatus est.*

Plebiscîti hujus, à Senatu etiam (quamvis invito, ut in libro 36. confirmat Dio) postea comprobati, sententiam à Velleio Paterculo [*lib.* 2. *cap.* 31.] ita habemus expositam. Ut, cum belli more, non latrociniorum, orbem classibus jam, non furtivis expeditionibus, piratæ

terrerent,

Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

terrerent, quasdam etiam Italiæ urbes diripuissent; Cnæus Pompeius ad eos opprimendos mitteretur: esseque ei imperium æquum in omnibus provinciis cum Proconsulibus, usque ad quinquagesimum miliarium à mari. Quo Senatusconsulto pene totius terrarum orbis imperium uni viro deferebatur: sed tamen idem hoc ante *biennium* in Marci Antonii prætura decretum erat; inquit Velleius. apud quem, *sexennium* pro *biennio* videtur reponendum: cum ante triennium in bello Cretico M. Antonium interiisse constet; & *biennium* M. Antonium (in bello Cretico defunctum) in vivis esse desierit; & illam *curationem infinitam totius oræ maritimæ, qua Romanum erat imperium*, in Luculli & Cottæ Consulatu commissam ei fuisse, Asconius Pedianus (in orat. de Verris prætura Sicilienſi) nos docuerit. ut supra, ad annum Mundi 3930. & 3933. est ostensum.

Lege igitur ista Gabinia Pompeio ad triennium (ut habent Appianus & Dio) data est, non ναυαρχία & classis imperium, sed μοναρχία (ut apud Plutarchum est) & in omnes omnino homines libera potestas; tum in toto mari quod intra columnas Herculis est, tum in maritimis provinciis ad intervallum 400. à mari stadiorum; in quibus potestatem haberet imperandi regibus, præsidibus, civitatibus, ut juvarent se rebus omnibus. Ita Appianus: [*pag.* 235.] milliaria 50. à Velleio & Plutarcho posita, per 400. stadia explicans; cuique milliari octo tributis stadiis. Xiphilinus ex libro 36. Dionis 400. stadia, ex 35. *dierum à mari trium iter*, hic retulit: itinere unius diei stadiis 133 milliaribus vero 16 definito.

Permisit præterea Pompeio ea lex ex Senatu deligere quindecim legatos, quibus singulas provincias demandaret. Argenti ex ærario & à publicanis quantum liberet, navesque 200. sumere: militum sociorumque navalium, quantum visum esset conscribere. Advocataque deinde concione, multa alia Pompeius ipse à populo obtinuit, geminavitque pene apparatum. Naves enim 500. complevit, licet 270. tantum, annumeratis etiam hemiolis, Appianus habeat) peditum 120. millia & equitum *quinque* (vel, ut Appianus, *quatuor*) millia conscripsit; prætorios, & qui cum imperio fuerant, ex Senatu 24. (vel 25. ut habet Appianus) legatos delegit: quæstores additi ei duo. [*Plutarch. in Pompeio.*] Sex quoque talentorum Atticorum millia data ei sunt. Adeo laboriosa res visa est tot navales exercitus in tanto mari & tot latebris persequi, refugientes facile, rursumque infestantes ex improviso. [*Appian.*]

Pompeius, quum classibus suis & socialibus Rhodiorum abundaret, pluribus legatis atque præfectis utraque Ponti & Oceani ora complexus est: sicque per omnis æquoris portus, sinus, latebras, recessus, promontoria, freta, peninsulas, quicquid piratarum fuit quadam indagine inclusit. [*Florus, lib* 3. *cap.* 6.] Legatis enim senatoriis mari distributo, naves, equites, pedites, & prætoria cuique dedit insignia: ita ut quisque merum imperium haberet in parte fidei suæ credita; & prædones ab aliis exagitatos excipierent alii, ne quis persequendo proveheretur longius, neve longinquis navigationibus res diu protraheretur. [*Appian.*] 4647 | 67

Freti Gaditani Tiberio Neroni, maris Balearici Manlio Torquato; utrique Hispaniæ cura est commissa. Gratilius Ligusticum sinum, M. Pomponius Gallicum, Pompeii juvenes (Imperatoris filii) Adriaticum mare obsederunt. Sardiniam, Corsicam, & propinquas insulas P. Attilius; Libicum Lentulus, Ægyptium mare Marcellinus tenuit. L. Gellius Tusco mari & oræ Italiæ est impositus; à Siciliæ littoribus ad Acarnaniam, Cn. Lentulus observavit. Ionium mare Plotio Varo Terentioque Varroni (togatorum doctissimo: de quo Plinius, lib. 3. cap. 11. & lib. 7. cap. 30. & lib. 16. cap. 4. ubi navali corona in hoc bello ab Pompeio donatus fuisse dicitur) servandum obtigit: L. Cinnæ Peloponnesus, Attica, Eubœa, Thessalia, Macedonia, Bœotia; L. Cullio mare Ægeum universum & Hellespontus. (licet mare Asiaticum Cœpioni Florus attribuat.) Lyciam & Pamphyliam, Cyprum & Phœniciam Metellus Nepos curavit; Bithyniam & Thraciam P. Piso: ipsas Propontidis fauces Porcius Cato sic obditis navibus quasi portam obseravit. [*Florus, lib.* 3. *cap.* 6. *& Appian. pag.* 126.] Ipse Pompeius, quasi Rex regum, circumcursabat & visebat manentem quemque in statione sua: ne persequendo piratas priusquam uno loco absolveret victoriam, distraheretur in alia; sed essent ubique qui succurrentes sibi mutuo, piratas vagando elabi non sinerent. [*Appian. ibid.*]

Ita dispersis quoquoversum copiis, à mari infero incipiens Pompeius, & incidentes, catervatim circumveniens piraticas naves, confestim everriculavit eas atque in portus detraxit. Qui vero maturaverant distrahere se & evadere, hi in Ciliciam sicut alvearium undique delati abdiderunt se. [*Plutarch. in Pompeio.*] Cumque mare Tuscum, Africum, Sardoum, Corsicum, Siculum, intra dies 40. impigro suo labore & studio enixo legatorum Pompeius expurgasset; Romam veniens, quæ desiderabat peregit. [*Id. ibid. cum Livio, lib.* 99. *& Appiano, pag.* 236.]

Brundusio solvens Pompeius, in originem fontemque belli Ciliciam cum navibus 60. præstantissimis contendit. Nec hostes detrectavere certamen; non ex fiducia, sed quia oppressi erant, ausi videbantur: sed nihil tamen amplius, quam ut ad primum ictum concurrerent. Mox ubi circumfusa undique rostra viderunt, abjectis statim telis remisque, plausu undique pari, quod supplicantium signum fuit, vitam petiverunt. [*Florus, lib* 3. *cap* 6 *cum Plutarcho & Appiano.*] Ut à Brundusio profectus est, undequinquagesimo die totam ad imperium populi Romani Ciliciam adjunxisse, affirmat in Maniliana Cicero. Quod de *totâ* Ciliciâ tam subito receptâ, ut oratorie in laudem Pompeii dictum, est accipiendum. *Vid. ann. Per. Julian.* 4651.]

Postquam

Postquam Mithridatem nuntiatum est, fuso Fabio, in Sornatium & Triarium pergere, Fimbriani (sive Valeriani) milites, verecundia moti, Lucullum ad suppetias illis ferendas sequebantur. [*Plutarch. in Lucullo.*] Mithridatis interim (Manio Acilio Glabrione & C. Pisone Consulib.) ad Gaziursa Triario oppositis castris, provocare hominem ad prælium atque irritare intendit, cum aliis rebus, tum in conspectu Romanorum milites suos in armis exercendo: ut cum eo congressus ante Luculli adventum, superiorque (quod sperabat) factus, reliquam etiam regni partem recuperaret. Quum Triarium non eliceret, suorum aliquos ad Dadasa castellum misit, in quo Romanorum impedimenta erant deposita: ut Romanos ei opitulaturos in manus suas perduceret. Neque id eum fefellit. Quum enim eatenus Triarius Mithridatis multitudinem reformidans, Lucullumque quem accersierat operiens, se continuisset; postquam Dadasa oppugnari accepit, militesque rebus suis metuentes, tumultuantes, minati sunt se injussu ejus, nisi ipsos educeret, ad defendendum ituros, invitus castris excessit. [*Dio, lib. 35.*]

Quum progressus esset Triarius in aciem contra Mithridatem, procella, qualis nulla ante in omni hominum memoria, exorta est; quæ in utrisque castris disjecit tentoria, jumenta transversum egit per devia, præcipitavit etiam nonnullos milites. Et tunc quidem utrique retrocesserunt. Cum autem nuntiaretur adventus Luculli, Triarius quasi paratam jam cupiens illi præripere victoriam, ante lucem invasit stationes Mithridatis. Cumque diu pari virtute certâssent, tandem Rex in suo cornu connixus incepit victoriam; & distractis hostibus peditatum eorum in fossam quandam cœnosam compulit, ubi cædebantur impune sidente vestigio. Usus deinde victoria, persequebatur animose per campos equites: donec quidam Romanus centurio, qui specie famuli equitantem cursu æquabat, in femur eum percussit graviter, quod tergum ejus non speraret se posse per thoracem perfodere. Et hunc quidem statim in frusta conciderunt proximi: Mithridates vero in extremam aciem elatus est. [*Appian. cum Plutarcho & Dione.*]

Amici regiis suis egregie vincentibus signum propere dederunt receptui. Id, ut inopinatum, trepidationem injecit pugnantibus, veritis ne forte aliunde aliquid mali acciderit: donec re cognita statim ibi in campo tumultuarie circumsteterunt corpus regium. Tandem Timotheus medicus, cohibito sanguine, sublimem eis ostendit: Romanis interim multis fuga elapsis, qui nisi hic casus accidisset occisione deleti omnes fuissent. Mithridates, postquam recollegit animum, statim reprehendit eos qui signum receptui dederant, & ea ipsa die Romanis castris admovit exercitum: quæ jam deserta erant pavore militum. Militum Romanorum supra septem millia ibi cæsa fuisse dicuntur: in quibus centuriones 150 & tribuni 24 quantus præfectorum numerus haud temere in ulla Romanorum clade desideratus est. [*Ibid.*] Ad Scotium vero montem pugnam hanc factam fuisse, Appianus docet. [*pag. 254.*] *qui propter victoriam Mithridatis, & infelicitatem Triarii, detrimentum exercitus* Romani, *magnam in illis partibus habet nobilitatem:* ut ex Hirtio intelligere licet, in commentario de bello Alexandrino; ubi non multo longius millibus passuum tribus à Zela Ponti oppido eum abesse indicat.

Hæc clades illa est quam Cicero, in Oratione pro lege Manilia post semestre fere habita, sub præteritionis specie ita commemorat. *In exercitum vestrum, clarum atque victorem,* Mithridates *impetum fecit. Sinite hoc loco, Quirites, (sicut poëtæ solent, qui res Romanas scribunt) præterire me nostram calamitatem: quæ tanta fuit, ut eam ad aures L. Luculli non ex prælio nuntius sed ex sermone rumor afferret.* Et post. *Accepta in Ponto calamitate, ex eo prælio de quo vos paulo ante invitus admonui, cum socii pertimuissent, hostium opes animique crevissent, cum satis firmum præsidium provincia non haberet; amisissetis Asiam, Quirites, nisi ad id ipsum temporis divinitus Cn. Pompeium ad eas regiones fortuna populi Romani attulisset. Hujus adventus & Mithridatem insolita inflatum victoria continuit, & Tigranem magnis copiis minitantem Asiæ retardavit.*

Mithridates, curato vulneri, suspicatus alios quoque in suo exercitu hostes esse, militum delectum quasi alius rei causa instituit: jussisque singulis confestim in sua tabernacula se recipere, Romanos solos deprehensos occidit. [*Dio, lib. 35.*]

Inde in Armeniam, quam Romani minorem vocant, se recepit: commeatus qui deportari poterant secum auferens, cæteros vero corrumpens, ne Lucullo venienti essent usui. Quo tempore Attilius, Romanus senator, qui judicii metu dudum profugus ad Mithridatem in amicitiam ejus receptus fuerat, deprehensus est regi struere insidias. Quem ille pro dignitatis pristinæ reverentia torqueri vetitum, simplici morte necavit: sed conscios excruciavit graviter. Liberti vero cum quibus Attilius consilium communicaverat illæsi dimissi sunt, ut patroni sui ministri.] *Appian.*]

Adveniens Lucullus Triarium, quem infensi milites requirebant, clam eripuit. [*Plutarch. in Lucullo.*] sed qui sub eo ceciderunt militum cadavera reliquit inhumata; quod suorum militum animos imprimis ab eo putatur abalienâsse. [*Id. in Pompeio.*]

Ad Talaura loco edito Mithridates consîdens, & adventantem cum ingenti manu Tigranem expectans, priusquam conjungerentur ambo, pugnam detrectabat. Et Medus Mithridates, alter Tigranis gener, Romanos palantes repente adortus, magna clade affecit. [*Plutarch. Appian. Dio.*]

Quintus Marcius Rex, superioris anni Consul, in Ciliciam (quæ prima Luculli provincia

fuerat)

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia.

fuerat) Proconsul missus est. Qui eo per Lycaoniam cum tribus legionibus tendens, Lucullo petenti auxilium non tulit, causatus milites se nolle sequi. [*Salust. Histor. lib. 5. apud Priscianum, lib. 18. & Dio, lib. 35.*]

In Ciliciam Marcius quum venisset, Menemachum qui à Tigrane defecerat in suam fidem accepit: & P. Clodium (cujus sororem quandam, ut aliam Lucullus, & ipse conjugem habebat) qui metu perpetratorum apud Nisibim à Lucullo desciverat, rei navali præfecit. [*Dio, lib. 35.*]

Cum Clodius in Cilicas piratas incidisset, & ab iis captus redimendi sui pretium poscceretur; ad Ptolemæum Cypri regem ille misit pretium, ut misso redemptionis pretio ipsum liberaret. Sed cum ille, præ parcimonia, duo tantum talenta dedisset, piratæ pretium aspernati, simul & Pompeium reformidantes, gratis potius dimittere Clodium maluerunt. [*Strabo, lib. 14. pag. 624. Appian. Bell. civil. lib. 2. pag. 441. Dio, lib. 35. & 38.*]

Lege Gabinia, præsentis anni Consul Manius Acilius Glabrio in Bithyniæ & Ponti provincia successor Lucullo datus est, & legionibus Valerianis (sive Fimbrianis, quæ militia liberatæ prius, iterum stipendia faciebant) militiæ missio facta est. Quod cum illæ comperissent, victoria quieteque & rerum copia luxuriantes, adhæc absente Lucullo (quippe is plerumque peregre ibat) degentes, tumultuatæ sunt; Lucullum quasi privatum jam contemptui habentes. [*Salust. Historiar. lib. 5. apud Priscian. lib. 18. & Dio, lib. 35.*]

Hujus tumultus P. Clodium præcipuum authorem facit Dio. [*Ibid.*] Eumque dimissum à piratis, *exercitu L. Luculli sollicitato per nefandum scelus, fugisse illinc*, in oratione de Aruspicum responsis, affirmat Cicero. Antiochiam vero Syriæ se contulisse scribit Dio; ut Antiochenos cum Arabiis disceptantes auxilio juvaret: ibique, quum simili modo nonnullos ad seditionem concitaret, parum abfuisse quin periret. [*Dio, lib. 35.*]

Lucullus inops consilii, nec temere se movere loco, necibi hærere ausus, statuit obviam procedere Tigrani; si forte illum inopinantem simul ac itinere fatigatum fundens, aliquo modo seditiones militum componeret. Quorum neutrum ipsi successit. Milites enim, aliquamdiu eum secuti, quum in Cappadociam iter flectendum esset, omnes unanimiter, ne verbo quidem ullo facto, sese converterunt. Valeriani autem, qui & Fimbriani, quum Romæ exauthoratos se esse accepissent & aliis decretas esse Luculli provincias, omnino à signis dilapsi sunt. Nullam non hîc indignitatem subiit Lucullus, singulos orando & tentoria obeundo, demissus & lachrymis oppletus: nonnullorum etiam prehendens manus. Illi vero prensationes repellere, inanes zonas objicere, jactareque, solus dimicaret cum hostibus ex quibus diteiscere nosset solus. [*Plutarch. & Dio.*]

Ita Lucullum, ne persequeretur Mithridatem ac Tigranem summamque victoriæ imponeret, seditio militum tenuit, qui sequi nolebant: cum legiones Valerianæ, impleta à se stipendia dicentes, Lucullum relinquerent. [*Liv. lib. 98.*] Tandem tamen cæterorum quoque militum precibus Valeriani sive Fimbriani isti expugnati, receperunt se illam æstatem ad signa mansuros: quod si nemo interea ad pugnandum secum descenderet, discessuros. His oportebat acquiescere Lucullum, aut desertam præsidio relinquere barbaris provinciam. Continuit ergo illos non jam imperio, neque eos in aciem eduxit; verum satis huic erat, modo manerent: patiebaturque vastari à Tigrane Cappadociam, & insolescere de integro Mithridatem. [*Plutarc. in Lucullo.*]

Scripserat vero jam ante ad Senatum Lucullus, confectum à se fuisse bellum Mithridaticum: adveneruntque ad res Ponti componendas, sicut pacatas, legati. *Id. ibid. Dio, lib. 36.*] Qui ubi jam adfuerunt, offenderunt ne ipsum quidem sui juris esse, verum à militibus haberi ludibrio & sugillari. Hi vero eo in imperatorem progressi insolentiæ sunt, ut exacta æstate sumpserint arma, gladiisque districtis provocarent nusquam apparentes, qui jam receperant se hostes, jubilantesque & brachia jactantes inaniter, excederent castris, testati completum tempus quo Lucullo commoraturos se promiserant. [*Plutarch. in Lucullo.*]

Adveniens deinde in demandatam sibi provinciam Acilius Glabrio Consul, dimissis circa populos præconibus pronuntiavit, Lucullum incusari à Senatu quod bellum diutius justo protraheret: proinde Senatum missum facere ejus exercitum, publicaturum bona eorum qui voluntati suæ non paruerint. Quibus ad exercitum perlatis, mox diffluebant milites: exceptis paucis, qui admodum pauperes, ideoque mulctam non timentes, maluerunt apud Lucullum permanere. [*Appian.*] Sicque prope totum regnum suum Mithridates recepit, & Cappadociæ multum detrimenti intulit: neque Lucullo obstante, neque ipso Acilio defendente. Is enim quum prius festinâsset, ut victoriam Lucullo præriperet; ubi tum quæ acta essent resciv it, ne ad exercitum quidem venit, sed in Bithynia tempus traxit. [*Dio, lib. 35.*]

Addatur his & Ciceronis ille locus, ex Oratione Manilia ad Quirites, in Luculli gratiam ista omnia ita emollientis. *L. Lucullus, qui aliqua ex parte iis incommodis mederi fortasse potuisset, vestro jussu coactus, quod imperii diuturnitati modum statuendum veteri exemplo putavistis, partem militum, qui jam stipendiis confectis erant, dimisit, partem Glabrioni tradidit.* Sic igitur dimisso Lucullo, ad bellum piraticum sive maritimum (ut Salustius & Cicero illud nominant) à Pompeio gestum & hâc eadem æstate confectum, redeamus.

Maxima & prævalentissima prædonum pars proles suas, opes, & inutilem turbam in arcibus & opidulis munitis ad montem Taurum sepofuerant. Ipsi navibus completis ad Coracesion

1. *Visser. Annal. p. post.*

Ciliciæ instantem excepere Pompeium; atque acie fusi, mox obsessi sunt. Postremò missis caduceatoribus se, opidaque & insulas, quæ septa præsidiis tenebant expugnatu aspera atque inaccessa, in deditionem ejus permisere. *Plutarch. in Pompeio.* [

In Ciliciam quidem cum machinarum magno numero Pompeius venerat, existimans eorum arces in rupibus sitas oppugnandas modis omnibus. Sed nihil his opus habuit, sola enim celebritas nominis & amplitudo apparatus ita prædones perterruerat, ut sperantes clementiorem victorem si abstinerent à certamine, primum hi qui Cragum & Anticragum tenebant castella maxima, deinde montani Cilices alii post alios se ejus fidei permiserint: simulque multum armorum vel jam perfectorum vel in fabricis inchoatorum tradiderint, præterea naves alias semiperfectas in navalibus, alias navigantes, æs ferrumque in tales usus comportatum, lintea, funes, variamque materiam; captivorum multitudinem vinctorum, ut vel se redimerent, vel ut operarentur in ergastulis. Pompeius materiam incendit, naves abduxit, captivos domum dimisit: quorum multi invenerunt ibi cenotaphia sibi posita, quippe desiderati jampridem. [*Appian in Mithridatic.*] Ita debellatum est, & prædonum manus undique mari non majore quam *trium* mensium spatio exactæ. [*Plutarch. ut supr.*] vel *duorum* etiam; si Lucanum audimus, ita in 2. libro canentem:

Antè bis exactum quam Cynthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
Angustaque domum terrarum in sede pososcit.

Scaphas amplius 1300 Pompeius combussit, & prædonum diruit receptacula. [*Strabo, lib. 14. pag. 665.*] Naves expugnatæ sunt 72. deditæ 306. ut Appianus refert. Naves captas 800 Plutarchus numerat; & in his, rostratas 90. Naves vero 846. aut depressas aut captas fuisse, confirmat Plinius. [*lib. 7. cap. 25. & 26.*] Opida, castella, cæteraque horum receptacula, 120. Prædonum, qui repugnare conabantur, cæsa sunt circiter decem millia. [*Appian.*]

Prædonum qui superfuerant plus 20 millia neque interficere Pompeius statuit, neque ut dissiparentur, aut coirent de integro inopes & bellatores multi, sinere existimavit securum. [*Plutarch*] Itaque ne denuo paupertas eos ad flagitia impelleret, remoto à mari loco in certa sede eos constituens, agros eis, quos desertos videbat, colendos, urbesque inquilinis indigentes habitandas concessit; dataque facultate sine rapto vivendi, rapinis arcuit. [*Liv. lib. 99. Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 32. Florus, lib. 3. cap. 6. Dio, lib. 36.*] Maltum igitur Adana, Epiphaniam, & si quod aliud infrequens opidum in aspera Cilicia, habitare eos jussit. [*Appian.*] Maritimam quoque Ciliciæ urbem, Solos prius, Pompeiopolim postea dictam, nuper à Tigrane Armeniorum rege vastatam instaurans, complures ibi collocavit: multosque Didymenam, incolis tunc egentem, transtulit. [*Strabo, lib. 14. Plutarch. in Pomp. Dio, lib. 36.*]

Ita tantum bellum, tam diuturnum, tam longe lateque dispersum, quo bello omnes gentes ac nationes premebantur, Cn. Pompeius extrema hyeme apparavit, ineunte vere suscepit, media æstate confecit: ut in Oratione Maniliana peroravit Cicero; quum antea de eodem dixisset. *Hoc tantum bellum, tam turpe, tam vetus, tam latè divisum atque dispersum, quis unquam arbitraretur aut ab omnibus imperatoribus uno anno, aut omnibus annis ab uno imperatore confici potuisse?* In quo etiam, præter *velocitatem* victoriæ, & *felicitatem* miratur Florus, quod ne una quidem navis amissa est, & *perpetuitatem*, quod amplius piratæ non fuerunt; quod singulari consilio ducis prospectum fuisse ille ait, qui maritimum genus à conspectu longe removit maris, & mediterraneis agris quasi obligavit. Neque de *velocitate* tamen audiendus est, dum quod de mari infero tantum est proditum (quod & ipsum satis in se quod miremur habet) ad universam ille trahit victoriam, ac si *quadragesimo die parta* ea fuisset: quum id aperte refellat Cicero; ut de Dione nihil dicam qui spatio unius anni à Pompeio majori ex parte maria fuisse pacata, illis verbis significat. τὰ πλεῖω ἀυτῶν ἡμέρων.

In Creta, (quam post Ciliciam alterum piratarum fuisse fontem Plutarchus hîc affirmat) adeo sæve in captivos consulebatur, ut veneno se plerique conficerent; alii deditionem suam ad Pompeium absentem mitterent. [*Florus, lib. 3. cap. 7.*] Erat ille tum in Pamphylia: quo venientes ad illum legati, ei se omnes Cretensium civitates dedere velle dixerunt. Ille spem deditionis non ademit, obsidesque imperavit. [*Cicero, pro lege Manilia.*] Metello interim per litteras bello interdixit; & ne dicto illi essent audientes, civitatibus scripsit. *Plutarch. in Pompeio.*] Quin & ex insula excedere eum jussit: se enim eam, ut partem provinciæ sibi demandatæ, susceperum. [*Appian. legat. 30.*] Unum quoque ex legatis suis L. Octavium eo misit, sed sine exercitu; utpote qui non bellum esset obiturus, sed urbes in fidem populi Romani accepturus. Qui cum obsessis includens se muris, atque una cum his dimicans, non modo odiosum & invidiosum, verum ridiculum quoque Pompeium reddidit. [*Plutarch. ut supr. Dio, lib. 36.*]

Metellus, contempto Pompeii in aliena provincia imperio, in instituto bello perrexit: eoque infestior, in hostes jus victoris exercuit; & antequam Pompeius adveniret, damnum eis dare properavit. [*Florus, Plutarch. Dio.*] Litteris quoque Romam missis, gloriam rerum à se gestarum querebatur à Pompeio sublatam præteriri; qui in Cretam miserit legatum suum ad accipiendas urbium deditiones. Quibus respondens Pompeius, rationem reddidit, hoc se facere debuisse. [*Liv. lib. 99.*]

Cornelius Sisenna Græciæ ea tempestate præfectus, in Cretam cum exercitu veniens, Metellum

ut

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia-

ut populis parceret monuit: quem ubi ab instituto deducere non potuit, nihil quicquam ad eum coërcendum egit. [*Diod. lib. 36.*]

Aristion Cydonia excedens, devicto Lucio Basso obviam ei provecto, Hierapydna occupavit, urbemque eam adversus Romanos tutatus est. [*Id. ibid.*]

Metellus, multis afflictis, Eleutheram urbem per proditionem accepit: quum proditores turrim lateritiam magnæ molis expugnatuque longe omnium difficillimam, aliquot noctibus continenter ita aceto madefeciſſent ut perfringi posset. Deinde, Eleutheræ stipendio imperato, Lappam vi cepit: nihil moratus Octavium, qui eam tum temporis tenebat. Et ab Octavio quidem vim omnem abstinuit; Cilices autem, quos is secum habebat, interemit. [*Id. Ibid.*] Octaviumque multis contumeliis & probris in castris affectum dimisit. [*Plutarch.*]

Octavius, hæc indigne ferens, non jam ut ante quietem egit: sed primum accepto exercitu Sisennæ, qui tum morbo vitam finierat, oppressis opitulatus est, iisque restitutis, Hierapydna ad Aristionem se contulit; ibique communi consilio bellum gesserunt. Cumque aliquandiu perseveraſſent, postquam adversum se ire Metellum perceperunt, castello relicto, vela in altum dederunt. Ibi tum tempestate vexati, & in terram multis suorum amissis ejecti sunt. [*Dio. lib. 36.*]

Marcus Cotta, quum quæstorem suum P. Oppium, quem peculatus & insidiarum suspectum habebat, repudiasset, ipse autem magnam vim pecuniæ ex Bithynia corrasisset, a C. Carbone accusatus est. isque Carbo, etsi præter tribunatum plebis honorem alium nullum gesserat, ob id consularibus honoribus exornatus est. [*Id. ibid.*] Vid. supr. sub finem anni Mundi 3935.

1938 Sinatruci (quem Appianus *Sintricum*, Dio communi Parthicorum regum appellatione *Arsacem* nominat) defuncto succeſſit filius ejus Phraates illius nominis secundus Parthorum rex, cognomento impio *Deus* appellatus. [*Appian. in Mithridatic. pag. 242. & Dio, lib. 36. collat. cum Phlegone, in Bibliotheca Photii, cod. 97.* Vid. eund. ann. Mundi 3935.

Hyrcanum, post excessum Alexandræ matris elapsis tribus mensibus, ab Aristobulo juniore fratre pulsum fuisse regno, apud Josephum legimus. [*lib. 15. cap. 9.*] Sed cum ab Hyrcano regnare incipiente, Q. Hortensio & Q. Metello Cretico Consulib. usque ad Aristobulum regnare desinentem captis a Pompeio Hierosolymis C. Antonio & M. TullioCicerone Consulib. sex annos effluxisse constet, & ex eis non plures quam tres annos totidemque menses Aristobulo Josephus ipse tribuat; Hyrcani regno tres, non *menses*, sed *annos* tribuendos esse apparet: ex quibus nos, ad temporum exæquationem, duos tantum menses detrahendos esse censemus.

Hoc igitur tempore, commisso ad Jerichuntem prælio, multi ex Hyrcani militibus ad fratrem Aristobulum transfugerunt. Quo facto, Hyrcanus in arcem confugit; in quam custodiendi filii & uxor Aristobuli a matre Alexandra depositi fuerant. Reliqui etiam ejus factionis homines cum victoris metu intra septum Templi se recepissent, brevi deditionem fecerunt. Cœptum est deinde agi inter fratres de pacis conditionibus: in quibus obtinuit Aristobulus ut regnaret, & fratrem sineret in otio frui quæ illi obvenerant facultatibus, & privatam vitam agere. Hoc fœdus in ipso templo, data acceptaque fide, junctisque dexteris sancitum est: & post mutuos complexus in conspectu populi factos, digressi fratres sunt; alter in regiam, alter privatus in ædes Aristobuli. [*Joseph. lib. 14. cap. 1.*] Sicque Aristobulus regnum simul usurpavit & summum sacerdotium, annis tribus, & mensibus totidem; ut dictum est. [*Id. lib. 20 cap. 8.*]

Quum ipsis Kalendis Januariis quibus Lucius Tullus & Æmilius Lepidus Consulatum inierunt, quæ ut annus tum apud Romanos agebatur, in Octobrem Julianum incidebant) legem sub præcedentis diei vesperam a C. Manilio tribuno plebis latam, quæ libertis suffragiorum jus idem cum patronis tribuebat, Senatus abrogasset; metuens sibi Manilius, semper vænalis & alienæ minister potentiæ, ut absentis Pompeii gratiam aucuparetur, legem promulgavit aliam ut belli contra Mithridatem, & Tigranem administrationem, una cum legionibus & provinciis quas Lucullus habebat, Cilicia quoque quam Marcius Rex & Bithynia quam Acilius Glabrio obtinebat, Pompeius acciperet; retineretque classem & imperium maritimum, ut ab initio acceperat. [*Diod. lib. 36 cum Livio, lib. 100. Velleio Paterc. lib. 2. cap. 33. Asconio Pediano in Orat. Cornelianam & Plutarcho in Pompeio.*]

Indignatione maxima nobilitatis legem istam fuisse latam, notavit Livius. Senatui enim & optimatibus affici Lucullum injuria apparebat, cui non belli sed triumphi mitteretur successor, nec bellis gerendis sed rerum gestarum præmiis cedere, eaque permittere aliis cogeretur. [*Plutarch. in Lucullo.*] Displicebat quoque, quod Marcius & Acilius, antequam magistratus sui tempus exiret, eo se abdicare juberentur. [*Dio. lib. 36.*] Sed maxime Pompeii suspecta erat potentia; cui uni hac ratione totum Romanum Imperium subjectum videretur. Quas enim videbatur provincias priore lege Gabinia non obtinere, Phrygiam, Lycaoniam Galatiam, Cappadociam, Ciliciam, superiorem Colchidem, Armeniam, lege hac Manilia ille accipiebat. [*Plutarch. in Pompeio.*] prorogata illi eadem potestate belli pacisque, & arbitratu proprio vel hostes judicandi, vel asciscendi socios, ut quemque dignum existimaverit. Sed & in omnes exercitus, quotquot essent extra Italiam, eidem imperium datum est. Quæ omnia simul nunquam cuiquam ante hunc populus Romanus contulerat. [*Appian. pag. 238.*]

Hac occasione habita est a Cicerone, tum Prætore, *Oratio pro lege Manilia*; anno 23post immanem illam omnium Civium Romanorum in Asia cædem, Mithridatis jussu, uno die pa-

tratam. Sic enim ibi, de eo ille. *Ab illo tempore, annum jam tertium & vicesimum regnat: & ita regnat, ut se non Ponto neque Cappadociæ latebris occultare velit, sed emergere è patrio regno atque in vestris vectigalibus, hoc est, in Asiæ luce versari.*

Pompeius, qui adhuc in Cilicia belli piratici reliquias persequebatur, vel eo confecto (ut in vita illius habet Plutarchus) vacuas negotiis urbes visebat, ubi per litteras quæ Romæ acta essent accepit, dicitur amicis adstantibus & congratulantibus frontem contraxisse, ac femur percussisse, quasi molestè jam ferens & pertæsus imperii suscipiendi; cujus tamen omnes sciebant illum fuisse cupientissimum. [*Plutarch. in Pompeio. Dio. lib.* 36. [Cumque se prius velut in Cretam & ad Metellum navigaturus paravisset; nulla deinceps Cretæ, vel aliorum maritimorum negotiorum, si qua restabant nondum confecta, ratione habita, in barbarico bello adornando totus erat. [*Dio. ibid.*] Et propositis ubique edictis, milites revocavit ad se; Dynastasque & reges pacatos evocavit. [*Plutarch. ibid.*]

Tigranes junior, Mithridatis ex filia nepos, à Tigrane patre deficiens, bello ab eo victus est. Indeque primores sibi adjungens patris imperio offensos, ad Phraatem regem Parthorum confugit. [*Liv. lib.* 100. *Appian. pag.* 242. *Dio. lib.* 36]

Pompeius ad gerendum bellum adversus Mithridatem profecturus, cum rege Parthorum Phraate amicitiam renovavit: [*Liv.*] fœdere conditionibus pristinis (Syllæ & Lucullo oblatis) inito. de quo Pompeius, apud Lucanum, libro octavo.

----- si fœdera nobis
Prisca manent, mihi per Latium jurata Tonantem,
Per vestros astricta magos.

Pro cujus cum Pompeio initi fœderis tatione Phraates, Armeniam Tigrani subditam una cum juniore Tigrane invasit. Pervenientes igitur usque ad urbem Artaxata, obviis omnibus subactis, eam obsederunt: Tigrane sene, eorum metu, in montes sese subducente. [*Dio.*] 4648 | 66

Ad tentandum Mithridatis animum, Metrophanem, qui amicas ei conditiones offerret, Pompeius misit. Mithridates Pompeium parvi admodum eo tempore pendebat, quod Phraatem regnum Parthorum recens adeptum adjuncturum sibi sperabat. Quem ubi celeriter à Pompeio præoccupatum ad invadendum Tigranis Armeniam impelli percepisset; animo collapsus, legatos extemplo ad Pompeium misit, qui de conditionibus pacis agerent. Pompeius, ut arma deponeret, & transfugas traderet, jubebat. [*Dio.*]

Ubi id primum in castris Mithridatis est auditum, transfugæ, quorum magnus erat numerus, ne traderentur veriti, atque barbari, ne destituti auxilio horum bellare cogerentur, tumultuabantur: & admisissent aliquid in Mithridatem, nisi legatos à se missos ille prætendisset, non pacis petendæ causa, sed ut Romanorum apparatum specularentur. [*Idem.*] Juravit igitur se nunquam cum Romanis pacem habiturum, propter ipsorum avaritiam; nec traditurum eis quenquam, nec facturum quicquam nisi in communem utilitatem omnium. [*Appia.*]

Quum jam in Galatiam Pompeius venisset, ei Lucullus obviam factus est. [*Dio.*] ad Danala castellum. [*Strabo, lib.* 12. *pag.* 567.] Erat Lucullus consulatus ordine & ætate prior, sed Pompeii ex pluribus imperiis & gemino triumpho dignitas major. Fasces laureati, victoriarum causa, utrique præferebantur. Quia vero venerat Pompeius longa via per loca arida & squalida, torridas laureas fascibus ejus circumjectas quum considerarent Luculli lictores, benigne illius lictoribus largiti sunt ex suis recentibus & virentibus. Eam rem amici Pompeii in faustum omen vertere; Luculli victoriarum præmia & ornamenta pompeium ablaturum. [*Plutarch. in Lucullo, & Pompeio.*]

Lucullus debellatum omnino esse affirmabat, neque expeditione quicquam opus esse militari: hac eadem de causa etiam viros, à Senatu ad res componendas ablegatos, jam adesse. Pompeio vero quum ut retrocederet non persuaderet, ad eum criminandum se convertit. [*Dio. lib.* 36.] ortisque inter Imperatores jurgiis, cum Pompeius Lucullo avaritiam, Lucullus Pompeio interminatam cupiditatem objiceret imperii; neuter ab eo, quod arguebatur, mentitus argui poterat. [*Vellei. Paterc. lib.* 2. *cap.* 33. *Plutarch. in Pompeio.*]

Hinc Lucullus in Galatia divisit pro arbitrio captum de hoste agrum, & dona alia dedit. Indeque acerbe à Pompeio est reprehensus; quod hoste vivo provincias componeret, præmiaque & honores dilargiretur quæ facere patrato & confecto bello victores solerent, Pompeius vero paulo longius castris positis, interdixit nequis ei pareret; neque cuiquam permisit eum adire, vel rata esse acta ejus, vel quæ ex consilio decem legatorum dispensabat, verum prohibuit ea per edicta: eratque ob majorem exercitum, quem habebat formidabilis. Milites quoque ab eo Pompeius abstraxit omnes, 1600 solum ad triumphum illi relictis; quos ob contumaciam sibi inutiles & Lucullo ducebat infensos. [*Plutarch. in Pompeio, & Lucullo.*] Valerianas vero (sive Fimbrianas) legiones sibi adscivit: quibus, utut in Lucullum contumacibus, citra omnem seditionem ipse usus est. [*Dio, lib.* 35. *& 36.*]

Inde Romam rediit Lucullus; *è pontica præda* librorum copiam secum advehens, [*Isidor.*] *Origin lib.* 6. *cap.* 3.] quibus Bibliothecam suam ille instruxit; quæ omnibus, Græcis præsertim, semper patebat. [*Plutarch. in Lucullo.*] Idemque cerasos primum è Ponto vexit in Italiam. [*Plin. lib.* 15. *cap.* 25.] Eum vero omni genere injuriæ à Pompeio affectum Senatus honorificè excepit. [*Plutarch. in Pompeio.*]

Metellus, domitis Cretensibus, liberæ in id tempus insulæ leges tulit, [*Liv. lib.* 100.] &

longissi-

longissimæ libertatis fine mulctavit. [*Velleii Paterc. lib. 2. cap. 38.*] Eam insulam per *biennium* Metellum evertisse, diuturnoque bello domitam in potestatem redegisse, legesque Minois Romanis legibus permutavisse; scribit Orosius. [*lib. 6. cap. 4.*] Ingentibus præliis intra *triennium* omnem provinciam eum cepisse, in libro sexto refert Eutropius: Velleio quoque Paterculo astipulante; cujus in lib. 2. cap. 34. hæc de re verba sunt ista. *Per id tempus à Quinto Metello Creta insula in populi Romani potestatem redacta est, quæ ducibus Panare & Lasthene, viginti quatuor millibus juvenum coactis, velocitate pernicibus, armorum laborumque patientissimis, sagittarum usu celeberrimis, per triennium Romanos exercitus fatigaverat.* Quod bellum Cretense L. Flaccus ex magna parte gessit, atque una cum summo imperatore sustinuit. [*Cicero, pro Flacco.*] Octavam militum centuriam, principem dictam, C. Nasennius municeps Suessanius duxit. [*Id. ad Brutum, epist. 8.*] Q. Metelli miles fuit Cn. Plancius, legato C. Sacerdoti & L. Flacco probatissimus. [*Id. pro Plancio.*]

Eo modo Cretensibus qui ante id tempus in perpetua libertate vixerant, neque unquam alienigenæ domino paruerant, servitutis jugum impositum est: cognomentumque Metellus ab eis sumpsit *Cretici*. [*Dio, lib. 36.*]

Antipas, qui & Antiapater, (Antipatæ ducis Idumææ filius, & Herodis regis Judææ pater, vir pecuniosus, natura factiosus & industrius, studens Hyrcani partibus, cum suspectam haberet Aristobuli potentiam, & timeret eum propter mutuam simultatem; clancularis obtrectationibus effecit, ut contra illum potentiores Judæorum conspirarent: iniquum esse dictitans sinere Aristobulum incubare usurpato per injuriam imperio, ex quo ejecisset fratrem natu majorem, eumque ætatis prærogativa spoliasset. Eisdem verbis etiam Hyrcanum obtundebat assidue; addens ne vitam quidem illi esse in tuto, nisi matura fuga saluti suæ prospiceret: amicos enim Aristobuli nunquam non consultare, quomodo eo sublato de medio dominationem alteri constabiliant. His sermonibus Hyrcanus nolebat credere quod esset natura bonus, & calumnias non libenter admitteret: quæ quidem animi lenitas & quietis amor paravit ei opinionem ignaviæ. Antipater nihilominus quotidie non destitit novas de fratre criminationes fingere, quasi insidiaretur vitæ illius. [*Joseph. lib. 14. cap. 2.*]

Phraates, quum Artaxatorum obsidionem diuturnam fore censeret, filio Tigranis partem copiarum relinquens, domum se recepit. (*Dio. lib. 36.*)

C. Julio Cæsari Quæstori ulterior Hispania obvenit: ubi cum mandatu Prætoris jure dicundo conventus circumiret, Gadesque venisset, animadversa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine, ingemuit; & quasi pertæsus ignaviam suam, quod nihil dum à se memorabile actum esset in ætate qua jam Alexander orbem terrarum subegisset, (annorum vero 4 tum erat Cæsar) missionem continuo efflagitavit, ad captandas quamprimum majorum rerum occasiones in Urbe. Decedens ergo ante tempus, colonias Latinas de petenda civitate agitantes adiit: & ad audendum aliquid concitasset, nisi Consules conscriptas in Ciliciam legiones paulisper ob id ipsum retinuissent (*Sueton. in Julio Cæsare, cap. 7. & 8.*)

Pompeius totius classis stationibus quod inter Phœniciam & Bosphorum est mare amplexus, movit in Mithridatem; habentem tum è propria ditione lectissimum exercitum, 30 millium peditum in phalangem ordinatorum, equitum vero duo (ut apud Plutarchum) vel tria (ut apud Appianum est) millia, ad regni sui præsidium (*Plutarch. in Pompeio Appian. pag. 238.*) Et quia Lucullus eam regionem nuper vastaverat, propter inopiam commeatuum multa fiebant transfugia; quamvis Rex in deprehensos sæviebat atrocibus suppliciis; quos aut de rupe dabat præcipites, aut mulctabat oculis, aut vivos comburebat. Quo metu absterrebat quidem multos ne transfugerent; sed nihilominus atterebatur inopia. (*Appian. ibid.*)

Pompeius equitibus collocatis in insidiis, alios misit qui propalam stationem Regis lacesserent: quos jussit post provocationem cedere, quasi territos, donec hostes in insidias provecti terga verterent. Et fortasse victores irrupissent in castra cum fugientibus, ni Rex hoc ipsum metuens produxisset pedites: illi vero retrocesserunt. Hæc fuit prima inter partes equestris velitatio. (*Id. ibid.*)

Mithridates aliquandiu subterfugiebat, quod copiis esset minoribus instructus; vastabatque obviam quamque regionem: hostemque hinc inde circumducere, & commeatuum inopia affligere studebat. Ubi vero Pompeius Armeniam (minorem, Mithritati subditam) ingressus est, partim hac ipsa de causa partim ut eam desertam occuparet; ibi demum veritus Mithridates, ne ea regio se absente in potestatem hostium veniret, eodem perrexit. (*Dio. lib. 36.*)

Tumulum ex adverso hostium tutum Mithridates insedit: ubi cum toto exercitu quietem egit, penuria rerum necessariarum Romanos se confecturum sperans; quæ sibi in sua ditione commoranti undique affatim advehebantur. Erat sub eo tumulo planities nuda posita. In eam subinde nonnullos equitum demittebat, qui obvios quosque læderent: quo effectum est, ut crebri ab hoste ad ipsum transfugerent. (*Id. ibid.*)

Pompeius quum eo in loco hostem aggredi non auderet, alium castris locum obtinuit, circa quem omnia sylvis erant obsita; ut minus jam hostium equitatus sagittariique nocere possent. Ibi insidiis commodo loco positis, ipse cum paucis ad castra hostium palam accessit, tumultuque excitato, ad locum, quem destinaverat, è castris eos pertraxit: ita magnam hostium cædem fecit. Addidit ea res animos: ideoque alios ad alias regionis partes emisit, qui commeatus adducerent. (*Ibid.*)

Quum montem in quo castra habuerat, quasi aridum, Mithridates reliquisset, eum ipsum occupavit Pompeius: atque ex fruticum indole locorumque convexitate conjiciens subesse ibi fontes, imperavit puteos passim deprimi, fuitque in castris statim aquæ affluentia: ut miraretur tam diu id Mithridatem fugisse. [*Plutarch.*]

Montem autem occupavit Mithridates in Acilisena, aqua præditum, apud Dastita; haud procul Euphrate, qui dividit minorem Armeniam ab Acilisena. [*Strabo lib.* 12. *pag.* 555.] Atque hîc Pompeium castra Regis, in minori Armenia juxta montem Dastracum, obsidione concluisse, scribit Orosius. [*lib.* 6. *cap.* 4.] Vallum enim 150 stadiorum crebris castellis distinctum Regi circumdedit; ut difficilem ei frumentationem redderet. Id opus Rex non impediit; sive metu, sive imprudentia, quæ plerunque solet calamitatem antecedere. [*Appian.*] Per dies 45 eum obsessum fuisse, *Plutarchus*, per 50 dies vix vitam toleravisse, narrat *Appianus*; cum quicquid jumentorum habebat mactavisset, equis tantum servatis.

Tandem vero Mithridates, ubi hostem tuto rerum necessariarum commeatu auctum, Manaitin regionem Armeniæ (ejusdem nominis deastro consecratam) per aliquos cepisse, frequentesque alios ei se adjungere, Marcii quoque exercitum (cum legionibus quas in Ciliciam, cui ille præfectus fuerat, conscriptas fuisse, ex Suetonio antea audivimus) ei accessisse percepit; territus, regionem hanc sibi relinquendam statuit. [*Dio.*] Inutilibus igitur & ægrotis occisis, cum firmissimis eruptione per noctem facta, per vias difficiles magno silentio clam aufugit. [*Plutarch. Appian. & Oros.*] nocturnis deinceps itineribus Armeniam (majorem) Tigrani subditam petere: [*Dio.*] atque Pompeium persequentem bello repellere statuens. [*Oros. lib.* 6. *cap.* 4.]

Postridie Pompeius vix eum assecutus, extremum agmen invasit. Rex ne tum quidem, quamvis amicis suadentibus, descendit in prælium, contentus hostem submovere per equites; & vespere in densissimas sylvas se abdidit. [*Appian.*]

Sequenti die vicum occupavit Mithridates circumquaque munitum rupibus: ad quem unicus ascensus patebat, & servabatur à quatuor cohortibus. Romani quoque ex adverso stationem opposuerunt, ne rex effugeret. [*Idem.*]

Quum in ipsos limites adventum esset, metuens Pompeius ne Euphratem transmittere Mithridates anteverteret atque ita effugeret, nocturnam pugnam tentare instituit. [*Plutarch. & Dio.*] Prior itaque castra movit, fefellit barbaros meridie conquiescentes; ea pergens via, qua ipsi erant ituri: nactusque locum idoneum inter colles situm, ibi milites in edita traduxit, expectavitque hostium adventum. Barbari, quibus nihil dum adversi evenerat, & jam in loca tuta se accedere credebant, secure, neque custodiæ etiam causa quoquam præmisso, ibant; sperantes ab insequendo jam Romanos destituros. [*Diodor.*]

Eodem tempore fama fert vidisse Mithridatem in somnis speciem, quæ futura ei prænuntiaret Videbatur sibi in mari Pontico secundo navigare vento, Bosphorumque jam prospicere & comiter una vectos affari, ut qui certa & indubitata incolumitate gauderet: verum repente ab omnibus se reperisse desertum, ac fragmento exiguo navigii jactari. His occupatum motibus & imaginibus assistentes amici excitaverunt, Pompeium nuntiantes adesse. Cum igitur pro vallo necessario pugnandum esset; eductis copiis instruxerunt duces aciem. [*Plutarch.*]

Hos parare se ubi Pompeius vidit, dubitavit per tenebras discrimen prælii subire: tantum circumferendos, ne fugerent, arbitratus est; ac sub lucem exercitu suo, qui firmior erat, aggrediendos. At majores natu ordinum ductores precando & adhortando concitaverunt eum. [*Idem.*]

Primùm igitur ex composito omnes tibicines simul classicum cecinerunt, post & milites & cætera turba clamorem bellicum sustulerunt: tum alii hastis scuta, alii saxis ærea vasa percusserunt. Montes circum cavi acceptum sonitum quam maxime terribilem reddiderunt: quem ut repente barbari nocturnum in desertis locis accepere, vehementer animo dejecti sunt, se divinitus immissum in malum incidisse rati. Interim Romani undique de sublimi lapidibus, sagittis telisque jaculabantur: & ob tantam multitudinem nullum sine vulnere telum cadebat. Cumque jacula omnia consumpsissent, in barbaros decurrerunt: qui mutuo sese trudentes conculcantesque peribant, quum neque seipsos tutari neque hostem aggredi possent; quod major pars equites ac sagitarii essent, quibus neque in tenebris prospectus, neque in tantis angustiis conatus ullus procedebat. [*Diodor.*]

Ubi Luna effulsit, barbari utique se in luce hostem depellere posse putantes gaudebant: poteratque ipsis commodo esse, nisi eam à tergo Romani habuissent. Luna enim in occasu declivi, umbræ longe corpora præcurrentes incumbebant hostibus: qui longitudinem umbrarum proximitatem hostium rati, cuncta in irritum tela fuderunt; frustra inanem umbram, ac si jam comminus starent, impetentes. Quos Romani veluti inermes postea aggressi, sine labore vicerunt. [*Idem, cum Floro, Plutarcho, & Eutropio.*]

Nocturnum hoc fuisse prælium, Livius, [*lib.* 100.] Florus, [*lib.* 3. *cap.* 5.] Plutarchus, [*in Pompeio*,] Dio, [*lib.* 36.] Eutropius, [*lib.* 6.] & Orosius, [*lib.* 6. *cap.* 4.] consentiunt. Solus Appianus, interdiu hunc in modum gestum illud fuisse narrat. Uterque exercitus primo mane armatus est: & progressi utrinque stationarii velitabantur per declivia. Nonnulli etiam equites regii sine equis injussi opem ferebant suis militibus: in quos quum complures Romanorum equites irruerent, regii uno agmine castra cursu petebant, ut conscensis equis cum

Romanis

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia.

Romanis æquo marte confligerent. Eos ita cum clamore cursuque ruentes conspicati è superiore loco qui adhuc armabantur Pontici, rem non intelligentes, ratique hos captis diversa parte castris fugere; & ipsi projectis armis fugiebant: & quum non pateret exitus, impingebant in se invicem, glomerabanturque donec per rupes desilirent. Reliquum facile fuit Pompeio conficere, cædenti prehendentique inermes & impeditos rupibus. Cæsa sunt ad decem millia, & castra capta cum omni apparatu. Ita Appianus. [*in Mithridatic. pag.* 239, 240.]

Longe plus quam decem millia interiisse, *Plutarchus* refert. Plurimos fuisse interemptos, & haud pauciores vivos in potestatem hostium venisse, *Dio*. Quadraginta millia occisa, *Eutropius*: totidem cæsa vel capta fuisse, scribit *Orosius*. Pompeium vero, 20. vel 30. tantum de exercitu suo perdidisse, & duos centuriones, *Eutropius*: Romanos vulneratos mille, vix autem 40. interfectos, ait *Orosius*.

Ipse Mithridates initio 800. equitum cuneo per Romanos erupit. Mox cæteris dilapsis, solus relictus cum tribus est. In quibus Hypsicratia fuit (pellex Plutarcho; uxor vero Valerio Maximo & Eutropio dicta) quam, quia virilis semper audaciæ fuerat, Hypsicratem Rex appellavit. Tunc vero veste amicta virili Persica & equo vecta, nec corpore ex fugæ prolixitate fatiscere visa est, nec curando Regis corpore & equo est fatigata. [*Plutarch. Valer. Maxim. lib.* 4. *cap.* 6. *Eutrop. lib.* 6.] Filia quoque Dripetine Laodice regina nata, duplici ordine dentium deformis admodum, comes fugæ patris fuit. [*Valer. Maxim. lib.* 1. *cap.* 8.]

Sic igitur Rex inter tumultus belli fuga lapsus, adjutus etiam beneficio sublustris noctis, evasit: per devia equum manu trahens, atque ad omnes nocturnos strepitus trepidans. [*Oros. lib.* 6. *cap.* 4.] donec in quosdam equites mercenarios incidit, & peditum circiter tria millia: à quibus statim deductus est in castellum Sinoregem, ubi multum pecuniæ coacervaverat. [*Appian.*] Quod castellum Inora Plutarchus, Sinoria vel Synoria Strabo appellat; in confinio minoris & majoris Armeniæ positum. [*Strabo, lib* 12. *pag.* 555.]

Inde munera & annuum stipendium fugæ comitibus dedit; & sex ferme talentorum millia secum tulit. [*Appian.*] Vestes pretiosas, inde sumptas, confluentibus ad ipsum ex fuga distribuit. Præterea lethale virus cuique amicorum ferendum secum dedit, nequis in manus hostium veniret invitus. Inde in Armeniam ad Tigranem contendit. [*Plutarch.*]

Tigranes à Mithridate per legatos compellatus, non modo eum non suscepit, sed etiam legatos comprehensos in vincula conjecit: eum Tigrani filio suo contra se seditionis causam fuisse prætendens. [*Dio, lib.* 36.] Centum quoque talenta in caput ejus Tigranem pronuntiasse, Plutarchus refert. Ita spe sua frustratus Mithridates, præteritis Euphratis fontibus, fugam in Colchidem intendit. [*Plutarch. Appian. Dio.*] quam ille prius ditioni suæ subjecerat. [*Strabo, lib.* 12. *pag.* 555.]

Quum nusquam igitur cursum ille suum intermitteret, die quarta Euphratem transiit. Per triduum deinde dispositis & armatis vel præsentibus vel accedentibus copiis, invasit Chotenem, præfecturam Armeniæ: ubi Chotenos Iberosque missilibus ac glandibus iter impedire conatos propulit, & ad Absarum fluvium pervenit. [*Appian.*]

Pompeius, qui Mithridatem insequerentur, emisit: sed ille Phasin fluvium jam transgressus effugerat. Itaque urbem eo loco, quo vicerat, Pompeius condidit. [*Dio, lib.* 36.] inter duo flumina quæ ab uno monte diversis specubus exoriuntur, hoc est, Euphratem & Araxem, in minore Armenia positam; & ex re Nicopolim appellatam. Eam senibus lassis & ægris, vulneratisque aut emeritis militibus suis volentibus ille tribuit: ad quos multis vicinorum accedentibus, Cappadocum moribus Nicopolitæ postea vixere. [*Id. ibid. cum Strabone, lib.* 12. *pag.* 555. *Appiano, pag.* 243. & 251. *Oroso. lib.* 6. *cap.* 4.]

Tigranes pater in filium Tigranem, solum ad Artaxatorum obsidionem relictum, profectus, prælio eum vicit. Ille in fuga primum ad Mithridatem avum se contulit: quem victum esse cum intelligeret, atque ipsum auxilio aliorum magis indigere, quam alii posse opitulari; ad Romanos se adjunxit. [*Dio, lib.* 36.] Ad hos enim, quamvis nepos Mithridatis ex filia, supplex ille confugit: [*Appian.*] Pompeioque ad Araxem fluvium occurrit. [*Plutarch.*] Eo duce usus Pompeius in Armeniam adversus patrem ejus exercitum duxit; [*Dio.*] tanquam Mithridatis socium: Artaxata petens, Tigranis regiam, [*Appian.*]

Tigranes pater re cognita territus, cum mitem animo ac placidum Pompeium accepisset esse, statim præconem ad eum misit; traditis etiam Mithridatis legatis, quos in vincula conjecerat. Quum filius impedimento esset, ne quicquam tolerabile posset impetrare, nihiloque minus Pompeius, transmisso Araxe fluvio, Artaxatis appropinquaret; ibi demum Tigranes urbem ei dedit, & præsidium in ea accepit: ipseque cum amicis & necessariis, ne caduceatore quidem præmisso, ad eum profectus est; permissurus ejus arbitrio omne suum jus, & accusaturus filium apud ipsum judicem. [*Plutarch. Appian. Dio.*]

Ita vero se, quo & reverentia Pompeio & misericordia dignus videretur, comparaverat; ut, quantum ejus fieri poterat, maxime inter pristinam dignitatem ac præsentem humilitatem medium servaret statum. Togam namque semialbam & candyn totum purpureum exuerat; tiaram autem cum fascia gerebat. [*Dio.*] Cui quum Pompeius tribunos & præfectos equitum obviam misisset honoris gratia; Regis comites parum securos se rati, quia caduceatorem non præmiserat, retro fugerunt. [*Appian.*]

Ubi ad castra Pompeii sextodecimo ab Artaxatis milliario Tigranes venit, præsto ei fuerunt

duo

duo Pompeii lictores, qui jusserunt ut equo descenderet, quo vectus patrio more ipsum etiam vallum intraturus fuerat. Neminem enim mortalium in castris Romanis unquam visum qui equo insideret. Obtemperavit Tigranes, gladiumque discinxit tradiditque eis. [*Eutrop. Plut. & Dio.*] Pedibus ingressum, projectoque diademate in terram prolapsum, adorantemque se more barbarico intuitus Pompeius, misericordia commotus exiluit, & apprehensa dextera eum erexit, atque insigne regium quod ille de suo capite abjecerat reposuit: & sedere jussit ad latus suum, ex altero filium collocans; qui neque assurrexit patri, neque alia ulla comitate erga eum usus est. [*Cicero, pro P. Sextio. Eutrop. lib. 6. Dio, Appian. & Plutarch. tum in Pompeio, tum in Luculli & Cimonis collatione.*]

Tigranes se regnumque suum Pompeii ditioni permisit: præfatus, neminem alium neque Romanum neque ullius gentis virum futurum fuisse, cujus se societati commissurus foret quam Cn. Pompeium: proinde omnem sibi vel adversam vel secundam, cujus auctor ille esset, fortunam tolerabilem futuram; non esse turpe dicens ab eo vinci quem vincere esset nefas, neque ei inhoneste aliquem summitti quem fortuna super omnes extulisset. [*Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 37.*] A Pompeio deinde ille, simul cum filio, ad cœnam invitatus est: verum filius, vocatus non adfuit; qua re inprimis sibi Pompeium infensum reddidit. [*Dio.*]

Postridie eorum controversiis auditis, patri avitum Armeniæ regnum Pompeius restituit (magna etiam & præcipua parte Mesopotamiæ addita; ut habet Strabo, lib. 16. pag. 747.) ademptis illi quas præterea bello acquisierat provinciis & mulcta sex millium talentorum argenti (quæ populo Romano daret, quia bellum sine causa ipsi commovisset) illi imposita: filium vero in Gordena Sophenaque regnare jussit, cæteræ Armeniæ hæreditatem post patris mortem aditurum. Thesauros tamen in Sophena (regione Armeniæ finitima) repositos patri adjudicavit: quia pactam sibi pecuniam alia ratione habere non poterat. [*Cicero, Vellei. Paterc. Plutarch. Appian. Dio, & Eutrop. ut suprà.*]

Has conditiones pater approbans, lætusque quod esset à Romanis rex appellatus, non solum Cappadociæ & Ciliciæ quibusdam partibus, sed etiam tota Syria & Phœnicia decessit, ab Euphrate usque ad mare: has enim provincias, cum parte Ciliciæ, Tigranes occupaverat, ejecto Antiocho Pio. [*Liv. lib. 101. Vellei. Paterc. lib 2. cap. 37. Plutarch. Appian. Dio, & Eutrop.*]

Spe sua frustratus Tigranes junior, indignabatur, & fugam cogitabat. Quod mature sentiens Pompeius, in liberam custodiam eum dedit: ad pecuniæ servatores missis, qui eam omnem Tigrani patri dari juberent. Quum id recusarent, dicerentque non ab alio quam à Tigrane juvene, cujus jam tum ea regio esse judicabatur, debere imperari; is ad castella missus est: quæ cum occlusa inveniret, proxime accessit, & quamlibet invitus, tamen ut reserarentur imperavit. Nihilo plus custodes obtemperabant; obtendentes haud sua voluntate, sed coactum Tigranem hoc jubere. Id vero graviter ferens Pompeius, in vincula juvenem conjecit: atque sic demum senex thesaurum accepit. [*Dio, lib. 36.*]

Appianus ait Armenios, qui regem ad Romana castra iter facientem metu deseruerant, filio adhuc apud Pompeium hærenti suasisse ut patrem ex insidiis invaderet; sed illum captum & in vincula conjectum fuisse: & quum vinctus etiam Parthos contra Romanos solicitaret per nuntios, ad triumphum esse servatum.

Pater pecunia potitus, & alia plurima & vim pecuniæ longe majorem quam de qua conventum erat Pompeio dedit: & unumquemque militem argenti drachmis 50. (vel 150. ut apud Strabonem legitur) centurionem 1000. tribunum 10000. (vel talento, ut habet Strabo & Plutarchus, quod 6000. tantum drachmas habet) liberaliter donavit. quo facto inter amicos socioſque populi Romani annumeratus est. [*Strabo, lib. 11. pag. 530. Plutarch. Appian. Dio.*] Pecunia vero debita populo Romano omnis, sicuti Pompeio moris erat, redacta in quæstoris potestatem est, ac publicis descripta litteris. [*Vellei. Paterc. lib 2. cap. 37.*]

Ariobarzani Pompeius integrum Cappadociæ regnum reddidit; attributa & Sophena Gordenaque quas Tigrani minori prius assignaverat: quæ deinceps in provincia Cappadociæ censebantur. Eidem dedit etiam Ciliciæ civitatem Cabala (vel Gabala) & quasdam alias: quod regnum Ariobarzanes integrum reliquit postea filio superstiti. [*Appian. pag. 243, 244.*]

5939 C. Julius Cæsar, ante paucos dies quam ædilitatem iniret, venit in suspicionem conspirasse cum M. Crasso consulari, item Sylla & Autronio post designationem consulatus ambitus condemnatis, ut principio anni (Kalendis videlicet Januariis, in Octobrem Julianum tunc incidentibus, quibus Cotta & Torquatus Consulatum inibant) Senatum adorirentur; & trucidatis quos placitum esset, dictaturam Crassus invaderet, ipse ab eo magister equitum diceretur, constitutaque ad arbitrium republica Syllæ & Autronio consulatus restitueretur. Unde in epistola quadam ad Axium Cicero retulit, *Cæsarem in Consulatu confirmasse regnum de quo Ædilis cogitarat.* (Sueton. in Julio Cæsare, cap. 9.)

Pompeius, relicto ad præsidium Armeniæ Afranio, per gentes Caucasum circumcolentes contra Mithridatem iter intendit. Albani & Iberi, maximæ nationes, primo petenti Pompeio transitum dederunt: ut apud Plutarchum legimus. Eos tamen Pompeium, quod transitum minime dedissent, prælio vicisse retulit Livius. [*lib. 101.*] Quod prælium, à Plutarcho & Appiano breviter & diversimode descriptum, Dio plenius ita explicat. Pompeius, divisis in tres partes copiis, in Tanaitica regione & ad Cyrnum fluvium hyberna habuit: quæ ei tamen quieta non fuerunt. Albanorum enim, qui supra Cyrnum (sive Cyrum) fluvium incolunt,

rex

Anno Mundi.

Anno Periodi Julianæ.

Anno ante æram Christia.

rex Oræses (Orodem Florus lib. 3. cap. 5. Eutropius lib. 6. & Orosius lib. 6. cap. 4. eum appellat) nonnihil ut juniori Tigrani amico suo gratificaretur, sed præcipue quod verebatur ne Albaniam quoque Romani invaderent, ac sperans, si per hyemem improvidos & non uno in loco castrametatos adoriretur, haud dubie se operæ pretium facturum, sub ipsa Saturnalia exercitum adversus Romanos duxit. ita quidem, ut ipse Metellum Celerem, qui Tigranem secum habebat, aggrederetur; alii autem contra Pompeium, alii contra tertiæ partis præfectum L. Flaccum irent: ut, quum singulis eodem temporis momento negotium facesseretur, mutuo sibi subvenire non possent. Ita Dio. [*lib. 36.*] Appianus ait Orœzem Albanorum & Otocum (vel Attocum potius) Iberorum regem cum 70 millibus insidias Pompeio struxisse circa Cyrnum fluvium: Plutarchus, non minus 40 millia barbarorum in Romano Saturnalium festo Cyrnum fluvium adversus Pompeium trajecisse narrat. Saturnalia vero mense Decembri celebrabantur; qui, ut annus Romanus tunc agebatur, in Septembrem vel Octobrem Julianum incurrebat, id est, in autumni initium: à quo hyemis tempestas ab illis deducitur qui annum in duas partes dividunt, Æstatem & Hyemem; quod à Thucydide, in belli Peloponnesiaci historia, semper videmus observatum.

Oræsem Metellus vi profligavit. Flaccus, quum fossæ suorum castrorum ambitus tantus esset ut defendi nequaquam posset, aliam interius egit; credentesque id pavoris causa factum hostes intra fossam exteriorem pertraxit: tum in nihil tale expectantes impetu facto, multos in ipso conflictu, multos in fuga peremit. Pompeius interea mature de barbarorum contra cæteros conatu resciverat. Itaque iis, qui contra ipsum ibant, inopinato prior occurrit: victisque illis, recta adversus Oræsem ipsum contendit, neque tamen assecutus est. Is enim à Metello Celere depulsus, auditis & reliquorum cladibus, fuga se eripuit. [*Dio.*]

Pompeius, quum multos Albanorum in transitu Cyrni comprehensos peremisset, eorum deinde precibus concessit, pacemque dedit. Habebat quidem in animo, in eorum vicissim intrare fines, ut maleficium reponeret: sed propter hyemem tum haud gravatim bellum prolatavit. Hæc, in 36 libri fine, Dio. Plutarchus Pompeium scribit illatis signis ingentem hostium numerum fudisse; deinde Regi supplici, legatos ad ipsum mittenti, dedisse veniam, icto cum eo fœdere.

Mithridates hybernabat in Dioscuriade. [*Appian. pag. 240.*] ubi initium est isthmi Euxino & Caspio mari interjecti. [*Strabo, lib. 11. pag. 498.*]

Antipater tandem urgendo ægre ab Hyrcano obtinuit, ut assentiret fugere ad Aretam regem Arabum, suum quoque pollicitus auxilium; idque eo facilius impetravit, quod Judææ confinis sit Arabia. Præmissus igitur ad Regem est Antipater, accepturus ab eo fidem, quod inimicis non dediturus esset suum supplicem: quod ubi ille interposita fide promisit, Antipater ad Hyrcanum reversus est Hierosolyma; & non multo post assumpto eo noctu urbem egressus, magnis itineribus pervenit in urbem quæ Petra dicitur, apud quam erat Aretæ regia. [*Joseph. lib. 14. cap. 2*]

Antipater, cum esset Aretæ regi amicissimus, rogabat eum ut Hyrcanum in Judæam restitueret: & instando quotidie dandoque munera tandem persuasit. Hyrcanus quoque pollicitus est, si ope ejus reductus regnum reciperet, redditurum se ei regionem cum duodecim urbibus, quæ pater ipsius Alexander Jannæus Arabibus eripuerat. Erant autem hæ: Medaba, Naballo, Livias, Tharabasa, Agalla, Athone, Zoara, Oronæ, Marissa, Rydda, Lusa, Oryba. [*Id. ibid.*]

Alexander II. Ægypti rex, Alexandri I. filius, ab Alexandrinis est expulsus. [*Sueton. in Julio Cæsare, cap. 11.*] *Filio vero Alexandri expulso suffectus fuisse Ptolemæus Nothus*, in Prologo libri 39 Trogi legitur. Nothus videlicet ille Ptolemæi Laturi filius, qui Διόνυσος ὁ νέος, novus Dionysius sive Bacchus, & Auletes est appellatus. Dionysiorum enim mollitiem muliebriter ille sectabatur: & instita muliebri amictus, ad numeros dithyrambicos cymbalorumque modos saliebat. [*Lucian. de non temere credendo calumniæ.*] In arte quoque choraulica se exercuit: & adeo ea se jactavit, ut non pigeret eum certamina in regia celebrare, ad quæ & ipse cum aliis concertaturus prodiit. [*Strabo, lib. 17 pag. 796.*] 4649 65

Aretas rex Arabum, 50 millium exercitum secum ducens, Aristobulum prælio vicit. Post quam victoriam multis ad Hyrcanum transfugientibus, desolatus Aristobulus confugit Hierosolyma. Arabs autem adducto secum toto exercitu, oppugnabat eum in Templo, adjuvante Hyrcanum etiam populo; solis sacerdotibus non deserentibus Aristobulum. Sed Aretas, admotis tam Judæorum quam Arabum exercitibus, acriter oppugnationi instabat. [*Joseph. lib. 14. cap. 3.*]

Dum hæc geruntur instante azymorum festo optimates Judæorum relicta sua regione fugerunt in Ægyptum. Erat in Judæa Onias quidam, vir justus, qui aliquando siccitatis tempore impetraverat piis precibus pluviam; tunc vero in latebras se abdiderat civile bellum præsentiens. Hunc in castra adductum Judæi rogabant, ut quemadmodum olim sterilitati attulerat remedium, ita tunc devoveret diris Aristobulum & quotquot ejus factionem sequebantur. Id cum diu recusans cogeretur à turba, stans in medio eorum sic precatus est. *Deus universi hujus mundi rex, quoniam & hi qui mecum stant tuus sunt populus, & qui oppugnantur tui sacerdotes sunt, precor ut neque hos contra illos, neque illos contra hos, orantes exaudias.* Post hæc vota circumsteterunt eum quidam ex Judæis viri perditi, & obruerunt lapidibus. Quam crudelitatem Deus ultus est continuo; cædisque Oniæ pœnas exegit in hunc modum. [*Ibid.*]

1. *Visser. Annal. p. post.*

Dum Aristobulus oppugnatur cum sacerdotibus, supervenit Pascha: in quo mos erat multis Deum honorare sacrificiis. Quibus quia carebant obsessi, rogaverunt suos tribules, ut accepta quantam postularent pecunia victimarum copiam sibi facerent Illis vero pactis mille drachmas in singula capita, & repræsentare sibi jubentibus; Aristobulus & sacerdotes libenter id fecerunt, & per funem è muro demiserunt pretium. At illi accepta pecunia non reddiderunt victimas: sed eo progressi sunt impietatis, ut non servata fide hominibus, Deum etiam fraudarent debitis honoribus. Sacerdotes autem, quibus per pactorum speciem illusum fuit, oraverunt Deum ut pœnas de tribulibus suis sumeret. Nec dilata est vindicta: sed procella vehemens immissa fecit per totam regionem magnam vastationem fructuum; ita ut tritici modius væniret drachmis quindecim. [*Ibid.*]

Cum Iberis Pompeius bellum gessit, majorem in modum cupidis de Mithridate bene mereri ac propulsare Pompeium: quippe qui neque Medis neque Persis neque Alexandro aut Macedonibus adhuc paruerant. [*Plutarch.*] Rex igitur eorum Artoces (L. Cotta & L. Torquato Consulib.) veritus ne adversum se iretur, ad Pompeium legatos, tanquam parandæ amicitiæ causa, misérat: interim quomodo ea re fretum inopinato adoriretur, parabat. Hoc præsentiens Pompeius, antequam is ad eam rem se satis instruxisset, aditumque regionis superatu difficilem (de quo Strabo, lib. 11. pag. 501.) occupasset, regionem ejus intravit: & prius quam de ejus præsentia Artoces cognosceret, ad urbem Acropolin pervenit; quæ sita ad ipsas angustias, qua Caucasus procurrit, ad custodiendum aditum communita fuerat. Artoces territus, occasione se instruendi prærepta, Cyrnum fluvium transgressus, pontem combussit. Qui erant in urbe, tum propter Artocis fugam, tum quod etiam pugna victi fuissent, se dediderunt. Potitus ergo faucibus illis Pompeius, præsidium eis imposuit: indeque progressus, omnem regionem intra fluvium positam subegit. [*Dio, initio lib.* 37.]

Transituro jam Cyrnum Pompeio, Artoces per internuncios & pacem ab eo petiit, & pontem omniaque necessaria se præbiturum est pollicitus: & utrumque obtinendæ pacis causa præstitit. Ubi vero Pompeius Cyrnum trajecit, ille ad Pelorum fluvium fuga se proripuit: aufugitque ab eo quem, quum transitu potuisset prohibere, ad se attraxerat. Pompeius, re animadversa, fugienti instat: cursuque assecutus hostem congressusque, priusquam sagittarii arte sua uti possent, haud multo labore fundit. His actis, Artoces, trajecto Peloro, atque hujus etiam fluminis ponte cremato, aufugit: reliqui partim in conflictu, partim pedibus per flumen tentato transitu, perierunt. Multi per sylvas dispersi, ab arboribus præcelsis jaculando dies aliquos traxerunt: sed & hi, postmodum arboribus succisis periere. [*Id. ibid.*] In prælio novem millia occubuisse, captos autem amplius decem millia, Plutarchus refert.

Artoces ad Pompeium de pace impetranda internuntios cum donis misit: lecto videlicet, mensa & sella, omnibus aureis; eaque ut acciperet, precabatur. Pompeius dona accepit, (ut, transactionis spe oblata, ulterius non progrederetur) eaque quæstoribus, ut referrent in tabulas publicas, tradidit; tamen pacem se daturum negabat, nisi prius filios Artocis obsides accepisset. Artoces aliquamdiu rem suspensam tenuit: tandem, quum Romani vado fluminis per æstatem reperto, nullo quidem repugnante, ægre tamen, transiviſſent; & filios obsides misit, & cum Pompeio pacem firmavit. [*Dio, lib.* 37. *cum Plutarcho & Floro, lib.* 3 *cap.* 5.] Pompeium Iberiæ regem Arthacem vicisse acie & in deditionem accepisse, Eutropius, Iberiam cum Arthace rege in deditionem accepisse, Sextus Rufus & Jornandes: Artocem regem Iberiæ bello fudisse, totamque Iberiam in deditionem accepisse, scribit Orosius. [*lib.* 6. *cap.* 4.]

Mithridates per gentes Scythicas, vel infensas vel alienas, iter fecit; partim conciliatis hominibus, partim vi adactis. Et Heniochos quidem, libenter exceptus, transiit: Achæos vero obsistere ausos fugavit. Mæoticas deinde regiones ingressus, multis subditas regulis, ob famam rerum gestarum regnique ab omnibus hospitaliter exceptus deductusque, multa dona dedit recepitque: atque etiam in societatem eos pertraxit; elocatis filiabus potentissimum quemque illorum sibi conjungens. [*Liv. lib.* 101. *Appian. pag.* 240, 241. *Dio, lib.* 36.] Quo spectat & ille Strabonis locus. [*lib.* 11. *pag.* 496.] Heniochi quatuor reges habuerunt, quo tempore Mithridates fugiens ex avita ditione in Bosphorum, per ipsorum regionem transivit: nam hæc ei pervia fuit. De Zygiorum autem transitu spem abjiciens ob locorum difficultates istorum & feritatem hominum, ægre per oram, plerunque mare conscendens: donec ad Achæos venit; à quibus admissus, (licet illos ei restitisse, ex Appiano jam audiverimus) iter perfecit è Phasside factum ad stadiorum pene quatuor millia. Hæc Strabo: qui & ex rerum Mithridaticarum scriptoribus hunc gentium istarum ordinem recenset; primum Achæos, deinceps Zygios, Heniochos, Cercetas, Moschos, Colchos. [*pag.* 497.] Per quas omnes efferatas gentes Hypsicratea regina fugientem virum, animo pariter & corpore infatigabili secuta est: quæ tonsis capillis equo se & armis assuefecerat, quo facilius laboribus & periculis ejus interesset. Cujus tanta fides asperarum atque difficilium rerum Mithridati maximum solatium & jucundissimum lenimentum fuit. Cum domo enim & penatibus vagari se credidit; uxore simul exulante. [*Valer. Maxim. lib.* 4. *cap.* 6.]

Machares Mithridatis filius, qui in Bosphoro Cimmerio tum regnabat & Romanorum rebus studebat, quum patrem audivisset tam brevi tempore tot feras gentes, & quæ vocantur claustra Scythiæ, nulli ante permeata, transisse; legatos ad eum misit, qui excusarent, quod necessitate coactus Romanos coluerit. Sed ubi cognovit eum implacabilem, fugit in Chersonesum

Ponticam,

Anno Mundi

Anno Periodi Julianæ.

Annoante æram Christian.

Ponticam, incensis navibus quo patri persequendi facultatem adimeret. Sed quum ille immisisset in eum classem aliam; manus sibimet intulit. Mithridates amicos, quos ipse Machari in regnum abeunti comites addiderat, omnes interemit: domesticos vero dimisit incolumes. Ita Appianus. [*pag.* 241.] Patrem per ejus familiares, securitate & pecuniis missis ad facinus impulsos, filium interfeciſſe, scribit Dio. [*lib.* 36.] Macharem quoque parricidio trucidatum ab eo fuisse, narrat Orosius. [*lib.* 6. *cap.* 5.]

Pompeius in Septentrionem Scythicum, iter tanquam in mari stellis secutus, Colchos excidit: regemque eorum Orodem, positis etiam sub ipso Caucaso castris, jussit in plana descendere: ut apud Florum, lib. 3. cap. 5. legitur. Qui cum paulo post Albaniæ regem *Orodem* (cum Eutropio & Orosio) fuisse significet: pro *Orode* hoc in loco, vel *Olthacis* nomen substituendum esse videtur, quem Colchorum regem à Pompeio in triumpho fuisse productum Appianus indicat, [*pag.* 253.] vel *Aristarchi*, quem illius loco Colchis regem fuisse impositum, ex eodem Appiano [*pag.* 251.] & Eutropio [*libro* 6.] didicimus.

Ad Phasim fluvium Servilius Pompeio cum classe, qua tuebatur Pontum, occurrit. Ac Mithridatis insectatio, qui in gentes Bosphori & Mæotidis accolas abdiderat se, magnas perplexitates illi præbuit. [*Plutarch.*] Colchos vero obibat ille ut Argonautarum & Castoris Pollucisque peregrinationes viseret; præcipue locum videre cupiens in quo Prometheus fertur affixus fuisse Caucaso. Quæ spectacula obiturus, deducebatur à vicinis gentibus. [*Appian. pag.* 241, 242.] Colchos enim conterminosque iis populos partim verbis, partim terrendo sibi conciliaverat. Ibi comperto, iter terrestre per multas & ignotas bellicosasque gentes, difficile; maritimum adhuc incommodius, propter importuosam regionem incolasque ejus, futurum: navales copias in stationibus Mithridatem, ne qua enavigare neve ad eum commeatus pervehi posset, observare jussit. Ipse in Albanos profectionem convertit, non directo itinere: sed, ut eos propter pactum securos inopinato adventu obrueret, (licet Albanos demum defeciſſe, indeque ira & pervicaci ulciscendi ardore stimulatum in eos vertisse Pompeium dicat Plutarchus) in Armeniam regressus, Cyrnum pedestri itinere, quo loco eum vadosum æstas reddiderat, trajecit. [*Dio*, *lib.* 37.]

Ingenti vero difficultate & periculo fluvium ille transmisit. Eum enim magno spatio palis barbari vallaverant. [*Plutarch.*] Equites primum Pompeius secundo flumine, hinc jumenta, postea pedites transire jussit: ut & vim fluminis diffinderent corporibus suis equi; &, si quod tamen jumentum vi aquæ impelleretur, in eos qui alterutra ex parte comitabantur incideret, neque ulterius deferretur. [*Dio.*] Hic quum eum longa, arida, & aspera via exciperet, decem millia utrium aqua implevit, atque ita perrexit. [*Plutarch.*]

Ad Cambysem fluvium deinde venit, nihil ab hostibus passus; æstu autem sitique toto exercitu vehementer afflicto; quamvis nocturnis plurimum itineribus uterentur. Duces itinerum ex captivis acceperat: à quibus non id iter quod commodissimum erat demonstrabatur. Ipse etiam fluvius parum utilitatis afferebat; cujus aqua frigidissima, affatim pota, multi admodum lædebantur. Quum ne hic quidem quisquam resisteret, ad Abantem fluvium accesserunt, præter aquam nihil secum portantes: reliqua omnia benigne ab incolis suppeditabantur; itaque & ab omni maleficio in eos temperatum est. [*Dio.*]

Transgressis fluvium adventare Orœsen affertur. [*Idem.*] Habebat ille peditum 60 millia, equitum millia 12 (vel 22, ut apud Strabonem legitur) in acie instructa, magna ex parte male & ferinis tergoribus armatorum: quos regis frater, Cosis nomine, ductabat. [*Plutarch. cum Strabone, lib.* 11. *pag* 502.] Pompeius, ut hostem, priusquam multitudinem Romanorum adesse sentiret retroque cederet, ad pugnam eliceret; equites primo loco constituit, mandatis prius quæ agenda essent: post illos reliquam multitudinem in genua subsidentem scutisque opertam collocavit; eis uti quiescerent imperans. Ita eorum præsentiam non ante animadvertit Orœses, quam ad manus ventum est. Equites igitur, quos solos esse putabat contemnens invasit: & levi momento in fugam, quam data opera faciebant, vertit, acriterque cedentibus institit. Tum repente pedites se erigentes, facto inter se spatio ut securis suis per medios esset receptus, temere insequentes hostes exceperunt: magnamque eorum multitudinem circundederunt, in medioque deprehensos conciderunt. Qui circundati non erant, in eos equites, partim ad dextram partim ad lævam à tergo circumvecti, impetum fecerunt. Ita ab equitibus quoque magna hostium cædes facta est: & qui ab utraque clade in sylvas fuga se proripuerunt, incensis sylvis perierunt; subinde acclamantibus Romanis, *Hem Saturnalia*, *hem Saturnalia*. Sub id enim tempus (ut dictum est) Albani eos ante per insidias fuerant adorti. [*Dio*, *lib.* 37.]

In hac pugna, Cosis frater regis in ipsum invectus Pompeium, percussit jaculo loricæ ejus commissuram: Pompeius illum hasta transfixit & occidit. In ea quoque Amazones, à montibus Thermodonti fluvio accubantibus profectæ, auxilio venisse perhibentur barbaris. Et quidem à prælio, dum spolia barbarorum legunt Romani, peltas Amazonicas cothurnosque reperere; corpus vero muliebre reperete nullum. [*Plutarch.*] Videndus & Appianus, pag. 242. ubi hanc & priorem pugnam cum Albanis gestam ut unam commemorat. Licet ter etiam Pompeium exercitum Orodis Albanorum regis præfectosque ejus viciſſe, cum Eutropio & Sexto Rufo, tradiderit Orosius. [*lib.* 6. *cap.* 4.]

Pompeius, depopulata regione, postremo epistolas Orodis (sive Orœsis) de pace cum Albanis instauranda, & lectulum aureum & alia dona ab eo missa, libenter accepit; & veniam

1. *Vsser. Annal. p. post.*

Albanis dedit. [*Florus, lib. 3. cap. 5. Dio, lib. 37. Eutrop. lib. 6. Oroſ. lib. 6. cap. 4.*] qui memores Italicæ originis, quod ab Albano monte Herculem ſecuti fuiſſe dicerentur, exercitum Pompeii fratres ſalutaverunt. [*Juſtin. lib. 42. cap. 3.*] Neque Albanis ſolum Pompeius pacem dedit, ſed reliquis etiam aliquot Caucaſum montem uſque ad mare Caſpium (nam eo uſque is mons, à Ponto facto initio, pertingit) accolentibus populis, per legatos eam petentibus. [*Dio, lib. 37.*] Undique eum adverſus Iberos Albanoſque ad utrumque uſque mare, Caſpium ac Colchicum, bellaviſſe ſcripſit Strabo. [*lib. 11. pag. 492.*] Licet enim magno Hyrcaniam & mare Caſpium viſendi deſiderio Pompeius teneretur; quum trium tantum dierum itinere inde jam abeſſet; tamen mortiferorum ſerpentium multitudine ab eo propoſito deterritus, in Armeniam minorem divertit: ut in ejus Vita nos docet Plutarchus.

Pompeius, ſuperato Tauro, bellum Antiocho Commageno intulit; donec & ille in amicitiam receptus eſt. [*Appian. pag. 244.*] Cui tum commiſit ille Seleuciam Meſopotamiæ caſtellum, & quicquid ex incurſu in Meſopotamiam ceperat. [*Id. pag. 251. cum Strabone, lib. 16. pag. 745.*] Darium quoque Medum proſligavit: vel quia juverat Antiochum, vel quia Tigranem antea. Ita Appianus, in Mithridaticis: [*pag. 244.*] qui Darium & Medos inter reges & populos à Pompeio victos; [*pag. 250. & 253.*] ſicut Mediam Velleius Paterculus [*lib. 2. cap. 40.*] inter regiones cum victoria ab eo penetratas, connumerat. Licet Elymæorum & Medorum regibus, qui legatos ad eum miſerant, benigne tantum reſcripſiſſe Pompeium Plutarchus dixerit.

Phraates Parthorum rex, quum tanto impetu Pompeium ferri videret, Armeniamque & Ponti partes eo loci pertingentes ab ejus legatis captas eſſe, Gabinium quoque jam ultra Euphratem ad Tigrim uſque proceſſiſſe; eorum terrore perculſus, de fœdere inito cum Romanis renovando legatos ad Pompeium miſit: nec ea tamen legatione quicquam aſſecutus eſt. Pompeius enim, præſentium ſucceſſu ſpeque ſecuturarum inde rerum fretus, eum parvi pendebat: & inter alia reſponſa, quæ ſuperba legatis dabat, Corduenem (ſive Gordyenem) regionem, de qua Phraati erat cum Tigrane controverſia, poſcebat. Quum legati de hac re (neque enim quicquam habebant in mandatis) nihil reſponderent, nonnihil ad Phraatem ſcripſit. [*Dio, lib. 37*]

In litteris vero ſuis non Regem eum regum (ut alii omnes, etiam Romani, ipſeque in triumpho ſuo poſtea Pompeius) ſed Regem ſimpliciter appellavit: quod indigne Phraates tulit, ut qui regno etiam ſuo ſpoliaretur. Pompeius vero, non expectato reſponſo, confeſtim Afranium cum exercitu in Gordyenem miſit: qui Parthos eam incurſantes expulit, & uſque ad Arbelitin inſectatus eſt; regionemque Tigrani reſtituit. [*Id. ibid. cum Plutarcho, in Pompeio.*]

Ex Armenia in Syriam à Pompeio miſſum eſſe Gabinium, apud Joſephum legimus. [*lib. 1. Belli, cap. 5. & Antiquit. lib. 14. cap. 4.*] Quod nos de minore Armenia accipimus, in quam, confecto bello Albano, ſeceſſiſſe Pompeium ex Plutarcho audivimus: licet de majore Joſephus intellexerit, eaque homonymia deceptus, eo tempore quo cum Tigrane bellum Pompeius gerebat in Syriam miſſum Gabinium fuiſſe ſcripſerit. niſi forte, ut Appianus, ita etiam ille, Tigranis deditionem expeditione Albana poſteriorem fecerit: qua priorem fuiſſe nos, cum Livio, Velleio, Floro, Plutarcho, Eutropio, & Oroſio, ſtatuimus.

Scaurus, ubi Damaſcum venit, recens à Metello & Lollio captam reperit. His inde ſubmotis, cognitoque in Judæa quid ageretur, illuc velut ad quæſtum cucurrit. Regionem ingreſſo legati facti ſunt obviam, tam ab Hyrcano Templum Hieroſolymitanum obſidente quam à fratre ejus Ariſtobulo ibidem tum obſeſſo; utrique petentes ſocietatem & auxilium. Et cum Ariſtobulus polliceretur 400 talenta, nec pauciora Hyrcanus; Scaurus Ariſtobuli promiſſa prætulit. Accepta igitur pecunia, ad Hyrcanum & Aretam regem (Nabathæorum ſuorum copiis, licet non valde ad id bellum gerendum animatis, ipſum adjuvantem) legatos miſit; Romanorum eis & Pompeii nomen intentans, niſi ab obſidione deſiſterent. Itaque & Aretas ex Judæa in Philadelphiam receſſit metu perculſus, & Scaurus Damaſcum rediit. Ariſtobulus vero, omnibus quas habebat copiis collectis, Aretam & Hyrcanum eſt perſecutus: & congreſſus cum eis apud locum quem Papyronem nominant, prælio vicit; cæſis circiter ſeptem millibus hoſtium, inter quos etiam Cæphalio Antipatri frater fuit. [*Joſeph. ut ſupr.*]

Reverſus ex Armenia Pompeius, adeuntibus ſe regibus (barbaris, quos numero duodecim conveniſſe Plutarchus retulit) & dynaſtis jus dixit, ac reſponſa dedit: aliiſque regna confirmavit, aliis principatus auxit, aliorum eminentiam imminuit ac depreſſit. [*Xiphilin. ex Dione.*] Ad quod tempus illa à Valerio Maximo celebrata hiſtoria referenda eſſe videtur.

Ariobarzanes filio ſuo Cappadociæ regno ceſſit, in conſpectu Cn. Pompeii. Cujus cum ipſe tribunal conſcendiſſet, invitatuſque ab eo in curuli ſella ſediſſet, poſtquam filium cum ſcriba humiliorem fortuna ſua locum obtinentem conſpexit, non ſuſtinuit infra ſe collocatum intueri: ſed protinus è ſella deſcendit, & diadema in caput ejus tranſtulit; hortarique cœpit, ut eo tranſiret unde ipſe ſurrexerat. Exciderunt lachrymæ juveni, cohorruit corpus, dilapſum diadema eſt, nec quo juſſus erat progredi potuit; quodque pene fidem veritatis excedit, lætus erat qui regnum deponebat, triſtis cui dabatur: nec ullum finem tam egregium certamen habuiſſet, niſi patriæ voluntati authoritas Pompeii adfuiſſet. Filium enim & Regem appellavit, & diadema ſumere juſſit, & in curuli ſella conſidere coëgit. [*Valer. Max. lib. 5. cap. 7.*]

Anno Periodi Julianæ. | Annorum ante æram Christi.

Pompeius deinde Cœlesyriam & Phœniciam, nuper regibus liberatas & ab Arabibus ac Tigrane vexatas, constituit. Licet enim Antiochus eas ausus est repetere, non tamen obtinuit: sed in unam redactæ conjunctæque provinciam leges acceperunt, & more populi Romani administratæ sunt. [*Xiphilin. ex Dione.*]

Antiochum hunc, *Pium* fuisse, Cyziceni Antiochi filium, Justinus, [*lib. 40. cap. 2.*] Appianus in Mithridaticis, [*cap. 244.*] & Porphyrius [*in Græcis Eusebianis Scaligeri, pag. 227*] referunt. Sed rectius idem Appianus in Syriacis, [*pag. 119. & 133.*] Antiochum *Asiaticum*, Antiochi Pii & Selenæ filium, hunc fuisse affirmat: qui ante quadriennium, Luculli vel beneficio vel permissu, regnum Syriæ à Tigrane derelictum adeptus, in Pompeii ἀγχιλίους (ut pag. 133. ille loquitur) dum is aliis distineretur negotiis, per unum jam annum (postquam Tigranes jure quod in Syriam habebat populo Romano cesserat) illud retinuit. Et licet ipse præsens paternum regnum posceret: eo tamen illum, nunquam de populo Romano male meritum, Pompeius privavit. Facile enim fuit tanto exercitu regem inermem opprimere: quamvis alia prætexebatur causa; iniquum videlicet esse, postquam veteres reges semel Tigranis armis pulsi fuere Syria, nunc eam Seleucidis victis cedere, potius quam Romanis victoribus. Negabatque Pompeius se Antiocho daturum, quod tueri nesciret: ne rursus Syriam Judæorum & Arabum latrociniis infestam redderet. [*Justin. & Appian. in locis supra notatis*]

C. Julius Cæsar ædilis, conciliato populi favore, tentavit per partem tribunorum ut sibi Ægyptus provincia plebiscito daretur: nactus extraordinarii imperii occasionem, quod Alexandrini regem suum, socium atque amicum à Senatu appellatum, expulerant, resque vulgo improbabatur. Neque obtinuit; adversante optimatum factione. [*Sueton. in Julio, cap. 11.*]

In Ægyptum vero Pompeius à rege (Alexandro II. expulso) contra seditiosos est vocatus; & donatus muneribus ac pecuniis, & vestimentis in usum totius exercitus. Ægyptum tamen ille non adiit: sive cavens inimicorum invidiam, religionemque oraculi (Sibyllini; de quo infra ad anni Mundi 3948. initium) sive ob alias rationes. [*Appian. Mithridat. pag. 251.*]

Pompeius tum Damascum venerat, & Cœlesyriam obibat: quum venerunt ad eum legati ex universa Syria & Ægypto atque Judæa: eodem, ut videtur, tempore, quo duodecim Reges ad eum convenisse ex Plutarcho diximus. De quibus, ex Strabonis Historiarum libris, locus iste profertur à Josepho. [*Antiquitat. lib. 14. cap. 5.*] *Venit & ex Ægypto legatio, & corona aureorum quater mille. Et ex Judæa, sive Vitis sive Hortus: quod opus* Τερπωλὴ, *id est, Delectamentum vocabatur. Hoc donum vidimus etiam nos Romæ in Jovis Capitolini templo dedicatum, cum inscriptione Alexandri Judæorum Regis: æstimabaturque quingentis talentis.* Quod donarium, ab Alexandro Jannæo in Templo Hierosolymitano repositum & à filio ejus Aristobulo ad Pompeium inde transmissum, ex Pompeii triumphorum actis Plinius fuisse refert, *Montem aureum quadratum, cum cervis & leonibus & pomis omnis generis, circumdata vitis aurea.* [*Plin. lib. 37. cap. 2.*]

1940 Paulo post iterum ex Judæa ad Pompeium venerunt legati: Antipater pro Hyrcano, & Nicodemus pro Aristobulo. Legatus Aristobuli de accepta pecunia Gabinium primum accusavit qui 300, deinde Scaurum qui 400. talenta receperat: hos quoque inimicos ei faciens. Utrumque litigantium, & Hyrcanum & Aristobulum, Pompeius ad se venire jussit. [*Joseph. lib. 14. cap. 5.*]

Afranius per Mesopotamiam in Syriam, præter pactum à Pompeio cum Phraate initum, proficiscens, in itinere aberravit; multumque, ob hyemem & penuriam victus, incommodi passus est: periissetque cum suis, nisi eos Carrenses, qui Macedonum coloni esse feruntur & circum ea loca incolunt, excepissent deduxissentque. [*Dio, lib. 37.*]

Pompeius, Aspidi (in Ponto) hyberna agens, adversantes sibi etiamnum regionis partes recipiebat: quantum ex fragmentis libri 37 Dionis colligere possumus; quæ in Consulatu Cæsaris & Figuli transposita esse, collatis inter se partibus, Lector facile animadvertet. Ex omnibus vero Mithridatis pellicibus, quæ attractæ ad eum fuere, nullam Pompeius attigit; sed omnes ad parentes & propinquos remisit. Nam ducum fere & dynastarum filiæ conjugesque fuerant. [*Plutarch.*]

Inter alia, castellum Symphorium, tradente Stratonice, Pompeium tunc accepisse Dio indicat. Stratonice hæc, cantoris cujusdam (uti fama est) filia, una è regiis sive concubinis sive uxoribus fuit: desertamque se succensens, dum adhuc Pontum circumiret Mithridates, emisso ad commeatum parandum præsidio, Romanos recepit; hoc unum pacta, ut si forte Pompeius Xipharem filium in potestatem redigeret, matri eum servaret incolumem. Subterraneorum quoque thesaurorum conscia (quos multa ærea vasa ferreis circulis vincta celabant) eos Pompeio obtulit. Ex quibus ille, quæ ornatum templis, & triumpho existimabat præbitura splendorem, sola accepit; reliquis Stratonicem oblectare se jussit. [*Plutarch. Appian. Dio.*]

His cognitis, Mithridates filium Xipharem interfecit ad fretum, inspectante matre ex adverso littore, & cadaver insepultum projecit: pietatem negligens, modo matri doleret quæ peccaverat. [*Appian.*]

Arcem quoque recepit Pompeius illam inexpugnabilem, quæ Καινὴ sive *Nova* dicta est: in qua pretiosissima quæque Mithridates deposuerat, quæ à Pompeio postea dicata sunt Capitolio. [*Strabo, lib. 12. pag. 556, 557.*] In ea quoque arcana Mithridatis monumenta Pompeius nactus est: nec ea invitus legit, quod præter alia secreta clare etiam illius censum

patefacerent. [*Plutarch.*] Inter arcana fuerunt & Mithridatis commentationes medicæ: quas transferre Latino sermone Pompeius libertum suum Lenæum, Grammaticæ artis doctissimum, jussit. [*Plin. lib. 25. cap. 2.*]

Phraates legatus ad Pompeium misit: per quos de acceptis injuriis questus, Tigranem juniorem in vinculis ab eo detentum, ut generum suum, mitti sibi postulavit: utque imperiorum Euphrates terminus esset, eumque Pompeius ne transiret, edixit. Cui responsum ille dedit, Tigranem in patris potius quam soceri jure esse. termino autem se usurum justo. [*Plutarch. in Dione.*]

Phraates verno tempore (quo Lucius Cæsar & C. Figulus Consulatum gesserunt) contra Tigranem expeditionem fecit: ubi prælio victus, postea hosti prævaluit. [*Dio, lib. 37.*]

Pompeius ineunte vere, copiis ex hybernis revocatis, in Damascenum agrum profectus est: obiterque arcem in Apamia diruit, quam Antiochus Cyzicenus munierat. Ptolemæi quoque Mennæi ditionem consideravit, viri noxii non minus quam fuerat Dionysius Tripolitanus affinitate ei conjunctus, qui securi percussus est. Mille tamen talentis iste redemit se à supplicio: quæ Pompeius erogavit in stipendia militum. Excidit etiam castellum Lysiada, cujus tyrannus erat Silas Judæus. Transiens deinde per Heliopolim & Chalcidem, superatoque medio monte in Cœlesyriam veniens, à Pella Damascum se contulit. [*Joseph. lib. 14. cap. 5.*]

Ibi Judæos audivit, & eorum principes Hyrcanum & Aristobulum; qui inter se dissidebant, sicut gens ipsa ab utroque. Judæi aiebant se nolle esse sub regibus, quod patrium institutum habeant, ut sui Dei pareant sacerdotibus. Hos autem duos, esse quidem è sacerdotum genere; sed velle principatum gentis in aliam formam traducere, ut eam in servitutem subigant. Hyrcanus querebatur sibi majori natu minimam portionem regionis esse relictam, cætera à minore fratre usurpata per vim omnia: qui & terra finitimos violentus incursaret, & in mari haberet piratarum receptacula. Atteſtabanturque illi hæc dicenti plus quam mille ex Judæorum optimatibus, quos Antipater ad hoc induxerat. Aristobulus contra, excidisse è regno Hyrcanum aiebat propter ignaviam, & publicum apud suæ gentis homines contemptum: se autem id necessario assumpsisse, ne ad alios transferretur. Et in testimonium citabat quosdam juvenes fastuosos, exosos omnibus propter purpureas vestes, capillitii curam, & phaleras ornamentaque cætera: qui hoc cultu tanquam ad pompam & non ad judicium venerant. [*Joseph. lib. 14. cap. 5.*]

Pompeius his auditis, & improbata Aristobuli violentia, dimisit eos placide: promittens se venturum in eorum ditionem, quamprimum res Nabatæorum inspexisset. Interim jussit eos quietos esse: comiter habens Aristobulum, ne is alienatus intercluderet ei transitum. Nec tamen ullam apud eum inivit gratiam. Aristobulus enim, qui quantum potuit ornatus cultu regio venerat, offensus obsequiis, neque ferendum existimans abjectius quam regem deceret utilitati servire, à Diospoli regrediebatur; profectusque ad opidum Delium, inde in Judæam se contulit, res suas curaturus. [*Id. ibid. & lib. 1. Belli, cap. 5.*]

Alexander II. Ægypto expulsus, Tyrum secessit, ibique vitam finiit: fama sparsa, testamento illius populo Romano regnum Ægypti fuisse relictum. De quo Cicero in Oratione prima Agraria, ipso primo Consulatus sui die habita. *Dicent Decemviri, id quod & dicitur à multis & sæpe dictum est, regis Alexandrini testamento regnum illud populi Romani esse factum. Dabitis igitur Alexandriam clam petentibus iis, quibus apertissime pugnantibus restitistis?* & in Oratione secunda, plenius. *Quid Alexandria, cunctaque Ægyptus? ut occulte latet? ut recondita est? ut furtim tota Decemviris traditur? Quis enim vestrum hoc ignorat, dici, illud regnum testamento regis Alexandrini populi Romani esse factum? Hic ego Consul populi Romani non modo nihil judico, sed ne quid sentiam quidem profero. Magna enim mihi res non modo ad statuendum, sed etiam ad dicendum videtur esse. Video qui testamentum factum esse confirmet; authoritatem Senatus extare hæreditatis aditæ sentio. tum quando, Alexandro mortuo, legatos Tyrum misimus, qui ab illo pecuniam depositam nostris recuperarent; hæc L. Philippum sæpe in Senatu confirmasse, memoria teneo. eum, qui regnum illud teneat hoc tempore,* (Ptolemæum Auletem,) *neque genere, neque animo regio esse, inter omnes fere video convenire. Dicitur contra, nullum esse testamentum: non oportere populum Romanum omnium regnorum appetentem videri; demigraturos in illa loca nostros homines, propter agrorum bonitatem & omnium rerum copiam. Hæc tanta de re P. Rullus cum cæteris Decemviris, collegis suis, judicabit?*

Fama quoque est, M. Crasso Censori acerbam actionem & violentam suscipienti, ut efficeret populo Romano vectigalem Ægyptum, Lutatium Catulum ejus in Censura collegam enixe restitisse; atque hinc dissensione exorta, ultro eos magistratum deposuisse. [*Plutarch. in Crasso.*]

Pompeium tenebat cupiditas Syriæ recipiendæ, atque per Arabiam penetrandi ad mare Rubrum: ut quemadmodum consectandis modo Albanis pene attigerat mare Hyrcanum (sive Caspium,) & in Occidente Romanum imperium mari terminaverat Atlantico, ita jam victor illud in Oriente ad mare Rubrum usque protenderet. Quippe Mithridatis alioquin arduam videbat capturam; eumque in fuga quam certamine graviorem. Itaque validiorem hostem fatus relicturum se ei famem, stationes navium dispositi contra navigantes in Bosphorum mercatores, pœnamque capitalem captis indixit: ac trahens secum magnam exercitus manum, ter est ingressus. [*Plutarch. in Pompeio.*]

Syriam

Anno Mundi.

Anno Periodi Julianæ.

Annoante æram Christia.

Syriam cœlen & Phœnicen bello aggressus, Ituræos primum Arabesque perdomuit. [*Appian. pag.*244. *Eutrop. lib.*6. *Oros. lib.* 6. *cap.* 6] qui montanam regionem ad Libanum incolentes, vicinos latrociniis infestabant. Receptacula enim munitissima habebant: superne quidem in monte, Sinnam & Borrhama, & alias hujusmodi munitiones; infra autem Botryn & Gigartum, & speluncas ad mare sitas, & castellum promontorio Θεοῦ πρόσωπον dicto impositum. Quæ omnia Pompeius evertit: & Byblum (sive Palæbyblum) excurrens, quæ Cinyræ fuit regia, tyranno securi percusso, eam liberavit. [*Strabo, lib.*16. *pag.*755.]

Subjugatis per Afranium Arabibus qui Amanum accolunt, descendit in Syriam: quam ut justo rege vacantem in formam provinciæ redegit, possessionemque fecit populi Romani. [*Id. ibid.*] &, Antiochi nulla ratione habita, ab Antiochensibus pecunias accipiens, civitatem fecit ἀυτόνομον & suo uti jure permisit. [*Porphyr. in Græcis Eusebianis Scaligeri, pag.*227.] Multa etiam Antiochensibus indulgens, publici consessus locum collapsum restituit: honore illis habito, quod ab Athenienses originem suam deducerent. [*Johan. Malela Antiochenus, in Chronico.*]

Seleuciam quoque (Pieriam) vicinam Antiochiæ civitatem inexpugnabilem libertate donavit; eo quod regem Tigranem non recepisset. [*Strabo, lib.*16. *pag.*751. *Eutrop. lib.* 6.] Antiochensibus vero obsides reddidit: & aliquantum agrorum Daphnensibus, quo lucus ibi spatiosior fieret; delectatus amœnitate loci & aquarum abundantia. [*Eutrop. lib.* 6.] Unde luci hujus ingentis, fontanis aquis irrigui, ambitum stadiorum 80. fuisse, notavit Strabo. [*lib.*16. *pag.*750.] Daphnensem lucum, addito nemore, Pompeium consecravisse, scribit Sextus Rufus in Breviario. Militari manu consitum ab eo fuisse, commentario in Ezechiel. cap. 16. & Apollini consecratum fuisse, in Chronico addit Hieronymus. Quæ de novo nemore addito vera fortasse fuerint. Vid. ann. Mundi 3704. & 3833. de vetere luco.

Erat tum in Syria Cato Minor (Uticensis postea appellatus) Stoicæ sectæ philosophus, juvenis tum quidem, sed magnæ existimationis: qui à Deiotaro Galatarum rege (vel Tetrarcha potius) ob jus hospitii & amicitiam paternam invitatus, peragrabat Asiam; mores & instituta atque vires cujusque provinciæ contemplaturus. Iter perpetuo faciebat pedibus: amici, qui comitabantur eum, vectabantur equis. Hic ad Antiochiam, absente Pompeio, visendam pergens, & pro porta virorum turbam in vestibus candidis, atque ex uno latere viæ adultos, ex altero pueros discretos, cernens; stomachabatur, ratus honoris sui & officii causa hæc, quæ non morabatur, facta: amicos tamen descendere; & secum pedibus jussit incedere. Ut prope ventum est, ille qui omnia ista adornabat & turbam componebat, vir ætate jam provectiore, virgam & coronam manu tenens, obtulit se præ aliis Catoni; ac, ne salute quidem data, quæsivit, ubi *Demetrium* reliquissent, & quando esset adfuturus. Pompeii ille erat libertus; & quod plurimum apud eum posset, ab omnibus colebatur. Ibi Catonis amicis in risum effusis, Cato ait; *O miseram civitatem!* neque alio dato responso præteriit. Post autem quoties id narrabat vel meminerat, solebat ipse quoque ridere. (*Plutarch. in Pompeio, & in Catone minore.*)

Quum Tigranes Armenius, à Phraate Partho prælio superatus Pompeium in Syria agentem ut ferret ipsi auxilium accerseret; legatos denuo ad eum Phraates misit, multa & Pompeium incusans & Romanos insimulans: adeo ut & pudorem, & terrorem Pompeio injiceret. Itaque neque Tigrani auxilium tulit, neque deinceps bellum, etsi multi ad id incitarent, adversus Phraatem suscepit. Hanc enim expeditionem sibi à populo Romano non fuisse demandatam, & Mithridatem adhuc esse, dicebat: ad hæc se rebus confectis contentum esse, neque velle alia aggredi; ne dum plura appeteret, in his adversam fortunam, veluti Lucullus, experiretur. Phraatis autem accusationes dictis elevabat; non quidem refutans, verum ei litem cum Tigrane de limitibus quibusdam intercedere; seque missurum tres viros, qui eam dijudicarent. Atque eos quidem misit: hisque reges tanquam re vera arbitris acceptis, omnem ipsi inter se controversiam composuerunt. Tigranem ira stimulabat, quod suppetias non impetrasset. At Phraates Tigranem quoque salvum esse volebat; cujus olim, si res ita ferret, auxilio contra Romanos uti posset. Utrique satis constabat, uter ipsorum alterutrum superasset, illum & negotium cum Romanis habiturum, & in ipsorum potestatem eo facilius venturum. His itaque causis moti, in gratiam redierunt. (*Dio, lib.* 37. *cum Plutarcho, & Appian. pag.*244.)

Dum his negotiis Pompeius distinetur, Mithridates Pontum circumlustravit, & Panticapæum, quod est in Europa ad ostium Ponti emporium, occupavit. (*Appian. ibid.*) Ipse quoque legatos ad Pompeium adhuc in Syria morantem, & nescientem eum esse superstitem, misit; qui tributa populo Romano pollicerentur, si concederetur ei regnum paternum. Cumque ille postularet, ut ipse Rex veniret, sicut Tigranes venerat: id se facturum negavit, ut parum decorum personæ Mithridatis; missurum tamen filios & amicos aliquot. (*Appian. pag.*245.)

His dictis, delectus maximos habuit promiscue, tam è servis quam ex ingenuis: arma quoque multa & tela fabricabat & machinas, nulli parcens materiæ ne bobus quidem aratoribus in usum nervorum. Tributa omnibus etiam tenuibus præscripsit: quæ à ministris exigebantur cum multorum injuriis, non sentiente Mithridate. Morbus enim quidam ulcerosus faciem ejus invaserat; ut à solis tribus eunuchis aspici pateretur qui eum curabant. Quo procurato, jam etiam copiæ paratæ aderant, 60. cohortes sexcentenariæ, & alia multitudo

numerosa, navesque, & loca opportuna quæ duces illo ægrotante occupaverant: trajecitque partem exercitus Phanagorium, alterum emporium situm in ostio, ut aditum utrinque teneret, Pompeio etiam tum hærente in Syria. [*Id. ibid.*]

In Bosphoro Mithridate Cerealia sacra celebrante, terræ motus post hominum memoriam maximus repente exortus est: quo multæ urbes dejectæ sunt, & magna clades agris illata. [*Dio, lib 37. Oros. l.b.6. cap.5.*] Cui similis, si non idem, terræ motus in Syria ille fuit; quo centum septuaginta millia hominum & multas urbes periisse, ex Trogo Justinus refert. Quod prodigium mutationem rerum portendere aruspices responderunt. [*Justin. lib.40. cap.2.*]

Eodem tempore Castor Mithridatis præfectus, qui Phanagorio præerat, Tryphonem eunuchum regium (à quo aliquando tortus fuerat) intrantem adortus interfecit, & plebem ad libertatem vocavit: quæ quamvis jam arx teneretur ab Artapherne cæterisque Mithridatis filiis, aggestis circumquaque lignis eam incendit. Quo metu Artaphernes, Darius, Xerxes, Oxathres & Eupatra liberi Mithridatis sese dederunt. In his solus Artaphernes erat ferme quadragenarius; reliqui formosi pueri. Cleopatra vero, altera filia, restitit: cujus generositate pater delectatus, submissis multis dicrotis eam eripuit. Reliquos Castor, arce occupata, ad præsidia Romanorum transmisit. [*Appian. pag.245. 246. Oros. lib 6. cap.5.*]

Quotquot erant in propinquo castella nuper occupata à Mithridate, audaci exemplo Phanagorensium permota defecerunt; Chersonesus, Theudosia, Nymphæum, aliaque circa Pontum opportuna bello gerendo. [*Appian.*]

Mithridates accensus ira, non solum defectorum nonnullos deprehensos supplicio affecit; sed etiam complures amicos suos, & Exipodram filium suum interfecit. [*Dio, lib. 37. Oros. lib. 6. cap 5.*] Undeque crebras defectiones, & suspectum habens exercitum, ne parum constantis esset fidei, quippe coactus ad militiam, (præsertim accedentibus gravibus exactionibus, & adversitate fortunæ semper intuta apud mutabiles subditorum militum animos) misit ad Scythiam per eunuchos ad regulos nuptum filias: petens ut quamprimum cum copiis venirent auxilio. Hæ deducebantur à 500. militibus: qui parum à Mithridate digressi, eunuchos interfecerunt, quod ab his apud regem præpotentibus semper molestati fuerant; & puellas ad Pompeium adduxerunt. [*Appian.*]

Pompeius relicta Syria, Amisum in Ponto profectus est: ubi ambitione impulsus, quod in Lucullo tantopere reprehenderat, ipse egit. Dominante enim in Bosphoro Mithridate, qui manum haud contemnendam jam contraxerat, quasi omnibus confectis, provincias ordinavit, & dona contulit. [*Plutarch.*]

Et quidem Pontum, vivente adhuc Mithridate, in provinciæ formam ab eo redactam, in libro 101. Livius indicat. Ea Galatiæ addita, & in undecim conventus distributa, Bithyniæ nomine appellata est. [*Strabo, lib. 12. pag 541.*]

Mithridatium à Ponto avulsum Bogodiatoro Pompeius dedit. [*Id. ibid.*] Lunæ, Comanorum in Ponto deæ, Pontificem, regia dynastia præditum, creavit Archelaum, ejus cui à Sylla & Senatu honor est habitus (ut ad annum Mundi 3919. dictum est) filium: adjecitque ad sacrum agrum & alium per orbem duorum schœnorum, sive stadiorum 60. ac mandavit inhabitantibus Comana, ut Archelao parerent. Horum ergo is princeps fuit, & hierodulorum in urbe degentium, qui pauciores 6000. non fuerunt dominus; nisi quod vendendi eos non habebat potestatem. [*Id lib.12. pag.558. & lib 17 pag.796. cum Appiano, pag.251.*]

Paphlagoniæ dynastam Attalum à Pompeio constitutum, Appianus; [*pag. 251.*] Attalo & Pylæmeni Paphlagoniam fuisse redditam, Eutropius: ejusque postea à Pylæmene moriente populum Romanum relictum fuisse hæredem, Sextus Rufus & Jornandes refert. Armeniam minorem Dejotaro Galatiæ regi (vel tetrarchæ potius) donavit; quia socius belli Mithridatici fuerat. [*Eutrop. lib.6.*] Unum enim Dejotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum vereque benevolum, unum fidelem populo Romano judicavit. [*Cicero, in Philippica 11.*] Unde & Gadilonitidis in Ponto regionis partem ei dedit; ut & quæ sunt ad Pharnaciam & Trapezuntem, Colchos usque ad minorem Armeniam: & regem ejus ditionis constituit; cum etiam paternam tetrarchiam haberet Tolistoborgiorum Galatarum. [*Strabo, lib.12. pag.547.*] Galatiam enim tetrarchis è stirpe Pompeius reliquit. [*Id. ibid. pag. 541. cum Appiano, pag.251.*] Paulo vero post in trium, deinde duorum, tandem unius Galatia venit potestatem Dejotari. [*Strabo. lib.12. pag 567.*]

Mithridates, tot liberis & castellis totoque regno spoliatus, dignitate quoque amissa & spe auxiliorum ex Scythia, tamen ne tum quidem quicquam humile aut præsenti calamitate dignum cogitabat: sed ad Gallos Europæos, quorum jam ante hac de causa paraverat amicitias, per Scythas & Istrum iter destinabat, ut cum eis per Alpes Italiam invaderet; sperans multos Italiæ populos odio Romanorum sibi adjungendos. [*Florus, lib.3. cap.5. Appian. pag.246. Dio, lib.7.*]

Eos magnificos conatus destituit exercitus, deterritus ipsa immani audacia, & expeditionis longitudine; tum quod ducerentur contra viros quos ne domi quidem sustinere potuerant: & existimabant Mithridatem rebus suis desperatis velle fortiter potius ac regie vitam finire quam in otio. Attamen durabant aliquantisper & quieti eum patiebantur: erat enim non mediocris, & haudquaquam contemnendus Rex vel in calamitatibus. [*Appian.*]

Arabiæ Petreæ, ad mare Rubrum usque, rex Aretas, quum prioribus temporibus Syriam

frequenter vexasset, essetque ob id à Romanis, qui ad Syriæ propulsandas injurias venerant, prælio victus; tamen adhuc bellum gerebat. Adversus eum vicinosque, Phraate quietem jam agente atque Syria & Phœnicia constituta, Pompeius expeditionem suscepit. [*Dio, lib.* 37.] Quæ quidem apud multitudinem castrensem non carebat reprehensione. Declinationem enim putabant eam insequendi Mithridatis; atque in illum vertenda arma censebant, veterem hostem, qui jam bellum instaurabat & parabatur (ut annuntiabatur) per Scythiam & Pannoniam cum exercitu invadere Italiam. Sed Pompeius pronius sibi factu existimabat vires opprimere bellum gerentis, quam corpus capere fugientis. [*Plutarch.*]

Iter ingressus Pompeius, cadavera illorum qui duce Triario infeliciter cum Mithridate pugnantes in Ponto ceciderant, quæque Lucullus insepulta reliquerat, splendide & magnifice tumulavit. Aretas, contemptis ante Romanis armis, tunc magno metu perculsus, dicto audientem scripsit se fore Pompeio & imperata facturum. Quo magis autem hujus consilium Pompeius exploraret, movit Petram. [*Plutarch.*] ubi regem cum vicinis sine labore in potestatem redegit, custodiæ tradidit. [*Dio, lib.* 37.] urbe eorum Petra capta. [*Oros. lib.* 6. *cap.* 6.] licet, omissis illis, Pompeium contra Aristobulum arma movisse, Josephus; quum vero non procul Petra abesset, accepto de Mithridatis cæde nuncio, extemplo signa retro ex Arabia movisse & Amisum pervenisse, Plutarchus scripserit.

Annoz. Periodi Julianæ. | Annozm. ab æra Christia.

Romæ P. Servilius Rullus Tribunus plebis inito magistratu legem agrariam promulgavit, de creandis cum summa potestate Decemviris, quibus jus esset agrum publicum tota Italia atque Syria, & quicquid nuper à Pompeio partum erat, vendere vel coloniis dividere. Cui Kalendis Januariis (quæ ut annus tum Romæ agebatur, in initium fere Juliani Octobris incurrebant) inito Consulatu Cicero se opponens, habita in Senatu oratione contra Rullum, omnes legis illius metu liberavit. [*Cicero in prima agraria; & lib.* 2. *ad Attic. ep.* 1. *cum Plutarch. in Cicerone.*]

Cumque ea lege potestas Decemviris daretur eos vendendi agros, *quos rex Mithridates in Paphlagonia, Ponto, Cappadociaque possederat*; in secunda oratione agraria coram populo habita, plebisciti illius iniquitatem hac ille interrogatione perstrinxit. *Itane vero? non legibus datis, non auditis verbis imperatoris, nondum denique bello confecto, cum rex Mithridates amisso exercitu regno expulsus, tamen in ultimis terris aliquid etiam nunc moliatur, atque ab invicta Cn. Pompeii manu Mœotide & illis paludibus & itinerum angustiis atque altitudine montium defendatur; cum imperator in bello versetur, in locis autem illis etiam nunc belli nomen reliquum sit: eos agros, quorum adhuc penes Cn. Pompeium omne judicium & potestas more majorum debet esse, Decemviri vendent?*

L. Valerius Flaccus, qui Romæ præturam gesserat, in Asiam Prætor missus est. Quam præturam Asiaticam illius fuisse annuam, illique Quintum Ciceronem in ea successisse, testatur Quinti frater Marcus Cicero in oratione pro hoc ipso Flacco, repetundarum à provincialibus postulato, habita.

Pharnaces, filiorum Mithridati charissimus, & sæpe regni hæres designatus, patri struxit insidias: sive quod timebat ne Italica patris expeditio omnem ei apud Romanos spem reconciliationis præcluderet, sive alia causa vel cupiditate permotus. Captis autem insidiarum conscîis & ad torturam admotis, Pharnaci tamen pater, suasu Menophanis, veniam dedit. [*Appian.*] Hanc veniam (ut Salianus hîc notat) Dio tacet; quin potius semel iterumque missos ait ad Pharnacem comprehendendum satellites, qui ab eo in suas partes traducti fuerint, & cum iis Panticapæo urbe capta patrem in suam potestatem redegisse: hac etiam observatione addita, Mithridatem, quamvis in omnibus regiis rebus sapientissimum, hoc tamen non animadvertisse: nihil neque arma, neque multitudinem subditorum, sine eorum benevolentia, conducere, quinimo hæc ipsa, si fides absit, tanto minus tuta esse, quanto sunt plura. Quæ observatio in subsequente quoque Appiani narratione locum habet.

Pharnaces, sciens exercitum alieno esse ab Italica expeditione animo, noctu primarios Romanorum transfugas proximè Mithridatem tendentes accessit: & periculum si in Italiam irent ipsis non ignotum exaggerans, multaque, si manerent, eis pollicens, induxit eos ut à patre deficerent. Moxque nocte eadem ad alia propinqua castra dimisit nuntios: & illis quoque pertractis in suam sententiam, mane primi transfugæ conclamaverunt, quibus proximi quique, & mox alii, clamorem reddiderunt; reddidit & navalis exercitus. Et quidem plerique clamorem defectionis indicem ediderunt, non præmoniti nec corrupti, sed vel plurium exemplum secuti quibus resistere non possent, vel novarum rerum in afflicti senis calamitate cupidi.

Mithridates excitatus clamore, misit quosdam rogatum quid sibi posscrent. Illi non dissimulanter aiebant se filium regem petere, juvenem pro sene eunuchis dedito, interfectore multorum filiorum ducum ac amicorum. His auditis Mithridates eos allocuturus prodiit: & interim manus quædam præsidiariorum conferebat se ad transfugas; qui negabant se eos admittere, nisi ad fidem impetrandam ederent aliquod facinus, simulque Mithridatem ostendebant. At illi equum fugientis interfecerunt, & Pharnacem quasi jam voti compotes regem appellaverunt: quorum quidam membranam chartaceam longam latamque è templo depromptam vice diadematis circumdedit ejus capiti.

Id conspicatus senex è superiore porticu, alios post alios mittebat ad Pharnacem, qui tutum abitum peterent. Sed quum nemo rediret, veritus ne Romanis dederetur, satellites & amicos

qui adhuc apud eum permanebant laudatos misit ad novum regem : quorum aliquot in via præter opinionem occidit exercitus. [*Appian.*] Ipse diu ex altissimo muro filium frustra precatus, ubi inexorabilem vidit, mori urus exclamasse fertur. *Quoniam Pharnaces mori jubet vos si estis dii patrii precor, ut quandoque & ipse hanc vocem à liberis suis audiat.* Statimque descendens ad uxores, pellices ac filias suas, venenum omnibus dedit. [*Oros. lib. 6. cap. 5.*]

Duæ filiæ virgines quæ apud eum educabantur, Mithridatis & Nysla Ægypti Cyprique desponsæ regibus, enixè patrem rogabant ut ante illum potionem venenatam sumerent, vetabantque bibere donec ipsæ hausserunt. [*Appian.*] Sed Mithridati ad mortem neque haustum venenum, quod circa gladium perpetuo secum circumferebat, neque mucro, quo seipsum vulnerarat, satis fuerunt. Quamvis enim data opera concitatius ambularet, ut infusa pestis per venas vegetatione corporis acta discurreret; nihil tamen agebat, propter quotidianam pharmacorum consuetudinem, quibus vitalia sua adversus noxios succos obstruxerat, quæ nunc quoque vocantur Mithridatica. Ictus autem gladii, quem sua sibi manu intulerat, tum propter ætatem, præsentesque quæ circumstabant calamitates, imbecillior fuit; tum veneni sumptione, cuicumodi tandem id fuerit, debilitatus. Quum igitur neque seipsum confecisset, & diutius tempus trahere videretur; Bitœtum sive Bithocum Gallum quendam militem jam fracto muro discurrentem, auctoritate vultus territum revocavit, & in cædem suam manum trepidantis adjuvit. Denique & a seipso, & ab hostibus cæsus occubuit. [*Dio, lib. 37. cum Livio, lib. 102. Floro, lib. 3. cap. 5. Valerio Maximo, lib. 9 cap. 2. Plinio, lib. 25. cap. 2. Justino, lib 37. cap. 1. A. Gellio, lib. 17. cap. 16. Appiano, pag. 248. Aurelio Victore, de Vir. illustr. cap 76. & Orosio lib. 6. cap. 5.*]

Hunc vitæ exitum apud Panticapæum in Bosphoro Cimmerio sortitus est Mithridates : *vir, neque silendus, neque dicendus sine cura, bello acerrimus, virtute eximius, aliquando fortuna semper animo maximus, consiliis dux, miles manu*; ut eum Velleius Paterculus [*lib. 2. cap. 18.*] celebrat : denique *rex post Alexandrum maximus*, ut eum in *Lucullo* suo appellat Cicero, quibus elogiis & nos permoti, non minorem in Mithridatis quam in Alexandri rebus digerendis curam ponendam existimavimus.

De Mithridatici belli spatio, in fine capitis 1 libri 6, ita scribit Orosius. *Bellum Mithridaticum vel, ut verius dicam, belli Mithridatici clades multas secum involvens provincias, tracta & protenta per 40 annos fuit. Nam 662, ut dixi,* [lib. 5. cap. 19.] *anno ab Vrbe condita, quo etiam primum civile bellum cœperat inardescere; consulatu Ciceronis vero & Antonii, ut verbis poëtæ optimi* [Lucani] *loquar, barbarico vix consummata veneno est. Sed in his temporibus 30 gerendi belli inveniuntur anni : qualiter autem 40 à plerisque dicti sint, non facile discernitur.*

Bella Mithridatem cum Romanis per annos 46 gessisse, apud Justinum [*lib. 37. cap. 1.*] legimus. Annos illis 42 Appianus in Mithridaticorum initio, [*pag. 170.*] alibi vero 40, [*in Syriacis pag. 18 & Mithridaticis, pag. 249.*] ut & Florus. [*lib. 3 cap 5.*] & Eutropius, [*lib. 6.*] attribuit. Apud Plinium, [*lib. 7. cap. 26.*] titulus in delubro Minervæ à Pompeio positus bellum hoc 30 annorum fuisse notat. Atqui ab initio primi belli Mithridatici usque ad ipsum Mithridatis exitum, non plures quam 26 reperiuntur anni; intermediis quoque pacis annis simul annumeratis. Ut rotundato numero bellum illud 30 annorum fuisse dicatur : quomodo Cicero [*orat. in L. Pisonem*] in Consulatu suo C. Rabirium perduellionis reum, ob cædem Saturnini authoritate Senatus 40 annis ante peractam, se defendisse significat; quam Dio [*lib 37.*] exactiori calculo, ante 36 annos factam fuisse affirmat. de quo, in Pisonianam illam orationem Asconius Pedianus est consulendus.

Erat hoc tempore in Judæa Pompeius. Iratus enim Aristobulo, adversus eum, Hyrcano multum hoc precante, Romanas legiones, cum auxiliatibus copiis à Damasco cæteraque Syria excitis, duxit. Cum vero Pellam & Scythopolim prætergressus pervenisset Coreas, ubi Judææ mediterranea versus est initium, & Aristobulum in Alexandrium, castellum elegans in montis vertice positum, refugisse intellexisset; accersivit illum ad se per nuncios. Ille, multis suadentibus ut caveret bellum à Romanis, descendit : & cum de jure principatus cum Hyrcano fratre disceptasset, permissu Pompeii rursum in arcem se recepit. Idque iterum & tertio fecit, simul spe regni Pompeio obsecundans, & omnia ejus imperata facturum se simulans; simul redeundo in arcem se munions, & apparatus bellicos faciens, metu ne ad Hyrcanum transferretur dominium. [*Joseph. Belli, lib. cap. 5. & Antiquit. lib. 14 cap. 6.*]

Jubente Pompeio ut castella traderet sibi Aristobulus, & præfectis ea de re scriberet, quibus præceperat ut non nisi manu sua scriptis litteris obtemperarent; paruit quidem, sed ægre ferens secessit Hierosolyma, quasi ad certum bellum se præparaturus. Quem Pompeius statim, nec enim tempus apparatus dandum putabat, cum exercitu est insecutus. [*Id. ibid.*]

In itinere, circa Jerichuntem, venit nuntius è Ponto, Mithridatem à filio suo Pharnace occisum esse significans. [*Ibid.*] Quem lætum nuntium lancearum cuspidibus tabellarii statim demonstrabant, quas lauri frondibus exornabant. Non erat ibi suggestus, neque dum erectus fuerat castrensis, quem faciunt grandibus cespitibus excisis & accumulatis : tunc vero nimia properatione & studio congestis jumentorum clitellis tumulum excitavere. Eo postquam conscendit Pompeius, nuntiavit iis Mithridatem manus sibi ipsum intulisse, omniaque illic Pharnacem sibi & Romanis occupavisse. (*Plutarch. in Pompeio.*)

Inde

Anno Periodi Juliani

Anno ante æram Christi

Inde exercitus haud immerito, quasi in Mithridatis corpore hostium myriade extincta, ovans ad sacrificia & convivia se convertit: lætatusque Pompeius est, quod factis suis & expeditionibus, quam haud ita expectaverat facilem, coronidem imposuisset. (*id. ibid.*) Tantum enim in hujus unius anima posuit, ut cum omnia, quæ ille tenuerat, victoria possideret, tamen non ante, quam illum vita expulit, bellum confectum judicarit. (*Cicero pro Murena.*) de quo ita illum jactitantem, in libro secundo inducit Lucanus.

Idem per Scythici profugum divortia Ponti
Indomitum Regem, Romanaque fata morantem,
Ad mortem, Sylla felicior, ire coegi.

Pompeius prima castra apud Jerichuntem habens, ubi palmeta sunt præstantissima, & opobalsamum provenit inter unguenta præcipuum, mane sequenti movit, inde versus Hierosolyma. Tum vero Aristobulus anteactorum pœnitens obviam ei venit; pecuniamque pollicitus, quodque semetipsum ei cum civitate permitteret, rogabat ut omisso bello quicquid vellet pacate ageret. Pompeius, data petenti venia, misit Gabinium cum militibus in urbem ad accipiendum pecuniam: qui tamen re infecta rediit, exclusus & vacuis manibus; militibus, Aristobuli pactum irritum facientibus. Ea re commotus Pompeius Aristobulo custodiæ tradito, ad urbem properavit; cætera quidem probè munitam, tantum è Septentrionali latere injuriis expositam. [*Joseph. lib.* 14. *cap.* 7.]

Civibus intus inter se dissidentibus, qui cum Hyrcano sentiebant, urbem Pompeio dedendam censuerunt; ad quos & alii plurimi, Romanorum constantiam metuentes, accesserunt. Aristobuli vero factio excludi eum jubebat & bellum parari; eo quod regem haberet in vinculis. Hi prævenientes alteros, Templum occuparunt, & præciso ponte qui in urbem ferebat, ad bellum se expedierunt. At illi intromisso exercitu urbem & domum regiam tradiderunt: quarum custodiam Pompeius legato suo Pisoni commisit. Ipse vicinas Templo domos aliaque propinqua ædificia muniebat. Et primum quidem conditiones pacis inclusis obtulit: quas cum illi non admitterent, omnia quæ circum erant oppugnationi paravit; Hyrcano alacriter suppeditante quicquid usus posceret. [*Id. lib.* 1. *Belli, cap.* 5. *&* *lib.* 14. *Antiquit. cap.* 8.]

Pompeius à septentrionali Templi latere, quod maximè erat oppugnationi obnoxium, admovit milites. Erant autem hac quoque parte turres altæ, & fossa manu facta; præter profundam vallem quæ Templum cingebat. nam etiam versus urbem abrupta erant omnia, sublato ponte, qua parte Pompeius erat cum suo contubernio. Erigebant autem quotidie magno labore aggerem Romani, cædentes circumquaque arbores: vallemque replebant omni genere materiæ per milites comportato. quod opus per se erat difficillimum, propter immensam vallis altitudinem; Judæis præsertim modis omnibus desuper obsistentibus. [*ibid.*]

Sed nisi patrius nobis mos esset, inquit Josephus, per otium septimum quemque diem exigere; non potuissent absolvere aggerem, vetantibus adversariis. Prohibere enim vim inferentes permittit, sed opus facientem hostem impedire nos lex (non scripta utique, sed à Doctoribus tradita) non sinit. Quod ubi animadverterunt Romani, sabbatis neque eminus incessebant telis Judæos, neque manus cum eis conferebant: tantum erigebant aggerem & turres, machinasque admovebant, ut eis postridie adversus nos uti possent. Ita Josephus, [*lib.* 14. *Antiquit. cap.* 8.] & Agrippa rex, apud eundem, [*libro* 2. *Belli*, κεφ. κα.] hos maximè dies Pompeium ad bellum destinasse memorans, in quibus hi qui oppugnabantur sabbatorum agebant otia.

Recitatis in Senatu Pompeii litteris, de Mithridate interfecto confectoque bello Mithridatico, supplicatio dierum duodecim, Cicerone Consule referente, Pompeio decreta est. [*Cicero, de provinciis Consularib.*] Romanique festos dies egerunt, liberati hoste gravissimo. [*Appian. pag.* 250.]

Titus Ampius & Titus Labienus tribuni plebis legem tulerunt, ut Pompeius ludis Circensibus corona laurea & omni cultu triumphantium uteretur; scenicis autem prætexta, coronaque laurea. Quod ille tamen non plus, quam semel usurpare sustinuit. [*Velleii Paterculi lib.* 2. *cap.* 40 *cum Dione, libro* 37.]

Hierosolymis, valle jam repleta, & appositis aggeri turribus, admotisque machinis Tyro allatis, Romani saxis missilibus Templi mœnia concutiebant; diuque turres, magnitudine simul & pulchritudine præstantes; vim obsidentium sustinebant. Romanis vero tunc plurimum defatigatis, Pompeius Judæorum tolerantiam & in aliis admiratus est; & præcipue quod, velut in alta pace civitas ageret, omnem Dei cultum inter media tela versantes diligentissime celebrarent. Toto enim oppugnationis tempore, consueta peragebantur sacrificia: bis per singulos dies, mane & circa nonam horam, super altari immolantibus Sacerdotibus, ac ne in extremo quidem discrimine sacra intermittentibus. [*Joseph. lib.* 1. *Belli, cap.* 5. *&* *lib.* 14. *Antiquit. cap.* 8.]

Quum Romæ feriæ Latinæ agerentur, (quæ non stativæ erant, sed conceptivæ) Cometes effulsit: & Novembris Juliani die 7, horis duabus post mediam noctem, Luna eclipsim passa est. cujus, in libro 2 de Consulatu suo, his versibus Cicero meminit.

Tu quoque, cum tumulos Albano in monte nivales
Lustrasti, & lato mactasti lacte Latinas,

1. *Visser. Annal. p. post.*

Vidisti & claro tremulos ardore cometas,
Multaque miscerì nocturna strage putasti.
Quod fermè dirum in tempus cecinere Latinæ;
Cum claram speciem concreto lumine Luna
Abdidit & subito stellanti nocte perempta est.

Mense obsidionis Hierosolymitanæ tertio concussa turri maxima crebris arietis ictibus, collapsaque & secum ruinam trahente muri proximi, certatim hostium agmina in Templum irruperunt. Primus autem murum transcendere ausus est Cornelius Faustus Syllæ filius, sequente cohorte militum; mox alia parte Furius centurio cum suis manipularibus: & inter utrumque Fabius & ipse centurio, cum manu suorum valida. Hi circumsepto undique fano, alios alìò confugientes, vel etiam pauliſper repugnantes, interfecerunt. Ubi plurimi Sacerdotum quanquam hostes strictis gladiis irruentes viderent, intrepidi tamen in peragendis rebus divinis perseverabant: & in ipso libandi & adolendi ministerio mactabantur, saluti quoque obsequium religionis præferentes. [*Ibid.*]

Omnia autem plena erant cædibus & Judæorum alii à Romanis confossi cadebant, alii à gentilibus suis adversæ partis studiosè trucidabantur; plurimi per abrupta semetipsos præcipitabant, nonnulli subjectis in ædes ignibus concremabantur, non sustinentes spectare quæ patrabantur ab hostibus. Itaque Judæorum quidem millia duodecim occubuerunt: Romanorum vero perpauci desiderati, sed plures sauciati sunt. Inter captivos etiam Absalomus, patruus simul & socer Aristobuli, (ille Johannis Hyrcani filius, quem contentum privata & otiosa vita in honore ab Alexandro Jannæo habitum scripsit Josephus, lib. 3. cap. 20.) comprehensus tenebatur. [*Ibid.*]

Captum est Templum die jejunii, C. Antonio & M. Tullio Cicerone Consulib. Olympiade CLXXIX. [*Joseph. lib.* 14. *cap.* 8.] annoque illius primo. [*Euseb. Demonstrat. Evangelic. lib.* 8 *cap.* 2.] solenni mensis tertii jejunio; quo Urbs postea à Sosio est occupata. [*Joseph. lib.* 14. *cap. ult.*] Qui mensis tertius anni civilis est accipiendus, apud Hebræos & alios Orientales (ut in lib. 1. Antiquit. cap. 4. Josephus, & in principium Ezechielis Hieronymus indicat) ab autumno deducti: ille videlicet Syrorum mensis tertius, ab eis *Canun prior*, ab Hebræis *Cisleu* dictus; cujus die 28 jejunium, in memoriam sacri voluminis ab impio Jehojakimo combusti, [*Jerem.* XXXVI. 9, 22, 23.] in hunc usque diem Judæi celebrant. Quod jejunium si (ut ad annum Mundi 3598 est annotatum) ob captam primum à Nebuchadnesare Hierosolymam, quando Babyloniis primum populus Dei servire cœpit, fuerit indictum: insignem hic eventuum ~~consensum~~ observare liceat; ut eodem ejusdem mensis die, & post 543 annos à Pompeio, quando Romanis, & post 26 deinde annos iterum à Sosio, quando Herodi Idumæo & ejus posteris Judæi servire cœperunt, Templum Hierosolymitanum capi contingeret. Dies vero ille 28 mensis Cisleu hoc anno Decembris Juliani diei 20 respondit: & (quod notatu dignum est) in Saturni quoque diem, sive Judaicum Sabbatum, incidit; quo Templum à Pompeio expugnatum fuisse, Dio significat. Numeraturque hic annus 79. ab anno regni Græcorum 170, quo ab Israele jugum Gentium sublatum fuisse legitur. (I. *Macchab.* XIII. 41.) Unde, quam brevi temporis spatio libertate sua illi potiti fuerint, intelligitur.

Introgressus in templum Pompeius, & una cum eo non pauci alii, inspexerunt quæ nefas est videre nisi soli Pontifici. Cumque intus essent mensa & candelabrum cum lychnis & pocula libatoria & thuribula, ex auro cuncta, congestaque aromatum moles, & in thesauris sacræ pecuniæ circiter talentorum duo millia, nihil tamen horum Pompeius attigit. Sequenti vero die purgare Templum ædituos jussit, & Deo legitima offerre sacrificia. (*Joseph. lib.* 1. *Belli, cap.* 5. *& lib* 14. *Antiquit. cap.* 8.)

Hyrcano Pontificatum Pompeius reddidit tum propter alia ipsius officia obsidionis tempore præstita, tum quia tota regione habitantibus Judæis author fuit, ne arma pro Aristobulo sumerent. (*Id. ibid.*) Cum Pontificatu principatum quoque suæ gentis accepit: sed diadema eum ferre Pompeius vetuit. Indeque, præter priores 9 annos, quibus matre Alexandra regnante Pontificatum gesserat, per alios 24 annos summum sacerdotium obtinuit. [*Id. lib.* 20. *Antiquit. cap.* 8.] pro quibus nos annos 23 cum dimidio accipimus.

Illos qui maximè belli causa fuissent Pompeius securi percussit: Fausto vero & aliis, qui primi murum conscenderunt, digna præmia persolvit. [*Ioseph. lib.* 1. *Belli, cap.* 5. *& lib.* 14. *Antiquit. cap.* 8.]

Judæos Pompeius populo Romano fecit tributarios. [*Id. ibid. Euseb. Chronic. Sever. Sulpic. Histor. sacr. lib.* 2.] Urbes vero quas sibi subjugaverant in Cœlesyria ademptas illis jussit proprio parere Præsidi; & totam gentem, prius elatam rebus prosperis, contraxit intra veteres terminos. Gadaram deinde, quam Judæi paulo ante subverterant, in gratiam liberti sui Gadarensis Demetrii (de cujus insolentia in *Pompeio* scripsit Plutarchus) instauravit. Reliquas mediterraneas urbes, Hippon, Scythopolim, Pellam, Dion, Samariam, Marissam, Azotum, Jamniam, Arethusam, suis restituit habitatoribus; præter eas quæ in bellis erant diruta. Similiter & maritimas, Gazam, Joppen, Doram, & Stratonis turrim (quæ postea ab Herode magnifice restaurata, Cæsarea est appellata) Pompeius liberas esse jussit: easque omnes provinciæ Syriæ contribuit. [*Ioseph. ut Supr.*]

Hujus calamitatis, inquit Josephus, [lib. 14. cap. 8.] *causa fuere Hierosolymitanis Hyr-*

canus

Anno Mundi. Anno Periodi Julianæ. Annoante æram Christia.

canus & Aristobulus, inter se aissidentes invicem. Nam tum primum libertatem amisimus, subjecti Romanorum imperio; & regionem de Syris bello captam reddere ipsis coacti sumus: & insuper plus quam decem millia talentorum brevi tempore à nobis Romani exegerunt. quot solum Crassum è Templo abstulisse, idem Josephus postea [cap. 12.] affirmat: ut de tributis & pensitationibus populo indictis ista hîc ille intellexisse videatur.

Cum his quæ à patrio historico Josepho sunt tradita, non abs re fuerit ea quoque conferre, quæ ab exteris scriptoribus, qui animo à Judæis fuerunt alienissimo, de re à Pompeio adversus eos gesta memoriæ habentur prodita. Inter quos primum locum obtinet Cicero, in cujus Consulatum inciderunt ista: apud quem, in Oratione pro Flacco, de Pompeii abstinentia hoc occurrit testimonium. *Cn. Pompeius, captis Hierosolymis, victor ex illo fano nihil attigit. Improbissimi hoc, ut multa alia, sapienter; quod in tam suspiciosa ac maledica civitate locum sermoni obtrectatorum non reliquit. Non enim credo religionem, & Judæorum & hostium, impedimento præstantissimo Imperatori, sed pudorem fuisse.* & religionis Judaïcæ cum Romana, qualis ab homine ethnico expectari poterat, ejusmodi facta collatio. *Sua cuique civitati religio est, nostra nobis. Stantibus Hierosolymis, pacatisque Judæis, tamen istorum religio sacrorum à splendore hujus Imperii, gravitate nominis nostri, majorum institutis, abhorrebat: nunc vero hoc magis, quod illa gens, quid de imperio nostro sentiret, ostendit armis; quam chara diis immortalibus esset docuit, quod est victa, quod servata vel* (ut alii legendum censuerunt) *serva facta est.*

Ex Tito Livio, hæc tantum habentur in libri 102 epitome. *Cn. Pompeius Judæos subegit: fanum eorum Hierosolyma, inviolatum ante id tempus, cepit.* nisi forte ut alias historiæ suæ partes, ita & hanc, ex eo mutuatos fuisse existimemus, Eutropium & Orosium. Ita vero, in libro sexto rem attigit Eutropius. *Ad Judæos transgressus, Hierosolymam caput gentis tertio mense cepit; duodecim millibus Judæorum occisis, cæteris in fidem acceptis.* Orosius, lib. 6. cap. 6. ex Petra Arabum Pompeium profectum fuisse scribens contra Judæos, *quibus Aristobulus expulso fratre Hyrcano primus ex sacerdote rex præerat*, non ex Josepho, sed ex alio non æque rerum Judaicarum perito, historiam hanc se accepisse indicat, qui tamen de re à Pompeio gesta non male ista retulit. *Ad Hierosolymam urbem eorum Gabinium cum exercitu mittit. Ipse continuo subsecutus, & à patribus urbe susceptus, sed à plebe muro templi repulsus, oppugnationem ejus intendit. Id non solum natura loci verumetiam ingenti muro fossaque maxima munitum, cum alias aliis legiones dies noctesque succedere sine requie coguret, vix tertio mense expugnavit. Tredecim* (duodecim habet Josephus & Eutropius) *millia ibi Judæorum cæsa narrantur cætera multitudo in fidem venit. Pompeius muros civitatis everti aquarique solo imperavit: & cum aliquantos principes Judæorum securi percussisset, Hyrcanum sacerdotio restituit, Aristobulum captivum Romam duxit.*

Strabo, Geograph. lib. 16. *Quum palam jam Judæa tyrannide premeretur, primus pro sacerdote se regem fecit Alexander: cujus filios Hyrcanum & Aristobulum de imperio disceptantes, Pompeius superveniens dejecit: atque eorum munitiones evertit, & ipsa imprimis Hierosolyma vi capta sunt. Ea munitio petrosa erat, & bene septa, & interius aquis abundans, exterius omnino sicca. Fossam habebat in lapide excisam 60 pedum profunditate, latitudine 250. E lapide autem excisa educta erant Templi mœnia. Pompeius cepit, ut ferunt, observato jejunii die, dum ab omni opere Judæi abstinerent, impleta fossa & admotis scalis. Jussitque mœnia omnia convelli: ac quantum omnino potuit latronum receptacula sustulit, & loca ubi gaza tyrannorum recondita erat. Eorum duo in Jericuntis ingressu sita erant, Trax & Taurus: reliqua vero, Alexandrium, Hyrcanium, Machærus, Lysias, & quæ circa Philadelphiam erant, item Scythopolis Galilææ proxima* [pag. 762. 763.] & post: *Pompeius quibusdam quæ Judæi sibi violenter asciverant ablatis, sacerdotio præfecit Hyrcanum.* [pag. 764. 765.]

Apud Lucanum, in libro tertio Pharsaliæ, Pompeius inter gentes Orientis à se petitas *Judæam* ita connumerat.

Me domitus cognovit Arabs, me Marte feroces
Heniochi, notique erepto vellere Colchi.
Cappadoces mea signa timent, & dedita sacris
Incerti Judæa Dei, mollisque Sophene:
Armenios, Cilicasque feros, Tauroque subegi.

Plutarchus in Pompeio. *Judæam subegit, regemque Aristobulum cepit.* Appianus, in Mithridaticis, de eodem. *Aretæ Arabum Nabatæorum regi bellum intulit, & Judæis, qui ab Aristobulo suo rege defecerant; donec expugnavit Hierosolyma, urbem eis sanctissimam.* [pag. 244.] & in Syriacis. *Una Judæorum gens armis subigenda superfuit: cujus regem Aristobulum victor Pompeius Romam misit, & Hierosolymorum, maximæ sanctissimaque in ea regione urbis, mœnia diruit.* [pag. 119.]

Corn. Tacitus, Historiar. lib. 5. cap. 9. *Romanorum primus Cn. Pompeius Judæos domuit: templumque jure victoriæ ingressus est. Inde vulgatum, nulla intus Deûm effigie, vacuam sedem & inania arcana. Muri Hierosolymorum diruti, delubrum manfit.* L. Florus, Histor. lib. 3. cap. 5. de eodem. *Libanum Syriæ Damascumque transgressus, per nemora illa odorata, per thuris & balsami sylvas, Romana signa circumtulit. Arabes, si quid imperaret, præsto fuere. Hierosolymam defendere tentavere Judæi: verum hanc quoque & intravit, & vidit illud grande*

impiæ gentis arcanum patens, sub aureo vitem cælo. [de quo consulendus Lipsius, Elector. libro 2. cap. 5.] *Dissidentibusque de regno fratribus, arbiter factus regnare jussit Hyrcanum. Aristobulo, quia renuebat eam rem, catenas dedit.*

Dio denique, libro 37. in M. Ciceronis & C. Antonii Consulatu. *In Syriam Palæstinam, quod hujus incolæ Phœnicen infestassent,* Pompeius *profectus est. Eam regebant Hyrcanus & Aristobulus fratres: ac tum forte propter Pontificatum (regi enim nomen summi Pontificis apud eos est) sui Dei, quicunque is tandem est, dissidentes, urbes seditionibus agitabant. Hyrcanum igitur* Pompeius *sine prælio (neque enim is copias, quibus resisteret, habebat) statim in potestatem suam redegit. Aristobulum autem, in arce quadam circumsessum, ad conditiones pacis accipiendas compulit, cumque is neque pecunias, neque arcem traderet, in vincula conjecit: indeque reliquos etiam haud difficulter subegit. Hierosolymorum autem oppugnatio haud parvo ei labore stetit. Vrbem quidem ipsam, à fautoribus Hyrcani receptus, facile obtinuit: templum autem, quod alterius partis homines præoccupaverant, haud absque labore cepit. Situm erat loco edito, suis mœnibus munitum: nec, si ex equo omnibus diebus id defendissent, expugnatum esset. Verum, quod Saturni quos vocant diebus propugnationem intermittentes, is que ab omni opere vacantes, Romanis eo libero spatio occasionem muri subruendi dederunt. Quippe ubi hunc hostium morem animadverterunt, nihil serio egerunt reliquis diebus: quum vero circumacta septimana, Saturni dies redisset, denuo aggressi, summa vi templum oppugnarunt. Atque ita tandem Judæi, nihil quicquam propugnantes, in potestatem hostium venerunt. Ibi tum pecuniis direptis, regnum Hyrcano datum, Aristobulus abductus est. Hæc eo tempore in Palæstina gesta sunt.*

Pompeio res gerente circa Judæam, Ptolemæum (Auletam) octona millia equitum sua pecunia toleravisse; & mille convivas totidem aureis potoriis, mutantem vasa cum ferculis, saginavisse Varro tradit. [*Plin. lib. 33. cap. 10.*] cui ex Ægypto quotannis 12500 talentorum tributum pendi consuevisse, in quadam oratione (quæ interiit prodidit Cicero. [*Strabo, lib. 17. pag. 798.*] licet Diodorus Siculus reditum Ægypti hoc tempore 6000 tantum talentorum fuisse retulerit.

Seleucis in Palæstina à Pompeio condita est. [*Appian. pag. 253.*]

Pompeius Cœlesyriæ, usque ad Euphratem fluvium & Ægypti terminos, cum duabus Romanis legionibus, administratione Scauro relicta, in Ciliciam abiit: Aristobulum vinctum secum abducens, cum duabus filiabus & totidem filiis. [*Joseph. lib. 14. Antiquit. cap. 8.*] quorum unus Alexander ex itinere fugit; minor autem Antigonus cum sororibus Romam vectus est. [*Id. lib. 1. Belli, cap. 5 fin.*]

Syriam Pompeium, illinc decedentem, Scauro quæstori suo regendam reliquisse, scribit Appianus. (*in Syriac. pag. 119. cum lib. 5. Bell. civil. pag. 676, 677.*) Hujus autem, simul & Judææ, administrationem Scauro eum permisisse, in lib. 1. Belli cap. 8. addit Josephus. Palæstinam quoque Pompeium, *Judæis domitis & Hierosolymis captis, in provinciæ speciem rectori delata jurisdictione formavisse*, in libro 14 affirmat Ammianus Marcellinus. Et Regis quidem nomen, licet sine diademate, Hyrcanus tum retinuit: sed illius tanta erat ingenii tarditas & imbecillitas, ut non vectigalia solum ordinandi, sed alia quoque omnia pro libitu in Palæstina disponendi, potestatem sibi Syriæ præsides assumerent, ut in Gabinii præfectura postea videbimus.

Cicerone & Antonio Consulib. IX. Kalend. Octobris, Octavio ex Atia uxore (Juliæ, sororis C. Julii Cæsaris, filia) natus est Octavius [*Sueton. in Octav. August. cap. 4. & 5.*] qui postea *Cæsar Augustus* dictus est: quoque imperante Mundi servator D. N. Jesus Christus natus est. [*Luc. II. 1, 6, 7.*] Author vero est Julius Marathus, ante paucos quam Octavius nasceretur menses, prodigium (sive oraculum) Romæ factum publice, quo denuntiabatur Regem populi Romani Naturam parturire: Senatum exterritum censuisse ne quis illo anno genitus educaretur; eos qui gravidas uxores haberent, quo ad se quisque spem traheret, curasse ne Senatusconsultum ad ærarium deferretur. [*Sueton. ut supra cap. 94*] De die natali IX. Kalend. Octob. cum Suetonio consentit ipse Augustus in epistola ad Caium nepotem, (*apud A. Gellium, lib. 15 cap. 7.*] Hemerologium antiquum, [*in Inscriptionibus Gruteri, pag.* CXXXIII.) & Lapis Narbonensis: (*ibid. pag.* CCXXIX.) Dione dissentiente, qui in libro 56 Septembris die 23 natum eum fuisse affirmat. In Septembri enim Juliano 30 dierum, IX Kalend. Octob. est Septembris 23. licet in Septembri Pompiliano, qui 29. tantum dierum fuit, 22 ejusdem mensis responderit. September vero, ut annus tum Romæ (ante correctionem à Julio Cæsare institutam) agebatur, in mensem Junium anni Periodi Julianæ 4651 incidit

Catilinaria conjuratione Romæ erumpente, Q. Marcius Rex & Q. Metellus Creticus imperatores ad urbem erant; impediti, ne triumpharent, calumnia paucorum, quibus omnia honesta vendere mos erat. (*Salust. in Conjurat. Catilin.*)

Ab anno 2 Olympiadis CLXXIX Philadelphienses annos suos dinumerant. (*Fasti Siculi.*) Philadelphia autem hæc non procul à Judæa videtur esse: de qua Josephus, lib. 1. Belli, cap. 5 & Strabo, lib. 16. pag. 760. & 763. ubi latronum circa eam receptacula à Pompeio (hoc anno) diruta fuisse significat: quæ causa fortasse fuerit hujus annorum epochæ instituendæ.

Pompeius Ciliciæ reliqua, quæ nondum agnoscebant Romanum Imperium, obeundo sine certamine Romanis subjugavit. [*Appian. pag. 244.*] excepta parte ab Eleuthero cilicibus

possessa

Anno Mundi. | Anno Periodi Iulianæ | Annoante æram Christi.

possessa: quorum opida in monte Amano sita à Cicerone Ciliciæ proconsule postea sunt expugnata.

Pharnaces conditum muriâ corpus Mithridatis patris sui ad Pompeium misérat: simul se & regnum ei dedens. (*Dio. lib.* 37.] Cadaver eum Sinopen in triremé Pompeio transmisisse scribit Appianus; simulque eos qui manium (Aquilium) ceperant, & obsides multos Græci barbaricique generis: atque rogavisse, ut aut paternum regnum, aut Bosphoranum tantum, quod Machares frater à Mithridate acceperat, tenere sibi liceret. Plutarchus Pompeium ait, quum Amisum pervenisset, invenisse multa dona à Pharnace allata, multa corpora ex familia regia, ipsum etiam Mithridatis cadaver non admodum ex facie cognitum; verum ex cicatricibus, ab iis qui id spectaculi desiderabant, agnitum. Ipsum enim non sustinuisse id videre Pompeium, verum Sinopen amandavisse.

Cum vita enim illius etiam nomen hostile extinctum Pompeius existimans, nullas in defunctum frustra iras exercendas putavit; sed in patrio sepulchro condi jussit. [*Dio, lib.* 37.] Corpus igitur illius regiè sepeliendum curatoribus ejus, addito sumptu, tradidit; & inferri jussit apud Sinopen monumentis regiis, laudatum ob gestorum excellentiam, ut regum ætatis suæ præstantissimum. [*Appian. pag.* 250.]

Vestem, qua amicire se solitus erat Mithridates, armorumque molem & splendorem Pompeius miratus est. At gladii vaginam, quæ constiterat talentis quadringentis, Publius furatus venundedit Ariarathi. Cidarin Caius Mithridatis collactaneus Fausto Syllæ filio petenti occulte dedit, operis mirifici: quod tum Pompeium latuit. at Pharnaces, quum post resciviſset, in illos qui ea averterant animadvertit. [*Plutarch.*]

Pharnacem vero & Castorem Phanagorensem Pompeius populi Romani amicis & sociis adscripsit. [*Appian. pag.* 251. *Dio lib.* 37.] Pharnaci quoque, quod Italiam è multis difficultatibus exemisset, Bosphoranum regnum concessit: exceptis Phanagorensibus, quos liberos suo jure permisit vivere; quoniam primi recolligenti vires Mithridati, jamque classem, exercitum receptaculaque habenti, deficientes exhibuerunt negotium, exemploque dato aliis, causa fuerunt ejus interitus. [*Appian. pag.* 250.] Verum post Pompeii discessum oppugnavit Pharnaces Phanagorenses eorumque vicinos, donec præ fame ad pugnam progressi opidani victi sunt: quos illæsos recepit ille in amicitiam, acceptis tantum obsidibus. [*id. pag.* 253, 254.]

Pompeius in Ponto castella recepit, quorum deditionem, qui in eorum præsidio erant positi, ad ipsius adventum differendam existimarunt: veriti, ne cujus pecuniæ sibi tuendæ custodia esset data, eam alii diripientes, sibi culpam imponerent. [*Dio, lib.* 37. In Talauris vero, quam urbem Mithridates habuerat apparatus promptuarium, duo millia poculorum ex Onyche gemma factorum compactorumque auro inventa sunt, multæ phialæ pſyctereſque, calices, lecti, sellæ, ornatissima omnia, item fræna equorum, pectorales humeralesque phaleræ, gemmatæ auratæque: quibus recipiendis percensendisque 30 dies quæstor insumpsit. Eorum pars à Dario Hystaspis filio successoribus per manus tradita fuerat; partem ex Ptolemæorum regum gaza Cleopatra penes Coos deposuerat, unde Mithridates à civibus tradita deportaverat: partem ipse Rex paraverat ac collegerat, elegantiotis supellectilis percupidus. [*App. pag.* 251, 252.]

Romæ Comitiis Consularibus habitis, pro L. Murena in sequentem annum Consulem designato & ambitus accusato Cicero Consul orationem habuit: in qua L. Luculli exercitum, qui ad triumphum ipsius convenerat, comitem Murenæ in petitione Consulatus præsto fuisse dicit. De quo triumpho, in Lucullo suo idem Cicero ita etiam meminit. *Cum victor à Mithridatico bello revertisset, inimicorum calumnia triennio tardius quam debuerat triumphavit. Nos enim consules introduximus penè in urbem currum clarissimi viri.* Populum enim adversus eum inflammaverat C. Memmius, ac quasi multa intervertisset de præda, traxisſetque bellum, suaserat ut ei triumphum denegaret. Sed viri principes & potentissimi inferentes se tribubus, multis precibus & contentione ægrè tandem populum induxerunt, ut triumphum ei concederet. [*Plutarch. in Lucullo.*]

Triumphum vero non, ut aliqui, pompæ prolixitate & rerum traductarum copia fastidiosum duxit, sed armis hostilibus, quorum erat vis ingens, & machinis regiis Circum Flaminium exornavit: quod erat per se haud contemnendum spectaculum. Ipso in triumpho equites cataphracti pauci, currus falcati 10. traducti, amici & duces regii 60. Naves longæ rostratæ 110. translatæ. Ipsius Mithridatis aurea senum pedum statua, & gemmis distinctum scutum: captumque Tigranis diadema, in triumpho ductum. Fercula 20. vasorum argenteorum; aureorum poculorum, armorum & nummorum 32. Hæc per viros traducta. Octo muli lectos aureos portaverunt, 56. argentum infectum, alii 107. argenti signati paulo minus vicies septies centena millia drachmarum. In tabulis breviaria pecuniæ, quam Pompeio ad bellum piraticum & quæstoribus dederat: præterea quod militibus, in singulos 950. drachmas, diviserat. Denique splendidum epulum Urbi & circumjectis vicis dedit. [*Id. ibid.*]

Post triumphum & Mithridatici belli rationes redditas, in diætam pristina temperantia multo magnificentiorem Lucullus se convertit: primusque ad omnia deliciarum genera Romanis dux extitit, cum duorum regum Tigranis ac Mithridatis opulentiam accepisset. [*Nicolaus Damascen. Historiar. lib.* 27. *apud Athenæum, lib.* 6. *cap. ult. & lib.* 12. *cap.* 21.] Quem profusæ in ædificiis convictibusque & apparatibus luxuriæ primum authorem fuisse. Velleius Paterculus quoque confirmat. [*lib.* 2. *cap.* 33.]

3942 Eupatoriam, quam Mithridates Eupator conditam à se denominaverat, & ob receptos Romanos

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

manos dituerat, Pompeius inſtauravit; agroque & civibus additis, Magnopolim appellavit. [*Strabo, lib. 12. pag. 556. Appian. pag. 251.*] Cabira in urbis formam adornavit, ac Diopolim nominavit. [*Strabo ibid. pag. 557.*] Bithynis & Ponticis leges & jura conſtituit: de quibus Plinius Bithyniæ prætor meminit, in epiſtolis ad Trajanum. [*lib. 10.*]

Pompeius ex Ponto in Aſiam (proprie dictam) profectus, Epheſi hyemavit. [*Dio, lib. 37.*] Cumque omnia terra marique confeciſſet, claſſem tamen Aſiæ civitatibus imperavit; ſumptu ad L. Syllæ deſcriptionem accommodato. [*Cicero pro Flacco.*]

L. Valerius Flaccus, qui ſuperiore anno Romæ prætor fuit, hoc anno præturam Aſiæ geſſit. [*Id. ibid.*] 4652 61

Sub finem hyemis, exercitui victori præmia pompeius diſtribuit, viritim 1500 drachmas Atticas, (quot, qui minimum, accepiſſe confirmat etiam Plutarchus) & pro dignitate amplius Tribunis ac Centurionibus: cujus pecuniæ ſummam ferunt talentorum 16 millium fuiſſe. [*Appian. pag. 252.*] Legatis & quæſtoribus, qui oras maris defendiſſent, ſeſtertiûm bina millia; commilitibus ſingulis quinquaginta data fuiſſe; apud Plinium legimus. [*lib. 37. cap. 2.*] Si tamen integer ille locus eſt.

D. Julio Silano & L. Murena Conſulib. Metellus de Creta triumphavit. [*Eutrop. lib. 6.*] & quidem *Kalendis Junii* (quantum ex faſtorum triumphalium marmoreorum fragmentis colligi poteſt) quæ in *Martium* Julianum eo tempore inciderunt. Ornamentum tamen triumphi ejus, captivos duces, Pompeius ſubduxit. [*Vellei Paterc. lib. 2. cap. 40.*] Panarem enim & Laſthenem, auxilio cujuſdam tribuni plebis ad hoc perſuaſi, eripuit; quod ſibi ex pacto eos, non Metello, acceſſiſſe diceret. [*Dio, lib. 36.*] Sed & Luculli & Metelli triumphum cum ipſorum ſingularis virtus, tum etiam invidia Pompeii apud optimum quemque fecit favorabilem. [*Vellei. Patercul. ut ſupr. cap. 34.*] Triumphi vero Metelli Cretici meminit etiam Appianus. [*legat. 30.*]

Ut Epheſum ad ſalutandum Pompeium ætate majorem dignitateq; præcellentem acceſſit Cato, conſpiciens eum Pompeius non tenuit ſe loco, neque permiſit ut ſedentem adiret ſe; ſed tanquam ex primoribus alicui exiliens proceſſit ei obviam, dexteramque porrexit: & multis laudibus ſtatim in amplectendo & ſalutando præſente, pluribus etiam digreſſi virtutem extulit. Quaſi tamen non haberet illo præſente liberum Imperium, dimiſit eum libenter: eique penè ſoli eorum qui Romam navigabant liberos ſuos & uxorem commendavit, alioquin propinquitate ei conjunctos. [*Plutarch. in Catone minore.*]

Pompeius, poſtquam multos principes regeſque partim debellaviſſet partim conditionibus certis ſibi adjunxiſſet, arces non minus mille, urbes non infra 900 cepiſſet, urbes 39 vel collapſas aut bello vaſtatas (uti erant Mazaca, regum Cappadociæ primaria ſedes) reſtituiſſet, octo urbes regioneſque colonis auxiſſet, majoremque earum nationum partem quæ per continentem Aſiam Romanorum erant ſuis ipſe legibus inſtruxiſſet, eiſque rempublicam ordinaviſſet; Epheſum demum ſolvens, per inſulas & Græciam majore pompa iter in Italiam inſtituit. [*Dio, lib. 37. cum Appiano, pag. 251 & Plutarcho in Pompeio.*]

Cùm in Leſbum inſulam Pompeius veniſſet, Mitylenen civitatem immunitate Theophanis gratia donavit. [*Plutarch. ibid.*] Mitylenæi enim Manium Aquilium alioſque vinctos tradiderant: quibus libertas jam, in unius Theophanis gratiam, à Pompeio reſtituta eſt. [*Vellei. Patercul lib. 2. cap. 18.*] Erat hic Balbus Cornelius Theophanes patria Mitylenæus rerum Pompeii ſcriptor: quem inter intimos ille habuit, & in concione militum civitate donavit; cuique defuncto cœleſtes honores Græca adulatio poſtea tribuit. [*Cicero, pro Archia poëta. Strabo, lib. 13. pag. 617, Valer. Maxim. lib. 8. cap. 14 Cornel. Tacit. Annal. lib. 6. cap. 1. Jul Capitolin. in Maximo & Balbino.*]

Apud Mitylenæos patrium poëtarum certamen ſpectavit Pompeius, quod unum habebat argumentum ipſius res geſtas: & delectatus theatro, delineavit effigiem & figuram ejus, quo Romæ ſimile excitaret grandius & excellentius. [*Plutarch.*]

Rhodum profectus, omnes ſophiſtas audivit; donavitque ſingulis talentum. Poſidonius etiam deſcripſit quæſtionem, quam illo audiente habuit contra Hermagoram rhetorem De quæſtione generali. [*Idem.*] Pompeius vero intraturus Poſidonii domum, fores percuti de more à lictore vetuit: & faſces lictorios januæ ſubmiſit is, cui ſe Oriens Occidenſque ſubmiſerat. [*Plin. lib. 7. cap. 30.*] De quorum congreſſu, ex ipſius Pompeii ore iſta retulit, in libro ſecundo Tuſculanarum quæſtionum, Cicero. *Poſidonium & ſæpe ipſe vidi, & id dicam, quod ſolebat narrare Pompeius, ſe cum Rhodum veniſſet decedens ex Syria, audire voluiſſe Poſidonium: ſed cum audiviſſet eum graviter eſſe ægrum, quod vehementer ejus artus laborarent, voluiſſe tamen nobiliſſimum philoſophum viſere. Quem cum vidiſſet & ſalutaviſſet, honorificiſque verbis proſecutus eſſet, moleſteque ſe dixiſſet ferre, quod eum non poſſet audire. at ille, Tu vero, inquit, potes: nec committam ut dolor corporis efficiat, ut fruſtra tantus vir ad me venerit. Itaque narrabat, eum graviter & copioſe de hoc ipſo, nihil eſſe bonum niſi quod honeſtum eſſet, diſputaſſe: cumque quaſi faces ei doloris admoverentur, ſæpe dixiſſe. Nihil agis, dolor: quamvis ſis moleſtus, nunquam te eſſe confitebor malum.* Aiunt quoque Pompeium Rhodum veniſſe, quo tempore ad bellum Mithridaticum proficiſcebatur, mox adverſus Mithridatem ducturus, ibique Poſidonium diſſerentem compellaſſe, inque ſuo diſceſſu interrogaſſe, ecquid mandaret: eum autem illud Homericum protuliſſe,

Anno Mundi

Anno Periodi Julianæ.

Annoante æram Christian.

Ἀεὶ δεινόν, ἢ ὑστέρησον ἑαυτοῦ ἄλλων.
Rem gere præclare, atque aliis præstare memento.

ut apud Strabonem legitur. [*lib.11. pag.492.*]

Valerius Flaccus Prætor civitatibus Asiæ pecuniam & remiges classis nomine imperavit. sed numero navium ea qua Pompeius usus fuerat dimidio minore: bipartitò classe distributa, ut una pars supra Ephesum, altera infra Ephesum navigaret. qua classe M. Crassus ab Æno (Thraciæ) in Asiam, & Flaccus ex Asia in Macedoniam navigavit. Cumque aurum, Judæorum nomine, quotannis ex Italia & ex omnibus Romanorum provinciis Hierosolymam exportari soleret; Flaccus sanxit edicto, ne ex Asia exportari liceret. Unde Apameæ comprehensum ante pedes prætoris in foro expensum est auri pondo centum paulo minus per Sex. Cæsium equitem Romanum, Laodiceæ viginti pondo paulo amplius per L. Peducæum, Adramyti per Cn. Domitium legatum, Pergami non multum; atque in ærario aurum est repositum. Hæc, in oratione pro eo habita, commemorat & defendit Cicero.

Scaurus, Syriæ præses à Pompeio relictus, Arabiam ingressus, ad Petram quidem regionem asperitate prohibebatur accedere: quæ autem circum erant omnia vastabat; multis & in hoc malis affectus. Nam exercitum fames premebat: cui tamen Hyrcanus per Antipatrum ex Judæa frumentum & alia necessaria suppeditabat. Missusque à Scauro ad Aretam legatus Antipater, eo quod familiaris & hospes esset, persuasit etiam illi pecunia numerata vastationem agrorum redimere; sponsor factus pro 300. talentis. Atque his conditionibus hoc bellum finitum est, non minus è Scauri quam ex Aretæ sententia. [*Joseph. lib.1. Belli, cap.6. & l.14. Antiquit. cap.3.*] Hinc argenteum denarium in Ædilitate sua cudendum curavit Scaurus, in quo supplex ante eum jacet in genibus Rex barbaro habitu, chlamyde longa caligisque laxis indutus, coronam præsentans cameli dorso impositam: circumscriptis literis, M. SCAURUS. ÆD. CUR. EX S. C. & subtus, REX. ARETAS. [*Pigh. Ann. Roman. tom.3. pag.341. & 362.*]

Quum Pompeius M Pisonem legatum suum ad petendum Consulatum misisset; Romani & comitia usque ad adventum ejus distulerunt, & Pisonem præsentem omnes unanimi consensu Consulem designarunt. Pompeii enim commendatio pro eo non apud amicos tantum sed apud inimicos etiam valebat: tanto illius metu, priusquam exercitum dimisisset, omnes tenebantur. [*Dio, lib. 37.*]

3943 Sub Pisonis Consulatus initia (circa Novembrem Julianum) in Italiam Pompeium advenisse, ex Ciceronis lib.1. ad Atticum epist. 9. & 11. intelligitur. Cumque non sine exercitu venturus in Urbem existimaretur, & libertati publicæ statuturus arbitrio suo modum, atque Italiam sibi subjicere potentiamque in omnes Romanos sibi parare posset; ut primum tamen Brundusium appulit, ipse sua sponte copias omnes dimisit, quum neque Senatus neque populus quicquam de eis decrevisset. [*Vellei. Paterc. lib. 2. cap.40. Plutarch. Appian. Dio.*] Plutarchus ait Pompeium benigne dimissos milites admonuisse, ut ad triumphum suum adessent: sed ne in triumpho quidem eis utendum illum putavisse, affirmat Dio. [*lib.37.*]

Romæ concione habita, bellum Orientis cum viginti & duobus regibus sese gessisse Pompeius narravit. [*Oros. lib. 6. cap. 6.*] & Asiam ultimam provinciam accepisse, eandemque mediam patriæ reddidisse. [*Plin. lib.7. cap.26. cum Floro, lib.3. cap.5.*]

Q. Tullius Cicero, Marci frater natu minor, Prætor Asiam sortitus, L. Valerio Flacco successor est datus [*M. Cicero, in orat. pro Flacco, & lib.1. epist.12. ad Atticum.*]

In provinciam profecturus, uxoris suæ fratrem T. Pomponium Atticum legati loco secum ire voluit. Ille vero non decere se arbitrabatur, cum præturam gerere noluisset, asseclam esse prætoris. [*Cornel. Nepos, in Vita Attici.*] Quod Quintus vehementer ægre tulit. [*M. Cicero, lib.1. epist 14. ad Attic.*]

P. Clodius, & ob defectionem Nisibiticam, & quod in mulieris habitu sacrarium in quod virum intrare nefas erat intrasset, & quod uxorem Metelli Pontificis & C. Cæsaris stuprasset, & quod cum sorore sua rem habuisset, accusatus, à judicibus nihilominus pecunia corruptis est absolutus. [*Cicero, lib.1. epist.13. ad Attic. Liv. lib.103. Plutarch. in Cicerone. Dio, lib.37.*]

Pisoni Consuli desponsam Syriam se ei ademisse, ad Atticum scribit M. Cicero. [*lib. 1. epist.13.*] Itaque Scauro, à Pompeio in Syria relicto, successor à Senatu Marcius Philippus vir prætorius missus est: qui cum Arabibus ex vicino Syriam infestantibus conflictatus est. [*Appian. in Syriac. pag.119, 120.*]

Anno 9. Pontificatus atque ethnarchiæ Hyrcani, (à morte videlicet matris Alexandræ deducto; prius quam à Gabinio ethnarchia ei est adempta) mense Panemo sive Junio; in honorem illius promulgatum fuisse videtur Athenienſium illud psephisma, quod apud Josephum, lib.14. Antiquit. cap. 16. extat. licet eam temporis notationem ad præcedens Romani Senatus decretum ille ibi referat: quod & Hyrcani prioris filii Simeonis tempore, & Idibus Decembribus (in Septembrem Julianum tunc incurrentibus) editum fuisse, ad annum Periodi Julianæ 4587. ostendimus. Hoc autem decretum, in gratiam Hyrcani II. filii Alexandri factum, Munychionis quidem Attici, die XI. (circa Aprilis Juliani diem XXVIII.) ab Eucle Menandri Alimusio scriba exaratum, Panemi vero Macedonici πέμπτῃ ἀπόντος sive die XXVII. (Junii Juliani diei XX. respondente) Ducibus est traditum, archonte Athenis Agathocle: ut in libelli de Macedonum & Asianorum anno Solari capite 1. significavimus.

Quintus Cicero primus sumptu remigum & classis parandæ civitates Asiæ levavit. [*M. Cicero* 4653 61

1. *Visser. Annal. p. post.*

in orat. pro Flacco.] & urbes complures pene desertas, in quibus unam Ioniæ nobilissimam Samum, alteram Cariæ Halicarnassum, recreavit. [*Id. lib* 1. *epist* 1. *ad Quintum fratr.*]

Triumphum ad Natalem suum Pompeius distulit. quem & *tertio* & *pridie* Kalendas Octobris (qui dies natalis fuit, in mensem Julium vel Junium Julianum tunc incurrens) duxit, M. Messala & M. Pisone Consulibus; ut partim ex Fastorum triumphalium fragmentis marmoreis, plenius autem ex ipsius Pompeii triumphorum actis à Plinio lib. 7. cap. 26. & lib. 37. cap. 2. commemoratis, intelligitur. Et licet magnificentissimum de tot regibus per biduum egerit triumphum: (ut est apud Velleium Paterculum, lib. 2. cap. 40. & Appian. in Mithridaticis:) illud tamen bidui tempus triumphi magnitudinem non cepisse, docet Plutarchus; sed apparatus magnam partem, quæ ad exornandum alium triumphum satis suppeditasset, non fuisse spectatum.

Qui Pompeium in omnibus cum Alexandro contendunt & conferunt, 34. annis minorem eum tum fuisse volunt; cum revera 40. annorum fuerit: si Plutarchum audimus. Et quidem ipse Pompeius à prima adolescentia, sermone fautorum, similem fore se credens Alexandro regi, facta consultaque ejus æmulatus erat. [*Salust. Historiar. lib.* 3. *apud Nonium Marcellum, in voc.* æmulus.] Verum *in ætate tanti viri* eos ut *nimium occupatos* non invenuste notavit Velleius, [*lib.* 2. *cap.* 53.] *quos fefellit quinquennium: cum à Caio Atilio & Quinto Servilio Consulibus tam facilis esset annorum digestio.* id quod Plutarcho, illos alios corrigenti, hic accidit; dum 40, tantum ætatis annos Pompeio nunc assignat, qui revera fuerunt 45.

Primum ex Africa, alterum ex Europa, tertium hunc ex Asia, Pompeius triumphum duxit: & quot partes terrarum orbis erant, totidem fecit monimenta victoriæ suæ. [*Vellei. Paterc. lib.* 2. *cap.* 40. *Plutarch. in Pomp.*] Unde & magnus ille qui nunc agebatur triumphus *de Orbe terrarum* inscriptionem prætulit. [*Dio, lib.* 37.] Magnusque à tota concione hic consalutatus est. [*Liv. lib.* 103.] quo cognomento, jam pridem à populo illi dato, contentus fuit: tametsi multa nova nomina de tot rebus gestis accipere potuisset. [*Dio, ut supr.*]

Triumphi Præfatio (ex actis ejus à Plinio lib. 7. cap. 26. descripta) hæc fuit. *Cum oram maritimam à prædonibus liberasset, & imperium maris populo Romano restituisset; ex Asia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Judæis, Albanis, Iberis, insula Creta, Basternis, & super hæc de regibus Mithridate atque Tigrane triumphavit.* quibus *Mediam, Colchidem, Mesopotamiam* & *Arabiam.* Plutarchus; *Heniochos* & *Achæos* addit Appianus.

In portus adduxit Pompeius naves 700. integras. Plaustrorum, quibus arma in pompa sunt transvecta, ingens fuit numerus, & in his rostra navium: posthæc multitudo captivorum ac piratarum, non vinctorum, sed cultorum habitu patrio. Ipsum sublimem præcedebant regum satrapæ vel duces vel filii, partim captivi partim obsides, in summa 324. [*Appian.*]

Inter hos Tigranes, Tigranis regis Armeniæ filius, fuit cum conjuge & filia, & ipsius Tigranis uxore Zosime: adhæc Mithridatis soror & quinque filii (Artaphernes, Cyrus, Oxathres, Darius, Xerxes) & duæ filiæ, Orsabaris & Eupatra. Traductus est & Colchorum rex Olthaces, & Judæorum rex Aristobulus, tyrannique Cilicum: Scytharum item regiæ fœminæ, duces tres Iberorum, Albanorum duo, cum Menandro Laodicensi, qui equitum Mithridatis præfectus fuerat. Albanorum quoque & Iberum obsides, & Commagenorum regis. Trophæa etiam permulta traducta sunt, numero pugnis omnibus paria, quibus aut ipse aut per legatos palmam tulerat. [*Idem, cum Plutarcho.*]

Absentium effigies transvehebantur, Tigranis & Mithridatis, pugnantium & cedentium ac fugientium. Mithridatis vero etiam oppugnatio & noctu tacita fuga repræsentata fuit: ac postremo etiam mors ejus subjecta fuit spectatorum oculis; appictis & virginibus mortis ejus sociis. Præferebantur & tabulæ cum filiorum & filiarum ante illum defunctorum imaginibus; & deorum barbaricorum figuræ cum ornatu patrio. [*Appian.*]

Ipse Pompeius gemmato curru vehebatur, amictus, ut fertur, Alexandri Macedonis chlamyde. Currum sequebantur socii hujus expeditionis præfecti militum, partim equites, partim pedites. [*Idem.*]

Pridie Kalend. Octobr. die natalis sui transtulit Pompeius alveum cum tesseris lusorium è gemmis duabus, latum pedes tres, longum pedes quatuor, (in quo fuit Luna aurea pondo 30.) lectos tricliniares tres, vasa ex auro & gemmis abacorum novem, signa aurea tria, Minervæ, Martis, & Apollinis; coronas ex margaritis triginta tres, montem aureum quadratum cum cervis & leonibus & pomis omnis generis, circundata vite aurea. [*de qua supr. ad fin. anni Mundi* 3939.] Museum ex margaritis; in cujus fastigio horologium erat. Ipsius Pompeii imaginem, è margaritis. [*Plin. lib.* 37. *cap.* 2.] In triumpho arbores quoque se duxisse scribit Pompeius: ebenum videlicet, & balsamum uni terrarum Judææ concessum. [*Id. lib.* 12. *cap.* 4. *&* 25.]

Carpenta quoque traduxit & fercula onusta auro & ornamentis aliis variis in quibus erat lectus Darii Hystaspis filii, & sella ac sceptrum Mithridatis Eupatoris, aureaque ipsius effigies octo cubitorum pectore tenus. [*Appian.*] Pharnacis, qui primus regnavit in Ponto, argentea statua: & currus aurei argenteique. [*Plin. lib.* 33. *cap.* 12.] argenteique signati septem millia myriadum & 510. drachmæ insuper. [*Appian.*] Tabulis quoque ostensum est, universa populi Romani vectigalia 5000. myriadum antea fuisse, cum his quæ ipse populo Romano acquisierat ad myriadas 8500. jam crevisse. [*Plutarch.*]

Translata est & tabula, breviarium rerum à Pompeio in Oriente gestarum continens, hoc

inscripta

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

„ inscripta titulo. Naves rostratæ 800. captæ sunt. Urbes conditæ 8. in Cappadocia, in Cili-
„ cia Cœlesyriaque 20. in Palæstina, Seleucis. Reges victi, Tigranes Armenius, Artoces
„ Iberus, Orezes Albanus, Darius Medus, Aretas Nabatæus, Antiochus Commagenus.
Hæc titulus. [*Appian.*] Cui similem & Plinius commemorat, [*lib. 7. cap. 26.*] ab eo in delubro Minervæ positum, quod ex manubiis dicabat. *Cn. Pompeius Magnus Imper. bello* XXX. *annorum confecto, fusis, fugatis, occisis, in deditionem acceptis hominum viciès semel centenis* LXXXIII. *millibus, depressis aut captis navibus* DCCCXLVI. *opidis, castellis* MDXXXVIII. *in fidem receptis, terris à Mæoti lacu ad Rubrum mare subactis, Votum meritò Minervæ.*

In ærarium retulit vasa, aurum & argentum signatum ad viginti millia talentûm. [*Plutarch.*] Inter dona in Capitolio ab eo dicata, Mithridatis regis dactylotheca fuit; ut M. Varro aliique ejusdem ætatis authores confirmant: quæ primum ad margaritas gemmasque Romanorum mores inclinavit. [*Plin. lib. 37. cap. 1.*] Ibidemque pretiosissima quæque Mithridatis dicata sunt, in Novo castello reperta. [*Strabo, lib. 12. pag. 556. 557.*] & Vitis illa aurea ex Judæa allata. [*Id. apud Josephum, lib. 14. cap. 5.*] & sex pocula murrhina, in Urbem tum primum inducta: quæ protinus ad hominum usum transiere, abacis etiam escariisque vasis inde expetitis. [*Plin. lib. 37. cap. 2.*]

Ubi triumphans pervenit Pompeius in Capitolium, neminem captivum necavit ut triumphatores alii; sed publicis impensis remisit quemque in suam patriam, exceptis regiis. [*Appianus.*] Nam quod addit Appianus, [*pag. 243. & 253.*] Aristobulum mox interemptum esse, & post eum Tigranem; deceptum hic eum fuisse apparet. Aristobulum enim in patriam postea rediisse, Josephus & Dio; Tigranem vero post triumphum apud Flavium Senatorem in catenis à Pompeio fuisse depositum, & ex ejus custodia à Clodio tribuno plebis fuisse ereptum, Asconius Pedianus in Orationem Milonianam, confirmat.

1944 Gazenses (anno jam tertio à Judæorum potestate liberati) hinc tempora sua dinumerarunt. [*Fasti Siculi, anno 4. Olymp. 179.*] Circa Octobris vero Juliani diem 27. Gazenses annum suum inchoasse, ex Marco Gazensi diacono in Vita Porphyrii Gazensis episcopi colligimus.

Ne Quinto Ciceroni in Asiatica prætura succederetur, Marcus frater effecit: ut ipse in epistola ad eum scripta indicat. in qua, inter alia in provincia à Quinto præclare gesta, etiam illud recenset; sublata Mysiæ latrocinia, cædes multis locis repressas, pacem tota provincia constitutam, neque solum illa itinerum atque agrorum, sed multo etiam plura & majora opidorum & furta & latrocinia esse depulsa. [*Lib. 1. epist. 1. ad Quint. fratr.*]

Quum M. Cicero commentarium Consulatus sui Græce à se compositum ad Posidonium (Apamenum, philosophum & historicum) Rhodum misisset, ut ornatius de iisdem rebus scriberet; eum ille legens, non modo non excitatum se esse ad scribendum, sed etiam plane perterritum, rescripsit. [*lib. 2. epist. 1. ad Atticum.*]

Ptolemæo Auletæ senior filius est natus, qui ipsi in regno successit: siquidem non plures quam XIII. annos ille egit, quando ad eum post pugnam Pharsalicam Pompeius profugit; ut in libro 42. Dio innuit.

Pompeius à Senatu postulabat, ut multa quæ regibus, dynastis, & civitatibus ipse concesserat, Patres rata haberent. [*Appian. Bell. civil. lib. 2. pag. 432.*] 4654 | 60

Lucullus tum otii voluptatibus divitiisque fruendis sese dediderat: sed monente Senatu excitatus ut authoritatem suam accommodaret ad rempublicam capessendam, confestim Pompeium adortus est. [*Plutarch. in Pompeio.*] Itaque & ille & Metellus Creticus, acceptæ injuriæ memores, & cum iis pars optimatium refragabatur, ne aut promissa civitatibus à Pompeio, aut benemeritis præmia, ad arbitrium ejus, persolverentur. [*Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 40.*] Jubebatque Lucullus, ut de singulis suis factis seorsum Pompeius referret; neque peteret, ut simul omnia approbarentur. Nam & alias iniquum esse dicebat, simpliciter ejus omnia acta, quæ qualia essent nemo ipsorum compertum haberet, tanquam à domino quodam patrata, rata haberi: & quum ipse ex Luculli actis quædam rescidisset, postulabat, ut utrisque in Senatu expositis, is utra approbatione digna visa forent confirmaret. Lucullum Cato, Metellus Celer consul, & alii qui cum iis sentiebant, enixe defendebant. [*Dio, lib. 37.*] Mithridaticam victoriam suam fuisse illo jactante, Crasso quoque in suum favorem pertracto. [*Appian. Bell. civil. lib. 2. p. 432. 433.*] Indeque decreta sua, quæ aboleverat Pompeius, obtinuit; [*Plutarc. in Pomp.*] sanctiones vero, quas Pompeius devictis fecerat regibus, rescidit: ac quum rogationem de agris militi dividendis tulisset, rem adjutore Catone impedivit. [*Id. in Lucullo.*]

Ita in Senatu jactatus Pompeius, ad Tribunos plebis coactus est confugere. [*Id. in Pomp.*] Et cum L. Flavius tribunus, qui de agro militibus Pompeianis dividendo rogationem ferebat, etiam hoc ei addidisset, omnibus civibus suffragium esse dandum, quo & hoc facilius juberetur, & acta Pompeii rata pronuntiarentur: Metellus Consul tanta contentione id impugnavit, ut ab eo in carcerem duceretur. Consule nihilominus cum aliis in sententia pertinaciter persistente, Pompeius à petitione demum destitit: sero pœnitens, quod dimissis exercitibus seipsum inimicorum injuriis exposuisset. [*Dio, lib. 37.*]

Interea C. Julius Cæsar Romam venit, Consulatum petiturus. Eum Pompeius adjunxit sibi socium, operam se daturum jurejurando pollicitus, ut consul fieret: hoc tandem modo effecturum se sperans, ut acta ipsius in transmarinis provinciis, quibus tot obtrectabant, per

1. *Visser. Annal. p. post.*

Cæsarem confirmarentur consulem. Cumque Pompeius & M. Crassus inter se inimicitias exercerent ex consulatu, quem summa discordia simul gesserant; non solum utrumque inter se reconciliavit, sed etiam cum utroque potentiæ societatem iniit, ne quid ageretur in Republica quod displicuisset ulli è tribus: quæ conspiratio urbi orbique terrarum, ac sibi ipsis tandem exitiabilis fuit. [*Liv. lib.*103. *Velleï. Paterc. lib.*2. *cap.*44. *Sueton. in Julio Cæsare, cap.* 19. *Plutarch. in Luculio, Crasso, Pompeio & Cæsare. Appian. Bell. civil. lib.*2. *Dio, lib.*37.]

Hanc trium principum civitatis conspirationem Varro, nobilissimus hujus temporis scriptor, uno libro complexus, Τερατεγγον sive *Tricipitinam* inscripsit. [*Appian. pag* 433.] Atque ab eadem, in Metelli Celeris consulatu inita, belli civilis historiam scribere exorsus est Asinius Pollio: ut Horatius, libro 2. Carmin. Ode 1. & ejus interpretes Acron & Porphyrio confirmant. Neque enim (ut plurimi existimabant) Cæsaris & Pompeii dissensio civilia invexit bella, sed conjunctio potius ad convellendos optimates conspirantium primum, deinde tandem inter se dissidentium. [*Plutarch. in C. Cæsare.*]

Ab hoc etiam anno, quo Olympias CLXXX. est acta, & Athenis Herodes (alius ab Herode illo Attico, cujus ut suo tempore celebratissimi meminit Pausanias & A. Gellius) archon fuit, rerum Cæsarianarum initium Diodor. Siculus deduxit: qui & eo anno Ægyptum se lustraviss indicat, regnante Ptolemæo qui ὁ νέος Διόνυσος sive *novus Bacchus* dicebatur. [*Bibliothec. historic. lib.*1. *part.* 1. *&* 2.]

3945 Prætura Asiatica Quinti Ciceronis tertius annus est additus; licet parum secunda fama proconsulatum Asiæ administratum ab illo fuisse, dicat Suetonius. [*in Octav. Augusto, cap.*3.] Unde hoc anno à Marco Cicerone de bene gubernanda provincia luculenta illa scripta est epistola, quæ inter scriptas ad Quintum fratrem primo legitur loco. 4655 18

Marcio Philippo in præfectura Syriæ Senatus Lentulum Marcellinum, virum Prætorium, successorem misit. Τὸ δ' ἐπὶ πλεῖστον διετὲς ἐπεὶ δὲ τοῖς χρόνοις, τοὺς γείτονας ἀσχολοῦντος Ἄραβας ἀμυνόμενον, inquit Appianus in Syriacis. [*pag.*120.] *Ab utroque quidem* (separatim utique, non conjunctim) *biennale actum est tempus, cum Arabibus ex vicino infestantibus conflictato.*

Julius Cæsar Consul, neque Lucullo neque aliorum quoquam repugnante, omnia Pompeii acta, uti pollicitus fuerat, confirmavit. [*Appian. Bell. Civil. lib.*2. *pag* 435. *Dio, lib.*38.]

Pervicitque Pompeius, ne Senatus honores, quos Ponticis quibusdam Lucullus promiserat, ratos haberet: iniquum esse dictitans, bello alterius opera confecto alterius in potestate præmiorum & honorum distributionem poni. [*Strabo, lib.*12 *pag.*558.] Utbeque armis & militibus completa, Catonem & Lucullum dejecit foro, atque acta sua per vim firmavit. [*Plutarch. in Lucullo, & Pompeio.*]

In primo hoc Consulatu suo societates ac regna pretio dedisse Cæsarem scribit Suetonius: [*cap.*54.] ut qui uni Ptolemæo, prope sex millia talentorum suo Pompeiique nomine absulerit. Et Ptolemæum quidem (Auletam) magnam pecuniæ summam, partim de suo partim mutuo acceptam, in Romanos quosdam impendisse, refert etiam in libro 39. Dio; ut ab illis Ægypti regnum sibi confirmaretur, utque amicus ac socius appellaretur. Et debuisse Cæsari Auletam 1750. μυριάδας, in Cæsaris vita refert Plutarchus: quarum mille, postquam occiso Pompeio in Ægyptum venerat, Cæsar ad sustentandum exercitum exegerit; quum cæteras Auletæ liberis ante condonasset.

Hoc vero anno, quo primum egit Cæsar Consulatum, Auletam in populi Romani societatem ex lege & Senatusconsulto fuisse receptum, in 3. Belli civilis commentario Cæsar ipse indicat: eumque honorem, ante proscriptionem Ptolemæi Cyprii fratris sui, (quæ sequente anno est facta) illum à Senatu consecutum fuisse, in Sextiana oratione confirmat Cicero. qui & in lib. 2. ad Attic. epist. 16. est consulendus.

C. Antonius, frustra eum defendente M. Cicerone (qui ejus in Consulatu collega fuerat) damnatus est. [*Dio, lib.*38] Qui in Cephalenia exul degens, totamque sub se insulam tanquam suam possessionem habens, urbem ibi extruere cœpit, sed non absolvit. [*Strabo, lib.*10. *pag.*455.]

P. Clodio legatio ad Tigranem Armeniæ regem est decreta. Qua ille contempta, ex patricio plebeius adoptione factus est: ut ea ratione Tribunus plebis designari posset. [*Cicero, lib.*2. *ad Attic. epist.* 7. *& orat. pro domo sua. Dio, lib.*38.]

Brithagoras, vir inter Heracleenses Ponti summæ authoritatis, cum filio suo Porpylo ad Julium Cæsarem est profectus: & propius in amicitiam ejus admissus, annis 12. per omnes terras cum est secutus, ut civium suorum prosperitati consuleret. [*Memnon, cap.* 62.]

3946 P. Clodius, tribunus plebis factus, ut novos Consules ad partes suas pertraheret, amplas eis decrevit provincias: A. Gabinio Syriam, cum Babylone & Persis; L. Pisoni Achaiam, Thessaliam, Græciam, Macedoniam, omnemque Bœotiam. [*Cicero, pro P. Sextio, pro domo sua, & de Provinciis Consularibus Plutarch. in Cicerone.*] 4656 18

Quintus Cicero, quum triennium Asiæ præfuisset, ex provincia decessit: ut in epistolis [*lib.*2. *ad familiar. epist.* 15. *& lib.*6. *ad Attic. epist.* 6.] confirmat Marcus frater ejus. qui Thessalonicæ in exilio tum degens, ita ad Atticum de itinere fratris sui scribit. [*lib.*3. *epist.*9.] *Quintus frater cum ex Asia discessisset ante Kalendas Maias* (sub Februarii Juliani exitum) *& Athenas venisset Idibus; valde fuit ei properandum, ne quid absens acciperet calamitatis, siquis forte fuisset qui contentus nostris malis non esset. Itaq; cum malui properare Romam, quam ad me venire.*

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

P. Clodii lege tribunitia, Magnæ Matris in urbe Phrygiæ Peſſinunte ſacerdos ſpoliatus ſacerdotio eſt; & Brogitarus Gallogræcus (qui Bogodiatorus ille eſſe putatur, cui Mithridatium à Ponto avulſum dediſſe Pompeium ſcribit Strabo, lib. 12. pag. 567.) homo nefarius, qui fanum illud non colendi ſed violandi cauſa appetens, pecunia grandi per legatos ſuos à Clodio emerat, in locum ejus eſt ſubſtitutus. Cumque Sacerdotes Peſſinuntii antiquitus reguli quidam fuiſſent, (ut in loco notato Strabo indicat:) eadem lege tribunitia, non ſolum Dejotarus, ſæpe à Senatu regali nomine dignus exiſtimatus; ſed etiam genet ipſius Brogitarus, qui id numquam à Senatu poſtulaverat, ſed pecunia tantum de eo per ſyngraphum cum Clodio pactus fuerat, Rex appellari juſſus eſt. Dejotarus vero partem eam legis quæ congruebat cum judicio Senatus, ut ipſe Rex eſſet, recepit, non nummo Clodio dato: Peſſinuntem vero in priſtina religione ſervavit; maluitque generum munere Clodii, quam illud fanum antiqua ſua religione carere. [*M. Cicero, de Auſpicum reſponſ. & pro* P. *Sextio.*]

Idem quoque Clodius, ut Ptolemæum Cypri regem, Ptolemæi Auletæ regis Alexandri fratrem (*& omnibus morum vitiis*, ſi Velleium Paterculum audimus, illi ſimillimum) quod ipſum à piratis captum olim neglexiſſet, ulciſceretur, quum avito regali otio quietus ille perfrueretur, cauſa incognita ac nulla commemorata injuria, de regno ejus in provinciæ formam redigendo & de pecunia & bonis ejus omnibus publicandis legem tulit: & ſub honorificentiſſimo miniſterii titulo, Marcum Catonem à republica relegavit; lege quoque lata, ut ille, licet perinvitus, ad rem adminiſtrandam cum prætorio imperio, adjecto etiam quæſtore, in Cyprum mitteretur. [*Cicero, pro P. Sextio, & pro domo ſua. Liv. lib.* 104. *Florus, lib.* 3. *cap.* 9. *Strabo, lib.* 14. *pag.* 684. *Vellei. Patercul. lib.* 2. *cap.* 45. *Plutarch. in Catone minore. Appian. Bell. civil. lib.* 2. *pag.* 441. *Dio, lib.* 38.] de quo, in Sextiana oratione, Cicero. *Ille Cyprius miſer, qui ſemper ſocius, ſemper amicus fuit, de quo nulla unquam ſuſpicio durior aut ad Senatum aut ad imperatores noſtros allata eſt, vivus (ut aiunt) eſt & videns, cum victu ac veſtitu ſuo publicatus. En, cur cæteri reges ſtabilem eſſe ſuam fortunam arbitrentur, quum hoc illius funeſti anni perdito exemplo videant, per tribunum aliquem & ſexcentas operas, ſe fortunis ſpoliari & regno omni poſſe nudari.* Unde & Ammianum Marcellinum [*libro* 14.] dicere non piget; avide magis (ob ærarii ſui anguſtias) hanc inſulam populum Romanum invaſiſſe, quam juſte. & Sextum Rufum, in Breviario: famoſam divitiis inſulam, paupertatem populi Romani & penuriam ærarii, ut occuparetur, ſollicitaviſſe; ita ut jus ejus avarius magis quam juſtius illi fuerint aſſecuti.

Tigranes, regis Tigranis filius & hoſtis, in vinculis etiamnum juſſu Pompeii apud L. Flavium, qui hoc anno Prætor fuit, detinebatur. Clodius tribunus plebis, pecunia corruptus, petiit à Flavio, ut ad cœnam Tigranem adduci juberet, quo eum videret. Adductum collocavit in convivio: atque vinculis exemptum dimiſit liberum; nec repetenti Pompeio reddidit. Cumque ad navem adductus, profugeret ille; tempeſtate delatus eſt Antium. Clodius tribunus illico Sextum Clodium miſit, ut eum ad ſe deduceret. Flavius quoque, re cognita, ad Tigranem corripiendum profectus eſt. Ad quartum lapidem ab Urbe pugna facta eſt; in qua multi ex utraque parte ceciderunt, plures tamen ex Flavii: inter quos & M. Papirius eques Romanus publicanus, familiaris Pompeio. Flavius ſine comite Romam vix perfugit. Indignatos Pompeium Gabiniumque Clodius tribunus contumeliis inſectatus eſt: eorum aſſeclas verberibus & vulneribus mulctavit, Gabinii conſulis faſces confregit, facultateſque ejus ſacras eſſe juſſit. [*Cicero, pro domo ſua. Aſcon. Pedian. in orat. Milonianam. Plutarch. in Pompeio. & Dio, lib.* 38.]

Serapidem, & Iſidem, & Harpocratem cum Cynocephalo, Capitolio prohibitos Piſo & Gabinius Conſules, everſis etiam aris eorum, abdicaverunt; turpium & otioſarum ſuperſtitionum vitia cohibentes. [*Tertullian. in Apologetico.*]

Ptolemæus Auletes, Cyprum à Romanis poſcere, aut amicitiæ eorum renuntiare, ab Ægyptiis juſſus, non parebat. Et tum ob hanc cauſam, tum ob ingentia tributa quæ vi ab Ægyptiis exigebat, ut æs alienum diſſolveret, quod in emenda Romanorum ſocietate contraxerat, in odia eorum incurrit. Itaque quum neque perſuadere eis ut quieſcerent, neque vi eos adigere poſſet, (conductitios enim milites nullos habebat:) ex Ægypto aufugiens, Romam navigavit. [*Liv. lib.* 104. *Dio, lib.* 39.] ut Pompeius & Cæſar ipſum cum exercitu reducerent. [*Plutarch. in Catone minore.*] Timagenes tamen (qui ſub Auguſto hiſtorias ſcripſit: de quo Seneca, lib. 3. de Ira, cap. 23. ſine cauſa Ptolemæum & nulla compulſum neceſſitate diſceſſiſſe affirmat; ac Theophanis ſuaſu, Pompeio quæſtus occaſionem & novorum bellorum materiam parantis, Ægyptum reliquiſſe. [*Idem, in Pompeio.*]

Catoni ad Cypriacam expeditionem proficiſcenti Clodius tribunus neque navem, neque militem, neque miniſtrum attribuit, præter duos ſcribas, quorum fur & improbiſſimus alter, alter ipſius Clodii cliens erat. Quaſi autem leve munus ei Cypri negotium impoſuiſſet, inſuper Byzantinorum exules imperavit ei reducere: moliens ut in tribunatu ſuo abeſſet Cato quam diutiſſime. [*Id. in Catone minore.*]

Cato per Canidium amicum, quem præmiſit in Cyprum, egit cum Ptolemæo ut ſine certamine cederet; oſtenſa ſpe, neque inopem neque abjectum ipſum victurum: ſacerdotium enim ei Veneris Paphiæ populum daturum. Interim Rhodi ipſe ſubſtitit, ſimul & apparatui intentus & reſponſum operiens. [*Id. ibid.*] Ptolemæus vero, quum quid de ſe decretum eſſet percepiſſet, & neque arma ſumere adverſus Romanos auderet, neque regno exutus vitam

sibi ferendam duceret; omni pecunia imposita navibus in altum processit, ut classe perforata suo arbitrio periret, & ut hostes præda carerent. Sed cum non sustinuisset mergere aurum & argentum, futurum suæ necis præmium domum revexit, hausitoque veneno vitam finiit; titulo Rex insulæ, animo autem pecuniæ miserabile mancipium. [*Id. ibid. Florus, lib. 3. cap. 9. Strabo, lib. 14. pag. 684. Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 45. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 14. Appian. Bell. civil. lib. 2. pag. 441. Dio, lib. 39. Ammian. Marcellin. lib. 14. Sextus Rufus, in Breviario.*]

Ptolemæus Auletes Romam navigans, quum Rhodum appulisset, ibique Catonem convenire vellet, misit ad eum; sperans illum ad se venturum. Is vero Ptolemæum jussit, si ei visum esset, ad se venire. Postquam ille venit, neque obviam ei processit, neque assurrexit; sed quasi unum de vulgo salutavit, & assidere jussit. Id primum commovit illum: qui miratus est tantum in populari & exiguo ornatu supercilium & severitatem. Ubi sermonem deinde de rebus suis exorsus est, incusavit eum Cato, quod tanta relicta felicitate, tantis sese subjecisset indignitatibus, laboribus, largitionibus, & avaritiæ principum Romanorum; quos redacta in argentum Ægyptus vix esset expletura. Consulebatque ut cum classe reciperet se, & cum civibus rediret in gratiam: comitem etiam seipsum offerens & in reconciliando adjutorem. Rex, quasi ex insania & amentia ab ea oratione ad mentem reductus, veritate perspecta & Catonis prudentia, instituit illius uti consiliis. Cæterum aversus iterum ab amicis, ut primum Romam appulit, atque ad fores unius accessit in magistratu positi; deflevit inconsulta sua cœpta, quod divina tanti viri fastidivisset oracula. [*Plutarch. in Catone minore.*] Romanis vero adventus ejus ex altera parte tantam postea exhibuit molestiam; ut M. Crassus (referente Cicerone in oratione pro Cœlio) de eo illud Tragœdi usurpaverit: *Vtinam ne in monte Pelio.*

Alexandrini, quum Ptolemæi profectionem in Italiam ignorarent, mortem oppetiisse arbitrati, filiam ejus Berenicen, quæ legitima erat, una cum seniore ejus sorore Thryphæna (quæ & Cleopatra senior) regno præfecerunt. [*Strabo, lib. 17. pag. 796. Dio, lib. 39. Porphyrius, in Græc. Eusebian. Scaligeri, pag. 226.*] Miseruntque Menelaum & Lamponem & Callimandrum ad Antiochum Pium (vel Asiaticum potius illius filium, quem Pompeius Syriæ regno exuerat) ut simul cum fœminis in Ægypto regnaret. Sed ille, morbo correptus, interiit. [*Porphyr. ibid. pag 227.*]

Ambo Consules paludati in provincias exierunt, Piso in Macedoniam, Gabinius in Syriam: populo execrationibus eos prosequente. [*Cicero, pro Sextio; & in L. Pisonem.*] Quum autem Gabinius, in Syriam navigaturus, M. Antonium (qui postea Triumvir fuit) ad capessendum militiam invitaret, abnuit privatum sequuturum se: sed delata sibi equitum præfectura, sequutus est illum ad bellum. [*Plutarch. in Antonio.*]

T. Ampius, opera P. Clodii tribuni plebis, Ciliciam provinciam extra ordinem obtinuit. [*Cicero, pro domo sua: cum lib. 1. ad Familiar. epist. 3.*]

De rebus Gabinii in profectione, & primo adventu in Syriam ita meminit in oratione de Provinciis Consularibus M. Cicero. *Ejus iter in provinciam fuit ejusmodi, ut rex Ariobarzanes consulem vestrum ad eadem faciendam, tanquam aliquem Thracem, conduceret. Deinde adventus in Syriam primus, equitatus habuit interitum: post concisæ sunt optimæ cohortes.* Cujus amissionis equitatus & cohortium idem etiam in oratione pro Sextio refricat memoriam.

3947 Quum magna vis pecuniæ à Ptolemæo Cypriorum rege relicta diceretur, decrevit Cato Byzantium primo proficisci. In Pamphylia sororis ejus filius M. Brutus (Julii Cæsaris postea interfector) colligendi sui ex imbecillitate gratia tunc agebat. Ei, ut quamprimum inde in Cyprum navigaret, scripsit Cato: quod Canidium in tractandis pecuniis temperatas non habiturum manus suspicaretur. Quam profectionem Brutus suscepit perinvitus: tum Canidii verecundia, ut ignominiose à Catone habiti; tum prorsus ejuscemodi actum & procurationem, utpote juvenis & literis deditus, neque liberalem censens neque se dignum. Attamen ita curam hîc intendit, ut fuerit à Catone commendatus. [*Plutarch. in Catone, & in Bruto.*]

Alexander Aristobuli filius, qui à Pompeio ex itinere fugerat, Judæam incursionibus vexabat: Hyrcano jam non valente ei resistere, & de muris Hierosolymorum reficiendis cogitante, quos Pompeius dejecerat; à quo tamen conatu Romani qui ibi erant eum cohibuerunt. Alexander vero pervagando regionem multos Judæos armavit: collectisque prospere decem millibus peditum & 1500 equitibus, munitionibus firmavit Alexandrium castellum juxta Coreas situm, & Hyrcanium, & Machæruntem non longe à montibus Arabum. [*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 6 & lib. 14. Antiquit. cap. 10.*] 4657 57

Adversus hunc expeditionem suscepit Syriæ præses A. Gabinius: præmisso M. Antonio cum aliis ducibus. Hi conjuncti cum Judæis in officio manentibus, quorum duces erant Pitholaus & Malichus, assumptis etiam Antipatri auxiliis; occurrerunt Alexandro, sequente cum reliquo exercitu Gabinio. Alexander recepit se propius Hierosolyma: ubi conserto prælio, Romani occiderunt hostium circiter tria millia, neque pauciores ceperunt. Gabinius autem ubi Alexandrium castellum venit, conclusos ad pacem invitavit, veniam præteritorum pollicendo. Et cum multi hostium extra castellum stationem haberent, Romani eos adorti sunt: ubi multis cæsis egregiam operam navavit M. Antonius. [*Id. ibid.*] Qui hospitio ab Antipatro amicissime exceptus, quum Triumvir post annos 16 in Syriam venisset, erga filios illius Phasaelum & Herodem humanitatis hujus non immemorem se fuisse ostendit. [*Id. lib. 1. Belli, cap. 10. & lib. 14. Antiquit. cap. 23.*]

Gabinius,

Gabinius, relicta ad Alexandrii oppugnationem parte exercitus, ipse reliquam Judæam perlustravit: & quotquot invenit urbes dirutas, ædificari mandavit. Atque hoc pacto Samaria, Azotus, Scythopolis, Anthedon, Apollonia, Jamnia, Raphia, Dora, Marissa, Gaza, atque aliæ non paucæ instauratæ sunt: quorum posthæc habitatio tuta permansit, cum ante longo tempore deserta fuissent.

His ita per regionem dispositis, ad Alexandrium reversus est Gabinius: & cum intenderetur oppugnatio, per legatos veniam petiit Alexander; offerens castella Hyrcanium & Machæruntem, & postremo Alexandrium. Quæ quidem Gabinius omnia, consilio matris Alexandri, funditus diruit; ne rursus belli alterius receptaculum forent. Mulier enim de marito & liberis, qui captivi Romam abducti fuerant, sollicita, Romanis favebat; & Gabinium omnibus obsequiis prosecuta, quicquid ab eo petiit impetravit. [*Id. lib. 1. Belli, cap. 6. & lib. 14. Antiquit. cap. 10.*]

Mox Gabinius, rebus dispositis, Hyrcanum Hierosolyma deduxit: curaque Templi & Sacerdotii ei demandata, cæteris Reipublicæ partibus optimates præfecit; & constitutis quinque juridicis conventibus, in totidem æquales partes totam provinciam distribuit: ita ut alii Hierosolymis, alii Gadaris (al. Doris) alii Amathunte, alii Jerichunte, alii Sepphoris jura peterent. Atque ita singulari unius dominatione Judæi liberati, aristocratice libenter regebantur. [*Id. ibid.*]

Philippus Evergetes Antiochi Grypi & Tryphænæ, filiæ Ptolemæi octavi Ægyptiorum regis, filius (qui ante annos 35 Syriæ rex fuerat) ab Alexandrinis ad Ægypti regnum capessendum accersitus, à Gabinio Syriæ præside est cohibitus. [*Porphyr. in Græcis, Eusebian. Scaliger. pag. 227.*]

Ptolemæum Auletam Romæ Pompeius suscepit & Senatui commendavit, ac de reductione ejus egit. [*Strabo, lib. 17. pag. 796.*] Ptolemæus vero, ut à Cornelio Lentulo Spinthere Consule, cui provincia Cilicia mandata erat, restitueretur petiit. [*Dio, lib. 39.*] ipsoque Lentulo referente, ut ab eo reduceretur, Senatusconsultum factum est. [*Cicero, lib. 1. ad famil. epist. 1. cum orat. in L. Pisonem, & pro Rabirio Postumo.*]

Atque ab eodem Consule datum fuisse consilium dicebatur, ut Pompeio omnis potestas rei frumentariæ per totum imperium Romanum terra marique tribueretur: ut majore imperio ita Pompeio adstricto, ipse regi Ptolemæo mitteretur auxilio. [*Plutarch. in Pompeio.*]

Alexandrini centum viros Romam ablegaverunt, qui & contra Ptolemæi accusationes ipsos defenderent, & vicissim ipsum de illatis injuriis accusarent. Cujus legationis Dio Academicus princeps fuit. [*Strabo, lib. 17. pag. 796. Dio, lib. 39.*]

Ptolemæus, emissis in omnes partes certis hominibus, legatis insidias posuit, ac plerosque in ipso itinere interfecit: cæteros partim in ipsa urbe occidit, partim injecto terrore, aut pecuniis corruptos, eo perduxit, ne causam cujus gratia missi erant apud magistratus agerent, ullamve interemptorum mentionem facerent. [*Dio, ibid.*] Quo spectat, quod de legatis Alexandrinis contra jus fasque interfectis, in oratione de Aruspicum responsis; & quod de Alexandrinorum pulsatione Puteolana, in oratione pro Cœlio, habet Cicero.

Hæc res in tantum rumoribus vulgo jactabatur, ut Senatus vehementer indignaretur, eos singulatim movente Marco Favonio: quod & multi sociorum legati Romam missi (quorum unum Theodosium, legatum ad Senatum à civitate libera missum, P. Clodii & Hermachii Chii opera Cicero de Aruspicum responsis sica percussum commemorat) per vim vita spoliati essent; & quod magnus eo tempore Romanorum esset numerus, qui muneribus se corrumpi sivissent. Itaque principem legationis Dionem ad se vocaverunt; ut ab eo de veritate rei fierent certiores. Sed adhuc tantum pecunia poterat Ptolemæus, ut neque Dio in senatum venerit, neque ulla de cæde interemptorum mentio, quamdiu ipse Romæ fuit, fieret. [*Dio, ut suprà.*]

Tandem vero Dio quoque ipse, homo doctissimus, qui tum apud L. Lucceium (hominem item eruditissimum: à quo, in lib. 5. ad familiar. epist. 12. petit Cicero, ut res à se in Consulatu gestas litteris mandet) qui fuerat ei cognitus Alexandriæ, habitabat, per insidias est necatus. Cujus cædis neque P. Ascitius, qui ut ejus conscius accusatus est, neque Ptolemæus ullas pœnas dedit. Judicio enim liberatus est Ascitius: Regem vero domi suæ accipiebat Pompeius, & enixe juvabat. Et licet multi, quod se muneribus corrumpi passi essent, insequenti tempore in judicium essent pertracti; pauci tamen convicti sunt: quod quum essent complures eidem crimini obnoxii, unusquisque sibi metuens alteri auxilium ferebat. Ea tum mortales pecuniæ studio perpetrabant. [*Cicero, in orat. pro Cœlio. Dio, lib. 39.*]

M. Cato, reconciliatis exulibus cum cæteris civibus compositoque concordia Byzantio, in Cyprum navigavit: quem haud gravatim Cyprii receperunt, pro servis se jam deinceps amicos sociosque populi Romani futuros sperantes. Amplum vero & regium in poculis, mensis, gemmis, purpura, invenit ibi Cato apparatum: quem cum distrahendum & redigendum in argentum curavisset; paulo minus septem millia argenti talentûm inde coegit. [*Plutarch. in Caton. minore, & Bruto. Strabo, fin. lib. 14. Dio, lib. 39.*]

Hîc vero curiose omnia quum vellet ille persequi, omniaque ad summum intendere pretium, atque ipse interesse omnibus & adhibere extremum calculum, ne consuetudini quidem fori credidit; verum simul omnes suspectabat apparitores, præcones, sectores, amicos. Ipse

denique

denique cum licitantibus colloquebatur seorsim, & propellebat singulos, atque ea ratione pleraque promercalia addixit. Quare tum multos amicos quasi diffidens eis offendit, tum intimum omnium Munatium ad offensionem lacessivit prope implacabilem. Et Julio Cæsari Anticatonem postea scribenti materiam dedit criminandi locus hic amarissimam. Munatius enim hic (cui Rufi cognomentum tribuit Valerius, lib. 4. cap. 3.) de Catone & expeditione ejus Cypriaca commentarium edidit; quem potissimum est Thraseas secutus. In quo tamen commentatio, non ex Catonis diffidentia extitisse scribit Munatius istam simultatem: sed quod, cum serius ipse in Cyprum venisset, Cato eum neglexit, & Canidium, qui initio adfuerat fidemque & abstinentiam suam ei probaverat, ipsi prætulit. [*Plutarch. in Catone.*]

Extremo Consulatus sui mense (in Septembrem Julianum tunc incidente) quando novi tribuni plebis magistratum inierunt, P. Cornelium Lentulum Spintherem iter in Ciliciam provinciam suam paravisse, & Ptolemæum Auletam Roma discessisse, locus ille ex lib. 22. Annal. Fenestellæ à Nonio Marcello citatus ostendit. *Ut magistratum inierunt Tribuni, C. Cato turbulentus adolescens & audax, nec imparatus ad dicendum, concionibus assiduis invidiam & Ptolemæo simul, qui jam profectus ex Urbe erat, & P. Lentulo Consuli, paranti jam iter, concitare secundo quidem populi rumore cœpit.* A Cicerone vero causa Ptolemæi defensa est: ut & ipse in oratione pro Cœlio subindicat, & Fortunatianus apertius confirmat, orationem ejus de rege Ptolemæo nominatim citans.

3948 Initio Consulatus L. Marcii Philippi & Cn. Lentuli Marcellini, statua Jovis in Albano monte cœlitus tacta, restitutioni Ptolemæi aliquantum moræ injecit. Quum enim Sibyllini libri consulerentur: Regem Ægypti *dolosis consiliis* (ut apud Ciceronem est, in orat. pro Rabirio Postumo) Romam venturum, Sibylla prædixisse dicebatur; & de ejus susceptione, in hanc sententiam (ut habet Dio) pronuntiasse. *Si rex Ægypti auxilii alicujus indigus venerit, ami itiam ei ne denegaveritis, nullis autem copiis eum adjuveritis: sin secus feceritis, labores & pericula habebitis.* Quod oraculum in populum evulgatum est, C. Catonis tribuni plebis opera, non enim licebat Sibyllinum ullum carmen populo enuntiare, nisi id Senatus decrevisset: quantoque minus id licere videbatur, tanto plebs ægrius rem ferebat. Veritus itaque Cato ne sententia oraculi supprimeretur; eam Latine redditam Pontifices ille plebi exponere coegit, priusquam Senatus quicquam ea de re statueret. [*Dio, lib. 39.*] Hæc tamen opinio populi Romani fuit, à Lentuli Spintheris (Ciliciæ Proconsulis) obtrectatoribus nomen inductum fictæ religionis fuisse: neque tam ut illum impedirent, quam ut nequis propter exercitus cupiditatem (quem inter alios Pompeius maxime ambiebat) Alexandriam vellet ire. [*Cicero, lib. 1. ad familiar. epist. 4.*]

Ammonius Ptolemæi legatus, reductionem regis per Spintherem aperte pecunia oppugnabat. Pauci illi qui Regis causæ bene volebant, omnes rem ad Pompeium deferri volebant. Senatus religionis calumniam, non religione sed malevolentia & illius regiæ largitionis invidia, comprobabat. [*Id. ibid. epist. 1.*] Et, quasi rei religionis obsisti jam non posset, factum est Senatusconsultum, cum multitudine Regem reduci, periculosum Reipublicæ videri. [*Id. ibid. epist. 2. & lib. 2. ad Quint. fratr. epist. 2. cum Appiano, in Syriac. pag. 120. & Parthic. pag. 134.*]

Ptolemæus, oraculo intellecto, pro Spinthere dari Pompeium sibi ducem petiit: inventique libelli sunt per forum & in Curia disseminati, quibus id significabatur. Unde Regis hac de re litteris ab Aulo Plautio tribuno plebis publice recitatis, collega ejus Caninius) apud Plutarchum *Canidius* perperam dictus) legem tulit, ut sine exercitu Pompeius duobus lictoribus comitatus Regem cum Alexandrinis in gratiam reduceret. Quæ lex licet Pompeio displicere non videretur, ne hæc ipsa tamen res eum adhuc majorem efficeret, à Senatoribus sub prætextu partim mandatæ annonæ partim salutis ipsius (uti metuere præ se ferebant) explosa est. [*Plutarch. in Pompeio. Dio, lib. 39.*]

In Senatu autem hac de re variæ fuerunt sententiæ Bibulus, ut à tribus legatis, ex iis qui privati essent; Crassus, ut à tribus legatis, sive privatis, sive in imperio constitutis: Volcatius, Lupo tribuno plebis referente, (cum quo Afranius, Libo, Hypsæus, & Pompeii familiares omnes concursabant) ut à Pompeio; Hortensius, Lucullus & Cicero, ut à Lentulo Spinthere, Ptolemæus sine exercitu reduceretur, censuerunt. Servilius vero reduci eum omnino negavit oportere. [*Cicero, lib. 1. ad familiar. epist. 1. & 2.*]

Mense Februario (sive Novembri Juliano) C. Cato tribunus plebis legem promulgavit de imperio Lentuli abrogando; quod filio ejus vestitum mutandi occasionem dedit: ut in lib. 2. ad Quintum fratrem epist. 1. M. Cicero memorat. quod de Ptolemæi in regnum reducendi imperio, ex Senatusconsulto in Consulatu ipsi concesso, intelligendum. Ciliciæ enim proconsulatum, Cypri etiam (M. Catone inde discedente, tributariæ factæ, ut in libro 14. Ammianus Marcellinus, & in prætoriæ provinciam à Romanis redactæ, ut in fine libri 14. Strabo indicat) adjectione auctum, ex Ciceronis ad eum scriptis epistolis (lib. 1. ad familiar. epist. 7. & sequentibus) post legis hujus promulgationem retinuisse ipsum constat.

Ptolemæus, cum neque per Pompeium (quod maxime cupiebat) neque per Lentulum reduci se in regnum posse videret, de reditu jam desperans, Ephesum profectus in Dianæ templo commoratus est. [*Dio, lib. 39.*]

Aristobulus, cum filio Antigono, Roma elapsus in Judæam reversus est: ubi magna iterum

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ | Annante æram Christia.

Judæorum manu conflata, partim mutationis cupidorum partim quibus olim dilectus erat, Alexandrium recens dirutum denuo munire conatus est. [*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 6. & lib. 14. Antiquit. cap. 11.*]

Adversus eum hæc molientem præses Syriæ Gabinius milites misit, ducibus Sisenna (filio) Antonio & Servilio; qui Alexandrium occupari non sinerent, & darent operam ut ipsum comprehenderent. Ad Aristobulum vero & alii multi Judæorum propter nominis celebritatem confluxerunt, & Pitholaus Hierosolymorum præfectus cum mille armatis transfugit. Cumque in eo confluxu multi fuissent non satis armis instructi; Aristobulus, iis ut inutilibus dimissis, assumptisque armatorum octo tantum millibus (inter quos Pitholaus erat cum suis) Machæruntem contendit. Eos secuti sunt Romani: habitoque conflictu, aliquamdiu pars Aristobuli fortiter dimicando perseveravit, donec quinque virorum millibus desideratis terga vertere coacta est. Prope vero ad duo millia in quendam tumulum confugerunt: unde dilapsi, ut quisque potuit, salutem sibi quæsiverunt. Cæteri mille cum Aristobulo, perrupta Romanorum acie, Machæruntem perfugerunt, castrumque munire cœperunt. Sed non ultra biduum oppugnationem sustinere valens Aristobulus multis acceptis vulneribus captivus, cum Antigono filio, ad Gabinium adductus est. [*Id. ibid.*]

Plutarchus in *Antonio* rem gestam ita amplificat; victoriam totam Antonio acceptam referens. *Adversus Aristobulum, qui Judæos ad rebellandum solicitaverat, missus, amplissimæ arcis muros primus transcendit, præsidiisque illum omnibus exuit reliquis. Inde signis collatis ingentes copias ejus parva manu fudit, pauciisque demptis occidione eas occidit. Ipse una cum filio Aristobulus captus est.* Dio, lib. 39. non ita recte, ipsum Gabinium in Palæstinam profectum, Aristobulum (qui Roma profugus, tumultus aliquos ciebat) comprehendisse & Pompeio misisse scribit; imperatoque Judæis stipendio, inde in Ægyptum; ad reducendum Ptolemæum profectum esse.

Tyrannio, in ædibus M. Ciceronis docens, Bibliothecam illius pulcherrime disposuit; Dionysio & Menophilo, librariis ab Attico missis, usus administris. [*Cicero lib. 2. ad Quint. fratr. epist. 4. & lib. 4. ad Attic. epist. 4. & 8.*] Tyrannio videlicet Amisenus; qui (ante annos 14) à Lucullo captus, & Romæ clarus ac dives factus, librorum ultra 30 millia sibi comparavit. [*Suid. in voc.* Τυραννίων.] qui ex Syllana bibliotheca libros Aristotelis describendos curavit: à quo Andronicum Rhodium exemplaria ferunt accepisse, easque quas habemus Aristotelis tabulas evulgasse. [*Strabo, lib. 13. pag. 608. & Plutarch. in Sylla.*]

In Cypriaco negotio administrando, abstinentiæ & continentiæ M. Catonis testes producit Valerius, [*lib. 4. cap. 3.*] *Epirum, Achaiam, Cycladas insulas, maritimam partem Asiæ, provinciam Cyprum, unde quum pecuniæ deportandæ ministerium sustineret, tam aversum animum ab omni venere quam à lucro habuit; in maxima utriusque intemperantia versatus materia. nam & regiæ divitiæ potestate ipsius continebantur; & fertilissimæ deliciarum totius Græciæ urbis necessaria totius navigationis diverticula erant. Atque id Munatius Rufus, Cypriacæ expeditionis fidus comes, scriptis suis significat.*

Longam navigationem veritus Cato, multa vasa paravit; quorum singula bina talenta & 500 drachmas capiebant. Singulis longum alligavit funiculum, cujus capiti corticem suberis prægrandem annexuit; ut, si fractum esset navigium, alligatus ab imo locum commonstraret. Atque argentum quidem omne, pauco excepto, prospere transvectum est. At rationes omnium quæ procuraverat habebat in duobus codicibus diligenter descriptas: quorum alterum libertus ejus Philargyrus ferens, quum ex Cenchreis solvisset, demerso navigio una cum sarcinis amisit; alterum ipse Corcyram usque servaverat. verum quum in foro tetendisset, nautæ autem crebras pyras ob gelu nocte incendissent; inflammatis tentoriis simul codex est desideratus. Quamvis vero inimicos quidem & calumniatores reddituri erant procuratores præsentes regii elingues: pupugit tamen res Catonem; qui non ad suam probandam fidem confecerat rationes, sed sedulitatis præbere aliis exemplum gestiebat. [*Plutarch. in Catone minore.*]

Ita Cyprias ille opes, velut hostiles exuvias classi impositas, Liburnis per Tiberinum ostium maxima cum diligentia in Urbem deportavit. [*Florus, lib. 3. cap. 9. Vellei. Patercul. lib. 2. cap. 45. Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Ammian. Marcellin. lib. 14.*] quam rem latius ærarium populi Romani quam ullum triumphum impleviisse, affirmat Florus. [*ut supr.*] | 4658 | 56

Catonis adventu Romæ nuntiato, illico omnes magistratus & sacerdotes, una cum Consulibus (quorum alter, L. Marcius Philippus, Marciæ uxoris Catonis pater fuit) universo Senatu & frequenti populo obviam ei ad flumen prodierunt; & ripas utrinque compleverunt: nihilque à triumphi specie & splendore discessit ejus subvectio. Cujus tamen in eo notata est insolentia, quod ad Consules & Prætores effusos obviam non descenderit, neque cursum inhibuerit, sed hexeri regia ripam prævectus non ante egressus fuerit quam ad eum locum classe fuerit navali invectus, ubi erat exponenda pecunia [*Vellei. Patercul. lib. 2. cap. 45. Plutarch. in Catone minore.*] Nave nihilominus egredienti Consules & cæteri magistratus, & universus Senatus populusque Romanus officii gratia præsto fuit: non quod magnum pondus auri & argenti, sed quod M. Catonem classis illa incolumem advexerat, lætatus. [*Valer. Maxim. lib. 8. cap. ult.*]

Translatæ per forum pecuniæ, sperata longe majoris, cepit populum admiratio. [*Plutarch.*

1. *Visser. Annal. p. post.*

Et quia multis mancipiis pecuniisque ex facultatibus regis collectis, Cato nulli in se repetundarum accusationi locum dederat, sed ab omni crimine liber cuncta Romanis tradiderat; tandem rei bene gestæ non minorem, quam si victor è bello rediisset, honorem adeptus fuit. Quod enim complures muneribus se corrumpi paterentur, id effecerat, ut pecunias despicere quam hostes superare rarior virtus haberetur. [*Dio, lib. 39.*]

Unum ex Cypria hac legatione philosophum deportavisse Catonem, refert Plinius. [*lib. 7. cap. 30.*] Niciæ regio procuratori, de ejus fide & diligentia testatus, Cato libertatem à Senatu obtinuit. [*Plutarch. in Catone.*] Clodius servos ex Cypro advectos, *Clodios* nominare intendit, quod ipse Catonem eo amandasset: sed quia Cato obstabat, non obtinuit. Igitur eis *Cypriorum* cognomen datum est. nam ne *Porcios* quidem eos nominari, quod nonnulli instituerant, Cato passus est. [*Dio, lib. 39.*]

Clodius Catoni, quod sibi se opposuisset, succensens, administrationem ejus calumniis impetiit, rationesque cum actorum suorum postulavit: non quod putaret se eum alicujus injusti facti posse arguere; sed quia naufragio commentarii Catonis fere omnes perierant, id pro se nonnihil facturum Clodius arbitrabatur. Adjuvit in hoc etiam negotio Cæsar Clodium, quanquam absens: & (ut quidam referunt) accusationes ei contra Catonem per litteras misit. [*Dio, ibid.*] Cato vero tantum prædicavit se ex Cypro argenti Reipublicæ coegisse, quum ne unum quidem equum vel militem ipse accepisset, quantum ex tot bellis & triumphis concusso orbe terræ non retulisset Pompeius. [*Plutarch. in Catone minore.*]

M. Ciceroni, nihil eorum quæ Clodius in tribunatu gessisset ratum habendum esse in Senatu contendenti, M. Cato se opposuit: non in gratiam Clodii, sed quod inter illius acta rescindenda quoque esset ipsius in Cypro procuratio, ut ex illegitimi rogatione tribuni missi non legitimè. [*Plutarch. ibid. & in Cicerone.*]

Phraati II. à filiis per scelus sublato Orodes in Parthorum regno successit: fratre suo Mithridate ex Media, cui imperabat, ejecto. Ita in lib. 39, Dio. Verum filiis de regno contendentibus, Orodes ipse primum, deinde Mithridates in exilium pulsus fuisse videtur. Orodem vero ab exilio reduxit Surenas, vir opibus, genere atque authoritate inter Parthos post regem secundus; cui prærogativa erat gentilitia, ut novo regi Parthorum primus diadema imponeret. Hic enim Seleuciam magnam in Orodis potestatem redegit; ante alios ascensis mœnibus, profligatisque sua manu propugnatoribus. Et quum nondum trigesimum annum exegisset illo tempore, summam tamen consilii & prudentiæ existimationem est consecutus. Hæc enim de eo referunt, Plutarchus in *Crasso*, & Appianus in Parthicis [*pag. 140, 141.*] Qui idem Appianus tamen, tum in Parthicis, [*pag. 134.*] tum in Syriacis, [*pag. 110.*] alia vice Mithridatem à fratre Orode regno Parthico pulsum fuisse agnoscit. Quanquam Mithridatem propter crudelitatem regno à senatu Parthico pulsum fuisse, & fratrem ejus Orodem regnum vacans occupavisse, in lib. 42. cap. 4. Justinus significet. licet ibi Mithridatem hunc cum Mithridate Parthorum rege, cui res gestæ *Magni* cognomen dedere, eundem perperam faciat: quum inter Magnum illum & hujus fratrem Orodem, *variam complurium regum in Parthis successionem* extitisse, vel ex ipso Prologo libri 42 Trogi Pompeii (cujus epitomen Justinus nobis dedit) satis appareat.

Regno, sive à senatu Parthico, sive à fratre Orode pulsus Mithridates, ad Gabinium Syriæ Proconsulem, expeditionem in Arabes tum parantem, venit: eumque permovit, ut omissis Arabibus contra Parthos duceret, ipsumque in regno recuperando adjuvaret. [*Appian. in Syriacis, pag. 110. & Parthicis, pag. 134. Dio, lib. 39.*]

Idibus Maiis (in Februarium Julianum incurrentibus) lectis in senatu frequenti litteris A. Gabinii de re bello cum maximis Syriæ gentibus ac tyrannis (quo nomine, Judææ, Commagenæ, Chalcidis, Emesæ, Thraconitidis, Bataneæ, & Abilenæ principes appellari solebant) bene gesta fides non est habita; & supplicatio, quam eo nomine in templis Romæ faciendam petiit, denegata. [*Cicero, lib. 2. ad Quint. fratr. epist. 7. orat. de provinciis Consularib. & in L. Pisonem.*]

Quum Gabinius Aristobulum regem cum filiis Romam misisset: illum quidem Senatus in vinculis ibi detinuit, filios autem in Judæam mox remisit; quod ex Gabinii litteris cognovisset, matri eorum pro traditione castellorum promissum illud fuisse. Ita Josephus lib. 1. Belli cap. 6. & lib. 14. Antiqu. cap. 11. ubi regnum simul & Pontificatum per annos tres & menses sex obtinuisse Aristobulum addit: quod Arabicus historiæ Judaicæ collector (ad calcem Bibliorum πολυγλώττων Parisiensium editus) capitulo 40. de prioris principatus spatio accipit; *donec captivus adductus est primâ vice:* quum de priore illo & posteriore hoc, simul sumpto, intelligendum potius fuisse videatur. ut ante priorem quidem captivitatem annos tres & menses totidem (ut in lib. 20. Antiqu. cap. 8. disertè Josephus confirmat) post reditum vero ex urbe Romana, & ante secundam captivitatem tres alios menses in regno ille exegerit.

M. Cicero, oratione de Provinciis Consularibus in Senatu habita, ut L. Pisone & A. Gabinio (quibus Consulibus ipse in exilium pulsus fuerat) revocatis, eorum provinciæ, Macedonia & Syria, futuris Consulibus decernerentur, suasit: ista, inter alia, Gabinio objiciens. *In Syria, imperatore illo, nihil aliud actum est, nisi pactiones pecuniarum cum tyrannis, decisiones, direptiones, latrocinia, cædes; cum populi Romani imperator, instructo exercitu, dexteram tendens, non ad laudem milites hortaretur, sed omnia sibi & empta & emenda esse clamaret. Jam verò publicanos miseros tradidit in servitutem Judæis & Syris, nationibus natis servituti. Statuit ab initio, & in eo perseveravit, jus publicano non dicere; pactiones sine ulla injuria factas rescidit,*

custodiæ

Anno Mundi. Anno Periodi Julianæ. Anno ante æram Christian.

custodias sustulit, vectigales multos ac stipendiarios liberavit: quo in opido ipse esset aut quo veniret, ibi publicanum aut publicani servum esse vetuit.

Gabinius, quum multis maleficiis Syriam afflixisset, adeoque plus damni quàm prædones, qui tum maximè vigebant, dedisset provinciæ; omnem quæstum quem inde ceperat pro minimo ducens, ad expeditionem in Parthos faciendam, quòd prædivites essent, animum adjecit, atque ad eam se paravit. (*Dio, lib.* 39.)

Gabinii amicus Archelaus fuit Comanorum in Ponto à Pompeio Pontifex constitutus (ut suprà, ad annum Mundi 3940. est dictum) Is cum Gabinio tunc degens, se ei socium in bello Parthico, quod ille parabat, futurum speravit: sed id Senatus non permisit. (*Strabo, lib.* 12. *pag.* 558. *& lib* 17. *pag.* 796.).

Quum Gabinius, adversus Parthos ducto exercitu, Euphratem trajecisset; Ptolemæus Auletes cum litteris Pompeii advenit; magnamque pecuniam tum Gabinio, tum exercitui se, partim illico partim postquam restitutus esset, daturum pollicitus est. Decem millium talentum mercedem Gabinio ab illo fuisse oblatam, non solum Plutarchus, sed etiam Cicero confirmat, in oratione pro Rabirio Postumo: ubi & bis millies atque quadringenties sestertium eam summam æstimat. Plerique duces refragati sunt; & Gabinius bellum hoc dubitavit suscipere, quamvis vehementer decem illis millibus talentum mancipatus. Antonius vero rerum avidus magnificarum, & Ptolemæo cupiens gratificari roganti, præsto ei fuit ad inducendum atque incendendum ad suscipiendum hoc bellum Gabinium. Et tametsi lex vetaret, ut neque præsides provinciarum finibus excederent, neque arbitrio suo bella susciperent: atque etiam populus, Sibyllinorum carminum religione inductus, ne Ptolemæus reduceretur interdixisset: Gabinius tamen quanto magis id vetitum sciebat, tanto majorem inde quæstum fecit; Parthicoque negotio omisso, in Alexandrinos expeditionem suscepit. (*Ioseph. lib.* 1 *Belli, cap.* 6. *& lib.* 14. *Antiqu. cap.* 11. *Plutarch. in Antonio. Appian. in Syriac. pag.* 120. *& Parthic pag* 134. *Dio, lib.* 39.)

Regnum Ægyptiorum obtinebat ea tempestate Berenice, Auletæ filia: quæ ex Syria accersito quodam Seleuco, qui se è Syriacorum regum stirpe ferebat, eum & maritum appellavit & regni bellique consortem fecit. Hic turpissimarum sordium homo, ut eum in *Vespasiano* describit Suetonius, capite 19.) Ptolemæus *Cocces* & *Cybiosactes* & Παρισάκτης, sive *Subditicius* per contemptum cognominatus, aureum alveum, in quo Alexandri Magni corpus Alexandriæ conditum jacebat, rapuit: sed nullam è præda utilitatem percepit. Regina enim, ubi nullius pretii hominem vidit, intra paucos dies eum strangulavit; cùm ejus sordes, illiberalitatemque pati non posset. Et cùm ei jam quæreretur maritus regio sanguine natus; Archelaus ille Comanorum Pontifex in Syria tum degens, & filium Mithridatis Eupatoris (sub quo pater ipsius Archelaus contra Syllam & Romanos bellum gesserat) se esse simulans, per amicos quosdam ad reginam deductus est: à qua, ut vir rebus gerendis aptus, eisdem quibus Seleucus conditionibus receptus, sex menses simul cum ea regno potitus est. (*Strabo, lib.* 17. *pag.* 794. *&* 796. *& lib.* 12. *pag.* 558. *Dio, lib.* 39.)

C. Clodius, P. Clodii frater, ex Prætura (quam hoc anno eum gessisse, in libro 39. Dio indicat) Asiam provinciam obtinuit. (*Cicero, ad Attic. lib.* 4. *Epistol.* 14.) Cujus in ea Quæstor C. Scribonius Curio fuit: ad quem Ciceronis, in libro secundo ad Familiares, scriptæ epistolæ extant.

1949 Novis Consulibus, lege à C. Trebonio tribuno plebis lata, ad quinquennium provinciæ decretæ sunt; Cn. Pompeio Hispania & Africa, M. Licinio Crasso Syria cum vicinis regionibus: potestate utrique data, ut sumerent sibi quantum vellent militem ex civibus & sociis, bellumque & pacem cum quibus ipsis videretur contraherent. (*Liv. lib.* 105. *Plutarch. in Crasso, Pompeio, & Catone minore. Appian. Bell. civil. lib.* 2. *pag.* 437. 438. *Dio. lib.* 39.)

Crassus, mox ut sortitus est provinciam suam, gaudium suum dissimulare non potuit; nihil unquam sibi accidisse felicius existimans. Apud familares autem multa vana effundebat & juvenilia præter ætatem ac ingenium: non de Syria tantum & Parthia victoriam sibi prædestinans, sed usque ad Bactros & Indos Orientalemque Oceanum spes suas vanas proferens. Et quamvis in lege, quæ de imperio ejus lata erat, bellum Parthicum non fuerat adscriptum; sciebant tamen omnes Crassum in eam prædam inhiare; & Cæsar ex Gallia scribens, laudadat ejus propositum, & ut pergeret hortabatur. (*Plutarch. in Crasso.*)

A. Gabinius, relicto in Syria filio Sisenna admodum parvo natu cum perpaucis militibus, atque ita provincia cui præfectus fuerat prædonum injuriis magis exposita, per Palæstinam in Ægyptum profectus est. (*Dio, lib.* 39.) contra Archelaum, quem sibi regem asciverant Ægyptii. (*Liv. lib.* 105.) In qua expeditione Hyrcano & Antipatro amicis usus est ad omnia quæ militiæ necessitas exigebat. Nam & pecunia & armis & frumento & auxiliis Antipater eum adjuvit. (*Ioseph. lib.* 1. *Belli, cap.* 6. *& lib.* 14. *Antiq. cap.* 11.)

Quum iter per altum & sitiens sabulum esset faciendum circa eluviem & Sirbonidis paludes, quas Typhonis exhalationes vocant Ægyptii: missus cum equitatu M. Antonius (quem tum juvenem præfectum equitum Gabinii fuisse, in lib. de Bell. civil. pag. 676. notat Appianius) non modo angustias occupavit, sed Pelusium quoque cepit, amplam urbem: (*Plutarch. in Antonio*) Antipatri consilio Judæis, qui Pelusium accolebant ceu custodes Ægypti aditus, in societatem pertractis. (*Ioseph. ut supr.*)

Ita in poteſtatem redacto Peluſii præſidio, ſimul iter præſtitit Antonius exercitui ſecurum, & ſpem imperatori victoriæ firmavit. Ptolemæus vero, ſimulatque Peluſium iniit, ira & odio inflammatus Ægyptios trucidare inſtituit: ſed intercedens Antonius, id prohibuit. [*Plutarch. in Antonio.*]

Peluſio duplici acie inſtructa, progreſſus Gabinius, eadem die Ægyptios occurrentes fudit. [*Dio, lib. 39.*]

Cicero, Romæ oratione habita, Commageno regi ignobili non modo Zeugma opidulum in Euphrate poſitum extorſit, ſed etiam multa in eum dicens, togam ejus prætextam, quam erat adeptus Cæſare Conſule, magno hominum riſui expoſuit. [*Cicero, lib. 2. ad Quintum fratr. epiſt. 11.*]

Idibus Februariis (in Novembrem Julianum incurrentibus) Tyriis eſt ſenatus datus: frequentes contra Syriaci publicani. Vehementer vexatus eſt Gabinius: exagitati tamen à Domitio publicani, quòd eum eſſent cum equis proſecuti. [*Id. ibid. epiſt. 12.*]

Circa IV. kalendas Maias, (in Februarium Julianum incidentes) *Puteolis magnum fuiſſe rumorem, Ptolemæum eſſe in regno*, ſcribit Cicero. [*ad Attic. lib. 4. epiſt. 9.*] Et in Ægypto quidem ille tum fuit; & adverſarium Archelaum, opinione citiùs occurrentem, ceperat Gabinius ut jam ab eo nihil negotii reſtaret. Sed veritus Gabinius ne, quaſi nulla magna re geſta, minus pecuniæ quàm convenerat à Ptolemæo acciperet; ad hæc ſperans, propterea quòd acris ac magni nominis Archelaus haberetur, majorem ſibi pecuniæ ſummam futuram: inſuper ab ipſo Archelao magna vi nummorum accepta, hominem, quaſi is aufugiſſet, dimiſit. [*Dio, lib. 39.*] 4959

M. Antonius poſtea in præliis & certaminibus, quæ magna & crebra commiſſa fuerunt, multa fortitudinis & conſilii imperatorii facta edidit: liquidiſſimè autem, quum circumdedit & circumvenit à tergo hoſtes, indeque victoriam in frontem incurrentibus paravit. Et horum cauſa eximiis donis honoratus eſt. [*Plutarch. in Antonio.*]

Populus Ægyptius, ductu Archelai adverſus A. Gabinium mœnibus urbis egreſſus, quum caſtra vallo atque foſſa cingere juberetur, univerſus ſucclamavit, ut id opus publica pecunia faciendum locaretur. Quapropter deliciis tam enerves animi ſpiritum Romani exercitus ſuſtinere non potuerunt. [*Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1.*] Inde rurſus & in flumine navibus, & terreſtri pugna victoriam Gabinius obtinuit. Nam Alexandrinis quidem ad audienda omnia ſatis eſt animorum, naturaque ſunt ad effutiendum lingua quidvis quod eis ad animum acciderit maximè præcipites ac temerarii: & iidem ad bellum ejuſque labores omnium ineptiſſimi: quamquam in ſeditionibus (quæ apud eos & frequentiſſimæ & maximæ eveniunt) ad cædes ſubinde deveniant, in iiſque perire bonum quoddam in primis expetendum exiſtiment. [*Dio, lib. 39.*]

Iis igitur victis Gabinius, occiſoque præter alios in pugna Archelao, è veſtigio omni Ægypto potitus eſt, eamque Ptolemæo reddidit. [*Dio, ibid. Liv. lib. 105. Strabo, lib. 12. pag. 558. & lib. 17. pag. 796.*] Quam totam cauſam ita perſtringit Cicero, in oratione contra Piſonem, de furore Gabinii agens. *Effuſa jam maxima præda, quam ex fortunis publicanorum, ex agris urbibuſque ſociorum exhauſerat, cùm partem ejus prædæ profunda libidines devoraſſent, partem novæ quædam & inaudita luxuries, partem etiam in illis locis ubi omnia diripuit emptiones, partem permutationes ad hunc Tuſculani montem extruendum: cùm illa ejus intermiſſa intolerabilis ædificatio conſtitiſſet; ſeipſum faſces ſuos, exercitum populi Romani, numen interdictumque deorum immortalium, reſponſa Sacerdotum, auctoritatem Senatus, juſſa populi, nomen ac dignitatem imperii, regi Ægyptio vendidit. Cùm fines provinciæ tantos haberet, quantos voluerat, quantos optaverat, quantos pretio mei capitis emerat, his ſe tenere non potuit. Exercitum eduxit ex Syria, quî licuit extra provinciam? Tribuit ſe mercenarium comitem regi Alexandrino: quid hoc turpius? In Ægyptum venit: ſigna contulit cum Alexandrinis: quando hoc bellum aut hic ordo (Senatorius) aut populus ſuſceperat? Cepit Alexandriam: quid aliud expectamus à furore ejus, niſi ut ad Senatum tantis de rebus geſtis litteras mittat?* Nullas tamen eum miſiſſe, notavit Dio; ne ipſe ſuorum facinorum delator exiſteret.

Interfecti Archelai corpus requiſitum M. Antonius (cui cum illo familiaritas & jus hoſpitii interceſſerat) regio cultu funeravit. Unde magnam is ſui memoriam Alexandrinis reliquit. [*Plutarch. in Antonio.*] In Ponto vero Comanorum ſacerdotium Archelai filius poſt patrem accepit. [*Strabo lib. 12. pag. 558.*]

Gabinius ex ſuo exercitu milites præſidii cauſa Alexandriæ apud regem Ptolemæum reliquit: qui in conſuetudinem Alexandrinæ vitæ atque licentiæ venerunt, & nomen diſciplinamque populi Romani dedicerunt, uxoreſque duxerunt; ex quibus plerique liberos habebant. [*Cæſar. Comment. Bell. civil. lib. 3.*] ad quos ſpectant illa Lucani, libro 10.

——— pars maxima turbæ
Plebis erat Latiæ: ſed ſanta oblivio mentes
Cepit, in externos corrupto milite mores,
Vt duce ſub famulo juſſuque ſatellitis irent,
Quos erat indignum Pharios parere tyranno.

Ptolemæus regno reſtitutus filiam ſuam Berenicen reginam, è medio ſuſtulit. [*Strabo, libro 17. pag. 796. Dio, libro 39. Porphyr. in Græc. Euſeb. Scalig. pag. 226.*] Idemque

reliquorum

Anno Mundi | Anno Periodi Julianæ | Anno ante æram Christian.

reliquorum primatum locupletiores, ut qui plurima pecunia opus haberet, interemit [*Dio, ut supr.*]

C. Rabirius Postumus eques Romanus, qui Ptolemæo & regnanti absens, & Romam adventanti indeque postea discedenti præsens pecuniam non suam solùm, sed etiam amicorum temerè crediderat, ut eam recuperaret, Roma toga cum Græco pallio Alexandriæ mutata, curationem & quasi dispensationem regiam suscipere coactus est; *Diæcetes* regius ab Auleta constitutus. Custodiam tamen regiam postea ille pertulit, vidit in vinculis familiares suos, mors ob oculos sæpe versata est; nuduque atque egens ad extremum fugit è regno. [*Cicero pro C. Rabirio.*]

Dum in Ægypto morabatur Gabinius, Alexander Aristobuli filius, denuo invaso per vim principatu, multos Judæorum ad defectionem reduxit: collectoque magno exercitu, regionem obeundo, interfecit Romanos quotquot adipisci potuit, reliquos in montem Garizim compulsos obsedit. Reversus vero Gabinius, Antipatrum propter notam viri prudentiam præmisit ad tumultuatores: qui multos illorum reduxit ad officium. Sed Alexander, 30. Judæorum millia secum habens, ausus est occurrere Gabinio; & collatis signis decernere ad montem Itabyrium: quo prælio desiderata sunt ex acie Judaica decem millia. Tum Gabinius, urbis Hierosolymitanæ rebus ex Antipatri sententia constitutis, contra Nabatæos profectus, hos quoque profligavit uno prælio. [*Ioseph. lib. 14. cap. 11.*]

Mithridates rex (Phraatis II. filius) à Gabinio derelictus, non quidem Arabum ope regnum Parthicum, recuperavit, ut ex prava interpretatione verborum Appiani, in Syriacis pag. 120. vulgò est creditum) sed Babylonem potiùs se recepit; ut ex Justino colligitur. Quam cùm frater ejus Orodes diu obsedisset, & fame coactos opidanos in deditionem tandem compulisset: Mithridates, fiducia cognationis, ultro se in potestatem ejus tradidit. Sed Orodes plus hostem quàm fratrem cogitans, in conspectu suo trucidari eum jussit. [*Justin. libro 42. capite 4.*]

Gabinius nobiles Parthos, Mithridatem & Orsanem, qui ad ipsum profugerant, clam dimisit; sparso inter milites rumore, quod aufugissent. [*Ioseph. lib. 1. Belli, cap. 6. & lib. 14. Antiqu. cap. 11.*]

Quum Syri plurimum de Gabinio quererentur, & aliis de causis, & quòd ob absentiam ejus a prædonibus infestati vehementer essent; quum item crebræ accederent publicanorum querelæ, qui quod per eos impediti vectigalia exigere nequissent, magnum ęs alienum conflaverant: irati Romani, sententias concipiebant, parati Gabinium condemnare. Ciceroque cùm aliàs vehementer Gabinium accusavit, tum consilium quoque dedit, ut denuo Sibyllina carmina legerentur: persuadens sibi pœnam aliquam adscriptam, ubi violata fuissent. Sed Consulum alter Pompeius Gabinio ultro studebat, alter Crassus, simul ut collegæ rem gratam faceret, simul etiam ob acceptas quas Gabinius miserat pecunias. Quare uterque apertè eum defendens, nihil decerni patiebantur: inter alia Ciceroni quoque exilium exprobrantes. [*Dio, lib. 39*]

Pompeius, in secundo hoc suo Consulatu, ludis & spectaculis munificentissimis exhibitis, Theatrum suum dedicavit. [*Cicero, lib. 2. Offic. & lib. 7. ad familiar. epist. 1. Ascon. Pedian. in orat. Pisonianam.*] Quamquam theatrum illud non ab ipso Pompeio extructum dicebatur, sed à Demetrio (Gadareno) liberto ejus id ex pecuniis quas, dum miles sub eo esset, paraverat, conditum fuisse: qui quidem nomen operis ad Pompeium retulerit: ne malè audiret, quòd libertus tantum pecuniæ collegisset, unde tantos sumptus facere posset. [*Dio, lib. 39.*]

Gabinius legatum à Crasso, ut in Syriæ provincia ipsi succederet, missum non admisit; sed magistratum, quasi perennem eum accepisset, retinuit. [*Dio, ibid.*]

Quum tribuni plebis Crasso consuli obstarent ne milites conscriberet, eique decretam expeditionem rescindere conarentur; Crassus ad arma se convertit. Tribuni plebis, quia suam libertatem armis destitutam in actionibus ejus prohibendis infirmam esse videbant; à reclamando destiterunt: sed multis eum diris devoverunt. Et Crasso in Capitolio consuetas expeditionis causa precationes obeunti, auspicia infesta prodigiaque obnuntiaverunt. [*Id. ibid.*]

Quum Ateius tribunus plebis pararet inhibere ejus exitum, & multi unanimiter indignarentur hominibus pacatis & fœderatis arma inferri; timens Crassus, oravit Pompeium ut se deduceret: erat enim magna illius apud plebem authoritas. Multos igitur tunc ad reclamandum & impediendum Crassum paratos, conspectus ante eum Pompeius placido intuitu ac vultu lenivit; ita ut silerent & transeuntibus cederent. [*Plutarch. in Crasso.*]

Ateius verò tribunus Crasso occurrens, primum voce cohibebat, denuntians ne procederet: deinde apparitorem jussit manus in eum injicere & in carcerem abducere. Sed reliquis tribunis plebis id non permittentibus, Crassus extra pomerium evasit. (*Id. ibid. cum Dione, lib. 39.*) Ateius tamen ad portam interim accurrens, focum ibi accendit: & Crasso præter eunte suffitum faciens libansque insuper, diris eum devovebat imprecationibus; nova & horrenda nomina deorum invocans. Cujusmodi arcanas & priscas execrationes ea præditas vi Romani existimabant, ut nemo sic devotus posset evadere, neque illi etiam bene cederet qui devoveret. (*Plutarch.*)

Tribunum plebis Metellum hostilibus diris exeuntem Crassum devovisse, scribit Florus. (*lib. 3. cap. 11.*) Et quidem tribunos plebis communiter diris eum publicè devovisse,

Velleius Paterculus, (*l.b. 2. cap. 46.*) Appianus (*lib. 2. Bell. civil. pag. 438.*) & Dio, (*lib. 39.*) significant:

——— Crassumque in bella secuta
Sæva Tribunitiæ moverunt prælia diræ;

Ut in libro tertio Lucanus cecinit. Præ aliis tamen *P. Ateium obnunciavisse ei diras, signoque objecto monuisse eum quid eventurum esset, nisi cavisset*; in libro primo de Divinatione confirmat Cicero: à cujus penè laribus in provinciam Crassus est profectus, cùm apud ipsum cœnavisset, in hortis generi ejus Crassipedis. (*Id. lib. 1. ad familiar. epist. 9.*) Secedente deinde Cicerone in Tusculanum, circa medium mensis Novembris (in Sextilem Julianum tunc incidentis) Crassus paludatus profectus est. (*Id. lib. 4. ad Attic. epist. 12.*) & Brundusii exercitum navibus imposuit. (*Id. lib. 2. de Divinat.*)

Solvens Brundusio Crassus, pelago etiamnum ex tempestate turbido, non paucas naves amisit: è reliquis expositum militem terrestri itinere duxit per Galatiam. Ubi quum reperisset regem Dejotarum, admodum senem, novam urbem condere, cavillans, *O rex*, inquit, *duodecima hora ædificare incipis.* Cui ille arridens; *Ne tu quidem, imperator, quantum video, matutinus contra Parthos proficisceris.* Excesserat enim jam Crassus annum sexagesimum; plus tamen quàm pro ætate senii vultu præferens. (*Plutarch.*)

5950 Cicero in Senatu Crassi absentis causam contra novos Consules & multos Consulares summa contentione defendit. (*Id. lib. 5. ad familiar. epist. 8.*)

Quum quod in Syria magnopere ageret nihil Crassus haberet, (nam & Syri quieti erant, & qui prius Syriam bellis vexarant potentia Crassi perterriti, nihil tum movebant) in Parthos, 4660 54
sine ulla belli causa, expeditionem suscepit. Tantùm prædivites eos fuisse acceperat: & Orodem, qui nuper rex factus esset, superatu facilem sperabat. (*Dio, lib. 40.*)

Audita verò Hierosolymitani Templi opulentia, quam Pompeius intactam reliquerat; in Palæstinam divertit, Hierosolymam adiit, Templum pervasit, opes diripuit. (*Oros. lib. 6. cap. 13.*)

Erat tum in Templo trabs ex auro solida, 300. minas Hebraicas sive libras 750. pendens, inserta trabi cavæ ligneæ, ex qua aulæa templi pendebant; quorum admiranda pulchritudo erat apparatus pretiosissimus. Hoc cæteris ignotum solus sciebat Eleazarus sacerdos sacri thesauri custos: qui Crassum totum in colligendo auro esse videns, timensque omnibus templi ornamentis, auream hanc illi trabem redemptionem pro omnibus ei tradidit, quum prius eum jurejurando obstrinxisset, nihil aliud loco moturum. Crassus tamen & hanc accepit, & mox violato jurejurando non solùm duo millia talentorum quæ Pompeius non attigerat, sed etiam totum reliquum aurum, cujus summa accedebat ad octo talentorum (Atticorum) millia, templo abstulit. Quas tantas divitias, cùm vix fidem apud exteros inventuras Josephus perspiceret; eas à Judæis in Europa, Asia, Ægypto & Cyrenaica degentibus longo tempore congestas fuisse, ex Strabonis Cappadocis libris historicis (hodie non extantibus) & aliis astruere nititur. (*lib. 14. Antiq. cap. 12.*)

Crassus, extructo ponte, facilè ac tuto trans Euphratem duxit exercitum; multisque Mesopotamiæ civitatibus ultro se dedentibus potitus est. (*Plutarch. in Crasso.*) Inexpectato enim ejus transitus barbaris acciderat: indeque nullum in Mesopotamia præsidium alicujus momenti constitutum fuerat. (*Dio, lib. 40.*)

Talymenus Ilaces (vel Sillaces) regionis illius satrapes, paucis equitibus ad Ichnias castellum cum Crasso congressus victusque, accepto vulnere ad Regem se recepit; eumque de Crassi expeditione certiorem fecit. (*Dio, ibid.*)

Interim Crassus & urbes recepit, Græcas potissimum, atque in his Nicephorium. Macedonum enim aliorumque Græcorum, quos bellorum socios aliquando Macedones habuerant, complures coloni vim Parthorum graviter ferentes, atque in Romanis, à quibus Græcos amari sciebant, multum spei collocantes, haud gravatim ad eos defecerunt. (*Id. ibid.*)

Soli Zenodotiæ cives, quorum tyrannus erat Apollonius, centum milites Romanos intra muros, quasi se in fidem eorum daturi, receptos obtruncaverunt. Unde Crassus, admoto exercitu, eam expugnavit & diripuit, & incolas ejus sub hasta vendidit. Et cùm præter hoc unum, nihil tunc neque fecisset neque passus esset hostile Crassus; tamen salutari se ab exercitu Imperatorem sustinuit. Ob quod, magnam ille subiit infamiam, abjectusque est habitus; quasi majora non speraret, successu qui tam se efferret tenui. (*Id. ibid. cum Plutarcho in Crasso.*)

Domitio & Appio Consulibus in Italiam reversus est A. Gabinius. (*Ascon. Pedian. in init. orat. Pisonian.*) Iisdemque Consulibus de eo adhuc absente, utut pro eo Pompeius steterit, iterum dictæ sunt sententiæ: quarum pleræque ipsi adversæ fuerunt. Nam & Domitius ob contentionem in petitione consulatus inimicus Pompeio erat, quòd eo vitio magistratum cepisset: & Appius, quamquam affinis Pompeio esset, tamen quia studio permulcendæ plebis ducebatur, sperabat fore ut siquid nunc tumultus injecisset pecunia deinceps à Gabinio corrumperetur; omnes suas actiones eo dirigebat. Decretum ergo est, ut Sibyllina carmina legerentur: quantumvis Pompeius reclamaret. Interim pecuniæ à Gabinio præmissæ Romam venerunt. Eæ, non modo absens, sed ne presens quidem gravius quicquam ut patereturr, effecerunt. Eo enim tum tempore confusio Romæ erat, ut quum Gabinius exiguam earum

pecuniarum, quibus ipse corruptus fuerat, partem magistratibus quibusdam judicibusque largiretur, non modo nullam officii rationem illi habuerint, sed reliqui quoque docti sint pecuniæ causa improbe agere, quippe quum se ea facile à supplicio redimere possent. [*Dio, lib.* 39.]

XII. Kalend. Octobr. (circa mensem Julium Julianum) Gabinius ad Urbem accessit: IV. Kalend. Octobr. noctu urbem introivit. [*Cicero, lib.* 3. *ad Quint. fratr. epist.* 1.] Ipse enim turpium facinorum conscientia ita urgebatur, ut & sero in Italiam advenerit, & noctu in urbem evectus sit; multisque diebus extra domum suam prodire non ausus fuerit. [*Dio, lib.* 39.]

Gabinium tres factiones postulabant: L. Lentulus, flaminis filius, qui eum de majestate postulavit; T. Nero cum bonis subscriptoribus, & C. Memmius tribunus plebis cum L. Capitone. Cumque edicto C. Alfii Prætoris de majestate accusatus adesset; concursu magno & odio universi populi pene afflictus est. [*Cicero, lib.* 3. *ad Quint. fratr. epist.* 1.]

Decimo post adventum in urbem die, quo ipsum oportebat hostium numerum & militum renuntiare, mire hæsit summa in frequentia. Appius Consul majestatis eum accusavit, nomina data, ille verbum edidit nullum. Cum vellet ire, à Consulibus retentus est, & introducti publicani. Homo undique actus, cum à Cicerone maxime vulneraretur, non tulit, & eum trementi voce exulem appellavit. Consurrexit senatus cum clamore ad unum, sic, ut ad corpus ejus accederet: pari clamore atque impetu publicani. VI. Id. Octobr. Gabinium ad populum luculenter calefecit Memmius; sic, ut Calidio verbum pro eo facere non licuerit. Postridie ejus diei, divinatio apud Catonem (prætorem) fuit, de accusatore in Gabinium constituendo: sive Memmio, sive Ti. Nerone, sive C. & L. Antoniis Marci filiis. [*Id. ibid. epist.* 2.]

Accusationes in Gabinium multæ, & actores haud pauci extiterunt: primum autem de Ptolemæi reductionis crimine, cognitum est. In ea actione universus fere populus ad tribunal confluxit: sæpiusque illis eum discerpere animus fuit; præsertim quod nec Pompeius aderat, & Cicero eum acerrime accusabat. [*Dio, lib.* 39.] Sed ipse Cicero, in epist. 2. & 4. libri tertii ad Quintum fratrem, eum accusasse se negat: vel quod inimicitiæ sibi periculosæ suscipiendæ essent contra Pompeium, vel quod non desperaret rem & sine se & nonnihil per se confici potuisse, vel quod infamia sempiterna esset ei subeunda si tam infamis reus, ipso agente, esset elapsus. *Ego vero*, inquit ille in epistola 4. *hac de mediocritate delector: ac mihi illud jucundum est, quod, cum testimonium secundum fidem & religionem gravissime dixissem, reus dixit, si in civitate sibi esse licuisset, mihi se satisfacturum; neque me quidquam interrogavit.* & in epistola 9. *Feci summa cum gravitate, ut omnes sentiunt, & summa cum lenitate, quæ feci. Illum neque ursi, neque levavi. Testis vehemens fui: præterea quievi.*

In hoc de majestate judicio, Gabinius accusatoribus frigidissimis usus, odio tamen omnium generum premebatur: quæsitor gravis & firmus erat Alfius; Pompeius vehemens in judicibus rogandis. [*Cicero, lib.* 3. *ad Quint. fratr. epist.* 3.] Gabinius se Ptolemæum reduxisse dicebat Reipublicæ causa; quod classem Archelai timeret, quod mare refertum fore prædonum putaret: lege etiam id sibi licuisse dicebat. [*Id. in orat. pro Rabirio Postumo.*] Socii Pompeii & Cæsaris promptissime ei opitulabantur; aliud tempus à Sibylla aliumque regem indicatum dicentes: eoque maxime nitebantur, quod nulla in eo carmine rei perpetratæ pœna erat assignata. [*Dio, lib.* 39.] Accusatoris L. Lentuli incredibilis erat infantia: quem fremebant omnes prævaricatum, sed tamen nisi mira contentio, & preces Pompeii, dictaturæ etiam rumor, plenus timoris fuisset; ipsi Lentulo Gabinius non respondisset. Cum vero judices 70. tulissent sententias; 32. condemnarunt, 38. absolverunt. [*Cicero, lib.* 4. *ad Attic. epist.* 16 & *lib.* 3. *ad Quint. fratr. ep.* 4.]

Gabinium, cum de tantis criminibus judicium sustineret, immensam pecuniæ vim elargitum fuisse; eoque absoluto parum abfuisse, quin ipsos judices populus interfecisset, in 39. historiarum suarum libro tradit Dio. A Memmio vero ad populi judicium Gabinium fuisse productum, & intercessione Lælii tribuni plebis eodem fuisse exemptum, in libri 8. cap. 1. hunc in modum refert Valerius Maximus. A. Gabinius in maximo infamiæ suæ ardore suffragiis populi C. Memmio accusatore subjectus, abruptæ esse spei videbatur: quoniam & accusatio partes suas plene exhibebat, & defensionis præsidia invalida fide nitebantur; & qui judicabant, ira præcipiti, pœnas hominis cupide expetebant. Lictor igitur & carcer ante oculos obversabantur; cum interim omnia ista propitiæ fortunæ interventu dispulsa sunt. Filius namque Gabinii Sisenna consternationis impulsu ad pedes se Memmii supplex prostravit: inde aliquod fomentum procellæ petens, unde totus impetus tempestatis eruperat. Quem truci vultu à se victor insolens repulsum, excusso manu annulo humi jacere aliquandiu passus est. Quod spectaculum fecit, ut Lælius tribunus plebis approbantibus cunctis Gabinium dimitti juberet, ac documentum daretur, neque secundarum rerum proventu insolenter abuti, neque adversis propere quemquam debilitari oportere.

Neque sic tamen evasit Gabinius. De majestate enim absolutus, tum ob alias nonnullas causas, tum quod ex provincia centena millia (drachmarum vel denariorum) eoque amplius compilasset, post in judicium pertractus, repetundarum damnatus est. Pompeius qui ad rem frumentariam explicandam profectus Urbe fuerat (nam frumentum permultum exundatione Tiberis corruptum fuerat) ac tum in Italia versabatur, ad hoc judicium ut veniret properavit. Sed quum serius venisset, ex suburbanis non ante recessit, quam id consummatum esset.

Idemque

Idemque populo extra pomœrium congregato, quia ipsi proconsulare imperium jam gerenti in Urbem venire non licebat, multa pro Gabinio verba fecit, recitatis etiam litteris ad se pro Gabinii salute à Cæsare missis; judicesque deprecatus est: & Ciceronem non modo à Gabinio accusando avertit, sed ut ejusdem causam ageret effecit. Nihil tamen ea Gabinio profuerunt. Nam judices, partim quod populum timerent, partim quod nullum à Gabinio magnum munus accepissent, (is enim levioribus de causis in jus vocatus, nullos sumptus jam faciebat: haud dubius causa se tum quoque staturum) exilio eum damnaverunt: ex quo postea Cæsar eum reduxit. [*Dio, lib.39.*]

Gabinium, ex tantis inimicitiis receptum in gratiam, summo se studio defendisse, in oratione pro Rabirio Postumo ipse agnoscit Cicero. In quo, licet ejus humanitas à Valerio Maximo [*lib.4. cap.2.*] laudetur: inde tamen Ciceroni nomen crimenque perfugæ auctum vehementer fuisse, confirmat Dio. Et oblitus omnino est Marcus illius, quod ad Quintum fratrem antea scripserat. [*lib.3. epist.5.*] *Gabinium si, ut Pansa putat oportuisse, defendissem, concidissem. Qui illum oderunt* [*ii sunt toti ordines*] *propter quem oderunt, meipsum odisse cœpissent.* quanquam, in oratione illa pro Rabirio hanc facti sui rationem ipse reddiderit. *Mihi causa defendendi Gabinii fuit reconciliatio gratiæ: neque me vero pœnitet mortales inimicitias, sempiternas amicitias habere.*

Timagenes Alexandrinus (vel, ut quidam volunt, Ægyptius) regii argentarii filius, qui bello captus, Romam à Gabinio deductus & à Fausto Syllæ filio redemptus fuerat, Romæ sub Pompeio, Julio Cæsare & Triumviris, Rhetoricam docuit, & multos libros edidit. [*Suid. in* Τιμαγένης.]

P. Cornelius Lentulus Spinther Proconsul Ciliciæ, re bello bene gesta, ab exercitu Imperator appellatus est. [*Cicero, lib.1. ad familiar. epist.8. & 9.*]

3951 Appius Claudius Pulcher, sub exitum Consulatus sui Senatusconsulto successor P. Cornelio Lentulo designatus, sine lege Curiata, suo sumptu in Ciliciam est profectus. [*Id. ibid. ep.9. & lib.3. ad Quint. fratr. epist.2. & lib.4 ad Attic. epist.16.*] Cui in provinciam venienti obviam processit Lentulus. [*Id. lib.3. ad familiar. epist.7.*] post quem suscipiens imperium Appius, miserrime provinciam afflixit, & pene perdidit. [*Id. ad Attic. lib.5. epist.16. & lib.6 epist.1.*]

Quum Crassus eodem impetu barbarorumque terrore usus, quo prima Mesopotamiæ loca ceperat, procedere, ac Babylonem Seleuciamque, Parthis semper infestas urbes, tentare debuisset; in Mesopotamia commorari gravatus, & quietem otiumque in Syria desiderans, Parthis se ad bellum parandi spatium, relictosque in Mesopotamia Romanos milites opprimendi occasionem præbuit. [*Plutarch. in Crasso. Dio, lib.40.*]

Ille igitur dispositis per dedititias urbes præsidiis, quæ peditum septem millium fuerunt & mille equitum, retro in Syriam hybernaturus cessit. Ibi filium (Publium Crassum) excepit à Cæsare venientem è Gallia, donis militaribus ab illo ornatum, & adducentem delectos mille equites. [*Plutarch.*]

In Syria moram trahens Crassus, exactori magis quam imperatori similem se exhibuit. Non enim comparandis armis tempus impensum est, aut exercendo militi: sed supputabat civitatum reditus, & deæ Hierapolitanæ thesaurum ponderibus & trutinis per multos dies examinabat. Populis quoque ac regulis milites imperans, mox remittebat eis militiam accepta pecunia: atque ita in contemptum veniebat. Exeuntibus vero è deæ Hierapolitanæ templo patre & filio, primus in foribus adolescens Crassus procidit, & mox incurrens in illum senex. [*Id.*] Urbs autem Hierapolis ea est, quam Bambycen & Edessam alii, Magog Syri vocant: ubi dea Syra Atargatis, Græcis Derceto dicta, colebatur. [*Strabo, lib.16. pag.748. Plin. lib.5. cap.23.*]

Rabirio Postumo, Ptolemæum Alexandriam crediti servandi causa secuto, majestatis crimen apud judices motum est. [*Sueton. in Claudio, cap.16.*] Gabinio enim jam repetundarum damnato & in exilium pulso, C. Memmius Rabirium accusavit, quod Gabinium Alexandriam proficisci impulerit; quod diœcetes Regis factus Alexandriæ pallium sumpserit, & pecuniam Gabinio sibique ex imperatis tributis coëgerit. Defendit cum Cicero quando vis frigorum hyemsque invalescebat: ut ex Oratione ejus, quæ adhuc extat, intelligitur.

M. Crassus, interfecto Publio filio exercituque deleto, trans Euphratem cum ignominia & dedecore periit. [*Cicero, lib.2. de Divinat.*] Eam cladem in libro 40. enarrat Dio; sed multo plenius in Crassi Vita Plutarchus: ex quo ea omnia ad verbum pene sunt descripta, quæ in Appiani Parthicis hac de re leguntur. Quare hujus celebratissimæ historiæ præcipuas partes, inde petitas, cum Saliano, operæ pretium fuerit hic subjicere. 4663

Orodes Parthorum rex in Syriam legatos ad Crassum misit: qui & expostularent cum eo quod Mesopotamiam invasisset, & causas belli exquirerent. Misit præterea Surenam cum exercitu ad recipienda ea, quæ vel capta fuerant, vel defecerant: ipse expeditionem in Armeniam instituit; ne Artabazes Tigranis filius, qui tum ibi regnabat, ipse de suo regno sollicitus, ullum Romanis auxilium mittere posset. [*Dio.*]

Crassum in Syria ex hybernis copias convocantem legati Orodis adierunt, (licet Florus in Mesopotamia hoc factum referat, quum apud Nicephorium Crassus castra posuisset) percussa cum Pompeio Syllaque fœdera in memoriam illi revocantes: simulque denunciantes; si missus esset à populo Romano exercitus contra Parthos, gesturos illos bellum implacabile in Romanos:

manos: sin patria invita, Crassus privati quæstus gratia arma Parthis intulisset, & urbes occupasset; acturum Regem moderate, Crassi senectutis misericordia motum, populoque Romano milites remissurum. Quibus Crassus, regiis inhians thesauris, nihil, ne imaginatio quidem jure, sed Seleuciæ, (urbs ea Mesopotamiæ est, à Græcis habitata) causas se belli editurum respondit. [*Florus, lib.3. cap.11. Plutarch. & Dio.*] Tum ridens legatorum princeps Vagises, & volam sinistræ manus digitis dextræ percutiens, *Antè*, inquit, *hinc pili nascentur, quam tu Seleuciam aspicias.* Atque ita legati abierunt, Orodi regi bellum nuntiaturi.

Interea præsidiarii quidam, qui magno cum periculo è Mesopotamia evaserant, formidolosa de Parthorum multitudine, armorum genere, pugnandi ratione propria docti experientia referentes, adeo fregere animos Romanorum; ut quidam ex præfectis Crasso subsistendum censerent, atque ex integro de summa rerum concilium convocandum. In his erat Crassi Quæstor Cassius. Aruspices quoque à progrediendo deterrebant. Quos omnes Crassus repulit.

Inprimis enim erexit cum Armeniorum Rex Artabazes, qui in castra cum sex millibus equitum venit, qui dicebantur esse Regis stipatores & satellites; aliaque pollicebatur decem millia cataphractorum, & 30. millia peditum, qui propriis sese alerent sumptibus. Suadebat autem Crasso, ut per Armeniam irrueret in Parthiam; omnia se affatim exercitui subministraturum: tutum etiam iter fore, propter regionis asperitatem, equitatui, quo uno maxime Parthi valerent, minus obnoxiam. At Crassus sapientissimum consilium neglexit, & collaudatum Armenum dimisit; ostendens se per Mesopotamiam ducturum, ubi multos egregiosque milites Romanos reliquisset.

Ergo Zeugma ad oram Euphratis adit: ubi multorum prodigiorum minas neglexit, quæ fusius Plutarchus, & Dio commemorant: quorum præcipuum illud, à Julio Obsequente in libro de prodigiis ita notatum. *Cum coorta tempestas signifero signum arreptum* (vel *ereptum*) *mersisset gurgiti, & offendente nimborum caligine prohiberentur transire*, pertinaciter Crassus perseveravit. & à L. Floro, [*lib.3. cap.11.*] ita. *Cum Zeugma transisset exercitus, rapta subitis signa turbinibus hausit Euphrates.* Etiam consilium Cassii neglexit monentis, ut dum aliquid certi de Parthis allatum esset, in aliqua urbium in quibus præsidium habebat, reficeret exercitum. Sin minus, ut secundo flumine Seleuciam peteret; sic naves commeatum suppeditaturas & castra secuturas; amnem quoque præstiturum, ne circumveniri ab hoste possent.

Hæc perpendentem Crassum à salubri consilio abduxit Augarus seu Abgarus Osroënus. Ita enim recte à Dione nominatur; qui à Floro [*lib. 3. cap.11.*] Mazares Syrus, variantibus vero Breviarii Sexti Rufi exemplaribus Mazarus, Marachus, Macorus & Abgarus etiam appellatur. Apud Plutarchum, Arabum Phylarchus Ariamnes ille dictus reperitur: licet in quibusdam Plutarchi codicibus, & in his quæ ex eo in Appiani Parthica sunt traducta, Acbarus nuncupatus inveniatur. Hic vero Romanis antea fœdere junctus sub Pompeio, barbarorum partes tum potiores habuit. Et quum Partho studeret, simulavit se Crassi amicum, liberaliterque ei pecuniam suam impendens, & exploravit omnia ejus consilia & Parthis enuntiavit. Cumque Crassus Seleuciam contendere decrevisset, indeque ad Ctesiphontem urbem trajicere; id consilium, tanquam multo tempore opus habiturum, ut repudiaret, atque ut recta adversum Surenam & Sillacem Orodis regis duces, (qui solus & subvehere commeatus, & munire poterat, à tergo relicto Euphrate) exercitum duceret, persuasit.

Exercitum ille deinde per infinitam planitiem deduxit, via arenosa & sitiente, omni stirpe virgultisque destituta. Et jam dolus cœperat esse suspectus, cum Artabazes nuncios Crasso mittit, non posse se illi auxilia mittere, gravi quippe bello urgeri, Orode Armeniorum vicos vastante: monere autem maxime Crassum, ut illuc se convertat, & junctis cum Armenis copiis, cum Orode decernat. Quod si non placeat, ita progrediatur, ut regiones declinet equitabiles. Id consilium Crassus etiam cum stomacho rejecit; regemque nullo rescripto dignatus, sibi non superesse nunc tantum otii dixit, ut curaret Armeniam, sed in reditu Artabazum daturum pœnas proditionis. Mox vero Abgarus, priusquam doli compertus esset, subduxit se; quum Crasso persuasisset, se hostium exercitum circumventurum, & perturbaturum.

Non multum progressi fuerant, cum pauci speculatores accurrentes, nunciaverunt reliquos ab hoste occisos; eosque adesse ingentibus animis, copiisque instructos. Hic Crassus obstupuit, exercitus perculsus est metu. Et Crassus quidem primum Cassii sententiam secutus, aciem explicatiorem instruxit: mox male mutato consilio contractis copiis quadratam aciem & profundam fecit. Alterum cornu Cassio alterum filio C. Publio attribuit: ipse in media acie constitit. Cum ad rivum Balissum nomine ventum esset, cum plerique ducum suaderent, ut ibi castra ponerentur, & pernoctarent; interimque explorandum, quæ essent hostium copiæ, & quam instructæ: id quoque consilium respuit Crassus, ejus filio cum suis equitibus prælium affectantibus: jussitque, ut in acie stantes, quibus liberet cibum caperent & biberent. Quod priusquam factum esset ab omnibus, incomposito gradu properavit, non lento & interquiescente, donec hostes in conspectu fuere.

Surenas non totam à principio aciem exhibuit, nec armorum dignitatem, sed idoneo ad terrorem Romanorum loco, quos primum infestis hastis loco movere institerunt. Cæterum ut altitudinem confertæ aciei & militum videre stabilitatem, gradum retulere. Cum autem or-

1. *Vsser. Annal. p. post.*

dines suos dissolvere viderentur, priusquam id Romani adverterent, undique se ipsorum aciei circumfudere. Cum vero levem armaturam Crassus procurrere jussisset, haud longe sunt progressi, sed grandine sagittarum male accepti, retro se inter gravem armaturam receperunt initiumque tumultus & pavoris præbuerunt, cernentibus vim telorum omnia perrumpentium, & vulnerum magnitudinem.

Hic Parthi divulsi, undique in confertam aciem sagittas eminus ejaculari cœperunt, tanto damno, nullum ut telum esset irritum; tanta vi, ut immanes plagas mortesque frequentissimas afferrent, tanta constantia, ut ne fugientes quidem a jaculando cessarent. Et sperabant quidem Romani fore, ut effusis semel telis ad manus venirent. Ut vero cognoverunt multos camelos illis præsto esse sagittis onustos, a quibus circumvecti primi sagittas sumebant; obtorpuit Crassus videns nullum fore sagittandi finem, donec omnes telis confixi jacuissent: jussitque filium eniti cum hoste conserere, prius quam ab eo circumfunderetur.

Juvenis igitur assumptis 1300. equitibus (quorum mille à Cæsare acceperat) sagittariis 500. & proximis clypeatorum octo cohortibus, impetum in Parthos fecit; fugientes de industria, usque dum ille longius abstractus a patre est. Tum vero converso vultu Romanos aggressi, cinctos undique sagittis confixerunt. Ipse Publius (quem ut *lectissimum juvenem*, in lib. 6. cap. 13 Orosius, ut *clarissimum & præstantissimum juvenem*, in libro 6. commendat hic Eutropius) quia non poterat uti manu transfixa, armigero latus feriendum præbuit. Ex duobus ejus sodalibus, Censorinus senator ac orator eodem modo periisse dicitur; Megabacchus, animi corporisque fortitudine eximius, se ipse confodit, ut & nobiliores cæteri. Residuos subeuntes collem barbari contis confoderunt pugnantes. Vivi non amplius quingenti in eorum potestatem venisse dicuntur.

Capite Publii truncato, in Crassum illico contenderunt; qui filii reditum expectabat, dum minus aliquanto instaret hostis. At nunciis aliis, super alios supervenientibus, actum esse de Publio, nisi valido auxilio quamprimum succurreretur, instituit cum exercitu progredi; cum supervenere hostes clangore terribiles, & victoria ferociores, Publii caput hasta sustixum ferentes. Id spectaculum Romanos vehementer infregit; Crassus tamen animare conatur suos, ad extorquendam hosti lætitiam, & sævitiam vindicandam. Redintegratum est prælium; sed cum Romani iterum sagittarum grandine conficerentur, misere multi peribant. Nam qui temere, ne sagittis configerentur, in hostem irruebant, contis validis, quibus illi subinde bina corpora uno impetu transverberabant, in angustum cogebantur: donec appetente nocte receperunt se Parthi, jactantes unam noctem se Crasso largiri, ad filium lugendum.

Ea nocte Octavius & Cassius, centuriones & milites convocarunt; nam Crassus publico privatoque obrutus luctu, obvoluto capite in tenebras abdiderat se; cum metus futurorum reliquos exercitus ad fugæ consilium impulit. Exercitus sine tuba excitatus silentio abire cœpit. Mox autem debilibus sentientibus se relinqui, ingens tumultus & confusio, cum ejulatu & comploratione castra occupavit. Inde perturbatio & pavor progredientes occupavit: quod clamore excitum hostem incursurum putarent. Et sensit ille quidem abeuntes; sed insequi neglexit. Trecenti, equites expediti, Egnatio duce, Carras intempesta nocte pervenerunt; & appellatis excubitoribus nunciari jusserunt præfecto Coponio, Crassum ingentem pugnam cum Parthis commisisse: nec alio verbo addito, ad urbem Zeugma properarunt. Coponius ex confusa oratione infaustam rem nunciari existimans, suos armat extemplo, & Crasso per debilium curam lentius progredienti occurrit, eumque cum exercitu urbe recepit.

Ubi diluxit, Parthi castra Romanorum adeunt, & ibi relictos ad quatuor millia contruncidarunt. Multos quoque in campo palantes equitatu exceperunt: in his quatuor cohortes, quas eadem nocte Vargunteius legatus ducebat, & noctu à via aberraverant. Has in colle circumvecti pugnantes oppresserunt; præter viginti milites, qui per medios hostes perrumpentes, Carras incolumes pervenerunt. Cujus Vargunteii cladis meminit & Orosius. [*lib. 6. cap. 13.*]

Incertus animi Surenas an Carris esset Crassus cum Cassio, an alio se ex fuga contulisset; Carras dimittit certos homines, qui id perdiscerent, specie fœderis ineundi cum Romanis si excederent Mesopotamia. Quod cum Romanis, quibus omnia prope desperata erant, placuisset, tempusque & locum congressus Crasi & Surenæ peterent; Surenas intelligens hostem inclusum Carris, postridie cum exercitu affuit, opidum vehementer premens, imperansque Romanis si cupiant inducias, sibi Crassum & Cassium vinctos dari. Hic nimirum ingemuerunt Romani se deceptos, & longinqua inanique spe auxilii Armeniorum omissa, de fuga cogitabant.

Id consilium nemini Carrenorum ante tempus aperiendum erat; aperuit tamen Crassus omnium perfidissimo Andromacho, quem insuper delegit itineris ducem: itaque omnia consilia Parthi didicerunt, Andromacho singula prodente. Et quoniam noctu pugnare neque solitum Parthis est, neque facile; Crassus autem noctu exiverat, ne hostes longius à tergo fugientium relinquerentur, Andromachus Romanos aliis atque aliis viis deducebat: postremo in profundas paludes, & loca fossis concisa deflexit. Fuerunt nonnulli qui, Andromachi circumflexiones suspectas habentes, eum sequi noluerunt. Nam Cassius retulit se Carras. & inde cum equitibus quingentis, proripuit se in Syriam. Alii fidos nacti duces, loca montosa, quæ Synaca dicuntur, ceperunt, & ante lucem in tutum pervenere, fere quinque millia, quibus præfectus erat vir fortis Octavius.

Crassum

Crassum insidiis Andromachi implicatum in locis difficilibus, & palude, occupavit dies cum quatuor cohortibus legionariorum, & paucis equitibus, & quinque lictoribus, cum quibus labore magno eluctatus difficultates itineris, jam appropinquantibus hostibus in alium tumulum refugit duodecim ferme stadiis ab Octavio distantem, non tam munitum aut equis impervium, sed subjacentem Synacis, & conjunctum longa cervice tendente per mediam planiciem. Itaque periculum ejus Octavium latere non poterat. Ergo primus cum paucis accurrit in ejus auxilium; deinde reliqui se invicem increpantes sequebantur, repressisque hostibus à tumulo, Crassum in medium receperunt. Scutisque objectis jactabant nullum Parthorum telum posse corpus Imperatoris attingere, priusquam propugnatores omnes ad unum cecidissent.

Itaque Surena videns Parthos jam segnius subire pericula, & periculosum esse pugnare cum desperatis, è loco præsertim editiore pugnantibus, & si forte nox supervenerit, Romanos jam montana tenentes capi non posse, sed ad Armenios belli redintegrandi gratia profecturos, (ut ait Dio) alteram fraudem perfidiamque machinatus est. Dimisit enim aliquot captivos, qui barbaros de industria confabulantes audiverant, Regem non abhorrere à pace cum Romanis sarcienda, exhibiturumque Crasso omnem humanitatem, si id per ipsum fieri posset. Interim abstinebant à pugna barbari, & Surena cum optimatibus paulatim ad tumulum accedens levavit arcum, & protensa dextra, Crassum ad fœdera invitavit: Parthorum vim eum jam expertum, nunc humanitatem, si velit, experturum. Non assentiebatur Crassus, & merito fraudem timebat; ut qui nullam ejus mutationis causam videret.

At milites etiam cum convicio pacem petebant. Ille conabatur precibus & ratione persuadere, ut reliquum diei perdurarent, noctu per montosa iter facturos, ne propinquæ salutis spem abrumperent. Sed cum indignantes & arma concutientes minarentur, territus pergit ad hostes, & tamen conversus ad suos; *Vos*, inquit, *Octavi & Petroni, & quotquot adestis præfecti Romani, cernitis quam vim patiar. Verum cæteris mortalibus nunciate, ubi incolumes fueritis, deceptum ab hostibus Crassum, non à civibus deditum, periisse.* Qui videri potest dixisse, hac amica voce tentans eorum pertinaces animos infringere, dum famæ ipsorum curam gerit. Octavius autem & cæteri non hæserunt in tumulo, sed simul descenderunt: lictores sequi honoris causa volentes Crassus à se removit.

Primi ex barbaris occurretunt duo semigræci, qui Crassum ex equis desilientes adoraverunt, salutatumque Græce rogabant, ut præmitteret, qui Surenam cæterosque, qui ad colloquium veniebant, pertentarent an inermes venirent. Misit ille duos Roscios fratres, quos extemplo Surenas retinuit, atque cum primoribus provectus equo, cum Crassus pedes iret, jussit ad eum equum adduci, & ad fluvium usque, ad scribendas pacis leges progredi, quod Romani non essent admodum pactorum memores, simulque dexteram ei porrexit. Quumque Crassus equum accerseret, negavit esse opus. Hunc enim tibi, inquit, Rex dono dat. Moxque admotus ei is equus auro frenatus, in quem stratores eum sustulerunt, & assectati sunt, verberibus concitantes equum. Ibi Octavius primus arripuit frænum, & secundum illum unus ex tribunis Petronius, mox reliqui circumfusi inhibere paraverunt equum, atque illos, qui ex utraque parte urgebant Crassum, retrahere.

Cumque se mutuo protruderent, turbarentque, ventum est ad verbera. Octavius stricto gladio occidit unius barbari equisonem; alius Octavium, à tergo feriens. Petronius telum non habuit, sed percussus in loricam resiluit integer. Cæterum Crassum Parthus Pomaxæthres vel Maxarthes nomine interfecit, aut ut aliis placet, jacentis caput & dexteram detruncavit. Dio in dubio relinquit, an ab aliquo suorum occisus sit, ne vivus in hostium manus veniret; an vero ab hostibus. Comprehensum &, ne quid vivus pateretur, repugnantem interemptum fuisse, in libro 106. Livius retulit. *Ipse in colloquium sollicitatus, signo dato, vivus in hostium manus incidisset, nisi tribunis reluctantibus, fugam ducis barbari ferro occupassent:* ait in lib. 3. cap. 11. L. Florus. & eum secutus Sextus Rufus, in Breviario, ad Valentinianum Augustum. *Ipse Crassus quum ad colloquium sollicitatus vivus pene capi potuisset, repugnantibus tribunis evaserat, & dum fugam petit occisus est.*

Ita ad Sinnacam Mesopotamiæ urbem Surenas Parthorum imperator Crassum dolo captum interemit. [*Strabo, lib. 16. pag. 747.*] quamvis vivum auferre maluisset. [*Oros. lib. 6. pag. 13.*] Una cum parte majore Romani exercitus eum interemptum dicit Velleius Paterculus. [*lib. 2. cap. 46.*] Omnes cum eo Lucanos milites, quorum magnus numerus in exercitu erat, interemptos fuisse ait Plinius. [*lib. 2. cap. 56.*] Undecim legiones pene cum suo capite eum amisisse, scribit Jornandes. [*de regnor. successor.*] Summa omnium interfectorum 20 millia dicitur fuisse; eorum qui vivi in potestatem hostium venerunt decem millia, ut apud Plutarchum legitur. Ex centum vero millibus vix decem millia refugisse in Syriam, affirmat Appianus. [*lib. 2. Bell. civil. pag. 438.*] Mense autem Junio gesta hæc fuisse; in libro 6. Fastorum Ovidius indicat; media æstate (μεσοῦντος τοῦ θέρους) in Historiarum suarum libro 40. Dio: ubi & Parthos hoc tempore omnem ditionem intra Euphratem recuperavisse, adjicit.

Reliquiæ Romani exercitus, quo quemque rapuit fuga, in Armeniam, Syriamque distractæ, vix nuncium cladis retulerunt. [*Florus, lib. 3. cap. 11.*] Cognita vero hac Romanorum clade, multæ Orientis provinciæ à societate vel fide populi Romani defecissent,

1. *Visser. Annal. p. post.*

ni Cassius collectis ex fuga militibus paucis, intumescentem Syriam egregia animi virtute ac moderatione pressisset. [*Oros. lib. 6. cap. 13.*] Hic Cassius, quum ei Carris à militibus odio Crassi imperium esset delatum, atque ipse etiam Crassus ob magnitudinem calamitatis ultro id concederet, non acceperat: nunc autem necessitate rerum adductus, Syriæ administrationem suscepit. [*Dio, lib. 40*] Estque hic Crassi Quæstor, qui Syriam in populi Romani potestate nunc retinuit, idem ille Caius Cassius, qui una cum Bruto Julium Cæsarem postea interemit. [*Vellei. Patercul. lib. 2. cap. 46. cum 56. & 58.*]

Surenas caput dextramque Crassi ad Orodem misit in Armeniam: ipse vero sparsis Seleuciæ rumoribus per nuntios quod vivum Crassum duceret, subornato Caio quodam inter captivos illi simillimo, pompam ibi quandam ridiculam instruxit, quam contumeliæ causa appellavit triumphum. [*Plutarch.*]

Interea Orodes cum Artabaze sive Artavasde Armenio in gratiam redierat, ejus sorore desponsa Pacoro suo filio: moxque secuta sunt convivia comessationesque; & inter alia, Græca quoque introducta sunt acroamata. nam Orodes nec linguæ Græcæ rudis erat nec literarum: Artavasdes vero etiam tragœdias scribebat & orationes & historias. Tum tragœdo Jasone Tralliano canente ex Euripidis Bacchis carmen de Agaue, ingressus virorum cœnaculum Sillaces, caput Crassi projecit in medium: quod exiliens à cœna Pomaxæthres sive Maxarthes ad se trahebat, tanquam sibi potius quam illi debitum. [*Idem.*]

Inter alias contumelias, nonnulli referunt etiam in os Crassi Parthos aurum liquefactum, verbis insuper insultantes, infudisse. [*Dio, lib. 40.*] Inter hos L. Florus est: cujus [*in lib. 3. cap. 11.*] hac de re verba sunt ista. *Caput ejus recisum, cum dextera manu, ad regem reportatum, ludibrio fuit, neque indigno. Aurum enim liquidum in rictum oris infusum est; ut cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur.* Quibus similia & Sextus Rufus in Breviario habet, & eum secutus Jornandes.

Surenas non multo post perjurio dignas pœnas dedit; ab Orode, gloriæ illius invidente, occisus. [*Plutarch. in Crasso.*]

Romæ, loco Crassi junioris in bello Parthico occisi, M. Cicero Augur factus fuit. [*Id. in Cicerone.*]

Patre illius M. Crasso eodem tempore sublato, *Tricipitinæ* Varronianæ unum caput recisum est, & belli civilis inter Pompeium & Cæsarem jacta fundamenta. Occiso enim Crasso, qui utrique imminebat, reliquum erat Cæsari, quo evaderet maximus, ut eum qui superarat profligaret. [*Plutarch in Cæsare, & in Pompeio.*]

Nec quenquam jam ferre potest, Cæsarve priorem,
Pompeiusve parem. (Lucan. lib. 1.)

3952 Senatusconsultum per interregnum factum est, ne quis Consul neve quis Prætor ante quinti anni exitum provincias exteras sortiretur. Idque paulo post à Pompeio confirmatum est, [*Dio, lib. 40.*] qui ab Interrege Ser. Sulpitio V. Kalend. Mart. mense intercalari, (circa initium sc. Decembris Juliani) Consul creatus est. [*Ascon. Pedian. in orat. Milonian.*] 4661

Parthi Syriam invaserunt, non magno tamen exercitu; quod in ea neque milites neque Imperatorem ab Romanis esse putabant: itaque Cassius eos non magno negotio repulit. [*Dio, lib 40.*]

Cassius veniens Tyrum, invisit etiam Judæam. ubi Tarichæas primo impetu cepit, & Judæorum circiter 30. millia abduxit in servitium. Pitholaum quoque, qui Aristobuli seditionem fovebat, interfecit; hortante Antipatro, qui plurimum apud eum poterat. Antipater enim, cum maximam inter Idumæos authoritatem haberet, aliorum etiam qui ubique potentes essent amicitiam hospitiis familiaritateque conquirebat. Præcipue autem regem Arabum per affinitatem sibi sociavit: apud quem etiam, dum bellum contra Aristobulum gereret, liberos suos deposuit. At Cassius, Aristobuli filio Alexandro per conditiones ad quietem compulso, ad Euphratem castra movit, Parthos transitu prohibiturus. [*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 6. & lib. 14 Antiquit. cap. 12.*]

3953 M. Marcello & C. Sulpitio Consulibus fœdus cum Rhodiis renovatum est: quo cautum est, ne alter populus alterum armis impeteret; sed auxilia mutua sibi invicem præberet. Juraveruntque Rhodii, eosdem hostes se habituros, quos Senatus populusque Romanus. [*P. Lentulus, apud Cicer. lib. 12 ad familiar. epist. 15. cum Appiano, lib. 4. Bell. civil. pag. 627 & 630.*] Atque ea occasione Posidonius Apameensis, qui Rhodi scholam habuit, Romam venisse videtur, consule M. Marcello: ut apud Suidam legitur. [*in voc.* Ποσειδώνιος.] nobilis nimirum ille Philosophus, Mathematicus & Historicus: de cujus Sphæra, in libro 2. de natura Deorum, ita memimit Cicero. *Si in Scythiam aut in Britanniam, sphæram aliquis tulerit hanc, quam nuper familiaris noster effecit Posidonius; cujus singulæ conversiones idem efficiunt in Sole, & in Luna, & in quinque stellis errantibus, quod efficitur in cœlo singulis diebus & noctibus: quis in illa barbarie dubitet, quin ea sphera sit perfecta ratione?* 4663

Quum ex Senatusconsulto & lege Pompeia, superiore anno lata, nullus Consularem Prætoriamve provinciam obtinere posset, nisi qui quinquennio Consularis Prætoriusve fuisset: M. Calpurnius Bibulus qui per septem, & M. Tullius Cicero qui per undecim annos Consulares jam fuerant, neque in ullas provincias adhuc iverant; ille Syriam, hic Ciliciam provinciam est sortitus. De Syria testis est Dio, in libro 40. de Cilicia ipse Cicero, lib. 3. ad familiar. epistola 2. quam jam Proconsul designatus *Appio Pulchro Imp.* (ob rem enim bello in

Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

Cilicia bene gestam Imperatoris nomen exercitus illi tribuit) cui successurus erat, ille scripsit: in qua, & contra voluntatem suam & præter opinionem accidisse significat, ut ex Senatusconsulto sibi cum imperio in ipsius provinciam proficisci necesse esset. Legatos vero habuit Cicero, Quintum Tullium fratrem, C. Pomptinium, L. Tullium, & M. Anneium: Quæstores L. Messinium & Cn. Volusium.

Exercitum Ciceroni obvenisse 12000 peditum & 2600 equitum, in Vita illius refert Plutarchus. Ipse se nomen tantum duarum legionum exilium habuisse dicit. [*lib. 5. ad Attic. epist. 15.*] qui exercitus vix unum saltum tueri posset: uti ad ipsum scripsit M. Cœlius. [*Ibid. lib. 8. epist. 5.*]

Die XI. Kalend. Junias (qui ut Romæ tum annus agebatur, in Martii Juliani diem 6. incidit) Cicero, in provinciam profecturus, Brundusium venit. Ibi præsto ei fuit Q. Fabius Appii Claudii Pulchri, cui successurus erat, legatus: qui eum monuit, præsidio firmiori opus esse ad istam provinciam. Censebantque omnes ferè, ut in Italia supplementum Ciceronis & Bibuli legionibus scriberetur. Id Ser. Sulpicius Consul passurum se negavit: tantusque consensus Senatus fuit, ut mature Cicero & Bibulus proficiscerentur, parendum ut fuerit. Idque ita factum est. [*Ibid. lib. 3. epist. 3.*]

Ante civile Cæsaris & Pompeii bellum, Juliani Martii die 7. paulo post meridiem, facta est horrenda Solis defectio, digitorum 10 cum dimidio: de qua in lib. 41. Dio. ὁ ἥλιος σύμπας ἐξέλιπε, *Sol totus deliquium pertulit.* & Lucanus, libro 1.

Ipse caput medio Titan cum ferret Olympo,
Condidit ardentes atra caligine currus;
Involvitque orbem tenebris, gentesque coëgit
Desperare diem.

Brundusio solvens Cicero, Actium venit XVII. Kalend. Quintiles (Martii Juliani die 29:) indeque iter pedibus faciens, Athenas VII. Kalend. Quintiles (Aprilis Juliani die 8) pervenit. [*lib. 5. ad Attic. epist. 9. & 10.*] quum pridie quam illuc venisset, Memmius (qui de ambitu condemnatus ibi tum exulabat) Mitylenas profectus fuisset. [*Ibid. epist. 11.*]

Mense Aprili Juliano Ptolemæus Auletes obiit: de quo M. Cœlius in epistola ad M. Ciceronem Roma Kalendis Sextilibus (Maii Juliani die 15.) perscriptis, [*lib. 8 adfamiliar. epist. 4.*] quum in sequentem annum Consul jam designatus esset C. Marcellus. *Nuntiatum nobis, & pro certo jam habetur, regem Alexandrinum mortuum.* In ejus Testamento hæredes erant scripti ex duobus filiis major, & ex duabus filiabus ea quæ ætate antecedebat. Hæc uti fierent, per omnes deos, perque fœdera quæ Romæ fecisset, eodem testamento Ptolemæus populum Romanum obtestabatur. Tabulæ testamenti, unæ per legatos ejus Romam sunt allatæ, ut in ærario ponerentur; alteræ, eodem exemplo, relictæ atque obsignatæ Alexandriæ servabantur. [*Cæsar, lib. 3. Commentar. Bell. civil.*]

Hoc itaque testamento præcipiebatur, ut Ptolemæus filius natu major cum seniore sorore Cleopatra, more majorum apud Ægyptios, matrimonio jungeretur; simulque regnum illi tenerent, sed ita tamen, ut sub tutela populi Romani essent. [*Dio. lib. 42.*] de quo, Cleopatra ad Cæsarem; apud Lucanum, libro 10.

——non urbes prima tenebo
Fœmina Niliacas: nullo discrimine sexus
Reginam scit ferre Pharos, lege summa perempti
Verba patris, qui jura mihi communia regni
Et thalami cum fratre dedit.

Hujus testamenti tabulæ Romam delatæ, cum propter publicas occupationes in ærario poni non potuissent, apud Pompeium sunt depositæ. [*Cæsar, lib. 3. Bell. civil.*] quem novo regi, propter juvenilem ejus ætatem, tutorem datum fuisse, refert Eutropius. [*lib. 6.*]

Decem ipsos dies Athenis moratus M. Cicero, pridie Nonas Quintiles (Aprilis Juliani die 19.) inde profectus est. [*lib. 2. ad familiar. epist. 8.*] quo die à Piræo solvens ad Zotera delatus est vento molesto, qui eum ibidem Nonis tenuit. VIII. Idus (Aprilis die 25.) ad Cei vicum, inde Gyarum, hinc Scyrum, inde Delum cursum confecit. [*lib. 5. ad Attic. epist. 12.*] XI. Kalend. Sextil. (Maii Juliani die 5.) Ephesum venit: tardius navigans propter aphractorum Rhodiorum imbecillitatem. Ibi incredibilis multitudo præsto ei fuit: Græcique ei quasi Ephesio prætori se alacres obtulerunt. [*ibid. epist. 13.*] Prætor vero Asiaticarum diœcesium (quæ à Ciliciæ provincia sejunctæ fuerant) tum Q. Thermus Ephesi fuit: cum quo, de re M. Anneii legatii sui, qui cum Sardianis habuit controversiam, Cicero egit; atque ad eum, pro eodem & aliis, varias postea epistolas scripsit. [*lib. 13. ad familiar. epist. 53, 54, 55, 56, 57. & lib. 5. ad Attic. epist. 20.*] Bithyniæ vero Prætorem P. Silium eodem tempore extitisse, ex lib. 13. ad familiar. epist. 61. colligitur.

Ephesi Ciceronem expectabat P. Nigidius, Romam ex legatione decedens, vir doctissimus; & Mitylenis, ejus salutandi & visendi causa, venit eodem Cratippus, Peripateticorum illius temporis facile princeps: ut in Præfatione ad Platonis Timæum, Latinè à se conversum, ipse testatur Cicero.

Epheſo relicta, Tralles profectus eſt Cicero, æſtuoſa & pulverulenta via. [*lib. 5. ad Attic. epiſt. 14.*] VI. Kalendas Sextiles (Maii Juliani die 10) Tralles venit: ubi præſto illi fuit L. Lucilius cum litteris Appii Pulchri. [*lib. 3. ad familiar. epiſt. 5.*] unde intellexit, inter alia, ſeditionem militum ſedatam ab Appio, ſtipendiumque eis uſque ad Idus Quintiles perſolutum. [*lib. 5. ad Attic. epiſt. 14.*]

Pridie Kalendas Sextiles (Maii Juliani die 14) Sulpicio & Marcello Conſulib. Cicero Laodiceam, in provinciam (perditam ab Appio & plane everſam) venit: à quo die annuus hic magiſtratus, à Senatu illi commiſſus, numerari cœptus eſt. [*lib. 5. ad Attic. epiſt. 15, 16, 20. & 21. cum lib. 3. ad familiar. epiſt. 6. & lib. 15. epiſt. 2. & 4.*] Cum vero à Cypriis legatis, qui Epheſum obviam ipſi venerant, intellexiſſet Cicero, Scaptium Appii in Cypro præfectum incluſum in curia ſenatum Salamine turmis aliquot equitum obſediſſe, ut fame ſenatores quinque morerentur; quo die tetigit provinciam, litteras miſit, ut equites ex inſula ſtatim decederent. [*lib. 5. ad Attic. epiſt. 21. & lib. 6. epiſt. 1.*]

Cum propter anni tempus ad exercitum ſibi confeſtim eſſe eundem videret, triduum Laodiceæ moratus (dum pecunia acciperetur, quæ ipſi ex publica permutatione debebatur) III. Nonas Sextiles (Maii Juliani 17) iter Apameam fecit: ibique quatuor vel quinque dies, Synnadis triduum, Philomelii quinque dies egit. Quibus in opidis cum magni conventus fuiſſent, multas civitates acerbiſſimis tributis, & graviſſimis uſuris, & magno ære alieno liberavit. [*lib. 3. ad familiar. epiſt. 5. & lib 15. epiſt. 4. cum lib. 5. ad Attic. epiſt. 15, 16. & 20.*]

Appius Claudius, cum ex lege Cornelia (Cornelii Syllæ Dictatoris) triginta dies ad decedendum de provincia, poſt ſucceſſoris adventum, concederentur: iiſdem diebus Tarſi forum egit, quibus Cicero juris dicendi cauſa conventum habebat Apameæ, Synnadis & Philomelii. [*lib. 3. ad familiar. epiſt. 6. & 8. cum lib. 5. ad Attic. epiſt. 6. & 8. cum lib. 5. ad Attic. epiſt. 16, 17.*]

M. Bibulus Proconſul circiter Idus Sextiles (Maii Juliani 25.) ab Epheſo in Syriam provinciam ſuam navibus, quod ſecundos ventos haberet, profectus eſt. [*lib. 15. ad familiar. epiſt. 3.*] Cui cum milites in Aſia conſcribere Senatus permiſiſſet, delectum habere noluit. [*ibid. epiſt. 1.*] Nam ſociorum auxilia propter acerbitatem atque injurias imperii Romanorum, aut ita imbeci la erant, ut non multum eos juvare poſſent; aut ita ab illis alienata, ut neque expectandum ab iis, neque committendum eis quidquam videretur. [*Ibid.*]

Cum ante Ciceronis in provinciam adventum ſeditione quadam exercitus eſſet diſſipatus; quinque cohortes ſine legato, ſine tribuno militum, denique etiam ſine centurione ullo apud Philomelium conſediſſent, reliquus exercitus eſſet in Lycaonia: M. Anneio legato ſuo imperavit Cicero, ut eas quinque cohortes ad reliquum exercitum duceret, coactoque in unum locum exercitu, caſtra in Lycaonia apud Iconium faceret. Quod cum ab illo diligenter eſſet actum; Cicero in caſtra VII. Kalend. Septembr. (Junii Juliani die 7.) venit: cum interea ſuperioribus diebus ex Senatuſconſulto, & evocatorum militum firmam manum, & equitatum ſatis idoneum, & populorum liberorum regumque ſociorum auxilia voluntaria comparaviſſet. [*Ibid. epiſt. 4.*]

Dejotarus filius, qui Rex à Senatu appellatus eſt, Cicerones pueros ſecum in regnum duxit, dum in æſtivis Marcus Cicero bellum gereret. [*lib. 5. ad Attic. epiſt. 17, 18.*] Cui uni filio ut Dejotarus pater Galatiæ regnum ſtabiliret, cæteros filios omnes eum necaviſſe, in libro de Stoicorum repugnantiis tradit Plutarchus. Amborum vero Dejotarorum, patris & filii, ſimul regnantium, in Philippica XI. ſumma cum utriuſque laude, meminit Cicero.

Pacorus Orodis Parthorum regis filius, quocum nupta erat regis Armeniorum ſoror, cum maximis Parthorum copiis multarumque præterea gentium magna manu Euphratem tranſiens, bellum in provinciam Syriam intulit. [*lib. 15. ad familiar. epiſt. 1, 2, 3, 4. & lib. 5. ad Attic. epiſt. 18.*] Dux autem revera erat Oſaces: Pacoro, qui nondum ex ephebis exceſſerat, nomen tantum ducis gerente. [*Dio, lib. 40.*]

Parthi in Syriam ita profecti, in itinere poſitis locis omnibus in ſuam poteſtatem redactis, Antiochiam uſque progreſſi ſunt, cum ſpe reliquorum etiam potiundorum. Nam neque Romani juſtis copiis eam provinciam tenebant: & populi Romanorum dominationem moleſte ferentes, ad Parthos, tanquam ſibi vicinos & familiares, inclinabant. [*Dio, ibid.*] Proconſul quoque Bibulus nondum in Syriam venerat. Cum enim annua tantum illi provincia, ut Ciceroni, à Senatu eſſet conſtituta; ob eam cauſam tardius ad provinciam ſuam accedere ille dicebatur, quod tardius vellet inde decedere. [*Cic. lib. 5. ad Attic. epiſt. 16. & 18.*]

Cicero III. Kalend. Septembr. (Junii Juliani 11.) exercitum luſtravit apud Iconium. [*lib. 3. ad Attic. epiſt. 19.*] Kalendis, vel III. Nonas Septembr. legati miſſi à rege Antiocho Commageno venerunt in caſtra ad Iconium: qui primi Ciceroni nuntiarunt, Parthorum magnas copias Euphratem jam tranſire cœpiſſe; dicique Armenium regem in Cappadociam impetum eſſe facturum. Quo nuntio allato, etiamſi eſſent nonnulli, qui ei regi minorem fidem habendam putarent; Cicero tamen vehementer eſt commotus tum de Syria, tum de ſua provincia, de reliqua denique Aſia. Itaque exercitum ſibi per Lycaoniam, & per Iſauros, & per Cappadociæ regionem eam, quæ Ciliciam attingeret, ducendum putavit. [*lib. 15. ad familiar. epiſt. 1, 2, 3, 4.*]

Poſtquam igitur decem dies Iconii fuiſſet moratus, moto exercitu, caſtra in Cappadocia

extrema

Anno Periodi Juliani. | Annum ante æram Christi.

extrema non longe à Tauro monte apud opidum Cybistra locavit: ut Artavasdes rex Armenius, quocunque animo esset, sciret non procul à suis finibus exercitum populi Romani esse, ipseque simul & Parthi Cappadocia se excludi putarent. sicque conterminam Ciliciam ille tueretur, & Cappadociam tenens, nova regum finitimorum consilia impediret; qui, etiamsi Romanis essent amici, tamen aperte Parthis inimici esse non audebant. [*lib. 5. ad Attic. epist. 20. & lib. 15. ad familiar. epist. 2. & 4.*]

Cybistris equitatum Cicero in Ciliciam misit, ut & ipsius adventus eis civitatibus quæ in ea parte erant nuntiatus firmiores animos hominum faceret; & ipse mature, quid ageretur in Syria, scire posset. [*lib. 15. ad familiar. epist. 2.*]

Ibi etiam officium à Senatu sibi injunctum curavit: ut Ariobarzanem Cappadocum regem tueretur, ejusque salutem, incolumitatem, regnumque defenderet. Cumque rex ipse cum Ariarathe, fratre suo, & paternis amicis majoribus natu, ad Proconsulem in castra veniens, (ubi triduum quatriduumve præsentem eum fuisse, ex lib. 6. ad Attic. epistol. 2. intelligitur) de insidiis vitæ suæ structis conquereretur, & equitatum cohortesque de exercitu Romano ad suum præsidium postularet: Cicero amicos ejus hortatus est ut regis sui vitam, docti casu acerbissimo patris ejus, omni cura custodiaque defenderent; & ipsum Regem, ut in sua vita conservanda primum regnare disceret, à quibus perspexisset sibi insidias paratas, in eos uteretur jure regio; pœna afficeret quos necesse esset, reliquos metu liberaret. præsidio exercitus Romani ad eorum qui in culpa essent timorem potius, quam ad contentionem uteretur: fore autem, ut omnes, quando Senatusconsultum nôssent, se regi, si opus esset, præsidio esse futurum. De quo, in fine [2. *illius*] epistolæ ad Consules & Senatum scriptæ, ipsos eo studiosius fecisse certiores dicit Cicero: quod in rege Ariobarzane ea sibi signa videretur virtutis, ingenii, fidei, benevolentiæque erga ipsos perspexisse; ut non sine causa tantam curam in ejus illi salutem viderentur contulisse.

Mithram & Athenæum, ab Ariobarzane importunitate Athenaïdis exilio mulctatos, maxima apud regem authoritate gratiaque Cicero constituit. Cumque magnum bellum in Cappadocia concitaretur, si Sacerdos (Comanorum; quem majestate, imperio & potentia secundum à rege consensu gentis illius habitum fuisse, in libro de bello Alexandrino confirmat Hirtius) armis se, quod facturum putabatur, defenderet; adolescens & equitatu, & peditatu & pecunia paratus, & sociis, qui novari aliquid volebant: perfecit Cicero, ut è regno ille discederet; rexque sine tumultu, ac sine armis, omni authoritate aulæ communita, regnum cum dignitate obtineret. [*Ibid. epist. 4.*] quanquam idem alibi ita judicaverit: nihil illo regno spoliatius, nihil rege egentius. [*lib. 6. ad Attic. epist. 1.*]

Atque hoc modo servatum est Ariobarzanis cum ipso rege regnum. [*Cato, in epist. 5. lib. 15. ad familiar.*] & Cappadocia illi conciliata atque obediens facta, sine armis & multa cum gratia. [*Plutarch. in Cicerone.*] de quo, ad Atticum [*lib. 5. epist. 20.*] ita jactitat ipse Cicero. *Ariobarzanes opera mea vivit, regnat, ex senatus consilio & authoritate: & quia insidiatoribus ejus ἀοριστον me non modo adhibebam, præbuit regem regnumque servavi.*

Interea multorum litteris atque nuntiis cognovit Cicero, Cassium (absente adhuc à Syria Bibulo) Antiochiæ cum exercitu fuisse; magnas Parthorum copias & Arabum ad Antiochiam accessisse; magnumque eorum equitatum, qui in Ciliciam transisset, ab equitum quos ipse eo præmiserat turmis, & à cohorte prætoria, quæ erat Epiphaniæ præsidii causa, occidione occisum: Parthosque in Cyrrhestica, parte Syriæ proxima Ciliciæ, fuisse. Cum videret igitur à Cappadocia Parthorum copias aversas, non longe à finibus esse Ciliciæ; relictis Cybistris Cappadociæ, (ubi castra dies quinque habuerat) exercitum in Ciliciam duxit: atque in finibus Lycaoniæ & Cappadociæ, XIII. Kalend. Octobr. (Junii Juliani die 30) litteras tum à Tarcondimoto, tum ab Iamblicho Phylarcho Arabum, qui reipublicæ Romanæ amici habebantur, accepit; nuntiantes Pacorum cum permagno equitatu Parthico transisse Euphratem, & castra posuisse Tybæ: de quo ille ad Consules & Senatum statim scripsit. [*lib. 15. ad familiar. epist. 1, 2. & 4. cum lib. 5. ad Attic. epist. 18. & 20.*]

Rumore adventus Ciceronis & Cassio, qui Antiochiâ tenebatur, animus accessit, & Parthis timor injectus est. Recesserunt igitur illi ab Antiochiâ ante Bibuli adventum feliciter inde à Cassio rejecti: qui & cedentes ab opido insecutus, rem bene gessit. [*lib. 5. ad Attic. epist. 20. 21. & lib. 2. ad familiar. epist. 10.*] Quam historiam plenius ita enarrat Dio.

Quum Antiochiæ capiendæ spe Parthi essent dejecti, Cassio magnâ vi eos depellente, (ipsi autem ad oppugnationem locorum ineptissimi erant) Antigoniam contenderunt: cujus urbis suburbana quum essent arboribus consita, atque eo ipsi accedere neque auderent neque possent: arbores succidere, locumque sylva despoliare instituerunt, ut audacter tutoque urbem eâ aggredi possent. Cum nec hoc succederet, quia & magni laboris negotium erat, & tempus incassum terebatur, & Cassius palantes ab ipsis affligebat; aliò arma versuri, Antigonia discesserunt. Interea Cassius collocatis in via qua transituri erant insidiis, se iis cum paucis ostendit, atque ad insequendum pertraxit; tum suos circumjecit. [*Dio, lib. 40.*] ubi & magna authoritate Osaces dux Parthorum vulnus accepit, eoque interiit paucis post diebus. [*Cicero, lib. 5. ad Attic. epist. 20.*]

Apud Justinum, [*lib. 42. cap 4.*] non ita recte historia descripta legitur. *Pacorus missus ad persequendas Romani belli reliquias, magnis rebus in Syria gestis, in Parthiam patri suspectus*

revocatur:

revocatur: quo absente, exercitus Parthorum relictus in Syria, à Cassio Quæstore Crassi cum omnibus ducibus trucidatur.

C. Cassium quæstorem M. Crassi Parthos, qui in Syriam transcenderant, cæcidisse, *Livius*, [*lib.* 108.] transgressos in Syriam Parthos, felici rerum eventu, fugavisse ac fudisse, *Velleius*; [*lib.* 2. *cap.* 46.] contra Persas (ita enim Parthos vocat) in Syriam irrumpentes ter cum summa admiratione conflixisse, eosque trans Euphratem redactos vastavisse, *Sextus Rufus* in Breviario; singulari animo perditas res tanta virtute restituisse, ut Persas crebris præliis vinceret, narrat in libro 6. *Eutropius*. Quibus addantur & illa Orosii, [*lib.* 6. *cap.* 13.] de eodem Cassio. *Antiochum copiasque ejus ingentes prælio vicit & interfecit: Parthos quoque ab Orode in Syriam missos, jamque ingressos Antiochiam, bello expulit, ducemque eorum Osacen interfecit.* & Ciceronis, in Philippica undecima. *Magnas ille res gessit ante Bibuli summi viri adventum; cum Parthorum nobilissimos duces maximasque copias fudit, Syriamque immani Parthorum impetu liberavit.* Neque enim fidem meretur, quod in Historiæ Judaicæ, quæ Arabice edita secundi libri Maccabaici præfert titulum, capitulo 41. de Cassio adjectum habetur. *Pratergrediens Euphratem, expugnavit Persas, atque reduxit in Romanorum obedientiam. Reduxit quoque in eorum obedientiam viginti duos Reges quos subegerat* Pompeius: *& redegit in Romanorum obedientiam quicquid erat in regionibus Orientis.* Bellum autem Orientis cum viginti & duobus regibus gloriatum fuisse Pompeium, ex Orosio [*lib.* 6. *cap.* 6.] jam supra audivimus.

Pridie Kalendas Octobres (Quintilis Juliani die 11.) Senatui Romæ in æde Apollinis coacto placuit, in Ciliciam & in octo reliquas provincias sortitò deinceps mittendos esse Proprætores, qui Romæ prius Prætores, neque in provincia ante cum imperio fuerunt. [*lib.* 8. *ad familiar. epist.* 8.]

Cicero cum exercitu iter in Ciliciam per Tauri pylas faciens. III. Non. Octobr. (Quintilis Juliani die 16) Tarsum venit. [*lib.* 5. *ad Attic. epist.* 20.]

Nonis Octobrib. (Quintilis Juliani die 18.) eodem die in Senatu recitatæ sunt victrices Cassii litteræ, quibus per se scripsit confectum fuisse bellum Parthicum; & litteræ Ciceronis, tumultum Parthicum nuntiantes. Indeque Cassii litteris parum est creditum. [*lib.* 5. *ad Attic. epist.* 21.] Eodemque die, Tarso Cicero Amanum versus profectus est. [*lib.* 3. *ad familiar. epist.* 8.] qui mons ipsi cum Bibulo communis erat, Syriam à Cilicia aquarum divortiis dividens; hostium plenus sempiternorum. [*Ibid. lib.* 2. *epist.* 10. *& lib.* 5. *ad Attic. epist.* 20.]

Postridie ejus diei (Quintilis Juliani 19) castra habuit in campo Mopsuestiæ: unde Romam ad Appium Pulchrum (cui in Proconsulatu successerat) scripsit epistolam 8. lib. 3. ad familiar. in cujus fine leguntur ista. *De Parthis quod quæris, fuisse nullos puto. Arabes qui fuerunt, admisto Parthico ornatu, dicuntur omnes revertisse. Hostem esse in Syria negant ullum.* Nam quum ad Amanum Cicero pervenit, hostem ab Antiochia recessisse, & Bibulum Antiochiæ esse, cognovit indeque Dejotarum confestim jam ad ipsum venientem cum magno & firmo equitatu & peditatu, & cum omnibus suis copiis, certiorem fecit, non videri esse causam, cur abesset à regno: seque ad eum, si quid forte novi accidisset, statim litteras nuntiosque missurum esse. [*lib.* 15. *ad familiar. epist.* 4.]

Cum autem vehementer interesse utriusque provinciæ Cicero consideraret, pacare Amanum, & perpetuum hostem ex eo monte tollere; discedere se ab eo monte simulavit, & alias partes Ciliciæ petere. Cumque abesset ab Amano iter unius diei, & castra apud Epiphaniam fecisset; IV. Idus Octobris (Quintilis Juliani die 23) cum adveseraseeret, expedito exercitu ita noctu iter fecit, ut ad III. Idus Octobres, cum lucesceret, in Amanum ascenderet. [*Ibid.*]

Distributis igitur cohortibus & auxiliis, quum aliis ipse simul cum Quinto fratre legato, aliis C. Pomptinus legatus, reliquis M. Anneius & L. Tullius legati præessent; plerosque nec opinantes oppressit: multique occisi, alii capti, reliqui dissipati sunt. Fugerana (vel Erana potius) quæ fuit non vici instar sed urbis, quod erat Amani caput; itemque Sepyra & Cominoris (vel Commoris) acriter & diu repugnantes, Pomptino illam partem Amani tenente, ex antelucano tempore usque ad horam diei decimam, magna multitudine hostium occisa, captæ sunt. Castella munita sex improviso adventu capta sunt; complura incensa. His rebus ita gestis castra in radicibus Amani habuit Cicero apud Aras Alexandri, ad Issum: quo in loco Darius ab Alexandro est superatus. Ibi quatriduum in reliquiis ejus partis Amani montis quæ ad ipsius provinciam spectabat delendis, agrisque vastandis, consumpsit: & ob victoriam justam partam, Imperator ab exercitu appellatus est. Atque ita direpto & vastato Amano, die quinto Isso discessit. [*Ibid. cum lib.* 2. *epist.* 10. *& lib.* 5. *ad Attic. epist.* 20. *& Plutarcho, in Cicerone.*]

Interim Bibulus in Amanum veniens, laureolam in mustaceo & inanem Imperatoris appellationem ibi cœpit quærere. Sed fœdam plagam ille accepit. Cohortem enim primam totam perdidit, centurionemque primipili nobilem, sui generis Asinium Dentonem, & reliquos cohortis ejusdem; & Sext. Lucilium (T. Gavi Cœpionis, locupletis & splendidi hominis, filium) tribunum militum. [*lib* 5. *ad Attic. epist.* 20.]

Exercitum adduxit Cicero ad infestissimam Ciliciæ partem, quæ ab Eleuthero-cilibus incolebatur, feris hominibus, & acribus, & omnibus rebus ad defendendum paratis: qui cum ne

regibus

Anno Mundi | Anno Periodi Julianæ | Annoante æram Christia.

regibus quidem unquam paruissent, hoc tempore & fugitivos recipiebant, & Parthorum adventum acerrime expectabant. Horum opidum Pindenissum, in altissimo & munitissimo loco positum, 57 ante Saturnalia die (XII. Kalend. Novembr. sive Sextilis Juliani die 1) aggressus, vallo & fossa circumdedit, sex castellis castrisque maximis sepsit: aggere, vineis, turreque altissima, oppugnavit; multis sagittariis, & magna tormentorum copia hîc usus. quemadmodum, tum in epistola ad M. Cœlium Rufum Ædilem designatum, 25 obsidionis die (Sextilis Juliani 25) scripta; [*lib. 2. ad familiar. epist. 10.*] tum in litteris ad M. Catonem, [*lib. 15. epist. 4.*] & Pomponium Atticum, [*lib. 5. epist. 20.*] post urbem captam exaratis, ipse Cicero significat.

3954 *a.* Magno tandem labore atque apparatu, sine ulla molestia sumptuve sociorum, multis suorum sauciis, incolumi exercitu, negotium Cicero confecit: omnibusque partibus urbis disturbatis aut incensis ipso Saturnalium die (XIII Kalend. Januar. sive Septembris Juliani die 26.) Pindenissenses compulsi in potestatem ejus pervenerunt. Militibus, equis exceptis, reliquam prædam concessit. Mancipia tertio Saturnalium vænibant. A Tibarenis, qui Pindenissensibus finitimi pari erant scelere & audacia, obsides accepit. Hinc exercitum in hyberna dimisit: Quintumque fratrem negotio præposuit, ut in vicis aut captis aut male pacatis exercitus collocaretur. [*Ibid.*] Atque ita æstivis ipse confectis, Quintum fratrem hybernis, & Ciliciæ præfecit. [*lib. 5. ad Attic. epist. 21*] & ut æstivos menses rei militari, ita hybernos jurisdictioni dare instituit. [*Ibid. epist. 14.*]

P. Cornelius Lentulus Spinther ex Cilicia triumphum Romæ duxit: ut ex epist. ad Attic. lib. 5. epist. 21. (collat. cum lib. 1. ad familiar. epist. 9.) colligitur.

Orodis regis Parthorum filius in Cyrrhesticam Ciliciæ regionem venit: in qua & Parthi hyemarunt. [*lib. 5. ad Attic. epist 21. & lib. 6. epist. 1.*]

Q. Volusium certum hominem & mirifice abstinentem Cicero misit in Cyprum, ut ibi paucos dies esset: ne cives Romani pauci, qui illic negotiabantur, jus sibi dictum negarent, nam evocari ex insula Cyprios non licebat. [*lib. 5. ad Attic. epist. 21.*]

Cicero in Ciliciæ civitatibus magna admiratione exceptus, Nonis Januariis (sive Octobris Juliani die 13) Tarso in Asiam profectus est. Taurum igitur mense imperii sui sexto transgressus, quacunque iter fecit, nulla vi, nullo judicio, nulla contumelia, authoritate & cohortatione perfecit, ut & Græci & cives Romani, qui frumentum compresserant, magnum numerum populis pollicerentur, ad famem, in ea parte Asiæ tum grassantem (quum messis nulla fuisset) sublevandam. [*Ibid.*]

Dejotarus, cujus filio pacta erat Artavasdis (Armeniæ regis) filia, & cujus auxiliis magnis Cicero erat usus, Laodiceam ad eum cum Ciceronibus pueris venit: nunciavitque, Orodem cum omnibus Parthicis copiis prima æstate transiturum. [*lib. 5. ad Attic. epist. 20, 21. cum lib. 6. epist. 1.*]

Laodiceæ, ab Idibus Februariis (Novemb. Juliani die 19) ad Kalendas Maias (Februarii Juliani diem 26) forum egit Cicero diœcesium suarum Asiaticarum: ex Idib. Februar. Cybiraticum, & Apameense; ex Idib. Mart. Synnadense, Pamphylium. Multæ civitates ære alieno liberatæ, multæ valde levatæ sunt: omnes suis legibus & judiciis usæ, αὐτονομίαν adeptæ, revixerunt. [*Lib. 5. epist. 21. lib. 6. epist. 2.*]

b. Romæ Ciceroni, pro re in Cilicia præclare gesta, supplicationes à Senatu decretæ; L. Æmilio Paulo & C. Claudio Marcello Consulib. [*lib. 2. ad familiar. epist. 15. lib. 8. epist. 11. lib. 13. 5. 6, 13. & lib. 7 ad. Attic. epist. 1.*] | 4994 | 50

C. Cassius, qui M. Crassi Quæstor fuerat, post Parthicam victoriam è Syria discessurus, Ciceroni Laodiceæ adhuc commoranti M. Fabium commendavit. (*lib. 9. ad familiar. epist. 25. & lib. 15. epist. 14.*) Cui rescribens Cicero, cum pro magnitudine rerum quas gesserat, tum pro opportunitate temporis illi gratulatur, quod de provincia decedentem summa laus & summa gratia provinciæ prosecuta fuerit. Romamque ut properet monet: ubi, hac recenti victoria tanta, clarum adventum ipsius futurum pronunciat.

Cicero legatum suum M. Anneium, cujus prudentiam, virtutem & fidem in bello adversus Cilicas expertus fuerat ad controversiam quam cum Sardianis habebat profectum, Q. Thermo Asiæ Prætori commendavit: utque ante Kalendas Maias, quando in Ciliciam ire cogitabat, remitteretur rogavit. [*lib. 13. ad familiar. epist. 55. & 57.*]

P. Cornelius Dolabella, Tulliæ M. Ciceronis filiæ paulo post factus maritus, Appium Claudium Pulchrum, triumphum ob rem bello in Cilicia bene gestam Romæ petentem, majestatis atque ambitus reum fecit. Simulatque Dolabella accessit ad tribunal, Appius introiit in urbem, triumphique postulationem abjecit; ac demum Q. Hortensio & M. Bruto defendentibus, utriusque criminis absolutus est. [*lib 8. ad familiar. epist. 6. & 13. lib. 2. epist. 13, 16. lib. 3. epist. 10, 11, 12. lib. 6. ad Attic. epist 6. lib. de claris Oratorib.*]

M. Bibuli Syriæ proconsulis duos egregiæ indolis filios relicti à Gabinio in Ægypto equites interfecerunt. [*Cæsar, de bello Civil. lib. 3. Valer. Maxim. lib. 4. cap. 1.*] Eorum interfectores vinctos regina Cleopatra ad Bibulum misit; ut gravissimæ cladis ultionem arbitrio suo exigeret. At ille intactos è vestigio ad Cleopatram reduci jussit: dicendo, potestatem hujus vindictæ non suam, sed Senatus esse debere. [*Valer. ibid. Seneca ad Marciam.*]

Nonis Maii in Ciliciam proficisci cogitabat Cicero: [*lib. 2. ad familiar. epist. 13 & lib. 6. ad*

1. *Usser. Annal. p. post.*

Attic. epist. 2.] sed ante Nonas Junias (Aprilis Juliani diem 2.) Tarsum non venit. Ibi vero multa illum moverunt: magnum in Syria bellum; magna in Cilicia latrocinia. [*lib.* 6. *ad Attic. epist.* 4.]

Inde profectus, cum esset in castris ad fluvium Pyramum, Tarso Q. Servilius litteras ad eum misit Apii Claudii Pulchri, Romæ Nonis Aprilibus. (Juliani Februarii die primo.) scriptas; quibus se absolutum majestatis fuisse significabat. [*libro tertio ad familiarem epistolam* 11.]

Quum bello Parthico Syria arderet, & magnus Antiochiæ metus esset, & Bibulus in tanto mœrore suo (ob cædem filiorum) maximam curam belli sustineret: quamvis magna spes in Cicerone atque ipsius exercitu esset; dixisse tamen fertur Bibulus, quidvis se perpeti malle, quam videri eguisse illius auxilio. Cumque ad Thermum (Asiæ Prætorem) de Parthico bello scriberet, ad Ciceronem litteram nunquam misit; ad quem intelligebat ejus belli pertinere periculum. Legati tamen ejus litteras ad Ciceronem miserunt, ut subsidio veniret. [*lib.* 2. *ad familiar. epist.* 17. *& lib.* 6. *Attic. epist.* 5.]

Et infirmum quidem habebat Cicero exercitum; sed Galatarum, Pisidarum & Lyciorum auxilia bona. Officium vero suum esse putavit, exercitum habere quam proxime hostem, quoad provinciæ præesse per Senatusconsultum illi liceret. Cujus annuæ provinciæ cum prope adesset terminus: ipse cum Dejotaro convenit, ut in ejus castris rex esset cum suis copiis omnibus. *lib.* 6. *ad Attic. epist.* 1. *&* 5.] De quo, in Philippica XI, Cicero. *Fuimus imperatores ego & M. Bibulus in propinquis finitimisque provinciis: ab eo rege adjuti sumus & equitatu, & pedestribus copiis.*

c. Parthi M. Bibulum in obsidione habuerunt. [*Cæsar. de bello civil. lib.* 3.] qui se opido munitissimo & copiosissimo tamdiu tenuit, quamdiu in provincia Parthi fuerunt; [*Cic. lib.* 12. *ad familiar. epist.* 19.] & pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit, non extulit. [*lib.* 6. *ad Attic. epist.* 8. *& lib.* 7. *epist.* 2.]

At Parthi repente Bibulum semivivum reliquerunt: [*lib.* 7. *ad Attic. epist.* 2.] incredibili felicitate è tota Syria discedentes. *Ibid. lib.* 6. *epist.* 6. *lib.* 7. *epist.* 1. *& lib.* 2. *ad familiar. epist.* 17.] Bibulus enim Parthos contra se invicem concitavit; Ornodopante quodam satrapa, qui Orodi infensus erat, sibi adjuncto, persuasoque per internuntios, ut Pacorum regem constitueret, atque ejus auxilio Orodi bellum faceret. [*Dio lib.* 40.]

Bibulus in litteris quas ad Senatum de rebus à se gestis misit, quod Ciceroni cum illo erat commune sibi soli attribuit, quod Ciceronis erat proprium sibi adscripsit, quod vero ipsius erat solius id cum Cicerone communicavit: ut in epistola ad Salustium Quæstorem ipsius [*lib.* 2. *ad familiar. epist. lib.* 17.] Cicero conqueritur. Ubi & illud pusilli animi & ipsa malevolentia jejuni atque inanis in illis litteris notat; quod Ariobarzanem, quem Senatus per Ciceronem regem appellavit ipsique commendavit, iste non regem, sed regis Ariobarzanis filium appellaverit. Cumque ille, qui nihil præclare gesserat, adniteretur de triumpho; & Cicero, in cujus exercitu spem illius exercitus habuit, idem non assequi dedecus existimaret: etiam ipse, consulentibus amicis, de triumpho cogitare cœpit. [*lib.* 6. *ad Attic. epist.* 7, 8. *& lib.* 7. *epist.* 2]

Parthorum metu jam sublato, Cicero præsidia, quæ magna & firma Apameæ & allis locis paraverat, omnia deduxit. [*lib* 2 *ad familiar. epist.* 17]

Quum circa III. Kalend. Sextil. (Maii Juliani diem 26) annui muneris terminus instaret, & à decendente ex Senatusconsulto relinquendus esset qui præesset; Cicero provinciæ à metu Parthico jam liberæ C. Cœlium Caldum, Quæstorem (loco Cn. Volusii) nuper Roma ad se missum, nobilem quidem adolescentem sed minus gravem & continentem, præfecit. [*lib.* 2. *ad familiar. epist.* 15. *&* 19. *cum lib.* 6. *ad Attic.* 4. *&* 6.]

III Nonas Sextiles (Maii Juliani die 29.) jam imperio annuo terminato, ad Sidam Pamphyliæ navi accessit. [*lib.* 3. *ad familiar. epist.* 12] Inde Laodiceam, extremum provinciæ limitem, profectus est: ibique Messinium quæstorem suum expectare jussit, ut confectas rationes lege Julia apud duas civitates (Laodicensem & Apameensem) in provincia posset relinquere. [*lib.* 6. *ad Attic. epist.* 7. *cum lib.* 2. *ad familiar. epist.* 7. *& lib.* 2. 5. *epist.* 20.] De præda vero (ex Amano monte) nihil attigit ipse, sed illud totum, ut & ex annuo sumptu, qui ipsi decretus fuerat, ad mille sestertia (cohorte ejus ingemiscente, quæ omne illud distribui sibi oportere putabat) ærario reliquit: prædibus quoque publicæ omnis pecuniæ Laodiceæ quæsitis; ut & ipsi & populo caveretur sine vecturæ periculo. [*lib.* 7. *ad Attic. epist.* 1. *lib.* 2. *ad familiar. epist.* 17.]

M. Bibulo, acceptis ipsius litteris, suadente Catone, à Senatu amplissima 20 dierum supplicatio decreta est. [*lib.* 7 *ad Attic. epist.* 2. *&* 3.] Sed legiones quas Senatus decrevit in Syriam per Marium (qui ibi Salustio in Quæstoris munere erat successurus) mittendas, liberata jam à Parthorum metu provincia, detentæ sunt. [*lib.* 2. *ad famil. epist.* 17.] Factum vero fuerat Senatusconsultum, ut Bibulo ad bellum Parthicum legio una à Cn. Pompeio, altera à C. Cæsare, mitteretur. Pompeius ex iis quas tum secum habebat legionibus nullam dedit: sed qui huic negotio erant præfecti, eos jussit legionem, quam ipse Cæsari utendam prius dederat, à Cæsare petere. Cæsar, quum voluntate adversariorum se expoliari nemini dubium esset, Pompeio legionem remisit; atque ex suo numero, ut Senatusconsulto satisfieret, transdidit

Anno Periodi Iulianæ. Anno ante æram Christian.

alteram. Hæ igitur duæ legiones, ut in Parthos mittendæ, adornabantur, quum vero nullus earum ad id bellum usus esset, veritus Consul Marcellus ne Cæsari redderentur, in Italia retinuit & Pompeio tribuit. Quæ quorsum tenderent, licèt Cæsar satis animadverteret, tamen omnia patienda statuit: quòd non absurdum prætextum retinendarum suarum legionum, & aliarum copiarum contrahendarum hinc sibi oblatum cerneret. (*Cæsar, commentar. de bello civili, lib. 1. Hirtius, de bello Gallico, lib. 8. Plutarchus, in Pompeio, & Dio, sub. fin. lib. 40.*

d. Q. Thermo Prætori ex Asia decedenti suasit Cicero, ut nobilem adolescentem Quæstorem suum (C. Antonium: ut in Annal. tom. 3. pag. 431. ostendit Pighius) provinciæ præfectum relinqueret. (*lib. 2. ad familiar. epist. 18.*)

Cicero pecuniam omnem, quæ ad ipsum salvis legibus pervenerat, id est, sestertiûm XXII. millia, Ephesi apud publicanos deposuit. (*lib. 5. ad familiar. epist. 18.*) Ibique Etesiis ventis vehementissimè tardatus, Kalendis Octobribus (Quintilis Juliani die 25.) Epheso conscendit, (*lib. 6. ad Attic. epist. 8.*) & Rhodum appulit: (*Plutarch. in Cicerone.*) Ciceronum puerorum causa. (*lib. 6. ad Attic. epist. 7. cum lib. 2. ad familiar. epist. 17.*) Ibique de Q. Hortensii morte audivit. (*initio Bruti, sive, De claris oratorib.*)

Adversis ventis usus, pridie Idus Octobris (Sextilis Juliani die 7 Cicero Athenas venit. (*lib. 14. ad familiar. epist. 5. & lib. 6. ad Attic. epist 9.*)

Instantibus belli civilis inter Cæsarem & Pompeium motibus, Sol paulo post exortum, Sextilis Juliani die 21. eclipsim quinque ferè digitorum passus est: ad quam Petronii illud, de belli hujus prognosticis, referendum videatur.

namque ore cruento
Deformis Titan vultus caligine texit.
Civiles acies jam tum spirare putares.

M. Bibulus è Syria decessit, Veientone provinciæ præfecto: ut ad Atticum, in lib. 7. epist 3. V. Idus Decembris (sive Octobris Juliani die 1.) data, ostendit Cicero.

Kalendis Januariis (in Octobris Juliani diem 22. incidentibus) quibus C. Claudius Mar-
1955 cellus & L. Cornelius Consulatum inierunt, Senatusconsultum factum est, uti ante certam diem Cæsar exercitum dimittat; si non faciat, eum adversus Rempublicam facturum videri. Cui decreto quum frustra intercessissent tribuni plebis, M. Antonius & Q. Cassius; inter Cæsarem & Pompeium civilis belli factum est initium (*Cæsar, commentar. de bello civili lib. 1. Cicero, in Philippic. 2. Vellei. Patercul. lib. 2. cap. 49. Dio, lib. 41 init.*)

Pridie Nonas Januarias (Octobr. 25.) Cicero ad Urbem accessit: sicque ei obviam est proditum, ut nihil fieri potuerit honoratius. Sed incidit in ipsam flammam civilis discordiæ vel potiùs belli. (*l. 16. ad famil. epist. 11.* Urbem tamen intravit: Senatu frequente, inter has ipsas turbas, triumphum ipsi flagitante; quem Lentulus Consul, quo majus beneficium suum faceret, distulit. *ibid. cum l. 7. ad Attic. epist. 1.*) Et quum decerneret ei triumphum Senatus; malle se dixit, facta concordia, Cæsaris currum sequi (*Plutarch. in Cicerone.*) Verùm invalescens ea discordia, & ipsius & M. Bibuli triumphum non distulit tantùm, sed etiam omnino sustulit. *Vid. l. 9. ad Attic. epist. 2. & 6. & l. 11. epist. 6.*

VII. Idus Januarij (Octobris Juliani die 28.) Senatusconsultum præscriptum est; ut Consules, Prætores, Tribuni plebis, quique Proconsules tunc ad Urbem fuerant, (inter quos erat Cicero) operam darent, ne quid Respublica detrimenti caperet. Profugeruntque statim ex Urbe tribuni plebis (qui Senatus decreto interceserant) & sese ad Cæsarem contulerunt. (*Cæsar, Bell. civil. l. 1. Cicero, ad famil. l. 16 epist. 11. Dio, l. 41.*)

Proximis diebus habito Senatu extra Urbem, præsente Pompeio, provinciæ privatis decretæ sunt; duæ Consulares, reliquæ Prætoriæ. Scipio obvenit Syria. (*Cæsar. ut supr.*) Fuit hic Metellus Scipio: qui filiam Corneliam, Publii Crassi apud Parthos occisi viduam, Pompeio hoc anno (*ante biennium, quàm ille extingueretur*; ut in lib. 2 cap. 54. Velleius indicat) uxorem dederat, & cum eo in Consulatu collega anno abhinc tertio fuerat. (*Plut. in Pompeio. Dio, l. 40.*) In Ciliciæ verò provincia Ciceroni Sestium vel Sextium successisse, ex lib. 5. ad familiar. epist. 20. cum lib. 11. ad Attic. epist. 7. collata: & in Cyprum, deinceps ab ea separatam, cum jure prætorio primum Quæstorem missum fuisse Sextilium Rufum, ex lib 13. ad famil. epist. 48. colligitur. Tres quoque diœceses Asiaticas, Cibyraticam, Synnadensem & Apameensem) Ciliciæ provinciæ ademptas, novo Asiæ Proconsuli P. Servillio tributas fuisse; ex ejusdem libri epistola 67. colligit Sigonius. (*de antiquo jure provinciar. l. 1. cap. 11.*)

Eodem die, VIII. Kalend. Mart. (Juliani Decembris die 11.) quo Feralia celebrabantur, (ut in Gruteri inscriptionibus pag. 133. videre licet) Corfinio Cæsar post meridiem, & Canusio manè Pompeius Brundusium profectus est. (*l. 8. ad Attic. epist. 12. & l. 9. epist. 1.*) quum autumnus jam exiisset. (*Dio, lib. 41.*)

Brundusio Pompeius socerum Scipionem & Cneium filium ad parandam classem misit in Syriam. (*Plutarch in Pompeio.*) De quo Cicero, in libri 9. ad Atticum epist. 1. pridie Nonas Martias (Juliani Decembris die 23.) scripta: *Scipio vel in Syriam proficiscitur sorte, vel cum genero honestè vel Cæsarem fugit iratum.*

VII. Idus Mart. (Juliani Decembris 26.) Cæsar Brundusium venit, & ad murum castra posuit: ut ipse in epistolio ad Oppium & Cornelium Balbum scribit. [*l. 9. ad Attic epist. 16.*]

1. *Usser. Annal. p. post.*

XVI. Kalendas Aprileſ (ut in epiſtola 18. libri 9. ad Atticum habetur: non IV. Kalendas Martias: ut apud Lipſium legitur, in epiſtola 31. Centuriæ ad Germanos & Gallos) quo Liberalia celebrabantur, (ut ex Faſtis marmoreis liquet; *in Gruteri inſcript. pag.* CXXXIII. quæ in diem Januarii Juliani tunc incidebant, Pompeius Brunduſio, cum omnibus copiis quas habuerat, in Epirum profectus eſt. Quo ipſo Liberalium ſive Dionyſiorum die filii ipſius pugna Mundenſi in Hiſpania victi ſunt; poſt annos quatuor quàm pater ad bellum profectus fuiſſe dicitur. (*Plutarch in Cæſare.*) eodem videlicet die, quo Pompeius pater, relicta Italia, belli ſedem in Græcia conſtituit: non, quo *ab urbe bellum geſturus aufugit*; ut per errorem, ſcriptum eſt ab Oroſio (*lib. 6. c. 16.*)

Poſtero die Cæſar Brunduſium introiit; ibique concionatus, Romam inde contendit; ante Kalendas ad Urbem eſſe volens. (*lib. 9. ad Attic. epiſt. 18.*)

Inde Ariſtobulum in patriam Palæſtinam Cæſar dimiſit; ut contra Pompeium is aliquid moveret. (*Dio, lib. 41.*) Ariſtobulum vinculis ſolutum in Syriam eum miſiſſe refert Joſephus; additis duabus legionibus, quo faciliùs ordinaret provinciam: verùm ſpe ſua utrumque fuiſſe fruſtratum; veneno à Pompeianis Ariſtobulo ſublato, & à Cæſarianis funerato. (*Joſeph. lib. 1. Belli, cap. 7. & lib. 14 Antiq. cap. 13.*)

Alexander quoque Ariſtobuli filius, ſecundùm Pompeii litteras, Antiochiæ à Scipione ſecuri eſt percuſſus: accuſatione pro tribunali priùs habita ſuper his quæ in Romanos admiſerat. Ptolemæus verò Mennæus dynaſta Chalcidis, quæ ſita eſt in monte Libano, miſſo Philippione filio Aſcalonem ad uxorem Ariſtobuli, filium illius Antigonum & duas filias ad ſe accerſivit: quarum minoris Alexandræ captus amore Philippio, conjugio eam ſibi copulavit. (*Id. ibid.*)

Pompeius annuum ſpatium ad comparandas copias nactus (quod vacuum à bello, atque ab hoſte otioſum fuerat) magnam ex Aſia Cycladibuſque inſulis, Corcyra, Athenis, Ponto, Bithynia, Syria, Cilicia, Phœnice, & Ægypto claſſem coëgit; magnam locis omnibus ædificandam curavit: magnam imperatam Aſiæ, Syriæ, regibuſque omnibus, & dynaſtis, & tetrarchis, & liberis Achaiæ populis pecuniam exegit: magnam ſocietates earum provinciarum, quas ipſe obtinebat, ſibi numerare coëgit. (*Cæſar. Bell. civil. l. 3.*) Fertur ex Ægypto naves ſexaginta ei miſſas à regibus Cleopatra fratreque hujus etiam tunc puero. Habebat etiam auxilia ex Ionia, ſagittarios ex Creta, ex Ponto jaculatores, equites ex Galatia: Commageni miſſi ab Antiocho, Cilices & Cappadoces, & quidam ex minore Armenia, Pamphyli quoque & Piſidæ, ad eum venerunt. (*Appian. bell. civil. lib. 2 pag. 458. & 472.*)

M. Cato in Aſiam à Pompeio miſſus, ut cogentes illic navigia & milites adjuvaret, duxit ſecum ſororem Serviliam, atque natum ex ea Luculli filium. Ubi quum Rhodios benevolentia Pompeio adjunxiſſet; Servilia cum filio apud eos relicta, ad Pompeium reverſus eſt, egregiis pedeſtribus & navalibus viribus jam inſtructum. (*Plutarch. in Catone minore.*) Omneſque terras, omnia maria movere, reges barbaros incitare, gentes feras armatas in Italiam adducere cogitabat. (*Cicero, ad Attic. lib. 8. epiſt. 11.*)

Ipſum quoque Parthorum regem Orodem, etſi poſt Craſſorum cædem hoſtium in numero habitum, ad ſocietatem ſuam pertrahere Pompeius tentabat. Orodes, ſi Syria ſibi concederetur, auxilium promiſit: Syriam vero non adeptus, ſuppetias non tulit. (*Dio, lib. 41.*) Quamque alias Pompeianarum partium Parthi fuere: & propter amicitiam cum Pompeio bello Mithridatico junctam, & propter Craſſi necem, cujus filium in partibus Cæſaris eſſe audierant; quem ultorem patris victore Cæſare futurum non dubitabant. (*Juſtin. lib. 42. capite 4.*)

Magnam claſſem Alexandria, Colchis, Tyro, Sidone, Andro (vel Arado potiùs) Cypro, Pamphylia, Lycia, Rhodo, Chio, Byzantio, Leſbo, Smyrna, Mileto, Coo, comparatam ad intercludendos commeatus Italiæ, & ad occupandas frumentarias provincias, Pompeius adhibuit. (*Cic. ad Attic. lib. 9. epiſt. 11.*)

Præerat Ægyptiis navibus Pompeius filius; Aſiaticis D. Lælius & C. Triarius; Syriacis C. Caſſius; Rhodiis C. Marcellus cum C. Pomponio; Lyburnicæ atque Achaicæ claſſi Scribonius Libo & M. Octavius. Toti tamen officio maritimo M. Bibulus præpoſitus cuncta adminiſtrabat: ad hunc ſumma imperii reſpiciebat. (*Cæſar. bell. civil. lib. 3.*)

3956 a. Julius Cæſar Dictator creatus, poſt undecim dies, ſeipſo & P. Servilio Iſaurico Conſulibus declaratis, dictatura ſe abdicavit. (*Cæſar, initio lib. 3. Commentar. de Bello civili. Plutarch in Cæſar. & Appian. lib. 2. Bell. civil. pag. 457.*)

A prima hac Cæſaris dictatura Syro-macedones *Cæſarianorum temporum* (cujuſmodi epochæ in antiquo ſaxo, *Inſcript. Gruteri pag.* CCLXXXVII. 3. occurrit mentio) numerationem inſtituerunt, à Septembris Juliani die 24. (quo Solarem Macedonum annum cœpiſſe alibi oſtendimus) deductam. A quo die non Syro-macedones ſolùm, ſed etiam Imperatores Romani *Indictiones* ſuas, ſive quinorum denorum annorum circulum; & Antiocheni *æram* ſuam (quæ per 15. diviſa, Indictionem Imperatoriam ſemper exhibet) inchoarunt: licèt anni forma poſtea mutata, & Macedonicis menſibus ad Julianos conformatis, Antiocheni æræ ſuæ, & reliqui Orientales Indictionum initium ad novi ſui anni exordium retulerint, & à 24. die ad Kalendas Septembres traduxerint. Quidquid verò ſit de Indictionum origine (quam ad Conſtantiniana tempora communiter referunt:) Antiochenæ æræ caput à Septembri anni

Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christianam

Periodi Julianæ 4665. esse repetendum, extra omnem poni debet controversiam.

Exeunte anno quò Marcellus & Lentulus Consulatum gesserunt, Pompeius dux Romanorum constitutus, & Senatus qui in Epiro cum eo erat, regibus & populis bene de se merentibus honores impertierunt: ut in libro quinto Lucanus narrat.

——— pelagique potens Phœbeia donis
Exornata Rhodos, gelidique inculta juventus
Taygeti; famâ veteres laudantur Athenæ;
Massiliæque suæ donatur libera Phocis.
Tunc [a] *Sadalen fortemque Cotyn, fidumque per arma*
Dejotarum, & gelida dominum [b] *Rhasipolin ora*
Collaudant: Libyamque jubent auctore Senatu
Sceptra ferò parère Jubæ.

a *Sasalem* filium Cotis regis Thraciæ appellat Cæsar. (*lib.* 3. *Bell. civil.*)
b Rascipolim Macedonum ducem. (*Id. ibid.*)

Eodemque modo Ptolemæo puero Ægypti etiam regnum confirmatum tum fuisse adjecit. quò referenda & illa Pothini nutricii Ptolemæi de Pompeio verba, apud eundem, in libro 8.

——— quòd nobis sceptra Senatus
Te suadente dedit.

Circa brumale solstitium nuntios Cæsar ad exercitum dimisit, ut sibi ad Brundusium occurrerent: ipse Decembri mense Roma discessit, ne magistratus quidem sui respectu expectatis Kalendis ineuntis anni proximis. Ita Appianus, (*Bell. civil. lib.* 2 *pag.* 458.) existimans eandem anni Romani tum fuisse rationem, quæ suo ipsius tempore extitit: quum tamen Kalendæ illæ Januariæ, quibus secundum suum Consulatum Cæsar erat initurus, Juliani Octobris diei 11. respondent. Simili quoque errore Florus (*lib.* 4. *cap.* 2.) Cæsarem, *quamvis hyems media prohiberet tempestate, ad bellum navigasse* asserit: pariterque Plutarchus, in *Pompeio*, Brundusium Cæsarem venisse scribit, ἐν τροπαῖς ἤδη τοῦ χειμῶνος ὄντος, & in *Cæsare*, inde illum solvisse, χειμῶνος ἐν τροπαῖς ὄντος, ἰσημερίᾳ ἰανουαρίου μηνός, tempore brumalis solstitii, ineunte mense Januario; quem Athenienſium Posideoni respondere dicit. Et ipse quidem Cæsar, Commentariorum de bello civili libro tertio, *pridie Nonas Januar. naves, impositis legionibus septem, solvisse* se confirmat, & *postridie terram attigisse Ceraunior.* Sed non Julianus ille fuit Januarius, in quem Plutarchi tempore Posideon Atticus incurrebat, sed quem vitiosa anni Romani ratio tunc exhibebat; quum Nonæ illius (quibus ad Ceraunia Cæsar appulit) Juliani Octobris diei 15. respondent. *Et jam hyemem appropinquavisse*, indeque Pompeium *iter ex Macedonia in hyberna Apolloniam Dyrrhachiumque habuisse*, ipse Cæsar postea significat, neutiquam verò *brumam*, id est, hyemis ἀκμὴν tunc extitisse.

Frumenti verò vi maxima ex Thessalia, Asia, Ægypto, Creta, Cyrenis, reliquisque regionibus comparata, hyemare Pompeius Dyrrachio, Appollonia, omnibusque opidis maritimis constituerat, ut mare Cæsarem (licèt frustra) transire prohiberet. (*Cæsar. Bell. civil. lib.* 3.)

Syriæ præses Scipio, (Pompeii socer) detrimentis quibusdam circa montem Amanum acceptis, sese Imperatorem appellavit. Quo facto civitatibus tyranniſque magnas imperavit pecunias: item à publicanis suæ provinciæ debitam biennii pecuniam exegit, & ab eisdem insequentis anni mutuam præcepit; equitesque toti provinciæ imperavit. Quibus coactis, finitimis hostibus Parthis post se relectis, legiones equitesque ex Syria deduxit: cumque nonnullæ militum voces audirentur, sese contra hostes si ducerentur ituros, non contra civem & Consulem; deductis Pergamum atque in locupletissimas urbes in hyberna legionibus, maximas largitiones fecit, & confirmandorum militum causa diripiendas iis civitates dedit. (*Id. ibid.*)

Interim acerbissimè imperatæ pecuniæ tota provincia exigebantur. Multa præterea generatim ad avaritiam excogitabantur. In capita singula servorum ac liberorum tributum imponebatur. Columnaria, ostiaria, frumentum, milites, remiges, arma, tormenta, vecturæ imperabantur: cujus modò rei nomen reperiri poterat, hoc satis esse ad cogendas pecunias videbatur. Non solùm urbibus, sed penè vicis castelliſque singulis cum imperio præficiebantur: quibus quid acerbissime crudelissimeque fecerat, is & vir & civis optimus habebatur. Erat plena lictorum & imperiorum provincia, conferta præfectis atque exactoribus: qui, præter imperatas pecunias, suo etiam privato compendio serviebant: dictitabant enim se domo patriaque expulsos, omnibus necessariis egere rebus: ut honesta prescriptione rem turpissimam tegerent. Accedebant ad hæc gravissimæ usuræ (quod in bello plerumque accidere consuevit) universis imperatis pecuniis: quibus in rebus prolationem diei donationem esse dicebant. Itaque æs alienum provinciæ eo biennio multiplicatum est. Nec minùs ob eam causam civibus Romanis ejus provinciæ, sed in singulos conventus singulasque civitates certæ pecuniæ imperabantur: mutuasque illas ex Senatusconsulto exigi dictitabant. (*Ibid.*)

Ephesi præterea à fano Dianæ depositas antiquitùs pecunias Scipio tolli jubebat. Cùm verò in fanum ventum esset, adhibitis compluribus Senatorii ordinis quos advocaverat Scipio, litteræ ei redduntur à Pompeio, mare transisse cum legionibus Cæsarem; properaret ad se cum exercitu venire, omniaque posthaberet. His litteris acceptis, quos advocaverat dimittit: ipse iter in Macedoniam parare incipit; pauciſque post diebus est profectus. Hęc res Ephesiæ pecuniæ salutem attulit. (*Ibid.*)

Habebat interim Pompeius in exercitu suo, præter Romanas & Italicas legiones, & duas

quas ex Asia Lentulus Consul conscribendas curaverat, sagittarios ex Creta, Lacedæmone Ponto, Syria reliquisque civitatibus tria millia numero, funditorum cohortes sex, mercenarias duas, equites 7000. ex quibus equitibus, 600. Gallos Dejotarus adduxerat, 500. Ariobarzanes ex Cappadocia. 500. Gallos Germanosque; quos Alexandriæ Gabinius præsidii causa apud regem Ptolemæum reliquerat, Pompeius filius cum classe adduxerat 500. Tarcundarius, Castor & Donilaus ex Gallogræcia dederant: (horum alter una venerat, alter filium miserat:) 200. Commagenus Antiochus, cui magna præmia Pompeius tribuit, miserat; in quibus plerique erant hippotoxotæ. Cum Scipione verò ex Syria duæ expectabantur legiones (*Id. ibid.*)

b. Post Cæsaris adventum in Epirum, multi jam menses transierant, & hyems præcipitaverat neque Brundusio naves legionesque, in Italia relictæ, ad Cæsarem veniebant. Tum verò M Antonius & Fusius Calenus, nacti Austrum sibi faventem, naves solverunt; tresque veteranorum legiones & unam tironum, cum equitibus 800. ad Cæsarem adduxerunt. Quorum transitum cùm Q. Coponius, qui Dyrrachii classi Rhodiæ præerat, impedire conaretur, tempestas exorta naves Rhodias ita afflixit, ut ad unam constratæ omnes numero 16. elliderentur & naufragio interirent; & ex magno remigum propugnatorumque numero pars ad scopulos allisa interficeretur, pars à Cæsarianis distraheretur: quos omnes conservatos Cæsar domum remisit. (*Id. ibid.*) 4666 43

In Ægypto, Ptolemæus puer per suos propinquos atque amicos Cleopatram, sororem suam simul & conjugem, regno expulit. (*Cæsar, lib 3 Bell. civil. Liv lib. 111.*)

habens sub jure Pothini
Affectus enseisque suos:

ut apud Lucanum (*lib.* 10) Cleopatram hîc conquestam legimus. Nam ut per pueri familiares, mota seditione, ejectam eam fuisse narrat Strabo; ita Pothino speciatim apud Plutarchum in *Cæsare* tributum illud invenitur. *Erat* enim tum *in procuratione regni, propter ætatem pueri, nutricius ejus eunuchus, nomine Photinus*, (ut apud Cęsarem legitur) idem ille ipse, qui à Græcis scriptoribus Ποθεινὸς rectiore nomine est appellatus. Ita verò ejecta Cleopatra, cum sorore in Syriam secessit; (*Strabo, lib. 17 pag 796.*) exercitum ibi paratura (*Appian. Bell. civil. lib 2. pag. 480.*)

Pharnaces, Mithridatis regis Ponti filius & Bosphori Cimmerii rex, quum civile hoc bellum, quod diuturnum fore speraverat, inter Romanos coortum, & procul abesse Cæsarem audivisset, cupiditate totius paterni regni recuperandi impulsus, à Romanis defecit; &, Bosphori tutela Asandro credita, Colchidem nullo certamine, itemque omnem Armeniam, (cum Moschica regione, in qua Leucotheæ templum eum spoliavisse notat Strabo, lib 11. pag. 498.) Dejotaro absente, adhęc urbes aliquot Cappadociæ Pontique, quæ Bithyniæ jurisdictioni subjacebant, in suam potestatem redegit. (*Dio. lib* 42.) Sinope capta, Amisum quoque appetit. (*Appian. in Mithridatic pag.* 254.) Sed eam tum obtinere non potuit.

Pompeius uxorem suam Corneliam in Lesbum insulam clàm misit; ut Mitylenis, à bellicis tumultibus secura quiesceret. (*Lucan lib. 5. fin*) cum qua & privignum ejus Sextum, minorem Pompeii filium, eodem eum misisse, Plutarchus (*in Pompeio*) & Dio (*lib.* 42.) referunt: quem in castris tamen apud patrem mansisse, Lucanus narrat. (*lib. 6. fin*)

L. Hirtius (*al.* Hirrius) à Pompeio ad Parthos legatus missus (ut ex Cęsaris commentario 3. de bello civili intelligitur) ab Orode rege non modo suppetias non impetravit, sed etiam ab eo, jure gentium violato, in vincula conjectus est. (*Dio, lib* 42.) ob negatam nimirum illi Syriam: ut suprà, ex eodem Dione, (*lib.* 41.) dictum est.

c. Dyrrachii, per quatuor penè menses, Pompeium maximis operibus obsessum, ad extremum Pharsalico prælio Cæsar fudit. (*Sueton. in Iulio Cæsare. cap. 35.*)

Quo tempore in Thessaliam (ubi ad Palæopharsalum est pugnatum) Cæsar, & paucis post eum diebus Pompeius, venit; *segetem prope jam maturam fuisse*. ipse testis est Cæsar. (*Bell. civil. lib.* 3.) & instante pugna, prodiisse Cæsarianos, ἐπ' ἀποκομιδῇ Appianus, (*Bell. civil lib.* 2.) *ad segetem raptus* Lucanus (*lib.* 7.) confirmat. Eratque tum ἀκμὴ θέρους ἡ καῦμα πολὺ *adulta æstas & æstus plurimus*: si Plutarcho (*in M. Bruto*) credimus.

Eodem die quo Pharsalicum prælium est commissum, Antiochiæ in Syria tantus clamor exercitus, signorum sonus crepitusque armorum est exauditus, bis, ut in muros armata civitas discurreret. Hoc idem Ptolemaide accidit. Pergami à templi Bacchi adyto, quò præter sacerdos adire fas non erat, tympanorum cymbalorumque sonitus ortus, per totam urbem permeavit. Item Trallibus, in templo Victoriæ, ubi Cæsaris statuam consecraverant, palma viridis in tecto inter coagmenta lapidum ex pavimento extitisse ostendebatur. Syris quoque duo juvenes pugnæ hujus exitum annuntiantes, nusquam postea apparuisse dicebantur. (*Cæsar, Bell. civil. lib. 3. Iulius Obsequens de prodigiis. Plutarch. in Cæsare. Dio, lib.* 42.)

In Pompeii exercitu fuerunt omnes fermè nationes quoquot versus Orientem per circuitum mare accolunt; Thraces, Hellespontii, Bithyni, Phryges, Iones, Lydi, Pamphylii, Pisidæ, Paphlagones, Cilices, Syri, Phœnices, Hebræi, contiguique his Arabes, Cyprii, Rhodii, Cretenses, funditores, & insulani cęteri. Aderant & Reges dynastæque; Dejotarus tetrarcha Gallogrecorum, & Ariarathes rex Cappadocum. Armenios Citeuphratenos ducebat Taxiles; Transeuphratenos Megabates legatus Artapæ regis. Alii quoque minores

dynastæ

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ | Annoante æram Christi.

dynastæ adjutabant pro viribus. [*Appian. Bell. civil. lib. 2. pag. 472.*] Cumque illius exercitus majori parte ex Asianis constaret, nullumque belli usum habentibus, victus est. [*Dio, lib. 41.*] &, ut cecinit Petronius,

Ille tremor Ponti, sævi quoque terror Hydaspis,
Et piratarum scopulus; modo quem ter ovantem
Juppiter horruerat, quem fracto gurgite Pontus
Et veneratus erat submissa Bosphorus unda,
(Proh pudor!) Imperii deserto nomine fugit.

Cæsar, captis Pompeii scriniis, secretas litteras, quæ benevolentiam quorundam erga eum & animi acerbitatem adversus ipsum Cæsarem prodebant, neque legit neque descripsit, sed optima fide extemplo concremavit; ne quid gravius in quenquam statuere ex litteris cogeretur. [*Plin. lib. 7. cap. 25. Dio. lib. 41. fin.*] Idemque postea & regulis & populis qui auxilia Pompeio tulerant, imperata tantum pecunia, neque ullo alio supplicio imposito, veniam dedit. Nullam enim sibi aut certè exiguam cum iis intercessisse notitiam considerabat; quum Pompeii multa magnaque in eos constitissent merita: longeque plus laudis eis tribuebat, quam illis, qui quum à Pompeio beneficiis essent affecti, in periculo eundem destituissent. *Dio, ut supra.*]

Pompeius, castris relictis, Larissam paucis comitantibus, profugit. Urbem ipsam, quanquam invitantibus civibus, ingressus non est; ne se recepto, culpam Lariseæi sustinendam haberent: sed postquam eos ad victoris amicitiam accedere jussit, ipse rebus necessariis acceptis, ad mare progressus est. [*Dio, lib. 42.*]

C. Cassius, cum classe Syrorum & Phœnicum & Cilicum, in Siciliam venit: & Cæsarianis navibus incensis, postquam de prælio facto in Thessalia cognitum est, cum classe discessit. (*Id. ibid.*)

Classis Rhodia, cui C. Coponius imperio prætorio præfuerat, post cladem Pharsalicam Pompeianis desertis, domum rediit. (*Cicero de Divinat.*)

L. Lentulus (Crus) qui superiore anno Consul fuerat, & P. Lentulus (Spinther) consularis, cum aliis qui ex fuga Pompeium insecuti, ad Rhodi insulam venientes, opido ac portu non sunt recepti: missisque ad eos nunciis, ut ex iis locis discederent, contra voluntatem suam naves solvere jubebantur. [*Cæsar, Bell. civil. lib. 3.*]

Cæcilius Bassus, equestris ordinis vir Pompeianarum partium, Tyrum se recepit: ibique in eo loco, ubi mercatorum negotiationes exerceri solent, latitavit. [*Dio, lib. 47. & Libo, apud Appianum, lib. 3. Bell. civil. pag. 576.*]

M. Claudius Marcellus, Cæsarem metuens, Mitylenas concessit; ibique in studio bonarum artium beatissime vixit: (ut ex Bruto refert Seneca in consolatione ad Albinam: (frustra suadente Cicerone, ut inde Romam rediret, & à Cæsare veniam peteret. [*lib. 4. ad familiar epist. 7, & 8.*]

Ex fuga Pharsalica veniens Labienus, Pompeiani exercitus cladem nuntiavit Dyrrachii: ubi M. Cato cum 15 cohortibus & 300 triremibus relictus fuerat. Unde & ille & Cicero, & cum eis alii, subito perterriti metu, naves conscenderunt: & noctu ad opidum respicientes, flagrantes onerarias, quas incenderant milites, quia sequi noluerant, viderunt. Cato vero in Corcyram (insulam sub Epiro ad confine maris Ionii & Adriatici positam) ubi classis erat, cum iis quibus eadem sententia placebat, trajecit: ibique reliquos quosque qui ex prælio Pharsalico effugerant, aut alioquin eadem partes sequebantur, ad se accepit. Ex prælio L. Scipio Pompeii socer, Labienus, Afranius, & alii plurimi viri illustres venerunt. Paulo post Octavius etiam, qui Ionium mare tenens Caium Antonium ceperat, iis se adjunxit. Cnæus quoque Pompeius (senior Magni filius) qui classe Ægyptia circumvectus in Epirum incursiones fecerat, patre superato, quum Ægyptii domum avecti essent, Corcyram ipse concessit. Hujus factum C. Cassius quoque, qui Siciliam vexaverat, atque alii complures imitati, ad Catonem perfugerunt; quem virtute cæteris præstare animadvertebant. [*Cicero, lib. 1. de Divinat. Plutarch. in Catone minore Appian. bel. civil. lib. 2. pag. 482 Dio, lib. 42.*]

Ibi Cato Ciceroni, ut consulari prætorius, imperium deferebat. Quod cum Cicero (vir nihilminus, ut in libro III notavit Livius, quam ad bella natus) recusaret, militiamque subterfugeret, pene fuit interemptus: Pompeio adolescente ejusque amicis proditorem eum vocantibus, & gladios distringentibus. Sed obsistens Cato, vix illum cædi eripuit, & ex castris eduxit. [*Plutarch. in Catone, & Cicerone.*]

Classe deinde divisa inter amicos Pompeii præcipuos, Cassius in Pontum navigavit ad Pharnacem, exciturus eum contra Cæsarem; Scipio vero in Africam, fretus Varo & ejus copiis, Jubæque Mauri auxiliis [*Appian. Bell. civil. lib. 2. pag. 481.*]

Ipse Cato, Pompeium Magnum in Ægyptum vel Africam conjiciens elapsum, properansque ad illum conscendit cum omnibus suis, atque vela fecit: potestate tamen ante abeundi & remanendi facta illis qui non prompti erant ad sequendum. [*Plutarch. in Catone.*] Ejus navigationem in libro nono ita Lucanus depinxit.

Corcyræ secreta petit, ac mille carinis
Abstulit Emathiæ secum fragmenta ruinæ.
Quis ratibus tantis fugientia crederet æra
Agmina? quis pelagus victas arctasse carinas?

Dorida

Dorida tunc Malean, & apertam Tœnaron umbris,
Inde Cythera petit; Boreaque urgente carinas
Creta fugit: Dictæa legit, cedentibus undis,
Littora. tunc auſum claſsi præcludere portus
Impulit, ac ſævas meritum Phycunta rapinas
Sparſit.

Eſt autem Phycus regionis Cyrenaicæ promontorium, & opidum; quod ditipiendum militibus Catonem dediſſe, Poëta ſignificat. Sed ulteriore Catonis navigatione hic intermiſſa, ad Pompeii Magni & eum inſequentis Julii Cæſaris itinera convertendus eſt ſermo.

d. Cæſar Pharſali biduo moratus, ad celebrandam ſacrificiis victoriam reficiendumque feſſum prælio militem, tertia die Pompeium inſecutus eſt. [*Appian. Bell. civil. lib. 2. pag.* 482.] Omnibus enim rebus relictis, ad perſequendum ſibi Pompeium exiſtimavit, quaſcumque in partes ex fuga ſe recepiſſet; ne rurſus copias comparare alias, & bellum renovare poſſet: & quantum itineris equitatu efficere poterat, quotidie progrediebatur; legionemque unam minoribus itineribus ſubſequi juſſit. [*Cæſar. lib.* 3.]

Pompeius ad mare perveniens, ibi quod nocti ſupererat in tuguriolo piſcatorio quievit. Circa diluculum, navigium fluviatile conſcendit, acceptiſque omnibus qui liberæ conditionis erant, ſerviſque ad Cæſarem abſque timore ire juſſis, à terra receſſit. [*Plutarch. in Pompeio,*] de quo Lucanus, libro 8.

Littora contigerat, per quæ Peneïus amnis
Emathia jam clade rubens exibat in æquor.
Inde rates trepidum, ventis & fluctibus impar
Flumineis vix tuta vadis, evexit in altum.

Quum vero in hoc navigio terram ille legeret, navem conſpexit prægrandem onerariam, quæ vela factura erat. Nauclerum habebat ea Peticium civem Romanum: qui agnitum Pompeium ex cymba in navem ſuam recepit; una cum ambobus Lentulis (*Conſularibus*; quos Rhodo excluſos, ex Cæſare diximus) & Favonio (*Prætorio*; ex Velleio, *lib. 2. cap.* 53.) & aliis quos ille volebat omnibus. Mox regem Dejotarum (qui auſpiciis fide adhibita, quæ ſecunda ſibi facta fuiſſe credebat, ad Pompeium venerat; ut in libro primo de Divinatione Cicero indicat) videntes ex terra ad ipſos properantem, eum quoque accepere. [*Plutarch. in Pompeio.*]

Ibi Pompeius ad anchoram una nocte conſtitit: &, vocatis ad ſe Amphipoli hoſpitibus, & pecunia ad neceſſarios ſumptus corrogata, cognito Cæſaris adventu, ex eo loco diſceſsit. [*Cæſar, lib.* 3.]

Ita prævectus Amphipolim, paucis diebus ad littus Leſbi inſulæ applicuit. [*Cæſar, & Plutarch. ut ſupr. Dio, lib.* 42.]

Mitylenis ille uxorem ad mare accerſivit: multaque ibi ſimul ſunt conqueſti. Tum illa afferri ex opido res ſuas juſſit, evocavitque ancillas. Mitylenæis vero Pompeium ſalutantibus & invitantibus in opidum, abnuit; atque monuit illos victori ut parerent, bonoque eſſent animo: nam clementem & benignum Cæſarem eſſe. Tum ad Cratippum philoſophum converſus (ille enim ex urbe ad eum viſendum deſcenderat) conqueſtus eſt, & cum eo diſputavit nonnihil de providentia, aſſerente philoſopho, *διὰ τὴν κακοπολιτείαν, propter perverſam reipublicæ adminiſtrationem*, jam opus eſſe *monarchia*; & à Pompeio quærente. *Qui & quo ſigno credamus, ſi Cæſarem viciſſes, rectius is quam illum fortuna uſurum fuiſſe?* [*Plutarch.*]

Biduum tempeſtate ibi retentus, navibuſque aliis additis actuariis, res ſuas in quatuor triremes impoſuit, quæ à Rhodo & Tyro venerant; & cum conjuge atque amicis prope continentem Ciliciam uſque navigavit, portus ſequens ubi aquare & accipere poterat neceſſaria, [*Cæſar, lib.* 3. *cum Plutarcho, in Pomp. Appian. pag.* 479, 480. *& Dione, lib.* 42.]

His addantur, ex libro octavo, Lucani illa:

Sparſus ab Emathia fugit quicunque procella,
Aſſequitur Magnum: primuſque à littore Leſbi
Occurrit natus, procerum mox turba fidelis.
Nam neque dejecto fatis, acieque fugato
Abſtulerat Magno reges Fortuna miniſtros:
Terrarum dominos & ſceptra Eoa tenentes
Exul habet comites. jubet ire in devia mundi
Dejotarum, qui ſparſa ducis veſtigia legit.

Deinde expoſito mandato, quo ad Parthos auxilia rogaturus miſſus eſt Dejotarus, (quod ille tamen nunquam præſtitit) Pompeii deinceps navigationem Poëta ita narrat.

----dimiſſo in littore rege,
Ipſe per Icariæ ſcopulos, Epheſumque relinquens,
Et placidi Colophona maris, ſpumantia parva
Radit ſaxa Sami: ſpirat de littore Coo
Aura; Gnidon inde fugit, claramque relinquit
Sole Rhodon, magnoſque ſinus Telmeſsidos unda
Compenſat medio pelagi. Pamphylia puppi
Occurrit tellus: nec ſe committere muris

Anno Periodi Julianæ. Anno ante æram Christia.

Ausus adhuc ullis: te primum parva Phaselis
Magnus adit. nam te metui vetat incola rarus,
Exhaustaque domus populis; majorque carinæ
Quam tua turba fuit.

Primum oppidum Attaliam Pisidiæ iniit Pompeius. Ibi ei nonnullæ naves ex Cilicia occurrerunt, militesque contracti ad eum sunt, atque rursus 60 ordinis senatorii ad eum convenerunt. Ubi cum accepisset classem adhuc salvam esse, & Catonem magna vi militum ex fuga collecta in Africam trajecisse: quod ipse tam procul à classis subsidio prælium cum Cæsare conseruisset, sero illum pœnituit. [*Plutarch. in Pomp.*] Selinunte vero in Cilicia Pompeium cum Lentulo superioris anni Consule, & reliquis qui eum secuti fuerant Senatoribus, de tutissimo ad quem se reciperet loco consilium cepisse, in libro 8, Lucanus retulit.

Ex Cilicia in Cyprum Pompeius pervenit. [*Cæsar, lib. 3.*] ubi, qui Paphum prosecuti eum sunt, honorificam de M. Cicerone factam ab eo fuisse mentionem confirmant. [*Cicero, in Philippica 2.*] Hic cognovit consensu omnium Antiochensium, civiumque Romanorum qui illic negotiarentur, arcem Antiochiæ ante captam esse, excludendi sui causa; nunciosque dimissos ad eos qui se ex fuga in finitimas civitates recepisse dicerentur, ne Antiochiam adirent: id si fecissent, magno eorum capitis periculo futurum. Jamque de Cæsaris adventu fama ad civitates perferebatur. Quibus rebus cognitis Pompeius, depositio adeundæ Syriæ consilio, pecunia societatis sublata & à privatis quibusdam sumpta, & æris magno pondere ad militarem usum in nave impositio, duobusque millibus hominum armatis, partim quos ex familiis societatum delegerat, partim à negotiatoribus coëgerat, quosque ex suis quisque ad hanc rem idoneos existimabat) Pelusium navigavit. [*Cæsar, lib. 3.*]

Theophanes enim Lesbius & amicorum alii illi suaserant ut, aliis locis posthabitis, Ægyptum peteret, regionem non solum trium dierum itinere propinquam, sed opulentam & potentem (ubi auxilium à pupillo rege expectare posset: quum & patrem ipsius per Gabinium regno Pompeius restituisset; & non ingratus filius naves Pompeio contra Cæsarem auxiliares jam misisset. [*Vellei Patercul. lib. 2. cap. 53. Plutarch. in Pomp. Appian. pag. 480. Dio, lib. 42.*] Ut igitur ea sententia obtinuit; conscensa Seleucide triremi, ex Cypro Pompeius cum uxore solvit. Alii, pars in navibus longis, pars in onerariis, eum comitati sunt. [*Plutarch.*] ad quam navigationem spectat Lucani hoc in libro 8 carmen.

Hæc ubi deserit Pompeius littora, totos
Emensus Cypri scopulos quibus exit in austrum,
Inde maris vasti transfuso vertitur æstu:
Nec tenuit Casium nocturno lumine montem,
Infimaque Ægypti pugnaci littora velo
Vix tetigit, qua dividui pars maxima Nili
In vada decurrit Pelusia septimus amnis.

Cæsar, (ut ad res ab eo Pompeium persequente gestas revertamur) propter triremium inopiam modicis navigiis Hellespontum trajecit. Cui pontone quodam vecto, Cassius ad Pharnacem properans cum decem rostratis navibus in medio freto occurrit. Neque refugit tamen Cæsar, sed cominus tendens, ad deditionem adversarium hortatus est: qui horrenda Cæsaris felicitate attonitus, ratusque illum contra se navigare de industria, manus supplices è triremi tendens orabat veniam; moxque classem, 70. (si Appiano credimus) navibus constantem, ei dedidit. [*Suetonius in Julio Cæsar. cap. 63. Appianus pag. 482, 483. Dio. lib. 42.*]

Quum Asiam Cæsar attigisset, Cnidiis Theopompi qui fabulas collegit gratia libertatem concessit. [*Plutarch. in Cæsare*] Iones & Æolas, cæteraque nationes quæ minorem Asiam incolunt, per legatos veniam petentes recepit in gratiam. [*Appian. pag. 483.*] pecunia tantum eis imperata: quam alio tamen compensavit beneficio. Asiam enim à publicanis, qui eam acerbissime habuerant, liberavit; partemque vectigalium convenientem in tributi collationem convertit. [*Dio, lib. 42.*] cunctisque Asiam incolentibus remisit tertiam tributi partem. [*Plutarch. ut supr.*]

T. Ampius pecunias Epheso ex fano Dianæ tollere volens, Senatores omnes ex provincia vocavit; ut iis testibus summa pecuniæ uteretur. Sed interpellatus adventu Cæsaris profugit. Ita duobus temporibus Ephesiæ pecuniæ Cæsar auxilium tulit. [*Cæsar, lib 3.*]

Quum nemo dicere haberet quo intenderet fugam Pompeius, nihilque esset certi; aliquantulum itineris Cæsar solus cum M. Bruto (quem à Pompeianis partibus ad se reversum inter præcipuos amicos habuit) faciens, periclitatus est sententiam ejus: & quia ex certis rationibus collectis optimam videbatur de fuga Pompeii conjecturam facere, omissis aliis in Ægyptum contendere instituit. [*Plutarch. in M. Bruto.*] veritus ne is eo regno præoccupato vires recolligeret. [*Dio, lib. 42.*] Rhodum igitur trajecit; ac ne hic quidem expectato exercitu dum in unum conveniret, conscensis Cassianis & Rhodiis triremibus cum eis quas circa se habebat copiis, nemini aperiens quo cursum flexurus esset, sub vesperam solvit, jussis aliis gubernatoribus ignem prætorianæ sequi & signum ejus interdiu: suo vero jam longe à terra semotus mandavit ut Alexandriam versus tenderet. Atque ita die tertia per altum eo devecti sunt. [*Appian. pag. 483.*]

Lucanus libro nono, poëtice magis quam historice Cæsaris hoc iter explicans, ad Ilium &

1. *Visser. Annal. p. post.*

illi vicina loca diutius eum moratum narrat; indeque solventem, post noctem septimam ad Ægyptum perveniſſe.

Sic fatus, repetit claſſes, & tota ſecundis
Vela dedit Coris; aviduſque urgente procella
Iliacas penſare moras; Aſiamque potentem
Prævehitur, pelagoque Rhodon ſpumante relinquit.
Septima nox Zephyro nunquam laxante rudentes,
Oſtendit Phariis Ægyptia littora flammis:
Sed prius orta dies nocturnam lampada texit,
Quam tutas intraret aquas.

At nemo certius quam ipſe Cæſar rem totam aperuerit: in tertio de Bello Civili commentario ita de ſe ſcribens.

" Cæſar, paucos dies in Aſia moratus, cum audiſſet Pompeium Cypri viſum, conjectans " eum in Ægyptum iter habere, propter neceſſitudines regni reliquaſque ejus loci opportu- " nitates, cum legionibus, una quam ex Theſſalia ſe ſequi juſſerat, & altera quam ex Achaia " à Fuſio legato evocaverat, equitibuſque 800, & navibus longis Rhodiis 10 & Aſiaticis " paucis, Alexandriam pervenit. In his erant legionibus hominum 3200. reliqui, vulneribus " ex præliis & labore ac magnitudine itineris confecti, conſequi non potuerant. Sed Cæſar, " confiſus fama rerum geſtarum, infirmis auxiliis proficiſci non dubitaverat; atque omnem ſibi " locum tutum fore exiſtimabat.

Anni tempeſtatem quâ Pompeius ante Cæſarem Ægyptum attigerat, in 8 libro Lucanus ita deſcripſit.

Tempus erat, quo Libra pares examinat horas
Non uno plus æqua die; noctique rependit.
Lux minor hyberna verni ſolatia damni.

In fine nimirum Septembris, ut annus tunc quidem agebatur periiſſe Pompeium ille legerat; & ſub finem ejuſdem menſis in Juliano anno, qui ipſius tempore in uſu fuit, in Libram Solem ingredi ſolitum eſſe noverat: indeque, diverſa temporum ratione non conſiderata, circa autumnale æquinoctium ad Ægyptum perveniſſe Pompeium ſcripſit. Cum reverâ Sol tunc in Leonem ingredi cœperit, quando ſub ortum Caniculæ intumeſcere Nilus maximè incipiebat; non in Libram, quando intra ripas revocari idem fluvius ſolebat

Non longè à Peluſiaco Nili oſtio, circa montem Caſium, inter Ægypti & Arabiæ fines interpoſitum, , caſu eo tempore rex erat Ptolemæus, magnis copiis, cum ſorore Cleopatra gerens bellum, quam paucis ante menſibus regno expulerat: caſtraque Cleopatræ non longo ſpatio ab ejus caſtris diſtabant. [*Cæſar, lib. 3. cum Plutarcho in Pompeio. Appiano, pag. 480. & Dione, lib. 42.*] *Puerum ætate* hunc fuiſſe dicit Cæſar, *adulta ætate puerum* Hirtius, [*de bello Alexandr.*] μειρακίσκον *puerulum* Strabo, [*lib. 17. pag. 796.*] παῖδα ἔτι κομιδῆ *admodum puerum* Dio, [*lib. 42.*] *adoleſcentem* Oroſius, [*lib. 6. cap. 15.*] κομιδῆ νέον *admodum adoleſcentem* Plutarchus; [*in Pomp.*] *puero quam juveni propiorem* Velleius, [*lib. 2. cap. 53.*] XIII ad ſummum annos natum Appianus [*pag. 480* fuiſſe ſcribit.

Pompeius igitur, conſpecto in littore tanto exercitu, quia egredi in terram, niſi tuto ſibi id liceret, non audebat;

Comperit ut regem Caſſio ſe monte tenere,
Flexit iter (quemadmodum in octavo libro habet Lucanus: & ad regem aliquos de ſuis miſit, qui adventum ſuum ſupplicibus verbis illi nuntiarent; & ut, pro hoſpitio atque amicitia patris & beneficio in illum collato, Alexandria reciperetur, atque illius opibus in calamitate tegeretur, orarent. [*Cæſar, lib. 3. Plutarch. in Pomp. Appian. pag. 480 Dio, lib. 42.*] Sed qui ab eo miſſi erant, confecto legationis officio, liberius cum militibus regis colloqui cœperunt, eoſque hortari, ut ſuum officium Pompeio præſtarent, neve ejus fortunam deſpicerent. In hoc erant numero complures Pompeii milites quos ex ejus exercitu acceptos in Syria Gabinius Alexandriam tranſduxerat, belloque confecto apud Ptolemæum, patrem pueri, reliquerat. [*Cæſar, ut ſupra.*]

Ipſe rex puer nihil reſpondit. Sed amici ejus qui in procuratione erant regni, Ægyptius Achillas militiæ & pecuniarum curator eunuchus Pothinus, conſultare cœperunt de Pompeio: adhibito in conſilium, inter cubicularios alios, Theodoto vel Chio vel Samio mercenario quidem Rhetoricorum doctore, ſed qui apud regem, ut præceptor ejus, authoritatem habebat maximam. [*Liv. lib. 112. Plutarch. & Appian. ut ſupr.*]

In iſto conſeſſu, alii recipiendum, arcendum alii Ægypto Pompeium cenſebant. Theodotus vero, facundiam & declamandi oſtentans facultatem, utramque partem falli declaravit; unumque in præſentia expedire, ut receptum interficerent; adjiciens in peroratione, mortuum non mordere. [*Plutarch. in Pompeio, & in Bruto.*]

Ejus ſententiam ſecuti reliqui, ſive timore adducti, ut poſtea prædicabant, ne ſollicitato exercitu regio Pompeius Alexandriam Ægyptumque occuparet, ſive deſpecta ejus fortuna, ut plerumque in calamitate ex amicis inimici exiſtunt, iis qui erant à Pompeio miſſi palam liberaliter reſponderunt, eumque ad regem venire juſſerunt; ſed clam Achillam præfectum regium, ſingulari hominem audacia, & L. Septimium tribunum militum, qui in bello prædonum apud ipſum Pompeium ordinem duxerat, ad illum interficiendum miſerunt. [*Cæſar, lib. 3.*]

Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christian.

Hi cum Salvio altero centurione & tribus vel quatuor ministris navicula parvula conscensa, ad navem Pompeii provecti sunt. Interim exercitus tanquam in hospitis honorem secundùm littus totus instructus est in aciem; rege in medio versante, conspicuo veste purpureâ. Simul naves aliquot regiæ compleri conspiciebantur: ut nec elabi se, si mutarent consilium, viderent posse. Appropinquante navicula, prior assurrexit Septimius ac Latinè Pompeium imperatorem appellavit. Achillas verbis Græcis salute data, hortatus est eum ut in naviculam suam descenderet: nam & navem ipsius propter magnitudinem, quodque ibi vadosum esset mare, nec triremis ob brevia fabulosa patiens, ad terram adduci non posse; & cupere regem, ipsum quamprimum videre. Primores omnes eorum qui Pompeium comitabantur ad eum conscendentes, quique una cum eo navigabant omnes, monuerunt eum, dum extra telorum jactum essent, retrorsum ut in mare navem ageret: ipseque cum eis considerans instructam aciem, vilem ad se missam naviculam, non regem obvium, non purpuratorum aliquem multa suspicabatur. Cornelia nihilominus salutata, quæ exitum ejus jam ante deplorabat, duos centuriones, ex libertis unum Philippum, & servum Scynem nomine, ante se in naviculam jussit descendere. Porrigente deinde ei dexteram Achilla, ingressus est & ipse: quum priùs, ad uxorem & filium conversus, Sophoclis illa iambica pronunciasset,

Ἧται γὰρ ἀνὴρ τύραννον ἐμπορεύεται,
Κἂν τῷ δούλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ.
Nam cum tyranno si cui negotium est,
Fit servus ejus, liber etsi venerit.

Dein cunctis inter navigandum silentibus, aucta est ejus suspicio, tenensque in parvo libello conscriptam abs se Græcam orationem, qua uti apud Ptolemæum statuerat, eam cœpit legere. Postquam terræ appropinquatum est, Pompeium illi, ne cum Ptolemæo congressus, vel ab ipso rege, vel à Romanis, quos secum habebant, vel ab Ægyptiis (horum enim in ipsum magna erat benevolentia) incolumitati assereretur, veriti, antequam ad littus appellerent, interficere statuerunt. Cornelia cum amicis ex navi anxia speculabatur eventum: cœpitque Pompeius sustollere animos, quòd ad descensionem multos ex regiis cerneret honoris & recipiendi ejus gratia concurrentes. Sed dum Philippum manu ille prehenderet, quo surgeret commodiùs, Septimius à tergo eum trajecit, inde secundùm eum Salvius & mox Achillas enses in eum strinxerunt. Ille, cùm se neque defendendi sui neque effugiendi facultatem habere vidit, ambabus manibus facie mtoga intexit: nec quicquam indignum se locutus est nec fecit, tantùm suspirio edito patienter ictus excepit. [*Id. ibid. Plutarch. Appian. Dio.*]

Hoc procul viso, uxor amicique qui in navibus erant, magno cum ejulatu, ad littus usque exaudito, deos fœderum vindices sublatis in cœlum manibus implorarunt; anchorisque properè solutis, fugæ se mandaverunt. [*Plutarch. & Appian.*] Hi partim ab insequentibus Ægyptiis capti sunt, partim fuga sese eripuerunt. [*Dio.*] quum Tyrum priùs appulissent. A Tyriis enim in fuga eos fuisse receptos, Dio libro 42. indicat. Ex his qui evaserunt, Cornelia uxor & Sextus Pompeii filius in Cyprum refugerunt. [*Liv. l.* 112.] Cætera Pompeiana classis direpta est; omnibus qui in ea erant crudelissimè trucidatis: ibique & Pompeius Bithynicus (*cujus in Bruto, seu de claris Oratoribus, ut sui æqualis meminit Cicero*) occisus est. Lentulus verò vir consularis apud Pelusium interfectus est. [*Oros. lib. 6 cap.* 15.] L. Lentulus sc. (superioris anni Consul: quem comprehensum à Rege & in custodia necatum fuisse scribit Cæsar. [*Bell. civil. lib.* 3.] Eum unà cum Pompeio Cyprum petiisse, sed non ante posterum à funerato Pompeio diem ex Cypro in Ægyptum perveniisse, & paulo post egressum ex mari comprehensum & necatum fuisse, Plutarchus in *Pompeio* significat.

Caio Cesare & Publio Servilio Consulibus, jugulatus Pompeius est; duodesexagesimo ætatis anno (completo;) pridie natalem ipsius. [*Vellei. Patercul. lib.* 2. *c.* 53.] ea ipsa die, qua quondam de Mithridate & piratis triumphaverat. [*Dio, lib.* 42.] Per biduum autem triumphum illum eum duxisse, III. & pridie Kalend. Octobris, qui posterior dies natalis ejus fuit, ex Plinio, [*lib.* 7. *cap.* 26. & *lib.* 37. *cap.* 2.] suo loco ostendimus. Ut minùs accuratè Plutarchus undesexaginta annos vixisse Pompeium, & postridie Natalis sui fato functum fuisse scripserit; annum unum & dies duos vitæ illius adjiciens. Ultimus verò ille Septembris dies, qui Pompeio supremus fuit, hoc anno, uti vitiose tempora tum Romæ numerabantur, in Quintilis Juliani diem 25. juxta nostras rationes incidit.

Pompeii caput à Septimio (ut ait Lucanus) resectum, servatum est in adventum Cæsaris, expectatione maximi præmii: truncus verò è navicula nudus projectus, spectare cupientibus est relictus. Philippus ejus libertus, dum satiarunt oculos, remansit apud eum. Inde aqua marina abluit corpus, ac tunicula quadam sua involvit. Quum nihil aliud ad manum esset, circumspiciens littus reperit parvulæ naviculæ piscatoriæ marcidas quidem reliquias, sed quæ sufficerent ad rogum cadaveri nudo, nec eo integro. Has congerenti & componenti quidam jam gravi ætate civis Romanus assistens, qui prima stipendia juvenis sub Pompeio fecerat, funeris peragendi consortem se adjunxit. [*Plutarch. in Pomp.*] In littore quendam eum sepeliisse, aggesto exiguo tumulo, scribit Appianus; [*pag.* 481.] eique alium quempiam hanc inscriptionem addidisse.

1. *Usser. Annal. p. post.*

Τῷ ταῦτ᾽ βείδοιτ᾽ ἄτον ἀπάλοις ἐπλετο πύμβω.
Vix caperet tumulum, quæ parva recondit arena.

Apud Aurelium Victorem, (*de viris illustr. cap. 77.*) truncus Nilo jactatus, à Servio Codro rogo inustus humatusque fuisse legitur; inscribente sepulchro, HIC SITUS EST MAGNUS POMPEIUS. De quo & Lucanus, libro 8.

E latebris pavidus decurrit ad æquora Codrus.
Quæstor ab Idalio Cinyreæ littore Cypri
Infaustus Magni fuerat comes. ille per umbras
Ausus ferre gradum, victum pietate timorem
Compulit, ut mediis quæsitum corpus in undis
Duceret ad terram, traheretque ad littora Magnum.

In mari enim cadaver ejus rectiùs quærit Poëta, quàm Aurelius Victor in Nilo: quum non procul à Cassio monte Magnum Pompeium jugulatum & tumulatum fuisse, tum ex aliis, tum ex Strabone quoque [*lib. 16. pag. 760.*] & Plinio [*lib. 5. cap. 12.*] liqueat.

Hic magni Pompeii vitæ fuit exitus: qui inter Romanos habitus antea potentissimus, ut Agamemnon etiam cognominaretur, quòd mille navibus & ipse cum imperio præfuisset, tunc quasi unus de extremæ sortis Ægyptiis in navicula prope Ægyptum interiit. quumque omnes cives de gente Cassia ex oraculo quondam suspectos habuisset, à nemine Cassio insidiis petitus est, sed ad montem Cassium & cæsus est & tumulatus. [*Dio, lib. 42.*] Qui mons non longè à Judææ finibus situs est; quam ille primus Romanorum jugo subdiderat.

Qui cum Catone erant, in Cyrenem venientes, de Pompeii morte audiverunt. [*Dio, lib. 42.*] eò ex Cypro delata Cornelia cum privigno Sexto Pompeio: ut illa Lucani, in nono libro indicant.

Prima ratem Cypros spumantibus accipit undis:
Inde tenens pelagus, sed jam moderatior, Eurus
In Libycas egit sedes, & castra Catonis.

Addit deinde, Pompeii filium (seniorem, Cnæum) qui cum Catone fuerat, à fratre (juniore, Sexto) qui cum Cornelia erat, patris mortem ibi didicisse; Corneliam Pompeii exuvias in littore combussisse, ejusque exemplo reliquum exercitum accensis rogis eorum manibus qui in Pharsalia occubuerant parentasse, atque Catonem funebri oratione Pompeii memoriam celebrasse.

Hinc, variantibus sententiis, hi quibus spes veniam à Cæsare consequendi nulla supererat, Catoni adhæserunt: alii, quò quemque casus deferebat, discessione facta se contulerunt; alii recta ad Cæsarem profecti, impunitatem adepti sunt. [*Dio, lib. 42.*] Cornelia quoque, proposita impunitate, Romam postea incolumis rediit. [*Id. ibid.*] ibique in Albano mariti reliquias ad se delatas posuit. [*Lucan. l. 8. cum Plutarcho, in fine Pompeii.*

Catonis copię, præcipuè classiarii Cilices quorum dux erat Tarcho, discedere ab eo parantes, illius verbis moti redierunt ad officium. [*Lucan. l. 9.*]

Cyrenis Cato à civibus est admissus; quum paucis antè diebus portas claussissent Labieno. [*Plutarch. in Catone.*] Lucanus l. 9.

Proximus in muros & mœnia Cyrenarum
Est labor: excluſus nulla se vindicat ira;
Pœnaque de victis sola est, vicisse, Catoni.
Inde peti placuit Libyci contermina Mauris
Regna Jubæ.

quum Cyrenis intellexisset Cato, à rege Juba Scipionem Pompeii socerum fuisse receptum, & Appium Varum, cui data à Pompeio provincia Africa fuerat, illis se cum exercitu conjunxisse. [*Plutarch. ut supr.*]

Cæsar post tertium diem insecutus, (quantum ex libri 112. Liviani epitome colligi potest) Alexandriam advectus est, rege Ptolemæo circa montem Cassium adhuc hærente, [*Appian. pag 483.*] Ibi quum tumultuantes ob cædem Pompeii Alexandrinos reperisset, non autus statim in terram egredi, portu relicto subsitit aliquandiu: ut in libro 42. habet Dio. Et in lib. 9. Lucan.

——— ibi plena tumultu
Littora, & incerto turbatas murmure voces
Accipit: ac dubiis veritus se credere regnis
Abstinuit tellure rates.

Tum, cognita Pompeii morte, primùm è navi egrediens Cæsar, clamorem militum audiit, quos rex in opido præsidii causa reliquerat; & concursum ad se fieri vidit, quòd fasces anteferrentur. In hoc enim omnis multitudo majestatem regiam minui prædicabat. [*Cæsar, l. 3.*] Cujus rei, & in libro 42. Dio, & in libro 10. Lucanus ita meminit:

Sed fremitu vulgi fasces, & jura querentis
Inferri Romana suis, discordia sensit
Pectora, & ancipites animos.

Sine periculo tamen Alexandriam tumultuantem Cæsar intravit: [*Liv. l. 112.*] in regiam fugiendo se recipiens. Militibus autem ejus aliquibus arma adempta sunt: reliqui, dum omnes naves ad littus pervenirent, retro avecti sunt. [*Dio, l. 42.*]

Anno Periodi Julianæ. Anno ante æram Christian.

Cæsar, quum ei Theodotus caput Pompeii & annulum obtulisset, infensus est: annulumque accipiens, illachrymavit. [*Liv. l.* 112. *Plutarch. in Cæsare.*] Caput ab Achilla Ptolemæi satellite, Ægyptio velamine involutum, cum annulo Cæsari præsentatum fuisse; eumque, non continentem lachrymas, illud plurimis & pretiosissimis odoribus cremandum curavisse: apud Aurelium Victorem. [*de vir. illustr. cap.* 77.] legimus. Et de capite quidem per satellitem allato, ita Lucanus, libro 9.

——— ——— *dira satelles*
Colla gerit Magni, Phario velamine tecta.

De lachrymis verò; quas ille, ut & Dio, simulatione expressas fuisse vult:

Non primo Cæsar damnavit munera visu,
Avertitque oculos; vultus, dum crederet, hæsit:
Vique fidem vidit sceleris, tutumque putavit
Jam bonus esse socer, lachrymas non sponte cadentes
Effudit, gemitusque expressit pectore lato;
Non aliter manifesta putans abscondere mentis
Gaudia, quàm lachrymis.

Et de capitis funeratione, ita præcipientem Cæsarem inducit:

——— ——— *Vos condite busto*
Tanti colla ducis: sed non, ut crimina tantùm
Vestra tegat tellus, justo date thura sepulchro,
Et placate caput, cineresque in littore fusos
Colligite, atque unam sparsis date manibus urnam.

Caput autem in suburbio sepeliri jussit: sacellumq; ibi dedicavit Nemeseos. [*Appian pag.* 484.]

Atque ut affectum suum in Pompeium ampliùs declararet, amicos & familiares ejus, qui ea in regione palantes capti à rege fuerant, benignè accepit omnes, ac beneficiis sibi devinxit: Romamque ad amicos scripsit, eum ex victoria capere se maximum & jucundissimum fructum, quòd quotidie aliquos cives, qui oppugnaverant se, servaret. [*Plutarch. in Cæsare.*]

Cæsar, priusquam exercitus ejus ad ipsum appulisset, propter infrequentiam suorum dabat se otio; comiter excipiens obvios, & visendi causa urbem obambulando mirabatur ejus pulchritudinem, & sapientiæ professores plerosque stans audiebat: quod otium ei gratiam & bonam existimationem paravit apud Alexandrinum populum. [*Appian. Bell. civil. l.* 2. *pag.* 483. *fin. &* 484. *init.*] Templa illum invisisse, & antrum in quo Alexandri Magni corpus jacebat, ita Lucanus narrat, in libro 10.

——— ——— *vultu semper celante timorem,*
Intrepidus Superûm sedes, & templa vetusti
Numinis, antiquas Macedûm testantia vires
Circuit: & nullâ captus dulcedine rerum,
Non auro, cultuque deûm, non mœnibus urbis,
Effossum tumulis cupidè descendit in antrum.
Illic Pellæi proles vesana Philippi
Felix prædo jacet, terrarum vindice fato
Raptus.

Cn. Domitio Calvino Cæsar Asiam finitimasque provincias administrandas tradidit. [*Hirtius, in l. de Bello Alexandrino*] utque exercitus qui in Asia erant ad se recipiens, cum Pharnace rege bellum gereret jussit. [*Dio, l.* 42.] Quum verò crebras Alexandriæ continuis diebus ex concursu multitudinis concitationes fieri, complureseque milites omnibus urbis partibus interfici, Cæsar animadverteret; legiones sibi ex Asia afferri jussit, quas ex Pompeianis militibus confecerat. Ipse enim Etesiis necessario tenebatur; qui Alexandria navigantibus sunt adversissimi venti. [*Cæsar, l.* 3.] Aquilones enim isti sunt: qui sub finem Sextilis Juliani flare desinunt; ut tum in Gemini & Ptolemæi ephemeridibus, tum in Plinio [*lib.* 2. *cap.* 47.] & Columella [*lib.* 2. *de re rustic.*] videre licet. Unde error Lucani detegitur, qui autumnalis demum æquinoctii tempore Pompeium ad Ægyptum venisse in libro octavo tradidit: & laboriosum M. Catonis in Africa per deserta cum legionibus iter, (de quo, in libro 112. Livius) postquam Cyrenis de morte Pompeii audiit, ab illo susceptum, ad hyemem illud subsequentem in libro nono retulit.

Nam quum Cyrenis discedens classe Syrtes trajicere conatus, tempestate in Tritonidem paludem rejiceretur; Sexto Pompeio cum copiarum parte in cultioribus Africæ relicto, cum reliquo exercitu Catonem pedestri itinere, hyeme mare jam clauso, per deserta ad Jubam Mauritaniæ regem contendisse narrat. Sic enim ille:

His igitur depulsa locis, ejectaque classis
Syrtibus, haud ultrà Garamantidas attigit undas:
Sed duce Pompeio Libyes melioris in oris
Mansit: at impatiens virtus hærere Catonis
Audet in ignotas agmen committere gentes,
Armorum fidens, & terrâ cingere Syrtim.
Hæc eadem suadebat hyems, quæ clauserat æquor.

Quod ipsum Plutarchus etiam in Catonis Vita affirmat : χειμῶνος ὥρᾳ pedestre hoc iter susceptum ab eo fuisse scribens.

Ejus verò exercitus in regione Nasamonum, Syrtibus vicina, ventis arenam impellentibus, alibique vehemente siti & serpentum varii generis occurrentium multitudine, misere afflictus est. Et ad templum Jovis Ammonis perveniens Cato, suadente Labeone ut de rebus futuris oraculum consuleret, id facere recusavit. Ac tandem, duobus mensibus per arenosa Africæ deserta vagatus, Leptim pervenit, ibique hyemem exegit. [*Lucan. lib. 9.*] Qua exacta, ad Jubam milites adduxit; qui non multo minus decem millia erant. [*Plutarch. in Catone.*]

Cæsar (ut ad eum, Etesiis Alexandriæ detentum redeamus) in Ægypto cogendis pecuniis, dijudicandaque lite inter Ptolemæum & Cleopatram, tempus trahebat. (*Dio, lib. 42.*) Ex ingente enim pecuniæ summa quæ à Ptolemæo Auleta patre regis pueri ipsi debebatur, aliquam partem ad sustentandum exercitum tunc exigebat. (*Plutarch. in Cæsare.*) quam exactionem Ægyptii, multitudinis numinum præ aliis omnibus mortalibus superstitiosissimi cultores, eo molestiùs ferebant, quòd nec à sacris ipsorum Cæsar abstineret. (*Dio, lib. 42.*) quamquam & hic à tutoribus ille eludebatur, quo minùs pecuniam acciperet, templa sua astu spoliantibus; ut & regios thesauros vacuos esse ostenderent, & in invidiam Cæsaris populum concitarent. (*Oros. lib. 6. cap. 15.*) Ad quam augendam, Pothinus eunuchus, qui maxima erat authoritate præditus, propalam multa loquebatur faciebatque. Nam vitiosissimum & vetustissimum militibus metiebatur frumentum; addens, ferrent & acquiescerent, quòd vescerentur alienis. Sibi quoque ipsi ad cœnas vasis ligneis & figlinis jussit ministrari; aurea & argentea Cæsarem ferens omnia accepisse ad debiti solutionem. (*Plutarch ut supr.*)

Controversias verò regum ad populum Romanum & ad se, quòd esset Consul, Cæsar pertinere existimabat: atque eo magis officio suo convenire, quòd superiore ipsius Consulatu cum patre horum Ptolemæo, facta esset societas. Sibi igitur ostendit placere, regem Ptolemæum atque sororem ejus Cleopatram exercitus quos haberent dimittere; & de controversiis jure apud se potiùs, quàm inter se armis, disceptare. (*Cæsar, l. 3*)

Pompeii mors Romæ non est credita, nisi post eo missum ipsius annulum; in quo tria trophea erant insculpta (sive, ut Plutarchus vult, Leo ensem ferens.) Tum vero Romani honores in Cæsarem certatim effuderunt: potestate ei data, ut de Pompeianis arbitratu suo statueret. Ut ei belli pacisque jus in omnes homines esset; etsi neque ad populum de iis retulisset. Ut quinque continuis annis Consulatum gereret. Ut Dictator non ad semestre tantùm spatium, ut olim, sed in integrum annum diceretur. Ut tribunitiam potestatem per omnem vitam haberet, ipsis Tribunis assidendo, deque rebus agendis una cum ipsis statuendo: quod nulli unquam concessum fuerat. [*Dio, lib. 42.*]

His acceptis honoribus Cæsar, quamvis extra Italiam erat, statim Dictaturam iniit. [*Id. ibid.*] Ut rectè hinc principatum illius Josephus arcessiverit; tres annos cum dimidio illi assignans. [*lib. 14. Antiq. cap. 17.*] Atque in Syria, ut à prima Dictatura Antiocheni, ita à secunda hac Dictatura Laodiceni tempora Cæsariana dinumerasse videntur. Laodicem enim æram unico tantùm anno Antiochena posteriorem fuisse, Eusebius in Chronico ad annum secundum imperii Probi indicat.

3957 *a.* Regem, eosque quorum authoritate ille regebatur, Cæsarem tentavisse insidiis, author est Velleius Paterculus, [*lib. 2. cap. 54.*] Quod ipsum de Ptolemæo rege affirmat Suetonius, [*in Julio, cap. 35.*] & Eutropius; [*lib. 6.*] & de Pothino eunucho, Plutarchus. Ob quas clam illi structas insidias, corporis sui tuendi causa in conviviis pernoctare eum cœpisse ferunt. Cumque Pothinus diceret ei, in præsentia ut abiret & magnis negotiis insisteret, posteaque cum gratia reverteretur: responso dato, minimè se Ægyptiorum consilium requirere, Cleopatram clam ex agro accersiit. [*Plutarch. in Cæs.*]

Nam Cleopatra, quum hactenus per alios causam suam contra fratrem apud Cæsarem egisset, simulatque naturam ejus cognovit, quòd mulierum amoribus quàm maximè esset obnoxius: per internuntios Cæsari questa fuerat, se prodi ab inimicis, cupereque ipsam per se apud eum litem suam prosequi. [*Dio. lib. 42.*] Quo jam impetrato, unum illa secum trahens ex amicis Siculum Apollodorum, exiguo acatio conscenso primis tenebris applicuit ad regiam. Et quum nulla alia ratione posset latere, culcitra involuta protendit se in longum: Apollodorus verò constrictam loro culcitram per portam ad Cæsarem intulit. (*Plutarch.*) Ejus ad Cæsarem adventum ita in libro 10. Lucanus enarrat.

Jam Peluſiaco veniens è gurgite Nili,
Rex puer, imbellis populi ſedaverat iras
Obſide quo pacis Pellæâ tutus in aulâ
Cæſar erat: cùm ſe parvâ Cleopatra biremi,
Corrupto cuſtode Phari laxare catenas,
Intulit Emathis ignaro Cæſare tectis;
Dedecus Ægypti, Latio feralis Erinnys,
Romano non caſta malo.

Cleopatra affusa Cæsaris genibus, partem regni reposcebat. Aderat puellæ forma, & quæ duplicaretur ex illo, quod talis passa videbatur injuriam: odiumque ipsius regis, qui Pompeji cædem partium fato non Cæsari dederat, haud dubiè idem in ipsum ausurus, si expedisset.

(*Florus*

Anno Mundi.

Anno Periodi Julianæ.

Annoante æram Christia.

[*Florus, lib. 4. cap. 2.*] Ubi vero Cæsar Cleopatram vidit, loquentemque nonnihil audivit, ita confestim mancipium ejus factus est; ut statim sub auroram Ptolemæum accersierit, pacificationemque tentaverit: Cleopatræ, cujus ante judex esse voluerat, tunc advocatum agens. Quæ res, quodque improviso suam sororem intus esse videbat, ita pueri animum ira inflammavit; ut prosiliens ad populum, proditum se clamaret, ac denique diadema capite detractum abjiceret. [*Dio, lib. 42.*]

Magno inde tumultu coorto, Ptolemæum Cæsariani milites intro abripuerunt, Ægyptii autem commoti sunt: ac, nisi Cæsar metu perculsus ad eos prodiisset, deque loco tuto omnia se quæ vellent facturum promisisset; ipso primo impetu regiam, quam terra marique jam invadebant, occupassent. neque enim Romanis, qui se apud amicos versari credebant, ullæ ad resistendum aderant vires. [*Dio, ibid.*]

Posthæc Cæsar in concionem cum Ptolemæo & Cleopatra progressus, patris eorum testamentum de scripto recitavit: quo præcipiebatur, ut more majorum apud Ægyptios, inter se quidem illi matrimonio jungerentur, regnumque tenerent; sed ita tamen, ut sub tutela populi Romani essent. His addebat Cæsar suum esse, qui Dictaturam gereret omnemque populi potestatem obtineret, ut & liberos curaret & patris voluntatem exequeretur. Ptolemæo igitur & Cleopatræ regnum Ægypti dedit: Arsinoæ autem Ptolemæoque juniori, germanis horum, Cyprum largitus est. In eum enim tunc terrorem venerat, ut his quoque de suo aliquid concederet, nedum ipse ex rebus Ægypti quicquam adspiceretur. Atque ad hunc modum is tumultus tunc sedatus fuit. [*Id. ibid. cum Cæsare, lib. 3. Liv. lib. 112. & Plutarcho, in Cæsare.*]

Ad Cn. Domitium Calvinum, Cæsaris in Asia legatum, rex Dejotarus veniens oravit, ne Armeniam minorem, regnum suum, neve Cappadociam, regnum Ariobarzanis, possideri vastarique pateretur à Pharnace: quo malo nisi liberarentur, imperata sibi facere, pecuniamque promissam Cæsari non posse se persolvere. Domitius nuncios confestim ad Pharnacem misit, Armenia Cappadociaque ut decederet. Quam denunciationem cum majorem vim habituram existimaret, si propius eas regiones cum exercitu accessisset; ad legiones profectus, ex tribus quas habebat, unam XXXVI secum ipse duxit, duas reliquas in Ægyptum ad Cæsarem misit, litteris ejus evocatas. Legioni XXXVI duas alias adjunxit Domitius à Dejotaro acceptas, quas ille disciplina atque armatura Romana complures constitutas habebat, equitesque centum; totidemque ab Ariobarzane sumpsit. Misit quoque P. Sextium ad C. Plætorium Quæstorem; ut legionem adduceret, quæ ex tumultuariis militibus in Ponto confecta erat: Quintumque Patiscum in Ciliciam, ad auxilia accersenda. Quæ copiæ celeriter omnes jussu Domitii Comana convenerunt. [*Hirtius de bello Alexandrino.*]

Interim legati responsum à Pharnace referunt: Cappadocia se discessisse, Armeniam minorem recepisse, quam paterno nomine jure obtinere deberet; denique ejus regni causa integra Cæsari servaretur, paratum enim se facere quod is statuisset. Cappadocia vero ille idcirco discessit, quod facilius Armeniam defendere posset subjectam suo regno, quam Cappadociam longius remotam. Quod cum Domitius animadvertisset, perseverare cœpit ut eo quoque regno decederet: neque enim aliud jus esse Cappadociæ, atque Armeniæ; neque juste eum postulare ut in Cæsaris adventum res integra differretur, id enim esse integrum, quod ita esset ut fuisset. His responsis datis, cum supradictis copiis profectus est in Armeniam. Complures interim legationes Pharnaces ad Domitium misit quæ de pace agerent, regiaque munera ei ferrent: quæ constanter omnia aspernabatur Domitius; nec sibi quidquam antiquius, dignitatem populi Romani & regna sociorum recuperare, legatis respondebat. [*Id. ibid.*]

Cæsare bellum Alexandrinum gerente, regem Dejotarum illius utilitatibus paruisse, & exercitum Cn. Domitii suis tectis & copiis sustentavisse, in Oratione pro eo habita confirmat Cicero.

In Ægypto Pothinus eunuchus, cui regiarum pecuniarum totiusque regni procuratio commissa fuerat, veritus ne ob priorem Ægyptiorum seditionem, quam ipse præcipuè concitaverat, ad supplicium deposceretur; novi & difficilis belli author extitit. Is primum inter suos questus, regem ad dicendam causam evocari, reliquis deinde, quos ad partes suas pertrahere volebat, suspicionem injecit, Cæsarem quidem componendæ turbæ causa regnum utriusque simul dedisse, sed progressu temporis soli Cleopatræ id attributurum. Achillam vero, copiarum omnium præfectum, qui etiamnum apud Pelusium morabatur, incitatum suis, & regis inflatum pollicitationibus, per litteras & nuncios movit, ut exercitum regium equitatumque omnem à Pelusio clam Alexandriam adduceret. [*Cæsar, Bell. civil. lib. 3. Dio, lib. 42.*]

Cæsaris copiæ nequaquam erant tantæ, ut eis extra oppidum, si esset dimicandum, confideret: relinquebatur, ut se suis locis opido teneret, consiliumque Achillæ cognosceret. Milites tamen omnes in armis esse jussit: Regemque hortatus est, ut ex suis necessariis, quos habebat maximæ authoritatis, legatos ad Achillam mitteret; & quid esset suæ voluntatis, ostenderet. A quo missi Dioscorides & Serapion, qui ambo legati Romæ fuerant, magnamque apud patrem Ptolemæum authoritatem habuerant, ad Achillam pervenerunt. Quos ille, cum in conspectum ejus veniissent, priusquam audiret aut cujus rei causa missi essent cognosceret, corripi atque interfici jussit. Quorum alter accepto vulnere occupatus, per suos pro occiso sublatus; alter interfectus est. Quo facto, regem ut in sua potestate haberet, Cæsar effecit: magnam regium nomen apud suos authoritatem habere existimans, & ut potius privato paucorum & la-

tronum

tronum consilio, quam regio, susceptum bellum videretur. [*Cæsar, ibid.*]

Erant cum Achilla copiæ, ut neque numero, neque genere hominum, neque usu rei militaris contemnendæ viderentur. Millia enim viginti in armis habebat. Hæ constabant ex Gabinianis militibus: qui jam in consuetudinem Alexandrinæ vitæ atque licentiæ venerant, & nomen disciplinamque populi Romani dedidicerant. Huc accedebant collecti ex prædonibus latronibusque Syriæ Ciliciæque provinciæ, finitimarumque regionum. Multi præterea capitis damnati exulesque convenerant; fugitivisque omnibus Romanis certus erat Alexandriæ receptus certaque vitæ conditio, ut, dato nomine, militum essent numero: quorum si quis à domino comprehenderetur, concursu militum eripiebatur; qui vim suorum, quod in simili culpa versabantur, ipsi pro suo periculo defendebant. Hi regum amicos ad mortem deposcere, hi bona locupletum diripere, stipendii augendi causa, Regis domum obsidere, regno expellere alios, alios accersere, vetere quodam Alexandrini exercitus instituto consueverant. Erant præterea equitum millia duo, qui inveteraverant compluribus Alexandriæ bellis. [*Id. idid.*]

His copiis fidens Achillas, paucitatemque militum Cæsaris despiciens, occupata Alexandria, primo impetu domum Cæsaris irrumpere conatus est. Sed Cæsar, dispositis per vias cohortibus, impetum ejus sustinuit. Eodemque tempore pugnatum est ad portum: ac longe maximam ea res attulit dimicationem. Simul enim, deductis copiis, pluribus viis pugnabatur: & magna multitudine naves longas occupare hostes conabantur. Harum erant auxilio quinquaginta missæ ad Pompeium: quæ prælio in Thessalia facto, domum redierant. Illæ triremes omnes & quinqueremes erant, aptæ instructæque omnibus rebus ad navigandum. Præter has, XXII erant, quæ præsidii causa Alexandriæ esse consueverant, constratæ (vel rostratæ omnes Quas si hostes occupassent, classe Cæsaris erepta, portum ac mare totum in sua potestate haberent; commeatuque & auxiliis Cæsarem prohiberent. Itaque tanta est contentione actum, quanta agi debuit; cum ille celerem in ea re victoriam, hi salutem suam consistere viderent. Sed rem obtinuit Cæsar: omnesque eas naves, & reliquas quæ erant in navalibus, incendit; quod tam late tueri tam parva manu non poterat. [*Id. ibid.*]

——nec puppibus ignis
Incubuit solis: sed quæ vicina fuere
Tecta mari longis rapuere vaporibus ignem.
Et eladem fovere Noti; percussaque flamma
Turbine, non alio motu per tecta cucurrit,
Quam solet ætherio lampas decurrere sulco,
Materiaque carens, atque ardens aëre solo:

ut in libro 10 Lucanus cecinit.

Ea flamma cum partem urbis invasisset, quadringenta millia librorum proximis forte ædibus condita exussit: singulare monimentum studii curæque majorum, qui tot tantaque illustrium ingeniorum opera congesserant. [*Oros. lib. 6. cap. 15.*] Elegantiæ Regum curæque egregium id opus fuisse, dixit hic Livius: ut est apud Senecam, in lib. de Tranquillitate animi, cap. 9. ubi & idem numerus 400 millium librorum Alexandriæ arsisse legitur. Millia tamen 700 A. Gellius, [*lib. 6. cap. 17.*] & ex *monimentorum veterum concinente* (ut ille loquitur) *fide*, Ammianus Marcellinus [*lib. 22.*] conflagtasse refert: & quidem cum in fine Alexandrini belli à militibus postea civitas diriperetur. Verum in ipso belli hujus initio, ex navalibus depascente incendio, magnam Bibliothecam deflagravisse, [*Plutarchus in Cæsare*;] & cum navali penum quoque frumentarium, Bibliothecamque incensa fuisse, in libro 42 confirmat Dio.

A classis incendio Cæsar confestim ad Pharum insulam (quæ angusto aggere 900 passuum longitudinis & ponte urbi conjuncta, portum efficit) hostibus in pugna occupatis, milites suos navibus exposuit, atque ibi in præsidium collocavit. Quare effectum est, uti tuto frumentum auxiliaque navibus ad eum supportari possent. [*Cæsar, lib. 3.*] Unde Lucanus, lib. 10. de capta ab eo Pharo agens:

Illa duci geminos bellorum præstitit usus.
Abstulit excursus & fauces æquoris hosti:
Cæsaris auxiliis aditus & libera ponti
Ostia permisit.

Reliquis oppidi partibus sic est pugnatum, ut æquo prælio discederetur; neutris propter locorum angustias loco pulsis, pauciscque utrimque interfectis. Cæsar loca maxime necessaria complexus, noctu præmuniit. In eo tractu opidi pars erat regiæ exigua, in quam ipse habitandi causa initio erat inductus, & theatrum conjunctum domui, quod arcis tenebat locum, aditumque habebat ad portum & ad reliqua navalia. Has munitiones insequentibus auxit diebus; ut pro muro objectas haberet, neu pugnare invitus cogeretur. [*Cæsar lib. 3.*]

Quum Ægyptii, metuentes ne Cæsar navali certamine jam victor urbis portum occuparet, introitum ejus, parvo relicto spatio, aggere injecto obstruxissent: ipse illud quoque spatium, onerariis navibus lapidum plenis eo demersis obturavit; omnemque è portu exeundi facultatem navibus hostium intercluſit. Unde effectum est, ut minori negotio res necessarias, aquamque (nam aquationem Achillas, interclusis aquæductis, ei ademerat) petere posset. [*Dio lib. 42.*]

Anno Periodi Julianæ.

Annoan-te æram Christia.

Misit Cæsar circum omnes propinquas regiones, atque inde auxilia evocavit. [*Cæsar, lib.3.*] Rhodo atque ex Syria Ciliciaque omnem classem accersit: ex Creta sagittarios, equites ab rege Nabatæorum Malco evocavit; tormenta undique conquiri, & frumentum mitti, auxiliaque adduci jussit. [*A. Hirtius, de bello Alexandrino.*] Domitium Calvinum per litteras de magno suo periculo edocuit; flagitavitque ab eo, ut quamprimum sibi subsidia mitteret, propiusque ipse Alexandriam per Syriam accederet. [*Id. ibid.*] Mithridates vero Pergamenus, magnæ nobilitatis domi scientiæque in bello & virtutis, fidei dignitatisque in amicitia Cæsaris, in Syriam Ciliciamque est missus, ad auxilia accersenda. [*Id. ibid. cum Josepho, lib.14. cap.14. & Dione, lib.42.*]

Interim Ganymedes eunuchus Arsinoën negligentius custoditam furtim ad Ægyptios traduxit: eaque illi regina constituta, jam eo majori studio bello incubuerunt, quod ducem ex Ptolemæorum prosapia nacti essent. [*Dio, lib.42.*] De qua Lucanus, lib.10.

——— subrepta paratis
A famulo Ganymede dolis, pervenit ad hostes
Cæsaris Arsinoë: quæ castra carentia rege
Vt proles Lagea tenet.

& ipse Cæsar; sub finem Commentariorum belli Civilis. *Filia minor Ptolemæi regis, vacuam possessionem regni sperans, ad Achillam se ex regia transjecit, unaque bellum administrare cœpit. Sed celeriter est inter eos de principatu controversia orta: quæ res apud milites largitiones auxit. Magnis enim jacturis sibi quisque eorum animos conciliabat.*

Hæc dum apud hostes geruntur, Pothinus, nutricius pueri, & procurator regni in parte Cæsaris, cum ad Achillam nuncios mitteret, hortareturque ne negotio desisteret neve animo deficeret, indicatis deprehensisque internunciis, à Cæsare est interfectus.) (*Cæsar. ibid.*) qui deinceps puerum regem palam diligenti custodia asservavit: eoque facto Ægyptiorum animos magis exasperavit. (*Dio, lib.42.*)

Dum hæc in Ægypto geruntur, Domitius Calvinus adversus Pharnacem profectus, magnis & continuis itineribus confectis, castra posuit longe à Nicopoli (urbe minoris Armeniæ à Pompeio condita; in qua jam ante à se occupata tum degebat Pharnaces) circiter septem passuum millia. Ubi cum à Pharnace frustra paratæ in illum fuissent insidiæ, postero die propius accedens Domitius, castra opido contulit: aciemque Pharnaces instruxit more & instituto suo. Proxima vero nocte Pharnaces, interceptis tabellariis qui de Alexandrinis rebus litteras ad Domitium ferebant, de Cæsaris periculo & avocatione Domitii edoctus, victoriæ loco ducebat, si trahere tempus posset. Domitius autem, quum Cæsaris magis periculo quam suo commoveretur, copias extra castra eductas in prælium paravit: XXXVI. legione in dextro cornu, Pontica in sinistro, Dejotari legionibus in media acie collocatis. Cumque utrimque instructa acie processum esset ad dimicandum, Pontica legione pene tota amissa, magna parte Dejotari militum interfecta, XXXVI. legio in loca montana se recepit, non amplius 250. desideratis. Ceciderunt eo prælio splendidi ac illustres viri nonnulli equites Romani. Quo tamen incommodo Domitius accepto reliquias exercitus dissipati collegit, itineribusque tutis per Cappadociam, appetente jam hyeme, in Asiam rediit. (*Hirtius: cum Appiano, lib.2. Bell. civil. pag.484. & Dione, lib.42.*)

Cæsariam atque Alexandrini certatim inter se munitionibus atque operibus contenderunt. Cæsar studebat maxime, ut quam angustissimam partem opidi palus à meridie interjecta efficiebat, hanc operibus vineisque agendis à reliqua parte urbis excluderet: sperans, primum, ut, cum esset in duas partes urbis divisa, acies uno consilio atque imperio administraretur; deinde, ut laborantibus succurri atque ex altera opidi parte auxilium ferri posset; in primis vero, ut aqua pabuloque abundaret, quod utrumque palus large præbere poterat. Alexandrini in omnes partes Ægypti legatos conquisitoresque delectus habendi causa, miserunt, magnumque numerum in opidum telorum atque tormentorum convexerunt; & alia, ab Hirtio in Commentario de bello Alexandrino commemorata, peregerunt.

Quum hostium subinde numerus augeretur, ad amicitiam eos perducendi Cæsar consilium cepit: Ptolemæumque eo in loco unde ab illis exaudiri posset constitutum Ægyptiis dicere jussit, neque se quicquam adversi pati, neque bello opus esse: proinde pacem componerent; seque curaturum, ut conditiones convenirent. Sed illi suspicati ad hoc eum à Cæsare subornatum fuisse, nihil à proposito deflexerunt. (*Dio, lib.42.*) Et mature expellendum esse Cæsarem dicebant; qui, tempestatibus propter anni tempus jam intercluso, recipere transmarina auxilia non posset. (*Hirtius.*)

Interim, dissensione gliscente inter Achillam, qui veterano exercitui præerat, & Arsinoën regis Ptolemæi (Auletæ) minorem filiam; cum uterque utrique insidiaretur, & summam imperii ipse obtinere vellet: præoccupavit Asinoë per Ganymedem eunuchum nutricium suum, atque Achillam, quasi rem navalem ille prodidisset, interemit. Quo occiso, ipsa sine ullo socio & custode omne imperium obtinuit, dux vero exercitus Ganymedes constitutus est. Is, suscepto officio, largitionem in milites auxit, & reliqua pari diligentia administravit. (*Hirtius, & Dio.*)

Cum Alexandria tota fere suffossa sit, specusque habeat ad Nilum pertingentes quibus aqua in privatas domos inducitur ut paulatim subsidat & potabilis fiat; Ganymedes interseptis

1. *Visser. Annal. p. post.*

ſpecubus, atque omnibus urbis partibus quæ à ſuis tenebantur, magnam aquæ vim è mari rotis ac machinis in eam urbis partem redundare coëgit qua Cæſariani continebantur: ut jam ob repoſitarum in proximis ædificiis aquarum falſedinem ad extremum caſum omnes deducti viderentur, & fugam plerique moliendam cenſerent. At eo conſilio improbato, Cæſar puteos opere nocturno fodi juſſit, magnaque dulcis aquæ copia inventa, operoſæ Alexandrinorum machinationes irritæ redditæ ſunt. [*Hirtius.*]

Eo biduo legio XXXVII. ex dedititiis Pompeianis militibus, cum frumento, armis, telis, tormentis, impoſita in naves à Domitio Calvino, ad littora Africæ paulo ſupra Alexandriam delata eſt. altera enim legio, quæ itinere terreſtri per Syriam ab eo erat miſſa, ad Cæſarem non venit. Naves vero illæ, Euro multos dies continenter flante, in anchoris ſtabant, portumque capere prohibebantur. De quo certior factus Cæſar, navem conſcendit atque omnem claſſem ſequi juſſit; nullis ſuis militibus impoſitis, ne munitiones nudaret. Cumque ad eum locum acceſſiſſet qui appellatur Cherſhoneſus, & aquandi cauſa remiges in terram expoſuiſſet; nonnulli ab hoſte excepti, Cæſarem ipſum in claſſe veniſſe, nec ullos milites in navibus habere, docuerunt. Itaque inſtructis omnibus navibus, Cæſari redeunti cum legione Domitii occurrunt: & quamvis eo die Cæſar dimicare nollet, una tamen Rhodia navis in dextro Cæſaris cornu, longe ab reliquis collocata, à quatuor hoſtium navibus conſtratis aliiſque apertis invaditur: cui Cæſar auxilium ferre coactus, feliciſſime rem geſſit; & niſi nox prælium diremiſſet, tota claſſe hoſtium potitus fuiſſet. [*Id.*]

Hoc damno accepto, Ægyptii à Ganymede confirmati, tametſi amplius 110. naves longas in portu navalibuſque amiſerant, omni tamen ſtudio ad reparandam claſſem incubuerunt. Navibus ergo ex omnibus Nili oſtiis & ex occultis regiæ navalibus contractis, paucis diebus contra omnium opinionem quadriremes 22. & quinqueremes 5. præter minores apertaſque complures, confecerunt, & omnes milite inſtructas ad pugnam præpararunt. [*Id.*] apertoque portus introitu, ibi navibus ſuis in ſtatione locatis, multum Romanis negotii exhibuerunt. [*Dio, lib.* 42.]

Cæſar Rhodias naves novem habebat (nam, decem miſſis, una in curſu littore Ægyptio defecerat) Ponticas octo, Lycias quinque, ex Aſia 12. Ex his quinqueremes quinque erant, & quadriremes decem: reliquæ infra hanc magnitudinem, & pleræque apertæ. Cum his Pharo n circumvectus Cæſar, adverſas naves hoſtibus conſtituit. Erant inter duas claſſes vada tranſitu anguſto: ſatiſque diu ab utriuſque expectatum eſt, ab utris tranſeundi fieret initium; quod quæ prius tranſiſſent ab hoſtili multitudine prius opprimi poſſent, quam cæteræ tranſire & pugnam capeſſere valerent. Rhodiæ tamen naves primum ſibi tranſitum depopoſcerunt; & ſingulari arte ita multitudinem hoſtilem, nunquam obverſis lateribus, ſuſtinuerunt, ut cæteris & trajectum & pugnam liberam præberent. [*Hirtius.*]

Victoria penes Cæſarianos ſtetit: quorum naves omnes incolumes manſere. Alexandrinorum quinqueremis una capta eſt, & biremis cum defenſoribus remigibuſque, tres depreſſæ; reliquæ propinquam fugam ad Pharum opidum cepere: quas cives protexerunt ex molibus atque ædificiis imminentibus, & Cæſarianos propius adire prohibuerunt; ſed inde mox induſtria Romanorum ejecti, opidum atque inſulam multis deſideratis amiſerunt. Cum autem inſulam gemino ponte continenti jungeretur, altero derelicto ab hoſte facile Romani potiti ſunt: in altero quum aliquorum temeritate perturbata res fuiſſet, in fugam verſi, curſu ad naves contenderunt. Eorum pars, proximas nacta naves, multitudine hominum atque onere depreſſa eſt; pars, reſiſtens & dubitans quid eſſet capiendum conſilii, ab Alexandrinis interfecta eſt: nonnulli, expeditas ad anchoras naves conſecuti, incolumes diſceſſerunt; pauci ad proxima navigia adnatarunt. Cæſar in ſuum navigium ſe recepit: quo multitudo hominum inſecuta quum irrumperet, fore quod accidit ſuſpicatus, ſeſe ex navigio ejecit, atque ad eas quæ longius conſtiterant naves adnatavit: indeque ſuis laborantibus ſubſidio ſcaphas mittens, nonnullos conſervavit. Navigium vero ejus, multitudine depreſſum militum, una cum hominibus interiit. [*Id.*]

Neque hic tacendum quod, ab Hirtio præteritum, à Suetonio [*in Julio, cap.* 64.] & eum ſecuto Oroſio, [*lib.* 6. *cap.* 15.] de Cæſare memoriæ eſt proditum: nando per 200. paſſus, evaſiſſe cum ad proximam navem; elata læva, ne libelli quos tenebat madefierent. quod ipſum de libellis ſervatis refertur etiam à Plutarcho [*in C. Cæſare,*] & Dione. [*lib.* 42.] Appianus vero [*lib.* 2. *bell. Civil. pag.* 523.] ita rem narrat. Solus in ponte intercluſus premente hoſte abjecit purpuram & in mare deſiliit: inſectantibuſque regiis diu ſub aquis natavit, per intervalla tantum reſpirans prolato capite, donec ad unicam navem adnatans, porrectis manibus agnitus eſt & ſervatus. Et licet ſcribat Suetonius, paludamentum quoque Cæſarem mordicus traxiſſe, ne ſpolio potiretur hoſtis: Florus tamen [*lib.* 4. *cap.* 2.] una cum Plutarcho, relictum ab eo in fluctibus fuiſſe paludamentum dicit, ſeu fato, ſeu conſilio; ut illud ingruentibus hoſtium telis ſaxiſque peteretur. Et Ægyptios paludamento potitos, trophæo, quod de fugatis tum hoſtibus ſtatuerant, illud affixiſſe, tanquam ipſum ducem cepiſſent; & ab Appiano [*lib.* 2. *bell. Civil. pag.* 484.] à Dione [*in lib.* 42.] eſt traditum.

Hoc prælio deſiderati ſunt ex numero legionariorum militum circiter 400. & paulo plures claſſiarii atque remiges. Alexandrini eo loco caſtellum magnis munitionibus multiſque tormentis confirmaverunt; atque, egeſtis è mari lapidibus, libere ſunt uſi eo poſtea ad mittenda navigia. [*Hirtius.*]

Mithridates interea Pergamenus ex Syria & Cilicia magnas copias celeriter, & propensissima civitatum voluntate & sua diligentia, collegit. [*Idem.*] Primo autem solus veniens Ascalonem, deinde ad se accersivit gubernatorem Judææ Antipatrum; qui tria millia militum ei adjunxit, suoque hortatu, ut Hyrcanus Pontifex & cæteri dynastæ socia arma conferrent, effecit: quemadmodum ex Hypsicrate (Phœnicum historico) refert Strabo. [*apud Josephum lib.*14. *cap.*15.] Egit enim cum Arabum primatibus, ut & ipsi venirent auxilio: ejusque potissimum opera certatim opem tulerunt Cæsari Jamblichus dynasta & Ptolemæus ejus filius & Tholomæus Sohemi filius Libanum montem incolentes, & urbes Syriæ pene universæ. [*Joseph. ibid. cap.*14.]

Quum Romanos detrimento nuper accepto vehementius incitatos Alexandrini cernerent, & adversis rebus æque ac secundis confirmari, legatos ad Cæsarem miserunt, ut Regem dimitteret & ad suos transire pateretur, parata jam multitudine belli tædio facere quod Rex imperasset: eo si authore in Cæsaris amicitiam venturi essent, facile deditionem futuram. Cæsar, etsi tam Regis quam Alexandrinorum dubiam habebat fidem, dimittere tamen voluit, quod illius adventu, nec hostium vires crescerent, & bellum sibi gloriosius futurum esset: simulque monuit, ut regno suo consuleret, & fidem populo Romano sibique præstaret. Ille, dissimulato per lachrymas gaudio, orabat ne dimitteretur: à Cæsare tamen dimissus, contra eum acriter bellum cœpit gerere. [*Hirtius, cum Dione.*]

Quum, duce assumpto, Alexandrini nihilo se firmiores factos aut languidiores Romanos animadverterent, eludentibusque militibus Regis ætatem atque infirmitatem, magnum dolorem acciperent, neque se quidquam proficere viderent; rumoresque existerent, magna Cæsari præsidia terrestri itinere ex Syria Ciliciaque adduci (quod nondum Cæsari auditum erat:) commeatum, qui Romanis mari supportabatur, intercipere statuerunt. Itaque expeditis navigiis, locis idoneis ad Canopum in statione dispositis navibus, insidiabantur commeatibus. [*Hirt.*] Et quia evocati ex Syria milites Cæsaris jam appropinquabant; omnia littora custodierunt; multumque iis copiis detrimenti attulerunt. Et his quidem qui in Africam inciderunt, aliquam Cæsar opem tulit: sed apud ostia Nili multos Ægyptii ignibus editis, perinde acsi Romani ea loca obtinerent, deceptos comprehenderunt; ita ut reliqui eo accedere non auderent. [*Dio.*]

Hinc classem instrui Cæsar jussit; cui præfectus est Tiberius Claudius Nero. Proficiscebantur in ea classe Rhodiæ naves, atque in his Euphranor; quem solita in pugnando felicitas hic destituit. Cum enim ad Canopum ventum esset, instructaque utrimque classis conflixisset, & sua consuetudine Euphranor primus prælium commisisset, & illic triremem hostium perforasset ac demersisset; proximam longius insecutus, parum celeriter insequentibus reliquis, circumventus ab Alexandrinis est: atque ita qui unus ex omnibus eo prælio bene rem gessit, solus cum sua quadriremi victrice periit. Hostibus tamen prælio victis, ut sui tuto terræ adnavigare possent, Tiberius effecit. [*Hirtius: cum Dione.*]

Sub idem tempus Mithridates Pergamenus è Syria veniens, itinere pedestri, quo conjungitur Ægyptus Syriæ, Pelusium magnas copias adduxit. [*Hirt.*] Conatus vero in ostium Nili, quod ad Pelusium est, adverso fluvio contendere, quum navigiis introitum Ægyptii obstruxissent noctu, ad fossam advectus est; in eamque navibus transportatis (neque enim pertingit ad mare) in Nilum navibus successit: deinde eos qui ostia Nili custodiebant subito mari fluvioque simul adortus, ostia ipsa liberavit; Pelusiumque classe terrestribusque copiis aggressus est. [*Dio.*] idque opidum, firmo præsidio occupatum ab Achilla propter opportunitatem loci, (namque tota Ægyptus maritimo accessu Pharo, pedestri Pelusio, velut claustris, munita existimatur) repente magnis circumdatum copiis, multiplici præsidio pertinaciter propugnantibus, & copiarum magnitudine, quas integras vulneratis defessisque subjiciebat, & perseverantia constantiaque oppugnandi, quo die est aggressus, in suam redegit potestatem; præsidiumque ibi suum collocavit. [*Hirt.*] Ibi præcipuam operam navavit Antipater, primusque dejecta quadam muri parte, aditum cæteris irrumpentibus in urbem aperuit. [*Joseph. lib.*14. *cap.*14.]

Inde, re bene gesta, Alexandriam ad Cæsarem Mithridates contendit. [*Hirt.*] & quum Dioscoridem quendam obviam sibi ire audisset, eum positis insidiis interfecit. [*Dio.*] easque regiones; per quas iter faciebat, auctoritate ea quæ plerunque adest victori, placavit, atque in amicitiam Cæsaris redegit. [*Hirt.*]

Mithridatem & Antipatrum properantes ad Cæsarem transitu arcebant Judæi Ægyptii, qui regionem quæ Oniæ dicitur incolebant. Hos Antipater ut tribules in partes suas traduxit: maxime cum ostendisset Hyrcani Pontificis litteras; in quibus rogabantur, ut amicos se præberent Cæsari, eumque commeatibus juvarent & rebus exercitui necessariis. [*Joseph. lib.*14. *cap.*14.] Asinius vero (Trallianus, Belli civilis scriptor) ipsum Hyrcanum Pontificem cum Mithridate Ægyptum invasisse scripsit: ut ex Strabone Josephus [*ibid. cap.*15.] retulit. Pro quo & illa Cæsaris de Hyrcano verba faciunt, Tabulæ æneæ in illius gratiam ab eo inscriptæ. [*ibid. cap.*17.] Ἐν τῶν ἐγγὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πολέμῳ μὴ χιλίοις πεντακοσίοις στρατιώταις βοηθήσαντα, καὶ σφᾶς Μιθριδάτῃ ἀπεσταλκότα ὑπ' ἐμοῦ, πᾶσαν ἀνδρείαν τοὺς ἐν τέλει παρεσχῆσθαι. *In proximo Alexandrino bello in auxilium venit cum* 1500. *militibus; & ad Mithridatem à me missus, virtute cessit nemini.*

Judæi, regionis Oniæ incolæ, auctoritate Antipatri atque Hyrcani Pontificis libenter paruerunt

Anno Periodi Julianæ | Annus ante æram Christi

Anno Mundi

1. *Visser. Annal. p. post.*

Quod ubi audiverunt qui Memphim accolebant, & ipsi Mithridatem accersiverunt: & ille eo profectus, hos quoque adjunxit suis partibus. [*Joseph. lib.14. cap.14.*]

Quum loco qui à Græcæ literæ similitudine nominatur *Delta*, non ita longe ab Alexandria, appropinquare Mithridatem Rex Ptolemæus cognovisset, & transeundum ei Nilum flumen sciret; magnas adversus eum copias misit, quibus aut vinci aut certe retineri posset, ne se cum Cæsare conjungeret. Quæ primæ copiæ flumen à Delta transire, & Mithridati occurrere potuerunt, prælium commiserunt, festinantes præripere subsequentibus victoriæ societatem. Quorum impetum Mithridates magna cum prudentia, Romano more castris vallatis, sustinuit. Cum vero incaute atque insolenter succedere eos munitionibus videret; eruptione undique facta, magnum numerum eorum interfecit. Quod nisi locorum notitia reliqui se texissent, partimque in naves, quibus flumen transierant, recepissent; funditus deleti essent. Qui ut paululum ab illo timore se recrearunt, adjunctis iis qui subsequebantur, rursus Mithridatem oppugnare cœperunt. [*Hirtius.*]

Commissa pugna est circa locum qui Castra Judæorum dicitur. Curabat dextrum cornu Mithridates, sinistrum Antipater. In pugna Mithridatis cornu inclinatum est, videbatureque cladem accepturum, nisi mature præter fluminis ripam accurrens cum suis Antipater, qui jam adversarios profligaverat, exemptis sociis periculo, Ægyptios jam vincentes coëgisset terga vertere. Qui adeo fugientibus institit, ut castra quoque hostium caperet: advocato etiam in prædæ partem Mithridate, quem insectando hostem longe à tergo reliquerat. Ex suis Mithridates 800. amisit: Antipater 50. (vel 80. ut est apud Josephum, *lib.1. Belli, cap.7.*) Mithridates vero de his Cæsarem per litteras certiorem reddidit: ingenue fassus Antipatrum & salutis sibi causam fuisse & victoriæ. [*Joseph. lib.14. cap.15.*]

b. Sub idem pene tempus & rex Ptolemæus ad opprimendum Mithridatem profectus est, & Cæsar ad recipiendum. Celeriore fluminis Nili navigatione Rex est usus, in qua magnam & paratam classem habebat. Cæsar eodem itinere uti noluit; ne navibus in flumine dimicaret. [*Hirt.*] Noctu igitur navibus solutis, tanquam ad ostium quoddam Nili properaret, accensisque per omnes naves plurimis facibus, quo magis eo contendere videretur, initio navibus est provectus, post luminibus extinctis retro navigavit: circumvectusque urbem, ad peninsulam Africæ adhærentem appulit; & expositis militibus, paludem circumivit. [*Dio.*] priusque Regis copiis occurrit, quam is Mithridatem aggredi posset: eumque ad se victorem incolumi exercitu recepit. [*Hirt.*] 4667 47

Consederat Rex cum copiis in loco excelsiore, naturaque munitissimo: ab eo Cæsar septem millia passuum circiter aberat, & interjectus erat fluvius, in quo trajiciendo etiam cum Alexandrinis pugnandum fuit. Eo superato, simulque Alexandrinis transitum prohibentibus magna ex parte cæsis, non magno intervallo à castris Regis castra Cæsar posuit. Postero die castellum, quod Rex in primo vico non longe à suis castris muniverat, brachiisque cum opere castrorum conjunxerat, vici obtinendi causa, Cæsar aggressus omnibus copiis expugnavit: indeque fugientes Alexandrinos in castra milites ejus insecuti, munitionibus successerunt, acerrimeque eminus præliari cœperunt. Sed diversis telis illi figebantur, adversi ex flumine, in quo multæ naves instructæ funditoribus & sagittariis eos impugnabant. [*Hirt.*]

Cæsar, cùm videret milites acrius præliari non posse, nec tamen multum profici propter locorum difficultatem; animadvertit excelsissimum locum castrorum relictum esse ab Alexandrinis, quod & per se munitus esset, & studio partim pugnandi partim spectandi decurtisent in eum locum, in quo pugnabatur. Cohortes igitur illico circuire castra, & summum locum aggredi jussit: hisque Carsulenum præfecit, & animi magnitudine & rei militaris scientia virum præstantem. Quo ut ventum est, paucis defendentibus munitionem, Cæsarianis contra militibus acerrime pugnantibus, diverso clamore & prælio perterriti Alexandrini, trepidantes in omnes partes discurrere cœperunt. Quorum perturbatione Romanorum animi adeo sunt incitati, ut pene eodem tempore ex omnibus partibus, primi tamen editissimum locum castrorum caperent: ex quo decurrentes, magnam multitudinem hostium in castris interfecerunt. Quod periculum plerique Alexandrini fugientes, acervatim se de vallo præcipitaverunt in eam partem quæ flumini erat adjuncta: quorum primis in ipsa fossa munitionis magna vi oppressis, cæteri faciliorem fugam habuerunt. [*Idem.*]

Constat fugisse ex castris Regem ipsum, receptumque in navem, & multitudine eorum, qui ad proximas naves adnatabant, demerso navigio periisse. [*Idem: cum Livio, lib.112. Dione, lib.42. & Orosio, lib 6. cap.16.*] Corpus ipsius obrutum limo ad Nili ripam devolutum, loricæ aureæ (cujusmodi usos fuisse Ptolemæos, Julius Capitolinus in *Maximino juniore* confirmat) indicio cognitum fuit. [*Florus, lib.4. cap.2. Eutrop. lib.6. Oros. lib.6. cap.16.*] Post patris Auletæ mortem, annis 3. & mensibus 8. ille superfuit. unde regno ejus *quadriennium* à Porphyrio tribuitur. [*in Græc. Euseb. Scaligeri pag.226.*]

In hoc bello 20. millia hominum cæsa, 12. millia cum 70. longis navibus dedita, 500. ex victoribus cecidisse referuntur. [*Oros. lib.6. cap.16.*] In eo vulnera quoque accepit Antipater: quum ejus opera forti in rebus periculosissimis Cæsar usus fuisset. [*Joseph. lib.14. cap.15.*]

Cæsar, magnæ victoriæ fiducia, proximo terrestri itinere Alexandriam cum equitibus contendit; atque eam partem opidi victor introiit, quæ præsidio hostium tenebatur. Omnis vero multitudo opidanorum, armis projectis munitionibusque suis relictis, veste ea sumpta qua

Anno Mundi | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

supplices dominantes deprecari consueverunt, sacrisque omnibus prolatis quorum religione precari offensos iratosque animos regum erant soliti, advenienti Cæsari occurrerunt, seque ei dediderunt. Cæsar in fidem receptos consolatus, per hostium munitiones in suam partem opidi magna gratulatione venit suorum: qui non tantum bellum ipsum ac dimicationem, sed etiam talem adventum ejus felicem fuisse lætabantur. [*Hirtius.*]

In fastis Kalendaribus marmoreis, [*Inscript. Gruteri pag.* 133.] ad Kalendas Apriles, annotatum habetur. HOC DIE CÆSAR ALEXANDR. RECEPIT. Ut autem annus hoc tempore Romæ agebatur, dies ille 14. Januarii Juliani incidit. Tunc igitur bellum Alexandrinum est finitum: quod à Cæsare gestum *neque loco, neque tempore æquo, sed hyeme anni*, refert Suetonius. [*in Julio, cap.* 35.]

Cæsar Ægypto potitus, Romanorum dominio eam non subjecit, sed Cleopatræ concessit, cujus gratia totum bellum gesserat. Metuens tamen ne Ægyptii mulieris imperio traditi denuo tumultuarentur, neve Romanorum in se animos cum hujus rei tum suæ cum Cleopatra consuetudinis causa commoveret; conjugem eam fratris superstitis esse jussit, regnumque utrisque commune fecit. Id quidem in speciem agebat; re ipsa totum Cleopatræ regnum deferebatur. Maritus enim ejus *παιδίον puer* ætate erat, (11 tantum annorum: unde & *νηπιοκτόνος* eum fuisse dicit Strab. lib. 17. p. 796.) ipsa autem apud Cæsarem gratiâ nihil non poterat. Itaque sub prætextu conjugii, quo fratri jungebatur, regnique cum eo ex æquo obtinendi, ipsa sola rerum potiebatur, ac Cæsaris consuetudine utebatur. Hæc liberius Dio, [*lib.* 42.] quæ mollius, in Cæsaris gratiam, A. Hirtius ita retulit. *Cæsar, Ægypto atque Alexandria potitus, reges constituit, quos Ptolemæus testamento scripserat, atque obtestatus erat populum Romanum ne mutarentur. Nam, majore ex duobus pueris rege amisso, minori transdidit regnum, majorique ex duabus filiæ Cleopatræ, quæ manserat in fide præsidiisque ejus.* & Suetonius: [*in Julio, cap.* 35.] *Regnum Ægypti victor Cleopatræ fratrique ejus minori permisit: veritus provinciam facere, ne quandoque violentiorem præsidem nacta, novarum rerum materia esset.*

Cum Cleopatra Cæsar & convivia in primam lucem sæpe protraxit; & in Nilum una cum ipsa 400 navibus subvectus, eadem navi thalamego pene Æthiopia tenus Ægyptum penetravit, nisi exercitus sequi recusasset. [*Sueton. ibid. cap.* 52. *cum Appiano, lib.* 2. *Bell. civil. pag.* 484.]

Alexandriæ Cæsar columnam æream statuit, jura quæ Alexandrinis Judæis ipse concessit inscripta continentem [*Joseph. lib.* 14. *Antiquitat. cap.* 27. *& lib.* 2. *contr. Appian. pag.* 1063.]

Pharnaces, rebus secundis elatus, quum de Cæsare ea quæ optabat, speraret, Pontum omnibus copiis occupavit: ibique & victor, & crudelissimus rex, quum sibi fortunam paternam feliciore eventu destinaret, multa opida expugnavit, bona civium Romanorum Ponticorumque diripuit, supplicia constituit in eos qui aliquam formæ atque ætatis commendationem habebant ea, quæ morte essent miseriora; Pontumque nullo defendente, paternum regnum se recepisse glorians, obtinebat. [*Hirtius.*]

Præcipue vero crudelitatem suam in Amisum urbem Ponticam exercuit: quam, quum diu restitisset, vi expugnatam diripuit, puberibus interfectis & impuberibus ad unum exectis omnibus. [*Appian. lib.* 2. *Bell. civil. pag.* 484. *Dio, lib.* 42.]

c. Asander, cui tutelam Bosphori Pharnaces crediderat, bonæ gratiæ à Romanis ineundæ causa speque regni Bosphorani ab eis accipiendi, contra dominum suum insurrexit. [*Dio, ibid.*]

Cæsar ex Ægypto ad M. Ciceronem litteras misit, ut esset idem qui fuisset, & Imperatoris (ob rem in Cilicia gestam) appellationem retineret: & C. Pansa nuntium perferente, concessos fasces laureatos Cicero tenuit, quoad tenendos putavit. [*Cic. pro Ligario.*] Post reditum enim ex Ciliciæ provinciâ, Romam adhuc ille non introierat: sed lictores cum fascibus secum circumferebat, triumpho frustra inhians. [*lib.* 11. *ad Attic. epist.* 6.] Redditæ sunt autem Cæsaris litteræ Ciceroni, pridie Idus Sextil. [*lib.* 14. *ad familiar. epist. ult.*] sive postremo die Maii Juliani.

Pharnaces, Bithynia occupata & Cappadocia, Armeniæ minori imminebat, omnesque illius oræ reges & tetrarchas concitabat. [*Plutarch. in Cæsare.*] In Asiam quoque, spe ejusdem successus quo pater ejus Mithridates usus fuerat, contendebat. [*Dio. lib.* 42.]

In Ægypto Cæsarem menses novem exegisse, Appianus indicat. [*lib.* 2. *Bell. civil. pag.* 484.] Ac vel diutius ibi Cleopatra eum detinuisset, vel Romam proficiscentem comitata fuisset; nisi Pharnaces eum & Ægypto invitum detraxisset, & in Italiam properare vetuisset. [*Dio, lib.* 42.] Cleopatra vero filium brevi post illi peperit, Cæsarionem ab Alexandrinis appellatum. [*Plutarch. in Cæsare.*] eo nomine à matre, ipso Cæsare permittente, filio imposito. [*Sueton. in Julio, cap.* 52.] Eam tamen, post Cæsaris discessum, cum hoste ipsius Cnæo Pompeio, seniore Magni filio, consuetudinem habuisse, in *Antonio* suo Plutarchus subindicat.

Cleopatræ sororem natu minorem Arsinoën, cujus nomine diu Ganymedes impotenter regnaverat, ex regno Cæsar deduxit: ne qua rursus nova dissensio, priusquam diuturnitate confirmarentur Regis imperia, per homines seditiosos nasceretur. Legione venerana sexta secum deducta, cæteras tres ibi reliquit; quo firmius esset eorum Regum imperium qui neque amorem suorum habere poterant, quod fideliter permanserant in Cæsaris amicitia;

neque vetuſtatis auctoritatem, paucis diebus reges conſtituti. [*Hirtius, cum Suetonio, in Julio, cap. 76.*]

Sic, rebus omnibus confectis & collocatis, itinere terreſtri Cæſar in Syriam eſt profectus, ut ait Hirtius; [*cum Suetonio in Julio Cæſare, cap. 35. Plutarcho in Cæſare, Appiano lib. 2. Bell. civil. pag. 484. & Oroſio, lib. 6. cap. 16.*] vel claſſe, ut ſcribit Joſephus [*lib. 14. cap. 15.*] & ipſe Hirtius poſtea confirmat.

De Cæſaris ab Alexandria diſceſſu rumor III. Non. Quintil. (Aprilis Juliani die 25) in Italiam pervenit. [*Cic. ad Attic. lib. 11. epiſt. 19.*] Antiochiæ Cæſarem reliquit C. Trebonius: qui Seleucia Pieria profectus, 28 dierum itinere confecto, XVI. Kalend. Septemb. (Junii Juliani die 3.) in Italia fuit. [*Id. ibid. epiſt. 23.*] Unde colligitur, XV. Kalend. Sextil. ſive Maii Juliani die 6. Cæſarem Antiochiæ fuiſſe.

Johannes Malela Antiochenus, in Chronicorum libro 9. adhuc inedito, *die duodecimo menſis Artemiſii ſive Maii* in urbe Antiochena de Julii Cæſaris imperio edictum publice propoſitum fuiſſe innuit; & *viceſimo* ejuſdem menſis die de ipſius Urbis libertate à Julio Cæſare eo miſſum edictum alterum, ita incipiens. Ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μητροπόλει, ἱερᾷ καὶ ἀσύλῳ, καὶ αὐτονόμῳ, καὶ θεοφιλοῦς, &c. atque die demum *viceſimo tertio* Antiochiam ingreſſum eſſe Dictatorem Cæſarem, quum die 20 Antiochiæ illum fuiſſe, illud jam productum Edicti exordium non obſcure ſignificet; ac 23. ex urbe potius illum diſceſſiſſe, quam eo veniſſe, fuiſſet dicendum.

Antigonus Ariſtobuli filius ad Cæſarem veniens, queſtus eſt de patris infortunio, quod propter ipſum veneno à Pompeianis extinctus eſſet, & frater ſuus à Scipione ſecuri percuſſus: rogabatque ut ſui miſereretur, paterno principatu ejecti. Præterea Hyrcanum accuſabat & Antipatrum, quod per vim principatum gentis gererent, nec abſtinerent ab ipſius injuriis: auxilia eos in Ægyptum Cæſari miſiſſe criminatus, non benevolentia ſed timore veteris diſcordiæ, & ut amorem Pompeii deprecarentur. Antipater vero cauſam ſuam egit, diluens objecta crimina: Antigonumque ſeditionis & novarum rerum ſtudioſum eſſe coarguit. Commemorabat etiam quantum proximo bello laboraſſet pro Cæſare: ipſum verborum ſuorum teſtem adducens, & multitudinem vulnerum quæ acceperat oſtentans. Tum Cæſar oratione Antipatri motus, Hyrcanum pontificem declaravit: Antipatro vero dynaſtiam quamcunque ipſe optaret obtulit, & procuratorem Judææ conſtituit. [*Joſeph. lib. 1. Belli, cap. 8. & lib. 14. Antiquit. cap. 15.*]

Statuit autem Cæſar, Hyrcanum & liberos ejus ethnarchiam & pontificatum Judæorum perpetuo retinere more patrio: atque in ſociorum & amicorum ſuorum numerum recipi. & ſi qua controverſia exorta fuerit de Judaica diſciplina, judicium penes ipſum eſſe. adhæc nec hyberna militi debere, nec pecunias ab eo exigi. dedicarique æream tabulam hæc continentem in Capitolio, & apud Tyrum, Sidonem, Aſcalonem, in templis, inſcriptam Romanis atque Græcis litteris: & ut decreta hæc ad omnia loca mittantur. [*Lib. 14. Antiqu. cap. 17.*]

Cæſar commoratus fere in omnibus Syriæ civitatibus quæ majoris erant dignitatis, præmia benemeritis & viritim & publicè tribuit: de controverſiis veteribus cognovit ac ſtatuit. Reges, tyrannos, dynaſtas provinciæ, finitimoſque (qui omnes ad eum concurrerant) receptos in fidem, conditionibus impoſitis provinciæ tuendæ ac defendendæ, dimiſit & ſibi & populo Romano amiciſſimos. [*Hirtius.*]

Tyri omnia Herculis donaria Cæſar ſuſtulit; quod conjugem & filium Pompeii in fuga recepiſſent. [*Dio, lib. 42.*]

Paucis diebus in Syriæ provincia conſumptis, Sextum Cæſarem amicum & neceſſarium ſuum legionibus Syriæque eum præfeciſſe, ait Hirtius: Sexto quæſtori ac cognato ſuo omnia ibi eum commiſiſſe, ſcribit Dio. [*lib. 47.*] Legionem ab eo, jam tum de bello Parthico cogitante, in Syria relictam, & ἀξίωμα ſive præfecturæ dignitatem conſanguineo ſuo Sexto Julio adoleſcentulo conceſſam fuiſſe, Appianus indicat. [*lib. 3. Bell. civil. pag. 575. & lib. 4. pag. 621.*]

Cæſar, ordinatis rebus Syriæ, eadem claſſe qua venerat profectus eſt in Ciliciam. [*Hirtius: cum Joſepho, lib. 14. cap. 16.*] Cujus provinciæ civitates omnes evocavit Tarſum: ibique, rebus omnibus provinciæ & finitimarum civitatum conſtitutis, cupiditate proficiſcendi ad bellum (Ponticum) gerendum non diutius moratus eſt. [*Hirtius.*]

Hîc Tarcondimoto (cujus ſupra, ex Ciceronis epiſtola 1. libri 15 ad familiares, facta eſt mentio) qui Ciliciæ partem ſibi ſubjectam habebat, & re navali Pompeium plurimum juverat, ignovit. [*Dio, lib. 41.*]

Antipater, ubi de Syria Cæſarem proſecutus eſt, in Judæam reverſus, obeundo provinciam novarum rerum cupidos compeſcuit, tum minis agens tum conſiliis. Fore enim, ut ſi Hyrcano contenti ſint principe feliciter degant fruendo ſuis quiſque poſſeſſionibus. Sin novas ſibi ſpes polliceantur, & lucra ex rebus turbatis captent: ſe quidem pro præſide habituros dominum, Hyrcanum vero pro rege tyrannum, tum Romanos atque Cæſarem acerbos hoſtes pro principibus. Hos enim nequaquam laturos mutari aliquid ex his quæ ipſi conſtituerint. Cum tamen Hyrcanum ſtupidum ac ſegnem animadverteret, per ſe ſtatum provinciæ componebat. Et Phaſaëlum quidem è liberis ſuis natu maximum Hieroſolymis & circumjacenti regioni Ducem conſtituit: Herodi ſecundo, admodum adoleſcenti, Galilæam curandam commiſit. [*Joſeph. lib. 1. Belli, cap. 8. & lib. 14. Antiquit. cap. 16, 17.*]

Herodem tum *quindecim* tantum annorum fuisse, apud Josephum legimus. [*lib. 14. cap. 17.*] eundem quoque ex eo numerum Rufino in versione sua, Photio in Bibliotheca, *cod. 238.*] Pseudogorionide Hebræo, [*lib. 5. cap. 3.*] & Nicephoro Callisti, [*lib. 1. histor. Eccles. cap. 6.*] retinentibus. Verum primi rerum Herodis descriptores, Ptolemæus & Nicolaus Damascenus, ex quibus sua Josephus hausit, non 15 sed 25 scripsisse videntur; & nota κε in ιε, facili librariorum errore, deinde transivisse. Ab hoc enim tempore ad Herodis mortem anni numerantur 43. cum dimidio fere. Quibus anni additi 25, annos conficerent 68. atque anni dimidium: cujus dimidium alterum si ille exegisset, ætatis annum 70 attigisset. Quum vero extremo morbo laboraret, ὡς ἐπὶ ἑβδομηκοστῷ, *circa annum septuagesimum* fuisse illum, ipse quoque Josephus agnoscit. [*lib. 17. cap. 8.*]

Phasaëlo natus est filius Phasaëlus; cui postea Salampsio Herodis & Mariammes filia nupsit. [*Joseph. lib. 18. cap. 7.* [siquidem septennis ille erat, quum pater Phasaëlus mortuus est. [*Id. lib. 14. cap. 25.*]

Pharnaces adversus Asandrum, qui in Bosphoro ab eo defecerat, expeditionem instituit. Sed quum esse in via Cæsarem, atque in Armeniam properare audiret; perterritus, magisque ab impetu quam exercitu ejus sibi timens, multos ad eum antequam propius accederet legatos de pace misit, si quacumque tandem ratione præsens discrimen evitare posset. Idque inprimis obtendebat, se Pompeium nullo auxilio juvisse: sperabatque se Cæsarem, in Italiam Africamque properantem, ad pacificationem adducturum, à cujus discessu bellum renovare facile posset. Quod ipsum Cæsar suspicatus, primos ac secundos ejus legatos comiter accepit; ut spe pacis quam maxime incautum posset invadere. [*Dio, lib. 42.*]

Cæsar, magnis itineribus per Cappadociam confectis, biduum Mazace commoratus, venit Comena, vetustissimum in Cappadocia Bellonæ templum: quod tanta religione colebatur, ut sacerdos ejus majestate, imperio & potentia secundus à rege consensu gentis illius haberetur. (*de quo videndus Strabo, lib. 12. pag. 535.*) Hoc sacerdotium Cæsar homini nobilissimo Nicomedi Bithynio adjudicavit: qui, regio Cappadocum genere ortus, jure minime dubio, vetustate tamen interrupto, illud repetebat. [*Hirtius.*] Etsi enim cæteris qui pro Pompeio contra se steterant, ditionum quas à Pompeio acceperant possessionem confirmaverit: Comanorum tamen sacerdotium in Nicomedem transtulit ab Archelao. [*Appian. in Mithridatic. pag. 254.*] quod patri ipsius Archelao, sororis Cleopatræ natu maximæ marito, à Gabinio in Ægypto occiso, Pompeius tribuerat. [*Strabo, lib. 12. pag. 558.*]

Quum propius Pontum finesque Gallograeciæ Cæsar accessisset, Dejotarus tetrarches Gallograeciæ, tunc quidem penè totius, quod ei neque legibus neque moribus concessum fuisse cæteri Tetrarchæ contendebant, sine dubio autem rex Armeniæ minoris ab Senatu appellatus, depositis regiis insignibus, neque tantum privato vestitu sed etiam reorum habitu, supplex ad Cæsarem venit oratum, ut sibi ignosceret, quod in Cn. Pompeii castris fuisset: seque ignoratione status Italiæ ac necessitate exercituum Pompeii, quibus vallatus erat, defendebat. Eam excusationem Cæsar rejiciebat: sed tamen se concedere id factum dicebat superioribus suis beneficiis, veteri hospitio atque amicitiæ, dignitati ætatique hominis, atque precibus eorum qui frequentes concurrissent, hospites atque amici Dejotari, ad deprecandum. De controversiis Tetrarcharum postea se cogniturum esse dixit: & regium vestitum ei restituit. Legionem autem eam quam ex suis Dejotarus disciplina Romana constitutam habebat, equitatumque omnem ad bellum (Ponticum) gerendum adduci jussit. [*Idem.*] Hunc tamen Dejotarum hospitem suum pecunia Cæsar mulctavit: & Armeniam minorem à Senatu illi datam, sed à Pharnace tunc occupatam, Ariobarzani Cappadociæ regi attribuit. [*Cicero, in orat. Philippic. 2. & de Divinat. lib. 1. & 2. Dio, lib. 41.*]

Imperatam pecuniam, iterum & tertio auctionibus factis Dejotarum dedisse, qua Cæsar uteretur ad bellum; in oratione pro eo rege habita Cicero indicat. ubi etiam, ad gratiam conciliandam, ita ille ad Cæsarem hac de re perorat. *Quid retineat per te meminit, non quid amiserit: neque se à te mulctatum arbitratur; sed, cum existimaret multis tibi multa esse tribuenda, quo minus à se, qui in altera parte fuisset, ea sumeres, non recusavit*, &c. *Omnia tu Dejotaro, Cæsar, tribuisti; cum & ipsi filio nomen regium concessisti. Hoc nomine retento atque conservato, nullum beneficium populi Romani, nullum judicium de se Senatus imminutum putat.*

Cùm in Pontum Cæsar venisset, copias omnes in unum locum coëgit: quæ numero, atque exercitatione bellorum mediocres erant. Excepta enim legione VI, quam secum adduxerat Alexandria veteranam, (multis laboribus periculisque functam, multisque militibus partim difficultate itinerum ac navigationum, partim crebritate bellorum, adeo diminutam, ut minus mille hominum in ea esset) reliquæ erant tres legiones: una Dejotari; duæ, quæ in eo prælio, quod Cn. Domitius fecit cum Pharnace, fuerant. [*Hirtius.*]

Adventante Cæsare territus Pharnaces, legatos de pace misit à ducentesimo stadio ferentes ei coronam auream, & satis stulte regis sui filiam offerentes in matrimonium. [*Appian. Bell. civil. lib. 2. pag. 484.*] In primis autem deprecabantur, ne ejus adventus hostilis esset: factum enim omnia Pharnacem, quæ imperata essent, maximeque commemorabant, nulla Pharnacem auxilia contra Cæsarem Pompeio dare voluisse; cum Dejotarus, qui dedisset, tamen ei satis fecisset. Cæsar respondit, se fore æquissimum Pharnaci, si quæ polliceretur repræsentaturus esset. Monuit autem, ut solebat, mitibus verbis legatos, ne aut Dejotarum sibi objicerent,

aut

aut nimis eo gloriarentur beneficio, quod auxilia Pompeio non misissent. [*Hirtius.*] atque hoc ipsum Pharnaci vitio vertit, quod & improbus & impius in benefactorem suum fuisset. (*Dio. lib. 41. & 42.*) Jubebat denique, ut Ponto confestim ille decederet, familiasque publicanorum remitteret; cæteraque restitueret sociis civibusque Romanis, quæ penes eum essent: si fecisset, tum demum munera recepturum se dixit, quæ bene rebus gestis imperatores ab amicis accipere consuessent. [*Hirtius.*]

Pharnaces omnia liberaliter pollicitus, cum festinantem ad Urbem Cæsarem speraret libentius etiam creditutum suis promissis; lentius agere, decedendi diem postulare longiorem, pactiones interponere, in summa frustrari cœpit. Cujus calliditate, Cæsar ita negotium accelleravit, ut celerius omnium opinione manum consereret. [*Idem.*]

Ad castra igitur Pharnacis quum venisset, in hanc vocem erumpens, *Ergo jam non dabit pœnas parricida?* in equum insiliit; & ad primum clamorem editum in fugam hostem vertit, magnamque stragem edidit: adjutus circiter mille equitibus, qui primi procurrentem secuti sunt. Ita Apianus, in Bell. civil. lib. 2. [*pag. 485.*] Similiter & in libro Historiæ suæ 42. Dio: Eadem die qua ad hostem pervenerat, ex itinere ad dimicationem descendit; & aliquamdiu ab equitatu cutribusque falcatis hostium conturbatus, tandem victoriam obtinuit. In colle Cæsarem aciem instruxisse, notat Julius Frontinus; [*Stratagemat. lib. 2. cap. 2.*] eamque rem ei expeditam fecisse victoriam: quod pila ex edito in subeuntes barbaros emissa protinus eos averterent. Cum Cæsare quoque Dejotarum in acie contra Pharnacem fuisse, corpusque suum periculo objecisse; in oratione pro eo rege habita confirmat Cicero.

Commissa pugna circa Scotium montem est, non multo longius ttibus passuum millibus ab urbe Zela dissitum; juxta quem Pharnacis pater Mithridates Triarium exercitumque Romanum magna clade affecerat. [*Hirtius: cum Plutarcho in Cæsare, Appiano in Mithridatic. pag. 254. & Dione, lib. 42.*] Eum montem Pharnaces, (ut accuratiorem totius hujus pugnæ historiam ex Hirtio repræsentemus) veteribus paternorum castrorum refectis operibus, copiis omnibus suis occupavit. Cæsar, qui ab hoste millia passuum quinque castra posuerat, valles regis castris proximas, occupaturus, proxima nocte, vigilia quarta, legionibus omnibus expeditis impedimentisque in castris relictis, eum ipsum locum cepit in quo Mithridates prælium adversus Triarium fecerat.

Pharnaces, quum id repente prima luce animadvertisset, copias suas omnes pro castris instruxit: &, sive loci felicitate impulsus, sive auspiciis & religionibus inductus, (*quibus obtemperasse eum postea audiebamus*; inquit Hirtius) sive contemptu paucitatis Romanorum copiarum, quarum magnam partem jam sub Domitio fuderat, ultro Romanos castra sua munientes iniquo loco invasit. Quod illis, subito ab operibus vocatis & nondum ordinibus instructis, magnum terrorem attulit. Falcatæ regiæ quadrigæ, permistos milites perturbabant: quæ tamen celeriter multitudine telorum sunt oppressæ. Insecuta has est acies hostium: acrique cominus prælio facto, dextro cornu, quo veterana legio VI. erat collocata, initium victoriæ natum est ab ea parte; sinistro deinde cornu mediaque acie totæ profligatæ sunt copiæ regis. Itaque multis militibus partim interfectis partim suorum ruina oppressis, qui velocitate effugere poterant, armis tamen projectis, vallem transgressi, nihil ex loco superiore inermes proficere poterant. Romani vero victoria elati, subire iniquum locum munitionesque aggredi non dubitarunt: &, defendentibus castra iis cohortibus quas Pharnaces præsidio reliquerat, celeriter castris hostium sunt potiti. [*Ibid.*]

Ita Pharnacem Cæsar uno &, ut sic dixerim, non toto prælio obtrivit, more fulminis, quod uno eodemque momento venit, percussit, abscessit. Nec vana de se prædicatio est Cæsaris, ante victum hostem esse quam visum. [*Florus, lib. 4. cap. 2.*] Jactabatque ille, eadem die & pervenisse se ad hostem, & vidisse eum, & vicisse. [*Dio, lib. 42.*] quod in litteris ad amicum quendam Amintium sive Anitium Romam missis ab eo tribus illis verbis est expressum: VENI, VIDI, VICI. [*Plutarch. in Cæsare. Appian. lib. 2. Bell. civil. pag. 485.*] Intra quintum enim quam adfuerat diem, quatuor quibus in conspectum venit horis, una Pharnacem profligavit acie. [*Sueton. in Julio, cap. 35.*] crebro commemorans Pompeii felicitatem, cui præcipua militiæ laus in bello Mithridatico de tam imbelli genere hostium contigisset. [*Id. ibid. cum Appiano, lib. 2 Bell. civil. pag 485.*]

Pharnaces, interfecta multitudine omni aut capta suorum, cum paucis equitibus profugit. Cui nisi castrorum oppugnatio facultatem attulisset liberius profugiendi, vivus in Cæsaris potestatem adductus esset. [*Hirtius.*] Sinopen vero ille cum mille equitibus refugit. [*Appian. Mithridatic. pag. 254.*]

Cæsar, incredibili est lætitia affectus, quod maximum bellum tanta celeritate confecerat: eratque subiti periculi recordatio lætior, quod victoria facilis ex difficillimis rebus acciderat. [*Hirt.*] Prædam omnem regiam & manubias, quamvis plurimæ erant, militibus donavit. [*Id. & Dio.*] Cumque trophæum eo in loco Mithridates de Triario statuisset; quia id consecratum diis belli evertere fas non erat, ipse de Pharnace suum opposuit, atque ita Mithridaticum obscuravit quodamque modo dejecit. Postea receptis omnibus quæ vel Romanis vel eorum sociis Pharnaces ademerat, singula iis qui amiserant restituit; parte quadam Armeniæ, quam Ariobarzani dono dedit, excepta. Amisenorum calamitatem libertate eis data compensavit. [*Dio.*] Legionem VI. decedere ad præmia atque honores accipiendos in Italiam jussit;

auxilia

Anno Periodi Julianæ. | Annorum ante æram Christia.

auxilia Dejotari domum remisit : duas reliquas legiones cum Cœlio Viniciano in Ponto reliquit. Ita per Gallograeciam Bithyniamque in Asiam iter fecit : omniumque earum provinciarum de controversiis cognovit & statuit ; jura in tetrarchas, reges, civitates distribuit. [*Hirtius.*]

In Asia pecuniam obiter colligebat, magna publicanorum per singulos populos acerbe exigentium invidia. [*Appian. Bell. civil. lib. 2. pag. 485.*] (cujus tum Proconsul fuit, Cæsaris & Ciceronis in auguratu collega, P. Servilius Isauricus : ut ex lib. 13. ad familiar. epistola 68. intelligitur.)

Brithagoras, vir inter Heracleenses Ponti summæ authoritatis, qui civium suorum causa Cæsarem per orbem hucusque secutus fuerat, illo Romam jam redire instituente, senecta & laborum assiduitate exhaustus, vivere desiit ; grandem patriæ luctum relinquens. [*Memnon. in Excerpta Photii, cap. 62.*]

Mithridatem Pergamenum (à quo res feliciter celeriterque gesta in Ægypto fuit) regio genere ortum, disciplinis etiam regiis educatum, (nam eum Mithridates, rex Asiæ totius, propter nobilitatem Pergamo parvulum secum asportaverat in castra, multosque tenuerat annos) regem Bosphori Cæsar constituit, quod sub imperio Pharnacis fuerat : provinciasque populi Romani à Barbaris, atque inimicis regibus, interposito amicissimo rege, munivit. [*Hirtius.*] De quo videndus Strabo, lib. 13. pag. 625. (cum notis Casauboni :) & Appianus in Mithridaticis, pag. 254.

Eidem bellum contra Asandrum mandavit : ut Bosphoro potitus, ejus in amicum ulciscereturperfidiam. [*Dio, lib. 42.*] Eidem quoque Trocmorum in Gallograecia (Ponto & Cappadociæ confinia possidentium) tetrarchiam, ut materni generis jure ipsi debitam, adjudicavit ; occupatam & possessam paucis ante annis à Dejotaro. [*Cicero, in orat Philippic. 2. & lib. 2. de Divinat. Hirtius, de bello Alexandr. Strabo, lib. 12. pag. 567. & lib. 13. pag. 625. Dio, lib. 42.*]

In Græciam Italiamque deinde Cæsar navigavit : magna vi pecuniæ undique quibuscunque titulis confecta, veluti ante ab ipso quoque factum fuerat. Partim enim eam pecuniam, quæ Pompeio prius promissa fuerat, exegit ; partim, aliis obtentis causis, alias imperabat. Multas quoque à principibus regibusque aureas coronas accepit, partarum victoriarum ergo. Duasque res esse prædicabat, quibus & pararentur & conservarentur & augerentur imperia ; milites & pecunias : earumque alteram per alteram consistere ; & alterutra deficiente, alteram simul concidere. [*Dio, lib. 42.*]

Ille ad Kalendas Septembr. (quæ inciderunt in Junii Juliani diem 17) *Athenis non videtur fore. Multa enim eum in Asia dicuntur morari, maxime Pharnaces :* inquit Cicero ad Atticum. [*lib. 11. epist 24.*] Verum Pharnace *sine ulla belli mora victo*, (ut in libri Liviani 113. epitome legitur) cæterisque rebus celerrime confectis, *in Italiam celerius omnium opinione venit :* ut in fine libri de bello Alexandrino notavit Hirtius.

Romam vero Cæsar venit, circumagente se anno quo Dictator iterum designatus fuerat (qui magistratus nunquam ante fuerat annuus) & in proximum annum Consul declaratus est. [*Plutarch. in Cæsare.*]

Pharnaces Domitio (Calvino,) qui ad ipsum persequendum à Cæsare relictus fuit, Sinopen tradidit : & pace accepta dimissus cum mille suis equitibus, equos interfecit ; iniquissime id ferentibus eorum dominis. Inde conscensis navibus, *in Pontum* eum fugisse, apud Appianum in Mithridaticis [*pag. 254.*] legimus, quum, *ex Ponto*, fuisset dicendum. Nam & in Ponto ipsa Sinope fuit : & in Bosphoranum regnum à Pompeio sibi traditum refugisse Pharnacem, in libro 2. Bell. civil. [*pag. 485.*] idem ipse Appianus confirmat.

Herodes Galilææ præfectus, Ezechiam Judæum, qui cum magno latronum agmine Syriæ fines incursare solebat, comprehensum cum multis latrocinii sociis interfecit. Quod ejus factum magnam ei apud Syros & per eos apud Sextum Cæsarem, qui tunc Syriam provinciam administrabat, conciliavit gratiam. [*Joseph lib. 1. Belli, pag. 8. & lib. 14. Antiquit. cap. 17.*]

Phasaëlus, excitatus ad æmulationem fraternæ gloriæ, Hierosolymitanorum gratiam sibi conciliavit : omnia negotia publica per se obeundo, nec abutendo potestate ad cujusquam injuriam. Quo factum est, ut pater ejus Antipater haud secus quam si rex esset, à tota gente coleretur : nec propterea tamen minus fidelis aut benevolus Hyrcano ipse fuit. [*Id. ibid.*]

1958 Cæsar, contra P. Cornelium Scipionem Pompeii Magni socerum, M. Catonem & Mauritaniæ regem Jubam expeditione suscepta, XIV. Kalend. Januar. in Lilybæum pervenit : indeque, VI. Kalend. Januar. navem conscendens, post diem quartam in conspectum Africæ venit. [*Hirtius, in lib. de bello Africano.*] XIV. verò Kalend. Januar. dies, in Septembris Juliani proleptici diem 30 & ultimum eo tempore incidebat : ut sequentis longi anni dierum 445 retrograda à primi anni Juliani Kalendis Januariis facta patefaciet numeratio. Quod minus animadvertentes Plutarchus & Dio : ille quidem [*in Cæsare,*] *τὰ θερινὰ χειμασεως circa Solstitium brumale*, in Siciliam ; hic [*libro 43.*] *χειμῶνος μεσοῦντος media hyeme* in Africam, Cæsarem trajecisse retulit. Ante *brumam* vero in Africam illum transmisisse, etiam Ciceronis illa in libro 2, de Divinatione satis indicant. *Cæsar, cum à summo aruspice moneretur ne in Africam ante brumam transmitteret, nonne transmisit ? quod ni fecisset, unum in locum omnes adversariorum copiæ convenissent.*

1. *Visser. Annal. p. post.*

Kalendis Januariis (in Octobris Juliani diem 19. incurrentibus) Cæsar castra ad opidum Ruspinam habuit: & pridie Nonas Januarii (Octobris 16.) post diem tertium quam Africam attigit, ab hora diei quinta usque ad Solis occasum acerrimo prælio, Labienum & Petreium vicit; atque VI. Kalend. Februar. [Novembris Juliani 6.) hostilem exercitum Labieni & Scipionis denuo repulit. [*Hirtius.*]

Pharnacem, in Bosphorum vi intrare tentantem, ab Asandro in carcere conjectum atque interemptum fuisse, in libro 42. Dio significat: quod ab Appiano in Mithridaticis [*pag.* 254.] ita latius habetur explicatum. Pharnaces, collecta Scytharum ac Sarmatarum manu, Theudosiam Panticapæumque occupavit. Et quum ab Asandro bello peteretur, equites ejus, equis destituti pedestri prælio, vincebantur: solus Pharnaces egregie pugnans, tandem consauciatus cecidit quinquagenatius, postquam regnavit in Bosphoro annis 15. ut habet Appianus, vel 17. potius: quot à cæde patris ejus Mithridatis hucusque numerantur.

Cæcilius Bassus, ordinis equestris, qui à pugna Pharsalica post devictum Pompeium fugiens Tyri latitaverat, sui similibus nonnullis ad se receptis, sibique modo his modo illis militibus Sexti Syriæ præsidis diversis temporibus ad custodiam urbis venientibus conciliatis; quum multæ res adversæ Cæsaris in Africa nuntiarentur: non contentus jam præsenti sorte, ad novas res consurrexit. Deprehensus vero in hoc à Sexto antequam sese paravisset, auxilium se Mithridati Pergameno ad occupandum Bosphorum parare dixit: habitaque sibi fide, dimissus est. [*Dio, lib.* 47.]

Optimates Judæorum videntes Antipatrum cum filiis tantopere crescere, tam favore gentis quam Hyrcani pecuniis & percipiendis ex Judæa reditibus, maligne erga eum affecti sunt. Jam enim amicitiam contraxerat cum Romanis imperatoribus, & persuaso Hyrcano ut pecuniam eis mitteret, ipse hujus muneris sibi usurpavit gratiam: tanquam de proprio mittens, & non quasi ab Hyrcano acceptam. Quæ Hyrcanus audiens adeo nihil curabat, ut gaudere etiam facto videretur. Sed maxime terrebat Judæorum primates violentum ac audax Herodis ingenium & tyrannidis cupidum. Adeuntes igitur Hyrcanum, aperte jam incusabant Antipatrum: de filio ejus Herode maxime conquesti, quod Ezechiam cum plerisque aliis, nulla ab Hyrcano potestate accepta, interfecisset; legibus contemptis, quæ hominem quantumvis scelestum non sinunt affici supplicio, nisi prius damnatum ex sententia judicum. Matres quoque eorum quos ille necaverat, per singulos dies in templo non desinebant precibus suis tum regem tum populum obtundere; rogantes ut Herodes coram Synedrio facti sui rationem reddere cogeretur. Permotus igitur his Hyrcanus, Herodem ad judicium & dicendam causam evocavit. [*Joseph. lib.* 14. *cap.* 17.]

Herodes, ordinatis Galilææ rebus quemadmodum existimabat sibi conducere, à patre prænonitus ne privati more ad judicium veniret, mediocre sed tamen sufficiens sibi præsidium adjunxit in itinere: ne vel Hyrcanum terreret si plures adduceret, vel ipse sine tutela subiret judicii periculum. Quin & Sextus Cæsar præses Syriæ scripsit ad Hyrcanum ut eum absolveret; minis si contra fecisset additis. Cum constitisset igitur Herodes coram Synedrio purpuratus cum armatis stipatoribus, omnes sunt attoniti: nec quisquam eorum qui absentem accusaverant ausus est hiscere; sed hærebant inopes consilii. Tum unus è consessu Sameas, vir justus & ob hoc invictus terroribus, (quem fervidioris tamen fuisse ingenii, vetus illud Hebræorum dictum ostendit: *Esto humilis ut Hillel*, קשה *iracundus ut Samai:*) assurgens, non solum Herodem audaciæ ac violentiæ accusavit, sed ejus culpam in judices & regem ipsum, qui hanc ei concesserunt licentiam, derivavit: quos ipsos etiam postea, justo Dei judicio, pœnas Herodi esse daturos prænuntiavit. Quod rei eventus, & confessus illius judicibus & Hyrcano ab Herode rege facto interemptis, verum fuisse comprobavit. Hyrcanus vero animadvertens judices propensiores ad damnandum Herodem, rem in sequentem diem distulit: & clam eum admonuit, ut fuga sibi consuleret. Atque ita ille secessit Damascum, quasi regem fugiens: cumque convenisset Sextum Cæsarem, & res suas in tuto collocasset, palam præ se tulit quod non esset compariturus si denuo citaretur ad judices. Illi vero indignabantur, & Hyrcanum conabantur docere, quod in ipsius perniciem hæc omnia tenderent. [*Id. ibid.*]

In Africa Cæsar, XII. Kalend. Aprilis (Januarii Juliani die 21. (lustrato exercitu, postero die productis universis copiis in acie constitit: sed postquam satis diuque adversarios à se ad dimicandum invitatos supersedere pugnæ animadverteret, reduxit copias. [*Hirtius, de bello African.*]

Cæcilius Bassus ex litteris, quas à Scipione sibi missas fingebat, retulit; Cæsarem in Africa victum interiisse, sibique imperium Syriæ mandatum. Itaque cum iis quos ad hoc instruxerat militibus Tyrum occupavit: hincque ad Sexti copias procedens, ab obvio sibi facto eo victus, vulnus accepit; indeque vi quidem adversus eum quicquam agere in posterum non conatus est. [*Dio, lib.* 47.]

Cæsar, pridie Nonas Apriles (Februarii Juliani die 4.) tertia vigilia ab opido Agar egressus, XVI. millia passuum ea nocte progressus, Thapsum ea die circummunire cœpit. Ubi & Jubam & Scipionem memorabili pugna superavit: post quam M. Cato Uticæ sibi ipsi manus intulit. [*Hirtius, de bello African.*]

Sextus Cæsar, accepta pecunia, Herodem Cœlesyriæ præfecit. Herodes, impatienter ferens quod vocatus fuisset in judicium, exercitum contra Hyrcanum duxit: sed patris Antipatri &

fratris

Anno Periodi Julianæ.

Anno ante æram Christia.

fratris Phasaeli occursu & precibus cohibitus est quo minus invaderet Hierosolyma; placantium eum & rogantium, ut terruisse contentus reipsa læderet neminem, neve ulterius adversus authorem suæ dignitatis procederet. Quorum monitis ille paruit; ratus sufficere sibi ad futuras spes, quod potentiam genti declaravisset. [*Joseph. lib. 14. cap. 17.*]

In Africa Cæsar per quietem magnum exercitum vidisse dicitur, appellantem se flentemque: & permotum eo somnio, in memoriales tabellas retulisse confestim de condenda Carthagine Corinthoque. [*Appian. in Libycis, pag. 85.*]

Julium Cæsarem Hyrcanus per legatos rogavit, ut confirmaret cœptam societatem & amicitiam. [*Joseph. lib. 14. cap. 17.*]

Cæcilius Bassus missis suis ad Sexti Cæsaris milites, qui certas spes ipsis proponerent, adeo eos sibi adsociavit, ut Sexto occiso legio ejus ad ipsum transierit. [*Id. ibid. Liv. lib. 114. Libo: apud Appian. lib. 3. Bell. civil. pag. 576. Dio, lib. 47.*] quanquam ab aliis hunc in modum ea referatur historia. Sextus adolescens voluptatibus vacans, legionem quam Julius Cæsar in Syria reliquerat indecenter secum circumducebat. Id reprehendentem Bassum, qui legionis illius curam habebat, aliquando rejecit cum contumelia: & aliquanto post quum vocanti obediret tardius, jussit eum attrahi. In eo tumultu quum ad manus ventum esset, exercitus non ferens insolentiam jaculis Sextum confixit. Cumque mox pœnitentia sequeretur & metus à Cæsare, conjurarunt, ni venia fidesque sibi daretur, usque ad mortem se decertaturos: coacto etiam Basso, ut fieret ejus conjurationis socius. Deinde ex novo delectu aliud agmen confecerunt, & assuefecerunt eisdem quibus ipsi utebantur exercitiis. [*Appian. Bell. civil. lib. 3. pag. 575, 576. & lib. 4. pag. 623.*]

Bassus omnem exercitum, præter paucos qui Apameæ hyemaverant, quos inde ante suum adventum egressos in Ciliciam usque insecutus frustra fuit, ad se pertraxit: reversusque in Syriam, prætor nominatus est, Apameamque munivit, ut eam domicilium quasi belli haberet: omnes qui valida essent ætate, non liberos tantum sed servos etiam, ad militiam delegit; pecuniam confecit, arma fabricavit. [*Dio, lib. 47.*]

Cæsar, Africano bello confecto, Idibus Jun. (Aprilis Juliani die 14.) Uticæ classem conscendit, & post diem tertium Carales in Sardiniam pervenit: unde III. Kalend. Quintil. (Juliani Aprilis 29) navibus secundum terram provectus, duodetricesimo die, (Maii Juliani die 26) eo quod tempestatibus cohibebatur, ad urbem Romam venit. [*Hirtius, in fine lib. de bello Africano.*]

Quatuor Romæ triumphos egit Cæsar eodem mense, sed interjectis diebus: diverso quemque apparatu & instrumento. [*Sueton. in Julio, cap. 37.*] Gallici apparatus ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore constitit. [*Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 56.*] Pontico triumpho inter pompæ fercula trium verborum prætulit titulum, VENI, VIDI, VICI, non acta belli significantem, sicut cæteri, sed celeriter confecti notam. [*Sueton. ut supr.*] In eo fuga Pharnacis risum populo movit. Alexandrinus de Ægyptiis triumphus medius insertus est, Gallicum inter & Ponticum: in eoque Achillæ Pothinique casus plausibilis fuit. [*Appian. Bell. civil. lib. 2. pag. 491.*] Sed Arsinoës Ægyptiæ, & mulieris & pro regina tunc habitæ, conspectus plurimum commiserationis populo injecit. Quæ post triumphum tamen, in germanorum gratiam, dimissa est. [*Dio, lib. 43.*]

Germani vero ejus, soror natu major Cleopatra & frater minor Ptolemæus, Cleopatræ maritus, à Cæsare acciti hoc anno Romam venerunt; atque ab eo inter amicos socioque Romanorum sunt adscripti. In suis quoque ipsius ædibus Cæsar domicilium Cleopatræ assignavit; eamque non nisi maximis honoribus præmiisque auctam: quod male inde audiret, nihil omnino pensitans. [*Id. ibid. Sueton. in Julio, cap. 52.*] Quin & in æde Veneris Genitricis, ex voto instante pugna Pharsalica concepto extructa (quam hoc anno dedicatam ab eo fuisse, confirmat etiam Dio) ad Veneris latus effigiem Cleopatræ Cæsar statuit. [*Appian. Bell. civil. lib. 2. pag. 492.*]

In Syria C. Antistius (Vetus) atque alii Cæsariani duces, cum equestribus ac pedestribus copiis contra Cæcilium Bassum venientes, Apameæ cum obsidione circumeluserunt. Hisce finitimi quoque, qui Cæsaris rebus studebant, sese adjunxerunt: inter quos & Antipater, tam interempti quam superstitis Cæsaris causa, quod ambobus esset amicus, per filios suos subministravit auxilia. Quum autem aliquandiu æquis viribus esset certatum, neutraque pars prævalere alteri posset, induciis pacto nullo firmatis, ad auxilia paranda alia bellum suspenderunt. [*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 8. fin. & lib. 14. Antiquit. cap. 17. fin. cum Dione, lib. 47.*]

Mithridates Pergamenus Leucotheæ templum (in Moschica regione circa Phasim fluvium) à Pharnace prius compilatum denuo spoliavit. [*Strabo, lib. 11. pag. 498.*] Sed ut Pharnacem ita & hunc Bosphorum occupare tentantem, Asander (apud Strabonem Casander & Lysander perperam dictus) evertit; atque utroque sublato, regno Bosphori ipse quiete potitus est. [*Id. ibid. pag. 495. & lib. 13. pag. 625.*]

C. Julius Cæsar Pontifex Maximus, suo III. & M. Æmilii Lepidi Consulatu, Romani anni emendationem instituit: Sosigenis in astronomicis, Flavii scribæ in fastis ordinandis, usus opera. Cumque jam mense Februario dies 23. fuissent intercalati: ipse præterea inter Novembrem & Decembrem duos alios menses intercalares dierum 67. interposuit: ita ut præsens annus menses 15. dies vero 445. habuerit. [*Censorinus de die natali, cap. 8. cum Suetonio, in Julio, cap. 40. Plinio, lib. 18. cap. 25. Dione, lib. 43. Macrobio, lib. 1. Saturnal. cap. 14.*]

1. *Visser. Annal. p. post.*

3959 Pridie Kalendas Intercalares priores, (Septembris Juliani die 26) Cicero ad Cæsarem pro Q. Ligario orationem habuit. [*lib. 6. ad familiar. epist. 14.*]

A Kalendis Januariis, quibus Consulatum IV. Cæsar iniit, primus ordinationis Julianæ annus numeratus est. Inde enim anni à se constituti ille fecit principium. [*Censorin. ut supr.*] 4669 41

In Hispania Cæsar cum Pompeii liberis bellum gerens, XI. Kalend. Martias Ategua opido potitus est, & Imperator appellatus. Quum Liberalia (Plutarcho, in *Cæsare*, Διονύσια dicta) Romæ agerentur, XVI. Kalend. April. ut ex vetere Kalendario liquet) memorabilem illam ad Mundam urbem victoriam obtinuit. In quo prælio ceciderunt ex Pompeianis millia hominum circiter 30. cum duobus ducibus Labieno & Atio Varo, atque ordinis equestris millibus ferè tribus: ex Cæsarianis desiderati ad hominum mille, saucii ad 500. Interfecto deinde Cn. Pompeio adolescente, qui fasces & imperium sibi arripuerat, pridie Idus Aprilis Cæsari, dum gradiebatur Hispalim, caput ejus allatum, & populo datum est in conspectum. [*Author Commentarii de bello Hispaniensi.*]

Pridie Palilium (XII. Kalend. Maias) sub vesperam, de hac victoria nuntius allatus Romam fuit. [*Dio, lib. 43.*] & pridie Kalendas Maias, Hispali Cæsar ad M. Ciceronem litteras dedit consolatorias, [*Cicer. ad Attic. lib. 13. epist. 20.*] ob mortem Tulliæ filiæ; quæ post repudiatam matrem Terentiam, apud P. Lentulum ex partu decessit [*Ascon. Pedian. in orat. Pisonian. Plutarch. in Cicerone.*] quum ejus maritus P. Cornelius Dolabella in Hispania apud Cæsarem fuerit: ut ex Philippica 2. & epistolarum ad Atticum libro 13. percipitur.

Habuit quoque Cæsar in hoc bello comitem Caium Octavium, nepotem sororis suæ Juliæ, 18 annos natum; nunquam aut alio usum hospitio, quam suo, aut alio vectum vehiculo: Pontificatusque sacerdotio puerum honoravit. [*Velleii Paterc. lib. 2. cap. 59.*]

Dejotarus rex turbatus, legatum ex Galatia Blesamium in Hispaniam ad Cæsarem misit: qui litteris ad eum Tarracone datis, bene sperare & bono regem esse animo jussit. [*Cicero, pro Dejotaro.*]

Dum bellum in Syria cum Cœcilio Basso trahitur, L. Statius (apud Velleium *Staius*, & Appianum *Sextius*) Murcus (apud Josephum *Marcus* perperam dictus) vir prætorius, à Julio Cæsare Sexti successor missus, cum tribus agminibus ex Italia venit: atque à Basso fortiter est repulsus. [*Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 69. Joseph. lib. 1. Belli, cap. 8. fin. & lib. 14. Antiquitat. cap. 17. fin. Appian. Bell. civil. lib. 3. pag. 576. & lib. 4. pag. 623.*] Nam & Bassi exercitum regio alebat, & socios ille permultos habebat Arabum phylarchos, qui loca munita in proximo tenebant. Inter ea loca erat Lysias ultra lacum sita qui juxta Apamiam est, & Arethusa, Sampsicerami & filii ejus Jamblichi (cujus in epist. 1. libri 15. ad familiar. Cicero meminit) regio; qui phylarchi genti Emesenæ imperabant. Prope etiam erat Heliopolis & Chalcis, sub Ptolemæo positæ Mennæi filio, qui Marsyam & Ituræorum montana obtinebat. [*Strabo, lib. 16. pag. 753.*]

Alchaudonius Arabs (Alchædamus Straboni dictus) Rhambæorum Nomadum intra Euphratem habitantium rex, qui ante cum Lucullo pactum inierat, deinde vero Parthis contra Crassum suppetias tulerat, à Basso simul & adversariis ejus advocatus, in Mesopotamiam egressus est. Cum autem in medium inter Apamiam & Cæsarianorum castra locum advenisset, priusquam alterutri parti quicquam responderet, auxilium suum vœnale proposuit. Basso vero plura danti se conjunxit; ac in pugna sagittis longe superior hostibus fuit. [*Id. ibid. cum Dione, lib. 47.*]

Idibus Septembribus Cæsar in Laricano suo novissimum testamentum fecit; demandavitque virgini Vestali maximæ. In eo tres instituit hæredes sororum nepotes, C. Octavium ex dodrante (non ex parte tantum dimidia; ut apud Livium est, libro 116) L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante reliquo. C. Octavium etiam in familiam nomenque adoptavit: pluresque percussorum in tutoribus filii, si quis sibi nasceretur, nominavit. In secundis etiam hæredibus Decimum Brutum constituit, *Sueton. in Julio, cap. 83.*] & M. Antonium. [*Dio, lib. 44. cum Floro, lib. 4. cap. 4.*] si priores designati hæreditatem non adirent. [*Appian. Bell. civil. lib. 2 pag. 518.*]

3960 Mense Octobri Cæsar Romam omnium victor ingressus, omnibus qui contra se arma tulerant ignovit. [*Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 56.*] Post actum vero initio hujus mensis Hispaniensem triumphum, Consulatu se abdicavit: & novo honorarios Consules sufficiendi instituto introducto, trimestres fecit Consules, Q. Fabium Maximum & C. Trebonium. [*Dio, lib. 43. cum Gruteri Inscript. pag. 288. init.*] quorum prior Consul ex Hispania III. Idus Octobr. triumphavit. [*Ib. pag. 287.*] Unde, cum in triumpho Cæsaris eborea opida Chrysippus vidisset translata, & post dies paucos Fabii Maximi lignea; thecas ea opidorum Cæsaris fuisse dixit. [*Quintilian. lib. 6. cap. 4.*]

Multi & maximi honores Cæsari à Senatu sunt decreti: & inter eos, ut Dictator in perpetuum esset; [*Liv. lib. 116.*] & insuper prænomen Imperatoris haberet. [*Sueton. in Julio, cap. 76.*] non eo sensu, quo & ante & postea etiam ob rem in militiâ bene gestam ducibus est tributum, sed quo potentia & authoritas in Republicâ summa significaretur. [*Dio, lib. 43.*] Nam & concessum illi est, ut solus milites & militiæ imperium haberet, solus publicas pecunias curaret; ac ne cui alterutro horum ipsius injussu uti liceret: atque ut magistratus omnes etiam plebeii ejus potestati subjicerentur, jurarentque se nullis ejus decretis refragaturos.

[*Id.*

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

[*Id. ibid. & Appian. lib. 2. Bell. civil. pag.* 494.] Indeque à postremo hoc ejus in Urbem reditu, *quinque menses principalis quietis* illius, deducit Velleius Paterculus. [*lib. 2. cap. 56.*]

Getas, sive Dacos, qui se in Pontum & Thraciam effuderant, Cæsar coërcere meditabatur. [*Sueton. in Julio, cap.* 44. *Appian. lib. 2. pag.* 497.] Ad quam expeditionem ille se parans, Octavium, Atiæ, filiæ sororis suæ Juliæ, filium Apolloniam, quæ Ionio mari imminet, ut litteras simul & rem militarem disceret, præmisit; mox belli Getici, ac deinde Parthici, habiturus commilitonem. [*Velleii. Paterc. lib. 2. cap. 59. Sueton. in Octavio, cap. 8. Plutarch. in M. Bruto. Appian. lib. 3. pag.* 531. *Dio, lib.* 45.] ubi magistro dicendi usus est Apollodoro Pergameno; quem jam grandem natu eo secum ab Urbe eduxerat. [*Sueton. in Octavio, cap. 89. cum Strabone, lib. 13. pag.* 625.] Atque eo etiam alæ equitum è Macedonia vicissim ad eum commeabant, cum quibus exerceretur: ubi comiter omnes excipiendo gratiosus apud exercitum factus est. [*Appian. lib. 3. pag.* 531.]

Castor adolescens, à patre Castore Saocondario (ut eum appellat Strabo) & matre regis Dejotari filia incitatus, Romam ad accusandum avum profectus est: regis servo Phidippo medico spe promissisque corrupto, ut ficto crimine Dominum capitis arcesseret, quasi is Cæsarem in tetrarchia sua hospitio exceptum interficere voluisset. Cui legati regii, Hieras, Blesamius, Antigonus & Dorylaus, sese opposuerunt: corpora sua pro salute regum suorum (patris & filii simul tunc regnantium) Cæsari offerentes. Pro eo Cicero, veteris hospitii & familiaritatis memor, in domo Cæsaris orationem habuit: ita inusitatum fuisse præfatus, regem reum capitis esse, ut ante hoc tempus non fuerit auditum. Ob hanc vero accusationem Dejotarus filiam suam una cum marito Castore Saocondario (nobili illo Chronographo) in ipsius Castoris regia Gorbeio trucidavit. [*Strabo, lib. 12. pag.* 568. *Suidas in* Κάστ.] De qua re tota, videndus clarissimus Vossius (heu! quondam noster) in libri de Historicis Græcis primi capite ultimo.

Idibus Decembr. Q. Pedius (tertium intra hoc trimestre spatium) ex Hispania triumphum duxit. [*Gruter. Inscript. pag.* 297.] in quo, ut ante eum Fabius, non eburneis sed ligneis ferculis usus, risum multum excitavit. [*Dio, lib.* 43.]

Parthi à Cæcilio Basso ad auxilium in Syriam evocati advenerunt: sed ob hyemem non diu adfuerunt, neque memorabile quicquam egerunt. Ita, in libro 47. Dio. Eorum tamen adventu ab arcta obsidione, qua ab Antistio Vetere tum premebatur, ipsum fuisse liberatum in litteris ad Balbum scriptis ipse Vetus confirmat: de quibus ita Cicero, lib. 14. ad Attic. epist. 9. *Balbus hic est, multumque mecum: ad quem à Vetere litteræ datæ prid. Kalend. Jan. cum à se Cæcilius circumsideretur, & jam teneretur: venisse cum maximis copiis Pacorum Parthum; ita sibi esse enim ereptum, multis suis amissis, in qua re accusat Volcatium. Ita mihi videtur bellum illud inflare. sed Dolabella & Nicias viderint.* quibus sc. provinciæ Syriæ & belli Parthici, post eædem Cæsaris, cura fuit commissa: quando hæc à Cicerone scripta fuit epistola.

Romæ, pridie Kalend. Januarias, Q. Fabio Maximo consule mortuo, C. Caninius Rebilus pauciſſimarum horarum Consulatum petiit. [*Id. ibid. cum Plinio, lib. 7. cap* 53. *& Suetonio, in Claudio cap.* 15. *& Trebellio Pollione, in* XXX. *tyrannis.*] de quo Cicero, ad Curium: [*lib. 7. ad familiar. epist.* 30.] *Caninio consule, scito neminem prandisse: nihil tamen eo consule mali factum est. Fuit enim mirifica vigilantia; qui suo toto consulatu somnum non viderit.* Vid. Macrob. lib. 2. Saturnal. cap. 3. & lib. 7. cap. 3.

Proximo die quintum & postremum suum Consulatum Cæsar iniit: in quo, ut Hyrcano Judæorum Pontifici & ethnarchæ gentique Judæorum, pro suo erga ipsum & populum Romanum affectu, gratiæ referrentur edixit: eundemque Hyrcanum habere & mœnibus instruere Hierosolymorum urbem decrevit, & gubernare eam secundum suam voluntatem; atque ut Judæis secundo locationis anno de reditibus eorum subducerent, immunesque essent ab angariis & vectigalibus, concessit: ut apud Josephum, lib. 14. Antiquit. cap. 17. videre licet. ut falli videatur idem, cum in præcedente capite Cæsarem in Syria agentem litteras Romam ad Consules misisse narrat, ut Hyrcano disjecta per Pompeium patriæ mœnia restituendi daretur potestas; statimque, Cæsare ex Syria recedente, Antipatrum strenue operi illi incubuisse. Quod enim ille subjicit Senatusconsultum, neque ad hunc Hyrcanum, neque ad murorum Hierosolymitanorum restaurationem, quicquam spectat: ut supra ad Mundi annum 3877. monuimus. de quo & Salianus videndus, ad annum Mundi 4007. num. 36, 37. | 4670 | 44

In hoc eodem quinto Consulatu, anno Juliano secundo, in honorem Julii Cæsaris, legem ferente M. Antonio ejus in Consulatu collega, Quintilis mensis *Julius* appellatus est; quod hoc mense ad quartum Idus Quintiles Julius procreatus esset. [*Appian. Bell. civil. lib. 2. pag.* 494. *Dio, lib.* 44. *Censorin. de die natali, cap.* 9. *& Macrob. l.* 1. *Saturnal. cap.* 12.] Undequum sequente mense *Sextili* M. Brutus, prætor urbanus post cæsum à se Cæsarem ludos Apollinares edendos præscripsisset NONIS JUL. ad Atticum suum [*lib.* 16. *epist.* 1.] scribebat Cicero. *Stomachari totum diem licet quidquamne turpius, quam Bruto* JULIIS? atque de eo monitus ab illo ipse Brutus, sese scripturum aiebat, ut venationem quæ postridie ludos Apollinares futura esset, proscriberent III. ID. QUINTIL. [*Ibid. epist.* 4.]

Cæsar Carthaginem & Corinthum, quæ prius uno tempore deletæ fuerant, (ut supra ad annum Mundi 3858. dictum est) deductis eo Romanorum coloniis, instauravit. [*Dio, lib.* 43. *cum Strabone, lib.* 8 *pag.* 381. *& lib.* 17. *pag.* 833.] Quod de Corintho, Pausanias in Corinthiacis;

deCarthagine etiam Solinus [*capite* 30.] & in fine Libycorum Appianus eatenus confirmant, quod inter eversam & restitutam Carthaginem annos 102. interjectos fuisse consentiant. Id enim temporis spatium ad præsentem hunc annum recta nos deducit: in quem & M. Antonii & P. Dolabellæ, à Solino hic nominatus, Consulatus incurrit. Ut minus considerate Appianus à Cæsare Augusto has urbes restauratas fuisse significaverit.

Magna tum populum Romanum cupiditas Crassum amissumque cum eo exercitum ulciscendi, spesque debellandi Parthos, incessebat. Id igitur bellum Cæsari unanimi consensu decreverunt, summoque ad id studio sese comparaverunt. Ac præter cætera quæ ejus belli causa agebant, ut & administrorum copia Cæsari esset, & eo absente neque sine magistratibus urbs esset; neque si ipsa eos delegisset res ad motus intestinos rediret; magistratus jam ante ad totum triennium (tantum enim temporis Parthicæ expeditioni impendendum existimabant) constituere intenderunt. Horum dimidiam partem Cæsar, quod lege quadam (de qua consulendus Suetonius in *Julio*, cap. 41.) ei concessum fuerat, reipsa autem omnes designabat. [*Dio, lib.* 43.]

Getas vero, sive Dacos, volens prior aggredi, præmisit trans sinum Adriaticum legiones sedecim, & equitum decem millia. Mox Parthis inferre bellum per Armeniam minorem, nec nisi ante expertos aggredi prælio statuit. [*Sueton. in Julio, cap.* 44. *Appian. lib.* 2. *pag.* 497.]

Ad bellum Syriacum contra Cæcilium Bassum gerendum, Cornificium Cæsar misit, Syriamque provinciam illi tribuit. [*Cicero, lib.* 12. *ad familiar. epist.* 18. & 19.] Sed, dum legiones ad eum perducerentur; cædes Cæsaris intervenit: post quam ea provincia P. Cornelio Dolabellæ Consuli est assignata; (uti videbimus) Cornificio Africa vetere data. [*Cic. ibid. epist.* 19. & 21. *Appian. lib.* 4. *pag.* 620, 621.]

Trium legionum quas Alexandriæ relinquebat curam & imperium Rufino liberti sui filio, exoleto suo, Cæsar demandavit. [*Sueton. in Julio, cap.* 76.]

VII. Kalend. Februar. Cæsar ovans ex monte Albano Urbem ingressus est. [*Inscript. Gruteri, pag.* 297.] Decretum enim erat, ut ipse feriis Latinis peractis ita inveheretur. [*Dio, lib.* 44.]

Cum à sacrificio Latinarum revertentem & ex monte Albano in Urbem descendentem, nonnulli Regem salutavissent: indignante populo ille offensus, Cæsarem se non Regem esse respondit. Ubi quum obticuissent cuncti, plane tristis dolensque transiit. Et cum quidam è turba statuæ ejus coronam lauream candida fascia (quod regium erat insigne) prægligatam imposuisset: tribuni plebis Epidius Marullus & Cæselius Flavus coronam fasciæ detrahi, hominemque duci in vincula jusserunt. Cæsar vero dolens, seu parum prospere motam regni mentionem, sive, ut ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, tribunos graviter increpitos potestate privavit. [*Sueton. in Julio Cæsare, cap.* 79. *Plutarch. in eodem. Dio, lib.* 44. *cum Livio, lib.* 116. & *Appiano, lib.* 2. *Bell. civil. pag.* 495, 496.]

Lupercalibus (quæ 15. Februarii die celebrata fuisse, vetus Kalendarium indicat) ad Cæsarem sedentem in Rostris, amictum toga purpurea, in sella aurea, coronatum, ipsius in Consulatu collega M. Antonius, nudus inter Lupercos currens, supplex accessit, & diadema illi populi Romani nomine obtulit: quod bis ab eo capiti ipsius impositum Cæsar detraxit, & in sella reposuit. Responsoque dato, solum Jovem Romanorum regem esse, missoque in Capitolium ad Jovem diademate, adscribi jussit in fastis: *Ad Lupercalia, C. Cæsari Dictatori perpetuo M. Antonium Consulem, populi jussu, regnum detulisse, Cæsarem uti noluisse.* Unde in suspicionem venit, quasi ex composito id fecisset. Regisque nomen adpeteret, sed ita ut cogi ad accipiendum id quodammodo vellet. [*Iid. ibid. Cicero in Philippica* 2, 3. & 13. *Velleii. Patercul. lib.* 2. *cap.* 56. *Plutarch. in Antonio. Cassiodor. in Chronico.*]

Rumor deinde quidam, sive verus, sive falsus, (uti fabulæ nonnunquam confingi solent) passim emanavit, pontifices Quindecemviros dictos in libris Sibyllinis reperisse; vinci Parthos à Romanis posse, si Rege duce bellum eis movissent, esse ipsos alioquin insuperabiles: indeque proximo senatu L. Cottam Quindecemvirum sententiam dicturum, ut Cæsar rex appellaretur. Nonnulli vero jactabant, oportere eum Romanorum quidem dictatorem imperatoremque appellari, aut si quod nomen esset regio plausibilius: cæterarum vero gentium, quæ sub Romano essent imperio, diserte Regem nominari. [*Sueton. Plutarch. & Dio; ut supr. Appian. pag.* 497.] Quo referendum & Ciceronis illud, in libro 2. de Divinatione. *Sibylla versus observamus, quos illa furens fudisse dicitur. Quorum interpres* (L. Cotta) *nuper falsa quædam hominum fama dicturus in senatu putabatur: eum, quem re vera regem habebamus, appellandum quoque esse Regem, si salvi esse vellemus.*

Curabat omnino Cæsar ut quamprimum exiret Urbem, in qua laboraret invidia. Verum quattriduo ante diem profectioni destinatam à conjuratis confossus est. [*Appian. pag* 497.] In eâ conjuratione fuisse amplius 60. conscios ferunt Senatores equitesque Romanos. [*Sueton. in Julio, cap.* 80. *Eutrop. lib.* 6. *fin. Oros. lib.* 6. *cap.* 17.] cujus capita fuerunt M. Brutus, & C. Trebonius, & C. Cassius, & ex Cæsaris partibus Decimus Brutus. [*Liv. lib.* 116.] Cum veniisset igitur Cæsar in Curiam, expeditionem Parthicam meditans; ibi in curuli sedentem eum Senatus invasit: tribusque & viginti vulneribus occisus est. [*Id. ibid. Florus, lib.* 4. *Histor. Rom. cap.* 2.] Idibus Martiis, ætatis anno 56. [*Sueton. in Julio Cæsare, cap.* 81, 88. 89. *Plutarch. in eodem; & Appian. lib.* 2. *Bell. civil. pag.* 522.]

Sic ille, qui signis collatis quinquagies dimicaverat, & 1192. millia hominum præliis occiderat, (referente Plinio, lib. 7. cap. 25.) in eo senatu, quem majore ex parte ipse cooptaverat,

Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christi.

verat, in curia Pompeii, ante ipsius Pompeii simulachrum, tot centurionibus suis inspectantibus, à nobilissimis civibus, partim etiam à se omnibus rebus ornatis, trucidatus ita jacuit, ut ad ejus corpus non modo amicorum sed ne servorum quidem quisquam accederet. (*Cicero, lib.2. de Divinat.*)

P. Cornelius Dolabella 25. annos natus ab ipso Cæsare quum Urbe esset abiturus, suo loco, in ejus anni reliquum Consul designatus, quum fasces atque insignia corripuisset consularia, in medium progressus, authorem suæ dignitatis multis convitiis prosidit: &, ut quidam produnt, rogationem tulit, ut in posterum, ea dies natalis Urbis haberetur. (*Appian. lib.2. pag.505. & 509. cum Velleio Paterculo, lib.2. cap.58.*)

Post tertium à Cæsaris cæde diem, (ut in 2. Philippica habet Cicero) quum Liberalia agerentur, (ut ex lib.14. ad Atticum epist.10. & 16. colligitur) id est, XVI. Kalend. April. in ædem Telluris Senatu convocato, quum Consul Antonius, Plancus & Cicero de præteritorum oblivione & concordia verba fecissent, ut injuriarum obliterata memoria pax inter cives constitueretur, atque ut Cæsaris acta rata essent, decretum est. [*Cicero, Philippica 1. Vellei. Paterc. lib.2. cap.58. Plutarch. in Cicerone, Bruto, & Antonio. Appian. lib.2. Dio, lib. 44.*]

Atque illo primum die (ut est in 1. Philippica) M. Antonius, depositis inimicitiis, Dolabellam collegam sibi in Consulatu esse voluit: quanquam quum primum Cæsar ostendisset se, priusquam proficisceretur, Consulem eum esse jussurum, acerrime illi sese opposuisset; ut in Philippica 2. ostendit Cicero, & Plutarchus in *Antonio*. Nam initio quidem statuerat ad consulatum non admittere, nondum ad eum pertinentem: sed ne seditionem moveret, collegam sibi esse jam passus fuit. [*Dio, lib.44.*]

Sequente die Senatus rursus conveniens, percussoribus Cæsaris provincias decrevit: M. Bruto Cretam, Cassio Africam, Trebonio Asiam, Cimbro Bithyniam, Decimo Bruto Galliam circumpadanam. [*Plutarch. in M. Bruto.*]

Ex his, priores duo Prætores Urbis erant: qui cum indecorum arbitrarentur ante magistratus exitum provincias ambitiose invadere, neque tutum sibi esse viderent urbanas administrare jurisdictiones; privati in Italia reliquum anni agere statuerunt. Quo intellecto, Senatus præfecit eos frumento in urbem convehendo, usque ad tempus abeundi in provincias. [*Appian. lib. 3. pag. 530.*] ut Brutus scilicet in Asia, Cassius in Sicilia frumentum emendum ad Urbem mittendum curarent. Sed Cassius munus illud aspernatus est. [*Cicero, ad Attic. lib.15. epist.9, 11, 12.*]

Excogitatum est à quibusdam, ut privatum ærarium Cæsaris interfectoribus ab equitibus Romanis constitueretur: id facile effici posse arbitrati sunt, si principes illius ordinis pecunias contulissent. Itaque appellatus est à C. Flavio Bruti familiari Atticus, ut ejus rei princeps esse vellet. At ille, qui officia amicis præstanda sine factione existimaret, semperque à talibus se consiliis removisset, respondit, siquid Brutus de suis facultatibus uti voluisset, usurum, quantum eæ paterentur: se neque cum quoquam de ea re collocuturum, neque coiturum. Sic ille consensionis globus hujus unius dissensione disjectus est. [*Corn. Nepos, in vita Attici.*]

In æde Castoris nominum litteræ quædam Antonii & Dolabellæ consulum excussæ sunt: quibus utrisque alienationem à patria significatam fuisse dicit Julius Obsequens, in libro de Prodigiis.

Consul Antonius collegæ suo Dolabellæ ut juveni ambitioso persuasit, peteret mitti se in Syriam & ad exercitum contra Parthos conscriptum. Perfecitque, ut populi suffragiis Syria illi obveniret provincia, simulque bellum Parthicum legionesque ad id destinatæ à Cæsare, una cum his quæ in Macedoniam præcesserant. Atque ipse deinde Macedoniam (exercitu ita denudandam) à Senatu obtinuit. [*Appian. lib. 3. pag. 530, 531, & 550.*]

Antonii potentiam metuens Cicero, statuit primum legatus in Syriam cum Dolabella proficisci. [*Plutarch. in Cicerone.*] IV. Nonas Aprilis libera legatione concessa; ut, cum vellet, introire, exire, liceret. [*Cic. ad Attic. lib.15. epist.11.*] Sed postea ab Hirtio & Pansa, Consulibus in sequentem annum designatis, persuasus consilium mutavit: &, Dolabella omisso, æstatem Athenis agere decrevit. [*Plutarch. ut supr.*] iter in Græciam suscepturus ante Olympia. [*Cic. ad Attic. lib.15. epist 24. & lib.16. epist.7.*] Hoc vero anno Olympias 184. est acta.

Octavius, sexto postquam Apolloniam venerat mense, de Cæsaris avunculi cæde nuntio accepto, ex Epiro in Italiam transmisit: ubi Brundusii ab exercitu obviam progresso tanquam Cæsaris filius exceptus, omni mora præcisa (idque eo magis, quod secum magnam vim pecuniæ militumque à Cæsare præmissum habebat) statim nomen *Cæsaris* assumpsit, hæreditatemque iniit. Atque ita Brundusii se in *Juliam* gentem adscisens, pro Caio Octavio se Caium Julium Cæsarem Octavianum deinceps appellavit. [*Liv. lib.117. Julius Obsequens, de prodigiis. Appian. lib.3. pag.531, 532. Dio, lib.45.*]

Ad hoc nomen mox, non aliter quam ad verum filium, undique magnus concursus fuit, partim amicorum Cæsaris, partim libertorum & mancipiorum; cum eisque militum etiam, vel qui apparatum & pecunias ferebant in Macedoniam, vel qui vectigalia pecuniamque aliam ex provinciis exactas portabant Brundusium. Ille tum multitudine ad se confluentium, tum Cæsarei nominis vulgo gratiosissimi existimatione factus auctior & confidentior, ad Urbem iter fecit, cum haudquaquam contemnendo comitatu, in dies torrentis modo crescente. (*Appian. ibid. pag.532, 533.*)

XIV. Ka-

XIV. Kalend. Maii, Octavius Neapolim venit: ac postridie in Cumano M. Ciceronem invisit. [*Cic. lib.14. ad Attic. epist.10.*] de quo ita Cicero ipse, in epistola ad Atticum X. Kalend. conscripta. [*ibid. epist. 12*] *Nobiscum hic perhonorifice & amice Octavius: quem quidem sui Cæsarem salutabant, Philippus non.* Neque enim placebat Atiæ matri Philippoque vitrico, adiri nomen invidiosæ fortunæ Cæsaris: apud Velleium Paterculum legimus. [*lib. 2. cap. 60. cum Suetonio in Octavio, cap. 8. & Appiano, lib. 3. pag. 532. 533.*]

Octavio adventanti Romam immanis amicorum occurrit frequentia: &, cum intraret urbem, Solis orbis super caput ejus, curvatus æqualiter rotundatusque in colorem arcus, (veluti coronam tanti mox viri capiti imponens) conspectus est. Ita Velleius. [*lib. 2. cap. 59.*] Et Julius Obsequens, de prodigiis: *Quum hora diei tertia ingenti circumfusa multitudine Romam intraret, Sol puri ac sereni cœli orbe modico incluſus, extremæ lineæ circulo, qualis tendi arcus in nubibus solet, eam circumscripsit.* Varii nimirum coloris circulus, qualis esse in iride solet, orbem Solis tunc ambiit: ut in Seneca, [*Natural. quæstion. lib. 1. cap. 2.*] Plinio, [*lib. 2. cap. 28.*] Suetonio, [*in Octavio, cap. 95.*] Dione, [*lib. 45.*] & Orosio, [*lib. 6. cap. 20.*] videre licet.

Octavius accitos sub noctem amicos jussit universos mane sibi præsto esse in foro cum comitatu idoneo, ubi Caium fratrem Antonii, prætorem urbanum, accedens, ait se adoptionem accipere: qui mos Romanus est, adoptioni authoritatem prætoris interponere. Hoc verbo relato per scribas in acta publica, statim è foro Antonium consulem adiit. [*Appian. lib. 3. pag. 534.*] Eum Consul superbe excepit, (neque is erat contemptus, sed metus) vixque admisso in Pompeianos hortos loquendi secum tempus dedit. [*Vellei. Patercul. lib. 2. cap. 60.*]

Circenses neglecti sunt ludi, quos Palilibus (XI. Kalend. Maii) in Cæsaris honorem celebrari decretum fuerat; quod de Hispanienſi ipsius victoria nuntius pridie illius diei Romam allatus fuisset. [*Dio, lib. 44. & 45.*] Sed Quinctus & Lamia coronas ibi gesserunt, honoris Cæsaris causa. [*Cic. lib. 14. ad Attic. epist. 16. & 22.*]

Quum percussores Cæsaris, quibus provinciæ forte contigerant, in eas amandarentur: (ut in lib. 44. habet Dio:) C. Trebonius itineribus deviis in provinciam est profectus. [*Cic. lib. 14. ad Attic. epist. 10.*] Q. Philippo in Asiæ Proconsulatu successurus. [*lib. 13. ad familiar. epist. 73. & 74. collat. cum epist. 43. & 45.*] Cum eo Proquæstor ordinarius venit Patiscus: extraordinarius vero ad vectigalia in potestatem redigenda & cogendas pecunias à Senatu in Asiam missus est P. Lentulus P. Lentuli Spintheris filius. (*lib. 12. ad familiar. epist. 14, 15.*)

XI. Kalend. Jun. Trebonius Athenas venit; atque ibi Ciceronem adolescentem optimis studiis sub Cratippo operam dantem inveniens, utrumque in Asiam provinciam suam invitavit: ut ipse in litteris ad patrem VII. Kalendas Junias datis narrat. (*lib. 12. ad familiar. epist. 16*) quibus & Cicero pater in libri 15. ad familiares postrema respondit epistola.

IV. Non. Jun. lex lata est quæ earum rerum, quas Cæsar statuisset, decrevisset, egisset, Consulibus cognitionem dedit. [*Cicero, ad Attic. lib. 16. epist. 18.*]

Antonius, postquam ei acta Cæsaris inspicere exequique quæ is fieri jussisset mandatum fuit, libellis corruptis & pro arbitrio immutatis, quicquid ipsi libitum fuit tanquam ex Cæsaris præscriptis egit: civitatibus dynastisque ea ratione gratificans, & magnam pecuniæ vim sibi congerens. Non enim agros solum & vectigalia, sed libertatem etiam & jus Romanæ civitatis & alias immunitates vendebat ille; idque non tantum singulis, sed provinciis quoque totis & populis universis. Deque his omnibus toto Capitolio tabulæ figebantur. [*Cicero, in Philippica 2. & lib. 12. ad familiar. epist. 1. Vellei. Patercul. lib. 2. cap. 60. Plutarch. in Antonio. Appian. lib. 3. pag. 529. Dio, lib. 44.*] in quarum una civitates locupletissimæ Cretensium vectigalibus liberabantur; statuebaturque ne post M. Brutum proconsulem, esset Creta provincia. [*Cic. ibid.*] Grandi quoque accepta pecunia, fixit Antonius legem quasi à Cæsare latam, qua Siculi facti sunt cives Romani. [*Id. lib. 14. ad Attic. epist. 12.*]

Rex Dejotarus, simulatque audivit Cæsaris interitum, res sibi ab illo ablatas suo marte recuperavit. Legati tamen ejus timidi & imperiti, sine reliquorum amicorum regis sententia, syngrapha sestertium centies Fulviæ uxori Antonii data, decretum in Capitolio fixum obtinuerunt, quo à Cæsare ipso reddita illi omnia ridicule fingebantur. [*Id. ibid. & in 2. Philip.*]

Quum *ludi victoriæ Cæsaris* XIII. Kalend. Sextil. (ut ex vetere Kalendario liquet, in Gruteri Inscript. pag. 133.) edendi essent; non audentibus facere quibus obtigerat id munus, Octavius edidit. [*Sueton. in Octav. cap. 10.*] quum eorum apparandorum curam C. Matio viro doctissimo commisisset: qui minus id probanti Ciceroni [*lib. 11. ad familiar. epist. 27. & lib. 15. ad Attic. epist. 2.*] hanc sui facti rationem [*in dicti libri 11. epist. 28.*] reddit. *Ludos, quos Cæsaris victoriæ Cæsar adolescens fecit, curavi. At id ad privatum officium, non ad statum Reipublicæ pertinebat. Quod tamen munus & hominis amicissimi memoriæ atque honoribus præstare, etiam mortui, debui: & optimæ spei adolescenti, ac dignissimo Cæsari, petenti negare non potui.*

Atque huc Dionis illa in l. 45. sunt referenda; ἐορτολογίαν τινὰ ὁπλιτικὸν ἰδίαν ἑαυτῷ ἐπὶ τῷ ὀνόματι ἀυτῆς ἐκδόσθαι. *Supplicationibus quibusdam ob victorias die peculiari nomini ipsius dicato sacrificatum est.* Cumque prius decretum fuisse & Appianus in libro Bellorum civilium 2. [*pag. 494.*] & in lib. 43. ipse confirmet Dio; ut publice solennibus sacris celebrarentur dies quibus victorias adeptus fuerat; in unum hunc diem sacris ipsius ὁπλιτικὸς dicatum omnium simul victoriarum ab eo reportatarum conjecta videtur fuisse commemoratio. Pharsalicæ enim, reliquarum omnium celebertimæ, diem in fastis non fuisse peculiariter signatum, Lucani illud in lib. 7. indicat.

Anno Periodi Julianæ. | Annoan- te æram Christi.

Tempora signavit leviorum Roma malorum,
Hunc voluit nescire diem.

M. Brutus & C. Cassius Trebonium in Asia & Tullium Cimbrum in Bithynia clam per litteras monuerunt, ut occultè pecunias colligerent, & de exercitu dispicerent. [*Appian. lib. 3. pag. 529, 530.*] Quibus auscultans Cimber, etiam classem comparavit. [*Cassius, ad Cicer. lib. 12. ad familiar. epist. 13.*] Ebriosus nimirum ille Cimber: quem in seipsum ita jocatum fuisse, in epist. 83. refert Seneca. *Ego quemquam feram, qui vinum ferre non possum?*

Cæsar Octavianus annos undeviginti natus, exercitum privato consilio & privata impensa comparavit: ut ipse in Breviario rerum suarum, Ancyrano marmori insculpto, indicat. [*Inscr. Gruteri, pag.* CCXXX.] ante diem IX Kalend. Octobris scilicet; quo annum ætatis vicesimum ille est ingressus. Nam ante Antonii ex urbe discessum (qui sequente Octobri, contigit) Ciceronis & aliorum qui Antonium oderant opera Senatui commendatus, gratiam popularem ipse institit colligere, & milites ex coloniis cogere. [*Plutarch. in Antonio.*] sibique & reipublicæ vires contra Antonium paratus, deductos in colonias veteranos excitavit. [*Liv. lib.* 117.] de quo Florus. *Octavius Cæsar ætate & injuria favorabilis, & nominis majestate quod sibi induerat, revocatis ad arma veteranis, privatus (quis crederet?) Consulem aggreditur.* Ita ille; lib. 4. cap. 4. ubi tamen *intra decem & octo annos* illum fuisse, non rectè statuit: ut nec Dio, qui 18 annorum tum fuisse scribit, quum Cæsaris nomen assumpsit hæreditatemque iniit. [*lib. 45. pag. 271.*] Neque etiam satis accurate vel à Seneca, [*lib. 1. de Clementia, cap. 9.*] *duodevicesimum egressus annum*, vel à Velleio Paterculo *decimum nonum annum ingressus* ille fuit dicitur. *Caius Cæsar*, inquit hic, *decimum nonum annum ingressus, mira ausus, ac summa consecutus, privato consilio, majorem Senatu pro republica animum habuit.* [*lib. 2. cap. 61.*] Quum enim exercitum comparare cœpit, decimum nonum ætatis annum ille ferè exegerat: & ab eo tempore usque ad ejus excessum, anni numerantur 57. quot & principatui ipsius assignat Maximus monachus in Computo.

Hîc pavefactus Antonius, venit cum eo in colloquium in Capitolio; & reconciliati sunt. Ea nocte Antonio per quietem dextera manus fulmine visa est icta: & post paucos dies delatum ad eum est, Cæsarem insidias ipsi parare. Cumque purganti se Cæsari ille non crederet; simultas exarsit de integro inter eos vehemens. [*Plutarch. in Antonio.*]

Antonius, majoribus hic ratus sibi opus fore copiis, nec ignarus Macedonicas legiones tum virtute præstare, tum numero (erant enim sex) eisque adjunctam magnam manum sagittariorum & armaturæ levis ac velitum, equitatum præterea cæterumque apparatum absolutissimum, qui videbatur deberi Dolabellæ propter decretum ei bellum Parthicum, quando Cæsar contra Parthos paraverat; cogitavit eas ad se pertrahere: quia propter propinquitatem statim trajecto mari supero poterant adesse in Italia. Cumque falsus repente sparsus esset rumor, Getas audita morte Cæsaris incursionibus vastare Macedoniam; Antonius à Senatu exercitum petiit, quo de hostibus pœnas sumeret: dicens Macedonicum illum exercitum à Cæsare contra Getas paratum fuisse prius quam Parthos aggredi statuisset, & pacata esse impræsentiarum omnia circa limitem Parthicum. Tandemque, Dolabellæ unam legionem se traditurum pactus, Imperator Macedonicarum copiarum electus est. [*Appian. lib. 3. pag. 541, 542.*] Et lege de permutatione provinciarum per vim lata obtinuit; ut Macedoniam, quæ Marco Bruto sorte obtigerat provincia, frater ipsius Caius Antonius sibi vindicaret; Galliam vero Cisalpinam, Decimo Bruto assignatam, ipse Consul Marcus Antonius, una cum Macedonico illo exercitu qui Apolloniam à Cæsare præmissus fuerat, consequeretur. [*Dio, lib. 45. cum Livio, lib. 117. & Appiano, lib. 3. pag. 543, 545, 546.*]

Legiones Alexandrinas in armis esse; Bassum è Syria arcessi, Cassium expectari, ferebatur. [*Cicer. ad Attic. lib. 15 epist. 13.*]

Instante ludorum tempore, quos editurus erat ædilis Critonius, Cæsar Octavianus patri sellam auream atque coronam parabat; id quod illi ex Senatusconsulto in perpetuum ludis omnibus decretum fuerat. Cumque Critonius negaret se passurum honorari Cæsarem in iis ludis quos ipse sumptu suo faceret; Cæsar illum ad Antonium duxit, ut consulem: Consul ad Senatum super ea re se dixit relaturum. Cæsar indignatus, *Refer*, inquit: *ego interim sellam proponam.* Id Antonius exasperatus prohibuit: nec hoc contentus, prohibuit etiam ludis proximè secutis, quos Cæsar ipse celebrabat in honorem Veneris Genitricis institutos, quando ædes ei in foro & forum ipsum à patre dedicatum est. Quod Antonii factum exceptum est publico odio. [*Appian. ibid. pag. 543, 544.*]

Ad VI Kalend. Octobris, in veteris Kalendarii fragmento marmoreo, [*In inscript. Gruter. pag.* CXXXV. *fin. collat. cum integro altero pag.* CXXXIII habetur annotatum. VENERI GENETRICI IN FORO CÆSAR. Eo igitur die Octavianus ludos institutos ob perfectionem fani Veneris, quos vivo adhuc Cæsare quidam sese celebraturos receperant sed tunc negligebant, ipse suis sumptibus, tanquam ad se ratione generis pertinentes, ad captandam populi gratiam fecit. [*Dio, lib 45.*] Quos dum ille ederet; Cometam repente emersisse docet Seneca, in Natural. quæstion. lib. 7. cap. 17. Suetonius in *Julio*, cap. 88. & Plinius, lib. 2. cap. 25. ubi de eo ipsius Octaviani hæc verba refert. *in ipsis ludorum meorum diebus, sidus crinitum per 7 dies, in regione cœli quæ sub septentrionibus est conspectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque & omnibus terris conspicuum fuit. Eo sidere significari vulgus*

1. *Visser. Annal. p. post.*

credidit Cæsaris animam inter Deorum immortalium numina receptam: quo nomine id insigne simulachro capitis ejus, quod mox in foro consecravimus, adjectum est. Quod & in nummis quibusdam conspicitur post excessum ejus signatis, cum inscriptione DIVI JULII: & in illo Virgiliano est significatum, Æneid. 8. *patriumque aperitur vertice sidus.*

VII. Id. Octobr. Antonius Brundusium venit, profectus obviam legionibus Macedonicis quatuor, (è quinque) quas sibi conciliare pecunia cogitabat: [*Cicero, lib. 12. ad familiar. epist. 23. cum Appian. lib. 3. pag. 552, 554. & Dione, lib. 45. pag. 276. editionis Græcolatinæ Hanovienſis.*] quasque à Senatu populoque Romano adversus Getas ei datas, ipse transvexit in Italiam. [*Vellei. Paterculi lib. 2. cap. 16. cum Appiano, lib. 3. pag. 543. & 546. & 558. fin.*]

Eodem Octavianus & suos cum pecuniis, qui sibi illos milites conducerent, præmisit. [*Dio, ut supr.*] Ipse vero properavit in Campaniam; veteranos à patre in colonias deductos ad suam militiam revocaturus. Moxque primum ad se pellexit Galatiæ veteranos, deinde Casilini, ex utroque latere Capuæ positos: & repræsentatis in singulos 500 denariis (quos Appianus & Dio drachmas, Græco more, reddiderunt) contraxit circiter decem millia virorum, neque justa armatura instructorum, neque digestorum in militares ordines; omnes sub uno signo ductans tanquam satellitium. [*Cicero, lib. 16. ad Attic. epist. 8. & Philipp. 3. Vellei. Patere. lib. 2. cap. 61. Appian. lib. 3. pag. 552, 553.*] Atque his deinceps *Evocatorum* nomen est inditum: quod impetrata missione militiæ, rursus ad eam vocati fuerint. *Ser. Galba, ad Ciceron. in lib. 10. ad famil. epist. 30. Dio, lib. 45. pag. 276. & lib. 55. pag. 565.*]

Brundusii interim quatuor Macedonicæ legiones incusantes Antonium ob cessationem in persequendis Cæsaris percussoribus, sine acclamationibus deduxerunt eum ad tribunal; quasi rationem audituri ante omnia. Id silentium ille iniquo animo ferens, non continuit se quin eis exprobaret ingratitudinem, non agnoscentibus quanto præstaret in Italiam ire quam in Parthiam, nec ullum signum grati animi edentibus. Præterea querebatur, quod missos ab adolescente petulante (sic enim appellabat Cæsarem) concordiæ turbatores non adducerent ad ipsum: se tamen eos inventurum; exercitum vero ducturum ad decretam sibi provinciam, fortunatam illam Galliam, & præsentium unicuique 100 drachmas sive denarios daturum. Hæc in promittendo parcitas risu excepta est: quem quum molestè ferret, aucto tumultu deferebatur. [*Appian. lib. 3. pag. 554. cum Dione, lib. 45. pag. 276. & Cicerone, lib. 16. ad Attic. epist. 8.*]

Quum Antonius à tribunis seditiosos expetisset, ex militari disciplina sorte duxit decimum quemque: nec tamen in hos omnes, sed in partem tantum animadvertit, putans se eos territurum paulatim. [*Appian. ibid. pag. 554, 555.*] atque in hospitis tectis Brundusii in sinu non modo avarissimæ sed etiam crudelissimæ uxoris, Fulviæ delectos Martiæ legionis centuriones trucidavit. [*Cicero, Philip. 3, 5. & 13. Dio, lib. 45. pag. 276.*]

Hoc facinore irritatos milites ubi videre Cæsariani qui ad eos corrumpendos missi fuerant, libellos spargebant per exercitum, pro Antonii sordibus & crudelitate revocantes superioris Cæsaris memoriam, & ad junioris liberalitatem invitantes. Quorum indicibus quum Consul magna præmia proposuisset, celatoribus contra interminatus esset pœnam; nemine prodito ægrè ferebat, quasi exercitus eos tegeret. [*Appian. pag. 555.*]

Quum Cæsar Octavianus ad res gerendas accessisset, plebemque sibi devincire instituisset; M. Brutus & C. Cassius, simul spe popularis reipublicæ status tenendi abjecta, simul Cæsarem metuentes, ex Italia solverunt; Athenasque delati; magnifice fuerunt accepti. ita Dio. [*lib. 47. pag. 338, 339.*] Eosdem, quum superior esse cœpit Antonius, provinciarum quæ iis datæ erant à Consulibus desperatis rebus, in exilium profectos fuisse, scribit in Attici Vita Cornelius Nepos. & *nunc metuentes arma Antonii, nunc, ad augendam ejus invidiam simulantes se metuere; testatos edictis, libenter se vel in perpetuo exilio dum reipublicæ constaret concordia, nec ullam belli civilis præbituros materiam*, Italia profectos fuisse, narrat Velleius Paterculus. [*lib. 2. cap. 62.*]

Quum alii ad Octaviani partes, alii ad Antonii discederent, atque exercitus vœnales tanquam sub hasta pluris licitanti addicerent se: Brutus Italiam statuit relinquere, ac per Lucaniam pedestri itinere Eleam ad mare venit; indeque solvens, Athenas profectus est. Ubi Theomnestum Academicum & Cratippum Peripateticum (Mitylenæum) audiens, unaque cum his vacans literis, omnino feriari videbatur & otiari: cum in occulto tamen pararet bellum [*Plutarch. in M. Bruto.* Cassii vero classem paucis post diebus Brutum consequutam fuisse, in Philippica X. indicat Cicero.

Brutus & Cassius Macedoniam atque Syriam, ut sibi priusquam Antonio Dolabellæque assignatas, per vim invadere statuerunt. Quod consilium postquam detectum est, Dolabella properavit in Syriam, obiter invisurus Asiam, ut inde pecunias colligeret. Sic Appianus, de bellis civilibus libro tertio pag. 541. Putabat enim ille (ut &, ante eum, Florus, lib. 4. cap. 7.) Bruto Macedoniam & Cassio Syriam à Julio Cæsare, antequam ab his ipsis occideretur, decretas fuisse; earumque à Consulibus postea ipsis ademptarum loco, minores alias concessas esse provincias, Cyrenem & Cretam insulam, vel ut alii produnt, has ambas Cassio, Bruto vero Bithyniam: atque his contemptis, illos exercitum ac pecunias collegisse, animo invadendi Syriam & Macedoniam. [*Appian. lib. 3. pag. 527, 530, 531, 533, 536, 550. & lib. 4. pag 622.*]

Verum

Anno Periodi Julianæ. | Annò ante æram Christian.

Verùm à Julio Cæsare Syriam Cornificio fuisse destinatam, ex Cicerone : & quarto post cædem illius die Bruto Cretam, Cassio Africam à Senatu fuisse decretam, ex Plutarcho suprà audivimus. Indeque in Philippica XI. de *Bruto*, Cicero. *Neque enim est in provinciam suam Cretam profectus : in Macedoniam alienam advolavit.* Et de *Cassio. Naturæ legi paruit, cùm est in Syriam profectus : alienam provinciam, si homines legibus scriptis uterentur; his verò oppressis, suam, lege naturæ.* Utrumque etiam provincias sine ullo Senatusconsulto aut authoritate publica occupasse, confirmat Velleius Paterculus: (*lib. 2. cap. 62.*) & de utroque, apud Athenienses diversantes, ita scribit Dio: (*lib. 47. cap. 339.*) Quum audirent Cæsarem » augeri, Creta ac Bithinia (eò enim missi erant) neglecta, quòd eas sibi provincias non » magnopere profuturas judicarent, ad occupandas Syriam ac Macedoniam animum adjecerunt; nihil quidem ad eos pertinentes, sed quòd eo tempore pecunia copiisque florebant.

Dolabella, itinere per Achaiam, Macedoniam & Thraciam facto, tardiùs in Asiam venit. In Achaia verò milites atque equites habens, Veteri Antistio occurrit; qui, dimisso exercitu, (quo adversus Cæcilium Bassum nuper usus fuerat) ex Syria erat reversus : ubi quodvis adire periculum ille maluit, quàm videri aut coactus esse pecuniam aut Dolabellæ dare, aut libenter dedisse. (*Dio, lib. 47. pag. 344 & Brutus; in lib. Ciceronis ad Brut. epist. 11.*)

Kalendis Novembribus litteræ Ciceroni ab Octaviano sunt redditæ: quibus consultabat, utrum Romam cum quatuor milibus veteranorum proficisceretur, aut Capuam teneret & Antonium venientem excluderet: an iret ad tres legiones Macedonicas, quæ iter secundùm mare superum faciebant, quas congiarium ab Antonio accipere nolentes suas sperabat futuras. (*Cic. lib. ad Attic. epist 8.*) Centurias Capuæ dinumeravit Octavius. (*epist. 9.*) Iter faciens in Samnium, venit Cales: manst Theani. Municipiorum mirifica erat ἀποδοχὴ, & cohortatio. Romam venit cum manu magna. (*epist. 11.*)

Ibi ad plebem, sibi in hoc à Canutio (tribuno plebis) paratam, progressus, memoriam patris sui multis apud eos verbis renovavit, & res ab eo egregiè gestas recensuit: de se quoque multa modestè dixit, Antonium accusavit, milites qui se essent secuti laudavit; quòd ad auxilium Urbi ferendum adessent, seque ad id delegissent, ac per se universis hæc significarent Laudatus hinc, partim propter alium apparatum, partim etiam propter militem illum numerosum quem secum habebat; in Hetruriam profectus est, militum ibi quoque cogendorum causa. (*Dio, lib. 45. pag. 276.*)

Hoc tempore M. Cicero Marco filio, Athenis annum jam audienti Cratippum, (non nunc primùm eò missum, ut in lib. 45. pag. 277. Dio innuit) tres illos egregios de Officiis libros dicavit. (*Lib. 16. ad Attic. epist. 11.*) Extantque filii ad Tironem scriptæ litteræ : (*lib. ad familiar. epist. 21*) in quibus de convictoribus suis agens; Bruto, inquit, *ego locum in proximo conduxi, & ut possum ex meis, angustiis illius sustento tenuitatem. Præterea declamitare Græcè apud Cassium institui : Latinè autem apud Brutum exerceri volo. Utor familiaribus, & convictoribus, quos secum Mitylenis Cratippus adduxit, hominibus & doctis & illi probatissimis.*

Ad hanc tenuitatem redactus Brutus, præter Ciceronem, cæteros quoque Romanos adolescentes, qui Athenis operam dabant litteris, sibi adjunxit. Herostratum in Macedoniam, ad conciliandos eos qui præerant exercitibus, misit. Cum accepisset navigia Romana argento onusta dirigere Athenas cursum ex Asia, & prætorem iis navibus advehi probum virum & sibi familiarem, occurrit ei circa Carystion, & ad tradenda sibi induxit navigia. (*Plutarch. in M. Bruto.*)

Huic Brutus, Sami natalem suum celebrans, splendidius epulum paravit. Ibi, postquam ad compotationes ventum est, cœperunt pro Bruti victoria & populi Romani libertate facere libamina. Tum Brutus, grandiore accepto poculo, hunc versum fine ulla evidente causa voce alta pronuntiavit;

Ἀλλά με μοῖρ' ὀλοὴ, καὶ Λητοῦς ἔκτανεν υἱός.
Sed me fors misera & Latonæ perdidit infans.

Quæ exclamatio pro cladis omine est habita: quum ad novissimum in Philippis pugnam processurus, signum militibus daret ille Apollinem. (*Id. ibid cum Appian. lib. 4. pag. 668.*)

Inde πυνθάνονται μισεῖσθαι Antistius, ex illa pecunia quam portabat in Italiam, impertiit: ut eo in loco Plutarchus scribit. Vicies sestertiùm Latinus interpres reddidit: quantam ei summam Veterem Antistium, *ultro & pollicitum esse & dedisse ex sua pecunia*, agnoscit ipse Brutus, in epistola qua hunc Romam jam ad petitionem Præturæ profecturum Ciceroni commendat. (*lib. ad Brut. epist. 11.*) Pompeium Atticum quoque abjecto Bruto Italiaque cedenti sestert. C. M. munere misisse, eidemque Epiro absentem CCC. jussisse dari; apud Cornelium Nepotem, in Vita Attici, legimus.

In Piræeo deinde Cassius & Brutus distracti, alter in Syriam, alter in Macedoniam perrexit. (*Plutarch.*) Cassius, ut prohiberet Syria Dolabellam. (*Cicero, Philippic. 11.*) Brutus, ut Græciam Macedoniamque sibi adjungeret. (*Dio, lib. 47. pag. 339.*) Et sine authoritate publica provincias exercitusque occupantes, &, ubicumque ipsi essent, prætexentes esse rempublicam; pecunias, quæ ex transmarinis partibus Romam à quæstoribus deportabantur, à volentibus acceperunt. (*Vellei. Patercul. lib. 2. cap. 62.*)

Cassius in Asiam, anticipato Dolabella, ad Trebonium Proconsulem trajecit: acceptaque ab eo pecunia, permultos sibi equites ex iis qui à Dolabella in Syriam præmissi fuerant,

1. *Visser. Annal. p. post.*

(quos Cassio se primum tradidisse jactabat P. Lentulus Asiæ Quæstor extraordinarius, in litteris ad Ciceronem; *lib.* 12. *ad familiar. epist.* 14.) multosque item alios Asianos & Cilices adjunxit. Tarcondimotum ad Tarsenses ad societatem secum ineundam compulit; & hos quidem invitos. nam adeò Cæsari priori ac ejus gratiâ etiam posteriori favebant, ut urbem suam pro Tarso Juliopolin vocaverint. (*Dio, lib.* 47. *pag.* 342.)

Brutus quoque, postquam ab Apuleio copias quantas tum ille habebat accepit, & in numerato circiter sedecim talentum millia, quæ ex tributis ac vectigalibus Asiæ collecta acceperat à Trebonio; venit in Bœotiam. (*Appian. lib.* 4. *pag.* 632. *cum Dione, pag.* 339.) Deinde milites collegit: partim ex Pompeianis, quos à Pharsalica pugna per Thessaliam vagantes tunc reperit; partim ex iis qui cum Dolabella ex Italia profecti, ob morbum relicti vel ab ordinibus dilapsi fuerant. Equites insuper quingentos Cinnæ, quos in Asiam ducebat ad Dolabellam, ademit, (*Plut. & Dio, ut supr.*) Quò spectat illud de Bruto Ciceronis, in Philippica XI. *Legiones conscripsit novas, excepit veteres: equitatum ad se abduxit Dolabellæ, atque eum nondum parricidio* (Trebonii) *oblitum, hostem sua sententia judicavit: nam ni ita esset, quo jure equitatum à Consule abduceret?*

His instructus Brutus, sub prætextu reipublicæ & suscepti contra M. Antonium belli, nullo omnino labore Græciam, in qua nihil admodum militum erat, occupavit. (*Dio, ut supr. cum Livio, lib.* 118.)

Hinc Demetriadem profectus, magnam armorum vim Cæsaris dictatoris jussu ad bellum Parthicum paratorum, quæ deportabantur ad Antonium, in suam redegit potestatem (*Plutarch. & Appian. lib.* 3. *pag.* 567.)

In Macedoniam autem venit eo ipso tempore, quo Antonius (M. Antonii consulis frater) eodem recens pervenerat, ac Q. Hortensius Macedoniæ Proconsul discessum parabat: neque ibi tamen admodum laborabat, quum & Hortensius statim se cum eo conjungeret, & Antonius prohibitus (Romæ tum rerum potiente Cæsare) quicquam eorum agere quæ summi essent magistratus; nihil virium haberet. (*Dio, ut supr. cum Cicerone, in Philippic.* 10.)

Delectus verò habitus in Macedonia fuerat summo Q. Hortensii studio & industria. Legio quam L. Piso ducebat, legatus Antonii, Ciceronis filio (quem Athenis secum Brutus in Macedoniam adduxit) se tradidit. Equitatus in Syriam ducebatur bipertitò, alter eum à quo ducebatur reliquit in Thessalia, ut dictum est) seseque ad Brutum contulit: alterum in Macedonia Cn. Domitius adolescens à legato Syriaco abduxit. (*Cicero, Philip.* 10.)

Audiens Brutus vestigio pergere C. Antonium ad copias quas Dyrrachii & Apolloniæ Gabinius habebat, & eum prævertere cupiens, repentè iter fecit per loca aspera & multam nivem; longeque præcurrit eos qui prandium suum ferebant. Ut prope Dyrrachium venit, est ex labore & algore bulimiâ correptus: quod mali apprehendit ferè & pecudes & homines, quum per nivem lassescunt. Ejus necessitate intellecta, accurrerunt à statione hostes ipsi, cibumque & potum attulerunt. Pro quo beneficio Brutus, ubi deditum est ei opidum, non in hos modo, sed ipsorum etiam causa clementem præbuit se in omnes. (*Plutarch.*) P. autem Vatinius, qui Illyriis finitimis præerat, inde profectus Dyrrachium prior occupaverat; Bruto in tota dissensione civili adversarius. Sed propter morbum à militibus contemptus, iis ad Brutum transeuntibus, Dyrrachii portas illi aperuit, & exercitum tradidit. (*Dio, ut sup. cum Cicerone, in* 10. *Philippica, & Livio, lib.* 118.)

Quum Dolabellæ in Syriam pateret via certa, neque longa; cum legione præmisso Marso Octavio, Senatore quidem, sed egente, qui popularetur agros & vexaret urbes, in Asiam irrupit alienam provinciam, ubi nulla belli erat suspicio. (*Cicero, Philip.* 11.)

Eò venientem neque Pergamus neque Smyrna voluit recipere: forum tantùm extra mœnia illi præbitum est, tanquam Consuli. Cumque iratus ille Smyrnæ oppugnationem frustra tentasset, Trebonius Proconsul Asiæ (qui urbes Bruti & Cassii receptaculo muniebat (pollicitus est se in Ephesum eum intromissurum: mandavitque suis ut Consulem illuc proficiscentem ex intervallo sequerentur. (*Appian. lib.* 3. *pag.* 542.)

Secutæ postea sunt collocutiones familiarissimæ cum Trebonio: complexusque summæ benevolentiæ falsi indices extiterunt in amore simulato. (*Cicero, Philip.* 11.) Quo tamen ita deceptus est Trebonius, ut is summam sibi Dolabellæ benevolentiam polliceretur, ejus militibus alimenta ultro daret, ac cum eo citra omnem metum convictum haberet. (*Dio, lib.* 47. *pag.* 344.)

In Ægypto Ptolemæus junior, ætatis 15. annum agens, à sorore eademque conjuge sua Cleopatra, veneno sublatus est; anno regni sui 4. & Cleopatræ (à morte patris Auletæ) 8. (*Ioseph. lib.* 15. *cap.* 4. *Porphyr. in Græc. Eusеb. Scaligeri, pag.* 226.)

M. Antonius Consul, Brundusio Romam reversus, cùm edixisset ut adesset Senatus frequens ante diem VIII. Kalend. Decembr. eumque diem obire neglexisset; in ante diem IV. Kalend. distulit, tumque in Capitolio adesse eum jussit. (*Cicero, Philip.* 3.)

Interim legiones Antonii Macedonicæ, euntes in cisalpinam Galliam, tumultuatæ sunt: spretisque legatis sibi præfectis, complures ad Cæsarem transierunt. (*Dio, lib.* 45. *pag.* 276.) Legio Martia universa, sublatis signis ad eum se conferens, Albæ constitit. Eamque imitata Quarta legio, duce L. Egnatuleio Quæstore, ad Cæsarem pariter transiit (*Id. ibid. Cicero. Philip.* 3. 4 5. 11. 13. *cum lib.* 11. *ad familiar. epist.* 7. *Liv. lib.* 117. *Vellei. Patercul. lib.* 2. *cap.* 6 *Appian. l.* 3. *pag.* 556.) His Cæsar acceptis quum, sicut ptioribus, argentum divisisset, multos

etiam

Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christian.

etiam reliquorum ad se pertraxit : elephantisque Antonii subitò omnibus potitus, quum in eos dum præteragerentur incidisset. (*Dio, ut supr.*)

Ingressurus ad Senatum Antonius (in Capitolio, die præstituto congregatum) ut quereretur de Cæsaris conatibus, in aditu Curiæ de legionum defectione nuntium accepit : quo ille territus, ne verbum quidem ausus est in Senatu facere de Cesare ; cùm de eo tamen constituisset ad Senatum referre, scriptamque attulisset Consularis quidam sententiam, qua Cæsarem hostem judicaret. (*Cicer. Philip. 3. 5. & 13. & Appian. lib. 3. pag. 556.*) Eodemque ipso die facta est vespertina provinciarum in sequentem annum inter Antonii amicos sortio ; sic, ut quæ cuique apta esset ea cuique obveniret. (*Cic. Philip. 3.*)

Mox ex urbe discedens, Albam properavit ; verbis (ut posse se putabat) Martiæ legionis milites, ibi considentes, ad officium reducturus. Sed quum peteretur telis è mœnibus, aliis agminibus viritim 500. misit denarios : quas verò circa se habebat copias bellico apparatu Tibur, indeque Ariminum duxit, in primo aditu Galliæ cisalpinæ ; habens legiones Macedonicas tres (jam enim & reliquum earum venerat) & veteranorum unam, cum solitis eas sequi auxiliis, præterea prætorianos cum tironibus. (*Appian. lib. 3. pag. 556.*)

Decimum Brutum, qui Gallia cisalpina ut sua provincia cedere nolebat, Mutinæ inclusum obsedit Antonius. (*Id. ibid. pag. 556. 558.*) Ei licet è patris percussoribus uni, tempori serviens auxilium tulit Cæsar Octavianus. (*Dio. lib. 45. pag. 277.*) cui, præter duas illas fortissimas quæ ad eum transierant legiones Macedonicas, & unam tironum, duæ aliæ veteranorum erant legiones, licèt non integræ, sed suppletæ ex tironibus. Cumque eum Proprætorem creare vellet exercitus, honorem oblatum recipere noluit : sed donativi largitate mercenarios suos devinxit ; alteros 500. denarios duabus Macedonicis legionibus (ludicra pugna coram ipso decertantibus) viritim distribuens, & si certamine opus foret, quinquies millenos victoribus pollicitus. (*Appian pag. 557. 558.*) De his Cicero in Philippica X. *Veterani primi Cæsaris authoritatem secuti conatum Antonii repulerunt : post ejusdem furorem Martia legio fregit, Quarta afflixit.*

Romæ cùm neuter Consulum adesset (Dolabellam enim Antonius in Syriam præmiserat, ipseque Mutinam tum circumsidebat) Senatum adesse ad XIII. Kalendas Januarias edixerunt. Quo die M. Cicero, tertia oratione Philippica habita, suasit ut quæ Octavianus contra Antonium egerat confirmarentur, Mutinensibus, legioni Martiæ & Quartæ, & militibus veteranis qui ad eum transierant, laudes & præmia decernerentur : atque ut non Decimus Brutus solùm, sed cæteri etiam (sortitionis illius Antonianæ nulla ratione habita) provincias suas retinerent, neque cuiquam traderent, nisi ex Senatusconsulto successisset. Factoque in ejus sententiam Senatusconsulto, progressus in concionem, quid in Senatu actum esset, quarta Philippica populo exposuit. (*Cic. ibid. & Philip. 5. & 6. intio : cum lib. 11. ad familiar. epist. 6. & lib. 12. epist. 22. Dio, lib. 45. pag. 277.*)

Kalendis Januariis, quibus A. Hirtius & C. Pansa Consulatum inierunt, Cicero oratione Philippica quinta in Senatu habita bello Antonium persequendum, & iis qui rempublicam adversus eum defendebant honores decernendos esse suasit. Postridie C. Cæsari Octaviano *imperium extraordinarium* (ut in Philippica XI. Cicero appellat) à Senatu datum est, cum consularibus ornamentis, & lictoribus atque insignibus prætoriis : ut comparato à se exercitui pro prætore præesset, & una cum Consulibus Decimo Bruto contra Antonium opem ferret : adjectumque, ut Senator esset, atque inter quæstores & consulares sententiam diceret : utque Consulatum decem annis priùs, quàm legibus permissum esset, petendi jus haberet. Equestri quoque statua aurata Senatus eum honoravit : quæ in Rostris posita, ætatem ejus scriptura indicabat. Eodemque Senatusconsulto est decretum, ut pecunias, quas militibus dederat, ex ærario (quia pro repuplica eos, privato licèt consilio, conduxisset, reciperet : & donativum, quantum ipse duabus legionibus Macedonicis post victoriam se daturum pollicitus, publicè daretur : utque illis legionibas, atque aliis militibus qui à Cæsare conducti fuerant, perfecto hoc bello vacatio militiæ daretur, stativique agri dividerentur. (*Cicero, Philip. 5. & lib. ad Brutum, epist. 15. Liv. lib. 118. Vellei. Patercul. lib. 2. cap. 81. Sueton. in Octavio, cap. 10. Plutarch. in Antonio. Appian. lib. 3. pag. 559. 560. Dio, lib. 46. pag. 310.*)

4671 | 43

Etsi verò Octaviano Proprætoris dignitas, quam ab exercitu priùs sibi oblatam accipere noluerat, à Senatu fuerat concessa, & ut pari cum Consulibus jure haberet in bello administrando imperium : clàm tamen Consulibus mandatum datum est, ut duas legiones Macedonicas rebus gerendis aptissimas ab illo distraherent. Summa enim consiliorum erat, ut superato Antonio, & debilitato Octaviano, sublatisque Cæsarianis omnibus, ad tractationem reipublicæ Pompeiani revocarentur. Quod Octaviano Pansa consul moriturus postea detexit. (*Appian. lib. 3. pag. 574. 575.*)

Ubi tamen Octavianus quæ decreta essent comperit, & honores oblatos accepit, & gavisus est : ideoque eo magis, quòd quum habitum ac potestatem prætoriam acciperet, Spoleti sacrificanti *primo potestatis suæ die*, duodecim victimarum jecinora duplicia, sive replicata intrinsecus ab infima fibra, apparuissent ; essetque responsum, duplicaturum intra annum Imperium. Id verò ægrè ferebat, quòd legati ad Antonium mittebantur, quodque hyemis prætextu bellum neque serio neque statim à Consulibus gerebatur. Unde & ipse quo-

que Foro Cornelii otio hyemare coactus est. (*Dio, lib. 46. pag. 314. cum Julio Obsequente, de prodigiis; & Plinio, lib. 11. cap. 37.*)

Ex Julii Cęsaris parricidii reis, primus luit pœnas, Dolabellæ fraude Smyrnæ occisus, Caius Trebonius consulari imperio provinciam Asiam obtinens: vir adversus merita Cæsaris ingratissimus, particepsque cædis ejus à quo ipse in consulare provectus fastigium fuerat (*Cicero, Philip. 11. & 12. Strabo, lib. 14. pag. 646. Vellei. Patercul. lib. 2. cap. 69. Appian. lib. 3 pag. 542. 543. & lib. 4. pag. 624. Dio, lib. 47. pag. 344. Oros. lib. 6 cap. 8*) Noctu enim Dolabella Smyrnam ingressus, Proconsulem cepit; & verborum contumeliis laceratum Samiario exuli tradidit: qui, quæstione habita publicæ pecuniæ, vinculis, verberibus, equuleo torsit miserum, idque per biduum. Post cervicibus caput abscidit, idque fixum gestari jussit in pilo: reliquum corpus tractum atque laceratum abjecit in mare. Hæc in Philippica XI. Ciceronis est narratio: illi quæ apud Appianum extat, & jussu Dolabellæ, quum primùm in Asiam trajecisset & Consulatum adhuc gereret, perpetratum hoc homicidium tradit, longè præserenda.

Interfecti caput ad Cæsaris statuam Dolabellam projecisse, scribit Dio: in sella prætoria, in qua ille solebat jus reddere, proponi jussisse, refert Appianus. Sed milites, inquit ille, & lixæ (irati ut conjurationis participi, & quia dum Cæsar occideretur Antonium sermone circa Curiæ fores distinuerat) tum reliquum ejus corpus variis affecerunt contumeliis, tum caput per vias lapide stratas sibi invicem pro pila mittentes per ludibrium ita contriverunt ut non appareret facies. Multas verò Smyrnæ urbis partes à Dolabella tunc dejectas fuisse affirmat Strabo.

Occupata à Dolabella Asia, P. Lentulus Quęstor extraordinarius multam pecuniam & magna præsidia ad Cassium celeriter misit, ut Syriam occuparet: ipse in proximam provinciam Macedoniam ad M. Brutum se contulit; id agens, ut, per quos celerrimè posset, Asia provincia vectigaliaque recuperarentur. Quod ille ipse in duabus epistolis significat: altera publicè ad Senatum, altera privatim ad M. Ciceronem missa. (*lib. 12. ad famil. epist. 14. & 15.*) ubi & filium ipsius se tum videre non potuisse narrat, quòd jam in hyberna cum equitibus is profectus fuisset.

In Asiæ provincia teterrimè se gessit Dolabella: (*Cic lib. ad Brutum: epist. 3. & 4. ear quæ à Germanis sunt additæ.*) correptis Romanorum vectigalibus, & civibus Romanis omnibus crudelissimè denudatis ac divexatis. (*P. Lentulus: apud Cic. lib. 12. ad familiar. epist. 15.*) Urbes novis tributorum exactionibus gravavit: classemque à Rhodiis, Lyciis, Pamphyliis, Cilicibusque per L. Figulum mercede conduxit. (*Appian. lib. 4. pag. 924.*)

Rhodii, de agris quos in continente habebant timentes, (ut ipsi dicebant) duas legationes ad Dolabellam miserunt: & quidem novo exemplo, contra leges ipsorum, prohibentibus iis qui tum magistratus gerebant. (*P. Lentulus ut supr.*) Quem tamen à Rhodiis exclusum fuisse, scripsit M. Brutus. (*lib. ad Brut. ut supr. epist. 4.*)

Legatus Dolabellæ A. Allienus, post interitum Trebonii ad eum profectus est. (*Cicero, in Philip. 11.*) Eum ille in Ægyptum ad Cleopatram reginam misit: quæ Dolabellæ favens, propter consuetudinem quam cum superiore Cæsare habuerat, per Alienum quatuor legiones ad eum misit, (Pompeii Crassique cladis reliquias, aut ex eorum numero quæ Cæsare discedente apud Cleopatram remanserant;) & classem paratam habebat ad ferendum auxilium, quæ tum per adversas tempestates navigare non poterat. (*Appian. lib. 3. pag. 576. lib. 4. pag 623. & 624. fin. & lib. 5. pag. 675.*)

Quum in Syria *Q. Cæcilii Bassi, privati illius quidem, sed fortis & præclari viri, robustus & victor exercitus* (ut in oratione XI. Philippica, hoc anno habita, Cicero loquitur) *aliquandiu prævaluisset*: Statio Mucro in auxilium Q. Marcius (non, ut Appiano, Minutius) Crispus Proconsul (ut in Philippica XI. eum appellat Cicero) vocatus è Bithynia (cui ex Julii Cęsaris decreto, à Senatu comprobato, post Tullium Cimbrum ille præerat; licèt Cimber ex M. Antonii, ut videtur, sortitione eam provinciam hoc etiam anno retinere conatus fuerit) tribus agminibus suis cum tribus Murci conjunctis, Bassi duo agmina (στίφεα Straboni, τάξεις Appiano dicta: nam unicam tantùm legionem constituisse, ex Cassii ad Ciceronem litteris constat, lib. 12. ad familiar. epist. 11. & 12. obsidione pressit. (*Appian. lib. 3. pag. 576. & lib. 4. pag. 623. Dio, lib. 47. pag. 343.*) Ille verò Apameæ adeò obstinatè duorum Romanorum exercituum obsidionem sustinuit, ut non priùs in illorum potestatem pervenerit, quàm impetratis quas ipse volebat conditionibus ultro se dederet. (*Strabo, lib. 16. pag. 752. fin.*) Quum enim supervenisset cum suis copiis C. Cassius, *ultrò à Murco & à Marcio & ab exercitu ipso arcessitus*, ut in literis ad Ciceronem M. Brutus refert: (*lib. ad Brut. epist. 5.*) Cassio, nolebat Bassus legionem suam tradere. Et nisi milites invito eo legatos ad Cassium misissent, clausam Apameam tenuisset, quoad vi esset expugnata: ut ad Ciceronem scribit ipse Cassius. (*lib. 12. ad familiar epist. 12.*)

Cassius verò Basso & Murco inter se conciliatis Apameam obsidione liberavit: & tam obsessis illis duobus agminibus, quàm sex aliis à quibus oppugnata illa fuerant, in suas partes pertractis, imperatoria sumpsit insignia & Proconsulari potestate illis præfuit. *Vellei. Patercul. lib. 2. cap. 69. Ioseph. lib. 1. Belli, cap. 9. & lib. 14. Antiquit. cap. 18. Appian. & Dio, ut supr.*)

Anno Mundi.

Anno Periodi Julianæ.

Anno ante æram Christi.

Ab hoc enim tempore *Proconsulis* titulum sibi assumpsit ipse; ut ex inscriptionibus litterarum ejus ad Ciceronem liquet: [*lib.* 12. *ad familiar. epist.* 21 & 12.] licet in suis ad eum litteris titulum illum Cicero non adscribat: [*ibid. epist.* 7, 8, 9, 10.] utpote à Senatu nondum illi attributum. utut aliter Appianus senserit. [*lib.* 3. *pag.* 576. & *lib.* 4. *pag.* 623.]

Quum uno loco cum his omnibus copiis castra Cassius locasset, repente magna vis aquæ de cœlo decidit; aprique omnibus portis simul in castra irruentes, omnia quæ in ipsis erant confuderunt ac conturbarunt: adeò ut quidam ex iis potentiam ejus subitam, ac paulo post interitum adventurum præsagierint. [*Dio, lib.* 47. *pag.* 343.]

His vero copiis auctus Cassius, continuo omnes urbes Syriæ gloria rerum ibi in Quæstura sua (post Crassi interitum ante decennium) à se gestarum cæteraque nominis claritate adductas, in suam potestatem sine ullo labore redegit. [*Id. ibid. pag.* 339. & 343.] easque obeundo, arma & milites sibi comparabat, atque gravia exigebat tributa. [*Joseph. lib.* 14. *cap.* 18.] Syriam cum tribus exercitibus, qui in eadem provincia erant, in potestatem suam eum redegisse, Livius; [*lib.* 121.] & decem legiones in eo tractu sui juris fecisse, scribit Velleius Paterculus. [*lib.* 2. *cap.* 69.]

M. Brutus, expeditione adversus C. Antonium Appolloniam cum septem cohortibus tenentem suscepta, litteras publicas de rebus à se in Græcia & Macedonia gestis Romam misit: quibus in Senatu à Pansa Consule recitatis, & Oratione Philippica X. à Cicerone ibi habita, Senatusconsultum est editum, ut Brutus Proconsul Macedoniam, Illiricum, totamque Græciam obtineret. [*Cicero, ibid. cum Appiano. libro tertio pag.* 567. & *lib.* 4. *pag.* 622. & 632.]

Trebonii reliquiis Romam allatis cognitisque ludibriis quibus affectus erat, Senatus Dolabellam hostem judicavit. [*Cicero, Philip.* 11. *Liv. lib.* 119. *Appian lib.* 3. *pag.* 566 *Oros. lib.* 6. *cap.* 8.] die iis, qui cum eo erant, præstituto; ante quem ab ejus amicitia discederent aut ipsi quoque hostium loco essent. [*Dio, lib.* 47. *pag.* 344.]

Postridie, cum in Senatu ageretur de Imperatore deligendo qui Dolabellam bello persequeretur, L. Cæsar censuit, P. Servilio hoc bellum extra ordinem mandandum esse: aliis nonnullis placuit, ut Consules Dolabellæ persequendi causa Asiam & Syriam sortirentur. Cicero Oratione Philippica XI. habita, in Dolabellam; quondam generum suum; sed cum quo paulo ante discessum ex Italia gravissimas inimicitias susceperat (acerrimè primum invectus, belli adversus eum partes C. Cassio mandandas esse suasit. Cujus sententiam Scaliger in Eusebianis Animadversionibus (ad numerum MDCCCCLXXIII.) ut exemplum Senatusconsulti de imperio Cassii, non recte proposuit. Nam ne ea sententia in Senatu valeret, Pansam Consulem vehementer obstitisse, in litteris ad Cassium ipse testis est Cicero: [*lib* 12. *ad familiar. epist.* 7.] ista etiam de se in iisdem adjiciens. *Promisi & prope confirmavi, te non expectaturum decreta nostra; sed te ipsum tuo amore rempublicam defensurum. Et quamquam nihildum audieramus, nec ubi esses, nec quas copias haberes: tamen sic statuebam. omnes, quæ in istis partibus essent opes, copiasque tuas esse; per teque Asiam provinciam confidebam jam reipublicæ recuperandam.*

Cum igitur Romæ non sciretur, jam à Cassio Syriam obtineri; bellum contra Dolabellam Consulibus omnino, si præsentia contra M. Antonium negotia confecissent, mandatum est: ac ne interim Dolabellæ vires augerentur, finitimarum nationum præfectis negotium est datum. [*Dio lib.* 47. *pag.* 344.] Asiæque procuratio P. Lentulo Spintheri, Consulibus consentientibus, est continuata, Proquæstoris simul & Proprætoris titulum jam obtinenti: ut in litteris ipsius ad Ciceronem post mortem Pansæ & Hirtii (quam ille tamen tum ignorabat) exaratis videre licet.

Edito hoc adversus Dolabellam decreto, ad Hirtium Consulem & Cæsarem Proprætorem à M. Antonio hæ datæ sunt litteræ; à Cicerone in Philippica XIII. recitatæ & refutatæ.

ANTONIUS HIRTIO ET CÆSARI.

Cognita morte C. Trebonii, non plus gavisus sum, quam dolui. Dedisse pœnas sceleratum civeri atque ossibus clarissimi viri, & apparuisse numen Deorum intra finem anni vertentis (unde non multo ante Idus Martias, quæ cædem Julii Cæsaris proxime sunt subsecutæ, interemptum fuisse Trebonium colligimus) *aut jam soluto supplicio parricidii aut impendente, lætandum est. Hostem judicatum hoc tempore Dolabellam eo quod sicarium occiderit, & videri chariorem populo Romano filium scurræ* (Trebonium) *quam Caium Cæsarem, patriæ parentem, ingemiscendum est. Acerrimum vero est te, Aule Hirti, ornatum beneficiis Cæsaris, & talem ab eo relictum qualem ipse miraris, & te, ô puer, qui omnia ejus nomini debes, id agere ut jure damnatus sit Cassius atque Brutus. Nimirum eodem modo hæc adspicitis ut priora. Castra Pompeii Senatum appellatis. victum Ciceronem ducem habuistis. Macedoniam munitis exercitibus Africam commisistis Varo bis capto. In Syriam Cassium misistis. Cæsam tribunatum gerere passi estis. vectigalia Juliana Lupercis ademistis. veteranorum colonias, deductas lege & Senatusconsulto, sustulistis. Massilienses jure belli adempta reddituros vos polliceri. Obliti estis, neminem Pompeianum, qui vivat, tenere lege Hirtia dignitates. Apuleiana pecunia Brutum subornastis. Securi percussos Patum & Menedemum, civitate donatos, & hospites Cæsaris laudastis. Theopompum, nudum, compulsum à Trebonio confugere Alexandriam, neglexistis.*

Serpium

Serpium Galbam eodem pugione succinctum in castris videtis. Milites aut meos, aut veteranos contraxistis, tanquam ad exitium eorum, qui Cæsarem occiderunt. Et eosdem nec opinantes ad Quæstoris sui aut Imperatoris aut commilitonum suorum pericula impulistis. Denique quid non aut probavistis, aut fecistis? quid faciat si reviviscat Cneius Pompeius ipse? aut filius ejus si domi esse possit? postremò negatis pacem posse fieri, nisi aut emisero Brutum, aut frumento juvero: quid? hoc placetne veteranis istis quibus adhuc omnia integra sunt? quoniam vos assentationibus & venenatis muneribus venistis. At militibus inclusis opem fertis: nihil moror eos salvos esse, & ire quo lubet, si tamen patiuntur eum perire qui meruit. Concordiæ factam esse mentionem scribitis in Senatu, & Legatos esse consulares quinque: difficile est credere eos qui me precipitem egerint, aquissimas conditiones ferentem, & tamen ex his aliquid remittere cogitantem, putare aliquid moderatè aut humanè esse facturos: vix etiam verisimile est, qui judicaverint hostem Dolabellam ob rectissimum facinus, eosdem nobis parcere posse, idem sentientibus. Quamobrem vos potiùs animadvertite, utrum sit elegantius, & partibus utilius, Trebonii mortem persequi, an Cæsaris; & utrum sit aquius, concurrere nos quo facilius reviviscat Pompeianorum causa toties jugulata, an consentire ne ludibrio simus inimicis: quibus utri nostrum ceciderint, lucro futurum est: quod spectaculum adhuc ipsa fortuna vitavit, ne videret unius corporis duas acies, lanista Cicero, dimicantes: qui usque eo felix est, ut iisdem ornamentis deceperit vos, quibus deceptum Cæsarem gloriatus est. Mihi quidem constat, nec meam contumeliam, nec meorum ferre: nec deserere partes quas Pompeius odivit, nec veteranos sedibus suis moveri pati, nec singulos ad cruciatum trahi, nec fallere fidem quam dedi Dolabellæ: nec Lepidi societatem violare, piissimi hominis, nec Plancum prodere participem consiliorum. Si me rectis sensibus euntem Dii immortales, ut spero, adjuverint: vivam libenter: sin autem aliud me fatum manet, præcipio gaudia supplicionum vestrorum: namque si victi Pompeiani tam insolentes sunt, victores quales futuri sint, vos potiùs experiemini. Denique summa judicii mei spectat huc, ut meorum injurias ferre possim, si aut oblivisci velint ipsi feciſſe, aut ulcisci parati sint una nobiscum Cæsaris mortem. Legatos venire non credo; bellum quo veniat: cùm venerint, quæ postulant, cognoscam.

Quum missi ad Antonium legati à senatu de pace parum ad eam componendam valerent; hoste eo judicato, populus Romanus universus (etiam ii, qui non proficiscebantur in bellum) saga sumpsit; delectuque militum in tota Italia habito, A. Hirtii Consulis & C. Cæsaris Proprætoris adversus eum exercitus missi sunt. [*Cicero, Philip. 6, 10, & 13 Liv. lib. 118. Appian. lib. 3. pag. 567. Dio, lib. 46. pag. 311, 312.*] A qua adversus M. Antonium susceptâ expeditione, Cæsaris Octaviani principatum deduxisse videntur Eusebius & Cassiodorus; annos 56. cum mensibus 6. illi assignantes.

Caius Antonius, prælio cum Cicerone filio M. Bruti duce ad Byllidem commisso, victus est: ejusque milites paulo post & se & ipsum Bruto dediderunt. Antonium vero Brutus secum diu honorifice habuit; usque eo, ut magistratus insignia illi non adimeret. [*Plutarchus in Marco Bruto.*]

M. Brutus à Vatinio, cui ex Senatusconsulto in Illirici provincia successit, tres legiones Illyricas accepit: præter unam, quam Caio Antonio in Macedonia abstulit; & quatuor alias, quas ipse collegerat. Ita in universum octo legiones habuit; & in eis multos ex veteranis C. Cæsaris. Adhæc multitudo equitum aderat, velites quoque & sagittarii: laudansque Macedonas, ad morem Italicum eos exercuit. [*Appian. lib. 4. pag. 632, 633.*]

Ad hunc modum colligenti milites ac pecunias casus quidam è Thracia se obtulit. Polemocrati reguli cujusdam uxor, cæso ab inimicis marito, filio puero metuens, ad Brutum profecta, & filium ei commendavit, & mariti thesauros tradidit. Ille puerum Cyzicenis alendum commisit, donec plus otii haberet ad reducendum in paternam regiam: in his thesauris miram invenit auri argentique copiam, unde numisma signavit. [*Ibid. pag. 633.*]

C. Cassius, Syria occupata, in Judæam contendit; quod eo progredi milites à Cæsare in Ægypto relictos audiret. Eos vero Judæosque nullo cum negotio sui juris fecit. [*Dio, lib. 47 pag. 343.*] Allienum enim Dolabellæ legatum, cum quatuor legionibus ex Ægypto reversum, in Palæstina ex improviso circumvenit, coëgitque suis partibus accedere, non ausum quatuor suas opponere octo legionibus illius. Atque ita præter opinionem duodecim in universum potitus est: auctus etiam nonnullis Parthorum equitibus sagittariis. Apud eam enim gentem in præclara existimatione fuit, jam inde ex quo Crassi quæstor visus est eis imperatore ipso prudentior. [*Appian lib. 3. pag. 576. & lib. 4. pag. 623, 624.*]

Simul ac legiones Cassius accepit, quas A. Allienus eduxerat ex Ægypto, de copiis suis ad Ciceronem hasce scripsit litteras, [*lib. ad familiar. epist. 11, 12.*] Nonis Martiis, ex castris Tarichæis in Galilæa, datas.

C. CASSIUS PROCOS. M. TULLIO CICERONI S. P. D.

Si vales, bene est: ego quidem valeo. In Syriam me profectum esse scito ad L. Marcum & Q. Crispum imperatores. Viri fortes, optimique cives postea quam audierunt quæ Romæ gererentur, exercitus mihi tradiderunt: ipsique mecum una fortissimo animo rempublicam administrant. Item legionem, quam Q. Cæcilius Bassus habuit, ad me venisse scito. Quatuor legiones.

quas

quas A. Allienus ex Ægypto eduxit, traditas ab eo mihi esse scito. Nunc te cohortatione non puto indigere, ut nos absentes, remque publicam quantum opus est, defendas. Scire te volo, firma præsidia vobis Senatuique non deesse, ut optima spe & maximo animo Rempublicam defendas. Reliqua tecum aget Lucius Carteius familiaris meus. Vale. Data Nonis Martiis, ex castris Taricheis

Secundum hæc, Bassum & Crispum, reliquosque qui sub se militare nollent, nulla injuria affectos Cassius dimisit: Statio autem Murco & eam dignitatem, cum qua ad ipsum venerat, integram reliquit, & classem præterea commisit. Ita Dio. (*lib. 47. pag. 343.*) licet Crispum firmiter illi adhæsisse, ex ipsius Cassii ad Cicer. litteris constet. (*lib. 12. ad famil. epist 11. & 12.*)

A Judæa 700 talenta *argenti* (non *auri*; ut in capite 45 Historiæ Judaicæ, Arabicè in Bibliis polyglottis Parisiensibus editæ, legitur) Cassius exegit. Antipater vero res ubique turbatas videns, & minas Cassii veritus, partem ejus pecuniæ duobus filiis suis cogendam commisit, partem Malicho Judæo malè erga ipsum affecto, partem quibusdam aliis. Et primus quidem Herodes ex Galilæa parte sua centum talenta afferens, maximam apud Cassium gratiam iniit. Prudens enim videbatur consilium, jam tum Romanorum alieno sumptu captare benevolentiam. Sub aliis autem procuratoribus ipsæ civitates vænum dabantur una cum suis habitatoribus: quarum quatuor erant præcipuæ; Gophna, Emmaus, Lydda & Thamna. nam earum plebes Cassius hastæ subjecit. Adeo autem exacerbatus erat, ut etiam Malichum interfecturus fuerit, nisi Hyrcanus, per Antipatrum centum talentis de suo missis, furorem ejus leniisset (*Joseph. lib. 1. Bell. cap. 9. & lib. 14. Antiquit. cap. 18.*)

Cæsar Octavianus bellum adversus Antonium sibi demandatum tertio mense confecit. (*Sueton. in Octav. cap. 10.*) quod cum ab eo, annum agente vicesimum, fortissime circa Mutinam administratum esset; Decimus Brutus obsidione est liberatus, & Antonius turpi ac nuda fuga coactus deserere Italiam. (*Vellei. Paterc. lib. 2. ca. 61.*) De quo prælio videndus in Philippica XIV. Cicero; & Ser. Galba, qui prælio interfuit, in litteris ad eundem: [*lib. 10. ad familiar. epist. 30.*] in quarum initio, XVII Kalend. Maii gestum illud fuisse indicat. Ut triduo post Mutinensem victoriam Cæsaris Octaviani principatum auspicati illi fuisse videantur, qui annos illi 56. menses 4. & diem 1. tribuerunt: ut apud Theophilum Antiochenum videre licet, libro tertio ad Autolycum; & Clementem Alexandrinum, libro primo Stromatum, si librarii apud eum error corrigatur, qui numerum annorum 45 pro 15 ibi apposuit.

A. Hirtius Consul (belli Alexandrini & Africani à Julio Cæsare gesti descriptor) in prælio illo cecidit: alter Consul Pansa post paucos dies ex vulnere mortem obiit. [*Cicero, lib. 12. ad familiar. epist. 25. Dec. Brutus, ibid. lib. 11. epist. 9. Liv. lib. 119. Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 61, &c.*] Unde hoc versu annum suum natalitium & Tibullus designavit, [*lib. 3. eleg. 5*] & Ovidius: [*Trist. lib. 4. eleg. 10.*]

Quum cecidit fato Consul uterque pari.

Consulum occisorum uterque exercitus Cæsari paruit. [*Eutrop. lib. 7. Oros. lib. 6. cap. 18.*]

Adversus Cæsarem, qui solus è tribus ducibus supererat, Senatus parum gratus fuit: qui Dec. Bruto, obsidione Mutinensi à Cæsare liberato honore triumphi decreto, Cæsaris militumque ejus mentionem non satis gratam habuit. [*Liv. lib. 119. Vellei Paterc. lib. 2. cap. 62.*] Legati quoque ad Cæsaris exercitum missi jubebantur, summoto eo, milites alloqui. Sed non fuit tam ingratus exercitus, quam fuerat Senatus: Nam cum eam injuriam dissimulando Cæsar ferret, negavere milites sine Imperatore suo ulla se audituros mandata. Quin & legiones ipsi, quas habebat, haud dubiè ademissent; nisi veriti fuissent de hoc palam decernere, quod studia militum in Cæsarem non ignorarent. [*Paterc. ibid. Dio, lib. 46. pag. 317, 318.*]

Dolabellam Tarsenses in Ciliciam, Laodiceni in Syriam, ultro accersierunt. [*Cassius Parmens. ad Ciceron. lib. 12. ad famil. epist. 13.*]

Dolabella Asiam relicturus, quinque cohortes misit in Chersonesum: à M. Bruto (qui quinque legiones, optimum equitatum, maxima auxilia habebat) nullo ibi negotio occupandas. [*Cicero, lib. ad Brutum; epist. 2. dat. 12. vel. 14. Kalend. Mai.*] Ipse vero terrestri itinere cum duabus legionibus ex Asia profectus est: L. Figulo cum classe eum subsequente. [*Appian. lib. 4. pag. 624.*]

V. Kalendas Maias, cum in Senatu de iis, qui hostes judicati erant, bello persequendis sententiæ dicerentur; ut Cassius persequeretur Dolabellam, tribunus plebis Servilius dixit. Cui cum esset assensus Cicero, decrevit hoc amplius; ut M. Brutus, si arbitraretur utile fore éque republica esse, bello Dolabellam persequeretur. Quod totum Senatus ipsius Bruti reliquit judicio; ut faceret, quod sibi maximè conducere reipublicæ videretur. De Cassii enim copiis nihil adhuc sciebatur: neque ab ipso ullæ litteræ adhuc Romam pervenerant. [*Cicero. lib. ad Brutum: epist. 5.*] De qua mora videndus ipse Cassius; in litteris ad Ciceronem. [*lib. 12. ad famil. epist. 12.*]

In Ciliciam veniens Dolabella, Tarsum per spontaneam deditionem recepit; & Cassii quædam præsidia, quæ Ægis erant, vicit. [*Dio, lib. 47. pag. 344.*]

Erat tum in Palæstina Cassius. [*Id. ibid.*] unde ad Ciceronem secundas ille litteras scripsit, datas Nonis Maiis, ex castris. [*lib. ad familiar. epist. 12.*] in quibus de rerum suarum statu scribens; *Exercitus*, inquit, *omnes qui in Syria fuere teneo. Habui paullulum moræ, dum promissa militibus persolvo. Nunc jam sum expeditus.* Deinde, ut militum itemque imperatorum

1. *Visser. Annal. p. post.*

Murci & Crispi dignitatem, quantum in se ellet, tueretur Ciceronem hortatus; subdit. *Litteris scriptis, audivi, Dolabellam in Ciliciam venisse cum suis copiis. Proficiscar in Ciliciam: quid egerim, celeriter ut scias, dabo operam. Ac velim, ut meremur de Republica sic felices simus.*

Discedente ex Judæâ Cassio, Malichus insidiatus est Antipatro: per hujus mortem Hyrcani dominationi securitatem se paraturum existimans. Cujus consilia sentiens Antipater, ultra Jordanem profectus copias colligebat tum ex indigenis tum ex Arabibus. Verum Malichus vir callidus inficiabatur insidias; dejerans apud Antipatrum & filios, quod Phasaëlo Hierosolymorum præsidium tenente, Herode vero habente armorum custodiam, ne in mentem quidem sibi unquam tale aliquid venerit. Et reconciliatus est Antipatro, Murco Syriæ præsidente: qui postquam intellexit res novas in Judæa molitum Malichum, minimum abfuit, quin eum interficeret; quem tamen Antipatri precibus donavit incolumem. [*Joseph. lib.* 14. *cap.* 18.]

Cassius & Murcus, coacto exercitu, Herodem totius Cœlesyriæ ducem fecerunt; attributis ei navalibus, equestribus, & pedestribus copiis: regnum etiam Judææ illi polliciti, post finitum bellum quod tum gerebant contra Antonium & juniorem Cæsarem. (*Id. ibid. cap.* 19.)

Cassius plurimos in Syria tyrannos constituit. Marion quoque Tyriorum tyrannus ab eo relictus per Syriam tyrannidem exercuit: dispositisque in ea præsidiis in Galilæa contermina tres arces occupavit. [*Joseph. lib.* 1. *Belli, cap.* 10. *& lib.* 14. *Antiquit. cap.* 21.]

Dolabellam à Tullio & Dejotaro cæsum fugatumque fuisse, ad Satrium legatum C. Trebonii scripsit Cythereus quidam: cujus Græcam ea de re epistolam ad Ciceronem misit M. Brutus, XVII Kalend. Jun. [*lib. ad Brut. epist.* 6.] Sed falsus ille rumor fuit.

Dolabella enim ex Asia in Ciliciam trajiciens, inde in Syriam abiit: ubi ab Antiochia rejectus est; præsidio urbem defendente. [*Dio, lib.* 47. *pag.* 344.] Conatus autem aliquoties vi introire, repulsus semper est cum magno suo detrimento. Itaque centum circiter amissis, ægrisque compluribus relictis, noctu Antiochia profugit Laodiceam versus. Ea nocte omnes fere milites quos ex Asia conscripserat ab eo discesserunt. Ex his, ad Antiochiam redierunt, & se iis tradiderunt qui à Cassio relicti urbi illi præerant: cæteri per Amanum in Ciliciam descenderunt; ex quo numero circiter 30 in Pamphyliam venerunt, qui nunciatum fuisse dicebant, Cassium cum suis omnibus copiis quatridui iter à Laodicea fuisse, tum cum Dolabella eo tenderet. [*P. Lentulus; ad Ciceron lib.* 12. *ad famil. epist.* 15.]

Edoctus igitur Dolabella de Cassii copiis, Laodiceam urbem sibi amicam pervenit: sitam in peninsula, & quà continentem spectat munitam, ad mare vero portum habentem, ad commeatus abunde convehendos idoneum, nec minus ad securum abitum quandocunque liberet navigare. [*Appian. lib.* 4. *pag.* 624.] Eam absque omni oppugnatione Dolabella cepit; opidanis se ob favorem, quo priorem Cæsarem prosecuti fuerant, dedentibus. [*Dio, lib.* 47. *pag.* 344.]

Hierosolymis, quum apud Hyrcanum Antipater epularetur, Malichus corrupto pincerna regio veneno è medio tollendum curavit; & assumpta armatorum manu, civitatis gubernacula suscepit. Indignantibus vero Antipatri filiis Phasaëlo & Herode, Malichus strenuè pernegavit omnia. Et Herodes quidem confestim volebat patris mortem ulcisci, & cum exercitu Malichum aggredi: sed Phasaëlo grandiori magis placuit dolo circumvenire hominem, ne videretur civile bellum incipere. Itaque accepta Malichi satisfactione, simulavit se credere, non esse illum paternæ cædis conscium: seque vertit ad excolendum monumentum quod patri struxerat. [*Joseph. lib.* 14. *cap.* 19.]

Interim Herodes veniens Samariam, eamque nimis afflictam offendens, refovere eam cœpit, & jura reddendo controversias civium dirimere. Non multo autem post instante Hierosolymis festo (Pentecostes) & ipse venit in urbem cum militibus. Quem Malichus metuens, Hyrcano suasit ne eum intrare permitteret: id quod Hyrcanus fecit, nefas esse dicens sanctis populi ceremoniis profanam turbam superinducere. At Herodes contempta obnunciatione noctu urbem ingressus est, & Malichum vehementer perterruit. Qui solitarum artium non immemor, palam lachrymabundus conquerebatur de Antipatri tanquam amici interitu; clam vero parabat sibi satellitium. Quare visum est Herodis amicis simulationem hanc non coarguere; sed ad vitandam suspicionem vicissim comiter tractare Malichum. Attamen Cassio de patris morte Herodes per litteras significavit: & ille, qui non ignorabat mores Malichi, rescripsit ut ulcisceretur parentis injuriam; clam etiam mandavit tribunis apud Tyrum agentibus, ut adessent Herodis justis conatibus. [*Id. ibid. cap.* 19. *&* 20.]

In Gallia, IIII Kalendas Junias M. Lepidus cum M. Antonio se conjunxit. [*Plancus, ad Ciceron. lib.* 10 *ad famil. epist.* 23.]

P. Lentulus, provinciæ Asiæ proquæstor & proprætor extraordinarius, quum M. Brutum tardius in Asiam venturum animadverteret, & Dolabella Asia jam excessisset, quam primum ex Macedonia ad officium suum revertendum sibi esse existimavit: ut reliqua vectigalia exigeret, & quam deposuit pecuniam colligeret & Romam mitteret. Interim cum per insulas in Asiam naviganti nunciatum illi esset, classem Dolabellæ in Cilicia (al. Lycia) esse, Rhodiosque naves complures instructas & paratas in aqua habere: cum iis navibus, quas aut secum adduxerat, aut comparaverat Patiscus proquæstor Asiæ ordinarius, Rhodum revertit; confisus Senatusconsulto quo hostis Dolabella judicatus, & fœdere quod cum Rhodiis renovatum fuerat. Sed tantum abfuit, ut illorum præsidio proquæstores suam firmarent classem,

ut

Anno Periodi Julianæ. Anno ante æram Christian.

ut etiam a Rhodiis urbe, portu, ſtatione quæ extra urbem eſt, commeatu, aqua denique eorum milites prohiberentur; vixque ipſi ſingulis cum navigiolis reciperentur. In urbem verò & in ſenatum illorum introductum Lentulus, nihil ab eis obtinere potuit. De quo in litteris ſuis, tum publicis ad Senatum, tum privatis ad Ciceronem ſcriptis, graviter ipſe conqueſtus eſt. (*l. 12. ad familiar. epiſt. 14. & 15.*)

Dum Rhodi Lentulus & Patiſcus detinebantur, Sex. Marius & C. Titius legati Dolabellæ, adventu illorum cognito, ſubitò ex Lycia (vel Cilicia) à claſſe diſceſſerunt, navique longa profugerunt; onerariis navibus relictis, in quibus colligendis non minimum temporis laboriſque conſumpſerunt. Erant autem eæ amplius centum numero, earumque minor nulla erat duûm millium amphorarum: quas ea mente Dolabella comparaverat, ut, ſi Syriæ & Ægypti ſpes eum fruſtrata eſſet, in eas cum omnibus ſuis militibus atque omni pecunia conſcenderet, & Italiam peteret, ſeque cum Antoniis fratribus conjungeret. Itaque Lentulus & Patiſcus à Rhodo, cum iis quas habuerant navibus, eò venientes, naves illas onerarias receperunt dominiſque reſtituerunt. Inde claſſem fugientem perſecuti ſunt uſque Sidam, extremam provinciæ Aſiaticæ regionem: ubi cognoverunt partem navium Dolabellæ diffugiſſe, reliquas Syriam & Cyprum (al. Ægyptum) petiiſſe. Quibus disjectis, cùm ſciret Lentulus, Caii Caſſii claſſem maximam præſtò fore eſſe in Syria, ad officium ſuum revertit. (*P. Lentul. ut ſupr.*)

Patiſcus verò & Caſſius Parmenſis, ex ora maritima Aſiæ provinciæ & ex inſulis quas potuerunt naves deduxerunt. Delectum remigum, magna contumacia civitatum, celeriter tamen habuerunt. Secuti ſunt claſſem Dolabellæ, cui Lucilius præerat: qui ſpem ſæpe tranſitionis præbendo, neque unquam non decedendo, noviſſimè Corycum (in Pamphylia) ſe contulit, & clauſo portu ſe tenere cœpit. Illi Coryco relicta, quòd & in C. Caſſii caſtra pervenire ſatius eſſe putabant, & ſequebatur claſſis altera quam anno priore in Bithynia Tullius Cimber comparârat, cui Turulius quæſtor præerat, Cyprum petierunt. (*Caſſ. Parmenſ. ad Ciceron. lib. 12. ad familiar. epiſt. 13*)

De rebus Dolabellæ ejuſque ad urbem Laodicenam acceſſu, extant ad Ciceronem, in libro 12. ad familiares, duæ ſcriptæ epiſtolæ: 14. à P. Lentulo ex Pamphylia IV. *Nonas* Junias, (non *Kalendas*: ut ex ſequenti ejuſdem ad Senatum epiſtola, ad quam iſta nos refert, aperte liquet) Pergæ data; & 13. à Caſſio poſteriùs ex Cypro Idibus Junii miſſa. In priore, de Dolabellæ intra Laodiceam recepti anguſtiis ita retulit Lentulus. *Ibi ſpero celeriter eum pœnas daturum. Nam neque quò refugiat, neque diutius poterit tantum exercitum Caſſii ſuſtinere.* Altera epiſtola Caſſii, ni fallor, eſt Parmenſis (qui Julii Cæſaris percuſſorum etiam unus ipſe fuit; & objurgatoriam illam ad Octavianum epiſtolam ſcripſit, à Suetonio in *Octavio* cap. 4. citatam:) non C. Caſſii Longini, qui Proconſulis Syriæ titulum tum gerebat. Hujus enim in fine epiſtolæ ille meminit: ubi & hujus & Dolabellæ caſtrorum conditionem diligentiùs hiſce verbis ab illo habemus repræſentatam. *Dolabellam, ut Tarſenſes peſſimi ſocii, ita Laodiceni multo amentiores, ultrò accerſierunt: ex quibus utriuſque civitatibus, Græcorum militum numero, ſpeciem exercitus effecit. Caſtra habet ante opidum Laodiceam poſita: & partem muri demolitus eſt; & caſtra opido conjunxit. Caſſius noſter cum decem legionibus, & cohortibus viginti auxiliaribus, & quatuor millibus equitum, à millibus paſſuum vigintì caſtra habet poſita Palti: & exiſtimat ſe ſine prælio poſſe vincere. Nam jam ternis tetradrachmis tritici. cum penes Dolabellam eſt, niſi quid navibus Laodicenorum ſupportavit, citò fame pereat neceſſe ſit. Ne ſupportare poſſit, & Caſſii claſſis bene magna cui præeſt Rutilius Rufus, & tres quas adduximus, ego, Turulius, & Patiſcus, facilè præſtabunt.*

Quum Dolabella Laodiceæ aliquot dies viribus potior fuiſſet, præſertim claſſe eum ſua celeriter ex Aſia ſubſecuta, ad Aradios trajecit; ab his quoque pecuniam & naves acceptutus. Quo in loco deprehenſus cum paucis, ſalutem in diſcrimen conjecit. Quumque fugam iniiſſet, Caſſio jam exercitum adducenti occurrit; victuſque ab eo pugna, Laodiceam ſe recepit. (*Dio, lib. 47. pag. 344.*)

Caſſius veritus ne Dolabella inde evaderet, per tranſverſum iſthmum duorum ſtadiorum ſpatio excitavit aggerem; & ſaxis & omnis generis materie congeſta ex ſuburbanis villis ſepulchriſque. Naves etiam è Phœnice ac Lycia Rhodoque per nuntios petiit. Contemptuſque ab omnibus præter Sidonios, navale prælium cum Dolabella iniit: in quo utrinque ſatis multis navibus demerſis, quinque una cum navalibus ſociis in Dolabellæ poteſtatem redactę ſunt. (*Appian. lib. 4. pag. 624.*)

Tum Caſſius rurſum nuntios miſit ad eos qui priora imperata contempſerant; & ad Cleopatram Ægypti reginam, & ad Serapionem qui in Cypro copiis ejus præerat. Tyrii & Aradii, & Serapio, regina inconſulta, miſerunt naves quotquot habebant: regina verò ipſa, cauſata Ægyptios fame ſimul & peſte laborare, ſuppetias omnino non tulit. (*Id. ibid. cum lib. 5. pag. 675.*) Rhodii quoque Lyciique negaverunt ſe vel Caſſio vel Bruto laturos opem ad bella civilia: nam & Dolabellæ ſe dediſſe naves tantùm in hoc, ut eum deducerent, nec ſcire an in bello utatur earum opera. (*Id. lib. 4. pag. 625.*)

Tarſenſes Tullium Cimbrum (qui Bithyniæ tunc præerat, ipſe quoque unus ex Cæſaris percuſſoribus) ad opem Caſſio ferendam properantem, Tauri tranſitu prohibere conati: mox verò ejus clauſtra metu correpti deſerentes, quòd multas cum Cimbro eſſe copias putabant,

I. *Viſſer. Annal. p. poſt.* Vuu ij pactionem

pactionem cum eo fecerunt. Sed postea intellecta militum ejus paucitate, neque urbe eum receperunt, neque commeatum ei suppeditarunt. Itaque Cimber auxilium Cassio ferre quam Tarsum expugnare potius existimans, castello ipsis objecto, in Syriam abiit. Tarsenses eò cum armatis profecti, castello occupato, adversus urbem Adana, (quæ urbs vicina ipsis, semper controversiam cum ipsis habuerat) quòd eam Cassii partibus favere dicebant, arma verterunt. De quo certior factus Cassius, L. Rufum contra Tarsenses, misit. [*Dio, lib* 47. *pag.* 345.]

Cassius, reparatis pro facultate viribus, postquam Statius Murcus classe collecta advenisset, denuo bis cum Dolabella conflixit navali certamine; primùm dubio marte, iterum multo superior. A terra quoque perfecto aggere, arietes admoti sunt mœnibus. Dolabella, & terra & mari subvectione rerum necessariarum intercluso, ob penuriam excursione tentata, in urbem statim compulsus est. [*Id. ibid. Appian. l.* 4. *pag.* 625.]

Cassius, quum nocturnas excubias quibus præerat Marsus non potuit pecuniis corrumpere, corrupit centuriones in diurnis stationibus, quibus præerat Quintius, atque ita Marso interdiu quiescente, per aliquot minores portas intrò admissus est. Capta urbe Dolabella satelliti cervicem feriendam præbuit, jusso ut abscisso capite salutem suam redimeret: fecitque ille imperatum, sed seipsum jugulavit insuper. [*Appian. ibid. l.* 5. *pag.* 673.] Deillum verò (sive Q. Dellium historicum) *ab Dolabella ad Cassium transfugum, salutem sibi pactum fuisse, si Dolabellam occidisset*, in M. Senecæ Suasoria prima legimus.

Atque ita Dolabella Laodiceæ à Cassio mori coactus est. [*Liv. l.* 121. *Strabo, lib.* 16. *pag.* 752. *Vellei. Paterc. lib.* 2. *cap.* 69. *Dio, lib.* 47. *pag.* 345. *Oros. lib.* 6 *cap.* 18.] Cum quo & Marsus sibi ipse manus intulit, [*Appian. l.* 4. *pag.* 625.] & legatus Dolabellæ M. Octavius. Eos, quamquam Trebonium inhumatum projecissent, tamen sepultura dignatus est Cassius: quique eorum castra secuti supererant, quamquam fuerant ab iis qui Romæ erant hostes judicati, nihilominus salute eos donavit impunitateque. Neque Laodicenses, præter impositam pecuniæ collationem, ulla pœna affecit. [*Dio, ut supr.*] licet eorum & fana & ærarium illum diripuisse, nobilissimum quemque affecisse supplicio, & à cæteris gravissima tributa exegisse dicat Appianus, ita ut eam civitatem ad extremam redegerit miseriam. [*pag.* 625. *&* 626.]

Dolabellæ exercitum sacramentum sibi dicere jussit Cassius. [*Appian. ibid. pag.* 625.] ac deinde Tarsum advenit. Et quum Tarsenses jam Rufo deditionem fecissent; omni eos publica privataque pecunia mulctatos, alio supplicio nullo affecit. [*Dio, ut supr. pag.* 345.] Mulctam verò 1500. talentorum illis imposuit gravissimam. Unde illi præ inopia, quum milites violenter pecuniam exigerent, vendiderunt omnia ornamenta publica, atque sacra etiam; concidentes tum fercula pomparum tum donaria. Et quum ne hæc quidem sufficerent, vendiderunt magistratus ingenua corpora; primùm virgines ac pueros, deinde mulieres & senes miseros addictos minimo, postea juvenes. Ex quibus plerique mortem sibi consciverunt. [*Appian. ibid. pag* 626.]

Quum post captam Laodiceam undique dynastæ concurrerent, munera & coronas Cassio ferentes; Herodes expectabat daturum esse illic pœnas Malichum facinoris in patrem Antipatrum commissi. At ille circa Tyrum Phœnices suspicione concepta, majora moliri cogitavit: & quia filius ejus obses in ea urbe servabatur, decrevit eam ingredi, & furtim illum in Judæam abducere; & dum bello contra Antonium occuparetur Cassius, Judæorum gentem ad deficiendum à Romanis concitare, dejectoque Hyrcano sibi regnum acquirere. Sed Herodes homo callidus intellecto ejus proposito & ipsum & Hyrcanum cum comitibus ad cœnam invitavit. Deinde famulorum quendam instruendi convivii specie præmisit, re autem vera ad tribunos, ut Malicho cum pugionibus occurrerent. Illi præceptorum Cassii memores, egressi & nacti eum prope urbem in littore, confoderunt hominem. Quo facto Hyrcanus adeò est attonitus, ut obmutuerit. Tandem egrè ad se reversus, percontabatur Herodem quid hoc rei esset, & quis Malichum interfecisset. Et quum ex tribunis unus respondisset, jussu Cassii id esse factum: *Planè*, inquit, *& me & patriam meam Cassius servavit incolumem; qui amborum insidiatorem peremit.* Utrum autem ex animo dixerit, an quòd timore factum probaret, incertum est. [*Joseph. libro* 1. *Belli, capite* 9. *& lib.* 14. *Antiquit. capite* 20.]

Pridie Kalendas Quintiles M. Lepidus (ob receptum M. Antonium) hostis à Senatu judicatus est, cæterique qui una cum illo à republica defecerunt: quibus tamen ad sanitatem redeundi ante Kalendas Septembris potestas facta est. Ita ad Lepidi affinem C. Cassium scripsit Cicero: [*lib.* 12. *ad familar. epist.* 10.] hoc etiam addito. *Præclarè viceramus, nisi spoliatum, inermem, fugientem Lepidus recepisset Antonium. Itaque numquam tanto odio civitati Antonius fuit, quanto est Lepidus. Ille enim ex turbulenta republica, hic ex pace & victoria bellum excitavit.*

In eadem quoque epistola ostendit Cicero acceptas fuisse Cassii litteras, Nonis Martiis ex castris datas; quibus Syriam se tenere, & expeditionem in Ciliciam adversus Dolabellam parare, significaverat; sed de expeditionis illius successu & Dolabellæ casu nihil adhuc certi Romæ fuisse intellectum. Cæsari autem de reditu in gratiam, & Senatui similiter ut Brutus de præsenti statu rerum, ille scripserat: [*Dio, l.* 47. *pag.* 343.] Ipse enim Brutus

quoque

quoque, missis ad Cæsarem litteris, ut Antonio resisteret ac secum in gratiam rediret hortabatur. [*Id. ibid pag.* 340.] licèt in suis ad Ciceronem litteris longè alios ille spiritus præ se tulerit. Nam quum scripsisset ad Cæsarem Cicero, *unum esse quod ab eo postuletur & expectetur, ut eos cives, de quibus viri boni, populusque Romanus bene existimaret, salvos esse vellet*; stomachabundus Brutus sic ad Ciceronem rescripsit. *Quid si nolit? non erimus? Atqui non esse, quàm esse per illum, præstat. Ego, mediusfidius, non existimo tam omnes deos aversos esse à salute populi Romani, ut Octavius orandus sit pro salute cujusquam civis, non dicam pro liberatoribus orbis terrarum.* (lib. ad Brut. epist. 16.)

Senatus de Cassii rebus certior factus, imperium Syrię (quod jam tenebat) illi confirmavit, ac bellum contra Dolabellam (quem jam extinctum ignorabat) demandavit. (*Dio, lib.* 47. *pag.* 343. & 344.) Atque ita omnia transmarina imperia Bruti & Cassii commissa sunt arbitrio; mandatumque, ut quicquid provinciarum exercituumque ab Ionio mari Orientem usque Romanis parebat, horum duorum mandata faceret: comprobatis quæ illi fecerant omnibus, laudatisque quicumque his se tradidissent exercitibus. (*Vellei. Paterc. lib.* 2. *cap.* 62. *cum Appian. l.* 3 *pag.* 567. 568.)

Octavianus, videns acta Senatus manifestè spectare ad augmentum Pompeianarum partium & detrimentum Cæsarianarum, atque contumelia se affectum existimans, quòd non ipse sed Decimus Brutus electus esset imperator ad gerendum bellum cum Antonio, dissimulata ira triumphum ob rem in prælio Mutinensi feliciter gestam petiit. Contemptus autem à Senatu, quasi majora quàm pro ætate appeteret, veritus ne deleto Antonio magis etiam contemneretur; de redeundo cum eo in gratiam cogitare cœpit, juxta Pansæ morientis monita. (*Appian. l.* 3. *pag.* 568. & 577.) quæ & per M. Lepidum cum eo reconciliata est. (*Liv. l.* 119. *Oros. l.* 6. *cap.* 18.)

Inter hos igitur tres, intercedentibus epistolarum commerciis, & conditionum in iis mentione facta, potentiæ inita est societas: cùm Antonius & subinde Cæsarem admoneret, quàm inimicæ ipsi partes Pompeianæ forent & in quod jam emersissent fastigium, & quanto Ciceronis studio Brutus Cassiusque attollerentur; denunciaretque se cum Bruto Cassioque, qui jam decem & septem legionum potentes erant, junctarum vires suas, si Cæsar ejus aspernaretur concordiam: diceretque plus Cæsarem *patris*, quàm se *amici* ultioni debere. Hortantibus etiam orantibusque exercitibus, inter Antonium & Cæsarem facta est affinitas, privigna Antonii desponsata Cęsari. (*Vellei. Patercul. l.* 2. *cap.* 65.) Claudia nimirum; Fulviæ ex primo marito P. Clodio filia vix dum nubili. (*Sueton. in Octavio, cap.* 62.)

Societate cum M. Antonio & M. Lepido ita inita, Octavianus 400. milites Romam misit, qui sibi nomine exercitus deposcerent Consulatum. Ubi cunctante Senatu, Cornelius centurio princeps legationis, rejecto sagulo, ostendens gladii capulum, non dubitavit in Curia dicere: *Hic faciet, si vos non feceritis.* Et coactus à suis militibus Octavianus, Romam cum iis contendit. (*Sueton. in Octavio, cap.* 26. *Appian. lib.* 3. *pag.* 582. *Dio, l.b.* 46. *pag.* 319.)

Dum in itinere ille erat, Prætores custodias certis locis urbis collocaverunt: & Janiculum militum præsidio quos ad urbem habebant duabusque legionibus quæ ex Africa advenerant, occupaverunt. Sed ubi ille urbem ingressus est, Prętores etiam è Janiculo descenderunt, seque & milites illi dediderunt: legionibus sponte signa ad eum transferentibus. (*Appian. ut supr. pag.* 584 585. *Dio. pag.* 320.) Mense verò *Sextili, ex Janiculo legiones deductæ secutæque sunt ejus auspicia ac fidem*: ut in Senatusconsulto apud Macrobium, (*l.* 1. *Saturnal. cap.* 12.) legitur.

Primo comitiorum Consularium die, Octaviano augurium captanti in campo Martio sex vultures apparuerunt; deinde creato Consuli, & ex vestris milites alloquenti iterum sex vel, ut alii volunt, duodecim se vultures, veluti Romuli auspiciis novam urbem condituro ostenderunt: unde & ejus monarchiam sibi obventuram ille sperabat. (*Julius Obsequens, de prodigiis. Sueton in Octavio, cap.* 95. *Appian. lib.* 3. *pag.* 586. *Dio, lib.* 46. *pag* 321.) Electus verò est ipse Consul cum quo volebat collega Quinto Pedio; qui portionem suam ex Iulii Cęsaris hæreditate illi donaverat. (*Vellei. Patercul. l.* 2. *c.* 65. *Appian. l.* 3. *pag.* 586. *Dio, l.* 46. *pag.* 320.)

Cùm annos XIX. haberet, Consulem creatum eum fuisse, dicit Livius. (*lib.* 119.) XX. ætatis anno Consulatum invasisse, rectiùs scripsit Suetonius (*in Octavio, cap.* 26.) & in libro 7. Eutropius: quod & ex ipsis Octaviani Commentariis Plutarchus confirmat, ita scribens in *Bruto*. Τὰς δυνάμεις τῇ πόλει πλησίους καταστᾶσαν ἐλαφρὰν, ἅτε πάνυ μειρακίου ὄντος, ἀλλ' εἰκοσιν ἄγων ἔτος, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν εἴρηκεν. *Circumfuso Urbi exercitu Consulatum accepit vix dum adolescens & vigesimum annum agens; ut in Commentariis ipse retulit.* Consulatum iniisse, *pridie quàm viginti annos impleret, X. Kalendas Octobres*, scripsit Velleius Paterculus. (*l.* 2. *cap.* 65.) Sed in die initi Consulatus annotando Velleius lapsus est: & mensis integer cum diebus quinque complendo vigesimo Octaviani anno tum defuit. Neque enim mense Septembri quo natus est; sed *Sextili* primum Consulatum illi obtigisse, indeque mensi illi *Augusti* nomen fuisse inditum; ex Suetonio, (*in Octavio, cap.* 31.) Dione, (*l.* 55. *pag.* 552.) & Senatusconsulto à Macrobio producto, (*l.* 1. *Saturnal. c.* 12.) constat.

Et quidem 19. mensis Augusti die, & primum Consulatum illum iniisse, & vita excessisse, notavit Dio, [*lib. 56. pag. 590.*] Unde & curiosorum illa observatio apud Tacitum [*lib. 1. Annal. cap. 9.*] est nata: *quòd idem dies accepti imperii princeps, & vitæ supremus fuerit*: imperio non malè à primo hoc Consulatu deducto: quem & *invito Senatu extorsit*, (ut apud Tacitum est, lib. 1. Annal. cap. 10.) & pro arbitrio deposuit: quamquam Senatui gratias se habere ille simulabat; ac quæ iis vi adactis adeptus fuerat ea, quasi ab ipsis ultro sibi oblata, beneficium se putare fingebat. Senatores verò gloriabantur, quòd ea ipsi sua sponte contulissent: ac eidem præterea, quem paulo ante Consulatu non dignabantur, id dederunt, ut etiam peracto consulatu, quotiescunque apud exercitum esset, Consulibus cujusque temporis honore anteiret: ac cui pœnam minati fuerant, quòd privato consilio copias contraxisset, eum alios etiam exercitus parare jusserunt; & cujus ignominia afficiendi opprimendique causa, bellum Decimo Bruto contra Antonium mandaverant, & Bruti quoque legiones adjecerunt. Denique & Urbis ei custodia commissa est; utque facultatem haberet, etiam præter legum præscripta, agendi omnia quæ vellet concessum. [*Dio, lib. 46. pag. 321.*] Atque hoc imperium, quod usque ad vitæ exitum retinuit, per annos 56. ille gessit. Ut non sine causa M. Brutus hac de re Ciceronem ita prænonuerit. [*in lib. ad Brut. epist. 4.*] *Timeone Cæsar tuus altiùs se ascendisse putet decretis tuis, quàm inde, si Consul factus sit, descensurum.*

Octavianus, non contentus priore adoptione per testamentum Julii Cæsaris facta, per plebiscitum, (quod priore anno Consul Antonius impediverat) lege curiata perlata, eam confirmandam curavit: indeque publica authoritate, *C. Iulii Cæsaris Octaviani* nomen usurpavit. [*Appian. lib. 3. pag. 586. Dio, lib. 46. pag. 321. 322.*]

Mox alia lege lata Dolabellam (de cujus morte nuntius adhuc Romam non pervenerat) à Senatu priùs hostem judicatum absolvit; & de Cæsaris nece judicia constituit, [*Appian. ibid.*] Qua in re, ne vi, sed jure agere existimaretur; legem Pediam tulit Q. Pedius ejus in Consulatu collega, qua omnibus, quorum opera Cæsar interfectus fuerat, damnatis aqua ignique interdicebatur, eorumque bona publicabantur. [*Liv. lib. 120. Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 69 Sueton. in Nerone, cap. 3. Dio, lib. 46. pag. 322.*] Accusatorem apposuit M. Bruto, L. Cornificium, C. Cassio, M. Agrippam: qui absentes, indicta causa, damnati sunt. [*Plutarch. in M. Bruto.*] Capitone Velleii Paterculi historici patruo, viro ordinis senatorii, Agrippæ subscribente in C. Cassium. [*Vellei. ut supr.*]

Decimus Brutus, inter percussores Cæsaris cum his etiam absens damnatus, jussu M. Antonii in domo hospitis cujusdam, nobilis viri nomine Camelii, à Capeno Sequano sesquianno post interemptum Cæsarem jugulatus est. [*Liv. lib. 120. Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 64. Appian. lib. 3 pag. 588. Oros. lib. 6. cap. 18.* Quem licet excellere hoc genere virtutis dixerit Cicero; [*lib. 11. ad familiar. epist. 21.*] *ut nunquam extimesceret, nunquam perturbaretur*: in morte tamen subeunda pudendum timorem prodidisse, in epist. 82. declarat Seneca. Quem timorem ut illi demeret, Helvius Blasio quidam, qui propter communem militiam eum amore prosequebatur, seipsum eo inspiciente interfecit; suo eum exemplo ad tolerandam necem animans [*Dio, lib. 46. pag. 325.*] Interfecti verò Bruti caput Camelius ad Antonium misit: quod inspectum ille sepeliendum suis tradidit. [*Appian ut supr.*]

Hic secundus post Trebonium Cæsari pœnas dedit: cujus cùm primus omnium amicorum fuisset, interfector fuit; censebatque æquum, quæ acceperat à Cæsare retinere, Cæsarem qui illa dederat periisse. Cæsare verò vivo, Magister ejus equitum ille fuit, & ulteriori Galliæ præfuit; designatus ab eo Consul, in annum post Hirtii & Pansæ consulatum proximum, simulque rector citerioris Galliæ. [*Vellei. Paterc. & Appian. ut supr.*]

Per idem tempus & Minutius Basillus, equè unus è percussoribus Cæsaris, à suis servis necatus est; quia ex eis aliquot iratus castraverat. [*Appian. & Oros. ut supr.*]

3962 M. Brutus, quum exercitum à C. Antonio ad seditionem concitatum pacavisset; ipsumque Antonium in custodia Caii cujusdam Clodii Apolloniæ reliquisset, cum maxima ac validissima exercitus parte in superiorem Macedoniam abiit: ac deinde hinc in Asiam transmisit, ut suos milites quam longissimè ab Italia seductos, ibi ex subditorum opibus aleret. Atque in Asia tum alios auxiliarios sibi paravit, tum Dejotarum; quamquam & extrema senectute virum, & qui priùs auxilium Cassio negaverat. [*Dio, lib. 47. pag. 340. 341.*]

M. Antonius & M. Lepidus, relictis in Gallia legatis, in Italiam ad Cæsarem cum maxima atque optima exercitus parte profecti sunt. [*Dio, lib. 46. pag. 325.*] Quorum trium contractis ad Bononiam copiis, aquila tentorio Cæsaris supersedens, duos corvos hinc & inde infestantes ad terram afflixit: notante omni exercitu, futuram quandoque inter collegas discordiam talem qualis est secuta, & Cæsaris de duobus aliis victoriam præsagiente. [*Id. ibid. 47. pag. 328. Sueton. in Octavio, cap. 69.*]

Hi tres apud Confluentes, circa Bononiam & Mutinam in parva quadam insula Lavinio fluvio circumfusa, per triduì spatium privatim collocuti, pacem ita inter se fecerunt, ut Reipublicæ constituendæ simul per quinquennium præessent. [*Liv. lib. 120. Florus, lib. 4. cap. 6. Plutarch. in Cicerone, & Antonio. Appian. lib. 4. pag. 589. 590. Dio, lib. 46. pag. 325. 326.*]

Ibi de communi sententia hæc statuerunt. Ut Cæsar consulatum in reliquum anni Ventidio traderet: & ut novus magistratus Triumvirorum ad tollendas civiles dissensiones crearetur, eamque Lepidus cum Antonio Cæsareque in quinquennium consulari potestate gereret. Ut

triumviri

Anno Periodi Julianæ. | Annoan. ante æram Christia.

triumviri confestim in quinquennium urbanos magistratus annuos designarent: provincias vero ita partirentur, ut Antonius haberet universam Galliam, tam Togatam cis quam Comatam trans Alpes, excepta Narbonensi provincia; huic Lepidus præesset una cum Hispania; Cæsari obveniret utraque Africa cum Sardinia & Sicilia. Atque ita Imperium Romanum in triumviros divisum est: dilatis in aliud tempus transmarinis aliis provinciis, quibus Brutus & Cassius tum præerant. Præterea compositum inter ipsos est, ut inimicos suos cæderent: utque Lepidus loco Decimi Bruti in sequentem annum Consul designaretur, Romamque & totam Italiam in custodia haberet; Antonius vero & Cæsar contra Brutum & Cassium bellum moverent. [*Appian. lib. 4. pag. 590 Dio, lib. 46. pag. 316.*]

Romam deinde Triumviri triduo ingressi sunt, seorsim quisque cum sua prætoria cohorte, & legione una: advocataque concione Publius Titius tribunus plebis legem tulit de novo magistratu creando, ut Triumviri constituendæ Reipublicæ præessent in quinquennium cum potestate consulari. [*Appian. ibid. pag. 592, 593. Dio, lib. 47. pag. 328.*]

M. Cicero sub adventum Triumvirorum cessit Urbe; pro certo habens, id quod erat, magis Antonio eripi se, quam Cæsari Cassium & Brutum posse. [*Liv. apud Senec. in orat. Suas. 7.*]

M. Æmilius Lepidus, M. Antonius & Cæsar Octavianus, V. Kalend. Decembr. Triumviratum inierunt; eundem *ad prid. Kalendas Januar. sextas* (sive sexti anni consequentis) continuandum: ut ex lapide Colotiano liquet. [*in Inscript. Gruteri, pag.* ccxcviii.] Quo tempore novam *Tricipitinam* exortam M. Terentius Varro vidit. Indeque initium principatus Cæsaris Octaviani Suetonius (*in Octaviano, cap. 8.*) & Eutropius (*libro 7.*) deducunt: annos fere xii ad victoriam Actiacam (à qua monarchiam ejus auspicantur) numerantes; quibus menses prope tres deerant.

VII Idus Decembr. anni illius, quo Cæsar Octavianus in locum Pansæ & Hirtii se & Q. Pedium Consules suffecit, ab emissariis Antonii Triumviri M. Cicero est occisus: ut ex Tironis, liberti Ciceronis, scriptis confirmat author Dialogi de causis corruptæ eloquentiæ, Corn. Tacito adscripti. Hunc vitæ exitum habuit ille, primus in toga triumphum linguæque lauream meritus, & facundiæ Latiarumque literarum parens: atque (ut Dictator Cæsar quondam de eo scripsit) omnibus triumphis lauream adeptus tanto majorem, quanto plus est ingenii Romani terminos in tantum promovisse, quam imperii. (*Plin. lib. 7. cap. 30.*) De quo videnda quæ habentur apud Velleium Paterculum, *lib. 2. cap. 66.* Senecam, in Suasoriis, *oratione* VII, Plutarchum, in *Ciceronis* fui fine.

Cleopatra Cassio, auxilia iterum minaciter expetenti, suppetias non tulit. (*App. lib. 5. pa. 675*)

Dum in Asia Brutus ageret, Gellius ei Publicola insidiatus est: in Macedonia autem C. Antonium Marcus frater, missis ad hoc negotium nonnullis, ex Bruti potestate eripere est conatus. Itaque C. Antonium Clodius illius custos relictus, quum salvum retinere nequiret, necavit: sive proprio usus consilio, sive Bruti jussu. Fertur enim Brutus, quum prius summam salutis C. Antonii curam habuisset, post intellecta Decimi nece, eam abjecisse. Gellius autem insidiarum convictus, nullo supplicio est affectus. Nam quum eum semper inter primos amicum sibi Brutus duxisset, ac M. Messalam fratrem ejus Cassio conjunctissimum sciret; missum fecit. (*Dio, lib. 47. pag. 341.*)

Brutus ubi primum M. Antonii conatum ac mortem C. Antonii cognovit, veritus ne qui etiam alii se absente novi motus in Macedonia existerent, in Europam festinato se recepit. [*Id. ibid.*]

Romæ Triumviri templum Serapidi & Isidi decreverunt. [*Ibid. pag. 336.*]

Quum Cæsar Octavianus Consulatu sese abdicasset, ejusque collega (Q. Pedius) vita decessisset; P. Ventidium (Bassum) prætorem, cum alio quodam (C. Carrinate: ut ex lapide Colotiano, in Inscript. Gruteri, pag. ccxcviii. intelligitur) Consulem triumviri creaverunt, præturamque ejus ædili cuidam tradiderunt: omnibusque post prætoribus magistratum, quem quinque adhuc dies gesturi erant, abrogaverunt; iisque in provincias emissis, alios in eorum locum substituerunt. [*Ibid. pag. 335.*] Quo referendum illud Paterculi, lib. 2. cap. 65. *Vidit hic annus Ventidium, per quam urbem inter captivos Picentium in triumpho ductus erat, in ea Consularem prætextam jungentem Prætoriæ.* de quo, puero ducto in triumpho, videndus Valerius Maximus lib. 6. cap. 9. Plinius lib. 7. cap. 43. & A. Gellius, lib. 15. cap. 4. ubi etiam addit, eum quum adolevisset victum sordide quæsisse, comparandis mulis & vehiculis magistratibus qui sortiti provincias forent: indeque vulgo per vias Urbis versiculos hos perscriptos fuisse.

Concurrite omnes Augures, Aruspices,
Portentum inusitatum conflatum est recens;
Nam multos qui fricabat, Consul factus est.

In ipso anni exitu, novi Consules designati triumphos egerunt: L. Munatius Plancus ex Gallia, IIII Kalend. Januar. & M. Æmilius Lepidus Triumvir ex Hispania, pridie Kalend. Januar. ut ex Fastis triumphalib. marmoreis liquet. [*in Inscript. Gruteri, pag.* ccxcvii.] Vid. Vellei. Patercul. lib. 2. cap. 67 & Appian. lib. 4. pag. 607.

Anno Juliano quarto in Februario dies vitiose intercalatus est: quum à Februario anni primi Juliani eousque triennii solum spatium intercessisset. Qui error usque ad annum Julianum 37. deinceps est continuatus. nam cum oporteret diem, qui ex quadrantibus consit, quarto quoque anno confecto antequam quintus inciperet, intercalare: Sacerdotes quarto non peracto sed incipiente intercalabant. Atque ita annus à Julio Cæsare rectè ordinatus, horum negligentia

4672 | 42.

conturbatus

conturbatus atque confusus est. [*Suet. in Octavio, cap.* 31. *Macrob. lib.* 1. *Sat. cap.* 24. *fin.*]

M. Brutus, omnibus in Macedonia stabilitis, in Asiam revectus est. [*Dio. lib.* 47. *pag.* 341.] Et Exercitu magnifico in eam deportato, classem in Bithynia & apud Cyzicum paravit. Pedestri itinere profectus civitates composuit, & dynastas audivit. [*Plutarch. in M. Bruto.*] Apuleium à Triumvirorum proscriptione ad ipsum confugientem Bithyniæ præfecit. [*Appian. lib.* 4. *pag.* 616.]

Feruntur Bruti epistolæ, Laconica brevitate ad Asianos conscriptæ: quas Græcè Aldus, Latine à se versas Rainutius Florentinus edidit. Earum tres in ejus Vita Plutarchus recitat: quarum prima ad Pergamenos, in vulgatæ collectionis cernitur principio; alia ad Rhodios, deinceps à nobis exhibebitur; tertia omnium brevissima, in vulgata Græca ad Bithynos, in Latina Rainutiana ad *Galatas*, apud Plutarchum vero ad *Samios* inscripta, ita se habet. *Αἱ βουλαὶ ὑμῶν ὀλιγωρεῖσι, οἱ δὲ σωτηρίαι βεβούλευται. τὸ τέρμα τίνος ἐνόησεν; Consilia vestra nullius pensi, obsequia tarda sunt: quem eorum finem futurum esse existimatis?*

Cassius Ægyptum petere instituit, audito quod Cleopatra magna classe navigasset ad Cæsarem & Antonium: cogitans se hoc modo eam impediturum simul & puniturum; atque etiam occupare cupiens fame afflictam, & externo milite pene vacuam, propter recentem Allieni cum quatuor Romanis legionibus discessum. [*Appian. lib.* 4. *pag.* 625. *cum lib.* 5. *pag.* 675.]

In hoc conatu sperantem se occasione bene usurum, Brutus aliis post alios nuntiis in Syriam missis revocavit. [*Id. ibid. Plutarch. in M. Bruto.*] Sicque invitus à separata Ægypto distractus: equites sagittarios non sine muneribus ad Parthorum regem remisit, legatosque eis adjunxit, qui majora auxilia peterent. [*Appian. lib.* 4. *pag.* 625.]

Cassius, fratris filio cum una legione in Syria relicto, equites præmisit in Cappadociam: qui Ariobarzanem repente oppresserunt, quasi insidias struxisset Cassio; magnamque vim pecuniæ cum cætero apparatu ad Cassium reportarunt. Tarsenses vero miserrime oppressos è Syria revertens miseratus Cassius, immunes à tributis jussit esse de cætero. [*Id. ibid. pag.* 626.] Sicque rebus in Syria ac Cilicia constitutis, in Asiam ad Brutum profectus est. [*Dio, lib.* 47. *pag.* 345. *fin.*]

Postquam Cassius excessit è Syria, seditio Hierosolymis exorta est. Felix enim cum militibus ibi (à Cassio) relictus, Malichi necem vindicaturus, in Phasaëlum fecit impetum: & populus arma corripuit. Erat tum Herodes apud Fabium Damasci præsidem: & volens fratri succurrere, morbo præpeditus est. Phasaëlus tamen per se superatum Felicem in turrim primum compulit; atque incolumitatem deinde pactum abire passus est. Cum Hyrcano vero expostulavit graviter, quod post accepta multa à se beneficia, & Felici studuisset, & fratrem Malichi castella occupare permisisset. Non pauca enim tunc ille tenuerat, & inter cætera Masadam longe munitissimum. [*Joseph. lib.* 1. *Belli, cap.* 10 *& lib.* 14. *Antiquit. cap.* 20.]

Cassium & Brutum convenientes ad Smyrnam magna voluptas & fiducia ex præsentibus utriusque viribus incessit. Nam quum ex Italia abjectissimorum exulum modo fuissent profecti inopes atque inermes; quibus nulla instructa navis, non unus miles, non opidum erat: haud multo interposito spatio coierunt classe, peditatu, equitatu, stipendio instructi ad decertandum de Romano Imperio. Parem volebat Cassius honorem habere & tribuere Bruto: verum occupavit Brutus plerunque ad eum ventitans; quod & ætate Cassius esset superior, & corpore minus ad laborem ferendum comparatus. [*Plutarch. in M. Bruto.*]

Hic vero uterque futuri adversus Triumviros belli consilia ordinavit. [*Liv. lib.* 122] Et censebat quidem Brutus conjunctis copiis eundum in Macedoniam, ut de summa rerum decernerent: jam enim apud hostem esse legiones 40 ex quibus octo transportatæ fuerint per mare Ionium. E diverso Cassius contemnendas censebat hostium copias, egestate laboraturas præ nimia multitudine: debellandos potius fautores adversæ factionis, Rhodios ac Lycios, potentes classibus; ne se in hostem conversos à tergo invaderent. Et hæc vicit sententia. [*Appian. lib.* 4. *pag.* 326.] Triumviros enim adhuc rebus Romæ componendis intentos fuisse acceperunt: & Sexto Pompeio in propinqua Sicilia adversum eos stationem servante, occupatos fore judicaverunt. [*Dio, lib.* 47. *pag.* 346.]

Porro Smyrnæ tunc Brutus partem ferre pecuniæ, cujus magnam vim coëgerat Cassius, postulavit. Se enim quicquid habuisset impendisse ostendit in parandam classem, qua totum internum mare essent in potestate sua habituri, Sed ne daret Cassius obsistebant amici ejus; negantes æquum esse ut quæ ipse parcendo servaret, & conflaret cum invidia, ea ille in milites demulcendos effunderet. Attamen impertivit ei tertiam partem omnium: iterumque ad sua uterque munera sunt disgressi. [*Plutarch.*]

Ipsi igitur circumeuntes, aut legatos suos emittentes, eos qui nondum secum in eandem sententiam venissent, suas in partes traduxerunt; pecuniamque & milites contraxerunt. Hoc agentibus alii omnes, qui in istis terræ partibus agebant, ac prius de societate compellati non fuerant, statim accesserunt. Ariobarzanes tantum, & Rhodii Lyciique, etsi non resistebant, societatem tamen detrectavere. Eos Brutus & Cassius suspicati adversæ parti cupere, quod essent beneficiis à superiore Cæsare affecti, veritique ne quid se absentibus moverent, ac reliquos etiam ad mutandam fidem concitarent, primo omnium sibi aggrediendos esse statuerunt: sperantes se eos quibus & armis longè essent superiores, & beneficia liberaliter conferrent, facile aut suadendo aut vi ad suam amicitiam perducturos. [*Dio ut supr.*]

Ut

Anno Periodi Julianæ.

Ante Mundi.

Ut convaluit Herodes, contra fratrem Malichi profectus, castella ab illo occupata recepit; ipsumque ex Masada supplicem & incolumitatem pactum dimisit. Tres quoque arces, a Marione Tyriorum tyranno in Galilæa occupatas, idem recepit, & præsidiariis Tyriis vitam concessit omnibus: nonnullos etiam donatos abire jussit, una & sibi civitatis benevolentiam & tyranno comparans odium. [*Joseph. lib.1. Belli, cap.10. & lib.14. Antiquit. cap.20.21.*]

A triumviris Tarsenses, qui Cassio restiterant, laudati sunt: speseque eis facta, fore ut pro iis quæ amiserant aliquid reciperent. Ab iisdem quoque Cleopatra, propter auxilia Dolabellæ summissa, impetravit; ut ejus filius, Ptolemæi nomen gerens, quem è Cæsare se peperisse ferebat & propterea Cæsarionem cognominaverat, Ægypti rex diceretur. [*Dio, lib.47. pag.345.*]

Brutus à Lyciis pecuniam & milites poposcit. Verum quod Naucrates concionator (δυναστὴς) civitates ad defectionem impulisset, & tumulos aliquot illi ad excludendum transitu Brutum insedissent: primo immisit in prandentes equitatum, à quo interfecti 600. sunt. Inde captis arcibus & ignobilioribus opidis, omnes, ut gentem conciliaret benevolentia, sine pretio dimisit. Illi præfracti ob damna quidem accepta infensi fuere; clementiam vero & humanitatem ejus despexere. [*Plutarch. in Bruto.*]

Communem totius gentis Lyciorum exercitum, in finibus ejus regionis sibi oblatum, Brutus prælio vicit: ac cum fugientibus in castra irrumpens, eodem momento iis potitus est; & urbes pleraque deditione accepit. [*Dio, lib.47. pag.347.*]

Bellicosissimos deinde quosque eorum intra muros Xanthi coactos obsedit. [*Plutarch.*] Illi solo æquatis suburbiis, ne Bruto aut receptaculum præberent aut materiem, & civitate circumquaque communita, hostem arcebant à munitionibus, freti fossa 50. pedes profunda, lata vero proportione altitudinis; ita ut in ejus margine stantes jaculis uterentur & sagittis, haud secus ac si flumine dirimerentur nusquam vadis pervio. Per eam fossam dum Brutus conatur evadere, operarios pluteis tegebat: partitusque exercitum in diurnas ac nocturnas oppugnationis vices, materiem è longinquo, ut fit quando serio res agitur, magno ad celeritatem urgentium clamore comportabat; nihil ad summam contentionem laboremque sibi reliquum faciens. Quamobrem licet primum videretur, aut nihil effecturus prohibentibus hostibus, aut vix post multos menses expugnaturus, tamen intra paucos dies absolvit negotium. Inclusos enim & è mœnibus pugnantes partim machinis oppugnabat eminus, partim admotis ad portam cohortibus, quas ubique mutabat continue. Illi recentibus semper fessi ac saucii resistentes durabant tamen, quamdiu non destituerentur munitionibus. Ut vero & illæ corruerunt, & turres machinis perfractæ sunt; Brutus id quod futurum erat animo percipiens, jussit portarum obsessores abscedere: quod Xanthii rati factum custodum negligentia, noctu cum facibus eruptionem fecerunt in machinas. Accurrentibus autem ex composito Romanis cohortibus, illi confestim ad portam refugiebant: quam jam custodes clauserant, timentes ne hostis simul cum fugientibus irrumperet. Ibi exclusorum magna strages est edita. [*Appian. lib.4. pag.633. 634.*]

Amnis urbem præterfluebat. Hunc sub aqua tranantes fugam capiebant. Verum excepti retibus fuerunt transverso alveo in altum demissis: quorum in summo tintinnabula appensa ilico irretitum nunciabant. [*Plutarch. in M. Bruto.*]

Eruperunt rursum Xanthii circa meridiem repulsis stationariis, incenderuntque universas machinas: quumque porta tunc pateret propter casum præteritum, cum opidanis irruerunt Romanorum circiter duo millia, irruentibusque confertim cæteris, porta ferrata repente in eos decidit; sive Xanthiorum opera, sive sponte abruptis per quos demittebatur funibus. Itaque Romani quotquot irruperant, partim oppressi sunt, partim intercluſi, quum non valerent eam absque funibus subducere: petitique superne à Xanthiis, vix tandem in propinquum forum evaserunt. Ibi graviter infestati à sagittariis, quum ipsi nec arcus ullos haberent nec jacula, in Sarpedonis ædem ne circumvenirentur refugerunt. Interea Romani qui exclusi sunt, de interceptis anxie soliciti, Bruto circumcursante, locis omnibus nihil non tentabant; quum nec portam ferratam quirent diffringere, & scalas ac ligneas turres amisissent incendio: attamen alii scalas faciebant extempore, alii cervos admoventes mœnibus pro scalis eis utebantur, quidam uncos addentes restibus ejaculabantur in mœnia, & quoties aliquis infixus hæreret subrepebant per eas. [*Appian. ut supr. pag.634.*]

Oenandenses autem vicini hostes, & ideo tunc Bruti socii, per abrupta saxorum scandebant: quos mox Romani laborioſe æmulati sunt; & multis dilapsis fallente vestigio, nonnulli superatis mœnibus aperuerunt portulam, ante quam vallum erat ex densis præacutis sudibus. His adjuvantibus audacissimus quisque transcendebat, donec jam aucti numero portam aggressi sunt diffringere, nullis intus munitam laminis; foris quoque aliis pari conatu ex adverso idem agentibus. Quumque Xanthii magno clamore eos qui ad Sarpedonis refugerant invaderent: hi qui intus & foris portam diffringebant illis metuentes, tanto furoris impetu eam perfregerunt, ut uno agmine occidente jam sole irrumperent; edita ingenti conclamatione, ut hoc signum esset his qui intercluſi fuerant. [*Ibid. pag.634. 635.*]

Irruentes in urbem Romani, ignem domibus nonnullis immiserunt. Id incendium primos perterruit eos in quorum oculis res gerebatur; & iis qui longius aberant captæ prorsus urbis opinionem præbuit. Itaque vicini suis quoque ultro reliquis domibus inflammatis, major pars se invicem interfecerunt. [*Dio, lib.47. pag.347.*] Intra privatas enim ædes suas sese recipientes,

1. *Usser. Annal. p. post.*

charissimum quemque necabant ultro præbentem jugulum. Exortoque ejulatu maximo, Brutus putans direptiones fieri, militem per præcones cohibuit. Ut vero exactius rem cognovit, miseratus virorum ad libertatem natorum generosam indolem, ad pacem eos invitavit per nuncios: quos illi telis immissis repulerunt; & contrucidatis prius suis omnibus, atque in rogos compositis, subjecta flamma postremo se ipsi jugulaverunt. Ita Appianus. [*ut supr. pag.* 635.] Plutarchus vero hunc in modum.

Timens urbi Brutus, imperavit militibus ut ignem extinguerent & opem ferrent urbi. At Lycios ingens subito invasit & incredibilis ad desperationem ardor, quem maxime mortis desiderio compares. Nam cum pueris & mulieribus liberi & servi omnis ætatis hostes petebant ex muris eos qui ad reprimendum succurrebant incendium. Ipsi arundinem & omne igni aptum fomentum ingerentes trahebant in urbem flammam; eique quamvis materiam subjiciebant, atque eam omnibus modis excitabant augebantque. Postquam diffusa flamma & urbem undique amplexa ingens eluxit; anxius ea de re Brutus circumvectus foris muros est ad opitulandum, manusque ad Xanthios porrigens precabatur, urbi ut parcerent eamque conservarent. Verum nemo auscultabat ei, imo perdebant omnibus modis semetipsi: non viri modo & fœminæ, sed parvi etiam pueri cum vociferatione & ululatu partim insiliebant in ignem, partim superne præcipitabant sese ex muro; pars parentum gladiis nudos afferebant jugulos, hortabanturque ut eos cæderent. Conspecta est urbe absumpta dependens ex laqueo mulier quæ mortuum puerum ex collo suspensum haberet, & ardenti face inflammaret domum. Quod quum spectaculum appareret tragicum, non sustinuit id Brutus contemplari: sed ubi nunciatum ei est illacrymavit, præmiumque pronuntiavit militibus, quisquis hominem Lycium servasset. Centum quinquaginta duntaxat memorant fuisse qui non refugerent salutem. Hæc Plutarchus.

Xanthiorum mancipiis tantum potitum fuisse Brutum, scribit Appianus; ex ingenuorum vero numero, vix 150. mulierculis, quibus viri percussores defuerant. Additque sacras ædes ab incendio servavisse eum quotquot poterat. [*pag.* 635.]

Brutus inde ad Patara descendit urbem quæ navale Xanthiorum videri poterat; obsessisque denuntiavit ut imperata omnia facerent, aut cladem qualis Xanthiorum fuit expectarent. Sed pacem ita offerenti cives non paruerunt. Servi enim libertatem, pauperes liberi novas tabulas nuper consecuti, pacificationi obstabant. Itaque Brutus captivos Xanthios, quod plerisque horum cum Patarensibus affinitas intercedebat, iis misit; qui deplorata sua fortuna hortarentur eos ad meliora consilia. Qui quum nihilo magis à proposito deducerentur, quamvis unicuique eorum suos necessarios dono dedisset, ejus diei reliquum ad deliberandum eis concessit, atque ita abiit: sequente vero mane reduxit eo copias. [*Appian. ibid. Dio, lib.* 47. *pag.* 347.] Et castastam sub ipso muro in tuto loco constituens, Xanthiorum captivorum primores singillatim productos vendidit; si forte hoc Patarenses movere posset. Qui cum ne sic quidem se dederent, paucis venditis, cæteros missos fecit. [*Dio, ibid.*]

Quum Patarensium fœminas captivas Brutus teneret, has etiam missas fecit sine pretio. Quæ ubi viris & parentibus suis, illustribus hominibus, exposuerunt, virum Brutum esse moderatissimum & justissimum; persuaserunt eis ut cederent, & traderent ei opidum. [*Plutarch.* Ingressus vero ille, nec supplicio quenquam affecit, nec egit in exilium: sed aurum omne argentumque publicum ad se deferri jussit; privatorum quoque exegit à singulis, mulcta proposita contra facientibus & invitatis indicibus præmio. [*Appian. pag.* 636.]

Hic servus quidam aurum à domino abditum prodidit, & centurioni ad id misso indicavit. quumque omnes ducerentur, dominus siluit; mater vero illius, ut eum servaret, sequebatur clamans à se aurum absconditum: servus super ea re non interrogatus, alteram mentiri, alterum aurum celasse coarguit. Brutus laudata tum juvenis patientia, tum matris pietate, ambos cum auro dimisit incolumes: servum qui præter æquum heris insidias struxerat, in crucem egit. [*Id. ibid.*]

Eodem tempore & Lentulus missus Andriacam, quod Myrensium navale est, rupta catena qua os portus claudebatur, Myrensium prætorem cepit. Quem cum Brutus dimisisset, Myrenses imperata fecerunt & impositam pecuniam solverunt. [*Appian. & Dio, ut supr.*] Eodemq; modo universa Lyciorum natio parvo temporis spatio recepta est: missisque ad Brutum legatis, auxilium & pecunias pro facultatibus est pollicita. Quem benignum & præter spem experti illi sunt indulgentem. Xanthiorum enim ingenuis corporibus domum remissis, 150. tantum talenta imperavit Lyciis, neque re ulla eos alia violavit. [*Plutarch. Appian. Dio.*]

Atque ita Brutus Lycios devicit. [*Vellei. Paterc. lib.* 2. *cap.* 70.] Inter cujus epistolas & hæc ad *Rhodios* fertur. *Xanthios, quum à nobis defecissent, extremo supplicio affecimus. Nam usque ad parvulos omnibus cæsis, eorum urbem igne & ferro diruimus. Patarensibus, quia fidi nobis extiterunt, tributa relaxavimus, ac liberos & sui juris esse concessimus: atque pro restauratione eorum, quæ demolita erant, quinquaginta talenta dono dedimus. Liceat & vobis consulere ac videre, utrum vos pro hostibus quemadmodum Xanthii, an pro amicis ceu Patareni, haberi velitis.* Ea apud Plutarchum, multo contractior, ita legitur. *Xanthii beneficium meum despicientes, desperationis suæ habuerunt patriam sepulchrum. Patarenses, qui se in fidem meam contulerunt, nusquam desiderant in administrandis rebus suis libertatem. Itaque licet vobis quoque vel Patarensium judicium vel fortunam legere Xanthiorum.*

Rhodiorum quotquot dignitate præstabant, timebant certaturi cum Romanis, at vulgus sibi

placebat,

placebat, memor veterum victoriarum de viris longe aliis. [*Appian. lib. 4. pag. 627.*] Tantum enim rei nauticæ illi fidebant, ut ad Cassium in continentem quoque priores adnavigaverint, eique compedes ostenderint, quas secum attulerant, tanquam multos hostium vivos capturi. (*Dio, lib. 47 pag. 346.*)

Cassius, quia cum rei navalis peritissimis ei res erat, naves ornatas completasque milite apud Myndum exercuit. Eo legatos ad eum miserunt Rhodii qui rogarent, ne vel Rhodum contemneret, quæ semper contumelias suas ulta sit; vel fœdera icta inter Romanos & Rhodios, quibus diserte cautum sit, ne alter populus alterum armis impetat. Miserunt ad eum etiam legatum Archelaum, quo ille Rhodi in Græcis literis præceptore quondam usus fuerat, demissius hoc ipsum rogaturum. Quibus à Cassio est responsum, prius à Rhodiis fœdus esse violatum, arma pro Dolabella contra ipsum ferentibus; eamque ob rem illos pœnas daturos, nisi confestim imperata facerent. (*Appian. pag. 626, 627, 630.*)

Hoc responsum magis etiam prudentiores cives terruit: populus vero agitabatur Alexandri & Mnaseæ concionibus, memorantium quanto pluribus navibus Mithridates Rhodum invasisset, & ante illum Demetrius, reges potentissimi. Quamobrem Alexandrum Prytanim crearunt, qui magistratus apud eos plurimum pollet imperio: Mnaseas classi præfectus est. (*pag. 627, 628.*)

Alexander & Mnaseas Rhodiorum ductores, cum 35. selectis navibus Myndum petierunt, ut Cassium terrerent hac audacia: & suberat forte spei nonnihil, quod Mithridatem circa idem opidum assecuti, visi sunt habuisse felicem belli exitum. Itaque ostentata remigandi peritia, primo die Cnidum diverterunt: sequenti vero contra adventantes ex alto Cassianos à littore solverunt. (*pag. 627, 630.*)

Hic vero pugnatum est utrinque acerrime. Rhodii navigiis agilibus ultro citroque discurrentes, modo penetrabant adversos ordines, modo circumveniebant. Romani contra innixi navibus gravioribus, quoties aliquam prehendebant injectis ferreis manibus, majore vi prævalebant, ut in terrestri prælio. Sed quia Cassius superabat navium numero, non diu Rhodii potuerunt celeritate solitisque artibus adversarios eludere. Nam quum à fronte tantum impetus facerent, moxque se reciperent, parum proficiebant, in arctum se cogentibus hostibus: rostrorum quoque ictus contra graviores Romanas erant invalidi. Ediverso Romanæ illas leviores repercutiebant indeflexo impetu: donec tres Rhodiæ, ita ut erant milite plenæ, captæ sunt; duæ perfractæ subsederunt, reliquæ male mulctatæ Rhodum refugerunt. [*pag. 630.*]

Hoc eventu ad Myndum Romana classis cum Rhodia conflixit. [*Ibid. cum Dione, pag. 346.*] Quam pugnam è monte spectavit Cassius: moxque sartis navibus petiit Loryma, quod in adversa continente Rhodiorum castellum est; unde onerariis terrestres copias transvexit in insulam ductu Fanii & Lentuli. Ipse 80. longis navibus ad terrorem inferendum ornatis, tam mari quam terra obsessis Rhodiis, quiescebat, expectans si forte hostes ferociam remitterent. [*Appian. pag. 631.*]

At illi audenter occurrerunt denuo. Quos Cassius Statii (Murci) opera superavit; magnitudine ac numero navium ipsorum peritiam vincens. Et tunc, duabus navibus amissis, clausi sunt undique. [*Id. ibid. Dio, pag. 346.*]

Mox armatis tota mœnia completa sunt; qui pariter arcerent & Fanium à terra oppugnantem, & Cassium à mari classem admoventem, non imparatam infestandis mœnibus. Præcogitans enim tale aliquid Cassius, afferebat secum turres plicatiles; quæ tum excitatæ sunt. Ita Rhodus, bis infeliciter tentato navali prælio, terra matique oppugnabatur; imparata, ut in casu inopinato, ad sustinendos impetus: unde apparebat brevi venturam in potestatem hostium, vel armis vel fame victam. Nec latuit hoc prudentiores Rhodios, intercedentibus inter eos & Fanium Lentulumque colloquiis: quum subito Cassius in media urbe cum lectissimo quoque conspectus est, nec scalis usus, nec ulla externa vi admota. Creditum est clam apertas ei minores portulas à civibus conjunctis privata gratia; ne urbs miserabiliter deleretur. [*Appian. pag. 631.*]

Hic Rhodiis regem ipsum & dominum appellantibus respondit Cassius: *Neque rex sum neque dominus, sed domini & regis interfector & ultor.* [*Plutarch. in M. Bruto.*] Pro tribunali vero sub hasta præsedit; quod vellet videri urbem armorum vi cepisse: jussoque exercitu quiescere, & per præcones mortem interminatus violentis ac raptoribus, ipse nominatim citatos circiter 50. cives Rhodios ad mortem duci jussit, alios 25. nusquam comparentes exilio mulctavit. [*Appian. pag. 631.*]

Navibus deinde Rhodios & pecunia spoliavit. Quicquid enim auri argentique in sacro aut publico fuit, id omne corrasit: etiam donariis omnibus, præter currum Solis, abreptis. [*Id. ibid. Dio, pag. 346.*] Neque eo contentus, privatim quoque à domino, quod quisque auri & argenti haberet, ad præstitutam diem proferre jussit, denuntiato per præconem supplicio, si quis aliquid occultaret: indicibus vero in præmium proposita parte decima, & servis libertate. Illi primum celabant plerique, sperantes fore ut intra verba minæ consisterent: deinde postquam viderunt indicibus repræsentari præmia, petierunt prorogari sibi terminum, quo impetrato, alii ex terra effodiebant condita, alii hauriebant è puteis, alii rursum è foveis proferebant multo plura quam antea. [*Appian pag. 631, 632.*] Cumque ita ad octo talentum millia à privatis extorsisset: publice mulctavit civitatem quingentis aliis. [*Plutarch. in M. Bruto.*] Rhodiis præter vitam nihil relinquens. [*Oros. lib. 6. cap. 18.*]

1 *Usser. Annal. p. post.*

Sic igitur acti atque prosperrimo bello Cassius Rhodum, rem immanis operis, cepit. [*Velleii Paterc. lib.2. cap.70.*] Qui lætus & expugnatione celeri & pecuniarum copia, Lucium Varum Rhodiis præsidio reliquit. [*Appian. pag.632.*] Ariobarzanem deinde comprehensum occidit. [*Dio, pag.346 fin.*] & omnibus Asiæ provinciis decem annorum tributa imperavit; eaque absque ulla remissione exegit. [*Appian. pag.632.*]

Tum nuntiatum Cassio est, Cleopatram ingenti classe & magno apparatu navigare ad Cæsarem & Antonium. Secuta enim jam ante illas partes propter majorem Cæsarem, tunc longe propensior in eas facta est propter formidinem qua sibi metuebat à Cassio. Ad eam invadendam, Murcum una cum fortissima legione & sagittariis quibusdam impositum in 60. naves tectas, Cassius in Peloponnesum misit; ut stationem haberet circa Tænarum promontorium. Cleopatra vero, contempto Cassio Murcique stationibus, versus mare Ionium navigavit. Sed tempestate in Africæ littore ejus classis est afflicta; ejusque naufragii signa undis usque regionem Laconicam sunt delata: ipsaque Cleopatra in morbum conjecta domum redit. [*Appian. lib.4. pag.632. & 636. cum lib.5. pag.675.*]

Inter Bruti epistolas, de ipsius & Cassii victoriis hæc legitur, tanquam ad *Coos* missa. *Rhodus quidem Cassio jam servit; civitas sane magis audax quam propriis viribus firma existens. Lycia vero nobis universa paret; partim bello domita, partim ne extrema subiret. Quæ sane optio profuit illis: nam volentes ea elegerunt, quæ non multo post inviti fecissent. Eligite igitur vos, utrum coacti bello servire, an nos in recipiendo amici dici velitis.*

Ex Lycia in Ioniam versus Brutus, multa memorabilia edidit opera; & honoribus in dignos conferendis & suppliciis pro cujusque merito irrogandis. Atque inter alios, Theodotum Rhetorem, quo auctore (ut ipse glorians jactabat) Pompeius Magnus in Ægypto est occisus, vagabundum in Asia repertum, omni cruciatus genere affectum necavit. [*Plut. in Bruto, & Pompeio.*]

Cassium accersivit Brutus Sardes, appropinquantique processit cum amicis obviam; totusque exercitus armatus utrumque imperatorem consalutavit. Ut solet magnis in rebus inter duos quibus amici & duces sunt multi, quum suspiciones inter eos mutuæ & insimulationes extitissent; prius quam alio se converterent, statim ex via conclave soli ingressi foribus occlusis & remotis arbitris expostulare primum, mox arguere & criminari inter se cœperunt. Hinc in lachrymas liberamque & vehementem objurgationem erumpentibus illis, mirantes asperitatem iræ & contentionis amici eorum, timebant ne quo evaderent. [*Id. in Bruto.*] Sed omnes illas suspiciones, quas ex aliorum calumniis alter contra alterum conceperat, prudenter illi tandem sustulerunt. [*Dio, lib.47. pag.347.*]

Erat ibi tum M. Favonius, (cujus, ut Bruto familiaris, meminit Cicero lib.15. ad Attic. epist.11.) æmulus pridem M. Catonis, qui non tam ratione quam impetu aliquo & motu lymphatico philosophum agebat; ac senatorem populi Romani esse in minimis ponebat: Cynica vero loquendi ferocia, qua utebatur, molestiam frequenter abstergebat aliis qui importunitatem ejus per ludum excipiebant. Hic tunc repulsis vi janitoribus, qui ingressum ejus prohibebant, intravit conclave in quo Cassius & Brutus privatum illud habebant colloquium; voce mimica pronuntians carmina quibus Nestorem utentem cecinit Homerus,

Ἀλλὰ πίθεσθ', ἄμφω γὰρ ἐμεῖο νεώτερα ἔστον ἐμοῖο.
At parete ambo, natu me nempe minores;

& sequentia. Id risum Cassio movit: sed Brutus eum expulit, ἀπηνώνια & ψευδήκωα, *insitum canem & adulterinum canem* eum appellans. Post mutuam autem altercationem finitam, præbente cœnam Cassio, invitavit eo Brutus amicos. Quibus jam accumbentibus, accessit Favonius lotus. Testante Bruto adesse eum non vocatum, & facessere jubente, ad lectum supremum vi irrumpens collocavit se in medio: habuitque convivium oblectationem non infestivam nec indoctam. [*Plutarch. in M. Bruto.*]

Postridie Brutus virum prætorium, cujus opera usus fuerat, L. Pellam repetundarum Sardianis postulantibus, judicio publico damnavit & infamiæ notavit. Quod factum momordit non mediocriter Cassium: qui paucis ante diebus ejusdem criminis compertos duos amicos tantum castigavit privatim, ac publice absolutis uti non destitit. Unde Brutum incusavit ut nimium rigide leges sequentem & justum, quo tempore civiliter esset & humaniter agendum. Ille commonuit eum Iduum Martiarum, quibus interfecerant Cæsarem: qui non ipse omnes homines vexasset, verum hoc agentium esset patronus. [*Id. ibid.*]

Labienus junior, Titi Labieni (Julii Cæsaris in Gallia legati) filius, à Cassio & Bruto ad petendum auxilium ab Orode Parthorum rege missus, aliquandiu apud eum commoratus est, nulla ipsius ratione habita; quod & adjuvare eos Regi in animo non erat, & negare auxilium verebatur. [*Dio, lib.48. pag.371. cum Floro, lib.4. cap.9. & Velleio Paterc. lib.2. cap.78.*]

Lyciorum classem universam cum aliis navibus Abydum navigare Brutus jussit: quo ipse terrestres etiam ducebat copias, præstolaturus ibi Cassium venientem ex Ionia, ut simul trajecto freto Sestum peterent. [*Appian. lib.4. pag.636.*]

Quum Cassius & Brutus trajecturi essent in Europam ex Asia, & transportaturi ex Abydo in oppositam continentem exercitum; tetrum ostentum dicitur Bruto factum. Noctis enim conticinio, quum luna non admodum luceret, & totus exercitus teneretur silentio; Bruto, deficiente pene lumine, volventi aliquid animo & reputanti, atra quædam imago se obtulisse dicitur immanis & horrendi corporis, silentio sibi assistentis. Eo autem intrepide percontante,

quisnam

quisnam hominum deorumve esset; spectrum respondisse. *Tuus sum, Brute malus genius: Philippis me videbis iterum.* eumque nihil perculsum, *Videbo*, dixisse: & spectrum sub oculis mirantis evanuisse. Refert hæc Florus, lib. 4. cap. 7. Appianus, lib. 4. pag. 668. Plutarchus in fine *Cæsaris*, & plenius in Vita *Bruti:* ubi & cum proximo mane quod viderat Cassio narravisse, illumque ex Epicuri disciplina quid de ejusmodi spectris sentiendum esset exposuisse, adjicit.

Antigonus Aristobuli (fratris Hyrcani) filius à socero suo Ptolemæo Mennæi filio, & Fabio Damasci duce (quem pecuniis sibi conciliaverat) & Marione Tyriorum tyranno (qui ob Hedis odium illi adhæsit) adjutus, Judæam invasit. Cui vix extremos regionis fines ingresso Herodes occurrens, prælio eum superatum inde repulit. Quamobrem revertentem Hierosolyma coronis eum Hyrcanus honoravit. Jam enim gener per sponsionem ascitus Herodes erat in Hyrcani familiam: ducturus Mariammen (Syriace מרים sive *Mariam* dictam) ex Alexandro filio Aristobuli (fratris Hyrcani) & Alexandra Hyrcani filia genitam. [*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 10. & lib. 14. Antiquit. cap. 21. cum lib 15. cap. 9. & 11.*]

Ad Melanem sinum in Thracia lustrato Cassii & Bruti exercitu, reperta sunt in eo circiter octoginta scutatorum millia. Equitum vero Brutus habebat Gallorum Lusitanorumque quatuor millia; Thracum Illyriorumque, Parthienorum Thessalorumque, duo millia. Cassius Hispanorum & Gallorum duo millia; sagittariorum equestrium ex Arabia, Media, Parthia, (nam & Parthos huc auxilia misisse confirmat Justinus, lib. 42. cap. 4.) quatuor millia. Sequebantur & socii reges ac tetrarchæ ex Gallogræcia, præter pedestres alias copias ducentes equitum quinque millia. [*Appiano, lib 4. pag 640.*]

Hi ad Philippos, urbem Macedoniæ (non minus B. Pauli epistola quam hoc bello factam celebrem) Triumvirorum M. Antonii & Cæsaris Octaviani exercitus exceperunt. [*Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 70.*] Pariter utrinque undeviginti legiones constiterunt, Equitum Antonius cum Cæsare habebat 13, Brutus & Cassius 20 millia. Sed Cassiani, difficultate annonæ hostem fatigare cupientes, per multos dies prælium detrectarunt: quum ipsis omnia suppeterent ex Asia, & ex propinquo per mare subveherentur; hostes in regione infesta laborarent inopia. nam neque negotiatores ex Ægypto sumere quicquam poterant, fame oppressa; neque ex Hispania aut Africa Sextus Pompeius, neque ex Italia Statius Murcus & Domitius Aënobarbus sinebant commeatus advehi: Macedonia vero Thessaliaque non diu sufficere poterant, quæ tum solæ alebant exercitum. Ex altera parte Antonius, ut hostibus à tergo commeatus ex Thaso subvectionem intercluderet, decem dierum spatio angusto in palude transitu clam aperto, multa castella vallata in ulterioribus locis erexit: quæ deinde Cassius, transverso septo per totam paludem à castris usque ad mare acto, inutilia illi reddidit. [*Appian. lib. 4. pag. 652, 653.*]

Commissa deinde pugna, (cui & Cæsar & Antonius subduxisse se dicuntur) cornu cui Brutus præerat, impulsis hostibus, castra Cæsaris cepit: id autem in quo Cassius fuerat fugatum ac male mulctatum est, castraque ejus ab Antonianis expugnata. [*Florus, lib. 4. cap. 7. Vell. Paterc. ut supr. Plutarch. in Antonio.*] Ceciderunt Cassianorum octo millia; connumeratis servis qui castra sequebantur, quos nominabat Brutus Brigas. Ex Cæsaris exercitu, Messala (Corvinus, qui in Bruti castris præsens tum adfuit, & Cæsari paulo post se dedidit) ait bis totidem vel amplius arbitrari se desideratos. [*Plutarch. in M. Bruto; cum Appian. lib. 4. pag. 654, 655.*]

Cassius exutus castris, eo reverti non potuit; sed cursu recepit se in Philipporum tumulum, & inde prospectabat quid fieret. [*Appian. pag. 655.*] totumque exercitum fusum ratus, mortem sibi conscivit. [*Liv. lib. 124.*] eodem pugione quo Cæsarem violaverat: ut in fine *Cæsaris* sui refert Plutarchus. licet alibi idem, cum aliis, caput à Pindaro liberto præcisum fuisse referat: quem ex Parthica Crassi clade ad hanc necessitatem haberet destinatum. [*Id. in M. Bruto, & in Antonio: cum Velleio Paterc. lib. 2. cap. 70. Appian. pag. 655. & Dione, pag 354.*] de quo Valerius Maximus, libro 6. cap. 8. *Pindarus C. Cassium Philippensi prælio victum, nuper ab eo manumissus, jussu ipsius obtruncatum, insultationibus hostium subtraxit. Seque è conspectu hominum voluntaria morte abstulit; ita ut ne corpus quidem ejus absumpti inveniretur. Quis Deorum gravissimi sceleris ultor illam dexteram, quæ in necem patriæ parentis exarserat, tanto torpore alligavit, ut se tremebundam Pindari genibus submitteret, ne publici parricidii quas merebatur pœnas arbitrio pii victoris exolveret? Tu profectò, tu Dive Juli, cœlestibus tuis vulneribus debitam exegisti vindictam, perfidum erga te caput sordidi auxilium supplex fieri cogendo, eo animi æstu compulsum, ut neque retinere vitam vellet, neque finire manu sua auderet.*

Brutus, Cassii cadavere amicis statim tradito, Thasi clam sepeliendum curavit; ne exercitus ex aspectu funeris provocaretur ad luctum, animosque dejiceret. [*Plutarch. in Bruto. Appian. pag. 655. Dio, pag. 154.*] Obiit autem Cassius natali suo die. [*Appian. ibid.*] ejusque servus Demetrius vesperi ad Antonium venit cum paludamento & gladio, quæ confestim detraxerat corpori. Quibus allatis, ita sustulerunt animos Antoniani, ut prima luce instructum exercitum in aciem educerent. [*Plutarch. ut supr.*]

Qua die in campis Philippicis Cæsaris exercitus fusus est, legio Martia & magnæ copiæ aliæ, quæ à Domitio Calvino ex Italia ad Cæsarem ducebantur, à Murco & Aënobarbo navali

prælio in mari Ionio superata & oppressa est [*Plutarch. in M. Bruto. Appian. pag. 656, 657.*] Eam victoriam, spatio interjecto 20 dierum, Brutus ignoravit. Quo toto tempore, Cæsaris & Antonii milites apud paludes Philippenses volutabantur, imbribus autumnalibus prælium insecutis & concrescentibus in glaciem aquis plurimum infestati. [*Plutarch ibid.*] In qua mora, nonnulli Germanorum ad Brutum perfugerunt: vicissimque a Bruto transiit Amyntas Dejotari dux, & Thrax Rhascipolis. Quod cum majoris defectionis metum Bruto objeciisset; rem committere prælio statuit. [*Dio, lib. 47. pag. 355.*]

Nocte quæ prælium præcessit, spectrum illud referunt iterum Bruto obversatum, eandemque repræsentans visionem nihil locutum, sed dilapsum fuisse. quanquam P. Volumnius vir sapientiæ studiis deditus, qui tunc in castris Bruti adfuit & cætera quæ acciderant prodigia in literas retulit, nihil hujus ostenti meminerit. [*Plutarch. in fin. Cæsaris, & in Bruto; cum Appian. lib 4. pag. 668.*]

Huic secundo prælio non Antonius solum, sed etiam Cæsar Octavianus interfuit, quanquam invalidus atque æger: de quo Ovidius, libro Fastorum 3. rem in bello Philippensi gestam attingens;

Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæsaris; ulcisci justa per arma patrem.

& in libro 5.

Voverat hoc juvenis tunc, cùm pia sustulit arma:
A tantis princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens, adstanti milite justo,
In conjuratos talia verba dedit, &c.

Brutus victus acie, cum in tumulum nocte ex fuga se recepisset; sequente die impetravit à Stratone Ægeate ex Epiro, qui cum eo ex studio rhetorico familiaritatem contraxerat, ut manum morituro commodaret sibi: rejectoque lævo super caput brachio, cum mucronem gladii ejus, dextera tenens, sinistræ admovisset mamillæ, ad eum ipsum locum, qua cor emicat, impellens se in vulnus, uno ictu transfixus expiravit. [*Liv. lib. 124. Vell. Paterc. lib. 2. cap. 70. Plutarch in M. Bruto. Appian. lib. 4. pag. 665, 666.*]

Atque hic in hoc bello Cassii & Bruti exitus fuit: qui Julii Cæsaris imperatoris sui, à quo in pugna Pharsalica capti servati ipsi fuerant, interfectores, semetipsos postea interfecerunt. *Appian. pag. 667, 668.*] iisdem, quibus Cæsarem interemerant, gladiis confossi: ut in libri 48. initio affirmat Dio. & libertatem, quam maxime restitutam voluerunt, illo ipso Cæsaris parricidio perdiderunt. [*Florus, lib. 4. cap. 7.*] quamvis illi, biennio non integro, collegissent plusquam 20 legiones, & equitum circiter 20 millia, naves longas supra 200. aliumque apparatum haud contemnendum, pecunias quoque infinitas à volentibus nolentibus exegissent; in bellis etiam quæ cum multis civitatibus ac gentibus & adversæ factionis hominibus gesserant, sæpe victores, imperio à Macedonia usque ad Euphratem potiti fuissent: & quoscunque bello petierant, ad societatem pertraxissent, eorumque opera fideli usi fuissent; sicut & regum ac dynastarum, atque Parthorum etiam quamvis inimicorum. [*Appian. pag. 666, 667.*]

M. Bruti cadaveri assistens M. Antonius, exprobravit ei modice M. Caii fratris in Macedonia interfecti necem. Cæterum Hortensio (qui Macedoniæ proconsul fuerat) potius dictitans se quam Bruto cædem fratris imputare; Hortensium super illius monumentum præcepit interfici. [*Plutarch. in M. Antonio, & in M. Bruto.*] Corpori Bruti paludamentum suum purpureum magni pretii injecit, & cuidam liberto suo commisit ejus funerandi curam. Hunc post, cognito pretiosum illud paludamentum non concremasse in funere, interfecit, concrematique reliquias ad matrem Bruti Serviliam remisit. [*Id. ib Appian. lib. 4. pag. 668.*] Caput vero ejus Romam Octavianus misit, ut statuæ Cæsaris subjiceretur. [*Sueton. in Octavio, cap. 13.*] Sed in transmissione à Dyrrachio, tempestate coorta, in mare abjectum est. [*Dio, lib. 47 pag 356.*]

Quotquot nobilium in Thasum evaserunt, partim navigarunt inde, partim cum reliquo exercitu in Messalæ Cornivi & L. Bibuli potestatem ac arbitrium se dediderunt: alii de salute cum Antonianis pacti, Antonio in Thasum appulso tradiderunt quicquid ibi erat pecuniarum, armorum, commeatuumve, & apparatum reliquum. [*Appian. lib. 4. pag. 669.*]

L. Julius Mocilla prætorius, & ejus filius, Aulusque Torquatus, aliique pari fortuna perculsi, in Samothraciam concesserunt: quibus Pomponius Atticus omnia ex Epiro supportari jussit. [*Corn. Nepos, in Vita Attici.*]

Cassius Parmensis, Bruto Cassioque ad bellum profectis, relictus in Asia cum classe ac exercitu, ut pecunias exigeret, post Cassii mortem sperans de Bruto meliora, è Rhodiorum navibus triginta selegit, ratus tot se impleturum sociis navalibus; reliquas incendit, excepta sacra, ne civitas posset res novas moliri: quo facto solvit inde cum navibus suis & Rhodiis. Clodius autem a Bruto missus eo cum tredecim navibus, ut vidit rebellantes Rhodios (jam enim & Brutus sublatus erat) deduxit inde præsidium trium millium, & cum Parmensi se conjunxit. Ad eos venit Torulus cum aliis multis navibus & pecuniis quas à Rhodiis ante defectionem exegerat [*Appian. lib. c. pag. 671, 672.*]

Ad hanc classem, ut in qua jam esset aliquid roboris, confluebant quotquot pro variis officiis erant dispersi per Asiam: & imponebant legionarios quantum poterant; remigum quoque delectus faciebant è nexis & mancipiis, & ex insulanis ad quos appellebant. Ad eos venit

&

Anno Mundi

Anno Periodi Julianæ.

Annoante æram Christia.

& Cicero junior, & quotquot nobilium è Thaso diffugerant: ita ut brevi frequens conventus fieret, & classis exercitusque non contemnendus cum suis ducibus. [*Id. ibid. pag.* 672.]

Assumpto deinde Lepido cum alia manu, quæ præsidio Bruti Cretam tenebat, ad Statium Murcum & Cn. Domitium Aenobarbum validis copiis præfectos navigarunt in mare: ubi divisi, pars cum Aenobarbo mansit & propriam factionem constituit, (Ionium mare tenens, ibique rebus hostium multa damna inferens;) pars cum Murco petiit Siciliam & vires Sexto Pompeio addidit. Cum omni enim commissa sibi parte exercituum classeque celeberrima & Brutianorum reliquiis Pompeio se adjungens, vires ejus duplicavit. [*Id. ibid. cum Velleio Paterculo, lib.* 2. *cap.* 72. *&* 77. *& Dione, lib.* 48. *pag.* 361. *&* 368.]

Cæsar & Antonius emeritos milites dimiserunt, præter octo millia: quos rogati ut amplius eis militare liceret, diviserunt inter se, & cohortes prætorias ex eis centuriaverunt. Ex legionibus undecim, & equitum 14 millibus, de Bruti exercitu relictis, Antonius sex legiones assumpsit & equitum 10 millia, Cæsar 4 legiones & equitum 4 millia. [*Appian. ibid. pag.* 672. 673.] Ad hæc convenit, ut duas legiones de suis Cæsar Antonio secum abducendas daret; ipse vicissim ab eo duas alias, quæ illi sub Caleno militaverunt, in Italia tum relictas acciperet. [*Id. ibid pag.* 674. *Dio, lib.* 48. *pag* 358.]

Cæsar id sibi negotii sumens, ut Lepidum triumvirum si quid is moveret opprimeret, contra Sextum Pompeium bellum gereret, & veteranis signa ipsorum secutis agros promissos divideret, in Italiam reversus est: morbo in itinere ita afflictus, ut iis qui Romæ erant mortis suæ opinionem præberet. Antonius transmarinas obiturus provincias substitit: ut hostes ibi in ordinem cogeret, & pecuniam quæ militibus promissa fuerat conficeret. [*Liv. lib.* 124. *Vellei. Paterc. lib* 2. *cap.* 74. *Plutarch. in Antonio. Appian. lib.* 5. *pag.* 672. 673. *Dio, lib.* 48 *pag.* 357, 358.] Qui enim singulis militibus drachmarum quinque millia polliciti fuerant, intentiore cura quærenda ipsis & imperanda pecunia erat. [*Plutarch. ibid. cum Dione, lib.* 47. *pag.* 352.]

Antonius igitur magno cum exercitu in Græciam transcendens, Græcis tunc primo neque durum neque acerbum præbuit se: sed Græcorum studiosus gaudebat dici, multoque magis Athenienſium; quorum civitatem plurimis donis affecit. [*Plutarch.*]

In Græcia L. Censorino relicto, in Asiam transmisit. [*Id.*] Ibi partim ipse circuiens, partim alios emittens, pecunias ab urbibus exegit, ac ditiones vendidit. [*Dio, lib.* 48. *pag.* 371.] Reges autem januam ejus frequentavere: regumque conjuges muneribus inter se & formæ splendore certantes sese ei venditarunt. Anaxenor vero citharœdus, Xuthus choraaua, Metrodorus saltator, reliquusque acroamatum chorus Asianorum, in aulam irrepsit: & luxu diffluebant omnia. Accinctus denique ad bellum Parthicum, Dellium (*historicum*, ut eum postea Plutarchus appellat, & quem à Cassio transivisse ad Antonium, in Suasoria prima docet M. Seneca) in Ægyptum misit ad Cleopatram Antonius; imperans in Ciliciam ut sibi occurreret, ad causam dicendam, quod Cassio diceretur multum subministrasse opis & subsidii. [*Plutarch.*] 4673 41

Apuleius, qui à Triumviris proscriptus fuerat, tradita Antonio Bithynia, cui à M. Bruto præfectus fuerat, reditum in patriam ab eo impetravit. [*Appian. lib.* 4. *pag.* 616.]

In Bithynia Antonius omnium gentium legationes habuit obviam. Aderant & Judæorum primates; Phasaelum & Herodem accusaturi: quasi in speciem solum regnaret Hyrcanus, re autem vera tota potestas esset penes hos fratres. Herodem vero Antonius in magno honore habuit, qui ad objecta diluenda venerat: quo factum est, ut ne ad colloquium quidem adversarios ejus admiserit. id enim data pecunia Herodes impetraverat. [*Joseph. lib* 14. *cap.* 22.]

Ingredientem Ephesum Antonium fœminæ Baccharum, viri puerique Satyrorum & Panum habitu præcesserunt. Hedera, thyrsis, psalteriis, fistulis, tibiis personabat urbs: eumque Διόνυσον χαριδότην καὶ μειλίχιον, *Bacchum benignum ac blandum*, appellabant. [*Plutarch.*] Ipse vero Dianæ, ut loci ejus præsidi, sacra fecit magnifice: & supplices Cassianos, qui in asylum id confugerant, absolvit; excepto Petronio qui conspirationis in Cæsarem conscius fuerat, & Quintio qui Laodiceæ Dolabellam Cassio prodiderat. [*Appian. lib.* 5. *pag.* 673.]

Eo legati Hyrcani Pontificis & gentis Judaicæ, Lysimachus Pausaniæ, Josephus Mennæi, Alexander Theodori F. afferentes Antonio coronam auream, eandem quam prius Romæ legationem illi exposuerunt: rogantes, ut quos Judæos Cassius præter jus belli captivos abduxerat, scriptis per provincias litteris, in libertatem vindicaret; & agros per Cassium ademptos genti restitueret. Quorum postulata Antonius æqua existimans, statim eis annuit; scriptis in eam sententiam litteris tum ad ipsum Hyrcanum, tum ad Tyrios, Sidonios, Antiochenos & Aradios: quæ apud Josephum extant. [*lib* 14. *Antiquit. cap.* 22.]

Græcis cæterisque nationibus Pergamenam Asiam incolentibus, Ephesum convocatis, Antonius exposuit, quanta præmia promissa fuissent legionibus victricibus 28. quæ cum suis appendiciis conficerent 170 virorum millia. Quum Bruto igitur & Cassio inimicis biennio decem illi annorum vectigalia dedissent; tantundem ut intra annum sibi traderetur postulavit. Qui à prioribus illis hostibus plane exhaustos se fuisse conquesti, ægre tandem impetrarunt, ut novem annorum tributum penderent intra biennium. [*Appian. lib.* 5. *pag.* 673, 674.]

Homines nobiles facultatibus expoliabat Antonius, easque verberonibus & adulatoribus largiebatur. Multorum fortunas viventium petebant illi accipiebantque, aliqui quasi mortuorum.

Civis

Civis Magnetis bona coquo, qui unam cœnam (ut fertur) paraverat ſcite, donavit. Poſtremo, quum civitates altero tributo oneraret, auſus eſt Hybreas, qui pro Aſia agebat, illi dicere, *Si bis anno tributum vales exigere, vales bis etiam ætatem nobis & bis fructus efficere.* & quum ducenta millia talentûm intulit Aſia: *Hæc*, inquit, *ſi non accepiſti, ab illis qui acceperunt repete; ſin quæ accepiſti, hæc non habes, primus.* vehementer eo dicto pungens Antonium; qui ex ſimplicitate credens ſuis, pleraque quæ agebantur ignorabat. [*Plutarch. in Antonio.*]

Similiter & regibus & dynaſtis, civitatibuſque liberis, alia pro cujuſque facultatibus tributa ab Antonio imperata ſunt. [*Appian. lib. 5. pag. 674.*]

Obeuntem provincias Antonium Lucius Caſſii frater, & alii quotquot ſibi timentes de exemplo clementiæ illius in Caſsianos ad Epheſum edito audierant, acceſſerunt ſupplices: quos omnes abſolvit, præter cædis Cæſaris conſcios; quibus ſolis manebat implacabilis. [*Id. ibid.*]

Lycios & Xanthios à tributis immunes reliquit: hortatus ut urbem ſuam inſtaurarent. Rhodiis quoque donavit Andrum, Tenum, Naxum, Myndumque: quas non multo poſt eis ademit, ut durius imperantibus. Laodicenſibus atque Tarſenſibus libertatem atque immunitatem à tributis conceſsit: & quotquot Tarſenſes cives capti vænierant, uno edicto liberavit. Athenienſibus ad ipſum venientibus, poſt Tenum, Æginam dono dedit; ſimulque Icum, Ceam, Sciathum, & Peparethum. [*Ibid. pag. 675.*]

Tranſiens per Phrygiam, Myſiam, Gallogræciam, Cappadociam, Ciliciam, Cœleſyriam, Palæſtinam, Ituræam, cæteraſque Syrorum provincias, omnibus indixit tributa graviſſima. Diſceptationes quoque civitatum ac regum ex arbitrio ſuo compoſuit: atque in Cappadocia ſpeciatim Ariarathis & Siſinnæ; prælato ad regnum Siſinna, in matris formoſæ gratiam. In Syria verò tyrannos opidatim ſuſtulit. [*Ibid.*] Demetrio, Julii Cæſaris liberto, Cyprum regendam commiſit. [*Dio, lib. 48. pag. 381.*]

Gymnaſii moderationem Tarſenſibus pollicitus Antonius, ei muneri ſuo loco præfecit Boëthum, malum ut poëtam ita etiam civem. Ejus tamen carmen in partam ad Philippos victoriam ſcriptum probavit Antonius: maximeque eum extulerunt Tarſenſes ſui, quia ad quodvis argumentum oblatum ſubito aliquid valebat dicere. Quum vero illi ſumptuum in gymnaſio faciendorum rationes fuiſſent creditæ: deprehenſus eſt cum alia tum oleum ſubduxiſſe. Quo nomine apud Antonium accuſatus, ita illi reſpondit. *Vt Homerus Agamemnonis & Achillis laudes Vlyſſiſque decantavit, ſic ego tuas: itaque indignum eſt me his apud te criminibus traduci.* Atqui, reponebat accuſator, *Homerus neque Agamemnoni neque Achilli ſuffuratus eſt oleum: quod quum tu feceris, pœnas daturus es.* Boëthus nihilominus, placata officiis quibuſdam ira, urbem regere ad Antonii uſque exitum perrexit. [*Strabo, lib. 14. pag. 674.*]

Cleopatra, hinc à Dellio inducta, hinc formæ ſuæ & morum venuſtate ipſa confidens, in Ciliciam ad Antonium venit. [*Plutarch. in Antonio: cum Joſepho, lib. 14. cap. 23. Appian. lib. 5. pag. 675. & Dione, lib. 48. pag. 371.*] Cujus adventus θεατρικὸς, poëtica magis quam hiſtorica fide, apud Plutarchum ita habetur deſcripta. Subvehebatur Cydno fluvio (Tarſum influit) in navigio aurata puppi, velis paſſis purpureis, remigio argenteis ducto remis ad tibiarum, fiſtularum & citharatum modos. Recumbebat illa ſub tabernaculo auro intexto elegantèr exculta, ut pingitur Venus. Pueri pictis Cupidinibus aſsimiles hinc inde ſtabant, & ventulum faciebant. Ancillæ itidem, quæ forma præcellebant, Nereidum & Gratiarum modo amictæ, partim aſsiſtebant gubernaculis, partim rudentibus. Complebant ripas odores ex ſuffituum copia fragrantiſsimi. Homines autem alii ſtatim à fluvio ex utraque ripa comitabantur eam, alii ad ſpectaculum deſcendebant ex urbe; & quidem tanta frequentia, ut ſolus in foro pro tribunali ſedens relinqueretur ipſe Antonius. Manavitque per omnes rumor, Venetem ad ſalutem Aſiæ venire ad Bacchum comeſſatum. Antonius ergo miſit certos qui eam ad cœnam invitarent. Illa verò Antonium potius venire cenſebat ad ſe debere. Qui ut ſub adventum illius facilitatem aliquam & comitatem oſtenderet, morem geſsit ei ac venit.

Cleopatra Antonio ipſam incuſanti, quod non fuiſſet proximo bello Cæſaris laborum particeps, cum alia, tum quatuor legiones ad Dolabellam miſſas, claſſem ſuam tempeſtate laceratam, & iteratas Caſsii minas, quod ei ſuppetias non ferret, objecit. Victus ille juveniliter eam, quamvis jam quadragenarius, amare cœpit: in quam jam olim etiam, tum puellam, petulantius oculos conjecerat; quum Alexandriam ſequeretur ducem Gabinium juvenis, equitum ipſius præfectus. Moxque hebeſcente in omnibus priſtina Antonii induſtria Cleopatræ juſſa cuncti exequebantur, nullo jam humani juris aut divini reſpectu habito. [*Appian. lib. 5. pag. 671. 675, 676.*]

Cleopatra rogante, ſororem ipſius Arſinoën, apud Miletum Dianæ Leucophrynes ſupplicem, Antonius immiſsis percuſſoribus ſuſtulit: ut refert Appianus. [*Ibid. pag. 676.*] licet eam Epheſi in templo Dianæ ſupplicem interfectam fuiſſe, dicat Joſephus. [*lib. 15. cap. 4.*]

Serapionem præfectum Cypri, quia auxilia Caſsio miſerat, Tyri ſupplicem, Antonius Tyrios juſsit Cleopatræ dedere: ut & Aradios alium quendam ſupplicem, qui, quum Ptolemæus Cleopatræ frater navali prælio in Nilo à Julio Cæſare victus nuſquam comparuiſſet amplius, ſe Aradiis pro Ptolemæo venditaverat. Sacerdotem quoque Epheſiæ Dianæ Megabyzum, quod Arſinoën tanquam reginam excepiſſet hoſpitio, duci juſsit: ſed Epheſiis ipſi Cleopatræ pro eo ſupplicantibus dimiſit hominem. [*Appian. ut ſupr. pag. 676.*]

Interim

Anno Periodi Julianæ. | Ante æram Christi.

Interim in Italia uxor Antonii Fulvia, nihil muliebre præter corpus gerens, omnia armis tumultuque contra Cæsarem Octavianum miscebat. [*Vellei. Paterc. lib. 2. cap 74.*] Quo dissidio & affinitas inter eos dirempta est, & ad bellum apertum res producta. Cæsar enim quum insolentiam socrus suæ non ferret (malebat enim videri cum hâc quam cum Antonio sibi non convenire) cum filia ejus Claudia, quam adhuc virginem esse sacramento confirmabat, divortium fecit. [*Dio, lib. 48. pag. 359, 360. cum Sueton. in Octavio, cap. 62.*]

Hinc Cæsar ad Antonium in Phœnicen Cocceium & Cecinnam misit: è quibus Cecinna, legatione perfecta, ad Cæsarem rediit; Cocceius apud Antonium mansit. [*Appian. lib. 5. pag. 706.*]

Daphnen, Antiochiæ in Syria proximam, centum è Judæorum gente potentissimi venerunt ad Antonium, amori Cleopatræ jam servientem, ut Phasaelum & Herodem accusarent: electo ad hoc eloquentissimo quoque è suo numero. Juventûm autem causam defendendam Messala suscepit: assistente etiam sibi Hyrcano, qui filiam suam Herodi jam desponderat. Utriusque auditis, Antonius scisscitatus est ab Hyrcano, utra pars melius Rempublicam administraret. Qui cum respondisset pro juvenibus, Antonius (qui eos olim propter hospitium paternum dilexerat) hos ambos Tetrarchas constituit, totius eis Judææ procuratione permissa. Litteras quoque in hoc scripsit: & ex eorum adversariis quindecim conjecit in vincula, occisurus etiam nisi intercessisset Herodis deprecatio. [*Joseph. lib 1. Belli, cap. 10. & lib. 14. Antiquit. cap. 23.*]

Mille deinde viri, Hierosolyma missi, Tyrum ad Antonium venerunt: qui magna pecunia jam corruptus à fratribus, imperavit ejus loci magistratui, ut in Judæorum legatos novatores rerum animadverteret, & Tetrarchis a se constitutis esset auxilio. Herodes autem, cum Hyrcano, ante urbem diversantes in littore accedens, hortatus est eos ut se subducerent; admonens quantum instaret periculum, si contendere pergerent: quod illi contempserunt. Moxque erumpentes in eos Judæi cum indigenis, partim trucidaverunt eos, partim sauciaverunt: quorum & saucios cura, & mortuos sepultura Hyrcanus dignatus est. Reliquis vero domum refugientibus, quum populus clamoribus ageret contra Herodem, commotus ad iram Antonius jussit quos vinxerat interfici. [*Ibid.*]

Reversa domum Cleopatra Antonius misit equites Palmyram, urbem non longe ab Euphrate sitam, ut eam diriperent: in speciem objecto levi crimine, quod quum essent in Romanorum & Parthorum confiniis, viderentur ambiguæ fidei, (quippe qui negotiationibus dediti, è Perside Indicas Arabicasque merces ad Romanos deportarent;) re autem vera, ut hoc modo ditaret equites. Id quia præsensere Palmyreni, in ulteriorem ripam sua transtulerunt, dispositis qui arcerent sagittariis; quo genere excellunt plurimum: equites autem, inventa urbe vacua, inanes & incruenti reversi sunt. Indeque paulo post bellum Parthicum est insecutum: multis è Syria tyrannis, quos Antonius inde expulerat, ad Parthos confugientibus, eosque ad occupandam Syriam invitantibus. [*Appian. lib. 5. pag. 676, 677.*]

Antonius, quum populis indixisset tributa gravissima, & Palmyrenos ita offendisset; res turbatas provinciæ non constituit, sed diviso per hyberna exercitu, ipse in Ægyptum ad Cleopatram profectus est: [*Ibid. pag. 677.*] Planco in Asia, Saxa in Syria relicto. [*Dio, lib. 48 pag. 371.*] Decidio nempe Saxa: cujus, ut M. Antonii satellitis, in Philippica 13. Cicero, & in Syria legati, in libro 127. meminit Livius.

Præbuit ea res multis motibus occasionem. Nam qui & Aradum insulam incolebant, eis qui ad se pecuniæ exigendæ causa missi essent non obtemperabant, nonnullis etiam eorum occisis: & Parthi quum jam ante se commovissent, tum magis adhuc contra Romanos insurrexerunt, ducibus Labieno & Pacoro Orodis regis Parthorum filio. [*Dio, ibid.*]

Ad Aradios spectat illud, quod in Chronico Eusebiano legitur. *Curtius Salassius in insula Arado cum quatuor cohortibus vivus combustus est, quod tributa gravius exigeret.* De Labieno, quem Pompeianarum partium fuisse in libro 127 notavit Livius, apud Plutarchum, in *Antonio*, ita legimus. *Cum Parthorum essent circa Mesopotamiam suspensæ copiæ, quarum Labieno auspiciis Parthicis creato imperatore adorituri regii duces erant Syriam, Alexandriam à Cleopatra Antonius est abductus.* Unde corrigendus est locus à consarcinatore Parthicorum Appiani [*pag 155, 156.*] hinc traductus: qui Labienum à regiis ducibus Alexandriam deducendum fuisse, inepte innuit. Verum hujus expeditionis originem & progressum plenius hunc in modum Dio explicat.

Post cladem Philippensem Labienus, quum adversariorum nemini veniam daturos victores putaret, potius sibi cum barbaris vivendum ratus quam in patria pereundum, apud Parthos remansit: ac ubi primum Antonii desidiam amoremque & profectionem in Ægyptum intellexit, Parthis inferendi Romanis belli author fuit. quorum exercitus partim periissent, partim damnum accepissent, reliqui autem inter se dissiderent ac denuo ad bellum deventuri intestinum essent: quare Regi suasit, ut dum in Italia Cæsar Sexti Pompeii causa detineretur, Antonius autem in Ægypto amori indulgeret, ipse Syriam & vicinas ei regiones subigeret: se autem ducem belli futurum, ac ita multos populos, qui Romanis propter damna quibus ab iis continuis affligebantur infensi erant, ad defectionem permoturum pollicitus est. [*Dio, pag. 371, 372.*]

Hoc sermone quum Regem ad bellum gerendum adduxisset, acceptis ab eo magnis copiis; filioque regis Pacoro, in Phœnicen irruit; ac Apameam aggressus, à muro rejectus, præsidia

1. *Usser. Annal. p. post.*

in ea regione posita deditione voluntaria accepit. Ea ex militibus Cassianis ac Brutianis constabant; quos Antonius in suum exercitum allectos, Syriæ tum, regionis nimirum ejus peritos, custodiendæ reliquerat. Igitur Labienus eos facile, tanquam familiariter sibi notos, sui juris fecit: Saxa, qui tum eos ducebat, excepto. Is enim frater Decidii Saxæ legati Antonii, ac quæstor, solus Labieno se non adjunxit. [*Ibid. pag.* 372.]

Hunc Saxam Labienus prælio congressum multitudine ac virtute suorum equitum vicit, ac noctu ex castris aufugientem insecutus est; jaculatus etiam ante libellos in ejusdem castra, ad perducendos ad suam societatem ejus milites. Quod ne fieret veritus Saxa, fugæ se dedit: assecutusque eum Labienus, plerosque qui cum eo erant interfecit. Saxa autem Antiochiam quum perfugisset, ipse Apameam jam non amplius repugnantem, quod opinio de morte Saxæ obtinuerat, accepit; ac post Antiochiam etiam, à Saxa desertam. [*Ibid.*]

M. Antonius à Cleopatra splendide exceptus, in Ægypto hyemavit sine insigniis imperii, sive tanquam in alieno imperio civitateque regia, sive ut in hybernis festos dies celebraret. Sepositis enim curis pro habitu patrio sumpsit stolam Græcanicam quandrangulam, & calceamentum album Atticum, quo tum Athenienſium tum Alexandrinorum sacerdotes utebantur, *Phœcasium* appellatum: progrediebaturque tantum ad templa, aut gymnasia, aut philosophorum conventicula, cum Græcis consuetudinem habens, in obsequiis Cleopatræ; propter quam potissimum aiebat sibi eam peregrinationem susceptam. [*Appian lib.* 5. *pag.* 677.]

Cum Cleopatra vero & Ægyptiis luxuriæ deditus, usque ad perniciem extremam suam, desidebat. [*Dio, lib.* 48. *pag.* 373.] Ejus & filii ipsius luxum pluribus describit Plutarchus: ea hac de re referens, quæ avo suo Lampriæ narrabat Philotas Amphissensis medicus, qui Alexandriæ id temporis studiorum causa commorabatur.

Cleopatra, neque noctu neque interdiu ab eo discedens, ludebat cum eo alea, potabat, venabatur, in armis exercentem se spectabat: noctu absistentem januis & fenestris popularium, atque in eos qui intus erant dicta jacientem per plateas comitabatur; ac cum eo vagabatur, veste ancillari tecta. Namque ejuscemodi cultu ornare ille se solebat. Unde frequenter dictis, frequenter etiam verberibus mulctatus regrediebatur. [*Plutarch. in Antonio.*]

Legatos ex coloniis Italicis ad se missos in Ægypto detinuit Antonius; vel ob hybernum tempus, vel ut celaret sua consilia. [*Appian. lib.* 5. *pag.* 701.] Interim vero fratrem illius, Lucium Antonium Consulem, in Hetruria Cæsar Octavianus obsidebat Perusii. [*Id. ibid. pag.* 689.]

Cn. Domitio Calvino II. & Asinio Pollione Consulib. Perusia ab Octaviano capta est. 4674 42
[*Dio, lib.* 48. *pag.* 365.]

Labienus Saxam in Ciliciam fugientem consectatus occidit. [*Dio, lib.* 48. *pag.* 372.] Transmarinas provincias *magnis momentis Labienus, ex Brutianis castris profectus ad Parthos, producto eorum exercitu in Syriam, interfectoque legato Antonii, concusserat:* inquit Velleius Paterculus, lib. 2. cap. 75. Florus vero libro 2. cap. 9. *Saxa* (ita enim apud eum legendum; non, *Casca*) *legatus, ne veniret in potestatem hostium, à gladio suo impetravit.*

Saxa mortuo, Syriam Pacorus subegit universam. [*Florus, & Dio, ut supr. cum Livio, lib.* 127.] Tyrum solam qui reliqui erant Romani, ac qui cum his sentiebant Syri, anteceperunt: & neque suasionibus, neque vi (nam classem Parthi nullam secum habebant) in potestatem ejus redigi potuerunt. [*Dio, ibid.*]

Anno secundo, (ut apud Josephum habetur, libro 14. cap. 23.) ab adventu sc. Antonii in Asiam, quo Pacorus regis filius & Barzapharnes Parthorum satrapa Syriam occupaverunt, Ptolemæus Mennæi filius defunctus est. Cujus in principatu successor filius Lysanias (quem Ituræorum regem ab Antonio factum fuisse dicit Dio, *lib.* 49. *pag.* 411.) amicus factus est Antigono Aristobuli filio, conciliante satrapa qui multum apud eum poterat.

M. Antonius, ineunte vere Alexandria contra Parthos profectus, ad Phœniciam usque processit, & Tyrum pervenit. [*Plutarch. in Antonio. Appian. lib.* 5. *pag.* 701.] Eo vero navigavit, tanquam auxilium urbi laturus. Sed occupatam jam ab hoste omnem circùm regionem cernens, Sexti Pompeii prætendens bellum, eam deseruit: contra, quod adversus Pompeium non maturasset, prætextu belli Parthici excusabat. Ita evenit, ut neque sociis auxilio veniret, propter Pompeii, neque Italiæ, propter sociorum prætextum. [*Dio, lib.* 48. *pag.* 373.]

Continentem igitur prætervectus, atque per Cyprum & Rhodum usque ad Asiam navigans, de Perusinæ obsidionis eventu cognovit: incusavitque fratrem Lucium, & Fulviam uxorem, & magis etiam, qui absentis bona in Italia procurabat, Manium. Inde in Græciam transmittens, cum matre Julia & uxore Fulvia, quæ ex Italia profugerant, congressus est: atque hinc in Italiam transvectus, Sipuntem cepit. [*Id. ibid. cum Appiano, lib.* 5. *pag.* 679. & 701.]

Fulvia Sicyone mortua, maritus ejus Antonius, suadente matre Julia & L. Cocceio, cum Cæsare de pace tractaturus, Sextum Pompeium (cum quo fœdus jam inierat) in Siciliam revocavit, quasi curaturus ea de quibus inter ipsos convenerat; & Domitium Aenobarbum cum potestate misit in Bithyniam. [*Appian. lib.* 5. *pag.* 706. & 708.] Et cum Marcellus maritus Octaviæ, Cæsaris licet ex altera matre dilectissimæ sororis, nuper obiisset; ad pacem firmius nectendam, sponsa Antonio ea data est: qui licet non dissimulabat habere se Cleopatram, in matrimonio inficiabatur tamen. [*Id. ibid. pag.* 709. *Liv. lib.* 127. *Plutarch. in Antonio*]

Tum

Anno Mundi.

Anno Periodi Julianæ.

Annoante æram Christia.

Tum diviso inter se Romano imperio fecerunt terminum, utriusque ditionis Codropolitn, opidum Illyricum, quod videbatur situm in intimo sinu Adriatico: ita ut Orientales omnes trans sinum Ionium regiones, tam insulæ quam provinciæ & Europæ & Asiæ, usque flumen Euphratem, Antonio cederent; Occidentales vero, Sardinia, Dalmatia, Hispania & Gallia Cæsari. Africas enim provincias Lepidus triumvir à Cæsare jam acceperat: & Siciliam Sextus Pompeius occupaverat. [*Plutarch. & Appian. ibid. Dio, pag.* 374.]

Bellum contra Pompeium Cæsari obvenit, ne quid aliud interveniret. Parthicum vero Antonio, ad ulciscendam illatam Crasso injuriam. Domitius Aenobarbus (licet è Julii Cæsaris percussoribus unus) in fœdus receptus est à Cæsare, iisdem quibus prius ab Antonio conditionibus. Additum ad fœdus, ut liceret utrique imperatori habere in Italia delectus pari numero legionum. In has leges postremum fœdus inter Cæsarem & Antonium ictum est. [*Appian. pag.* 709.]

His ita in castris ad Brundusium compositis, convivio se mutuo exceperunt: quod Cæsar more militari ac Romano, Antonius Asiatico Ægyptioque instruxit. Milites vero qui tum cum Cæsare erant Antonium circumstetere, postulantes pecuniam quam ipsis de pugna Philippensi promiserat, cujusque cumulate conficiendæ causa in Asiam missus fuerat: ac vim ei intulissent, nisi eos, spe injecta, Cæsar inhibuisset. [*Dio, pag.* 374.]

Cæsar & Antonius, ob pacem inter se factam, Romam ovantes sunt ingressi. [*Inscript. Gruteri, pag.* 297.] quos cives velut triumphantes exceperunt; vesteque triumphali exornaverunt, & ad ludos spectandos curulibus in sellis collocaverunt. [*Dio, pag.* 375.] Celebratæ deinde ibi sunt inter Antonium & Octaviam tum prægnantem nuptiæ. Et quia vetabat lex nequa mulier nisi exactis à morte viri decem mensibus nuberet; tempus est ei Senatusconsulto remissum. [*Vellei. Patercul. lib.* 2. *cap.* 78. *Plutarch. in Antonio. Appian. pag.* 710. *Dio, pag.* 375. *fin.*] Manium vero, quod Fulviam exasperasset Cleopatræ criminationibus, & tantorum malorum causa fuisset, interfecit Antonius. [*Appian. ibid.*]

Asinius Pollio in Consulatu filium suscepit, quem à captis Salonis (Spalatensi civitate in Dalmatia) *Saloninum* vocavit: cui Virgilius in *Pollione* suo genethliacum canens, ex Cumæo sive Sibyllino carmine, secula per metalla dividente decimaque & ultima à Mundi ætate (qua Sol, id est Appollo, esset imperaturus) novam futuram rerum omnium ἀποκατάστασιν prædicente, hoc anno seculum aureum (& cum eo Virginem, Erigonem sive Astræam, quæ ferreo seculo terras reliquerat) rediturum pronuntiavit. [*Servius, in Virgil. eclog.* 4.] Cujus descriptioni & ea Poeta videtur inseruisse, quæ vel à Judæis (quos Romæ circa gradus Aurelios simul habitavisse, in oratione pro Flacco docet Cicero) de Messia suo prædicata audiverat, vel in Prophetarum oraculis (quæ Græce passim tum extabant) de eodem scripta ipse legerat.

Pacorus Parthorum regis filius, Syria accepta, in Palæstinam profectus, Hyrcanum, qui tum præpositus à Romanis ei regioni imperabat, deposuit; fratremque ejus Aristobulum præfecit. Ita Dio, libro 48. [*pag.* 372, 373.] Aristobulum patrem cum filio Antigono perperam confundens. quum idem ipse postea semper Antigonum regem hunc non Aristobulum appellet. [*lib.* 48. *pag.* 382. *& lib.* 49. *pag.* 405.] Plenissime vero rem istam totam Josephus hunc in modum explicat.

Antigonus Aristobuli filius mille talenta & quingentas mulieres daturum se Parthis est pollicitus; si regnum ab Hyrcano in illum transferrent, & Herodem una cum suis interficerent. Quæ licet ille non præstiterit, Parthi nihilominus asserturi regnum Antigono, duxerunt versus Judæam exercitum; Pacorus regis filius per maritima, Barzapharnes satrapa per mediterranea. Pacorum excluserunt Tyrii: sed Sidonii ac Ptolemaidenses intromiserunt. Ille alam equitum in Judæam speculatum præmisit, jussam etiam adjutare Antigonum: quam ducebat pincerna regius, & ipse Pacorus nomine.

Adjungentibus autem se Antigono Judæis Carmelum montem incolentibus & paratis cum eo in hosticum invadere, ille spem concepit posse se horum opera partem illam regionis in potestatem redigere quam Drymos vocabant: ubi occurrentes sibi hostes fugatos Hierosolymam usque est insecutus.

Hic Antigoniani, adjungentibus se aliis jam multum aucti numero, aggressi sunt oppugnare regiam: Phasaelo & Herode eam propugnantibus. Inter hos pugna in foro conserta, hostes à fratribus superati in templum confugerunt: quibus illic inclusis hi custodes 60 viros apposuerunt, per ædes proximas collocatos. Sed hos quidem infensus fratribus populus concremavit: Herodes autem iratus, ex populo multos obtruncavit; inque dies singulos invicem sese per insidias incursantibus, assiduæ cædes erant.

Quum dies festus Pentecostes advenisset, multa hominum millia ex tota regione adventium circa Templum congregata sunt, tam armatorum quam inermium; qui & templum & urbem occupaverunt, excepta regia: hanc enim cum paucis militibus Herodes custodiebat, sicut muros frater ejus Phasaelus. Herodes vero (à Phasaelo nonnihil adjutus) cum hostibus in suburbano congressus, coegit multa eorum millia fugere, partim in urbem, partim in templum, partim etiam intra vallum quoddam in propinquo positum.

Interea pacis arbitrum Pacorum Parthorum ducem Antigonus petiit admitti. Pacorus hospitio à Phasaelo exceptus, suasit ei ut legatus iret ad Barzapharnem; insidias illi instruens. Ille nihil suspicatus paruit: non probante hoc factum Herode propter Barbarorum perfidiam,

1. *Usser. Annal. p. post.*

hortanteque ut potius Pacorum & alios ad se venientes opprimeret. Itaque profecti sunt ad eam legationem Hyrcanus atque Phasaelus: & Pacorus, relictis apud Herodem ducentis equitibus ac decem quos Eleutheros vocant, legatos deduxit.

Ut vero in Galilæam ventum est, armati eis occurrerunt qui illis opidis præerant: & Barzapharnes primum alacriter eos excepit donavitque muneribus, deinde struere insidias incepit. Phasaelus autem cum suo comitatu deductus est in propinquum mari locum, cui nomen erat Ecdipon. Ubi Ophellus, qui à Saramalla Syrorum tunc ditissimo paratas Phasaelo insidias cognoverat, naves illi ad fugam obtulit. At ille, Hyrcanum & Herodem fratrem in periculo nolens relinquere, cum ipso Barzaphane de injuria hac legatis illata expostulavit. Qui vera ista non esse dejerans, mox ad Pacorum abiit.

Eo profecto, vincula Hyrcano sunt injecta, & Phasaelo multum detestanti Parthorum perjurium. Ad Herodem autem missus eunuchus mandatum habebat, ut productum extra muros comprehendret. Herodes, quid fratri accidisset ex aliis intelligens, assumpto armatorum quos circa se habebat subsidio, & impositis in jumenta mulieribus, matre Cypride, sorore Salome, sponsa Mariamme, matreque sponsæ Alexandra Hyrcani filia, & fratre natu minimo Pherora, famulitioque ac reliqua turba comitum, nocte insciis hostibus fugam versus Idumæam iniit.

In itinere mater everso vehiculo in mortis periculum adducta, ita consternavit Herodem, ne inter has moras superveniret hostis metuentem, ut stricto gladio de consciscenda sibi morte cogitaret. Sed à circumstantibus cohibitus, Massadam castellum munitissimum (in confiniis Arabiæ & Palestinæ positum) maximis compendiis petiit: Parthis primum illum persequentibus, deinde & Judæis sexagesimo ab urbe stadio cum aggredientibus, prælio devictis.

Postquam ad Ressam vicum Idumææ pervenit, occurrit ei frater Josephus. Cumque tantam turbam secum traherent, quantam etiam absque milite conductitio Massadæ castellum, ad quod confugere decretum erat, non caperet: majorem partem dimisit Herodes, numero supra novem millia; jussis aliis alias per Idumæam salutem sibi quærere, viatico eis dato. Expeditioribus autem quibusque & intimis suis assumptis, in castellum ingressus est: depositisque ibi mulieribus cum reliquis comitibus, quorum omnium numerus ad octingentos pertingebat, quod ibi & frumentum & aqua & reliqua omnia necessaria suppeterent; ipse ad Petram Arabiæ properavit.

Proximo postquam Hierosolymis ille profugerat die, reliqua quidem omnia Hierosolymitanorum bona Parthi diripuerunt, una cum ipsa regia: sola Hyrcani pecunia, circiter trecenta talenta, intacta remansit. Herodis etiam facultatum magna pars evasit; præsertim quas ille mature providens in Idumæam deportandas curaverat. Nec contenti Parthi urbis direptione, egressi agrum quoque late populati sunt, & Marissam urbem opulentam everterunt.

In Judæam à Parthorum rege ita reductus Antigonus, Hyrcanum & Phasaelum vinctos accepit. Vehementer autem tristatus est, quod cum Herode mulieres effugissent, quas Parthis tradere constituerat, & una cum pecunia daturum se promiserat. Veritus deinde ne populi favore Hyrcanus, à Parthis asservatus, in regnum restitueretur, amputavit ei auriculas; ut sic ineptus ad recipiendum pontificatum redderetur: Lege vetante, ne quis membris debilitatus ad altare posset accedere. [*Levitic.* XXI. 17, 18, *&c.*]

Phasaelus, neci se destinatum cognoscens, cum manus sibi inferre non posset propter vincula, allisо ad saxum capite vitam abrupit: ante tamen quam exhalaret animam, audito ex quadam muliercula quod Herodes frater evasisset; quem necis suæ ultorem futurum sibi gratulabatur. Parthi autem, quanquam mulieribus caruerint, quas maxime cupiebant, rebus tamen apud Hierosolymam cum Antigono compositis, discedentes vinctum in Parthiam Hyrcanum duxerunt. [*Joseph. lib.* 1. *Belli, cap.* 11. *& lib.* 14. *Antiquit. cap.* 24, 25.]

Eodem tempore Labienus Ciliciam, & Asiæ urbes in continente sitas, (ejus enim metu in insulas trajecerat Plancus, Antonii in Asia legatus) præter Stratoniceam omnes, pleraque sine bello, Mylassa autem & Alabanda vi occupavit. Hæ namque urbes, quum præsidium à Labieno accepissent, die quodam festo necatis præsidiariis, defecerunt. Labienus igitur Alabandis captis, cives supplicio affecit: Mylassa autem, relicta ab incolis, diruit. Stratoniceam quum diu obsedisset, nullo tamen modo potiri urbe potuit. Proinde pecunia confecta, ac spoliatis fanis, *Parthicum* se imperatorem vocavit, ratione à more Romanorum diversissima. Quos enim adversum Romanos ducebat, ab iis nomen sibi imponebat; quasi eos, ac non cives suos, vicisset [*Dio, lib.* 48. *pag.* 373.]

Ita Parthi, sub auxilii specie sibi vincentes, ab Euphrate & Syria usque ad Ioniam, duce Labieno, excurrerunt; latronibus tamen similiores, quam hostibus. [*Florus, lib.* 4. *cap.* 9. *Plutarch. in Antonio. Appian. in Syriac. pag.* 120. *in Parthic. pag.* 134, 156. *& lib.* 5. *Bell. civil. pag.* 709. *&* 747.] Ad quorum progressum impediendum, M. Antonius legatum P. Ventidium Bassum in Asiam præmisit. [*Plutarch. ibid. Appian. pag.* 156. *&* 709.]

Ventidius ante ad Labienum pervenit, quam is id futurum cognosceret; territumque repentino adventu, & copiis suis destitutum (solus enim tum cum collectis ex Asia militibus ibi agebat absque Parthis) neque congredi ausum, statim inde fugavit: fugientemque in Syriam insecutus est cum expeditissimis suis militibus, deprehensumque apud Taurum montem ulterius progredi prohibuit. [*Dio, lib.* 48. *pag.* 380, 381.]

Eo

Eo loco plures dies oppositis invicem castris quieverunt; Labieno Parthos, Ventidio legiones expectante. Quum iisdem diebus utrique, quod operiebatur, advenisset; Ventidius, quia equitatum Parthorum metuebat, in sublimi loco (ibi enim castra posuerat) perstitit: Parthi vero sua multitudine freti, hostemque olim à se superatum contemnentes, antequam Labieno se conjungerent, summo mane ad tumulum accesserunt; ac, nemine contra exeunte, subire ad ipsum collem intenderunt. Quum jam in sublime evasissent, Romani decurrentes haud magno labore eos per declive præcipites egerunt. Ita Parthi, partim à Romanis trucidati, majore vero ex parte in receptu à se invicem perditi sunt; quum alteri jam fugerent, alteri tum primum colli succederent. [*Ibid. pag.*381.]

Ventidius Parthos, non ad Labienum sed in Ciliciam fugam convertentes, usque ad castra insecutus, viso ibi Labieno substitit. Labienus autem quum se ad pugnam composuisset, videns militum suorum animos fuga barbarorum consternatos, non ausus confligere, sub noctem aufugere aliquo instituit. Ventidius, re è profugis præcognita, multos in ipso discessu per insidias interfecit; reliquos omnes à Labieno desertos sibi adjunxit. [*Ibid.*]

Labienus veste mutata effugit, ac aliquandiu in Cilicia quum latuisset, à Demetrio, qui Cyprum sub Antonio tum regebat, postmodum indagatus atque captus est. [*Ibid.*]

His ita gestis, Ventidius Ciliciam recepit, ac constituit: Popedium autem Silonem cum equitibus ad Amanum montem præmisit, in confinio Ciliciæ & Syriæ positum. In illius angustiis, quæ Portæ dicuntur, castellum extructum Silo obtinere non valuit. quinimo à Pharnapate Pacori legato, qui eum transitum custodiebat, in summum discrimen conjectus periisset, nisi forte fortuna Ventidius pugnantibus superveniens suos conservasset. Is Parthos & ex improviso inferiores adortus, Pharnapate cum multis aliis cæso, Syriam à Parthis relictam jam sine prælio recepit, Arado tantum excepta. Aradii enim, metuentes ne eorum quæ contra Antonium ausi fuerant pœnas dare cogerentur, Ventidio se non dediderunt, quanquam aliquandiu ab eo oppugnati. [*Ibid. pag.*381, 382.]

Herodes, nondum factus certior de fratris Phasaëli interitu, ad Arabum (Nabatæorum) regem Malchum multis suis beneficiis jam ante obligatum, profectus est: vel trecenta talenta paratus expendere, ut fratrem quamprimum ab hoste redimeret. qua de causa & filium illius Phasaëlum septennem secum ducebat, oppigneraturus eum apud Arabas. Sed occurrerunt ei missi à Malcho qui denunciarent ut finibus ejus regni excederet; sic Parthis jubentibus. Prætexebat autem hoc suasu optimatum suorum, ne debitam pecuniam redderet, utque ille fraudaretur rebus quas pater ejus Antipater penes Arabas depositerat. Quod molestè ferens Herodes, in quoddam templum divertit, ubi multos ex comitatu reliquerat. Sequenti vero die cum venisset Rhinocorura, ibi de fratris obitu cognovit. [*Joseph. lib.* 14. *cap.*15.]

Malchus pœnitentia motus, & cursim Herodem insecutus, nihil profecit. Jam enim ille procul aberat, versus Pelusium properans. ubi, nautis eum non recipientibus qui navigaturi erant Alexandriam, à magistratibus loci honorifice eo est deductus ad Cleopatram reginam. Quæ tamen detinere ibi eum non potuit, Romam properantem: licet & crebris procellis mare tum esset turbidum, & res parum adhuc tranquillæ essent in Italia. Cum enim hyemalis anni tempestas nondum adesset (ut ad ann. Mundi 4014. num.26. & 27. contra Torniellum observavit Salianus) illud, χειμῶνα ὄντα, apud Josephum, de maris procella accipio: qua neglecta, solvens Alexandria Herodes versus Pamphyliam, & cum gravi tempestate conflictatus, jactura sarcinarum facta, ægre in Rhodum evasit. [*Joseph. ibid.*]

Rhodi duo ex amicorum cohorte præsto ei fuerunt, Sappinas & Ptolemæus. Et quum invenisset eam civitatem graviter afflictam bello quod contra Cassium gestum fuerat, ne præsenti quidem inopia cohiberi potuit, quo minus vel supra vires eam refoveret: instructaque triremi & cum amicis conscensa, Brundusium in Italia appulit. Inde Romam profectus, Antonio denarravit ea quæ sibi & familiæ suæ in Judæa contigerant; & quomodo per medias tempestates, (διὰ χειμῶνος,) contemptis omnibus difficultatibus ad unicum præsidium se recepisset, quod in illo haberet repositum. [*Id. ibid.*]

Ea narratio quum Antonii commiserationem erga Herodem excitasset, accedente etiam hospitii paterni memoria, & in primis pollicitatione pecuniæ, si ejus ope rex fieret, & odio Antigoni tanquam hominis turbulenti ac Romanis inimici, factus est in Herodem propensior. Cæsar quoque, partim propter Antipatri militiam in Ægypto cum patre ipsius toleratam & reliquam benevolentiam, partim ut Antonio gratificaretur quem valde studiosum sciebat Herodis, ad conatus ejus promovendos erat paratus. Itaque convocato Senatu Messala, ac deinde Atratinus, productum Herodem commendarunt, commemoratis tam patris ejus quam ipsius in Romanos beneficiis ac benevolentia: Antigonum vero tum ob vetera crimina accusarunt, tum quod recens contemptis Romanis à Parthis accepisset imperium. Cumque Antonius Senatum docuisset conducere ad Parthicum bellum, quod erat in manibus, Herodem regnare; hoste declarato Antigono, Herodi regium nomen omnium suffragiis est delatum. [*Id. lib.*14. *cap.*26.]

Dimisso Senatu, Antonius & Cæsar medium habentes Herodem exiverunt, Consulibus cæterisque magistratibus deducentibus; ascenderuntque in Capitolium sacrificaturi, ac Senatusconsultum ibi deposituri: & novus Rex primo regni sui die convivio acceptus est ab Antonio. Atque hoc pacto regium fastigium ille est adeptus, Olympiade CLXXXV. (non CLXXXIV. ut apud Josephum legitur) C. Domitio Calvino II. & Asinio Pollione Consulibus. Et intra

septem dies Herodem insperata felicitate ornatum dimisit Antonius ex Italia. [*Ibid.*]

Toto autem absentiæ Herodis tempore Antigonus familiam ejus oppugnabat in Massada, abundantem quidem cætero commeatu, sed laborantem aquarum inopia: ita ut hac de causa Josephus frater cum 200. familiaribus ad Arabas inde fugere decreverit. Audierat enim Malchum jam pœnitere, quod parum officiosus in Herodem fuisset. Id consilium mutavit, imbre noctu de cœlo demisso. Cisternis enim aqua repletis, magno animo excurrebant; & Antigonianorum multos, modo aperte modo clam, trucidabant. [*Ibid.*]

3965 Ventidius Palæstinam, Antigono ejus rege perterrefacto, nullo labore recepit: & pecuniam multam tum a singulis aliis, tum inprimis ab Antigono, Antiocho (Commageno) & Malcho Nabatæo exegit; quod ii Pacorum auxilio juvissent. [*Dio, lib.48. pag.382.*] Et in Palæstinam quidem ille venit, eo prætextu, quasi Josepho laturus auxilium: sed re vera hoc consilio, ut pecuniam extorqueret ab Antigono. Positis igitur castris prope Hierosolyma, satis magnam pecuniæ vim exegit ab eo. Quo facto, ipse quidem cum majore copiarum parte recessit; ne tamen fraus deprehenderetur, Silonem cum quadam militum parte ibi reliquit: quem & ipsum placandum habuit Antigonus, ne quid interim molestus esset, dum Parthos, ut ipse sperabat, succurrerent. [*Joseph. lib.14. cap.26.*]

Erat Romæ in comitatu Antonii quidam genethliacus Ægyptius, qui fortunam illius, alioquin splendidissimam & maximam, obscurari a fortuna Cæsaris dixit: suasitque ut quam longissime ab eo juvene secederet. Hujus enim genium, inquit, formidat genius tuus; qui erectus & celsus, ubi solus est, illo appropinquante demissior redditur & ignavior [*Plut. in Antonio.*]

Hinc ad Parthicum bellum profecturus Antonius, Senatusconsulto approbatis actis ejus tam futuris quam præteritis, rursum duces passim dimisit, & alia cuncta ut voluit disposuit. Reges quoque aliquot appellavit arbitratu suo, duntaxat qui certum tributum penderent. Et ut Herodem Idumæorum & Samaritarum, ita Ponti Darium (Pharnacis filium, Mithridatis nepotem) Amyntam Pisidarum, Polemonem partis Ciliciæ, aliosque aliarum gentium reges constituit. [*Appian. lib.5. pag.715.*] Deinde re familiari sua Cæsari mandata, excessit Italia. Octaviam in Græciam usque ducens secum, ex qua jam filium sustulerat. [*Plutarch.*] Ibique permultum temporis exegit. [*Dio, lib.48. pag.380.*]

Exercitum autem, qui alioquin circa ipsum hybernaturus fuerat, ut lucris simul exercitiisque assuefaceret, misit in Parthienos, gentem Illyricam, Epidamno vicinam, Bruti quondam studiosissimam; alios in Dardanos, hos quoque Illyrici generis, Macedoniam incursare solitos: alios in Epiro præstolari jussit, ut omnes circa se haberet, qui Athenis hyberna sibi delegerat. Misit & Furnium in Africam, ut Sextii quatuor legiones contra Parthos duceret: nondum enim audierat Lepidum eas ademisse Sextio. His dispositis, hybernavit Athenis cum Octavia, sicut ante Alexandriæ cum Cleopatra. [*Appian. pag.715, 716.*]

Hybernanti Athenis primæ Ventidii res prospere gestæ nuntiantur; Parthis fusis Labienum & summum regis Herodis sive Orodis ducem Pharnapatem sive Phraatem ab eo interfectos. Hujus victoriæ gratia præbuit Græcis epulum, & ludos gymnicos populo Athenienſi edidit, in quibus esse ipse voluit gymnasiarches: relictisque domi insignibus imperatoriis, cum virgis gymnasiarchicis in pallio & phæcasiis processit; correptosque juvenes, ubi satis certassent, diremit. [*Plutarch.*]

Romæ quoque laudatus est Antonius, & supplicationes ejus nomine decretæ. Ipsi enim Ventidio nullum a Senatu præmium datum est; quia non Imperator ipse, sed alienis auspiciis rem gessisset. [*Dio, lib.48. pag.382.*]

Castori cuidam & Attali & Dejotari in Galatia defunctorum ditio tradita est. [*Id. ibid. p.377.*]

Herodes Ptolemaidem ex Italia reversus, collectis non mediocribus copiis tum ex conductitio tum ex suæ gentis milite, per Galilæam contra Antigonum properavit; adjutus a Silone & Ventidio, ad quos *Dellius* (ita enim apud Josephum legendum hoc nomen, ut in lib.15. cap.2. non *Gellius*) ab Antonio missus fuerat cum mandatis, ut Herodem in suum regnum deduceret. quamvis Ventidius tum forte distinebatur componendis civitatum tumultibus, quos irruptio Parthorum excitaverat. Silo vero in Judæa erat: sed pecunia corruptus ab Antigono. Attamen Herodis ulterius procedentis copiæ augebantur indies: & tota Galilæa, paucis exceptis, stabat ab ejus partibus. [*Joseph. lib.14. cap.27.*]

Ducenti Herodi adversus Masadam, quod necesse esset succurrere cognationi in eo castello obsessæ, impedimento fuit Joppe: quam occupatam ab hoste opus erat primum capere, ne quam hostilem munitionem a tergo relinqueret petiturus Hierosolyma. Qua occasione arrepta, Silo movit exercitum: quem cum Judæi persequerentur, Herodes cum modica manu eis occurrit, & Judæis profligatis Silonem ægre repugnantem servavit. [*Id. ibid.*]

Capta deinde Joppe, properavit Masadam ad liberandos obsidione domesticos: augebaturque exercitus, multis ex indigenis illi se adjungentibus. Frustra vero Antigono insidias in transitu locis opportunis illi struente, receptis è Masada domesticis & capto Ressa castello petiit Hierosolyma; sequentibus Silonis militibus, & multis Hierosolymitanis ejus potentia perterritis. Cumque ad Occidentalem urbis tractum castra posuisset, qui hac parte dispositi erant custodes sagittis eum impetebant & missilibus. Deinde quibusdam catervatim excurrentibus & stationes hostium infestantibus, Herodes caduceatorem circa mœnia proclamare jussit, se bono publico venisse, & ad salutem urbis, acceptarum injuriarum memoriam depositurum.

Antigonus

Anno Periodi Julianæ. | Annoan-te æram Christian.

Antigonus contra ad Silonem & Romanos sermone conversо, iniquum eos facere dicebat, qui Herodi regnum astruant, homini privato & Idumæo, hoc est, semijudæo : quum id, more gentis, generis successioni deberetur. Et quum Antigoniani, strenue jaculantes è turribus, hostes à mœnibus arcuissent; Silo, largitione corruptus, è militibus suis familiaribus aliquot subornavit, qui clamoribus largiores commeatus & pecuniam in alimenta flagitarent, abducique se in hyberna ad commodiora loca postularent. Unde turbato & abitum parante exercitu, Herodes Silonis tam duces quam milites rogabat, ne se desererent, missum tum à Cæsare & Antonio tum à Senatu reliquo. Et continuo dimissis suis per agros, nullam Siloni discedendi ansam reliquam fecit : majore quam quisquam speraret rerum necessariarum allata copia. Familiaribus etiam suis apud Samariam agentibus imperavit Herodes, ut frumentum, vinum, oleum, pecora, & reliqua necessaria Jerichuntem comportarent; ut & in posterum inde suggeri possent militibus. [*Ibid.*]

Ea re comperta, Antigonus continuo dimisit per agros qui per insidias frumentatores interciperent. Herodes vero assumptis decem cohortibus, quarum quinque è Romanis, totidem è Judæis constabant, adjunctisque mixti generis conductitiis & equitatu modico, Jerichuntem petiit : offendensque urbem relictam ab habitatoribus, & 500. ex his ad montium vertices confugisse cum familiis, hos quidem captos dimisit. Romani autem invadentes urbem diripuerunt, repertis intra ædes omne genus rebus pretiosissimis. Rex igitur, relicto in eâ urbe præsidio, reversus est; & Romanum exercitum hybernatum in recens deditas regiones dimisit, Idumæam, Galilæam & Samariam. Antigonus quoque pro largitione obtinuit à Silone ut partem Romani exercitus intra Lyddam acciperet, captans Antonii gratiam. Atque ita Romani degebant in magna rerum copia, ab armis tantisper vacantes. [*Ibid.*]

Herodi vero otiari non libuit, sed misso in Idumæam Josepho fratre cum mille peditibus & 400. equitibus, ipse in Samariam profectus, & depositа ibi matre cognatisque aliis quos è Masada eduxerat, in Galilæam duxit; expugnaturus quædam loca ab Antigonianis insessa præsidiis. Cumque Sephorim cœlo ningente pervenisset, Antigonianis inde fugientibus magnam nactus est rerum necessariarum copiam. Inde in latrones quosdam speluncarum recessus habitantes equitum alam immisit, cum peditum tribus cohortibus, ut eos cohiberet à maleficiis : aberant autem non longe ab Arbela vico. Quadragesimo deinde die venit cum toto exercitu & magna audacia hoste occurrente, in sinistro aciei cornu laborari cœptum est; donec ipse armatorum manu stipatus succurrit, & hostes jam vincentes coëgit terga vertere, suos vero fugientes gradum sistere. Nec hoc contentus, profligatos & palantes usque Jordanem persecutus est. Atque ita universam Galilæam in partes suas traduxit, præter eos qui erant in speluncarum receptaculis : numeratisque viritim 150. drachmis, & proportione centurionibus, suos in hyberna dimisit. [*Ibid.*] 4675 | 39

Interea Silo ad eum venit cum suis ducibus qui apud Antigonum in hybernis fuerant : illo nolente eos post unum mensem exactum amplius alere. Nam & ad circumvicinos miserat, qui juberent eos sublatis omnibus rebus ad victum necessariis in montes refugere, ut Romani præ inopia fame perirent. At Herodes Pheroræ fratrum minimo commeatuum curam commisit, justo instaurare Alexandrium : qui brevi & militibus magnam necessariarum rerum abundantiam præbuit, & castellum illud prius desertum denuo condidit. Hoc vero tempore Antonius Athenis morabatur. [*Ibid.*]

P. Ventidius, quum Pacorum exercitum colligere & in Syriam proficisci audisset, in metum pervenit; quum neque urbes essent adhuc constitutæ, & exercitus in hybernis etiamnum dispersi. Quare, ut & moram Pacoro injiceret & tarditati suarum copiarum mederetur, Chaunæum quendam dynastam adiit; notum quidem sibi familiariter, sed quem certo sciebat Parthis magis cupere. Hunc nihilominus tanquam fidissimum sibi in honore habuit Ventidius, & consilium nonnullis in rebus ab eo petiit : ita ut, citra suum tamen detrimentum, hanc ei de se opinionem præberet, quasi conscium eum suorum arcanissimorum consiliorum faceret. Eo re deducta, simulavit metuere se ne barbari consueto suo Euphratis transitu ad Zeugma omisso, alia quadam parte fluminis inferiore uterentur : quod hic campi Parthis, ibi vero colles sibi commodi essent. Idque & persuasit Chaunæo, & per eum etiam Pacorum decepit : ita ut campestri itinere (quo Ventidius finxerat se eum nolle venire) prolixiori delecto, spatium copias suas cogendi Ventidio daret. Ita, in libro Histor. 56. [*pag.* 403, 404.] rem narrat Dio : Frontinus vero, libro 1. Stratagematum cap. 1. ita. Ventidius Parthico bello adversus Pacorum regem, non ignarus Pharneum quendam natione Cyrrhesten, ex his qui socii videbantur, omnia quæ apud ipsos agebantur nuntiare Parthis; perfidiam Barbari ad utilitates suas convertit. Nam quæ maxime fieri cupiebat, ea vereri se ne acciderent; quæ timebat, ea ut evenirent optare se simulabat. Solicitus itaque ne Parthi ante transirent Euphratem, quam sibi supervenirent legiones quas in Cappadocia trans Taurum habebat; studiose cum proditore egit, ut solenni perfidia Parthis suaderet, ut Zeugma trajicerent exercitum, qua & brevissimum iter est, & demisso alveo Euphrates decurrit. Namque si illac venirent, asseverabat se opportunitate collium usurum ad eludendos sagittarios : omnia autem vereri, si se in patentes campos projecissent.

Antonius, magno cum luxu & Octaviæ voluptate Athenis exacta hyeme, tanquam alius factus ad pristinum cultum rediit, personamque mutavit. Rursum enim circa fores obversa-

bantur

bantur lictores, duces & satellites, ad terrorem omnia composita: legationes quoque admittebantur, ad id tempus dilatæ; jus reddebatur, naves deducebantur, & apparatu strepebant omnia. [*Appian. lib. 5. pag. 716.*] Denique ad bellum profecturus, è sacra oliva coronam sibi sumpsit: &, ut oraculo cuidam satisfaceret, etiam è Clepsydra fonte repletum secum asportavit vasculum. [*Plutarch. in Antonio.*]

In Syria Ventidius Silonem accersens contra Parthos, jussit primum Herodi navare operam, deinde ad Parthicum bellum Herodem secum adducere & reliquos provinciales auxiliarios. Sed Herodes, Silone ad eum misso, ipse contra latrones in speluncis degentes duxit militem; & speluncas eorum omnes expugnavit: ut in lib. 1. Belli cap. 12. & lib. 14. Antiquit. cap. 27. plenius Josephus explicat.

Regioni Herodes Ptolemæum præposuit: cui tamen præfectura sua non bene cessit. Nam invasus ab his qui & ante Galilæam turbaverant, interfectus est. quo facto receperunt se in paludes & loca inaccessibilia; totum eum tractum rapinis infestantes & excursionibus. Herodes autem reversus pœnas ab eis exegit latrocinii: & ex defectoribus alios mox interfecit, alios refugientes in loca munita expugnatos supplicio tradidit, & arces ipsas diruit; atque ita sublatis rerum novarum authoribus, civitates centum talentis mulctavit. [*Joseph. ibid.*]

Pacorus cum magnis Parthorum copiis in Syriam profecturus, omisso ad Zeugma breviore Euphratis trajectu, inferiore itinere per circuitum adduxit exercitum. Dumque fusiores ripas, & ob hoc operosiores pontes jungunt Barbari, instrumentaque moliuntur; 40. amplius dies impenderunt. Quo spatio Ventidius ad contrahendas usus est copias: quas triduo antequam Parthi advenirent recepit. Quos cum Ventidius passus esset flumen transire, neque secundum transitum eos adortus esset; in eam ipsos opinionem induxit, ut effœminatos ac imbecilles esse Romanos judicarent. Ventidius quoque simulato timore, diu continuit se, & insultare Parthos aliquantisper passus est. Ad postremum in securos lætosque partem legionum emisit: quarum impetu fusi Parthi, in diversa abiere. Pacorus quum fugientes suos abduxisse secum legiones Romanas putaret, castra Ventidii, veluti sine defensoribus, magna mole aggressus est. Quæ cum in edito posita loco Parthi equites invaderent, à Romanis repentina eruptione facta, non magno labore per declive sunt depulsi. Reliquam vero partem legionum in campestria adversus Parthos Ventidius non ante eduxit, quam illi quingentis non amplius passibus abessent: atque ita procursione subita adeo se admovit, ut sagittas, quibus ex longinquo usus est, cominus applicitus eluderet. Quo consilio, quia quandam fiduciæ etiam speciem ostentaverat, celeriter Barbaros debellavit: maxime funditoribus victoriam adjuvantibus, qui eminus violentis ictibus Barbaros impetentes summopere affligebant. Parthi tamen, quorum plures cataphracti erant, fortiter pugnaverunt: atque ipse Pacorus, fortissime dimicans, cecidit; pro cujus cadavere pauci alacriter, sed frustra, certavere. Parthorum denique equitatum omnem Ventidius toto inter Orontem & Euphratem late cæcidit, viginti amplius millium strage edita: nec ullo bello Parthi unquam majus vulnus acceperunt. Fugientium alii per pontem domum evadere conati, præventi ab hostibus perierunt; alii in Commagenam ad regem Antiochum profugerunt. Atque ita Parthos Ventidius intra Mediam & Mesopotamiam denuo redegit: ulterius persequi eos nolens, invidiam M. Antonii veritus. [*Liv. lib. 128. Florus, lib. 4 cap. 9. Strabo, lib. 16. pag. 751. Vellei. Patercul. lib. 2. cap 78. Joseph. lib. 14 cap. 27. A. Gellius, lib. 15. cap. 4. ex Suetonio. Justin. lib. 42. cap. 4. Plutarch. in Antonio. Jul. Frontin. Stratagem. lib. 1. cap. 1. & lib. 2. cap. 2. Dio, lib. 49. pag. 404. Eutrop. lib. 7. Sext. Rufus, in Breviario. Oros. lib. 6. cap. 18.*]

Celeberrima hæc victoria in Syria Cyrrhestica est obtenta. [*Strabo. Plutarch. Dio.*] eodemque ipso anni die Pacorus est interfectus, quo (ante annos 14.) pater illius Orodes per ducem Surenam M. Crassum occiderat. [*Dio, pag. 405. Eutrop. Sext. Ruf. & Orosius.*] quod mense *Junio* factum fuisse, in 6. Fastorum libro ostendit Ovidius.

Ventidius in illos qui defecerant suscepta expeditione, subjugavit eos. [*Plutarch.*] Nam Pacorum justitiæ ac clementiæ nomine Syri summo amore prosequebantur, ita ut majori nullum unquam regem. [*Dio, pag. 404.*] Itaque, quum suspenso animo eventum belli Syria expectaret; Ventidius, circumlato per urbes quæ desciverant Pacori capite, sine bello facile eam pacavit. [*Id. ibid. Florus, lib 4. cap. 9.*]

Orodes, qui paulo ante vastatam Syriam, occupatam à Parthis Asiam audierat, victoremque Pacorum Romanorum gloriabatur, repente filii morte & exercitus clade audita, ex dolore in furorem vertitur. Multis diebus non alloqui quemquam, non cibum sumere, non vocem mittere; ita ut etiam mutus factus videretur. Post multos deinde dies, ubi dolor vocem laxaverat, nihil aliud quam Pacorum vocabat, Pacorus illi videri, Pacorus audiri videbatur; cum illo loqui, cum illo consistere: interdum quasi amissum flebiliter dolebat. [*Just. lib 42. cap. 4.*]

Romæ, Antonio ob victoriam Parthicam & supplicationes decretæ sunt, & triumphus (quem ille tamen nunquam egit:) tum ob ejus eminentiam, tum secundum leges, quia ea provincia ipsius erat. Ventidio tamen etiam eadem concessa sunt: quia videbatur Crassi calamitatem Pacori cædes abunde compensasse. [*Dio, lib. 49. pag. 404, 405.*]

Ventidius contra Anthiochum Commagenum duxit, eo obtentu, quod is ei servos non dedisset: re autem vera pecuniæ, quam plurimam Antiochus possidebat, spe potiundæ. [*Id. ibid. pag. 404.*]

Hunc

Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christi.

Hunc igitur, Samosatis inclusum, ille oppugnabat: atque pollicentem mille talenta, & facturum imperata Antonii, jussit ad ipsum legatos mittere (jam enim non longè aberat) ut ab ipso pacem acciperet: quandoquidem hanc saltem illi deberi volebat, ne viderentur omnia per unum Ventidium fieri. [*Plutarch. in Antonio.*]

Antonius Ventidio jussit, ut in auxilium Herodi Machæram mitteret, cum duabus legionibus & mille equitibus. [*Joseph. lib.* 14. *cap.* 27.] Ob utramque vero illam victoriam tum de Labieno tum de Pacoro à Ventidio partam, non modo non gavisus est Antonius, sed invidit etiam ob rem proprio ductu præclare gestam. Et quanquam ipsi propter utrumque factum Ventidii, & decretæ supplicationes fuissent & triumphus; tamen officio suo (præfecturæ Syriæ) eum detrusit, & neque tum neque deinceps ulla in re opera ejus usus est. Ita Dio: [*pag.* 404.] licet Plutarchus honoratum ab eo, ut merebatur, Ventidium & ad triumphum missum fuisse scripserit.

Machæras vocatus ab Antigono & pecuniis corruptus, invito Herode ad eum se contulit, tanquam inspecturus ejus negotia. At Antigonus suspectum habens ejus adventum, non admisit hominem, sed per funditores glandibus impetitum arcuit. Ille tum demum Herodem bene monuisse, & se non obtemperantem erasse intelligens, in Emmauntem urbem se recepit: & in eo itinere quoquot Judæorum ad manus ei venerunt, interfecit nullo amici aut hostis discrimine; iratus ob ea quæ sibi acciderant. Quo facto exacerbatus Herodes, Samariam petiit, Antonium eâ de causa aditurus: aliis sibi opus esse dictitans, quam his qui se magis quam hostem læderent; alioqui sufficere vel seipsum ad opprimendum Antigonum. Machæras vero consecutus eum rogabat ut maneret: aut si certum esset pergere, saltem Josephum fratrem sibi attribueret, gerenti bellum contra Antigonum. Itaque reconciliatus Machæræ multum roganti, relicto ibi Josepho cum exercitu, præcepit ei ne se absente contra Antigonum pugnando rem totam in discrimen adduceret. Ipse vero properavit ad Antonium, oppugnantem Samosata ad Euphratem, ducens auxiliares tam pedites quam equites. [*Joseph. lib.* 14. *cap* 27.]

Postquam pervenit Antiochiam, multos ibi reperit, qui cupientes adire Antonium, non audebant se committere itineri, propter barbaros vias obsidentes. Quibus se ducem ille præbens, barbaris semel iterumque superatis, Samosata ad Antonium pervenit: ab eoque multo cum honore, & laude fortitudinis, exceptus est. [*Id. ibid.*]

Quum diu duraret Samosatorum oppugnatio, obsessis, ex desperatione pacis, versis ad fortitudinem, (ut est apud Plutarchum) suspicareturque Antonius milites, ob affectum ignominia Ventidium, animo esse alieno, (ut habet Dio:) clanculum de pace cum Antiocho egit, ut recedere honeste posset. Cumque non plures duobus obsides, ac ne hos quidem illustres, neque eam quam poposcerat pecuniam, accepisset; trecentis talentis contentus, pacem Antiocho dedit: illi etiam concedens, ut Alexandrum necaret, qui prius ab eo ad Romanos transfugerat. [*Dio. lib.* 49. *pag.* 405. *cum Plutarcho in Antonio, & Oroso. lib.* 6. *cap.* 18.]

Hunc in modum bello illo finito, C. Sosio Syriæ & Ciliciæ præfecturam cum exercitu tradidit. [*Dio, ibid. Joseph. lib.* 14. *cap* 27.] qui multa in Syria prospere gessit. [*Plutarch. in Anton.*]

Constitutis aliquantum rebus in Syria, *Athenas* Antonium rediisse, scribit Plutarchus: in *Ægyptum* profectum fuisse, Josephus; in *Italiam* cursum instituisse, refert Dio. Ut Athenas primum ille rediisse, inde à Cæsare Octaviano evocatus in Italiam transiisse, atque Athenas denuo reversus inde in Ægyptum, cum Cleopatra hyematurus, navigavisse videatur. A Cæsare enim ille Athenis accersitus, ut de bello Sexto Pompeio inferendo cum eo deliberaret, cum paucis Brundusium usque accessit: ubi quum ad statutam diem Cæsarem non invenisset, territus prodigio quodam, specie Parthici belli urgentis usus in Græciam revectus est; ægre ferente Cæsare, quod ipsum non expectasset. [*Appian. lib.* 5. *pag.* 717, 718. *Dio, lib.* 48. *pag.* 385.]

Josephus, præceptorum fratris Herodis immemor, eo absente assumptis suis & quinque à Machæra datis Romanis cohortibus, versus Jerichuntem, ut maturo messium tempore triticum hostium demeteret, profectus, in montibus castra posuit. Et quia Romanorum cohortes constabant è tyronibus non admodum rei militaris peritis, quod plerique è Syria delecti essent, circumventus ab hostibus inter locorum difficultates, sex cohortibus amissis, & ipse fortiter pugnans occubuit. Antigonus vero potitus cadaveribus, eo processit itacundiæ, ut mortuum quoque Josephum verberaret, & caput ejus abscinderet: quamvis quinquaginta talenta Pheroras frater pretium redemptionis offerret. Quo facto Galilæi à suis præfectis deficientes, eos qui Herodis partibus magis favebant productos in lacu submerserunt. In Idumæa quoque multa novata sunt: ubi Machæras Gittam castellum muniebat. [*Joseph. lib.* 1. *Belli, cap.* 13. *& lib.* 14. *Antiquit. cap.* 27.]

C. Sosius, ab Antonio jussus ut Herodem adversus Antigonum adjuvaret, duas cohortes cum eo in Judæam præmisit. [*Id. ibid.*] Ipse Aradios, hactenus oppugnationem perpessos fameque & morbo confectos, subegit. [*Dio, lib.* 49. *pag.* 405]

Herodi apud Daphnen Antiochiæ suburbium fratris casus renunciatus est, jam ante tale aliquid propter insomnia hac de re sibi oblata expectanti. Accelerato igitur itinere postquam ad Libanum montem pervenit, assumptis 800. ejus loci hominibus, ducens etiam unam Romanam cohortem Ptolemaidem petiit: unde noctu profectus cum exercitu, per Galilæam progressus est. [*Joseph. ut suprà.*]

1. *Visser. Annal. p. post.*

Hic occurrentes illi hostes, prælio victi, compulsi sunt in castellum unde exierant pridie, quod primo mane oppugnare Herodes aggressus, vi repentinæ tempestatis coactus est infecta re inde exercitum in proximos vicos abducere. Superveniente autem ab Antonio cohorte altera, qui castellum tenebant territi noctu id deseruerunt. Herodes quoque Jerichuntem properavit, volens ulcisci fratris interitum. Quo postquam venit, honoratissimum quemque adhibuit ad convivium : peractaque cœna dimissis convivis, recepit se in cubiculum. Triclinium. que illud in quo cœnatum fuerat, jam vacuum, sine cujusquam noxa concidit : quo factum est ut omnes Herodem Deo charum crederent, qui miraculose servaretur è tanto periculo. [*Ibid.*]

Sequenti die quum hostium sex millia ad pugnam descendissent à montium verticibus, Romanos terruerunt : eorumque velites procursando jaculis & saxis feriebant regios ; adeo ut ipsi quoque regi quidam vulnus in latus inflixerit. [*Ibid.*]

Antigonus ducem Pappum Samariam misit ; volens videri ita abundare copiis, ut foris quoque posset bellum gerere. Sed ille Machæræ se opposuit. Herodes vero occupatis quinque opidis, præsidiariorum circiter duo millia interfecit, & incensis opidis contra Pappum reversus est, ad vicum Isanas castra habentem. [*Ibid.*]

Herodes, confluentibus ad se multis à Jerichunte ac Judæa, ubi animadvertit hostem præ audacia venire ad pugnam, collatis cum eo signis vicit egregie : & accensus ulciscendi fratris cupidine, sæviendo instabat in vicum fugientibus. Repletis autem ædibus milite, & quibusdam in tecta confugientibus, his superatis & tectis dirutis vidit omnia referta & constipata militibus. Quibus omnibus miserandum in modum oppressis, reliqui omnes territi agminatim diffugerunt : statimque Herodes, nisi eum hyemis asperitas prohibuisset, Hierosolymam petiisset & finem bello imposuisset. Jam enim Antigonus de fuga dispiciebat, cogitans urbem deserere. [*Ibid.*]

Herodes ad vesperam, cum lassos amicos reficiendi corporis gratia dimisisset, ipse adhuc ab armis calidus in quoddam cubiculum unico tantum famulo comitatus lavatum abiit. Intus autem latebant quidam hostium armati, quos metus eo compulerat. dumque nudus ille se abluneret, primus prodiens stricto gladio per fores se proripuit, deinde alter & tertius armati similiter : adeo attoniti, ut illæso rege contenti essent sibi ipsis fuga salutem quærere. Sequenti vero die præciso Pappi inter reliquos occisi capite, misit illud Pheroræ in perempti fratris ultionem. Pappus enim erat qui sua manu Josephum interfecerat. [*Ibid.*]

Romæ, V. Kalend. Decembr. P. Ventidius Proconsul ex Tauro monte & Parthis triumphavit : ut in Fastis triumphalibus marmoreis legimus. [*Gruter. Inscript. pag.*297.] Hic Ventidius Bassus vir obscuri generis, per Antonii amicitiam ad tantam amplitudinem est provectus, ut provinciis Orientalibus ab eo præpositus, Labieno & deinde Pacoro superato, de Parthis triumphum duxerit ; qui ipse semel, atque iterum etiam, (si Massurio apud Plinium credimus) in triumpho cum aliis captivis ductus fuerat. [*Vellei. Patercul. lib.*2. *cap.*65. *Valer. Maxim. lib.*6. *cap.*9. *Plin. lib.*7. *cap.*43. *A. Gell. lib.*15. *cap.*4. *ex Suetonio. Plutarch. in Antonio. Dio, lib.*49. *pag.*405 *Eutrop. lib.*7.] Vid supr. in fine anni Periodi Julianæ 4671.

Hispania in Cæsaris Octaviani potestatem per Domitium Calvinum proconsulem jam redacta, à Kalendis Januariis hujus anni Hispani *Æram* suam deduxerunt ; ut & ex aliis, & ex Eulogio archiepiscopo Toletano in Memoriali Sanctorum, intelligitur. 4676

Ineunte vere, Antonius ex Syria (ut Dio) vel Athenis (ut Appianus habet) Tarentum cum trecentis navibus appulit, Cæsari contra Sextum Pompeium auxilium ferens. Quo cum ille uti non vellet, indigne id ferens Antonius, tamen eodem loco mansit. Nam quum gravatim sumptus in classem faceret, & ad Parthicum bellum opus haberet Italicis legionibus, classem eis permutare cogitabat. Et quanquam ex fœdere utrique potestas erat delectus habendi per Italiam : difficilius tamen hoc ipsi futurum erat, sortito Italiam altero. Octaviam igitur, quæ comitata eum fuerat ex Græcia, (prægnans ea tum erat, atque etiam secundam Antonio filiolam jam pepererat) ad Cæsarem fratrem misit, ut arbitra inter utrumque foret. Quæ eo rem perduxit, ut Antonius Cæsari 120 naves (pro quibus, centum rostratas Plutarchus ponit) continuo Tarentum missas traderet : pro quibus Cæsar δὶς τόσμματα (ut apud eundem Plutarchum legitur) vel viginti armatorum millia (ut habet Appianus) Antonio missurum se ex Italia est pollicitus. Octavia præterea extra conventa fratri obtinuit à viro viginti myoparones, ut Plutarchus, vel decem phaselos triremes, ut Appianus retulit : Cæsar vicissim Octaviam mille selectis satellitibus donavit, Antonio delectu eorum permisso. [*Plutarch. in Antonio. Appian. lib.*5. *pag.*725. 726. *Dio, lib.*48. *pag.*390.] Quoque pluribus necessitudinis vinculis continerentur, Cæsar Antyllo Antonii filio filiam suam (Juliam,) ac contra Antonius suam ex Octavia filiam Domitio (Aënobarbo,) quanquam is & cædis Julii Cæsaris conscius & proscriptus fuisset, desponderunt. Hæc vero ita ab eis fingebantur, quæ facturi haudquaquam erant : quia præsentia negotia id poscebant. [*Dio, ibid.*]

Et quoniam quinquennale Triumviratus tempus exibat, prorogarunt sibi ipsis potestatem in aliud quinquennium, nihil morati plebis suffragia. [*Id. ibid. Appian. pag.*726. 727] Antonius vero Octaviam à Corcyra in Italiam remisit, ne sui in Parthico bello periculi consors esset : eaque cum suis ex illa & Fulvia liberis Cæsari commendata, in Syriam profectus est. [*Plutarch. in Anton. Appian. pag.*727. *Dio, pag.*390. 391.]

Pro vetere bibliotheca Alexandrina, Julii Cæsaris tempore incensa, novam in eodem loco

Cleopatra

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annodnte æram Christi.

Cleopatra constructit; quæ ptioris *filia* appellata est: ut in libro de mensuris & ponderibus confirmat Epiphanius. ubi tamen à 7. anno Ptolemæi Philadelphi, quo priorem Bibliothecam fuisse conditam ad annum Periodi Julianæ 4437. ex eodem ostendimus, annos hucusque male ille dinumerat 249. qui in anno Per. Jul. 4686. terminarentur, post Cleopatræ interitum anno demum altero. Cumque præcipuus calculi error inde existat, quod Cleopatræ regno 32. annos pro 22. Epiphanius attribuat; superfluo illo decennio sublato, interstitium inter utriusque Bibliothecæ initia 239. tantum annorum constituimus. Huc vero spectat, quod in Plutarchi *Antonio* legitur; objectum Antonio à Calvisio fuisse, quod Cleopatræ *bibliothecas donavisset quæ Pergami erant, in quibus essent ducenta millia simplicium librorum*, sive singularium voluminum. Et de ἐξαιρεσις τῶν περγαμικῶν, non de bibliothecis suo adhuc tempore ibi existentibus, (ut in 4. Syntagmatis de Bibliothecis capitulo existimavit Lipsius) locutus Strabo est. [*lib.* 13. *pag.* 624.]

Herodes, anno tertio (ineunte) postquam Romæ declaratus Rex fuerat, cum exercitu veniens Hierosolyma, castra prope urbem metatus est: quibus mox propius admotis qua maxime oppugnationi obnoxia putabat mœnia, ante Templum fixit tentoria; volens sic ea quemadmodum olim Pompeius aggredi. Tribus igitur aggeribus ei loco circumdatis, turres erexit, adjutus operarum multitudine. Cæsa vero circumquaque materie, præpositisque huic operi viris idoneis, ipse Samariam ad nuptias profectus est: ducturus Mariammen, Alexandri filii Aristobuli filiam, sibi desponsatam. [*Joseph. lib.* 14. *cap.* 27. *fin.*]

Peractis nuptiis, pervenit per Phœnicem Sosius; præmissisque per mediterranea copiis, mox & ipse adfuit habens secum multos tam pedites quam equites. Venit etiam Herodes à Samaria, ad veterem exercitum non mediocrem accessionem adducens: erant enim circiter 30. millia. Universo autem exercitu congregato, ad peditum legiones undecim equitumque sex millia, præter auxiliares Syrorum copias, (non pro minima parte ducendas) ad septentrionalem urbis murum castra collocarunt. Præerant autem duo cum imperio: Sosius ab Antonio missus in auxilium, & Herodes pro seipso bellum gerens, ut dejecto Antigono hoste populi Romani ipse pro eo ex Senatusconsulto regnum acciperet. [*Id. ibid. cap.* 28. *& lib.* 1. *Belli, cap.* 13.]

Intus autem certatim resistebant Judæi ex tota eâ regione collecti & concluси intra mœnia; templum Domini jactantes, & fausta populo ominantes, non deserturum Deum suos in periculo: direptisque extra urbem tam hominum quam equorum alimentis, per clanculatia etiam latrocinia difficultatem annonæ augebant obsessoribus. Cui rei Herodes ita prospexit, ut contra latrocinantes opportuna loca præoccuparet insidiis, & missis militibus commeatus etiam è longinquo conveheret: ut brevi necessaria victui abundarent in exercitu. [*Ibid.*]

Operariorum frequentia facile absoluti sunt tres illi aggeres. Æstas enim erat; & opus fervebat, nulla interturbatum aëris intemperie. Machinis etiam murum quatiebant, & nihil intentatum relinquebant. At obsessi intrepide repugnabant, conatus eorum eludentes variis artibus. Excurrentes enim crebro incepta, modo jam perfecta opera incendebant: & conserentes pugnam cum Romanis nihilo erant inferiores audacia, peritia tantum rei militaris cedebant. [*Ibid.*]

3967 Annus Sabbaticus superveniens, obsessis Hierosolymitanis famem attulit. Qua tamen non obstante, pro dissecto machinis muro intus recentem extruebant, & cuniculis obvios agebant alios cuniculos; ut nonnunquam sub terra manus consererent: utentesque desperatione pro fortitudine, ad extremum perdurabant. [*Joseph. lib.* 14. *Antiquit. cap.* 28.] licet Pollio Pharisæus, & Sameas hujus discipulus, illis consulerent ut Herodem in urbem reciperent, negantes propter peccata eos posse dominationem illius effugere. [*Id. ibid. cap.* 17. *cum lib.* 15. *cap.* 1.]

Obsidionem, tanto exercitu circumsidente, per quinque menses toleraverunt. [*Id. lib.* 1. *Belli, cap.* 13.] Tandem vero evaserunt in mœnia primum Herodis viginti milites lectissimi; deinde centuriones Sosii. [*Id. ibid & lib.* 14. *Antiquit. cap.* 28]

Captus est enim primus murus die quadragesima, secundus vero quintadecima: & quædam porticus circa Templum exustæ sunt, quas Herodes Antigonum incendisse calumniabatur, volens in eum concitare invidiam populi. Capta vero exteriore templi parte & ima urbe, Judæi ad interiora templi & superiorem urbem refugerunt: timentesque ne à Romanis impedirentur mactare Deo quotidianas victimas, per legatos petierunt ut has tantum sinerentur introducere. Quod & Herodes concessit; sperans remissa tandem obstinatione eos cessuros. [*Ibid. lib.* 14. *cap.* 28.]

Ut spem suam frustratam Herodes vidit, & obsessos pro Antigoni regno pertinaciter contendere; totis viribus adortus urbem expugnavit. [*Ibid.*] ipsis videlicet Kalendis Januariis anni Periodi Julianæ 4677. feria secunda mensis Cislevi, qui juxta Orientalium rationes civilis anni tertius fuit, die 28. quo solenne Jejunium; in memoriam sacri voluminis à Jehojakimo combusti, à Judæis celebrari consuevit: ut supra, ad annum Periodi Julianæ 4650. à nobis est ostensum. 4677 | 37

Kalendæ istæ Januariæ, ex vitiosa intercalandi ratione Romæ eo tempore recepta, in postremum Decembris diem incidebant, qui tum primum Triumvirorum quinquennium terminabat, tum Claudii & Norbani Consulatus annum; ad quem Hierosolymitanorum ista calamitas refertur à Dione. [*lib.* 49. *pag.* 405.] Sequente vero die, Romæ M. Vipsanius Agrippa & L. Caninius Gallus Consulatum inierunt; ad quem à Josepho eadem refertur, in postremo

1. *Usser. Annal. p. post.*

libri 14. Antiquit. capitulo eventus hujus tempus ita explicante. *Ea clades Hierosolymorum incidit in Consulatum M. Agrippæ & Camidii Galli, Olympiade* CLXXXV. (anno videlicet illius 3.) *mense tertio, in Jejunii solennitate: tanquam recurrente in idem temporis momentum illata Judæis à Pompeio calamitate* [*nam & ab illo eadem die urbs capta fuerat*] *post annos viginti septem.* Quod tamen intervallum uno anno veritatem excedit: nisi μετὰ ἔτη κζ, *anno post vicesimo septimo*, interpretari libeat. quomodo Marci VIII. 31. μετὰ τρεῖς ἡμέρας *post dies tres* resurrecturum fuisse Christus legitur: quod Mat. XVI. 21. magis explicate habetur propositum τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, *tertia die.* Et quod in II. Mac. XIV. 1. μετὰ τετάρτου χρόνον, *post triennii tempus*, de anno tertio exponunt Interpretes. (ut ad annum Mundi 3842. est annotatum.) In Julii quoque Africani Stadionicarum Catalogo, Olympiade CXI. à Nerone agon Olympiacus actus fuisse dicitur non tempore legitimo, sed μετὰ ἔτη δύο: ineunte nimirum Olympiadis illius anno secundo. [*in Græcis Eusebian. Scaligeri, pag.* 221.] Apud ipsum denique Josephum; quod in libro 1. Belli, initio cap. 11. legitur, μετὰ ἔτη δύο, in Antiquitatum lib. 14. cap. 23. διωτίᾳ ἔτει, exponitur.

Expugnata urbe, cædibus repleta sunt omnia; Romanis longa oppugnatione exacerbatis, Herodianis Judæis conantibus adversam factionem extirpare funditus: eratque continua cædes per angiportus & domos, ne religione quidem Templi tuente supplices. Non ætati ulli parcebatur, non sexui, ne imbelli quidem: & quamvis obstante Rege, & precibus intercedente, nemo tamen obtemperabat; sed veluti furore perciti sæviebant, nullo ætatis discrimine. [*Joseph. lib.* 14. *cap. ult.*]

Antigonus, è turri descendens, Sosio ad genua procidit. Qui, nihil miseratus mutatam ejus fortunam, insultavit homini, *Antigonam* appellans; vinctoque custodes apposuit. [*Id. ibid.*]

Cum multitudo conductitiorum alienigenarum ad visendum non Templum solum sed intimum etiam adytum rueret; Herodes alios precibus, alios minis, nonnullos & armis reprimebat; molestiorem clade victoriam existimans, si quid eorum, quæ videri fas non esset, veniret in conspectum profanæ multitudinis. Prohibebat etiam rapinas per urbem fieri, identidem Sosium rogitans, solitudinisne se regem Romani facturi essent, exhausta urbe rapinis simul ac cædibus. Illo vero referente, pro expugnatione urbis direptionem merito permitti militi; promisit se de suo mercedem numeraturum singulis. Atque ita redempta civitate ab ulteriore vexatione, promissa persolvit. Liberaliter enim militibus, & proportione ducibus, Sosio vero etiam regie dedit munera: ita ut omnes bene nummati discederent. Atque ita Sosius, consecrata Deo corona aurea, profectus est Hierosolymis, Antigonum vinctum ducens ad Antonium. [*Ibid.*]

Herodes, discreta multitudine civitatis, suarum partium studiosos promovebat; adversæ autem factionis homines quotidianis absumebat suppliciis. [*Joseph. lib.* 1. *Belli, cap.* 13. *& lib.* 15. *Antiquit. cap.* 1.] Inter quos & omnes magni Synedrii judices, qui eum nondum regnum adeptum capitis arcessebant, interemit: Pollione Pharisæo & discipulo ejus Samea exceptis; quos in præcipuo honore ille habuit. [*Id. lib.* 14. *Antiquit. cap.* 17. *& lib.* 15. *cap.* 1.]

Omnem vero regiam supellectilem in unum congessit: à divitibus quoque collecta & ablata magna vi auri ac argenti, totum id Antonio ejusque amicis donavit. Interfecit etiam 45. primates ex factione Antigoni; appositis ad portas custodibus, qui etiam cadavera scrutabantur ne quis eorum efferretur pro mortuo. Et quicquid auri aut argenti inveniebatur, id totum ad Herodem referebatur: nec ullus finis malorum aderat. Nam bona eorum avaritia domini egentis absumebat: & agri inculti manebant propter tempus anni Sabbatici, quo fas non erat serere. [*Id. lib.* 15. *cap.* 1.]

Horum tristissimorum temporum, inter alios pios, spectatores fuere, Zacharias sacerdos cum uxore Elizabetha, ex Davidicæ stirpis reliquiis Heli & Joseph, Anna quoque prophetissa è tribu Aseritica, & Simeon ille justus, qui responsum accepit à Spiritu sancto, non visurum se mortem priusquam videret Christum Domini. [*Luc.* II. 26.]

Antonius, accepto Antigono, volebat eum vinctum servare ad triumphum. Sed quum timeret Herodes ne Antigonus, Romam perductus ab Antonio, apud Senatum jure secum de regno contenderet; audiretque Antonius gentem ad res novas spectare, & odio Herodis favere Antigono: multis ab Herode acceptis pecuniis, Antigonum vana spe usque ad ultimum diem vitæ cupidum apud Antiochiam securi percussit. Quo facto, tum demum Herodes metu liberatus est; Hasmonæorum principatu jam sublato. [*Id. ibid. & lib.* 14. *cap. ult. & lib.* 20. *cap* 8. *& lib.* 1. *Belli, cap.* 13.]

Ab initio Pontificatus & Principatus Antigoni usque ad capta Hierosolyma numerantur anni duo & menses 7. circiter. Unde & anno regni tum Herodis tum ipsius Antigoni *tertio*, interemptus ille ab Antonio fuisse legitur in 52. capitulo Judaicæ historiæ, quæ Arabice scripta in Bibliis polyglottis Parisiensibus habetur edita. Tres vero annos & tres menses Antigono tribuit Josephus. [*lib.* 20. *cap.* 8.] qui si ad mortem ejus sunt protendendi, in mensem Sextilem hujus anni eam differendam esse arguent: ad quem, juxta nostras rationes, ab initio ducatus Judæ Maccabæi fluxerunt anni 126. cum duobus vel tribus mensibus; non dissentiente Josepho in fine libri 14. ubi cæso Antigono Hasmonæorum principatum desiisse scribit μετὰ ἔτη ρκς, *post annos* 126. Herodes vero, apud eundem libro 17. cap. 8. annos 125. tantum Hasmonæorum imperio tribuit: qui ab initio Judæ Maccabæi deducti in 3. anni ipsius Herodis regni initio, quo obsidio Hierosolymitana ab eo cœpta est, terminantur.

De

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia.

De expugnata Hierosolyma, & necato Antigono, quid exteri scriptores tradiderint jam videndum est. Eam historiam in lib. 128. explicasse videtur Livius: in cujus epitome, *Judæi à legatis Antonii subacti* fuisse dicuntur. Ita enim habent veteres libri: ubi vulgati legunt, *Judæorum legati ab Antonio interempti sunt.* De Antigoni vero interitu, ex Strabonis Cappadocis Historiarum libris, hoc habemus à Josepho [*lib. 15. cap. 1.*] conservatum testimonium. *Antonius Antigonum Judæum Antiochiam perductum securi percussit: existimatusque est primus Romanorum regem affecisse hoc supplicio; ratus non posse aliter adduci Judæos ut Herodem pro illo regem constitutum admitterent. Nam ne tormentis quidem adigi poterant ut appellatione regis eum dignarentur: tanta apud eos fuit prioris regis existimatio. Quare visum est ignominiosa morte obscurare ejus memoriam, & lenire publicum Herodis odium.* De quo & Plutarchus in Antonio. *Multis privatis magnarum gentium tetrarchias donavit, multis regna abstulit; ut Antigono Judæo, quem productum securi percussit: qua pœna in regem nullum fuerat ante animadversum alium.*

Meminit etiam historiæ hujus, Dio, lib. 49. [*pag. 405.*] de Sosio ita scribens. *Antigonum, qui præsidium Romanorum quod apud se erat occiderat, prælio victum Hierosolymis (eo enim confugerat) vi expugnavit. Judæi (ut est gens ea iræ, si semel ea correpta fuerit, acerbissimæ) multa ac gravia quidem mala Romanis intulerunt, longe tamen plura passi sunt. Capti enim ab his sunt priores quidem illi qui pro templo Dei sui pugnabant, post reliqui etiam, Saturni die: quam tanta religione festam agunt, ut qui prius cum templo capti erant à Sosio, instanti eo die à Sosio veniam exoraverint, ac in templum ascendentes, cum reliquis rem sacram pro more peregerint. Et illis quidem Herodem quendam* [Antonius] *imperare permisit: Antigonum vero virgis cæsum, & ad palum deligatum, (quod in nullo unquam rege à Romanis factum fuerat) postea etiam occidit:* ad palum nimirum illum securi percussum. de quo videnda Casauboni Exercitatio 1. in Baron. cap. 7. Quod autem hoc factum *Claudio & Norbano Consulib.* Dio subjicit, de Antigono quidem superato & expugnatis Hierosolymis verum est, neutiquam vero de supplicio Antigoni; quod sub sequentis anni Consulib. M. Agrippa & Caninio sive Canidio Gallo ille subiit.

Nihil autem aliud memoratu dignum à Romanis hoc anno in Syria actum est. Nam Antonius in Italiam eundo, ac inde revertendo, totum annum exegit. Sosius vero metu invidiæ & iræ Antonii, ita id tempus consumpsit; ut non quomodo re aliqua egregie gesta Antonium offenderet, sed quomodo otiatus ejus gratiam iniret, cogitaverit. [*Dio, ibid. pag. 405, 406.*] Qui nihilominus ex Italia reversus, eo amoto, Plancum Syriæ præfecit: Planci loco, in Asia C. Furnio legato suo constituto. [*Appian. lib. 5. pag. 749. & 753. cum Dione, lib. 48. pag. 371, 373. & lib 49. pag. 402, 403.*]

3968 Orodem Parthorum regem, post longum luctum, alia solicitudo invasit; quem ex numero 30 filiorum in locum Pacori regem destinaret. Multæ enim pellices, ex quibus generata tanta juventus erat, pro suis quæque solicitæ animum senis obsidebant. Tandem vero filiorum ætate maximum, eundemque omnium sceleratissimum, regem constituit. [*Justin. lib. 42. cap. 4. cum Dione, lib. 49. pag. 406.*] Hic Phraates III. est; *Phraortes* Plutarcho in Antonio dictus: licet à Parthicorum Appiani consarcinatore, qui ad verbum fere omnia ex Plutarcho transcripsit, ipsoque Plutarcho in fine Crassi, *Phraates* nominetur; simul cum Horatio, Ode 2. lib. 2. hoc tempore memorante.

Redditum Cyri solio Phraatem.

Is, regno accepto, fratres suos ex Antiochi filia natos, quod se & virtute & materno genere præstantiores essent, dolo necavit: & Orodem ipsum, indigne id ferentem, occîdit. [*Dio, pag. 406.*] Laboranti enim morbo aquæ intercutis aconitum miscuit: quod quum vis morbi per alvum dejecisset, adeo ut inde haberet se melius; Phraates, missis veneficiis, compendio usus, eum suffocavit. [*Plutarch. in fine Crassi.*]

Post interfectum patrem, reliquos quoque omnes fratres Phraates trucidavit. Et quum infestos sibi omnes optimates propter assidua scelera videret; ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jussit. [*Justin. lib. 42. cap. 5.*]

Quum nobilissimum quemque Phraates occideret, & tam multa flagitiose ageret; primorum permulti ab eo, partim ad Antonium profugerunt: quorum unus Monæses, vir illustris ac potens, fuit. [*Plutarch. in Anton. Dio, pag. 406.*] Evenit hoc Agrippa & Gallo Consulibus. [*Dio, ibid.*]

Reliqua hyemis parte, Gellio & Neva Consulibus, P. Canidius Crassus, ab Antonio circa fines Armeniorum legatus relictus, in Iberos exercitum duxit; victumque pugna regem eorum Pharnabazum ad societatem belli compulit: ac cum eo in Albaniam progressus, victam eam gentem, & regem eorum Zoberem, similiter sibi adjunxit. [*Id. ibid.*] Qui victis Armeniis, & Iberorum Albanorumque regibus, Caucasum usque procedens, ut apud gentes barbaras inclytum esset Antonii nomen effecit. [*Plutarch. in Anton. cum Strabone, lib. 11. pag. 501.*] 4678 | 36

His elatus Antonius, & Monæsi multum fidens, bellum Parthicum illi gerendum commisit: regnum Parthiæ illi promittens, & trium interim Romanis subditarum urbium reditus usque ad finem belli fruendos eidem concedens. [*Dio, ut supr.*] Monæsis enim fortunam cum Themistoclis casu conferens Antonius, suam vero opulentiam magnificentiamque Persarum regibus æquiparans, tres illi urbes donavit; Larissam, Arethusam, & Hierapolim, Bambycen olim nuncupatam. [*Plutarch.*]

Phraates Parthorum rex Hyrcanum captivum propter claritatem generis comiter habuit: & vinculis solutum permisit Babylone degere, ubi magna erat Judæorum frequentia. Hi non aliter quam pontifici ac regi honorem habebant: nec hi solum, sed etiam quotquot ex Judæorum gente ultra Euphratem per Assyrios (vel Babylonios) olim traducti fuerant; quorum multæ erant myriades. Sed postquam rescivit Herodem ad regiam dignitatem evectum, ad novas se spes transtulit; gratiam ab Herode expectans, quem aliquando de capite periclitantem in judicio servasset. Cœpit ergo cum Judæis, eum officii causa adeuntibus, de profectione consultare: qui tamen prudentibus monitis non potuerunt patriæ eximere illi desiderium. Accessit & Herodis dolus, qui miserum senem in potestatem suam redigere satagens, scripsit ei ut rogaret Phraatem & ejus regni Judæos, ne sibi invideret communem cum genero futuram potestatem: nunc enim adesse tempus reserendæ suo quondam & altori & servatori gratiæ. Simulque etiam ad ipsum Phraatem legatum misit Saramalam cum muneribus; eblanditus eum ne obstaret cupienti referre gratiam homini de se optime merito. Hyrcanum igitur, à Partho tunc dimissum & ab illis Judæis honorifice adjutum viatico, cum excepisset, in summo honore habuit: primumque in conventibus locum ei tribuendo, & in conviviis semper honoratiorem cedendo, patremque appellitando, lactabat hominem quo minus suspicaretur insidias. [*Joseph. lib. 15. cap 2, 3.*]

Cavens vero Herodes ne quis illustrium crearetur Pontifex, accito Babylone obscuri generis Sacerdote jamdudum sibi noto familiariter, ex genere quidem Pontificio sed ex Judæis olim ultra Euphratem traductis oriundo, Ananelo, (sive Hananeele) dicto; summum ei sacerdotium donavit. [*Id. ibid.*]

M. Antonius, omnia honesta & salubria consilia repellens, Fonteium Capitonem ad Cleopatram in Syriam adducendam misit. [*Plutarch. in Anton.*] Quam ubi illa est ingressa, statim cogitavit quomodo eam possessionem suam faceret. [*Joseph. lib. 15. Antiqu. cap. 4.*] Syrorumque optimates apud Antonium criminata, interfici eos suadebat, ut eo modo facilius cujusque possessionum fieret domina. [*Id. lib. 1. Belli, cap 13.*]

Lysaniam Ptolemæi (Mennæi) filium, Chalcidis & Iturææ regem, studere eum rebus Parthicis causata, ab Antonio interficiendum curavit: ejusque regnum ab illo accepit. [*Id. lib. 14 Antiqu. cap. 4. cum Dio. lib. 49. pag. 411. apud quem pro* Παυσανίου *legendum est* Παρθου.] annis videlicet post patris Auletæ mortem 15. ut ex Porphyrio liquet, in Græcis Eusebianis Scaligeri, pag. 226. ubi *Lysimachi* nomen pro *Lysaniâ* perperam habetur positum.

Amyntam, qui Dejotari scriba fuit, Galatiæ principem constituit Antonius; Lycaoniæ Pamphyliæque partibus adjectis. [*Dio, ut supr. pag. 411. cum Strabone, lib. 12. pag. 567.*]

Cappadociæ quoque, ejecto Ariarathe, regem constituit Antonius Archelaum, nulla propinquitate regiam familiam attingentem: cujus genus paternum deducebatur ab Archelais, qui contra Romanos belligeraverant; mater autem ei erat scortum Glaphyra. [*Dio, ibid. pag. 411. cum Strabone, lib. 12. pag. 540.*] Cum Glaphyra vero turpem consuetudinem habuisse Antonium, ex lascivo Cæsaris Octaviani hexasticho apparet, apud Martialem libro 11. epigr. 21.

Alexandra Hyrcani filia, uxor Alexandri Aristobuli regis filii, & socrus Herodis, iniquissime ferens contemptum filium suum Aristobulum, Mariammes fratrem, quod eo superstite aliunde vocatus Pontificatum usurparet; scripsit Cleopatræ per quendam fidicinem, ut Pontificatum filio suo peteret ab Antonio. Quo rem eam negligente, amicus Antonii Dellius, ob quædam negotia in Judæam profectus, Alexandræ persuasit ut depictas filii sui Aristobuli & filiæ Mariammes regiæ conjugis effigies ad Antonium mitteret: futurum enim ut his conspectis nihil non à se impetrari pateretur. Quibus transmissis addebat quoque Dellius, ambos illos sibi visos non mortali sed divino natos genere: volens Antonium in amores pellicere. [*Joseph. lib. 15. cap. 2.*] Fuit vero Dellius hic historicus ille, cujus in Plutarchi *Antonio* facta habetur mentio; & cujus epistolæ lascivæ ad Cleopatram ferebantur, ut in oratione Suasoria 1. retulit M. Seneca: quem & turpi consuetudine ipsi Antonio devinctum fuisse, Dio innuit. [*lib. 49. pag. 415.*]

Antonius, indecorum sibi ratus puellam Herodi nuptam accersere, atque Cleopatræ suspiciones vitans, scripsit Alexandræ ut aliquo honesto prætextu filium ad se mitteret: addens, *nisi molestum videatur.* Quæ postquam relata sunt Herodi, non putavit tutum Aristobulum in ipso flore ætatis, utpote 16 annorum adolescentem, & genere nobilissimum, mittere ad Antonium; primum Romanorum nemini potentia cedentem, deinde proclivem ad libidines. Rescripsit igitur, si vel pedem è regno suo moveat adolescens, fore ut cuncta compleantur bellicis tumultibus; Judæis novationem rerum sub alio rege sperantibus. Atque hoc pacto satisfecit Antonio. [*Joseph. ut supr.*]

Bello Siculo Sextus Pompeius à Cæsare Octaviano & M. Lepido superatus est. Lepidus, 20 legionum fiducia superbiens, & totam victoriam ut suam interpretatus, Cæsari se opponere & Siciliam sibi vendicare ausus est. Verum relictus ab exercitu, abrogato Triumviratus honore, à Cæsare supplex vitam, & bona impetravit, Circeios in exilium ab eo relegatus. [*Liv. lib. 129. Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 79, 80. Sueton. in Octavio, cap. 16. & 54. Appian. lib. 5. Dio, lib. 49. Oros. lib. 6. cap. 18.*]

Sextus Pompeius, modo 350 navium dominus, cum sex septemve in Asiam profugit: ut refert Florus. [*lib. 4. cap. 8.*] licet septemdecim cum eo naves fuisse scribant Appianus [*lib. 5. pag 741.*]

&

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia.

& Orosius. [*lib. 6. cap. 18.*] Ad Antonium vero profugere ille cogitabat : cujus matrem in simili periculo ipse servaverat. [*Appian. ibid.*]

Filia itaque, amicisque & pecuniis, cæterisque pretiosis in naves superstites, quæ essent quam maxime agiles, collocatis, noctu Pompeius abiit, nemine insequente : quia & clanculum discedebat, & Cæsarem continuo Lepidi tumultus exceperat. [*Dio, lib. 49. pag. 398.*] Messana tamen profectus Pompeius, insectationem metuens, proditionisque suos comites suspectos habens, quum eis dixisset se per altum vela daturum, extincto igne quo naves prætoriæ reliquis prælucere solent, oram Italiæ legit. [*Id. ibid. pag. 402.*] ubi ad Lacinium promontorium appellens, fanum Junonis votivis donariis dives spoliavit. [*Appian. lib. 5. pag. 747.*]

Hinc ad Corcyram, ac deinde in Cephaleniam trajecit, ibique alios ad se recepit, forte eo tempestatis vi ejectos. Quibus convocatis, habitu militari deposito, exposuit fore, ut si una omnes manerent, neque satis mutuo sibi prodesse neque latere possent ; sin sparsi hinc inde essent, facilius diffugituros : ideoque monuit, ut quisque seorsum salutis rationem iniret. Cui admonitioni quum plerique obtemperantes, alii alio discessissent ; ipse cum reliquis in Lesbum transmisit. [*Dio, pag. 402.*] Mitylenis manens ; ubi pater puerum ante pugnam Pharsalicam deposuerat, victusque inde eum receperat. [*Appian. pag. 747.*]

Quum Parthi fugam Monæsis ad Antonium molestе ferrent, & Phraates ejus rei causa sibi metueret ; legatos ille ad Monæsem de pace misit : summisque pollicitationibus, ut retro cederet, persuasit. Quod cognitum, etsi, ut par erat, stomachum Antonio movit ; tamen Monæsem, quem in sua adhuc potestate habebat, non occidit : (quia si id fecisset, neminem barbarum deinceps ad suam amicitiam accessurum putabat :) sed fraudem contra hostem struens, eum dimisit, tanquam ejus opera cum Parthis amicitiam facturus. Simulque cum eo legatos ad Phraatem misit, qui verbis pacem componerent ; siquidem Rex signa & captivos superstites, quæ Crassi calamitate Parthi ceperant, reddidisset. Sperabat autem se regi spe pacis imparato superventurum. [*Plutarch. in Antonio. Dio, lib. 49. pag. 406.*]

Ipse interim ad bellum reipsa se comparans, ad Euphratem profectus est ; existimans eum nullo præsidio teneri. Quod ubi eo loco vidit diligentissime positum, averso inde itinere, in Armeniam statim ire instituit, ad bellum Artavasdi Medorum regi faciendum ; ab Artavasde Armeniæ majoris rege inimico ejus impulsus. [*Dio, pag. 407.*]

Artavasdem hunc Armeniorum regem, *Artabazem* Tigranis filium Josephus, [*lib. 1. Belli, cap. 13. & lib. 14. Antiquit. cap. 5.*] *Artabanen* appellat Orosius [*lib. 16. cap. 19.*] Quem cum consiliarium, & itinerum ductorem, & bellicæ administrationis magistrum Antonius sibi adscivisset ; prodens eum ille, in multas postea calamitates Romanos conjecit. [*Strabo, lib. 11. pag. 524. & lib. 16 pag. 748*]

In Ægyptum remissa Cleopatra, per Arabiam Antonius profectus est in Armeniam : quo & suas copias & auxilia regum convenire jusserat. Erant autem multi amici & socii ; inter quos Artavasdes ille sive Artabazes Armeniæ rex, equitum sex, peditum vero septem præbebat millia. Ibi quum recenserentur milites, comperta sunt peditum Romanorum & sociorum Latini nominis 60 millia, & ordinarii equitatus Hispanorum Gallorumque decem millia ; ex aliis vero gentibus auxiliarium 30 millia, connumeratis equitibus & levis armaturæ milite. Hæc Plutarchus. Legiones vero XIII. Velleius Paterculus ; [*lib. 2. cap. 82.*] XVI. Florus [*lib. 4. cap. 10.*] & Justinus : [*lib. 42. cap. 5.*] XVIII. legiones & XVI. millia equitum, Antonio tribuit Livius. [*lib. 130.*]

Dux itineris quod à Zeugmate ad Euphratem est usque ad ingressum Atropatenæ (quam Araxes fluvius ab Armenia dividit) octo millium stadiorum illud effecit, duplo quam recta erat via amplius, per montes, invia, inque gyrum circumducendo. [*Strabo, lib. 11. pag. 514.*] Cumque debuisset Antonius in hybernis Armeniæ quiete reficere suum exercitum, attritum octo millium stadiorum itinere, & ineunte vere, priusquam Parthi è suis hybernis moverent, Mediam invadere : moras ille non tulit ; Cleopatræ desiderio ita captus, ut non tam de victoria cogitaret quam de reditu celeri. [*Plutarch.*]

Itaque quum intelligeret, regem Mediæ, ad opem Parthis ferendam, procul domo abiisse ; impedimentis ac parte exercitus cum Oppio Statiano relictis, subsequique se jussis, ipse cum equitibus ac peditatus optima parte festinato profectus est : sperans se primo impetu omnem Mediam subacturum. [*Dio, pag. 407.*]

Inter impedimenta relicta, machinæ erant urbibus expugnandis paratæ, 300 plaustris impositæ, & in his aries 80 pedum longitudine : quarum nulla semel corrupta reparari poterat, propter materiarum inopiam in eis regionibus, nullam arborem proceram aut duram ferentibus. [*Plutarch.*]

Antonius, postquam Araxem transmisit, omnibus undique malis est circumventus. [*Oros. lib. 6. cap. 19.*] Et quidem mox ut Atropatenam attigit, regionem eam populatus est. Deinde *Phraata*, magnam urbem, in qua uxor regis Medorum erat cum liberis, obsedit. ut statim animadverso errato quod in relinquendis machinis admiserat, duxit ad urbem aggerem : quem lente & magno excitavit labore. [*Id.*] Regia hæc Medorum Praaspa Dioni dicta est, *Vera* (ni fallor) Straboni, libro 11. pag. 523. ex *Adelphio* (si non *Dellio* historico) qui Antonii in hac expeditione comes, eam descripsit, & partem exercitus ipse duxit, urbem hanc 2400 stadiis Araxe fluvio abfuisse ostendens.

Parthus

Parthus ac Medus, quum cognovissent frustra laborare Antonium in oppugnanda urbe validis muris ac multis defensoribus munita, Statianum in itinere fatigatum improviso adorti, & ipsum & qui cum eo erant omnes (μυρίους sive decem millia Plutarchus, duas legiones Velleius nominat) interemerunt: omnibus impedimentis tormentisque bellicis in potestatem suam redactis. Polemo, Ponti rex bellique socius, captus ac pecunia data dimissus est. Fuit autem hoc barbaris factu facile, quia rex Armeniæ ei pugnæ non interfuit: qui quum præcipua belli causa fuisset, &, ut authores sunt quidam, potuisset Romanis subvenire; non modo non id fecit, sed ne ad Antonium quidem, verùm in regnum suum discessit. [*Dio, pag.* 407. *cum Velleio, Paterc. lib.* 2. *cap.* 82. *& Plutarcho in Anton.*]

Antonius, etsi ad primum Statiani nuntium festinarat, ut suis auxilium ferret, tamen tardius venit, ac præter mortuos neminem invenit. Itaque tametsi clade hac terreretur, tamen quia nemo barbarorum sibi occurrebat, censens eos propter metum aliquò abiisse, animum resumpsit: ac non multo post cum eis congressus, funditorum opera (quorum magnus erat numerus) in fugam eos conjecit. Funditorum enim jacula sagittis hostium longius procedebant: ita ut armaturæ quoque gravis miles ab illis tutus non esset. Sed propter celeritatem equitandi barbarorum, non magna eorum strages est edita. [*Dio, ut supr.*]

Præsporum oppugnationem Antonius iterum aggressus, hostibus damni nihil admodum intulit: præsidio quod intus erat magna vi eum repellente, & hostibus qui foris erant congrediendi facultatem non dantibus. [*Id. ibid.*] Quum Parthi vero obsessis succurrentes multa contumeliose Romanis minarentur; nolens Antonius quiescendo de animositate suorum quicquam deterere, assumptis decem legionibus & tribus prætoriis cohortibus omnique equitatu, frumentatum profectus est: ratus fore ut hostis ipsum invaderet, atque ita confligendi daretur occasio. [*Plutarch.*]

Progressus iter diei, ut vidit Parthos sibi circumfundi, conantes reditum intercludere; jussit canere signa, dissolutis tentoriis, quasi non pugnæ se parans sed itineri. Atque ita ducebat præter barbarorum lunatam aciem, jussis equitibus, quamprimum perveniret agmen ut legiones possent hostem aggredi, in adversos procurrere. Parthi vero mirabantur optime instructam Romanorum aciem, spectando militem prætereuntem servatis ordinibus, & tacite pila quatientem. Postquam autem signo dato & clamore sublato irruerunt equites, restiterunt illi nonnihil; quamvis mox ita insinuarunt se Romani ut usum sagittarum eis ademerint: tum demum, succurrentibus etiam legionariis cum clamore ac scutorum strepitu, & equi Parthorum sunt perterriti & ipsi priusquam ad manus venirent terga verterunt. Antonius, debellaturum se sperans, aut certe maximam belli partem confecturum eo prælio, vehementer imminebat fugientibus. Ubi vero pedites per stadia 50. equites per triplum ejus spatii persecuti sunt, consideratis cæsis & captivis hostibus, invenerunt captos 30. cæsos tantum 80. moxque conciderunt eis animi, durum esse reputantibus, si victores tam paucos occiderent, victi vero amitterent tam multos quam desideraverant apud plaustra. Insequenti die in castra revertentibus occurrerunt in via pauci primum hostes, deinde plures, denique cuncti, tanquam non ante fusi & recentes: qui lacessebant eos & irrumpebant undique; ita ut se ægre & laboriose in castra sua se receperint. [*Idem.*]

Absente Antonio, Medi ad Praaspa vallum aggressi, propugnatores terruerunt. Ob quod indignatus Antonius, decumavit eos qui locum deseruerant, & decimum quemque affecit supplicio; reliquos autem hordeo pavit, pro tritico. [*Id.*]

Frumentatores ab Antonio emissi, initio quidem, quum cibaria ex vicinia Romani haberent, commeatibus parandis facile sufficiebant. Postquam autem, propinquis omnibus absumptis, milites frumentatum longius abire opus habuerunt, eveniebat ut si pauci emitterentur, non modo nihil apportarent sed ipsi quoque perirent; sin multi, oppugnatoribus nudabantur Praaspa, ac barbaris erumpentibus, multi milites, multæ machinæ Romanorum perdebantur. Unde factum est ut Antoniani, quum viderentur alios in obsidione habere, ea paterentur quæ obsessis usu venire solent. Nam & oppidani diligenter tempus eruptionibus idoneum observabant, & qui foris erant Romanos in castris manentes, quoties copias suas dividebant, subitis incursibus & abscessu festinato graviter vexabant; frumentatoribus vero ad pagos exeuntibus molestiam nullam exhibebant, palantes ac redeuntes ad suos inexspectati aggrediebantur. [*Dio, lib.* 49. *pag.* 408.]

3969 Sextus Pompeius in Lesbo audiens Antonium in Media cum Medis Parthisque bellum gerere, illi reverso in fidem se committere, interim vero in ea insula hyemare statuit: Lesbiis eum propter patris memoriam libentissime & recipientibus & detinentibus. [*Id. ibid. pag.* 402. [*Appian. lib.* 5. *pag.* 747.]

Præsporum obsidionem producente Antonio, bellum permolestum utrique parti fuit. Nam neque Antonius sine vulneribus & cædibus suorum frumentari poterat: & Phraates gnarus Parthos quidvis potius laturos quam in castris & in alieno solo hyemem, verebatur ne, si Romani perdurarent in armis, destitueretur à suis, aëre mutato post autumnale æquinoctium. [*Plutarch.*] Timebat quoque ne, si diutius obsidio continuaretur, Antonius vel per se, vel auxilio etiam aliquo auctus, urbem incommodo aliquo afficeret. Itaque subornavit, qui eum ad pacem à se petendam, spe ejus facile impetrandæ, permoverent. [*Dio, pag.* 408.]

Suos

Anno Mundi.

Anno Periodi Julianæ.

Annoante æram Christia.

Suos igitur Antonianis frumentatoribus occurrentes mitius eos tractare jussit, & de pace sermones cum eis serere: quibus persuasus Antonius, misit quendam amicum, qui signa captivosque reposceret; ne videretur contentus fuga & salute. Cui responsum est, ista ut missa faceret: pacem vero & securitatem habiturum, si discedat continuo. [*Plutarch.*] Atque ita Phraates, aurea sella sedens ac nervum arcus pulsans, postquam multis verbis in Romanos fuisset invectus, legatis ab Antonio missis pacem ea conditione promisit, ut continuo exercitum abduceret. [*Dio, pag.* 408.]

Hoc accepto responso Antonius, quamvis esset in concionibus, tum civilibus tum militaribus, facundissimus, tunc tamen præ pudore mœstitiaque in concionem non prodiit: sed vice sua Domitium Aënobarbum submisit, qui militibus hoc renunciaret & bono esse animo hortaretur. Et intra paucos dies collectis vasis abiit. [*Plutarch.*] operibus quæ ad Praasporum oppugnationem fecerat, tanquam in sociorum terra jam versans, integris relictis. Quæ omnia disjecto aggere, Medi mox incenderunt. [*Dio ut supr.*]

Quum autem redeundum esset per eandem viam campestrem & nudam arboribus, Mardus quidam assuetus Parthorum moribus, cujus fidelis opera in pugna circa machinas Romanis probata fuerat, suasit Antonio, ut secundum dextros montes duceret, neve gravem armis exercitum in locis planis ac patentibus objiceret tam multis equitibus sagittariis; id enim captasse Phraatem cum eum comitate verborum ab oppugnatione abduceret: se indicaturum viam breviorem & copiosiorem ad necessitates militum. Hæc Antonius ad consilium retulit, dissimulans se paci à Parthis datæ parum fidere: sed, laudans viæ compendium, & per vicos benè cultos transitum, fidem à Mardo postulabat. at ille vinciendum se præbebat donec exercitum in Armenia sisteret: atque ita vinctus pacatè ducebat per biduum. [*Plutarch.*]

Tertia vero die nihil minus quam de Parthis cogitante Antonio, & secure incedente pacis fiducia, conspicatus Mardus aggerem fluvii nuper dirutum, & multum aquæ diffusum per viam qua transeundum erat, intellexit à Parthis id factum ad remorandum agmen hac difficultate objecta: moxque rem commonstravit Antonio, & jussit intentum esse in adventum hostium. Ille aciem instruens inter ordines spatia disponebat, per quæ jaculatores funditoresque in hostem procurrerent, quum se Parthi aperuerunt quasi circundaturi & perturbaturi exercitum undique: sed ubi levis armatura in eos excurrit, acceptis allatisque multis vulneribus retrocesserunt, rursumque incubuerunt, donec Galli equites conglobati fecerunt in eos impetum, adeoque disjecerunt, ut illo die nihil tentarint amplius. [*Id.*]

Inde Antonius doctus quid faciendum esset, quadrato agmine iter faciebat, non tergo tantum sed & lateribus firmatis jaculatorum funditorumque præsidio; equitibus admonitis, ut hostem assultantem repellerent, repulsum vero non persequerentur longius: atque ita Parthi per quatriduum non majore illato quam accepto incommodo, segniores facti sunt, causatique hyemem, cogitarunt de abitu. [*Id.*]

Die quinto unus è ducibus Flavius Gallus, vir fortis & industrius, ab Antonio plures velites, à postremo agmine & à fronte aliquot equites impetravit, quasi egregium aliquod facinus patraturus. Hic impetu temerario in hostem multo cum discrimine irrupit, atque dum carptim laboranti subsidia mittuntur, ea quoque ut imbecilliora ab hoste cæsa sunt; donec Antonius, tota vi cum exercitu procurrens, cæteros manifesto periculo eriperet. [*Id.*]

Parthos missis undique sagittis duas legiones operuisse, scribit Florus. [*lib.* 4. *cap.* 10.] Cecidisse non pauciores tribus millibus dicit Plutarchus; relata vero in tentoria quinque sauciorum millia. In his erat & Gallus, quatuor sagittis transfixus: qui ex vulneribus postea mortuus est. Antonius misere se afflictans, saucios circumcursando consolabatur. Illi vero læti prensabant ejus dexteram, rogabantque ut seipsum curaret, nec afflictaret amplius, Imperatorem appellantes, & salvos se fore dicentes si ille bene valeat. [*Plutarch.*]

Parthos jam lassos & desperabundos hæc victoria in tantam erexit contra Romanos superbiam, ut juxta castra pernoctarent; sperantes se mox direpturos pecunias publicas & deserta tentoria. [*Id.*] Qua nocte Romanus quidam ex clade Crassiana superstes Parthico habitu castris adequitavit, & salute Latinè data, quum fidem ipso fecisset, quid immineret edocuit; jam affuturum cum omnibus copiis Regem: monuitque ne in destinato itinere pergerent, sed retro euntes sylvestria & montana loca peterent; nec sic quoque hostem fortasse defuturum prædicens. [*Florus, lib.* 4. *cap.* 10. *Vellei Paterc. lib.* 2. *cap.* 82.]

Prima luce hostium plurimi affluxerunt, aiuntque equitum fuisse non minus 40 millia: Rege cohortem quoque quæ corpus suum stipabat perpetuo, sicut ad indubitatam & certam victoriam, mittente. Ipse enim nulli interfuit pugnæ. Antonius vero sublatis ad cœlum manibus vota fecit, ut si quod numen parum æquis oculis spectasset felicitatem ejus pristinam, in ipsius caput averteret adversa omnia: cætero exercitui victoria salusque contingeret. [*Plutarc.*]

Insequenti die melius communiti Romani pergebant. Parthi eos invadentes, multum expectatione sua frustrati sunt, rati se ad rapiendum prædandumque non ad pugnandum venire: sed multis telis excepti magna alacritate Romanorum militum, rursum defessi sunt. [*Id.*]

Quum vero per clivum quendam descendentibus insidiati Parthi incumberent, & emissis sagittis in modum grandinis eos obruerent; gravis armaturæ milites, receptis in medium velitibus, in sinistro genu subsederunt, elatisque super capita scutis testudinem fecerunt: qua se suosque ab hostium sagittis, in clypeorum convexitatem lubricitate delabentibus, protexerunt.

1. *Visser. Annal. p. post.*

[*Id. cum Floro, lib. 4. cap. 10. Frontino, lib. 2. Stratagem. cap. 3. & Dione, lib. 49. pag. 409.*]

Parthi, qui nihil unquam hujusmodi viderant, putantes eos propter vulnera concidisse ac jam simul omnes posse concidi, projectis arcubus ab equis desiluerunt; & sumptis contis ad cædendum eos acinacibus nudatis propius accurrerunt. Tum Romani se rursum efferentes, signo dato phalangem explicuerunt, sublatoque clamore hostem à fronte adorti, fodiendo pilis sternendoque primos, universos in fugam verterunt. Quæ res barbaris adeo miraculo fuit, ut eorum unus vocem hanc emiserit. *Ite & bene valete, Romani: merito vos victores gentium fama loquitur; qui Parthorum tela fugistis.* [*Florus, Plutarch. & Dio, ut supr.*]

Eadem tamen certamina repetebantur quotidie: quod ut parum itineris Romani perficerent, effecit. [*Plutarch.*] Cumque quoties prima luce moverent, toties urgentibus Parthorum sagittis infestarentur; Antonius abeuntium agmen in quintam horam continuit, fuitque fidem constantiorem fecit: qua persuasione digressis inde Parthis, justum iter reliquo die sine interpellatione confecit. [*Frontin. lib. 2. Stratagem. cap. ult.*]

Fame deinde laboravit exercitus; quod frumentatio impediretur crebris præliis, & deficerent molæ: quæ magna ex parte relictæ fuerant, jumentis partim mortuis, partim ægrotos & saucios vehentibus. Fertur chœnicem Atticam tritici quinquaginta drachmis væmisse, & hordeaceos panes repensos pari argenti pondere. Versi deinde ad radices & olera, inciderunt in quandam herbam quæ manducata afferebat insaniam. Omnes enim qui eam ederant, lapides effodiebant & transmovebant, rem valde seriam se agere putantes: tandemque bilem evomendo, quia vino carebant (quod unicum huic malo erat remedium) moriebantur. [*Plutarch.*]

Fame in castris ita grassante, ad hostem perfugere cœptum est. Ac, nisi perfugas Parthi in reliquorum conspectu sagittis confecissent, videbantur omnes ad barbaros transituri. Sed Parthorum crudelitas eam defectionem inhibuit. [*Dio, pag. 409.*]

Multis suorum pereuntibus; nec Parthis abscedentibus, Antonium tradunt sæpius exclamasse, Ὦ μέλεος! mirantem illos decies mille viros, qui ductu Xenophontis multo longius iter ex Babylonia conficientes, atque cum hostibus longe pluribus dimicantes, incolumes evaserunt. [*Plutarch.*]

Parthi, quum perrumpere agmen Romanorum non valerent neque dissipare ordines, frequenter vero victi fuissent & pulsi, egerunt denuo pacate cum aquatoribus & frumentatoribus; ac nervos ostendentes arcuum suorum remissos, retro se abire dixerunt, & hunc finem facere eos consectandi: paucos Medos solum unius aut alterius dici iter sequuturos; sed nihil eos fatigaturos, tantum protecturos remotiores vicos. His dictis salutationes & benevolentiæ demonstrationem adjunxerunt. Unde perquam alacres redditi sunt Romani: atque Antonius eo nuntiato campestria potius cupivit petere, quod via montana diceretur arida esse. [*Id.*]

Quum in eo ille esset ut id exequeretur, venit quidam ex castris hostium Mithridates nomine, consobrinus Monæsis illius qui ab Antonio tres urbes dono acceperat: petiitque mitti ad se aliquem, qui aut Syriaca aut Parthica lingua posset secum colloqui. Ad quem cum Alexander Antiochenus familiaris Antonii accessisset, indicavit illi, in altis illis quos videbat collibus Parthos cum omnibus suis copiis latitare in insidiis, ut ad campestria deflectentes opprimerent: monuitque ut per montana (quæ nihil aliud molestum haberent præter aquarum inopiam unius diei) iter continuarent. Cujus consilium secutus Antonius, Mardo duce, noctu per montanam viam perrexit; jussis prius aquam secum deferre militibus: quam multi, vasis carentes, aut in galeis aut in coriis consutis portabant. [*Id.*]

Parthi, re per nuntios cognita noctu præter morem suum eos persecuti sunt: oriente vero Sole agmen extremum carpebant, fessum labore ac vigiliis; nam ea nocte stadia 240 confecerant; quamvis non expectarent hostem superventurum tam cito: quo magis eorum animi dejecti sunt. Et sitis intendebatur certamine: cogebantur enim pugnando iter facere. [*Id.*]

Interim primum agmen incidit in fluvium, frigidum quidem & limpidum, sed salsum medicatumque; qui bibentibus statim tormina ventris ciebat, & sitim accendebat. Quod quamvis Mardus præmonuerat, nihilominus repulsis obstantibus avide hauriebant. Antonius autem instans, precabatur durarent paulisper, alium enim non longe abesse fluvium potabilem; deinceps superesse viam asperam & inequitabilem, à qua omnino necesse sit hostes recedere: simulque receptui cecinit, ut saltem in umbra milites se recolligerent. (*Idem. cum Floro lib. 4. cap. 10.*)

Quum ergo figerentur tentoria, Parthis ex more discedentibus, Mithridates rediit: occurrenteque Alexandro monuit ut paulum quiete refecti universi consurgerent, & propere transirent fluvium; quod is esset persequendi terminus. Traditaque sunt ei ab Antonio pocula permulta aurea & phialæ: ex quibus quantum occulere veste poterat accipiens ille discessit. (*Plutarch.*)

Reliquum iter ejus diei nemine infestante peractum est. Sed noctem sequentem ipsi sibi reddiderunt gravissimam & periculosissimam. Nam quibus erat aurum argentumve occidebantur spoliabanturque, & sarcinæ jumentorum pecunias ferentium direptæ sunt; postremo supellectilem Antonii, pocula mensasque pretiosas conciderunt & inter se partiti sunt. Itaque exorto magno tumultu ac trepidatione in exercitu (putabant enim hostes invasisse sarcinas & diripere) Antonius accitum libertum suum coëgit jurare, confossurum se illum quamprimum juberet, & caput ablaturum; ut nec vivus veniret in potestatem hostium, nec agnosceretur mortuus. (*id. cum Floro, ut supr. & Sexto Rufo, in Breviario.*)

Anno Periodi Julianæ. Anno ante æram Christian.

Amicis collachrymantibus, Mardus jubebat Antonium bono esse animo; quòd sentiret in propinquo esse fluvium: simulque alii nuntiarunt tumultum natum ex ipsorum avaritia mutuisque injuriis. Quamobrem volens turbatam & dispersam multitudinem componere, castrametandi signum dedit. Et jam dilucebat, & exercitus sedatior incipiebat redire in suos ordines, quum extremum agmen sensit sagittas hostium, & levis armatura pugnæ signum accepit: scutati verò similiter ut antè conglobati, testudine sustinebant sagittas non audentium congredi. Dumque ita paulatim gradum promovent, ubi à primis conspectus est fluvius, equitatu hostibus opposito, Antonius ante omnes trajiciebat infirmos. Et jam pugnantibus quoque timor ac labor minuebantur. Ut enim Parthi viderunt fluvium, laxatis nervis jubebant Romanos transire bono animo, prolixè laudantes eorum fortitudinem. Ita transgressi per otium, curabant corpora: deinde pergebant iter facere, non admodum fidentes Parthorum pollicitis [*Plutarch.*]

Cæsar Octavianus, rebus Siculis constitutis, Idibus Novembr. ovans ex Sicilia Romam ingressus est: ut ex Fastis triumphalibus marmoreis liquet. (*Inscript. Grut. pag.* CCXCVII. *cum Suetonio in Octav. cap.* 22. *Dione, lib.* 49 *pag.* 400 *& Oroſio, lib.* 6. *cap.* 18.) aurata quoque in rostro statua illi posita, quæ ad veram effigiem erat expressa, cum hoc titulo: *Ob pacem post diuturna bella terra marique redditam.* [*Appian. lib.* 5. *pag.* 746] Et ætatis 28. ille tunc agebat annum: quemodo Appiani illa accipienda sunt verba. [*ibid.*] ὡς ὁ Καῖσαρ ἐτῶν, ἐς τότε ἑπτὼ καὶ εἴκοσι.

Tribunitiam quoque potestatem in perpetuum Senatus decreto accepit: invitatus hoc honore ad Triumviratum deponendum. Qua de re privatim per Bibulum scripsit ille Antonio. [*Appian. ibid. pag.* 747. *Oroſ. lib.* 6. *c.* 18.]

Antoniani, sexto à novissimo prælio die, ad Araxem fluvium pervenerunt, qui Mediam, (Atropatenam) disterminabat ab Armenia. Hic profunditate & violentia difficilis visus est trajectu: increbuitque rumor, hostem in insidiis ibi subsidentem transeuntes aggressurum. Postquam autem tutò traducti Armeniam iniere, tanquam tum primùm ex pelago ad terram appulissent, adorabant eam; & in mutuos complexus cum lachrymis ruebant præ gaudio. Quum verò transirent per affluentem regionem, post longam inopiam explebant se affatim: indeque hydropicis & cœliacis morbis laborare cœperunt. [*Plutarch.*]

Hîc recensens suos Antonius, comperit desiderata viginti millia peditum, equitum quatuor millia: quorum plus quàm dimidium non vis hostis, sed morbus absumpsit. [*Id.*] De toto exercitu haud minùs pars quarta militum, calonum servitiique desiderata tertia est; impedimentorum vix ulla superfuit. Hanc tamen Antonius fugam suam, quia vivus exierat, victoriam vocabat. [*Vellei. Pater. lib.* 2. *ca.* 82.]

Die XXI. trecenta passuum millia fugâ ille emensus est. [*Liv. lib.* 130.] Continuatum autem est iter à Phraatis (sive Praaspis) per dies XXVII. quo temporis spatio Parthi decies & octies pugnando repulsi sunt. Quòd si adfuissent illa equitum XVI. millia, instructa more Parthorum & cum eis conflictari assueta, quæ Artavasdes Armenius ex Media abduxerat; non potuissent toties fugati Parthi instaurare prælia, Romanis eos profligantibus, illisque profligatos persequentibus. Omnes igitur irritabant Antonium ad pœnas sumendas de Armenio. Sed ille consilio usus, neque proditionem exprobravit ei, neque de honorificentia comitateque solita quicquam detraxit; quòd infirmus esset ab exercitu, & omnium rerum indigus. [*Plutarch.*]

Antonius, quum hostes ei non ampliùs graves essent, ad Cleopatram festinabat, hyemare in Armenia nolens: atque per gravem jam hyemem & perpetuas nives citatum rapiens agmen, circa octo millia hominum in via tempestatibus amisit. [*Liv. lib.* 130. *& Plutarch. in Anton.*] Et per montes Armeniæ glacie intectos iter facientes vulnera, quæ multa acceperant, maximè molestabant. Idcirco multis mortuis, multis ad bellum inutilibus redditis, Antonius, quia non ferebat hæc singula audire, interdixit ne quis tale sibi quicquam annuntiaret. Regem verò Armeniæ, quamvis ei, quòd se deseruisset, succenseret, ac ulcisci eum in animo haberet, blandiendo demeruit, ut ab eo pecuniam ac alimenta acciperet. Denique quum ulteriùs iter hyberno tempore ferre milites non possent; regem adulando ac pollicitando identidem permovit, sibi in suo regno hyemandi potestatem faceret, vere iterùm contra Parthos exercitum ducturo. [*Dio, lib.* 49. *pag.* 410.]

Tandem, vix tertia parte de sedecim legionibus reliqua, in Syriam (rediens Antiochenam; ut est apud Orosium lib. 6. cap. 19.) perfugit: ubi incredibili quadam mentis vecordia ferocior aliquanto factus est; quasi vicisset qui evaserat. [*Florus, lib.* 4 *cap.* 10.] 4679 55

Paucis deinde comitatus descendit ad mare, atque in castello inter Berytum Sidonemque posito (*Leuce come* appellato) substitit, ut Cleopatram operiretur, cujus anxius mora languebat. Itaque conjecit se statim in vinum & crapulam, inter quæ crebrò exiliens speculabatur, quoad illa in portum est delata. [*Plutarch. in Anton.*]

Tulit Cleopatra militibus magnam vim vestium & pecuniam. Sunt qui dicant, vestem Antonium ab illa sumptam, & pecuniam de suo, ut si illa dedisset, divisisse. [*Id. ibid.*] Qua de re, ita scribit Dio. Allatæ sunt ei à Cleopatra pecuniæ; ex quibus 35. drachmas (sive denarios) singulis legionariis, ac ratam aliis portionem divisit: & quum eæ pecuniæ non sufficerent, ex suis facultatibus reliquum addidit; Cleopatræ suos etiam sumptus acceptos referens. Multum

1. *Vſſer. Annal. p. poſt.*

enim ei etiam amici contulerunt pecuniæ, multum à sociis exegit. His actis, Antonius in Ægyptum abiit. (*Dio, ut supr. cap.* 410.)

Herodes, uxore ejus Mariamne assiduis precibus eum obtundente ut fratri suo Aristobulo debitum Pontificatum redderet, advocato amicorum concilio, multis verbis in socrum Alexandram invectus est, quasi clàm regno suo insidiaretur, & per Cleopatram id ageret ut ad puerum transferretur. Ne tamen pietatem erga eam, cæteraque necessitudines aspernari videretur, nunc se ejus filio Pontificatum redditurum dixit, cui Ananelus hactenus, propter ætatem immaturam, prælatus esset. Hîc Alexandra præ gaudio vix compos sui, simul etiam suspectam se dolens ambiti regni, lachrymas fudit, seseque de hujusmodi crimine purgavit: & gratiis pro filii honore actis, se in posterum regi obsequentissimam fore pollicita est. Atque ita Herodes Aristobulum adolescentem (17. annorum) vivo adhuc Ananelo successorem in Pontificatu dedit. (*Ioseph. l.* 15. *c.* 2. *&* 3.)

Sextus Pompeius, quum Antonium adversam in Media fortunam sensisse intellexisset, Caium verò Furnium, Asiæ eo tempore præfectum, parum amicè erga se affectum, in Lesbo non mansit: sed spe concepta, aut successurum se in universum Antonii defuncti imperium, aut saltem in partem ejus recipiendum, quum & ex Sicilia & aliunde multi ad eum venirent, (partim paternæ gloriæ opinione, partim victus inopia exciti) & habitum resumpsit imperatorium, & ad occupandam Asiæ continentem oppositam se accinxit; recenti exemplo Labieni, qui eam incursaverat, animo obversante. (*Appian. lib.* 5. *pag* 747. *Dio, lib.* 49. *pag.* 402.)

Antonius, quum in sociorum evasisset terram, actis Pompeii cognitis, ei, si ab armis discessisset, veniam ac amicitiam promisit. Pompeius, quum ita facturum se rescripsisset; Antonio, propter acceptam calamitatem, & quòd is statim in Ægyptum abiret, contempto, in instituto suo perrexit (*Dio, ibid.*) Ad utrumque vero viam sibi muniens, legatis ad Antonium missis, se illi amicum & socium offerebat: revera hoc tantùm agens, ut res ejus exploratas haberet. Interim ad Thraciæ Pontique dynastas alios legatos clàm mittebat, cogitans, si postulata non impetraret, per Pontum fugere in Armeniam. Ad Parthos enim legatos etiam misit, sperans ad bellum nondum confectum adversus Antonium libenter se duce usuros, Romano viro, eoque Magni filio. Simulque naves parabat, & socios navales exercebat: metum à Cæsare simulans, aut parari hæc in usum Antonii. (*Appian. ut supr.*)

Antonius, quamprimum audivit de Pompeii conatibus, ab itinere quidem suo non reflexit, Marcum verò Titium, qui quondam ad se à Sexto Pompeio desciverat, ducem adversus eum designavit: ut classe & exercitu accepto è Syria, Pompeio bellum molienti resisteret totis viribus; quòd si in fidem Antonii mallet recipi, adduceret eum honorificè. (*Id. & Dio, ibid.*)

Legati qui à Pompeio ad Parthos missi fuerant, comprehensi ab Antonianis ducibus, perducti sunt Alexandriam. Ex his ubi singula cognovit Antonius, accitis legatis ad se missis, captos illos eis ostendit. Qui excusabant hominem juvenem in extrema calamitate constitutum, metuentem ne repulsam pateretur ab illo, coactum tentare vel infestissimarum populo Romano gentium animos: quòd si compertam habuerit mentem Antonii, nihil opus fore aliis solicitationibus & artibus. Id ille credidit, ut homo minimè malitiosus, & ingenio simplex ac magnanimus. (*Appian. pag.* 749.)

Romæ instituenti ad Antonium navigare Octaviæ annuit Cæsar: non, ut plerique tradunt, quòd illi indulgeret; verùm quò contumelia affecta despectaque colorem præberet bello movendo honestum. (*Plutarch. in Anton.*) Ea Athenas veniens, ibi hyemavit. (*Appian. lib.* 5. *pag.* 750.)

Jam Medorum regi (Artavasdi) cum Parthorum rege (Phraate) & rege Armeniorum, (Artabaze sive Artavasde) simultas intercessit. Armenio enim succensebat, propter inductos sibi ab eo Romanos: Partho, quòd neque prædæ Romanorum magnam partem, neque alium ullum honorem ab eo accepisset; & regnum quoque sibi ab eo auferendum metueret. Polemone igitur (Ponti) rege legato ad Antonium misso, amicitiam ac societatem ejus expetiit: eumque accersens, copiarum suarum auxilium illi est pollicitus. Quæ legatio Antonio admodum grata fuit. Nam quæ una res ad debellandos Parthos videbatur ei defuisse, quòd minùs ab equitatu & sagittariis firmus venisset, eum accedere sibi putabat, danti magis quàm accipienti beneficium. Indeque magna inflatus spe, paravit iterum per Armeniam pergere, conventoque ad Araxem amnem Medo, tum bellum movere. (*Plutarch. in Anton. Dio, lib.* 49. *pag.* 411.)

Ad Octaviam Athenis commorantem litteras Antonius dedit, quibus mandavit ibi ut maneret; susceptam expeditionem ipsi significans. Illa quamquam id ægrè tulit & odorata est pretextum, quæsivit per litteras tamen quo mitti vellet quæ attulerat ei. Attulerat autem multam vestem militarem, magnum numerum jumentorum, pecuniæ, & munerum ducibus amicisque ejus; insuper duo millia delectorum militum in cohortes prætorias insignibus armis exornatorum. Hæc Niger quidam Antonii amicus ab Octavia missus exposuit ei: meritis & convenientibus additis laudibus. Ejusque & alia dona & milites, quos in hunc ea finem à fratre suo petierat, accepit Antonius. (*Ibid.*)

Cleopatra, verita ne à se Octavia abstraheret Antonium, eum se deperire simulabat; corpore fœmineis artibus ita tabefacto, ac si illo orbata non ductura ultrà fuisset spiritum. Quibus victus Antonius, omissa profectione ad Medum (quamquam nuntiarentur res Parthorum

agitari

agitari seditione) Alexandriam regressus est. (*Plutarch.*) atque deinde magis adhuc amori & impostiuræ Cleopatræ servivit. (*Dio, pag.* 411.)

Artavasdem Armeniæ regem Antonius in Ægyptum, tanquam amicum, evocavit; ut ibi sine labore comprehensum occideret. Quum autem is, dolum suspicatus, non venisset; rationes eum aliter decipiendi iniit: neque enim iram contra eum palàm ferebat, ne eum ad bellum excitaret. (*Dio, ibid.*)

C. Furnius Asiæ præfectus (quem magnæ virum authoritatis, atque inter Romanos eloquentissimum fuisse, in Plutarchi *Antonio* & Hieronymi Chronico legimus) Pompeium pacatè venientem, excepit; nec ad arcendum validus, nec compertam habens Antonii sententiam. Ubi verò vidit exerceri ejus milites, delectum habuit ex provincialibus: accivitque Aënobarbum ducem vicini exercitus, Amynta quoque properè vocato in auxilium. Qui ubi celerite convenerunt, Pompeius querebatur haberi se pro hoste, quum missis legatis responsum expectaret ab Antonio. Nihilominus volebat capere Aënobarbum, prodente ejus familiari Curio, sperans in eo magnum momentum, si incideret permutatio. Sed proditione detecta, Curius in Romanorum consistorio coargutus dedit supplicium: Pompeius verò Theodorum libertum, solum ejus consilii conscium, quasi id effutisset, interfecit. (*Appian. lib.* 5. *pag.* 749.)

Desperans Pompeius à se falli posse Furnium, Lampsacum per proditionem occupavit; ubi habitabant multi nominis Italici, in eam coloniam deducti à C. Cæsare: moxque magnis stipendiis ad militiam pelliciebat Italos. Jamque ducentos equites & tres legiones habebat, quum Cyzicum terra marique aggressus, utrinque repulsus est: erat enim ibi quædam non magna manus Antonianorum militum, gladiatores qui ibi Antonio alebantur custodientium. Reversus igitur in Achæorum portum, frumentabatur. (*Id. ibid.*)

Quum Furnius abstinens à pugna, semper ei castra admoveret cum multis equitibus, nec frumentari sinens nec urbes occupare; Pompeius castra eius à fronte adortus est, circumm issis clàm qui à tergo idem facerent: quamobrem Furnius in eum versus, captis à tergo castris ejectus est. Fugientes per Scamandrios campos Pompeius multos occidit: madebat enim campus ab imbribus. Qui evaserunt, receperunt se in tutum, impares instaurando prælio: quumque supplementum acciperent è Mysia, Propontide, cæterisque locis: egeni homines exhausti exactionibus libenter mercede militabant Pompeio, celebri propter partam ad Achæorum portum victoriam. (*Ibid. pag.* 750.)

Quum egeret equitatu Pompeius, ac proinde malè mulctaretur in pabulationibus; audivit alam equitum Italicorum ad Antonium iter facere, missam ab Octavia hyemante Athenis: moxque misit qui auro eos corrumperent. Hos præses ab Antonio Macedoniæ præfectus comprehendit, & aurum distribuit militibus. (*Ibid.*)

Pompeius occupatis Niceæ Nicomediaque, pecunias luculentè colligebat, magnis per omnia & insperatis successibus. (*Ibid.*)

Furnio non longè ab eo castro habenti, primæ è Sicilia vere ineunte venere naves 70. quæ solæ ex Antonii classe Cæsari contra Pompeium commodatæ superfuerant: finito enim bello Siculo, Cæsar eas dimisit. Venit & è Syria Titius cum aliis 120. navibus, atque copioso exercitu: & omnes Proconnesum appulerunt. (*Ibid.*)

Territus igitur Pompeius, qui adhuc paratus satis non erat, ea loca petiit ubi maximè effugere posset. Verùm Nicomediæ deprehensus, pacem per legatos petiit: spem ejus impetrandæ in beneficio, quo Titium ipse quondam affecerat, positam habens. Sed Titius pacem se ei, nisi navibus & copiis omnibus sibi traditis, concessurum negavit. (*Dio, pag.* 402. 403.)

Pompeius igitur, desperata à mari salute, apparatu graviori in naves conjecto, eas incendit: remigesque armavit, ut in terra majori usui futuros cum cæteris. (*Ib. ibid. pag.* 402. *Appian. pag.* 750.)

Herodes, veritus ne socrus Alexandra nimio rerum novandarum studio teneretur, jussit eam continere se intra regiam, & nihil pro potestate agere: atque ita observabatur ea assiduè ut nihil, ne eorum quidem quæ ad quotidianam vivendi rationem attinent, eum lateret. Quam servitutem quum ferre tilla indignissimè, misit ad Cleopatram litteras; præsentem rerum suarum statum deplorans, & ut opem aliquam sibi afferret rogans. Iubente verò Cleopatra, ut una cum Aristobulo filio clàm in Ægyptum ad se confugeret, paratis duabus sandapilis, quasi mortuis efferendis, in eas se & filium inclusit: jussis famulis conscius, ut ea noctu effertent, & ad paratum navigium, quod eos in Ægyptum deveheret, deportarent. Hæc apud Sabbationem amicum mulieris Æsopus servus effutivit; putans eum non insciun ejus consilii. Quo cognito Sabbation, qui hactenus inimicus Herodis erat, suspectus quasi socius insidiarum quibus Antipater veneno sublatus est, arripuit occasionem conciliandæ sibi per hoc indicium regiæ benevolentiæ. Rex verò passus Alexandram tentare negotium, in ipsa fuga deprehensam retraxit. Veniam tamen erroris dedit, non ausus ei mali quicquam facere. Verebatur enim non cessaturam Cleopatram, odii tali ansa præbita: quare simulata magnanimitate, volebat per clementiam videri indulgentior. (*Joseph. lib.* 15. *cap.* 3.)

Cassius Parmensis, Nasidius, Saturnius, Thermus, Antistius, aliique Sexti Pompeii honorati amici, & charissimus ei Fannius, & ipse Libo socer, ut viderunt eum ne post adventum quidem Titii, cui Antonius ipsum commiserat, desinere cum potentiore bellum gerere; desperarunt de eo, pactique sibi ipsis fidem, transierunt ad Antonium. (*Appian. l.* 5. *pag.* 750. 751.)

Pompeius ab amicis destitutus, secessit in mediterranea Bithyniæ; petens, ut ferebatur, Armeniam. Eum castris noctu egressum clàm persequebantur Furnius & Titius, & Amyntas cum eis: peractoque magna contentione itinere circa vesperam assecuti, singuli castrametati sunt circa tumulum quendam absque fossa valloque, ut sero diei fessique. In eo statu Pompeius noctu immissis cetratorum tribus millibus, eos invasit cubantes aut prosilientes è cubiculis, qui omnino nudi fugerunt turpiter: potuitque Pompeius, si eadem nocte totis viribus eos invasisset, aut fugatos persecutus fuisset, absolvere victoriam. Quod cum parum ille animadverteret, nihil inde lucratus est, nisi quòd perrexit mediterranea petere. (*Id. ibid. pag. 751.*)

Hostes verò conjuncti sequebantur, frumentantem impediendo; donec inopia pressus petiit colloquium Furnii, amici quondam Magni Pompeii, & dignitate præstantis, moribusque gravioris cæteris. Stans igitur in ripa interlabentis fluvii, ejus fidei commissurum se dixit, ut deduceretur ad Antonium. Quo respondente, non sibi, sed Titio ab Antonio commissum hoc fuisse negotium: Titii fidem Pompeius habens suspectam iterum se Furnio dedebat, rogans ut acciperetur. Id quum non impetraret, petebat ut saltem ab Amynta acciperetur: illo verò negante Amyntam facturum id quod conjunctum sit cum Antonianorum mandatorum executoris injuria, solutum est colloquium. (*Id. ibid. pag. 751. 752.*)

Furniani putabant fore ut Pompeius inopia coactus sequenti die se Titio dederet. At ille noctu incensis ex castrensi more ignibus, & tubicinibus per signa vigiliarum noctem distinguentibus, clàm cum expeditis castris se subduxit, ne ipsis quidem prænonitis, quonam ituri essent. Cogitabat autem reverti ad mare, & Titii classem incendere: quod fortasse perpetrasset, ni Scaurus transfugiens, abitum ejus & quam viam ingressus sit indicasset, quamvis ignarus propositi. Tum Amyntas cum 500. equitibus eum persecutus est carentem equitatu: ad quem appropinquantem Pompeiani transierunt, pars occulta fuga, pars propalam. Pompeius penè desolatus, & suos jam metuens, Amyntæ fine conditionibus se dedidit, qui Titii conditiones respuerat. (*Id ibid. pag. 752.*)

Midaii, quod opidum Phrygiæ est, deprehensum circundatumque Pompeium à Titio & Furnio captum fuisse scribit Dio, (*pag. 403.*) Exercitum ejus à Titio adactum ut Antonio sacramentum diceret, Appianus. (*pag. 753.*)

Antonius certior hac de re factus confestim per litteras Pompeium mandavit interfici: paulo verò post pœnitentia ductus, salute eum donari jussit. Atqui cùm priorem tabellarium posterior prævenisset, Titius acceptis deinceps etiam scriptis de mortis supplicio litteris, ac vel scriptas eas reipsa posteriùs esse ratus, vel cognita quidem rei veritate fidem habere nolens, ordinem litterarum, ut sibi redditę erant, non sensum, secutus est. (*Dio, pag. 403.*)

Sunt qui dicant, Pompeii mortem mandasse, non Antonium, sed Plancum; qui Syriæ præses solitus sit in majoris momenti litteris nomen adscribere Antonii, & uti annulo ipsius signatorio: sive sciente Antonio, (scribere tamen nolente, vel propter Pompeii nomen, vel propter Cleopatram faventem ei ob patris Magni memoriam) sive per seipsum, caventem ne Pompeius præberet aliquam occasionem dissidii Cæsari & Antonio, neve Cleopatra favorem in Pompeium transferret. (*Appian. lib. 5. pag. 753.*)

Atque ita Mileti Sextus Pompeius est interfectus. (*Id. ibid. Strabo, l. pag. 141.*) L. Cornificio & Sexto alio quodam Pompeio Consulibus. (*Dio, l. 49. pag. 403.* de quo, in libri Liviani 132. epitome, ita legimus. *Sex. Pompeius, cùm in fidem M. Antonii veniret, bellum adversus eum in Asia moliens à legatis ejus oppressus est.* Et in Orosio, lib. 6. cap. 19. *Pompeius fugiens, à Titio & Furnio Antonianis ducibus sæpe terrestri navalique bello victus & captus, ac post paululum interfectus est.* Et apud Velleium Paterculum, lib. 2. cap. 87. *Sextum Pompeium Antonius, cùm dignitatis quoque servandæ dedisset fidem, etiam spiritu privavit.* Et in capite 79 pleniùs. *Pompeius Asiam fuga petivit: jussuque M. Antonii, cujus opem petierat, dum inter ducem & supplicem tumultuatur, & nunc dignitatem retinet nunc vitam precatur, à Titio jugulatus est: cui in tantum duravit hoc facinore contractum odium, ut mox, ludos in theatro Pompeii faciens, exsecratione populi spectaculo quod præbebat pelleretur.*

Cæsar Octavianus, mortis Sexti Pompeii causa, ludos equestres exhibuit; Antonioque currum ante rostra & statuas in templo Concordiæ posuit: potestatemque dedit ibi cum conjuge & liberis convivandi, sicut antè sibi decretum fuerat. Nam adhuc fingebat se esse ejus amicum: eumque de Parthica clade consolatus est, invidiamque adversus se, victoriæ Siculæ & honorum ob eam decretorum nomine obortam exposuit. (*Dio, l. 49. pag 403.*)

3970 In festo Tabernaculorum novus Pontifex Aristobulus, adolescens 17. ætatis annum jam egressus, sacris juxta legem operaturus ornatu pontificali ad altare accessit, ceremoniasque decenter peregit. Cujus eximia forma & statura quàm pro ætate procerior, tota facie generis dignitatem præferens, convertit in se multitudinis oculos simul & studia, reputantis secum etiam avi Aristobuli memoria digna faciniora. Victi igitur affectu paulatim se aperiebant, confusi nimio gaudio, nec continentes faustas voces ac comprecationes, licentiùs, quàm sub tali rege decebat, proferentes debitam familiæ beneficiorum tum memoriam tum gratiam. (*Ioseph. l. 15. cap. 3.*)

Peracta festivitate dum apud matrem Alexandram excipitur convivio, rex Herodes comitate pertracto in opportunum locum adolescente, ostendebat se paratum in ejus gratiam

juveniliter

Anno Mundi.

Anno Periodi Julianæ.

Anno ante æram Christi.

juveniliter colludere. Cumque loci ejus natura esset æstuosior, cito defessi relicto lusu magnis piscinis, quæ ibi circa aulam erant, imminentes frigus captabant meridiano tempore. Ac primum spectabant natantes quosdam è sociis & famulis: deinde postquam provocante Herode adolescens quoque eis se miscuit, hi quibus hoc datum erat negotium deprimentes eum natantem, & quasi per lusum ac petulantiam mergentes, non prius destiterunt quam aquis præfocaretur. Atque hic fuit Aristobuli exitus, anno ætatis 18, Pontificatus primo, qui mox ad Ananelum rediit. [*Id. ibid.*]

Hic casus ubi mulieribus renunciatus est, versa repente rerum facie lamentatio exoritur supra cadaver juvenis & luctus inconsolabilis: totamque urbem rumore sparso mœror occupat, nulla non domo calamitatem deflente tanquam propriam. Herodes vero modis omnibus curabat fidem facere, se insciо casum hunc contigisse; non luctum solum fingens, sed & lachrymas & mœstitiam veræ simillimam. Et quo majus miseris mulieribus afferret solatium, magnificentissimo funeris apparatu cadaver extulit: nihil sibi ad summam liberalitatem faciens reliquum, tam in exornando conditorio, quam in congerendis eo aromatibus & aliis rebus pretiosissimis. [*Ibid.*]

Mater Alexandra, etsi sæpe ad inferendam manum sibi pronior, cum eam dolus non falleret, impetum tamen hunc animi repressit, nullam suspicionem præ se ferens quod data opera filium necatum sensisset; donec aliquando se offerret ultionis facultas. [*Ibid.*]

Antonius quærens rationem, quâ minimo labore regem Armeniæ Artavasdem ulcisci posset, misso ad eum Q. Dellio, filiam ejus filio suo Alexandro (ex Cleopatra suscepto) matrimonio conjungendam, multis pollicitationibus interpositis, poposcit. Postremo repente sub initium veris Nicopolim Pompeij (in minore Armenia) venit: eoque eum accersivit, quasi opera & consilio ejus in bello Parthico esset usurus. Sed Artavasdes, insidias suspicatus, non venit. [*Dio, lib. 49. pag. 415.*] 4680 34

Alexandra, continuo ob amissum filium luctu ad vindictæ desiderium accensa, per litteras insidias Herodis Cleopatræ indicavit, simulque filii sui miserabilem interitum. Ita vero jamdudum adjuvandi eam cupida, & tum etiam miserata se mulieris infortunium, non secus quam proprium curavit negotium: nec unquam destitit incitare Antonium ad ulciscendam necem juvenis; indignum facinus dictitans, Herodem ope ejus alieni juris regno potitum, in legitimam regum stirpem tam insolenter debacchari. Quibus permotus Antonius, postquam *Laodiceam* (in Syria) pervenit, accersivit ad se Herodem dicturum causam de objecto necis Aristobuli crimine. [*Joseph. lib. 15 cap. 4.*]

Herodes, commissa regni cura Josepho patruo, clam ei mandavit, ut si in ipsum Antonius gravius aliquid statuisset, confestim Mariamnem interficeret: sic se affectum erga uxorem fuisse dicens: ut etiamsi post ipsius mortem aliquem potiri contingeret illius pulchritudine, ad suam id injuriam pertinere existimaret. [*Id. ibid.*]

Ad Antonium deinde veniens Herodes, muneribus eum placavit quæ in hoc Hierosolymis attulerat, & crebris colloquiis indignationem ejus leniit; ut minus post hac ponderis apud eum haberet Cleopatræ instigatio. Negabat enim Antonius oportere regem facti sui rationem reddere, alioqui ne regem quidem futurum: sed dato illi semel honore, etiam liberam potestatem permittendam esse. idque ipsum etiam Cleopatræ aiebat conducibile, si non multum se misceret alienis imperiis. [*Ibid.*]

Josephus creditum sibi regimen administrans, & sæpissime Mariammen conveniens, partim propter negotia partim honoris causa, dum crebra mentio fit conjugalis amoris quo eam Herodes prosequeretur; irridentibus hanc ejus asseverationem mulieribus, præsertim Alexandra, ille nimio studio approbandi eis affectum regis eo provectus est, ut mandatum sibi datum proderet: ratus id certissimum amoris argumentum, quod neque sine ea vivere sustineret, neque vel morte ipsa ab ea disjungi. Quæ Josephi verba mulieres non tam indubitatum Herodis amoris signum interpretatæ sunt, quam exhorruerunt tyrannicum illius animum, si vel mortuus sæviret in earum capita [*ibid.*]

Interea per civitatem rumor ab inimicis regis sparsus est, necatum eum ab Antonio: qui cum reliquam regiam turbavit, tum mulieres maxime. Alexandra vero etiam Josephum hortata est, ut assumens eas ad signa legionis Romanæ confugeret, quæ tum ad regni custodiam circa urbem erat sub tribuno Julio. Sic enim primum si quid turbarum in aulam incideret, ipsas in tuto fore propter Romanorum benevolentiam: deinde sperandum esse consecuturam quidvis Mariammen, si in Antonii conspectum venerit, atque etiam regnum recepturam, & quicquid debetur regio generi. [*ibid.*]

Tenente adhuc ea consultatione, litteræ ab Herode supervenerunt rumori contrariæ, honorem quo se dignaretur Antonius significantes, ad consessum adhibens & ad quotidiana convivia; idque non cessante à criminationibus Cleopatra: quæ capta ejus regionis cupidine, quo regnum id sibi usurparet, omnibus modis quærebat illum perdere. Sed quia justum se præberet Antonius, nihil posthac expectandum gravius, venturumque brevi constabilito tam regno quam amicitia. nec relictam Cleopatræ cupiditati ullam spem, quando Antonius pro ejus postulatis Cœlesyriam ei concessisset, hac conditione, ne posthac Judæam peteret, & ut molesta esse desineret. [*ibid.*]

His litteris redditis, voluntas confugiendi ad Romanos evanuit. Non tamen latuit id consi-

lium

lium; sed quamprimum deducto aliquantisper Antonio contra Parthos eunte (id enim ille præ se ferebat) Herodes in Judæam reversus est, statim soror Salome & ejus mater indicaverunt quid Alexandra cum suis voluerit. Nec hoc contenta Salome, etiam maritum suum Josephum criminata est, Mariammes consuetudinem objiciens. Hoc autem fecit propter simultatem veterem quod regina elati animi fœmina inter muliebres contentiones exprobraret ei obscuritatem generis. [*Ibid.*]

Quum de servata pudicitia Herodi juramento fidem Mariamme faceret, & suum vicissim amorem Herodes commemoraret; negante illa amantis esse mandare, si quid humanitus accidat, uxorem innoxiam addi fati comitem: non aliter secretum hoc eam scire potuisse Rex existimans, nisi à Josepho fuisset constuprata; parum abfuit quin illam interficeret. Sed amore victus, licet ægre, cohibuit se tamen. Veruntamen Josephum ne in conspectum quidem admissum jussit interimi; & Alexandram, ut malorum omnium causam, vinctam conjecit in custodiam. [*Ibid.*]

Interea turbabantur res Syriæ, Cleopatra non desinente in omnes incitare Antonium: quem hortabatur ut auferens cuique suam dynastiam ipsi contribueret; flagitans etiam ab eo Judæam simul & Arabiam sibi dari, ademptas suis regibus, Herodi & Malcho; cujus utriusque illa interitum moliebatur. Sed tantos reges in importunæ mulieris gratiam occidere quidem Antonius injustum esse duxit: verum inter amicos ultra non habuit; & partes de utriusque regione ablatas Cleopatræ largitus est. Ad hæc urbes, quotquot sunt intra fluvium Eleutherum usque Ægyptum, ei donavit; præter Tyrum & Sidonem, quas jam inde à majorum ætate sciebat liberas: quamvis & has quoque illa multis precibus impetrare conata fuerat. [*Ibid. cum lib.* 1. *Belli, cap.* 13. *& lib.* 7. κεφ. λϛ.]

Ita Cleopatra, Antonii munere, Cyrene, Ciliciæ parte magna, Judææ regione ea quæ balsamum gignit, Arabia Nabatæa quæ Malchi fuerat (ditionis videlicet Malchi regis quantum ad Oceanũ vergit) Ituræa, Phœnicia, Cœlesyria, Cypro & Cretæ parte aliqua est potita. Quæ tam vastæ Antonii donationes populum Romanum maxime offenderunt: simul & Cleopatræ turpitudo, ex qua liberos Antonius suscepisset, prius gemellos, Alexandrum & Cleopatram (hanc Lunam, illum Solem cognominatum) deinde Ptolemæum, Philadelphum cognomine. [*Plutarch. in Antonio Dio, lib.* 49. *pag.* 411. *cum Livio, lib.* 132.] Multas vero linguas caluisse Cleopatra dicitur; ita ut Æthiopibus, Troglodytis, Hebræis, Arabibus, Syris, Medis, Parthis, per semet ipsa responsa daret sine interprete: quum antecessores ejus reges ne Ægyptiam quidem percipere sustinuissent, nonnulli etiam ipsam Macedonicam dialectum dedidicissent. [*Plutarch. ibid.*]

Cleopatra in Armeniam cum exercitu profectum Antonium usque Euphratem prosecuta revertitur: obiterque adita Apamia & Damasco, Judæam invisit. [*Joseph. lib.* 15. *cap.* 5.]

Æstate tertia ab ea qua in Sicilia Lepidus à Cæsare Octaviano est dejectus, expeditionem hanc Antonius suscepit in Armeniam. [*Vellei. Patercul. lib.* 2. *cap.* 82.] defuncto jam Sexto Pompeio. [*Appian. lib.* 5. *pag.* 753.] Missoque iterum ad Armeniæ regem Q. Dellio colloquii causa; ipse interim celeriter ad Artaxata progressus est. [*Dio, lib.* 49. *pag.* 415.]

Cleopatra in Judæa ab Herode excepta, concessam sibi ab Antonio Arabiæ partem & Jerichuntini agri reditus ei locavit. Is & balsamum fert, quod unguentorum longe pretiosissimum ibi tantum provenit, & eximiarum palmularum vim maximam. [*Joseph. lib.* 15. *cap.* 5.] Quod balsamum, uni terrarum Judææ concessum, in duobus tantum hortis erat utroque regio; altero jugerum 20 non amplius, altero pauciorum. [*Plin. lib.* 12. *cap.* 25.]

Per hæc negotia contracta majore cum Herode familiaritate, de stupro eum sollicitare Cleopatra cœpit; sive lascivi intemperantia affectus ducta, sive per hoc struendis insidiis occasionem quærens: sed amorem prætexebat. Renuit vero Herodes: & de ea occidenda cum amicis consultavit. A quibus ab eo facinore ille deterritus, magnis muneribus omnibusque obsequiis pacatam Cleopatram Pelusium usque deduxit. [*Joseph. lib.* 1. *Belli, cap.* 13. *& lib.* 15. *cap.* 5.] A qua tamen, ut & ab ipso Judæorum populo, ille sibi metuens Masada castellum sibi ad refugium paravit; armis in eo repositis, quæ decem millibus virorum sufficerent. [*Id. lib.* 7. *Belli*, κεφ λβ.]

In Armenia Antonius regem Artavasdem partim sociorum opera persuadendo, partim copiis terrendo, quum illius se amicum & scriptis & actis omnino ostendisset, eo vix tandem multis pollicitationibus deceptum adduxit, ut fide data in castra ipsius veniret: ubi ab eo est comprehensus. [*Dio, lib.* 59. *pag.* 415. *cum Livio, lib.* 131. *Strabone, lib.* 11. *pag.* 524. *Vellei. Patercul. lib.* 2. *cap.* 82. *Plutarcho, in Antonio. & Orosio, lib.* 6. *cap.* 19.]

Captum regem Antonius primum absque vinculis circum castella, in quibus thesauri erant repositi, circumduxit; spe eorum sine certamine potiundi: simulans se non alia de causa captivum habere, quam ut ab Armeniis pro liberatione ac regno ejus pecuniam colligeret. Verum ea spe frustratus ille est: gazæ custodibus ei non obtemperantibus. [*Dio, ibid.*]

Qui in armis erant Armenii, pro capto rege Artavasde sive Artabaze maximum natu filiorum ejus Artaxiam regem constituerunt. [*Id. ibid. Joseph. lib.* 15. *cap.* 5.] Artavasdem vero Antonius argenteis catenis constrinxit: quasi regem turpe esset ferreis teneri vinculis. [*Dio, ibid.*] Tum argentea catena ita vinctum ad confessionem thesaurorum regiorum coëgit: expugnatoque opido, in quo conditos esse prodiderat, magnam vim auri argentique abstulit. [*Oros. lib.* 6 *cap.* 19.)

redegit

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia.

Post hæc universam Armeniam, partim vi, partim deditione, in suam potestatem Antonius redegit. (*Joseph. & Dio, ut supra.*) Nam Artaxias prælio congressus, & victus, ad Parthos concesserat [*Dio.*] Artabazem vero cum filiis suis satrapis vinctum in Ægyptum Antonius duxit, munus Cleopatræ, & quicquid pretiosum de eo regno ceperat. [*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 13. & lib. 15. Antiquit. cap. 5.*]

Romæ, III. Nonas Septembr. C. Sosius Proconsul ex Judæa triumphavit: ut ex Fastis triumphalibus marmoreis liquet. [*in Inscript. Gruteri. pag.* CCXCVII.]

3971 M. Antonius, Artavasdis regis Mediæ filia arctioris amicitiæ causa filio suo in matrimonium impetrata, relicto in Armenia exercitu, cum magna præda in Ægyptum reversus est. Ubi Alexandriam curru invectus, inter alios captivos Artavasdem sive Artabazem Armeniæ regem, cum conjuge & liberis, ante se in triumpho duxit. [*Dio, lib. 49. pag. 415.*] Quod ægerrime Romani tulerunt: ut prima patriæ suæ ornamenta, in Cleopatræ gratiam, communicarentur Ægyptiis. (*Plutarch. in Antonio.*)

Ad Cleopatram in medio populi, tribunali argento obducto, auratoque sella sedentem, Antonius Artavasdem, cum suis, aureis in vinculis abduxit. Barbari autem neque supplices ei facti sunt, neque in genua conciderunt (quanquam & minis & promissis hoc crebro juberentur) sed nomine eam suo compellaverunt: atque ideo magnos quidem habere spiritus existimati, durius autem propterea tractati sunt. (*Dio, ut supra.*)

Alexandrinis epulum Antonius præbuit; contracta in gymnasium plebe, pro tribunali argenteo solia duo aurea, sibi unum, Cleopatræ alterum, filiis vero humiliora alia posuit. Tum ad populum oratione quadam habita Cleopatram Reginam regum, ejusque filium & regni collegam Ptolemæum Cæsarionem Regem regum appellari jussit: isque Ægyptum, & Cyprum, divisione instituta alia à priore, addixit. Dicebat autem illam vere Cæsaris Dictatoris conjugem fuisse, hunc ejusdem legitimum filium; fingebatque se studio ejus Cæsaris adductum hæc facere; quo Octavianum, non natum ejus, sed adoptatum filium, in invidiam adduceret. Suis autem ex Cleopatra susceptis liberis, filiæ quidem Cleopatræ Libyam dedit Cyrenaicam; fratri ejus Alexandro Armeniam attribuit, Mediam quoque & Parthiam & reliquas trans Euphratem usque ad Indiam regiones, quum eæ subigerentur, promittens: Ptolemæo vero (Philadelpho cognominato) Phœniciam, Syriam, Ciliciam, & omnes cis Euphratem usque ad Hellespontum regiones, largitus est. [*Plutarch. in Antonio, Dio, lib. 49. pag. 415, 416.*]

Simul autem filios suos produxit Antonius, Alexandrum quidem cultu Medico, tiaram & cidarim erectam gerentem; Ptolemæum vero crepidis, chlamyde, & causia diademate redimita ornatum. Hic enim regum qui Alexandro successerunt cultus, ille Medorum erat & Armeniorum. Mox quum salutassent parentes pueri, hunc Macedones, illum Armenii stipavere. nam Cleopatra quidem & tunc & alias in publicum progrediens, stolam Isidis sacram sumebat, & novæ Isidis nomine responsa dabat populis. [*Plutarch. ibid.*] Atque ut illa Isidem se & Lunam, ita Antonius Osiridem & novum Liberum Patrem appellari se jussit; quum redimitus hederis, cothurnisque succinctus, curru velut Liber Pater vectus esset Alexandriæ. [*Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 82. Dio, lib. 50. pag. 421.*]

Antonius usque ad Araxem profectus, quasi Parthis bellum illaturus, satis habuit cum Artavasde Medorum rege societatem junxisse; cujus ratione mutua sibi auxilia, Antonius Medo contra Parthos, Medus Antonio adversus Cæsarem spoponderunt; militesque nonnullos ejus rei causa permutaverunt: & Antonius Medo parte Armeniæ recens occupatæ tradita, filiam ejus Iotapen, admodum parvulam, ut Alexandri (filii sui ex Cleopatra nati, cui regnum Armeniæ dederat; quod in libro 131. confirmat Livius) conjugem futuram, & signa militaria quæ amissa in Statiani pugna fuerant, recepit. [*Dio, lib. 49. pag. 417, 418. cum Plutarcho in Antonio.*] 4681 | 33

Pace ita cum Medo inita, Antonius Polemoni Armeniam minorem, ut legationis ab eo ad societatem hanc conciliandam susceptæ præmium, donavit: consulatumque simul & dedit L. Clauvio (vel Cluvio) quem secum habebat, & ademit. [*Dio, ut supr. pag. 411. & 418.*]

Cæsar Octavianus in Senatu & ad populum crebro Antonium accusabat, plebem in eum incendens. Contra misit ad illum recriminandum Antonius. [*Plutarch.*] Cæsar inter alia Antonio objiciebat, quod Ægyptum, sorte sibi non datam, obtineret; quod Sextum Pompeium à se ultro dimissum (sic enim ferebat) occidisset; quod Artavasde per fraudem capto inque vincula conjecto, infamiam magnam populo Romano asperfisset: manubiarum etiam partem dimidiam poscebat, ac omnium maximè Cleopatram ei liberosque ex ea susceptos & donatas his regiones exprobrabat; idque præcipuè, quod Cæsarionem Cleopatræ filium in Cæsaris familiam retulisset. [*Dio, lib. 50. pag. 419.*] Eum vero agnitum etiam à Julio Cæsare fuisse, Senatui Antonius affirmavit; idque scire C. Matium, & C. Oppium, reliquosque Cæsaris amicos; quorum C. Oppius, quasi plane defensione ac patrocinio res egeret, librum edidit, *Non esse Cæsaris filium, quem Cleopatra dicat.* [Sueton. in *Julio, cap. 52.*]

In Armenia agens Antonius, Canidium cum XVI legionibus ad mare descendere imperavit. Ipse trahens secum Cleopatram concessit Ephesum, quo classis undique cogebatur navium annumeratis onerariis octingentarum; ex quibus ducentas Cleopatra & viginti millia talentorum commeatusque per bellum toti exercitui præbuit. [*Plutarch. in Antonio.*]

Antonius Domitii & quorundam aliorum consilio præcepit Cleopatræ ut in Ægyptum navigaret,

1. *Visser. Annal. p. post.*

atque exitum ibi maneret belli. At illa novam Octaviæ opera timens futuram reconciliationem, induxit ingenti mercede Canidium, ut pro se apud Antonium ageret: demonstraretque ei, neque æquum esse summoveri bello mulierem quæ tantum conferret auxilii, neque ex usu ejus esse ut frangerentur ea re Ægyptiorum animi, qui virium navalium magnam partem efficerent. Quo illud obtinente, coactis copiis navigaverunt Samum, ubi genio indulserunt. Ut enim regibus, dynastis, tetrarchis, gentibus, & civitatibus inter Syriam, Mæotin, Armeniam, & Lauria positis indictum omnibus fuit ut mitterent deportarentque apparatum bellicum: ita erat injunctum cunctis qui ludicram artem faciebant, Samum occurrere. At quum universus pene circumcirca lamentis & gemitibus orbis creparet, una per multos dies insula tibiis & cantu personabat; ubi referta erant theatra certantibus choris. Jam ad sacrificium singulæ civitates boves mittebant, & certabant invicem conviviis & muneribus reges, ut sermonibus jactaretur: *Qui erunt in triumpho victores, quum belli tantis sumptibus celebrent apparatum?* [Id. ibid.]

Hic Athenas navigavit Antonius: ubi de integro effudit se in ludos & spectacula. [*Ibid.*] Aureum in manu baculum, ad latus acinaces, purpurea vestis ingentibus obstricta gemmis, diadema aderat, ut regina rex ipse frueretur. [*Florus, lib 4. cap. 11.*]

Mediæ rex, usus Romanorum apud se ab Antonio relictorum auxilio, Parthos & Artaxem (sive Artaxiam Armenium) contra se profectos vicit. [*Dio, lib. 49. pag. 418.*]

3972 Herodes tributa regionum Judææ & Arabiæ quas Cleopatra ab Antonio acceperat juste reddebat; parum tutum putans præbere reginæ occasionem malevolentiæ. Arabs vero, postquam eorum exactio ad Herodem spectare cœpit, aliquandiu solvebat ei 200 talenta annuatim debita: deinde malignior factus & ad dandum segnior, vix partes quasdam reddebat, ac ne eas quidem integras. [*Joseph. lib. 15. cap. 5.*]

Cæsar & Antonius mutuo se criminabantur, atque etiam vicissim se defendebant, partim per epistolas privatim datas, (inter quas illa Antonii ad Cæsarem petulantissima fuit, à Suetonio in *Octavio* cap. 69. commemorata; ubi cum Cleopatra regina, quam *uxorem* suam fuisse affirmat, *abhinc annos novem* consuetudinem habere se cœpisse dicit) partim publice; quum Cæsar ore, litteris Antonius ageret. Qua occasione alter ad alterum crebro legationes mittebat; quo & suam causam quam maxime justam esse ostenderet, & adversarii res exploraret. Interim pecuniam, quasi in alium quendam finem, contrahebant; & ad bellum sese, tanquam contra alios quosdam hostes, parabant. [*Dio, lib. 50. pag. 419.*]

Romæ novus Consul, C. Sosius (qui de Judæa triumphaverat) ipsis Kalendis Januariis multa verba in Antonii laudem & vituperationem Cæsaris in Senatu fecit; (Domitio Aenobarbo collega ejus, quia multas antea calamitates expertus esset, nihil palam novi agitante:) ac edictum contra Cæsarem, qui consulto ab Urbe tum abfuit, facturus confestim erat, nisi Nonius Balbus tribunus plebis intercessisset. [*Dio, lib. 50. pag. 419.*] 4682 32

Romam scripsit Antonius, ut quæ de regionum inter Cleopatram & liberos ejus partitione Alexandriæ egerat, ibi rata esse juberentur. Quæ tamen litteræ publice recitatæ non sunt, Domitio Sosioque Consulib. qui Antonio quam maxime favebant, etsi Cæsar flagitabat ut in vulgus omnia efferrentur, obstantibus. Quum autem in eo vicisset illorum sententia, vicissim Cæsar hoc obtinuit: nequid eorum, quæ de Artavasde Armenio scripta fuerant, publice proponeretur: quia & regem, cum quo occulte adversus Antonium consilia ipse agitarat, miserabatur; & triumphum Antonio invidebat. (*Id. lib. 49. cap. 416.*)

Cæsar convocato Senatu, præsidio militum & amicorum pugiones occulte gestantium septus, sella curuli in medio Consulum sedit; multisque & seipsum defendit, & Sosium Antoniumque accusavit: ac, quum neque alii neque Consules ipsi quicquam dicere auderent, convenire eos ad certam diem jussit, per litteras quasdam ipsis Antonii tum injurias demonstraturus. Consules neque contradicere ausi neque tacere sustinentes, clanculum ante eam diem Urbe profecti, ad Antonium se contulerunt: eosque reliquorum Senatorum multi secuti sunt. Eo cognito Cæsar, quum eos à se ultro emissos dixisset, ne propter aliquam injuriam suam ab iis desertus videretur; reliquis etiam qui vellent ad Antonium abire, ut tuto id facerent, permisit. [*Id. lib. 50. pag. 420. cum Suetonio, in Octavio, cap. 17.*]

Post discessum Consulum Cæsar, Senatu congregato, & egit & dixit quæ volebat. Quibus auditis Antonius, suorum concilio habito, multisque in utramque partem prolatis, bellum suscepit. [*Dio, pag. 420.*] & Octaviæ sorori Cæsaris, uxori suæ, repudium indici jussit. [*Id. ibid. cum Livio, lib. 132. Eutropio, lib. 7. & Orosio, lib. 6. cap. 19.*]

Quum Romam certos misisset Antonius, qui Octaviam domo sua pellerent; exisse eam memorant trahentem secum omnes Antonii liberos, præter natu maximum ex Fulvia genitum; qui cum patre tum degebat. Plorabat illa & lamentabatur, quod una ex belli causis ipsa quoque videretur. Populum vero Romanum miserebat non ita illius, ut Antonii; atque impensius eos qui Cleopatram viderant, neque forma Octaviæ neque ætatis flore præcellentem. [*Plutarch. in Anton.*]

At Cæsar celeritate & mole Antonii apparatus nuntiata, trepidavit, ne bellare illa æstate cogeretur. Pecuniæ enim inopia laborabat, & exactionibus totam hoc tempore turbabat Italiam. Unde in maximis numerabatur Antonii peccatis hæc belli procrastinatio; qua Cæsari instruendi se spatium dedit, & tumultum ob extortas pecunias ortum sedandi. [*Id. ibid.*]

Herodes rex, & aliis per Judæam turbis liberatus & Hyrcanio (quem vicum Antigoni soror

Anno Mundi | Anno Periodi Julianæ | Anno ante æram Christian

tenuerat) bello Actiaco Olympiade CLXXXVII. (quæ hâc æstate acta est) jam erumpente, delectus habendo magno apparatu expediebat auxilium Antonio. Sed ille hanc operam ei remisit, negans sibi opus esse. Verùm quia tam ex ipso quàm ex Cleopatra de Arabis injuria audierat, tributum a regina impositum solvere detrectantis; jussit in illum bellum vertere: Cleopatra etiam hoc in rem suam fore sibi persuadente. Si enim Arabem Herodes vicisset, Arabiæ, sin autem victus esset, Judææ dominam futuram se sperabat. Antonii igitur jussu reversus Herodes, domi continuit exercitum: quo mox invasit Arabiam equitatu simul & pedestribus copiis instructissimus, Diospolim petens quò occursuri erant Arabes. Ubi post acerrimum conflictum penes Judæos fuit victoria. (*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 14. & l. 15. Antiquit. cap. 6.*)

Plancus & Titius quos ex Consularibus Antonius & inter amicos habuerat & omnium secretorum suorum conscios fecerat, à Cleopatra suggillati quòd plurimùm adversati fuissent ne bello interesset, ad Cæsarem profugerunt: qui eos & libentissimè recepit, & ab iis tum omnia alia acta consiliaque Antonii didicit, tum testamento ejus quæ essent statuta, ac ubi id esset, rescivit: nam id illi obsignaverant, & in eo contenta cognoverant. (*Plutarch. in Anton. Dio, lib. 50. pag. 420.*) De Planci verò (qui Antonii primum librarius, posteaque Asiæ ac deinde Syriæ Proconsul sub eo fuerat) moribus, ejusque & Titii fuga videndus est in lib. 2. cap. 83 Velleius Paterculus.

Testamentum Antonii apud virgines Vestales erat depositum. Quod poscenti Cæsari denegaverunt illæ tradere: si accipere vellet, ipse veniret, mandaverunt. Illuc ergo profectus accepit tabulas. (*Plutarch. in Anton.*) Ac primùm ipse seorsum scripta evolvit, ac loca quædam annotavit reprehensioni patentia. Tum in Senatu, ac deinde etiam in concione, recitavit: plerisque id molestè ferentibus, rationem ut quis redderet vivus postremorum suorum judiciorum. Quod licèt injustissimum censeretur, tamen quæ testamento continebantur hujusmodi erant, ut omnem facti Cæsaris invidiam tollerent. Nam Antonius eo testamento Cæsarioni testimonium ferebat, quòd esset verè Dictatoris Cæsaris filius; suos ex Cleopatra liberos inter hæredes nuncupabat, immensisque eos muneribus donabat: & de funere statuebat, ut corpus suum, etiamsi Romæ decessisset, per forum elatum Alexandriam ad Cleopatram mitteretur.) (*Id. ibid. Sueton. in Octavio, cap. 17. Dio, lib. 50. pag. 420. 421.*)

Hæc tantam indignationem apud omnes excitarunt, ut reliqua etiam quæ vulgò jactabantur vera esse crederent: nempe Antonium, si rerum potitus foret, Romam Cleopatræ dono daturum, ac imperium in Ægyptum translaturum. Proinde vehementi ira correpti omnes, eum non inimici modò aut qui neutri parti studebant, sed ii quoque jam qui summa ei juncti fuerant amicitia, summopere culparunt: quippe testamento recitato territi, Cæsarisque suspicioni vicissim occurrentes, eadem cum aliis aiebant. (*Dio, pag. 421.*)

Multa quoque nefanda in Senatu Antonio recens transfuga Plancus objiciebat. (*Vell. Paterc. lib. 2. c. 83.*) Multa etiam, in Cleopatræ gratiam commissa, exprobrabat ei Cęsaris necessarius Calvius vel Calvisius: quorum pleraque tamen ipse ementitus fuisse putabatur. Amici verò Antonii Romæ supplices prensabant populum: unumque è suo numero Geminium in Græciam miserunt, rogatum Antonium, caveret ne abrogaretur ipsi imperium & hostis populi Romani declararetur. Qui cùm inter cœnandum à Cleopatra lacessitus, omnia recta fore dixisset si illa in Ægyptum abscessisset; reginæ furorem metuens, arrepta fuga Romam se retulit. (*Plutarch. in Anton*)

Ut satis paratus Cæsar fuit, in Cleopatram bellum est decretum: Antonio verò Consulatus, (fuerat enim in sequentem annum Consul designatus) ac reliqua etiam potestas omnis est adempta; cujus ille arbitrium mulieri permisisset. Dicebaturque Cleopatræ pharmacis & præstigiis ita dementatus fuisse Antonius, ut ne in sua quidem esset potestate. (*Id. ibid. Dio, pag. 421.*) Adeò enim hunc ea sibi mancipaverat, ut eum gymnasiarcham Alexandrinorum effecerit, ab eo regina ac domina appellata sit, milites in suo satellitio Romanos habuerit; omnesque ii suis in clypeis nomen Cleopatræ inscripserint. Ipsa cum Antonio in forum prodibat, ludos cum eo curabat, cum eo judicia obibat, cum eo equitabat: in urbibus ipsa curru vehebatur, Antonius pedester cum eunuchis eam sequebatur. Denique sibi ipsa imperium in Romanos ita sperare est ausa; ut si quid maximo jurejurando affirmaret, jus quod esset ipsa datura in Capitolio, juramentum fecerit. *Dio, pag. 421. 422.*) cupiditate muliebri optans etiam in Urbe regnare. (*Eutrop. lib. 7*) de qua, in lib. 1. Oda 37. Horatius:

——— *Capitolio*
Regina dementes ruinas
Funus & imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum, quidlibet impotens
Sperare, fortunaque dulci
Ebria.

Et Ovidius, libro 15. Metamorphos.

Romanique ducis conjux Ægyptia tæda.
Non bene fisa cadet; frustraque erit illa minata
Servitura suo Capitolia nostra Canopo.

1. *Vsser. Annal. p. post.*

Si hostis ipse Antonius fuisset appellatus; illi quoque qui cum eo erant, nisi ab eo discessissent, in hostium numero habendi fuissent: quod ne contingeret, (metuebatur enim amicorum ejus potentia) non verbo ille quidem, licèt reipsa, hostis est declaratus. Impunitas nihilominus ac laudes iis qui Antonium deseruissent proponebantur; & Cleopatræ (quam illum nunquam desertum fuisse sciebant) bellum manifestò indicebatur: sufficiebatque hoc ipsum Antonio crimen potuisse objici, quòd contra patriam, nihil à suis læsus, ipse ultrò bellum pro Ægyptia muliere suscepisset. Ac, quasi jam id ageretur, saga ipsi sumpserunt, & ad ędem Bellonæ progressi sunt: ibique Cæsar, tamquam fecialis, omnia quæ antè quàm bellum iniretur fieri Romano more consueverant jussu eorum peregit. [*Dio, pag.* 421 422.] Addiditque, bellum cum Romanis gesturos Mardionem eunuchum, & Pothinum & tonstricem Cleopatræ Iram Charmiumque (*Nairam* & *Carmionem* Cleopatræ ancillas Galenus appellat, in libro de Theriaca ad Pisonem:) à quibus maxima quæque in imperio Antonii administrarentur. [*Plutarch.*]

Hinc juventus ab utrisque magno studio ad arma convocabatur, pecuniæ conficiebantur, omnia quæ bello gerendo sunt necessaria festinatò comparabantur: fuitque ejus belli apparatus longè prioribus omnibus major, tot utrique ad bellum provinciis auxilia subministrantibus. Cæsarem Italia omnis, Gallia, Hispania, Illyricum, Africa utraque, Sardinia, Sicilia, ac reliquæ insulæ prædictis terris continentibus vicinæ, adjuvarunt. [*Dio, pag.* 422.] Fueruntque ei naves bellicæ 250. peditum 80. millia; equitum 12. Habebat verò Antonius naves bellicas non minùs 500. in quibus tum octo tum decem etiam ordinum frequentes erant superbè & ad triumphum exornatæ: peditum centum millia, equitum (ut Cæsar) millia duodecim. Reges ei parentes in auxilium erant Bochus Africæ, (regno à Romanis exutus,) Tarcondemus (sive Tarcondimotus) superioris Ciliciæ, Archelaus Cappadociæ, Philadelphus Paphlagoniæ, Mithridates Commagenæ, Adallas Thraciæ. Hi inter fuerunt bello. Ex Ponto Polemon auxilia misit, Malchus item ex Arabia, & Herodes Judæus: adhæc Amyntas Lycaonum & Galatiæ rex. Imperabatque Antonius ab Euphrate & Armenia usque ad mare Ionium & Illyricum; & à Cyrenis usque ad Æthiopiam. (*Plutarch. in Anton.*) Unde regiones Asiæ continentis Romanis parentes, Thraciæque, Græcia, Macedonia, Ægyptus, Cyrenaica cum finitimis, insulæ etiam propinquæ, regesque & principes ferè omnes, quotcunque Romani imperii Antonio tunc parentis fines attingebant, alii ipsi, alii per suos, (ut dictum est) illi opitulabantur. (*Dio, ut supr.*)

A Medorum etiam rege submissa illi sunt auxilia. (*Plutarch. ut supr.*) Quæ cùm Antonius non solùm non remisisset, sed suos etiam milites quos Medo commodaverat revocavisset; Rex ille à Parthorum rege Phraate & Armeniorum Artaxe (sive Artaxia) superatus, in eorum potestatem venit. Atque hoc modo Armenia (quam Antonius nuper acquisierat) simul cum Media amissa est. (*Dio, in fine lib.* 49.

Apparatu belli Actiaci gratificationem ipsius Cleopatræ Antonio timente, nec nisi prægustatos cibos sumente: pavorem ejus ita illa fertur eluisse. Extremis coronæ floribus veneno illitis, ipsam capiti imposuit: moxque, procedente hilaritate, invitavit Antonium ut coronas biberent. Concerpta verò in scyphum incipienti haurire, oppositа manu: *En ego sum*, inquit, *illa, chare Antoni, quam tu novâ prægustantium diligentiâ caves; adeò mihi, si possim sine te vivere, occasio aut ratio deest.* Inde eductum custodia quendam bibere jussit: qui illico expiravit. [*Plin. lib.* 21. *cap.* 3.]

Quum Arabum exercitum ad Cana in Cœlesyria rex Herodes majore ex parte in fugam vertisset: Athenio, Cleopatræ in ea regione dux, qui Herodem oderat, cum collectitia indigenarum manu Arabibus se adjungens, magnam Judæorum in locis asperis & inæqualibus (quorum peritiores erant adversarii) stragem edidit. Rex vero suos videns viribus impares, citato equo profectus est ad evocandos qui illis succurrerent: nec tamen, licèt festinus, adfuit in tempore; sed Judæorum castra ab hostibus capta sunt. [*Joseph. lib.* 15. *cap.* 6.]

3973 Ex illo tempore Herodes latrociniis cœpit agere & excursionibus in Arabas; castra in montibus ponens. Et cavebat quidem totum exercitum prælio committere: sed interim non mediocriter proficiebat, suos laboribus assuefaciens, & continuis exercitiis præparans ad abolendam tandem ignominiam. [*Id. ibid.*]

Antonius, quum ad Italiam cursum intendisset, ibi bellum inopinantibus adversariis gesturus; ubi Corcyram veniens audisset, Cæsaris naves actuarias, quæ ad speculandum præmissæ fuerant, apud montes Ceraunios stare: suspicatus eò Cæsarem cum tota classe venisse, in Peloponnesum (jam enim sub finem autumni erat) revectus, Patris hyemavit; dimissis in omnia loca militibus, ut custodirent ea, & faciliùs alimenta eis suppeterent. [*Dio, lib.* 50. *pag.* 424.]

Cæsar quoque, quum Brundusio solvisset ac Corcyram usque provectus esset, hostes apud Actium statione morantes inopinatò aggressurus; tempestate coorta afflictus, re infecta reversus est. [*Id. ibid pag.* 425.]

Dum Arabiæ fines Herodes infestat, anno regni sui (à morte Antigoni, circa mensem Sextilem anni Periodi Julianæ 4676. hîc & deinceps à Josepho numerati) *septimo*, conflato jam bello Actiaco, ineunte vere, Judæa terræ motu, quali nunquam antè, est concussa: in quo hominum oppressa sunt ruinis ędium circiter decem millia. Militaris tamen multitudo nihil

detrimenti

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christian.

detrimenti accepit, utpote sub dio agitans. Hæc clades in majus etiam aucta rumoribus, quos nuncii gentilium odiorum non ignari dabant auribus Arabum, immane quantum extulit hostium animos; quasi subversis Judæorum urbibus & extinctis hominibus, nulli jam superessent adversarii. Legatos igitur gentis, quibus afflictis pacem petituri venerant, comprehensos necaverunt: moxque magna alacritate bellum properaverunt. [*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 14. & lib. 15. Antiq. cap. 7.*]

Herodes suis ad fortiter agendum excitatis, & sacris de more peractis, exercitum properè trans Jordanem duxit: castrisque Philadelphiæ positis, de castello quodam interjacente occupando inter eum & Arabas, certamen est initum. In quo superiores facti Judæi, ad aliud prælium dejectos hostes compulerunt, ubi post diutinum conflictum in fugam versi Arabes, & à seipsis fugientibus & ab adversariis instantibus, ita sunt oppressi, ut quinque eorum millia desiderarentur. Cæteri in castris obsessi, & aquæ penuria vehementer laborantes, legatos ad Herodem miserunt: quos quum ille despiceret, & talenta 50. pro redemptione offerentibus magis instaret; ardescentes siti, catervatim exeuntes, ultrò se Judæis tradiderunt. Atque hoc modo intra quinque dies capta sunt ad quatuor millia: sexta verò die, reliqua multitudine ad pugnam desperata salute exeunte primo conflictu circiter septem millia ceciderunt. Domita igitur per hanc cladem Arabum ferocia, gentis præses ab eis declaratus, domum magna cum gloria reversus est. [*Id. ibid. & lib. 15. cap. 8. 9.*]

Hillel Babylonius, ex stirpe Davidica, Hierosolymis floruit, annis 100. ante æram excidii Templi Judaicam; ut ex Gemara Babylonica, tractat. שבת cap. 1. colligitur. Ex cujus numeroso discipulorum cœtu, Jonathan Uzzielis filius, Chaldaicæ Prophetarum paraphraseos author, clarissimus extitit. Inter Hillelem hunc & Sammaium (sive Sameam, de quo ex Josepho superiùs dictum est) orto dissidio, Pharisæi in duas partes discesserunt: de quibus Hieronymus, libro 3. Commentar. in Esai. cap. VIII 14 *Duas domus Nazarei (qui ita Christum recipiunt, ut observationes legis veteris non omittant) duas familias interpretantur Sammai & Hillel: ex quibus orti sunt Scribæ & Pharisæi.* Additque, *Sammai & Hillel* (sive duas eorum domus, quarum in Talmude toties fit mentio) *non multo priùs quàm Dominus nasceretur, ortos esse in Judæa.*

Quum Parthorum rex Phraates, victoria ab Antonio reportata insolentior redditus multa crudeliter consuleret, in exilium à populo suo pulsus est; & Tiridates quidam contra eum rex constitutus. [*Justin. lib. 42. cap. 5. Dio, lib. 51. pag. 456.*]

Medéus quidam Mysios Asianos ad deficiendum ab Antonio permovit, eorumque opera bellum Antonianis ibi fecit. *Dio, lib. 51. pag. 443.*

Antonius Actium, ubi classem constituerat, profectus, quum prope tertiam partem remigum fame absumptam invenisset, nihil motus: *Remi*, inquit, *modò salvi sint; nam remiges non deerunt, quoad Græcia homines habuerit.* [Oros. lib. 6. cap. 19.] Correptique à præfectis navium sunt ex afflictissima Græcia viatores, agasones, messores, adolescentuli: ac ne ita quidem complebantur naves, sed pleræque manebant vacuæ. [*Plutarch.*]

Asinius Pollio, quum se post Brundusinam pacem continuisset in Italia, ne ut vidisset unquam Cleopatram aut post enervatum amore Antonii animum partibus ejus se miscuisset, rogante Cæsare ut secum ad bellum proficisceretur Actiacum: *Mea*, inquit, *in Antonium majora merita sunt, illius in me beneficia notiora; itaque discrimini vestro me subtraham, & ero præda victoris.* [Vell. Paterc. lib. 2. cap. 86.]

M. Agrippa, præmissus à Cæsare, multas onerarias naves frumento atque armis graves, ab Ægypto, Syria, Asiaque ad subsidium Antonio venientes cepit. Peragratoque Peloponnensium sinu, Methonam urbem validissimo Antoniano præsidio munitam expugnavit. [*Oros. lib. 6. cap. 19.*] Ibique occiso Bogude, observans quibus locis naves onerariæ appelli commodè possent; diversis subinde locis in Græciam egressus, magnopere Antonium perturbabat. [*Dio, lib. 50. pag. 425.*]

Cæsar his animo auctus, cum 230. rostratis navibus & omnibus copiis à Brundusio, trajecto mari Ionio, in Epirum profectus est. [*Id. ibid. Liv. l. 132. Plutarch. in Anton. Oros. l. 6. cap. 19.*] Ubi pedestres copias, infra montes Ceraunios expositas, Actium mittens, ipse Corcyram a præsidio destitutam navibus occupavit: iisque in portum Dulcem (à dulci aqua ita dictum) subductis, stationem ibi fecit. Inde cum classe Actium petiit; ubi classis Antonianæ major pars stationem habebat: eoque occupato loco, in quo postea Nicopolim condidit, castra ibi posuit. (*Dio, pag. 425. 426.*)

Antonius, invehentibus prima luce hostibus, timens ne inanes propugnatoribus naves caperent; ad speciem instruxit in tabulatis remiges armatos, remos erigi & suspendi ex utroque navium latere præcepit: atque ita in faucibus portus ad Actium obversas in hostem continuit, quasi instructas remigio & paratas ad confligendū. Unde delusus Cæsar retrò abiit. (*Plutarch.*)

M. Agrippa Leucadem advectus, insulam & naves quæ in ea erant, in ore atque oculis Antonianæ classis, cepit. Patras deinde, victo navali pugna Q. Asidio; & Corinthum postea, occupavit. (*Vell. Paterc. lib. 2. cap. 84. Dio, lib. 50. pag. 427.*)

M. Titius & Statilius Taurus subitò adorti equitatum Antonii fuderunt; socium sibi Philadelphum, regem Paphlagoniæ, adsciverunt. (*Dio, ibid.*).

Cnæus Domitius vir clarissimus, qui solus Antonianarum partium nunquam Cleopatram nisi

nomine salutavit, reginæ infensus redditus, maximo & præcipiti periculo transmisit ad Cæsarem. [*Id. ibid. Vellei. Patercul. lib. 2. cap.* 84.] Febre enim jam correptus, minutum acatium conscendit, atque ad Cæsarem transiit. Quod etsi graviter tulit Antonius, tamen contra Cleopatræ sententiam omnia impedimenta ei cum amicis & servis misit. Domitius verò, tanquam pœniteret eum quòd proditio sua non esset clàm, illicò expiravit. [*Plutarch.*] Sed quia visus fuit propterea ab Antonio profugisse, quod de rebus ejus desperasset; ejus exemplum multi sunt secuti. [*Dio, pag.* 427.]

Antonius, confidentia perdita, omnes suos in suspicione habere cœpit; ex iisque cùm alios, tum Iamblichum Arabiæ cujusdam partis regem, inter tormenta occidit: quibusdamque negotium dedit, ut Q. Postumium senatorem discerperent. Territus deinde, ne Q. etiam Dellius & Amyntas Galata, quos ad conducendos stipendiarios milites in Macedoniam & Thraciam miserat, res Cæsaris præferrent; ad eos contendit, quasi auxilium illis laturus, si quid accidisset. [*Dio, ibid.*]

Interim Sosius sperans se, si L. Tauresium, qui paucis cum navibus stationem adversus Antonianos servabat, ante adventum Agrippæ (cui universa Cæsaris classis commissa erat) aggrederetur, posse rem aliquam memorandam gerere; sub auroram repentè contra eum evectus est, observata densa nebula, ne Tauresius navim ipsius prævisa multitudine fugeret. Quem primo conflictu fugatum quum insequeretur, Agrippa fortè obviam facto, non modò non assecutus est Tauresium, aut victoriæ fructum aliquem percepit, sed ipse cum Tarcondimoto aliisque multis interiit. [*Id. ibid.*]

Hoc Antonium, & quia ipse revertens equestri prælio ab excubiis Cæsaris superatus fuisset, à consilio castra castris hostium apposita habendi detraxit. Itaque iis noctu relictis, ad alteram sinus Ambracii partem discessit, ubi copiæ ejus ampliores castra habebant. Et quum jam commeatibus etiam intercluſum alimenta deficere inciperent; deliberationem proposuit, an ibi manentes prælio decertarent, an verò alió digressi bellum tempore traherent. [*Id. pag.* 427. 428.]

Canidius, qui legionibus præerat & Antonio secum ducendi Cleopatram author fuerat, mutata jam sententia, ut eam remitteret suasit: atque in Thraciam vel Macedoniam ipse profectus, terrestri pugna decerneret; quoniam terrestribus copiis maximè valeret, & illic novis Getarum regis Dicomis auxiliis uti posset. [*Plutarch. in Anton.*]

At Cleopatra prodigiis quibusdam, & propter ea exercitus mœstitia, simul cum Antonio territa classe ut bellum ibi gereretur, à viro obtinuit: ita tamen ad fugam jam tum circumspiciens, ut res suas componeret, non ubi ad victoriam conduceret, sed unde expediret fugam rebus perditis quàm facillimè. Neque enim aut furtim aut palàm fugientium more avehi illi statuerunt, ne sociis metum incuterent; sed tanquam ad navale prælium instructi, ut etiam si quis obstare vellet, vi discessum in Ægyptum sibi conficerent. [*Id. ibid. Dio, pag.* 428.]

Regem Amyntam Velleius Paterculus, [*lib. 2. cap.* 84.] eundem, simul & Dejotarum regem, ad Cæsarem desciviſſe Plutarchus narrat. Transiit quoque ad Cæsarem Q. Dellius historicus, ad quem Ode 3. libri 2. Carminum Horatii est scripta:) sive Cleopatræ veritus insidias, quas Glaucum medicum sibi enuntiasse dicebat; sive exempli sui tenax. Nam & à Dolabella ad Cassium, & à Cassio jam ante transfugerat ad Antonium: *desultor bellorum civilium* à Messala Corvino appellatus. [*M. Seneca, orat. Suasor. 1. Vell. Pater. lib. 2. cap.* 84. *Plutarch. in Anton. Dio, lib.* 50. *pag.* 433.]

Bis ante ultimum discrimen classis Antonii superata fuerat. [*Vell. Paterc. ut supr.*] Et quum illud instaret, quendam ordinum ductorem pedestrium certaminum scientem, qui complura prælia sub Antonio decertaverat, corpusque cicatricibus habebat concisum, illi tum præsenti ejulantem dixisse ferunt. *Quid, Imperator, hisce dissusus vulneribus & gladiis spem tuam profligatis in lignis reponis? Ægyptii & Phœnices in mari prælientur: nobis permitte terram; in qua assuevimus stantes occumbere, vel hostes vincere.* Ad quę nihil respondit Antonius: manu tantùm & vultu quasi excitans eum ut bono animo esset, præteriit, omni bona spe deposita. [*Plutarch.*]

Ex navibus Ægyptiis, 60. tantùm Antonius & Cleopatra conservarunt: reliquas, quòd militum numerus cladibus ac fugis diminutus fuisset, concremarunt. Deinde noctu pretiosissimas quasque res in naves comportarunt. Et quum gubernatores, remis ad pugnam contenti, vela vellent relinquere; imponere in naves & portare secum Antonius coëgit: addens faciendum, nequis hostium fuga evaderet; quum fugæ ipse suæ hoc modo provideret. [*Id. cum Dione, pag.* 428.]

Ducentæ triginta rostratæ fuere Cæsaris naves, & triginta sine rostris; triremes velocitate liburnicis pares, & octo legiones classi superpositæ, absque cohortibus quinque prætoriis. Classis Antonii CLXX. navium fuit: quantum numero cedens, tam magnitudine præcellens. *Nam decempedum* (vel graduum potiùs remigantium) *altitudine à mari aberant:* inquit Orosius, (*lib. 6. cap.* 19.) Et ante eum Florus. (*lib. 4. cap.* 11.) *Nobis quadringentæ ampliùs naves, ducentæ non minùs hostium: sed numerum magnitudo pensabat. Quippe à senis in novenos remorum ordines, ad hoc turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum & urbium specie, non sine gemitu maris & labore ventorum ferebantur: quæ quidem ipsa moles exitio fuit.* Sed his, de navium

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christi.

Antonianarum *numero*, in Commentariis suis (à Plutarcho productis) repugnat ipse Cæsar; trecentas earum à se captas fuisse commemorans. De *magnitudine* verò, ex remigum gradibus æstimanda, *in Actiaco prælio navigia senorum vel ultrà ordinum concurrisse*, refert Vegetius. [*de re militar. lib. 4. cap. 27.*] Et Cæsaris quidem naves *à triremibus in senos non amplius ordines*, Florus; Antonii autem etiam *in denos* crevisse, Strabo, una cum Plutarcho & Dione confirmat. De quibus, ad numerum Eusebianum MCCXXX. videndus Scaliger.

Quia enim propter magnitudinem navium Cæsaris Sextus Pompeius in Sicilia victus ferebatur, naves Antonius ædificaverat multo hostilibus majores; paucas quidem triremes, reliquas omnes à quaternis usque ad denos ordines remorum: turresque in iis altas extruxerat, & multitudinem in iis hominum collocaverat, qui quasi de muro pugnarent. Primores verò ex iis quos secum habebat in naves imposuit; ne, si in sua ipsorum potestate essent, novi quid tentarent: (quod Dellius & nonnulli alii ad Cæsarem perfugientes, fecerant: permultos etiam sagittarios funditoresque & armatos milites imposuit. [*Dio, lib. 50. pag. 433.*] Atque ita optimas quasque & amplissimas à triremi usque ad decem ordinum naves peditum viginti & sagittariorum duobus millibus complevit. [*Plutarch.*]

Cæsar, apparatu hostium conspecto & eorum consilio ex aliis, ac maximè Dellio, intellecto, ipse etiam se ad pugnam composuit. [*Dio, pag. 443.*] Quatuor primis diebus grandi vento fluctuans mare prælium interpellavit. Quinto die cœlo sereno & tranquillo mari concurrerunt. Antonius cum Poplicola in dextero cornu egit, in sinistro Cœlius, mediam aciem M. Octavius & M. Justeius obtinuere. Cæsar sinistro præfecit Agrippam, dextrum ipse retinuit. Ita Plutarchus. Ante eum verò Velleius Paterculus, [*lib. 2. cap 85.*] ita. *Dextrum navium Julianarum cornu M. Lurio* (vel *Lurio*) *commissum, lævum Arruntio, Agrippæ omne classici certaminis arbitrium. Cæsar, ei parti destinatus in quam à fortuna vocaretur, ubique aderat. Classis Antonii regimen Publicolæ Sosioque commissum.* De ducibus vero in terra locati exercitus, inter utrumque convenit: Taurum Cæsaris, Antonii rexisse Canidium.

Antonius actuaria navi circumvectus, & adhortatus est milites; monens ut ob navium pondus velut in solo stabiles pugnarent. Gubernatoribus quoque imperavit ut quasi in anchoris stantibus navibus, nihil se moventes incursum hostium exciperent, difficultatem loci in sinus faucibus observantes. [*Plutarch.*]

Cæsari memorant, tenebris adhuc quum egressus tabernaculo esset, in orbem circumeunti ad lustrandam classem, asellum cum asinario occurrisse. *Eutychis* homini, bestiæ *Nicon* erat nomen. Utriusque simulachrum æneum victor posuit in templo, in quod castrorum suorum locum vertit. [*Sueton. in Octavio, cap. 96. Plutarch. in Anton.*] Eidem quoque ante pugnam sacrificanti geminum jecur apparuit. [*Plin. lib. 11 cap. 37.*]

Navigio deinde Cæsar ad dextrum cornu classis Antonii vectus, quiescentes in sinus angustiis miratus est hostes: & stare eos in anchoris diu credens, naves suas sustinuit, quæ octo stadiis ab hostibus aberant. Hora autem sexta, quum vento ex alto increbrescente cunctationem molestè ferentes Antoniani milites, naviumque suarum freti amplitudine sicut inexpugnabili, sinistrum cornu moverunt. Cum quibus, ex sinu & angustiis egressis, Cæsariani demum dimicarunt. [*Plutarch.*]

Cæsaris naves, habiles in omnia quæ usus poscebat, ad impetus, & recursus flexusque capiendos, illas graves & ad omnia præpeditas, singulas plures adortæ, missibilibus simul cum rostris, ad hoc ignibus jactis oppugnaverunt. [*Florus, lib. 4. cap. 11.*] Antoniani contra, catapultis ex turribus ligneis lapides & tela emittebant, navibusque hostium proprius advectis manus ferreas injiciebant: quæ si opportune incidissent, superabant hostem; sin aberrassent, suas ipsorum naves pertundebant. Ad hunc modum prælium navale commissum est; quum utrique varias rationes ad excitandam suorum artem & alacritatem adhiberent, multas voces eorum exaudirent, qui à terra continente ipsis acclamabant. [*Dio, pag. 438, 439. cum Plutarcho.*]

Porrigente deinde ad circumdandos hostes alterum cornu Agrippa, expandere contra Poplicola suos coactus, à media acie sua est divulsus. Qua tumultuante ac cum Aruntio dimicante, communi tamen adhuc marte, Cleopatra diutius suspensa animi solicitudine, ancipitisque prælii exitus expectatione victa, signo suis dato, cum aurea puppe veloque purpureo & sexaginta navibus Ægyptiis velocissimis se in altum dedit; & secundo vento Peloponnesum petiit. Antonius, simulatque navem Cleopatræ contemplatus est vela facientem, omnium oblitus conscendit quinqueremem; & detracto insigni prætoriæ navis, Alexandro Syro & Scellio solis comitibus fugientem secutus est uxorem. [*Plutarch. cum Floro, lib. 4. cap. 11. Dione, lib. 50 pag. 439, 440 & Orosio, lib. 6. cap. 19.*] Atque ita Imperator, qui in desertores sævire debuerat, desertor exercitus sui factus est: ut dubitari posset, suone an Cleopatræ arbitrio victoriam temperaturus fuisset, qui ad ejus arbitrium direxit fugam. [*Vellei. Patercul. lib 2. cap. 85.*]

Cleopatra percipiens Antonium venire, signum sustulit ex navi. Ita ad eam delatus Antonius & acceptus navi, neque aspexit illam neque aspectus est ab illa: sed solitarius transiit in proram atque ibi tacitus cogitabunduſque consedit, ambabus manibus caput tenens. [*Plutarch.*]

Antoniani, Imperatoris fuga consternati, ac ipsi quoque de fuga cogitantes, alii vela sustulerunt, alii turres & armamenta navium in mare projecerunt; ut exoneratis navibus facilior esset fuga. Cæsariani, quibus neque vela erant, & ad nullam aliam rem nisi prælium navale se paraverant, eos qui jam fugam cepissent non insecuti, reliquos eam adhuc parantes adorti,

(jam

(jam etiam numero adversariis æquales) multis suis navibus singulas hostiles circundantes, eminus cominusque pugnam conseruerunt. [*Dio, pag.* 440.] His enim, etiam detracto capite, in longum fortissimè pugnandi duravit constantia: &, desperata victoria, in mortem dimicabatur. Cæsar, quos ferro poterat interimere mulcere cupiens, clamitansque & ostendens fugisse Antonium, quærebat pro quo & cum quo pugnarent. [*Vellei. Paterc. lib.* 2. *cap.* 85.] Tandem vero coactus, ignem ex castris afferri jussit. Neque enim aliud consilium victoriæ explicandæ habebat: quanquam potiundæ hostilis pecuniæ causa initio statuerat incendio abstinere. Ipsique Cæsariani, videntes navibus igne correptis hostes ne sibi ipsis quidem auxilio esse, ne dum adversarium lædere posse; celeriter advecti, pecuniæ studio, ignem à se immissum restinguere conati sunt: quorum permulti cum ipsis navibus à flamma correpti, & harpagonibus hostium, perierunt. [*Dio, in fin. lib.* 50.]

Quum classis Antonii diu fuisset Cæsari obluctata, atque gravissimè ab insurgentibus in proram infestata fluctibus; tandem hora decima succubuit: ut Plutarchus scribit. Atque ita milites, quum diu pro absente dimicassent duce, ægrè summissis armis, cessere victoriam: citiusque vitam veniamque Cæsar promisit, quam illis ut ea precarentur persuasum est. Fuitque in confesso, milites optimi Imperatoris, Imperatorem fugacissimi militis functum officio. [*Vellei. Paterc. lib.* 2. *cap.* 85.]

Ab hora quinta (ut ait Orosius) usque in horam septimam, incerta vincendi spe, gravissimæ utrinque cædes actæ: reliquum diei cum subsequente nocte in victoriam Cæsaris declinavit. [*Oros. lib.* 6. *cap.* 19.] In serum enim diei dimicatio est protracta, ut in navi victor pernoctaverit. [*Sueton. in Octavio, cap.* 17.]

Cæsare & Messala Corvino Consulibus debellatum apud Actium est. [*Vellei. Paterc. lib.* 2. *cap.* 84.] Septembris die secundo à quo annorum monarchiæ Cæsaris numeratio est instituta: ut in libri 51. initio notavit Dio. quos 44 fuisse, idem alibi [*libro* 56. *pag.* 590.] refert; 15 diebus demptis: quot inter 19 Sextilis diem (quo ille mortuus est) & 2 Septembris intercipiuntur; utroque excluso termino. Quo modo accipiendi sunt Suetonius, [*In Octavio, cap.* 8.] Aurelius victor & Eutropius; quum Rempublicam eum per 44 annos solum obtinuisse narrant.

Illucescente jam die, victoriam Cæsar consummavit. Ex victis XII. millia cecidisse referuntur; sex vel septem millia vulnerata sunt; è quibus mille inter curandum defecerunt. Ita Orosius. [*lib.* 6. *cap.* 19.) Plutarchus vero, ex victis non plures quam quinque millia interiisse, & 300 naves captas fuisse memorat. Reliqua classis immensa, naufragio belli facto, toto mari ferebatur: Arabumque, & Sabæorum, & mille aliarum gentium Asiæ spolia, purpuram, aurumque in ripam assiduè mota ventis maria revomebant. (*Florus, lib.* 4. *cap.* 11.)

Atque hæc celebris illa fuit naumachia Actiaca, à nobilissimis illius temporis poëtis decantata; Virgilio, libro Æneidos 8 Ovidio, Metamorphoseon libro 15 Horatio, epodo 9. ad Mœcenatem, & Propertio, libri 4 elegia 6, ubi illud memorabile est distichon.

Frangit, & attollit vires in milite causa:
Quæ nisi justa subest, excutit arma pudor.

Cui hîc respondet, quod Messala Corvinus, quum celebraretur à Cæsare, (cui hoc anno in Consulatu collega ille fuit) quod quamvis ad Philippos infensissimus ipsi Bruti causa hostis, egregiam operam tamen sibi præbuisset ad Actium, dixisse fertur. *Tu me, Cæsar, semper partium invenies meliorum & justiorum.* [Plutarch. in fine *Bruti.*]

Cæsar de præda ex hostibus capta decem naves, ab uno remorum ordine ad deciremem usque, Apollini Actio consecravit. [*Strabo, lib.* 7. *pag.* 325. *Dio, lib.* 51. *pag.* 442.]

Classis suæ partem emisit Cæsar, ut Antonium ac Cleopatram insequeretur: quæ quum consequi eum non posset, reversa est. [*Dio, ibid. pag.* 443.] Liburnicæ tamen quædam eum sunt assecutæ: quas ille repulit. Unus Eurycles Lacon, Lacharis ob latrocinii crimen securi ab Antonio percussi filius, ferox instabat; lanceam ex tabulatis navis minitabundus vibrans. Neque tamen in Antonii navem irruptionem ille dedit: sed alteram prætoriam (duæ enim erant) rostro percussam contorsit, atque impactam obliquam cepit; simulque ex aliis unam, qua exquisita supellex portabatur. [*Plutarch.*]

Ut hic abscesserit, Antonius ad prius silentium rediit, eadem componens se figura. Postquam vero tres dies transegit in prora solus, seu ira percitus seu erubescens, illam appulit ad Tæniarum. Ibi fœminæ familiares eum & Cleopatram primum ad mutua colloquia, deinde ad convivia una iecunda & ad concubitum perpulere. (*Id.*)

Jam naves onerariæ quoque non paucæ & amici aliquot ex fuga ad Antonium confluxerunt, profligatam nuntiantes classem, sed terrestres copias arbitrari se constare. Ita nuntios ille ad Canidium misit, imperans ut properè per Macedoniam reciperet se cum exercitu in Asiam. [*Idem.*]

Terrestris illius exercitus non multi fugam Antonii senserant: atque audientibus res primo visa est incredibilis, XIX legionibus peditum integrorum adhuc & XII millibus equitum relictis, fugam eum capere. Milites ejus in desiderio quoque & expectatione erant mox alicunde apparituram. Tantamque præstiterunt ei fidem, ut & fuga ejus patefacta cohæserint diebus septem, missosque ad se à Cæsare legatos repudiaverint. [*Id.*]

Diffugerant autem jam tum alii quidam primores Romani ad Antonium: auxiliarii vero in

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annum ante æram Christi.

suam quisque patriam. Verum hi contra Cæsarem nullum præterea bellum gesserunt: sed & ipsi, & omnes populi qui antè Romanis subditi fuerant, pars statim, pars post, pacis conditiones à Cæsare acceperunt. [*Dio, lib. 51. cap 443.*]

Cæsar urbibus pecunia imperata, ademptaque eis in cives ipsarum potestate, quam in conciliis populi usurpabant; regulis ac regibus omnia opida quæ ab Antonio acceperant, exceptis Amynta & Archelao, abstulit. Philopatorem Tarcondimoti (Ciliciæ principis) filium, Lycomedem in parte Cappadociæ Ponti regnum obtinentem, & Alexandrum Iamblichi fratrem qui in Arabia regnum ob accusatum ab eo Cæsarem acceperat, principatu exuit. Lycomedis ditionem Medeo, qui Mysos Asianos ad deficiendum ab Antonio permoverat, concessit. Cydoniis ac Lampæis (in Creta) libertatem dedit, præstiti sibi auxilii causa: instaurata etiam Lampæorum civitate, quæ eversa fuerat. Senatores equitesque & alios insigniores viros, qui Antonium in aliqua re adjuvissent, multos pecunia mulctavit, multos occidit, quibusdam pepercit. [*Id. ibid.*]

Inter vita donatos præcipuus fuit Sosius, qui quum bello sæpe Cæsarem petiisset, tunc fuga elapsus occultatusque, post inventus ac dimissus est: & M. Scaurus, uterinus Sexti Pompei frater, qui & ipse neci destinatus, propter Muciam matrem vitam obtinuit. Inter supplicio affectos fuit Curio, illius Curionis filius cujus Cæsar dictator opera plurimum usus fuerat: & Aquilii Flori, pater ac filius; quorum quum alter tantum, in quem sors incidisset, mori à Cæsare jussus fuisset, uterque perit. Nam & filius, priusquam sortiretur, se percussori præbuit ultrò; & pater dolore rei permotus, sibi ipsi necem intulit. [*Id. pag. 443, 444.*]

Cassius Parmensis Athenas confugit. [*Valer. Maxim. lib. 1. cap. 7.*] ille, cujus in lib. 3. epist. 4. meminit Horatius: ab Albio Tibullo poëta quærens, an illum dicat,

Scribere, quod Cassi Parmensis opuscula vincat?

& cujus *Orpheus* poëmation esse putatur, ab Achille Statio ad finem Commentariorum in librum Suetonii de claris Rhetoribus habetur editum. Ejusdem *Brutus* à Varrone, in libro 5. de lingua Latina citatur. Et hunc Cassium ejusmodi spectro Athenis nunc territum fuisse, quale Bruto ante Philippensem pugnam apparuisse est dictum, hisce verbis in loco jam notato narrat Valerius. Concubia nocte, quum sollicitudinibus & curis mente sopita in lectulo jaceret, existimavit ad se venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squalidum barba, & capillo demisso: interrogatumque quisnam esset, respondisse κακοδαίμονα. Perterritus deinde tetro visu & nomine horrendo, servos inclamavit: scitatusque est, siquidem talis habitus, aut intrantem cubiculum, aut exeuntem vidissent. Quibus affirmantibus neminem illuc accessisse, iterum quieti & somno se dedit: atque eadem animo ejus obversata est species. Itaque fugato somno, lumen introferri jussit, puerosque à se discedere vetuit. Inter hanc noctem & supplicium capitis, quo eum Cæsar affecit, paululum admodum temporis interfuisse, addit Valerius. Inter postremos enim, qui cædis Julii Cæsaris morte pœnas dederunt, fuit Parmensis iste Cassius; uti primus dederat Trebonius. [*Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 87. & Oros. lib. 6. cap. 19.*] Quod paulo post Actiacam victoriam Athenis factum, ex superiore Valerii Maximi narratione intelligimus.

Nam Athenas navigavit tum Cæsar: ac Græcis placatus, civitatibus afflictis & exutis pecunia servitiisque & jumentis, superans ex bello frumentum distribuit. [*Plutarch.*]

A Tænaro in Africam transmissurus Antonius, navem unam oneratiam magna pecuniæ vi, magni pretii etiam aureo & argenteo instrumento regio onustam selegit, donavitque amicis; jubens ut ea partirentur inter se & saluti suæ consulerent. Abnuentes flentesque humaniter ille consolatus, precatusque ut reciperent se, dimisit: scriptis ad Theophilum procuratorem suum Corinthi litteris ut securitatem expediret illis, absconderetque quoad placare Cæsarem quivissent. Hic fuit Theophilus Hipparchi pater, ejus cujus fuit authoritas apud Antonium maxima, & primus ad Cæsarem ex libertis ejus defecit, ac domicilium suum post contulit Corinthum. [*Idem.*]

Cleopatra, ut tuto in Ægyptum adnavigare posset, victoriam mentita, proras coronavit; cantionesque, victoria obtenta usurpari consuetas, tibiis concini jussit. [*Dio. lib. 51. pag. 446.*]

3974 Ita tutum in Ægyptum accessum illa nacta, multos primores, semper sibi infensos ac tum clade ejus animo auctos, occidit. Ex horum facultatibus, & donariis ex quibusque quantumvis inaccessis sacrariis sublatis, ingentem pecuniam confecit; copias comparavit, auxilia quæsivit: utque Mediæ regem ad suam societatem pertraheret, Armeniæ regi (Artavasdi sive Artabazi) caput amputatum ei misit. [*Id. ibid.*]

Opus etiam audax & grande aggressa, per isthmum qui mare rubrum dirimit ab Ægyptio, (qui etiam distinguere Asiam & Africam putatur) qua maxime ab utroque stringitur pelago & coarctabatur, ut non plus 300 stadiis pateat in latum, adorta est trajicere classem; demissisque in sinum Arabicum cum magna pecuniæ vi copiis & navibus sedes quærere remotas, servitutem & bellum refugiens. [*Plutarch. in Anton.*] Sed primas naves ita subvectas, aliasque in sinu Arabico fabricatas ad navigationem in rubrum mare, Arabes Petræi à Q. Didio Syriæ præfecto persuasi combusserunt. [*Id. ibid. cum Dione, lib. 51. pag. 447.*]

Antonius in Africam delatus, conjecit se in solitudinem cum duobus amicis palans & vagans, Græco Aristocrate rhetore, & Lucilio Romano. [*Plutarch. ibid.*] Cumque misisset quosdam ad Pinarium Scarpum & exercitum, quem is jam ante ibi conscriptum ad tuendam Ægyptum

1. *Usser. Annal. p. post.*

habebat; ille se Antonium minimè recepturum dixit, & missos ad se occîdit, nonnullosque milites id molestè ferentes necavit. [*Dio, ibid. pag.* 446.] Cujus defectione intellecta, manus sibi inferre Antonius instituit Verùm interpellatus ab amicis, Alexandriam se contulit. Quo adveniente, legiones Actiacas integras adhuc fuisse existimante, (quarum amissarum ipse Canidius nuntium paulo post attulit) Cleopatra, cœpto navigandi in mare rubrum destitit, atque ostia Nili stationibus sepsit. [*Plutarch. ut supr.*]

At Antonius relicta urbe & amicorum consuetudine, domicilium sibi in mari ad Pharum extruxit projecto in altum aggere, atque ibi extorris ab hominibus egit. Vitam ferebat se æmulari Timonis illius μισανθρώπου, quod res suæ eodem loco essent. Quippe violatum se ab amicis suis, atque ingratitudinem eorum expertum, ideo omnibus diffidere & ab omnibus abhorrere hominibus. Indeque domum illam *Timonium* appellabat. [*Id. ibid. cum Strabone, lib.* 17. *pag.* 794.]

Herodes rex ad Antonium mittens, ut Cleopatram interficeret, consulit. Hoc enim maturè perpetrato, & in illius opes eum successurum dicebat, & faciliores à Cæsare pacis conditiones impetraturum. [*Josephi. lib.* 15. *cap* 10.]

Cæsar & sui & Antoniani exercitus veteranos, nemini quicquam dans in Italiam; reliquos sparsim alio dimisit. Quum verò timeret ne illi, qui victoriæ socii à militia tum dimissi nullo dato præmio fuere, seditionem moverent; Agrippam, quasi aliam ob rem, post eos in Italiam misit. Atque ita, quasi nullo modo jam imminente ab exauctoratis amplius periculo, res Græciæ constituit: & in Asiam profectus, rebus ibi quoque constitutis, quid Antonius ageret expectavit. [*Dio, lib.* 51. *pag.* 444, 445.]

Quum populi & reguli omnes suppetias Antonio & Cleopatræ denegarent, (licet eorum complures multa ab eis accepissent beneficia;) abjectissimæ conditionis gladiatores, qui Cyzici ab Antonio ad ludorum triumphalium exhibitionem alebantur, (de quibus supra, ad annum Periodi Julianæ 4679. ex Appiano facta est mentio) pro eis fortissimè certaverunt. Ubi enim primùm quæ essent acta cognoverunt, in Ægyptum ad ferendum eis auxilium iter instituerunt: non parum incommodi Amyntæ in Galatia, filiisque Tarcondimoti in Cilicia, (qui summa antè amicitia cum Antonio & Cleopatra juncti, tunc ab iis defecerant) multa etiam Q. Didio Syriæ præfecto, qui transitu ipsos prohibebat, exhibentes. Quumque circumventi, in Ægyptum evadere non possent; ne sic quidem ullo modo, quantumvis multa Didio pollicente, ad defectionem perduci se passi sunt: sed Antonium ad se accersierunt, facilius se putantes cum eo conjunctos in Syria bellum posse gerere. Tandem quum neque veniret Antonius neque nuntium mitteret, periisse eum rati, inviti se Didio dediderunt; ea conditione, ne gladiatores posthac essent. Qui Daphnen, Antiochiæ suburbium, eis habitandum concessit, donec Cæsari res ea significaretur. [*Id. ibid. pag.* 447.]

Ad gladiatores hosce coercendos, auxilia sibi ab Herode submissa fuisse, scripsit ad Cæsarem Didius. de quo Cæsar in sermone cum Herode habito; apud Josephum, libro 1. Belli, cap. 15. Διὸ μοι χάριν Βεντίδιος, συμμαχίαν σε πεπομένος πρὸς τοὺς μονομάχους αὐτοῦ. quod in Antiquitatum libro 15. cap. 10. ita legitur expressum. ὅτι Καπίδιος χάριν, ἅπερ προσῆκέ τὰ πρὸς τοὺς μονάρχας αὐτῷ συλλαβέσθαι τὸν Ἡρώδην. ubi ut ex priore loco μονομάχους pro μονάρχας hic substitui; ita utrobique pro *Ventidio* & *Capidio*, ex Dione *Quinti Didii* nomen reponi debere, clarum est. Atque hinc rumor ille ad Antonium in Timonio suo pervenit; Judæum Herodem cum aliquot legionibus & cohortibus ad Cæsarem transfiviisse: ut in Vita illius Plutarchus refert.

Romæ permulta in honorem Cæsaris, propter victoriam navalem facta sunt decreta. Nam ei & de Cleopatra triumphus concessus est, & arcus triumphalis Brundusii, aliusque in foro Romano. ut sacrarii Julii basis captivarum navium rostris ornaretur: ludique in honorem ejus quinquennales haberentur. ut supplicationes haberentur natali ejus die, ac ea die qua victoriæ nuntius allatus fuit: utque ei in Urbem ingredienti Vestales virgines, Senatus, populusque cum conjugibus & liberis, obviam irent. Ornamenta vero Antonii partim dejecta partim deleta sunt, diesque ejus natalis nefastus judicatus: & edicto cautum, ne quis ex ea familia *Marci* prænomen ferret. [*Dio, lib.* 51. *pag.* 454.]

Cæsar Samum insulam in hyberna se recepit. [*Sueton. in Octavio, cap.* 17.] unde quum tria Myronis opera colossica, uni insistentia basi, Antonius sustulisset; Cæsar duo reposuit in basin eandem, Minervam scilicet atque Herculem. Jovem in Capitolium transtulit, sacello ei parato. [*Strabo, lib.* 14. *pag.* 637.]

Ibi quum Cæsar captivos inspiceret, productus est Metellus senex promissa coma & reliquis deformatus sordibus. Ut verò ex ordine quo inter Cæsaris captivos stabat per præconem nominatim citatus est; filius, qui inter Cæsaris duces erat, consessu prosiliit, vixque agnitum patrem cum lamento complexus est. Cohibito deinde fletu, *Tibi Cæsar*, inquit, *hic hostis fuit, ego socius: hic pœnam meruit, ego præmium. Postulo igitur ut patrem propter me serves incolumem, aut propter illum me simul interimas.* Quum omnibus mota esset miseratio, Cæsar servari Metellum permisit, quamvis sibi infensissimum; qui nullis unquam muneribus pellici potuerat ut ad eum ab Antonio deficeret. [*Appian. lib.* 4. *pag.* 613.]

Antonius, relicto tabernaculo suo marino quod Timonium nominabat, ad regiam accessit: ibique exceptus à Cleopatra, convertit civitatem ad comessationes poculaque, & se ad dona-

tiva.

Anno Mundi

Anno Periodi Julianæ.

Annoante æram Christian

tiva. [*Plutarch. in Anton.*] Cleopatræ enim & Cæsaris filium Cæsarionem inter ephebos adscripsit; suoque ex Fulvia filio Antyllo togam puram & virilem dedit. ut & Ægypti viro sibi imperante essent alacriores; & reliqui eos duces habituri, si quid Antonio & Cleopatræ accidisset, animis eo magis constarent. [*Id. ibid. Dio, lib. 51. pag. 446.*]

Hinc convivia per multos dies, comessationes & festum Alexandriæ agitabantur. Illi verò conventum istum in alium converterunt, nihilo deliciis, luxu, splendore, altero illo inferiorem; quem Συναποθανουμένων sive *Commorientium* appellarunt. Nam amici eorum qui volebant commori, nomina dabant transigebantque tempus per voluptates in cœnarum orbibus. [*Plutarch. ibid.*]

Porro Cleopatra varia genera collegit venenorum lethalium: quorum singula ut periclitaretur, obtulit rerum capitalium custodiis. Experiebatur etiam & bestias: aspiciens quum aliæ aliis admoverentur. Tractabat id quotidie, & in omnibus penè unicum aspidis morsum, citra contractionem membrorum vel gemitum, gravem soporem & torporem inducere, cum faciei molli sudore & sensuum stupore facilè elangueſcentium. [*Id. ibid.*]

Quanquam verò ita Antonius & Cleopatra se paraverint, tanquam & classe & pedestribus copiis belligeraturi: nihilo tamen minus etiam ad hoc se instruebant, ut si qua necessitas urgeret, in Hispaniam navigarent, sperantes se eam pecuniis ad defectionem pertracturos; aut ad mare rubrum concederent. [*Dio, lib. 51. pag. 446.*] Cujus *paratæ in Oceanum fugæ* Florus etiam meminit. [*lib. 4. pag. 11.*]

Quartum Consulatum Cæsar in Asia iniit. [*Sueton. in Octav. cap. 26.*] unde sextum jam Imperator appellatus, & quartum cum M. Licinio Crasso Consul, Brundusium venit. [*Oros. lib. 6. cap. 19.*] litteris ex Urbe scriptis ab Agrippa in Italiam revocatus. [*Plutarch. in Anton.*] ut militum (quos ex omni numero, confecta victoria Actiaca, Brundusium præmiserat) præmia & missionem poscentium, seditionem compesceret. [*Sueton. in Octavio, cap. 17.*] 4684 30

Tempestate in trajectu bis conflictatus est: primò inter promontoria Peloponnesi atque Ætoliæ; rursus circa montes Ceraunios. utrobique parte Liburnicarum demersa; simulque ejus in qua vehebatur fusis armamentis, & gubernaculo diffracto. [*Sueton. ibid.*]

Ita media hyeme Brundusium perveniens, ulterius non est progressus: quod eo Senatus universus (Tribunis plebis ac duobus Prætoribus ad urbem ex S. C. relictis) cum equitibus, & magna parte plebis & multis aliis, ipsi occurrisset. Ipsi quoque milites, partim metu (tam concurrentis multitudinis, quam ipsius Cæsaris; quem *vultu & aspectu Actiacas legiones exterruisse* dicit Germanicus apud Tacitum, lib. 1. Annal. cap. 42.) partim spe, nonnulli etiam accersiti, eodem confluxerunt. Quorum aliis pecuniam Cæsar dedit; aliis, qui in omnibus secum bellis fuissent, agrum etiam addidit. [*Dio, lib. 51. pag. 445.*]

Non amplius quam septem & viginti dies, donec desideria militum ordinarentur, Brundusii commoratum illum fuisse scribit Suetonius. Trigesimo quam in Italiam venerat die, in Græciam avectum fuisse narrat Dio; & propter hyemem navibus per Isthmum Peloponnesiacum translatis, tanta celeritate in Asiam advenisse, ut de ejus discessu simul redituque Antonius & Cleopatra cognoverint. [*pag. 445, 446.*]

Antonius Alexam (sive Alexandrum) Laodicenum, qui Timagenis opera Romæ ipsi innotuerat & plurimum Græcorum polluerat, ad Herodem regem misit, ut ejus transitionem ad Cæsarem impediret. Qui, prodito Antonio, apud Herodem restitit. [*Plutarch.*]

Alexandra, sperans Herodem malè mulctandum ab offenso Cæsare, solicitavit patrem Hyrcanum ne afflictorem suæ familiæ ulterius ferret, sed sibi potius caveret, seque speratæ fortunæ servaret: consuluitque ut à Malcho Arabum rege tutelam & hospitium peteret. Talia suadentem Hyrcanus primò repulit: sed victus importunitate mulieris, interdiu noctuque eandem cantilenam de futurorum spe deque Herodis insidiis occinentis, per Dositheum quendam clientem suum ad Arabem litteras dedit; ut equites mitteret, qui eum ad Asphaltitem lacum (300. stadiis ad Hierosolymitanis finibus distantem) deducerent. Josephi ab Herode necati cognatus hic erat Dositheus: fratresque ejus apud Tyrum inter alios ab Antonio interfecti fuerant: præsentis nihilominus regis gratiam ille aucupaturus, ostendit ei epistolam. Herodes, actis primum gratiis, unum etiam ab eo postulavit ministerium: ut complicatâ epistolâ, & obsignatâ, Malcho eam redderet, & responsum ab illo reciperet. Rescripsit vero Arabs, paratum se & ipsum Hyrcanum & familiam ejus recipere, atque etiam omnes illius factionis Judæos: missurumque instructam manum quæ eos tuto deduceret, & voluntati ejus obsecuturum per omnia. Postquam autem etiam hanc epistolam Herodes accepit, accito Hyrcano, rogavit ecquid haberet cum Malcho fœderis. Quo inficiante, prolatis in Synedrio litteris, occidi eum imperavit. Atque hæc ita in ipsius Herodis commentariis scripta habentur. Nam ab aliis traduntur aliter: videlicet non ob hoc crimen, sed quasi regi insidiatum, necatum esse. [*Joseph. lib. 15. cap. 9.*]

Antonius & Cleopatra ad Cæsarem legatos in Asiam miserunt. Petebat Cleopatra liberis suis regnum Ægypti: ille Athenis postulabat, si non daretur in Ægypto, ut privatè liceret vitam agere. Amicorum ob transitiones penuria & diffidentia, filiorum suorum præceptorem Euphronium legatum misit Antonius. [*Plutarch. in Anton.*] Cleopatra, clam Antonio, sceptrum aureum, coronam auream, sellamque regiam Cæsari misit, quasi regnum cum iis tradens: ut is, si omnino exosum haberet Antonium, ipsam saltem misericordiâ prosequeretur. Cæsar autem acceptis muneribus, ominisque loco ductis, Antonio nullo dato responso, Cleo-

1. *Vsser. Annal. p. post.*

patræ palam quidem multa comminatus est, idque respondit; si ea ab armis & regno destitisset, consilium ipsum capturum, quid de eâ fieri deberet: occulte autem ei impunitatem ac regnum integrum pollicitus est, si Antonium occidisset. [*Dio, lib. 51. pag. 447.*]

Herodes Hyrcano sublato ad Cæsarem properans, & nihil boni de se sperans propter amicitiam Antonii, suspectam habebat Alexandram; ne usa hâc temporis opportunitate ad defectionem concitaret populum, & intestinis seditionibus regnum perturbaret. Quare mandatâ regni curâ Pheroræ suo fratri, & matrem Cypron & sororem Salomen, & totam cognationem in Masadâ deposuit: jussitque fratrem, si quid sibi accidisset durius, habenas regni retinere. Mariammen vero uxorem, quia propter simultatem cum matre degere non poterat, in Alexandrio cum Alexandrâ matre collocavit: commissa quæstori suo Josepho & Sohemo Ituræo castelli custodiâ, viris & antè semper fidissimis, & tunc honoris causâ his mulieribus regiis adhibitis. Verum his quoque mandatum dedit, ut si quid quod nollet accidisse sibi cognosceret, confestim ambas interficerent, regnumque pro viribus liberis ejus ac Pheroræ fratri conservarent. [*Joseph. lib. 15. cap. 9.*]

His mandatis, properavit Herodes Rhodum, ut illic Cæsari occurreret. Quo postquam appulit, posito tantum diademate; de cætero paratu regio nihil mutavit: admissusque ad colloquium, cum magnâ constantiâ & animi magnitudine suam erga Antonium benevolentiam fassus est, & auxilia illi contra ipsum præbita frumenti atque pecuniarum, quoniam Arabico bello distentus ad eum copias adducere nequiverit; addens, pari se jam fide amicitiam Cæsaris colere paratum esse. Quod ut deinceps faceret hortatus Cæsar, diademate restituto in summo honore illum habuit. Atque ita præter spem Herodes denuo in regno confirmatus est; & dono Cæsaris & Senatusconsulto per illum impetrato. [*Id. ibid. cap. 10. & lib. 1. Belli, cap. 15.*] De quo etiam Strabo, libro 16. [*pag. 765.*] *Tantum superioribus maximè Romanorum familiaritate præstitit, ut Rex quoque fuerit appellatus, Antonio primum, postea Cæsare Augusto potestatem ei concedente.* & Tacitus, Histor. lib 1. cap. 9. *Regnum ab Antonio Herodi datum, victor Augustus auxit.*

Herodes & ipsi Cæsari & amicis ejus supra vires munera largitus est: animi sui declaraturus magnitudinem. Conatus est etiam Alexæ sive Alexandro Laodicensi, ab Antonio ad se misso, impetrare veniam: quod tamen non potuit; quia Cæsar animadversurum se in illum juraverat. Machinamentorum enim Cleopatræ adversus Octaviam violentissimus apud Antonium propugnator ille fuerat. Itaque quum Herode fretus in Cæsaris ausus fuisset venire conspectum: confestim vinctus, atque in patriam suam in compedibus deportatus, ibique (Antonio, quem prodiderat, adhuc superstite) Cæsaris jussu necatus est. [*Joseph. ut supr. cum Plutarcho, in Antonio.*]

Antonius & Cleopatra alios legatos ad Cæsarem miserunt. Ac Cleopatra quidem per eos magnam ei vim pecuniæ promisit. Antonius autem amicitiæ eum ac propinquitatis admonuit; suam cum Ægyptia muliere consuetudinem excusavit; mutuam quondam societatem & acta in adolescentia enumeravit: denique P. Turullium senatorem, unum ex Julii Cæsaris percussoribus, amicum tum suum, Cæsari tradidit; ac seipsum etiam interfecturum pollicitus est, si eo facto salus Cleopatræ impetrari posset. Cæsar Turullio occiso, idque in Co insula, (in qua ex Æsculapii luco arbores rei navalis causa ille cæciderat) Antonio ne tunc quidem respondit quicquam. [*Dio, lib. 15. pag. 448.*]

Absente Herode, uxor Mariamme & socrus Alexandra, se in castellum quasi in carcerem conclusas, ita ut nec suis nec alienis bonis frui possent, ægerrimè ferebant. præsertim quum Mariamme muliebribus blanditiis à Sohemo expiscata esset, quid ipsi Herodes de illis mandavisset. Tunc enim vota faciebat, ne ille unquam salvus reverteretur; cogitans vitam sibi cum eo fore intolerabilem: id quod postea nec dissimulavit, apertè fassa quid se ureret. Illo enim præter spem reverso, & apud Mariammen narrante suos successus, eos illa susque deque ferre videbatur, & ad blandas illius appellationes ingemiscebat: ut jam Herodes apertam uxoris aversationem agnosceret, & inter odium amoremque erga illam fluctuaret. [*Joseph. lib. 15. cap. 11.*]

Ante ductum exercitum in Ægyptum, Cæsar Syriam petiit: ut ex Josepho, Suetonio, [*cap. 17.*] Plutarcho, & Orosio intelligitur.

Phraate & Tiridate de regno Parthico contendentibus, & auxilia à Cæsare poscentibus, nihil ille aliud quam deliberaturum se respondit; occupationem Ægyptiam prætendens: quum hoc vere ageret, ut ipsorum mutuo bello vires atterererentur. [*Dio, lib. 51. pag. 456.*]

C. Mevius centurio, qui in Antoniano bello sæpenumero excellentes pugnas ediderat, improvisis hostium insidiis circumventus & ad Antonium Alexandriam perductus, interrogatusque quidnam de eo statui deberet: *Jugulari me*, inquit, *jube; quia nec satis beneficio nec mortis supplicio adduci possum, ut Cæsaris miles esse desinam, & tuus esse incipiam.* Cujus virtuti Antonius incolumitatem tribuit. [*Valer. Maxim. lib. 3. cap. 8.*]

Antonius & Cleopatra communes liberos cum parte regiæ gazæ ad Rubrum mare præmittendos censuerunt. [*Oros. lib. 6. cap. 19.*] Ipsi præsidiis circa duo Ægypti cornua Pelusium Parætoniumque dispositis, classem & copias instaurando bello paraverunt. [*Id. ibid. cum Floro, lib. 4. cap. 11.*]

Tertiam tamen legationem Antonius, ac filium suum Antyllum cum multo auro, ad Cæsarem misit: quem ille, auro accepto, sine responso proposito irritum à se dimisit. Cleopatræ

vero

vero ut primo, sic secundo etiam, ac tum tertio, multas & comminationes & pollicitationes proposuit. [*Dio, lib.51. pag.448.*]

Ut Cleopatram quoque ad se alliceret, Thyreum sive Thyrsum libertum suum, hominem haud insulsum, ad eam misit. [*Id.ibid. Plutarch. in Anton.*] Verebatur enim ne Antonius & Cleopatra, desperata veniæ impetratione, in incepto perstarent, ac suis viribus vincerent; aut in Hispaniam ac Galliam trajicerent; aut thesauros, quos Cleopatra in sepulchrum conjecerat, flammis ut minabatur absumeret. Thyrsum igitur misit, qui & humaniter multa cum Cleopatra loqueretur, & Cæsarem ejus amore captum diceret: sperans eam, quæ ab omnibus hominibus amari volebat, eo adduci posse, ut Antonio necato seipsam & pecuniam incolumem servaret. [*Dio, ut supr.*]

Per Syriam in Antonium movit Cæsar, & duces ejus per Libyam. [*Plutarch.*] Cornelius Gallus, ab eo præmissus, acceptis Scarpi quatuor legionibus quæ apud Cyrenas præsidii loco constitutæ fuerant, Parætonium primam Ægypti à Libyæ parte civitatem subito occupavit. [*Dio, pag.448 cum Oroſio, lib.6. cap.19.*]

Antonius hoc cognito, etsi in Syriam proficisci, evocatus à gladiatoribus, in animo habebat; tamen eo omisso ad Parætonium contendit: sperans quidem se eas copias à Gallo ad se sine ullo labore traducturum; (nam benevolentia erga ipsum affectos propter communem militiam noverat:) sin aliter nequiret, vi certe potiturum. nam & navales & terrestres copias secum adducebat magnas. Sed neque colloqui cum iis potuit, quanquam ad murum accederet & alta voce clamaret, (concinere enim tubicines jusserat Gallus, ita ut nemo exaudire quicquam posset) & præterea subita eorum eruptione damnum accepit, ac classis quoque incommodum passus est. Catenas enim quasdam sub aqua latentes noctu per fauces portus Gallus extenderat, ac deinde nullo aperto præsidio portum custodiens, absque omni timore Antonii naves cum sui contemptu intro navigare passus fuerat. Tum vero attractis per machinas ad hoc paratas catenis, naves simul terra marique & ex ædibus circumventas, partim incendit, partim submersit. [*Dio, pag.448. 449.*]

Cæsarem per Syriam in Ægyptum abeuntem Herodes omni regia magnificentia excepit apud Ptolemaïdem: exercitui quoque omnem hospitalitatem exhibuit, & rerum ad victum accommodatarum copiam. Quo factum est ut in intimam Cæsaris familiaritatem reciperetur, una obequitare solitus dum traducerentur copiæ; tractansque tum ipsum tum amicos ministerio virorum 150. ditissimo & sumptuosissimo cultu insignium. Quin & per squalida & inaquosa loca usque ad Pelusium proficiscentibus nihil deesse passus est; non vinum, non aquam, qua miles tum magis etiam delectabatur. Ipsum quoque Cæsarem talentis 800. donavit: adeoque satisfactum est omnibus, ut luculentius etiam quam pro ejus regni facultatibus tractatos se faterentur. [*Joseph. lib.1 Belli, cap.15. & lib.15. Antiquit. cap.10.*]

Cleopatra ex sermonibus Thyrsi sive Thyrei suo amore captum credebat Cæsarem; tum quod ita esse cuperet, tum quod eadem ratione patrem ejus ac Antonium sibi mancipaverat: ideoque non veniam modo sibi & regnum Ægypti, sed Romanorum etiam imperium sperabat. [*Dio, pag.449.*] Thyreum vero supra modum ab ea honoratum corripuit Antonius & flagellis cæcidit: deinde remisit ad Cæsarem, scribens insultatione & superbia illius se fuisse irritatum, qui esset ob ærumnas irritabilis. *Id tu si fers*, inquit, *inique; habes libertum meum Hipparchum: hunc suspensum flagellato, ut par feramus.* Mox quo dilueret Cleopatra crimina & suspiciones illius, coluit eum mirifice: ac die suo natali summisse & pro præsenti fortuna acto, natalem illius summo splendore & magnificentia celebravit; ut multi ad cœnam invitati, qui accesserant inopes, opulenti discesserint. [*Plutarch.*]

Cæsar Pelusium vi, ut ferebatur, re vera autem proditione Cleopatræ, cepit. [*Dio, pag.449.*] Et ea certe non invita opidum illud Cæsari à Seleuco fuisse traditum, rumor increbuit. Quem ut illa compesceret, Seleuci uxorem & liberos ad supplicium Antonio tradidit. [*Plutarch.*] quum ille, à Cornelio Gallo ad Parætonium & continuo apud Pharum victus, (ut est apud Orosium, lib.6. cap.19. Alexandriam rediisset.

Habebat Cleopatra conditoria & monumenta eximio artificio & fastigio extructa, quæ Isidis templo adjecerat. Eo ex regiis thesauris pretiosissima quæque congessit, aurum, argentum, smaragdum, unionem, ebenum, ebur, cinamomum, postremo magnam vim tædarum & stuppæ. Unde metuens illis opibus Cæsar, ne eas desponderis animum perderet illa & concremaret; ostendit ei assidue, dum cum exercitu ad urbem contendit, benignam spem. [*Plutarch.*] Ea vero cives Alexandrinos occulte prohibuit contra Cæsarem exire; quum palam eos, ut hosti occurrerent, cohortari videretur. [*Dio, pag.449.*]

Ut consedit Cæsar ad Hippodromum, erumpens infestus Antonius certavit strenue, atque equitatum Cæsaris profligavit, effusumque egit usque ad castra. Hac elatus victoria ingressus est regiam, & Cleopatram in armis osculatus est: atque eum qui fortissime dimicaverat commendavit illi. Cleopatra præmium ei auream loricam & galeam donavit. Ille vero his acceptis transiit nocte ad Cæsarem. [*Plutarch.*]

Antonius, jaculatus in Cæsaris castra libellos, 1500. in singulos drachmas sive denarios promisit. Eos Cæsar ipse ultro militibus suis recitavit: simul & Antonium invisum reddens, & ipsos vicissim ad fugiendam proditionis turpitudinem, & alacritatem pro se declarandam revocans. Unde subeunte animos eorum ob tentatam fidem indignatione, ita strenue se gesse-

runt ; ut pedestri certamine cum eis congressus Antonius insperato victus absesserit. [*Dio, pag.*449.] Quo & Strabonis illum locum refero. [*lib.*17. *pag.*795.] „ Exeunti per Hippodro-„ mum est Nicopolis, quæ habitatur ad mare, ita ut urbe non minor censeri debeat; distans „ ab Alexandria stadiis 30. Hunc locum Cæsar Augustus ornavit: quod hic prælio eos supera-„ vit, qui cum Antonio contra ipsum exierant.

Provocavit deinde per nuntios Antonius Cæsarem; ut solus secum certaret, qui respondit, Vias Antonio multas patere ad interitum. Quare considerans non posse quam in prælio mori se honestius, deliberavit simul terra marique Cæsarem adoriri : atque inter cœnandum, ut fertur, imperavit servis ut propinarent & exciperent epulis se liberalius ; incertum esse idemne facturi postridie essent, an aliis dominis ministraturi, ipso extincto jacente & exanimi. Amicos ob hoc quum cerneret illachrymari, non ducturum ait se ad pugnam, ex qua mortem gloriosam potius quam salutem & palmam speraret se quæsiturum. [*Plutarch. in Anton.*]

Circa noctis illius medium, quum silentium & mœstitia ex metu & expectatione eventus teneret civitatem, fama est repente omnis generis organorum exauditam symphoniam, strepitumque turbæ cum clamore Bacchico & tripudiis Satyricis, velut sacris Liberi patris (quem Antonius effingere consueverat) choro non sine ingenti tumultu erumpente : concessisseque hanc turbam, quæ ingens esset, media ferme urbe ad portam quæ foras ad hostem ducebat, atque eâ evasisse. [*Id. ibid.*]

Præter hoc, alia quoque portenta varia Ægypti servitutem præcessisse narrat Dio. Nam & pluit (ut ille ait) iis in locis, in quibus ante nulla unquam gutta deciderat; idque non tantum aqua, sed etiam sanguine. Nec è nubibus hæc modo delapsa, sed etiam arma simul apparuerunt. Draco quidam immodicæ magnitudinis repente apud Ægyptios visus, immensum sibilavit : apparueruntque eodem tempore cometæ, & mortuorum imagines; simulachraque tristitiam præ se tulerunt, & Apis lugubrem mugitum ac lachrymas edidit. [*Dio, lib.*51. *p.*455.]

Kalendis Sextilibus prima luce Antonius ad instruendam classem in portum descendit. [*Oros. lib.*6. *cap.*19.] Sed Cleopatra effecit, ut naves ab eo transfugerent. [*Dio, pag.*449.] Classici enim postquam remigio appropinquaverunt adversæ classi, salutaverunt Cæsaris milites. Quibus salutem reddentibus, desciverunt ad illos : atque ex omnibus navibus una effecta classis urbem infesta petiit. Dum id contemplatur Antonius, extemplo desertus est ab equitibus, qui transitionem fecere. Peditatu fuso, recepit se in urbem, proditum se à Cleopatra vociferatus iis in quos illius causa arma sumpserat. [*Plutarch.*]

Cleopatra, Antonii iram & desperationem formidans, sed metu Cæsaris ac mortis sibi consciscendæ causa hoc se facere prætexens, ad monumentum cum eunucho quodam & duabus ancillis confugit; misitque ad Antonium nuntium defunctam se esse. Id credens ille, servum fidum Erotem (qui hoc se facturum jam pridem promiserat; quum necessitas postularet) ut ipsum interficeret rogavit. Eros districtum ensem extulit quasi illum icturus : verum averso vultu interemit semetipsum. Quo ad pedes ipsius collapso, Antonius, *Macte Eros*, inquit, *qui, quod non sustinuisti mihi ipse facere, quid faciendum sit doces.* Ita ventrem fodit, atque in lectulum dimisit se. Ictus non fuit is qui maturaret mortem. Unde cursu sanguinis, postquam decubuit, inhibito refocillatus, oravit assistentes ut se confoderent. Illi ejecerunt se ex cubiculo, vociferante & discruciante se Antonio. Inde coorto tumultu, Cleopatra, quum id sensisset, ex fastigio monumenti prospexit : nam janua ejus ita erat parata, ut aperiri semel clausa nequiret; solæ partes superiores ad fastigium nondum erant absolutæ. Jussusque ab eâ Diomedes scriba est Antonium in monumentum ad ipsam deportare. Quum ut Antonius intellexit esse superstitem, consurrexit; quod vivere se posse arbitraretur : sed multo profuso sanguine desperata vita, servorum suorum manibus (ut ipse mandavit) ad januam ædificii est gestatus. [*Idem; cum Dione, pag.*449, 450. *Livio, lib.*133. *Floro, lib.* 4. *cap.*11. *Vell. Patere. lib.*2. *cap.*87. *Strabone, lib.*17. *pag.*795. *Sueton. in Octavio, cap.*17. *Eutropio, lib.*7. *& Oroso, lib.*6. *cap.*19.]

Dum hoc fieret, Dercetæus quidam Antonii satelles rapto illius pugione reconditoque, subduxit se : currensque ad Cæsarem, exitum Antonii primus nuntiavit ei, ensemque ostendit cruentum. Ille, accepto hoc nuntio, in intimum secessit tabernaculum : ubi illachrymavit Antonio affini quondam & collegæ suo, multorumque certaminum & rerum socio. Mox sumptis epistolis, accitisque amicis, recitavit ad lenia & æqua scripta sua quam semper respondisset importune & superbe Antonius. Inde Proculeium misit, mandans ut maxime, si queat, Cleopatram redigat vivam in potestatem. Timebat enim thesauris : & magnificum ad ornamentum ducebat triumphi, si illam adduxisset. [*Plutarch.*]

Interim per funes, qui lapidibus in altum evehendis suspensi erant, sursum in monumentum tractus est Antonius. [*Dio, pag.*450.] Nihil aiunt fuisse illo spectaculo, qui adfuere, lamentabilius. Sanguine enim oppletus & animam agens Antonius, funibus annexus in altum Cleopatræ & duarum quæ cum eâ erant mulierum magno labore trahebatur; excitantibus eam qui infra stabant, & Antonio manus versus illam porrigente seque sustollere annitente. Ut eum hoc modo Cleopatra accepit & deposuit in lectum, dilaceratis peplis pectoreque suo percusso & laniato manibus, cruorem facie absterst; dominum, virum, imperatorem appellans : ac suorum pene malorum est illius miseratione oblita. Lenito Antonius ejus dolore, vini haustum popposcit : vel quod sitiret, vel quod celerius ita expiraturum se

speraret.

Anno Mundi.

Anno Periodi Julianæ.

Annoante æram Christia.

speraret. Postquam bibit, monnit eam ut rerum suarum, si absque turpitudine liceret, consuleret incolumitati; ac præcipue inter amicos Cæsaris fidem adjungeret Proculeio. Se vero ob novissimam rerum conversionem ne lamentaretur: sed gratularetur ob bona quæ fuerat consecutus; quod omnium hominum fuisset clarissimus & plurimum potuisset, atque eo tempore non ignaviter esset Romanus à Romano superatus. Jamque efflabat animam, quum à Cæsare adfuit Proculeius. [*Plutarch.*]

Cum C. Proculeio equite etiam Epaphroditum libertum suum ad Cleopatram Cæsar miserat; mandans illis quæ loquerentur agerentque. Cleopatra vero, metuens ne quid durius in se statueretur, remansit in monumento: ut si nulla alia ratione salutem consequi posset, pecuniarum saltem amittendarum metu sibi veniam à Cæsare & regnum redimeret. At Cæsar, etsi gaza potiri, & Cleopatram vivam capere cupiebat, ut in triumpho duceret: tamen, si quid fide interposita promisisset, impostor videri nolens, id agebat, ut cum eâ captiva, ac invitè in suam potestatem redacta, agere ex animi sententia posset. [*Dio, lib.51. pag.450.*]

Cleopatra vero congredi ex propinquo abnuit cum Proculeio: sed colloquium cum eo ex illo ædificio habuit assistente foris ad positum in plano ostium; quod firmiter erat obseratum, ut admitti tamen vox posset. In colloquio illa regnum liberis suis petiit; Proculeius bono animo ut esset hortatus est, & omnia permitteret Cæsari. Ut locum contemplatus, Cæsari renuntiavit; iterum missus est ad eam appellandam Gallus. Quj ut venit ad fores, produxit de industria sermonem. Interea Proculeius admotis scalis intravit per fenestram qua exceperant mulieres Antonium; trahensque secum duos ministros descendit confestim ad ipsas fores, quibus assistebat attendens Gallum Cleopatra. Quæ Proculeium cernens, sica qua erat accincta seipsam ferire instituit. Sed accurrens propere Proculeius & complexus eam ambabus manibus, gladium ei detraxit; vestemque ejus, ne quid tegeret veneni, excussit. Ita rem gestam Plutarchus exponit: quam Dio in hunc enarrat modum.

C. Proculeius & Epaphroditus cum Cleopatra congressi, tolerabilibus ei conditionibus propositis, subito eam, priusquam assentiretur, corripuerunt; remotisque omnibus iis rebus, quæ ad mortem consciscendam facerent, & aliquot diebus ei, ibi ut commoraretur, dum Antonii cadaver conderet, concessis: deinde in regiam adduxerunt, nihil ei de comitatu ac consueto cultu detrahentes; quo magis ea quæ cupiebat impetraturam se speraret, ac ne quid sibi ipsa mali injungeret. [*Dio, lib.51. pag.450. 451.*] Simul atque vero Cleopatra capta fuit, eunuchus ejus serpentibus sese ultro mordendum præbuit; morsusque in foveam, præparatam sibi ad id, incidit. [*Id. ibid. pag. 453.*]

Cæsar primo aditu Alexandria, urbe omnium longe opulentissima & maxima, victor potitus est. [*Liv. lib.133. Strabo, lib.17. pag.795 Sueton. in Octavio, cap.17. Oros. lib.6. cap.19*] Eam ille ingressus est, cum Ario Alexandrino philosopho colloquens, dextraque eum tenens; quo tam eximio honore ab ipso cultus, conspicuus civibus suis & suspiciendus esset. [*Plutarch. in Anton.*] Hujus enim in discenda philosophia Cæsar opera olim usus fuerat; eumque, una cum filiis Dionysio & Nicanore, in contubernium suum asciverat. [*Seneca, in lib. de Clementia. Sueton. in Octavio, cap.89. Plutarch. in Politic. Dio, lib.51. pag.454. & lib.52. pag.401. Julian. Cæsar. in Octav.*]

Ingressus gymnasium Cæsar, conscenso tribunali quod erectum erat, consternatos metu cives & humi se abjicientes exurgere jussit: & oratione Græcè ad eos habita, ut intelligi ab ipsis posset, populum se dixit omni noxa liberare; propter Deum Serapin, propter populum ipsum ac civitatis amplitudinem, & propter amicum suum Arium. Similiterque Ægyptiis universis ignovit: nolens tot homines, qui multis in rebus magnopere Romanis profuerant, extremis malis afficere. [*Plutarch. in Anton. Dio, lib.454. Julian. epist.51. ad Alexand.*]

Arii precibus tum alios multos ille condonavit, tum Philostratum: qui dicendi ex tempore illius ætatis sophistarum erat promptissimus, verum immerito in Academiam irrepserat. Quapropter execrans mores ejus Cæsar, rejiciebat preces ejus. Ille barba cana promissa affectabatur atratus à tergo Arium, hunc versum semper repetens,

Σοφοὶ σοὶ σώζειν, εἰ ὦν σοφὸς ἴ.

Sapiens salus sapienti erit, modo is sapit.

Id ubi Cæsar audivit, ut Arium invidia magis quam metu Philostratum exolveret, ignovit homini. [*Plutarch. in Anton.*]

Antonium juvenem sive Antyllum, majorem M. Antonii de duobus Fulvia genitis filium, Cæsar, quamvis filiæ suæ Juliæ desponsatus ille fuerat ac in patris ejus sacellum à Cleopatra factum, post multas & irritas preces confugerat, simulachro Julii abreptum interemit. [*Id. ibid. Sueton. in Octavio cap.17. Dio, lib.51. pag.446. & 454. Oros. lib.6. cap.19.*] Obtruncatibus eum militibus pædagogus Theodorus, qui eum prodiderat, detraxit ei quam collo gerebat pretiosissimam gemmam, eamque insuit zonæ suæ. Id inficiatus & compertus quum esset, in crucem est actus. [*Plutarch. ibid.*] Julio vero, alteri Antonii ex Fulvia filio, libertos ejus confestim ea omnia dare Cæsar jussit, quæ morientes ei relinquere legibus jubebantur. [*Dio, pag.454.*]

Antonii & Cleopatræ communes liberi cum nutritiis custoditi & liberaliter habiti sunt. Eos enim Cæsar, non secus ac necessitudine junctos sibi, & conservavit & mox pro conditione cujusque sustinuit ac fovit. [*Sueton. & Plutarch. ut supr.*]

Qui

Qui Antonii rebus favissent, eorum alios supplicio affecit, alios venia, vel sua sponte, vel amicis intercedentibus. [*Dio, pag.*454.] Inter supplicio affectos fuit P. Canidius, infestissimus quidem semper Cæsari sed & Antonio infidus. [*Oros. lib.*6. *cap.*19.] qui timidius decessit, quam professioni ejus, qua semper usus erat, congruebat. [*Vellei. Paterc. lib.*2. *cap.*87.] Occisus est & Cæsaris jussu Q. Ovinius ob hanc maxime notam, quod obscenissime lanificio textrinoque Reginæ senator populi Romani præesse non erubuerat. [*Oros. ut supr.*]

Quum permulti apud Antonium inverentur principum ac regum liberi, alii obsidum nomine, alii per contumeliam educati; eorum partem domum remisit Cæsar, partem conjugio invicem copulavit, alios retinuit. Jotapen patri suo Medorum regi, qui ad se victus confugerat, ultro reddidit: Artaxæ autem, quia is Romanos qui in Armenia superfuerant occidisset, fratres suos quantumvis petenti non remisit. [*Dio, pag.*454.]

Alexandri Magni conditorium (quod vitreum fuisse Strabo docet, lib. 17. pag. 795.) & corpus, quum prolatum è penetrali subjecisset oculis, corona aurea imposita ac floribus aspersis Cæsar veneratus est: corpusque attrectans, nasi particulam aliquam fregisse dicitur. Ptolemæorum autem corpora, quanquam ea ostendere Alexandrini enixe volebant, inspicere noluit: Regem se voluisse videre dicens, non mortuos. [*Sueton. in Octavio, cap.*18. *Dio, lib.*51. *pag.*454, 455.] Eademque de causa Apim quoque noluit accedere: deos se, non boves, adorare consuevisse perhibens. [*Dio, ibid.*]

M. Antonium multis regibus & ducibus petentibus funerare, non ademit corpus Cæsar Cleopatræ: sed illius manibus est humatus splendide & regaliter; omniaque ei, quibus uti voluit, permissa. [*Plutarch.*]

Cleopatra ex tanto simul mœrore & dolore (nam & pectus ejus ex verberibus inflammatum & exulceratum fuerat) febre correpta id velamentum arripuit læta, quasi ideo temperatura cibo & vitam libere positura. Medicum habebat familiarem Olympum, quem prodita rei veritate consiliarium & adjutorem ad tabem sibi inducendam adhibuit; ut ipse scriptum reliquit Olympus, qui edidit harum rerum historiam. Id odoratus Cæsar, objecit ei minas & terrores de liberis: quibus illa sicut machinis expugnata est, permisitque corpus suum omnibus pro arbitrio curare & alere. [*Id.*],

Venit etiam paucis diebus post ipse Cæsar ad eam appellandam & consolandam. [*Id.*] Quæ ad illius pedes provoluta, tentavit oculos ducis, frustra. Nam pulchritudo intra pudicitiam principis fuit. Quanquam enim eam ciendis affectibus intentam animadverteret; tamen eo dissimulato, oculis in terram defixis hoc unum pronuntiavit: *Bono animo esto mulier, nihil enim mali patieris.* quum illa non de vita, quæ offerebatur, sed de amore & parte regni laboraret. [*Florus, lib.*4. *cap.*11. *Dio, lib.*51. *pag.*451.]

Postremo numeri thesauri breviarium, quod habebat, Cæsari illa tradidit. Quumque Seleucus, unus procuratorum, argueret eam quod reconderet & supprimeret nonnulla; exiliens & in capillum hujus involans, multis plagis os ejus contudit. Subridente Cæsare atque illam reprimente, *Anne grave*, inquit, *Cæsar est, quum tu invisere me hoc in statu & appellare sis dignatus, à servis meis deferri, siquid reposui muliebre, non mihi sanè miseræ; sed quo pauca munera Octaviæ & Liviæ tuæ feram, ut placatum te per illas & clementiorem habeam?* Hoc gavisus est Cæsar, omnino illam existimans teneri cupiditate vitæ. Ostendens igitur & hæc ei concedere se, & cætera supra omnem spem cum eâ acturum, digressius decepisse arbitrabatur se eam; quum magis deceptus ipse esset. [*Plutarch.*]

Cornelius Dolabella erat nobilis juvenis inter Cæsaris amicos: hic Cleopatræ cupidus, precanti tunc hoc dedit beneficii, ut per internuntium clam ei significaret Cæsarem ipsum pedibus decessurum per Syriam, ipsam vero cum liberis statuisse post triduum in Italiam mittere. Quo intellecto, à Cæsare obtinuit, ut sibi inferias dare permitteret Antonio. Ubi lamentis editis, postquam coronas & oscula tumulo tulit, præcepit sibi parari balneum: lotaque accubuit, & splendide est epulat [*Idem.*]

Post prandium epistolam a à Cæsare petebat ut cum Antonio eam sepeliri juberet, Epaphrodito, cui custodia e data erat, dedit perferendam; obsignatam quidem, ut is aliud quiddam contineri eâ , occasione epistolæ Cæsari reddendæ è medio removeretur. [*Idem: cum Dione, pag.*

Eo digresso, obdidit fo ous fidissimis ancillis secum retentis, Ira sive Naira & Charmione; quarum ministerio a cultum corporis uti solebat. nam altera capillos decenter complicabat, altera scite unguium putamina resecabat. Tum veste se omnium elegantissima induit ac quam potuit pulcherrime exornavit; omnique habitu regio assumpto, aspidem (quam ficubus & uvis & floribus contectam, ut custodes falleret; inferri curaverat) sinistro brachio admovit, ejusque morsu tacta sic morte, quasi somno, soluta est. [*Florus, lib.*4. *cap.*11. *Vellei. Patercul. lib.*2. *cap.*87. *Plutarch. in Anton. Galen. in lib. de Theriaca ad Pisonem. Dio, lib.*51. *pag.*452. *Eutrop. lib.*7. *Oros. lib.*6. *cap.*19.]

Qui vero nobis & mulieris ad fallendum sagacitatem, & aspidis ad occidendum celeritatem, verbis volunt extollere, Cleopatram inquiunt magnum primo ac profundum vulnus brachio suo dentibus (aut alia re) intulisse, deinde venenum quod prius ex aspide paraverat in pixide quadam ad se allatum vulneri infudisse; atque ita veneno corpus subeunte non multo post insciis custodibus vitam leviter finivisse. [*Gal. ut supr. cum Strabone, lib* 17. *pag.*791. *Plutarcho*,

& Dione,

& Dione, pag. 452. 453.] Sed punctutæ tantum duæ exiguæ in brachio ejus sunt repertæ: & Cæsar, qui corpus vidit, mortuæ, imaginem cum aspide brachio affixa in triumpho traduxit. [*Plutarch. & Dio.*] De ea Horatius, lib. 1. Oda 37.

Ausa & jacentem visere regiam
Vultu sereno fortis, & asperas
Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum,
Deliberata morte ferocior:
Savis Liburnis scilicet invidens,
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

Solutis Cleopatræ litteris, intellexit illico Cæsar quid actum esset. Ac primum institit ipse accurrere; deinde spectatum propere misit quid rei esset. Illi cursu eo profecti, & stationem nihil offendentes sensisse, reserata janua Cleopatram defunctam invenerunt, & in aureo jacentem lecto regio cultu exornatam. Ex ancillis, Ira (sive Naïra) ad pedes ejus expiraverat: Charmium (sive Charmione) jam lapsabunda & capite gravata componebat diadema, quo redimitum erat caput ejus. Ibi quum quidam fremens dixisset, *Haccine pulchra Charmium? Pulcherrima sane*, inquit, *decentiáque regum propaginem tam multorum.* & nihil amplius locuta, juxta lectum ibi concidit. [*Plutarch. cum Dione, pag.* 453.] Cæsar vero, viso Cleopatræ corpore, remedia ei adhibuit, si qua eam ratione vitæ posset restituere. [*Dio, ibid.*, Psylli etiam frustra admotis, qui venenum ac virus exsugerent. [*Id. ibid. Sueton. in Octavio, cap.* 17. *Oros. lib.* 6. *cap.* 19.]

Quum nullo modo ad vitam reduci Cleopatra posset, miratus eam Cæsar ac misericordia prosecutus, magnopere doluit; omni se triumphi sui gloria spoliatum esse ratus. Corpus vero ejus splendidè & regaliter sepeliri, & in eadem cum Antonio arca condi præcepit. [*Plutarch & Dio, pag.* 453.] Ambobus enim communem sepulturæ honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici jussit. [*Sueton. in Octavio, cap.* 17.] Sortitæ sunt & ancillæ funus justi ejus honorabile. [*Plutarch*]

Annos 39 vixisse, 22 regnasse Cleopatram, Plutarchus scribit Et totidem quidem annos regno illius post patris Ptolemæi Auletæ mortem tribuunt, Ptolemæus in Regum Canone, Clemens Alexandrinus in libro primo Stromatum, Porphyrius, [*in Græcis Eusebianis Scaligeri, pag.* 226.] Eusebius in Chronico, & alii: qui anni tantum 21. sunt, cum 3. vel 4. mensibus. Imperavisse eam amplius 14 annis cum Antonio, Plutarchus; 13. sub Augusto, in tertio adversus Judæos libro scribit Tertullianus: Antonii dominatu à cæde Julii Cæsaris, Augusti vero à primo ipsius Consulatu deducto. A morte Alexandri Magni qui Imperium Macedonicum condidit, usque ad mortem Antonii & Cleopatræ cum quibus illud plane concidit, & apud Ptolemæum (tum in Regum Canone, tum in operis magni libro tertio & apud Clementem Alexandrinum, (in libro primo Stromatum) anni numerantur 294. qui nobis anni sunt 293 cum quadrante.

Atque hoc tempore ultimam à Cæsare armis civilibus impositam fuisse manum, præter Florum, [*lib.* 4. *cap.* 12.] & Velleium Paterculum, [*lib.* 2. *cap.* 87.] confirmat etiam Dionysius Halicarnassensis, in Romanarum Antiquitatum suarum Procœmio scribens, venisse se in Italiam simul ac Cæsar Augustus finem bellis civilibus imposuisset, ἐς δὲ τὴν καὶ ὀγδοηκοστὴν καὶ ἑκατοντὰς Ὀλυμπιάδος μεσούσης, *media Olympiade* clxxxvii. anno illius tertio ineunte scilicet Mense enim Sextili *Ægyptum in potestatem populi Romani redactam, finemque bellis civilibus impositum* fuisse, ostendunt Senatusconsulti verba apud Macrobium. [*lib.* 1. *Saturnal. cap.* 12.] Ægyptios vero ab eo tempore, quo in *potestatem ditionemque populi Romani venerunt*, annos *Augustorum* (non Θεῶν Σεβαστῶν, quos hîc commentus est Scaliger, sed *Cæsarum Augustorum* qui in ipsos Imperium obtinuerunt) dinumeravisse, docet Censorinus, capite 21. de die Natali: quem anno Augustorum cclxviii (ita enim meliora habent exemplaria, non cclxvii.) Philippico ab excessu Alexandri Magni dlxxii. & Nabonasari dcccclxxxvi (initiis horum annorum à primo mensis vagi Ægyptiorum Thoth deductis) à se scriptum fuisse affirmat; idem plane cum Ptolemæo sentiens, qui in libro tertio magnæ Syntaxis ab initio regni Nabonasari ad mortem Alexandri annos Ægyptios 424. indeque ad imperium Augusti annos 294. fluxisse statuit.

Cœpit igitur epocha Augustorum Ægyptiaca die primo mensis Thoth incuntis anni æræ Philippicæ ab excessu Alexandri 295. Nabonasari 719. & quidem feria hebdomadis 1. ut habetur in scripto Hebræi cujusdam de æris, Norimbergæ cum Messahala edito. mensis nimirum Sextilis, in anno Periodi Julianæ 4684. die 31. qui juxta vitiosam intercalandi rationem Romæ tunc usurpatam Sextilis 29. dies dicebatur. Atque hæc est epocha illa τῶν ἀπὸ Αὐγούστου ἐτῶν, à Ptolemæo in magnæ Syntaxis lib. 3. cap. 8. ad annum vagum Ægyptiorum, à Vettio Valente Antiocheno in Ἀποτελεσμάτων βιβλίοις ἑξαδίοις libro primo ad annum fixum Alexandrinorum, & à Theone Alexandrino in Κανόνων ἐπιχειρήσει explicatione ad utriusque illius anni formam accommodata. Cumque per annos 43. Ægyptum Augustus tenuerit; (ut in libro de legatione ad Caium ostendit Philo:) totidem etiam imperio sive monarchiæ illius annos, in Ptolemæi Regum Canone & Clementis Alexandrini libro primo Stromatum, tributos invenimus.

1. *Visser. Annal. p. post.*

Cleopatra filium Cæsarionem, qui ex Cæsare dictatore genitus ferebatur, cum magna pecuniæ summa per Æthiopiam miserat in Indiam. Eum apud Rhodum pedagogus ad regrediendum induxit; tanquam vocaret eum Cæsar ad regnum. Deliberante de eo Cæsare Arium philosophum dixisse perhibent;

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκυρίη. ——

Cæsaris in multis nomen non expedit esse.

Post matris igitur mortem, à Cæsare necatus ille est: [*Plutarch. in Antonio Dio, lib. 51. pag. 446. & 454.*]

Statuæ Antonii dejectæ sunt: Cleopatræ loco non motæ. Impetravit enim amicus ejus Archibius à Cæsare mille talentis, ne cum Antonianis convellerentur illæ. [*Plutarch.*]

In regia magna pecuniæ vis reperta est, ex spoliatorum fere omnium templorum donariis à Cleopatra ibi reposita; multa etiam ab iis, qui criminis alicujus rei fierent, exigebatur: ac reliqui seorsum omnes, quibus crimen nullum objici poterat, duas bonorum suorum partes poscebantur. Inde omnibus militibus stipendia debita numerata sunt: qui vero tum quoque cum Cæsare erant, 250, singuli denarios acceperunt, ne urbem diriperent. Omnibus, qui mutuum ante aliquid dedissent, id exsolutum est: multaque Senatoribus ac equitibus, qui in belli societate fuerant, dona data sunt. [*Dio, pag. 455, 456.*]

Hac parte anni in Consulatu collegam Cæsar sibi cooptavit M. Tullium Ciceronem, Ciceronis oratoris ab Antonio interfecti filium: qui Cæsaris litteras de profligato à se Antonio in Alexandrino hoc bello (non Actiaco; quod Appiano per errorem excidit) Romam missas, pro concione recitavit; earumque exemplum pro rostris proposuit, ubi patris ejus caput olim propositum fuerat. [*Plutarch. in fine Ciceronis. Appian. lib. 4. Bell. civil. pag. 619. Dio, lib. 51. pag. 456, 457.*]

Idibus Septembribus hujus anni, M. Tullium post bellum Alexandrinum M. Licinio in Consulatu suffectum fuisse, ex tabula marmorea Capuana intelligimus. [*in Annal. Pighii tomo 3. pag. 495.*] Iisdemque ipsis Idibus Septembris, *Augustum cum M. Ciceronis filio Consulem à Senatu obsidionali donatum* fuisse corona, apud Plinium legimus. [*lib. 22. cap. 6.*] Coronæ enim & supplicationes multæ Cæsari eo tempore Romæ decretæ sunt. Eidem etiam alius de Ægyptiis triumphus concessus est. Diem, quo capta fuit Alexandria, festum esse censuerunt, ab eoque reliquis annis numerandis initium sumendum. Ut Cæsar per omnem vitam tribunitiam potestatem haberet: eique qui ipsum imploraret intra pomœrium ac extra usque ad dimidium milliare auxilium ferre posset; quod nemini tribuno plebis licebat. [*Dio, lib. 51. pag. 457.*]

Herodem, inter amorem & odium erga uxorem Mariammen fluctuantem, soror Salome & mater Cypros assiduis calumniis concitabant; accendentes ejus odium ac zelotypiam. Ac fortasse sævius in eam aliquid statuisset, ni commodum nuntiatum esset, extinctis Antonio & Cleopatra Cæsarem Ægypto potiri: cui obviam properans, familiam sic ut erat reliquit. Discedenti Mariamme commendavit Sohemum, plurimum ei se debere propter habitam sui curam profitens; & cujusdam Judææ partis ei dominium impetravit. [*Joseph. lib. 15. cap. 11.*]

Cæsar in eo quo Antonianos superaverat loco urbem condidit; idemque ei *Nicopolis* nomen & ludos eosdem tribuit, quos priori ad Actium conditæ. [*Dio, lib. 51. pag. 456. cum Strabone, lib. 17. pag. 795.*]

Ægyptum, in provinciæ formam redactam, ut feraciorem habilioremque annonæ urbicæ redderet, fossas omnes in quas Nilus exæstuat, oblimatas longa vetustate, militari opere detersit. [*Sueton. in Octavio, cap. 18.*] novis quoque quibusdam fossis additis.] *Dio, pag. 456.*]

3975 Herodes in Ægypto cum Cæsare congressus, liberius cum illo egit amicitia fretus; & magnis ab eo beneficiis ornatus est. Satellites enim quadringentos Galatas ei donavit, quos antea stipatores Cleopatra habebat: & regionis partem reddidit, quam illa prius occuparerat. Attribuit etiam ejus regno Gadara, Hippon & Samariam; in maritimis Gazam, Anthedonem, Joppen, Stratonisque turrim: quæ illi non mediocris fuit ad regium splendorem accessio. [*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 15. & lib. 15. Antiquit. cap. 11.*]

Multitudo hominum tam in urbibus quam in agro Ægypti, ac mores gentis ejus leves, tum frumenti ad urbem subvectio & pecuniæ vis, efficiebant: ut non modo committere provinciam Senatori nulli Cæsar auderet, sed & proficiscendi in Ægyptum potestatem, nisi ipse nominatim permisisset, Senatoribus adimeret. Adeo enim suspectos Ægyptios studii novarum rerum habebat, ut nemini eorum Senatorem esse Romæ permiserit: sed cæteris quidem suo unicuique modo, Alexandrinis vero sine Senatoribus rempublicam administrare jusserit. [*Dio, lib. 51. pag. 455.*]

Arius philosophus, ut ferunt, oblatam sibi præfecturam Ægypti suscipere noluit. (*Julian. ad Themistium.*) Ægypto igitur tributariæ jam factæ C. Cornelium Gallum, ex infima fortuna provectum, Cæsar præfecit: quem primum Ægyptus Romanum judicem habuit. (*Strabo, lib. 17. pag. 819. Sueton. in Octavio, cap. 66. Dio, lib. 51. pag. 455. Eutrop. lib. 7. Rufus, in Breviario.*) Hic Gallus Forojulienſis ille fuit Poëta, quem in postrema Bucolicorum ecloga Virgilius carmine leni decantavit. (*Ammian. Marcellin. lib. 17. cum Hieronymo, in Chronico.*) Cui & Erotica extant dicata à Parthenio illo Nicæno, cujus Poëtica & in Latinis suis versibus imitatus est Virgilius, (*apud A. Gellium, lib. 13. cap. 25 & Macrob. lib. 5. Saturnal. cap. 17.*) & in Græcis suis Poëmatibus Tiberius. (*apud Sueton in Tiberio, cap. 70.*)

Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christian

Cæsar omnibus quæ ex usu erant in Ægypto constitutis, pedestribus copiis in Syriam venit. [*Dio, ut supr. pag. 456. Oros. lib. 6. cap. 19.*] quò & Herodes eum Antiochiam usque deduxit. [*Ioseph. lib. 15. cap. 11.*]

Quum Tiridates victus in Syriam confugisset, & Phraates victor legatos ad Cæsarem misisset; Cæsar iis amicè respondit. Ac Tiridati quidem auxilium nullum promisit, ut tamen in Syria versaretur concessit: filiumque ab eo Phraatis beneficii loco acceptum Romam adduxit, obsidisque loco habuit. [*Dio, lib. 51. cap. 456.*] minimum videlicet Phraatis filium; quem negligentiùs custoditum Tiridates rapuerat: ut habet Justinus; [*lib. 42. cap. 5.*] ad posteriora tamen tempora istud referens.

Discedens è Syria Cæsar, reliquit ibi Messalam (Corvinum:) à quo Cyziceni gladiatores, quibus à Q. Didio habitatio in Antiocheno suburbio Daphne concessa fuerat, decepti, alii aliò, quasi in legiones adscribendi, dimissi ac per occasionem interfecti sunt. [*Dio lib. 51. pag. 447.*]

Tarsensibus in Cilicia præfecit Cæsar civem ipsorum, præceptorem suum, Athenodorum Sandonis filium Stoicum philosophum: qui statum reipublicæ à Boëtho & commilitonibus ejus, qui ad Antonii usque exitum ibi dominabantur, corruptum restituit. [*Strabo, lib. 14. pag. 674.*]

In Asiam provinciam Cæsar profectus, hyberna ibi egit; & subditorum omnia negotia composuit. [*Dio, lib. 51. pag. 456. Oros. lib. 6. cap. 19.*]

Kalendis Januariis, Cæsar quintum Consulatum in insula Samo iniit. (*Sueton. in Octavio, cap. 26.*) iisdemque ipsis Kalendis Romæ juramento omnia ejus acta confirmata sunt. Et quum de Parthicis rebus litteræ venissent, decretum est, ut in hymnis juxtà diis ipse adscriberetur; tribus Julia ab eo denominaretur; corona triumphali omnibus ludis uteretur; senatores, socii ejus victoriæ, in triumpho cum ipso inveherentur, vestibus purpura prætextis induti: & ut dies qua urbem intrasset, sacrificiis publicis celebraretur, semperque festa esset. [*Dio, lib. 51. pag. 457.*] — 4685 — 29

Cæsar templum urbi Romæ patrique Cæsari, quem heroa Julium nominavit, Ephesi & Nicææ fieri permisit, (hæ enim tum urbes Asiæ & Bithyniæ clarissimæ habebantur) atque ut ab incolis Romanis colerentur. Extraneis autem hominibus, quos Græcos appellabat, concessit, ut ipsi quoque (Octaviano) templa facerent; Asiani quidem Pergami, Bithyni verò Nicomediæ: Pergamenis etiam permittens ut ludos quos sacros dicunt, in honorem templi ejus celebrarent. [*Id. ibid. pag. 458.*] Quò referendum illud Tiberii, apud Tacitum: [lib. 4. Annal. cap. 37.] *D. Augustus sibi atque urbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuit.*

Æstate sequente, in Græciam Cæsar transmisit, (*Dio, ut supr.*) ad triumphum profectus Actiacum. Ubi ad eum, Corinthi tum agentem, ex Gyaro insula unum è piscatoribus legatum missum fuisse ferunt, petendæ tributi diminutionis gratia: pendere enim ipsos 150. drachmas, cùm ægrè possent 100. Ea erat paupertas illius insulæ. [*Strabo, lib. 10. pag. 485.*]

Cæsare Romam intrante, rem sacram & alii fecerunt, (uti decretum fuerat) & Consul Valerius Potitus (qui Sexto Apuleio in Consulatu suffectus fuerat) publicè pro S. P. Q. R. propter adventum ejus sacrificavit: quod ante id temporis pro nemine unquam factum fuerat. (*Dio, lib. 51. pag. 458.*) Curules triumphos tres Cæsar egit: Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum; continuo triduo omnes. (*Liv. lib. 133. Sueton. in Octavio, cap. 22.*) de quibus Virgilius, in 8. Æneidos:

At Cæsar triplici invectus Romana triumpho
Mœnia, dis Italis votum immortale sacrabat.
Maxima tercentum totam delubra per urbem
Lætitia, ludisque via, plausuque fremebant.

Et Propertius, lib 2. eleg. 1.

Aut canerem Ægyptum, & Nilum, quum tractus in urbem
Septem captivis debilis ibat aquis:
Aut regum auratis circundata colla catenis,
Actiaque in Sacra currere rostra via.

Mense *Sextili* Cæsarem triumphos hosce tres in Urbem intulisse, docent Senatusconsulti verba apud Macrobium. (*lib. 1. Saturnal. cap. 12.*) non *octavo Idus Januarias*, (quo in Asia fuisse constat) ut voluit Orosius (*lib. 6. cap. 20.*) Prima die de Pannoniis, Dalmatis, Iapydis, finitimisque eorum, & nonnullis Galliæ ac Germaniæ populis, triumphum egit; secunda, de Actiaca navali victoria: tertia, de subacta Ægypto, qui reliquorum sumptuosissimus fuit, & ornatissimus apparatu. In eo Cleopatræ imago (cum aspide mordicus brachio affixa, ut ex Plutarcho dictum) ad imitationem mortis ejus efficta, in lecto portabatur: liberique illius & Antonii inter captivos ducti sunt, Alexander cui Solis & Cleopatra cui Lunæ nomen fuerat impositum. (*Dio, lib. 51. pag. 459.*)

Alexandrum Iamblichi fratrem, Arabum regem, in Actiaca pugna captum & in triumpho ductum Cæsar occidit. (*Id. ibid. pag. 443.*) Cleopatram illam ζήλωτον in triumpho ductam Jubæ (qui & ipse à Julio Cæsare Dictatore ductus fuerat) in matrimonium tradidit. Hunc

1. *Vsser. Annal. p. post.*

Jubam Cæsar in Italia educatum, ac suam militiam secutum, hac Cleopatra, regnoque paterno Mauritaniæ donavit: hisque etiam duos Antonii & Cleopatræ filios, Alexandrum & Ptolemæum concessit. Juba verò ex sua Cleopatra Ptolemęum suscepit alterum; qui ipsi in regno postea successit. (*Id. ibid. pag.* 454. *Strabo, lib.* 17. *pag.* 828. *Plutarch. in Iulio Cæsare, & M. Antonio.*)

V. Kalend. Septembr. *Ara Victoriæ in Curia dedicata est:* ut in antiquo Kalendario marmoreo habetur annotatum. (*Inscript. Grutteri, pag.* CXXXIII.) qua in Curia Julia posita & spoliis Ægyptiis decorata, ostendebat Cæsar, imperium se ex victoria adeptum. Julii quoque patris sacrarium multis in eo suspensis donariis ex præda Ægyptiaca exornavit: multa etiam Jovi Capitolino, Junonique & Minervæ consecravit; quum & Senatusconsulto omnia priùs in eorum templis suspensa ornamenta tanquam contaminata essent detracta. (*Dio, lib.* 51. *pag.* 459.) Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas, refecit; easque & cæteras opulentissimis donis adornavit: utpote qui in cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties HS. una donatione contulerit. (*Sueton. in Octavio, cap.* 30.) Romaque in tantum Alexandriæ opibus est aucta, ut propter abundantiam pecuniarum duplicia, quàm usque ad id fuerant, possessionum aliarumque rerum vænalium pretia statuerentur; & fœnus, quod antè denario pendebatur, tum ad trientem ejus recideret. (*Dio, ut supr. pag.* 458. 459. *Oros. lib.* 6. *cap.* 19.)

In hoc quinto Consulatu suo *Imperatoris* nomen Cæsar accepit: non quale propter victoriam tribui more vetusto solebat; (id enim sæpius & antea & postmodo ex ipsis actionibus reportavit) sed quo summa imperii demonstraretur; quod patri quoque ejus Julio, & ejus filiis nepotibusque fuerat decretum. (*Dio, lib.* 52. *pag.* 493. 494.) Quò spectat ἐπιγραφὴ illa, hoc anno in Cæsaris honorem posita. *Senatus Populusque Romanus Imp. Cæsari Divi Iuli F. Cos. Quinct. Cos. Design. Sex. Imp. Sept. Republica conservata.* (Inscript. Gruter. pag. CXXVI.)

Inter captivos Diocles Phœnix Artemidori filius, Tyranionis Amisemi à Lucullo capti discipulus, (ex quo & ipse Tyrannio dictus est) à quodam Dymante Cæsaris liberto emptus, Terentiæ Ciceronis uxori (quæ, ut ex Plinio, lib. 7. cap. 48. & Valerio Maximo, lib. 8. cap. 13. intelligitur, CIII. annos vivendo excessit) donatus est. Ab ea verò manumissus, Romæ docuit, & libros scripsit 68. (*Suid. in voc.* Τυραννίων.)

3976 Antiochum Commagenum Cæsar ad se excivit, quod fratris sui, cum quo litem habebat, missum Romam legatum dolo occidisset. Eum Antiochum in Senatum adductum, damnatumque interfecit. (*Dio, lib.* 52. *pag.* 495.)

Per integrum annum post Herodis à Cæsare reditum, crescentibus inter ipsum & conjugem Mariammen suspicionibus, quum mulier neglectis mariti blanditiis, insuper illi patris (vel avi Hyrcani) & fratris sui (Aristobuli) necem opprobraret; vix ab inferendis illi manibus Herodes se continuit. Quem cùm ex strepitu commotiorem sensisset Salome soror, submisit jamdudum subornatum pincernam, qui indicaret solicitatum se à Mariamme, ut regi porrigeret poculum amatorium; quod ille, qualecumque tandem esset, apud se haberet. Hinc eunuchum Mariammes fidissimum tormentis Herodes examinavit, certus nihil sine illo esse tentatum: qui cruciatus non ferens, id unum prodidit, offensam esse mulierem propter ea quæ Sohemus indicaverat. Quo audito, exclamans Rex, Sohemum sibi regnoque antehac semper fidissimum non fuisse hæc prodituram nisi aliquid commercii secretioris inter ipsos intercessisset; Sohemum comprehensum jussit interfici. Uxorem verò, advocato intimorum amicorum concilio, veneficii accusavit, ea verborum animique asperitate, ut qui adstabant satis intelligerent, velle regem illam capite damnari: quod omnium suffragiis factum est. Quum autem censerent supplicium nequaquam præcipitandum, sed includendam in aliquem regiæ carcerem; Salome institit apud regem ut quamprimùm necaretur, ne quis in populo motus, illa in carcere vivente, existeret; ita Mariamme ad supplicium ducta est. (*Ioseph. lib.* 15. *cap.* 11.)

Id conspicata Alexandra ejus mater, & intelligens similem exitum sibi ab Herode expectandum, ut se ejus criminis non esse conscium ostenderet, cœpit filiæ convitium facere omnibus audientibus; sceleratissimam & ingratam erga virum clamitans, dignamque tali exitio, quæ ausa sit tam immane facinus. Hæc illa turpiter fingente, ut etiam in capillos miseræ involatura videretur, eam circumstantes meritò damnabant: & quæ ducebatur ad supplicium, ne verbo quidem ullo eam dignata est, sed excelso vultu atque animo calumniam refellens, intrepida mortem subiit. (*Id. ibid.*)

Ea perempta, impotentiùs flagrare cœpit Herodes: sæpe invocabat ejus nomen, sæpe etiam indecore lamentabatur. Et quamvis oblectamenta excogitaret quęcumque poterat, apparandis conviviis ac compotationibus, nihil tamen proficiebat. Quare & regni curam reliquit: adeoque dolori succubuit, ut sæpe ministros juberet vocare Mariammen, quasi illa adhuc viveret. (*ibid.*)

Sic affecto Herode, supervenit pestilentia; quæ & plebis & aulicorum majorem partem abstulit: omnibus irato Deo hanc immissam interpretantibus propter injustum reginæ supplicium. Ita aucta regis ęgritudine, postremò in solitudinem se abdidit prætextu venationis: ubi afflictans se, intra paucos dies gravem morbum contraxit. Is erat inflammatio & dolor cervicis, mente etiam mota nonnihil. Nec remedia quicquam proderant: sed quum exacerbare potiùs malum viderentur, res minimùm à desperatione abfuit. Itaque medici partim propter

4686

morbi

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram christian.

morbi contumaciam, partim quia in tanta difficultate non erat libera diætæ electio permittebant ei quicquid appeteret. (*Ibid.*)

Herode in urbe Samariæ ita decumbente, Alexandra habitans tum Hierosolymis conata est duas urbis arces in suam potestatem redigere; alteram Templo contiguam, alteram in ipsa urbe sitam. Præfectos igitur tentavit, ut sibi & genitis ex Herode ac filia pueris eas traderent; ne fortè illo defuncto occuparentur ab aliis. At illi, quum essent alioquin etiam fidi, tum eo magis manebant in officio, quòd & Alexandram oderant, nec fas putabant desperare de salute Principis. Amici enim erant veteres, unus etiam nepos regis, Achiabus nomine. Quare continuò per nuncios de Alexandra significaverunt. Ille sine mora eam jussit interfici: superatoque tandem morbo, refectis & corporis viribus & animi, sic efferatus est, ut quavis ex causa ad sæviendum esset propensissimus. (*Ibid.*)

Ex tribus populi Romani censibus, quos à Cæsare Octaviano actos notat Suetonius, (*cap.* 27.) primum cum lustro factum fuisse, ipso VI. & M. Agrippa II. Coss. ex Tabula marmorea Capuana liquet. (*tomo* 3. *Annal Pighii, pag.* 495.) de quo ipse Cæsar, in rerum suarum Breviario. (*Inscriptionum Gruteri, pag.* CCXXX.) *In Consulatu sexto censum Populi collega M. Agrippa egi. Lustrum post annum alterum & quadragesimum* (a censura sc. Cn. Lentuli & L. Gellii; post quam lustra condi desierunt) *feci: quo lustro civium Romanorum censita sunt capita quadragies centum millia & sexaginta tria.* numerus sc. 4063000. pro quo Eusebius in Chronico habet, 4164000.

Ludos quoque propter Actiacam victoriam decretos Cæsar cum Agrippa exhibuit, & in iis equestre certamen per pueros & viros patricios peregit: iique quinto quoque anno, quo temporis spatio peragebantur, curæ erant quatuor Sacerdotum collegiis per ordinem; Pontificibus nimirum, Auguribus, Septemviris, & Quindecemviris. (*Dio. lib* 53. *pag.* 496.)

Olympiade CLXXXVIII. Thebæ Ægypti usque ad solum dirutæ fuisse, in Chronico Eusebiano leguntur: à Cornelio, Gallo sc. quem rebellantium Ægyptiorum urbes subvertisse, ex Julio Africano refert Georgius Syncellus in Chronico. (*pag.* 308.) Postquam enim Heroum urbem quæ defecerat paucis stipatus recepisset, in Thebaide seditionem propter tributa exortam citò admodum sedavit. (*Strabo, lib.* 17. *pag.* 819.) Civitatem plurimis interceptis exhausit. (*Ammian. Marcellin l.* 17.) statuas sibi ipsi per universam propemodum Ægyptum posuit, suaque acta in pyramides inscripsit. (*Dio, lib.* 53. *pag.* 512.)

3977 Cæsar septimum gerens Consulatum, oratione de scripto in Senatu recitata, seipsum imperio abdicare illudque Senatui & populo tradere velle significavit. Ubi peroravit, multis omnes eum verbis precati sunt, ut solus imperii summam gereret: omnibusque, quibus id ei persuaderent, adductis argumentis, tandem eò compulerunt, ut imperium solus obtineret. (*Dio, lib* 53. *pag.* 497. & 503.) Quod VII. Idus Januar. ab eo susceptum fuisse, ex Tabula marmorea Narbonensi intelligitur. (*in Inscript. Gruteri, pag.* 229.) | 4687 | 27

Quum hoc modo tam à Senatu quàm à populo confirmatum sibi Cæsar haberet imperium, ac nihilominus popularis esse videri vellet; recepit hoc quidem in se, ut sollicitè publicis negotiis præesset, quòd ea cura diligentis indigerent: sed nolle se provinciis omnibus imperare dixit, aut quas regendas sumpsisset, in perpetuum gubernare. Ideoque infirmiores, nimirum quia essent pacatiores, Senatui restituit: potentiores provincias, ut quæ plus periculi ostenderent, ac vel hostes accolas haberent vel novos per se ipsæ motus aliquos ciere possent, sibi retinuit. Id faciebat sub hac specie, ut Senatus optimis imperii partibus tutò perfrueretur; ipse laboribus & periculis objectus videretur: at sub hoc prætextu eum verè inermem imbellemque efficiebat; & ad se solum arma militesque transferebat. Hac de causa Senatu populoque Africa, Numidia, Asia, & cum Epiro Græcia, Dalmatia, Macedonia, Sicilia, Creta, Libya Cyrenaica, Bithynia cum Ponto finitima, Sardinia atque Hispania Bætica, adscriptæ sunt; Cæsari autem Hispaniæ quod reliquum erat, Gallia omnis & Germania, item Cœlesyria, Phœnice, Cilicia, Cyprus & Ægyptus. Imperium verò in suas provincias Cæsar decennale suscepit, intra quod tempus eas se reducturum in ordinem promittebat: hoc quoque jactantia quadam juvenili addito; quo breviori spatio eas pacare posset, eo citiùs se imperio destiturum. Denique utriusque sortis provinciis patricios præfecit, Ægypto tantùm equestris dignitatis virum, ob eas quæ suprà sunt commemoratæ causas. Senatoribus autem seorsum Africam & Asiam, prætoriis reliquas omnes provincias adscripsit: utrisque verò ex æquo interdixit, ne ante quintum annum à gesto in Urbe magistratu provincias sortirentur. (*Dio, lib.* 53. *pag.* 503. 504. 505.)

Idibus Januariis eam provinciarum distributionem fuisse factam innuit Ovidius; de illis in primo Fastorum libro ad Germanicum Cæsarem ita canens.

Idibus in magni castus Jovis æde sacerdos
Semimaris flammis viscera libat ovis.
Redditaque est omnis populo provincia nostro:
Et tuus Augusto nomine dictus avus.

Nam & eodem die Cæsari Octaviano *Augusti* cognomentum datum fuisse sensit: quod quatriduo post factum fuisse, in lib. de die Natali cap. 21. Censorinus hisce verbis indicat. *Ex ante diem decimum sextum Kalend. Februarii Imperator Cæsar Divi filius sententia L. Munacii Planci à Senatu caterisq; civibus Augustus appellatus est, se* VII. *& M. Vipsanio* Agrippa III. *Consulib.*

Cæsar enim rebus compositis, & omnibus provinciis in certam formam redactis, Augustus cognominatus est. (*Liv. lib. 134.*) idque cognomen & in septimo illius Consulatu, Dio (*lib. 53.*) & per Planci sententiam consensu universi Senatus populique Romani inditum illi fuisse, Velleius (*lib. 2. cap. 91.*) confirmat. De quo Suetonius, (*in Octavio, cap. 7.*) *Munacii Planci sententia, quibusdam censentibus Romulum appellari oportere quasi & ipsum conditorem urbis, prævaluit ut Augustus potius vocaretur, non tantùm novo, sed etiam ampliore cognomine: quòd loca quoque religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, vel avium gestu gustuve; sicut etiam Ennius docet scribens,*

Augusto augurio postquàm inclyta condita Roma est.

Et Florus, in libri 4. & ultimi fine ipso. *Tractatum etiam in senatu, an quia condidisset imperium, Romulus vocaretur: sed sanctius & reverentius visum est nomen Augusti; ut scilicet jam tum dum colit terras, ipso nomine & titulo consecraretur.*

Similia habet & Dio: qui à Romanis *Augustum*, à Græcis Σεβαστὸν à splendore dignitatis & honoris sanctitate humano ampliore, nominatum eum fuisse notat. (*lib. 53. pag. 507. & 509. Confer Act. XXV. 21. 25. cum XVII. 23. & II. Thessal. II. 4.*) Quibus addantur & Ovidii illa, in Fastorum 1.

Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes:
Hic socium summo cum Jove nomen habet.
Sancta vocant augusta patres: augusta vocantur
Templa, sacerdotum ritè dicata manu.
Hujus & Augurium dependet origine verbi:
Et quodcunque suâ Jupiter auget ope.
Augeat imperium nostri ducis, augeat annos:
Protegat & nostras querna corona fores.

Hoc pacto omne populi Senatusque imperium ad *Augustum* est translatum. (*Dio, lib. 53. pag. 507.*) Quod nomen cunctis antea inviolatum & usque ad nunc cæteris inausum Dominis, tantum orbis licitè usurpatum apicem declarat imperii: atque ex eodem die summa rerum ac potestatum penes unum cœpit esse & mansit, quod Græci *Monarchiam* vocant. (*Oros. lib. 6. cap. 20.*) Romanos verò *Augustorum* suorum epocham à Kalendis Januariis hujus anni deduxisse, docet Censorinus, in lib. de die Natali, cap. 21. ubi 265. hujus æræ annum cum ordinationis Julianæ anno 283. confert; uti & sequente capite, in annum Augustanum 20. Marcii Censorini & Asinii Galli Consulatum conjicit, in annum Julianum 38. incurrentem.

In Asia, Trallibus terræmotu considentibus, gymnasium corruit; quod ab Augusto postea est instauratum (*Euseb. Chronic. cum Strabone, lib. 12. pag. 579.*)

3978 Dissidio inter Costobarum Idumæum & uxorem suam Salomen sororem Herodis orto, illa 4688 26
viro (contra Judæorum consuetudinem) libellum repudii misit; & ad fratrem se conferens, ait se prætulisse fraternam benevolentiam conjugali fœderi. Costobarum enim dicebat ad res novas moliendas cum Lysimacho, Antipatro & Dositheo conspirasse: fidem assertioni suæ ex eo astruens, quòd Babæ filios jam per duodecim post captam ab Herode Hierosolymam annos, inscio & invito rege, clam ille in suis agris habuisset & incolumes servasset. Quo audito Herodes, missis quibusdam ad loca latebrarum, & illos interfecit, & quotquot in eodem hærebant crimine. Ut nihil jam reliquum esset ex Hyrcani cognatione; sed sublatis omnibus quorum excellebat dignitas, arbitratu suo posset quicquid vellet agere, nemine ampliùs resistente. (*Joseph. lib. 15. cap. 11.*)

Hinc securior Herodes factus, à patriis ritibus magis magisque discessit, eos peregrinis studiis violando. Ac primùm athletica certamina quinto quoque anno in honorem Cæsaris instituit: ad quæ exhibenda, theatrum Hierosolymis & in campo amphitheatrum extruere cœpit, utrumque sumptuoso opere conspicuum; sed alienum à Judaicis moribus, apud quos nullus est horum usus, nulla spectaculorum ostentatio. Ille tamen celebritatem suam nobilissimam esse voluit, denunciatam circumvicinis, ac longinquis etiam gentibus: magnisque præmiis propositis, non illi tantùm qui gymnicis certaminibus dabant operam, sed musici etiam præstantes & thymelici, evocabantur. Sed Judæis nihil tam molestum fuit quàm trophæa: quæ armis contectas hominum putabant fuisse imagines, ipsis per leges interdictas. Quos Herodes ut redargueret, jussit detrahi ornatum appositititium, & ostendit nudos stipites. Quo facto in risum versa est indignatio concepta ex suspicione imaginum. (*Id. ibid.*)

Periodus Calippica *quinta* incipit.

Multa contra Augustum vana dicta deblateravit Cornelius Gallus. (*Dio, lib. 53. pag. 512.*) de quo Ovidius, libro secundo Tristium, ad ipsum Augustum scripto.

Non fuit opprobrio celebrasse Lycorida Gallo;
Sed linguam nimio non tenuisse mero.

Ob ingratum autem & malevolum animum, infamia eum Augustus notavit: & domo sua illi interdicens, & intra provincias suas degere eum prohibens. Furtorum præterea, & populatæ provinciæ, & aliorum multorum criminum accusatus ille est, à Valerio Largo primùm homine improbissimo, qui socius ejus & convictor fuerat; deinde à multis aliis, qui Gallum hactenus adulati ad Largum, quoniam eum jam crescere videbant, studia sua converterunt. Decretumque est ab universo Senatu, ut judicio damnatus Gallus exularet, bona ejus Augusti essent, ac

rem

Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christiæ.

rem factam ejus rei causa Senatus faceret. At ille dolorem non ferens, & nobilitatem acriter indignatam, cui negotium spectandum fuerat datum, metuens, stricto incubuit ferro & mortem voluntaria damnationem prævenit. Gallo vero & accusatorum denuntiationibus & senatusconsultis ad necem ita compulso, laudavit quidem Augustus pietatem tantopere pro se indignantium: cæterum & illacrymavit, & vicem suam conquestus est, quod sibi soli non liceret amicis, quatenus vellet irasci. [*Sueton. in Octavio, cap. 66. Dio, lib. 53. pag. 512. 513. Ammian. Marcellin. lib. 17. Hieronym. in Chronico.*]

Cornelio Gallo in Ægypti præfectura successor datus est Petronius: qui multitudinis Alexandrinorum jactu lapidum in ipsum irruentium, tantum suis munitus militibus, impetum sustinuit; & nonnullis eorum interemptis, cæteros repressit. [*Strabo, lib. 17 pag. 819.*]

Polemo rex Ponti inter socios ac fœderatos populi Romani adscriptus est; ac prima subsellia in theatris per totum ejus regnum Senatoribus tributa. [*Dio, lib. 53. pag. 533.*] Ab eo Pontus Polemoniacus accepisse nomen videtur; apud Justinianum, Novella 28.]

379 Decem cives Hierosolymitani, contra Herodem conjuraverunt, sicas vestibus tegentes, in quibus & unus cæcus erat, non tam paratus ad agendum aliquid, quam ad patiendum si quid patriorum morum assertoribus accideret. Quidam vero ex his quos Herodes ad perscrutanda talia disposuerat, rem totam expiscatus, regi aperuit. Illi vero comprehensi, interrito vultu sicas protulerunt; profitentes se non privati commodi gratia, sed pro disciplina publica, conjurationem hanc iniisse: ac deinde à regiis abducti, per omnes cruciatus necati sunt. Nec multo post delator eorum invisus omnibus, à quibusdam interfectus frustatim concisus est & objectus canibus, idque multis inspectantibus. Nemo tamen hoc factum prodidit, donec post longas ac molestas Herodis inquisitiones à conscriis quibusdam mulierculis per tormenta expressa est confessio: tum vero authores ejus facinoris cum totis familiis plectebantur. [*Joseph. lib. 15. cap 11.*] 4689 | 25

Herodes, ut contra tumultuantis populi seditiones esset tutior, anno regni sui 13. (ab Antigoni morte numerato) Samariam, itinere unius diei Hierosolymis distantem, munire cœpit: novo *Sebastes* sive *Augustæ*) nomine illi imposito. Ejus circuitum 20 stadiorum esse voluit; fano sesquistadii amplitudine in ejus meditullio collocato, modis omnibus ornatissimo. Deditque operam ut tam è milite auxiliari, quam è finitimis gentibus, plurimos in ejus civitatis corpus congregaret. [*Id. ibid. cum cap. sequ initio*] Των Γαβινιων πολιν, *Gabiniorum urbem*, eam appellat Africanus, in Georgii Syncelli Chronico. [*pag. 308.*] Quum enim Samaria à Joanne Hyrcano diruta, ab A. Gabinio Syriæ Proconsule instaurata denuò & incolis frequentata fuerit; (ut supra, ad annum Per. Julian. 4657. ex Josepho est notatum:) των Γαβινιων vel Γαβινιον nomine, non alii quam Gabiniani illi coloni hic possunt intelligi. Quod ita sum à doctissimo eodemque humanissimo viro, Jacobo Goaro, (cujus summæ industriæ nupera illa luculenta Georgiani Chronici debetur editio) pariter fuisse animadversum, non parum lætatus sum.

Aliam etiam Herodes toti genti ceu arcem Stratonis turrim imposuit. In magno quoque quem vocant campo, sorte lectis equitibus, castellum condidit; & in Galilæa Gabalem, Esthmonitim in Peræa. Quibus arcibus ad tutelam regni per totam regionem opportunè dispositis, adempta est vulgo tumultuandi materia. (*Joseph. lib. 15. cap. 11.*)

Nonum Consulatum Augustus Tarracone (citerioris Hispaniæ urbe) iniit. [*Sueton. in Octavio, cap. 26.*] currente anno tertio Olympiadis clxxxviii. quo Indos ab Augusto per legatos amicitiam postulavisse, in Chronico Eusebiano legimus: & quidem à Pandione rege missos; ut in Georgii Syncelli Chronico (*pag. 311.*) ex Romanis quibusdam tabulis notatum invenimus.

Tarraconem vero ad Augustum legatos Indorum ab Oriente ultimo & Scytharum à Boreâ, cum gentilitiis muneribus, venisse confirmat P. Orosius (*lib. 6. cap. 21.*) de quibus Horatius, in carmine Seculari:

Jam Scythæ responsa petunt superbi
Nuper & Indi.

& lib. 4. Carm. Od 14. ad Augustum:

Te Cantaber, non ante domabilis,
Medusque, & Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præsens
Italiæ dominæque Romæ.

Ita Florus, lib. 4. cap. ult. *Scythæ misere legatos & Sarmatæ, amicitiam petentes. Seres etiam, habitantesque sub ipso sole Indi, cum gemmis & margaritis elephantes quoque inter munera trahentes, nihil magis quam longitudinem viæ imputabant, quam quadriennio impleverant: & tamen ipse hominum color ab alio venire cœlo fatebatur.* Suetonius in Octavio, cap. 21. *Indos etiam ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petendam.* Eutropius, libro 7. *Scythæ & Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera & legatos ad eum miserunt.* Aurelius Victor denique, gentium aucto numero. *Indi, Scythæ, Garamantes ac Bactri, legatos miserunt orando fœderi.*

Amynta mortuo, regnum filiis ejus Augustus non tradidit, sed provinciam populi Romani fecit: atque exinde Galatia cum Lycaonia Romanum habere præfectum cœpit. [*Dio, lib. 53. pag. 514*] primo M. Lollio Proprætore eam provinciam administrante. (*Euseb. Chronic.*

Eutrop.

Eutrop. lib. 7. Sex. Rufus, in Breviario.] Pamphyliæ vero opida, quæ prius Amyntæ attributa fuerant, præfecturæ peculiari suæ sunt restituta. [*Dio, ut supr.*]

Anno regni Herodis 13 maximæ calamitates in Judæorum regionem ingruerunt. Primum enim siccitas diuturna obtinuit, quam sterilitas secuta est: postea per inopiam mutata victus ratione morbi invaluerunt, & pestilentia. Cumque Herodi, ut publicæ necessitati succurreret, satis amplæ facultates non suppeterent; quicquid erat in regiâ suppellectilis tam aureæ quam argenteæ, id totum ille concidit: nec laudatorum artificum parcens operibus, nec vasis ad usum necessariis. Inde confectam pecuniam misit in Ægyptum, quam tum Petronius obtinebat pro Cæsare. Is licet obrutus multitudine ob talem necessitatem ad se confugientium, tamen quia privatim amicus erat Herodi & servatos cupiebat ejus subditos, præ aliis eis concessit frumenti exportationem, tam in emendo quam in evehendo adjuvans: ita ut maximum momentum ad gentis salutem in eo fuerit. [*Joseph. lib. 15. cap. 12.*]

Herodes, advecto frumento, primum his qui sibimetipsis frumentum comparare poterant, divisit omnibus accuratissime dispensans. Deinde quia multi erant qui propter senium vel aliam debilitatem cibos parare non valebant; his quoque providit, adhibitis pistoribus, ut in promptu alimenta haberent. Atque ita populo approbata sua diligentia, non solum mutavit aversorum à se animos, verum etiam eximiam laudem beneficentiæ & providentiæ retulit. [*Id. ibib.*]

A die 29. mensis Sextilis (triduo videlicet ante Elul Syrorum sive nostri Septembris initium) feria sexta deducitur Ægyptiaca illa epocha, quam Albatenius in astronomici sui operis 32. capitulo æram *Al-kept* (id est, Coptitarum sive Ægyptiorum) appellat: per quam & stellarum motus ex Theonis tabulis supputari dicit & ad quam ab æra Dilkarnain (sive Seleucidarum, quam ille cum Syris suis ab initio mensis Elul sive Septembris inchoat) annos 287. fluxisse asserit. Ita enim ex Ms. in eo legendum; non ut perperam habetur editum, 387. Hoc vero anno dies primus mensis Thoth, tum in anno vago Ægyptiorum, tum in ἐτῶν ἤτοι Ἀλεξανδρέων (ut Theon loquitur,) Græcorum sive Alexandrinorum anno fixo, in eundem diem (Augusti Juliani 29.) primum coincidisse deprehenditur: quod non nisi periodo Alexandrinorum quidem annorum 1460, Ægyptiacorum vero 1461 confecta potest contingere; quæ utriusque anni redintegrationem sive ἀποκατάστασιν exhibet. Γέγονε δ' ἡ ἀρχὴ αὐξ. ἐτῶν ἀποκατάστασις ἀπό τινος ἀρχῆς χρόνου ἐν τῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς Αὐγούστου βασιλείας: ut in explicatione τῶν προχείρων κανόνων habet Theon. *Contigit illa per* 1460 *annos facta redintegratio, à certo quodam temporis initio, in imperii Augusti anno quinto.* finito sc. sive ὡς πέντε ἔτη, quinquennio post exordium imperii Augusti; quod post excessum Alexandri sive æram Philippicam annis 294 cœpisse, cum Ptolemæo Theon statuit. A Philippica vero illa epocha usque ad hanc ἀποκατάστασιν, anni sunt, 299. ut in Astronomica Theodori Metochitæ epitome rectissime habetur annotatum. Neque aliud omnino voluit Panodorus Alexandrinus monachus, de 1460 annorum periodo & ἀποκαταστάσει ista disserens, in mensis Augusti diem 29 incidente, à cujus epocha siderum motus & luminarium defectus in Tabulis astronomicis supputari scripsit: utcunque illius sententiam, minime à se intellectam, Georgius Syncellus, harum rerum imperitissimus, in Chronico suo [*pag.* 312, 313.] recitando perverterit.

3980 Herodes adversus hyemis asperitatem subditis suis providit, ne qui periclitarentur inopia vestium, absumptis pecoribus, & lanis aliisque tegmentis deficientibus. Ubi vero huic necessitati prospectum est, propinquis quoque Syrorum urbibus solicitudinem impendit; distributis ad sementem faciendam frugibus. Sed & castella & urbes & ex plebe qui gravabantur numerosiore familia, ad ipsum confugientes necessitati inveniebant remedium: ita ut revocatis ad rationem quæ in exteros tantum insumpserat, reperta sint cororum 10 millia, intra regnum vero expensa 80 millia cororum. Corus autem 10 medimnos Atticos capiebat. [*Joseph. lib. 15. cap. 12.*]

Quum propter morbum Augustus nuptias filiæ suæ & Marcelli sororis suæ Octaviæ filii, Romæ non posset facere; M. Agrippæ eas absens celebravit opera. (*Dio; lib. 53. pag. 515.*)

Kalendis Januariis quibus decimum Consulatum Augustus iniit, Senatus juramento confirmavit se ejus acta approbare: quumque jam urbi (à qua propter morbum diutius abfuerat) appropinquare diceretur, ac pollicitus populo vititim centenos esset denarios, negasseteque se prius id proscripturum quam Senatus assensisset: omni eum legum necessitate Senatus liberavit; ut reapse potestatis absolutæ, tamque sui ipsius imperator quam legum, agere aut non agere omnia suo posset pro arbitrio. [*Id. ibid. pag.* 509, 515, 516.] 4690 24

Quamprimum segetes messi maturæ factæ sunt, Herodes ad 50 millia hominum, quos ipse famis tempore aluerat, per suos & propinquorum Syrorum agros dimisit. Atque ita res suorum penè perditas diligentia sua ille restituit; non mediocriter etiam sublevatis finitimis, qui eisdem laborabant difficultatibus. (*Joseph. lib. 15. cap. 12.*)

Eodem tempore auxilia Cæsari misit Herodes, quingentos selectos è suo satellitio: quos Ælius Gallus duxit in expeditionem Arabicam, eorumque sæpè forti opera usus est. (*Id. ibid.*)

Fuit hic Ælius Gallus) in recentioribus Dionis editionibus *Ælius Largus* vitiosè dictus) *ex equestri ordine*, ut ait Plinius, (*lib. 6. cap. 28.*) & tertius sub Augusto Ægypti præfectus: cujus utut amici ac sodalis sui Strabo meminit; (*lib. 2. pag. 118.*) & una cum eo Memnonis statuam vidisse se scribit. (*lib. 17. pag. 816.*) Hunc Augustus cum parte Romani præsidii quod in Ægypto erat in Arabiam misit. (*Id. lib. 2. ut supra & lib. 17 pag. 819.*) ut eas gentes

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christis.

& loca pertentaret: ac præterea Æthiopum terminos & Troglodyticam Ægypto finitimam, & vicinum iis Arabicum sinum, qui perangustus Arabes dirimit à Troglodytis: eo utique consilio, ut vel eos sibi volentes conciliaret, vel subigeret adversantes. [*Idem, lib. 16. pag. 780.*]

Ad expeditionem Arabicam Ælius 80 circiter biremes constructerat, & triremes, & phaselos apud Cleopatridem, antiquæ Nili fossæ proximam: quum nullum tamen cum Arabibus navale futurum esset prælium. Errore igitur intellecto, fabricatus est onerarias naves 130. quibus navigavit, ducens peditum Romanorum ex his qui in Ægypto erant & sociorum ad decem millia: quibus Judæi 500. & Nabataei mille cum Syllæo intererant. [*Id. ibid.*]

Nabatæorum rex eo tempore erat Obodas, homo segnis & otio deditus, atque de bellicis præsertim rebus (quod omnibus Arabum regibus commune erat vitium) parum sollicitus: Syllæo verò procuratori suo, ætate juveni & ingenio callido, administranda commiserat. [*Id. ibid. pag. 781. cum Joseph. lib. 16. cap. 11.*] Hic Syllæus Ælio se iter monstraturum, & in omnibus commeatu auxilioque adfuturum pollicitus, omnia insidiosè egit. Nam nec tutum iter, nec expeditam navigationem monstravit: sed per avia & longos anfractus, & loca omnium indiga, & importuosa dorsa, vel occultis cautibus aut cœnosis stagnis periculosa duxit; æstu maris reciprocantis maximè iis in locis adversante. [*Strabo, ut supr. pag. 780.*]

Post multas ærumnas, quintodecimo die Album pagum Ælius Gallus pervenit, maximum Nabatæorum emporium, multis navigiis amissis, quorum nonnulla cum ipsis hominibus nullo bello, sed ob navigandi difficultates periere. Id Syllæi improbitas effecit, negantis terrestri itinere in Album pagum exercitum duci posse: cum quidem eò atque etiam ulteriùs mercatores tanta camelorum & hominum multitudine tutum & commeatu probè instructum iter a petra in petram conficiant; ut nihil ab exercitu differant. [*Id. ibid. pag. 780, 781.*] Cujusmodi mercatorum turmas *Caravanas* hodie vocant.

Huc perveniens Ælii exercitus, stomacacce & scelotyrbe, morbis ei regioni familiaribus, tactus est: quorum illa circa os, hæc circa crura paralysis quædam est, ob aquas & herbas proveniens. Æstatem itaque ac hyemem ibi agere Ælius coactus est, dum reficeret infirmos. [*Ibid. pag. 781.*]

Zenodorus quidam, homo Lysaniæ sive ditione Trachonitidis, Batanææ & Auranitidis conducta, ejus proventibus non contentus, Trachonis incolas in speluncis more ferarum viventes & prædas ex Damascenis agere assuetos, fovebat; ex eorum quoque latrociniis captans compendium. Ab his malè vexati propinquorum agrorum coloni, Varronem Syriæ tunc præsidem querelis obtundebant; postulantes ut Zenodori injurias per litteras significaret Cæsari. Rescripsit verò ei Cæsar, ut latrocinia penitus curaret extinguere. Varro igitur milite aggressus loca suspecta, expurgavit latronibus terram; ipsamque Zenodoro abstulit. [*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 15. & lib. 15. Antiquit. cap. 13.*]

Herodes in Sione regiam sibi ædificavit, duabus in ea extructis ædibus amplissimis atque pulcherrimis, quibus ne Templum quidem usquam conferri posset: earumque unam Cæsaris, alteram Agrippæ appellavit nomine. [*Joseph. lib. 15. Antiquit. cap. 12. & lib. 1. Belli, cap. 16.*]

3981 Jubilæus XXIX.

Herodes, amoto à Pontificatu Jesu Phabetis filio, Simonem sacerdotem Hierosolymitanum, Boethi Alexandrini filium, substituit: ejusque filiam Mariammen omnium ejus ætatis pulcherrimam, conjugio sibi copulavit. [*Joseph. lib 15. cap. 12. & lib. 18. cap. 7.*] — 4691 — 23

Peractis nuptiis, novam regiam condere cœpit, adjuncto etiam opido, quod à suo nomine Herodium vocari voluit, in loco ab urbe Hierosolymorum versus Arabiam 60 stadiis distante, ubi Judæos olim profligaverat dum pelleretur armis Antigoni. [*Id. lib. 14. cap. 25. & lib 15. cap. 12. item lib. 1. Belli, cap. 11. & 16.*] Herodii, cum opido illustri ejusdem nominis, meminit Plinius. [*lib. 5. cap. 14.*]

Gallus ex Albo pago Nabatæorum cum exercitu digressus, per ejusmodi loca profectus est, ut camelis aquam portare cogeretur: quod ei malitia ductorum evenit. Quare post multos dies in Aretæ terram pervenit, qui Obodæ Nabatæorum regi affinitate conjunctus erat. Is Gallum amicè suscepit, & dona obtulit. Sed Syllæi proditio & hanc regionem difficilem transitu reddidit. Eam itaque diebus 30 permeavit per loca invia, spelta & palmulis non multis & butyro pro oleo usus. Quam verò deinceps adibat, Nomadum erat, & revera ex magna parte deserta. Ea Atarena dicebatur: ejusque rex Sabus erat. [*Strabo, lib. 16. cap. 781.*]

Arabiæ Felicis rex Sabos erat: in qua licet primò in conspectum Ælio nemo prodiret, tamen haud exiguo id iter labore stetit. Nam solitudo regionis, Sol quoque, & aquæ natura infestæ, ita eos afflixere; ut major pars exercitus periret. Morbus ille, nulli nostrorum assimilis, caput petebat; eoque exsiccato, multos statim perimebat: qui verò mortem evasissent, iis in crura per totum corpus descendebat, eaque ita affligebat, ut remedium nullum prodesset, nisi quis oleum vino mixtum biberet, eoque se inungeret. quod sanè pauciissimis licebat facere; quum neutrum in iis locis nascatur, neque ipsi ejus secum copiam attulissent. Inter hæc mala barbari, qui prius, si quando prælium commisissent, semper inferiores discessserant, ac opida quædam amiserant, morbo auxiliario suo usi, Romanos aggressi sua receperunt, reliquosque Romanos sua regione expulerunt. [*Dio, lib. 51. pag. 516 517.*]

Hi tamen & primi & soli etiam Romanorum in Arabia Felice, Athlula (vel Athrulla) insignem urbem usque, bello progressi sunt. [*Id. ibid. pag.* 517.] in eaque expeditione Gallus opida diruit non nominata ab authoribus qui antè scripserunt, Egran, Annestum, Escam, Magusum, Tammacum, Labeciam, Mariabam, (circuitu sex mill. pass.) & Caripeta, quò longissimè processit. [*Plin. lib.* 6. *cap.* 28.] Et nisi Syllæus eum prodidisset, felicem Arabiam totam subegisset. [*Strabo, lib.* 17. *pag.* 819. *fin.*] Cujus in eo itinere progressum & regressum, ex Strabone, nunc subjicimus.

In Ararena peragranda diebus 50. per invia itinera consumptis, usque ad urbem Agranorum (vel Egranorum potius) processit, & pacatam & fertilem regionem. Eorum rex (Sabus) aufugit: urbs primo adortu capta est. Hinc post sextum diem ad flumen pervenit. Ibi barbari instructa acie occurrerunt: è quibus ad 10 millia ceciderunt, ex Romanis duo tantum desiderati sunt. Nam omnino imbelles erant, & armis imperitè utebantur; arcu, & lancea, & gladio, & funda; & magna ex parte bipennibus. Mox etiam urbem cepit nomine Asca, à rege derelictam. Hinc Athrulla venit; quam nullo negotio cepit, & præsidio firmavit: & frumenti palmularumque viatico comparato, Marsyabas processit urbem Rhamanitarum, qui sub Ilasaro erant. Eam adortus, sex diebus obsedit: postea aquæ inopia coactus destitit ab incepto. Duorum dierum itinere tantum se abesse ab aromatifera, è captivis intelligebat. Sex autem menses contrivit in itinere, culpâ ductorum.

Ea fraude sero deprehensa, per aliam viam reversus, nonis castris Anagrana pervenit; ubi prælium commissum fuerat: undecimis deinde ad Septem puteos, à reipsa sic nominatos. Hinc jam per loca pacata, in pagum Chaalla, post in vallum nomine Malotham ad flumen positum: postea per deserta non multum aquæ habentia usque in vicum Negram (vel Hygram) qui sub Oboda est & ad mare jacet. In reditu totum iter diebus 60 confecit, in quo prius sex menses consumpserat. [*Strabo, lib.* 16. *pag.* 781, 782.]

Dum Ælius Gallus cum parte Ægyptiaci exercitus in Arabia bellum gereret, Æthiopes qui supra Ægyptum habitant, à regina ipsorum Candace (virili muliere, & altero oculo capta) missi, impressione facta in Thebaïdem, præsidia trium cohortium, quæ Syenæ Elephantinæ ac Philis erant, repentino impetu ceperunt, & in captivitatem abduxerunt, ac Cæsaris statuas everterunt. Contra hos profectus Ægypti præfectus Petronius, cum non totis decem millibus peditum & equitibus 800. adversus triginta hominum millia, primum eos compulit, ut Pselcham confugerent, urbem Æthiopicam. Tum missis ad eos legatis, quæ capta erant petiit, & causas quamobrem bellum movissent popposcit: ac dicentibus, se injuria affectos à nomarchis, respondit non illos esse regionis dominos, sed Cæsarem. Petentibus porrò triduum ad deliberandum, nihilque interim eorum quæ par erat facientibus; movens contra eos, in pugnam procedere coegit, ac celeriter in fugam vertit; cum & compositi malè, & malè armati essent. nam scuta ingentia & è crudo bovis tergore confecta habebant: arma quibus pugnarent, secures alii, alii contos, nonnulli gladios gerebant. Proinde quidam in urbem sunt compulsi, alii in deserta fugam fecerunt, alios proxima insula excepit, qui sese fluvio commiserant; inter quos & reginæ Candaces duces erant. Hos itaque omnes cepit, trajecto ratibus ac navibus flumine, & in Alexandriam misit: atque Pselcham profectus, eam cepit. unde numerata captivorum multitudine & eorum qui in prælio ceciderunt, qui salvi evaserant pauci omnino deprehensi sunt. [*Strabo, lib.* 17. *pag.* 820. *Dio, lib.* 54. *pag.* 524.]

A Pselcha Petronius Premnim venit, urbem natura munitam; cumulis arenæ peragratis, quibus Cambysis exercitus obrutus est vento incidente. Eam adortus primo impetu cepit. Inde Napata (Tanapen Dioni dictam) progressus est, ubi Candaces regia erat, ejusque filius morabatur. Ipsa cum in castello propinquo sederet, legatos misit qui de pace tractarent; redditis statuis, & captivis qui abducti fuerant Syena. Sed impetu facto Petronius Napata cepit ac diruit, puero fugiente. Et quum neque progredi propter arenam & æstum, neque ibi commodè cum toto exercitu permanere posset; cum præda retro abiit, ac Premni mœnibus & præsidio & quadringentorum hominum cibariis in biennium munita, reversus est Alexandriam. Ex captivis autem, cæteris divenditis, mille ad Cæsarem misit à Cantabris reversum: quorum nonnulli morbo consumpti sunt. [*Id. ibid.*]

Cum his conferendus & ille Plinii locus est, libro 6. cap. 29. Æthiopum regionem *intravere arma Romana D. Augusti temporibus, duce P. Petronio, & ipso equestris ordinis, præfecto Ægyptiis. Opida eorum expugnavit, qua sola invenerat, quo dicemus ordine. Pselchin, Primin, Aboccin, Pithurin, Cambusin, Attenam, Stadisin ubi Nilus præcipitans se fragore auditum accolis aufert. Diripuit & Napata. Longissimè autem à Syene progressus est* DCCCLXX. *millia passuum: nec tamen arma Romana ibi solitudinem fecerunt.*

Phraates III. Scytharum maximo auxilio in regnum restitutus est. Quorum adventu audito, Tiridates cum magna amicorum manu ad Cæsarem profugit, in illud ipsum regnum restitui & ipse desiderans; jurisque Romanorum futuram Parthiam affirmans, si ejus regnum muneris eorum fuisset. Phraates, hoc cognito, legatos statim ad Cæsarem misit; servum suum Tiridatem, & filium suum, quem ille obsidem Cæsari tradiderat, remitti sibi postulans. [*Justin. lib.* 42. *cap.* 5.]

Quum Tiridates & legati Phraatis Romam advenissent, in senatum eos Augustus introduxit: ac deinde mandata sibi à Senatu litis cognitione, utriusque partis postulata audivit. Tum,

neque

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno ante æram Christia.

neque Tiridatem dediturum se Parthis dixit, neque adversus Parthos Tiridati auxilia daturum. Ne tamen per omnia nihil ab illo obtentum videretur; Tiridati, quoad manere apud Romanos vellet, opulentum sumptum præberi jussit: Phraati verò filium remisit; ut pro eo captivos signaque militaria, Crassi & Antonii cladibus amissa, reciperet. [*Id. ibid. Dio, lib. 53. pag. 519.*]

Quum Romæ inter M. Agrippam & M. Marcellum, Augusti nepotem simul & generum, mutuæ simultates sese proderent, quod alter alterum anteferri ab Augusto crederet; veritus ille ne, si uno in loco mansissent, contentiones inter eos intercederent, Agrippam continuo in Asiam misit, provincias transmarinas pro se administraturum. Agrippa urbe profectus, in Syriam missis legatis suis, ipse Mitylenis in Lesbo insula permansit. [*Dio, lib. 53. pag. 518. cum Velleio Paterculo, lib. 2. cap. 93. Josepho, lib. 15. cap. 13. & Suetonio, in Octavio, cap. 66.*]

Augusto XI. Consulatu sese abdicanti, & L. Sestium summum Bruti fautorem in locum suum subroganti, Senatus honores decrevit. Ut Tribunus plebis perpetuus esset. Ut quoties senatus haberetur, etiamsi Consulatum non gereret, de quibuscunque rebus quicquid vellet sancire posset. Ut Proconsulare imperium semper haberet, neque id intra pomerium veniens deponeret, aut renovando opus esset: utque major ipsi in provinciis, quam præfectis earum, semper esset potestas. [*Dio, ut supr. pag. 518, 519.*]

3982 Ælius Gallus, ab Arabica expeditione rediens, Negra vico in Nabatæorum regno relicto, exercitum undecim dierum spatio in Muris portum trajecit. Hinc Coptum transgressus, cum utilibus copiis Alexandriam pervenit. Cæteros non bello (in quo septem tantum perierant) sed fame, labore, morbo, & itinerum difficultate amiserat. [*Strabo, lib. 16. pag. 782.*] Hujus medicamenta quædam composita referuntur à Galeno, in libro 2. de Antidotis: inter quæ theriaca est, Cæsari ab eo oblata, qua multos ex commilitonibus suis servaverat.

M. Marcellus, Octaviæ Augusti sororis filius & Juliæ Augusti filiæ maritus, mortuus est. [*Vellei. Patercul. lib. 2. cap 93. Dio, lib. 53. pag. 517. & 519.*]

Augustus Cyprum ac Galliam Narbonensem, quia nihil armis suis indigerent, populo reddidit: pro eisque Dalmatiam recepit. [*Dio, lib. 54. pag. 523. cum lib. 53. pag. 504.*] | 4692 | 22

Pantomimorum saltatio à Pylade Cilice & Bathyllo Romam primùm est introducta: cumque veteres ipsi canerent & saltarent, primus Pylades chorum sibi præcinere fecit. [*Euseb. Chronic. cum Saligeri Collectan. Græc. pag. 390. & Animadversion. pag. 155, 156.*]

Sebaste jam condita, Herodes in loco maritimo, ubi Stratonis turris stetit, urbem alteram magnificentissimè extruere cœpit, quam Cæsaream appellavit: admirandi operis portu addito, magnitudine Piræeo pari. Quod totum opus duodecim annorum spatio ille absolvit; nec labori parcens, nec sumptibus. [*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 16. & lib. 15. Antiqu. 13.*] Unde de Cæsare Eutropius, libro 7. *Tanto amore apud Barbaros fuit, ut reges populi Romani amici in honorem ejus conderent civitates, quas Cæsareas nominarent: sicut in Mauritania à rege Juba, & in Palæstina, quæ nunc est urbs clarissima.*

Herodes filios suos Alexandrum & Aristobulum (ex Mariamme Hasmonæa susceptos) Romam ad Cæsarem educandos misit: quibus paratum erat hospitium apud Pollionem Herodis studiosissimum. Adolescentes summa humanitate Cæsar excepit; fecitque Herodi potestatem, ut arbitratu suo è filiis quemcumque vellet hæredem regni designaret: Trachonitide etiam, Batanæa & Auranitide illi donata. [*Joseph. lib. 15. cap. 13.*]

3983 Postquam Trachonem ab Augusto Herodes accepisset, adhibitis ducibus ad latronum speluncas penetrans, maleficia eorum coercuit, & circumvicinis securitatem præstitit. Zenodorus autem partim invidia, partim dolore ademptæ possessionis permotus, Romam ad accusandum Herodem profectus est: nihil tamen efficere potuit. [*Id. ibid.*]

Herodes, apud Mitylenem salutato Agrippa sibi amicissimo, in Judæam reversus est. [*Ibid.*]

Gadarenses quidam Agrippam adierunt, Herodem accusaturi: quos ille ne auditos quidem ad regem vinctos remisit. Eis tamen pepercit Herodes: qui ut erga suos erat inexorabilis, ita ab alienis acceptas injurias libenter contemnebat ac remittebat. [*Ibid.*]

In Siciliam Augustus profectus est, ut eam, ac omnes alias ad Syriam usque provincias, constitueret. [*Dio, lib. 54. pag. 524.*]

Augustus M. Agrippam (cujus patientiam desiderabat, quod ex levi rigoris suspicione, sub specie ministeriorum Principalium Mitylenas se, relictis omnibus, contulisset) ex Asia in Siciliam ad se accersitum, uxorem suam, licet ipsius Augusti sororis Octaviæ filiam, repudiare, & filiam suam Juliam, Marcelli viduam, ducere jussit: ac continuò Romam misit ad nuptias peragendas, urbisque administrationem suscipiendam. [*Id. ibid. pag. 525. cum Velleio Patercul. lib. 2. cap. 93. & Suetonio in Octavio, cap. 63. & 66.*] | 4693 | 21

Zenodorus, desperatis rebus suis, Auranitidem ditionis suæ partem 50 talentis annuis Arabibus elocaverat. Eam, licet donatione Cæsaris comprehensam, Arabes jamdudum Herodi infesti non patiebantur sibi ab eo auferri: modò excursionibus ac vi eam sibi vindicantes, modò contendentes de jure possessionis apud judices. Pelliciebant etiam ad se egenos milites, qui miserorum more meliora sperant ex rerum novitatibus. Hæc quum maturè Herodes cognovisset, maluit tamen bonis rationibus occurrere quam hostiliter; ne daret occasionem novis motibus. [*Joseph. lib. 15. cap. 13.*]

Rebus in Sicilia ordinatis, in Græciam Augustus transmisit: ubi Athenienses Æginam

1. *Usser. Annal. p. post.*

& Eretriam ademit, ſicuti quidam ſunt authores, quod Antonio faviſſent. [*Dio, ut ſuprà, pag. 525.*]

Candacen Æthiopum reginam, cum multis hominum millibus Premnium præſidium aggreſſam, Petronius auxilio profectus antevertit: & caſtellum ingreſſus, multo apparatu confirmavit; reginamque ad conditiones pacis accipiendas coëgit. [*Strabo, lib. 17. pag. 821. cum Dione, lib 54. pag. 524.*]

Legatis ad ſe miſſis mandavit Petronius, ſi quid vellent, ut ad Cæſarem proficiſcerentur: ac negantibus ſcire ſi quis Cæſar eſſet, & ubi conveniendus, dedit qui deducerent. [*Strabo, ibid.*]

3984 Rebus in Græcia confectis, Auguſtus in Samum navigavit; ibique hyemavit. [*Dio, lib. 54. pag. 525.*]

Quum Armeniæ majoris populus Artabazem ſive Artaxiam (Artavaſdis, per dolum ab Antonio capti, filium) accuſaret, Tigranemque fratrem ejus, qui tum Romæ erat, evocaret; Auguſtus Tiberium accerſivit, ut Artabazem regno pelleret Tigranemque ei præficeret. [*Id. ibid. pag. 526. cum Tacito, lib. 2. Annal. cap. 3.*]

Candaces legati in Samum venientes, Cæſarem invenerunt in Syriam progredi parantem, & Tiberium in Armeniam amandantem. Ab eo facilè quæ volebant impetravere; tributis etiam eis remiſſis. [*Strabo, lib. 17. pag. 821.*]

Vere in Aſiam Auguſtus perrexit, M. Apuleio & P. Silio Conſulibus: ibique & in Bithynia omnia compoſuit: non propterea, quod tam hæ provinciæ quam prius ab ipſo peragratæ populi eſſe cenſerentur, rationem earum nullam habens; ſed omnibus haud aliter curatis, ac ſi ipſius eſſent. Nam & omnia, ut conveniebat, emendavit; & pecunias largitus eſt, aliis etiam ultra tributum novas imperavit. Cyzicenis verò, quod in quadam ſeditione nonnullos Romanos flagris cæſos necaſſent, libertatem ademit. [*Dio, lib. 54. cap. 525.*] 4694 20

Inde in Syriam venit: anno poſtquam in ea provincia antea fuerat *decimo*; [*Joſeph. lib. 1. Belli, cap. 15.*] regni vero Herodis (à morte Antigoni) *decimo ſeptimo*. [*Id. lib. 15. Antiquit. cap. 13.*] ubi Tyriis & Sidoniis, propter factiones, libertatem ademit. [*Dio, ut ſupr. pag. 525.*]

Zenodorus interpoſito jurejurando Gadarenſibus eſt pollicitus, non prius ſe deſtitutum quam quovis modo efficeret, ut illi ab Herodis dominatione liberati attribuerentur ad provinciam Cæſaris. Hinc eorum plurimi, ab illo perſuaſi, cœperunt clamare in Herodem, gravem eum dictitantes ac tyrannum; atque de vi & rapinis ejus, violatiſque ac dirutis templis, apud Cæſarem conquerentes. Quibus nihil Herodes territus, paratus erat cauſam dicere: Cæſar verò comiter illum tractabat, nihilo alienatior propter tumultuantem multitudinem. Gadarenſes igitur videntes quorſum Cæſar & amici ejus tenderent, & certis conjecturis timentes ne dederentur Herodi; proxima poſt congreſſum nocte alii ſe jugulaverunt, alii præcipitaverunt tormentorum metu, quidam etiam in flumen ſe jacientes necaverunt: atque ita quum ſe ipſi prædamnare viderentur, ſine mora Cæſar Herodem abſolvit. [*Joſeph. lib. 15. cap. 13.*]

Zenodorus quoque præcordiis ruptis ſanguine multo per ſeceſſum profluente apud Antiochiam Syriæ vitam finivit. [*Id. ibid.*]

Zenodori tetrarchiam Auguſtus Herodi donavit. [*Id. ibid. Dio, lib. 54. pag. 526.*] portionem ſanè non contemnendam: quæ ſita Galilæam inter & Trachonem, complectebatur Ulatham, Paneadem, & agros finitimos. Adjunxit eum deinde Cæſar rectoribus Syriæ; & ne quid eo inconſulto provinciæ illius procuratoribus liceret adminiſtrare, præcepit. [*Joſeph. lib. 1. Belli, cap. 15. & lib. 15. Antiquit. cap. 13.*]

Herodes fratri ſuo Pheroræ tetrarchiam à Cæſare impetravit; de ſuo regno deciſis centum talentorum reditibus: ut etiam ſi quid fatale illi accideret, in tuto eſſent res illius, neque ſubjiceretur Herodis filiorum imperio. [*Id. lib 15. pag. 13.*]

Claudius Tiberius Nero, miſſus ab Auguſto vitrico ſuo cum exercitu ad viſendas ordinandaſque quæ ſub Oriente ſunt provincias, præcipuis omnium virtutum experimentis in eo tractu editis, cum legionibus ingreſſus Armeniam, redacta ea in poteſtatem populi Romani, regnum ejus Artavaſdi tradidit: cum rex quoque Parthorum, tanti nominis fama territus, liberos ſuos ad Cæſarem miſit obſides. Ita ſummus Tiberii adulator Velleius Paterculus. [*lib. 2. cap. 94.*]

Tigranem Artavaſdis filium Armeniis regem hoc tempore fuiſſe datum, alii omnes memorant. Artavaſde enim, qui & Artabazes dictus eſt, ab Antonio, in Ægyptum ad Cleopatram captivo abducto, filiorum natu maximus Artaxias (quem paterno nomine *Artabazem* Dio hic appellat) Armeniæ regno potitus eſt. Cui Archelaus & Nero Cæſar per vim à ſe pulſo juniorem ipſius fratrem (patris item nomine à Velleio *Artavaſdem*, qui ab aliis *Tigranem* nuncupatum) ſucceſſorem nunc dederunt. Sic enim Joſephus [*lib. 15. cap. 5.*] refert; Archelai nomine Cappadociæ regem deſignans, Neronis Claudium Tiberium, licet nondum à Cæſare adoptatum; ad quem pars narrationis illius Horatianæ ſpectat, lib. 1. epiſt. 12.

Ne tamen ignores, quo ſit Romana loco res:
Cantaber Agrippæ, Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit; jus imperiumque Phraates
Cæſaris accepit genibus minor.

Cum qua & Ovidii illa conferenda, in 2. Triſtium:

Nunc petit Armenius pacem; nunc porrigit arcus
Parthus eques, timida captaque ſigna manu.

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia.

Tiberium tamen, sive Claudium hunc Neronem, ab Armeniis ante ejus adventum occiso Artabaze sive Artaxia, nihil suo apparatui respondens perfecisse, Dio asserit: [*lib.54. pag.526.*] licet eâ se re, quasi sua quicquam virtute egisset, ille jactaverit; præsertim quod sacrificia propter eam essent decreta. Cui favet & ille Taciti locus: [*lib.2. Annal cap.3*] *Occiso Artaxia per dolum propinquorum, datus à Cæsare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum à Tiberio Nerone.* qui ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit: ut habet in *Tiberio* [*cap.9.*] Suetonius.

Recepisse & signa Tiberium, quæ M. Crasso Parthi ademerant, addit ibidem Suetonius: quando Parthi videlicet signa militaria, quæ M. Crasso & M. Antonio ademerant, reposcenti Augusto reddiderunt; obsidesque insuper obtulerunt: ut apud eundem est, in *Octavio* [*cap.21.*] Quum enim in Syriam ad componendum Orientis statum Augustus venisset; Phraates, quia nihil dum eorum quæ pactus fuerat perfecisset, veritus ne bellum Parthiæ ab Augusto inferretur, signa Romana, & quæ Crasso oppresso Orodes & quæ ipse filius ejus Antonio pulso ceperat, illi remisit. Tota quoque Parthia captivos omnes, ex Crassiano & Antoniano exercitu recollectos, tradidit: paucis demptis, qui se ipsos pudore moti interemerant, aut in Parthia occulte remanserant. Eaque Augustus, quasi bello aliquo Parthum vicisset, accepit. [*Liv. lib.139. Florus, lib.4. cap. ult. Strabo, lib 2. pag.288. & lib.16. pag.748 Vellei. Patere lib.2. cap.91. Justin. lib.42. cap. ult. Dio, lib.54. pag.525. Eutrop. lib.7. Oros. lib.6. cap.21. & Cassiodorus, in Chronico.*]

Persas sive Parthos Augusto, quod nulli antea, obsides dedisse, Eutropius; regiisque obsidibus traditis, firmum fœdus fideli supplicatione meruisse, scribit Orosius. [*ut supr.*] Et Phraatem quidem filios Augusto Cæsari & filiorum filios credidisse, amicitiamque illius datis obsidibus emereri officiose voluisse, in fine libri 6. Strabo; & filios nepotesque illius obsides Augusto datos, in libri 42. fine Justinus confirmat. Sed eum tamen *cuncta venerantium officia ad Augustum vertisse, partemque prolis firmandæ amicitiæ misisse, haud perinde illius metu, quam fidei popularium diffisum*; in 2. Annalis initio monuit Tacitus. Ita enim hic res se habuit.

Thermusa Italici generis femina, ex concubina Phraatis uxor jam facta, Phraatici filio suo, quem cum ancilla adhuc esset Regi pepererat, Parthorum regnum adstruere cogitans; marito, apud quem omnia poterat, persuasit ut filios suos legitimos Romam obsides mitteret. [*Joseph. lib.18. cap.3*] Phraates, vocato in colloquium Titio qui per id tempus Syriæ præerat, quatuor ei filios legitimos obsides tradidit: Saraspadem, Cerospadem, Phraatem & Vononem; duas eorum uxores, & filios quatuor. Seditionem enim metuens, & ne sibi ab inimicis struerentur insidiæ, filios à medio amovit: hoc sibi persuaso, neminem adversum se prævaliturum, si neminem ex Arsaciorum genere, cujus Parthi erant studiosissimi, substituendum sibi relinqueret. [*Strabo, lib.16. pag.748, 749.*] In vetere Inscriptione Romana, cum *Seraspadane* (ita enim ibi nominatus reperitur) alius Phraatis filius conjunctus habetur, à Strabone non memoratus; *Rhodaspes, Phraatis Arsacis Regum Regis F. Parthus.* [*Inscr. Grut. pag.288*]

Augustus in Oriente subditos ex Romanarum legum præscripto composuit, fœderatos vero majorum suorum institutis uti permisit: neque quicquam illis adimere, sed contentus esse partis statuit; idque etiam ad Senatum scripsit. Itaque tunc temporis nullum bellum attigit: Jamblicho vero Jamblichi filio paternum in Arabia principatum dedit. Tarcondimoto similiter Tarcondimoti filio principatum patris in Cilicia tribuit: maritimis quibusdam exceptis, quæ Archelao cum minoris Armeniæ regno donavit; Medo rege, qui regnum id ante obtinuerat, vita functo. Mithridati quoque cuidam Commagenam, quod ejus rex patrem hujus Mithridatis occidisset, puero etiamnum attribuit. [*Dio, lib.54. pag.526.*]

Herodes, deducto ad mare Cæsare, in regnum reversus, in terra Zenodori elegantissimum illi templum è marmore candido construxit; prope Panium montem, in cujus radicibus sunt fontes Jordanis fluminis. Tunc etiam tributorum partem remisit regni sui subditis: prætextu quidem, ut post sterilitatem se reficerent; re autem vera ut placaret eorum animos offensos talibus regis operibus, quæ videbantur plane ad religionis & bonorum morum perniciem tendere, ut omnium jactabatur sermonibus. [*Joseph. lib.15. cap.13.*]

3985 His Herodes ut occurreret, conventicula per urbem & frequentiora convivia prohibuit: & tum alios speculatores adhibuit, qui se conventibus insererent & vulgi sermones captarent; tum ipse quoque se plebeio cultu noctu vulgo miscuit, ut experiretur quid de se populus sentiret. Et quotcunque pertinaciter ejus studia improbarent, in omnes inclementer animadvertebat: reliquam vero multitudinem sacramento obstringebat, jusjurandum exigens quod non discessuri essent à fide & officio. [*Id. ibid.*]

Hoc juramentum à Pollionis Pharisæi Sameæque sectatoribus plerisque Herodes requisivit: quod cum non impetrasset, non tamen in eos ut in cæteros tales sæviit, Pollionis reverentia. Remisit etiam hanc necessitatem Essæis: quos propter Manahemum ex eâ secta fatidicum in pretio habuit; qui & cum è plebe puerum regem Judæorum salutavit, & regem postea factum ultra 30. annos regnaturum prædixerat. [*Ibid.*]

Julia Agrippæ Caium peperit: sacrificiumque perenne natalibus ejus, cum quibusdam aliis decretum est. [*Dio, lib.54. pag.526.*]

Augustus in Samum reversus, ibidem iterum hyemavit; & libertatem Samiis hospitii pretium dedit; ac non pauca eo tempore negotia confecit. Frequentes enim eo ad ipsum legati com-

mearunt: ac Indi pacem, quam antea per oratores (de quibus ad annum Periodi Julianæ 4689. dictum) petierant, tunc interposito fœdere sanxerunt. Inter dona vero ab Indis missa tigres erant, animalia tum primum Romanis ac Græcis visa: & adolescens quidam humeris carens, (cujusmodi Mercurii fingi solent) qui manuum loco, pedum omnia officio ita peragebat, iis ut arcum tendere, sagittas emittere, ac tuba canere diceretur. [*Id. ibid. pag.527.*]

Hos Indorum legatos Antiochiæ, quæ apud Daphnem est, se vidisse Nicolaus Damascenus narrat. In epistola quidem plures fuisse memoratos: sed tres tantum superfuisse, quos vidisse se ait; cæteris longitudine viæ magna ex parte absumptis. Epistolam Græcam fuisse in membrana scriptam; in qua significaretur Porum esse, qui scriberet, se etsi sexcentis regibus imperaret, Cæsaris tamen amicitiam magni pendere, & paratum se quocunque voluerit aditum concedere, & in quibuscunque rectum fuerit opitulari. Hæc dicit in epistola contineri. Allata præterea esse dona ab octo servis nudis subligacula indutis & aromatibus delibutis. Ea fuisse, Hermam (illum de quo dictum) à puero brachia ab humeris truncatum; viperas ingentes, serpentem decem cubitorum, testudinem fluvialem triumcubitorum, & perdicem vulture majorem. [*Strabo, lib.15. pag.719*]

In his Zarmarus sive Zarmanochegas erat, ex Indorum sophistis unus: qui vel gloriæ causa, vel senectutis secundum patrias leges, sive ut ostentaret se Augusto & Athenienſibus, (Athenas enim venerat) Græcorum deorum sacris, etsi (ut referunt) non legitimo tempore, in gratiam Augusti initiatus; abeundum sibi è vita censuit, ne quid adversi acciderei immoranti. Ridens igitur & nudus & unctus in rogum se dedit: atque sepulchro ejus inscriptus est titulus. *Hic jacet Zarmanochegas Indus, è Barbosa, qui secundum patriam Indorum consuetudinem se vita eduxit.* (Id. ibid. pag.719, 720. Dio; lib.54. pag.527.) 4695 15

Augustus Romam reversus, equo ovans in urbem invectus, & arcu triumphali trophæum gestante honoratus est. [*Dio, ibid. pag.526.*]

Magnæ sibi laudi Augustus ducebat, quod præliis prius amissa, citra ullum certamen à Parthis recepisset. Itaque & sacrificia ejus rei causa & templum Martis Ultoris in Capitolio (ad imitationem Jovis Feretrii) ubi signa ea suspenderentur, decerni jussit, ac deinde perfecit. [*Id. ibid.*]

Templum hoc Marti ante Philippensem victoriam prius ille voverat; sed par beneficium alterum ab eo jam se consecutum prædicans, anno demum 22. votum illud persolvit: Romulumque æmulatus, qui Acrone Cœninensium rege occiso arma ejus in templo Jovi Feretrio à se dicato suspenderat, Marti Bis-ultori templum extruxit & signa militaria à Parthis recepta in eo reposuit; ludis Circensibus institutis, mense Maio quotannis in harum rerum memoriam celebrandis. De quibus, in 5. Fastorum, Ovidius:

Nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
Persequitur Parthi signa retenta manu.
Gens fuit & campis & equis & tuta sagittis;
Et circumfusis invia fluminibus.
Addiderant animos Crassorum funera genti;
Cum periit miles, signaque, duxque simul.
Signa decus belli Parthus Romana tenebat;
Romanæque aquilæ signifer hostis erat.
Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
Cæsaris Ausoniæ protegerentur opes.
Ille notas veteres & longi dedecus ævi
Sustulit: agnorunt signa recepta suos.
Quid tibi nunc solitæ mitti post terga sagittæ,
Quid loca, quid rapidi profuit usus equi?
Parthe refers aquilas, victos quoque porrigis arcus:
Pignora jam nostri nulla pudoris habes.
Rite Deo templumque datum, nomenque Bis-ultor:
Emeritus voti debita solvit honor.
Solemnes ludos circi celebrate Quirites:
Non visa est fortem scena decere Deum.

Quibus addantur & Horatii illa, lib. 4. Oda ultima,

——— ——— tua Cæsar ætas
Fruges & agris rettulit uberes,
Et signa nostro restituit Jovi
Direpta Parthorum superbis
Postibus.

& frequentes Cæsaris ipsius nummi, inscriptionem præferentes. SIGNIS RECEPTIS.

Herodes, anno regni sui 18. (ab exitu Antigoni numerato) Judæis consilium suum de instaurando Templo Hierosolymitano proposuit: quos cum solicitos esse animadverteret, ne forte demolitus vetus ædificium, novum non posset absolvere; certiores eos reddidit mansurum vetus templum integrum, nec demoliendum tantisper dum omnis materia compararetur quæ esset ad futuram fabricam necessaria. Neque eos fefellit. Mille enim plaustra paravit quæ

lapides

Anno Periodi Julianæ. Annoante æram Christia.

lapides conveherent; & ex omni artificum copia peritissimos selegit ad decem millia, & insuper mille sacerdotes stolis sacerdotalibus sumptu suo vestitos, partim cæmentariæ partim lignariæ fabricæ non imperitos: adhibendos operi omnes, materia jam ante convecta. [*Joseph. lib.15. cap.14.*]

Augustus, quum primum imperii decennium ad exitum jam tenderet, in aliud quinquennium suum sibi principatum prorogavit: & M. Agrippæ cum alia fere eadem quæ sibi, tum tribunitiam potestatem ad idem quinquennium dedit. Tot enim ipsis annos tunc sufficere dicebat: licet non multo post etiam plures imperatoriæ potestatis annos ipse acceperit, ut iterum decennalis ejus principatus fieret. [*Dio, lib.54. pag.529.*] 4696 18

Quia jam vetustate libri Sibyllini exolescebant, pontificibus negotium Augustus dedit, ut sua manu eos describerent; ne quis alius eos legeret. [*Id. ibid. pag.532.*]

Pyladem mimum illum Cilicem, per factiones Roma ejectum, Augustus reduxit: quod gratiam populi illi conciliavit. A quo cum objurgaretur Pylades, quod cum Bathyllo eandem artem exercente & Mecænatis necessario rixaretur, respondisse ille fertur; *Expedit tibi, Cæsar, populum nobis intentum tempus consumere.* (Ibid. pag.533.)

Materia ad aggrediendum opus necessaria per biennium comparata, Templum Hierosolymitanum cœpit Herodes extruere; annis 46. ante primum Pascha ministerii Christi: ut ex Judæorum illis verbis apparet, Johan. II. 20. eo tempore prolatis. Τεσσερακοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν οἰκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος. *Quadraginta & sex annis hactenus ædificatum est Templum hoc.* ut aoriston illud à Lidyato nostro recte est expositum. 4697 17

Et quidem Templi hujus structura sub Zorobabele anno primo monarchiæ Cyri cœpta, & aliquamdiu interrupta, post 20. demum annos, imperii Darii Hystaspis F. anno sexto, finita; ejusdemque magnifica instauratio, hoc tempore ab Herode cœpta, annorum novem ac dimidii spatio est consummata. Verum in temporis augustissimo huic ædificio impensi ratione æstimanda, non horum tantum duorum, sed successorum etiam opera consideranda venit; quum in eo perficiendo *& longa secula, & omnes thesauros sacros, quos toto orbe Deo missos repleverant, consumpta fuerint*; ut in libro 6. Judaici belli cap.6. (κεφ. ιδ'.) Josephus monuit. Neque enim unius Herodis opes, tantis præsertim largitionibus, tot palatiorum, templorum & urbium structuris (quarum una Cæsareensis urbis ac portus omnium sumptuosissima etiam tum illi incumbebat, quum in Templo condendo laboraret) tantopere accisæ, *immensa opulentiæ templo* (ut in Historiæ suæ lib.5. cap.8. istud appellat Tacitus) perficiendo pares erant. Et magnam illam Templi instaurationem ab Herode cœptam, usque ad belli Judaici sub Gessio Floro initia ex ingentibus illis donariis Deo dicatis continuatam fuisse, locus ille Josephi ostendit, in Antiquitatum libro 20. cap. 8. *Jam absolutum erat & Templi ædificium. Populus igitur quum videret esse in otio circiter octodecim opificum millia, solitorum hactenus in Templo ex operarum mercedibus victum quærere; nolensque sacram pecuniam repositam habere, ne quando præda Romanis fieret, simulque opificibus inde provisum cupiens, quod vel una hora dici operato statim merces repræsentaretur: suasit regi* (Agrippæ juniori,) *ut Orientalem instauraret porticum, quæ Templi extima claudebat.*

Julia Agrippæ Lucium peperit: quem, simul cum fratre ejus Caio, Augustus quo tutior esset ab insidiis, non expectato dum virilem ætatem attingerent, statim adoptavit & hæredes imperii fecit. [*Dio, lib.54. pag.533.*]

In Cypro plurimæ civitatum partes terræ motu conciderunt. [*Euseb. Chronic.*]

M. Agrippa, ludis quinquennalibus (qui Actiaci quarti erant) Romæ celebratis, ab Augusto rursus in Syriam missus est. [*Dio, lib.54. pag.534.*] 4698 16

Herodes navigavit in Italiam, salutatum Cæsarem, & ad invisendos Romæ suos liberos. [*Joseph. lib.16. cap.1.*] Per Græciam vero transiens, agoni Olympico (Olympiade CXCI. qua Diodotus Tyaneus stadio vicit) non interfuit modo sed etiam præfuit. Qui ludos illos propter Eliensium inopiam celebritati suæ non satis respondisse animadvertens, annuos reditus eis attribuit; quo splendidius sacrificia fierent, & alia quæ ad decorandum tam frequentem conventum pertinerent. Pro qua munificentia perpetuus Agonotheta declaratus est. [*Id. lib.1. Belli, cap.16. cum lib.16. Antiquit. cap.9.*]

Cæsar Herodi Romæ humanissime tractato filios reducendos domum reddidit, satis jam institutos disciplinis liberalibus. [*Id. lib.16. cap.1.*] Ipse vero in Galliam profectus est. [*Dio, lib.54. pag.533.*]

Æmilius Macer Veronensis Poëta in Asia moritur. [*Hieron. in Chronico.*] de quo Tibullus:

Castra Macer sequitur; teneo quid fiet Amori?

Hierosolymis Sacerdotum opera structura Templi, ita proprie dicti, quod Sanctum & Sanctum Sanctorum complectitur, sesquianni spatio perfecta est. Quo toto tempore nunquam interdiu pluisse, noctu tantum imbribus descendentibus, fama est. Octo deinde annis sequentibus, porticus, & septa, & reliqua circa Templum ædificia omnia sunt absoluta. [*Joseph. lib.15. cap. ult.*]

Templi hujus duplex extat descriptio: una à Josepho (qui in eo Sacerdotalia munia ipse obiit) in 15. Antiquitatum libro, cap.14. & lib.6. Belli, cap.6. (κεφ. ιδ'.) altera à R. Juda (120. fere post illius excidium annis) in Mischnæ suæ tractatu qui מידות inscribitur, facta. Prioris ichnographiam habemus à Ludovico Capello ad finem compendii Historiæ Judaicæ adjectam; posterioris, à Constantino *l'Empereur* præfixam Commentario suo in Codicem

Middoth.

Middoth. In cujus Præfatione, ex conſtanti Hebræorum ſententia oſtendit, Zerubbabelis & Herodis templum pro eodem recte fuiſſe habitum; ſicut à Cornelio Tacito in 5. Hiſtoriarum libro templum à Pompeio expugnatum idem cenſebatur cum eo, quod illic à Tito oppugnatum narrat.

3989 Quum Alexander & Ariſtobulus in Judæam reverſi omnium amorem ſibi conciliaſſent; Salome ſoror Herodis & ejus ſequaces, metuentes ne ultores aliquando illi fierent materni interitus, in vulgus rumores ſparſerunt patrem illos averſari propter ſupplicii de genitrice ſumpti memoriam. Herodes vero nihil mali adhuc ſuſpicans, in eo quo par erat honore illos habuit; & quod jam eſſent adulti, uxores eis dedit: Ariſtobulo Salomes filiam Bernicem; Alexandro Archelai Cappadocum regis filiam Glaphyram. [*Joſeph. lib.16. cap.1. & 2.*] 4699

Auguſtus Cyzicenis libertatem reſtituit: Paphiis quoque (in Cypro) terræmotu afflictis pecunias largitus eſt; ac permiſit, ut ex Senatuſconſulto urbem Auguſtam nominarent. [*Dio, lib.54. pag.539.*]

Herodes, audito M. Agrippam iterum veniſſe in Aſiam, illo profectus impetravit ab eo in regnum ſuum ut venire dignaretur ad amicum & hoſpitem. [*Joſeph. lib.16. cap.2.*]

3990 Agrippam excepit Herodes in recens conditis urbibus; & oſtendens ædificia, omne genus deliciarum & magnificentiæ tam ipſi quam amicis exhibuit, apud Sebaſten & Cæſareenſem portum, & in extructis à ſe arcibus, Alexandrio, Herodio, Hyrcania. In urbem quoque Hieroſolymitanam eum perduxit; occurrentibus populariter omnibus amictu & cultu feſtivo, cum fauſtis acclamationibus. Agrippa autem Deo hecatombe immolata populo epulum præbuit: & quamvis libenter ibi diutius fuiſſet commoraturus, appetente tamen hyeme tempeſtatum metu maturius abnavigavit in Ioniam; una cum amicis maximis honoratus muneribus. [*Id. ibid.*]

Aſander, Boſphori Cimmerii rex ab Auguſto conſtitutus, moriens uxori ſuæ Dynami, filiæ Pharnacis & Mithridatis nepti, regnum reliquit. Eam Scribonius quidam, Mithridatis ſe nepotem eſſe perhibens, in matrimonium ducens, Boſphorum occupavit. Quo audito, Agrippa Polemonem Ponti ejus, quæ eſt ad Cappadociam ſita, regem miſit, ut ei bellum faceret. [*Dio, lib.54. pag.538.*]

Scribonium, fraude ejus cognita, Boſphorani necaverunt: & ſupervenienti Polemoni, ne is rex ipſis conſtitueretur metuentes, reſtiterunt. Quos ille prælio vicit, neque tamen ſubegit. [*Id. ibid.*]

Inſtante vere Herodes, audito quod cum exercitu Boſphorum Agrippa peteret, ad illum properavit: factaque præter Rhodum ac Coum navigatione, Leſbum petiit; ratus ſe ibi eum inventurum. Sed repulſus adverſis Boreæ flatibus, aliquot diebus apud Chium hæſit: ubi & privatim multos ſalutatum venientes regiis honoravit muneribus; & quum animadvertiſſet porticum urbis dirutam bello Mithridatico jacentem adhuc, quod propter inopiam reparari non poſſet ad priſtinam pulchritudinem & amplitudinem, tantum pecuniarum contulit in ejus fabricam quantum abunde ad abſolvendam ſufficeret, hortatus ut quamprimum veterem ornatum urbi redderent. [*Joſeph. lib.16. cap.3.*]

Mutato vento, Herodes primum Mitylenen ac deinde Byzantium allatus, ut audivit Agrippam jam ultra Cyaneos ſcopulos provectum, quanta potuit contentione ſecutus, apud Sinopen Ponticam urbem offendit, ex inſperato viſus cum claſſe appellere. Fuitque adventus ejus gratiſſimus, & ſingulari affectu ſe invicem complexi ſunt: quod evidens eſſet argumentum fidei & amicitiæ, regem intermiſſis propriis negotiis præſto factum Agrippæ opportuniſſimo tempore. Quamobrem indiviſus ei hærebat Herodes in exercitu, laborum ſocius ac conſiliorum particeps. Nec minus aderat quum remittendus eſſet animus, ſolus adhibitus ex æquo & in difficilibus propter benevolentiam, & in jucundis honoris gratia. [*Id. ibid.*]

Boſphoranos Agrippa ſuperavit; & ſignis Romanis, quæ illi quondam ſub Mithridate ſuſtulerant, bello recuperatis, victos ad deditionem coëgit. [*Oroſ. lib.6. cap.21.*]

Quum Julia, Auguſti filia & Agrippæ conjux, noctu Ilium proficiſceretur, accidit ut effuſis torrentibus Scamandro ſupra modum aucto Julia, cum famulis qui ad lecticam erant, in magnum vitæ diſcrimen in trajiciendo fluvio adduceretur; Ilienſibus adventus illius prorſus ignaris. Indignatus vero Agrippa quod Ilienſes minime opem tuliſſent, drachmarum argenti millibus centum eos mulctavit. [*Nicol. Damaſcen. lib. de Vita ſua: in Excerptis ab Henr. Valeſio edit. pag.418.*]

Ilienſium legati, Agrippæ obloqui non auſi quidquam, Nicolaum Damaſcenum (qui tum forte aderat) orarunt, uti Herodem regem ſibi ſuffragatorem atque adjutorem conciliaret. Quod ille ob veterem civitatis gloriam libentiſſime ſuſcipiens, Regi omnem ſeriem expoſuit: immerito Agrippam Ilienſibus ſuccenſere, cum nec ipſe eos de adventu uxoris ſuæ præmonuerit, neque illi ob nocturnum illius adventum præſentire quidquam potuerint. Herodes vero cauſam Ilienſium ſuſcipiens, veniam mulctæ eis impetravit, [*Id. ibid.*] & iratum eis Agrippam reconciliavit. [*Joſeph. lib.16. cap.5.*]

Boſphorani, armis demum poſitis, Polemoni traditi ſunt; conjuxque Dynamis eidem data: Auguſto nimirum id probante. Ob hæc ſupplicatio Agrippæ nomine fuit: neque tamen is triumphum, etſi decretum ſibi, duxit; neque omnino quidquam de his rebus geſtis ad Senatum perſcripſit. Cujus exemplum pro lege quadam acceptum poſteriores imitati, ne ipſi

quidem

Anno Periodi Julianæ. | Annoante æram Christia-

quidem Senatum per litteras de re gesta certiorem fecerunt; neque triumphum oblatum accepe-runt, solis triumphalibus ornamentis contenti [*Dio, lib. 54. pag. 538.*]

Confectis Ponticis negotiis, Agrippa & Herodes per Paphlagoniam, Cappadociam, ac ma-jorem Phrygiam, terrestri itinere pervenerunt Ephesum; & inde rursum Samum trajecerunt navigio. [*Joseph. lib. 16. cap. 3.*]

Ilienſibus in patriam jam reversis, eo quòd spem omnem impetrandæ veniæ amiserant, Herodes in Paphlagoniam profecturus Agrippæ de mulctæ remissione epistolam Nicolao Damasceno tradidit; qui Chium ad Rhodum, ubi ejus filii morabantur, petebat. Nicolaus igitur Amiso solvens, Byzantii portum tenuit. Inde in Troadem navigans, Ilium ascendit: lit-terisque de mulctæ liberatione traditis, cùm ipse, tum maximè Herodes rex, maximos hono-res ab Ilienſibus consecutus est. [*Nicol. Damascen. ut supr.*]

Agrippa in toto itinere per singulas civitates in multis Herodi gratificatus est; ad ejus pre-ces multorum subveniens necessitatibus. Si cui enim mediatore opus erat apud Agrippam, per neminem alium facilius voti compos factus est. Pro Chiis quoque debitam Cæsaris procurato-ribus pecuniam Herodes persolvit, immunitate impetrata: & aliis item, quacunque in re sin-gulis opus esset, adfuit. [*Joseph. lib. 16. cap 3.*]

Postquam ventum est in Ioniam, præsto fuit magna multitudo Judæorum, ejus regionis urbes incolentium: qui nacti opportunitatem, questi sunt de indigenarum injuriis; quòd nec legibus suis eos vivere sinerent, & festis diebus traherent ad tribunalia, & sacram pecuniam Hierosolyma mittere vetarent, adigerentque se ad expeditiones & munia publica convertendamque in eos sumptus sacram pecuniam, contra concessa per Romanos privilegia. Has que-relas ut Agrippa audiret, Herodes dedit operam; addito eis ex amicorum cohorte Nicolao Damasceno (ex Troade jam reverso) qui causam eorum ageret. Quod cum ille coram Agrippa (assistentibus Romanorum honoratioribus, & regibus aliquot ac dynastis) copiosè præstitisset: Græci factum minime inficiati, hoc solum prætexebant, quod onerosi sibi essent inquilini Judæi. At illi & ingenuos cives se approbaverunt, & sine cujusquam injuria patriis legibus vivere. Respondit igitur Agrippa, se & propter Herodem amicum illis gratificari paratum, & quia æquum postulare videbantur: velleque ut quæ prius illis concessa erant privilegia rata ma-nerent, neque ipsis quenquam molestum esse, juxta patria instituta viventibus. Tum Hero-des assurgens ei gratias egit omnium nomine. Deinde post mutuos complexus vale dicto, à Lesbo digressi sunt. [*Id. ibid. cap. 4 & 5.*]

Herodes paucis post diebus secunda navigatione usus Cæsaream appulit; & inde Hieroso-lyma petiit. Ibi advocata populi concione, rationem eis suæ peregrinationis exposuit, & im-petratam immunitatem Judæis per Asiam degentibus. Deinde quo magis eos exhilararet sibique benevolos redderet, professus est quartam tributorum partem se remittere: qua illi munificen-tia deliniti, omnia fausta Regi comprecati, cum maxima lætitia discesserunt. [*Ibid. cap. 5.*]

391 Augustus Pontificatum Maximum, quem nunquam vivo Lepido (Triumviro quondam & Pontifici auferre sustinuerat, mortuo demum suscepit. [*Sueton. in Octavio, cap. 31. Dio, lib. 54 pag. 540. fin.*] pridie Nonas Martias; ut in libro 3. Fastorum indicat Ovidius. 4701 13

Pontifex M. factus, quidquid fatidicorum librorum Græci Latinique generis, nullis vel pa-tum idoneis authoribus ferebatur, supra duo millia contracta cremavit: ac solos retinuit Si-byllinos, hos quoque delectu habito; condiditque duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi. [*Sueton. ut supr.*]

Berytum colonia deducta est, [*Euseb. Chronic.*] Augusti beneficio gratiosa. [*Vlpian. cap. Sciendum est. D. de Censib.*] in qua duæ legiones ab Agrippa sunt collocatæ. [*Strabo, lib. 16 pag. 756.*]

Herodes, sororis Salomes & fratris Pheroræ calumniis atque artibus adversus Alexandrum & Aristobulum filios ex Mariamne susceptos, accensus, ad frangendos eorum animos Anti-patrum filium natu maximum, sed ex matre plebeia & ab ipso adhuc privato genitum, quem in eorum gratiam civitate expulerat, (solis festis diebus eo commeandi facultate concessa) complecti arctius & fovere palam ad spem successionis cœpit: & Cæsari sæpe pro eo scribens, privatim hunc diligentius commendavit. Et precibus illius postremo victus, etiam matrem ipsius Doridem, genere Hierosolymitanam, quam Mariammen ducturus ille repudiaverat, in Regiam induxit. [*Joseph. lib. 1. Belli, cap. 17. & lib. 16. Antiquit cap. 6.*]

392 Agrippa post decennalem rerum in Asia administrationem (ab eo tempore numerata, quo à Cæsare in Syriam & Asiam missus Lesbi permansit) decessuro; ad eum salutandum Herodes navigavit: solum ex filiis secum ducens Antipatrum. Quem Agrippæ cum multis muneribus tradidit Romam ducendum, & recipiendum in Cæsaris amicitiam. [*Id. lib. 16. cap. 6. fin.*] 4702 12

Agrippa ex Syria reversus, in aliud quinquennium tribunitia potestate prorogata, ad Pan-nonicum bellum gerendum ab Augusto missus est. Cujus adventu exterriti Pannonii, quum à rebellione destitissent, reversus Agrippa in Campania mortem obiit; corporeque in forum Ro-manum delato, funebri oratione ab Augusto laudatus est. [*Liv. lib. 136. Dio. lib. 54. pag. 541.*]

Antipater illustris factus est Romæ, paternis literis commendatus amicis omnibus: & licet absens, in Mariammes filios patrem per litteras exacerbare non destitit, quasi de incolumitate ipsius solicitus; sed revera ad speratam regni successionem malis artibus viam sibi præmuniens. [*Joseph. lib. 16. cap. 7.*]

Augustus in Agrippæ locum, ad rerum summam secum administrandam, privignum suum Tiberium invitus adsumpsit; quum nepotes sui (Caius & Lucius) puerilem adhuc ætatem agerent. Itaque Tiberio filiam suam Juliam (Agrippæ viduam) despondit; coacto prius uxorem suam Agrippinam (Agrippæ ex Pomponii Attici filia genitam) non sine magno angore animi, relinquere, quæ infantem Drusum ex eo natum jam alebat, & rursus uterum tum ferebat. [*Sueton. in Octavio, cap. 63. & Tiberio, cap. 7. Dio, lib. 54. pag. 543.*]

3993 Herodes, filiis suis Alexandro & Aristobulo inimicus jam factus, Romam cum eis navigavit, coram Cæsare ipsos accusaturus. [*Joseph. lib. 16. cap. 7.*] Nicolaum vero Damascenum secum in eadem navi ducens, una cum eo philosophabatur. [*Nicol. Damascen. de Vita sua: in Excerpt. Henr Valesii, pag. 421.*] 4703 11

Romæ Cæsarem non inventum Herodes Aquileiam usque persecutus est: ubi coram eo filios insidiarum in ipsum structarum accusavit. Cumque adolescentes purgatione, precibus, lachrymis, omnibus qui aderant satisfeciissent; à Cæsare demum patri reconciliati sunt. Tum post actas Cæsari gratias una discesserunt; & cum eis Antipater, simulans se gratulari reversis in gratiam. (*Joseph. lib. 16. cap. 7. & 8.*)

Sequentibus deinde diebus Herodes 300. talentis Cæsarem donavit, spectacula edentem Romæ & congiarium populo dividentem. Cæsar vicissim ei donavit dimidium redituum è metallis Cypriis, & reliquum dimidium procurationi ejus commisit: aliisque hospitalibus officiis honorato, liberam potestatem permisit eligendi successorem quemcunque è filiis, aut si mallet distribuendi regni in singulos. Quod cum ille jam pararet facere; negavit se commissurum quin ille quam diu viveret tam regnum haberet in potestate quam filios. (*Id. ibid. cap. 8.*)

Absente Herode Trachonitæ, sparso rumore de ejus interitu, ab eo deficientes ad pristina reversi sunt latrocinia. Sed opera ducum quos ille in regno reliquerat perdomiti, rursum imperata facere coacti sunt. Quadraginta tamen ex his latronum principes, captorum exemplo territi, relicto patrio solo in Arabiam (Nabatæam) fugerunt: recipiente eos Syllæo (Herodi, propter negatum sororis Salomes conjugium, infenso) & munitum quendam locum eis concedente. [*Id. ibid. & cap. 13.*]

Herodes & filii domum navigantes, cum appulissent Eleusam opidum Ciliciæ quod Sebaste mutato nomine dicebatur, offenderunt ibi Archelaum regem Cappadocum. Is excepto Herode perhumaniter, multum gavisus est ob reconciliatos filios, & quod Alexander ejus gener egregie refellisset objecta crimina: datisque vicissim regiis muneribus digressi sunt. [*Ibid. cap. 8.*]

In Judæam reversus Herodes, advocata in Templum concione, quid eâ in peregrinatione egisset exposuit: declaravitque filios post se regnaturos; primum Antipatrum, deinde ex Mariamme natos Alexandrum & Aristobulum. [*Ibid.*]

3994 Agrippa primus illius nominis Judæorum rex, natus est: annum 54. ætatis agens, quum ab Angelo percussus (Act. XII. 23.) interiit. [*Joseph. lib. 19. cap. ult.*] Circa quod tempus natus est etiam claudus ille; qui plusquam quadragenarius à Petro ad portam Templi speciosam sanatus est. [*Act. IV. 22.*] 4704 12

Augustus filiam suam Juliam Tiberio (prius desponsam) matrimonio conjunxit. [*Dio, lib. 54. pag. 546.*]

Cæsareæ Stratonis structura perfecta est, anno regni Herodis (post Antigoni mortem inchoati (28. Olympiade CXCII. (anno videlicet illius 3.) In ejus dedicatione magna fuit celebritas, & apparatus facti sunt sumptuosissimi. Exciti enim sunt ad certamen musici, & athletæ gymnicorum certaminum: ad hæc gladiatorum & ferarum comparatus magnus numerus, & quicquid hujus generis in pretio est tam Romæ quam apud gentes cæteras. Consecratum autem est hoc quoque certamen Cæsari, instaurandum per singula quinquennia. Hunc omnem apparatum Herodes suo sumptu magna ambitione undecunque curavit convehi; multa in hoc conferente etiam uxore Cæsaris *Julia*, (ita enim *Liviam* Josephus semper appellat:) ut omnibus computatis sumptus ad 500. talenta accederet. Congregata igitur ingenti multitudine spectaculorum gratia, legationes quæ à diversis populis mittebantur ob accepta beneficia, omnes excepit diversoriis & mensis & continuis hilaritatibus; dum hominum frequentia spectaculis se totos dies exercet, noctu vero conviviis. [*Joseph. lib. 16. cap. 9.*]

3995 Post hanc celebritatem & festos dies aliud opidum extruere cœpit Herodes in campo Capharsaba, (vel Capharsulama, 1. *Maccab.* VII. 31.) quod à patris nomine Antipatridem appellavit; & castellum, matris nomine Cypron dictum. In honorem etiam defuncti fratris turrim in urbe Hierosolymitana pulcherrimam extruxit Pharo non minorem, Phasaëlum vocatam: deinde ejusdem nominis opidum circa vallem Jerichuntis, ex quo ager etiam Phasaëliticus appellatus est. [*Id. ibid.*]

Asiatici & Cyrenenses Judæi, per legatos apud Augustum conquerentes quod à Græcis non sinerentur uti patriis institutis & immunitate sibi à Romanis concessa, rescripta ab eo pro jure suo conservando obtinuerunt. [*Id. ibid. cap. 10.*] 4705 9

Herodes nimia profusione exhaustis opibus, pecuniis opus habens, Johannis Hyrcani exemplo, noctu inscia plebe, Davidis recluſit sepulchrum: in quo pecuniam quidem non invenit, sed mundi pretiosi & aureæ suppellectilis vim magnam inde sustulit. Ad cujus facti expiationem, in aditu sepulchri monumentum è candido marmore condidit sumptuosissimum. Ejus operis, sed non descensus Regis in sepulchrum, Nicolaus Damascenus meminit; qui

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annorum ante æram Christia.

regis sui Herodis adhuc viventis res gestas scriptis mandavit. [*Id. ibid. cap.* 11.]

Antipater per alios Alexandrum & Aristobulum fratres involvens falsis criminationibus, patrocinium eorum sæpe simulabat; ut, approbata sua benevolentia, facilius juvenes clam posset opprimere: atque talibus versutiis circumveniebat patrem, ut putaret hunc solum incolumitatis suæ curam gerere. Quapropter etiam Ptolemæum procuratorem suum Rex Antipatro commendavit, & cum matre ejus (Doride) omnia communicavit consilia: adeo ut nihil non horum arbitratu gereret, & infensum eum redderent his quos exosos Regi esse ipsorum intererat. [*Ibid.*]

Pheroras in amorem ancillæ propriæ tam insanum incidit, ut oblatam sibi in conjugium à rege Herode fratre filiam Cypron fastidierit, licet à Ptolemæo procuratore Regis persuasus, ancillam se ablegaturum, & intra 30. dies nuptias cum Cypro sese celebraturum, Regi fuisset pollicitus. Idemque Herodem apud filium Alexandrum incusavit, quasi à Salome sorore audivisset (quod illa tamen inficiata est) eum ardenter amare uxorem ipsius Glaphyram. Ob quorum utrumque magna in offensa apud Regem fuit. [*Ibid.*]

3996 Morbo affectus est ille, qui ad piscinam Bethesdam Hierosolymis decumbens, post annos 38. sanitati à Christo restitutus est. [*Johann.* V. 5.] | 4706 | 8

Alexander, adversariorum technis pene ad desperationem redactus, per socerum Archelaum Cappadocum regem, in Judæam adventantem, patri reconciliatus est. [*Joseph. lib.* 16. *cap.* 11. *&* 12.]

Archelaum, in summam amicitiam receptum & cum pretiosissimis muneribus in Cappadociam dimissum, Herodes Antiochiam usque comitatus est: ubi præsidem Syriæ Titum illi reconciliavit, atque ita in Judæam reversus est. [*Ibid. cap* 12.]

Herodes tertio Romam ad Cæsarem est profectus. [*Ibid.*]

Dum is à regno abesset, latrones Trachonitæ qui ad Syllæum Arabem se receperant excursionibus non Judæam tantum infestabant sed totam etiam Cœlesyriam, abigebantque prædas in sua receptacula; Syllæo præbente impunitatem & securitatem maleficiis. [*Ibid. cap.* 13.]

Augustus Pontifex Maximus annum à Julio Cæsare ordinatum, sed postea negligentia conturbatum atque confusum, rursus ad pristinam rationem redegit. [*Sueton. in Octavio, cap.* 31.] In annis enim 36. intercalati fuerant dies 12. cum debuerint intercalari 9. Augustus igitur annos 12. sine intercalari die transigi jussit: ut illi tres dies, qui per annos 36. vitio sacerdotalis festinationis excreverant, sequentibus annis 12. nullo die intercalato devorarentur. [*Plin. lib.* 18. *cap.* 25. *Solinus, cap.* 3. *Macrob. lib.* 1. *Saturnal. cap.* 14.]

In anni ordinatione Sextilem mensem è suo cognomine Augustus nuncupavit, magis quam Septembrem quo erat natus: quia hoc sibi & primus Consulatus & insignes victoriæ obtigissent. [*Sueton. ut supr. Dio, lib.* 54. *pag.* 552.] De quo videnda ipsius Senatusconsulti verba apud Macrobium, lib. 1. Saturnal. cap. 12. ubi etiam plebiscitum factum ob eandem rem memorat, Sexto Pacuvio tribuno plebem rogante. Factum vero hoc fuisse, C. Marcio Censorino & C. Asinio Gallo Consulibus Censorinus in libro de die Natali cap. 22. & Dio lib. 55. confirmat.

In eorundem Consulatu Romæ secundum civium censum actum fuisse, in quo 4233000. cives Romani numerati fuerint; ex Ancyrani lapidis fragmentis colligitur. [*Inscr. Gruter. pag.* 230.] Apud Suidam in Ἀγρίππας, longe minor censitorum habetur numerus, 4101017. qui tamen non pro Urbis tantum sed pro Orbis etiam Romani censu ridicule nobis ibi obtruditur.

Herodes (Roma reversus) Templi, intra annos 9. & dimidium à se instaurati, Encænia celebravit: ipso regni (à Senatu primum accepti) die natali, quem anniversaria hilaritate solitus erat colere. Ubi Rex boves 300. alii, pro suis quisque facultatibus, victimas innumeras Deo mactaverunt. [*Joseph. lib.* 15. *cap. ult.*]

3997 Quum Herodes comperisset, se absente, multa damna suis à Trachonitis latronibus illata, neque posset eos in potestatem redigere, quod essent sub tutela Arabum; nec tamen injuriam acceptam concoqueret: perlustrato Trachone, interfecit eorum domesticos. Quo facto illi irritatiores, (maxime quod legem haberent quæ juberet domesticorum cædem inultam non sinere) contempto periculo, totam Herodis ditionem agendo & ferendo perpetuis vexabant incursionibus. [*Id. lib.* 16. *cap.* 13.]

Quum principatum depositurum Augustus præ se ferret, altero illius decennio ad finem jam accedente, quasi invitus iterum illum suscepit: & in Germanos bellum molitus, misso adversus eos Tiberio, ipse domi substitit. [*Dio, lib.* 55. *pag.* 551. *fin.*] Militibus vero, quod Caium tunc primum militaribus exercitiis deditum secum habebant, pecuniam largitus est. [*Ibid. pag.* 552.]

Dionysius Halicarnassæus, Olympiade CXCIII. Claudio Tiberio Nerone II. & Cn. Calphurnio Pisone Coss. Antiquitatum Romanarum libros cœpit scribere: ut in eorum Præfatione ipse indicat. Qui ut à Clemente Alexandrino in libro 1. Stromatum inter Chronographos, ita à Quintiliano in lib. 3. cap. 1. inter claros Rhetoras numeratur. | 4707 | 7

Herodes ad Syriæ præsides à Cæsare constitutos Saturninum & Volumnium (Procuratorem) mittens, latrones Trachonitas, qui ex Arabum Nabatæorum finibus ditionem ipsius perpetuis incursionibus vastabant, deposcebat ad supplicium. Illi, hoc audito, numero ad mille accrescentes, repentinis insultibus agros simul & vicos populari cœperunt, & jugulare quotquot in manus eorum

1. *Visser. Annal. p. post.*

 incideren[t].

inciderent. Quare Herodes & latrones sibi dedi postulabat, & 60. talenta quæ Obodæ per Syllæum commodaverat repetebat. Syllæus vero, qui detruso à regimine Oboda ipse administrabat omnia, inficiabatur eos latrones esse in Arabia, & pecuniam differebat reddere de qua disceptabatur apud Saturninum & Volumnium. Tandemque illis authoribus convenit, ut intra 30. dierum spatium & debitum redderetur, & ex utroque regno restituerentur perfugæ; [*Joseph. lib.16. c.13.*] Syllæo apud Berytum coram Syriæ præsidibus illis per Cæsaris fortunam jurante, omnino intra 30. eos dies exhibiturum se & pecuniam, & Herodis perfugas. [*Ibid. cap.16.*]

Postquam advenit præstitutus terminus, Syllæus stare nolens conventis Romam profectus est. Herodes vero, Saturnino & Volumnio permittentibus ei contumaces armis persequi, cum exercitu invasit Arabiam; septem mansiones emensus triduo. Cumque perveniſſet ad castellum in quo se latrones continebant, primo impetu id cepit: ipsamque munitionem nomine Ræptam diruit, nullo alio damno dato regionis incolis. Et quum in eorum auxilium procurrisset dux Arabum Nacebus, commissum est prælium: in quo pauci ex Herodianis, Arabum vero circiter 25. cum ipso duce ceciderunt; reliqui in fugam compulsi sunt. Hoc modo latrones ultus, Idumæorum tria millia in Trachonem deduxit, ut coërcerent ibi latrocinia: & ad duces Romanos agentes in Phœnicia dedit litteras, quibus eos certiores fecit, quod in contumaces tantum Arabas concesso ab eis jure usus sit, nihilque egerit præterea; quod & ipsorum inquisitione postea verum compertum est. [*Ibid. cap.14.*]

3998 Sed aliter Romam properatis nunciis Syllæo relatum est, suo more exaggerantibus omnia. 4708 6
Quibus mendaciis ita accensus à Syllæo Cæsar est, ut minaces ad Herodem scripserit litteras, quod exercitum extra regni sui fines eduxisset: legatosque ad agendam causam suam missos primum ne admiserit quidem, iterum vero audiri petentes infecto negotio dimiserit. [*Ibid. cap.15.*]

Ea occasione usi Trachonitæ, Idumæorum custodiam, quam illis imposuerat Herodes, juncti Arabibus vexabant: quod Herodes, ira Cæsaris territus, ferre cogebatur. [*Ibid.*]

Defuncto Obodæ in Arabum (Nabatæorum) regnum successit Æneas, mutato nomine Aretas dictus. Hunc Syllæus, Romæ agens, per calumnias pellere conabatur, & sibi principatum usurpare: multam pecuniam partitus in aulicos, multa etiam Cæsari daturum se pollicitus; quem iratum sciebat Aretæ, quod se inconsulto ausus esset regni habenas suscipere. [*Ibid.*]

Caius & Lucius, Augusti ex adoptione filii, in principatu educati, ex molliore vita etiam audaciores fiebant. Lucius quippe, eorum natu minor, injussu in theatrum ingressus, quum omnium applausu exciperetur; aucta licentia ausus est petere, ut Caio fratri, nondum ex ephebis egresso, Consulatus daretur. Quo audito, Augustus optavit, ne talis ulla temporum ei necessitas eveniret, qualem olim ipse senserat; ut Consulatus ei mandandus esset, qui nondum vicesimum annum attigisset. Et cum nihilominus filii hoc ab ipso contenderent; tum demum dicebat hunc magistratum alicui esse suscipiendum, quum & ipse à peccando sibi cavere, & populi cupiditatibus posset resistere. Deinde sacerdotium Caio, utque in senatum ire ac inter senatores spectaculis epulisque interesse liceret, dedit. [*Dio, lib.55. pag.554.*] Atque ut ambo etiam, necdum posita puerili prætexta, Principes juventutis appellari & destinari Consules, specie recusantis flagrantissime cupiebat. [*Tacit. Annal. lib.1. cap.3.*]

Ut tamen aliqua ratione eos modestiores, tanquam privatos, efficeret; Tiberio tribunitiam potestatem in quinquennium concessit; & Armeniam, quæ post Tigranis (regis in eâ à Tiberio collocati) obitum defecerat, attribuit. Hoc frustra ab Augusto factum, & hos, & Tiberium offendit: hos, quod se spretos judicabant; Tiberium, quod iram eorum veritus in Armeniam non abiit, sed Rhodum se contulit. [*Xiphil. & Zonar. ex Dione.*] Specie quidem ut ingenium quibusdam adhuc disciplinis excoleret; revera autem, ut à conspectu se eorum & actionibus subduceret. [*Dio, ibid. & in Excerptis ab Hen. Valesio edit. pag.662.*] ne fulgor suus orientium juvenum obstaret initiis. [*Vellei. Paterul. lib.2. cap.99.*] Sic enim quidam existimabant; adultis jam Augusti liberis, loco & quasi possessione usurpati à se diu secundi gradus sponte cessisse: exemplo M. Agrippæ, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit; ne aut obstare, aut obtrectare præsens videretur. Quam causam & ipse, sed postea, reddidit. [*Sueton. in Tiberio cap.10.*]

Non desunt tamen qui id ab eo factum putent propter Juliam uxorem; quam neque criminari aut dimittere auderet, neque ultra perferre posset. [*Sueton. ibid. Dio; in Excerpt. pag.662.*] Alii ægrè eum tulisse dicunt, quod non esset adoptatus Cæsar. Nonnulli affirmant amandatum esse ab Augusto, quod ejus filiis insidiaretur. [*Dio, ibid.*]

Tunc autem, dissimulata causa consilii sui, satietatem honorum ac requiem laborum prætendens, commeatum à socero, atque eodem vitrico, Augusto petiit. [*Vellei. Paterul. lib.2. cap.99. Sueton. in Tiber. cap.10.*] Neque aut matri suppliciter precanti, aut vitrico, deseri se etiam in senatu conquerenti, veniam dedit. Quin & pertinacius retinentibus, cibo per quatriduum abstinuit. Facta tandem abeundi potestate, relictis Romæ uxore & filio, confestim Ostiam descendit: ne verbo quidem cuiquam prosequentium reddito, paucosque admodum in digressu osculatus. [*Sueton. ibid.*] Discedens tamen testamentum resignavit, & coram matre atque Augusto recitavit. [*Dio, in Excerptis Valesii pag.662, 665.*]

Ab Ostia oram Campaniæ legens, imbecillitate Augusti nuntiata, paulum substitit. Sed increbrescente rumore, quasi ad occasionem majoris spei commoraretur, tantum non adversis tempestatibus Rhodum enavigavit. [*Sueton. in Tiber. cap.11.*] iter ipsum privati instar

peragens;

Anno Mundi

Anno Periodi Julianæ.

Annoante æram Christia.

peragens; nisi quod Parios statuam Vestæ sibi vendere coegit, quam in Concordiæ templo dedicaret. [*Dio, in Excerpt. pag. 662.*]

Rhodum verò adveniens, modicis contentus ædibus, nec multo laxiore suburbano, genus vitæ civile admodum instituit, sine lictore aut viatore gymnasia interdum obambulans; mutuaque cum Græculis officia usurpans, prope ex æquo. [*Sueton. ut suprà.*] Omnes tamen proconsules legatique, in transmarinas profecti provincias, visendi ejus gratia ad eum convenientes, semper privato fasces suos summiserunt; fassique sunt otium ejus honoratius imperio suo. [*Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 99.*] Atque in eo otio Theodorum Gadareum rhetorem, qui se dici maluit Rhodium, studiosè audiit. [*Quintilian. lib. 3. cap. 1.*]

Magna conjunctio Planetarum facta est: cujusmodi unica, 800 annorum spatio interposito, solet contingere.

Æneas, qui & Aretas, novus Arabum Nabataeorum rex, litteras cum muneribus misit ad Cæsarem; & in his multorum talentorum coronam auream. In litteris Syllæum accusabat, cum ob alia crimina, tum quod nequissimus servus veneno sustulisset Obodam, cujus etiam vivi invasisset principatum. Sed legatos Cæsar audire non dignatus, eorumque munera aspernatus, re infecta eos dimisit. [*Joseph. lib. 16 cap. 15*]

Herodes malis & insolentia Arabum coactus, legatum Romam Nicolaum Damascenum misit, tentaturum si quid æqui per amicos impetrare posset a Cæsare. [*Id. ibid.*]

Herodis cum filiis suis ex Mariamme susceptis dissidium vehementer exacerbatum est artibus Euryclis Lacedæmonii; illius (ni fallor) qui ante annos 25. Antonium à pugna Actiaca fugientem persecutus, jam Herodis hospitio usus & apud Antipatrum diversatus, in Alexandri gratiam sese insinuaverat. Ob quem proditum quum 50 talenta ab Herode accepisset; ad socerum illius Archelaum se contulit, & operam suam in concilianda Alexandro patris gratia prædicabat. Unde, ab eo quoque accepta pecunia, in patriam properè est reversus: ubi quum similibus artibus uteretur, Lacedæmone pulsus est in exilium. [*Id. ibid. cap 16.*]

Herode, inquisitione in filios instituta, plurimos ex amicis, tam suis quam ipsorum, acerbitate tormentorum interemit; nec tamen aliud quicquam mali comperit, nisi liberiores quasdam improvidorum juvenum querelas de sævitia immodica patris, de turpi ejusdem facilitate præbentis aures quibuslibet delatoribus, de impietate ac nefariis fraudibus Antipatri fratris & conjunctæ factionis: quibus malis ut se expedirent juvenes, de fuga ad Archelaum capessenda consultasse dicebantur, nec id ipsi quoque negabant. Quos tamen Herodes, quasi convictos insidiarum in patrem conjecit in vincula; in eos sæviturus, prout res suæ Romæ tulissent. Atque hac de re litteras ille ad Cæsarem misit per Volumnium (militiæ magistrum; ut in lib. 1. Belli cap. 27. Josephus eum nominat) & Olympium (amicum:) quos & jussit ut inter navigandum ad Eleusam opidum Ciliciæ appellerent, ibique cum Archelao, quod horum conatuum esset particeps, expostularent. [*Ibid.*]

Romæ Nicolaus Damascenus, junctus Arabibus qui ad Syllæum accusandum venerant, ejusdem se accusatorem professus est apud Augustum, non Herodis defensorem; ne sicut antè cæteri repelleretur. Cumque multa ejus crimina patefecisset, etiam addidit Cæsarem ejus mendaciis in Herodis causa circumventum. Quæ cùm aperte retexisset, & certis legitimisque scriptis confirmasset: Syllæum Cæsar damnatum in provinciam remisit, ut postquam satisfeciisset creditoribus pœnas daret. [*Ibid.*]

Hinc Aretæ & Herodi reconciliatus Augustus; illius quidem munera dudum rejecta recepit, eique regnum Arabicum sua authoritate confirmavit: Herodi verò per litteras consuluit, ut indicto apud Berytum conventu, & adhibitis Syriæ præsidibus cum rege Cappadocum Archelao aliisque amicis & viris illustribus, de re tota filiorum decerneret. [*Ibid.*]

In insula Coo terræmotu plurima conciderunt. [*Euseb. Chronic.*]

Zachariæ Sacerdoti ex classe Abiæ in Templo Domini suffitum facienti secundùm ritum functionis sacerdotalis, [*Exod. XXX. 7, 8.*] angelus Gabriel (qui olim definitis annorum Hebdomadibus Danieli adventum Messiæ annunciaverat) ad dexterum altaris suffitus apparuit; Johannem filium, Nazaræum & Præcursorem Domini, in spiritu & virtute Eliæ, nasciturum ei seni uxoriqué Elizabetæ & provectæ ætate & sterili, annuncians. Cui promissioni non credens Zacharias, mutus redditus est. [*Luc. I. 5.--12.*]

3999 Zachariæ impletis diebus ministerii sui domum reverso, uxor ejus Elizabeta concepit; & occultavit se menses quinque, dicens; *Ita mihi fecit Dominus diebus quibus me intuitus est, ut auferret probrum meum inter homines.* [Ibid. 23, 24, 25.]

Herodes, acceptis Augusti litteris, supra modum gavisus, tum quòd redisset in gratiam, tum propter concessam sibi statuendi de filiis potestatem liberam; Berytum convocavit per nuncios quotquot visum erat Cæsari, uno Archelao excepto: filiis, non longè ab urbe, in Platane vico Sidoniorum detentis. Ibi primus Saturninus, vir consularis multisque defunctus honoribus, protulit sententiam moderatam circumstantiis: damnare se quidem Herodis filios, non tamen censere interficiendos. Post illum ipsius tres filii, qui legati patris erant, eandem sententiam tulerunt. Contra Volumnius capite plectendos pronunciavit, qui tam impii erga parentem fuerint: quem deinceps major pars secuta est. Moxque inde Herodes Tyrum eos secum duxit: quo cùm Nicolaus appulisset a Roma veniens, de filiorum causa cum illo collocutus, secum illum Cæsaream navigare jussit. [*Joseph. lib. 16. cap. ult.*]

Hic quum vetus quidam Regis miles, Tiro dictus liberius eum destinati in filios facinoris arguisset; eum, & militum ductores 300, quos ejusdem cum ipso sententiæ fuisse ille indicaverat, Herodes vinctos jussit servari in carcere. Ea occasione Trypho tonsor Regis accedens ait se non semel à Tirone solicitatum ut guttur ei, inter curandum, novacula præcideret. Moxque tortus est & tonsor & Tiro cum filio: qui videns patrem sævissimè tractatum, ut tormentis eriperet, intentatæ in Regem cædis malè misericors eum accusavit. Tum Herodes, productis in concionem 300 ductoribus militum, una cum Tirone & filio tonsoreque indice, omnes accusavit apud populum: in quos multitudo quicquid ad manus veniret conjiciens, ad unum eos interfecit. [*Id. ibid.*]

Alexander & Aristobulus ducti Sebasten, ibi jussu patris sunt strangulati: & corpora eorum in castello Alexandrio recondita sunt; ubi maternus eorum avus Alexander & plerique ex progenitorum serie sepulti fuerant. [*Id. ibid. & lib. 1. Belli, cap. 17. fin.*]

Augustus, *duodecimo* Consulatu suscepto, Caium filium toga virili data in forum deduxit, Principem juventutis designavit, & præfectum tribus esse jussit. [*Sueton. in Octav. cap. 26. & Zonar. ex Dione.*] Principis verò illum titulum *ab universis equitibus Romanis* illi *hastis argenteis donato* fuisse tributum, ipse Augustus in rerum suarum Breviario indicat: ubi & de Consulatu, Caio simul & Lucio tum decreto adjicit. *Honoris mei causâ Senatus populusque Romanus annum quintum & decimum tum agentes Consules designavit, ut eum magistratum inirent post quinquennium ex eo die quo deducti in forum.* Ita lapis Ancyranus, in Gruteri inscriptionib. [*pag.* CCXXXI.] quum in alio Romano lapide, Caium *Populus Consulem creavisse* (id est, designavisse) dicatur, *annos natum* XIV. Hoc enim tempore, ætatis annum XIV. ille compleverat, & XV. ingressus fuerat. 4709 1

Antipater, sublatis fratribus, patrem quoque de medio tollere statuit. Et quum pluribus in regno se odiosum esse non ignoraret, muneribus sibi eorum animos, tam Romæ quam in Judæa, sategit adjungere: inprimisque Saturninum Syriæ præsidem, cum patris sui fratre Pherora & sorore Salome. [*Joseph. lib. 17. cap. 1.*]

Herodes filii Alexandri viduam Glaphyram ad patrem Archelaum Cappadocum regem remisit: addita etiam dote ex fisco regio, nequid ea de causâ exoriretur controversiæ. Pupillorum verò Alexandri & Aristobuli curam ipse gerebat singularem. Quod cùm ægerrimè ferret Antipater, timens ne adulti potentiæ ipsius officerent, eis perniciem moliebatur: flexitque precibus Herodem, ut ipsi filiam Aristobuli ducere permitteret, & filio suo patrui Pheroræ filiam. [*Ibid.*]

Zamarim Judæum Babylonium invitavit Herodes, & agrum in Trachonitide illi incolendum dedit, ut esset regioni toti præsidio adversus latrocinia. Is cum 500 equibus & 100 cognatis adveniens, varia variis in locis per Trachonem erexit castella, & urbem Bathyram; unde Judæis, è Babylonia Hierosolymam ad festos dies petentibus, securum iter commeatumque præbebat adversus Trachonitarum & aliorum latrocinia. [*Ibid. cap. 2.*]

Antipater patri struens insidias, patruum Pheroram sibi adjunxit, & mulieres regias Pharisæorum sectæ addictissimas; Salome excepta, quæ fratri Herodi constanter adhærebat. Erant Pharisæi genus hominum astutum, arrogans, & regibus infestum. Unde quum tota Judæorum gens fidem suam jurejurando obligâssent Regi & Cæsari; hi soli non juraverunt, excedentes sex millium numerum. Quibus hoc nomine à Rege mulctatis, Pheroræ uxor pro eis mulctam persolvit. Cui reponentes gratiam, quoniam credebantur futura præscire ex Dei colloquiis, prædicebant, decretum esse Deo regnum ablatum ab Herode & ejus progenie transferre in ipsam & maritum Pheroram ac communes liberos. Hæc res Regi per Salomen innotuit; & quod aulicos quosdam solicitarent muneribus atque corrumperent. Quâ in culpâ Pharisæorum aliquos deprehensos interfecit, præcipuos authores hujus consilii: cumque his Bagoam eunuchum, & suas delicias Catum, præstantissimæ formæ gratia sibi commendatum; & præter hos, quoscunque è domestica familia cum Pharisæis conspirasse ipsorum indicio compererat. [*Ibid. cap. 3.*]

Herodes, convictis Pharisæis & supplicio traditis, amicorum concilium advocavit; & apud eos Pheroræ uxoris accusationem instituit. Cumque eam Pheroras fratris gratia nollet dimittere; Antipatro interdixit Pheroræ consuetudine. [*Ibid.*]

Antipater, ad avertendam patris de se suspicionem, per amicos Romæ degentes curavit ut ad Augustum à patre quamprimùm mitteretur. Quo facto, misit eum Herodes cum pretiosissimis muneribus & Testamento: in quo ipsum Antipatrum regem declarabat, aut si ille prior vita decederet, Herodem natum sibi ex Mariamme Simonis Pontificis filia. [*Ibid. cap. 4.*]

Sexto post conceptum Johannem mense, angelus Gabriel Nazaretham in Galilæa missus à Deo est ad beatissimam Virginem Mariam, Josepho ex eadem cum ipsa stirpe Davidica desponsatam. Qui, ea salutata, Filium Dei ipsam pariturum, & sacratissimo JESU nomine eum nuncupaturam, annunciavit. Illa verò, de mirabili conceptionis modo, per supervenientis Spiritus sancti virtutem perficiendæ, ab Angelo plenius edocta, summa cum fide dixit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum.* (Luc. I. 26,--38.)

Ita Christo concepto, mater Domini in montanam regionem cum festinatione profecta est, in urbem Juda. (*Hebronem*; urbem Sacerdotalem, in montanis Judææ positam. (*Josh.* XXI. 10, 11.) Ubi quum domum Zachariæ Sacerdotis ingressa cognatam suam Elisabetam salutavisset;

illa

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Annoan-te æram Christia.

illa subsultantem sentiens fœtum in utero suo, repleta Spiritu sancto beatam prædicavit Mariam quæ credidit, & perficienda ea quæ dicta fuerant ei à Domino confirmavit. Cui pro responso beata Virgo (Hannæ imitata Canticum. I. *Samuel.* II. 1.) divinum illum Hymnum retulit: *Magnificat anima mea Dominum*, &c. Et mansit Maria cum illa quasi menses tres. [*Luc.* I. 39,--56.]

Syllæum Arabem, nihil eorum quæ Cæsar imperaverat peracto, Romam profectum Antipater eorundem criminum reum egit apud ipsum Cæsarem, quorum Nicolaus Damascenus antea. Accedebat & alter accusator Aretas (Nabataeorum rex) multorum honoratorum cædes apud Petram se invito patratas objiciens, & Sohemi maximè, hominis in omni virtute præstantissimi. Objecta illi itidem & Fabati procuratoris Cæsaris cædes est. [*Joseph. lib.* 1. *Belli, cap.* 18. *& lib.* 17. *cap.* 4.]

Pheroram obstinatè permanentem in amore conjugis Herodes in ipsius tetrarchiam ablegavit; quod ille fecit libenter, addito jurejurando nunquam se redituram, nisi Herodis morte cognita. Itaque paulò pòst ægrotantem Herodem, quanquam sæpe accitus ad accipienda quædam secretiora mandata tanquam à morituro, propter sacramenti religionem visere recusavit. [*Joseph. lib.* 1. *Belli, cap.* 19. *& lib.* 17. *Antiquit. cap.* 5.]

Quum Elizabetæ completum esset tempus ad pariendum, peperit filium. Quem quum octavo die circumcidendum adstantes *Zachariam* patris nomine appellari vellent; *Johannem* nominandum parentes significaverunt. Zacharias verò, loquelæ usu restituto, repletus Spiritu sancto prophetavit, dicens: *Benedictus Dominus Deus Israel*, &c. [*Luc.* I. 57,--68.]

Josephus prægnantem reperiens Mariam sponsam suam, voluit clam eam dimittere. Sed ab Angelo per quietem admonitus, concepisse eam ex Spiritu sancto, & parituram filium Jesum, qui servaturus esset populum suum à peccatis ipsius; recepit uxorem suam. [*Matth.* I. 18,--24.]

Pheroram in morbum incidentem frater Herodes, valetudini præter spem restitutus, invisit & humanissimè curatum voluit: sed paucis pòst diebus ille mortuus est. Cujus corpus Hierosolyma translatum Herodes sepeliit, & publico luctu honoravit. [*Joseph. lib.* 1. *Belli, cap.* 19. *& lib.* 17. *Antiquit. cap.* 5.]

Taphenitæ duo, è libertis Pheroræ charissimi, veneno illum à Doride matre Antipatri sublatum fuisse, Herodi indicarunt. Quod facinus dum tormentis Herodes inquireret, paulatim alia longè majora scelera & manifestas insidias Antipatri filii comperit. Lethale enim venenum, ex Ægypto à Theudione fratre Doridis per Antiphilum unum ex amicis Antipatri missum, ad patrem tollendum Antipater Romam profecturus Pheroræ tradiderat; ut suspicio parricidii in absente filio non hæreret. [*Id. lib.* 17. *Antiquit. cap.* 6.]

Hinc Herodes uxorem suam Doridem Antipatri matrem, multorum talentorum ornamentis spoliatam ejecit è regia. Alteram etiam uxorem Mariammen, Pontificis filiam, ut secretorum horum omnium participem, abjecit; & filium ejus è Testamento delevit, ubi successor destinatus fuerat. Socero quoque Simoni Boëthi filio Pontificatu privato surrogavit Matthiam Theophili filium Hierosolymitanum genere. [*Id. ibid.*]

4000 Die expiationis, quo solenne à Judæis celebratur Jejunium, novus Pontifex Matthias rem divinam facere non potuit, nocturnam passus pollutionem. Itaque Josephus Ellemi filius, adjutor vicarius propter cognationem ei datus, eo die in Sanctum Sanctorum est ingressus. [*Id. lib.* 17. *cap.* 8.]

Bathyllus libertus Antipatri Roma veniens, subjectus quæstionibus falsus est attulisse se venenum quod daret patroni sui matri & Pheroræ; ut si prius illud parùm fuisset efficax, hoc posteriore Herodem aggrederentur. Simulque venerunt ad regem ab amicis Romæ degentibus litteræ, instincto Antipatri scriptæ: in quibus Archelaus & Philippus Herodis filii accusabantur, quòd crebrò crimen patris refricarent de cæde Alexandri & Aristobuli, miserarenturque fatum germanorum innocentium. Erant enim tum Romæ in studiis adolescentuli: eosque jam pater redire præceperat. Unde amicos illos magnis corrupit mercedibus, ut fratres imminentes spei suæ patri suspectos redderent: quum ipse etiam per se ad patrem de illis scriberet, quasi eos excusans, & verba eorum ætati imputans. [*Id. lib.* 17. *Antiqu. cap.* 6. *& lib.* 1. *Belli, cap.* 20.]

Prodiit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur totus Romanus orbis. Quæ descriptio prima facta præsidente Syriæ Cyrenio. [*Luc.* II. 1.] Unde libellus postea ab Augusto est confectus, in quo opes publicæ continebantur: quantum civium, sociorumque in armis; quot classes, regna, provinciæ, tributa, aut vectigalia, & necessitates ac largitiones. [*Tacit. lib.* 1. *Annal. cap.* 11.]

Hic à Græcis Κυρίνιος & Κυείνιος dictus, P. Sulpicius Quirinius est; qui ante septennium Romæ Consulatum gessit: de quo, in libro 12. [*pag.* 569.] Strabo, de Homonadensibus Ciliciæ populis verba faciens. *Ipsos Quirinius fame expugnavit, & quater mille viros cepit, quos in urbes vicinas distribuit: eorum verò regionem omni juventute exhaustam reliquit.* & Tacitus, lib. 3. Annal. cap. 48. *Impiger militiæ, & acribus ministeriis consulatum sub D. Augusto; mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis, insignia triumphi adeptus.* Statutum autem ab ipso Augusto fuerat; ne magistratus deposito honore statim in provincias mitterentur:

[*Sueton.*

[*Sueton. in Octavio, cap.* 36.] sed post quintum demùm à gesto in Urbe magistratu exactum annum. [*Dio, lib.* 53. *pag.* 505.]

Hinc Ciliciæ proconsulatum tunc obtinens Quirinius, in vicinam Syriam mitti potuit; vel ut Censitor, cum potestate extraordinaria, vel ut Procurator Cæsaris cum ordinaria: & ipso Ciliciæ, & Sentio Saturnino Syriæ Proconsulatum adhuc tenente. Nam & Volumnium & Saturninum, à Josepho similiter Syriæ ἡγεμόνας sive *Præsides* non semel dictos audivimus: quum Volumnius ἐπίτροπος tantùm fuerit (ut in lib. 1. Belli, cap. 17. eum appellatum videmus) sive *Procurator*. Atque ut paulò pòst in Proconsulatus dignitate Saturnino Quintilius Varus successor datus est; ita nihil obstat, quo minùs Quirinius in negotiorum Cæsaris procurandorum officio Volumnio nunc vel successisse dici possit, vel accessisse, quomodo Herodem regem, Συρίας ὅλης ἐπίτροπον, *Syriæ totius Procuratorem* ab Augusto constitutum Josephus notat: [*lib.* 1. *Belli, cap.* 15.] quòd Syriæ procuratoribus ita esset adjunctus, ut ex ejus sententia facienda essent omnia. [*lib.* 15 *Antiquit. cap.* 11.] Atque ita utrumque constabit: & quod habet Tertullianus, [*lib.* 4. *contra Marcion. cap.* 19.] *census actos sub Augusto in Judæa per Sentium Saturninum*; & quod verba Euangelistæ præferunt, eandem factam esse descriptionem *præsidente Syriæ Cyrenio* vel Quirinio. cujus ille potiùs quàm Saturnini præfecturæ mentionem facere hìc maluit; qui præsentem descriptionem cum altera post decennium, relegato in exilium Archelao, ab eodem Quirinio peracta conferre voluit: ex duobus Quirinii censibus, eum qui cum nativitate Christi conjunctus erat *primum* fuisse declarans.

Dum prior verò ageretur hic census, ascendit Josephus à Galilæa, ex urbe Nazaretha, in Judæam, in urbem Davidis quæ vocatur Bethlehem, propterea quod erat ex domo & familia Davidis: ut describeretur cum Maria uxore, quæ erat prægnans. [*Luc.* II. 4,5.]

ÆTAS MVNDI VII.

JESUS-CHRISTUS, Dei filius, in temporis plenitudine, Bethlehem ex beatissima Virgine Maria natus est. [*Matth* I. 25. & II. 1,5. *Gal.* IV. 4.] quem illa fasciis involutum reclinavit in præsepi: eo quod non esset locus in diversorio. [*Luc.* II. 7.]

Servatoris nativitas pastoribus in agro vicino nocte gregem suum custodientibus per Angelum Domini revelata est: sermonem illius excipiente multitudine exercituum cœlestium, gloriam Deo, terræ pacem, & hominibus benevolentiam comprecantium. Pastores Bethlehemam festinantes, invenerunt Mariam & Josephum, & infantem jacentem in præsepi; & divulgaverunt id quod dictum fuerat ipsis de puerulo illo: & reversi sunt, glorificantes & laudantes Deum. [*Luc.* II. 8,--20.]

Octavo à nativitate die circumcisus est puerulus; & vocatum est nomen ejus JESUS, quod indicatum fuerat ab Angelo priusquam in utero conciperetur. [*Luc.* II. 21.] 4710 4

Magi ab Oriente, duce Stella, Hierosolymam ad regem Herodem venientes, ibique edocti locum Christi natalem esse Bethlehemum Judææ, eò profecti sunt: & domum à superstante Stella demonstratam ingressi, invenerunt ibi puerulum cum Maria matre ipsius. Qui prostrati adoraverunt eum: apertisque thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, & thus, & myrrham. Deinde divinitus in somnis admoniti ne reverterentur ad Herodem, per aliam viam regressi sunt in regionem suam. [*Matth.* II. 1,--12.]

Die post partum quadragesimo Maria Hierosolymam ad Templum accessit: tum ut filium Jesum ibi sisteret Domino, secundùm legem de Primogenitis; tum ut pro seipsa offerret par turturum, aut duos pullos columbarum, (ea conditionis ipsius paupertate existente, ut non posset agnum afferre) secundùm legem de puerperarum Purificatione. [*Luc.* II. 22, 23, 24.-27. *cum Levitic.* XII. 2,3,4,6.-8.]

Quum puerulum Jesum introducerent in Templum parentes, ut facerent quod ex Lege consuetum erat; venit in Templum Hierosolymitanus Simeon, cui divinitus fuerat revelatum, ipsum non moriturum, priusquam vidisset Christum Domini. Quo in ulnas recepto, laudavit ille Dominum, tum de Christo ipso tum de matre illius editis vaticiniis. Eodem ipso quoque momento superveniens Anna prophetissa, filia Phanuelis, vicissim palam agnoscebat Dominum, & loquebatur de eo omnibus qui redemptionem expectabant Hierosolymis. [*Luc.* II. 25,--38.]

Quum Josephus & Maria perfecissent omnia secundùm Legem Domini, reversi sunt in Galilæam, in urbem suam Nazaretham. [*Luc.* II. 25,--39.]

Angelus Domini apparens Josepho in somnio, de fuga in Ægyptum monuit, ut vitæ infantis consuleret, & Herodis conatus eluderet. Qui experrectus accepit puerulum & matrem ejus nocte, & secessit in Ægyptum: ubi usque ad obitum Herodis mansit. [*Matth.* II. 13,14,15.]

Herodes, infantem Bethlehemi adhuc fuisse existimans, ut eum inter reliquos perderet, interemit omnes pueros qui erant in Bethlehem & in omni confinio ejus, à bimatu & infrà, secundùm tempus (Stellæ in Oriente primùm visæ) quod exquisierat à magis. [*Matth.* II. 16.]

Acceptis Roma ab Antipatro litteris, quibus significaret rebus ex sententia peractis brevi se rediturum in patriam, Herodes dissimulata ira insidiosè rescripsit, ut properaret ne quid sibi

per

per ejus absentiam quod nollet accideret. Simulque modicè de matre ejus quæstus est; pollicendo remissurum se querelas post adventum illius. [*Joseph. lib. 17. cap. 7.*]

Ad Antipatrum vero nihil adhuc vel de Pheroræ morte vel de iis quæ contra seipsum in Judæa mota sunt perlatum fuerat: quamvis inter scelus probatum & ipsius reditum septem mensium spatium intercesserit. [*Id. lib. 1. Belli, cap. 20. & lib. 17. Antiquit. cap. 6. fin.*] In itinere enim, Tarenti quidem de Pheroræ excessu epistolam, in Cilicia autem patris illas celeriter cum revocantes litteras accepit: atque ad Celenderim Ciliciæ opidum perveniens, dubitare cœpit de reditu; vehementer contristatus matris ignominia. Navigare tamen pergens, in Sebastum Cæsareæ portum delatus est: ubi à nemine salutatus, inde Hierosolymam est profectus. [*Id. lib. 17. Antiquit. cap. 7.*]

Fortè per idem tempus Hierosolymis erat Quintilius Varus, successor Saturnino missus in Syriam, tunc vero ab Herode in consilium de rebus agendis adhibitus. Quibus una sedentibus supervenit Antipater omnium inscius, & ita ut erat purpuratus in regiam ingressus est: quo mox admisso, amicorum comitatus per janitores exclusus est. Ipsum vero accedentem pater à complexu repulit; perpetratum fratricidium & cogitatum patricidium opprobrans; & Varum cognitorem ac judicem in crastinum denuncians. [*Id. ibid.*]

Sequenti deinde luce, præsidente Varo ac rege, ipse pater accusationem primum exorsus, ejus prosecutionem & confirmationem Nicolao Damasceno reliquit, amicitia & domestica consuetudine sibi conjunctissimo, totiusque negotii scientissimo. Ubi cum à criminibus objectis Antipater purgare se non posset; venenum patri paratum in medium proferri Varus jussit: quod cuidam capitis damnato ad bibendum datum, sine mora necavit hominem. Quo facto, surgens Varus abiit è concilio, & sequenti die Antiochiam profectus est; ubi plurimum degebat, quod illic esset Syrorum regia. Herodes vero confestim vinctum filium in carcerem conjecit: & Romam Cæsari de eo significavit per litteras; missis etiam qui coram eloquerentur mandata, docerentque quam scelerata esset Antipatri malitia. [*Id. ibid.*]

Per eosdem dies interceptæ sunt Antiphili ex Ægypto ad Antipatrum missæ litteræ; una cum aliis Roma ad Antipatrum & Herodem regem ab Acme scriptis. Judæa hæc erat genere, Liviæ uxoris Cæsaris ancilla: quæ magna pecunia ab Antipatro corrupta, confictam ad Herodem transmisit epistolam, quasi à Salome sorore ad dominam suam contra ipsum scriptam; in qua postulabat, ut sibi liceret Syllæo nubere. (Nabatæo nimirum illi, Herodis hosti acerrimo: quem paulo post, ob proditum in expeditione Arabica Ælium Gallum & alia crimina, Romæ secuti esse percussum, in libro 16. pag. 782. Strabo indicat.) Harum epistolarum exemplum, una cum suis adversus filium litteris, Herodes per legatos ad Cæsarem misit. [*Ibid.*]

Dum legati Romam properant, Herodes morbo correptus testamentum condidit, successionem regni relinquens natorum minimo (Herodi Antipæ) exasperatus in Archelaum & Philippum calumniis Antipatri. [*Id. lib. 17. cap. 8.*]

Judas Sariphæi filius & Matthias Margolothi, doctissimi Judæorum & interpretes patriæ legis præstantissimi, postquam cognoverunt morbum Regis esse incurabilem, juvenibus, quos disciplinis instituebant persuaserunt, ut Aquilam auream ab Herode supra majorem Templi portam positam dejicerent. Qui claro meridie ascendentes, detractam aquilam conciderunt securibus, inspectante congregata in Templum multitudine. Quod ut renunciatum cognovit dux regius, cum valida suorum manu adveniens, circiter 40 juvenes, resistere ausos, cum duobus Magistris comprehendit, & ad Regem perduxit. Eos, in facti defensione constanter persistentes, Herodes vinctos Jerichuntem misit: moxque accitis Judæorum primoribus, in concionem eorum lectica ob imbecillitatem delatus, de injuria non tam sibi quam Deo (ut dicebat) illata conquestus est. Quibus ex sententia sua id factum fuisse denegantibus, in cæteros mitior, Matthiæ Pontifici summum ademit sacerdotium, quasi non alieno ab hoc consilio; eique successorem dedit Joazarum, uxoris suæ (Mariammes, Simonis Pontificis filiæ) fratrem; Matthiam vero alterum, seditionis consortem, ejusque socios vivos exussit: & Luna nocte ea defecit. [*Id. ibid.*] Quam eclipsim die Martii 13 horis 3. post mediam noctem fuisse factam, astronomicus calculus indicat.

Herodi deinde morbus factus est gravior, Lento enim calore torrebatur; qui non tam externo tactu deprehendebatur, quam intus popularetur viscera. Accessit & bulimia, cui placandæ necesse esset continuo cibos suggerere: simulque vexabatur intestinorum exulceratione & colicis passionibus. Pedes tumebant phlegmate humido, similiterque inguina. Ipsa quoque verenda putrefacta scatebant vermiculis; accedente fœda nec minus molesta tentigine, non sine fœtore gravissimo. Super hæc omnia nervorum contractione laborabat, & difficultate anhelitus. [*Ibid.*]

Quamvis autem gravius ille affligeretur, quam ut videretur posse morbo perferendo sufficere, tamen evasurum se sperabat; accersendis medicis intentus, & medicamentis conquirendis undique. Profectus etiam ultra Jordanem fluvium calidis aquis se fovebat apud Callirhoën; quæ, in lacum Asphaltitem effluentes, præter vim medicam potu quoque jucundæ sunt. Ibi de medicorum consilio immissus fovendus in refertum oleo solium, visus est illis jam agere animam. Quare exorta comploratione familiarium excitatus & ad se reversus, nullamque amplius salutis spem habens, singulis militibus 50. drachmas jussit distribui: magnaque liberalitate usus in duces atque amicos rursum Jerichuntem reversus est. [*Ibid.*]

1. *Usser. Annal. p. post.*

Cum audiisset Augustus inter pueros quos in Syria (Palæstina) Herodes rex Judæorum intra bimatum jussit interfici, filium quoque ejus occisum; ait: *Melius est Herodis porcum esse quam filium.* Ita refert Macrobius. [*lib. 2. Saturnal. cap. 4.*]

4001

Herodes nobilissimos Judæorum undique edicto minaci Jerichuntem accitos conclusit in Hippodromo; datis mandatis Salomæ sorori & ejus viro Alexæ, ut statim post obitum suum curarent illos per milites interfici: hoc quærens, ut populo luctus causa præberetur, lætaturo alioqui de regis invisi miserabili interitu. [*Joseph. lib. 17. cap. 8.*]

Roma, à legatis ad Cæsarem missis, venerunt litteræ: quibus significatum est, Acmen ab irato Cæsare occisam esse propter locatam Antipatro operam; ipsumque Antipatrum relinqui arbitrio patris, sive in exilium eum vellet pellere sive capite plectere. His auditis Herodes paululum recreatus est: sed mox repetitus gravi dolore, cibi tamen avidus, pomum simul, & cultellum, quo illud repurgaret, popposcit. Quum autem cultro seipsum ferire vellet, Achiabus nepos ictum ejus præveniens, clamore sublato cohibuit ejus dexteram: moxque denuo luctus cum trepidatione ac tumultu occupavit palatium, quasi rege jam agente animam. [*Id. lib. 17. cap. 9.*]

Eum strepitum ubi persensit Antipater, ratus patrem verè vitam finivisse, cum custode carceris de missione cœpit agere; multa & in præsens & in futurum post acquisitam potestatem illi promittens. Cujus conatum quum ille Regi renunciasset; præ indignatione exclamans Herodes, quamvis morti proximus erexit se in cubitum: jussitque unum è satellitio sine mora Antipatrum occidere, & corpus obscurè condi in castello Hyrcanio. [*id. ibid.*]

Deinde, mutata voluntate mutavit etiam Herodes testamentum. Antipam enim, quem prioribus tabulis regni successorem destinaverat, Galilææ simul ac Perææ tetrarcham constituit: regnum vero Archelao largitus est. Philippo filio Gauloniticam, Trachoniticam, Batanæam, & Paneada regiones tetrarchiæ nomine assignavit. Salomæ sorori suæ Jamniam, Azotum, & Phasaëlida attribuit; cum argenti signati 500 millibus. Cæteris cognatis pecuniam & reditus annuos reliquit. Cæsari legavit argenti signati centies centena millia: & vasa sua tam aurea quam argentea, magnumque vestis pretiosæ numerum. Liviæ autem Cæsaris uxori & quibusdam amicis quinquagies centena millia. [*id. lib. 17. cap. 10.*]

His ita ordinatis, quinta die postquam Antipatrum filium occidit, vita Herodes defunctus est: annos quidem 34. ex quo interfecit Antigonum, regno potitus; ex quo autem à Romanis rex declaratus est, 37. [*Id. ibid. & lib. 1. Belli, cap. ult.*] circa Novembris nostri diem 25. septimo videlicet Cislevi mensis: qui idcirco à Judæis ut dies lætus & festivus celebratur; quod in eo, *Herodes, qui sapientes odio prosecutus est, mortem obierit.* ut ex מגילת תענית sive *volumine Jejunii*, in Chronologia sua notavit Edovardus Liveleius, vir doctissimus.

Salome & Alexas, priusquam Regis mors innotesceret, in Hippodromo clausos domum suam quemque dimiserunt: dicentes ita ipsum jubere, ut in agros digressi curarent suametipsorum negotia. [*Joseph. lib. 17. cap. 10.*]

Indicata deinde Regis morte, congregataque in Jerichuntinum theatrum omni militia, primum legerunt litteras ejus scriptas ad milites; in quibus gratias eis agebat pro fide ac benevolentia; rogabatque ut eandem servarent Archelao filio, quem regni successorem sibi substitueret. Deinde Ptolemæus, cui annulus Regis signatorius creditus fuerat; Testamentum perlegit: quod non alias ratum habendum esset, quam accedente Cæsaris consensu. Moxque acclamatum est Regi Archelao: & milites catervatim una cum suis ducibus pollicebantur eandem, quam Patri hactenus præstitissent, fidem atque operam; lætis ominationibus Deum illi fautorem comprecantes. Tum funus ambitiosissimo apparatu ab Archelao præparatum est. [*Ibid.*]

4711

Defuncto Herode, qui quærebat vitam infantis Jesu; angelus Domini in somnis apparens Josepho in Ægypto, ut cum puerulo & matre ejus proficisceretur in terram Israëlis, illi mandavit. Qui experrectus, quod erat injunctum fecit. [*Matth. II. 19, 20, 21.*]

Veniens in terram Israëlis Josephus, quum audisset Archelaum regnare in *Judæa* pro Herode patre suo, timuit illuc abire: & divinitus admonitus in somnis, secessit in partes *Galilææ*, (cujus Tetrarchiam Antipæ in Testamento pater Herodes concesserat (ibique habitavit in urbe *Nazareth*, unde & Christus *Nazareni* cognomentum accepit. [*Matth. II. 22, 23.*] & *Nazarenorum*, Christiani. [*Act. XXIV. 5.*]

Herodis corpus funebri pompa per 200 stadia Jerichunte in Herodion castellum, ubi ipse sepeliri se mandaverat, delatum est. [*Joseph. lib. 1. Bell. cap. ult. fin.*] octo stadiis (sive milliari Italico; quantum ex libro 17. Antiquit. cap. 10. colligi poterit) singulis diebus confectis. Ferebatur autem in lectica aurea, distincta variis gemmis pretiosis, & instrata purpura. Corpus quoque amictum erat purpura: impositoque capiti diademate, & desuper corona aurea, sceptroque in manu dextera. Lecticam stipabant filii & cognatorum numerus. Hos sequebantur milites, distributi per nationum genera: deinde 500. famuli, ferentes aromata. [*Id. lib. 17. Antiquit. cap. 10.*]

Finita funebri pompa, Archelaus Hierosolymam veniens per septem dies, de more Judaico, luctum patris celebravit; & in fine luctus funebre epulum multitudini præbuit. Deinde in Templum ascendens, quacunque transibat excipiebatur gratulationibus ac faustis acclamationibus. Tum conscenso suggesto sublimis aureo solio residens, plebem benignissimè allocutus est;

Anno Mundi.

Anno Periodi Julianæ.

Anno ante æram Christian.

prælatissima quæque ei promittens: adhuc tamen a Regis nomine abstinere se dixit, donec a Cæsare paterni Testamenti fieret confirmatio. Et sacrificio peracto, convivium cum amicis iniit. (*Id. ibid.*)

Interea seditio est excitata ab amicis eorum, quos propter dejectam Aquilam auream Herodes supplicio affecerat: qui tum convitia in defunctum regem jactabant, tum quosdam illius amicos ad pœnam deposcebant: simulque Pontificem Joazarum dejici Pontificatu postulabant. Quos cùm frustra placare Archelaus conaretur; res eò denique processit, ut sub festum Paschatis, immisso ab Archelao toto exercitu, ad tria millia virorum circa Templum ab equitibus cæderentur, reliquis fuga se in proximos montes recipientibus. (*Id. lib.* 17. *cap.* 11.)

Tum Archelaus ad mare descendit una cum matre sua (Malthace Samaritana,) ad Cæsaream navigaturus; ducens secum Nicolaum Damascenum & Ptolemæum (Herodis procuratorem,) multosque ex amicis alios: & familia & regno commissis Philippi fratris sui fidei. Simul etiam profecta est Salome Herodis soror, ducens secum suam progeniem. Alii quoque ex cognatis sequebantur multi, quasi collaboraturi pro paranda regia dignitate Archelao; re autem vera obnixuri ei potiùs, & proximè perpetratum in Templo facinus incusaturi. (*Ibid.*)

Cum hoc comitatu eunti Archelao occurrit apud Cæsaream Sabinus procurator Cæsaris in in Syria, in Judæam properans ad asservandam Herodis pecuniam. Quem Varus Syriæ præses commodùm interveniens retinuit: aderat enim ab Archelao accersitus per Ptolemæum. Ita ille in Præsidis gratiam neque arces occupavit in Judæa, neque thesauros obsignavit regios; omnia relinquens in potestate Archelai, tantisper donec Cæsar de his aliquid statueret: & hæc pollicitus, mansit Cæsareæ. Sed postquàm Romam navigavit Archelaus, & Varus versus Antiochiam profectus est; ipse Hierosolyma petiit, & occupavit regiam. Accitis deinde præfectis arcium & regiis procuratoribus, rationes reposcebat ab eis, & arces sibi committi postulabat. Præfecti tamen non discesserunt à mandatis Archelai, sed omnia servabant in ipsius adventum integra; prætexentes ea se servare Cæsari. (*ibid.*)

Eodem tempore etiam Antipas Herodis filius Romam navigavit, parandi sibi regni spe, ad quam excitatus erat per Salomen, quasi Archelao præferendus, eo quòd prioribus Testamenti tabulis successor regni destinatus fuerat, quæ validiores deberent esse quàm illæ scriptæ posteriùs. Ducebat autem secum matrem suam (Cleopatram Hierosolymitanam) & fratrem Nicolai Damasceni Ptolemæum, inter amicos olim Herodis præcipuum, & tunc suis faventem partibus. Sed maximè illum ad affectandum regnum movit Irenæus orator, vir eloquens & diu versatus in regiis negotiis. Postquam verò Romam Antipas pervenit, omnes cognati ad eum, Archelai odio, defecerunt: Sabino quoque, scriptis ad Cæsarem litteris, Archelaum accusante. (*Ibid.*)

Archelaus per Ptolemæum Cæsari libellum obtulit, & jus suum, & rationes pecuniarum Herodis obsignatas, continentem. Cæsar, eo libello simulque Vari ac Sabini litteris perlectis, amicos in consilium advocavit: Caio Agrippæ & Juliæ filiæ suæ filio, jam à se adoptato, primum locum in consistorio tribuens. Ibi tum Antipater Salomes filius, vir facundissimus, contra Archelaum dixit: cui pro eodem Nicolaus Damascenus respondit. Quo finem dicendi faciente, Cæsar Archelaum ad genua sibi accidentem erexit humanissimè, dignum esse regno pronuncians: præ se ferens, nihil se facturum, nisi Testamento præscriptum & Archelao ipsi commodum. Vidensque hac promissione confirmatum in spe juvenem, nihil tum amplius super ea re statuit. (*ibid.*)

Ad compescendos tumultus, post Archelai discessum in Judæa ortos, Varus Antiochia veniens, authores ejus motus affecit supplicio: & maxima exparte seditione compressa, rediens legionem unam reliquit Hierosolymis, ut Judæis novandarum rerum facultatem præriperet. Quamprimùm verò ille abiit, Sabinus Cæsaris procurator ibi subsistens, fretus relictis illic copiis & parem se jam putans populo, arces occupare conatus est, & violentas pecuniæ regiæ scrutationes fecit, privati lucri & prædæ cupidine. (*ibid.*)

Ad festum Pentecostes multa millia non solùm religionis gratia, sed etiam ut pœnas à Sabino experterent, non ex Judæa tantùm graviùs offensa, sed è Galilæa quoque ac Idumæa, tum á Jerichunte & trans Jordanem sitis opidis, confluxerunt; & castris trifariam partitis, Sabinum acriter oppugnarunt. Quibus Romani milites strenuè sese opponentes, plurimis eorum cæsis, penetraverunt ad sacræ pecuniæ conditorium: cujus bona pars furto militum disperiit, ad Sabinum autem propalàm 400. talenta ex ea præda relata sunt. Eum Judæi, è pugnacissimis globo facto, in regia obsederunt. Rufus verò & Gratus, qui sub se habebant tria millia bellicosissimorum & strenuissimorum virorum ex Herodis exercitu, in partes Romanorum se transtulerunt. Judæi tamen nihilo segniùs instabant oppugnationi, muros suffodientes cuniculis; & adversarios, securitate promissa, ut abirent hortantes. Quorum nimiam æquitatem suspectam habens Sabinus, inde milites abducere noluit: à Varo subsidium expectans. (*ibid.*)

In hoc rerum statu etiam alibi per Judæam diversis in locis innumeri tumultus exoriebantur: quòd proprium regem gens non haberet, qui multitudinem bonis rationibus contineret in officio. Duo enim virorum milia, qui aliquando sub Herode meruerant, tunc verò

1. *Usser. Annal. p. post*

dimissi domi agebant, in unum collecti bello impetebant regios. Quibus resistens regiorum dux Achiabus, nepos Herodis, quum nusquam æquo loco sustinere eos auderet, ut veteranos & bellandi peritissimos; se & sua, quantum poterat, asperitatibus accessu difficilibus tuebatur. (*ibid.*)

Judas (Ezekię, latronum ductoris olim per Herodem magno labore expugnati, filius) apud Sephorim urbem Galilææ collecta circa se hominum desperatorum manu, incursabat regis ditionem: & potitus ejus armamentario, armatisque inde suis ad unum omnibus, pecuniam quoque regiam in illis locis occupavit. Unde jam formidandus accolis, spoliabat in quoscunque incideret: spirabatque ad regnum, non bonis artibus, quarum imperitus erat, sed nocendi licentia. (*ibid.*) Cùm verò Hebræorum יהודה fuerit Syrorum תודה, indeque *Judas* & *Thaddæus*, (*Luc. VI.* 16. *cum Marc. III.* 18.) multoque magis *Theudas*, idem planè nomen extiterit: non alius videtur fuisse *Judas* hic, quàm *Theudas* ille, de quo in Act. V. 36. Gamaliel dixit. *Ante hæc tempora exortus est Theudas, dicens se aliquem esse, cui agglutinatus est numerus virorum circiter quadringentorum: qui interemptus est, & omnes qui paruerant ei dissoluti sunt & ad nihilum redacti.*

Simon etiam Herodis regis servus, vir alioqui & forma & statura & robore egregius in primis habitus, ausus est diadema sumere: stipatusque numerosis copiis, & rex consalutatus ab insana multitudine, placebat sibi præ quovis alio. Diripienda ac incendenda Jerichuntina regia, potestatem suam auspicatus est: passimque crematis aliis regis palatiis, & præda concessa suæ factionis hominibus, majora etiam ausurus videbatur; ni maturè occursum fuisset. Nam Gratus regiorum militum dux, tum Romanorum partes fovens, suas copias contra Simonem duxit: ubi post acerrimum conflictum transamnani homines incomposiți, & ferociter magis quàm peritè pugnantes, deleti sunt. Ipsum Simonem per angustas quasdam fauces fugientem Gratus assecutus obtruncavit. Ita Josephus. (*ut sup.*) Nam ad Varum potiùs id Tacitus refert: in Historiæ suæ libro 5. cap. 5. de Simone isto sic scribens. *Post mortem Herodis exspectato Cæsare, Simon quidam regium nomen invaserat. Is à Quintilio Varo obtinente Syriam punitus.*

Apud Amatha quoque Jordani apposita palatium regium incensum est à quadam hominum colluvie, qualis circa Simonem fuerat. Athronges etiam, pastor hactenus obscurissimus, vasto tantùm corpore & manuum robore insignis, regiam sibi assumpsit dignitatem. Huic erant quatuor fratres, & ipsi grandi statura & manu prompti; in quos quasi legatos magnam quæ confluxerat turbam distributam obire jubebat prælia; ipse diademate ornatus consultabat de rebus agendis, quarum penes se servabat arbitrium. Durabatque diu potestas hujus, & non inanis regis appellatio: donec in Archelai (Roma reversi) potestatem postea redactus est. (*Joseph. lib. 17. cap. 12.*)

Maximè autem in Romanos cædibus Athronges sæviebat, & in milites regios; utrisque ex æquo infensus. Circa Emmauntem cohortem, frumenta & arma in exercitum portantem, copiæ illius insidiis exceperunt: ductoremque ejus Arium centurionem cum 40. fortissimis peditibus telis confixerunt. Reliquos nihilo meliora jam exspectantes superveniens cum regio milite Gratus servavit, relictis cæsorum cadaveribus. (*ibid.*)

Quintilius Varus, cognito ex Sabini litteris periculo, timens tertiæ legioni, assumptis duabus reliquis (nam tres in universum erant in Syria) & quatuor turmis equitum, auxiliisque regum & tetrarcharum, properavit in Judæam ut obsessis succurreret; jussis qui præmittebantur convenire Ptolemaidem. Berytiorum etiam urbem prætereundo, 1500. auxiliares ab eis accepit. Aretas quoque Petræus, amicus Romanis factus propter Herodis inimicitias, non parvam manum misit tam peditum quàm equitum. (*ibid.*)

Postquam apud Ptolemaidem in unum convenit totus exercitus, partem ejus Varus filio & amicorum uni tradidit ducendam contra Galilæos agro Ptolemaidis finitimos. Qui regionem eorum ingressus, profligatis quotquot ausi sunt cum armis occurrere, Sephorim cepit: & venditis sub hasta incolis, urbem absumpsit incendio. (*ibid.*)

Ipse Varus versus Samariam progressus cum exercitu, à civitate quidem abstinuit, quam sciebat immunem à seditiosorum contagio: castra autem posuit in quodam vico, qui erat Ptolemæi possessio, Arus nomine. Eum Arabes incenderunt, propter Herodem amicis quoque ejus infensi. Inde progressi Sampho alium vicum iidem Arabes diripuerunt, moxque incenderunt, quamvis munitissimum: toto illo itinere omnia miscentes flammis ac cædibus. Emmaus autem Vari jussu cremata est, in vindictam cæsorum ibi militum, deserta tamen ab habitatoribus (*ibid.*)

Inde cùm appropinquarent Hierosolymis, Judæi qui legionem ab ea parte obsidebant, ad primum venientis exercitus conspectum territi diffugerunt, oppugnatione quam inceptabant relicta. Hierosolymitani autem Judæi graviter à Varo increpati, excusationem afferebant; populum quidem propter festum confluxisse, bellum verò non ex sua sententia, sed ex convenarum audacia suscepturn. Et jam antè obviam Varo processerant, Josephus Herodis regis nepos Gratusque ac Rufus cum militibus, & Romani qui obsidionem tulerant. Sabinus enim in ejus conspectum non venit, sed subducens se clàm ex urbe, ad mare profectus est. (*ibid.*

Tum Varus dimissa per totam regionem parte exercitus, perquirebat defectionis authores; & indicio repertos, alios ut fontes puniit, nonnullos dimisit incolumes: actique sunt in

cruces

Anno Mundi

Anno Periodi Julianæ.

Anno ante æram Christian.

cruces ea de causa circiter duo millia. Post hæc ablegato exercitu cujus non erat usus amplius, quique contra ejus voluntatem lucri studio multa maleficia patraverat; ipse audito decem millia Judæorum in unum confluxisse, properavit ut eos deprehenderet. Illi non ausi manus conserere, deditionem fecerunt arbitratu Achiabi. Varus autem data seditiosorum vulgo defectionis venia, duces eorum misit ad Cæsarem. Atque ita rebus compositis, & relicta Hierosolymis eadem legione in præsidio, reversus est Antiochiam. [*ibid.*]

Malthace, Archelai mater, morbo Romæ vitam finiit. [*ibid.*]

Cæsar, acceptis Vari de Judæorum defectione litteris, cæteris seditiosorum ducibus ad se missis ignovit; in solos aliquot regis Herodis necessarios animadvertit, quòd nec cognationis nec justitiæ respectu à nefariis armis abstinuerint. [*ibid.*]

Romam venit eodem tempore, Vari permissu, Judæorum legatio, postulans ut eis liceat suis legibus vivere: erantque legati 50. quibus aderant Judæorum Romam incolentium plùs quàm octo millia. Cumque Cæsar convocasset in ædem Apollinis magno sumptu à se extructam concilium amicorum & primariorum civium; venerunt eò legati, prosequente Judæorum turba, & Archelaus cum amicorum comitatu. Aderat & Philippus è Syria Vari hortatu veniens, tùm ut fratris advocatum ageret, cui Varus bene cupiebat; tùm ut in divisione regni Herodiani ad ipsum quoque rediret, pars aliqua. Data igitur Judæorum legatis dicendi copia, ab accusatione Herodis & Archelai illi exorsi, postulabant demùm ut mutata Reipublicæ forma posthac fine regibus agerent, & contributi provinciæ Syriæ, Romanis parerent potestatibus. Quibus cùm pro Herode mortuo & præsente Archelao Nicolaus Damascenus respondisset; Cæsar dimisit concilium. [*ibid.*]

Post paucos deinde dies Archelaum Cæsar non quidem Regem declaravit, sed dimidia parte ditionis quæ Herodis fuerat ei concessa Etnarcham eum constituit; regnum quoque pollicitus, si virtutem exhiberet regno convenientem. Obtigit verò illi Judæa & Idumæa, præterque has Samaria; cui ex authoritate Cæsaris tributorum quarta pars remissa est, eo quòd cæteris tumultuantibus soli quieti manserant in officio. In ejus ditione comprehendebantur urbes, Stratonis turris, Sebaste, Joppe, Hierosolyma: nam Gazam, Gadara & Hippon Græcanici instituti urbes Cæsar ob id separatas à regni terminis Syriæ contribuit. Sexcenta autem talenta quotannis redibant è sua ditione ad Archelaum. [*Id. ibid. cap.* 13]

Alterum ditionis Herodianæ dimidium in alios duos Herodis filios Cæsar partitus est. Herodi Antipæ Galilæa cessit, & Peræa (fertilissima trans Jordanem inter duos lacus, Tiberiadis & Asphaltiten, regiuncula:) quarum annui reditus erant 200. talenta. Philippo Batanæa cum Trachonitide, & Auranitis cum parte quadam Zenodori (ut vocabant) domus: quæ pendebant annua talenta 100. Salomæ autem præter legatas à fratre urbes Jamniam, Azotum & Phasaëlide, argentique quingenta millia, Cæsar largitus est in Ascalone palatium: percipiebatque ex subjectis sibi locis 60. talenta annua, habitans in ditione Archelai. Reddita sunt etiam cæteris regis cognatis legata, ita ut Testamento caverat. Duæ deinde ejus filiæ virgines, præter relicta sibi à patre accepere ex Cæsaris munificentia 250. signati argenti millia, & elocatæ sunt Pheroræ filiis. Quin & totum regis legatum, 1500. talentorum æstimatione, cessit ipsius filiis: paucis aliquot vasis sibi retentis, non tam ob pretium charis, quàm ob amici memoriam. [*Id. ibid.*]

Ita gentem coërcitam liberi Herodis tripartito rexere: inquit Tacitus, Historiæ libro 5. cap. 9. Cui addendus & Strabo: de liberis ejusdem, in libro 16 [*pag.* 765] ita scribens. *De filiis alios ipse, ut eorum impetitus insidiis, interemit: alios moriens, adsignata cuique portione, successores reliquit. Cæsar & Herodis filios, & sororem Salomen, & Berenicem Salomes filiam, honore prosecutus est.*

Juvenis quidam Judæus plebeius, educatus Sidone apud quendam Romani civis libertum, Alexandrum Herodis de facie referens, mentitur se illum esse, qui à supplicio, cum fratre Aristobulo, custodis cujusdam beneficio servatus sit; ut id mentiretur inductus à vafro quodam impostore rerum omnium regiæ Herodis gnaro. Hujus technis & dolis instructus, quum Cretam appulisset, quotquot Judæorum venerunt in ejus colloquium, omnibus rem persuasit: & auctus ab eis pecunia trajecit in Melum insulam, ubi magnam pecuniæ vim adeptus est prætextu regiæ prosapiæ. Et jam sperans recepturum se paternum principatum, Romam properavit, suis hospitibus deducentibus. Cum adnavigasset Puteolos, ibi quoque à deceptis Judæis simili favore exceptus est: Romamque advenienti universa Judæorum illic agentium multitudo profecta est obviam. Ib ubi allatum est ad Cæsarem, Celadum unum è suis libertis familiariter olim versatum cum adolescentibus illò misit, jussum tu Alexandrum in conspectum suum adduceret: quod ille fecit, nihilo in dignoscendo aliis sagacior. Non tamen fefellit Cæsarem: qui Pseud-Alexandrum istum imposturam fatentem in remigum ordinem allegit, quòd esset valido corpore; eum verò qui ad hæc audenda illum impulerat necavit. [*Joseph. lib.* 17. *cap.* 14.]

4002 Archelaus ethnarcha in Judæam reversus, Joazaro Boëthi filio (vel ex Simone filio nepoti) Pontificatum abrogavit, insimulato quòd seditiosis consensisset: eamque dignitatem in Eleazarum illius frattem collocavit. [*Id. ibid. cap.* 15.]

Augustus, Consulatu *decimo tertio* suscepto, Lucium filium in forum deduxit [*Sueton. in Octavio, cap.* 26.] iisdem illi datis honoribus, qui in fratrem Caium ante triennium 4712 2

fuerant collati. Quorum & nummi teſtes ſunt, in quibus effigies Caii & Lucii cum clypeis & & haſtis cernuntur, hac inſcriptione adpoſita. C. L. CÆSARES. AUGUSTI. F. COS. DES. PRINC. JUVENT.

In eodem Conſulatu ſuo XIII. *ſexagenos denarios plebi, quæ tum frumentum publicum accipiebat,* ſe dediſſe, ipſe in monumento Ancyrano indicat: addens, *ea millia hominum paullo plura quàm ducenta* fuiſſe. Quod ipſum etiam in Excerptis ex Dione, apud Xiphilinum habetur: niſi quòd pro 60. denariis (quos drachmas Græci reddunt) Latinus interpres 240. denarios, neſcio, quâ incogitantia, repoſuerit.

Magnificentiſſimis gladiatorii muneris naumachiæque ſpectaculis Auguſtus, ſe & Gallo Caninio Conſulibus, dedicato Martis templo, animos oculoſque populi Romani replevit. (*Vell. Patercul. lib. 2. cap. 100. cum Hieronymo, in Chronico.*) Spectaculis exhibitis, aquam in circum Flaminium induxit; in qua 36. crocodili ſunt conciſi. (*Xiphilin. ex Dione.*)

Navale verò ibi exhibuit prælium circa Tiberim cavato ſolo, in quo poſtea Cæſareum nemus erat. (*Sueton. in Octavio, cap.* 43.) cujus loci excavati longitudo 1800. pedum fuit, latitudo 200. in quo 30. roſtratæ naves & triremes plurimæ, præter minora navigia, inter ſe conflixerunt: ut in rerum ſuarum Breviario, lapidi Ancyrano inſculpto, ipſe Auguſtus indicat. Hujus naumachiæ, ut nuperrimè, editæ, in libro Artis ſuę primo ita meminit Ovidius.

Quid modò, cùm belli navalis imagine Cæſar
Perſidas induxit Cecropidaſque rates?
Nempe ab utroque mari juvenes, ab utroque puellæ
Venere; atque ingens orbis in urbe fuit.

Ejuſmodi ludicris vacanti Romæ Auguſto, in Oriente ab Armeniis negotium datum eſt. Eos in hoc unum ſervitutis genus Pompeius aſſueverat, ut rectores à Romanis acciperent. Sed jam Artavaſdem ſive Artabazem, eo jure regem ab Auguſto ipſis impoſitum, non ſine Romanorum clade dejecerunt: Tigrane in locum ejus ſubſtituto. Ad hanc verò defectionem tuendam Parthos in auxilium advocarunt: atque ita, ſe ad eos ſubtrahente Armenia, Phraates deſciſcens à ſocietate Romana adjecit Armeniæ manum. (*Florus, lib. 4. cap. 12. Velleius Patercul. lib. 2. cap. 100. Tacitus, Annal. lib. 2. cap. 3. Dio, in Zonara; & Excerptis à Fulv. Vrſino edit. legat. 39. Sextus Rufus, in Breviario.*)

Caium & Lucium teneros adhuc ad curam Reipublicæ Auguſtus admovit; & Conſules deſignatos circum provincias exercituſque dimiſit. (*Suet. in Octav. cap.* 64.) Unde & Caium *provincias ad ſidendum obiiſſe*, in Velleio Paterculo (*lib. 2. cap* 101.) legimus. ubi *ad ſedandum*, Beatus Rhenanus legendum ſenſit; *ad viſendum*, Juſtus Lipſius: cujus veriorem hîc eſſe emendationem, locus iſte Dionis, in Excerptis ab Henr. Valeſio editis, (*pag.* 665.) oſtendit. » Caius » Cæſar legiones quæ ad Iſtrum caſtra habebant, pacis more obiens ſpectavit. Bellum enim » nullum ab eo geſtum: non quòd nullum bellum ingrueret; ſed quia ipſe quidem in ſumma » pace ac ſecuritate principatus artes diſcebat, belli autem diſcrimina aliis mandabantur.

Romæ eo ipſo anno quo gladiatorii muneris naumachiæque ſpectacula D. Auguſtus exhibuit, fœda dictu memoriaque horrenda in ipſius domo tempeſtas erupit. Quippe filia ejus Julia, per omnia tanti parentis ac viri immemor, nihil quod facere aut pati turpiter poſſet fœmina luxuria & libidine infectum reliquit: magnitudinemque fortunæ ſuæ peccandi licentia metiebatur, quidquid liberet pro licito judicans. (*Vellei. Patercul. lib. 2. cap.* 100.) eò laſciviæ progreſſa, ut in ipſo etiam foro & roſtris nocturnas comeſſationes & compotationes ageret; ad ſtupra locis illis abuſa ex quibus pater legem de adulteriis tulerat. Unde tanta ſubito ira correptus eſt Auguſtus, ut hæc intra domus clauſtra cohibere nequaquam potuerit, ſed publicaverit & cum Patribus etiam communicaverit. (*Seneca, de Beneficiis, lib. 6. cap. 32. Dio, in Xiphilini epitome; & excerptis Valeſii. pag.* 665.) Sed abſens, ac libello per quæſtorem recitato; notam ſenatui rem fecit: abſtinuitque congreſſu hominum diu præ pudore; de necanda etiam filia deliberans. (*Sueton. in Octavio, cap.* 65.) In Pandatariam demum Campaniæ inſulam relegata eſt: ultrò eam in exilium matre Scribonia comitante. (*Vellei. Patercul. & Dio, ut ſuprà.*) quæ eodem quo ipſam pepererat die à Cæſare repudiata fuerat; L. Marcio & C. Sabino Conſulib. (*Dio, lib. 48. cap.* 377.) anno videlicet Julianæ Periodi 4675. Ut 38. ætatis annum hoc tempore Julia egerit: qua ætate minorem eam non fuiſſe, etiam ex Macrobio intelligimus. (*lib. 2. Saturnal. cap.* 5.)

Tiberius in Rhodo audiens Juliam uxorem ob libidines atque adulteria damnatam, repudiumque ei ſuo nomine, ex authoritate Auguſti remiſſum, quamquam lætus animo, tamen officii duxit, quantum in ſe eſſet, exorare filiæ patrem frequentibus litteris; & vel utcunque meritæ, quicquid unquam dono dediſſet, concedentem. (*Sueton. in Tiberio, cap.* 11.)

4003 Quum Armenios defeciſſe intellexiſſet Auguſtus, & à Parthis eſſe adjutos; ea re dolens, quid ageret ambigebat. Nec enim ipſe propter ſenectutem bellum gerere poterat; & Tiberius jam ſeceſſerat, nec alium ex potentioribus mittere audebat: Caius verò & Lucius adoleſcentes & rerum imperiti erant. Verùm urgente neceſſitate, Caium delegit; poteſtate Proconſulari & uxore data, ut ea quoque re dignitas ejus augeretur, & conſiliariis adjunctis. (*Zonar. ex Dione.*) Uxorem verò illi Lolliam Paulinam dedit. (*Sueton in Claudio, cap.* 26.) vel filiam vel neptem Marci Lollii. (*Plin. lib. 9. cap.* 35. *Solin. cap.* 55.) quem rectorem, & veluti moderatorem juventæ Caii eſſe voluit. (*Vellei. Patercul. lib. 2. cap.* 102. *Sueton. in Tiberio, cap.* 12.)

Quum

Quum ad expeditionem hanc ille se pararet, μαιμακτηρίαν suam scribebat Ovidius; in libro ejus primo, mentioni naumachiæ modo peractæ ista subjiciens.

Ecce parat Cæsar domito quod defuit orbi
Addere: nunc Oriens ultime noster eris.
Parthe dabis pœnas: Crassi gaudete sepulti,
Signaque barbaricas non bene passa manus.
Vltor adest, primisque ducem profitetur in annis;
Bellaque non puero tractat agenda puer.

& paulo post addens:

Auspiciis annisque patris puer arma movebis;
Et vinces annis auspiciisque patris.
Tale rudimentum tanto sub nomine debes;
Nunc juvenum princeps, deinde future senum.

Qui in futuris conjectandis haud bonus hîc Vates, in præsente ætatis Caii anno designando non multum à vero abiit. Pater enim illius Augustus *annos undeviginti natus* exercitum sibi comparavit: ut suo loco ex Ancyrano marmore est ostensum. Et *undevigesimum* ætatis annum ingressus jam Caius est, quum ad bellum Armeniacum & Parthicum se pararet; pari cum patre ætate illud deinde administraturus.

Dionysium, orbis situs recentissimum authorem, ad commentanda omnia in Orientem præmisit D. Augustus, ituro in Armeniam ad *Parthicas Arabicasque* res majore filio: ut apud Plinium legimus. [*lib. 6. cap. 27.* sive notissimus ille Dionysius hic fuerit, cujus Periegesis Græco carmine conscripta extat; sive Dionysius Diogenis filius, quem terrarum dimensionem edidisse, in primo Peripli sui libro Marcianus Heracleota significat.

Caium Cæsarem *Armeniam* obtinuisse, Tacitus; [*Annal. lib. 2. cap. 3. & lib. 3. cap. 48.*] in *Syriam* missum, Velleius Paterculus; [*lib. 2. cap. 101. Orienti* præpositum, Suetonius. [*in Tiber. c. 12.*] ad ordinandas *Ægypti Syriæq;* provincias ab Augusto missum fuisse scribit Orosius. [*lib. 7. cap. 3.*] Jubæ regis de *Arabica* expeditione ad eundem Caium scripta volumina, in fine capituli 27. libri 6. citat Plinius: in sequenti tamen capite addens, Caium ipsum *prospexisse tantum Arabiam*; nullam in eam expeditionem fecisse.

De apparatu Caii bellico ad barbaros nuncio perlato Phraates Parthorum rex ad Augustum misit: apologia pro his quæ gesta fuerant facta, pacem postulans. Cui per litteras respondens Augustus, Armenia cedere eum jussit. Tigranes vero Armenius legationem tunc ad eum nullam misit. [*Dio, legat. 59. in Excerpt. ab Vrsino edit.*]

Tiberius, transacto tribunitiæ potestatis tempore, confessus tandem nihil aliud secessu devitasse se quam æmulationis cum Caio Lucioque suspicionem, petiit ut sibi securo jam ab hac parte, corroboratis his & secundum locum facile curantibus permitteretur revisere necessitudines, quarum desiderio tenerentur. Sed neque impetravit; ultroque etiam admonitus est, dimitteret omnem curam suorum, quos tam cupidè reliquisset. [*Sueton. in Tiberio, cap. 11.*] 4731 1

Remansit ergo Rhodi contra voluntatem: vix per matrem consecutus, ut ad velandum ignominiam quasi legatus ab Augusto abesset. Neque privatum modo, sed etiam obnoxium & trepidum tunc egit; mediterraneis agris abditus, & præternavigantium vitans officia. [*Id. ibid. cap. 12.*]

Caio ad bellum Armeniacum profecto, Tiberius *Chium* trajiciens adolescentem studiose coluit, purgando suspiciones, & non ipsi tantum Caio sed etiam comitibus ejus se submittendo. [*Xiphilin. & Zonar. ex Dione.*] licet Tiberio, ut solet, adulatus hîc Velleius, Caium illi omnem honorem, ut superiori habuisse scripserit. [*lib. 2. cap. 101.*] Non *Chium*, sed *Samum* Tiberium visendi Caii privigni sui gratia trajecisse, ibique alieniorem eum sibi sensisse ex criminationibus M. Lollii, scribit Suetonius. [*ut supra cap. 12.*]

Sed venit præterea in suspicionem Tiberius per quosdam beneficii sui centuriones, à commeatu castra petentes, mandata ad complures dedisse ambigua, & quæ tentare singulorum animos ad novas res viderentur. De qua suspicione certior ab Augusto factus, non cessavit efflagitare aliquem, cujuslibet ordinis, custodem factis, atque dictis suis. Equi quoque, & armorum solitas exercitationes omisit; redegitque se, deposito patrio habitu, ad pallium & crepidas: atque in tali statu biennio ferè Rhodi permansit, contemptior in dies, & invisior. [*Suetonius in Tiber. cap. 12.*]

Caius Judæam prætervehens, apud Hierosolymam supplicare non contempsit: Quod Augustus ubi per eum comperit, ut prudenter factum collaudavit. Refert hoc Suetonius in *Octavio*, cap. 93 & ex eo Orosius, libro 7. cap. 3. ex Ægypto Caium venientem fines Palæstinæ præteriisse addens.

In Syriam inde venientem Caium, nihil præclari gessisse, ex Dione refert Zonaras. Tam varie ibi se gessisse, ut nec laudaturum magna nec vituperaturum mediocris materia deficiat; ait Velleius Paterculus. [*lib. 2. cap. 101.*] Per majestatem tamen Romani nominis facile eum cuncta sedavisse, Sextus Rufus in suo affirmat Breviario.

Quirinius Romam reversus, conjugem duxit generosissimam fœminam Lepidam; destinatam aliquando Lucio Cæsari uxorem, atque Augusto nurum. Quam tamen *post vigesimum annum* (M. Valerio Messala & M. Aurelio Cotta Consulib. an. Per. Julian. 4733.) ille dimissam è

matri-

matrimonio veneni olim in se comparati arguebat. [*Suetonius in Tiberio, cap. 49. cum Tacito, lib. 3. Annal. cap. 22. & 23.*]

Cum Augustus in superius commemoratis litteris Phraatem simpliciter compellasset, regio titulo non appositio; adeo ille nihil est territus, ut rescribens superbè, sibi ipsi Regis regum titulo dato, Augustum tantum Cæsaris vocabulo affecerit. [*Dio, in Xiphilino, & legat. 39. ab Vrsino edit.*] Postquam vero Caium in Syriam advenisse audisset, ac res domi odio sui conturbatas suspicaretur, ea conditione, ut Armeniam missam faceret, in gratiam rediit. [*Xiphilin. ex Dione.*] Unde, ut in libro 7 Eutropii, Augustus *Armeniam à Parthis recepisse*; ita in Eusebiano Chronico (ad hunc annum) *Caius Cæsar amicitiam cum Parthis fecisse* legitur.

Quum Artabazes (sive Artavasdes) morbo extinctus esset, Tigranes dona misit Augusto, velut adversario de medio sublato: tituloque regio litteris haud inscripto, regnum ab eo petiit. Augustus his adductus, & bellum præterea Parthicum veritus, tum ea munera accepit, tum bona cum spe Tigranem in Syriam ad Caium proficisci jussit. Ita Dio; in Excerptis legationum, à Fulvio Ursino editis. *Armenios, qui tunc temporis validiores erant Parthis dedidisse se Caio*, dicit Sextus Rufus in Breviario. Et, si Jornandem hic audire libeat: *Armenii cum Parthis commixti, per C. Cæsarem nepotem Augusti ocyùs superantur. Armenii siquidem, utilius rati Romanorum amicitiæ reconciliari & proprias sedes incolere, quam cum Parthis conjungi & sedes perdere, & Romanos infestos habere*

4004 ÆRÆ vulgaris Christianæ, cujus nunc annum 1653. numeramus, annus primus hîc incipit: quo Caius Cæsar, vigesimum ætatis annum agens, quinquennio postquam in forum est adductus, Consulatum in Oriente iniit; quemadmodum ex marmorea tabula Neapolitana & Anagnina, in Annalibus suis, ostendit Pighius. 4714 1

Hoc etiam anno Tiberius *Rhodi specie secessus exulem egit*. Ita enim de eo rectè censuit Tacitus. [*Annal. lib. 1. cap. 4.*] Unde in familiari quodam convivio mentione ejus orta, extitit qui Caio polliceretur confestim se, si juberet, Rhodum navigaturum, caputque *exulis* relaturum. Quo præcipuè, non jam metu, sed discrimine, coactus Tiberius est, tam suis quam matris (Liviæ) impensissimis precibus reditum expostulare. Sed destinatum Augusto erat, nihil super ea re nisi ex voluntate Caii statuere. [*Sueton. in Tiberio, cap. 13.*]

Quum Augustus, exacto anno suo climacterico, natalem suum 64 celebraret IX. Kalend. Octobr. hanc ad Caium scripsit epistolam. *Have, mi Cai, meus ocellus jucundissimus; quem semper mediusfidius desidero quum à me abes: sed præcipuè diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium, quem, ubicumque hoc die fuisti, spero lætum & bene valentem celebrasse quartum & sexagesimum natalem meum. Nam, ut vides, κλιμακτῆρα communem seniorum omnium tertium & sexagesimum evasimus. Deos autem oro, ut quantum mihi superest temporis, id salvis vobis traducere liceat in statu Reipublicæ felicissimo, καὶ εὐαθύμητον ὑμῖν καὶ ἐλαφρὸν ἐμὴν στατίωνα.* Ex libro epistolarum Augusti, quas ad Caium scripsit, hanc nobis conservavit in lib. 15. Noct. Attic. cap. 7. A. Gellius.

Caius cum rege Parthorum in insula quam amnis Euphrates ambiebat, æquato utriusque partis numero, in colloquium coiit: stante ex diverso hinc Romano, illinc Parthorum exercitu. Prior Parthus apud Caium in Romanorum ripa, posterior hic apud Regem in hostili epulatus est. Quod spectaculum sub initia stipendiorum suorum, tribuno militum sibi visere contigisse, scribit Velleius Paterculus. [*lib. 2. cap. 101.*]

Eo tempore Marci Lollii perfida & plena subdoli ac versuti animi consilia, per Parthum indicata, Caii Cæsaris ira evulgavit. [*Id. ibid. cap. 102.*] Regum enim muneribus & spoliatis Orientis regionibus infamato sua illi interdixit amicitia: licet uxor ipsius, hujus Lollii vel filia vel neptis tunicam ex margaritis lucrata fuisse dicatur, quadringenties sestertiûm æstimatam. *Plin. lib. 9. cap. 35. Solin. cap. 55.*] Quo Lollio vero offensior, eo magis facilis exorabilisque in Tiberium vitricum Caius fuit. [*Sueton. in Tiberio cap. 13*]

Mors Lollii intra paucos dies secuta, fortuita an voluntaria fuerit, ignorare se se profitetur, qui tum in iis locis fuit, Velleius Paterculus; licet sumpto veneno eum interiisse, Plinius & Solinus asserant. Sed quam hunc decessisse lætati sunt homines; tam paulo post obiisse Censorinum in iisdem provinciis, graviter tulit civitas, virum demerendis hominibus genitum: inquit Velleius. [*lib. 2. cap. 102.*] C. Martium, ut videtur, Cênsorinum illum, qui Judæorum Cyrenensium & Asiaticorum suggestionem Augusto obtulit; apud Josephum, libro 16. Antiquit. cap. 10.]

4005 Quirinius, loco Lollii rector Caio Cæsari datus, Tiberium Rhodi agentem coluit: quod post mortem illius in Senatu patefecit ipse Tiberius; laudatis in se Quirinii officiis, & incusato M. Lollio, quem authorem Caio Cæsari pravitatis & discordiarum arguebat. [*Tacit. Annal. lib. 3. cap. 48.*] 4715 5

Permittente ergo Caio, revocatus est Tiberius: verum sub conditione, ne quam partem curamve Reipublicæ attingeret. [*Sueton. in Tiberio. cap. 13.*]

Erat Tiberius ejus divinationis quæ ex astris ducitur cum ipse peritissimus, tum Thrasyllum mathematicum in contubernio habebat: qui procul adventare navim videns, quæ nuntium reditus à Livia & Augusto vehebat, gaudium afferri affirmabat; cum quidem illum durius & contra prædicta cadentibus rebus, ut falsum & secretorum temerè conscium, eo ipso momento

dum

Anno Periodi Julianæ | Anno æræ Christianæ

dum spatiatur una, præcipitare in mare destinasset. [*Id. ibid. cap.* 14. *Xiphilin ex Dione.*]

Tiberius igitur septem annos Rhodi moratus, octavo post secessum anno, Publio Vinicio Consule, Lucio & Caio adhuc viventibus, in patriam rediit. [*Sueton. ut supr. Vellei. Patercul. lib.* 2. *cap.* 99. *&* 103.] Romam vero reversus, deducto in forum filio Druso, statim è Carinis ac Pompeiana domo Esquilias in hortos Mæcenatis transmigravit: totumque se ad quietem contulit, privata modo officia obiens, ac publicorum munerum expers. [*Sueton. ut supr. cap.* 15.]

Lucius deinde ad Hispanienses profecturus exercitus, Massiliæ inglorius repentino morbo extinctus est, ante fratris Caii mortem duodeviginti mensibus. [*Florus, lib.* 4. *cap. ult. Vellei. Patercul. lib.* 2. *cap.* 102. *Tacit. Annal. lib.* 1. *cap.* 3. *Sueton. in Octavio, cap.* 65. *Zonar. ex Dione.*]

Post Lucii mortem, Augustus Tiberium adoptare voluit: sed ille, Caii invidiam veritus, vehementer repugnabat. [*Vellei. Patercul. lib.* 2. *cap.* 103.]

006 Armeniam ingressus Caius, prima parte introitus prospere gessit: mox Addo vel Adduus, (Ador etiam apud Strabonem dictus) Artagerarum præfectus castellum illud ad defectionem perduxit: & Caium ad mœnia pellectum, tanquam arcani aliquid dicturus, vulneravit. Cæsaris autem duces diuturna oppugnatione id ceperunt, murosque dejecerunt. [*Id. ibid. cap.* 102. *Strabo, lib.* 11 *pag.* 529 *Zonar. ex Dione.*] 4716 | 3

Apud Florum, [*lib.* 4. *cap. ult.*] ita historia hæc narrata legitur. Domnes, quem rex Artaxatis præfecerat, simulata proditione, adortus Caium intentum libello, quem ut thesaurorum rationes continentem ipse porrexerat. Strictus, sed recreatus ex vulnere in tempus. Cæterum barbarus undique infesto exercitu oppressus, gladio & pyra, in quam se percussus immisit, superstiti etiamnum Cæsari satisfecit. Florum quoque secutus est Sextus Rufus in Breviario. Sed quasi de *Parthis* hic ageretur, non de Armeniis, opportunè attexit; *Parthos ad satisfactionem tam audacis admissi, obsides tunc primum Octaviano Cæsari dedisse, & erepta sub Crasso signa retulisse.* per errorem ea omnia ad hanc *Caii* (*Claudii* & hic & apud Jornandem, & in Latinorum illo scripto quod in Græcum suum Chronicon transtulit Georgius Syncellus, perperam appellati) historiam referens, quæ de Parthis uno complexu, temporum ratione nulla habita, scripserat Suetonius in Octavio, cap. 21. *Parthi & Armeniam vindicanti* (Octavio) *facilè cesserunt: & signa militaria, quæ M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt; obsidesque insuper obtulerunt.*

Ariobarzanem origine Medum, ob insignem corporis formam & præclarum animum, volentibus Armeniis Caius præfecit. [*Tacit. Annal. lib.* 2. *cap.* 4.]

Caius ex vulnere, ut corpus minus habile, ita animum minus utilem reipublicæ habere cœpit. Nec defuit conversatio hominum vitia ejus assentatione alentium: per quæ eo ductus est, ut in ultimo ac remotissimo terrarum orbis angulo consenescere, quam Romam regredi mallet. [*Vellei. Patercul. lib.* 2. *cap.* 102.] Nam & parum firma valetudine, & dissolutiore ingenio, hebetior jam factus, postulavit ut privatam sibi vitam liceret agere. Quod Augustus ægerrimè ferens, eum hortatus est, ut in Italiam reverteretur, quod vellet ageret. [*Zonar. ex Dione.*] Diu reluctatus, invitusque reversurus in Italiam, nave oneraria in Lyciam advectus, in urbe Limyra morbo obiit. [*Id. & Vell. Patercul. ut supr.*] Remeantem Armenia, & vulnere invalidum, interiisse notat Tacitus. [*Annal. lib.* 1. *cap.* 3.] Reversum in *Syriam* ex vulnere obiisse, Sextus Rufus asserit. Verum in *Lycia* esse defunctum, cum Dione & Velleio (qui tribunus militum sub Caio ipso tunc militabat) confirmat Suetonius. [*in Octavio, cap.* 65.]

Caii mortem gravissimè Augustus tulit: per codicillos etiam de Asinio Pollione questus, quod in tam magno & recenti luctu suo homo charissimus sibi pleno convivio cœnasset. Cui rescripsit Pollio. *Eo cœnavi quo Aterium filium amisi. Quis exigeret majorem ab amico dolorem, quam à patre?* Refert M. Seneca, in libri Controversiarum 4. Proœmio.

Corpora Caii & Lucii à tribunis militum, ac cujusque civitatis decurionibus Romam apportata sunt; parmæque & hastæ, quas ab equitibus, quum ex ephebis excesserunt, acceperant aureas, (vel argenteas potius; ut suo loco, ex Ancyrano monumento est ostensum) in Curia suspensæ. [*Xiphilin. ex Dione.*] Etsi enim Hamæ sive Emesæ in Syria *C. Cæsaris epitaphium Græcis characteribus inscriptum legi*, in libro secundo Observationum suarum referat Bellonius: Romæ tamen ossa illius esse condita, hoc ostendit epitaphium, quod ibi ante templum Apostolorum retro Minervam cernitur. OSSA C. CÆSARIS AUGUSTI F. PRINCIPIS JUVENTUTIS. [*Inscript. Gruter. pag.* CCXXXV. 4.] Ambos vero fratres dolo novercæ Liviæ (aditum ad imperium filio suo Tiberio parantis) sublatos fuisse, suspicio erat. [*Tacit. Annal. lib.* 1. *cap.* 3. *& Zonar. ex Dione.*]

Augustus à populo *Dominus* appellatus, nomen illud non modo non admisit, sed etiam edicto prohibuit. [*Xiphilin. & Zonar. ex Dione; cum Suet. in Octavio, cap.* 53.]

4007 Tertio principatus decennio ad finem jam accedente, in quartum decennium, quasi coactus, imperium suscepit. Qui nunc mansuetior, ac segnior ad Senatores exasperandos contra se factus, nolebat quenquam eorum amplius offendere. (*Xiphilin. ex Dione.*)

Augustus tribunitiæ potestatis consortionem Tiberio Neroni constituit, multum eo cum domi tum in Senatu recusante. (*Vellei Paterc. lib.* 2. *cap.* 103.) Datam illi tribunitiam potestatem in quinquennium, dicit Suetonius; (*in Tiberio, cap.* 16.) in decennium, Dio. (*lib.* 55. *pag.* 556. *fin.*)

1. *Visser. Annal. p. post.*

Tertio superfluo die intercalari, qui Romanorum sacerdotum vitio accreverat, in hujus anni mense Februario omisso, Kalendarium Julianum integritati suæ est restitutum. Deinceps verò unum diem secundùm ordinationem Cæsaris quinto quoque incipiente anno intercalari Augustus Pontifex jussit: & omnem hunc ordinem æreæ tabulæ ad æternam custodiam incisione mandavit. [*Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 14. fin.*] Ex qua disciplina omnium postea temporum ratio fundata est. [*Solin. cap. 3.*] quippe quæ posthac, usque ad mutationem Kalendarii anno abhinc 1579. à Gregorio XIII. Pontifice factam, constanter est observata. Tantùm ne nundinæ, quæ nono quoque die incunte à Romanis celebrabantur, in Kalendas Januarias inciderent, dies una in fine præcedentis anni sæpe intercalata est præter consuetudinem, & ex sequente anno eadem vicissim exempta, ut tempus ad Julii Cæsaris ordinationem competeret. Qua de re videndus Dio, *lib. 48. pag. 377. & lib. 60. pag. 681.* 4717

Post quinquennium filiam suam Juliam ex insula in continentem, lenioribusque paulò conditionibus, Augustus transtulit: nam ut omnino revocaret, exorari nullo modo potuit; deprecanti sæpe populo Romano & pertinaciùs instanti, tales filias talesque conjuges pro concione imprecatus. [*Sueton. in Octavio, cap. 65.*]

Ælio Cato & Sentio (Saturnio) Consulib. V. Kalendas Julias, Tiberium Neronem Augustus adoptavit. [*Velleii. Paterc. lib. 2. cap. 103.*] Reipublicæ causa adoptare se eum pro concione, jurans. [*Id. ibid. cap. 104. cum Suetonio, in Tiberio, cap. 21.*] Adoptatus etiam eadem die Marcus Agrippa est, Caii & Lucii frater; quem post mortem Agrippæ Julia enixa erat [*Vell. Paterc. ibid. Sueton. ut supr cap. 15.*] Veritus etiam Augustus, ne Tiberius aliquando animo elatus novas ad res consurgeret, ante adoptionem ipsum coëgit Germanicum Drusi fratris sui filium adoptare, quamquam ipse Tiberius natum habuisset filium. [*Dio, lib. 55. pag. 556. 557. cum Suetonio, in Tiber. cap. 15. & Tacito, lib. 1. Annal. cap. 3.*]

Protinus ab adoptione in Germaniam missus est Tiberius: cum quo præfectus equitum militans Paterculus, operum ejus per annos continuos novem spectator fuit. [*Vell. Paterc. cap. 104. & 105. init.*]

Delegato in Germaniam Tiberio Parthorum legati, mandatis Augusto Romæ redditis, eum quoque adire in provinciam jussi sunt. [*Sueton. in Tiberio, cap. 16.*] Pluribus enim de regno concertantibus, venere in Urbem legati à primoribus Parthis, unum ex Phraathis III. filiis, qui obsides Romæ remanserant, regem petituri. Cæteris verò fratribus prælatus Vonones, à Cæsare opibus auctus, à Parthis lætantibus ad aliquod tempus acceptus est. [*Id. in Octavio, cap. 21. Joseph. lib. 18. cap. 3. Tacit. Annal. lib. 2. cap 2.*]

Augustus, ad censum in Italia peragendum, Proconsulare imperium accepit. [*Dio, lib. 55. pag. 557.*]

4008 Sol aliqua parte lumen suum amisit. [*Id. ibid. pag. 563.*] Martii die 28. circa 5. horam post meridiem; ut calculus astronomicus ostendit. 4718

M. Agrippæ (Posthumo) nullo honorum qui fratribus (Caio & Lucio) obtigerunt potito, virilis toga est data. [*Dio, ibid.*]

4009 Primates tam Judæorum quàm Samaritarum, non ferentes Archelai tyrannidem, detulerunt eum ad Cæsarem: scientes eum contra ipsius mandatum fecisse, à quo jussus fuerat ex æquo ac bono præesse subditis. Hoc audito Cæsar ira commotus, accersiit procuratorem ejus Romæ manentem; & ad ipsum Archelaum non dignatus quicquam scribere, ut in Judæam properaret & dominum suum quamprimùm ad se adduceret, ei mandavit. [*Joseph. lib. 2. Belli. cap. 6 κεφ. ια'. & lib. 17. Antiq. cap. ult.*] 4719

Hujus mali prænuncium somnium Archelaus habuisse fertur, de novem aristis quas à bobus absumi viderit. Eas Simon Essæus de totidem regni annis interpretatus, jam instare Archelao dominationis terminum dixit. Quinta verò post die Archelai procurator in Judæam venisse dicitur: qui eum cum amicis in convivio reperiens, indicata voluntate Cæsaris, ad causam dicendam evocavit. [*ibid.*]

4010 Circa nostrum Novembrem, mensis Cislevi Judaici die 7. cœpit 10. annus regni Archelai: (quod enim *ethnarchiam* Augustus, Judæi *regnum* vocabant:) quo Josepho Sacerdoti natus est filius Matthias (βασιλεύοντος Ἀρχελάου τὸ δέκατον) ut ex publicis tabulis, in libri de Vita sua initio retulit Matthiæ hujus filius Flavius Josephus historicus. Qui ob hanc ipsam rationem, quod in libris Belli Judaici de *novem* Archelai annis priùs scripserat, in libris Antiquitatum omnino mutandum esse censuit: *decem* & annos in regno, & aristas in somnio Archelai substituens. Quæquidem emendatione non admodum opus erat: quum *decimi* illius sive ethnarchiæ sive regni anni non multos ille dies numeraverit, sub finem ejus anni missus in exilium, quo Consules Romæ fuerunt M. Æmilius Lepidus & L. Arruntius. Sub horum enim Consulatu, *Herodem Palæstinum* (non alium profectò quàm hunc ipsum Archelaum) *à fratribus accusatum, trans Alpes fuisse relegatum, ac partem ejus ditionis in publicum redactam*; in lib. 55. [*pag. 567.*] author est Dio.

Cæsar igitur, auditis Archelai accusatoribus & ipsius defensione, Viennam Galliæ in exilium eum misit; patrimonio ejus & thesauris fisco adjudicatis. [*Joseph. lib. 2. Belli, cap 6. & lib. 17. Antiq. cap. 6. κεφ. ια'.* Atque hic ille est Herodis filius quem in exilio apud Gallos Allobroges vitam exegisse notavit Strabo. [*lib. 16. pag. 765.*]

Augustus unicum nepotem suum M. Agrippam Posthumum (rudem sanè bonarum artium & robore corporis stolidè ferocem, nullius tamen flagitii compertum) proscripsit; & facultatibus 4720

ejus

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ | Annus ante Christianæ

ejus in ærarium militare relatis, ipsum in Planasiam, Corsicæ propinquam insulam, projecit. (*Tacit. Annal. lib.* 1. *cap.* 3 *Dio, li.* 55. *pag.* 569 570)

Archelai ditione, id est, Judæa (tribum Judæ & Benjaminis continente) Samaria & Idumæa, in provinciæ formam redacta & Syriæ attributa, Quirinius à Cæsare Syriæ Præses missus; ut in ea totaque Syria censum ageret, Judæorum facultates æstimaret, Archelai domum venderet, & pecunias ejus in potestatem suam redigeret. (*Ioseph. in fine libri* 17. *& initio* 18.)

Judæi, tametsi primùm ægrè ferrent mentionem descriptionis, persuadente tamen Pontifice Joazaro Boëthi filio (qui vel ab Archelao restitutus, vel eo absente Pontificatum ipse repetiit) non sunt reluctati pertinaciter, sed se censeri passi sunt. (*Ib. lib.* 18. *cap.* 1.)

Hujus descriptionis tempore Judas Galilæus exortus, avertit populum multum post se: sed & ille periit, & omnes qui assensi fuerant ei dispersi sunt; ut inquit Gamaliel, Act. V. 37. Quem Judam Josephus, in 18. Antiquitatum libri capite 1. *Gaulanitem* cognominat, & ortum ex opido Gamala fuisse dicit: alibi verò *Galilæum* cum Gamaliele appellat, & agente Judææ censum Quirinio ad deficiendum à Romanis populum solicitavisse scribit. (*lib.* 18. *cap.* 2. *& lib.* 20. *cap.* 3.)

Hic, adjuncto sibi Pharisæo Saddoco, solicitabat ad defectionem populos; censum nihil aliud quàm manifestam servitutis professionem esse dictitans, & universam gentem ad tuendam libertatem adhortans. Fore enim ut re bene gesta fortunis suis fruantur feliciter, & confirmati in earum possessione laudem quoque sibi parent fortitudinis: nec sperandum auxilium cœlestis numinis, nisi ipsi quoque rebus suis consulant. Accipiebantur hæc pronis vulgi auribus, ita ut accederentur ad audendum aliquid. Atque ita dici vix potest quantum hi viri totam gentem conturbaverint; dum omnia miscent cædibus & latrociniis, promiscuisque nullo amicorum aut inimicorum respectu prædationibus, & insignium virorum cædibus: prætextu quidem propugnandæ libertatis publicæ, sed re vera privatorum lucrorum studio. Harum omnium calamitatum Judas & Saddocus authores fuere, novitatum cupidos affatim ad se contrahentes: quod non in præsens tantùm turbavit rempublicam, sed futurarum etiam cladium extitit seminarium. (*Id. lib.* 18. *cap.* 1.)

Tribus antiquis Judæorum sectis (Pharisæorum, Sadducæorum, & Essenorum) quartam Judas iste Galilæus superinduxit: cujus sequaces, in cæteris cum Pharisæis consentientes, solum Deum dominum habendum ac principem affirmant; faciliùs vel exquisitissima pœnarum genera laturi, una cum cognatis suis ac charissimis, quàm mortalem aliquem appellaturi dominum. (*Id. lib.* 18. *cap* 2.)

Quirinius, venditis & confiscatis Archelai facultatibus, peractoque censu, qui incidit in annum ab Actiaca victoria 37. (à præcedentis anni Septembre cœptum) cùm mota esset contra Joazarum pontificem plebis seditio, privavit eum hac dignitate, & Ananum (sive Annam) Sethi filium substituit (*Id. ibid. cap.* 3.)

Simul cum Quirinio venit Coponius, vir equestris ordinis: Judææ in provinciam jam redactæ primus procurator ab Augusto missus. (*Id. ibid. & cap.* 1. *cum libro* 2. *Belli, cap.* 7. *sect.* 16.) qui Procuratorum suorum eò missorum præfecturam triennii termino præfiniviisse videtur.

4011 Coponio Judææam administrante, hujus vel sequentis anni Paschate, quum sacerdotes (ut in eo festo facere mos erat) post mediam noctem Templi januas aperuissent; Samaritani quidam clàm ingressi Hierosolyma, sparserunt ossa humana per porticus & per totum templum: quo factum est, ut posthac sacerdotes solito diligentiores custodias agerent. (*Ioseph. lib.* 18. *cap.* 3.) — 4721 — 8

Hujus verò anni Paschate, Christus anno ætatis suæ duodecimo à Josepho & Maria Hierosolymam ductus, & peractis jam septem diebus azymorum parentibus domum redeuntibus, illis insciis ibi hærens, ac triduo quæsitus; inventus est in Templo, in medio Doctorum sedens, audiens eos, & interrogans. Et percellebantur omnes qui eum audiebant, super intelligentia & responsis ejus (*Luc.* II. 41. 47.)

Descendit deinde Jesus cum parentibus Nazaretham: & erat eis subjectus. (*Luc.* II. 51.) fabrilem cum patre artem exercens, & ex sudore vultus sui comedens panem suum. Quod illud civium ejus Nazarenorum dictum satis arguit; *Nonne hic est faber, filius Mariæ?* (*Marc.* VI. 3.)

4012 Ovidius Tomos in Ponto relegatus est, partim ob visum inhonestum aliquem Augusti actum, quem ille nullo modo conspectum vellet; de quo infortunio, in secundo Tristium libro ad Augustum ita ipsum conquerentem legimus, — 4722 — 9

Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi est?

partim ob libros amatorios editos; quod à Sidonio Apollinari & aliis habetur traditum, & ab ipso in eodem Tristium libro non obscurè innuitur. Quum verò in Hirtii & Pansæ Consulatu natum illum fuisse ostenderimus: hoc tempore annum ætatis 51. egisse illum oportuit. Sed eo labente anno neglecto, integrum completorum annorum numerum, in quarti libri Tristium elegia extrema, ita Poëta proposuit.

Postque meos ortus Pisæa vinctus oliva
Abstulerat decies præmia victor eques;
Cùm maris Euxini positos ad læva Tomitas
Quærere me læsi Principis ira jubet.

1. *Usser. Annal. p. post.*

hoc est, ut in Ibin carmine (quod in primo ad Tomitas accessu, irarum plenus adversus delatorem suum, effudit) clarius ab eo est expressum,

Tempus ad hoc lustris mihi jam bis quinque peractis.

Pisæorum enim quadriennes Olympiadas cum quinquennalibus Romanorum lustris, errore non exiguo, ille solet confundere.

4013 In Ponto primam hyemem, & cum ea primum exilii annum (eam enim quæ hanc antecessit hyemem in itinere transegerat) se exegisse, in tertii libri Tristium elegiæ duodecimæ initio, ita Ovidius significat. 4723

Frigora jam zephyri minuunt; annoque peracto,
Longior antiquis visa Maotis hyems:
Impositamque sibi qui non bene pertulit Hellen, (Aries sc.)
Tempora nocturnis æqua diurna facit.

Deinde in libri quarti elegia sexta annum exilii sui secundum ita designat.

Vt patriâ careo, bis frugibus area trita est;
Dissiluit nudo pressa bis uva pede.

Secundus ab Augusto Procurator in Judæam missus est Marcus Ambivius. Cujus tempore Salome regis Herodis soror vita decedens, Juliæ (vel Liviæ Augustæ) Jamniam cum sua toparchia reliquit; & sitam in campo Phasaëlidem, Archelaidemque plurimis palmetis consitam, quorum fructus erat præstantissimus. (*Ioseph. lib. 18. cap. 3.*)

4015 Tertiæ in Ponto exactæ hyemis, in libri 5. Tristium elegiæ 10. exordio, sic Ovidius meminit. 4725

Vt sumus in Ponto, ter frigore constitit Ister;
Facta est Euxini dura ter unda maris.

Senatus Populusque Romanus, postulante Augusto, ut æquum Tiberio jus in omnibus provinciis exercitibusque esset, quàm erat ipsi, decreto complexus est. (*Vellei. Patercul. lib. 2. cap* 121.) Per Consules etiam eam legem latam esse refert Suetonius, (*in Tiber. cap. 21.*) ut provincias cum Augusto communiter administraret Tiberius. Consulatum verò toto eo anno gessit Germanicus: quem Augustus ætate jam gravis Senatui, ut Senatum ipsum Tiberio, scripto commendavit; ut in hujus anni historia narrat Dio. (*lib. 56. pag. 587.*) Res enim ea jam miri nihil habebat: commendari ab Augusto Senatum *filio, collega imperii, consorti Tribunitiæ potestatis*; ut in 1. Annalium libro (*cap. 3.*) loquitur Tacitus. Quin & *Censor* ille tum factus, Urbis curam L. Pisoni commisit; quòd biduo duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum *jam Principem*: ut in postremo libri 14. capitulo refert Plinius: quem Pisonem in Urbis præfectura *viginti per annos* pariter probatum, Domitio Aënobarbo & A. Vitellio Consulib. id est, anno æræ Christianæ 32. mortuum esse, & publico funere celebratum, confirmat Tacitus. (*Annal. lib. 6. cap. 11.*) Unde colligitur, anno præsenti æræ Christianæ 12. Tiberium *jam Principem* extitisse; toto ante excessum Augusti biennio: ideoque inter primi *Principatus* & sequentis *Monarchiæ* Tiberii initium distinctionem esse observandam.

4016 Quartam in exilio actam hyemem Ovidius, in Ponti libro primo elegia secunda ad Maximum, hisce verbis commemorat: 4726

Hîc me pugnantem cum frigore, cumque sagittis,
Cumque meo fato, quarta fatigat hyems.

Tertius ab Augusto in Judæam Procurator missus est Annius Rufus. (*Ioseph. lib. 18. cap. 3.*)

4017 L. Munatio & C. Silio Consulib. Augustus (quarto imperii decennio ad finem jam accedente) quintum in decennium gubernationem Reipublicæ, invitus scilicet, accepit: & Tiberio tribunitiam potestatem prorogavit. (*Dio, lib. 56. pag. 588.*)

Sexto Pompeio & Sexto Apuleio Consulib. Augustus se *nuperrimè*: cum collega Tiberio, Romæ tertium suum censum egisse, eoque lustro censa fuisse Romanorum civium capita 4137000. in rerum suarum Breviario, marmori Ancyrano inciso, significat. (*Inscr. Gruter. pag.* 230) Errat igitur Eusebius in Chronico suo capita 9370000. tum inventa fuisse tradens. Quem errorem in libro de regnorum ac temporum successione Jornandes secutus, alio quoque auctiorem nobis dedit; Augustum tunc *omnem orbem, venientis Jesu Christi nativitate pacatum, censeri præcepisse* subjiciens: quum tamen in imperii illius annum 42. Domini nativitatem & ipse ibidem cum Eusebio conjecerit. 4727

Cùm lustrum hoc in campo Martio magna populi frequentia Augustus conderet, aquila eum sæpius circumvolavit: transgressaque in vicinam ædem, super nomen Agrippæ ad primam litteram sedit. Quo animadverso, vota quæ in proximum lustrum suscipi mos est collegam suum Tiberium nuncupare jussit. Nam se, quamquam conscriptis paratisque jam tabulis, negavit suscepturum quæ non esset soluturus. (*Sueton. in Octavio, cap. 97*)

Sub idem tempus ictu fulminis ex inscriptione statuæ ejus in Capitolio positæ prima nominis litera effluxit. Responsum est à vatibus, centum solos dies posthac victurum, quem numerum *C* littera notaret: futurumque ut inter deos referretur, quòd AESAR, id est, reliqua pars nominis, Hetrusca lingua Deus vocaretur. (*Id. ibid. Dio, lib. 56. pag. 589.*)

Interim rerum à se gestarum indicem conscripsit: quem incidi in æneis tabulis voluit, quæ ante ipsius Mausoleum statuerentur. (*Sueton. in Octavio, cap. ult. Dio, lib. 56 pag. 591.*) Cujus exemplum illud est, quod Ancyrano marmori, à nobis toties laudato, est insculptum: in quo idcirco superius illud lustrum *nuperrimè* ab eo actum legitur.

Atque

Anno Mundi | Anno Periodi Julianæ | Anno æræ Christianæ

Atque ita, duobus illis Sextis Consulibus (in eodem monumento nominatis,) Augustus Nolæ in Campania obiit. (*Vellei. Patercul. lib. 2. cap. 123. Sueton. in Octavio, cap. 100. Tacit. Annal lib 1. cap. 5. & 7. Dio, lib. 56. pag. 589.*) in domo & cubiculo, in quo pater ejus Octavius vitam finivit. (*Sueton. ibid. Tacit. ut supr. cap. 9.*) mensis Augusti die 19. quo olim primum Consulatum inierat. (*Sueton. ibid. Dio, ut supr. pag. 590.*)

Excessum Augusti non priùs palam fecit Tiberius, quàm Agrippa Posthumo juvene interempto. Tribuno tamen militum, qui illum occiderat, renuntianti factum esse quod imperasset; neque imperasse se, & redditurum eum Senatui rationem respondit: invidiam scilicet in præsentia vitans. (*Sueton. in Tiberio cap. 22 Tacit. Annal. lib. 1. cap. 6. Dio, lib. 57. pag. 684.*) Provisisque demum aliis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Tiberium Neronem, fama eadem tulit. (*Tacit. ibid. cap. 5.*)

Principatum tamen, quamvis neque occupare confestim neque agere dubitasset; diu tamen recusavit impudentissimo animo: precantem Senatum, & procumbentem sibi ad genua, ambiguis responsis & callida cunctatione suspendens: ita ut quidam coram illi exprobraverit: Cæteros quod polliciti sint tardè præstare, sed ipsum quod præstet tarde polliceri. (*Sueton in Tiber. cap 24 cum Velleio Paterculo, lib. 2. cap 24. Tacito, lib. 1. Annal. cap. 7. & Dione, l. 57. pag. 602. 603.*)

Inter *novum* autem *principatum* hunc, ut eum Tacitus appellat. (*lib. 1. Annal cap. 6. 7.*) Et priorem illum, quem biennio ante Augusti excessum Tiberius adeptus fuerat; discrimen hoc erat: quòd ille ad exercitus & imperii Romani provincias tantùm se extenderet, hic etiam ad ipsam urbem Dominam; in qua Tiberio, *Censoriam & Tribunitiam* potestatem tantùm obtinenti, principatus *Augustalis*, id est, ἐυπατρίδειος, & legum potestate omni solutus, postea obtigit. Non enim ira cum Augusto æquale Tiberius gessit imperium, ut Lucius Verus cum M. Antonino Philosopho; qui duo pariter Augusti primi Rempublicam gubernaverunt, quemadmodum refert Spartianus. (*in Hadriano, Ælio Vero, & M. Aurelio Antonino.*) sed cujusmodi cum Hadriano habuit Antoninus Pius, qui ab eo adoptatus, factus est Patri & imperio proconsulari (quoad provincias cæteras) & in Tribunitia potestate (domi) Collega, sicuti narrat Julius Capitolinus. Unde & Tiberius, edictum quo patres in curiam vocabat, non novi sui principatus, sed Tribunitiæ potestatis præscriptione posuit sub Augusto acceptæ; prætoriis verò cohortibus signum ut Imperator dedit. (*Tacit. lib. 1. Annal. cap. 7.*)

4018 Pannonicæ legiones tumultuantes, subita defectione Lunæ territæ, Tiberio se submiserunt. (*Tacit. Annal. l. 1. cap. 28. Dio, l. 57. pag. 604.*) Totalis ea eclipsis, die 27. Septembris, horis 5. post mediam noctem conspecta fuit: ita ut in ipso defectu Luna manè occiderit.

Apud Ovidium, libro Ponti 4. post elegiam 5. ad Sextum Pompeium hoc anno Consulatum gerentem, sequitur ad Brutum 6. in qua mortis & Augusti & Fabii Maximi (quem hoc eodem anno sub Tiberio decessisse ex Tacito, lib. 1 Annal. cap. 5 liquet) ille meminit. Quo tempore & quintum exilii annum se exegisse & sextum tunc egisse (unde de initio ejus nobis constat) hisce versibus ille indicat.

In Scythia nobis quinquennis Olympias acta est,
Jam tempus lustri transit in alterius.

quem sextum etiam annum, in decimæ elegiæ ad Albinovanum initio, ita commemorat.

Hac mihi Cimmerio bis tertia ducitur æstas
Littore, pellitos inter agenda Getas.

Sextum deinde brumæ (à qua septimus exilii annus ducit initium) in elegia 13. ad Carum, mentionem hanc injicit. 4728 | 15

—— —— sed me jam, Care, nivali
Sexta relegatum bruma sub axe videt.

Ubi & de Augusti ἀντιθέῳ poëma Getica lingua conscriptum à se hoc tempore fuisse narrat.

Ah pudet, & Getico scripsi sermone libellum,
Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui, gratare mihi, cœpique poëtæ
Inter humanos nomen habere Getas.

Hebræa mulier à Satana incurvari cœpit, post annos 18. valetudini à Christo restituta. (*Luc. XIII. 1.--16.*)

A Tiberio Judææ procurator missus in Annii Rufi locum Valerius Gratus, in provinciæ illius administratione undecim annos exegit. (*Ioseph. l. 18. cap. 3.*)

Cretæ præfecto vita defuncto, quæstori & adsessori ejus insula in reliquum tempus mandata est. (*Dio, l. 57. pag. 611.*)

4019 Cùm Vononem regno Parthico exutum Armenii in regnum accepissent: minitante Artabano Parthorum & Medorum rege, Vonones legatis Romam missis Tiberii opem frustrà imploravit. Cumque potentiores Armeniorum Niphatem accolentes sequerentur factionem Artabani: Vonones, omni spe regnandi destitutus, Antiochiam cum ingenti gaza se recipiens, Syriæ præsidi Cretico Silano se dedidit. Is respectu educationis quæ illi Romæ contigerat, hominem apud se asservavit in Syria: custodia tamen circumdedit, manente luxu & regio nomine. Armeniis autem Orodem unum è suis filiis Artabanus regem imposuit. (*Ioseph. l. 18. cap. 3. Tacit. Annal. l. 2. cap. 4 Suet. in Tiber. cap. 49.*) 4729 | 16

4020 Ovidius poëta in exilio diem obiit, & juxta opidum Tomos sepelitur. (*Hieronym. in Chron.*) 4730

Tiberius Archelaum Cappadociæ regem sibi invisum, quòd ipsum Rhodi agentem nullo officio coluisset, Liviæ matris suę litteris Romam eliciendum curavit. Illa, non dissimulatis filii offensionibus, clementiam offerebat, si ad precandum veniret. Archelaus ignarus doli, vel si intelligere crederetur vim metuens in Urbem properavit: exceptusque immiti a Principe, & mox fictorum criminum in senatu accusatus est. (*Tacit. Annal. l. 2. cap. 42.*) Insimulatus ergo quasi novis rebus studeret, homo non senectute modò extrema, sed podagra etiam vehementi confectus ac delirare creditus, ex lectica nonnulla in Senatu disseruit; & impotem se animi simulans, periculum tum evasit. (*Dio, l. 57 pag. 914.*) Nihilominus paulo post angore, simul fessus & senio, vitam finiit. Ac inde Cappadocia in provinciæ formam redacta, equitique regenda data est. (*Id. ibid. Tacit. ut supr. Suet. in Tiber. cap. 37.*)

Ejus regni fructibus levati posse centesimæ vectigal professus Tiberius, ducentesimam in posterum statuit. (*Tacit. ibid.*) Et ejus metropolim Mazacam, nobilissimam civitatem, Cæsaream appellari jussit. (*Hieronym. in Chronico.*)

Per idem tempus Antiocho Commagenorum rege defuncto, contentio nata est inter plebeios & nobiles: his regnum in provinciæ formam redigi postulantibus, plebe contra cupiente sub rege, ut ante, vivere. (*Tacit. ut supr. Ioseph. l. 18. cap 3.*) Similiter & Philopatore Cilicum rege mortuo, turbata est natio; plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: & provinciæ Syria atque Judæa, fessæ oneribus, diminutionem tributi orabant. (*Tacit. Annal. l. 2. cap. 42.*)

De his Tiberius apud Patres differens, persuasit non posse motum Orientem nisi Germanici sapientia componi. Indeque decreto Patrum permissæ Germanico sunt provinciæ quæ mari dividuntur; majore quoque imperio illi dato, quàm his qui sorte aut missu Principis obtinerent. (*Id. ibid. cap 43.*) Hac enim rerum Orientis specie Germanicum suetis legionibus abstrahere volebat Tiberius, novisque provinciis impositum dolo simul & casibus objectare. (*ibid. cap. 5.*)

Et quia Syrię præses Creticus Silanus per affinitatem Germanico erat connexus, Cn. Pisonem successorem illi constituit, ingenio violentum & obsequii ignarum: qui nec ipse ignorabat, se delectum qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coërcendas. Credidere quidam data & à Tiberio occulta mandata: & uxorem illius Plancinam haud dubiè Augusta monuit, muliebri æmulatione Agrippinam (M. Agrippæ & Julię filiam, Germanici conjugem) insectandi. (*Id. ibid. cap. 43.*)

Eodem anno duodecim celebres Asiæ urbes una nocte terræ motu prostratæ sunt: Ephesus, Magnesia, Sardes, Mosthene, Ægæ, Hierocæsarea, Philadelphia, Temnus, Cyme, Myrina, Apollonia, Hyrcania. Sedisse immensos montes, visa in arduo quæ plana fuerint, effulsisse inter ruinam ignem memorat. Asperrima in Sardianos lues, plurimum in eosdem misericordiæ traxit: nam centies sestertium pollicitus Tiberius; & quantum ærario aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. Magnetes ad Sipylum montem, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Ægæatas, Apollonienses, quique Mostheni aut Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocæsaream, Myrinam, Cymen incolunt, levari idem in tempus tributis, mittique ex Senatu placuit, qui præsentia spectaret refoveretque. Missus est autem cum quinque lectoribus M. Aletus è prætoriis; ne Consulari obtinente Asiam, æmulatio inter pares & ex ea impedimentum oriretur. (*Id. ibid. cap 47. cum Strabone, l. 12. pag. 579. & l. 13. pag. 627. Plinio, l. 2. cap. 84. Dione, l. 57. pag. 614. Eusebio in Chronico, & Oroſio, lib. 7. cap. 4.*)

Ob hanc magnificam in publicum largitionem, Tiberio colossus erectus est juxta ædem Veneris in Romano foro; & in unaquaque restauratarum urbium statuæ illi positæ: ut ex Apollonio Grammatico refert Phlegon Trallianus, in libro de Mirabilibus. Ad quorum illustrationem & nummum argenteum addit Scaliger; in cujus superficie vultus Tiberii, in altera effigies Asiæ muliebri specie sedens cum his litteris. CIVITATIBUS ASIÆ RESTITUTIS.

4021 Germanicus, *ad componendum Orientis statum expulsus*, (ut loquitur Suetonius, *in C. Caligula, cap. 1.*) in Lesbum insulam navigavit; ubi uxor ejus Agrippina novissimo partu Juliam edidit. Tum extrema Asiæ, Perinthumque & Byzantium Thracias urbes, mox Proponditis angustias & os Ponticum intravit, cupidine veteres locos & fama celebratos noscendi; pariterque provincias internis certaminibus aut magistratuum injuriis fessas refovebat. Appellens Colophona, Clarii Apollinis oraculum consuluit: quod per ambages, ut mos est oraculis, maturum exitium illi prædixisse dicitur. (*Tacit. Annal. l. 2. cap. 54.*) 4731

At Cn. Piso navigatione celeri per Cycladas & compendia maris, apud Rhodum Germanicum est assecutus: à quo ipse Piso præsenti naufragii periculo ereptus, nec tamen mitigatus, reliquit Germanicum & in Syriam præcurrit. Ubi cùm ad legationes accessisset, largitione, ambitu, licentia, eas sibi conciliare statuit: eoque usque corruptionis provectus est, ut sermone vulgi parens legionum haberetur. Plancina quoque ejus uxor, tam ipsa per se quàm per aliquot milites ad mala obsequia promptos, contumelias in Agrippinam & Germanicum jactabat; idque hoc faciliùs, quòd id haud invito Imperatore fieri, occulto rumore ferebatur. (*Id. ibid. cap. 55.*)

Hæc

Anno Mundi | Anno Periodi Julianæ | Anno æræ Christianæ

Hæc licet Germanico innotescerent, res tamen Armeniæ eum priùs ad se traxerunt. Nam ea tempestate Armenii, amoto Vonone, regem non habebant, (si Tacitum hîc audimus: nam Suetonius, *in C. Caligula, cap.* 1. Armeniæ regem à Germanico devictum memorat; Orodem videlicèt Artabani Parthorum regis filium, ut ex Josepho iam dictum) sed favor nationis inclinabat in Zenonem, Polemonis regis Pontici filium, quòd is prima ab infantia instituta & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque juxta devinxerat. Huic igitur Germanicus in urbe *Artaxata*, approbantibus nobilibus, circunfusa multitudine, insigne regium capiti imposuit. Cæteri venerantes regem, *Artaxiam* consalutavere; quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis. [*Id. ibid cap.* 56.]

Cappadocia deinde in formam provinciæ à Germanico redacta, Q. Veranio equiti regenda data est [*Id.*] Et quædam ex regiis tributis diminuta, quo mitius Romanum Imperium speraretur. Commagenis Q. Servæus præponitur, tum primùm ad jus Prætoris translatis. [*Tacit. ut suprà.*]

1022 Cuncta socialia prosperè composita non ideò Germanicum exhilarabant, de superbia Pisonis indignantem, qui jussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, utrumque neglexerat. Cyrrhi demum urbe Syriæ, apud hyberna decimæ legionis convenere: ubi paucis familiarium adhibitis, sermo cœptus à Cæsare, qualem ira & dissimulatio gignit, responsum à Pisone precibus contumacibus, opertis discesseruntque odiis. Postque rarus in tribunali Cæsaris Piso, & si quando assideret, atrox, ac dissentire manifestus. Vox quoque ejus audita est in convivio, cùm apud Regem Nabataeorum coronæ aureæ magno pondere Germanico Cæsari & Agrippinæ, leves Pisoni & cæteris offerrentur; principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari: abjecitque simul coronam, & multa in luxum addidit, quæ Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen.] *Tacit. Annal. lib.* 2 *cap.* 57]

Ab Artabano Parthorum rege legati ad Germanicum venerunt, renovandæ amicitiæ ac fœderis gratia. Aiebat Rex se Germanici honori daturum, ut ad ripam Euphratis accederet: petens interim, ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret. Ad ea Germanicus, de societate Romanorum Parthorumque magnificè; de adventu Regis & cultu sui, cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciæ maritimam urbem amotus est: non in gratiam Artabani tantùm, sed etiam in Pisonis contumeliam; cui Vonones gratissimus erat, ob plurima officia & dona, quibus Plancinam devinxerat. [*Ibid. cap.* 58.

M. Silano & L. Norbano Consulib. Germanicus in Ægyptum profectus est, cognoscendæ antiquitatis causa. Sed cura provinciæ prætendebatur: levavitque apertis horreis pretia frugum; multaque in vulgus grata usurpavit, sine milite incedens, pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu. Tiberius cultu habituque ejus lenibus verbis perstricto acerrimè increpuit, quod contra instituta Augusti, non sponte Principis Alexandriam introisset. Germanicus tamen, nondum comperto profectionem eam incusari, Nilo subvehebatur, orsus opido à Canopo. Mox visit veterum Thebarum magna vestigia: ubi manebant structis molibus literæ Ægyptiæ, priorem opulentiam complexæ. Aliis quoque miraculis intendit animum: quorum præcipua fuere Memnonis saxea effigies, ubi radiis Solis icta est vocalem sonum reddens; disjectaque inter & vix pervias arenas, instar montium eductæ Pyramides, certamine & opibus regum: lacusque, effossa humo, superfluentis Nili receptacula; atque alibi angustiæ, & profunda altitudo, nullis inquirentium spatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen: atque ita ea æstas Germanico plures per provincias est transacta. [*Ibid, à cap.* 59. *ad* 62.] 4732 19

Per idem tempus Vonones, corruptis custodibus, ex Cilicia effugere ad Armenios, indeque in Albanos Heniochosque, & consanguineum sibi regem Scytharum conatus est. Specie venandi, omissis maritimis locis, avia saltuum petiit: mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cujus pontes accolæ ruperant audita regis fuga; neque vado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis, à Vibio Frontone præfecto equitum vincitur: moxque à Remmio evocato, priori custodiæ regis adposito, quasi per iram gladio transfigitur. [*Ibid. cap.* 68.]

Iairo archisynagogo unica nata est filiola; quam post annos 12. mortuam Christus vitæ restituit; & mulier fluxu sanguinis laborare cœpit, quæ totidem annos tactu vestimenti ejus est sanata. [*Luc.* VIII. 42 43 *Marc* V. 25. 42.]

Cùm oracula vana quædam, tanquam Sibyllina, de Romæ interitu anno 900. ab ejus origine obventuro ferrentur; Tiberius ea ut falsa redarguens, omnes libros qui vaticiniorum aliquid continerent inspexit: & ex iis alios, ceu nullius momenti reprobavit; alios in probatorum numerum recepit. [*Dio, lib.* 57. *pag.* 615.]

Actum & de sacris Ægyptiis Iudaicisque pellendis: factumque Senatusconsultum est, ut qui iis uterentur cederent Italia, nisi certam ante diem ritus suos exuissent. [*Tacit. Annal. lib.* 2. *c.* 85.] coactique sunt religiosas vestes cum instrumento omni comburere. [*Suet. in Tiber. c.* 36.] Quò referendum & Senecæ illud, in epist. 108. *In Tiberii Cæsaris principatum juventæ meæ tempus inciderat. Alienigena tum gentium sacra movebantur: & inter argumenta superstitionis ponebatur quorundam animalium abstinentia.*

Ægyptiacæ superstitioni amovendæ occasionem dedit immane scelus ab Ægyptiis sacerdotibus adversus Paulinam clarissimam fœminam Romæ perpetratum: quo patefacto, Tiberius Isidis templum dirui, ejusque statuam in Tiberim mergi jussit. [*Ioseph. lib.* 18. *cap.* 4.]

Judæis

Judæis vero pellendis occasionem præbuit ex ea gente quidam impostor, qui ne legibus pœnas daret, metu solum verterat. Is tum Romæ agens, gerebat se pro Mosaicæ legis interprete; ascitis in societatem tribus aliis per omnia sui simillimis. His cum se in disciplinam dedisset Fulvia mulier nobilis amplexa legem Judaicam, persuaserunt ei, ut purpuram & aurum in Hierosolymitanum templum mitteret: quæ accepta in proprios usus converterunt. Id postquam Tiberius ex amico suo Saturnino Fulviæ marito de injuria conjugi facta questo cognovit; jussit universos Judæos ex urbe pelli. [*id. ibid. cap.* 5.]

Ex juventute Judaica Consules delectu habito, quatuor millia militum libertini generis in insulam Sardiniam miserunt, coërcendis illic latrociniis; si ob gravitatem cœli interiissent, vile damnum reputantes. Plurimi, qui patria religione militiæ sacramentum detrectabant, pœnis gravissimis sunt affecti: reliqui gentis ejusdem, vel similia sectantes, Urbe submoti sunt; sub pœna perpetuæ servitutis, nisi obtemperassent. [*id. ibid. cum Tacito & Suetonio, ut supr.*]

Rhascupolis sive Rhescuporis Thraciæ rex, interemptor Cotyis fratris sui filii ejusdemque regni consortis, à Pomponio Flacco (cujus ut Mœsiæ præsidis meminit Ovidius libro quarto Ponti, eleg. 9.) proditus & Romam tractus, ibique damnatus, & Alexandriam devectus; quasi fugam illic tentans, interfectus est. [*Tacit. Annal. 2. cap.* 67. *cum Velleio Paterculo, lib. 2. cap.* 129 *& Suetonio, in Tiberio, cap.* 37.]

4023 Germanicus Ægypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut urbes jusserat abolita, vel in contrarium versa, cognoscit. Hinc graves in Pisonem contumeliæ, nec minus acerba quæ ab illo in Cæsarem tentabantur. Deinde Piso abire Syria statuit: mox adversa Germanici valetudine detentus; ubi recreatum accepit, votaque pro incolumitate solvebantur, admotas hostias, sacrificalem apparatum, festam Antiochensium (apud quos Germanicus tum erat) plebem, per lictores proturbat. [*Tacit. Annal. 2. cap.* 69.] qui etiam ægrum Germanicum gravissimis verborum ac rerum acerbitatibus, nullo adhibito modo, affecit. [*Sueton. in C. Caligula, cap.* 2.]

Seleuciam deinde Piso digressus est, opperiens ægritudinem quæ rursum Germanico acciderat. [*Tacit. ut supr.*] Et reperiebantur in ea quam Germanicus inhabitabat domo erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & devotiones, & nomen illius plumbeis tabulis insculptum, semiusti cineres ac tabe obliti, aliaque maleficia, quibus credebatur animas numinibus infernis sacrari. [*Tacit. in Dio, lib.* 57. *pag.* 615]

Germanicus ira motus, Pisoni per litteras amicitiam, more majorum, renuntiavit; & (ut plerique addunt) provincia decedere jussit. Nec Piso moratus ultra, naves solvit; moderabaturque cursui, quo propius regrederetur, si mors Germanici Syriam aperuisset. [*Tacit. Annal. 2. cap.* 70. *Sueton. in C. Caligula, cap.* 3.]

Germanicus morbo fractus, finem imminentem sentiens, Pisonem & Plancinam ejus uxorem incusans, & ultionem ab amicis postulans extinctus est; ingenti luctu provinciæ & circumjacentium populorum. (*Tacit. ibid. cap.* 71, 72.) Annum ætatis agens quartum & trigesimum, diutino morbo Antiochiæ obiit, non sine veneni suspicione, fraude Tiberii, opera C. Pisonis, ministrati. (*Sueton. in C. Caligula, cap.* 1. *&* 2.)

Quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subversæ aræ, Lares à quibusdam familiares in pulicum abjecti, partus conjugum expositi. Quin & Barbaros ferunt, quibus intestinum, quibusque adversus Romanos bellum esset, velut in domestico communique mœrore consensisse ad inducias. Regulos quosdam barbam posuisse, & uxorum capita rasisse, ad indicium maximi luctus. Regum etiam regem & exercitatione venandi, & convictu magistanum abstinuisse: quod apud Parthos justitii instar est. (*Sueton. ut sup. cap.* 5.]

Funus sine imaginibus & pompa, per laudes & memoriam virtutum ejus celebre fuit. Corpus antequam cremaretur nudatum in foro Antiochensium, qui locus sepulturæ destinabatur, prætuleritne veneni signa, parum constitit: nam ut quis misericordia in Germanicum & præsumpta suspicione, aut favore in Pisonem pronior, diversi interpretabantur. (*Tacit. Annal. 2 cap.* 73) Præter livores tamen, qui toto corpore erant, & spumas quæ per os fluebant, cremati quoque cor inter ossa repertum est: cujus ea natura existimatur, ut tinctum veneno igne confici nequeat. (*Sueton. in C. Calig. cap.* 1.) Et edita postea Vitellii oratio est, qua reum Pisonem ejus sceleris coarguit, hoc usus argumento; palamque testatus, non potuisse ob venenum cor Germanici Cæsaris cremari. Contra defensus est Piso cardiaci morbi genere; ex quo obeuntibus, cor etiam posse cremari negatur. (*Plin. lib.* 11. *cap.* 37.)

A legatis deinde & aliis Senatoribus qui aderant Syriæ præses delectus Cn. Sentius, infamem veneficiis in ea provincia & percharam Plancinæ Martinam in Urbem misit: postulantibus Vitellio ac Veranio, cæterisque qui crimina & accusationem tanquam adversus receptos jam reos instruebant. (*Tacit. Annal.* 2. *cap.* 74.) At Agrippina, quanquam defessa luctu & corpore ægro, omnium tamen quæ ultionem morarentur intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici, & liberis. (*ibid. cap.* 75.)

Piso apud insulam Coum de morte Germanici nuntio accepto, gaudium suum intemperanter expressit: magis etiam insolescente Plancina, quæ luctum amissæ sororis tum primum læto cultu mutavit. (*ibid.*) Adfluebant centuriones, monebantque prompta illi legionum studia, repeteret provinciam non jure ablatam, & vacuam (*ibid. cap.* 76.) Ille missis ad Tiberium epistolis, incusavit Germanicum luxus & superbiæ: seque pulsum, ut locus rebus novis patefieret, curam exercitus, eadem fide qua tenuerit, repetiisse. Simul Domitium Celerem impositum

triremi

Celerem impositum triremi vitare littorum oram, præterque insulas lato mari pergere in Syriam jubet. Ipse concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas, trajectisque in continentem navibus, vexillum tironum in Syriam euntium intercipit. Regulis Cilicum ut se auxiliis juvarent scribit. [*Ibid. cap.* 78.]

Piso & sui oram Lyciæ ac Pamphyliæ præterlegentes, obviis navibus quæ Agrippinam vehebant, utrimque infensi, arma primo expediere: deinde mutua formidine, non ultra jurgium processum est. Marsusque Vibius nunciavit Pisoni, Romam ad dicendam causam veniret. Ille eludens respondit, adventurum ubi prætor qui de beneficiis quæreret, reo atque accusatoribus diem prædixisset. [*Ibid. cap.* 79.]

Interim Domitius Laodiceam urbem Syriæ adpulsus, cum hyberna sextæ legionis peteret, quod eam maximè novis consiliis idoneam rebatur, à Pacuvio legato præventus est. Id Sentius Pisoni per litteras aperuit; monuitque ne castra corruptoribus, ne provinciam bello tentaret: duxitque validam manum, & prælio paratam, [*Ibid.*]

Piso castellum Celenderis in Cilicia munitum admodum occupavit. Nam admixtis desertoribus, & tirone nuper intercepto, suisque & Plancinæ servitiis, auxilia Cilicum quæ reguli miserant, in numerum legionis composuerat. Tum pro munimentis castelli manipulos explicat, colle arduo & derupto: nam cætera mari cingebantur. Sed Romanis cohortibus advenientibus, verterunt terga Cilices, seque castello clauserunt. [*Ibid. cap.* 80.]

Interim Piso classem haud procul opperientem oppugnare frustra tentavit; regressusque, & pro muris modo semet adflictando, modo singulos nomine ciens & præmiis vocans, seditionem cœptabat; adeoque commoverat, ut signifer legionis sextæ signum ad eum transtulerit. Tum Sentius occanere cornua tubasque, & peti aggerem, erigi scalas jussit, ac promptissimum quemque succedere; alios tormentis hastas, saxa, & faces ingerere. Tandem victa pertinacia Piso oravit, uti traditis armis maneret in castello, dum Cæsar cui Syriam permitteret, consulitur. Non receptæ conditiones: nec aliud, quam naves & tutum in urbem iter concessum est. [*ibid. cap* 8.]

At Romæ postquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaque ut ex longinquo aucta in deterius adferebantur: dolor, ira, & questus erumpebant. [*Ibid. cap.* 82.] Ejusque mors, ut Tiberio & Liviæ summæ delectationi, ita summo omnibus aliis dolori fuit. [*Dio, lib.* 57. *pag.* 615.] Neque solatiis ullis, neque edictis inhiberi luctus publicus potuit: duravitque etiam per festos Decembris mensis dies. [*Sueton. in C. Caligula, cap.* 6.]

Honores, ut quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti decretique sunt. Arcus additi Romæ, & apud Ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob Rempublicam obiisse. Sepulchrum Antiochiæ, ubi crematus: tribunal Epidaphnæ quo in loco vitam finierat. [*Tacit. Annal.* 2. *cap.* 83.]

Agrippina, nihil intermissa navigatione hiberni maris, Corcyram insulam advecta est, littora Calabriæ contra sitam. Illic paucis diebus componendo animo insumptis, ad opidum Brundusium navigavit. Ubi postquam duobus cum liberis feralem urnam tenens egressa navi, defixit oculos; communis omnium gemitus auditus est. [*Id. Annal.* 3. *cap.* 1.]

Tiberii filius Drusus Terracinam progressus obviam est, cum Claudio fratre, liberisque Germanici qui in Urbe fuerant. Novi Consules M. Valerius & M. Aurelius, Senatus, ac magna pars populi viam complevere. [*Ibid. cap.* 2.] 4733 20

Dies quo Germanici reliquiæ tumulo Augusti in campo Martio inferebantur, modò per silentium vastus, modo ploratibus inquies fuit: magno omnium in defunctum honore, magnis in Tiberium querelis. [*ibid. cap.* 4. *&* 5.]

Piso Romam adveniens, navem tumulo Cæsarum adpulit; dieque & ripa frequenti, magno clientium agmine ipse, fœminarum comitatu Plancina, & vultu alacres incessere: festo ornatu, convivioque & epulis, in domo quæ foro imminebat reditum celebrantes. [*ibid. cap.* 9.] Postera die, Fulcinius Trio Pisonem apud Consules postulavit. Tiberius integram causam ad Senatum remisit. [*cap.* 10] Die senatus, Drusus Cæsar orationem habuit meditato temperamento, mitigandæ in reum offensioni accommodatam. [*cap.* 12.] Exinde biduum criminibus objiciendis statuitur; utque sex dierum spatio interjecto, reus per triduum defenderetur. [*cap.* 13.]

Dum causa ageretur, populi ante Curiam voces audiebantur; non temperaturos manibus, si Patrum sententias evasisset. Effigiesque Pisonis traxerant in Gemonias, ac divellebant, ni jussu Principis protectæ repositæque forent. [*cap.* 14.] Nec minus erat in Plancinam odium: sed eam Tiberii favor, malè conciliatus, ut credebatur, protegebat. Ea cum causam suam à mariti causa disjunxisset; sensit Piso actum de se esse: suoque se jugulavit gladio. [*cap.* 15.]

Penè discerptum à populo, à Senatu capitis eum damnatum fuisse, scribit Suetonius. [*in C. Calig. cap.* 2] Ob necem Germanici ab ipso Tiberio in Senatum deductum, dilatione petita, sibi ipsi manus intulisse; refert Dio. [*lib.* 57. *pag.* 615.] Audivisse se ex senioribus dicit Cornelius Tacitus, [*Annal.* 3. *cap.* 16.] visum sæpius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgaverit, sed amicos ejus dictitavisse, litteras Tiberii & mandata in Germanicum continere; ac destinatum promere apud patres, Principemque arguere, ni elusus à Sejano per vana promissa foret: nec illum sponte extinctum, verum immisso percussore. *Quorum neutrum*, inquit ille, *adfeveraverim: neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui nostram ad juventam duraverunt.* Vide Suetonium in Tiberio, cap. 52.

1. *Visser. Annal. p. post.*

4025 Quum crebruisset Græcas per urbes licentia atque impunitas asyla statuendi; quibus obærati adversus creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur, ut flagitia hominum ceremoniis deum protegerentur: placuit Tiberio ut Romam ad Senatum mitterent civitates jura sua, atque legatos. Auditis hac de re primum Ephesiis, deinde Magnetibus, Aphrodisiensibus, Stratonicensibus, Hierocæsareensibus, Cypriis, Pergamenis, Smyrnæis, Teniis, Sardianis, Milesiis, Cretensibus, & aliis; facta sunt Senatusconsulta, quibus multo cum honore, modus tamen præscribebatur: jussique ipsis in templis figere æra, sacrandam ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem delaberentur. [*Tacit. Annal. 3. à cap. 60. ad 63.*]

C. Silanus Proconsul Asiæ, repetundarum à sociis postulatus, in Cytheram insulam relatus est. [*Ibid. à cap. 66. ad 69.*] Cæsius Cordus quoque à Cyrenensibus repetundarum postulatus, accusante Anchario Prisco, damnatus est. [*Ibid. cap. 70.*]

4026 Ælius Sejanus, ad imperium adspirans, Drusum Tiberii filium & tribunitiæ potestatis cum eo consortem, uxore ejus Livia adulterio corrupta, veneno per Lygdum spadonem dato sustulit. [*Tacit. Annal. 4. cap. 8. & 10.*] Qui & conficta de Judæis Romam incolentibus crimina ad Tiberium detulit: ut gentem è medio tolleret, quam nôrat vel solam vel præcipuè repugnaturam conatibus ipsius impiis, & conspirationi caput Imperatoris petenti. [*Philo in lib. de legat. ad Caium; & libri in Flaccum initio.*] 4736 23

Drusi funere finito, Tiberius ad negotiorum consuetudinem rediit; justitio longiore inhibito. Et Ilienſium legatis paulo serius consolantibus, quasi obliterata jam doloris memoria irridens, se quoque respondit vicem eorum dolere, quod egregium civem Hectorem amisissent. [*Sueton. in Tiberio cap. 52.*]

Senatusconsulta, authore Tiberio, facta sunt, ut civitati Cibyraticæ apud Asiam, & Æginensi apud Achaiam, motu terræ labefactis, subveniretur remissione tributi in triennium. [*Tacit. Annal. 4. cap. 13.*]

Legatis Romam missis, Samii ut Junonis, Coi ut Æsculapii delubro, vetustum asyli jus firmaretur, petierunt. [*Ibid. cap. 14.*]

Mortuus est Lucilius Longus, Tiberio omnium tristium lætorumque socius, unusque è Senatoribus Rhodii secessus comes. [*Ibid. cap. 15.*]

Procurator Asiæ Lucilius Capito, accusante provincia, damnatus est. Ob quam ultionem, & quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat; decrevere Asiæ urbes templum Tiberio matrique ejus, ac Senatui. Et permissum est statuere. [*Ibid.*]

Valerius Gratus Judææ procurator, adempto Anano (sive Annæ) summo sacerdotio, Ismaëlem Fabi filium jussit esse Pontificem: quem & ipsum paulo post dejecit. [*Joseph. lib. 18. ca. 3.*]

4027 Ismaëli amoto, Eleazarus Anani (sive Annæ priùs dejecti) filius ab eodem Valerio Pontifex substituitur. [*Id. ibid.*] 4737 24

Cassius Severus orator, ante annos 17. ob maledicentiam judicio Senatus in Cretam relegatus, quum illic eadem quæ prius actitaret, bonis exutus, interdicto igni atque aqua, in saxosam Seriphi Insulam est deportatus: ubi octavo post anno in summa inopia vitam finiit. [*Tacit. Annal. 4 cap. 21. cum Hieronymo, in Chronico.*]

P. Dolabella Africæ proconsul, accito in auxilium cum popularibus rege Mauritaniæ Ptolemæo Jubæ filio, Tacfarinatem occidit, & bello Numidico finem imposuit. Garamantum rex, qui levibus copiis ex longinquo missis Tacfarinatem adjuverat, eo cæso, ad satisfaciendum populo Romano legatos ad Urbem misit. [*Tacit. Annal. 4. à cap. 23. ad 26.*]

Vibius Serenus exul majestatis à filio falso accusatus, ob vetus Tiberii in eum odium damnatus est. Quum tamen Gallus Asinius Gyaro aut Donusa claudendum censeret; quò molliret invidiam, Tiberius interceſſit; egenam aquæ utramque insulam referens; dandosque vitæ usus cui vita concederetur. Itaque Serenus Amorgum (è Sporadibus insulis unam) reportatus est. [*Ibid. cap. 28, 29, 30.*]

Decem annis imperii exactis, ad resumendum id nihil decreto opus habuit Tiberius: neque enim in decennia intercisum, quod Augustus fecerat, id gerere statuerat. Ludi tamen decennales facti sunt. [*Dio. lib. 57. pag. 619.*]

4028 Eleazaro post annum amoto, Simoni Camithi filio Pontificatum Valerius Gratus tribuit. [*Joseph. lib. 18. cap. 3.*] 4738 25

Cyzicenis, quòd cives Romanos quosdam in vincula duxissent, inchoatumque Augusto velut heroi fanum non perfeciſſent, libertas quam bello Mithridatis meruerant circumsessi iterum adempta est. [*Tacit. Annal. 4. cap. 36. Dio, lib. 57 pag. 619.*]

Fonteius Capito, qui Proconsul Asiam curaverat, absolutus est; comperto ficta in eum crimina per Vibium Serenum. [*Tacit. Annal. 4. cap. 36.*)

4029 Undecim Asiæ Urbes, in qua earum templum Tiberio & Senatui destinatum statueretur, magna ambitione certabant: earumque legatos de hoc disceptantes Tiberius in Senatu plures per dies audivit. Hypæpeni Trallianique simul cum Laodicenis & Magnetibus, transmissi sunt ut parum validi. Ne Ilienses quidem, cum parentem urbis Romæ Troiam referebant, nisi antiquitatis gloria pollebant. Paulum addubitatum, quod Halicarnassii 1200 per annos nullo motu terræ nutavisse sedes suas, vivoque in saxo fundamenta templi adseveraverunt. Pergamenos, eo ipso nitentes, æde Augusti ibi sita satis adeptos creditum. Ephesii Milesiique, hi Apollinis, illi Dianæ ceremonia occupavisse civitates visi. Ita Sardianos inter Smyrnæosque deliberatum:

quorum

quorum rationibus utrinque auditis, Smyrnæos Senatus prætulit: Censuitque Vibius Marsus' ut M. Lepidus, cui ea provincia obvenerat, super numerum legaretur qui templi curam susciperet: & quia Lepidus ipse deligere per modestiam abnuebat, Valerius Naso è prætoriis sorte missus est. (*ibid. cap.* 55. & 56.)

Quum Simon annum in Pontificatu exegisset, successorem illi Valerius Gratus in ea dignitate dedit Josephum, cognomento Caiapham, Annæ, sive Anani à Grato prius summo Pontificatu exuti, generum. (*Johann.* XVIII. 13.) Quibus annuis Pontificum mutationibus ita factis Gratum in Judæa exactis annis undecim Romam repetiisse, subdit Josephus. (*lib.* 18. *cap.* 3.) Qua & nos inducti ratione, ad finem potius quam initium præfecturæ illius referendas eas esse judicavimus. 4739 26

Valerio Grato successor Pontius Pilatus venit. (*Joseph. ibid.*) qui quomodo in præfectura se gesserit, ex Philone apparet, in libro de legatione ad Caium. Ubi veritum illum fuisse scribit, ne de tollendis clypeis, ab ipso intra sanctam urbem dedicatis, mittenda à Judæis legatio, cætera quoque detegeret ejus crimina; *venditas sententias, rapinas, injurias, clades, tormenta, crebras cædes indemnatorum, crudelitatem sæviſsimam.*

4030 Jubilæus XXX. & ultimus, in annum D. N. Jesu Christi XXX. incurrens, & *principium Evangelii* ipsius; promulgandi jam per vocem clamantis in deserto; *Parate viam Domini, complanate semitas ejus:* (*Marc.* I. 1, 2, 3.) atque annum illum acceptabilem, sive divini beneplaciti tempus aperiens, quo Deus Optimus Maximum mundo patefacere dignatus est. (*Esai.* LXI. 2. *Luc.* IV. 19.)

Anno enim *decimo quinto* principatus Tiberii Cæsaris (qui monarchiæ ipsius, ab excessu Augusti cœptæ, erat *decimus tertius*) Pontio Pilato procurante Judæam, tetrarcha Galilææ Herode (Antipa,) fratre autem ejus Philippo tetrarcha Iturææ & Thraconitidis regionis, & Lysania Abylenes tetrarcha; sub Pontificibus Anna & Caiapha, factum est verbum Domini ad Johannem Zachariæ filium, in deserto. (*Luc.* III. 1, 2.) Juxta cujus præscriptum, Nazaræus hic, Sacerdos, & Propheta Domini, baptizabat in deserto Judææ (in quo positæ urbes, *Josuæ* XV. 16. commemorantur) prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum; (*Matth.* III. 1. *Marc.* I. 4. *Luc.* III. 3.) atque operam dans, ut qui post ipsum venturus erat Christus manifestus fieret Israëli. (*Johan.* I. 7, 8, 31.) Quem ut certius agnosceret, hoc ipsi à Deo signum est datum ut super quem videret Spiritum sanctum descendentem & manentem, hunc sciret esse illum qui alios Spiritu sancto esset baptizaturus. (*Ibid. vers.* 33.)

Cœptum vero fuisse hoc illius ministerium maximè probabile est, die illi convenientissimo, mensis 7 die 10 (circa nostri Octobris diem 19.) qui & *Pœnitentialis* fuit, cum solenni Jejunio conjunctus, in quo qui animam suam non affligeret, excindendus esset è populo suo; & *Expiatorius*, quo summus Sacerdos, Christi à Baptista præmonstrati typus, solus in Sancta sanctorum ingrediebatur, oblato sanguine populi peccata expiaturus: idemque ille dies, quo *tuba* per totam terram personante *Jubilæus* indicendus mandabatur. (*Levitic.* XXV. 9.)

Ita Baptista, pœnitentiæ & remissionis peccatorum, per venturi Christi sanguinem acquirendæ, præco, veniens in omnem regionem circumjacentem Jordani, exaltabat sicut Tubam vocem suam, proclamans: *Agite pœnitentiam, appropinquavit enim regnum cœlorum.* Et exivit ad eum Hierosolyma, & tota Judæa, totaque regio circumjacens Jordani: (ex ingenti præsertim illa populi turba, quæ finito festo Tabernaculorum, circa initium Novembris Hierosolymis revertebatur:) & baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes peccata sua. (*Matth.* III. 2, 3, 5, 6. *Marc.* I. 5.)

Ipse vero Johannes habebat vestimentum è pilis camelinis, & zonam coriaceam circa lumbos suos: (instar Eliæ, II. *Reg.* I. 8.) alimentum autem ejus erat locustæ (cibus quidem mundus, *Levitic.* XI. 22. sed vilis) & mel agreste. (*Matth.* III. 4. *Marc.* V. 6.)

Johannes Pharisæos ad baptismum suum venientes acriter reprehendit [*Matth.* III. 7. *Luc.* III. 7.] tum reliquum populum, tum speciatim publicanos & milites, officium suum edocens. [*Luc.* III. 10, — 14.] Expectante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Johanne, numnam ipse esset Christus; respondit ille. *Ego quidem baptizo vos aqua: sed venit qui validior me est, cujus non sum dignus qui solvam corrigiam solearum; ipse vos baptizabit Spiritu sancto & igni. Cujus ventilabrum in manu ipsius, & qui perpurgabit aream suam: & coget triticum in horreum suum, paleam autem exuret igni inextinguibili.* Ibid. 15, - 17. cum Matth. III. 11, 12. & Marc. I. 7, 8.]

Quum baptizaretur omnis populus, venit Jesus Nazaretha Galilææ ad Jordanem, ut à Johanne baptizaretur. [*Luc* III. 21. *Matth.* III. 13. *Marc.* I. 9.] Quo officium illud recusante, ut cui ipsi opus esset ab illo baptizari, & urgente Domino, opportere impleri à se omnem justitiam; baptizavit eum. [*Matth* III. 14, 15.] Jesu tum incipiente esse annorum quasi triginta. [*Luc.* III. 23.] 4740 27

Tum vero totius sacrosanctæ Trinitatis admodum illustris facta est patefactio. *Filio* enim Dei in assumpta humana natura ex aqua ascendente & orante, apertis cœlis *Spiritus* Dei visu est corporea specie, tanquam columba, descendens super ipsum: & vox *Patris* de cœlo audita dicens; Tu es Filius meus dilectus, in quo acquiesco. [*Matth.* III. 16, 17. *Marc.* I. 10, 11 *Luc.* III. 21, 22.]

Jesus autem plenus Spiritu sancto revertit à Jordane, & actus est à Spiritu in desertum. Ubi

per dies & noctes 40 tentante eum Diabolo, manſit inter feras, non comedens quicquam: & iis finitis poſtea eſuriit. [*Luc.* IV. 1, 2. *Matth.* IV. 1. 2. *Marc.* I. 12, 13.]

Triplici deinde tentatione Dominum Satanas eſt adortus: & finita omni tentatione, abſceſſit ab eo ad tempus, [*Matth.* IV. 3, --11. *Luc.* IV. 3.--13.] & accedentes Angeli miniſtrabant ei. [*Matt.* IV. 11. *Marc.* I. 13.] Reverſuſque Jeſus cum virtute Spiritus in Galilæam. [*Luc.* IV. 14.]

Herodes Agrippa Ariſtobuli filius ex Cypro Phaſaëli filia ſuſcepit Agrippam juniorem, poſtremum Judæorum regem; cujus in Act. XXV. & XXVI. fit mentio. Annum enim ætatis agebat 17. cum pater interiit. [*Joſeph. lib.* 18. *cap.* 7. *& lib.* 19. *cap. ult.*]

4031 Bernice ſoror ejus, (cujus ibidem in Actis ſimiliter fit mentio) nata eſt; Herodiregi Chalcidis poſtea nupta; annos 16 nata quum pater eſt mortuus. [*Joſeph. ut ſupra.*] 4741 28

4033 Quartus annus miniſterii Johannis Baptiſtæ incipit: quo & *præparatorium* hoc illius miniſterium (quæ potiſſima muneris ipſius pars fuit) finem accepit; ipſo Domino, cui viam hactenus paraverat, adveniente atque officium ſuum Propheticum exequente & illuſtribus miraculis, quæ nulla Johannes ediderat, obſignante. Cui magnifico apparatui, ab Eſaia & Malachia ante tot ſecula tantopere celebrato, tam longum temporis ſpatium à nobis aſsignari nemo mirabitur, qui tempus exiguum tanto operi, abſque miraculorum præſertim adminiculo, perficiendo minus par eſſe conſideraverit, quantum à Johanne præſtandum fuiſſe patri ipſius Zachariæ angelus Gabriel confirmaverat. [*Luc.* I. 16, 17.] *Multos filiorum Iſraëlis convertet ad Dominum Deum ipſorum. Et ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios, & rebelles ad prudentiam juſtorum; ut paret Domino populum inſtructum.* Neque modicum aliquod ſpatium, ſed plenum prædicationis curriculum, ante Chriſti adventum, à Johanne fuiſſe confectum, illa Pauli ſatis arguunt. [*Act.* XIII. 24, 25.] *Prædicante Johanne ante faciem adventus ejus baptiſmum pœnitentiæ omni populo Iſraëlis; quum impleret Johannes curſum ſuum, docebat: Quem me arbitramini eſſe? non is ſum ego; ſed ecce venit poſt me, cujus non ſum dignus pedum ſoleam ſolvere.* 4742 29

Johannes enim, proximo ante adventum Chriſti die, quum ad eum, Bethabaræ baptizantem ſecus Jordanem, Judæi Hieroſolymis Sacerdotes quoſdam & Levitas è ſecta Phariſaica legatos miſiſſent, ſciſcitaturos quiſnam ipſe eſſet, ſe non eſſe Chriſtum, clarè profeſſus eſt. Cumque negaſſet ſe ipſum *Eliam* eſſe, vel *Prophetam* illum (à Moſe, *Deuteron.* XVIII. 15. prædictum; eundem quidem cum Chriſto, *Act.* III. 22. & VII. 37. ſed à Judæis alium exiſtimatum) & ſe illam ab Eſaiâ prænunciatam dixiſſet fuiſſe *Vocem clamantis in deſerto, Complanate viam Domini*: illud, à Paulo laudatum, de Chriſto demum adjecit teſtimonium. *Ego baptizo aqua: ſed in medio veſtrum ſtat quem vos non noſtis. Hic ille eſt, qui poſt me venit, qui mihi antepoſitus eſt: cujus ſolearum ego non ſum dignus qui ſolvam corrigiam.* [Johan. I. 19, --28. *cum* V 33.] 4743 30

Poſtero deinde die, Johannes venientem ad ſe Jeſum conſpicatus, ait: *Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi. Hic eſt de quo dicebam: Poſt me venit vir qui antepoſitus eſt mihi, quia prior me erat*, &c. *Et ego vidi, & teſtor hunc eſſe Filium Dei.* [Johan. I. 29.--34.]

Sequente die iterum ſtabat Johannes, & ex diſcipulis ejus duo. Et intuitus Jeſum ambulantem, dixit: *Ecce Agnus Dei.* Quod duo diſcipuli audientes, Jeſum ſecuti, apud eum manſerunt diem illum: hora enim erat quaſi decima. Horum unus Andreas, fratrem ſuum Simonem perduxit ad Jeſum: qui eum intuitus, dixit 3 *Tu es Simon filius Jona, tu vocaberis Cephas.* [Ibid. 35, -- 42.]

Poſtero die, Jeſus iturus in Galilæam, Philippum (qui erat ex Bethſaida, civitate Andreæ & Simonis Petri) ſequi ſe juſſit. Ille Nathaëlem ſubter ficum inveniens, perduxit eum ad Jeſum: qui verè Iſraëlitam eum fuiſſe pronunciavit, in quo non eſſet dolus; ſeque ipſum Scalam cœli (in illo Jacobi ſomnio, *Geneſ.* XXVIII. 12 præmonſtratam) ſuper quam Angeli Dei aſcendentes ac deſcendentes amodo cernerentur. [*Ibid.* 43,--51.]

Die tertio, nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ: ad quas invitatus Jeſus, aquam in vinum mutatam fecit ſignorum ſuorum principium. Atque in hunc modum gloria ejus manifeſtata, crediderunt in eum diſcipuli ejus. [*Johann.* II. 1, --11.]

Poſtea deſcendit Capernaumum ipſe & mater, & fratres (ſive cognati) & diſcipuli ejus: manſeruntque illic non multos dies. [*Johan.* II. 12.]

Ad *publicum* Chriſti *miniſterium* jam perventum eſt: cujus acta, per quatuor Paſchata diſtincta, ex quatuor Evangeliorum Harmonia hîc exhibemus; à viro eruditiſſimo & in ſacrarum litterarum ſtudiis longè exercitatiſſimo *Johanne Richardſono*, S. Theologiæ Doctore & Ardachadenſis in provincia noſtra Armanacha Eccleſiæ Epiſcopo digniſſimo, concinnata. In qua illud ſingulare eſt; quod Temporis ordinem ſolus *Matthæus* neglexiſſe reperiatur, à cæteris tribus (ſi fortè parentheſin illam, *Luc.* III. 19, 20. de Joanne ab Herode in carcerem conjecto exceperis) conſtanter obſervatum.

PRIMUM PASCHA MINISTERII CHRISTI. [Johann. II. 13.]

A quo primus annus LXX. & ultimæ Hebdomadis Danielis incipit; in quo fœdus confirmatum est Multis. [Dan. IX. 27. *cum* Matth. XXVI. 28.]

	JOH.	LUC.	MAR.	MAT.
Ascendit Jesus Hierosolymam ad Pascha.	II.			
Templum ingressus, vendentes ibi & ementes flagello abigit: & in authoritatis signum, Corporis sui Templum, à Judæis solvendi, & à se resuscitandi, ipsis pronunciat.	13 14,-22			
Miracula operatur. Et multis ideo in eum credentibus, ipse se non credit; sciens quid sit in homine.	23,24, 25			
Nicodemum, discipulum nocturnum, in mysterio Regenerationis, Fide in mortem ipsius, & Infidelium Condemnatione, instruit.	III. 1,--21			
4034 Relictis Hierosolymis, in Judææ territorium, cum discipulis proficiscitur.	22			
Demoratur illic; & Baptizat: [per manum scilicet Discipulorum, ab ipso, aut Johanne prius baptizatorum.] Johanne tunc in Ænon baptizante: nondum enim conjectus fuerat in carcerem.	22, 23, 24			
Quæstio oritur inter quosdam Johannis discipulos, & Judæos, de Purificatione.	25			
Discipulos suos de Jesu narrantes, æmulantesque; Johannes de se, suoque officio; Et de Jesu Christi, Dei Filii, excellentia, instituit: insigne hoc, & ultimum ante incarcerationem, edens de eo testimonium.	26,-36			
Johannes Herodis Tetrarchæ cum fratris Philippi uxore incestum, & alia flagitia reprehendens, in carcerem ab eo conjicitur.			VI. 17,-20	XIV. 3, 4, 5
Jesus audiens Johannem incarceratum; & Pharisæos comperisse plures ab eo factos discipulos, & baptizatos, per manum scilicet discipulorum; *relicta Judæa* [ubi circiter 8. menses commoratus est] *in Galilæam rediit.*	IV. 1, 2, 3			IV. 12
Oportebat autem eum transire per Samariam. Ubi mulierem Samaritanam prope urbem Sychar, & cives Sychar in sui agnitionem perducit, *quatuor mensibus ante messem*, [seu Pascha, circa medium mensis 9, Ab dicti.]	4,-42			
Biduo in civitate Sychar commoratus in Galilæam iter persequitur. [Qui secundus à Baptismo reditus ejus est è Judæa in Galilæam.]	43, 44			
A Galilæis receptus, qui quæ Hierosolymis fecerat vidissent; magna cum fama in Synagogis eorum prædicat.	45	IV. 14, 15	I. 14, 15	
In Cana filium regii (seu aulici) Capernaumi ægrotantem sanat. Quod erat alterum in Galilæa miraculum.	46-54			
In Capernaum operatur miracula. Et postea *Nazaretam venit, ubi educatus fuerat.* Et in Synagogam ut consueverat intrans, & Prophetiam Esaiæ de se exponens, admirantibus primò civibus, at postea excandescentibus, ejectus est, & præcipitare eum de monte conantibus, ille per medium eorum discedit.		16,-30		4744 31
Relicta Nazareta, Capernaumi habitat. Ibique docet eos Sabbathis. Et percelluntur super doctrina ejus.		31, 32	21, 22	13,-17
Spiritum immundum in Synagoga Capernaumi obmutescere jussum ejicit.		33,-37	23,-28	
Egressus statim Synagoga, introivit domum Simonis & Andreæ, & socrum Simonis febricitantem sanat.		38, 39	29,30, 31	VIII. 14, 15
Circa occasum solis, allatos undique ægrotos curat, & dæmones obmutescere jussos ejicit.		40,41	32, 33, 34	16, 17
Manè egreditur in desertum locum; & precatur: Simone, & aliis eum prosequentibus: & volentibus eum detinere turbis respondet, Euangelizandum sibi esse etiam aliis opidis.		42,43, 44	35,-39	

	JOH.	LUC.	MAR.	MAT.
Peragrans Galilæam totam, in Synagogis docet; & dæmonia ejicit.		44	39	
Cùm ei ad lacum Genezaret ſtanti, turba incumberet, intravit navigium Simonis, & ex eo turbam docet.		V. 1,--4		
Vt ceſſavit autem loqui, miraculoſam jubet capturam piſcium: eaque attonitos, Simonem Petrum, & Andream, Jacobum, & Johannem, ſequi juſſos, piſcatores hominum facit.		4,--11	I. 16,-20	IV. 18,-22
Et obivit totam Galilæam Jeſus, docens in Synagogis ipſorum; & ſanans quemvis morbum: fama ejus emanante in totam Syriam; & turba multa ſequente eum.				IV. 23,24, 25
In quadam Urbe Leproſum ſanat; qui inhibitus, divulgat tamen. Et veniebant ad eum undique, ut audirent eum, & ſanarentur; *ita ut jam non poſſet Jeſus manifeſtè introire in civitatem; ſed foris in deſertis locis erat*, & orabat.		12,-16	40-45	VIII. 1,--4
Et rurſus intravit Capernaumum, civitatem ſuam, interjectis aliquot diebus; & ſtatim domi docet: Et Paralytico cum lectulo è ſolario demiſſo, coram Scribis, & Phariſæis, & turba multa, peccata remittit; morbumque, cum ſtupore omnium, ſanat.		17,-26	II. 1,--12	IX. 1,--8
Et quum digrederetur Jeſus illinc, egreſſus eſt rurſus ad mare: totaque turba veniebat ad eum, ac docebat eos. *Et quum prætergrederetur*, vidit, & vocavit Levin ſeu Matthæum ad telonium ſedentem.		27,-28	13,-14	9
Jeſus, in domo Levi, ſe, diſcipulosque, una cum Publicanis convivantes, defendit: Et non jejunantes, contra Phariſæos, excuſat & vindicat.		29,-39	15,-22	10,-13
Factum eſt ut Sabatho altero-primo [ſeu ſecundo-primo, δευτεροπρώτῳ, id eſt, Sabbato primo Novi anni, poſt exitum ex Ægypto inſtituti, & à menſe Niſan, ſeu Abib, inchoati] tranſiens Jeſus per ſata, diſcipulos ſuos ſpicas vellentes à reprehenſione Phariſæorum vindicat; & doctrinam de Sabbathi obſervatione explicat.		VI. 1,--5	23,-28	XII. 1,--8

SECUNDUM PASCHA MINISTERII CHRISTI. [Johann. V. 1. *collat. cum* IV. 35.]

A quo ſecundus annus LXX. Hebdomadis Danielis incipit.

POſt hæc erat Feſtum Judæorum, & aſcendit Jeſus Hieroſolymam: & 38. annos ægrum, ad piſcinam Bethesda decumbentem, ſanat in Sabbatho. Et Judæis ipſum interimere ſtudentibus, quod iſta feciſſet Sabbatho; & Deum dixiſſet patrem ſuum; divinisſimam opponit apologiam.	V. 1,--47			
Digreſſus illinc, introivit rurſus in Synagogam, alio Sabbatho, & docet. Et quendam ibi dexteram manum habentem aridam ſanat. Unde exeuntes Phariſæi ſtatim cum Herodianis, conſultant ut eum perderent.		6,--11	III. 1,--6	9,--14
Jeſus autem quum hoc noſſet, *ſeceſſit ad mare:* ſequentes ſanans turbas; & ne ipſum manifeſtum facerent, multum interminans: edicenſque diſcipulis ut navigiolum ſibi ſemper adeſſet propter turbam, ne ipſum opprimerent.			7,--12	15,--21
Factum eſt autem illis diebus, abiit in montem ad orandum, & pernoctavit in precatione. Et quum dies ortus eſſet, elegit 12. quos vocavit Apoſtolos, nominibus deſignatos.		12,-16	13,--19	
Deſcendens cum eis ſubſiſtit in loco campeſtri; & magna plebis multitudine undique adventante, ſanat omnes.		17, 18, 19		
Veneruntque domum. Convenit autem rurſum turba, adeò ut ne capere quidem cibum poſſent. Et quum hæc audiſſent ipſius propinqui, venerunt ut prehenderent eum; dicebant enim eum apud ſe non eſſe.			19,20, 21	
Quum vidiſſet autem turbam, aſcendit in montem; & quum conſediſſet, adierunt eum diſcipuli ejus. Tunc autem Concionem habet, longam illam, & eximiam, primùm ad Apoſtolos; inde etiam ad univerſum populum.		20-49		V. VI. VII.

Quum

JOH	LUC.	MAR.	MAT.	Anno Periodi Julianæ.	Anno æræ Christianæ.
	VII.		VIII.		
Quum autem finiviſſet omnia verba ſua audiente populo, ingreſſus eſt Capernaumum. Et Centurionis ſervum, paralyticum ibi, & moribundum ſanat.	1,--10		5,--13		
Die ſequenti proficiſcitur in civitatem Nain; & unigenitum Viduæ defunctum, & exportatum, reſſuſcitat; unde fama ejus divulgatur.	11,--17				
			XI.		
Johannes in carcere detentus diſcipulorum relatione de fama factiſque Jeſu commotus, duos ex eis ad eum mittit, dicens, Tune is es qui venturus erat, an alium expectabimus? Quibus cum reſponſo abeuntibus, amplum Jeſus de Johanne edit teſtimonium. Civitates ingratas cum probris increpat; & in Patris occultantis ſe, & revelantis, ſolo beneplacito, lubens acquieſcit.	18,--35		2,--30		
Rogavit autem eum Simo Phariſæus, ut ſecum ederet. Et cum diſcumberet, mulierem peccatricem, pedes lachrymis rigantem, capillis tergentem, deoſculantem, & ungentem, contra Simonem defendit, & abſolvit.	36,-50				
Et factum eſt deinceps, ut ipſe iter faceret oppidatim prædicans; & duodecim illi erant cum eo; miniſtrantibus ei quibuſdam mulieribus.	VIII. 1, 2, 3		XII.		
Oblatus eſt ei Dæmoniacus cæcus & mutus; & ſanavit eum. Et contra Scribas & Phariſæos, qui Hieroſolymis deſcenderant, quod per Beelzebulem ejiceret dæmonia blaſphemantes, ſe acriter defendit.		22,-30	22,-37		
Tunc reſponderunt quidam è Scribis ac Phariſæis dicentes, Præceptor, Velimus ex te ſignum videre. Quibus, cum multa acrimonia reprehenſis, ſignum Jonæ ſolum proponit.			38,-45		
Quum autem adhuc loqueretur turbæ, narratur matrem, & fratres ejus adſtare foris, viſum, & colloquium ejus quærentes. Reſpondens Jeſus, Quos pro matre, & fratre, & ſorore, habeat, oſtendit.	VIII. 19, 20 21	31,--35	46,-50		
Illo verò die egreſſus Jeſus domo ſedit apud mare; & coacta eſt ad eum turba multa, adeò ut navigium ingreſſus ſederet; & turbas in littore adſtantes, per parabolam Seminantis, pluresque alias parabolas, multa docet.	VIII. 4,--18	IV. 1,--34	XIII. 1,--53		
Dixit autem eis die illo, quum ſerum diei eſſet, Tranſeamus in ulteriorem ripam. Et cum quibuſdam eum ſequi volentibus reſponſum dediſſet; *Dimiſſa turba, acceperunt eum ut erant in navigio:* Et magna tempeſtate orta, objurgat Jeſus ventum, tranquillat mare, & periclitantes ſervat diſcipulos.	VIII. 22,-25	35,-41	VIII. 18,--27		
Et navigarunt ad ulteriorem ripam in regionem Gadarenorum ſeu Gergeſenorum, *qua eſt in oppoſita ripa Galilææ. Ipſi egreſſo in terram, ſtatim occurrerunt duo Dæmoniaci*, ſævi valde (quorum unicum memorant Marcus, & Lucas.) E quibus Dæmones ejecti, Jeſu permittente, in porcos intrarunt.	26,-36	V. 1,--16	28,--33		
Gadarenis, ut ab ipſis diſcederet, rogantibus; & dæmoniaco ſupplicante ut cum ipſo eſſet, dimiſſo tamen, & in Decapoli prædicante quanta ipſi feciſſet Jeſus, *in navigio ipſe rurſum traſecit in ulteriorem ripam*, & demum in Urbem ſuam [Capernaum.]	37, 38, 39	17,-20	34		
Factum eſt autem ut quum revertiſſet Jeſus, excepit eum turba: nam omnes expectabant: erat que apud mare.	40	21			
			IX.		
Tunc adeunt eum diſcipuli Johannis, dicentes. Quare nos & Phariſæi multum jejunamus; diſcipuli verò tui non jejunant; Quibus ſuum dat reſponſum.			14,-17		
Hæc eo loquente ipſis, Ecce venit Jairus, unus ex præfectis Synagogæ; & multum precabatur eum pro filia unigenita, quaſi annorum 12, agente animam. In itinere autem ad domum Jairi, mulier quæ erat in fluxione ſanguinis ab annis 12, ex tactu fimbriæ pallii Jeſu, illico ſanatur. Filia autem Jairi jam mortua, verbo ejus in vitam revocatur: multum imperante ipſo ne quis id reſciret.	41,-56	22,-43	18,-26		
Quumque digrederetur illinc, ſequuti ſunt eum duo Cæci: Quorum oculos aperit: & graviter interminatus eſt, ſed fruſtra, ne quis id ſciret.					

		JOH.	LUC.	MAR.	MAT.
	Ipsis autem egredientibus, ecce obtulerunt ei hominem mutum dæmoniacum. Et ejecto dæmonio loquutus est mutus; mirante turba; blasphemantibus Pharisæis.				32, 33, 34
	Et obibat Jesus urbes omnes ac vicos; docens, & sanans. *Et venit in Patriam suam, & sequuti sunt eum discipuli ejus*; & sabbatho in Synagoga docens, à civibus, licet admirantibus iterum contemnitur, faberque vocatur.			VI. 1,--6	35 XIII. 54.-58
	Et circuibat vicos in orbem, docens. Commiseransque turbam, messemque multam, & operarios paucos, dicit discipulis, rogandum Dominum ut emittat operarios.			6	IX. 35,-42
	Tunc 12 Apostolos, binos mittit; mandatis, & potestate instructos, ad Prædicandum, & Sanandum.		IX. 1,--5	7,--11	X. 1,--42
	Et factum est quum finem fecisset Iesus præcipiendi discipulis suis, ut digressus illinc, doceret & prædicaret in Vrbibus eorum.				XI. 1.
	Exeuntes autem duodecim obibant singulos vicos, Euangelizantes & Sanantes ubique.		6	12,-16	
4035	XV. *Kalend. Novembris, Sejanus cæsus est.* [Tacit. Annal. 6. cap. 25.] *Quo sublato, mox cognovit Tiberius conficta ab illo fuisse crimina, quæ adversus Iudæos detulerat. Proinde mandavit omnium provinciarum præsidibus, ut opidatim huic genti parcerent, exceptis reis paucis admodum: cæterum de ritibus eorum nihil novarent; sed commendatos haberent, tum viros ipsos ut pacis amantissimos, tum mores eorum legesque ut conferentes ad tranquillitatem publicam.* [Philo, de legat. ad Caium.]					4745
	Mortuo Severo Ægypti præside, Tiberius ex amicorum suorum cohorte successorem in sex annos illi dedit Flaccum Avillium: qui per quinque priores, quibus in vivis fuit Tiberius, cum laude provinciæ præfuit. [Philo, lib. in Flaccum.]				
	Decollatur Johannes Baptista.				XIV.
	Quumque hoc audissent discipuli ejus, venerunt & sustulerunt cadaver ejus, & posuerunt in monumento, & renunciaverunt Jesu.			17,-28 19	6,--11 12
	Herodis Tetrarchæ, & aliorum, de fama ejus audientium, Opiniones de Jesu. Qui Herodes studebat eum videre.		7,8,9		1,--4
	Reversi Apostoli narraverunt Jesu quæcunque fecerant.		10	30	
	Hæc de morte Johannis, & Apostolorum factis, quum audisset Jesus, *dixit eis, Venite vos seorsim in desertum locum, & requiescite paululum.* Nam præ turba *ne cibum quidem capere ipsis vacabat. Ipse igitur, assumptis duodecim, secessit illinc navigio privatim in locum desertum urbis quæ vocatur Bethsaida.* Et quum hoc audisset turba, pedibus sequuta est eum ab urbibus; præveneruntque eum: Et ipse eos docebat, & sanabat.		10, 11	31,-34	13, 14
	Subiit verò in montem Iesus, & ibi sedit cum discipulis. Prope autem erat Pascha. Quum autem serum diei esset; 5 panibus hordeaceis, & 2. piscículis, quasi 5000 pascebat viros, absque mulieribus, & puerulis, 12 cophinis fragmentorum remanentibus. Et quum volebant eum *Regem facere, statim adegit Iesus discipulos inscendere in navigium, & præire sibi in ripam alteram, Bethsaidæ oppositam*, Capernaumum versus. *Ipse verò ascendit in montem privatim ad orandum. Provecti autem quasi stadia 25. aut* 30. vento contrario insurgente, quarta noctis vigilia ibat ad eos Jesus, ambulans super mare, volebatque eos præterire. Et perterritis se revelat: Petrumque demergentem reprehendens, servat; obstupescentibus omnibus. *Et quum trajecissent venerunt in terram Genesaret. Tunc ipsis egressis è navigio, statim agnito eo, quocunque introivit, attulerunt ægrotos*, ut vel fimbriam pallii ejus tangerent; & sanabantur.	VI. 1,--21	12,-17	35,--56	15,-36
	Postero à trajectione *die, turba quæ substiterat cis mare*, ingressi sunt & ipsi in navigia, & *venerunt Capernaumum, quærentes Iesum.* Quibus concionatur, in Synagoga Capernaumi, de Pane vitæ. Et murmurantibus Judæis, se Panem vitæ asserit. Unde multis discipulorum recedentibus; & Apostolis abire nolentibus, unum tamen ex eis Diabolum pronunciat.	22,-71			

Anno Mundi.

Anno Periodi Julianæ.

Anno æræ Christianæ.

JOH.	LUC.	MAR.	MAT.

TERTIUM PASCHA MINISTERII CHRISTI. [Johann. VI. 4.] *A quo tertius annus LXX. Hebdomadis Danielis incipit.*

		VII.	XV.
		1,--23	1,--20

QVi Hierosolymis advenerant Scribæ & Pharisæi, adierunt Jesum; & quum vidissent quosdam ex discipulis ejus pollutis manibus, id est, illotis, edere panem, conquesti sunt, quod non ambularent secundum Traditionem Seniorum. Quibus, de Traditionibus respondet, quod abolerent mandatum Dei, ut Traditiones Hominum frustra servarent. Et turbam docet; quod domi discipulis exponit; Nihil quod ingreditur, sed ea quæ egrediuntur ex homine, eum polluere.

		24,-30	21,-28

Et illinc surgens, abit in partes seu confinia Tyri & Sidonis. Sed non potuit latere. Mulierem enim Chananæam, seu Græcam, Syrophœnissam, pro filiola malè à dæmonio impuro vexata, constanter intercedentem, ob fidei magnitudinem collaudans, dæmonium è filiola expellit.

		31,-37	

Tunc regressus è finibus Tyri & Sidonis, venit ad mare Galilææ per medios fines Decapolis. Et offerunt ei surdum, difficulter loquentem; quem sanat: interdicens, sed frustra, ne cui dicerent.

			29,-30
			31
		VIII.	
		1,--9	32,-38

Et quum ascendisset in montem, sedit illic, & mirante turba, sanat plurimos.

Diebus illis, quum multa omnino turba esset, jam triduum permanens apud eum in deserto, septem panibus, & pisciculis 4000 pavit viros, absque mulieribus & pueruli, septem sportis fragmentorum residuis.

		10	39

Et statim ingressus in navigium cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha, seu fines Magdala.

			XVI.
		11, 12, 13	1,--4

Prodierunt autem Pharisæi, Signum è cœlo ab eo quærentes. Et ipse altè ingemiscens, hypocritis faciem cœli discernere noscentibus, Signum negat, nisi illud Jonæ. *Relictisque eis, ingressus rursus navigium, abit in ulteriorem ripam.*

		14, 21	5,--12

Et quum venissent discipuli ejus in ulteriorem ripam, obliti fuerant sumere panes; & panem non nisi unum habebant secum in navigio. Tunc dixit eis Jesus, Cavete à fermento Pharisæorum, & Sadducæorum, & fermento Herodis. Eosque de pane oblivioni tradito propterea disceptantes, Jesus ex anteactis in Panis multiplicatione miraculis acriter redarguens, de fermento, non Panis, sed Doctrinæ, intelligentiores reddit.

		22,-26	

Venit autem Bethsaidam: & obtulerunt ei cæcum. Qui extra vicum ductus, & sputo, manuumque impositione gradatim visum recuperans; ne cuiquam dicat inhibetur.

	18,-27	27,-38	13,-28

Egressus est autem Jesus, & discipuli ejus, in vicos Cæsareæ Philippi. Et factum est ut quum ipse seorsim oraret, & jam in *via esset, ut interrogaret discipulos, dicens eis, Quemnam esse me dicunt homines?* Responso dato: Vos autem, ait, Quem me dicitis esse? Respondentem Petrum beatum dicit: Promissiones annectit: & discipulis interdicit, ut nemini dicerent, se esse Jesum illum Christum. Prædicit eis de Morte, & Resurrectione sua. Petrumque, ideo objurgantem, Satanam vocat. Discipulisque, & Turbæ, de Cruce omnibus subeunda eum sequi volentibus, concionatur: Prædicit denique Transfigurationem suam.

		IX.	XVII.
	28,-36	1,--13	1,---13

Factum est autem post hæc verba quasi dies 8. (6. intermediantibus) ut in monte sublimi transfiguraretur. Et quum descenderent de monte, mandavit eis nemini dicere quod viderunt, usque quo Filius hominis à mortuis resurgat. Ipsi autem siluerunt: mutuo quærentes, Quid illud esset à mortuis resurgere. Et interrogantes eum, Cur Scribæ dicunt, oportere ut Elias veniat; Responsum accipiunt,

1. *Visser. Annal. p. post.*

		JOH.	LUC.	MAR.	MAT
	quo intelligunt de Johanne Baptista, Elia illo, Jesum loquutum esse.				
	Factum est autem sequenti die, ut quum ipsi descendissent è monte, & venisset ad discipulos suos, vidit turbam multam circa eos, & Scribas cum eis altercantes. Et statim tota turba viso eo expavit: & accurrentes salutaverunt eum. Et interroganti de altercatione, Respondet pater Lunatici, de filio suo habente Spiritum impurum, mutum, & surdum; & discipulis ejicere eum non valentibus. Expulso per Jesum dæmonio, sanatus filius patri redditur; mirantibus omnibus. Domique respondet discipulis, cur dæmonem ejicere non potuerint.		37,-42	14,-29	14,-21
	Et illinc egressi, una iter faciebant per Galilæam; nec volebat ut quisquam id sciret. Et docebat discipulos de Morte, & Resurrectione sua. Ipsi verò ignorabant hoc dictum: & contristati vehementer timebant eum interrogare.		43,44 45	30,31, 32	22, 23
	Quum autem venissent Capernaumum, Petrus de solvendo à Jesu didrachmate interrogatur. Et quum ingressus esset domum Jesus, præveniens Petrum, staterem in Pisce inveniendum, tributum pro se, & Petro solvendum jubet.				24,27
	Capernaumi interrogat discipulos Jesus, Quid in via inter se disceptassent: Silentesque primò, dicentesque postea, Quisnam maximus est in regno cœlorum; puerulum statuendo in medio, *humilitatem*, qualem puerili, docet. De offendiculis etiam monet mundum: Ne manus, pes, vel oculus, faciat ut offendas, cavendum: Parvulos non contemnendos: fratrem in nos peccantem, arguendum; etiam ab Ecclesia ligandum, vel solvendum: & septuagies septies usque condonandum; ut in parabola duorum Regi debitorum ostendit.		46,47 48	33,-37	XVIII. 1,—35
	Respondit autem ei Johannes dicens, Vidimus quendam per nomen tuum ejicientem dæmonia. Quem non prohibendum docet Jesus. Iterumque de parvulis non offendendis; & ne manus, pes, vel oculus faciat ut offendas, cavendum monet.		49,50	38,-50	
	Junius Gallio, qui Tiberio adulari studens, ut ejus milites exactis stipendiis in subselliis equitum spectacula viderent sententiam dixerat, missus ab eo in exilium est: hoc nomine, quod militibus persuadere voluisse videbatur, ut Reipublicæ potius quàm Tiberio studerent. Et quia incusabatur facilè toleraturus exilium, delecta Lesbo insula nobili & amœna; Romam inde retractus est, & magistratuum custodiæ traditus. [Tacit. Annal. 6. cap. 3. Dio, lib. 58. pag. 632.]				
	Cassius Severus Orator 25. exilii sui anno mortuus est (in Seripho insula,) ad tantam redactus inopiam, ut pannum vix haberet quo secreta contegeret. [Hieronym. in Chronico.]				
	Romæ ad Patres à Quintiliano tribuno plebis de libro Sibyllæ relatum est, quem Caninius Gallus quindecimvir recipi inter cæteros ejusdem vatis, & ea de re Senatusconsultum postulaverat. Quo per discessionem facto, *misit litteras Tiberius: quibus modicè tribunum increpans ut ignarum antiqui moris ob juventam, Gallo exprobrabat, quod scientiæ ceremoniarumque vetus, incerto authore, ante sententiam collegii, non ut assolet lecto per magistros (Sacerdotum) æstimatoque carmine, apud infrequentem senatum egisset. Itaque notioni Quindecimvirûm liber tunc subjectus est.* [Tacit. Annal. 6. cap. 12.]				
4036	*Versabatur Jesus posthæc in Galilæa: nolebat enim in Judæa versari, quia studebant eum Judæi interimere. Propè erat Festum Judæorum, scenopegia,* seu Tabernaculorum. Ad placitum autem fratrum, nondum in eum credentium, non ascendit ad Festum Jesus; sed post eos, velut occultè.	VII. 1--10			
	Factum est autem, interim dum compleretur tempus quo sursum reciperetur, tum ipse faciem suam direxit ad eundem		51, 56		

Anno Mundi

Anno Periodi Julianæ.

Anno æræ Christianæ.

JOH. LUC. MAR. MAT.

Hierosolymam. Misitque nuncios ante faciem suam; qui profecti ingressi sunt in vicum Samaritanorum ad parandum hospitium. Quibus non recipientibus; & discipulis, ignem volentibus è cœlo in eos descendere, objurgatis, *in alium vicum abierunt.*

Factum est autem, ut proficiscentibus ipsis, quibusdam eum sequi volentibus, Responsum Jesus dederit singulis. 57,-62

Post hæc autem misit Jesus LXX. discipulos ante faciem suam, binos in omnem urbem & locum, quo futurum erat ut ipse veniret; mandatis, & potestate instructos. X. 1,--16

Turba quærente; & de ipso *mussitante*; *Festo jam medio Jesus* in Templo docet. Admirantibus de doctrina, Respondet, Doctrinam, non suam esse, sed ejus qui misit eum. Convitiantibus item; eique objicientibus; Respondet multa! Ministri mittuntur qui prehendant eum. *Ultimo autem die & magno illo Festi*, clamante Jesu de Fide in eum, dissidium ortum est in turba propter eum. Ministri autem qui erant missi; & Nicodemus, coram Pharisæis obloquentibus, Personam ejus, Causamque defendunt. 11,--53

Jesus autem profectus est in montem Olearum. Et diluculo rursus in Templo sedens docet. Et mulierem in adulterio deprehensam nolens [ut judex] condemnare, monet ne deinceps peccet. *In gazophylacio Templi docens*, Se lucem esse mundi asserit: & se de seipso testantem defendit. Multa docet, de Patre; de Se; Quo vadat; Quis sit: de Patre eorum Abrahamo: de servitute Peccati; & Diaboli: de se dæmonium non habente: de morte non gustanda, si quis Sermonem ejus servaverit: his verbis concludens, *Priusquam Abraham existeret, Ego sum Sustulerunt ergo lapides ut jacerent in eum. Jesus autem occultavit se, & exivit è Templo, quum transivisset per medios ipsos; & ita præteriit.* VIII. 1,--59

Prætergrediens autem vidit mendicum cæcum à nativitate. Qui videns factus à Jesu; post multas examinationes, ipsius, & parentum ejus, ejectus è Synagoga, adoravit eum. IX. 1,--41

Concionatur porro de Se, ostio Ovilis; & Pastore illo Bono; de Furibus item, & mercenariis. *Et dissidium rursus ortum est inter Judæos propter istos sermones.* IX. 1,---21

Reversi sunt autem LXX, cum gaudio. Quos ultra monet Jesus, & instruit: exultans spiritu: & Beatos eorum oculos, privatim eis dicens. 17,-24

Tunc ecce quidam Legis interpres quærit, Quid faciendo vitam æternam possidebo? Qui à Jesu ad Legem remittitur: & quis sit Proximus, Parabola de homine incidente in latrones, docetur. 25,-37

Factum est verò inter eundum, ut ipse ingrederetur in quendam vicum; in domo Marthæ receptus; ipsa ministrante; & sorore Maria Sermonem Jesu audiente; quæ eam ob causam Marthæ prælata est. 38,-42

Et factum est, ut quum ipse oraret quodam in loco, postquam cessasset, diceret ei quidam ex ejus discipulis, Domine doce nos orare, prout & Johannes docuit discipulos suos. Unde præscribit secundò eandem Orationem Dominicam: Argumenta addens, ad orandi constantiam, & Fidei in obtinendo confirmationem promovendam. XI. 1,--13 4746 33

Ejecit etiam dæmonium quod erat mutum; mirante turba: Et contra blasphemantes confirmat, se per Beelzebulem dæmonia non ejicere. 14,-26

Factum est autem quum hæc diceret, quod mulier è turba dixit ei, Beatus venter qui te portavit. Cui responsum dat. 27, 28

Quum autem turba aggregaretur apud eum, cœpit dicere, Gens ista Signum requirit: sed non dabitur, nisi illud Jonæ. Adjiciens Reginam Austri; & Ninevitas, gentem istam condemnaturos. Et considerandum, ait, Num lumen quod in te est, tenebræ sint. 29, 36

Quum autem hæc loquutus esset, rogavit eum quidam Pha- 37,-54

1. *Usser. Annal. p. post.*

risæus

	JOH.	LUC.	MAR.	MAT.
risæus, ut pranderet apud se. Qui non abluentem Jesum admiratus; severe ipse, una cum Phariſæis, ob externam ſanctitatem ſeu ſimulationem, internam improbitatem, avaritiam, & ſuperbiam, reprehenditur. Et væ ſimiliter Legis interpretibus comminatur Jeſus.		XII. 1,--12		
Interea quum aggregata eſſet permulta turba, Diſcipulis dicit, cavendum eſſe à *fermento Phariſæorum, quod eſt Hypocriſis:* nec timendum ab eis qui interimunt corpus.		13,--59		
Dixit autem ei quidam è turba, Dic fratri meo ut partiatur mecum hæreditatem. Cui dixit, *Quis me vobis judicem fecit?* Unde contra Avaritiam concionatur; in Parabola divitis ædificaturi horrea majora: & contra anxiam, infidam, & inutilem de hujus vitæ neceſſariis ſolicitudinem: mandans, ut quærant potius Regnum Dei; & ſimiles ſint præſtolantibus adventum Domini; ut fidum & prudentem diſpenſatorem decet. Ignem diſſidiorum ob Evangelium ſe in terram immiſſurum ait. Hoc autem præſtitutum tempus, quî fit ut non explorent, eis improperat.				
Adfuerunt autem eo ipſo tempore quidam annunciantes ei de Galilæis quorum ſanguinem Pilatus miſcuerat cum ipſorum ſacrificiis. Indè reſipiſcentiam Jeſus prædicat. Et Parabolam de Ficu non ferente fructum proponit.		XIII. 1,--9		
Docebat autem in quadam ſynagoga Sabbatho. Et ecce mulier adfuit habens ſpiritum infirmitatis ab annis 18. eratque incurva. Quam ſanat Sabbatho. Factumque contra Præfectum Synagogæ indignantem, vindicat. Deinde Regnum Dei, grano ſinapis; & Fermento aſſimilat.		10,-21		
Peragrabat ſingulas urbes, & vicos, docens, & iter faciens Hieroſolymam. [ad Encænia ſcilicet.]		22		
Dixit autem ei quidam, Num pauci ſunt qui ſerventur? Reſpondet, Contendendum, intrare per anguſtam portam.		23,-30		
Eo ipſo die acceſſerunt quidam Phariſæi, dicentes, Exi, & abi hinc; nam Herodes vult te interimere. Quibus reſponſum reddit intrepidum.		31,--35		
Et factum eſt, ut quum veniſſet domum cujuſdam ex primoribus Phariſæis Sabbatho ad edendum panem, Hydropicus aderat coram eo. Quem ſanat: Factumque in Sabbatho defendit. Dicitque Parabolam eis qui vocati fuerant. Et docet eum à quo fuerat vocatus.		XIV. 1,--14		
Hoc autem quum audiſſet quidam ex eis qui ſimul diſcumbebant, dixit ei, Beatus qui edit panem in regno Dei. Cui reſpondens, Parabolam proponit de magna cœna; & factis ſingulis Vocatorum excuſationibus.		15,-24		
Ibat autem turba multa cum eo: Et converſus, concionatur eis de vita ipſa relinquenda propter Chriſtum: Proponens parabolam hominis turrim ædificaturi; & Regis ad prælium profecturi.		25,--35		
Accedebant autem ad eum omnes Publicani, & peccatores, ut eum audirent. Et murmurantibus Phariſæis & Scribis; Loquitur ad eos Parabolas Ovis perditæ; Drachmæ, & Filii prodigi.		XV. 1,--32		
Dixit autem etiam diſcipulis ſuis. Parabolam Diſpenſatoris diſſipantis, ad dominum delati; una cum ejuſdem Applicatione: *Audiebant autem hæc omnia etiam Phariſæi, qui erant avari, & ſannis eum excipiebant.* Tunc contra eos concionatur: & quædam docet alia: & Parabolam Divitis deliciis ſe oblectantis, & Lazaris mendici, enarrat.		XVI. 1,--31		
Ait autem Diſcipulis. Væ illi per quem offendicula eveniunt. Docetque, peccanti in te fratri ignoſcendum eſſe.		XVII. 1,--4		
Tunc dixerunt Apoſtoli Domino, Adde nobis fidem. Quibus de vi Fidei reſpondet. Et parabola ſervi arantis, & ſtatim miniſtrantis, oſtendit, Quod cum omnia fecerint, ſervi tamen inutiles ſint; nam quod debuerint facere fecerunt.		5,--10		
Et factum eſt inter eundem Hieroſolymam, ut ipſe tranſiret per mediam Samariam, & Galilæam. Quum autem ingrede-		11,--19		

	JOH.	LUC.	MAR.	MAT.
retur in quendam vicum, occurrerunt ei decem leprosi. Qui inter eundum, ex mandato Jesu, ad Sacerdotes, purificati sunt. Quorum unus, Samaritanus, ad gratias ei agendas redit.				
Et interrogatus à Pharisæis, Quando venturum esset Regnum Dei; Respondet, non veniet Regnum Dei ita ut observari possit: sed intus est. Et discipulis dicit, Quod secundum dies Noë, & Loti, erit dies quo Filius hominis detegetur: sed prius oportet illum multa pati.		20,-37		
Dixit autem eis etiam Parabolam, quod oportet ipsos semper orare; exemplo viduæ intercedentis apud iniquum judicem: cum Deus justus vindex sit.		XVIII. 1,--8		
Dixit etiam quibusdam qui sibi persuaserant se justos esse, & pro nihilo habebant reliquos, Parabolam Pharisæi, & Publicani, in Templo orantium.		9,--14		
Facta sunt autem Encænia Hierosolymis; & hyems erat. Et ambulabat Jesus in Templo, in Porticu Salomonis. Cinxerunt igitur eum Judæi, & dixerunt ei, Quousque animam nostram suspendis? Si tu es Christus ille, dic nobis apertè. Quem asserentem; idque ex operibus: dicentemque, Ego & Pater unum sumus, *sustulerunt rursum lapides, ut eum lapidarent:* Defendentemque se Deum esse, ex Scriptura, & Operibus, *rursus studebant eum prehendere: sed exivit ex eorum manu.*	22,-39			
Abiitque rursus in trajectum Iordanis, in eum locum ubi primùm fuerat Iohannes quum baptizaret; mansitque illic, & multi venerunt ad eum; &, ut consueverat, docebat eos, & sanabat: *multique illic crediderunt in eum.*	40,41, 42		X. 1	XIX. 1,2
Tunc adierant eum Pharisæi, tentantes eum, & dicentes ei, Licet homini dimittere uxorem suam quavis ex causa? Negat illud Jesus; & tam Mosaicum discessionis libellum objicientibus Pharisæis, quam discipulis dicentibus, Tum non expedire uxorem ducere, responsum dat.			2,--12	3,--12
Adferebant autem ad eum etiam Infantes, ut manus eis imponeret, & precaretur. Et objurgatis discipulis prohibere volentibus, cum manus imposuisset eis, & benedixisset, *profectus est illinc.*		15, 16, 17	13,-16	13, 14, 15
Egrediente autem ipso ut sese daret in viam, accurrit ei adolescens, unus ex primoribus, dives valde, dicens, Magister bone, quid faciendo vitam æternam possidebo? Jesus, de Titulo dicens, ablegat ad præcepta: dicentem se observasse, diligit; vendere omnia jussum, & distribuere pauperibus, valde tristem dimittit: de divitibus seu avaris duriter pronunciat: Et Petro dicente, *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te,* factas Apostolis duodecim proprias, reliquisque sequentibus insignes edit Promissiones. Additque, multi autem primi erunt ultimi; & ultimi primi. Quod Simili operariorum in vineam conductorum ostendit. Multi enim sunt vocati, pauci electi.		18,-30	17,--31	16,-30 XX. 1,--16
Erat autem infirmus Lazarus à Bethania. Miserunt ergo sorores ejus ad Jesum, nunciantes de morbo. Ut ergo audivit illum ægrotare, *tum quidem mansit duos dies in eo loco ubi erat.* Deinde postea dixit discipulis, Eamus in Judæam rursus. Dicentibus, modo studebant te Judæi lapidare, & rursum illuc abis? Respondens Jesus, dixit postea eis, Lazarus dormit; de morte loquens, non somno; eamus ad eum. Eamus, inquit Thomas, & nos, ut moriamur cum eo.	XI. 1,--16			
Venit Jesus ad limites Bethaniæ, & invenit Lazarum quartum jam diem in monumento agere. Martha autem occurrente ei, de Resurrectione colloquuntur. Et Maria audiens, cito venit ad eum, extra vicum, ubi occurrerat ei Martha: & flentem videns, flens ipse, venit ad monumentum: Et cum jubente Jesu lapidem sustulissent, Patri gratias agens, è monumento eum evocat: multis ideo credentibus: & *quibusdam abeuntibus ad Pharisæos, narrantibusque quæ fecerat Jesus.* Coacto igitur concilio; & Caipha de Jesu prophetante, ab illo die consultabant una ut interimerent eum: præcipientes ut si	17,-54			

	JOH.	LUC.	MAR.	MAT.
quis noſcet ubi eſſet, indicarent, ut prehenderent eum. *Ieſus ergo non palam amplius ambulabat inter Iudæos; ſed abiit illinc in urbem Ephraim: & illic commorabatur cum diſcipulis.*				
Erant autem in via aſcendentes Hieroſolyma; & præibat eis Ieſus, & expaveſcebant. Ipſe autem aſſumptis rurſum duodecim, illis cœpit dicere quæ ſibi erant eventura. Ipſi verò nihil horum intellexerunt.		31,-34	32, 33, 34	17, 18, 19
Tunc accedunt ad eum Iacobus & Iohannes, filii Zebedæi, & mater, petentes ſeſſionem ad dexteram & ſiniſtram Ieſu. Reſponſo tandem repulſi, & indignantes cæteri; admonentur omnes, ut qui voluerit fieri magnus, & primus inter eos, ſit omnium miniſter & ſervus.			35,-45	20,-28
Factum eſt autem ut dum ipſe appropinquaret Iericho, cæcus quidam ſederet apud viam mendicans: & percontatione cognoſcens Jeſum Nazaræum tranſire, inſtanter, licet objurgatus, miſericordiam implorat: Et adductus, viſumque recipiens; ſequebatur eum glorificans Deum.		35,-43		
Jeſus autem ingreſſus Jericho, tranſibat: Zacchæum videns in ſycomoro, dicit ei, Hodie domi tuæ oportet me manere.		XIX. 1,--10		
Egredientibus autem ipſis urbe Jericho, ſequuta eſt eum turba multa. Et duobus cæcis [quorum unus erat Bartimæus] viſum reſtituit. Et ipſi ſequuti ſunt eum.			46,-52	29,-34
Hæc autem ipſis audientibus, eo quod eſſent prope Hieroſolymam, & quod putarent fore, ut illico Regnum Dei appareret, pergens, dixit Parabolam, de homine Nobili in longinquam regionem profecturo; & decem ſervis decem minas dante, ut negotiarentur, donec reverteretur: & quum rediiſſet, cognoſcente quis quid negotiandi confeciſſet; & pro menſura lucri illis retribuente.		11,-27		
Propè autem erat Paſcha. Et multi ex illa regione aſcenderunt Hieroſolymam ante Paſcha, ut purificarent ſe.	55, 56 57			
Jeſus ergo ſex ante Paſcha diebus venit Bethaniam. Fecerunt ei cœnam: Lazaro una diſcumbente: Maria pedes ungente, & capillis extergente; & Jeſu eam contra Judam defendente. Turba autem multa venit, *non propter Jeſum tantum, ſed etiam ut Lazarum viderent. Conſultarunt autem primarii Sacerdotes, ut Lazarum etiam interimerent: quia multi ex Judæis propter eum credebant.*	XII. 1,--11			
Et his dictis, antegrediebatur aſcendens Hieroſolymam. Et factum eſt, quum appropinquaſſet Bethphagæ & Bethaniæ, ad montem qui vocatur Olearum, [menſis Martii die 29.] *miſit duos è diſcipulis ejus* pro pullo alligato, cui nullus unquam hominum inſedit. [Aſinæque etiam Matthæus meminit.]		28,-35	XI. 1,--7	XXI. 1,--7
Adduxerunt igitur Pullum ad Ieſum, & injecerunt ei pallia ſua, & inſedit ei. Et turba multa quæ venerat ad diem Feſtum, prodiit ei obviam: plurimis ſternentibus veſtimenta ſua in via; aliis ramos frondeſque arborum. *Et quum jam appropinquaret ad deſcenſum montis Olearum,* clamabat turba quæ præibat, & quæ ſequebatur, Hoſanna Filio David. Et aliquibus Phariſæorum è turba dicentibus ei; Objurga diſcipulos tuos, Reſponſum dat. Phariſæi ergo dixerunt inter ſe, Videtiſne nos nihil proficere? ecce mundus eum ſequutus eſt.	12,-18	36,-40	8,9,10	8,9
Et ut appropinquavit, viſa urbe flevit ſuper ea: ruinam ejus extremam prænuncians.	19	41,44		
Et quum introiſſet Hieroſolymam, commota eſt univerſa urbs, dicens, Quis eſt hic?				10, 11
Et introivit Ieſus in Templum Dei; & ejecit vendentes, & ementes in eo. Cæcos, & claudos, in Templo ſanat. Pueroſque in eo clamantes Hoſanna, contra Sacerdotes & Scribas indignantes juſtificat. *In Templo quotidie docet;* auditoribus diligenter auſcultantibus: primariis vero Sacerdotum, & primoribus plebis perdere eum ſtudentibus.		45,46 47,48	11	12, 13, 14, 15, 16

JOH.	LUC.	MAR.	MAT.
20,-50			

Græci autem quidam ex eis qui veniunt ut adorent in Festo, Jesum videre cupiunt. Narrantibus respondet, de Passione sua concionando: Patremque invocando, responsum accipit per vocem è cœlo; quam quidam Tonitru; alii Angelum esse putant. Iterumque agens de sublatione Filii hominis è terra; eis qui de ea ulterius quærebant, & Quis esset iste Filius hominis, Respondet. *Inde abiens, occultavit se ab eis; horaque vespera cum esset, abiit ad Bethaniam cum illis duodecim.* Quum autem tot signa coram eis edidisset non credebant in eum; ut sermo Esaiæ impleretur: veruntamen etiam ex primoribus multi crediderunt in eum; sed propter Pharisæos non profitebantur. Clamans igitur concionatur de Fide in se.

			17

Postero die cum exiissent Bethania esuriit. Et ficui folia solum habenti imprecatus est, statimque exaruit. *Veniunt Hierosolymam; & ingressus Jesus in Templum, vendentes & ementes* iterum ejicit; nec sinebat ut quisquam deportaret vas per Templum. Clamansque docet fidem in se. Primarii autem Sacerdotes quærebant quomodo eum perderent. Timebant enim eum, quia tota turba percellebatur super doctrina ipsius. *Quum vero vespera advenisset, egressus est Jesus extra urbem.*

		12,-19	18, 19

Et manè iter facientes prope ficum, viderunt eam exaruisse radicitus. Petroque id indicante; Jesus de vi & virtute Fidei; in precibus speciatim, concionatur eis. *Tunc veniunt rursus Hierosolymam: & quum ipse ambularet in Templo, & doceret, veniunt ad eum primarii Sacerdotes, & Scribæ, & Seniores, dicentes, Quâ authoritate ista facis?* Respondet Jesus, Interrogando eos de authoritate Baptismatis Johannis. Dixitque eis Parabolam duorum filiorum; Quærens ab eis, uter è duobus fecit quod voluit Pater: eamque illis applicat. Parabolam item vineæ elocatæ agricolis, hæredem vineæ tandem occidentibus; una cum ejus applicatione. *Ideoque studebant eum ea ipsa hora prehendere; sed timuerunt turbam, quoniam ut Prophetam eum habebat. Rursusque proponit eis parabolam* Nuptiarum Filii Regis, & invitatorum quorundam recusationes seu excusationes; quorundam nequitias, pœnasque; etiamque illius qui vestem nuptialem non habuit. *Tunc profecti Pharisæi consilium ceperunt ut illaquearent eum in sermone. Itaque mittunt ad eum discipulos suos, cum Herodianis, dicentes, Licetne censum dare Cæsari, an non?* Et responsum mirati, *omisso eo, abierunt.*

	XX. 1,--8	XII.	
	9,--19	1,--12	
			XXII. 1,--46
	20,-40	13,-37	

In illo die adierunt eum Sadducæi, Interrogantes de muliere quæ septem fratres pro maritis habuit, Cujus ex illis septem uxor erit in Resurrectione? Et quum responsum Resurrectionem asserens, audisset turba, perculsa est super doctrina ipsius. *Pharisæus deinde Legis interpres*, tentat eum, Interrogando, *Quod est mandatum magnum in Lege?* Responso dato; Interrogat Pharisæos, cujus filius est Christus ille? Et nemo poterat respondere ei quicquam: neque ausus fuit quisquam ab illo die amplius illum interrogare.

	41,-44		

Tunc Jesus loquutus est turbæ, & discipulis suis, de Scribis, & Pharisæis: Væ contra eos octies denuncians. Et civitatem alloquens Jerusalem, crudelitatem ejus, & obstinationem accusat, & desolationem prædicit.

			XXIII.
	45,46 47	38, 39 40	1,---39
	XXI.		
	1,--4	41,44	
		XIII.	XXIV.
	5,-36	1,--37	1,---51

Et quum sederet in monte Olearum ex adverso Templi, interrogarunt eum privatim quatuor è discipulis, Quando hæc erunt? & quod erit signum adventus tui, & consummationis sæculi? Quibus fusè respondet, de signis utriusque. Monetque ut vigilent, paratique sint, quia nesciunt

qua

	JOH.	LUC.	MAR.	MAT.
qua hora Dominus venturus sit. Idemque docet, Parabola decem Virginum. Itemque Parabola Talentorum servis traditorum, ut negotiarentur. Ultimumque sæculi [istius forsan, ut Typi] describit judicium, oves ad dexteram, hœdos ad sinistram statuendo, & de utrisque sententiam dicendo.				XXV. 1,--46
Docebat autem interdiu in Templo: noctu verò exiens, pernoctabat in monte qui vocatur Olearum. Et totus populus diluculo veniebat ad eum, ut audiret eum in Templo.		37,-38		
Et factum est quum finiisset Iesus sermones istos, dixit discipulis; Scitis post biduum Pascha fore; & Filius hominis prodetur, ut crucifigatur. Tunc in aula Caiaphæ Pontificis maximi consultarunt ut Jesum trucidarent. *At non in Festo, aiunt, ne tumultus fiat in populo.*			XIV. 1,2	XXVI. 1,--5
Quum autem Iesus esset in Bethania, in domo Simonis Leprosi; mulierem, alabastrum unguenti in caput ejus accumbentis effundentem, contra indignantes discipulos defendit, funerationem suam prædicendo.			3,9	6,--13
Tunc introiit satanas in Iudam, qui se offert, & pacisci-tur ad prodendum eum.		XXII. 1,--13	10,-11	14, 15, 16

QUARTUM PASCHA: in quo, Pascha nostrum immolatus est Christus; [I. Corinth. V. 7.] *atque ita Legalibus omnibus sacrificiis, hoc unicum præsignificantibus, finis impositus, ineunte anno quarto sive* MEDIO *postremæ Septimanæ Danielis.* [Dan. IX. 27.]

PRimo autem die Azymorum, quando Pascha mactabatur, [Aprilis die 2.] quærentibus discipulis de loco parandi ipsum, mittit Petrum & Johannem in urbem, prænuncians occursurum eis quendam amphoram aquæ bajulantem, cujus ductu diversorium, & cœnaculum paratum à Patrefamilias obtinebunt.			12,-16	17, 18, 19
Et quum serum diei esset, venit cum duodecim. Quumque discubuissent, & ederent, dixit Iesus, desiderio desideravi hoc Pascha edere vobiscum, antequam ego patiar; & poculum jussit dividere inter ipsos: dicens se non amplius esurum ex Paschate; aut bibiturum ex fructu vitis, usque quo Regnum Dei venerit. Aitque etiam, Unus ex vobis prodet me.		14,-18	17	20
Contristatis autem vehementer, & dicentibus singulis, Num ego sum Domine? Respondet, Qui intingit mecum manum in catino, is est. Et Judæ dicenti, Num is ego sum? ait ei, Tu dixisti.			18,-21	21,-25
Edentibus autem eis, in pane instituit sacramentum corporis sui; & in vino, *postquam cœnasset*, sanguinis sui: Addens, Non bibam ab hoc tempore, ex hoc fructu vitis, usque ad diem illum quum ipsum bibam vobiscum novum in regno Patris mei. Cæterum ecce, inquit, manus ejus qui me prodit, mecum est in mensa. Tunc ipsi cœperunt mutuo quærere inter se de hac re; ecquis nimirum ex ipsis esset hoc facturus.		19,-23	22,-25	26,-29
Orta est autem etiam de hoc contentio inter eos, Quis eorum videretur esse maximus. Et cœna peracta, surgit ab ea, & deponit pallium, acceptoque linteo, præcinxit se; cœpitque lavare, & extergere pedes discipulorum: etiamque & Petri, negantis licet primo; postea tamen expetentis. Quo peracto, *rursum recubuit*; inquiens, Exemplum præbui vobis, ut prout ego feci vobis, ita & vos faciatis, alii aliorum pedes lavantes; & qui maximus est inter vos, esto sicut qui minimus est: superaddens, Non de omnibus vobis loquor: ego scio quos elegerim. *Quum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu*, & testatus est, dixitque, Unus ex vobis prodetme. Discipuli ergo aspiciebant, alii ad alios, incerti de quo diceret.	XIII. 2,-38	24,-30		

JOH.	LUC.	MAR.	MAT.	Anno Periodi Julianæ.	Anno æræ Christiang.

Innuente autem Petro dilecto discipulo, ut percontaretur quis esset: respondet Jesus, Ille est cui ego intinctam offulam dedero. Eamque dedit Judæ. Dixitque ei, Quod facis, mox facito. Hoc autem nemo accumbentium intelligebat. Ille igitur accepta offula *statim exivit: erat autem nox.*

Quum ergo exivisset, dicit Jesus, Nunc glorificatus est Filius hominis, & Deus glorificatus in eo. Monetque de instante abitu suo: mutuaque eorum dilectione. Dixit etiam Dominus, Simon, Simon, ecce satanas appetit vos quos ventilare sicut triticum: sed pro te oravi; & tu stabili fratres. Et Petro nimium confidenter dicenti, Animam meam pro te deponam, respondet, Non emittet vocem gallus, donec ter me abnegaveris. Dixit etiam eis, At nunc qui crumenam habet, tollat eam: & qui non habet, emat gladium. Dicentibus autem, Ecce duo gladii hîc; respondet, Satis est.

Contra tristitiam ex morte ejus conceptam, ex usu ejus, consolatur eos. Quæstionibus Thomæ, Philippi, & Judæ, [qui & Lebbæus, cognominatus Thaddæus, filius alter Alphæi, fraterque Jacobi] sigillatim respondet. Promittit Spiritum sanctum discipulis Doctorem. Pacem suam relinquit eis. Iterumque monens de morte instante, fructuque ejus lætabili; *Surgite, inquit, abeamus hinc. Et quum hymnum cecinissent, exiverunt versus montem Olearum.*

Inter eundum, per similitudinem Vitis & Palmitum hortatur ad fructum ferendum: hortatur ad permanendum in dilectione Dei erga eos: ad mutuum inter se amorem: ad mundi odium perferendum, ut qui odio habet Christum ipsum: Et ne persecutionibus offendantur. Iterumque contra tristitiam de morte sua consolatur eos, per promissionem mittendi ad eos Paracleti, Spiritus veritatis; cujus officium, erga mundum, erga ipsos, describit. Monensque, paulisper esse, & non conspicient eum: Discipulis, quid illud esset nescientibus, id ipsum explicat: Et tristitiam eorum prædictam de morte ejus, vertendam, ait, in gaudium, exemplo mulieris puerulum parturientis; idque ex reditu ejus ad eos; ex amore Patris erga eos, ejusque prompta petitionum exauditione, quas nomine suo facturi sint. Demum expresè dicenti, Prodii à Patre, & veni in mundum; iterum relinquo mundum, & proficiscor ad Patrem; Discipuli dixerunt, Ecce nunc apertè loqueris, credimusque te à Deo prodiisse. Quibus respondet, Tempus modò venire, quum dispergentur quisque ad sua, & Christum solum relinquent. Tandemque divinissima ad Patrem Oratione, pro mutua gloriæ suæ, & Patris, illustratione; pro Apostolis; pro toto credentium grege, conclusionem ponit.

Hæc quum dixisset Jesus, cum discipulis suis, profectus est ex more, trans torrentem Cedron, in montem Olearum. Tunc dicit eis Jesus, Omnes offendemini in me nocte hac: sed postquam suscitatus fuero, præibo vobis in Galilæam. Petro dicenti, Etiamsi omnes offendantur, at non ego; Jesus ait, Hodie, nocte ista, priusquam bis vocem gallus miserit, ter me abnegabis. Ille verò, omnesque discipuli replicant, Si oportuerit commori tibi, te non abnegabimus.

Veniunt igitur in locum, cujus nomen est Gethsemane; ubi erat hortus, in quem introivit ipse, & discipuli ejus. Dixitque eis, Orate, ne introeatis in tentationem. Sedete hîc usque quò profectus precatus fuero illic. Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cæpit gravissimè angi: dixitque eis, Manete hîc, & vigilate. Et progressus paululum, quasi ad jactum lapidis, positis genibus, oravit, de transferendo poculo hoc. Conspectus est autem ei Angelus è cœlo, corroborans eum. Reditque, reperiens discipulos dormientes; quos reprehendit, monetque. Secundò abit, & precatur intentius; constitutus in angore, sudans quasi grumos sanguinis. Et quum rediisset, reperit eos rursus dormientes præ tristitia; erant

XIV. 1,--31

31,-38

26 30

XV. 1,--27

XVI. 1,--33

XVII. 1,--26

XVIII. 1. 39

27,-31 31,--35

32,-42 36

40,46

36,-46

1. *Visser. Annal. p. post.*

enim

	JOH.	LUC.	MAR.	MAT.
enim oculi eorum gravati: rursumque moniti, non sciebant quid responderent. Tertiò abit, idemque precatur. Redienſque dicit discipulis, Dormite quod supereſt, & requiescite; ecce appropinquavit hora illa, & filius hominis proditur in manus peccatorum. *Surgite, eamus: ecce qui prodit me appropinquavit.*				
Adhuc autem eo loquente, ecce Iudas, qui noverat locum, quia Jesus frequenter cum discipulis suis illuc convenerat, una cum primariis Sacerdotibus, & Pharisæis, & præfectis Templo, & Senioribus populi, & ministris eorum, & cohorte ab eis missa, venit illuc cum laternis & facibus, turbaque multa, cum gladiis, & fustibus. Dederat autem eis Judas signum, dicens, Quem osculatus fuero is est. Et statim deosculatus est Jesum. Cui Jesus, Quorsum ades? osculo Filium illum hominis prodis? Jesus itaque sciens omnia quæ ventura essent in se, prodiens dixit eis, Quem quæritis? Responderunt ei, Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus, Ego sum. Et abierunt illi retrorsum, & ceciderunt super terram. Iterumque rogat; respondetque eis ut prius; addendo, Si me quæritis, sinite hos abire. Et prehenderunt eum. Videntes autem ii qui circa eum erant, quod futurum erat, dixerunt, Domine, percutiemusne gladio? Petrus autem gladio abscidit Malchi, servi Pontificis maximi, auriculam dexteram. Cui Jesus, Reconde gladium. Annon possem precibus obtinere plures quam duodecim legiones Angelorum? Annon bibam poculum quod dedit mihi Pater? Sinite hucusque. Et tacta illius auricula, sanavit eum. Dixit autem Jesus eis, Siccine ut adversus latronem exiistis, cum gladiis, & fustibus? sed hæc est hora illa vestra, & potestas tenebrarum. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. Quidam autem juvenis [ex contubernio] prehensus, derelicta sindone, nudus ab illis effugit.	2, 3	47, 48	43.-47	47.-56
	4.---9			
	10.-11	49, 50, 51		
		52, 53	48.-52	
Jesum autem vinxerunt; & abduxerunt, primùm ad Annam, socerum Caiaphæ; qui misit eum vinctum ad Caiapham Pontificem maximum, qui prophetarat prius, expedire ut unus homo moriatur pro populo. *Ibi omnes primarii Sacerdotes*, & Seniores & Scribæ coacti erant. Caiaphas ergo interrogavit Jesum de discipulis ejus, & de doctrina ipsius. Respondet ei Jesus, Ego palam loquutus sum mundo, interroga eos qui audierunt. Ideoque bacillo cæsus ab uno è ministris; respondet ei, Si bene loquutus sum, cur me cædis? Totus autem confessus quærebat falsum testimonium contra eum; & non invenerunt. Postremò duo falsi testes advenerunt. Sed ne sic quidem par erat testimonium eorum. Dicente Caiapha, Non respondes testantibus contra te? silet Jesus. Adjurante ut dicat, num sit Christus ille, respondet, Ego sum: Et videbitis Filium hominis sedentem ad dexteram potentiæ Dei, & venientem cum nubibus cœli. Ideoque eum, ut reum mortis, ob blasphemiam judicarunt. Tunc illudebant ei; sputis, colaphis, bacillis in eum sævierunt; & obtegentes faciem ejus, dixerunt, Vaticinare quis te percussit: & alia multa convitiantes dicebant in eum.	12.-27	54.-65	53.-72	57.-75
Sequebatur autem Iesum Petrus è longinquo, ut videret finem; aliusque discipulus, qui notus erat Pontifici, & simul cum Jesu introiit in aulam. Petrus autem stabat extra ad ostium; quem alter ille discipulus, ostiariam alloquens, introduxit. Cui interroganti, & asserenti, Petrus se calefaciens ad ignem accensum in medio aulæ, quia frigus erat, negat se discipulum ejus esse, aut nôsse eum, & nescire quid ea dicat. Et paulò post exivit extra vestibulum: & gallus vocem emisit. Egredientem autem rursus vidit alia ancilla, & dixit eis qui erant illic, Et iste erat cum Jesu Nazareno. Aliusque item dixit ei, Et tu ex ipsis es. Tunc rursus negavit, cum juramento, se ex ipsis esse, aut hominem nôsse. Et interposita quasi hora una, accesserunt qui adstabant, dicentes ei, Loquutio tua te manifestum facit: Et cognatus Malchi inter eos, dicens,				

Anno Periodi Julianæ. | Anno æræ Christianæ.

JOH. | LUC. | MAR. | MAT.

Nonne ego te vidi in horto cum eo? Tunc cœpit exsecrari, seipsum devovere, & jurare, dicens, Non novi hominem istum quem dicitis. Et illico adhuc ipso loquente, gallus secundò vocem emisit. Tunc conversus Dominus intuitus est Petrum; qui memor prædictionis Jesu, egressus foras, flevit amarè.

Et ut ortus est dies, congregatum fuit Presbyterium populi, & primarii Sacerdotes, & Scribæ, & adduxerunt eum in suum consessum, dicentes, Num tu es ille Christus? Quibus ille; nequaquam credetis; aut respondebitis; aut absolvetis: asserente autem ipso, se esse Filium illum Dei, dixerunt, Quid amplius egemus testimonio?

MAR. 66,-71

XXIII. | XV. | XXVII.

Tum statim manè surgens universa multitudo eorum, vinctum duxit eum ad Pontium Pilatum Præsidem, à Caiapha, ad Prætorium [Aprilis die 3.] Et ipsi non introierunt in Prætorium, ne polluerentur, sed ut ederent Pascha: Jesus autem stetit coram Præside. *Prodiit ergo Pilatus ad eos*, & dixit, Quam accusationem adfertis adversus hominem istum? Responderunt, Nisi iste esset facinorosus, non tradidissemus eum tibi. Et cœperunt accusare, dicentes, Comperimus istum, pervertere gentem, & vetare tributa dari Cæsari, dicendo se Christum, regem esse. Et quum ipse accusaretur à primariis Sacerdotibus, & Senioribus, nihil respondit. Tum dicit ei Pilatus, Non audis quam multa adversum te testificentur? Et non respondit ei ad ullum verbum: ita ut miraretur Præses valde. Dicit ergo eis Pilatus, Accipite eum vos, & secundùm legem vestram condemnate eum. Qui dixerunt, Nobis non licet interimere quenquam. *Regressus est ergo in Prætorium Pilatus*, & vocavit Jesum, dixitque ei, Tune es Rex ille Judæorum? Respondet Jesus, A teipsone tu hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me? Respondet Pilatus, Numquid ego Judæus sum? Gens tua, & primarii Sacerdotes tradiderunt te mihi; quid fecisti? Respondet Jesus, Regnum meum non est ex hoc mundo. Dixit ergo ei Pilatus, Ergo Rex es tu? Respondet Jesus, Veni in mundum, ut testimonium dem veritati. Dicit ei Pilatus, Quid est veritas? Et *quum hoc dixisset, rursus prodiit ad Judæos*, & dixit eis, Ego nullũ invenio crimen in eo. At illi invalescebant, dicentes, Concitat populum, docens per universam Judæam, exorsus à Galilæa hucusque. Pilatus verò audita Galilæa, interrogavit num homo iste Galilæus esset. *Et quum cognovisset eum ad Herodis potestatem pertinere, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat per eos dies.* Qui viso Jesu gavisus est valde. Sed frustratus miraculo; nec dignatus responsione ulla, aut ei, aut primariis Sacerdotibus, & Scribis, licet magna contentione eum accusantibus, pro nihilo habitum, & illusum, veste splendida amictum Jesum, *remisit ad Pilatum.* Qui ambo Præsides eo ipso die amici inter sese facti sunt. *Pilatus verò convocatis primariis* Sacerdotibus, & primoribus, & populo, dixit eis, Nec ego, nec Herodes, ullam noxam invenimus in eo; nihil dignum morte. Castigatum ergo eum dimittam. Præses autem necesse habebat, prout consueverat, singulis Festis, turbæ dimittere unum vinctum, quem volebant: Et vociferans turba cœpit petere, ut faceret prout ipsis semper fecerat. Pilatus autem congregatis respondet eis, dicens, Est vobis consuetudo, ut unum dimittam vobis in Pascha; vultisne ergo dimittam vobis regem illum Judæorum? utrum eum, an Barabbam? noverat enim eum per invidiam traditum fuisse à primariis Sacerdotibus. Ii verò concitarunt turbam, ut potius Barabbam ipsis dimitteret. Erat autem is latro, vinctus insignis, cum seditionis sociis, qui propter seditionem quandam, & cædem factam in urbe, conjectus erat in carcerem. *Sedente autem eo in Tribunali, misit ad eum uxor ejus*, dicens, Nihil tibi rei sit cum justo illo: multa enim passa sum hodie in somnio propter eum. Rursus ergo Pilatus alloquutus est eos,

28,-40 | 1,---6 | 1,---5 | 1,--26

7,--12

13,--25

6,--15

volens

	JOH.	LUC.	MAR.	MAT.
volens dimittere Jesum, Utrum è duobus illis vultis, ut vobis dimittam? Clamitarunt autem rursum omnes, dicentes, Nequaquam istum, sed Barabbam. Tum Pilatus respondens, rursum dixit eis, Quid ergo vultis faciam de isto quem dicitis Regem Judæorum? Ipsi verò rursum clamaverunt, Crucifige eum. Pilatus autem tertiò dicit eis, At enim quid mali fecit? nullam noxam capitalem inveni in eo: castigatum ergo eum dimittam. Illi autem amplius clamaverunt, Crucifige eum; & instabant vocibus magnis idipsum petentes. *Tunc assumpsit Iesum Pilatus, & flagellavit. Et milites contexuerunt coronam è spinis*, & imposuerunt capiti ejus, & pallio purpureo induxerunt eum: dicentes, Ave Rex Judæorum. Et bacillis eum cædebant. *Prodiit ergo rursum Pilatus foras, & dixit eis, Ecce adduco vobis eum foras*, ut noveritis me nullum in eo crimen invenire. *Prodiit ergo Iesus foras, gerens coronam illam*, & pallium. Et dixit eis Pilatus, Ecce homo. Intuiti eum primarii Sacerdotes, & eorum ministri, clamitarunt, dicentes, Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite; ego enim non invenio in eo crimen. Responderunt Judæi, Debet mori, quia Filium Dei se fecit. Audiens hoc Pilatus, magis metuit. *Et rursus ingressus est Prætorium, & dixit Iesu*, Unde es tu? Jesu non respondenti dicit Pilatus, Mihi non loqueris? nescis me potestatem habere crucifigendi te? Respondet Jesus, Non haberes, nisi tibi datum esset supernè. Ex eo studebat Pilatus eum dimittere. Judæi verò clamabant, Tum non es amicus Cæsaris. Pilatus hoc audiens, eduxit foras Jesum, consseditque in tribunali, in loco Gabbatha. Erat autem paraseeve Paschæ, hora verò quasi sexta: Tum dicit Judæis, Ecce Rex vester. Illi verò clamitarunt, Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Regem vestrum crucifigam? Responderunt primarii Sacerdotes, Non habemus Regem nisi Cæsarem. Videns autem Pilatus se nihil proficere, sed majorem tumultum fieri, accepta aqua abluit manus coram turba, dicens, Innoxius ego sum à sanguine hujus justi: vos videritis. Et respondens universus populus dixit, Sanguis ejus super nos, & super filios nostros. Tunc volens turbæ satisfacere demisit eis Barabbam; *Jesum autem quum flagellasset; tradidit eorum voluntati, ut crucifigeretur.*	XIX. 1,--16			
Tunc milites Præsidis, quum abduxissent Jesum in Prætorium, coegerunt ad eum universam cohortem. Et quum exuissent eum, circumposuerunt ei chlamydem coccineam, seu purpuream, Et coronam è spinis contextam imposuerunt ejus capiti, & arundinem in dexteram ejus; & genu ante eum summisso, illudebant ei, dicentes, Ave rex Judæorum. Et quum inspuissent in eum, ceperunt arundinem illam, & verberabant caput ejus. Et postquam illusissent ei exuerunt eum chlamyde, indueruntque vestimentis suis: *& abduxerunt eum ut crucifigerent.*	17,-30		16,-37	27,-31
Tunc Judas, qui eum prodiderat, quum vidisset eum damnatum esse, pœnitens, retulit triginta argenteos ad primarios Sacerdotes; confitens illis peccatum suum; & projiciens argenteos in Templum; secessit, & strangulavit sese. Illi autem emerunt ex eis agrum illum figuli, ad sepulturam hospitum: ad implendum Prophetæ vaticinium.				
Jesus portans crucem suam prodiit. Abducentes autem invenerunt Simonem quendam Cyrenæum, qui veniebat rure; quem prehensum angariarunt ad crucem ferendam ponè Jesum. Facinorosi autem duo latrones cum eo abducebantur, ut crucifigerentur. Sequebatur autem eum magna multitudo populi & mulierum, quæ plangebant eum. Ad quas conversus, destructionem lamentabilem prædicit appropinquantem. *Quum autem venissent in eum locum qui dicitur Calvariæ*, Hebraicè autem Golgotha, dederunt ei bibendum myrrhatum vinum, seu acetum cum felle mistum: & quum gustasset,		26,-38		32,-50

noluit

	JOH.	LUC.	MAR.	MAT.
noluit bibere. *Illic crucifixerunt eum. Erat autem hora tertia.* Et cum eo duos illos facinorosos crucifixerunt, unum ad dextram, alterum ad sinistram. Jesus autem dicebat, Pater remitte ipsis, nesciunt quid faciant. Scripsit autem etiam titulum Pilatus, Hebraicè, Græcè, & Romanè; & imposuit cruci. Quem ad petitionem primariorum Sacerdotum Pilatus noluit immutare. Postquam autem crucifixerunt eum, partiti sunt ejus vestimenta in quatuor partes, unicuique militi [qui executionis officium egit] partem, sortem jacientes; itemque super tunicam insutilem, cujus futura sit: ut scriptura impleretur. Et sedentes servabant eum illic. Et stabat populus spectans. Qui verò præteribant, conviciabantur ei, moventes capita sua; & dicentes, Vah tu qui destruis Templum, & triduo ædificas, serva temetipsum: Si Filius Dei es, descendito è cruce. Similiter autem etiam primarii Sacerdotes, & primores, cum populo, illudentes, & sannis eum excipientes, cum Scribis, & Senioribus; dicebant alii ad alios, Servavit alios, seipsum non potest servare. Si Rex Israëlis est, si ille Christus, electus ille Dei, descendat nunc è cruce, & credemus ei: Confidit in Deo, eruat ipsum nunc, si placet ei: dixit enim, Filius Dei sum. Illudebant autem etiam ei milites, accedentes, & acetum ei offerentes: dicentesque, Si tu es Rex ille Judæorum, serva temetipsum. Idipsum autem etiam latrones qui crucifixi erant cum eo, exprobrabant ei. Et uno eorum in convitiis perseverante; alter conversus interim, objurgans eum; dixit Jesu, Domine memento mei quum veneris in regnum tuum. Cui Jesus, Hodie mecum eris in paradiso. Stabant autem juxta crucem Jesu, mater ejus, & soror matris ejus, Maria Cleopæ uxor, & Maria Magdalene. Quum vidisset ergo Jesus Matrem, ac discipulum adstantem quem diligebat, dicit matri suæ, Ecce filius tuus, & discipulo, Ecce mater tua. *Quum autem advenisset hora sexta, tenebræ factæ sunt super totam terram, seu regionem, usque ad horam nonam. Circiter verò horam nonam exclamavit Jesus voce magna, Eli, Eli*, seu Eloi, Eloi, Lammasabachtani? Quidam autem adstantium dicebant, Ecce, Eliam vocat. Et quum sciret Jesus omnia jam esse peracta, ut consummaretur scriptura, *dixit, Sitio.* Vas igitur illic erat positum aceto plenum; Illi vero impleverunt spongiam aceto, & hyssopo seu arundine circumdatam, admoverunt ori ejus; dicentes etiam, cum reliquis, Sinite, videamus an veniat Elias ad servandum & detrahendum eum. Jesus autem quum accepisset acetum, dixit, Consummatum est. Et quum rursum clamasset voce magna, ait, Pater in manus tuas depono spiritum meum; & inclinato capite, emisit spiritum. Centurio autem videns eum ita emisso clamore expirasse glorificavit Deum, dicens, Verè hic homo justus erat, verè homo iste Filius erat Dei.		39,-43 44,45 46	38,-42	
Et ecce velum Templi fissum est in duas partes à summo usque ad imum, & terra mota est; & Petræ fissæ sunt. Et monumenta aperta sunt: & multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt. Qui egressi è monumentis post resurrectionem ejus, introierunt sanctam urbem, & apparuerunt multis. Centurio etiam qui stabat ex adverso, & qui cum eo servabant Jesum, viso terræ motu, & iis quæ facta fuerant, timuerunt vehementer, dicentes, verè Filius Dei erat iste. Et omnis turba quæ simul ad hoc spectaculum accesserat, spectans quæ facta fuerant, cædens pectora sua, revertebatur. Stabant autem omnes noti ejus procul, & mulieres è longinquo, quæ erant eum una sequutæ à Galilæa, videntes ista; inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi parvi & Jose mater, & Salome: Quæ etiam quum esset in Galilæa, sequutæ fuerant eum; & ministraverant ei; aliæque multæ quæ simul cum eo ascenderant Hierosolymam. Judæi ergo ut non manerent in cruce corpora Sabbatho, quoniam erat Parasceve (erat enim magnus dies illius	31,-37	47,48 49		51,-56

	JOH.	LUC.	MAR.	MAT.
Sabbathi) rogaverunt Pilatum, ut confringerentur eorum crura, ac tollerentur. Venerunt ergo milites & confregerunt crura duorum latronum: At non Jesu, utpote jam mortui. Sed quidam ex militibus lancea latus ejus fodit, & statim exivit sanguis & aqua. Facta autem hæc sunt ut Scripturæ implerentur. *Quum autem serum diei jam esset, quoniam erat Parasceve, hoc est ante-sabbathum, veniens Josephus Arimathæensis*, homo dives, honoratus Senator, qui & ipse expectabat regnum Dei, vir bonus, & justus, qui non assensus fuerat consilio, ac facto eorum, ut qui esset discipulus Jesu, sed occultus, propter metum Judæorum, fidenti animo introiit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu. Pilatus autem miratus est si jam mortuus esset: & advocato Centurione interrogavit eum. Et re cognita, donavit corpus Josepho. Venit autem & Nicodemus, is qui venerat ad Jesum nocte primùm, ferens mistruram myrrhæ, & aloes libras quasi centum. Acceperunt ego corpus Jesu, & detractum obvinxerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis funerare. Et involutum sindone pura, posuit Josephus in monumento suo novo quod exciderat in petra, in quo nondum quisquam positus fuerat: quodque erat in horto, in eo loco ubi crucifixus fuerat Jesus. Ibi ergo, propter Paraseven Judæorum, quod monumentum illud prope esset, posuerunt Jesum. Et advolvit Josephus saxum magnum valde ad ostium monumenti. Maria Magdalene verò, & Maria mater Jose spectabant ubi poneretur, & sedebant contra sepulchrum. Subsequutæ etiam mulieres quæ cum eo venerant ex Galilæa, spectarunt monumentum. Reversæ verò paraverunt aromata & unguenta: ac sabbatho quidem quieverunt, secundum præceptum.	38,-42	50,-56	42,47	57,-61
Postero autem die [Aprilis 4.] *primarii Sacerdotes*, & Pharisæi rogarunt Pilatum ut juberet sepulchrum muniri usque in diem tertium; rationem ei attexentes. Quo concesso: Ipsi profecti munierunt sepulchrum, obsignato lapide, cum custodia.				62,-66
Extremo autem Sabbatho, seu exacto intercedente Sabbatho, [Aprilis die 5.] *quum lucescoret in primum diem hebdomadis, valde manè, profundo diluculo adhuc tenebræ essent, Maria Magdalene*, & Johanna, & Maria Jacobi mater, & Salome, aromata ferentes quæ emerant, & euntes ut spectarent monumentum, & ungerent Jesum; dicebant inter se, Quis avolvet nobis saxum ab ostio monumenti? Et exorto sole venientes ad monumentum, conspiciunt saxum esse avolutum. Nam ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini, quum descendisset è cœlo, accessit & avolvit saxum ab ostio; sedebatque super illud. Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Jesu. Et factum est ut dum in ea re hæsitarent, tum ecce duo viri supervenerunt eis, induti vestibus fulgurantibus, & utriusque visus erat ut fulgur, & vestimentum album sicut nix. [Matthæus, & Marcus, unius tantùm meminerunt.] Custodes autem perculsi sunt præ timore, & facti sunt sicut mortui. Quum autem expavefactæ mulieres inclinarent faciem in terram, dixerunt eis. Vos verò ne timete, scio enim vos Jesum crucifixum quærere. Sed quid inter mortuos quæritis eum qui vivit? Non est hîc. Resurrexit enim, prout dixit, Adeste, videte locum ubi jacebat Dominus: & mementote ut loquutus sit vobis quum adhuc in Galilæa esset, dicens, Oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi; & die tertio resurgere. Et citò profectæ, dicite discipulis ejus, & Petro, eum resurrexisse à mortuis. Et ecce, præit vobis in Galilæam; illic eum videbitis. Ecce, dixi vobis. Tunc mulieres recordatæ sunt verborum Jesu: *Et egressæ citò à monumento*, cum timore, stupore & gaudio magno, currebant ut renunciarent discipulis ejus; neque	XX. 1	XXIV. 1,--12	XVI. 1,--11	XXVIII. 1,--8

Anno Mundi. | JOH. | LUC. | MAR. | MAT. | Anno Periodi Julianæ. | Anno æræ Christianæ.

cuiquam quicquam dicebant [in viâ:] timebant enim. Et renunciârunt illis undecim, & reliquis omnibus; sed visa sunt apud eos quasi deliramenta verba ipsarum; neque crediderunt eis. Petro verò & alteri discipulo quem amabat Jesus, dicente Maria Magdalene, Sustulerunt Dominum è monumento, & nescimus ubi posuerint eum; Exivit ergo Petrus, & alter ille discipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autem duo simul: sed alter ille discipulus præcurrit citius Petro, venitque prior ad monumentum Et quum se incurvasset, cernit posita lintea: non tamen introivit. Venit ergo Petrus sequens eum; & introivit in monumentum, & conspexit lintea posita; & sudarium quod fuerat super caput ejus, non cum linteis positum, sed seorsum involutum in unum locum. Tunc verò introivit etiam alter ille discipulus, viditque, & credidit, & Petrus abiit apud semetipsum mirans factum. Nondum enim noverant Scripturam, quod oporteret eum ex mortuis resurgere. Redierunt ergo illi discipuli ad suos. Maria verò [Magdalene, quæ jam redierat] flens stabat ad monumentum foris. Dum ergo fleret, incurvavit se in monumentum, & conspexit duos Angelos albatos, sedentes, unum ad caput, & alterum ad pedes ubi jacuerat corpus Jesu. Qui etiam dixerunt ei, Mulier, quid fles? Dicit eis, Sustulerunt Dominum meum, nec scio ubi posuerint eum. Et quum hæc dixisset, convertit se retrorsum, conspexitque Jesum stantem, nec sciebat Jesum esse. Dicenti, Quid fles? quem quæris? illa putans hortulanum esse, respondens ait, Si tu ipsum asportasti, dic mihi ubi posueris, & ego tollam eum. Dicenti Jesu, Maria; Respondit, Rabboni. Dicit ei Jesus, Ne me tangito. Nondum enim ascendi ad Patrem meum; sed proficiscere ad fratres meos, & dic eis, Ascendo, &c. Venit ergo annuncians discipulis, iis qui cum ipso fuerant, lugentibus ac flentibus; quod vidisset Dominum, & quod ea sibi dixisset. Illi verò quum audissent eum vivere, & conspectum fuisse ab ea, non crediderunt. Ut autem proficiscebantur mulieres [absente forsan Maria Magdalene] à monumento, ut renunciarent discipulis, ecce Jesus occurrit eis, dicens, Avete. Illæ verò accesserunt, & prehenderunt pedes ejus, & adoraverunt eum. Tunc ait eis Jesus, Ne timete: abite, renunciate fratribus meis, ut abeant in Galilæam, illic me videbunt.

Euntibus autem ipsis, ecce, quidam ex custodia venerunt in urbem, & renunciarunt primariis Sacerdotibus omnia quæ facta fuerant. Ipsi verò congregati cum Senioribus, consilioque capto, nummos multos dederunt militibus, ut dicerent, Discipuli ejus nocte venerunt, & eum furati sunt nobis dormientibus. Quod si hoc auditum fuerit apud Præsidem, nos, inquiunt, persuadebimus ei, & securos vos præstabimus. Ipsi verò accepta pecunia fecerunt sicut erant edocti: Et divulgatus est ille sermo apud Judæos usque ad hodiernum diem.

Et ecce duo ex eis ibant eo ipso die rus in Vicum distantem stadiis sexaginta ab Hierusalem, cui nomen est Emmaus. Quibuscum in via Jesus una iter faciens, & narrantibus ipsis quæ facta sunt his diebus, de Jesu Nazaræo, crucifixo, & resuscitato, ex scripturis ostendit oportuisse pati Christum, & introire in gloriam suam; in vico autem ipso, quum sumpto pane benedixit, & fractum eis dedit, ab eis tandem, licet alia forma apparens adapertis eorum oculis, agnitus est. Sed ipse ablatus est ex eorum conspectu. *Ipsi autem surgentes, eo ipso momento, reversi sunt Hierosolymam, ad undecim,* & eos qui cum ipsis erant: qui dicebant duobus hisce, Suscitatus est Dominus verè, & conspectus est Simoni. Tum ipsi exposuerunt eis, quæ gesta erant in via, & ut fuerat à se agnitus in fractione panis. Qui tamen ne illis quidem crediderunt. *Hæc autem ipsis loquentibus, quum jam Vesp ra esset, die ille primo*

			9,--10		
			11,--15		
	13,--35	12,-13			
19,-23	36,-49	41,-18			

hebdomadis,

	JOH.	LUC.	MAR.	MAT.
hebdomadis, & fores essent clausæ ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jesus, stetitque in medio ipsorum; & dixit eis, Pax vobis. Consternati verò & expavefacti, putabant se Spiritum conspicere. Ille vero exprobravit incredulitatem eorum, & cordis duritiem; eo quod eis qui ipsum conspexerant suscitatum non credidissent. Et dixit eis, Quid turbati estis? Videte manus meas, & pedes meos: Spiritus carnem & ossa non habet: ostenditque eis manus, ac pedes, & latus. Adhuc autem ipsis non credentibus præ gaudio, & mirantibus, dixit eis, Habetis hîc esculentum aliquid? Editque partem piscis assi, & aliquid ex favo apiario. Gavisi sunt ergo discipuli viso Domino. Dixitque eis, Hi sunt sermones quos loquutus sum vobis quum adhuc essem vobiscum, Oportere impleri omnia quæ scripta sunt in Lege Mosis, & Prophetis, & Psalmis, de me. Tunc aperuit eorum mentem, ut intelligerent Scripturas. Et dixit eis, Ita scriptum est, & ita oportuit Christum pati, & resurgere ex mortuis tertio die: Et prædicari ejus nomine Resipiscentiam, ac Remissionem peccatorum apud omnes Gentes. Vos autem estis horum testes. Et ecce emittam promissum Patris mei in vos: vos autem residete Hierosolymis usquequo induamini virtute ex alto. Dicit autem eis iterum, Pax vobis, sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos. Profecti in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, servabitur: qui verò non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos qui crediderint, hæc consequentur; Per nomen meum dæmonia ejicient; linguis loquentur novis; Serpentes tollent; Et si quid læthale biberint, nequaquam nocebit eis; ægrotis manus imponent, & bene habebunt. Et quum hæc dixisset, afflavit eos: & dixit eis, Accipite Spiritum Sanctum. Si quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: si quorum retinueritis, retenta sunt, [& sic quinquies ipso primo Resurrectionis die apparuit Jesus.]				
Thomas autem, unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venerat Jesus. Dicentibus ei reliquis, Vidimus Dominum; incredulitatem tamen suam fidenter profitetur. *Octo vero post diebus* [Aprilis die 12.] *Thoma* cum cæteris congregato, venit Jesus foribus clausis, stetitque in medio, dicens, Pax vobis: Thomæque incredulitati abundè satisfacit.	24,-29			
Vndecimi autem illi discipuli profecti sunt in Galilæam, in montem ubi constituerat eis Jesus. Et quum vidissent eum, adoraverunt eum: quidam autem dubitaverunt. Et quum accessisset ad eos Jesus, dixit, Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Profecti ergo docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c. Et ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. [Jesus præterea quingentis fratribus & amplius semel & simul apparuit: deinde Jacobo. [I. *Corinth.* XV. 6, 7.]				16,-20
Postea sese conspiciendum præbuit rursus discipulis apud mare Tiberiadis; aut septem saltem eorum; dum piscarentur. Illos nihil nocte capientes, manè Jesus ignotus, ad littus stans, jubet ut rete conjiciant in dextram navigii partem. Capientibus autem pisces magnos 153, dicit Jesus, Venite, prandete. Nullus autem discipulorum audebat eum interrogare, Tu quis es? quum scirent Dominum esse. Quum prandissent, ter monet Petrum officii Pastoralis; prout amat Jesum. Mortis genus eidem prænunciat. Et quæstioni ejus de Johanne responsionem dat, à fratribus non rectè perceptam.	XXI. 1,--24			
Denique Hierosolymis Jesus apparens discipulis eduxit eos foras Bethaniam usque: & sublatis manibus suis benedixit eis. Et factum est, ut dum ipse benediceret eis, disjunctus ab eis sursum ferretur in cœlum.		50, 51	19	

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno æræ Christianæ.

Hucusque Euangelica protenditur Historia; res Christi & præcursoris ejus Johannis Baptistæ explicans: quorum à Fl. Josepho Judæorum historico, in 18. Antiquit. libro, brevis, sed honorifica facta habetur mentio. Baptistæ quidem, in 7. capitulo, hæc. *Joannem, qui Baptista cognominatus est, Herodes tetrarcha necavit; virum optimum, Iudæos excitantem ad virtutum studia, & inprimis pietatis ac justitiæ, simulque ad baptismi lavacrum: quod ita demum Deo gratum aiebat fore, si non ab uno tantùm alterove peccato abstineant, sed animis per justitiam prius mundatis, addant & puritatem corporis. Cumque magni concursus ad eum fierent, plebe talis doctrinæ avida, Herodes veritus ne tanta hominis authoritas defectionem aliquam pararet, quod viderentur nihil non facturi ex ejus consilio; judicavit satius esse prius quam novi aliquid exoriretur, illum tollere, quam rebus turbatis seram pœnitentiam agere. Itaque vinctum missum in Macheruntem, illic occidi imperavit.* De Christo Domino, in 4. capite, ista. *Eodem tempore fuit Iesus vir sapiens, si tamen virum eum oportet dicere. Erat enim mirabilium patrator operum, & doctor eorum qui libenter vera suscipiunt. Plurimos quoque tam de Iudæis, quam de gentibus sui habuit sectatores: & credebatur esse Christus. Cumque invidia nostrorum principum cruci eum Pilatus addixisset; nihilominus qui eum primum dilexerant, perseveraverunt. Apparuit eis tertia die vivens; multa & hæc & alia mirabilia, carminibus prophetarum de eo vaticinantibus: & usque hodie Christianorum gens ab hoc hoc sortita vocabulum non defecit.* Ita in libro de Scriptorib. Ecclesiasticis locum hunc transtulit B. Hieronymus: cujus illa lectio, *Credebatur esse Christus*; alteri illi videtur præferenda, quæ apud Eusebium [*lib.* 1. Histor. Ecclesiast. *cap.* 11.] & Rufinum, & in nostris codicibus habetur, ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν, *Christus hic erat.* quum ad nostram religionem nihilo propius Josephum accessisse constet, quam regem Agrippam, cui ille erat addictissimus: cujus illa ad Paulum extat professio, *Act.* XXVI. 28. *Propemodum persuades mihi ut fiam Christianus.*

Christum, *Tiberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectum fuisse,* refert etiam Cornelius Tacitus. [*Annal. lib.* 15. *cap.* 44.] De tenebris quoque tunc obortis, ipsos Gentium annales testes advocat Lucianus martyr, apud Rufinum: [in Histor. Ecclesiast. Euseb. lib. 9. cap. 6.] *Requirite in annalibus vestris, invenietis temporibus Pilati, Christo patiente, fugato Sole interruptum tenebris diem* & ante eum Tertullianus, in Apologetico ad Gentes. [cap. 21.] *Eodem momento dies, medium orbem signante Sole, subducta est. Deliquium utique putauerunt, qui id quoque super Christo prædicatum non scierunt. Et tamen eum mundi casum relatum in archiuis vestris habetis.* Et sanè *Solis deliquium* hoc appellavit in 3. Historiarum suarum Thallus, & in 13. Chronicorum libro Phlegon Trallianus: ille à Julio Africano in 3. Chronographiæ suæ, hic ab ejus æquali Origene, libro 2. contra Celsum, [*pag.* 83. & 90. *edit. Græc.*] & tractatu 35. in Matthæum, citatus. Phlegontis verba, ad annum Tiberii XIX. (ut notat Eustathius Antiochenus in Hexaëmeron) & Olympiadis CCII. quartum (eundem ipsum videlicet annum, in quo jam sumus) sunt hujusmodi.

Ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου μεγίστη τῶν ἐγνωσμένων ἐκείνην, καὶ νὺξ ὥρας ἓκτης τὴν ἡμέραν ἐγένετο, ὥστε καὶ ἀστέρας ἐν τῷ οὐρανῷ φανῆναι. σεισμός τε μέγας κατ' Βιθυνίαν γενόμενος τὰ πολλὰ Νικαίας κατέπεσεν. quæ ab Hieronymo, in Chronico Eusebiano, ita habentur reddita. *Magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio Solis facta: dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus, ut stellæ in cœlo visæ sint; terræque motus in Bithynia Nicææ urbis multas ædes subverterit.*

Ab historia Euangelii, dicta & facta Christi complectente, ad acta Apostolorum, hanc euangelista Lucas transitionem facit. *Primum quidem librum confeci, Theophile, de omnibus quæ cœpit Iesus & facere & docere, usque ad diem* [Maii nostri 14.] *quo, quum mandata dedisset Apostolis, quos per Spiritum sanctum elegerat, sursum receptus est. Quibus etiam sese, postquam passus fuit, exhibuit vivum cum multis certissimis signis per dies quadraginta conspectus ab eis, & dicens quæ ad regnum Dei spectant.* [*Act.* I. 1, 2, 3.]

Congregatis illis denunciavit Dominus ne abscederent Hierosolymis, sed ut expectarent promissionem Patris, *quam*, inquit, *audistis ex me, nam Iohannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto istis non multum post diebus.* [*Act.* I. 4, 5. & XI. 16.]

Interrogantibus Dominum apostolis, num hoc tempore restituturus esset regnum Israëli, respondit ille, non esse eorum nosse tempora, quæ Pater in sua ipsius potestate posuit: sed recepturos esse illos Spiritum sanctum, & testes ipsi futuros non Hierosolymis tantum & in tota Judæa & Samaria, sed etiam ad ultimas terras. Et quum hæc dixisset, aspicientibus ipsis elevatus est: & nubes susceptum eum abstulit ab oculis eorum. Qui & ita (ad judicium) illum venturum, quemadmodum ab eis conspectus est proficiscens in cœlum, à duobus Angelis, in albo vestitu illis subito apparentibus, edocti sunt. [*Act.* I. 6,-11.]

Ipsi autem, adorato eo, cum gaudio magno reversi sunt Hierosolymam: [*Luc.* XXIV. 52.] à monte Oliveti, inde distante itinere Sabbathi, [*Act.* I. 12.] pro quo, Syrus paraphrastes *septem stadia* reposuit; ut etiam ex Josepho Theophylactus hîc numerat. apud quem tamen, in nostris libris legimus, montem Oliveti ab urbe abfuisse stadiis vel *quinque* (ut in lib. 20. Antiquit. cap. 6.) vel *sex.* (ut in lib. 5. Belli, *cap.* 2. ut Græci, sive lib. 6. cap. 3. ut Latini distinguunt codices.)

Hierosolymis in cœnaculo commorabantur undecim Apostoli, & perdurabant concorditer in oratione cum mulieribus & Maria matre Jesu, & cum ipsius fratribus. (*Act.* I. 13, 14.)

Per eos dies assurgens Petrus in medio discipulorum (erat autem turba capitum simul quasi centum viginti) de uno subrogando retulit in locum Judæ proditoris; qui ex desperatione

I. *Visser. Annal. p. post.*

ſeſe præcipitem dederat, mediuſque crepuerat. Et præmiſſa oratione, jactæ ſortes ſunt in Joſephum vocatum Barſabam & Matthiam : cumque ſors ſuper Matthiam cecidiſſet, in Apoſtolorum numerum allectus eſt. [*Act.* I. 15,-26.]

Die Pentecoſtes (qui in Maii 24. diem incidit) quum eſſent omnes (120 illi) concorditer eodem loci ; extitit repentè ſonitus è cœlo tanquam ruentis flatus violenti, qui replevit totam domum ubi erant conſidentes. Et viſæ ſunt eis diſpertitæ linguæ inſtar ignis, qui etiam ſedit ſuper unumquemque eorum. Repletique ſunt omnes Spiritu ſancto ; & cœperunt loqui aliis linguis, prout Spiritus dabat eis effari. Erant autem Hieroſolymis habitantes Judæi viri religioſi, ex omni natione quæ ſub cœlo eſt : qui audientes eos ſuis linguis loquentes magnifica Dei, obſtupuerunt. Aliis vero miraculum hoc profanè irridentibus, Petrus graviſſima concione habita, de ebrietate calumniam refellit, quod eſſet hora diei tertia : deinde ex Lege & Prophetis de Chriſto diſſerens, & reſurrexiſſe comprobans, tria auditorum millia virtute accepti Spiritus ad agnitionem veritatis convertit, & in nomine Jeſu Chriſti ad remiſſionem peccatorum baptizari juſſit. [*Act.* II. 1,-41.]

Perdurabant autem in doctrina Apoſtolorum, & communicatione, & fractione panis, & precibus. Obortus vero eſt omnibus timor : multaque miracula & ſigna per Apoſtolos fiebant. Omnes autem qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia ; & poſſeſſiones ac facultates vendebant, & diſpertiebant ea omnibus, prout cuique opus erat. Et quotidie perdurantes concorditer in templo, & frangentes domatim panem, capiebant cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis : laudantes Deum, & habentes gratias apud totum populum. Dominus autem addebat quotidie Eccleſiæ qui ſalvi fierent. [*Ibid.* 42,-47.]

Petrus & Johannes ſimul aſcendentes in templum ſub horam orationis, nempe nonam, ad templi portam dictam ſpecioſam, hominem, qui à nativitate ſua per annos plures quam 40. claudus fuerat, in nomine Chriſti ſanaverunt. Unde concurſu populi ad porticum Salomonis facto, Petrus illis ſalutis myſterium per Chriſtum expoſuit : ingratitudinem eorum accuſans, & pœnitentiam ab illis requirens. Cui auſcultantes multi crediderunt : & factus eſt numerus virorum quinquies mille. Supervenientes vero Sacerdotes & Præfectus templi, & Sadducæi, Petrum & Johannem poſuerunt in cuſtodia in poſterum diem : quod eſſet jam veſpera. Poſtridie coacto Synedrio (cui Annas Pontifex præſes, & Caiaphas, & Johannes & Alexander, & quotquot erant ex genere Pontificio, interfuerunt) de patrato miraculo in quæſtionem vocati Apoſtoli, Chriſti cauſam egerunt intrepidè : & ne in nomine Jeſu poſt hæc loquerentur prohibiti, Deo quam hominibus obtemperare juſtius eſſe reſponderunt. Additis deinde minis dimiſſi, atque domum reverſi, una cum tota Eccleſia fervido animi affectu pro Euangelii propagatione preces ad Deum fuderunt : quas ille, facto terræmotu, & Spiritu ſuo in corda ipſorum miſſo, comprobavit. [*Act.* III. & IV.]

Multitudinis autem credentium erat cor & anima una : & erant eis omnia communia. Neque ullus inter eos egenus erat : quotquot enim erant poſſeſſores agrorum aut domorum, vendentes deponebant pretium ad pedes Apoſtolorum, in pauperum uſum erogandum. Qua in re exemplo aliis præivit Joſephus Levita, genere Cyprius ; qui ab Apoſtolis *Barnabas*, id eſt, filius conſolationis, cognominatus eſt. [*Act.* IV. 32,-37.]

Ananias & uxor ejus Sapphira, impia fraude partem pretii agri à ſe divenditi mutuo conſenſu intervertentes, à Petro fraudem illam detegente, & per Spiritum ſanctum cui mentiebantur ulciſcente, ſolo ejus verbo & increpatione exanimati ſunt. Et obortus eſt timor magnus toti Eccleſiæ, & omnibus qui hæc audiebant. [*Act.* V. 1,-11.]

Per manus Apoſtolorum edebantur miracula multa in populo : & erant concorditer omnes in porticu Salomonis. Reliquorum autem nemo audebat ipſis adhærere : ſed magnificabat eos populus. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo : efferebantque in plateas ægrotos, ut venientis Petri vel umbra inumbraret aliquem eorum. Conveniebat etiam vulgus vicinarum urbium Hieroſolymam, adferentes ægrotos ac vexatos à ſpiritibus impuris : qui ſanabantur omnes. [*Ibid.* 12,-16.]

Summus Sacerdos & qui cum eo erant Sadducæi, invidia moti, Apoſtolos conjecerunt in carcerem : unde ab Angelo ſequente nocte liberati, juſſi ſunt audacter & intrepidè populum in Templo docere. Inde ad Synedrium adducti, conſilio Gamalielis Phariſæi, Legis doctoris, ſummo in pretio à populo habiti, è morte exempti, poſtquam flagris fuiſſent cæſi, dimiſſi ſunt. Illi vero à Synedrio profecti ſunt gaudentes, quod digni habiti eſſent qui pro nomine Jeſu contumelia afficerentur : & in Templo quotidie prædicare non ceſſarunt. [*Ibid.* 17,-42.]

4037 Creſcente Hieroſolymis fidelium numero, & creſcentibus etiam opibus, ideoque & negotiis Eccleſiæ ; exortum eſt, ut ferè fit in frequenti turba, Helleniſtarum adverſus Hebræos murmur, quod eorum viduæ negligerentur in quotidiana opum eccleſiaſticarum diſpenſatione. Cumque Apoſtoli diſtribuendis ditiorum in tenuiores eleemoſynis, adminiſtrandæque quæ ex opulentiorum diſtractis poſſeſſionibus congerebatur in unum pecuniæ, non poſſent ſufficere ; ex eorum conſilio, communibus Eccleſiæ ſuffragiis œconomi bonorum eccleſiaſticorum ſeptem ſunt electi, qui miniſterio illi vacarent ; Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas, & Nicolaus Antiochenus proſelytus. (ex quorum Græcis nominibus apparet, Helleniſtarum in hac electione rationem præcipuam eſſe habitam.) Et verbum Domini creſcebat, & multiplicabatur numerus diſcipulorũ Hieroſolymis : multiq ; ex familia Sacerdotum auſcultabant fidei. [*Act.* VI. 1,7.]

Stephanus

Anno Mundi.

Anno Periodi Julianæ.

Anno æræ Christianæ.

Stephanus prodigia & signa magna edebat in populo: fortiterque Christi causam defendebat adversus contradicentes Judæos ex Synagoga Libertinorum, (à dominis manumissorum) Cyrenæorum, Alexandrinorum, Cilicum quoque atque Asianorum. Qui cum inter disputandum non possent illi resistere sapientiæ & Spiritui per quem loquebatur; conversi ad calumnias correptum eum in Synedrium adduxerunt: subornatis falsis testibus, qui blasphema verba adversus Templum & Legem ab eo prolata fuisse confirmarent. [*Ibid.* 8,-15.]

Stephanus, longa oratione coram summo Sacerdote (Anna) & Concilio habita, ostendit, & ante Templum à Salomone conditum & ante ipsum Mosem natum ab Abrahamo & ejus posteris rectum Dei cultum fuisse observatum; à Mose testimonium Christo fuisse perhibitum, & externas ceremonias Patribus ab illo commendatas ad tempus tantum fuisse duraturas: acriterque Judæos reprehendit, quod Spiritui sancto semper restiterint, & nefariè Christum occiderint, quem venturum in mundum Prophetæ prædixerunt. Unde furore illi accensi, virum sanctum extra urbem raptum & pro ipsis orantem lapidibus obruerunt. [*Act.* VII.]

Testes autem, (juxta Legem Deuteron. XVII. 7. primos in eum lapides jacturi) pallia sua ad pedes juvenis cujusdam Sauli deposuerunt: qui toto animo cædi martyris consentiens, ea custodiebat. [*Act.* VII. 58. VIII. 1. XXII. 20.] Hic, Hebræus ex Hebræis natus, ex Benjaminis tribu ortus, Tarsi in Cilicia (quam urbem rerum philosophicarum & liberalium disciplinarum studio tum celebrem fuisse confirmat Strabo, lib. 14. pag. 673.) in lucem editus, secta Pharisæus & Pharisæi filius, Hierosolymis hoc tempore (in Cilicum synagoga) rerum divinarum studio dans operam, Gamalielis Doctoris inter Pharisæos celeberrimi scholam frequentabat; Legis Mosaicæ simul & traditionum πατρικῶν tenacissimus. [*Act.* XXI. 39. XXII. 3. XXIII. 6,-34. XXVI. 4, 5. II. *Corinth.* XI. 22. *Galat.* I. 14. *Philip.* III. 5, 6.]

Stephani funus una curabant viri religiosi, & planctum magnum ediderunt super eum. [*Act.* VIII. 2.]

Romæ mortuus est Ælius Lamia, Syriæ aliquando præses imaginarius: (nunquam enim eo venit:) in provincia vero, Syriæ verus præses, Flaccus Pomponius est defunctus. [*Tacit. Annal. 6. cap. 27. cum Suetonio, in Tiberio, cap. 42.*]

Herodes Agrippa ex Cypro filiam Mariammen suscepit, ante mortem suam decennio. 4747 34
[*Joseph. lib. 18. cap. 7. & lib. 19. cap. ult.*]

Cædem Stephani gravissima adversus Ecclesiam universam quæ erat Hierosolymis persecutio statim est insecuta. [*Act.* VIII. 1. & XI. 19.] In qua supra modum sæviens Saulus, vastabat Ecclesiam Dei. A primariis enim Sacerdotibus authoritate accepta, non solum quum ab eis interimerentur sancti, tulit contra eos suffragium; sed etiam ipse, irrumpens in singulas domos, atque inde trahens tum viros tum mulieres, vinciebat eos & carceribus includebat, ac per omnes synagogas frequenter cædebat: atque ita metu aliquos Christum abnegando blasphemare coëgit, alios in fide constantes ad mortem persecutus est. [*Act.* VIII. 3. IX 13,-21. XXII. 4, 5,-19. XXVI. 9, 10, 11. *Galat.* I. 13,-23. *Philip.* III. 6. I. *Tim.* I. 13.]

Disjecit hæc persecutio ecclesiam in regiones varias; sed multo cum fructu regni Christi. Solis enim Apostolis Hierosolymæ relictis, ex reliquis, quorum aliquot fuerunt millia; [*Act.* II. 41. & IV. 4.] alii per regiones Judææ & Samariæ dispersi, Euangelium ubique prædicarunt. [*Act.* VIII. 1, 4] Alii Damascum sunt profecti. [*Act.* IX. 19, 25.] inter quos erat Ananias; vir secundùm legem religiosus, & testimonium habens ab omnibus ibi habitantibus Judæis. [*Act.* XXII. 12.] Alii ipsam quoque fortasse Romam, atque inter eos Andronicus & Junias, qui insignes fuerunt inter Apostolos; ipsius Sauli persecutoris cognati, & ante ipsum fidem Christi amplexi. [*Rom.* XVI. 7.] Alii denique usque Phœnicem, & Cyprum, & Antiochiam perambulaverunt; solis Judæis verbum Domini annunciantes. [*Act.* XI. 19.] illis nimirum qui erant inter Gentes dispersi. [*Jacob.* I. 1. I. *Petr.* I. 1.]

Ex his qui Samariam adierunt, fuit Philippus evangelista, inter Septemviros post Stephanum protomartyrem ordine secundus. [*Act.* VIII. 5. *cum* XXI. 8.] Hic in urbem Samariæ deveniens, prædicabat ibi Christum: attendente ad ea quæ dicebat turba concorditer, quum videret signa ab eo edita. Spiritus enim impuri ex multis exibant cum clamore magno: multique paralytici & claudi sanati sunt. Et gaudium magnum in urbe extitit: credentesque baptizabantur tum viri, tum mulieres. Simon quoque, qui à multo tempore gentem Samariæ magicis suis artibus ita dementaverat, ut attendentes ad eum omnes, à minimo usque ad maximum, dicentes esse eum *potentiam Dei magnam*, obstupescens ad signa & virtutes magnas quas à Philippo edi conspexerat, credidit & baptizatus est. [*Act.* VIII. 5,-13.]

Quum audissent Apostoli qui erant Hierosolymis Samariam recepisse sermonem Dei, miserunt ad eos Petrum & Johannem: quibus precantibus, & manus eis imponentibus, receperunt illi Spiritum sanctum. Quod conspiciens Simon Magus, obtulit eis pecunias, ut similem conferendi Spiritus sancti potestatem ipse consequeretur: Cujus insanam impietatem acerrimè Petrus increpans, ut ab ista malitia resipisceret & veniam à Deo rogaret admonuit. Qui Apostolos, ut pro ipso apud Dominum deprecarentur, oravit. Illi vero, ministerio suo peracto, Hierosolymam repetentes, multis Samaritanorum pagis, iter faciendo, euangelium prædicarunt. [*Ibid.* 14,-25.]

Post longum sæculorum ambitum, avis Phœnix in Ægyptum venit: præbuitque materiam doctissimis indigenarum & Græcorum multa super eo miraculo disserendi. [*Tacit. Annal. 6.*

cap. 28.] Post biennium verò avem hanc in Ægypto apparuisse, refert Dio. [*lib.* 58. *pag.* 638.]

Philippus tetrarcha, vir perpetuò modestus & amator quietis ac otii, anno imperii Tiberii 20 diem obiit; quum Trachonitidi, Gaulanitidi, ac Batanææ annis 37. præfuisset. Obiit Juliade, & illatus in monumentum quod jam antè sibi construxerat, magnificè ac sumptuosè funeratus est. Et quia sine liberis decesserat, ditionem ejus Tiberius provinciæ Syriæ attribuit; ita tamen, ut tributa ei in tetrarchia collecta servarentur intra ipsius regionis terminos. [*Joseph. lib.* 18. *cap.* 6.]

Romæ, vicesimo hoc Tiberiani imperii anno L. Vitellius & Friscus Consules ludos decennales celebravetunt; tanquam ei, ut Augusto usurpatum, tunc imperium prorogarent. [*Dio, lib.* 58. *pag.* 636.]

Hoc anno, (ut vult Dio,) vel ante triennium (ut sub finem 5. Annalis hoc referens, Tacitus subindicat) juvenis quidam, Drusum Germanici filium se esse jactans, apud Cycladas insulas, mox in continente Græciæ & Ioniæ visus est: quibusdam Cæsaris libertis, vel ut agnitum, per dolum comitantibus. Allicicbantur ignari, fama nominis, & promptis Græcorum animis ad nova & mira: quippe lapsum custodia pergere ad paternos exercitus, Ægyptum aut Syriam invasurum, fingebant simul credebantque. His auditis, Poppæus Sabinus, qui Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat, Nicopolim Romanam coloniam ingressus; ibi cognovit, solertius interrogatum juvenem quisnam foret, dixisse, M. Silano genitum: & multis sectatorum dilapsis ascendisse navem, tanquam Italiam peteret. Neque quicquam ultra de rei exitu se comperisse, dicit Tacitus. Addit verò Dio, impostorem ab urbibus ultrò acceptum, & auxilio firmatum in Syriam haud dubiè venturum fuisse, exercitusque occupaturum; nisi quis eum agnitum detinuisset, & ad Tiberium misisset. [*Tacit. Annal.* 5. *cap.* 10. *Dio, lib* 58. *pag.* 637.]

4038 Philippus evangelista, ab Angelo monitus, Gazam versus profectus, quæ est *deserta*, (de quo videnda, quæ ad finem anni Mundi 3672. sunt dicta) eunucho occurrit, qui Candaces Æthiopum (in Meroë) reginæ gazis præerat; & Hierosolyma, quo adoraturus venerat, reversus in curru Esaiam Prophetam legebat. Ad quem Spiritus jussu accedens Philippus, in Christi fide instructum baptizavit. Statimque è conspectu illius à Spiritu Domini abreptus, Azoti inventus est: & peragrata regione, omnibus urbibus euangelium prædicavit, usque dum veniret Cæsaream. [*Act.* VIII. 26,-40.]

Saulus adhuc spirans minas ac cædem adversus discipulos Domini, à summo Sacerdote (*Anna*, ut Act. IV. 6.) & Synedrio (cui tum ille præerat) epistolas ad synagogas Damasci perferendas obtinuit; ut si quos isthic Christianæ religionis cultores inveniret, sive viros sive mulieres, vinctos abduceret Hierosolymam, ut punirentur. Quum autem appropinquaret ille Damasco, tempore meridiano repente lux è cœlo, splendorem Solis superans, circumfudit illum suo fulgore & eos qui cum illo iter faciebant. Decidentibus deinde omnibus in terram, vocem ille audivit, Hebraica lingua sibi dicentem: *Saul, Saul, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulos calcitrare.* Et quum ille dixisset; *Quis es Domine?* responsum illi est: *Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris. Sed exsurge, & sta in pedes tuos: idcircò enim apparui tibi, ut designarem te ministrum ac testem tum eorum quæ vidisti, tum eorum in quibus apparebo tibi. Eruens te ex hoc populo, & gentibus, ad quos nunc te mitto: ut aperias oculos eorum, & convertas eos à tenebris ad lucem, & à potestate Satanæ ad Deum; ut remissionem peccatorum ac sortem inter sanctificatos recipiant per fidem quæ in me est.* Cumque Saulus tremens & pavens ulterius quæreret; *Domine, quid me vis facere?* dixit ad eum Dominus. *Surge, ac proficiscere Damascum: & illic tibi dicetur de omnibus quæ constitutum est tibi ut facias.* Viri autem illi qui cum Saulo iter faciebant, ita attoniti steterunt ut vocem perderent: lucem quidem conspicientes, & sonum verborum audientes; sed neque Christum qui loquebatur videntes, neque quicquam eorum quæ dixerat intelligentes. [*Act.* IX. 1,-7. XXII. 5,-14. XXVI. 12,-18.] 4748 35

Surrexit Saulus è terra, & gloria conspectæ lucis occæcatus, manu ductus ab iis qui secum erant, venit Damascum. [*Act.* IX. 8. XXII. 11.] Fuitque tribus diebus, non videns, & non comedens neque bibens. Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias: ad quem dixit per visionem Dominus. *Surge, & proficiscere in vicum qui vocatur Rectus, & quære in domo Judæ Saulum Tarsensem; ecce enim precatur* (& vidit tum Saulus per visionem Ananiam introeuntem, & imponentem sibi manum ut visum reciperet.) Respondit autem Ananias: *Domine, audivi ex multis de viro isto, quot malis affecerit sanctos tuos Hierosolymis. Quinetiam hoc loco potestatem habet à primoribus Sacerdotum vinciendi omnes qui invocant nomen tuum.* Dixit autem ad eum Dominus. *Proficiscere: nam vas electum est mihi ille, ut portet nomen meum in conspectu Gentium, & regum & filiorum Israël. Ego enim ostendam ei quam multa oporteat ipsum pro nomine meo pati.* Abiit igitur Ananias, & introivit domum illam, & impositis ipsi manibus, dixit: *Saule frater, Dominus Jesus, qui visus est tibi in via qua veniebas, misit me, ut visum recipias, & implearis Spiritu sancto.* Et statim deciderunt ab oculis ejus quasi squamæ; & visum recepit illico. [*Act.* IX. 9,-18.]

Et dixit Ananias. *Deus patrum nostrorum designavit te qui cognoscercs ipsius voluntatem, & videres Justum illum, & audires vocem ex ore ipsius. Nam eris ei testis apud omnes homines eorum quæ vidisti & audisti. Et nunc quid cunctaris? surgens baptizator, & abluitor à peccatis tuis,*

invocato

invocato nomine Domini. [Act. XXII. 14, 15, 16] Et surgens Saulus, baptizatus est: & quum cepisset cibum, corroboratus est. [*Act.* IX. 18, 19.]

Quid autem Damasci Saulo à Domino fuerit revelatum, ut faceret; in Actis Lucas non aperit. Sed ex iis quæ, in epistola ad Galatas, immediatè post conversionem se fecisse ipse narrat, apparet, inter alia mandatum illi à Deo fuisse; ut *non conferret cum carne & sanguine, neque rediret Hierosolymam ad eos qui ante ipsum fuerunt Apostoli, sed in Arabiam*, sive loca Damasco proxima, aliquantisper secederet. ubi Evangelii scientiam esset accepturus; *non ab homine edoctus, sed ex revelatione Jesu Christi.* [Gal. I. 12, 16, 17.]

Tum Damascum inde denuò reversus Saulus, [*Gal.* I. 17.] cum discipulis qui ibi erant per aliquot dies fuit. Et statim in synagogis prædicavit, Christum Dei esse filium. Obstupescebant autem qui audiebant & dicebant. *Nonne hic est qui perdidit Hierosolymis eos qui invocabant nomen istud; & huc idcirco venit ut vinctos eos adduceret ad primarios Sacerdotes?* Saulus vero magis invalescebat, & confundebat Judæos qui habitabant Damasci, docens Jesum esse Christum. [*Act.* IX. 19, - 22.] Judæis enim Damascenis, omnium primis, prædicatum ab eo Evangelium est. [*Act.* XXVI. 20.]

Tiberium, de rebus Christi ex Palæstina à Pilato certiorem factum, de eo in Deorum numerum ascribendo ad Senatum retulisse, eoque repugnante ipsum *in sententia manentem periculum accusatoribus Christianorum esse comminatum* refert Tertullianus in Apologetico. [*cap.* 5. & 21.] eumque secuti, tum alii, tum Eusebius [*in Chronico, & Histor. Ecclesiastic. lib.* 2. *cap.* 2.] &, in epistola de excidio Britanniæ, Gildas noster. Quo posito, primam illam Christianorum post cædem Stephani persecutionem in Judæa ortam, partim Sauli, qui eam maximè promoverat, conversione, partim Tiberii metu, finem accepisse dicendum est.

L. Vitellius, qui superiore anno Romæ Consulatum gessit, à Tiberio Proconsul in Syriam missus, venit Hierosolymam in ipsa festivitate Paschali: ubi ab Hierosolymitis honorificentissimo hospitio receptus, quo gratiam eis referret, remisit civibus totum vectigal fructuum venalium; & stolam cum ornatu Pontificio permisit in Templo asservari à Sacerdotibus, quæ prius à Romano turris Antoniæ præfecto custodiebatur. Atque ita gratificatus genti, & in locum Josephi Caiaphæ Pontificis subrogato Jonatha Anani (sive Annæ) Pontificis filio, iter fecit versus Antiochiam. [*Joseph. lib.* 15. *cap. ult. & lib.* 18. *cap.* 6.]

Artabanus Parthiæ rex, defuncto Armeniæ rege Artaxia, Arsacem liberorum suorum veterrimum, Armeniis imposuit. Idque quum à Tiberio impune tulisset, Cappadociam attentavit: missisque qui gazam à Vonone relictam in Syria Ciliciaque reposcerent, simul veteres Persarum ac Macedonum terminos; seque invasurum possessa Cyro, & post Alexandro, per vaniloquentiam & minas jactabat. Quum vero populares quoque suos superbius & sævius tractaret; Sinnaces, insigni familia ac perinde opibus, & proximus huic Abdus eunuchus, adscitis & aliis Parthorum primoribus, quia neminem gentis Arsacidarum summæ rei imponere poterant, (interfectis ab Artabano plerisque, aut nondum adultis) secretis ad Tiberium nuntiis missis, Phraatem regis Phraatis III. filium, qui Romæ inter obsides detinebatur, regem sibi poposcerunt. [*Tacit. Annal.* 6. *cap.* 31. *Dio, lib.* 58. *pag.* 37.]

Tiberius ornatum Phraatem ad paternum misit imperium: destinata retinens, consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis insidiis, Artabanus Abdum specie amicitiæ vocatum ad epulas veneno illigavit; Sinnacem dissimulatione ac donis, simul per negotia, moratus est. Et Phraates apud Syriam, dum omisso cultu Romano, cui per tot annos insueverat, instituta Parthorum resumit, patriis moribus impar morbo assumptus est. [*Tacit. ibid. cap.* 32.]

Phraate mortuo, Tiberius Tiridatem, sanguinis ejusdem, æmulum Artabano misit: cui ut expeditius regnum adire liceret, Mithridati Ibero scripsit, Armeniam invaderet; ut Artabanus, dum filio opitularetur, à sua ditione discederet. Atque eum in finem Mithridatem conciliavit fratri Pharasmani, qui patri Mithridati in regno Iberiæ successerat: simulque & Pharasmanem ipsum & Alanorum regem magnis præmiis sollicitavit, ad inferendum bellum quamprimum Artabano. Cunctis vero quæ apud Orientem parabantur L. Vitellium præfecit. [*Id. ibid. cum Josepho, lib.* 18. *cap.* 6. *& Dione, lib.* 58. *pag.* 637, 638.]

Mithridates fratrem Pharasmanem conatus suos dolo & vi juvare perpulit. Artabani filius Arsaces, ministris multo auro ad scelus conductis, sublatus est: simulque Iberi magnis copiis Armeniam irrumpentes, urbe Artaxata potiti sunt. Quæ postquam Artabano cognita, filium Orodem ultorem parat; Parthorum ei dans copias, mittensque qui auxilia mercede facerent. Contra, Pharasmanes, Albanos sibi adjunxit, & accersivit Sarmatas; quorum Sceptruchi, utrimque donis acceptis, more gentis, ad diversas partes transierunt. Sed Iberi locorum potentes, patefactis portis Caspiis, Sarmatas in Armeniam effuderunt: & qui Parthis adventabant, facile arcebantur, vnico incessu illis relicto, inter extremos Albanorum montes & Caspii maris littus, quem æstas tum impediebat, flatibus Etesiarum vada implentibus. [*Tacit. Annal.* 6. *cap.* 33. *Joseph. ut supra.*]

Orodem sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes ad pugnam compulit: in qua cum eo concurrens, vulnus per galeam adegit, nec iterare potuit, prælatus equo, & fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama tamen occisi falso credita, exterruit Parthos; victoriamque concessere. [*Tacit. ibid. cap.* 34. *&* 35.] Atque ita in Armenia à Parthis denuò est

amissa. [*Joseph. lib. 18. cap. 6.*] & Mithridati Ibero data. (*Dio, lib. 58. pag. 638.*)

4039 Mox tamen Artabanus tota mole regni ultum iit. Peritia vero locorum ab Iberis meliùs pugnatum est. Neque ideò ille abscedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & subdito rumore tanquam Mesopotamiam invasurus, metum Romani belli fecisset. Tum omissa Armenia, versæque Artabani res: illiciente Vitellio, desererent regem sævum in pace, & adversis præliorum exitiosum. Hinc Sinnaces patrem Abdagesem aliosque occultos consulit, & tunc continuis cladibus promptiores ad defectionem trahit: adfluentibus paulatim, qui metu magis quam benevolentia subjecti, repertis authoribus sustulerant animum. Vitellius etiam, pecunia corruptis aliquot amicis & cognatis regiis, ipsum Artabanum conabatur occidere. Ille intellecta fraude, nec inveniens remedium, quod ab optimatibus immineret periculum, habensque suspectos & eos qui in fide manebant; in satrapias superiores & contermina Scythiæ loca fugam maturavit, ab Hyrcanis Carmanisque, quibus per adfinitatem innexus erat, auxilium expectans. (*Tacit. ibid. cap. 36. Ioseph. lib. 18. cap. 6.*)

Agrippa, Aristobuli filius, quum apud Ptolemaidem in extrema egestate ageret, Marsyæ liberti sui opera usus, à Proto matris suæ Bernices defunctæ quondam liberto, pecuniam fœneratus est. Is à Marsya syngrapham 20 millium drachmarum Atticarum extorsit, detractis sibi de ea summa 2500. eo facilius, quod non poterat Agrippa aliter facere. Recepta igitur pecunia profectus Anthedonem, & ibi navem nactus, parabat se itineri in Italiam. Id ubi comperit Herennius Capito procurator Jamniæ, misit eo milites exacturos argenti 300 millia, quorum debitor Cæsaris fisco Agrippa factus est dum Romæ ageret: atque ita imposita est illi manendi necessitas. Et tunc quidem facturum se jussa simulavit; sed quamprimum nox terris incubuit præcisis navis retinaculis navigavit Alexandriam. Ibi ab Alexandro Alabarcha poposcit mutuò 200 argenti millia. Ille non ipsi se mutuaturum professus est, sed uxori ejus Cypro; conjugalem amorem in ea demiratus & virtutes cæteras. Quum illa igitur fidejussisset, mox Alexander quinque talentis repræsentatis Alexandriæ, reliquam summam exhibiturum se promisit Puteolis; profusionem Agrippæ veritus. [*Joseph. lib. 18. cap. 7. & 8.*] 4749 56

Hujus adventus Agrippæ ad urbem Alexandrinam, in libro adversus Flaccum (Ægypti hoc tempore præsidem) meminit Philo Judæus: quem Alexandri hujus Alabarchæ fratrem Josephus, [*lib. 18. cap. 10.*] & *de genere sacerdotum* fuisse, in Ecclesiasticorum scriptorum Catalogo refert Hieronymus. Unde & Alexandrum hunc alium fuisse putavit Baronius (*ad ann. Christi 34. num. 265.*) ab Alexandro illo, qui in Act. IV. 6. de genere Sacerdotali fuisse memoratur. Fuit vero hic Alexander Lysimachus, qui Alabarchiæ magistratum (de quo in Satyra prima Juvenalis) gessit Alexandriæ, quondam Antoniæ matris Claudii Imperatoris procurator, & Tiberii Alexandri Judææ præfidis pater; omnium Judæorum Alexandrinorum ditissimus. [*Joseph. lib. 19. Antiquit. cap. 4. & lib. 20. cap. 3.*] ipse (non, uti in loco citato scripsit Baronius, pater ejus) qui & Hierosolymitani templi portis argentum atque aurum infudit. [*Id. lib. 6. Belli, cap. 6. num. 18.*]

Cypros, expedita mariti navigatione in Italiam, cum liberis in Judæam itinere pedestri reversa est. Agrippa vero postquam Puteolos appulit, scripsit ad Tiberium Cæsarem degentem Capreis, venisse se officii causa significans, & potestatem accedendi eam insulam postulans. Tiberius nil cunctatus humanissimè rescripsit, gratulatus ei reditum ad Capreas incolumem: nec minore alacritate præsentem excepit & amplexu & hospitio. [*Joseph. lib. 18. cap. 18.*]

Postridie Cæsar receptis litteris ab Herennio de 300 argenti millibus, mandavit cubiculariis, non prius admitti Agrippam quam persoluto debito. Ille nequaquam ira Cæsaris attonitus, ab Antonia Germanici & Claudii (postea Imperatoris) matre 300 illa millia mutuò petiit, ne periclitaretur de amicitia Cæsaris. Quæ memor familiaritatis quæ sibi cum Bernice matre Agrippæ intercesserat, simulque educatum fuisse ipsum cum suo Claudio, pecuniam illam ei præbuit. Itaque reddito debito, nemine prohibente, fruebatur amicitia principis: adeoque conciliatus est Cæsari, ut is nepotem suum (Tiberium Gemellum) Drusi filium commendaret Agrippæ, mandaretque ut progredientem semper comitaretur officii gratia. Hoc beneficio devinctus & deditus Antoniæ, cœpit Caium (Caligulam) nepotem ejus colere, gratiosum apud omnes & honoratum ob patris Germanici memoriam. Erat ibi fortè Allus Samarita: à quo decies centena millia mutuatus Agrippa, debitum Antoniæ reddidit; reliquum materiam habuit demerendi Caium officiosius. [*Id. ibid.*]

Tigranes, Alexandri (à patre Herode occisi) & Glaphyræ (filiæ Archelai Cappadocum regis) filius, qui ab institutis patriis ad religionem Græcorum desciverat & Armeniæ regno quondam potitus fuerat, Romæ accusatus & supplicio affectus sine liberis decessit. [*Tacit. Annal. 6. cap. 40. Joseph. lib. 18. cap. 7.*]

Clitarum natio (in Cilicia Trachea) Cappadoci Archelao subjecta, quia Romano more census deferre & pati tributa adigebatur, in juga Tauri montis abscessit: locorumque ingenio sese contra imbelles regis copias tutabatur, donec M. Trebellius legatus à Vitellio præside Syriæ cum quatuor millibus legionariorum & delectis auxiliis missus, duos colles quos barbari insederant (minori Cadra, alteri Tavara nomen erat, operibus circumdedit, & erumpere ausos ferro, cæteros siti ad deditionem coëgit. [*Tacit. Annal. 6. cap. 41.*]

Artabano Parthorum rege profugo & flexis ad novum regem popularium animis, Vitellius hortatus Tiridatem parata capessere, robur legionum sociorumque ripam ad Euphratis duxit:

Anno Periodi Julianæ. Anno æræ Christianæ.

Anno Mundi

Sacrificantibus, quum hic more Romano suovetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset; nunciaverunt accolæ Euphratem, nulla imbrium vi, sponte & immensum attolli; simul albentibus spumis in modum diadematis sinuare orbem; auspicium prosperi transgressus. Quidam vero callidius interpretabantur, initia conatus secunda, neque diuturna: quia eorum quæ terra cœlove portenderentur certior fides; fluminum instabilis natura, simul ostenderet omina raperetque. Sed ponte navibus effecto, transmissoque exercitu, primus Orospades multis equitum millibus in castra venit: exul quondam & Tiberio, cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoque civitate Romana donatus; mox repetita amicitia Regis, multo apud eum honore, præfectus Mesopotamiæ. Neque multo post, Sinnaces auxit copias: & columen partium Abdageses, gazam & paratus regios adjecit. Vitellius, ostentasse Romana arma satis ratus, monuit Tiridatem, ut Phraatis avi & altoris Cæsaris meminerit; primoresque, ut obsequium in regem, reverentiam in Romanos, decus quisque suum & fidem retinerent: deinde cum legionibus in Syriam remeavit. [*Id. ibid. cap.* 37.]

Tiridates volentibus Parthis Nicephorium & Anthemusiada, cæteraque urbes Macedonicas Græca lingua utentes, Halumque & Artemitam Parthica opida recepit: certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter educatum ob sævitiam execrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant. Plurimum adulationis Seleucienses induere: civitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. Hi adventantem Tiridatem extollentes, probra in Artabanum fundebant, ut materna origine Arsacidem, cætera degenerem. Cumque nuper Artabanus 300 optimatum dominationi tradidisset; Tiridates rem Seleucienſem populo permisit. [*Ibid. cap.* 41. & 42.]

Mox consultans Tiridates, quonam die solennia regni capesseret, litteras Phraatis & Hieronis, qui validissimas præfecturas obtinebant, accepit; brevem moram precantium. Placitumque operiri viros præpollentes: atque interim Ctesiphon sedes imperii petita est. Sed ubi diem ex die prolatabant, multis coram & approbantibus, Surena patrio more Tiridatem insigni regio evinxit. Ac si statim interiora, cæteraque nationes petivisset; oppressa cunctantium dubitatio fuisset, & omnes in unum cessissent: sed obsidendo castellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit spatium exuendi pacta. Nam Phraates, & Hiero, & si qui alii delectum capiendo diademati diem haud concelebraverant, pars metu, quidam invidia in Abdagesem, qui tum aula & novo rege potiebatur, ad Artabanum vertere. [*Ibid. cap.* 42. & 43.]

Artabanus in Hyrcanis repertus est, illuvie obsitus, & alimenta arcu expediens. Ac primò tanquam dolus pararetur territus, ubi data fides reddendæ dominationi venisse; non ultra moratus quam dum *Scytharum* auxilia conciret, (ex *Dahis* ac *Sacis* contractum ab eo magnum, fuisse exercitum, refert Josephus, *lib.* 18 *cap.* 6.) perrexit properus: neque exuit pædorem ut vulgum miseratione averteret. Non fraus, non preces, nihil omissum, quo ambiguos illiceret, prompti firmarentur. [*Ibid. cap.* 43 & 44.]

Jam propinqua Seleuciæ cum magna manu ille adventabat, quum Tiridates simul fama atque ipso Artabano perculsus, distrahi consiliis cœpit, iter contra, an bellum cunctatione tractaret. Verum Abdageses regrediendum in Mesopotamiam censebat: ut amne objecto, Armeniis interim Elymæisque, & cæteris à tergo excitis, aucti copiis socialibus, & quas dux Romanus misisset, fortunam tentarent. Ea sententia valuit; quia plurima authoritas penes Abdagesem; & Tiridates ignavus ad pericula erat. Sed fugæ specie discessum est: ac principio à gente Arabum facto, cæteri domos abierunt, vel in castra Artabani; donec Tiridates cum paucis in Syriam revectus, pudore proditionis omnes exsolvit. [*Ibid. cap.* 44.]

Interim Artabanus, non magno labore debellatis inimicis, in imperium restitutus est. [*Joseph. lib.* 18. *cap.* 6. *Dio*; *lib.* 58 *pag.* 637.] Qui scriptis ad Tiberium litteris, parricidia & cædes & ignaviam & luxuriam illi objecit: monuitque ut voluntaria morte, maximo justissimoque civium odio quamprimum satisfaceret. [*Sueton. in Tiberio, cap* 66.] Armeniam etiam impunè aggressus, Syriam quoque invadere instituit. [*Dio, lib.* 59. *pag.* 661.]

Agrippa in intimam familiaritatem receptus à Caio Caligula, quodam die quum una cum eo in curru vectaretur, ut quamprimum Tiberius principatus locum Caio digniori cederet precatus est. Has voces excepit Eutychus, libertus Agrippæ & auriga: at tum quidem siluit. Insimulatus deinde à patrono quasi vestem ei furto subduxisset, sicut revera subduxerat, & ex fuga retractus, cum perductus esset ad Pisonem Urbis præfectum, rogatus fugæ causam, ait se habere secreta quædam quæ cuperet indicare Cæsari, ad salutem ipsius pertinentia: quapropter vinctus missus est Capreas, ubi diu in vinculis est detentus, priusquam Cæsari aures ei præbere esset collibitum. [*Joseph. lib.* 18. *cap.* 8.]

Samaritanis impostor quidam persuasit, ut convenirent in montem Garizim apud eam gentem sanctissimum: asseverans se illic eis ostensurum sacra vasa refossa, quæ ibi Moses deposuerit. Illi credulí sumptis armis Tirathabam vicum insederunt, expectantes ibi confluentes cæteros, ut magno agmine montem ascenderent. Sed Pilatus prior clivum montis occupavit equitibus suis & peditibus: qui prælio congressi cum Samaritis apud vicum collectis, alios fuderunt, alios in fugam compulerunt; multos etiam vivos captos abduxerunt, quorum præcipuos & potentiores Pilatus capite mulctavit. [*Id. ibid. cap.* 5.]

4040 Tum primates Vitellium Syriæ præsidem adeuntes, Pilatum cædis accusarunt, negantes

defectionem

defectionem fuisse à Romanis illum concursum in Tirathaba, sed refugium contra Pilati violentiam. Vitellius autem Marcello amico ad procurationem Judææ misso, Pilatum jussit Romam proficisci, responsurum apud Cæsarem ad objecta per Judæos crimina: postquam decem jam annos in provincia ille exegisset. [*Id. ibid.*] Quibus quatuor aut quinque mensium appendicula addenda fuerit; si non ille, vel procellarum metu (præterito jam, ut *Actor.* XXVII. 9. septimi mensis Jejunio) navigationem distulerit, vel adversis ventis detentus, aut alia aliqua mora interveniente, iter prolongaverit. Nam prius quam Romam Pilatus perveniret, vita excessisse Tiberium, Josephus indicat.

Quum à Capreis venisset Tiberius Tusculanum, stadiis ferè centum ab Urbe dissitum ab Agrippina Germanici matre, licet multum reluctans, tandem persuasus est ut Eutychum audiret, cognosceretque cujus accusaret is patronum criminis. Qui, re examinata, comperiens, neglecto mandato de colendo nepote ipsius Tiberio Drusi filio, totum eum in Caium fuisse propensum; Macroni (qui Sejano in prætorianorum militum præfectura successerat) imperavit, ut Agrippæ vincula injiceret. Agrippa vero ad preces versus, per memoriam filii, cujus consuetudine simul educatus familiarissime usus fuerat, & per collata in adolescentem Tiberium officia rogabat veniam: sed frustra, prætorianis ita ut erat purpuratum in vincula trahentibus. Cumque æstus esset vehemens, & præ inopia vini sitis eum ureret, conspicatus quendam è Caii servis nomine Taumastum gerentem hydriam, popposcit potum: & cum libenter oblatum hausisset, inquit. *Certè tuo bono puer exhibuisti hoc ministerium: quamprimum enim hanc necessitatem evasero, impetrabo tibi libertatem à Caio.* Quod & postea præstitit. [*Joseph. lib. 18. cap. 8.*]

Agrippa vinctus ante regiam stabat inter alios quosdam æquè vinctos, incumbens præ mœrore in quandam arborem cui bubo insidebat. Unus è vinctis natione Germanus alitem conspicatus, scisciatus est è milite quisnam esset ille purpuratus: & cognito Agrippam esse Judæorum nobilissimum: ad eum adductus, adhibito interprete, hoc auspicio significari illi dixit repentinam præsentis fortunæ mutationem. Ad ampliſſimam enim dignitatem simul atque potentiam eum perventurum, felicem habiturum vitæ exitum: (in quo falsum illum fuisse vatem, docuit exitus hominis infelicissimus:) sed quando hanc alitem iterum esset visurus, quintum ex eo diem fatalem ipsi futurum. [*Id. ibid.*]

Antonia graviter ferens calamitatem juvenis, Tiberium quidem pro eo deprecari putabat inutile: apud Macronem tamen obtinuit ut in custodia servaretur à militibus commodis moribus præditis, convictoremque haberet centurionem ei curæ præpositum; quotidianis uteretur lavacris, & pateret ad eum libertis atque amicis aditus, quorum sublevaretur officiis, admittebanturque ad eum Silas amicus, & è libertis Marsyas atque Stichus, inferentes ei cibos quibus delectabatur: & stragula quasi vænalia circumferentes, noctu substernebant permissu militum jam ante præmonitorum Macronis imperio. Atque in hunc modum sex menses in custodia exegit,, usque in Tiberii obitum. [*Ibid.*]

De Gamalitici agri finibus contentio orta est inter Herodem Tetrarcham & Aretam Arabiæ Petrææ regem, injuriæ filiæ suæ factæ non immemorem; quam matrimonio sibi junctam Herodes spreverat, ducta in ejus locum fratris sui uxore Herodiade. Contractis utrinque copiis bellum per legatos gestum est: commissoque prælio Herodis exercitus internecione periit, proditus à quibusdam exulibus qui pulsi è tetrarchia Philippi tunc merebant Herodis stipendia. Hæc Herodes per litteras significavit Tiberio: qui indigne ferens Aretæ audaciam, scripsit Vitellio ut ei bellum inferret, & aut vivum captum abduceret, aut occisi caput ad se mitteret. Apud Judæos autem fuit opinio, justa ultione numinis deletum Herodis exercitum, propter Johannis Baptistæ cædem. [*Joseph. lib. 18. cap. 7.*]

Cn. Acerronio Proculo & C. Pontio Nigrino Consulib. mortem Tiberius obiit, XVII. Kalend. Apriles, ut & apud Suetonium [*in Tiberio, cap. 13.*] & *Tacitum*, [*Annal. 6. cap. 50.*] vel VII. potius, sive XXVI. Martii die, quum post Augusti excessum imperavisset *annos 22. menses 7. & dies 7.* ut in fine libri 58. refert Dio non *menses 5. dies 3.* ut in libro 18. Antiquit. [*cap. 8.*] neque *menses 6. dies 3.* ut in libro secundo Belli, [*cap. 8. nro. 11.*] Josephus numerat. 4750 37

Marsyas, Tiberii morte cognita, currens ad patronum suum Agrippam, cum offendisset petentem balneum, admoto capite, sermone Hebraico dixit, *Mortuus est leo.* Quod ex iis resciscens centurio qui custodiæ præerat, Agrippæ vinculis soluto cœnam laudatam apposuit. Sed dum epulis simul indulgerent & poculis, superveniens quidam attulit incolumem esse Tiberium, & brevi in urbem reversurum. Quibus verbis graviter territus centurio, Agrippam de lectulo proturbatum vinciri, & accuratius in posterum custodiri jussit. Verum postera die binæ à Caio allatæ sunt litteræ, alteræ, quibus Senatui significabat in defuncti Tiberii se successisse imperium; alteræ ad Pisonem Urbi præfectum, idem indicantes, mandantesque ut Agrippam è castris dimissum restitueret in id quod ante habitaverat domicilium. in quo licet adhuc custoditetur, tamen suo victitabat arbitrio. [*Joseph. lib. 18. cap. 8.*]

Caius Romam reversus, Tiberii simul corpus referens, more solenni funus celebravit sumptuosissimum: & quum vellet Agrippam eadem die solutum dimittere, monitu Antoniæ supersedit, non quod ea male vellet homini sed negabat decoram hanc festinationem, ne videretur hoc odio Tiberii facere, si confestim solveret quem ille vinxerat. Elapsis tamen non multis diebus, accersitum ad se domum tonderi, vestemque mutare præcepit. Impositio deinde

in

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno æræ Christianæ.

in ejus caput diademate, Tetrarchiæ quæ Philippi fuerat regem constituit, adjecta Lysaniæ quoque tetrarchia: & pro ferrea catena dedit auream pari pondere. In Judæam autem Marullum misit præsidem. [*Id. ibid.*]

Agrippam Herodis nepotem vinculis, quæ ei à Tiberio fuerant indita, C. Caligulam liberavisse, & avi principatum ei reddidisse; memorat Dio [*lib. 59. pag. 641.*] prætoris ornamentis à Romano Senatu honoratum, regno & tertia avitæ ditionis parte quam Philippus patruus possederat à Caio donatum, Philo. [*in Flaccum.*] Regnum verò adeptus Agrippa, Thaumastum qui potum ipsi vincto ministraverat, à Caio impetratum, manumisit, & bonorum suorum dispensatorem constituit. Quin & moriens hunc Agrippæ filio Bernicæque filiæ reliquit eadem ministerii conditione: apud quos in pretio usque ad extremum diem habitus consenuit. [*Joseph. lib. 18. cap 8.*]

Antiocho Antiochi filio Caligula Commagenem, paternum regnum, dedit; adjectis Ciliciæ maritimis. [*Dio, lib. 59. pag. 645.*]

Præses Syriæ Vitellius, bellum Aretæ illaturus, assumptis duabus legionibus, & levis armaturæ atque equitum auxiliis missis à sociis regibus, properans versus Petram pervenit Ptolemaidem. Quumque vellet per Judæam exercitum ducere, occurrerunt ejus regionis principes, deprecantes transitum. Neque enim patrios ritus permittere, ut inferantur ullæ imagines, quales Romana signa habebant pleraque. Quorum precibus flexus mutavit sententiam de itinere proposito: missoque per magnum campum exercitu, ipse cum Herode Tetrarcha & amicis ascendit Hierosolyma, sacrificaturus Deo in festivitate quæ instabat publica. Quo postquam ventum est, honore summo exceptus à populo, hæsit ibi triduo, & interim à Jonatha in fratrem ejus Theophilum pontificatum transtulit. [*Joseph. lib. 18. cap. 7.*]

Quarta die litteris acceptis de morte Tiberii, populum Vitellius sacramento adegit in fidem Caii novi principis. [*Id. ibid.*] Unde rex Agrippa, in litteris ad Caium: apud Philonem, in legatione. *Hierosolymis primùm audita est, Imperator, exoptata tua successio; è sancta civitate diffusa est ejus fama ad finitimas provincias. Et quoniam prima Orientalium hæc civitas Imperatorem te consalutavit; æquum est ut à te tractetur liberalius.* & Judæorum Senatus, in oratione ad Petronium: apud eundem. *Caio imperium adepto, primi ex tota Syria gratulati sumus Vitellio, cujus successor es, tunc in urbe nostra degente, qui super hac re litteras acceperat; & à nobis ad cæteras civitates fama latum nuncium pertulit: primum nostrum Templum excepit pro imperio Caii victimas.*

Revocavit Vitellius ex itinere copias, omisso bello propter delatum in alium Imperium. Et quidem Aretam ferunt, accepto expeditionis Vitellii nuncio, collegisse ex auguriis, impossibile esse ad Petram pervenire illum exercitum. Unum enim è ducibus prius moriturum: vel qui bellum pararet, vel cujus jussu pararetur, vel eum contra quem esset movendum. [*Joseph. lib. 18. cap. 7.*]

Vitellium deinde, exercitu in hyberna dimisso, (quod in ætatis initio ab eo factum, non est admodum verisimile) Antiochiam repetiisse, scribit Josephus: quum una cum copiis ad Euphratem eum perrexisse dicendum potius fuisset, ut cum Parthorum rege fœdus iniret. Id enim non, ut putavit Josephus, sub Tiberio, sed sub Caio factum fuisse, ex Suetonio & Dione apparet. Namque Artabanus, odium semper contemptumque Tiberii præ se ferens, Caii amicitiam ultro petiit: summisque eum artibus Vitellius non modo ad colloquium suum, sed etiam ad veneranda legionum signa pellexit. Euphratem enim ille transgressus, aquilas Romanas adoravit, statuisque Augusti & Caii sacrificavit. Pacis quoque conditiones, quæ ex usu Romanis essent, liberosque obsides dedit. [*Sueton. in C. Caligula, cap. 14. & A. Vitellio, cap. 2. Dio, lib. 59. pag. 661.*]

In medio pontis Rex & Vitellius sibi occurrerunt, cum suo quisque satellitio: & postquam de fœdere convenit, Herodes tetrarcha utrumque excepit convivio, tabernaculo magno sumptu erecto in medio flumine. Deinde Vitellius Antiochiam rediit, Artabanus in Babyloniam. Herodes verò volens primus nunciare Cæsari de impetratis obsidibus, omnibus diligenter perscriptis misit ad eum tabellarios; nihil amplius relinquens significandum per Consularem legatum. Quare supervenientibus Vitellii litteris, Cæsar rescripsit, omnia sibi jam antè esse cognita ex Herodis nuntiis. Quo ille graviter offensus est. [*Joseph lib. 18. cap. 6.*]

Nec multo post misit Artabanus filium Darium obsidem, cum multis muneribus: inter quæ etiam virum statura cubitorum quinque genere Judæum, nomine Eleazarum; qui propter vastitatem Gigas cognominatus est. [*Id. ibid.*]

Judæi Alexandrini, postquam honores omnes, quos per leges suas decernere licuit, Caio exhibuissent; Flacco Abillio præsidi decretum suum obtulerunt; orantes ut, quoniam non fuit permissum legationem mittere, ipse id per suos nuncios transmitteret. Legit ille; & annuens ad pleraque capita, subridensque dixit. *Placet mihi per omnia pietas vestra: mittam hæc ut petitis, & legati fungar munere, ut sentiat Caius vestram gratitudinem; eroque testis probè notæ mihi vestræ popularis modestiæ atque obedientiæ.* Decretum tamen illud apud se retinuit: ut soli omnium illi pro Caii contemptoribus haberentur. [*Philo in Flaccum.*]

Anno primo imperii C. Caligulæ Mattathiæ sacerdoti natus est filius Josephus, historiæ Judaicæ scriptor: ut ipse in libro de Vita sua indicat.

4041 Quum longo jam tempore Saulus Damasci Euangelium prædicavisset, inierunt Judæi illum

1. *Visser. Annal. p. post.*

interimendi consilium. Hi ab Aretæ regis Arabiæ Petrææ (qui Herodis Tetrarchæ exercitum nuper fuderat) præfecto, præsidio urbem Damascenorum tenente adjuti observabant portas die ac nocte, ut eum prehensum interimerent. Verum à discipulis è fenestra per murum fune in sporta nocte demissus, ex eorum insidiis evasit. [*Act.* IX. 23,24,25. II. *Corinth* 32,33.]

Primo igitur Apostolatus sui triennio apud Damascenos exacto, rediit Saulus Hierosolymam, ut viseret Petrum: & permansit apud eum dies quindecim. [*Galat.* I. 18.]

Ibi quum tentaret se propius adjungere discipulis, timebant omnes, non credentes eum esse discipulum. Sed Barnabas acceptum eum duxit ad Apostolos (Petrum videlicet, & Jacobum fratrem Domini: neminem etiam ex Apostolis alium tum ille vidit. (*Gal.* I. 19.) & exposuit eis, quomodo in via vidisset Dominum, & quod locutus esset ei; & quomodo Damasci liberè locutus esset in nomine Jesu. [*Act.* IX. 26, 27.]

Saulus Hierosolymis liberè in nomine Domini Jesu loquebatur, & disceptabat cum Helleniſtis: (sive Judæis qui Græca lingua utebantur; ut Syrus recte hic est interpretatus:) illi verò conabantur eum interimere. [*Act.* IX. 29.]

Orans in Templo Saulus, extra se raptus est, & vidit Dominum dicentem sibi. *Festina, & exi citò Hierosolymis, quoniam non excipient testimonium tuum de me.* Cui ille. *Domine, ipsi sciunt me pertraxisse in carcerem & verberibus affecisse per singulas synagogas eos qui credebant in te. Et quum effunderetur sanguis Stephani martyris tui, ego quoque adstabam & custodiebam pallia eorum qui interficiebant eum.* Et dixit ei Dominus. *Proficiscere: nam ego te procul ad gentes emittam.* [Act. XXII. 17,-21.]

Fratres verò Hierosolymitani deduxerunt eum Cæsaream, & emiserunt in patriam suam Tarsum. [*Act.* IX. 30.] Venitque in regiones Syriæ & Ciliciæ: hactenus ignotus facie Ecclesiis Judææ; quæ audientes solum, eum nunc euangelizare fidem quam olim vastabat, Deum de illo glorificabant. [*Galat.* I. 21,22,23.]

Ecclesiæ autem per totam Judæam & Galilæam & Samariam habentes pacem ædificabantur: & pergentes in timore Domini & consolatione sancti Spiritus, multiplicabantur. [*Act.* IX. 31.]

Herodi Agrippæ regi ex Cypro nata est filia Drusilla (nupta postea Felici; (*Act.* XXIV. 24.) quæ moriente patre sexennis erat. [*Joseph. lib.* 18. *cap.* 7. *& lib.* 19. *cap. ult.*] 4751 58

Caligula Macronem, cui Ægyptus mandata fuerat, (sexennio, quod Flacci Abillii præfecturæ à Tiberio præstitutum fuerat, jam exacto) & uxorem ejus Enniam, quorum opera ipse imperium consecutus fuerat, ad mortem voluntariam adegit. [*Philo, de legat. ad Caium; & lib. in Flaccum Sueton. in C. Calig. cap.* 26. *Dio, lib.* 59. *pag.* 647.]

Flaccus, qui Ægypto tum præerat, interfecto Macrone cui maximè fidebat, à Caligula imperatore malè sibi metuit. Qua occasione arrepta, Dionysius, Lampo & Isidorus illi persuaserunt ut populum Alexandrinum, ab Augusto & ejus familia in honore habitum, beneficio aliquo sibi conciliaret; nihil verò gratius illis se posse facere, quam si eos sinat in Judæos sævire. Quorum & ille sententiam est secutus. [*Philo, in Flaccum.*]

Caligula Soæmo Arabum Ituræorum regnum, Cotyi Armeniam minorem ac deinde nonnullas Arabiæ partes, Rhymetalci Cotyis ditionem, Polemonis filio paternum (Ponti) imperium ex Senatusconsulto tribuit. [*Dio, lib.* 59 *pag.* 649.]

Anno imperii C. Caligulæ secundo, veniam ab eo Herodes Agrippa impetravit domum redeundi, regni ordinandi gratia; eo peracto, reversurum se pollicitus. [*Joseph. lib.* 18. *cap.* 8.] Suasit verò illi Imperator, ut navigatione compendiaria usus, expectatis eteſiis ventis, recta peteret Alexandriam; pedestri itinere inde minore cum difficultate in patriam rediturus. Cui ille obtemperans, quum descendisset Puteolos, & naves Alexandrinas in portu paratas ad solvendum invenisset, post paucos dies Alexandriam appulit. [*Philo, in Flaccum.*]

Alexandrini, ob inveteratam cum Judæis simultatem ægrè ferentes regem ipsorum quempiam extitisse, Agrippam in gymnasio sermonibus scurrilibus & mimographorum ludicris carminibus traducebant. Propulsum quoque ad gymnasium quendam insanum nomine *Carabam*, qui interdiu noctuque nudus oberrabat per compita, ut superiore loco statuerunt, ut spectari posset ab omnibus. Mox capiti diadema imponunt papyraceum, pro paludamento corpori stoream induunt: pro sceptro frustum arundinis humi sublatum quidam ei dedit in manum. Sic ornatum regiis insigniis, & in regem transformatum more histrionico, adolescentes perticas in humeris gestantes stipabant pro satellitio: tum alii salutatum accedebant, alii sibi reddi jura petebant, alii consulebant eum de republic. Post hæc acclamatum est à circumstantibus, magna voce *Marim* appellantibus: quod nomen Syrorum lingua *Dominum* significat. [*Philo, ibid.*] Atque ita Judæorum rex eodem modo ab aliis est irrisus, quo regiæ dignitati veri sui Domini Jesu Christi ipsi Judæi ante quinquennium illuserant.

Judæi Alexandrini Agrippam de insidiis per Flaccum præsidem in ipsorum perniciem paratis edocuerunt: scriptumque quod Flacco dederant, Caio in principatus sui exordio transmittendum, Regi tradiderunt. Hoc ad Caium se missurum ille est pollicitus, simulque significaturum, ab initio illud Judæos mittere voluisse; sed impeditos Præsidis malevolentia fuisse, quo minus tempestivè id facerent. [*Philo, ibid. & in legat. ad Caium.*]

Petrus apostolus, Ecclesias Judææ, Galilææ & Samariæ visitans, devenit ad sanctos qui habitabant Lyddæ: ibique Æneam, ab annis jam octo decumbentem in grabato, à paralysi, qua

tenebatur,

tenebatur, sanavit Quo viso miraculo, omnes qui Lyddam & agrum Saronitanum (de quo, I. *Chron.* V. & XXVII. 29.) incolebant conversi sunt ad Dominum. [*Act.* IX. 31,-35.]

Discipula quædam, Syriaco nomine *Tabitha* Græco *Dorcas* (id est *Caprea*) dicta, bonis operibus & eleemosynarum largitione celebris, Joppæ ex morbo decessit. Quum autem Lydda esset prope Joppen, discipuli, audito Petrum illic esse, duos viros miserunt ad eum, rogantes ne cunctaretur usque ad ipsos progredi. Qui adveniens, quum in genua procumbens esset precatus, mortuam vitæ restituit. Id autem innotuit per totam Joppen: & multi crediderunt in Dominum. Mansitque ibi Petrus *multos dies* in domo Simonis cujusdam coriarii. [*Ibid.* 36,-43.]

Alexandrinorum vulgus, summo mane in theatrum confluens, redempto jam Flacci præsidis favore, in proseuchis Judæorum dedicandas esse Cæsaris statuas unanimiter conclamavit. Quod præses licet sciret non minus quam decies centena millia Judæorum incolere Alexandriam totamque regionem quanta patet à Catabathmo Lybiæ usque ad terminos Æthiopiæ, nullo respectu securitatis publicæ habito, fieri permisit. [*Philo, in Flaccum.*] Illi vero conglobati in cohortes numerosissimas, proseuchas, quæ multæ in singulis urbis regionibus erant, aut arbustis succisis vastarunt, aut diruerunt funditus: quasdam etiam incenderunt injectis ignibus tanta rabie atque insania, ut in proxima quoque ædificia transiliret incendium. In proseuchis autem omnibus quas diruere incendereve non poterant, quod accolerentur magna Judæorum frequentia, effigies Caii statuerunt: in maxima vero ac celeberrima sublimem quadrigis aheneis; idque tam præpropero studio, ut, cum carerent novis quadrigis, veteres æruginosas, auribus, caudis pedibusque mutilatas, è gymnasio raperent, olim dedicatas (ut ferebatur) Cleopatræ, quæ fuerat ultimæ hujus nominis reginæ proavia. Hæc verò existimabat Caius ex vehementi Alexandrinorum in ipsum studio profecta: quæ partim ex quotidianis actis cognoscebat transmissis sibi ab Alexandria, (ea enim libentius lectitabat quam ullum poema vel historiam) partim ex nonnullis servis domesticis (quorum plerique erant Ægyptii) eadem cum ipso laudare aut irridere solitis. [*Id. in legat. ad Caium.*]

C. Caligula, sorore Drusilla defuncta, justitium indixit: in quo risisse, lavisse, convivio quemquam accepisse, capitale fuit. [*Sueton. in C. Calig. cap* 24. *Dio, lib.* 59 *pag.* 648.]

Ægypti præses Flaccus edictum proposuit, in quo Judæos qui cives erant Alexandrini peregrinos appellabat & exteros: ne causæ quidem dicendæ potestatem faciens, sed injudicatos condemnans. Quinque erant urbis illius regiones, à primoribus earum literis denominatæ: quarum duæ dicebantur Judaicæ, quod in his plurimi Judæi habitarent; quamvis & in aliis non pauci sparsim habuerint domicilia. Alexandrinorum igitur vulgus, licentiam grassandi in Judæos à Flacco nactum, è quatuor literis eos expulsos contrusit in unius partem angustam. Qui, quod plures essent quam ut is locus eos caperet, egrediebantur in littora & monumenta & sterquilinia, exuti rebus suis omnibus. Inimici verò facto in desertas domos impetu, prædas tanquam jure belli partas dividebant: efffactisque Judæorum officinis, quæ tum propter luctum mortis Drusillæ clausæ fuerant, hinc quoque plurima egesserunt, quæ per medium forum translata verterunt in usus proprios. Sed minus nocebant domorum plusquam 400 direptiones, quam abrupta negotiatio: quum creditores amisissent pignora, nec sineretur ullus agricola, nauta, negotiator, opifex, exercere artes consuetas. [*Philo, in Flaccum.*]

Tot myriadas virorum, mulierum, puerorumque in urbis angulum angustissimum, ceu pecora, compulsas, sperabant adversarii se intra paucos dies visuros acervatim jacere: aut fame necatos per ciborum inopiam, aut in loco æstuoso compressos, vitiato etiam per crebras respirationes circumvicino aere. Ne quis autem clanculum inde se proriperet, diligenter cavebant: & quotquot intercepissent, excruciatos prius mox enecabant, nullam ab eis abstinendo sævitiam. Alia manus circa portus fluminis insidiabatur Iudæis appellentibus, & eorum mercimoniis: quibus in conspectu dominorum direptis, ipsos protrusos exurebant, constructo rogo è gubernaculis, contis, & navium tabulis. Alii media in urbe concremabantur miserrimo supplicii genere. Nam præ lignorum inopia sarmenta comportabantur, quibus accensis injiciebant miseros: qui semiustulati fumo magis quam igni necabantur. Multi etiam vivi loris laqueisque circa talos adstrictis per medium forum raptabantur, insultante vulgo & ne mortuis quidem parcente corporibus. Dissecta enim membratim frustatimque conculcabant tanta crudelitate, ut ne reliquias quidem ad sepulturam superesse sinerent. [*Id. in legat. ad Caium.*] Qui vero dolebant suorum vicem cognati amicique, confestim pœnas dabant suæ misericordiæ; arreptique flagris cædebantur, & post omnia tormenta quæ poterant excipere corporibus, tandem in crucem agebantur. [*Id. in Flaccum.*]

Ex Senatu, quem Augustus constituerat publicum Judæorum Concilium, Flaccus præses 38 comprehensos in suis privatis ædibus confestim vinciri jussit: traductosque per medium forum senes reductis in tergum manibus, ligatos partim loris partim catenis ferreis, induxit in theatrum, statutosque coram inimicis eorum sedentibus, jussit nudatos concidi verberibus; atque ex his Euodium, Tryphonem, & Andron, in conspectu illorum qui bonis eos prius spoliaverant. Et licet mos esset in neminem damnatum animadvertere donec solemnes celebritates natalitiaque Augustorum festa præteriissent; ille tamen per eos ipsos dies (Caii natali in postremum Augusti mensis diem tum incidente) affligebat homines innoxios, ad hunc modum distributis spectaculis. Manè usque horam tertiam quartamve Iudæi flagellabantur,

I. *Usser. Annal. p. post.* suspen-

suspendebantur, rotis alligabantur, damnabantur, per mediam orchestram ducebantur ad supplicium. Deinde inducebantur saltatores, mimi, tibicines, aliaque ludicra scenicorum certaminum. Ipsæ quoque mulieres non solum in foro, sed etiam in medio theatro tanquam captivæ corripiebantur, & ob quamvis calumniam in scenam trahebantur non sine gravissimis contumeliis: deinde cognito eas esse alterius generis, dimittebantur; multas enim quasi Judæas comprehendebant priusquam rem diligentius dispicerent. Postquam autem Judaicæ comperiebantur, ex spectatoribus facti tyranni, jubebant eis suillas carnes offerri. quas quotcunque metu tormentorum gustabant, sine alia majore vexatione dimittebantur: quæ vero sibi temperabant, tortoribus tradebantur ad cruciatus maximos. [*Ibid.*]

Accitus à præside Castus centurionum fidissimus, jubetur assumpto è sua cohorte audacissimo quoque in domos Judæorum irrumpere, scrutarique nunquid armorum ibi lateat. Quo properè mandata exequente. Judæi intima quæque aperientes scrutatoribus ostendebant: ubi mulierculæ inclusæ, nunquam è conclavi egredi solitæ, & virgines præ pudore declinantes aspectum etiam familiarium, tunc non solum ignotis verumetiam militari ferociæ spectabantur pavidæ. Nihilominus accurata facta scrutatione, non inveniebantur ista quæ quærebantur arma. Ægyptiis quidem paulo ante arma dempta fuerant per Bassum à Flacco jussum id curare. Sed tum videre licebat magnum navium numerum appulisse ad portas fluminis, plenarum omni armorum genere: quæ hominibus seditiosis, qui antea quoque sæpius defectiones tentarant, adimi par erat. Sed longe alia Judæorum erat ratio: qui defectionis nunquam suspecti, studia quotidiana quæstusque exercebant, ad concordiam & tranquillitatem civitatis facientia. [*Ibid.*]

4042 Dum festi Tabernaculorum solennitas per autumni æquinoctium à Judæis Alexandrinis tantopere afflictis intermitteretur, Flaccum præsidem à Stephanione liberto Tiberii Cæsaris convivio exceptum ex improviso Bassus centurio comprehendit, ad id faciendum, cum cohorte militum ex Italia à Caio missus. Cumque ora solvisset hyemis initio, marinis tempestatibus jactatus, post plurimos labores ægrè in Italiam delatus est: ubi confestim à duobus infensissimis accusatoribus, Lampone & Isidoro (qui ipsum in Judæos incitaverant) exceptus est. Qui damnatus, omni patrimonio & bonis domesticis (quæ selectissima habuerat) exutus, in exilium actus est. Et quidem in insulam omnium sterilissimam Gyarum in Ægeo sitam deportatus fuisset: nisi deprecante Lepido pro Gyaro Andrum propinquam ei permissum esset incolere: ubi postea Caii jussu (ut & alii omnes honorati exules) occisus periit. [*Ibid.*]

Agrippam regia dignitate præfulgentem videns Herodias soror ipsius, Herodis Tetrarchæ uxor, invidia percita, non prius destitit quam viro persuasit ut Romam contenderent, eamdem regiam dignitatem à Cæsare petituri. Agrippa, cognita eorum mente & apparatu, quamprimum eos è portu solvisse didicit, etiam ipse libertum suum Fortunatum Romam ad Imperatorem misit cum muneribus & litteris contra Herodem patruum scriptis. Ille Herodi ad Cæsarem, apud Baias Campaniæ opidum amœnissimum tum agentem, admisso superveniens, Agrippæ litteras reddidit; accusantes Herodem, quod prius cum Sejano conspirasset in Tiberium, & nunc iterum Artabano Partho faveret contra Caii novum imperium, tanto ad hoc comportato armorum apparatu, quantus instruendis virorum 70 millibus sufficeret. Quo commotus Caius, percontatus est Herodem, verane essent quæ nunciarentur de armorum numero. Quo annuente, (neque enim vera negare poterat) satis approbatam Caius putans defectionem, ademit illi Galilææ & Perææ tetrarchiam, quam postea ad Agrippæ regnum adjecit; pecunia quoque ejus illi donata. Herodem vero, perpetuo damnatum exilio, Lugdunum in Gallia relegavit. Cognito deinde sororem Agrippæ esse Herodiadem, pecuniam ei propriam concessit: & ratus non libenter fore marito calamitatis sociam, in Agrippæ gratiam se illi parsurum promisit. Illa Caio pro hac indulgentia gratias egit; verum ea se in præsentia uti non posse professa est: quod nefas existimaret, maritum in hac calamitate deserere, cujus fortunæ, dum floreret, ipsa fuisset particeps. Quod ille indignè ferens, ipsam quoque cum marito in exilium ire jussit, & bona ejus Agrippæ largitus est. [*Joseph. lib. 18. cap. 9.*] Ita incesti sui connubii pœnas illi luerunt: post obtruncatum ab hoc Herode Johannem Baptistam annis 8. post Christum Servatorem ludibrio ab eodem habitum [*Luc.* XXIII. 11.] annis 6. 4752 39

Pontius Pilatus quoque, tantis irrogante Caio angoribus coarctatus est, ut propria se manu interfecerit: quemadmodum ex Romanis Historicis Hieronymus in Chronico, & ex Græcis Olympiadum scriptoribus refert in Ecclesiastica sua historia [*lib. 2. cap. 7.*] Eusebius, cum Orosio, lib. 7. cap. 5. & Cassiodoro in Chronico.

Caius Baiani sinus medium intervallum Puteolanas ad moles 3600 ferè passuum ponte conjunxit; in quo currum ejus tum alia multa spoliorum instar subsequebantur, tum etiam ex Parthorum obsidibus Darius puer (Artabani regis filius:) Dario & Xerxe non nisi ludibrii causa memorato, quia longe plus maris ipse ponte instravisset. [*Joseph. lib. 19. cap. 1. Sueton. in C. Calig. cap. 19. Dio, lib. 59 pag. 653.*]

Idem, obtentu Germanici belli, ultra transitum à se Rhenum parumper progressus, inde statim rediit, quasi in Britanniam iturus. [*Dio, ibid. pag. 656.*]

Lucius Vitellius ex Syria accersitus est à Caio, ut interficeretur. [*Id. ibid. pag. 661.*] Crimini enim ipsi dabatur, quod Tiridatem, Parthis à Tiberio regem missum, expelli ab illis sivisset. [*Id. in Excerptis, ab Henr. Valesio edit. pag. 670.*]

Vitellio

Anno Mundi

Anno Periodi Julianæ.

Anno æræ Christianæ.

Vitellio succeſſorem in Syriam Caius miſit Petronium. [*Joſeph. lib. 18. cap. 11.*] Publium videlicèt Petronium: (ut ex Philone, in legatione ad Caium, & Joſepho lib. 19. cap. 6. conſtat, qui filius fortaſſe illius fuerit, de quo ad annum Mundi 3983 ex Strabone dictum eſt; minimè verò omnium Lucius ille Petronius, longè ante hoc tempus mortuus) quem *admodum humili loco natum ad equeſtrem ordinem perveniſſe* memoravit Valerius Maximus. [*lib. 4. cap. 7.*] uti opinatus eſt Baronius. [*ann. chr. 41. num. 4.*]

Vitellius ad Caium veniens, hoc modo neci ſe eripuit. Compoſuerat ſe longè quam gloria ejus ferret humiliori habitu, Caiique pedibus advolutus, effuſis lachrymis, atque illum ſimul & Deum appellans ſæpius & adorans, tandemque vovens ſi incolumis evaſiſſet ſe ei ſacrificaturum; ita hominem emollivit ac ſibi placavit, ut non modo ſuperſtes maneret, ſed etiam inter præcipuos poſthac amicos haberetur. [*Dio, lib. 59. pag. 661.*] Atque ita ille; miri in adulando ingenii, primus Caium adorari ut Deum inſtituit: quum reverſus ex Syria non aliter eum adire auſus eſſet quam capite velato, circumvertenſque ſe, ac deinde procumbens. [*Sueton. in A. Vitellio, cap. 2.*] Et quum poſtea Caius rem ſibi eſſe cum Luna dixiſſet, percunctatuſque eſſet Vitellium, vidiſſetne ſe cum deâ congredi; ille quaſi attonitus, oculis in terram demiſſis, tremens, exili voce reſpondit. *Solis, Domine, vobis diis licet invicem videre.* [Dio, ut ſupr.] Eoque facto initio Vitellius, qui in regendis provinciis priſca virtute egerat, omnes reliquos adulando ſuperavit. [*Dio, ibid. Tacit. Annal. 6. cap. 32.*]

Ipſe deinde Caius ſibi Sacerdos fuit, equumque ſuum collegam ſacerdotii adſcivit. [*Dio, ut ſupr. pag. 662.*] Mileti vero in Aſia templum ſibi exſtrui juſſit: hanc urbem præ cæteris eligens, ſpecie quidem quod Epheſum à Diana, Pergamum ac Smyrnam ab Auguſto Tiberioque occupatas eſſe diceret; ſed revera quia ampliſſimum ac pulcherrimum, quod Mileſii Apollini ædificabant, ſuo nomini vindicare cupiebat. [*Id. in Excerptis Valeſii, pag 670. & 673.*] Mileti quoque Didymeum peragere deſtinaverat. [*Sueton. in C. Caligula, cap. 21.*]

4043 In Jamniam, urbem Judææ frequentem cum primis populo, ſubrepſerant è finitimis regionibus inquilini; qui ſemper moliebantur aliquid adverſus ritus Judaicos. Hi cum audirent ab advenis, quantopere Caius pro Deo coli cuperet; & quam infenſus univerſæ Judæorum genti eſſet; ex tempore aram excitarunt è luto formato in lateres, tantum ut moleſti eſſent civibus. Hanc quum illi indignati è medio ſuſtuliſſent; adverſarii rem ad Capitonem quæſtorem detulerunt, qui in Judæa exigendis tributis præerat. Ad Caium ille ſcripſit; exaggerando rem & amplificando. Caius verò pro altari lateritio ſubverſo in Jamnia, coloſſum inauratum poni juſſit in ipſo Templo Hieroſolymitano: conſultoribus uſus, Helicone Ægyptio & Appelle tragœdo Aſcalonita. Litteris igitur de ſtatua dedicanda ad Petronium Syriæ præſidem accuratiſſimè ſcriptis, mandavit illi Caius, ut exercitus, contra irruptiones Orientalium regum nationumque oppoſiti, dimidium ab Euphrate adverſus Judæos duceret, ut proſequeretur ſtatuam; non quo auguſtior dedicatio fieret, ſed ut confeſtim periret ſiquis obſiſteret. Sed neque ſtatua tranſmiſſa fuit ex Italia, neque juſſus eſt Petronius è tota Syria lectiſſimam ſumere: alioqui præproperè violatis Judæorum legibus, exortus fuiſſet repentinus tumultus. Itaque Petronius in propinquo juſſit parari ſtatuam, & accitis è Phœnicia peritiſſimis artificibus præbuit materiam; officina Sidone inſtituta. [*Philo, in legat. ad Caium.*]

Interim contractis quantum poterat auxiliis, cum duabus Romanis legionibus hybernavit apud Ptolemaidem, primo vere bellum illaturus: quod & Caio ſignificavit per litteras. Qui collaudata ejus induſtria, hortatus eſt eum ad agendum gnaviter, & frangendam bello gentis contumaciam. Ita Joſephus. [*lib. 18. cap. 11.*]

Inter Judæos & Græcos Alexandriam inhabitantes exorta ſeditione, terni ab utraque parte legati delecti ad Caium miſſi ſunt. Judæorum legationis princeps erat Philo, vir per omnia clariſſimus; Græcorum Apion. [*Id. ibid. cap. 10.*] qui Oaſi in Ægypto natus, Alexandrinus dici maluit, quod ejus civitatis jure gauderet. [*Id. lib. 2. contr. Apion.*] Πλειστονίκης, quaſi *ſæpe victorem*, cognominatum, inter alios refert Plinius, libro 37. hiſtoriæ naturalis cap. 5. in totius quoque Operis ad Titum Veſpaſianum Cæſarem Præfatione iſta de eodem adjiciens. *Apion Grammaticus, hic quem Tiberius Cæſar Cymbalum mundi vocabat, quum tympanum potius videri poſſet, immortalitate donari à ſe ſcripſit, ad quos aliqua componebat.* Qui & mendaciſſimum adverſus Judæos commentarium edidit; cui in ſecundo contra eundem libro reſpondet Joſephus: nam prior liber aliis Judaicæ gentis obtrectatoribus ab eo eſt appoſitus. 4753 40

Legati igitur Judæorum (quos *quinque* numero fuiſſe, ſub finem libri de hac legatione à ſe ſcripti confirmat ipſe Philo; non *tres*, ut Joſephus voluit) ad deprecandum injurias quas quotidie patiebantur, medio hyemis ad Caium navigarunt. Placuitque offerri ei libellum continentem ſummam calamitatum, & earum deprecationem; ex prolixiore ſupplicatione, quam per Agrippam regem Judæi ad eum ante miſerant, deſumptam. Adverſarii vero Heliconem Ægyptium, Imperatoris cubiculo præfectum, ſibi conciliarunt, non tantum pecunia, ſed & ſpe honorum, quos ei pollicebantur ſe collaturos quamprimum Caius veniret Alexandriam. Quem cum Judæorum legati placare & mollire deſiderarent; nullum ad eum aditum invenire potuerunt. [*Philo, in legatione ad Caium.*]

Ipſe Caius primum, diſſimulato in Judæos odio, legatos eorum exceptos in campo Martio, cùm è maternis hortis exiret, hilari vultu reſalutavit, & dextra innuit ſe propitium: miſſoque ad eos Homulo qui legationibus admittendis præerat, pollicitus eſt ſe cogniturum eorum cauſam

Per otium. Postea vero, cum hortos Mæcenatis & Lamiæ, qui & inter se & urbi propinqui erant, inviseret, & introducti legati reverenter adoravissent, atque Augusti Imperatoris appellatione eum salutavissent; ringendo rogavit. *Vosne estis illi diis inviси, qui me omnium confessione Deum declaratum soli aspernamini, mavultisque vestrum innominatum colere?* simulque sublatis ad cœlum manibus erupit in vocem, quam ne audire quidem fas est, nedum proloqui verbis totidem. Ac mox exorta est adversæ partis ingens lætitia: quæ deorum omnium illi acclamabat cognomina. His appellationibus gaudentem conspicatus Isidorus sycophanta amarulentus: *Magis*, inquit, *detestareris Domine istos eorumque tribules, si scires eorum erga te impietatem atque malevolentiam. Omnibus enim pro salute tua votivas cadentibus victimas, isti soli non sustinuerunt sacra facere. Cum dico*, isti, *de cunctis Judæis loquor.* Tunc exclamaverunt unanimiter legati. *Domine, Cai, calumniis petimur. Immolavimus hecatombas: libatoque ad aram sanguine, carnes domum non retulimus ad epulas, ut quorumdam est mos; sed integras victimas exurendas sacro igni tradidimus; idque ter. primum, quando successisti in Imperium; iterum, quando gravem illum morbum evasisti, cui totus orbis condoluit: tertio votum pro victoria Germanica.* Esto, inquit Caius. *Sacra feciſtis, sed aleeri: mihi certè non sacrificastis.* Ibi legatos horror pervasit, hac nova voce attonitos: ille interim villas obibat, inspectans aulas & conclavia, in imis ædibus & in cœnaculis. ubi legatos eum sequentes carptim interrogans, *cur abstinerent a porcina*, & *quodnam jus Alexandrinæ civitatis prætenderent*; posita tandem ferocia, *Homines isti*, inquit, *non tam mihi videntur mali quam miseri, qui sibi persuaderi non sinunt, me esse naturæ divinæ participem.* Simulque abiit & legatos jussit abscedere. [*Ibid.*]

Agrippæ è regno suo reverso Caius tetrarchiam patrui sui Herodis (Lugdunum in exilium missi) donavit. Cum enim in Philippi tetrarchia per triennium regnasset; quarto jam anno accessit illi Herodis tetrarchia. [*Joseph. lib. 19. cap. ult.*] Quod beneficium, in litteris ad Caium paulo post scriptis, ita ipse agnoscit. *Donasti mihi regnum; qua sorte nulla inter mortales felicior: id quum prius unam regionem non excederet, adjunxisti mihi mox majorem alteram, Trachonitim & Galilæam.* [Philo, in legat.]

Petronius honoratiores Judæorum sacerdotes & magistratus evocavit, indicaturus eis Caii mandata de dedicanda in Templo statua; simulque suasurus ut patienter ferrent jussa Domini, & caverent mala imminentia: paratum enim esse robur exercitus Syriaci ad edendas per totam eorum regionem strages maximas. Qui perculsi ad Primam ejus rei mentionem, tanquam in præsenti calamitate obmutuere; quasi è fonte profundendo lachrymas, & capillos barbasque vellendo. Qui vero Hierosolymis cæteraque regione famam hujus conatus audierant, velut de communi sententia coorti, tesseram dante dolore publico, profecti sunt uno agmine, desertis opidis, castellis & ædibus; continuatoque itinere contenderunt in Phœniciam, ubi tunc agebat Petronius. Ac primum tantus clamor cum fletu planctuque sublatus est, ut hebetaret aures præsentium. Secutæ sunt compellationes, & preces quales dictare solent calamitosa tempora. Erant autem distributi in sex ordines, seniorum, juniorum, puerorum; rursum alia parte, anuum, mulierum, virginum. Ubi vero Petronius in loco superiore conspectus est, universi ordines velut ad unum edictum humi procubuerunt supplices cum ululatu quodam flebili, jussique surgere & accedere propius, vix tandem surrexerunt, & conspersi multo pulvere diffluentesque lachrymis, accedebant reductis more damnatorum ambabus manibus. Quorum miserabili supplicatione Petronius simul cum assessoribus commotus, consultatione habita, litteras ad Caium mittendas curavit: quibus dedicatio statuæ dilata fuisse significabatur partim propter opifices, certum temporis spatium ad colossum perficiendum necessariò requirentes; partim propter convectionem frumenti, ad iter quod cum copiis suis in Ægyptum Caius instituere ferebatur necessariam. Maturas enim tum segetes fuisse: timendumque, ne deplorata religione Judæi vitam quoque contemnerent, & vastatis agris suasmet fruges late per campos collesque incenderent. [*Ibid.*]

Acceptis litteris, Caius ad tempus iram adversus Petronium tegebat implacabilem. Vehementer enim timebat præsides, quod illis promptum esset res novas moliri, præsertim in magnis provinciis apud magnos exercitus; qualis erat ad Euphratem tractus Syriæ. Delinito igitur per litteras homine, laudabat in speciem ejus providentiam & prospiciendis futuris solertiam: mandato tamen addito, ne messibus jam convectis ullam curam præverteret dedicationis negotio. [*Ibid.*]

Ad Judæorum Alexandrinorum legatos pervenit tum hujus rei nuncius jussisse Caium poni sibi colossum in adytis Templi intimis, ascito in titulo novi Jovis cognomento. Quo illi attoniti, omnes simul conclave ingressi & inclusi deplorabant fortunam privatam atque publicam: Deum tamen servatorem non defore sperantes, qui sæpè gentem hanc eripuerit exitio. [*ibid.*]

Agrippam regem, qui horum omnium ignarus ad Caium salutandum more suo venerat, ille torvè intuitus; *Boni*, inquit, *honestique cives tui, qui soli ex omni hominum genere dedignantur Caium habere pro Deo, videntur jam mortem sibi per contumaciam quærere: dum me jubente in ipsorum templo consecrari Jovis simulachrum, populariter ex urbe agrisque occurrunt specie supplicum, sed revera mandatum meum proculcaturi.* Quibus auditis, rex horrore est correptus; & tremore membra quatiente solutisque nervis collapsus fuisset, ni eum sustentassent proximi: qui jussi domum illum retulerunt nil sentientem & subitanea vi mali sopitum ac stupi-

dum.

dum. At Caius magis etiam exasperabatur in gentis odium. *Si Agrippa*, inquiens, *familiaris & amicissimus plurimisque devinctus beneficiis, tantum tribuit patriis ritibus, ut ne verbo quidem eos violari ferat, sed deliquio pene exanimatus sit: quid expectandum est ab aliis, qui nihil habent quod se in diversum retrahat?* [Philo, de legat.]

Agrippa ad se reversus, prolixas pro gente sua ad Caium scripsit litteras; (à Philone libro de legatione sua insertas:) quas hoc ille terminavit epilogo. *Quid de me loquentur vel tribules, vel universi homines? Alterutrum enim sequetur, aut ut appellet meorum proditor, aut inter tuos amicos posthac non habear: quo utrolibet quid potest esse infelicius? Nam si adhuc in amicis numeror, proditionis insimulabor; si nec patriam indemnem, nec templum inviolatum præstitero. nam vos prepotentes soletis amicorum ad imperatoriam opem confugientium rebus consulere. Quod siqua in re animo tuo molestus sum; noli me vincire, ut Tiberius, sed ne toties vincula timeam, jube mox interimi. quid enim mihi vita opus est, cui spes unica salutis fuit in tua benevolentia?* [Ibid.]

His litteris Caius mitigatus, ut videbatur, respondit clementius; & Agrippæ donavit ceu maximam gratiam ne fieret dedicatio. simulque scribi jussit Publio Petronio Syriæ præsidi, ne quid in Judæorum templo novaret. Ne tamen solida esset ea gratia, terrorem admiscuit sic scribens. *Quod si extra unam metropolim in finitimis urbibus quicumque volentes altaria templave aut statuas imaginesve mihi meisque ponere veriti fuerint; quisquis obstiterit plectatur continuo, aut ad me mittatur.* Verum divina providentia factum est, ut nemo finitimorum quicquam moveret. [*Ibid.*]

Peste apud Babylonem grassante, Judæorum multitudo inde Seleuciam migravit: quo & alia eorum multitudo, relicta Neerda, (quæ urbs Babyloniæ, fluentis Euphratis cincta, Judæorum Academia erat, indeque Syriacè נהר-דעא quasi *flumen scientiæ* denominata) ante quinquennium se contulerat. Seleuciæ vero semper Græcis malè cum Syris conveniebat, Græcorum tamen factione præponderante. Quo postquam à Judæis migratum est, eorum favore conditio Syrorum cœpit esse potior, aucta viris bellicosis & periculorum contemptoribus. Quare Græci succumbentes, & videntes se non posse recuperare dignitatem pristinam manente Judæorum & Syrorum consensu, suos quisque familiares Syros appellaverunt de pace & amicitia: id quod facile impetratum est. Nam quum utrinque primatibus commissum esset negotium, secuta est reconciliatio: quam ita demum ratam fore placuit, si utrique Judæos communibus prosequerentur odiis. Itaque eos improviso aggressi occiderunt supra quinquaginta virorum millia: neque ullus evasit, nisi quem amici aut vicini servavit misericordia. Hi deinde secesserunt Ctesiphontem urbem Græcanicam vicinam Seleuciæ; ubi quotannis rex hybernare est solitus, habens ibi majorem suppellectilis partem repositam: ibique sedes fixerunt, tutos se rati regiæ majestatis reverentia. Cæterum Babyloniorum ac Seleucienſium terror omnes ejus tractus Judæos pervagatus est: quando quicquid erat Syrorum in illis regionibus cum Seleucienſibus conspiravit in eorum perniciem. Quo factum est ut plerique Neerdam & Nisibim se receperint, securitatem suam reponentes in earum munitionibus; quæ alioquin etiam habitabantur à viris bellicosissimis. [*Joseph. lib. 18. cap. ult. fin.*]

Romam Caius natali suo (qui postremus mensis Augusti dies fuit) ovans ingressus est. [*Sueton. in C. Calig. cap. 43*]

1044 Alexandrinis legatis coram Caio comparentibus, Apion multa in Judæos jactavit crimina; interque cætera, quod Cæsarem non prosequerentur debitis honoribus. nam cum quam latè patet orbis Romanus Caio extruerentur templa & altaria, & pari honore coleretur cum cæteris numinibus; solos istos turpe putare dedicare illi statuas, aut jurare per nomen Cæsaris. His & multis aliis, quæ ad exasperandum Caium facerent, ab eo prolatis, quum respondere pararet Philo; repulsus est à Cæsare jubente illum abire, & per iracundiam vix temperante ab injuria. Ita vero cum contumelia ejectus Philo, Judæos qui illum comitabantur bono jussit esse animo: Caium, tametsi verbo quidem illis succensebat, re tamen ipsa perfecisse, ut Deus ipsis contra ejus conata præsto esset ad opitulandum. [*Joseph. lib. 18. cap. 10. Euseb. lib. 2. Histor. eccles. cap. 5.*]

Caius, gratiæ Judæis concessæ jam pœnitens, jussit Romæ fieri alium colossum æreum inauratum, omisso illo Sidonio, ne quem motum excitaret in populo: utque navibus transportatum per silentium, repente clam priusquam sentiretur in Templo Hierosolymitano poneret. Id autem facturus erat obiter, in Ægyptum navigans. Tenebatur enim miro visendæ Alexandriæ desiderio, magna cura profectionem instituens, ut ibi diu degeret: ratus deificationem suam, quam somniabat, in hac una civitate posse succedere, atque inde hujus religionis exemplum manatu rum ad minores cæteras. Ita Philo, qui hæc optimè scivit, in legatione sua ad Caium: ex quo reformandum illud Taciti, de Judæis. *Jussi à Cæsare effigiem ejus in templo locare, arma potius sumpsere: quem motum Cæsaris mors diremit.* [Histor. lib. 5. cap. 9.]

Appelles Ascalonita, qui Caium in Judæos incitaverat, ab eodem propter alia crimina ferreis compedibus vinctus, & in rota ex intervallo sæpius tortus est. [*Philo, de legat.*]

A sortibus Antiatinis monitus Caius, ut à Cassio caveret, C. Cassium Longinum Asiæ tum proconsulem in suspicione habens, qui genus à Cassio Julii Cæsaris interfectore ducebat, vinctum ad se adduci jussit, & occidendum delegavit: immemor Chæream, à quo paulo post occisus est, Cassium etiam nominari. [*Sueton. in C. Calig. cap. 57. Dio, lib. 59. pag. 662.*]

Appollonius Ægyptius, qui domi dixerat quid Caio esset eventurum, Romam ad eum adductus est ipsa die cædis (quem IX. Kalend. Februar. fuisse, in cap. 58. Suetonius significat) & evocatus ad luendum paulo post supplicium, salvus evasit. [*Dio, ibid. pag. 663.*]

Imperavit C. Caligula triennio, 10 mensibus, & diebus 8. ut est apud Suetonium, [*cap. 59*] Clementem Alexandrinum, in primo libro Stromatum: vel mensibus potius 9. & diebus 28. ut in libri 59. fine habet Dio. Cujus loco patruus ejus, Claudius Cæsar Drusi filius, à Prætorianis militibus Imperator declaratus est.

Rex Agrippa, ubi cognovit ad imperium raptum esse à militibus Claudium, ægrè dimota turba ad eum pervasit; & nactus eum turbatum pronumque ad cedendam potestatem Senatui confirmavit, hortatus ut magno animo in retinendo principatu pergeret. Jamque unus erat e fautoribus Claudii, cum accersitus à Senatu ignarum se omnium simulans, & unguentis delibutus tanquam à compotatione veniens, ex Senatoribus quæsivit quid de Claudio factum sit. Quibus id quod verum erat respondentibus, insuper ipsius sententiam de præsenti statu postulantibus; siquidem aiebat pro Senatus dignitate nullum recusare se periculum, existimare tamen mittendos esse aliquos ad Claudium qui ei principatum deponere suaderent: & ad eam legationem semetipsum obtulit. Cum aliis vero aliquot ille missus, Claudio seorsum trepidationem Senatus indicavit: authorque fuit, ut responderet sicut decebat ad summam potestatem evectum principem. sicut & postea idem Claudio author fuit, ut erga Senatores ad ipsum conversos mitius sese gereret. [*Joseph. lib. 19. cap. 3.*]

In imperio confirmatus Claudius, Mithridatem Iberum, quem Caius evocatum in vincula condiderat, domum ad recipiendum regnum remisit: & alii cuidam Mithridati, qui genus à magno illo Mithridate deducebat, Bosphorum largitus est; pro eo parte Ciliciæ Polemoni data. [*Dio, lib. 60. pag. 670.*]

Agrippæ Palæstino, qui eum in potiundo principatu adjuverat Romæ tunc præsens, regnum auxit, & honores consulares tribuit. Fratri quoque ejus Herodi prætoriam dignitatem, & principatum quendam (Chalcidis sc.) concessit: in Senatumque ingredi eos, ac patribus Græcè gratias agere permisit. [*Id. ibid.*]

Et edictum quidem à Claudio est propositum, quo Agrippam in regno per Caium ante concesso confirmabat, collaudans simul ejus operam & industriam: addita insuper Judæa & Samaria, quod olim ad ejus avi Herodis regnum pertinuissent. Has igitur velut familiæ debitas restituit: Abilam autem & finitimam ejus ditionem in Libano, quæ Lysaniæ fuerat, adjunxit de suo. Fœdus deinde regis cum Romano populo in æs incisum est in urbis foro medio. [*Joseph. b. 19. cap. 4.*]

Dimisit Claudius Alexandrum Lysimachum Alabarcham veterem amicum, & olim procuratorem suæ matris Antoniæ, quem Caius iratus vinxerat: cujus filio Marco desponsa fuit Berenice Agrippæ filia. [*de qua, Act. XXV. 13, 23.*) de quo defuncto ante nuptias, rex virginem Herodi suo fratri eam collocavit; impetrato illi regno Chalcidis à Claudio. [*Id. ibid.*]

Antiochum, suo regno à Caio privatum, Commagena donavit & parte quadam Ciliciæ. [*Id. ibid. Dio. lib. 60. pag. 670.*]

Helicon Ægyptius, qui Caii cubiculo præfectus fuerat & ipsum contra Judæos incitaverat propter alias culpas à Claudio interfectus est: ut notat Philo, in libro de legatione ad Caium. Quem librum, *De virtutibus* ironicè à se inscriptum (cum summam Caii improbitatem suis coloribus in eo depingat) Claudio imperante coram universo Senatu Romano recitavisse illum memoriæ proditum est: indeque non illud opus solum, sed etiam alia ab eo edita, tantopere admiratos fuisse Romanos, ut digna existimarent quæ in Bibliothecis tanquam monumenta quædam reponerentur. [*Euseb. lib. 2. Histor. Ecclesiast. cap. 17. circ. in.*] inter quæ, & quinque libri fuerunt, de miseriis quas sub Caii imperio Judæi perpessi fuerant, ab eo conscripti. [*Id. ibid. cap. 5.*] quorum tres perierunt: ad Flaccum uno, & de legatione illo altero, adhuc relicto superstite.

Occiso vero Caio Judæi qui sub eo vehementer ab Alexandrinis oppressi fuerant, cœperunt animos resumere: moxque ad arma ventum est. Tum Claudius per epistolam mandavit Ægypti præfidi, ut seditionem illam compesceret: atque ad preces Agrippæ Judææ & Herodis Chalcidis regis pro Judæis edictum Alexandriam misit, scriptum in hanc sententiam. *Volo inconcussa esse jura eorum à Caii insania: eisque jus esse perseverandi in patriis ritibus. Jubeoque utramque partem, quoad potest, dare operam ne quid turbarum commoveatur: idque propositio hoc edicto ita statuo.* [Joseph. lib. 19. cap. 4.]

Eorumdem quoque Regum rogatu, Claudius II. Consul designatus (primo hoc imperii sui anno) Judæis non solum Alexandriæ, sed etiam per totum imperium suum sparsim habitantibus, permisit ut suo jure & majorum moribus uterentur: simul etiam monens, ut hac gratia contenti modestius se gererent, neque conspuerent religiones externarum gentium; suis autem suo arbitratu viverent legibus. [*Ibid.*] Romæ vero, quum Judæi adeo iterum frequentes fierent, ut difficulter sine tumultu propter multitudinem urbe possent exigi; non ejecit quidem eos, patriis tamen legibus vitam agentes, convenire vetuit. Reducta quoque à Caio collegia dissolvit: & cauponum tabernas, in quibus coëuntes potabant, sustulit. [*Dio, lib. 60. pag. 669.*]

Claudius Agrippam regem, præsidibus provinciarum & procuratoribus omnibus per litteras

Anno Periodi Julianæ. | Anno æræ Christianæ.

commendatum, ad curam sui regni misit. Qui magna celeritate usus, Hierosolymam pervenit: ibique votiva sacrificia persolvit, nihil eorum omittens quæ lege præscripta sunt. Unde & multos Naziræos tonderi mandavit: & catenam auream donatam à Caio, monumentum suarum calamitatum & divinæ liberationis, in sacrario supra gazophylacium suspendit. Ritè vero votis Deo redditis, Theophilum Anani filium submovit à summo sacerdotio; & Simonem cognomento Cantharam, Boëthi (Herodis Magni soceri) filium, in ejus locum substituit. Hierosolymitis deinde amoris ipsorum & benevolentiæ gratiam retulit, remisso eis tributo quod soliti erant in singulas ædes pendere. Magistrum autem præfecit toti suæ militiæ Silam, quem multorum difficilium laborum individuum socium habuerat. [*Joseph. lib. 19. cap. 5.*]

Paulo post Doritæ quidam juvenes temerarii religionis specie posuerunt in synagoga statuam Cæsari. Quo facto vehementer rex Agrippa commotus ad iracundiam, sine mora ad Petronium Syriæ præsidem profectus, questus est de eorum audacia. Qui & ipse non minus ægrè ferens hoc facinus, ut impium & Imperatoris mandatis contrarium, Doritarum magistratibus asperius scripsit: eos qui contra edictum Augusti ausi sunt talia, per centurionem Vitellium Proculum ad se adduci jubens; & ne quis in posterum tale quippiam auderet imperans. [*Idem ibidem cap. 5. & 6.*]

Cæsareæ Cornelius Romanus centurio cohortis ad legionem Italicam spectantis, Judaicæ religionis studiosus sed incircumcisus, (cujusmodi *Proselytos portæ & Pios nationum* Hebræi appellare solent) quasi hora diei nona ab Angelo sibi apparente jussus est Simonem Petrum accersere; qui per longum jam tempus Joppæ moratus fuerat apud Simonem coriarium. Qui mandato illius obtemperans, duos ex famulis suis ad eum misit & militem pium ex iis qui cum ipso erant assidui. [*Act.* X. 1. -- 8. *cum* IX. 43.]

Postridie illis iter facientibus & appropinquantibus urbi, ascendit Petrus in tectum domus ut precaretur, circa horam sextam. ubi dum esurienti paratur cibus, in mentis excessu posito conspectum est linteum magnum è cœlo demissum, omni animalium genere refertum. De quibus cum promiscuè comedere jussus, Gentes pro immundis habendas non esse didicisset; Spiritu monente, postridie cum missis à Cornelio, sex Joppensibus quibusdam fratribus comitantibus, Cæsaream perrexit: ubi Cornelium cum tota familia & amicis quamplurimis in ejus domo congregatis concione ad eos habita, ad fidem Christi convertit; atque Spiritu sancto cœlitus in eos ultro, nulla præcedente Petri manuum impositione delapso, Christi baptismo tinxit. [*Act.* X. 9, - 48. & XI. 5, - 17.]

Audierunt autem Apostoli & fratres qui erant in Judæa, Gentes etiam recepisse sermonem Dei. Quum igitur ascendisset Petrus Hierosolymam, litem ei moverunt qui ex Judaismo ad Christum erant conversi, quod cum viris incircumcisis conversatus fuisset & cibum sumpsisset. Qui cum rem totam ordine eis exposuisset, & sex fratrum qui adfuerant testimonio comprobasset, quieverunt illi, & glorificaverunt Deum, quod etiam Gentibus dedisset pœnitentiam ad vitam. [*Act.* XI. 1, - 18.]

Rex Agrippa Simonem Cantharam Pontificatu privavit: quem cum vellet Jonathæ Anani filio tradere, renuente isto per modestiam, quod jam antea eo honore esset semel defunctus, contulit eum in fratrem ejus Matthiam, ab ipso ut longè digniorem ei commendatum. [*Joseph. lib. 19. cap. 6.*] — 4755 — 42

Petronio Vibius Marsus in administratione provinciæ Syriæ successit. [*Id. ibid.*]

Silas magister militiæ regis Agrippæ, quia per omnem fortunam ei fidus nullius unquam periculi socius esse detrectaverat, fretus amicitia postulabat etiam paris honoris esse particeps & in familiaribus colloquiis molestus erat interdum extollens se immodicè, & sæpè prioris fortunæ adversitates in memoriam revocans. Quæ cum sine modo repeteret, in tantum regem exasperavit, ut non tantum præfecturam illi ademerit, sed etiam vinctum in ipsius patriam asservandum miserit. Elapso deinde aliquanto tempore lenita jam ira, quum natalem suum celebraret, accersivit Silam ut regio interesset convivio. Qui cum protervum responsum regi remisisset, eum reliquit in custodia. [*Id. lib. 19. cap. 7.*]

Ad Hierosolymorum curam rex Agrippa conversus, muros novæ quæ vocatur civitatis permunit sumptu publico, latioresque & altiores quam ante fuerant reddidit: & fecisset adversus omnem humanam vim inexpugnabiles, ni Marsus Syriæ præses Claudio significasset eam rem per litteras. Qui suspicatus Judæos molituros aliquid novi, diligenter scripsit Agrippæ, ut à munienda urbe desisteret: atque ille mox paruit. [*Id. ibid.*]

Patefacto jam Gentibus fidei ostio, Cyprii & Cyrenenses qui dispersi fuerant post martyrium Stephani Antiochiæ in Syria Græcis (Ἕλλησι hic habet codex antiquissimus Alexandrinus, non, ut vulgati, Ἑλληνισταῖς) Christum prædicaverunt: multusque numerus credidit, & conversus est ad Dominum. Hoc cum pervenisset ad aures Ecclesiæ Hierosolymitanæ, misit ea illuc Barnabam: qui adhortatus est omnes firmiter adhærere Domino. Et adjuncta est multa turba Domino. [*Act.* XI. 20, - 24.]

Romæ fame ingente exorta, Claudius non modo ad præsens tempus copiæ alimentorum, verum in perpetuum etiam prospexit. Cum enim frumentum, quo Roma utitur, omne propemodum alibinde advehatur; & Tiberis ostia portus opportunos non haberent: Portum Ostiæ extruxit. [*Dio, lib. 60. pag. 671, 672.*] post undecim annos opere ægrè absoluto; quamvis

1. *Visser. Annal. p. post.*

continuis 30 hominum millibus sine intermissione operantibus. [*Sueton. in Claudio, cap.* 20. Fames ista, quæ secundo Claudii, contigit, particularis fuit; sicut & altera, 11 anno illius facta, cujus Tacitus, *lib.* 12. *cap.* 43.] Suetonius, [*in Claudio, cap.* 18. & Orosius [*lib.* 7. *cap.* 6.] meminerunt: non universalis: illa ab Agabo prædicta; quam 4 ejusdem anno cœpisse, non solum ex Chronico Eusebii & Orosio, [*lib.* 7. *cap.* 6.] sed etiam ex tempore mortis Herodis Agrippæ, cum eadem fame conjunctæ, [*Act.* XII 23, 25.) manifestum est.

Barnabas Tarsum abiit, ut quæreret Saulum: & eum inventum duxit Antiochiam. Factumque est ut annum totum convenirent in Ecclesia docerentque turbam multam; & discipuli nominarentur primum Antiochiæ *Christiani*. (*Act.* XI. 25, 26.) Quod nomen, Latina non Græca forma à *Christo* deflexum, à Romanis Antiochiæ tum agentibus impositum illis fuisse videatur. 4756 41

Per id tempus descenderunt Hierosolymis Prophetæ Antiochiam: quorum unus Agabus, significavit per Spiritum, famem magnam futuram in toto terrarum orbe. (*Act.* XI. 27. 28.)

Lycios, ad cædem usque Romanorum quorundam tumultuando progressos, Claudius in servitutem redegit, & præfecturæ Pamphyliæ adjecit. De qua re quum in Curia cognosceret, legatum quendam Lycium quidem origine, Romanum tamen natum, Latinè interrogavit: ac non intelligenti, quid quæsivisset, civitatis jus ademit: dicens, Romanum eum esse non debere, qui sermonem eum nesciret. (*Dio, lib.* 60. *pag.* 676.)

Rex Agrippa, Beryti magnis sumptibus extructo pulcherrimo theatro & amphitheatro & balneis ac porticibus, dedicationem eorum splendidissimè celebravit: exhibitis in theatro spectaculis, & musicorum omne genus certaminibus, aliaque voluptatum varietate; in amphitheatrum vero inductis plurimis gladiatorum paribus. Volens deinde spectatores oblectare etiam catervatim commissis pugnatoribus, ex maleficis in hoc destinatis duas cohortes fecit, 700 quamque hominum; ut illis per imaginem belli decertantibus, pœna noxiorum in pacis voluptatem verteretur: atque ita omnes mutuis absumpti sunt vulneribus. (*Joseph. lib.* 19. *cap. ult.*)

Tiberiadem deinde ad eum venerunt reges, Antiochus Commagenæ, Emesenorum Sampsigeranus, minoris Armeniæ Cotys, Polemon Ponti, & præter hos Herodes frater rex Chalcidis. Quibus adhuc apud eum morantibus Marsus Syriæ præses supervenit. Servans igitur Agrippa debitam Romanis reverentiam, usque ad septimum lapidem obviam illi processit. Et quum eodem cum hospitibus curru veheretur; Marsus, suspectam habens tantam regum concordiam, per nuncios mandavit singulis, ut sine mora discederent. Qua re vehementer Agrippa offensus, Marsum exosum habuit. (*Id. ibid.*) sæpiusque per litteras Claudium est precatus, ut eum ab administratione rerum Syriæ amoveret. (*Id. lib.* 20. *cap* 1.)

Matthiæ Anani filio ademptum Pontificatum Elionæo Cithæi filio Agrippa dedit. (*Id. lib.* 19. *cap. ult.*) 4757 42

Ingruente fame, quæ ab Agabo prædicta fuerat Christiani Antiocheni subsidium conferentes fratribus habitantibus in Judæa, ad seniores illud miserunt per manum Barnabæ & Sauli; postquam illi simul per annum jam integrum populo Antiocheno verbum Domini prædicavissent. (*Act.* XI. 26, 29, 30.)

Per id tempus rex Herodes Agrippa (ut Syrus paraphrastes rectè eum hic nominat) injectis manibus infestavit nonnullos ex Ecclesia. (*Act.* XII. 1.) ut institutis & ritibus patriis adversantes: quorum illum religiosissimum fuisse observatorem, Josephus indicat. (*lib.* 19. *cap. ult.*

Interemit autem Jacobum (filium Zebedæi) fratrem Johannis gladio [*Act.* XII. 1.] Addit vero ex traditione majorum Clemens Alexandrinus, libro 7 Hypotyposeon., [*apud Euseb. lib.* 2. *Histor. Ecclesiast. cap.* 8. κεφ. θ.] eum ipsum qui Jacobum in Judicium adduxerat. quum testimonium Christo illum tam liberè perhibentem cerneret, se etiam Christianum ingenuè confessum esse. Ambobus igitur una ad supplicium adductis, hunc inter eundum à Jacobo postulasse veniam sibi concedi: Jacobum autem paululum rem animo complexum dixisse, *Pax tibi*, illumque osculatum esse; & sic tandem utrumque securi percussum vitam deseruisse.

Rex videns Jacobi cædem placere Judæis: Petrum etiam diebus Azymorum conjecit in carcerem, traditum quatuor militum quaternionibus ut eum servarent: volens eum post Pascha producere populo. Quum autem preces pro ipso assiduè ad Deum fierent ab Ecclesia, noctu ab Angelo per miraculum liberatus, venit domum Mariæ matris Johannis Marci, ubi multi congregati precabantur: iisque monitis ut Jacobo (filio Alphæi fratri Domini) & reliquis modum liberationis suæ annunciarent, profectus est in alium locum. [*Act.* XII. 3, -- 17.]

Herodes spe sua frustratus, innoxios custodes jussit ad supplicium rapi: ipseque Cæsaream descendens, ibi commoratus est. Erat autem infenso erga Tyrios & Sidonios animo. Quorum agri quum ipsis alendis (hoc famis præsertim tempore) non sufficerent; sed ex vicina Galilæa & aliis regionibus Herodi subditis victum sibi comparare necesse haberent: concorditer venerunt ad eum, & Blasto regio cubiculario sibi conciliato pacem petierunt. Statuto autem die Herodes indutus veste regia, & considens pro tribunali, concionabatur ad eos populo acclamante, *Vox Dei & non hominis*. Illico vero percussit eum Angelus Domini, eo quod non tribuisset gloriam Deo; & erosus à vermibus animam efflavit. [*Act.* XII. 18, - 23.]

Eandem vero historiam ita Josephus amplificat; bubonis etiam apparitione adjecta, ne Germanici sui harioli divinatio frustranea esse videretur. *Tertium Judæa totius regni annum exegerat,* [ineunte jam quarto,] *cum pervenit in urbem Cæsaream, quæ prius Strabonis turris dicta est;*

vbi

ubi solennes ludos celebravit pro salute Cæsaris: ad quam festivitatem magna multitudo nobilium ac procerum convenerat ex tota provincia. Ejus celebritatis die secunda, processit manè in theatrum, amictus veste tota ex argento mirabili opere contexta, qua radiis orientis solis perculsa, & divinum quendam fulgorem emittens, veneratione cum honore incutiebat spectantibus. Moxque adulatores pernicioso aliunde acclamantes, Deum consalutabant, rogantes ut faveret propitius; hactenus enim ut hominem reveritos, nunc agnoscere & fateri in eo quiddam mortali natura excellentius. Hancimpiam adulationem ille nec castigavit, nec repulit: pauloque post suspiciens vidit supra caput suum bubonem funi extento insidentem, moxque, ut sensit hunc esse calamitatis nuncium qui olim felicitatis fuerat, ex intimis præcordiis indoluit. Secuta sunt ventris tormina, statim a principio vehementia. Conversis igitur in amicos oculis: En, *inquit*, ego vestra appellatione Deus, vitam relinquere jubeor, fatali necessitate coarguente vestrum mendacium; & quem immortalem salutastis, ad mortem rapior. Sed ferenda est voluntas cœlestis numinis. neque enim malè viximus, imo tanta felicitate, ut omnes me beatum prædicent. *Hæc locutus, crescente dolore discruciabatur. Properè igitur relato in regiam rumor sparsus est brevi esse moriturum: quamobrem confestim totus populus una cum uxoribus atque liberis saccum induitus more patrio supplicabat Deo pro salute regis, omnia miscens lamentis & ejulatibus. Rex autem in excelsiore decumbens cubiculo, & in faciem stratos humi prospiciens, non temperabat sibi à lachrymis. Cruciatu deinde per continuos quinque dies nihil item remittente confectus, vitam finiit.* [Joseph. lib. 19. cap ult.]

Septem regni annos illi tribuit Josephus; quatuor sub Caio (demptis videlicet tribus vel quatuor mensibus: neque enim quatuor integros annos in imperio exegit ipse Caius) & tres sub Claudio (tribus itidem aut quatuor mensibus additis:) atque ex annuis reditibus 1200 myryadas percepisse eum addit; neque eas tamen, propter summam ipsius munificentiam, sumptibus ejus suffecisse, sed mutuum præterea pecunias accepisse. [*Ibid.*]

Priusquam evulgaretur regis obitus, Herodes dynasta Chalcidis & Chelcias magister regiæ militiæ conspirantes simul Aristonem miserunt, qui Silam communem amborum inimicum interficeret: quasi hoc à rege mandatum acciperet. [*Ibid.*]

Agrippæ superstites fuerunt, filius quidem unus Agrippa, annum agens 17. qui Romæ eo tempore educabatur apud Claudium: filiæ vero tres. Ex quibus Bernice nupta erat Herodi patruo, nata annos 16. reliquæ duæ tum erant virgines. Mariamme decennis, desponsata à patre Julio Archelao Chelciæ filio: & Drusilla sexennis, ab eodem desponsata Epiphani filio Commagenorum regis Antiochi. [*Ibid.*]

Postquam cognitum est excessisse Agrippam, Cæsareæ & Sebastes (urbium ab avo ipsius conditarum) cives convitia infanda jactabant in defunctum: militum quoque vulgus protractas è palatio filiarum statuas unanimiter detulerunt in lupanaria, illisque illudebant modis quos turpe sit eloqui; instructisque per loca publica epulis convivia celebrabant coronis redimiti & unguentis delibuti, libantes interim Charonti, & sibi invicem propinantes præ gaudio quod ex obitu regis conceperant. [*Ibid.*]

Verbi Domini sementis crescebat & multiplicabatur. Barnabas autem & Saulus reversi sunt Hierosolymis, expleto ministerio; simul inde secum Johanne Marco assumpto. [*Act.* XII. 24, 25.]

Rhodios, quod Romanos in crucem sustulissent, Claudius libertate privavit. [*Dio. l. 60. pa. 681.*]

Cum vellet Claudius Agrippam juniorem successorem paterni regni mittere; liberti & amici qui multum apud eum poterant dissuaserunt: negantes tutum, admodum adolescentem & vix-dum pueritia egresso tantum regnum committere; cui administrando esset impar, quodque etiam viriles gravare posset humeros. In quo æquum illi visi sunt dicere. [*Joseph. lib. 19. cap. ult.*] licet ipsi revera inhiarent præfecturis illarum regionum, ex quibus possent ditescere. Quo referendum illud Taciti. [*lib. 5. Histor. cap. 9.*] *Claudius, defunctis regibus aut ad modicum redactis, Judæam provinciam equitibus Romanis aut libertis permisit.*]

Judææ igitur & totius regni Agrippæ (quod primi Herodis, avi sui, regno majus erat) præsidem Claudius Cuspium Fadum misit: defuncto hoc honoris tribuens, ne Marsum inimicum in regnum ejus induceret. Et ante omnia Fado injunxit, ut Cæsarienses & Sebastenos acriter castigaret, propter inflictam regi mortuo injuriam, contumeliasque illatas filiabus ejus adhuc viventibus: alam vero Cæsariensium & Sebastenorum cum quinque illis cohortibus ablegaret in Pontum, illic militaturas; militesque è Romanis legionibus Syriam tuentibus delectos in illorum locum substitueret. Missa tamen postea legatione flexerunt Claudium milites, ut manere eos in Judæa permitteret: qui sequentibus temporibus maximarum calamitatum Judæis fuerunt initium, & seminarium belli exorti Floro præside. [*Joseph. lib. 19. fin.*]

Amoto etiam Marso in gratiam defuncti amici Agrippæ regis, à Claudio in Syriæ præfectura datum esse successorem Cassium Longinum, in libri 20. initio scribit Josephus: licet anno abhinc tertio Marsum in Syria adhuc præsidem Tacitus retineat.

4048 Judæi trans Jordanem fluvium habitantes cum Philadelphensibus contenderunt de Niæ vici finibus referti viris bellicosissimis. Transamnenses autem illi, sine consensu primatum & magistratuum, arma capientes Philadelphensium multos interfecerunt. Quo cognito, Cuspius Fadus vehementer iratus est; quod non expectassent suum judicium, si putabant sibi factam à Philadelphensibus injuriam, sed ita temere ad arma concurrissent. Comprehensis igitur tribus præcipuis seditionis authoribus, vinciri eos mandavit. Horum unum Anibam nomine affecit

1. *Usser. Annal. p. post.*

ſupplicio : reliquos duos Amaramum & Eleazarum exilio puniit. Nec ita multo poſt capitis damnavit Tholomæum latronum principem vinctum ad ſe perductum, qui plurima damna intulerat Idumæis & Arabibus : deditque operam, ut tota Judæa purgaretur à latrociniis. [*Joſeph. lib.* 20. *cap.* 1.]

Caſſius Longinus (vel juxta Taciti mentem, Vibius Marſus) Syriæ præſes, Hieroſolyma cum copiis veniens, & Cuſpius Fadus Judææ procurator, accitis pontificibus & Hieroſolymitanorum primatibus, mandatum Cæſaris eis expoſuerunt; ut ſtolam & reliqua ornamenta ſummi Pontificis in arcem Antoniam deponerent, à Romanis ibi cuſtodienda, quemadmodum ante Vitellii tempora fieri erat ſolitum. Illi non audentes contradicere, rogabant primum, ut legatos ſibi ad Cæſarem liceat mittere, qui ab eo petant ſacræ ſtolæ ſervandæ jus : deinde, ut expectetur ſuper ea poſtulatione reſcriptum illius. Reſponſum eſt permiſſuros, ut legati mittantur, ſi prius darentur obſides. Quumque prompte liberos ſuos dediſſent : legati profecti ſunt. [*Joſeph. lib.* 15. *cap. ult. & lib.* 20. *cap.* 1.] 4758 41

In Eccleſia Antiochena Prophetæ & doctores erant, Barnabas, & Simeon Niger, & Lucius Cyrenæus, & Manahem qui fuerat una cum Herode tetrarcha educatus, & Saulus. Quibus miniſtrantibus Domino, & jejunantibus ; juſſit Spiritus ſanctus, Barnabam & Saulum ſeparari à reliquis ad miniſterium prædicandi Euangelii. Hi jejunio, precibus & manuum impoſitione ab Eccleſia Deo commendati, aſſumpto ſecum miniſtro Johanne Marco Seleuciam venerunt ; indeque in Cyprum (Barnabæ patriam) navigaverunt ; ubi apud Salaminios primò cœperunt prædicare verbum Dei in ſynagogis Judæorum. [*Act.* XIII. 1, --4.]

Peragrata deinde inſula Paphum uſque, invenerunt ibi Pſeudoprophetam Judæum Barjeſu, Elymam ſive Magum cognominatum : qui *Sergium Paulum* regionis Proconſulem, verbum Dei à Barnaba & Saulo audire deſiderantem, avertere à fide conabatur. Quem cum Saulus acerrimè increpatum cæcitate ſubitò percuſſiſſet ; Proconſul, hoc miraculo & doctrina Domini perculſus, ad fidem eſt converſus. Atque ab eo tempore *Saulus* novo *Pauli* nomine ſemper invenitur appellatus. Ipſe vero & qui cum eo erant provecti Papho, venerunt Pergam Pamphyliæ : ubi Johannes Marcus abſcedens ab eis, reverſus eſt Hieroſolymam. [*Ibid.*]

Legati Hieroſolymitani, intercedente Agrippa juniore qui tum apud Claudium educabatur, cuſtodiæ ſtolæ Pontificalis à Vitellio prius conceſſæ, confirmationem obtinuerunt : impetrato hac de re Claudii, Tribunitiæ poteſtatis V annum agentis, ad Hieroſolymitanorum magiſtratus Reſcripto dato IV. Kalendas Julias Rufo & Pompeio Sylvano (ſuffectis) Conſulib. in quo gratificari ſe hîc etiam voluiſſe ſcripſit Herodi regi (Chalcidis) & juniori Ariſtobulo ſibi devotiſſimis. [*Joſeph. lib.* 15. *cap. ult. & lib.* 20. *cap.* 1.]

Eodem etiam tempore Herodes rex Chalcidis poteſtatem in Templum & ſacrum ærarium, juſque eligendorum ſummorum Pontificum, à Claudio impetravit. [*Id. lib.* 20. *cap.* 1.]

Claudius, quia natali ſuo defectus Solis futurus erat, veritus ne quis inde tumultus exiſteret, quum alia quoque prodigia quædam accidiſſent ; antequam fieret, ſcripto publicè propoſito ſignificavit, non modo futurum id deliquium, & tempus & quantitatem ejus, ſed etiam cauſas ob quas neceſſario eventurum eſſet. [*Dio. lib.* 60. *pag.* 682.] Natalis vero Claudii in Kalendas Auguſti incidit. [*Id. ibid. pag.* 667.] quo die, duabus ferè horis ante meridiem Sol quarta diametri parte defecit.

Herodes rex Chalcidis, amoto Simone Canthara, Joſepho Canei (ſive Camydis) filio ſummum Pontificatum contulit. [*Joſeph. lib.* 20. *cap.* 1.]

Theudas quidam præſtigiator, prophetam ſe jactans, magnæ vulgi multitudini perſuaſit, ut aſſumptis ſuis facultatibus ipſum ad Jordanem ſequerentur : ſciſſurum ſe verbo fluvium & facilem præbiturum tranſitum promittens. In hos Judææ procurator Cuſpius Fadus turmas immiſit equitum : qui ex improviſo irruentes multos interemerunt, multos vivos ceperunt ; & in his ipſum Theudam cujus caput abſciſſum reportarunt Hieroſolyma. [*Joſeph. lib.* 20. *cap.* 2. *fin.*]

Paulus & Barnabas digreſſi Perga, venerunt Antiochiam Piſidiæ : & ingreſſi in Synagogam die Sabbati, poſt lectionem Legis & Prophetarum à Synagogæ præfectis ad loquendum ſunt invitati. Ubi egregia à Paulo concione habita, egreſſos ex Judæorum ſynagoga gentes rogaverunt ut eadem ſequente Sabbato ipſis exponerent. Solutoque conventu, ſecuti ſunt multi ex Judæis & religioſis proſelytis Paulum ac Barnabam : qui alloquentes eos, perſuaſerunt eis ut permanerent in gratia Dei. [*Act.* XIII. 14, -43.]

Sequente vero Sabbato urbs propè tota convenit ad audiendum ſermonem Dei. Viſa autem turba, Judæi repleti invidia, contradicebant iis quæ à Paulo dicebantur. Quorum blaſphemiis Paulus & Barnabas commoti, Judæis relictis, ſolis Gentibus Chriſtum prædicaverunt. Quibus cum lætitia Euangelium amplectentibus, crediderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternam. Perferebatur autem verbum Domini per totam illam regionem. Unde irritati Judæi, per mulieres religioſas (*proſelytas porte* Hebræis dictas) & honoratas, ac primos urbis, perſecutione in Paulum & Barnabam excitata, ejecerunt eos è finibus ſuis : qui excuſſo pulvere pedum ſuorum in eos, venerunt Iconium. Diſcipuli vero replebantur gaudio & Spiritu ſancto. [*Ibid.* 44, --52.]

Iconii Paulus & Barnabas introeuntes ſynagogam Judæorum, ita loquebantur, ut crederet Judæorum ſimul & Græcorum magna multitudo. Qui vero increduli fuerunt Judæi, incitarunt & malè affectos reddiderunt animos gentium adverſus fratres. Multum vero tempus ibi com-

morati

morati sunt, liberè loquentes, freti Domino; qui testimonium dabat sermoni gratiæ suæ, dabatque ut signa & miracula ederentur per manus eorum. [*Act.* XIV. 1, 2, 3.] Quo tempore ad Christi fidem conversa putatur Thecla Iconiensis virgo nobilissima: cujus tamen Acta inter apocrypha meritò referuntur à LXX. Episcoporum Synodo sub Gelasio habita.

4049 Scissa urbis Iconiensis multitudine, alii à Judæis erant, alii ab Apostolis. Quum autem factus esset impetus Gentium ac Judæorum una cum suis primoribus ad eos injuriis afficiendos & lapidandos; perfugerunt in civitates Lycaoniæ Lystram & Derben, & circumjacentem regionem: ibique Euangelium prædicaverunt. [*Act.* XIV. 4. - 7.] 4759 46

Lystræ claudo ab utero matris homine à Paulo sanato, quum plebs Paulo ut Mercurio, & Barnabæ ut Jovi sacrificare vellet: illi laceratis vestibus honorem illum aversantes, ægrè eos cohibuerunt ne sibi sacrificarent. Mox vero quum Iconio & Antiochia eo venissent increduli Judæi, excitato tumultu furiosa plebs Paulum lapidatum extra urbem traxit quasi mortuum. Quum autem circumstetissent eum discipuli, surrexit, & ingressus est urbem. [*Ibid.* 8. - 20.]

Hoc anno, & hoc etiam fortasse tempore, raptus Paulus in tertium cœlum, verba audiit ineffabilia; ante 14 annos quam ab eo conscriberetur posterior ad Corinthios epistola. [II. *Corinth.* XII. 2, 3, 4.] Quo spectare putatur Triephonis illud, apud Lucianum sive antiquiorem illo authorem dialogi qui *Philopatris* inscribitur. *Quando me Galilæus* (sive Christianus) *ille convenit recalvaster, naso justo praditus, qui in tertium usque cœlum per aëra ingressus; quæ optima atque pulcherrima sunt inde didicit; per aquam nos renovavit, in beatorum vestigia insistere fecit; & ex impiorum regionibus nos redemit* Ita Triephon: *Deum altè regnantem, magnum, atherium, atque æternum, Filium Patris; Spiritum ex Patre procedentem, unum ex tribus, & ex uno tria*, ibidem etiam, Christianorum more, prædicans.

Paulus cum Barnaba, profectus Lystra, Derben venit: ubi prædicato Euangelio, multos Christo lucrifecerunt. [*Act.* XIV. 20, 21.]

Inter alios qui Christo nomen hoc tempore dederunt, fuit Timotheus, cum pia matre sua Eunice & avia Loide; quæ ipsum ab infantia in sacrarum litterarum scientia instituendum curaverant. Hic in locis illis tum degens, licet adhuc penè puer, persecutionem quas spiritualis ipsius pater B. Paulus Antiochiæ (in Pisidia) Iconii & Lystræ (in Lycaonia) sustinuit, oculatus testis fuit. [*Act.* XVI. 1, 2. II *Tim.* I. 2, 5. & III. 11, 15.]

Paulus & Barnabas ultra Derben non progressi, Lystram & Iconium & Antiochiam redierunt: confirmantes animos discipulorum, & ad afflictiones fidei causa constanter tolerandas adhortantes. Et quum constituissent illis per singulas Ecclesias presbyteros, precatique essent cum jejuniis; commendarunt eos Domino in quem crediderant. Deinde peragrata Pisidia, venerunt in Pamphyliam: ac Pergæ locuti verbum Domini, descenderunt Attaliam. Et illinc navigaverunt Antiochiam, unde primò profecti fuerant ad opus illud quod impleverant: ubi congregatæ Ecclesiæ retulerunt quanta Deus per ipsos effecisset, & quomodo Gentibus ostium fidei aperuisset. [*Act.* XIV. 21, - 27.]

Cuspio Fado in Judææ procuratione successor datus est Tiberius Alexander, Alexandri Alabarchæ Alexandrini (veteris amici Claudii) filius; qui patriam religionem Judaicam deseruerat. [*Joseph. lib.* 20. *cap.* 3.]

Sub eo, fame adhuc grassante in Judæa, Helena Adiabenorum (in Assyriæ & Mesopotamiæ confiniis) regina, à Judæo quodam ad veri Dei cultum conversa, Hierosolymam ad visendum Templum; ut ibi Deum adoraret, votivasque victimas redderet: copioso viatico instruente; & dierum aliquot itinere eam deducente filio Izate rege; qui & ipse ab Anania Judæo mercatore ad eandem religionem fuerat traductus. Cumque multos civium illa videret perire alimentorum inopia, ex suis alios misit Alexandriam comparaturos vim magnam tritici, alios in Cyprum qui copiam ficuum passarum inde adveherent: quibus omnibus brevi reversis, cibos egenis distribuit. Filius quoque ejus Izates, comperto quanta fame populus laboraret, pecuniam misit Hierosolymitanorum primatibus. [*Id. ibid. cap.* 2. & 3.]

Izates rex quinque adolescentes filios Hierosolymam misit, ut linguam & disciplinas Judaicas diligenter discerent. Mater quoque ejus Helena tres extruxit pyramides, tribus ab urbe Hierosolyma dissitas stadiis: in quibus & ipsius & filii Izatis ossa postea sunt condita. [*Ibid. cap.* 2.] quæ Helenæ monumenta non solum Josephi, sed etiam Eusebii & Hieronymi tempore adhuc extabant. [*Joseph. lib.* 5. *Belli*, *xap.* 17. & 18. *in Græco*; *vel lib.* 6. *cap.* 6. & 7. *in Latino. Euseb. lib.* 2.] *histor. Ecclesiast. cap.* 11. *xap.* C. & *Hieronym. epist.* 27.]

4050 Paulus & Barnabas Antiochiæ cum discipulis non parvum tempus commorati sunt. [*Act.* XIV. 28.] Post quod, Paulus Christi Evangelium usque ad Illyricum propagavisse, videtur; iis qui de Christo nihil adhuc audiverant illud prædicando. [*Rom.* XV. 19. 20.] eaque perpessus fuisse, quæ in posteriore ad Corinthios epistola [*c.* XI. 24, 25.] ipse commemorat. nempè ut Philippis postea semel, ita prius bis à Gentibus alibi, cæsus virgis fuisse; à Judæis quinquies plagas quadragenas una minus accepisse: ter naufragium fecisse, noctem ac diem in profundo egisse. Cum enim inter Pauli & Barnabæ ad Ecclesiam Antiochenam reditum & eorumdem ex ea ad Concilium Hierosolymitanum institutam profectionem, juxta nostras quidem rationes, integrum interpositum reperiatur quinquennium: nusquam alibi commodius reponere ista possumus, quam in hoc tanti spatii sacræ Historiæ silentio.

Valerio Asiatico Consule iterum, Therasia insula, spectantibus nautis, in Ægeo mari enata

est. [*Seneca, Natural. quæst. lib. 2. cap. 26. & lib. 6. cap. 21.*] nocte qua defectus Lunæ acciderat. [*Aurel. Victor. in Claudio.*] Conspecta autem fuit Eclipsis Lunæ nocte interjecta inter ultimum Decembris diem, terminantem annum illum quo secundum Consulatum gessit Valerius Asiaticus, & Kalendas Januarias inchoantes Consulatum Claudii Augusti. IV & L. Vitellii III. sub quo, parvam insulam, ante non visam, apud Theram insulam enatam esse, retulit Dio. [*lib. 60. pag. 685.*]

Jacobus & Simeon filii Judæ Galilæi (qui, Quirinio censum agente, Judæos ad defectionem solicitabat) à Tiberio Alexandro Judææ procuratore crucis supplicio affecti sunt. [*Joseph. lib. 20. cap. 3.*] 4760 47

Herodes Chalcidis, amoto Josepho Camydæ filio, Ananiam Nebedæi filium Pontificem constituit. [*Id. ibid.*]

Artabano Parthorum regi, conjugique ac filio, Gotarzes necem præparavit. [*Tacit. lib. 11. cap. 8.*] Moriens vero Artabanus, regnum Bardani filio suo reliquit. [*Joseph. lib. 20. cap. 2.*] Ambo enim hi fratres, Gotarzes & Bardanes, Artabani potius filii habendi sunt, cum Josepho; quam fratres, cum Tacito.]

Bardanes à Parthis, Gotarzis sævitiam metuentibus, ad capessendum regnum accitus, ut erat magnis ausis promptus, biduo tria millia stadiorum invadit, ignarumque & exterritum Gotarzem proturbat: neque cunctatur, quin proximas præfecturas corripiat, solis Seleuciensibus dominationem ejus abnuentibus. In quos, ut patris quoque sui defectores, ira magis quam ex usu præsenti accensus, implicatur obsidione urbis validæ, & munimentis objecti amnis muroque & commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renovat: coactusque Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit. [*Tacit. lib. 11. cap. 8.*]

Nunciata Parthorum discordia summaque imperii ambigua, Mithridates majoris Armeniæ rex, monente Claudio Cæsare, in regnum remeavit, fratris sui Pharasmanis Iberorum regis fisus opibus. Et quidem distractis eo modo Orientis viribus, & quonam inclinarent incertis, Armeniam ille occupavit: Romano milite castellorum ardua subigente, simulque Ibero exercitu campos persultante. Neque enim restitere Armenii, fuso qui prælium ausus erat Demonacte præfecto. Paululum cunctationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, versis illuc quibusdam procerum: sed eo litteris Cæsaris coërcito, cuncta in Mithridatem fluxere; atrociorem quam novo regno conduceret. [*Ibid. cap. 8. & 9.*]

Quum Gotarzes & Bardanes pugnam pararent, Gotarze populariorum insidias fratri patefaciente, complexi dextras, apud altaria pepigere, fraudem inimicorum ulciscì, atque ipsi inter se concedere. Cumque potior Bardanes regno retinendo fuisset visus: Gotarzes, ne quid æmulationis existeret, penitus in Hyrcaniam abiit. [*Ibid. cap. 9.*]

Regresso Bardani dedita est Seleucia, septimo post defectionem anno. Exin validissimas præfecturas ille invasit: & recuperare Armeniam in animo habebat, ni Vibio Marso (vel, juxta Josephum, Cassio Longino potius) Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret. [*Ibid.*]

Tiberio Alexandro in Judææ administratione Ventidius Cumanus successit; & vita decessit Herodes rex Chalcidis Agrippæ magni frater, anno imperii Claudii octavo; relictis tribus filiis superstitibus, quorum Aristobulus ex priore uxore (Mariamme) natus est: è Bernice vero fratris filia Bernicianus & Hyrcanus. [*Joseph. lib. 20. cap. 3.*] 4761 48

Instante Paschatis festo, concurrentibus undique ad solennitatem turbis plurimis, Cumanus (præcedentium præsidum exemplo) jussit cohortem unam armatam stare supra Templi porticus; cohibituram tumultum, si quis fortè existeret. Ejus festi die quarta quidam miles nudatas obscœnas corporis partes populo ostendit. Qua contumelia furentes Judæi vociferabantur non se affectos, sed ipsum Deum quem honoraret ea celebritas: & quidam audaciores in Cumanum jactabant convitia, dicentes ab illo submissum petulantem illum militem. His auditis Cumanus & ipse non mediocriter turbatus est: rogabat tamen ut desinerent movere seditionem festo tempore. Cumque impeterent eum convitiis, jussit totum exercitum armis convenire in Antoniam, castellum templo imminens. Vulgaris autem multitudo viso adventu militum territa, cœpit magno impetu fugere: & cum essent angusti viarum exitus, rati à tergo hostem insequi, comprimebant se inter fugiendum & conculcabant in angustiis: ita ut 20 millia extinctorum illo tumultu numerata fuerint; quemadmodum in lib. 20 Antiquit. cap. 4. habet Josephus. In libro vero secundo belli Judaici, [*cap. 11. sect. 2.*] ὑπὲρ τοὺς μυρίους, *supra 10. millia*, periisse legimus: ubi, ὑπὲρ τετρακισχιλίους, *supra 30 millia*, Rufinus legit; eundem quoque numerum Eusebio, tum in Chronico tum in Ecclesiasticæ historiæ libro secundo. [*cap. 18. sect. 19.*] & Orosio, [*lib. 7. cap. 6.*] retinentibus.

Quidam qui ex illa turba fugientes evaserant, in publica via, juxta Bethoron, centesimo ab urbe stadio Stephanum Cæsaris servum iter facientem aggressi sunt latrocinio, omnesque ejus diripuerunt sarcinas. Quo audito Cumanus confestim eo misit milites, jussos ut vicos loco propinquos diriperent. In hac populatione miles quidam libros Mosaicos in quodam vico inventos protulit, eosque laceravit in conspectu omnium; multis debacchatus & in legem & in totam gentem convitiis. Hoc ubi ad Judæos perlatum est, facto concursu agmine magno petunt Cæsaream, in qua tum Cumanus degebat; supplicantes ut non suam, sed læsi numinis ulciscereturinjuriam. Tum præses veritus defectionem populi, de amicorum consilio militem

illum violatorem legis ſecuri feriit; atque hoc modo tumultum jam repullulantem ſedavit. [*Joſeph. ut ſupra.*]

Appollonius Tyaneus, ad Indos itinere inſtituto, urbem Babyloniam intravit menſe ſecundo anni tertii regni Bardanis: ibique cum rege congreſſus eſt. [*Philoſtrat. in vita Apollon. lib. 1 cap. 19. & 20. collat cum Euſebio, in Hieroclem.*] 4762 49

Gotarzes pœnitentia conceſſi regni, & revocante nobilitate, cui in pace durius ſervitium eſt contraxit copias. Huic contra itum eſt ad amnem Erindem: in cujus tranſgreſſu multum certati, pervicit Bardanes; proſperiſque præliis medias nationes ſubegit, ad flumen Ginden, quod Dahas Arioſque diſterminat. Ibi modus rebus ſecundis poſitus: nam Parthi quanquam victores, longinquam militiam aſpernabantur. Igitur extructis monimentis, quibus opes ſuas teſtabatur, nec cuiquam ante Arſacidarum tributa illis de gentibus parta, Bardanes regreditur: ingens gloriâ, atque eo ferocior, & ſubjectis intolerantior. [*Tacit. lib. 11. cap. 10.*]

Bardanes ad Izatem Adiabenorum regem profectus, ut vellet ſibi belli adverſus Romanos gerendi eſſe ſocius, ei ſuaſit. Quem à propoſito deducere conabatur Izates, continenter denarrans ei Romanorum geſta & potentiam. Bardanes autem his offenſus, continuò bellum indixit Izatæ: quod tamen, morte præventus, exequi non potuit. [*Joſeph. lib 20. cap. 2.*] Parthi enim poſtquam mentem ejus cognoverunt, & quod Romanis bellum inferre ſtatueret, dolo ante compoſito, incautum venationique intentum interfecerunt primam intra juventam; ſed claritudine paucos inter ſenum regum, ſi perinde amorem inter populares, quam metum apud hoſtes quæſiviſſet. [*Id. ibid. Tacit. lib 11. cap. 10.*]

Nece Bardanis turbatæ Parthorum res, inter ambiguos quis in regnum acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdatem (Vononis I. filii Phraatis III. filium) qui obſes Romanis fuerat datus. Deinde prævaluit Gotarzes potituſque regia, per ſævitiam ac luxum adegit Parthos mittere ad Claudium Romam occultas preces, quibus mitti Meherdatem patrium ad regnum orabant. [*Tacit. ibid.*] Gotarzis dominationem nobilitati plebique, juxta intolerandam, apud eum conqueſti. Jam enim fratres, jam propinquos, jam longius ſitos, cædibus exhauſtos; adjici conjuges gravidas, liberos parvos: dum ſocors domi, bellis infauſtus, ignaviam ſævitia tegat. [*Id. ibid 12. cap. 10.*]

Quum dux Romanus Didius è regno Boſphorano Mithridatem expuliſſet, & fratrem ejus Cotyn juventa rudem in eo collocaſſet, robur exercitus inde abduxit; paucis tantum cohortibus, cum Julio Aquila equite Romano, novo regi ibi relictis. Mithridates amiſſis opibus vagus, concivit nationes, illexit perfugas, poſtremoque exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbavit, imperioque ejus potitus eſt. (*Tacit. lib. 12. cap. 15.*)

Parthorum legatis auditis, Claudius Meherdatem eis regem dedit; monitum, ut non dominationem & ſervos, ſed rectorem & cives cogitaret, clementiamque ac juſtitiam capeſſeret. Datumque eſt C. Caſſio, qui Syriæ præerat, deducere juvenem ripam ad Euphratis. [*Id. ibid. cap. 11.*]

Ea tempeſtate Caſſius cæteros præeminebat peritia legum, militarium artium ignarus. Quantum tamen ſine bello dabatur revocabat priſcum morem, legiones ea cura exercitande ac ſi hoſtis ingrueret; ita dignum majoribus ſuis, & familia Caſſia ratus, per illas quoque gentes celebrata. Excitis igitur quorum de ſententia petitus rex, poſitiſque caſtris apud Zeugma, unde maximè pervius amnis, poſtquam illuſtres Parthi, rexque Arabum Acbarus (ſive Abgarus) advenerat, monuit Meherdatem, barbarorum impetus acres cunctatione langueſcere, aut in perfidiam mutari: itaque urgeret cœpta. Quod ſpretum fraude Acbari, qui juvenem ignarum & ſummam fortunam in luxu ratum, multos per dies attinuit apud opidum Edeſſam [*Ibid. cap. 11.*]

Quum Mithridates Dandaridarum imperio potitus, jam jamque Boſphorum invaſurus crederetur; diffiſi propriis viribus Aquila & Cotys, quia Zorſines Siracorum (ad Cauſacum) rex Mithridati ſe adjunxerat, externas & ipſi gratias quæſivere, miſſis legatis ad Eunonem qui Aorſorum (inter Scythas) genti præcellebat. Nec fuit in arduo ſocietas, potentiam Romanam adverſus rebellem Mithridatem oſtentantibus. Igitur pepigere, equeſtribus præliis Eunones certaret, obſidia utrium Romani capeſſerent. [*Ibid. cap. 15.*]

Tum compoſito agmine incedunt: cujus frontem & terga Aorſi, media Romanæ cohortes & Boſphorani tutabantur: ſic pulſus hoſtis, ventumque Soza opidum Dandaricæ; quod deſertum à Mithridate, ob ambiguos popularium animos obtineri relicto ibi præſidio viſum. Ad Siracos deinde pergunt: & tranſgreſſi amnem Pandam, circumveniunt urbem Uſpem, editam loco, & mœnibus ac foſſis munitam, niſi quod mœnia non ſaxo ſed cratibus junctis & media humo adverſum irrumpentes invalida erant; eductæque altius turres, facibus atque haſtis turbabant obſeſſos. Ac ni prælium nox diremiſſet, cœpta patrataque expugnatio eundem intra diem foret. [*Ibid. cap. 16.*]

Poſtero die miſere legatos, veniam liberis corporibus orantes. Servitii decem millia offerebantur. Quod aſpernati ſunt victores, quia trucidare deditos ſævum, tantam multitudinem cuſtodiæ cingere arduum: ut belli potius jure caderent. Datumque militibus, qui ſcalis evaſerant, ſignum cædis. Excidio Uſpenſium cæteris metus injectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti vel eminentes loci, amneſque & urbes juxta perrumperentur. Itaque Zorſines diu penſitato Mithridatiſne rebus extremis an patrio regno conſuleret; poſtquam præ-

valuit

valuit gentilis utilitas, datis obsidibus, apud effigiem Cæsaris procubuit: magna gloria exercitus Romani, quem incruentum & victorem, tridui itinere abfuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit: quia navium quasdam, quæ mari remeabant, in littora Taurorum delatas circumvenere barbari, præfecto cohortis & plerisque aliis interfectis. [*Ibid. cap.* 17.]

Interea Mithridates, nullo in armis subsidio relicto, consultat cujus misericordiam experiretur. Fratet Cotys proditor olim, deinde hostis, metuebatur. Romanorum nemo id authoritatis aderat, ut promissa ejus magni penderentur. Ad Eunonem igitur confugiens, regiam ingreditur, genibusque ejus provolutus, *Mithridates*, inquit, *terra marique à Romanis per tot annos quæsitus, sponte adsum. Vtere ut voles prole magni Achæmenis: quod mihi solum hostes non abstulerunt* Eunones claritudine viri, mutatione rerum, & prece haud degenere permotus, legatos litterasque ad Cæsarem mittit; quibus pro Mithridate non potentiam neque regnum precabatur, sed ne triumpharetur, neve pœnas capite expenderet. Claudius vero ambigens, venia an pœna illum afficeret, tandem ad mitiorem sententiam est perductus. [*Ibidem cap.* 18, 19, 20.]

4053 Quum Carrhenes Meherdatem ad rem gerendam vocaret, promptasque res ostentaret si citi aduenirent; ille malo ductus consilio, non cominus Mesopotamiam, sed flexu Armeniam petiit, id temporis importunam, quia hyems occipiebat. Exinde nivibus & montibus fessi, postquam campis propinquabant, copiis Carrhenis sunt adjuncti. Transmissoque amne Tigri, permearunt Adiabenos; quorum rex Izates societatem Meherdatis palam induerat, sed in Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. In transitu tamen capta est urbs Ninos vetustissima sedes Assyriæ. [*Ibid. cap.* 12. & 13.]

Mithridates Bosphoranus, per Junium Cilonem procuratorem Ponti Romam perductus, ferocius quam pro fortuna disseruisse apud Claudium ferebatur: elataque vox ejus in vulgum hisce verbis. *Non sum remissus ad te, sed reversus: vel si non credis, dimitte & quære.* Vultu quoque interrito permansit, quum juxta rostra custodibus circumdatus visui populo præberetur. Consularia insignia Ciloni, Aquilæ prætoria sunt decreta. [*Ibid. cap.* 21.]

Quum Bithyni Junium hunc Cilonem præfectum suum, jus dicente Claudio, munerum haud mediocriter captorum multis clamoribus postea accusarent, Claudiusque præ turba non intelligens quid vellent, assistentes interrogaret quidnam dicerent Bithyni; Narcissum, in Cilonis gratiam mentitum respondisse ferunt, agere eos gratias Junio: idque credentem Claudium subdidisse, *Præsit ergo adhuc eis alterum biennium.* [*Dio, lib.* 60 *pag.* 687.] Hoc vero tempore Cadius Rufus, iisdem Bithynis accusantibus, lege repetundarum damnatus est. [*Tacit. Annal.* 12. *cap.* 22. *& Histor. lib.* 1. *cap.* 77.]

Ituræi & Judæi, defunctis regibus Sohemo atque Agrippa, provinciæ Syriæ additi sunt. [*Tacit. lib.* 12. *cap.* 23.] Agrippæ quidem junioris regnantis annos hinc deduci, & ex Josepho apparet, principium belli Judaici (quod mense Maio anni vulgatæ nostræ æræ Christianæ LXVI cœptum est) in XVII regni Agrippæ annum conjiciente; [*lib.* 2. *Belli cap.* 13. *fin. not. xi. init.*] & ex nummo Græco, suo loco exhibendo, in quo Judæa capta (circa mensem Septembrem anni ejusdem æræ LXX) Agrippæ anno XXI fuisse significatur. Verum huic non *Judææ* regnum quod Agrippa pater, sed *Chalcidis* quod Herodes patruus habuerat, Claudius donavit; simul cum potestate in Templum Hierosolymitanum & sacrum ærarium, atque jure eligendi summos Pontifices, quæ idem patruo ipsius prius concesserat. Paternum vero regnum ita provinciæ Syriæ est additum, ut proprios tamen procuratores à Cæsare acciperet: Ventidio Cumano Judææ & Galilææ administrationem hoc tempore, ut antea, retinente, in interjectam autem inter utramque Samariam misso procuratore Felice, Claudii & matris ejus Antoniæ liberto; qui ab hac *Antonii*, ab illo *Claudii* prænomen acceperat. Is frater alterius liberti Pallantis fuit: quem apud patronum Claudium *flagrantissima gratia* tum fuisse, à Tacito est notatum. [*lib.* 11. *cap.* 29.]

Gotarzes apud montem Sambulon vota diis loci suscepit, præcipua religione Herculis. 4763 50
Nondum vero satis aucto exercitu, flumine Corma pro munimento est usus. Et quanquam per insectationes & nuncios ad prælium vocaretur, nectebat moras, locos mutabat, & missis corruptoribus exuendam ad fidem hostes emercabatur. Ex quibus Izates Adiabenus, & rex Acbarus Arabum (Edessenorum) cum exercitu abscesserunt; levitate gentili, & quia experimentis cognitum est, Barbaros malle Roma petere Reges quam habere. At Meherdates validis auxiliis nudatus, cæterorum proditione suspecta, quod unum reliquum, rem in casum dare, prælioque experiri statuit. Nec detrectavit pugnam Gotarzes, diminutis hostibus ferox. Concursumque magna cæde, & ambiguo eventu: donec Carrhenem profligatis obversis, longius evectum integer à tergo globus circumveniret. Tum omni spe perdita, Meherdates promissa Parrhacis paterni clientis secutus, dolo ejus, vincitur, traditurque victori. Atque ille non propinquum neque Arsacis de gente, sed alienigenam & Romanum increpans, auribus decisis vivere jubet, ostentui clementiæ suæ & in Romanos dehonestamento. [*Tacit. lib.* 12. *cap.* 14.]

Josephus Matthiæ filius, quartum decimum ætatis annum agens, ex litterarum studiis eam laudem est consecutus, ut etiam à pontificibus & urbis Hierosolymitanæ primatibus de peritiori legum sensu consuleretur: quemadmodum in libro de Vita sua ipse de se narrat.

Gotarze morbo obeunte, in regnum Parthicum accitus Vonones, Medis tum præsidens, brevi & inglorio imperio perfunctus est: resque Parthorum in filium ejus Vologesen sunt translatæ; qui, materna origine ex pellice Græca, concessu fratrum regnum est adeptus. Ita Tacitus [*lib.* 12. *cap.* 14. & 44.] Gotarzi vero, sublato per insidias, Vologesem fratrem successisse scribit Josephus. [*lib.* 20. *cap.* 2.] duobus eum germanis eodem secum patre genitis regna distribuisse addens; Pacoro grandiori Mediam, Tiridati minori Armeniam.

Bellum inter Armenios Iberosque exortum est: quod Parthis quoque ac Romanis gravissimorum inter se motuum causa fuit. Iberos Pharasmanes vetusta possessione, Armenios frater ejus Mithridates ope Romanorum obtinebat. Erat Pharasmani filius Rhadamistus, decora proceritate, vi corporis insignis, claraque inter accolas fama. Quum is paternum regnum affectaret. Pharasmanes vergentibus jam annis sibi metuens, aliam ad spem juvenem trahere cœpit, & Armeniam ostentare, pulsis Parthis datam Mithridati à semet memorando: sed vim differendam, & potiorem esse dolum adjiciens, quo incautum opprimerent. Ita Rhadamistus simulata adversus patrem discordia, tanquam novercæ odiis impar, perrexit ad patruum: multaque ab eo comitate cultus, primores Armeniorum ad res novas illexit. [*Tac. lib.* 12. *cap.* 44.] 4764 51

Rhadamistus, reconciliationis specie assumpta, regressus ad patrem, quæ fraude confici potuerint prompta nuntiavit, cætera armis exsequenda. Interim Pharasmanes belli causas confingit: prælianti sibi adversus regem Albanorum, & Romanos auxilio vocanti fratrem adversatum; eamque injuriam excidio ipsius ultum iturum. Simul magnas copias filio tradidit. Ille eruptione subita territum exutumque campis Mithridatem compulit in castellum Gorneas, tutum loco ac præsidio militum, quibus Cœlius Pollio præfectus, centurio Casperius præerat. Rhadamistus frustra vel cum damno tentatis munitionibus, avaritiam præfecti emercatur; obtestante Casperio, ne socius rex, ne Armenia donum populi Romani, scelere & pecunia venderentur. Postremo quia multitudinem hostium Pollio, jussa patris Rhadamistus, obtendebant, pactus inducias, abscedit: ut nisi Pharasmanem bello absterruisset, T. Numidium Quadratum præsidem Syriæ doceret quo in statu Armeniæ forent. [*Ibid. cap.* 45.]

Periodus Calippica *sexta* incipit.

Digressu Casperii centurionis velut custode exsolutus Pollio præfectus, Mithridatem ad fœdus cum Pharasmane, seniore fratre, sanciendum hortatur; cætera quoque necessitudinum nomina referens, quod filiam ejus in matrimonio haberet, quod ipse Rhadamisto socer esset. Cunctante Mithridate, & suspectis præfecti consiliis quod pellicem polluerat, inque omnem libidinem vœnalis habebatur; Casperius interim à Pharasmane, ut Iberi obsidione abscedant, expostulat. Ille propalam incerta, & sæpius molliora respondens, secretis nuntiis monet Rhadamistum, oppugnationem quoquo modo accelerare. Augetur flagitii merces, & Pollio occulta corruptione impellit milites, ut pacem flagitarent, seque præsidio abituros minitarentur. Qua necessitate, Mithridates diem locumque fœderi accepit, castelloque egreditur. Ac primo Rhadamistus in amplexus ejus effusus, simulavit obsequium, socerum ac parentem appellans. Adjecit & jusjurandum, non ferro, non veneno vim allaturum: simul in lucum propinquum traxit, provisu suo illic sacrificium paratum dictitans, ut diis testibus pax firmaretur. Ibi vero prostrato Mithridati injiciuntur catenæ: tandemque jussis Pharasmanis acceptis, Rhadamistus quasi jurisjurandi memor patruum & socerum suum, ejusque conjugem sororem suam; projectos in humum & veste multa gravique opertos necavit. Filii quoque ejus, quod cædibus parentum illachrymaverant, trucidati sunt. [*Tacit. lib.* 12. *cap.* 46. & 47.]

Quadratus cognoscens proditum Mithridatem, & regnum ab interfectoribus obtineri, vocat concilium, docet acta, & an ulciscereturconsulat. Paucis decus publicum curæ: plures absistendum ab ultione censent. Ne tamen annuisse facinori viderentur, & diversa Cæsar præciperet, missi ad Pharasmanem nuntii sunt, ut abscederet à finibus Armeniæ, filiumque abstraheret. [*Ibid. cap.* 48.]

4055 Erat Cappadociæ procurator Julius Pelignus, ignavia animi & deridiculo corporis juxta despiciendus; sed Claudio perquam familiaris, cum privatus olim iners otium oblectaret. Is Peligno auxiliis provincialium contractis tanquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis quam hostes prædatur, absceſſu suorum, & incursantibus Barbaris, præsidii egens, ad Rhadamistum venit: donisque ejus evictus, ultro regium insigne sumere cohortatur; sumentique adest author & satelles. Quod ubi turpi fama divulgatum; ne cæteri quoque ex Peligno conjectarentur, Helvidius Priscus legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore ut consuleret. Itaque propere montem Taurum transgressus, moderatione plura quam vi composuerat: cum redire in Syriam jubetur, ne initium belli adversus Parthos exsisteret. Nam Vologeses casum invadendæ Armeniæ obvenisse ratus, quam à majoribus suis possessam, externus rex flagitio obtineret, contraxit copias, fratremque Tiridatem deducere in regnum paravit; ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum, sine acie pulsi Iberi: urbesque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta jugum accepere. Dein atrox hyems, seu parum provisi commeatus, & orta ex utroque tabes, perpellunt Vologesen omittere præsentia. [*Ibid. cap.* 49. & 50.]

Vacuam rursus Armeniam Rhadamistus invasit, truculentior quam antea, tanquam adversus defectores, & in tempore rebellaturos. Atqui illi, quamvis servitio sueti, patientiam abrumpunt, armisque regiam circumveniunt. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit, quam pernicitas equorum quibus seque & Zenobiam conjugem abstulit. Sed conjux gravida, primam utcumque fugam ob metum hostilem & mariti charitatem toleravit. Post festinatione continua, ubi quati uterus, & viscera vibrantur, oravit ut morte honesta contumeliis captivitatis eximeretur. Ille primo amplecti, allevare, adhortari, modo virtutem admirans, modo timore æger, ne quis relicta potiretur. Postremo violentia amoris, & facinorum non rudis distringit acinacem, vulneratamque ad ripam Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur. Ipse præceps Iberos ad patrium regnum pervadit. Interim Zenobiam placida illuvie aspirantem, ac vitæ manifestam, advertere pastores: & dignitate formæ haud degenerem reputantes, obligant vulnus, agrestia medicamenta adhibent, cognitoque nomine & casu, in urbem Artaxata ferunt. Unde publica cura deducta ad Tiridatem, comiterque excepta, cultu regio habita est. [*Ibid. cap.* 50. *&* 51.]

Quidam Christiani nominis professores, è secta Pharisæorum, Antiochiam è Judæa descendentes, Christianos ex Gentibus circumcidi oportere dicebant & legem Mosis observare, si salvi esse vellent; multorum in Syria & Cilicia fratrum animas perversa sua doctrina perturbantes. Quibus Paulus & Barnabas acriter se opposuerunt. [*Act.* XV. 1, 2, 5, 23, 24.] Eos παρεισάκτους ψευδαδέλφους, *irreptitios falsos fratres*, appellat Paulus, Galat II. 4. eorumque antesignanum *Cerinthum* hæresiarcham fuisse docet Philastrius, de hæres. cap. 87. & Epiphanius, hæres. 28.]

Paulus, annis quatuordecim post profectionem Hierosolymitanam triennio à conversione sua exacto susceptam, ascendit Hierosolymam una cum Barnaba. [*Galat.* II. 1.] utroque cum aliis nonnullis ab Ecclesia Antiochena eo misso, ut Apostolorum & Presbyterorum Hierosolymitanorum (quorum nomine ad dogma suum tutandum turbones isti sunt abusi) de oborta controversia sententiam exquirerent. (*Act.* XV. 2, 3, 24.) 4765 52

Ascendit autem Paulus ex revelatione, assumpto simul & Tito Græco: quem ad circumcisionem cogi noluit, ne falsis illis fratribus ad momentum cedere videretur. [*Gal.* II. 1, -5.]

Paulus & Barnabas in itinere per Phœniciam & Samariam narrantes conversionem Gentium, fratres omnes magno affecerunt gaudio. Et quum pervenissent Hierosolymam, excepti sunt ab Ecclesia & ab Apostolis ac Presbyteris; & retulerunt quanta Deus per ipsos effecerat. [*Act.* XV. 3, 4.]

Paulus Privatim primariis inter Apostolos, Jacobo, Petro & Johanni, (qui existimabantur esse columnæ) exposuit Evangelium quod prædicabat inter Gentes. Qui cum vidissent ipsi concreditum fuisse Evangelium inter Gentes sicut Petro inter Judæos, & cognovissent gratiam ipsi datam, dextras societatis dederunt ei ac Barnabæ; ut illi apud Gentes, ipsi vero apud Judæos Apostolatu fungerentur: monentes tantum, ut pauperum qui Hierosolymis erant sublevandorum curam susciperent. [*Gal.* II. 2, 7, 9, 10.]

Concilio Apostolorum & Presbyterorum Hierosolymis habito, quum post multam disceptationem Petrus sententiam suam dixisset, Barnabas & Paulus exposuerunt quanta per ipsos miracula Deus inter Gentes edidisset. Concludente deinde Jacobo, communi Apostolorum & Presbyterorum & totius Ecclesiæ decreto nihil aliud credentibus Gentibus imponi placuit, quam ut ab idolothytis, scortatione, suffocato, & sanguine abstinerent. In quam sententiam Synodica ab iis ad Antiochenos & reliquos in Syria & Cilicia fratres scripta est epistola: quam primi nominis in Ecclesia viris, Judæ cognomento Barsabæ & Silæ, cum Paulo & Barnaba, Antiochiam perferendam tradiderunt. Qui cum Antiochiam venissent, reddita & lecta Epistola, magno fratres gaudio perfuderunt: Juda quoque & Sila, qui & ipsi Prophetæ erant, multo eos sermone confirmantibus. (*Act.* XV. 6, -32.)

Aliquanto post, Juda ad Apostolos reverso, Sylæ visum est Antiochiæ manere: ubi Paulus quoque & Barnabas cum aliis multis, verbum Domini prædicaverunt. (*Ibid.* 33, 34, 35.)

Josephus Matthiæ filius, anno ætatis 16. cuinam Judæorum sectæ sese addiceret deliberans, omnium trium (Pharisæorum sc. Sadducæorum & Essenorum) duro & magno labore cepit experientiam. (*Joseph. de Vita sua.*)

Pallanti Claudii liberto prætoria insignia, & centies quinquagies sestertium decreta sunt. (*Tacit. lib.* 12 *cap.* 53.)

Quum Galilæis, ad festum Hierosolymam proficiscentibus, per Samariam necessario esset transeundum; (*Johann.* IV. 3, 4.) ad vicum Samaritarum Nain (al. Geman) in Magno campo situm, Galilæo quodam interfecto, indeque pugna inter viatores & vicanos orta, multi Galilæorum desiderati sunt. Id indignè ferentes eorum primates, ad arma Judæos conciverunt, hortantes ut se in libertatem assererent. Servitutem enim etiam per se molestam, tum vero fieri intolerabilem, si cum subditorum injuriis conjuncta sit. Hierosolymis igitur, relicta diei solennitate, armatum vulgus in Samariam impetum fecit; nec cuiquam principum suorum retinenti acquiescere voluit. Asciti quoque in auxilium latronum duces, Eleazarus Dinæ filius & Alexander, in Acrabatenæ regioni conterminos Samaritas irruentes, promiscuam ediderunt cædem; & à nullius ætatis exitio temperantes, vicos etiam inflammaverunt. At Cumanus, cognitis quæ gesta fuerant, assumpsit secum unam equitum Sebastenorum alam, & quatuor cohortes peditum: armatisque etiam Samaritanis, contra Judæos profectus eosque assecutus,

multos

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno æræ Christianæ.

multos eorum qui Eleazarum erant secuti interfecit, plures verò captos abduxit. Tum verò Hierosolymitanorum primores, ut viderunt ad quantam calamitatem ventum esset, induti saccos & capita sparsi cinere, reliquam multitudinem quæ ad vastandos Samaritanorum fines irruerat, precabantur ut ab incepto desinerent; præ oculis ponentes diruendam patriam, Templum incendendum, liberosque cum uxoribus captivos abducendos: rogabantque ut depositis armis suas quisque domos repeteret. Quibus Judæi tandem acquiescentes, recesserunt; latrones vero ad loca munita reversi sunt denuo. Atque ex eo tempore universa Judæa repleta est latronum receptaculis. [*Joseph. lib. 2. Belli, cap. 11. κεφ. κα. & lib. 20. Antiquit. cap. 5.*]

Samaritanorum primates Numidium Quadratum Syriæ præsidem tunc Tyri degentem convenerunt; vindictam de Judæis, qui vicos eorum diripuerant & incenderant, postulantes. Præsto autem fuerunt etiam Judæorum nobiles, & Jonathas filius Anani summus Pontifex: qui objecta diluentes, initium tumultus à Samaritanis profectum dicebant, qui primi homicidium perpetrassent; causam tamen calamitatum postea secutarum fuisse Cumanum, qui illorum muneribus corruptus eam cædem ulcisci noluerit. His auditis, Quadratus judicium distulit; dicens se prolaturum sententiam, postquam præsens apud Judæam rei veritatem exactius cognoverit. Ita tum infecto negotio discessum est. [*Id. ibid.*]

Interim Felix intempestivis remediis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars provinciæ habebatur: ita divisis, ut huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent; discordes olim, & tum contemptu regentium minus coërcitis odiis. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, & aliquando præliis congredi, spoliaque & prædas ad procuratores referre. Hique primo lætari: moxque glisscente pernicie, cum arma militum interjecissent, cæsi milites sunt. Arsissetque bello provincia, ni Quadratus Syriæ rector subvenisset. [*Tacit. lib. 12. cap. 54.*]

Nec diu adversus Judæos qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent: Cumanus & Felix cunctationem afferebant, quia Claudius causis rebellionis auditis, jus statuendi etiam de procuratoribus illi dederat. Sed Quadratus Felicem (utpote Pallantis, qui Romæ omnia tum poterat, fratrem) inter judices ostentavit, receptum in tribunal, quo studia accusantium deterrerentur: & flagitiorum quæ duo deliquerant, unus Cumanus damnatus; & quies provinciæ reddita est. [*Id. ibid.*]

Agrestium Cilicum nationes, quibus *Clitarum* cognomentum, Trosobore (sive Atosoboro) duce, montes asperos castris cepere: atque inde decursu in littora aut urbes, vim cultoribus ac opidanis, ac plerumque in mercatores ac navicularios audebant. Obsessaque civitas Anemurienſis, & missi è Syria in subsidium equites cum præfecto Curtio Severo turbantur: quod duri circum loci, pedestribusque ad pugnam idonei, equestre prælium haud patiebantur. Dein rex ejus oræ Antiochus, blandimentis adversus plebem, fraude in ducem, quum Barbarorum copias dissociasset; Trosobore pauciſque primoribus interfectis, cæteros clementia composuit. [*Id. ibid. cap. 55.*]

Petrus Apostolus Antiochiam veniens, cum Gentilibus fidelibus edebat & familiariter conversabatur. Verum quum Hierosolymis eo venissent à Jacobo fratres Judæi nonnulli, eorum offensionem metuens, à Gentilibus subduxit se. Cujus exemplum secuti sunt & reliqui Ecclesiæ Antiochenæ Judæi: adeo ut Barnabas quoque simul abriperetur eorum simulatione. Eam præposteram simulationem, libertati Euangelicæ contrariam, non ferens Paulus, Petro in os restitit, ejusque timiditatem coram omnibus acriter coarguit. [*Galat. II. 11,--14.*]

4056 | 4766 | 53

Quadratus in Samariam veniens, cum jussisset reos causam suam dicere, comperit Samaritanorum culpa tumultum primum excitatum fuisse. Cæsaream vero procedens, cognito quod Judæorum quidam res novas moliti essent, in crucem egit quos Cumanus vivos ceperat & vinctos ibi reliquerat. Inde profectus in vicum Lyddam instar urbis amplum, sedens pro tribunali, iterum Samaritanorum causam audiens, didicit è quodam Samarita, Dortum Judæorum primatem cum aliis quatuor sociis Judæos ad defectionem solicitasse: quos ille affecit supplicio. Et Judæorum 18 viros, quos cognovit pugnæ fuisse participes, securi percussit. [*Joseph. lib. 2. Belli, cap. 11. κεφ. κα. & lib. 20. Antiquit. cap. 5.*]

Duos principes sacerdotum, Jonatham & Ananiam, ejusque filium Ananum, & nonnullos alios Judæos nobiles, Quadratus ad Cæsarem misit: similiterque Samaritanorum nobilissimos quosque. Præcepit etiam Cumano procuratori, & Celeri tribuno, Romam navigare reddituros Claudio rationem eorum quæ in regione gesserant. [*Id. ibid.*]

His ita compositis, Quadratus veritus ne novum aliquid Judæi molirentur, Lydda ascendit Hierosolyma: ubi pacata invenit omnia, populumque occupatum patrio azymorum festo, & operantem sacrificiis. Credens igitur nihil novaturos, reliquit agentes festa, & Antiochiam repetiit. [*Id. ibid.*]

Cumanus & Samaritæ Romam missi statuta die causam suam jussi sunt dicere. Comparaverant autem sibi favorem libertorum & amicorum Cæsaris: quorum opera vicissent adversarios Judæos, nisi Agrippa junior tum Romæ degens, & Judæorum primores premi favore potentum videns, multis precibus obtinuisset ab Agrippina uxore Claudii, ut marito persuaderet legitimè causam cognoscere, & in deprehensos tumultus authores justam proferre sententiam. Claudius igitur his precibus præmollitus, auditis partibus ut comperit à Samaritanis factum tumultus principium, eos qui tum ad judicium venerant supplicio tradidit.

1. *Vsser. Annal. p. post.*

Cumanum mulctavit exilio. Celerem verò tribunum vinctum Hierosolymam mittens, Judæis ad supplicium tradidit; ut per urbem tractus capite cæderetur. [*Id. ibid.*]

Procuratorem deinde in Judæam destinavit Claudium Felicem, fratrem Pallantis: qui eam provinciam, una cum Samaria & Galilæa administraret. [*Id. ibid.*] quod precibus suis Jonathas summus Pontifex à Cæsare obtinuit. [*Id. lib.* 20. *Antiquit. cap.* 6.] Claudium ex libertis suis *Felicem cohortibus & alis, provinciæque Judææ præposuisse, trium reginarum maritum*; scribit Suetonius. [*in Claudio, cap.* 28.] quem & *Judææ impositum, cuncta malefacta sibi impunita ratum futura, tanta potentia subnixo*, in Annali 128. [*cap.* 54.] scribit Tacitus: in 5. etiam Historiarum suarum libro [*cap.* 9.] de tyrannico illius in Judæa regimine amplius addens. *Antonius Felix per omnem sævitiam ac libidinem jus regium servili ingenio exercuit, Drusilla Cleopatræ & Antonii nepte in matrimonium accepta: ut ejusdem Antonii Felix progener, Claudius nepos esset.*

Quum rex Agrippa junior per quadriennium præfuisset Chalcidi, Claudius post exactum imperii annum 12. ea illi ablata, in majus eum regnum transtulit. Philippi tetrarchia ei donata, Batanæa videlicet & Gaulanitide, simul cum Trachonitide; adjuncta etiam Abila Lysaniæ tetrarchia, quam Varus rexerat. [*Joseph. lib.* 20. *Belli, cap.* 11. κεφ. κα.]

His donationibus à Cæsare ornatus juvenis collocavit Azizo Emessenorum regi circumciso sororem Drusillam. Epiphanes enim Antiochi Commagenorum regis filius recusavit ejus nuptias, quod mutata sententia Judæorum religionem amplecti nollet, ut erat pollicitus puellæ parentibus: Mariammen quoque matrimonio conjunxit Julio Archelao Chelciæ filio, cui ab Agrippa patre jam antè desponsata fuerat. [*Id. ut supr. lib.* 20. *cap.* 5.]

Josephus Matthiæ filius Bani cujusdam institutum imitari cœpit; qui in solitudine vivens, amictum sibi parabat ex arboribus, & sponte provenientibus alimentis utebatur, crebrisque ob continentiam nocte ac die lavacris frigidis: atque in ejus contubernio tres annos exegit. [*Id. in lib. de Vita sua.*]

Nero, causa Iliensium suscepta, Romanum Troja demissum, & Juliæ stirpis authorem Æneam, aliaque haud procul fabulis vetera facundè exsecutus, impetravit ut Ilienses omni publico munere solverentur. [*Tacit. lib.* 12. *cap.* 58.] Claudiusque illis, quasi Romanæ gentis authoribus, tributa in perpetuum remisit: recitata vetere epistola Græca Senatus populique Romani, Seleuco regi amicitiam & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset. [*Sueton. in Claudio, cap.* 25.]

Rhodiis quoque, ob pœnitentiam veterum delictorum, libertatem Claudius reddidit; ademptam sæpe aut firmatam, prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerant. [*Sueton. & Tacit. ut supr.*] Pro Rhodiis verò atque Iliensibus Neronem Græcè apud patrem *consulem*, Claudium videlicet ante biennium postremum suum Consulatum gerentem, verba fecisse, scribit Suetonius. [*in Nerone, cap.* 7.]

Tributum Apamiensibus terræmotu convulsis in quinquennium à Claudio est remissum. [*Tacit. lib.* 12. *cap.* 58.]

Retulit dein Claudius de immunitate Cois tribuenda. Multaque super antiquitate eorum memoravit. Argivos vel cum Latonæ parente (Cæo, à quo insulæ nomen datum) vetustissimos insulæ cultores: mox adventu Æsculapii artem medendi illatam, maximeque inter posteros celebrem fuisse; nomina singulorum referens, & quibus quisque ætatibus viguissent. Quin etiam dixit Xenophontem (Coum medicum) cujus scientia ipse uteretur, eadem familia ortum: precibusque ejus dandum, ut omni tributo vacui in posterum Coi, sacram & tantum Dei ministram insulam colerent. [*Id. ibid. cap.* 61.]

Quum Barnabam sollicitaret Paulus, ut Ecclesias simul invisérent in quibus Euangelium annunciavissent, consulebat Barnabas ut Johannem Marcum secum assumerent. Contra verò censebat Paulus, non esse assumendum eum, qui ab ipsis abscessisset ex Pamphylia, [*Act.* XIII. 13.] nec eorum comes in illo opere fuisset. Unde ægrè ferente Barnaba, consobrino suo (*Coloss.* IV. 10.) eam infamiæ notam inurendam, tanta inter eos orta est contentio, ut alter ab altero discederet. Et Barnabas quidem, assumpto Marco, navigavit in Cyprum, patriam suam. Paulus verò allecto Sila, commendatus gratiæ Dei à fratribus, peragravit Syriam ac Ciliciam, confirmans Ecclesias. [*Act.* XV. 36,--41.]

Veniens Paulus Derben & Lystram, inter discipulos offendit ibi Timotheum, natum patre quidem Græco sive Gentili, matre verò Judæa fideli (Eunice:) cui omnes qui Lystris erant & Iconii fratres bonum perhibebant testimonium. Eum secum assumpturus Paulus, quo Judæos magis lucrifaceret, prius circumcidendum curavit. [*Act.* XVI. 1, 2, 3.]

Paulus & Silas, prout pertransibant urbes, tradebant eis observanda illa quæ decreta fuerant ab Apostolis & Presbyteris qui erant Hierosolymis. Et ecclesiæ confirmabantur fide, & numero augebantur quotidie. [*Ibid.* 4, 5.]

Phrygia deinde peragrata & Galatica regione; prohibiti à Spiritu sancto prædicare verbum Dei in Asia, quum venissent in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: sed non permittente eos ire Spiritu, à Mysia descenderunt Troadem. Ibi in somnis Paulo adstare visus est vir quidam Macedo, dicens, *Transiens in Macedoniam succurre nobis.* [Act. XVI. 6,--9.]

Ut visum hoc ille vidit, *statim studuimus abire in Macedoniam; certi facti quod vocasset nos Dominus ad euangelizandum eis:* inquit *Lucas*, [*Act.* XVI. 10.] qui hìc & deinceps de

Paulo

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno æræ Christianæ.

Paulo & ejus comitibus in prima persona loquens, cum hactenus de eis in tertia locutus fuisset, ab hoc tempore comitem se Paulo in prædicatione Euangelii adjunctum fuisse, satis indicat.

4057 Paulus & Silas, cum Luca & Timotheo, provecti Troade, recto cursu Samothracen venerunt, & sequente die Neapolim, atque illinc Philippos; quæ primaria ejus tractus Macedoniæ urbs erat, & juris Italici colonia: commoratique sunt in ea urbe aliquot dies. [*Act.* XVI. 11, 12.]

Die sabbathi egressi ex urbe ad flumen, ubi erat proseucha, allocuti sunt mulieres quæ illuc convenerant. Inter quas una Lydia Deum colens, quæ purpuram vendebat in urbe Thyatirorum, attendens iis quæ à Paulo dicebantur, cor ejus Domino adaperiente, in Christum credidit. Quæ cum tota sua domo baptizata, Paulum cum comitibus suis hospitio excepit. [*Ibid.* 13, 14, 15.]

Proficiscentibus postea illis ad proseucham, immundus spiritus ex ancilla pythonissa eos per multos dies subsecuta clamabat: *Isti homines servi sunt Dei altissimi, qui annunciant vobis viam salutis.* Quod molestè ferens Paulus, spiritui illi mandavit per nomen Jesu, ut ex illa exiret. Quo facto, videntes ancillulæ domini abiisse spem quæstus sui, Paulum & Silam in forum pertrahentes, tantum clamoribus suis apud prætores effecerunt, ut virgis uterque publicè cæderetur & in carcerem conjiceretur. Ubi media nocte illis orantibus & hymnos Deo canentibus, magno terræ motu facto, foribus carceris omnibus apertis & incluforum omnium vinculis laxatis, quum ad desperationem redactus custos stricto gladio seipsum erat interempturus, à Paulo & Sila ad Christi fidem est conversus, & cum universa familia ea ipsa nocte baptizatus. Die autem exorto, mittentibus prætoribus ut liberi dimitterentur, de contumelia & injuria accepta cum his expostulantes illi, quod cives Romanos indicta causa publicè cæsos in carcerem conjecissent: ab ipsis advenientibus non sine honore liberantur, atque ut urbe excederent rogantur. Qui introeuntes ad Lydiam, quum accedentes fratres fuissent consolati, ex urbe egressi sunt. [*Ibid.* 16,-40.]

Itinere deinde facto per Amphipolim & Apolloniam, venerunt Thessalonicam (totius Macedoniæ metropolim) ubi erat synagoga quædam Judæorum. [*Act.* XVII. 1.] Illic, tantis contumeliis prius Philippis affectus, Euangelium Dei cum multo certamine annunciavisse se scribit Paulus apostolus. [*Thessal.* II. 2.] Nam secundum consuetudinem suam in Judæorum synagogam ingressus per tria Sabatha cum eis ex Scriptura de Christo disseruit. Quorum nonnullis credentibus, consociata est Paulo & Silæ religiosorum Græcorum multitudo magna, & ex mulieribus primariis non paucæ. [*Act.* XVII. 2, 3, 4.]

Thessalonicenses non de fide tantum Christiana, sed etiam de futura apostasia & Antichristi revelatione Paulus edocuit. [II. *Thessal.* II. 5.]

Quum Paulus diutius Thessalonicæ hæreret, semel atque iterum à Philippensibus necessaria vitæ subsidia accepit. [*Philip.* IV. 16.] Sed incredulí Judæi, assumptis quibusdam viris circumforaneis improbis, & tumultu in civitate excitato, Jasonem (in cujus domo Paulus cum comitibus hospitabatur) & quosdam fratres ad magistratus traxerunt, & magnis clamoribus accusarunt. Quibus cum ab illis fuisset satisfactum; fratres statim per noctem Paulum simul & Silam emiserunt Beream. [*Act.* XVII. 5,-10.]

Hic quoque quum in synagogam Judæorum introeuntes ex scripturis diligenter prædicarent Christum, & auditores prædicata cum scripturis conferentes, ea per omnia congruere cum illis invenirent; multi crediderunt ex eis, & Græcarum mulierum honoratarum & virorum non pauci. Cumque Judæi Thessalonicenses illuc venientes turbam contra Paulum concitarent: fratres eum statim emiserunt, velut iturum ad mare, sed Athenas usque deduxerunt; accepto ad Silam & Timotheum Beream relictos mandato, ut ad ipsum venirent quam citissimè. [*Ib.* 10,-15.]

Judæos impulsore Chresto assiduè tumultuantes Claudius Roma expulit. [*Sueton. in Claudio, cap.* 25.] Hujus Chresti solus, ni fallor, meminit Suetonius: nam *Christum* D. N. (à quo *Christiani*, alibi ab eodem memorati, denominationem acceperunt) hîc ab illo fuisse intellectum, adhuc mihi persuadere non possum. | 4767 | 54

Paulus, dum Silam & Timotheum Athenis expectat, disserebat in synagoga cum Judæis & religiosis, & in foro quotidie cum quibusvis obviis; cum Epicureis quoque & Stoicis philosophis de Christo & resurrectione disputans. Deinde, ut peregrinorum Deorum annunciator, causam dicturus in medium Areopagum raptus, doctissima oratione ibi habita, tum ex ara ipsorum *Ignoto Deo* dicata, tum ex Arati poëtæ testimonio *Dei progeniem nos* esse confirmante, eundem quem ipsi ignorantes colebant Deum à se annunciari ostendit. [*Act.* XVII. 16,-31.] Judæorum verò Deus *Ignoti* apud Gentes appellationem obtinebat: eodem sensu *incertus Deus* Lucano in libro 2. Pharsal. *incertum numen* Trebellio Pollioni in vita Claudii, & *innominatus Deus* C. Caligulæ apud Philonem in lib. de legatione ad eundem, nominatus. Cui ut Carmeli montis incolæ (apud Tacitum, in Histor. lib. 2. cap. 78.) neque simulacrum tribuebant, neque templum, sed aram tantum & reverentiam: ita Athenienses quoque *Aram misericordiæ* in media sua urbe sine ullo simulachro similiter posuerunt. in 12. libro Thebaidos ita referente Statio:

Nulla autem effigies, nulli commissa metallo
Forma Dei; mentes habitare & pectora gaudet.

Inter Athenienſes à Paulo ad Chriſti fidem hoc tempore converſos, fuit Dionyſius Areopagita, & mulier (vel uxor ejus, ut viſum Ambroſio, Chryſoſtomo & Auguſtino) nomine Damaris, & alii cum eis. [*Act.* XVII. 34.]

Felix Judææ procurator, viſa Druſilla Agrippæ regis ſorore, fœminarum omnium pulcherrima, amore ejus captus, Simonem amicum ſuum, Judæum genere Cyprium, pro mago ſe gerentem, ad eam miſit, qui mulierem ſolicitaret ut relicto marito Azizo Emeſenorum rege ipſi nuberet; beatam fore pollicens, ſi non faſtidiret hominem. Illa malè conſulta volens evadere moleſtationes ſororis Bernices, invidentis ſibi formæ præcellentiam, conſenſit calcata religione patria Felici nubere. Ipſa vero Bernice, patrui ſui Herodis regis Chalcidis vidua, quum ſpargeretur rumor cum fratre (Agrippa rege) eam congredi, ſuaſit Polemoni regi Ciliciæ, circumciſus prius ſe duceret; rata ſic ſe coarguturam mendacium. Nec recuſavit Polemon, inductus maximè mulieris divitiis: id tamen conjugium diuturnum non fuit, propter intemperantiam (ut fertur) diſcedente ab eo Bernice. Qui mox deſertus ab uxore, & ipſe Judaicæ religionis deſertor factus eſt. [*Joſeph. lib.* 20. *cap.* 5.]

Eodem tempore etiam Mariamne (tertia regis Agrippæ ſoror) Julium Archelaum Chelciæ filium dedignata, migravit in thalamum Demetrii, primi inter Alexandrinos Judæos tam opibus quam genere, & tum Alabarchiæ magiſtratum gerentis. [*Id. ibid.*]

Paulus Silam & Timotheum, qui Beræa ad ipſum venerant, iterum in Macedoniam remittens, ſolus Athenis remanſit. Et ipſe quidem ſemel atque iterum in animo habuerat Theſſalonicam proficiſci; nec potuerat tamen id exequi, à Satana præpeditus: ideoque Timotheum eo miſit, qui Theſſalonicenſes in fide confirmaret & conſolaretur. [*Act.* XVIII. 5. I. *Theſſal.* II. 17, 18. & III. 1, 2.]

Interim, relictis Athenis, venit Corinthum: ubi Judæum Aquilam invenit, & Priſcillam uxorem ejus; qui nuper ex Italia venerant, quod edixiſſet Claudius ut omnes Judæi Roma excederent. Et quia idem cum illis conficiendi tabernacula artificium exercebat, manſit apud eos Paulus & operabatur. Diſſerebat tamen in ſynagoga omnibus Sabbatis, & in ſuam ſententiam adducebat tum Judæos tum Græcos. [*Act.* XVIII. 1,-4.]

Hîc verò Paulus ſua manu Stephanæ familiam baptizavit. [I. *Corinth.* I. 16.] quæ primitiæ fuerunt Achaiæ, & ſeſe in miniſterium ſanctis addixerunt. [*Ibid.* XVI. 15.]

Ut advenerunt è Macedonia Silas & Timotheus, quum Paulo magno cum zelo Chriſtum prædicanti Judæi obſiſterent ac blaſphemarent; veſtibus ſuis in illos excuſſis, divertit ille ad Gentes: migrans in domum cujuſdam nomine Juſti, colentis Deum, quæ erat confinis Synagogæ. [*Act.* XVIII. 5, 6, 7.]

Criſpus archiſynagogus credidit Domino cum tota domo ſua: multique Corinthiorum audientes credebant & baptizabantur. [*Ibid.* 8.] Ex quibus Criſpum & Gaium ſua manu Paulus baptizavit. [I. *Corinth.* I. 14.]

Dixit Dominus nocte per viſionem Paulo: *Ne metue, ſed loquere, & ne tacueris. Nam ego ſum tecum, & nemo te invadet ut malè te accipiat: quoniam populus eſt mihi multus in hac urbe.* Commoratus eſt itaque illic annum & ſex menſes, docens apud eos verbum Dei. [*Act.* XVIII. 9, 10, 11.] una cum Silvano (ſive Sila) & Timotheo. [II. *Corinth.* I. 19.]

Poſt reditum Timothei ex Macedonia, Paulus (cum eodem Timotheo & Silvano ſive Sila) priorem ad Theſſalonicenſes ſcripſit epiſtolam [I. *Theſſal.* III. 6.] in qua, quum de die judicii, quaſi jam inſtante, paulo obſcurius fuiſſet locutus, [*cap.* I. 1, 5.] data paulo poſt altera ad eos epiſtola, clarius illud explicavit; [II. *Theſſal.* II. 2, 3.] ſcripta utique, quum Silvanum & Timotheum in miniſterio Euangelii conjunctos ſibi haberet, [*cap.* I. 1.] & poſtquam ipſe apud Theſſalonicenſes, Chriſti fidem amplexos, jam præſens adfuiſſet. [*cap* II. 5.] Ut toto hîc cœlo Grotius erraverit, ſub C. Caligula eam exaratam fuiſſe epiſtolam exiſtimans.

Prorumpentes Parthi rapuerunt Armeniam, pulſo Rhadamiſto, qui ſæpe regni ejus potitus, dein profugus, nunc quoque bellum deſeruit. [*Tacit. lib.* 13. *cap.* 6.] Quum vero exortus eſſet Vologeſo Parthorum regi æmulus filius Vardanes; abſceſſerunt Armenia Parthi, tanquam differrent bellum. [*Id. ibid. cap.* 7.]

4058 Aſinio Marcello & Aſinio Aviola Conſulib. III. Idus Octobr. Claudius extinctus eſt. [*Seneca, in ludi de morte Claudii initio. Sueton. in Claudio, cap.* 45. *& Dio, lib.* 60. *pag.* 688.] quum imperaſſet annos 13. menſes 8. & dies 20. [*Dio, ibid. cum Joſepho, lib.* 20. *cap.* 5.] Et in medio ejuſdem diei, foribus palatii repentè diductis Nero, gener & adoptivus filius ejus, Imperator declaratus eſt. [*Tacit. lib.* 12. *cap. ult.*]

Initio novi hujus principatus Junius Silanus Proconſul Aſiæ, nobilis & è Cæſarum poſteris, ignaro Nerone, vixdum pueritiam egreſſo, per dolum matris ejus Agrippinæ inſons ſublatus eſt. Miniſtri ſceleris P. Celer eques Romanus, & Ælius libertus, rei familiari Principis in Aſia impoſiti: à quibus Proconſuli venenum inter epulas datum eſt. [*Tacit. lib.* 13. *cap.* 1.]

Legatis Armeniorum cauſam gentis apud Neronem orantibus, aſcendere eos in ſuggeſtum Imperatoris ille volebat & præſidere ſimul; niſi cæteris pavore defixis, Seneca admoniſſet, venienti matri occurreret. Ita ſpecie pietatis obviam itum eſt dedecori. [*Ibid. cap.* 5.]

Rumore de occupata à Parthis Armenia Romam perlato, Nero & juventutem proximas per provincias quæſitam ſupplendis Orientis legionibus admovere, legioneſque ipſas propius Armeniam collocari juſſit: duoſque veteres reges Agrippam (Judæum) & Jocchum (vel

Anno Mundi.

Anno Periodi Julianæ.

Anno æræ Christianæ.

Antiochum potius Commagenum) expedire copias, quibus Parthorum fines ultro intrarent, simul pontes per amnem Euphratem jungi. Et minorem Armeniam Aristobulo, regionem Sophenem Sohemo cum insignibus regiis mandavit. Domitium verò Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuit: copiis Orientis ita divisis, ut pars auxiliarium cum duabus legionibus apud provinciam Syriam & legatum ejus Quadratum remaneret; par civium sociorumque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus aliisque quæ apud Cappadociam hyemabant & sociis regibus, prout bello conduceret, parere jussis. [*Ibid. cap. 6. 7. 8.*]

Primo imperii Neronis anno, regi Emesorum Azizo defuncto frater in principatu successit: minoris autem Armeniæ (ut ex Tacito jam dictum est) principatum Aristobulus Herodis regis Chalcidis filius à Nerone accepit. Regno autem Agrippæ quatuor urbes idem addidit, cum agris ad singulas pertinentibus: in Galilæa, Tiberiadem & Tarichæam; in Ituræa trans Jordanem, Abelam & Juliadem cum agro ejus habitato vicis 14. [*Joseph. lib. 20. Antiquit. cap. 5. & lib. 2. Belli, cap. 12. κεφ. κβ.*] 4768 55

Domitius Corbulo, itinere propere confecto, apud Ægæas civitatem Ciliciæ obvium Quadratum habuit; illuc progressum, ne si ad accipiendas copias Syriam intravisset Corbulo, omnium ora in se verteret. Uterque Vologesem Parthorum regem nuntiis monebant, pacem quam bellum mallet; datisque obsidibus, solitam prioribus reverentiam in populum Romanum continuaret. Et Vologeses quidem, vel ut bellum ex æquo pararet, vel ut æmulationis suspectos per nomen obsidum amoveret, tradidit nobilissimos ex familia Arsacidarum: accepitque eos centurio Hostorius (al. Histius) à Quadrato ea de causa ad Regem missus. Quod postquam Corbuloni cognitum est; ire præfectum cohortis Arrium Varum, & recipere obsides jussit. Hinc ortum inter præfectum & centurionem jurgium, ne diutius externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisque qui eos ducebant permissum est. Atque illi ob recentem gloriam, & inclinatione quadam etiam hostium, Corbulonem prætulerunt. Unde discordia inter duces: querente Quadrato prærepta quæ suis consiliis patravisset; testante contra Corbulone, non prius conversum Regem ad offerendos obsides, quam ipse dux bello delectus spes ejus ad metum mutaret. Nero, quo componeret diversos, sic evulgari jussit: ob res à Quadrato & Corbulone prospere gestas, fascibus suis Imperatoriis laurum addi. [*Tacit. lib. 13. cap. 8. & 9.*]

Initio imperii Neronis Judæa tota referta erat latronum receptaculis, & magicis præstigiatoribus imperitique vulgi seductoribus: quos quotidie comprehensos Felix è medio sustulit. Eleazarum verò Dinæ filium, non mediocrem latronum globum circa se habentem, Felix ut ad se veniret persuasit, data ei fide quod nihil mali esset passurus: moxque vinctum Romam transmisit. [*Joseph. lib. 20. cap. 6.*]

Quum Felix Jonatham summum Pontificem, de rebus Judaicis melius administrandis crebrius eum & liberius admonentem ferre non posset; Doram Hierosolymitam summum Jonathæ amicum promissa pecunia induxit, ut per sicarios interimendum eum curaret. Quidam igitur quasi religionis ergo in urbem ascendentes sicis clam succincti sub vestibus, & Jonathæ famulitio permixti, peremerunt hominem. Cujus facinoris quia nemo ultor extitit, invitati hac licentia sicarii per singula festa ventitantes & ferrum celantes pari modo immixti turbis, alios propter privatas inimicitias, alios conducti pecunia, non modo in reliquis urbis partibus sed etiam in ipso Templo, impune confodiebant. [*Id. ibid.*]

Et urbs quidem talibus incestabatur latrociniis. Impostores autem & magi turbas illectas post se trahebant in solitudines, pollicentes se divinitus ostensuros clarissima signa & prodigia: persuasaque multitudo mox pœnas luit dementiæ, à Felice retracta & neci data. [*Id. ibid.*]

Per idem tempus Ægyptius quidam magus, in provinciam advenit: & Prophetæ opinionem sibi arrogans, 30. ferme (vel 4. potius, ex Act. XXI. 38.) millia hominum congregavit. Et circumducens eos de solitudine in montem Oliveti: illic visuros eos affirmabat suo jussu cadere Hierosolymorum mœnia, ita ut per eorum ruinas aditus in civitatem pateret. Quo cognito, Felix cum multis equitibus & peditibus Romanis, quos etiam reliqua Judæorum multitudo juvabat, erumpens turbam seductam invasit: quorum quadringentis occisis, ducentos vivos cepit & vinculis tradidit; reliqua multitudine in regiones proprias dispersa. Ægyptius vero ipse, cum paucis pugna elapsus, disparuit. [*Id. ibid. & lib. 2. Belli, cap. 12. κεφ. κγ.*] Unde de eo Lysias tribunus ad B. Paulum, Act. XXI. 38. *Nonne tu es Ægyptius ille qui ante hos dies tumultum concitasti, & eduxisti in desertum quatuor millia sicariorum?*

Quum Gallio esset Proconsul Achaiæ, Judæi Corinthii Paulum ad illius tribunal adduxerunt. Illo verò de ejusmodi rebus judicare recusante, & à tribunali eos abigente, Græci prehensum Sosthenem archisynagogum cædebant; nihil eorum Gallione curante. [*Act. XVIII. 12.-17.*]

L. Annæi Senecæ (qui sub discipulo suo Nerone adolescente Romæ omnia, una cum Burrho, tum administrabat) frater hic Gallio fuit: qui Claudii, veneno sublati, ἀποθέωσιν deridens, unco eum in cœlum raptum fuisse dixit; ut in fine libri 60. Dio narrat. M. Annæi Senecæ patris *ad Novatum, Senecam, & Melam filios*, liber Controversiarum extat. Horum medius L. Seneca, in Consolatione ad matrem Helviam, fratrum *alterum honores industria consecutum fuisse, alterum sapienter contempsisse*, docet: per priorem, *Novatum* intelligens; qui à Junio Gallione (quem à Tiberio in exilium fuisse missum, ad finem anni Mundi 4035. ex Tacito declaravimus) adoptatus, *Gallionis* nomen obtinuit. Quem etiam, ut fratrem natu grandiorem, *Dominum* ab eodem fuisse appellatum, ad locum illum epistolæ 104. notavit Lipsius. *Illud mihi in ore erat*

domin:

domini mei Gallionis: qui, cum in Achaia febrem habere cœpisset, protinus navem ascendit; clamitans non corporis esse, sed loci morbum.

4059 Quum post tumultum ad Gallionis tribunal factum mansisset adhuc Corinthi Paulus dies multos, valedicens fratribus, è portu Cenchreensi solvit. Et in Syriam inde navigaturus, primo devenit Ephesum; ubi ingressus Synagogam, disseruit cum Judæis. Rogantibus autem ut diutius apud ipsos maneret, non annuit; oportere omnino se dicens instantem diem festum agere Hierosolymis: reversurum tamen se iterum ad eos, Deo volente, pollicitus. Valedicens igitur eis & Aquila atque Priscilla ibi relictis, cum reliquis comitibus Cæsaream inde navigavit. [*Act.* XVIII. 18.--22.] 4769 56

Cæsarea [Stratonis] ascendens Paulus ad salutandam Ecclesiam [Hierosolymitanam,] inde descendit Antiochiam [Syriæ.] Et quum egisset illic aliquamdiu, abiit, pertransiens ordine Galaticam regionem atque Phrygiam, & confirmans omnes discipulos. [*Ibid.* 22. 23.]

Ubi à Galatis ita exceptus, ac si esset Angelus Dei, aut ipse Christus Jesus; [*Galat.* IV. 14.] inter alia, ut Collectæ pro pauperibus die quoque Dominico seponerentur, instituit. [I. *Corinth.* XVI. 1. 2.]

Josephus Matthiæ filius, exacto cum Bano in solitudine triennio Hierosolymam rediit: jamque 19. annos natus, civilem vitam aggressus est; addictus Pharisæorum placitis, proxime ad Stoicam apud Græcos sectam accedentibus. [*Joseph. in lib. de Vita sua.*]

Judæus quidam Apollos, Alexandrinus genere, vir eloquens & potens in Scripturis, pervenit Ephesum. Hic initiatus via Domini, & fervens spiritu, loquebatur & docebat diligenter ea quæ sunt Domini; sciens tantum baptisma Johannis: cœpitque libere loqui in synagoga. Quem auditum Aquila & Priscilla assumpserunt, & penitius ei exposuerunt viam Dei. Quum autem vellet transire in Achaiam, fratres eum adhortati, scripserunt discipulis ut exciperent eum. Qui cum advenisset, multum contulit iis qui crediderunt. Magna enim contentione Judæos magis ac magis redarguebat publicè, ostendens per Scripturas Jesum esse Christum. [*Act.* XVIII. 24.--28.]

4060 Cum Apollos esset Corinthi, Paulus peragratis jam superioribus partibus (Galatia videlicet & Phrygia) venit Ephesum: ubi duodecim invenit discipulos, qui Johannis baptismum tantum noverant, necdum Spiritum sanctum per manuum impositionem acceperant. Quibus ulterius in Christi doctrina à se institutis quum manus ille imposuisset, delapso in eos Spiritu sancto, loquebantur linguis & prophetabant. Deinde ingressus Synagogam, libere loquebatur, ad tres menses disserens & suadens quæ ad regnum Dei pertinent. [*Act.* XIX. 1.--8.

Quum Judæorum quidam indurati non assentirentur, sed malè loquerentur de via Dei; Paulus in conspectu multitudinis, abscedens ab illis, separavit discipulos; quotidie disserens in schola Tyranni cujusdam. Hoc autem factum est per biennium: ita ut omnes qui habitabant in Asia, tum Judæi tum Græci, audierint sermonem Domini Jesu. Virtutesque non modicas edebat Deus per manus Pauli: ita ut etiam ad infirmos deferrentur à corpore ejus sudaria & semicinctia, & discederent ab eis morbi, & spiritus mali ab eis exirent. [*Ibid.* 9.- 12.] 4770 57

P. Celerem, accusante Asia, quia absolvere nequibat Cæsar, traxit senecta donec mortem obiret. nam Celer interfecto Silano Asiæ proconsule, magnitudine sceleris cætera flagitia obtegebat. [*Tacit. lib.* 13. *cap.* 33.]

Consutianum Capitonem Cilices detulerant maculosum fœdumque, & idem jus audaciæ in provincia ratum, quod in Urbe exercuerat. Sed pervicaci accusatione conflictatus, postremo defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. [*Id. ibid.*] quo (ex Lipsio) referendum Juvenalis illud, in Satyra 8.

——quam fulmine justo
Et Capito & Tutor ruerint damnante Senatu,
Piratæ Cilicum.

& Quintiliani, lib. 6. cap. 1. *Egregie nobis adolescentibus dixisse accusator Cossutiani Capitonis videbatur, Græcè quidem, sed in hunc sensum.* Erubescit Cæsarem timere.

Pro Eprio Marcello, à quo Lycii res repetebant, eo usque ambitus prævaluit, ut quidam accusatorum ejus exilio mulctarentur, tanquam insonti periculum fecissent. [*Tacit. l.* 13. *c.* 33.]

4061 Mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Romanosque de obtinenda Armenia bellum, acriter erupit: quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridatem dati à se regni expertem esse, aut alienæ id potentiæ donum habere; & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo Pompeioque recipere. Ad bellum id Corbulo militem prisca severitate & disciplina formavit, Armeniamque ingressus castella aliquot excidit, & urbem Artaxata succendit. Tiridate prælium inire non ausо. [*Tacit. lib.* 13. *à cap.* 34. *ad* 41.] 4771 58

Ex Judæis exorcistæ septem, filii Scevæ primarii Sacerdotis, nomen Jesu super eos qui spiritus malos habebant invocantes, adjurabant eos per Jesum quem Paulus prædicabat. In quos insiliens Energumenus, vulneratos ex domo nudos fugere coëgit. Quod cum innotuisset omnibus tum Judæis tum Græcis qui habitabant Ephesi; metus in eos omnes incidit, & magnificabatur nomen Domini Jesu. Et multi eorum qui crediderant, veniebant confitentes & indicantes acta sua. Multi quoque ex iis qui curiosa exercuerant, comportatos libros exusserunt in omnium conspectu: quorum supputatis pretiis, inventa sunt denariorum 50. millia. Ita fortiter crescebat verbum Domini, & invalescebat. [*Act.* XIX. 13.--20.]

Galatæ,

Anno Menſii. | Anno Periodi Julianæ. | Anno æræ Chriſtianæ.

Galatæ, citò poſt Pauli ab eis diſceſſum, (*Act.* XVIII. 23.) à fratribus ſeducti, per opera Legis juſtificandos ſe putabant: quos, vehementiore hac de re ſcripta ad eos epiſtola, ille ab errore revocat. [*Gal.* I. 6, 7.]

4062 Induxit in animum Paulus peragrata Macedonia & Achaia proficiſci Hieroſolymam; Romam etiam inde dicens videre ſe oportere. [*Act.* XIX. 21.] Et quidem primo Corinthum venire propoſuit, inde in Macedoniam proficiſci, ex Macedonia rurſus Corinthum, atque inde Judæam petere. [II. *Corinth.* I. 15, 16.] ubi quum Collectas ex Macedonia & Achaia mittendas pauperibus Sanctis Hieroſolymæ conſignaviſſet, Romam illinc proficiſci inſtituit, atque inde iter facere in Hiſpaniam. [*Rom.* XV. 24, - 28.] | 4772 | 59

Hæc animo Paulus agitans, miſſis in Macedoniam Timotheo & Eraſto, ipſe ſubſtitit ad tempus in Aſia. [*Act.* XIX. 22.] Lydiaca ſc. in qua per urbes Epheſo vicinas Evangelium prædicaviſſe videtur, novem adhuc menſium ſpatio: qui biennio quo in ſchola Tyranni, & tribus menſibus quibus prius in Synagoga Epheſi ille docuerat, additi *trienniun* conficient, quo in Aſia ſe laboraviſſe ipſe indicat, [*Act.* XX. 18. 31.] oſtio illi aperto magno, licet multis oppoſitis adverſariis. [I. *Corinth.* XVI. 9.]

Solis defectum Vipſanio & Fonteio Conſulib. pridie Kalendas Maias, Campania hora diei inter ſeptimam & octavam ſenſit: Corbulo dux in Armenia inter horam diei decimam & undecimam prodidit viſum. [*Plin. lib.* 2. *cap.* 70.] Romæ, ita ut ſtellæ viderentur, eclipſis hæc conſpecta eſt in mediis ſacrificiis, quæ Agrippinæ cauſa (à filio Nerone interemptæ) decreto Senatus fiebant. [*Xiphilin. ex Dione cum Tacito, lib.* 14. *cap.* 12.]

4063 Orto in Eccleſia Corinthiaca ſchiſmate (quod Paulo ab iis qui erant è domo Chloës eſt indicatum) Pauli quibuſdam ſe eſſe dicentibus, quibuſdam Apollo, quibuſdam Cephæ, quibuſdam Chriſti; [I. *Corinth.* I. 11, 12. & III. 3, 4.] Apollos cum aliis fratribus Corinthiis ad Paulum in Aſiam profectus eſt. [*ibid.* XVI. 12.] per quos ad Apoſtolum ſcribentes Corinthii, de cauſa conjugii & cœlibatus illum conſuluerunt. [*Ibid.* VII. 1.]

Paulus, cum Soſthene archiſynagogo illo Corinthio ad fidem Chriſti converſo, abſente tum Timotheo; (I. *Cor.* XVI. 10. *cum Act.* XIX. 22.) ex Aſia (Lydiaca, ubi tum erat) priorem ad Corinthios epiſtolam per Stephanam, Fortunatum & Achaïcum (ab ipſis ad viſendum Apoſtolum miſſis) ſcripſit; Apollo cum eis tam citò redire renuente. [I. *Cor.* I. 1. XVI. 12, 17, 19.]

In ea epiſtola, inceſtuoſum Corinthium, qui patris uxorem duxerat, Satanæ tradi jubet. [*cap.* V.] Et errores qui in ipſorum Eccleſiam irrepſerant corrigit; tum practicos, tum ſummum illum dogmaticum (ex Sadducæorum lacunis hauſtum) futuram Reſurrectionem negantem. [*cap.* XV.] ipſe ſe ad eos venturum ſignificans, & quæ ſupererant ordinaturum; [*cap.* IV. 18, 19. & XI. 34.] quum pertranſiret Macedoniam: ſed prius Epheſi, uſque ad Pentecoſten, [XVI. 5, 6, 7.] permanſurum. [*cap.* XVI. 5, - 8.] Quod tamen illius conſilium inopinatus quidam caſus ſtatim interrupit.

Demetrius enim argentarius, qui fabricabat templa Dianæ argentea, metuens ſuo quæſtui, iſtiuſmodi rerum opificibus Epheſi congregatis, tumultum in Paulum excitavit; ut qui non Epheſiis ſolum ſed etiam totius penè Aſiæ turbæ perſuaderet, deos illos non eſſe qui manibus fiant. Qui correpto Gaio & Ariſtarcho Macedonibus, ſocius peregrinationis Pauli, irruerunt in theatrum: ſed ipſum Paulum contendere eò volentem diſcipuli, & quidam ex Aſiarchis (ſpectaculorum in theatro exhibendorum curatoribus) ad populum eum prodire non ſiverunt. Alexandro vero Judæo defenſione apud populum uti parante, vox una facta eſt omnium quaſi ad horas duas clamantium: *Magna Diana Epheſiorum.* Tandem tumultu ſcribæ civitatis prudentia ſedato. Paulus convocatis diſcipulis valedicens, abiit profecturus in Macedoniam. [*Act.* XIX. 24. - 41. & XX. 1.]

Epheſo quoque Aquila & Priſcilla profecti Romam ſunt reverſi: poſtquam pro Pauli ſalute ſuam ipſorum cervicem ſuppoſuiſſent. [*Rom.* XVI. 3, 4. *cum* I. *Corinth.* XVI. 19.] Judæis, Claudii de eorum expulſione edicto poſt mortem illius exoleſcente, paſſim Romam redeuntibus. [*Act.* XXVIII. 17, 21.]

Epheſo in Troadem veniente Paulo, etiamſi oſtium apertum illi eſſet per Dominum ad prædicandum Evangelium Chriſti, turbatus tamen quod ibi non inveniſſet Titum (quem cum alio fratre ad Corinthios ille miſerat) navigavit inde in Macedoniam. [II. *Corinth.* II. 12, 13. *cum* XII. 18.] quam perambulans, multo ſermone fratres eſt exhortatus. [*Act.* XX. 2.]

Et quum ibi afflictio ejus ſe non remitteret, ſed foris eſſent pugnæ, intus terrores; conſolationem ei attulit adventus Titi, atque lætus quem de Corinthiorum ſtatu ille attulit nuncius [II. *Corinth.* VII. 5, - 16.] Quorum exemplo Macedonas etiam provocavit ad expediendas Collectas Hieroſolymam mittendas; ab anno ſuperiore paratam Achaiam fuiſſe dicens. [*Ibid.* IX. 2.] eoque exemplo illi commoti, in multa probatione afflictionis etiam ſupra vires ſuas liberales ſe præſtiterunt. [*Ibid.* VIII. 1, - 5.]

Apoſtolus, per Titum de ſucceſſu prioris epiſtolæ edoctus, poſteriorem ad Corinthios, ſimul cum Timotheo, ſcripſit epiſtolam: in qua, ſumma illa, quam in Aſia (Demetrio procurante) nuper pertulerat, afflictione commemorata, ſe idcirco ad eos, ſicuti propoſuerat, non veniſſe proteſtatur, ut eis parceret. [*cap.* I. 8, 9, 17, 23.] inceſtuoſo illi reſipiſcenti veniam dari obſecrat. [*cap.* VI. 5, - 11.] miſſo ad eos iterum Tito, una cum alio fratre cujus laus erat in

1. *Vſſer. Annal. p. poſt.*

evangelio per omnes Ecclesias, (qui *Lucas* existimatur) ut Collectæ Hierosolymam mittendæ in promptu essent, quum ipse eò veniret. [*cap* VIII. 16, -- 19. & IX. 3, 4, 5.]

Ex Macedonia in Græciam profectus Paulus, tres menses ibi peregit. [*Act.* XX. 2, 3.] Intra quos Corinthum ille veniens, eleemosynas ad sublevandos fideles Hierosolymitanos in Achaia collectas recepit. [I *Corinth.* XVI. 3, 4, 5. *cum* II *Corinth.* IX. IX 4.]

Corintho scriptam fuisse insignem illam ad *Romanos* epistolam, in Præfatione ad illius explicationem pluribus confirmat Origenes : dictatam quidem à *Paulo*, scriptam manu *Tertii*, missam per *Phœben* diaconissam Ecclesiæ Cenchreensis, juxta Corinthum; [*Rom.* XVI. 1, 2, 22.] quo tempore cum Collectis Macedoniæ & Achaiæ profecturus erat Apostolus Hierosolymam. [*Rom.* XV. 25, 26.]

Quum vero Apostolus recta inde in Syriam solvere, ut Collectas illas Hierosolymam deferret, in animo haberet ; à Judæis illi navigaturo factæ sunt insidiæ. Unde, qua venerat via, in Macedoniam redeundum esse censuit ; Indeque in Asiam (propriè dictam) transeundum. [*Act.* XX. 3, 4.]

Philippis in Macedonia præmisit ille in Asiam itineris comites, Sopatrem sive Sosipatrem (*Rom.* XVI. 11.) Beræensem, Aristarchum & Secundum Thessalonicenses, Gaium Derbensem & Timotheum, cum Asianis Tychico & Trophimo : qui expectarunt illum Troade. Ipse vero, cum Luca & reliquis, post dies Azymorum Philippis solvens, venit ad eos Troadem intra dies quinque : ibique commoratus est dies septem. [*Ibid.* 4, 5, 6.]

Die octavo, qui hebdomadis fuit primus, congregatis discipulis ad frangendum panem, Paulus disserebat cum eis abiturus postridie, produxitque sermonem usque in mediam noctem, ubi Eutychum adolescentem ex tertiâ contignatione, in cœnaculo ubi erant congregati, deorsum decidentem vitæ restituit. [*Ibid.* 7, -- 12.]

Hinc iter pedibus confecit Paulus Assum usque : ubi Lucas & reliqui socii, navigio eò pervenientes, eum receptum Mitylenen deduxerunt. Et quum illinc enavigassent, sequenti die pervenerunt è regione Chii, postridie vero appulerunt Samum : & quum diversati essent apud Trogyllium, sequenti die venerunt Miletum. [*Ibid* 13, 14, 15.]

Festinabat vero Paulus ut, si fieri posset, die Pentecostes esset Hierosolymis. Ephesum igitur præternavigare volens, ne tempus tereret in Asia, missis Mileto nunciis Ephesum, Presbyteros Ecclesiæ eò accersivit : quos gravissima oratione de officio admonuit, & ad illud gnaviter faciendum hortatus est serio. Tum positis genibus suis, oravit cum illis : flentibus omnibus & maximè dolentibus, quod dixisset, (ita enim futurum ille tum putabat) ipsos non esse amplius faciem ejus conspecturos. [*Ibid.* 16, 38.]

Troade provecti recto cursu venerunt Coum, & sequenti die Rhodum, & illinc Patara Tum conscensa navi quæ trajiciebat in Phœniciam, præterlegentes Cyprum, eaque ad lævam relicta, venerunt Tyrum. [*Act.* XXI. 1, 2, 3.]

Ibi permanserunt dies septem, inventis discipulis : qui Paulo dicebant per spiritum, ne ascenderet Hierosolymam. Ille vero, positis genibus in littore orans cum eis, conscensa navi, Tyro delatus est Ptolemaidem : & salutatis ibi fratribus, postridie venit Cæsaream (Stratonis.) Ubi quum complures dies permansisset cum Philippo evangelista, qui unus erat ex illis septem, *Act.* VI. 5. & filias habuit quatuor virgines prophetantes ; adveniens ex Judæa propheta Agabus, & Pauli zona manus ac pedes sibi vinciens, vincula quæ illum manebant Hierosolymis prædixit. Qui cum à fratribus persuaderi sibi non pateretur, ne in tam præsens discrimen se conjiceret, Hierosolymam perrexit : comitantibus eum ex Cæsarea discipulis, & adducentibus apud quem diverstaretur, Mnasonem Cyprium, antiquum discipulum. [*Ibid.* 4. - 16.]

Hîc ab Ecclesia libentissimè exceptus, Jacobi & omnium Hierosolymitanorum Presbyterorum consilio, ad eluendam quæ de eo sparsa erat calumniam, (eum nempe docere atque hortari Judæos in Christum credentes, quorum aliquot tum erant myriades, ut ab observatione Legis Mosaicæ recederent) quatuor viris qui ex fidelibus Judæis votum Nazareatus fecerant se adjunxit ; cum iis secundum Legis præscriptum se purificans. Neque tamen eo promovit quidquam. Quum enim eum in Templo vidissent nonnulli ex incredulis & rebellibus Judæis Asiaticis (qui Hierosolymam ad festum ascenderant) magnis clamoribus & vociferatione turbas concitaverunt ; confícto crimine, quod introducto in Templum Trophimo Gentili Ephesio, illud polluisset. Cumque prope esset ut ab iis per tumultum trucidaretur superveniente Tribuno (Claudio Lysia) cum cohorte, ereptus est ex eorum manibus & ductus in castra. Ubi permittente Tribuno, concionem ad tumultuantem populum lingua Hebræa habuit. [*Ibid.* 17, - 40.]

Pauli oratione Judæis exacerbatis & vehementius adversus eum exclamantibus, tribunus Lysias virgis examinari jubet : à quo supplicio Romanum se civem esse declarans, liberatus est. Cumque vellet Tribunus certo scire cujus criminis accusaretur ille à Judæis ; postera die primarios Sacerdotes totumque ipsorum Synedrium venire jussit, ac Paulum vinculis solutum coram eis statuit. [*Act.* XXII.]

Paulum coram Synedrio causam dicere incipientem Ananias Pontifex (Nebedæi filius : qui licet summo Sacerdotio privatus, Synedrii tamen Præses fuisse videtur ; ut ante eum Annas sive Ananus, Caiphæ socer) in os cædi jubet : à Paulo idcirco, *parietis dealbati* nomine acriter objurgatus. Pharisæum deinde se esse Paulo proclamante, & de spe resurrectionis mortuorum in

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno æræ Christianæ.

judicium vocari; dissensio inter Sadducæos qui accusabant, & Phatisæos qui eum excusabant, orta est. Metuens vero Tribunus ne ab illis inter contendendum discerperetur, Paulum è medio ipsorum per milites in castra ducendum curavit. Cui sequente nocte apparens Dominus, subtristem consolatur & animat ad majora; prædicens & Romæ eum de ipso esse attestaturum. [*Act.* XXIII. 1,--11.]

Orto autem die, ex Judæis zelotis plures quam 40 se ipsos devoverunt, neque esuros neque bibituros, usquequo interemissent Paulum. Quorum insidias à sororis Pauli filio resciscens tribunus Lysias, tertia hora noctis Paulum militum satellitio septum ad Felicem provinciæ Præsidem misit: à quibus ea nocte Antipatrida, & postero die Cæsaream est deductus; ubi jussus est à Felice in prætorio Herodis custodiri. [*Ibid.* 12,-35.] Quæ omnia intra unius hebdomadæ spatium peracta fuisse, ex Act. XXIV. versiculis 1. & 11. inter se collatis, intelligitur.

Post quinque dies ab Anania Pontifice & Senioribus per Tertullum oratorem Cæsareæ apud Præsidem accusatus Paulus, à falsis eorum criminationibus se purgavit; 12 post vim ipsi in Templo illatam diebus, quum jam *à multis annis* Felix Judæis præfuisset. (utpote qui decimum gubernationis illius annum tum ageret.) Ille vero, his auditis, judicium in aliud tempus distulit: edicens Centurioni ut servaretur Paulus, ac laxaretur, & ne quis prohiberetur ex ipsius familiaribus ei ministrare aut eum adire. [*Act.* XXIV. 1,-23.]

Aliquot post diebus quum advenisset Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Judæa, (soror Agrippæ regis; (alia à Drusilla Felicis uxore altera, Jubæ Mauritaniæ regis filia, Antonii & Cleopatræ nepte) accersivit Paulum: & tum de fide Christi, tum de justitia & continentia & judicio futuro differentem tremens audiit. Simul etiam sperans, Paulum pecunia sese redempturum, crebrius colloquebatur cum eo, toto biennio in vinculis eum detinens. [*Ibid.* 24,-27.]

Corbulo Tigranocertam in deditionem accepit, & totam Armeniam subjugavit. [*Tacit. lib.* 14. *à cap.* 23. *ad* 26.]

Tigranes Alexandri (filii Alexandri illius qui à patre Herode Magno necatus est) & Glaphyræ (filiæ Archelai regis Cappadocum) filius, qui diu Romæ obses usque ad servilem patientiam detentus fuerat, in Armeniam ut regnum capesseret à Nerone missus est. Ibi omnium consensu ille non est acceptus: durante apud quosdam favore Arsacidarum. At plerique superbiam Parthorum perosi, datum à Romanis regem malebant. Additum & præsidium, mille legionarii, tres sociorum cohortes, duæque equitum alæ; quo facilius novum regnum tueretur. Pars Armeniæ ut cuique finitima, pars Nipoli (Thrascypoli,) Aristobulo atque Antiocho parere jussæ sunt. [*Id. ibid. cap.* 26. *cum Josepho, lib.* 18. *cap.* 7. *fin.*]

Corbulo in Syriam abscessit, morte Vinidii (Numidii) Quadrati legati vacuam, ac sibi permissam. [*Tacit. lib.* 14. *cap.* 26.]

Eodem anno ex illustribus Asiæ urbibus, Laodicea tremore terræ prolapsa, propriis opibus revaluit. [*Id. ibid. cap.* 27.]

4064 Tarquitius Priscus repetundarum damnatus est, Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, qui accusatum ab eo Statilium Taurum proconsulem ipsius meminerant. [*Id. ibid. cap.* 46. *cum lib.* 12. *cap.* 59.] — 4774 — 61

Apud Cæsaream Stratonis inter Judæos & Syros habitatores de pari jure civitatis contentione exorta, Judæi freti divitiis per contumeliam Syros lacessebant convitio. Qui tametsi inferiores quod ad facultates attinet, ferocientes tamen eo quod plurimi Romanis per ea loca militantium Cæsarienses essent & Sebasteni patriâ, aliquantisper & ipsi regerebant in Judæos convitia. Deinde ad lapides ventum est, ita ut multi utrinque sauciati caderent: penes Judæos tamen fuit victoria. Quos cum Felix prosiliens rogaret ut desinerent, nec illi parerent, immissis armatis militibus multos eorum interemit, plures captivos fecit: & multas eorum domos divitiis refertas in prædam concessit militibus. Judæorum vero honoratiores ac modestiores sibi ipsis timentes rogaverunt Felicem ut militibus receptui caneret, parceretque jam, & resipiscendi facultatem concederet: id quod Præses indulsit eorum precibus. [*Joseph. lib.* 20. *cap.* 6.]

Per idem tempus Agrippa rex summum sacerdotium Ismaëli contulit Phabei filio. Ipsi vero summi pontifices dissidere cœperunt à sacerdotibus & primatibus Hierosolymitanorum civium, singulique incedebant stipati manu audacissimorum & seditiosorum hominum; conflictantesque inter se mutuis certabant convitiis & lapidationibus: nec erat qui compesceret, quasi vacante urbe magistratibus. In tantum autem exarsit summorum pontificum impudentia, ut auderent servos suos in areas mittere, qui auferrent debitas sacerdotibus decimas; aliquotque pauperiores è sacerdotum ordine alimentorum inopia fame deficerent. Tanto plus tum pollebat violentia seditiosorum quam justitia. [*Id. ibid.*]

4065 Marcus euangelista, qui primus Alexandriæ Christum annunciavit, 8. Neronis anno mortuus est, & Alexandriæ sepultus. [*Hieronym. in Scriptor. Ecclesiast. Catalogo.*] Post quem, Alexandriæ presbyteri unum ex se electum, in celsiori gradu collocatum Episcopum nominarunt: quo modo si exercitus Imperatorem faciat; aut diaconi eligunt de se, quem industrium noverint, & Archidiaconum vocent. [*Id. in epist.* 85. *ad Evagrium.*] Elegerunt autem Anianum, virum tum Deo propter pietatem charum, tum in omnibus rebus admirabilem: qui post Marcum primus Ecclesiæ Alexandrinæ per annos 22. Episcopus præfuit; ab 8. Neronis anno, usque ad Domitiani quartum. [*Id. in Catalogo: cum Eusebio; in Chronico, & Ecclesiast. histor. lib.* 2. *cap.* 23. *nec.* 24. *& lib.* 3. *cap.* 12. *nec.* 14.]

I. *Usser. Annal. p. post.*

Vologeſes Parthorum rex Tiridatem fratrem Armenia pulſum reſtituere conatus, alium exercitum in Armeniam, alium in Syriam ducit; Corbulo partem ſui exercitus Tigrani Armeniæ regi mittit; ipſe arcet Parthos à Syria, & minis efficit ut Parthus omiſſo bello legatos de pace mitteret: qui re infecta à Nerone dimittuntur, & Cæſennius Pætus tuendæ Armeniæ præponitur. [*Tacit. lib.* 15. *à cap.* 1. *ad* 7.] 4775 62

Felix, ſeditionem inter Judæos & Syros Cæſarienſes adhuc manere videns, nobiles utriuſque partis electos, legatos mittit ad Neronem, de jure ſuo diſceptaturos. [*Joſeph. lib.* 2. *Belli, cap.* 12. *circ. fin.*] Idemque ſacerdotes quoſdam, viros honeſtos & bonos, ob levem quandam culpam vinctos Romam miſit, acturos cauſam ſuam apud Cæſarem. [*Id. in lib. de Vita ſua.*] Idemque Paulum apoſtolum, toto biennio Cæſareæ in vinculis detentum, ut gratiam iniret à Judæis, vinctum ibi reliquit, quum à Nerone ſucceſſorem in provincia accepiſſet Porcium Feſtum. [*Act.* XXIV. 27.]

Feſtus ingreſſus provinciam, triduo poſt aſcendit Cæſarea Hieroſolymam. Apud quem cum Pontifex & primarii ex Judæis Paulum accuſarent, rogantes ut Cæſarea Hieroſolymam adduceretur, animo eum ex inſidiis in itinere interficiendi; renuens Feſtus, juſſit Pauli accuſatores venire Cæſaream. Commoratus autem Hieroſolymæ dies non amplius quam decem, deſcendit Cæſaream: & poſtero die ſedens pro Tribunali audivit Judæos Paulum accuſantes, & Paulum ab eorum accuſatione ſe purgantem. Qui Judæis gratificari volens, interrogavit Paulum num vellet Hieroſolymæ coram ſe ea de re de qua poſtulabatur judicari. Paulus qui intelligebat quo animo & conſilio Feſtus id rogaret, & metuens ſibi à Judæorum inſidiis, eo proficiſci renuit, & Cæſarem appellavit: eamque appellationem Feſtus, cum concilio collocutus, admiſit. [*Act.* XXV. 1,-12.]

Diebus aliquot tranſactis, Agrippa rex & Bernice (ſoror ejus) novi Præſidis ſalutandi cauſa Cæſaream venerunt. Et quum dies complures illic eſſent commorati, Feſtus incertus quid de Paulo ad Cæſarem ſcriberet, Agrippam ea de re conſuluit. Qui cum libenter ſe hominem audire velle dixiſſet: poſtero die, Agrippa & Bernice cum multa pompa in auditorium ingreſſis, una cum Tribunis & eminentibus ejus urbis civibus, Paulus catena vinctus coram eis, jubente Feſto, productus eſt. [*Ibid.* 13,-27.] Qui luculenta oratione coram eis habita innocentiam ſuam ita probavit, ut licet Præſidi hujuſmodi rerum penitus ignaro inſanire videretur, Regi tamen in Scripturis exercitato propè perſuaſerit ut fieret Chriſtianus; totiuſque confeſſus judicio exiſtimaretur nihil morte aut vinculis dignum ipſum feciſſe, ac propterea ſolvi potuiſſe niſi Cæſarem appellaſſet. [*Act.* XXVI.]

Primores Judæorum Cæſaream incolentium Romam profecti ſunt, Felicem accuſaturi: dediſſetque omnino pœnas injuriarum quibus Judæos affecerat, niſi Nero eum donaſſet Pallantis fratris precibus, qui tum in pretio erat apud Principem. [*Joſeph. lib.* 20. *cap.* 7.] quanquam ipſe poſtea Pallas, *quod immenſam pecuniam longa ſenecta detineret*, eodem hoc anno veneno à Nerone interfectus fuiſſe credatur. [*Tacit. lib.* 14. *cap. ult.*]

Cæſarienſium Syrorum duo præcipui Beryllum, qui pædagogus Neronis fuerat, tunc verò Græcis epiſtolis ſcribendis præerat, magna pecunia corruperunt ut impetraret ab Imperatore litteras, quibus abrogaretur Judæis ejus civitatis jus, hactenus commune ex æquo cum Syris cohabitatoribus: id quod ille facilè obtinuit. Quod ubi Judæi Cæſarienſes cognoverunt; in ſeditionibus uſque ad initium belli Judaici (hinc præcipuè conflati) perſtiterunt. [*Joſeph. lib.* 20. *cap.* 7.]

Veniens in Judæam Feſtus, offendit totam afflictam à latronibus vicos paſſim populantibus: quorum ferociſſimi, qui ad maximum numerum tunc excreverant, Sicarii appellabantur, à ſicis, id eſt, gladiolis inſtar acinacis Perſici incurvis; quibus, immixti turbæ (ut dictum eſt) feſtis diebus Hieroſolymam religionis gratia confluenti, nullo negotio quotquot collibuiſſet tollebant de medio. Qui etiam aliquando armati invadebant inimicorum vicos, direptoſque tradebant incendio. [*Id. ibid.*] Eos ſolicitè perſecutus Feſtus, latronum plurimos comprehendit, ac non paucos interfecit. [*Id. lib.* 2. *Belli, cap.* 12. *fin. circ. ad. init.*]

4066 Quum decretum eſſet ut Romam ad Cæſarem Paulus mitteretur, traditus eſt cum quibuſdam aliis vinctis Julio centurioni cohortis Auguſtæ: qui eum navi Adramyttenæ Aſiam petenti impoſuit; comitante eum, præter Timotheum & Lucam, etiam Ariſtarcho Macedone Theſſalonicenſi. Sequenti autem die devecti ſunt Sidonem: ubi Julius humaniter tractato Paulo, permiſit ut ad amicos profectus ab illis curaretur. Illinc provecti ſublegerunt Cyprum, quod venti eſſent adverſi. Et pelagus quod eſt ſecundùm Ciliciam & Pamphyliam emenſi, devenerunt Myra urbem Lyciæ: ubi cum inveniſſet Centurio navem Alexandrinam, cujus inſigne fuit Caſtor & Pollux, petentem Italiam, impoſuit illi captivos. Quumque multis diebus tardè navigantes vix perveniſſent ſecundùm Cnidum, ſublegerunt Cretam ſecundùm Salmonem: & illum vix præterlegentes, pervenerunt ad Pulchros portus in Creta inſula. [*Act.* XXVII. 1,-8.]

Quum Jejunium (ſolenne *Expiationis* illud, menſis 7. die 10. à Judæis quotannis celebrari ſolitum) jam præteriiſſet, & periculoſa navigatio eſſe inciperet; futura damna Paulus prævidens, ut iſthic hyemarent conſuluit. Sed quum portus ille ad hyemandum parum commodus videretur, in alio potius Cretæ portu, Phœnice dicto, hyemare decreverunt. Cumque illuc tenderent, aſpirante primum Noto, ſed mox orto vento turbulento qui Euroclydon vocatur, ad Claudam parvam inſulam ſunt delati. Inde abrepti, & vehemente tempeſtate jactati, jacturam

fecerunt;

fecerunt; ac tertio die ipsi suis manibus armamenta navisa bjecerunt: per complures dies neque Sole neque sideribus apparentibus. Ablata vero in posterum spe omni salutis, ab Angelo per noctem revelatum est Paulo, sisti oportere eum Cæsari, & donavisse ei Deum omnes qui navigabant cum ipso. Nocte igitur quadragesima, quum jactarentur in Adria, suspicabantur nautæ appropinquare sibi aliquam regionem: quam postea compererunt esse Melitam insulam. Eo appellere illis conantibus, navis vi procellarum dissoluta periit: homines vero partim enatantes, partim tabulis & fragmentis navis subvecti, salvi in terram omnes evaserunt. [*Ibid.* 9,--44.]

Naufragi à Melitæ incolis humanissimè excepti sunt: qui accensa pyra ad eorum vestes siccandas, cum Paulus juxta focum stans viperam manu excussisset in ignem sine damno, rapti in admirationem eum Deum esse dicebant. Hic per tres dies apud Publium insulæ primarium diversati sunt: cujus pater febri cum dysenteria laborans à Paulo sanatus est, cæterique quotquot in insula fuerunt ægri morbo levati sunt. [*Act.* XXVIII. 1,--9.]

Cesennius Pætus, necdum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ provisu, rapiens exercitum trans montem Taurum, castella quædam & prædæ nonnihil cepit. Longinquis vero itineribus percursando quæ obtineri nequibant corrupto qui captus erat commeatu, & instante jam hyeme, reduxit exercitum. composuitque ad Cæsarem litteras, quasi confecto bello, verbis magnificis, rerum vacuas. [*Tacit. lib.* 15. *cap.* 8.]

Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus insidiis insedit; & Vologesem ab invadenda Syria absterruit. Vologeses autem in Pætum versus, ita eum pressit, ut ad turpe fœdus eum coëgerit: cujus Monobazus Adiabenus testis est adhibitus. Dirutaque quæ ultra Euphratem communierat Corbulo, & Armenii suo arbitrio relicti sunt. At Romæ trophæa de Parthis, arcusque medio Capitolini montis sistebantur: decreta à Senatu integro adhuc bello; neque tum omissa, dum aspectui consulitur, spreta conscientia. [*Id. ibid. à cap.* 9. *ad* 18.]

Paulus & comites, multis honoribus à Melitensibus affecti & iis quæ usui erant necessaria instructi, tribus postquam ad eos advenerant mensibus conscensa navi Alexandrina quæ in insula hyemaverat, cui erat insigne Castor & Pollux, Syracusa sunt devecti: ubi manserunt triduum. Unde circumlegentes devenerunt Rhegium: & post unum diem superveniente Austro, secundo die venerunt Puteolos. Ubi repertis fratribus, rogati sunt ut permanerent apud eos diebus septem: & ita contenderunt Romam. [*Act.* XXVIII. 10,-14.] anno imperii Neronis 9. 4776 63

Roma fratres in occursum Paulo prodierunt usque ad Apii forum & tres Tabernas. Quum Romam vero est perventum, centurio tradidit vinctos Præfecto Prætorii: permissumque est Paulo, ut habitaret seorsim, cum milite qui ipsum custodiret. Tertio post die Judæorum primos qui Romæ erant convocans, exposuit eis causam cur Romam vinctus missus esset, Cæsaremque appellare coactus fuisset: cumque illi negarent se litteras ullas de eo ex Judæa accepisse, sed hæresi isti ubique contradici dicerent; die constituta venientibus ad eum in hospitium eorum compluribus Christum ex Lege & Prophetis annunciavit à mane usque ad vesperam. Et quidam assentiebantur iis quæ dicebantur, reliqui vero increduli permanserunt: quibus postquam ex Esaia suum recitasset judicium, istis relictis ad Gentes se convertit. Mansitque *biennium* totum in proprio conducto: & excipiebat omnes qui ad ipsum ingrediebantur; prædicans regnum Dei, ac docens quæ sunt de Domino Jesu Christo cum omni dicendi libertate, nemine prohibente. [*Act.* XXVIII. 14,--31.]

Onesiphorus Ephesius Paulum Romæ studiosissimè quæsitum invenit & recreavit. [II. *Timoth.* I. 16, 17.]

Principio veris legati Parthorum mandata regis Vologesis litterasque Romam attulerunt, Armeniam (quam jam eripuerant) sibi dari, & pacem confirmari petentes. Sed utroque illis negato, Syriæ exsecutio Cintio (ut Præsidi) copiæ militares Corbuloni, permissæ sunt; & quintadecima legio, ducente Mario Celso, è Pannonia adjecta est. Jussi quoque sunt tetrarchæ ac reges, præfectique & procuratores, & qui prætorum finitimas provincias regebant, Corbuloni obsequi: in tantum ferme modum aucta potestate, quem populus Romanus Cn. Pompeio bellum Piraticum gesturo dederat. Regressum vero Pætum, cum graviora metueret, facetiis insectari satis habuit Nero: ignoscere se statim dicens, ne tam promptus in pavorem longiore solicitudine ægresceret. [*Tacit. lib.* 15. *cap.* 24. *&* 25.]

Corbulo, lustrato exercitu, in Armeniam profectus est: cui legati Vologesis obviam venerunt, pacem petituri. Tiridates vero in castra Romana venire coactus, detractum diadema Neronis imagini subjecit, atque ut idem ab eo resumeret ipse ad eum Romam proficisci pactus est: hac tamen conditione, ut prius suos fratres & familiam conveniret. Obsidem interea filiam tradidit, litterasque supplicatorias ad Neronem: & digressus Pacorum apud Medos, Vologesem Ecbatanis reperit. [*Id. ibid. à cap.* 26. *ad* 31.]

In Judæa Festus equestres & pedestres copias misit contra quendam impostorem magum, qui homines post se trahebat in solitudinem, deceptos vanis promissis; quasi ope ejus incolumes evasuri essent à malis omnibus. Hi universi una cum seductore ab immissis militibus oppressi sunt. [*Joseph. lib.* 20. *cap.* 7.]

Eodem tempore Agrippa rex extruxit insigni amplitudine domum prope porticum in regia Hierosolymitana quæ Hasmonæorum fuerat, sitam in edito loco, unde amœnissimus prospectus

patebat contemplari urbem volentibus. Hierosolymitani verò proceres, indignissimè ferentes sacrificia & alia quæ in Templo agerentur è privata domo spectari, altum parietem excitaverunt, quo non solum arcebatur prospectus ille domus regiæ, sed & occidentalis extra templum sitæ porticus, in qua Romani milites festis diebus stationes habebant ad templi custodiam. Quo facto tam Rex offensus est, quam Festus præses provinciæ. Eo verò jubente parietem dirui, Hierosolymitani, licentia ab illo impetrata, legatos hac de re miserunt ad Neronem decem cives eximios; una cum Ismaële summo Pontifice, & Chelcia custode sacri ærarii. Legatione audita, Nero non modo Hierosolymitanis ignovit, sed permisit etiam sic manere parietem; gratificatus in hoc uxori suæ Poppææ, quæ Judaicæ religioni favens pro Judæis deprecatrix fuerat: quæque decem illos viros redire permisit Chelcia & Ismaële tanquam obsidibus apud se detentis. Id postquam Agrippa rescivit, Pontificatum Ismaeli ademptum Josepho cognomine Cabi, Simonis summi quondam Pontificis filio, detulit. [*Id. ibid.*]

Josephus Matthiæ filius, audiens familiares sibi Sacerdotes vinctos à Felice Romam missos ne in calamitate quidem constitutos curam pietatis abjecisse, & ficubus eos atque nucibus vitam sustentare, ut aliquo pacto liberaret, Romam ætatis anno 26. exacto profectus est, multis in mari exhaustis periculis. Mersa enim nave in medio mari Adriatico, ex 600 circiter qui per totam noctem nataverant, 80 fermè, feliciore usi natatu, in navem Cyrenaicam recepti & servati sunt. Inter quos Josephus, terræ redditus, Dicæarchiam sive Puteolos (ut Itali vocare malunt) veniens, familiaritatem contraxit cum Aliturio mimorum actore, qui Judæus genere Neroni charus erat. Per hunc ubi Poppææ Augustæ innotuit, absolutionem illis Sacerdotibus per eam confestim impetravit. [*Id. in lib. de Vita sua.*]

Festo in provincia mortuo Nero successorem in Judæam misit Albinum. Rex vero Agrippa summum Sacerdotium Josepho ademptum Anano dedit Annæ sive Anani illius filio, qui ipse prius summo Pontificatu ad satietatem potitus, filios habuit quinque eadem dignitate perfunctos: quod ad eam ætatem nulli antè summorum Pontificum contigerat. [*Id. lib. 20. cap. 8.*]

Ananus novus Pontifex, ex secta Sadducæorum, audax & ferox ingenio, tempus opportunum se nactum ratus, mortuo Festo & Albino adhuc agente in itinere, Concilium judicum advocavit: statumque coram eo Jacobum fratrem Jesu, & una quosdam alios, impietatis accusatos, lapidandos tradidit. [*Joseph. lib. 20 cap. 8.*] Jacobum hunc fratrem Domini tempore Paschatis è pinna Templi dejectum Judæos lapidibus obtrivisse, atque unum eorum qui fullo erat, veste quo vestes premere solebat in caput ejus impacto, vitam illi eripuisse; ex libro 5. Historiæ Hegesippi refert Eusebius. [*lib. 2. Histor. Ecclesiast. cap. 22. nic. xy.*]

Cædes Jacobi omnibus in civitate Hierosolymitana bonis & legum studiosis vehementer displicuit: missisque ad Agrippam regem clam nunciis rogaverunt ut mandaret Anano, ne quid tale posthac ageret. Quidam etiam Albino occurrentes venienti ab Alexandria docuerunt eum non licuisse Anano sine ipsius consensu advocare Concilium. Horum verbis ille persuasus iracundè scripsit Pontifici, daturum sibi pœnas minitans: & Agrippa rex eam ob causam post tertium mensem ablatum ab eo pontificatum Jesu Damnei filio concessit. [*Joseph. lib. 20. cap. 8.*] Apud Christianos verò, post Jacobum fratrem Domini, Hierosolymitanæ ecclesiæ episcopus Symeon Cleophæ filius est constitutus. [*Euseb. lib. 3 Histor. Eccles. cap. 26. nic. xc.*]

Albinus, ut venit Hierosolymam, omnem curam & diligentiam adhibuit, ut pacaret provinciam, interfectis multis sicariis. Ananias autem pontifex (Nebedæi filius) indies apud populum celebrior fiebat & charior, honorabaturque ob liberalitatem ab omnibus: quotidieque Albinum donis venerabatur & summum Pontificem. Sed habebat servos pessimos, qui adjuncto sibi audacissimo quoque obeuntes areas, vi auferebant sacerdotum decimas; pulsantes eos, qui cunctarentur reddere. Alii quoque pontifices faciebant similia, nemine valente compescere: multique sacerdotum, quibus antè ex decimis alimenta fuerant, tunc absumebantur inedia. *Joseph. lib. 20. cap. 8.*]

Sicarii die festo qui tum supervenerat (Pentecostes) noctu Hierosolymam ingressi, vivum ceperunt scribam ducis Eleazari, filii Ananiæ pontificis. Hunc vinctum abduxerunt, ac deinde miserunt ad Ananiam qui eorum nomine promitteret scribam dimittendum, si ille Albino persuaderet, ut ex eorum numero decem captivos solveret: quod Ananias, urgente necessitate, ab Albino impetravit. Id majorum calamitatum fuit initium. Latrones enim semper aliquam artem comminiscebantur, qua ex Ananiæ cognatis quempiam interciperent; nec prius dimittebant, quam è suis aliquot reciperent: auctique denuo magno numero, & recepta audacia, totam eam regionem vastabant. [*Ibid.*]

Hoc tempore Agrippa rex prolatis pomœriis Cæsareæ Philippi, mutato nomine Neroniada eam vocavit: & theatrum apud Berytios impendiis magnis exædificatum ornavit spectaculis annuis, assignata in eum usum ingenti vi pecuniæ. Frumentum enim donavit ei populo, & oleum viritim distribuit; totamque eam urbem ornavit statuis passim dispositis atque expressis ad antiqua clarorum artificum archetypa imaginibus: & omnia penè regni sui ornamenta in eam civitatem transtulit. Unde magnam sibi apud subditos paravit invidiam; quod suos spolians externam urbem excoleret. [*Id. ibid.*]

4067 Quadriennio ante bellum Judaicum (à Vespasiano administrari cœptum) quum civitas Hierosolymitana summa pace atque opulentia frueretur, Jesus quidam Anani filius, plebeius & rusticus, ad festum Tabernaculorum veniens repentè exclamare cœpit. *Vox ab Oriente,*

vox ab Occidente, vox à quatuor ventis: vox in Hierosolymam & Templum, vox in maritos novos novasque nuptas, vox in omnem hunc populum. Atque hæc interdiù noctuque clamitans omnes civitatis vicos circuibat. Nonnulli autem virorum insignium, adversùm omen indignè ferentes, correptum hominem multis verberibus affecerunt. Ille autem neque pro se, neque ad eos qui ipsum mulctabant, secreto quicquam locutus, eadem quæ prius vociferabat. Magistratus autem rati magis divinum esse hominis motum, duxerunt eum ad Romanorum præfectum: ubi plagis ad ossa laceratus, neque supplex cuiquam fuit, neque lachrymavit: sed ut poterat inclinans maximè flebiliter vocem ad singulos ictus respondebat; *Væ, væ Hierosolymis.* Albino autem interroganti quis esset, vel unde ortus, aut cur ista diceret, nihil retulit: à luctu vero civitatis non destitit, donec eum Albinus furere judicatum dimisit. Maximè autem diebus festis vociferabatur: idque per annos *septem* (vel *sex* potius; ut in Photii Bibliotheca, *cod.* 47 legitur) & quinque menses continuos faciens neque voce raucior fuit, neque delassatus est; donec obsidionis tempore lapis tormento missus eum peremit. [*Id. lib. 7. Belli, cap. 12.* κεφ. ιβ.]

Agrippa rege jubente, Jesus Gamalielis filius in summo Pontificatu successit Jesu Damnei filio non libenter sibi cedenti: unde natum est inter utrumque dissidium. Ascitis enim globis audacium juvenum, sæpè à convitiis prorumpebant ad lapides. Sed inter alios eminebat Ananias ex amplis facultatibus largitione plurimos sibi concilians. Costobarus quoque & Saulus suam quisque circa se manum habebat sceleratorum hominum; orti genere regio, & propter Agrippæ cognationem favorabiles, alioqui violenti & ad spoliandos infirmiores promptissimi. [*Id. lib. 20. Antiquit. cap. 8.*] 4777 64

Ex hoc maximè tempore labare cœpit respublica Judaica & indies in deterius ruere. [*Id. ibid.*] & multiplice existenti tunc dominatione, futuri excidii semina spargebantur. [*Id. lib. 2. Belli, cap. 13.* κεφ. ιδ'.]

Albinus vero præses non solum causis civilibus furabatur & diripiebat bona singulorum, neque solum tributorum additamentis in commune gentem gravabat; sed etiam quos ob latrocinia decuriones civitatum comprehenderant, vel qui à prioribus judicibus in custodiis erant relicti, accepta à cognatis eorum pecunia, liberavit: & is solum qui non dedisset, in carceribus quasi nocentissimus remanebat. [*Id. ibid.* [

Per idem tempus, eorum quoque qui res novas cupiebant in urbe Hierosolymitana crescebat audacia. Ex quibus, qui erant opulenti Albinum largitione redimebant, ut eis tumultum moventibus non indignaretur: pars autem popularis quæ non satis gaudebat quiete Albini participibus jungebatur. Unusquisque ergo improborum cohorte propria circumdatus, ipse quidem inter cæteros quasi princeps latronum & tyrannus eminebat: stipatoribus vero suis ad direptionem mediocrium abutebatur. Ita fiebat, ut hi quidem quorum vastabantur domus, tacerent; illi autem qui extra incommodum stetissent, metu ne similia paterentur, etiam officiis ambirent eos quos constabat dignos esse suppliciis. [*Ibid.*]

Nero, Roma incensa, è turri Mœcenatiana incendium prospectans, lætusque *flamma* (ut aiebat) *pulchritudine*, excidium Ilii in scenico suo habitu decantavit; præsentia mala vetustis cladibus assimilans. [*Tacit. lib. 15. cap. 38, 39, 40. Sueton. in Nerone, cap. 38. Xiphilin ex Dione.*] Fuere qui annotarent, XIV. Kalend. Sextiles principium incendii hujus ortum, quo & Senones captam urbem inflammaverant. Alii eousque cura progressi sunt, ut totidem annos mensesque & dies inter utraque incendia numerarent. [*Tacit. ibid. cap. 41.*] ac si annos 448. menses 5376. dies 167632. inter ea intercessisse dixissent.

Abolendo rumori Nero subdidit reos, & quæsitissimis pœnis affecit, quos vulgus Christianos appellabat Igitur primo correpti qui [Christianos se] fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis convicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque ubi defecisset dies in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel circulo insistens. Unde miseratio oriebatur, tanquam non utilitate publica, sed in sævitiam unius absumerentur. [*Tacit. lib. 15. cap. 44.*] pro quibus illustrandis, adducuntur verba veteris Scholiastæ, ad illud Juvenalis, in Satyra prima.

Pone Tigellinum: tædâ lucebis in illa,
Qua stantes ardent qui fixo gutture fumant.

Tigellinum si laseris, vivus ardebis, quemadmodum in munere Neronis, de quibus ille jusserat cereos fieri, ut lucerent spectatoribus, cum fixa essent guttura ne se curvarent. Nero maleficos tæda, papyro & cera superveste bat, & sic ad ignem admoveri jubebat.

Hæc fuit *prima* à Romanis Imperatoribus in Christianos excitata persecutio: de qua Suetonius, ut homo ethnicus, in *Nerone*, cap. 16. *Afflicti suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis novæ ac maleficæ.* Tertullianus vero, ut Christianus, in Apologetico cap. 5. *Consulite commentarios: illic reperietis primum Neronem in hanc sectam tum maximè Romæ orientem Cæsariano gladio ferociisse. Sed tali dedicatore damnationis nostræ etiam gloriamur: qui enim scit illum, intelligere potest non nisi grande aliquod bonum à Nerone damnatum.*

4068 Cestius Gallus præses in Syriam, Gessius Florus procurator in Judæam à Nerone missus est. Erat vero Florus Clazomenius genere: adduxitque secum Cleopatram conjugem improbam;

per

per quam, ut Poppææ Augustæ amicam, Judææ administrationem impetraverat. [*Joseph. lib. 20. cap. 9.*]

Albinus, audito Gessium Florum sibi successurum venire, videri volens gratificatus Hierosolymitanis civibus, productis vinctis, quotquoterant in manifestè capitali culpa jussit interimi; reliquos, qui levioribus de causis conjecti erant, in vincula, reductos in carcerem pecuniis mulctatos dimittebat alium post alium. Atque in hunc modum vacuato vinctis carcere Judæa repleta est latronibus. [*Id. ibid. cap. 8.*]

Interea Leviticæ tribus homines quorum erat sacros hymnos in Templo canere, adito rege Agrippa induxerunt eum precibus, ut advocato concilio decerneret eis usum stolæ lineæ, quæ tum solis erat concessa Sacerdotibus: hanc enim novationem pertinere ad perpetuam ipsius regni memoriam. Rex igitur de concilii sententia permisit hymnorum cantoribus, ut deposito priore habitu, lineum ut voluerunt sumerent. Aliam etiam ejusdem tribus partem addictam Templi ministeriis, ipsorum precibus permotus, permisit sacros hymnos canendos edisсere: quæ omnia fiebant contra instituta legis patriæ, nunquam violatæ absque piaculo. [*Ibid.*]

Philippenses Epaphroditum cum pecuniis Romam miserunt, ut Paulum in vinculis visitaret, & necessaria vitæ subsidia ei subministraret. Qui Paulo adjutorem & commilitonem se adjungens, propter opus Christi, non habita vitæ suæ ratione, mortis periculo se objecit; in morbum incidens gravissimum [*Philip.* II. 25, 30. *cum* IV. 10, 14, 18.]

Onesimum servum, Colossis à Philemone domino suo Romam fugientem, Paulus senex in vinculis Christo lucrifecit. [*Philem.* 9 10, 15. *cum Coloss.* IV. 9.]

Timotheus, Romæ captivus cum Paulo detentus, libertati restitutus est, [*Hebr.* XIII. 23.]

Per Epaphroditum, sanitatem jam adeptum, epistolam ad Philippenses Paulus scripsit: sperans etiam Timotheum brevi se ad eos missurum, simulatque videret rerum suarum statum; & seipsum etiam citò ad eos venturum confidens. [*cap.* II. 19, -- 19.] Quo tempore Pauli ob Christum vincula celebria facta sunt in toto Prætorio; nonnullis ex ipsius Cæsaris quoque palatio ad fidem Christi conversis. [*cap.* I. 12, 13. & IV. 22.] A Cæsare enim missus in carcerem notior familiæ ejus factus, persecutoris domum Christi fecit Ecclesiam. [*Hieronym. commentar. in epist. ad Philem.*]

Colossos ad Philemonem per servum ipsius Onesimum scribit Paulus epistolam, qua eum hero conciliat & commendat: liberationem è vinculis sperare se illi significans, & ut hospitium ei paret rogans. Per eundem quoque Onesimum & Tychicum aliam eodem tempore ad Colossenses ab ipso quidem nunquam visos sed ab Epaphra in Christi doctrina institutos, è vinculis Paulus scripsit epistolam. [*Coloss.* I. 7, 8. II. 1. IV. 7, 8, 9, 18.] Quo tempore, præter Timotheum, (cujus nomen in inscriptione utraque hæc præfert epistola) Paulo præsentes Romæ adfuerunt, & in prædicando ibi Evangelio adjuverunt, ex circumcisione quidem, ipsius in captivitate socius Aristarchus (Thessalonicensis, *Act.* XX. 4.) Marcus Barnabæ consobrinus, (de quo excipiendo, si ad eos veniret, mandata Colossenses acceperant) & Jesus qui vocatur Justus: ex aliis vero, Lucas dilectus ille medicus, Demas, & Epaphras; cujus summum affectum laudat Apostolus, non in Colossenses tantum suos (apud quos, eo absente, ministerium Archippus obibat) sed etiam in eos qui erant Laodiceæ & Hierapoli. [*Col.* IV. 10. 14, 17. *Philem.* 23, 24.]

Eundem Tychicum, ex Asia peregrinationis suæ socium, (*Act.* XX. 4.) in Asiam quoque Paulus tum misit; ut ex eo res ipsius fratres cognoscerent; scripta per eum ad *Ephesios* epistola [*Ephes.* VI. 21, 22.] quam epistolæ ad *Laodicenses* nomine à Marcione hæretico fuisse venditatam, Tertullianus libro 5. contra Marcion. cap. 11. & 17. cum Epiphanio in hæres. 42. indicat. Quod quidem ex fide Ecclesiæ Laodicensis ab eo fuisse factum, credibile esse Grotius existimat; cur in ea re mentiretur, nihil fuisse causæ asserens. Indeque eodem planè tenore scriptam fuisse ad Ephesios simul & Laodicenses epistolam ille colligit. Ubi notandum, in antiquis nonnullis codicibus (ut ex Basilii libro 2 adversus Eunomium, & Hieronymi in hunc Apostoli locum commentario, apparet) generatim inscriptam fuisse hanc epistolam τοῖς ἁγίοις, τοῖς οὖσι, καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, vel (ut in litterarum encyclicarum descriptione fieri solebat) *sanctis qui sunt ..... & fidelibus in Christo Jesu.* ac si Ephesum primò, ut præcipuam Asiæ metropolim, missa ea fuisset; transmittenda inde ad reliquas (interfertis singularum nominibus) ejusdem provinciæ ecclesias: ad quarum aliquas, quas Paulus ipse nunquam viderat, illa ipsius verba potissimum spectaverint. *Audita ea quæ in vobis est fide in Domino Jesu, & charitate in omnes sanctos*; c. I. 15. *& siquidem audistis dispensationem gratiæ Dei quæ data est mihi erga vos, &c.* cap. III. 2, 4. quæ Marcion fortasse *Laodicensibus*, magis convenire censebat, qui Apostolum corpore præsentem non viderant; [*Coloss.* II. 1.] quam *Ephesiis*, cum quibus ille tam diu est conversatus. [*Act.* XIX. 8, 10. & XX. 31.]

Circa idem tempus epistolam ad Hebræos Paulus scripsit, Timotheo jam soluto, sed alio ad tempus ab eo digresso: cum quo, si mox veniret, visurum se eos promittit; salute illis interim à fratribus Italis dicta. [*Hebr.* XIII. 23, 24.]

Absoluto jam templi Hierosolymitani ædificio, quum videret populus esse in otio circiter octodecim opificum millia solitorum hactenus in templo ex operarum mercedibus victum quærere; nolensque sacram pecuniam repositam habere, nequando præda Romanis fieret, simulque opificibus inde provisum cupiens: (quod vel una hora operato statim merces repræsentaretur:) Agrippæ regi suasit, ut Orientalem instauraret porticum. Ea profundæ valli & angustæ imminens,

muro

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno æræ Christianæ.

muro 400 cubitos alto erat subnixa, saxis constructo quadratis valde candidis; eratque cujusque saxi longitudo cubitorum viginti, sex vero altitudo: opus Salomonis regis, qui primus integrum templum condidit. Rex autem, cujus curæ Claudius Cæsar fabricam templi commiserat, reputans, quodcumque opus demoliri facilè, reparari difficilè, maximè talem porticum egentem & tempore longo & pecuniis plurimis; non annuit populi precibus: sed urbem candido saxo consternere si liberet non vetuit. [*Joseph. lib.* 20. *cap.* 8.]

Paulus, expleto biennio quo in libera custodia detentus Romæ euangelium docuit, [*Act.* XXVIII. 30.] in Asiam inde navigasse, & Colossis hospitio à Philemone exceptus fuisse videtur. [*Philem.* 22.]

Die festo azimorum, hoc anno in Xanthici sive Aprilis diem 8. incidente, hora nona nocturna circa aram itemque templum tantum lumen effulsit, ut clarissimus dies putaretur: & hoc usque ad mediam permansit horam. Eodemque festo die etiam bos cum ad hostiam duceretur, agnum in medio fani peperit. Orientalis autem porta interioris templi, cum esset ænea atque gravissima, & sub vesperam vix à viginti viris clauderetur, serisque ferro vinctis obseraretur, pessulosque altos haberet in saxeum limen demissos uno perpetuo lapide fabricatum, visa est noctis hora sexta sponte patescere. His autem curriculo per custodes templi magistratui nunciatis, ascendit ille, vixque eam potuit claudere. [*Joseph. lib.* 7. *Belli, cap.* 12. κεφ. λα.]

Die 21. mensis Artemisii sive Maii, ante Solis occasum visi sunt per inane ferri currus totis regionibus, & armatæ acies tranantes nubila, & civitati circumfusæ. Festo autem Pentecostes, nocte sacerdotes intimum templum more suo ad divinas res celebrandas ingressi, primum quidem motum quendamque strepitum senserunt, postea vero subitam vocem audiere, quæ diceret; *Migremus hinc.* [Id. ibid.]

In Creta insula prædicavit Paulus euangelium: relicto ibi Tito, ut quæ reliqua erant corrigeret, & presbyteros ibi per singulas urbes ordinaret. [*Tit.* I. 5.]

Rex Agrippa pontificatum Jesu Gamalielis filio abrogatum Matthiæ Theophili filio concessit: quo pontifice Judaicum bellum habuit initium. [*Joseph. lib.* 20. *cap.* 8.]

Josephus, magnis à Poppæa Augusta donatus muneribus, in patriam rediens, ibi deprehendit novarum rerum studia glisscere, multosque ad defectionem spectare: quos à tam infelici proposito frustra ille deterrere conatus est. [*Id in lib. de Vita sua.*]

Adeo enim violenter potestate sua Gessius Florus est abusus, ut Albinum Judæi desiderarent quasi beneficum. Nam ille quantum poterat clam erat malus & nocens: Florus contra quasi ad ostentandam missus malitiam, publicè traducebat gentis injurias, nihil sibi ad summam in rapinis & suppliciis iniquitatem reliquum faciens. Erat enim inflexibilis ad misericordiam, nullis unquam lucris satiabilis, undecunque parva æquè captans ac magna; ut etiam latronum esset particeps. Multi enim illum quæstum exercebant decisis prædarum partibus: adeoque nullus erat injuriarum vel modus vel finis, ut miseri Judæi non ferentes rapacem latronum insolentiam cogerentur latibus relictis & patriis ceremoniis ad exteros fugere; judicantes ubivis etiam apud Barbaros se vivere posse commodius. [*Id. lib.* 20. *Antiqu. cap.* 9. *& lib.* 2. *Belli, cap.* 13. κεφ. κδ.]

Neronem, post finem quinquennalis sui ludicri secundo lustro celebrati (anno enim æræ Christianæ LX. primus agon Neroneus institutus fuerat) & ab aurigatione sero reversum, Poppæa uxor gravida & ægra convitiis incessebat: quam iratus ille ictu calcis occidit. [*Sueton. in Nerone, cap.* 35. *Tacit. lib.* 16. *cap.* 2. *&* 6.]

Ephesi aliquandiu moratus Paulus, Timotheum ibi, quum inde in Macedoniam proficisceretur, reliquit; ut eam Ecclesiam, se absente administraret. [I. *Timoth.* I. 3. III. 14, 15.] in Macedonia vero apud Philippenses permansit; sicut eis ipse antea promiserat. [*Philip.* I. 25, 26. *&* II. 24.]

4069 Paulus priorem ad Timotheum scripsit epistolam: in qua Hymenæum & Alexandrum, naufragium fidei facientes, Satanæ à se traditos narrat, ut castigati discerent non blasphemare. [I *Timoth.* I. 20.] Hymenæus vero, cum Phileto, futuram resurrectionem negabat; eam jam fuisse dicens. [II. *Timoth.* II. 17, 18.] Alexander autem, faber ærarius ille est, qui tanta mala Paulo exhibuit, & sermonibus ejus tam vehementer restitit. [II *Timoth.* IV. 14, 15.]

Ad Titum quoque in Cretam aliam Paulus misit epistolam: rogans, ut quum ad eum Artemam miserit vel Tychicum, veniat ad eum Nicopolim (illam victoria Actiaca celebrem) ubi hibernare constituerat; simulque Zenam legis peritum & Apollo studiosè deducendum curet, nequid illis desit. [*Tit.* III 12, 13.]

Exacta hyeme, Paulus Ephesum ad Timotheum rediit: & Troadem profectus, penulam ibi suam reliquit. Erastus mansit Corinthi: (cujus erat procurator, *Rom.* XVI. 23.) Trophimum reliquit Paulus Mileti ægrotantem. [I. *Timoth.* III. 14. II. *Timoth.* IV. 13, 20.] | 4779 | 66

Cestius Gallus Syriæ præses Antiochia Hierosolymam veniens, viresque civitatis ac florem Neroni significare cupiens, contemnenti nationem; à pontificibus petiit, ut si quo modo possent multitudinem numerarent. Illi autem, quum dies Paschatis adesset, quando à nona hora usque ad undecimam hostias cædebant 255600. ad quas comedendas decem & aliquando viceni homines per singula contubernia convenichant. [*Joseph. lib.* 7. *Belli, cap.* 17. *edit. Latin. vel, lib* 6. κεφ. μς. *edit. Græc.*]

Cestium circumstans non minor quam 300 myriadum (3000000.) supplicabat, & ut gentis suæ calamitatibus subveniret; & pestem illam provinciæ Florum ut ejiceret clamitabat. Qui tamen cum sub populi ore esset, & Gallo assisteret, non solum nihil movebatur, sed voces

I. *Usser. Annal. p. post.*

illas etiam deridebat. Cæstius vero compescens impetum populi, & edicens quod deinceps placatiorem eis Florum redderet, regressus est Antiochiam. Deduxit autem eum usque ad Cæsaream Florus, illudens mendaciis, & Judæorum genti bellum sedulo comminiscens; quo scilicet solo iniquitates suas occultari posse credebat. Pace siquidem permanente, habiturum se apud Cæsarem accusatores Judæos: verum si defectionem negotiatus fuisset, majore utique malo abducendam à se esse invidiam peccatorum minorum. Indeque ut gens ab Romano abrumperetur imperio, sedulo indies augebat calamitates. [*Id. lib. 2. Belli, cap. 13. κτ. κδ.*]

Paulus secundo Romam veniens, à Nerone auditus & absolutus. De quo ita ipse, in II. *Timoth.* IV. 16, 17. *In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me deseruerunt: utinam ne illis imputetur. Sed Dominus mihi adfuit & corroboravit me; ut per me impleretur prædicatio, & omnes gentes audirent: & ereptus fui ex ore leonis.* Ut enim antea per biennium, ita deinceps per integrum annum omnibus gentibus Romam, tanquam ad communem patriam, undique confluentibus euangelium prædicavit.

Demas Paulum reliquit, amplexus præsens sæculum, & profectus est Thessalonicam: Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam. Lucas solus cum Paulo Romæ mansit. [II. *Timoth.* IV. 10, 11.]

Percrebuerat Oriente toto vetus & constans opinio: esse in fatis ut eo tempore Judæa profecti rerum potirentur. Id de Imperatore Romano quantum eventu postea patuit prædictum, Judæi ad se trahentes rebellarunt: inquit Suetonius. [*in Vespasiano, cap. 4.*] *Duravit Judæa patientia,* (inquit Tacitus, lib. 5. Histor. cap. 10.) *usque ad Gessium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum.* mense videlicet Artemisio sive Maio, anno imperii Neronis 12. regni Agrippæ 17. præfecturæ Gessii Flori 2. [*Joseph. lib. 2. Belli, cap. 13. κτ. κδ. & lib. 20. Antiquit. cap. ult.*] Ejus belli historiam in posteriore secundi libri parte, & quinque libris sequentibus à Josepho plenissimè habemus descriptam: cujus Breviarium, ex Ludovici Cappelli V. Cl. Judaicæ Historiæ Compendio desumptum, huc transtulimus.

Nero in Græciam transiens, ad hyemem ingruentem ibi mansit. [*Xiphilin. ex Dione.*]

Rex Agrippa Judæos longa oratione à bello dehortatus est: sed frustra. nam paulo post quam Hierosolymis ille discessisset, seditiosorum nonnulli Massadam castellum munitissimum fraude occupant, & Romanos, qui isthic erant, omnes interficiunt. Hierosolymis autem Eleazarus Ananiæ Pontificis filius, Templi tum στρατηγὸς, juvenis audax & factiosus, persuasit Sacerdotibus, ut nullius nisi Judæorum hostias admitterent, ne illas quidem quæ pro Cæsare & Romanis offerri solebant: quod temerarium factum cum Principes civitatis, quietis amantes, intolerabile judicarent, & argumentum apertæ defectionis esse viderent, nec possent tamen seditiosos à sententia dimovere; legatos ad Florum Cæsaream, & ad Agrippam regem mittunt rogantes ut properè, missis copiis, seditionem incipientem opprimerent. Florus, qui Judæorum defectionem volebat, id neglexit. Agrippa autem misit mille equites, qui superiorem Civitatem cum Optimatibus & Pontificibus, cæteraque multitudine, quæ optabat quietem, occuparunt & tenuerunt adversus seditiosos, qui Templum & inferiorem civitatem tenebant; per septem continuos dies invicem confligentes. Sed die festo ξυλοφορίας Sicarii multi in Templum recepti cum cæteris, vim regiis militibus faciunt, & civitate superiore pellentes compellunt eos in Herodis Regiam superiorem, incenso Archivo, Hasmonæorum palatio (quæ tum erat Agrippæ regia) & Ananiæ Pontificis domo. Postridie, Augusti 15. die, Antoniam obsessam per biduum capiunt, militesque Romanos omnes interficiunt, & arcem incendunt. Regiam paulo post impetunt atque invadunt, duce Manahemo Judæ Galilæi filio (qui capto Massada castello, & Herodis armamentario isthic direpto, Sicarios suos armatos Hierosolymam adduxerat) eaque expugnata & incensa tyrannidem occupat Manahemus, sed mox ab Eleazaro Templi Præfecto, in ipso Templo adorans interficitur, ejusque stipatores disjiciuntur, & Massadam repetunt duce Eleazaro Jairi filio, qui genere Manahemo propinquus erat. Romanos, qui regia expugnata receperant se in turres Hippicon, Phasaelum & Mariammen, obsessos, tandemque se dedentes, seditiosi Hierosolymitani, ipso die Sabbathi, contra fidem datam omnes inermes interficiunt.

Eadem die Cæsareæ Judæi omnes, illic habitantes, ab Ethnicis Cæsariensibus instigante Floro interfecti sunt, numero 20. millia. Hinc exacerbati per universam regionem Judæi Syrorum vicos, & civitates finitimas, depopulati sunt, Philadelphiam, Gerasam, Pellam, Scythopolim, Gedaram, Hipponem, Gaulanitidem, Ptolemaïdem, Sebasten, Ascalona, Anthedona, & Gazam. Inde per universam Syriam Judæorum in civitatibus commorantium à Syris cædes promiscuæ, partim ex veteri in Judæos, & eorum religionem, odio, partim rapinarum amore, partim vindictæ cupiditate. Soli Antiocheni, Apameni & Sidonii Judæis incolis suis pepercerunt. Alexandriæ autem Ægypti metropolis excitata seditione 50. millia Judæorum uno die interfecta sunt, immissis in eos duabus legionibus Romanis.

Cestius Gallus Syriæ Præses, his motibus excitatus, Antiochia cum legione 12. & auxiliis regis Agrippæ, aliisque copiis, venit in Judæam, & Ptolemaïde invadit Joppen atque incendit, Cæsennium Gallum mittit in Galilæam, quam Sepphori receptus pacat, & Cæsaream venit.

Petrus & Paulus de appropinquante vitæ exitu per revelationem à Domino sunt admoniti. [II. *Petr.* I. 14. II. *Timoth.* IV. 6, 7.]

Petrus ad Hebræos, per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam & Bithyniam dispersos, secundam scripsit epistolam. [II. *Petr.* III. 1. *cum* I. *Petr.* I. 1.]

Paulus

Anno Periodi Julianæ. | Anno æræ Christiang.

Paulus Ephesum, ubi familia Onesiphori erat, per Tychicum secundam ad Timotheum misit epistolam: postquam Aquila & Priscilla, relicta Roma eo denuo sunt reversi. [II. *Timoth.* IV. 12, 19.] In ea Timotheum rogat, ut ante hyemem ad ipsum veniat; secumque Marcum adducat, ut ipsi perutilem ad ministerium. [*Ibid.* 9, 11, 21.] Salutemque illi dicit ab Eubulo, Pudente, Lino & Claudia. [*Ibid.* 21.]

Cestius Gallus festo Tabernaculorum incensa Lydda, Hierosolymam tendit, cui ad 60. stadium occurrunt Hierosolymitani, & dubia pugna decertatum est prope Bethoron: sed mox majoribus copiis eos aggressus Cestius compulit in Urbem, in quam & ipse irrupit 4. Octobr. inferioremque tenuit (ut & Bezetham & Cænopolim) per aliquot dies civitatem, indeque Templum & superiorem oppugnavit civitatem, facileque cepisset, si fortius in oppugnatione perseverasset, populo Romanis tum favente, solis seditiosis repugnantibus.

Verum Cestius mox cum propè esset ut Templum caperet, sine ulla justa causa obsidionem solvit, atque Antipatrida se recepit, multis Romanorum & auxiliarium in itinere amissis, & cæsis à Judæis qui eos insecuti sunt, cum impedimentorum majore parte, adeoque & machinarum, ballistarum, & armorum (quæ fugientes Romani abjecerant) magna copia, quibus postea in Hierosolymorum adversus Titi obsidionem propugnatione usi sunt Judæi. Idque factum 8. Novemb. anno Neronis 12 (absoluto sc. siquidem 13. Neronis annus à 13. die præcedentis Octobris inceperat.)

Hac victoria elati Judæi Hierosolymam reversi, urbis Præfectos creant Josephum Gorionis filium, & Ananum Pontificem, belliqne Duces varios & multos in singulas provincias, sive Toparchias, dimittunt, atque inter eos Josephum (belli hujus Judaici Scriptorem) in Galilæam amandant: in qua multis opidis communitis & muro cinctis, rebusque omnibus ad sustinendum bellum ordinatis, Romanorum impetum exspectabat.

Interim multi adversus eum motus, multæ & frequentes urbium rebelliones excitantur arte & fraude Johannis cujusdam Leviæ filii, & invidia nonnullorum ex Principibus Hierosolymitanis, qui Galilææ Præfecturam ei ereptam volebant. Sed eorum omnes conatus, artes & consilia fregit, atque elusit prudentia & patientia sua Josephus: qui Johannem illum coegit Hierosolymam cum suis ex Giscala Galilææ opido quod munierat, confugere. Hierosolymis autem Ananus urbis Præfectus omnia ad sustinendum bellum necessaria parat, mœnia instaurat, bellica instrumenta, tela & arma curat fabricari per totam urbem. Zelotas conatur ad sanam mentem revocare; sed frustra. Simonem Gioræ filium latrocinia exercentem, & tyrannidem affectantem, misso milite, conatur comprehendere: at is cum suis ad latrones, qui Massadam tenebant, effugit, unde illi totam Judæam & Idumæam latrociniis infestabant.

Porro Cestius missis ad Neronem (qui tum in Achaia erat) legatis statum Judææ turbatum renuntiat, Nero conturbatus Vespasianum eo mandat; Vespasianus autem, hoc accepto mandato, Titum filium Alexandriam mittit, ut inde quintam, & decimam legiones in Judæam adduceret: ipse pedestri itinere ex Achaia in Asiam transmittit, atque inde in Syriam & Antiochiam venit.

Petrus & Paulus Romæ prædixerunt futurum, ut post breve tempus immitteret Deus Regem qui expugnaret Judæos, & civitates eorum solo æquaret, ipsos autem fame sitique confectos obsideret. Tum fore, ut corporibus suorum vescerentur, & consumerent se invicem; postremo capti venirent in manus hostium, & in conspectu suo acerbissimè conjuges suas vexari cernerent, violari & prostitui virgines, diripi pueros, allidi parvulos, omnia denique ferro ignique vastari, captivos in perpetuum terris suis exterminari: eo quod exultaverant super amantissimum & probatissimum Filium Dei. [*Lactantius, lib. 4. cap. 21.*] 4780 | 67

Vespasianus Antiochiæ Romanas copias & Regum auxilia cogit, inde venit Ptolemaïda, Sepphorimque Romanis faventem recepit.

Alexandria Titus cum duabus legionibus Ptolemaïdem ad patrem pervenit, citius quam per hyemem sperabatur. Copiæ omnes cum Regum auxiliis eo conveniunt, numero 60. millia, tam peditum quam equitum; præter calones & impedimenta.

Vespasianus Galilæam invadens, Gadarensium urbem primo impetu captam incendit & vastavit. Inde Jotapatam die 21. Maii veniens, eam oppugnavit.

Junii die 29. (qui mensis illius dies postremus in Neronis occurrit imperio) Paulus Romæ gladio cæsus est: ut tam Orientalis quam Occidentalis Ecclesiæ tabulæ confirmant. Unde diem mortis illius notiorem quam ipsius Alexandri esse, asserere non dubitat Chrysostomus. [*in* II. *Corinth. Homil. 26.*] Eodem quoque cum eo tempore Petrum subiisse martyrium, affirmat in epistola ad Romanos Dionysius Corinthiorum episcopus. [*apud Euseb. lib. 2. Histor. Ecclesiast. cap. 24. κεφ. κδ.*] Quem & Romæ, capite (ut expetierat) deorsum statuto, crucifixum fuisse; tom. 3. Commentariorum in Genesim refert Origenes. [*apud eund. lib. 3. Histor. cap. 1.*] impleta Christi prædictione ad eum facta: [*Johan.* XXI. 18, 19.] *Quum senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget & transferet quo noles.*

Vespasianus Jotapatam, fortiter à Josepho, qui isthic erat cum imperio, defensam, tandem post 40. dierum obsidionem, vi capit, evertit & incendit, Kalendis Julii anno Neronis XIII. Josephum in specu latitantem capit, & vita donat, sed captivum tenet.

Jotapata excisa Vespasianus exercitum Cæsaream reducit, atq; isthic duas legiones collocat, ut se ab obsidionis labore reficerent, tertiam eodem consilio & fine mittit Scythopolim: ipse autem Cæsaream Philippi proficiscitur, ubi ab Agrippa rege cum exercitu per 20. dies convivio exceptus est.

1. *Visser. Annal. p. post.*

Tum ad Tiberiadis & Tarichææ obsidionem se parat. Et Tiberienses quidem statim se dediderunt, ac precibus Agrippæ regis data est civitas, ne exscinderetur. Tarichæa autem cum passa esset se obsideri, vi capta excisa est.

His urbibus receptis, vel excisis, tota Galilæa ferme ad Romanos inclinabat, præter Gamalam in Gaulanitide, & Giscalam atque Itaburium montem in Galilæa.

4071 Gamala obsessa per mensem unum, capta est 23. die Octobr. atque excisa, & paulo ante mons Itaburius fuerat etiam à Romanis captus. Mox Titus Giscalam aggreditur, quæ à Johanne cum suis seditiosis tenebatur. A Tito oblatas pacis conditiones Johannes simulat se accipere; sed nocte sequente cum suis clam urbe effugit, & Hierosolymam se recepit: Titus urbi parcit imposito ei præsidio. Inde Cæsaream venit. Vespasianus autem Cæsarea Jamniam & Azotum profectus, utramque subegit, Cæsareamque rediit.

Interim per totam Judæam dissensio oritur: aliis bellum cupientibus, aliis vero in Romanorum fide manere volentibus. Inde latronum globi & cunei per universam Judæam excitantur, qui prædas ex iis agebant qui pacis studio tenebantur, deinde prædis onusti Hierosolymis recipiuntur; atque isthic omnia cædibus, dissensionibus, discordiis, & rapinis complent. Ac primo quidem Antipam, & non paucos alios nobilissimos & potentissimos civitatis viros, in vincula conjiciunt, moxque indicta causa necant; calumniantes voluisse eos urbem Romanis prodere. Cumque populus in eos esset insurrecturus, illi Templum occupant, eoque tanquam arce adversus populum utuntur: atque isthic sorte summum creant Pontificem *Phanniam* quendam (alias *Phanazum*) hominem rudem plane & imperitum, neque Sacerdotalis ordinis.

Adversus hos Zelotas (sic enim ipsi se vocabant) Ananus & nobiliores Pontifices populum excitant atque armant, & in Templo ipso oppugnant, adeoque & in interiorem Templi ambitum compellunt. Sed isti litteris ad Idumæorum Duces clam missis, quibus Ananum proditionis insimulabant, se vero pro libertate patriæ pugnantes in Templo obsideri conquerebantur, advocant in suum auxilium Idumæos. Hi statim cum 20. millibus hominum advolant: quibus clam per noctem in Urbem & Templum admissis à Zelotis, magna fit Hierosolymitanorum ab utrisque cædes, rapinæ, & incendia. Nam 8. millia ea nocte cæsa sunt, & sequentibus diebus Ananum aliosque ad 12. millia ex nobilioribus interfecerunt, præter infinitam promiscuam plebeculam. Sed paulo post Idumæos facti sui pœnitentia subiit, cum Zelotarum scelera viderent, nec proditionis (cujus optimates accusabantur) indicium ullum deprehendissent. Itaque solutis, ad 2. millia, iis qui vincti tenebantur in custodia, domum Hierosolyma relicta redeunt. His abeuntibus Zelotæ rursus in cives nobiliores sævire incipiunt crudelius quam antea, & nobilissimos quosque ac fortissimos necatos ne sepeliri quidem patiebantur, maxime vero eos quos ad Romanos transfugere velle suspicabantur. Nam obsessis viis transfugere volentes diligenter observabant, necatosque insepultos projiciebant.

Interim inter ipsos Zelotas oritur dissensio, Johanne illo qui ex Giscalis Hierosolymam profugerat, tyrannidem inter eos affectante, aliis vero, qui eum antea parem habuerant, superiorem ferre recusantibus. Verum illi sic inter se dissentientes, adversus plebem, ad eam diripiendam, concordes erant. Quin & tota Judæa Metropoleos suæ, Hierosolymorum nempe, exemplum veluti secuta, tota ubique latrociniis repletur, miserequе vexatur.

His discordiis, quibus se invicem conficiebant Judæi, & transfugarum vocibus excitatus Vespasianus, quibus eum ad servandam & seditione illa levandam patriam hortabantur, accingit se ad Hierosolymorum obsidionem, & ne quid hostile post se (dum in obsidione occuparetur) relinqueret, ad reliquias belli & tumultus in transamnana regione extinguendas Gadaram cum exercitu venit, eo accitus à moderatioribus civibus, qui pacem bello præferebant: atque inde diffugientibus seditiosis urbem capit, missoque Placido cum equitatu ad persequendos fugientes, obtruncat omnes, totamque transamnanam regionem, ad lacum usque Asphaltitem (præter Machærunta castellum) occupat; constitutoque per vicos & præsidia in hybernis milite, Cæsaream venit, isthicque hyemem agit. 4781 68

Vespasianus Cæsareæ nuncio accepto de motibus in Gallia à Vindice excitatis, qui adversus Romanos Gallos armaverat, ad conficiendum propere bellum Judaicum accenditur. Itaque instante vere milite Cæsarea educto Judæam pervadit totam atque Idumæam, eaque vastata, copias reducit, ac per Samariam Jerichunta ducit, unde incolæ in oppositam Hierosolymis montanam regionem diffugiunt: sed eos persecutus, iisque disjectis, Jerichunte atque alibi castris constitutis Judæos undique cingit.

Spoponderunt quidam destituto Neroni dominationem Orientis, nonnulli nominatim regnum Hierosolymorum, plures omnis pristinæ fortunæ restitutionem. [*Sueton. in Nerone, cap.* 40.] Postquam vero Galbam & Hispanias desciviſse cognovit, actum de se Nero pronuntiavit. [*Id. ibid. cap.* 42.] Tandemque 9. die Junii mortem ipse sibi consciscit; quum imperasset annos 13. & menses 8.

4072 Kalendis Januarii in Germania projectis Galbæ imaginibus, die tertio Vitellius ab exercitu Imperator salutatus est: & die ejusdem mensis 15. Galba interemptus est, exactis à Neronis morte septem mensibus. [*Tacit. Histor. lib.* 1.] 4782 69

Sublato Galba, Imperator à militibus creatus est Otho, susceptus à Vitellio imperii nescius: quem die imperii 90. interfectum Dio, 95. funeratum fuisse scribit Suetonius.

Tiberius Alexander præfectus Ægypti primus in verba Vespasiani legiones adegit Kalendis

Julii:

Anno Mundi. | Anno Periodi Julianæ. | Anno æræ Christianæ.

Julii: qui principatus dies in posterum observatus est. Judaicus deinde exercitus V. Idus Julii apud ipsum juravit. [*Sueton. in Vespasiano, cap. 6. cum Tacito, lib. 2. Histor. cap. 79.*] Inter mortem vero Neronis & initium Vespasiani annum 1. & dies 22. intercessisse notat Dio.

Quum Vespasianus Cæsaream reversus pararet cum toto exercitu ad Hierosolymam obsidendam proficisci, nunciatur illi Neronis mors, quo nuntio accepto bellum in Judæos distulit, Titumque filium ad Galbam, qui Neroni successerat, mittit, ut ab eo mandata de bello Judaico acciperet. Titus in Achaiam navi delatus audit isthic Galbam interfectum, itaque statim ad patrem redit Cæsaream. Suspensi ergo, quasi nutante Imperio Romano, Judaicum bellum differebant, patriæque metuentes alienigenas aggredi non existimabant opportunum.

Interim Simon Gioræ filius (de quo jam aliquid supra dictum est) juvenis audax viribusque præstans, Massada, quo ad Sicarios confugerat, profectus in Judææ loca montana, servis ad libertatem vocatis, liberisque præmium pollicitus, brevi comparata latronum manu, paulatimque auctis copiis, non vicos modo populabatur, sed & urbes aggrediebatur, eoque brevi potentiæ provectus est, ut totam Idumæam sibi subjiceret, Judæamque vastaret, moxque Hierosolymam ostenderet, atque isthic prope urbem castris positis, terrori esset tum Hierosolymitanis, tum ipsis Zelotis. Atque sic utrimque premebantur cives Hierosolymitani, intus nempe à Zelotis quibus Johannes præerat, foris vero à Simone homine sævissimo. Interim Idumæi qui à partibus Johannis stabant, & inter copias ejus erant, ab eo dissidentes & cum eo congressi multos Zelotarum perimunt, & Johannis aula capta & incensa eum cum suis in Templum compellunt. Veriti autem una cum civibus, ne noctu in civitatem excurreret, eamque vastaret, ut se ab eo tuerentur, consilio capto, Simonem accersunt, atque intra urbem admittunt: quo recepto Templum oppugnant, sed fortiter pugnantibus Zelotis, frustra expugnare tentant.

Vespasianus relicta Cæsarea, Berytum venit & Antiochiam, unde Mutianum in Italiam cum copiis mittit, ipse vero Alexandriam proficiscitur. | 4783 | 70

4073 In Mœsia autem Antonius Primus Vespasiani partes secutus legionem tertiam in Italiam adversus Vitellium duxit; commissoque ad Cremonam adversus Vitellianos prælio eos fugat & cædit: tum Romam veniens & Mutiano junctus in media urbe Vitellii exercitum fundit, & Vitellium ipsum per medium forum tractum jugulat. Mutianus Domitianum Vespasiani filium, interim dum pater ex Syria advenit, Principem constituit.

Vespasianus his Alexandriæ auditis, Titum filium in Judæam cum copiis mittit, ad conficiendas belli Judaici reliquias, ipse autem in Italiam navigat.

Porro interim dum Titus Alexandriæ adhuc hæret, Hierosolymitana factio trifariam dividitur. Nam Simon quem Hierosolymitani adversus Johannem accersiverant & admiserant, superiorem tenebat civitatem, & inferioris partem aliquam; Johannes autem cum Zelotis Templum & inferioris civitatis partem aliam occupabat. Hujus autem factio in duas rursum scinditur. Nam Eleazarus, qui primus fuerat Zelotarum in initio Dux atque rector, ægrè ferens Johannem audacia & artibus suis imperium ad se traxisse, omniaque jam pro arbitrio agere atque administrare, ab eo, adscitis secum nonnullis aliis, secedit, & cum suis interius Templi septum occupat, atque inde adversus Johannem depugnat, numero quidem sequacium longè illi inferior, sed loci situ & qualitate superior. Ita Johanni, qui Templi exteriorem ambitum porticusque tenebat, duplex incumbebat bellum: alterum adversus Eleazarum, alterum vero adversus Simonem. Et sic quidem alii adversus alios pugnantes pleraque quæ circa Templum erant incenderunt, frumentum, aliaque ad victum necessaria corruperunt, quæ illis in multum tempus sufficere potuissent; quibus corruptis & absumptis, fame postea, cum à Romanis obsiderentur, oppressi sunt.

Titus autem Alexandria Cæsaream profectus, atque isthic coactis copiis, quatuor nempe legionibus, cum auxiliaribus Regum vicinorum, Hierosolymam contendit, contraque eam sexto, septimoque stadio castra ponit paulo ante Azymorum diem festum; eoque infinitam hominum multitudinem, quæ ad festum de more ascenderat, in civitate concludit, à qua alimenta, & victui necessaria brevi consumpta sunt omnia. Unde statim fames sævissima civitatem oppressit: cujus exemplum horrendum & memorandum, matris filiolum devorantis, per id tempus isthic contigit. Ipso autem die festo Azymorum, 14. Aprilis, cum Eleazarus, qui Templum interius occupaverat, populo sacrificare volenti portas Templi aperuisset, Johannes temporis opportunitate usus submittit cum populo de suis non paucos, qui sub veste gladiis occultè armati, & cum promiscua multitudine admissi Eleazarum cum suis invadunt, interiusque Templi septum cum multa Zelotarum cæde occupant. Atque sic factio, quæ prius tripertita fuerat, ad duas rediit: Johannis nimirum unam, qui numero fuerunt 8400. Simonis vero alteram, quo cum erant 10. millia hominum, & præterea Idumæorum 5. millia.

Titus autem propius ad mœnia accedens, juxta turrem Psephinam castra ponit, & aggere propere jacto, ariete murum quatit, vique dejicit, & in urbem perrupto priore muro, cedentibus intro Judæis, irrumpit 5. Non. Maias, atque totam Septentrionalem urbis regionem, usque ad Antoniam arcem & vallem Cedron, occupat. Quinto post die turri quadam secundi muri à plaga Septentrionali ariete concussa atque dejecta, urbe nova inferiore potitur; à qua statim repulsus à Judæis, quarto tamen post die eam rursus occupat, seque ad tertii muri oppugnationem accingit. Atque 12. die Maii quatuor aggeres jaci jussit, duos ad Antoniam, qua Templum, totidem ad

Johannis Pontificis monumentum, qua superiorem civitatem capere se posse sperabat. Et ad Antoniam quidem Johannes, ad Johannis autem monumentum Simon Romanis resistebat. Aggeribus illis 29. die Maii perfectis per 17. dies, & murum jam quatere incipientibus Romanis, Johannes acto ex Antonia cuniculo, alterum dejicit, & succendit: Simon autem biduo post, irruptione ex urbe facta, duos aggeres sibi oppositos incendit, cum arietibus & machinis multis; adeoque & in ipsis castris Romanos Judæi aggrediuntur, sed à Tito ab Antonia adveniente in urbem compelluntur.

Aggeribus sic corruptis & incensis, visum est Tito novos erigere, quibus oppugnaret civitatem, & muro urbem circumdare, ne quis ex ea effugere posset, neve quid in eam inferri. Itaque tridui spatio urbem muro circumvallavit, ambitu 39. stadiorum additis per circuitum 15. castellis ambitum 10. stadiorum complectentibus. Unde fames in urbe invaluit, sævissimeque grassata est, ita ut ea non plebs duntaxat & populus passim occumberent, sed ipsi etiam seditiosi premerentur: tantusque fuit fame & lue pereuntium in urbe numerus, ut à 14. die Aprilis (quo cœpta est obsidio) ad Kalendas Julii, per unam portam (referente quodam Mannæo transfuga, qui isti rei præerat) elata sint pauperum 115800. cadavera, quæ sumptu publico mercede numerata humabantur; præter eos qui à propinquis & familiaribus efferebantur. Paulò post ab aliis transfugis cognitum est, 600. millia funerum portis esse elata: denique cum efferendis pauperibus sufficere amplius non possent, collatis & congestis in ingentes cumulos, (in vacuis domibus) cadaveribus, ædes claudebant. Sepultura autem eorum qui efferebantur alia non erat, nisi quod de muris in subjectas valles ea projiciebant, quibus valles sic compleverunt.

Interim Simon intus cædibus & rapinis non abstinebat. nam Matthiam Pontificem, cujus opera in urbem admissus fuerat, proditionis insimulatum, quasi ad Romanos vellet transfugere, cum tribus filiis, aliisque sexdecim ex nobilioribus populi indemnatos necavit: tantaque sævitia grassatus est, ut Judas quidam unus ex ipsius Præfectis, crudelitatem ejus pertæsus agitaverit de tradenda Romanis turri quadam, cujus custodiæ præpositus erat; sed à Simone occupatus cum decem ejusdem consilii sociis interfectus est. Johannes autem in Templo necessitate adactus res sacras, vasa aurea, argentea, Templique sacram pecuniam, in proprium & profanum usum convertit: quin & sacrum oleum & vinum, sacrificiorum libaminibus dicata, militibus suis coactus est distribuere.

Titus autem conquisita undique materia, & excisis ad 90. usque stadium lucis & arboribus omnibus, aggeres novos magno labore intra dies 21. exstrui curavit: & circa Antoniam quidem quatuor, singulos à singulis Antoniæ arcis lateribus erexit; quos cum Johannes timidè, perturbatè & frustra aggressus esset, à Romanis repulsus, Kalendis Julii arietem admovere cœperunt muro Antoniæ Romani, eoque concusso mox 5. die Julii in Antoniam, frustra repugnantibus Judæis, irrumpunt, indeque in Templum refugientes Judæos insequuntur. Sed aliquandiu repulsi Romani tandem post multam pugnam, 17. die Julii (qua die in Templo juge sacrificium, τὸ ἀνὰ πάσαν ἡμέραν, virorum qui illud curarent penuria, defecerat) frustra seditiosos per Josephum Titus adhortatus ad deditionem faciendam, septimo post die admotis aggeribus, quorum materia à centesimo stadio comportabatur, & eversis Antoniæ fundamentis, ad Templum usque facilem efficiens ascensum, & per Antoniam irrumpens Porticus Septentrionalem & Occidentalem exterioris Septi Templi occupat: quarum pars, quæ Antoniæ jungebatur, à Judæis immisso igne incensa fuerat & diruta, pars altera biduo post à Romanis incenditur 24. die Julii, Judæis incendium non restinguentibus sed serpere sinentibus, ut sic porticus ab Antonia omnino dirimerentur.

XXVII. autem die Judæi rursus Occidentalem Porticum ad pontem usque qui in Xystum ducebat, exurunt, unaque Romanos plurimos qui in eam (refugientibus ultro Judæis) ascenderant. Postera vero die Romani Septentrionalem totam ad Orientalem usque incendunt.

Octavo autem die Augusti, cum nec arietibus pulsando interioris Septi murum quicquam promoveret Titus, neque portarum fundamenta suffodiendo, propter lapidum magnitudinem & validam junctúram, neque scalis in Porticus ascendere potuissent Romani, Judæis desuper fortiter repugnantibus; quod distulerat loci reverentia motus, tandem necessitate coactus interioris Septi Templi portis ignem admoveri jussit: quibus incensis simul junctæ illis Porticus inflammantur, spectantibus & stupentibus Judæis, nec incendium præ stupore prohibentibus, aut restinguere conantibus; totaque illa die, & sequenti nocte, arserunt Porticus. Cumque cum Ducibus decrevisset Titus Templum ab incendio servare, obtinere tamen id non potuit. Die enim 10. Augusti, cum Romani, qui in exteriore Templi Septo excubabant, à Judæis lacessiti impetum in eos fecissent qui ignem interioris Septi exstinguebant, eosque in ipsum Templum compulissent; Romanus miles, rapto ex incendio titione, à socio sublatus in humerum per fenestram auream ignem in domos seu Cellas circa Templum constructas à Septentrionali parte rejicit, quas corripiens statim ignis Templum ipsum illis junctum, (frustra Tito incendium restinguere militibus jubente) simul inflammat anno Vespasiani secundo, eodem mense, eodemque mensis die, quo prius à Nebuchadnesare fuerat incensum.

Titus expilato & incenso Templo, signisque in Orientali Templi porta constitutis, peractoque isthic sacrificio, Imperator ab exercitu proclamatur; moxque seditiosos qui in superiorem civitatem confugerant, de ponte, quo Templum Civitati conjungitur super Xystum, per Interpretem ad deditionem cohortatus, cum recusarent se illius fidei committere, licet vitam illis indulgeret, postularentque ut sibi cum liberis & uxoribus urbe in desertum exire liceret, indignatus Titus extremum illis denuntiat interitum, totamque inferiorem urbem & Aeram, quam occupaverat,

jussit

Anno Mundi.		Anno Periodi Julianæ.	Anno æræ Christianæ.
	jussit incendi. Superiorem autem civitatem in prærupto undique loco sitam oppugnare cœpit, aggeribus 20. die Augusti jaci cœptis, perfectisque 7. die Septemb. machinas mœnibus admovet, perruptoque muro, & diffugientibus præ metu & consternatione Tyrannis cum suis satellitibus, Romani 8. die Septemb. irrumpunt, omniaque ferro & flamma vastant.		
	Die Saturni, quem Judæi præcipua religione colunt, Hierosolyma concidisse notavit Dio: sive ad diem captæ urbis respiciens (nam & octavus Septembris dies in Sabbatum hoc anno incidit) sive excisæ potius. Urbem enim totam & Templum funditus everti & complanari jussit Titus, (eique de more induci aratrum:) excepta occidentali duntaxat muri parte, turribusque tribus, Hippico, Phasaelo & Mariamme; quas, ob elegantiam & fortitudinem insignem, voluit posteris relinqui documentum magnificentiæ urbis illius.		
	Quum ita Titus captis Hierosolymis omnia circum loca cadaveribus compleviſſet; finitimæ gentes ob victoriam coronare eum voluerunt. Ille vero tali honore indignum se esse respondit: non enim se fuisse talium operum authorem, sed Deo iracundiam contra Judæos demonstranti suas manus præbuisse. [*Philostrat. in Vitâ Apollonii, lib. 6. cap. 14.*] Habentur tamen Titi numismata, trophæo & quadriga triumphali, insignita: ut & Vespasiani, cum mulieris effigie mœstæ sedentis sub palma, & inscriptione. Judæa capta. S.C. ut & nummus, sub finem anni 21. Agrippæ regis cusus; cum Græca hac inscriptione. Αυτοκρατωρ οτεκπασιανος καισαρ. ιουδαιας. ραλωκτιας. ετεικα. Αγριππ.		
4074	Titus, omnibus belli partibus administratis, militibus præmia distribuit; Hierosolymæ custodiam decimæ legioni credidit: duodecimam vero, quæ infeliciter sub Cestio pugnaverat, tota Syria expulit, & ad Euphratem in Armeniæ & Cappadociæ confinio ablegavit. Ipse cum quinta & decimaquinta legione Cæsaream maritimam venit: quo omnem prædam & manubias, captivosque coegit; quod ad Italiam navigare tempus hyemis prohiberet.		
	Capti sunt in cloacis Hierosolymæ latitantes Tyranni duo, Johannes & Simon: quorum ille perpetuis vinculis damnatus, hic triumpho servatus est. In iisdem cloacis inventa sunt duo millia hominum, qui vel fame contabuerant, vel mutuis vulneribus occubuerant, ne se Romanis dederent.		
	Cæsareæ Titus moratus, natalem fratris sui (Domitiani; qui in 30. Decembris diem incurrit) clarissimè celebravit: ubi numerus Judæorum qui cum bestiis depugnarunt, quique ignibus cremati sunt, & inter se digladiatores periere, 2500. excessit.		
	Postea Titus Berytum in Phœnicia venit: ubi diutius demoratus, patris diem natalem (Imperii sc. quem Kalendis Julii observari solitum, ex Suetonio & Tacito docuimus) majore magnificentia celebravit: ubi captivorum etiam multitudo eodem quo antea modo periit.	4784	71
	Antiochiam deinde & alias Syriæ urbes invisens Titus, inde per Judæam & Hierosolymam, quinta & decimaquinta legione comitatus, in Ægyptum Alexandriam contendit; atque inde Romam navigavit. Ubi omnium votis exceptus, una cum patre de Judæa subacta triumphavit.		
	In eo triumpho ducti sunt Johannes & Simon Gioræ seditiosorum duces cum 700 Judæis robore & forma præstantibus: ex quibus solus Simon (Barpores à Dione cognominatus) capitis supplicium pertulit. In eo quoque portabatur Lex Judæorum, novissima spoliorum: quæ una cum penetralium velis purpureis in Palatio est reposita.		
	Ab hac victoria uterque, & pater & filius, *Imperatoris* nomen obtinuit: neuter tamen *Judaicus* cognominatus est; licet alia multa, atque imprimis arcus triumphales, eis decreti sint. [*Xiphilin. ex Dione.*] Extatque adhuc Romæ ad radices montis Palatini arcus triumphalis marmoreus, in honorem Titi erectus: ex quo instrumentorum Templi, in eo triumpho traductorum, ectypon à Villalpando habetur expressum, tomo 2. explanat. in Ezechiel. lib. 5. cap. 7. pag. 587.		
4075	In Judæam legatus missus Lucilius Bassus, suscepto à Cereali Vitelliano exercitu, castellum Herodion cum præsidio deditione accepit: moxque Machæruntem fortissimum castellum ultra Jordanem oppugnans, illud tandem cepit.		
	Ut in XII. (al. XV.) *diebus utrumque sidus quæreretur, & nostro evo accidit; Imperatoribus Vespasianis, patre* III. (fortè IV.) *filio iterum Consulibus:* inquit Plinius. [*lib. 2. cap. 13.*] quod prædictum quidam fuisse existimant à Servatore nostro, [*Matth. XXIV. 29.*]	4785	72
	Cæsar ad Liberium Maximum Judææ procuratorem scripsit, ut totam Judæorum terram venderet. Stipendium vero Judæis ubicunque degerent indixit: & didrachmum singulis annis deferre in Capitolium jussit, ut ante hæc Hierosolymorum templo pendere solebant.		
	Anno quarto Vespasiani, Cæsennius Pætus Syriæ præses Antiochum regem Commagenes regno expulit: qui ipse in Ciliciam, filius vero ad Parthos fugit. Reconciliatus vero uterque postea Vespasiano, regno restitutus est. [*Joseph.*]	4786	73
4076	Alani in Mediam irrumpunt eamque longe lateque vastant, fugiente Pacoro rege. Postea transeunt in Armeniam: quibus Tiridates rex occurrens, penè in ipso prælio captus est. [*Id.*]		
	Apud Judæos mortuo Basso succeſſit in administratione Judææ Publius Silva. Ille inexpugnabilem arcem Massadam, ab Eleazaro Judæ Galilæi nepote sicariorum duce occupatam, tandem vi expugnat April. 15. die: omnibus qui in ea erant arce sicariis, numero 960. cum uxoribus & liberis, Eleazari horratu sese mutuis vulneribus ad unum conficientibus, incensa prius cum omni supellectile arce, ne in Romanorum potestatem venirent. Atque ita omnes belli Judaici reliquiæ sublatæ sunt, totaque Judæa est pacata.		
	Sicariorum multi è Judæa dilapsi, & in Ægyptum profugi Alexandriam veniunt, ubi Judæos ad defectionem sollicitant. Sed plebs à Primariis persuasa in sicarios illos irruit, 600. eorum capit,		

quos

quos Romanis tradit supplicio afficiendos: reliqui per Ægyptum & Thebas dilapsi capiuntur etiam. Qua de re monitus Cæsar, jubet Lupo, Alexandriæ tum Rectori, ut Templum Judæorum (quod in Ægypto olim ab Onia, summi Pontificis fratre, exstructum fuerat) diueret. Sed Lupus ablatis tantum quibusdam donariis Templum claudere contentus fuit. At Paulinus, ejus in administratione successor, ablatis omnibus donariis, foribus occlusis ita inaccessum fecit, ut ne vestigium quidem religionis isthic remaneret.

Elapsus ad Cyrenem Judæus quidam textor, Jonathas nomine, tumultu ibi excitato, Judæorum duo millia in solitudines perduxit: quos Catullus (sive Catulus) Pentapolitanæ Libyæ rector, equitibus ac peditibus missis, facilè oppressit. Ad eum adductus Jonathas, locupletissimos Judæorum authores sibi hujus consilii fuisse falso affirmabat. Cujus criminationibus libenter auscultans Catullus, tria simul eorum millia trucidavit: idque eo securius, quod eorum patrimonia reditibus Cæsaris adjungeret. Vinctus vero Jonathas cum comprehensorum aliis Romam ad Vespasianum ab eo missus est, ut probatissimos Judæorum, apud Alexandriam Romamque degentium, novarum rerum accusaret. Qui inter alios Josephum quoque, Judaicæ scriptorem historiæ, arma sibi & pecunias subministrasse affirmat. Sed Vespasianus, cognito non jure hominibus accusationem illatam, illos quidem Titi studio criminibus solvit, merito vero pœnam in Jonatham statuit: prius enim verberatus, vivus exustus est. Catullo autem tunc quidem ob lenitatem Principum obtigit, nequid amplius castigationis experiretur: non multo autem post, multiplici morbo & insanabili correptus, & animi terroribus (eorum quos peremerat umbras crebro sibi obversari existimans) tanquam tormentis sibi & flammis adhibitis excruciatus, extis demum defluentibus ac intestinis exhaustis, mortuus est. [*Joseph. lib. 7. Belli, cap. ult. & in lib. de Vita sua.*]

Hîc Judaici excidii historiam terminat Josephus: qui in hoc bello captus, & à Flavio Vespasiano Imperatore libertate donatus, à patrono suo *Flavii* prænomen accepit.

Sexcenta millia Judæorum eo bello interfecta, Cornelius & Suetonius referunt. Josephus vero Judæus, qui ei tunc bello præfuit, & apud Vespasianum propter prædictum Imperium veniam gratiamque meruerat, scribit undecies centena millia gladio & fame periisse: reliquias vero Judæorum diversis actas conditionibus toto orbe dispersas; quarum numerus ad nonaginta millia hominum fuisse narratur. Ita Orosius. [*lib. 7. cap. 9.*] Verum in Suetonio numerum illum interfectorum 600000 nusquam invenio. Apud Josephum [*libro 6. Belli, cap. 17. vel λέγ. ς. καὶ με.*] captivorum numerus est 97000. alter vero ille 1100000 numerus eorum tantum est qui in ipso semestri obsidionis Hierosolymitanæ perierunt. At eorum qui extra illam per totum septennium interierunt hunc ex Josepho Indicem, in lib. 2. de Constantia cap. 21. exhibuit Justus Lipsius.

Hierosolymis primum interfecti jussu Flori,	*sexcenti triginta.*
Cæsareæ ab incolis, odio gentis & religionis, uno tempore	*viginti millia.*
Scythopoli (Cœlæ Syriæ urbs est)	*tredecim millia.*
Ascalone in Palæstina, item ab incolis,	*duo millia, quingenti.*
Ptolemaide pariter	*duo millia.*
Alexandriæ in Ægypto, sub Tib. Alexandro Præside	*quinquaginta millia*
Damasci	*decem millia.*
Joppe capta à Gessio Floro cæsi	*octo millia & CCCC*
In monte quodam Cabulone	*duo millia.*
In pugna ad Ascalonem	*decem millia.*
Per insidias iterum	*octo millia.*
Aphacæ, cum capta esset,	*quindecim millia.*
In monte Garizim cæsi	*undecim millia & DC.*
Jotapæ, in qua ipse Josephus circiter	*triginta millia.*
Joppe iterum capta submersi	*quatuor millia CC.*
In Tarichæis cæsi	*sex millia & D.*
Gamalæ, tam interfecti, quam sponte præcipitati,	*novem millia.*
nec quisquam homo natus ex ea urbe salvus, præter duas mulieres, sorores,	*bis mille.*
Giscala deserta, in fuga trucidati	*tredecim millia.*
Gadarensium cæsa	
Præter eos qui in flumen desiliere infiniti.	*decem millia.*
In Idumææ vicis cæsi	*mille.*
Gerasii	*mille DCC.*
Machærunte	*tria millia.*
In silva Iardes	*nongenti & LX.*
In Massada castello, sua manu perempti	*tria millia.*
In Cyrene à Catulo Præside cæsi	

Qui vita functorum numerus illis 1100000 qui in urbis Hierosolymitanæ obsidione desiderati sunt, additus summam 1337490 conficit: innumeris præterea aliis omissis, qui fame, exsilio, miseriis perierunt.

Agrippam, regum Herodiadarum ultimum, regni sui incrementum à Vespasiano accepisse, in Judæorum Regum Chronico Justus Tiberiensis significat. [*apud Photium, in Bibliothec. cod. 33.*] Prætoriis quoque honoribus auctum eum fuisse, docet Dio. Cum eo soror Berenice Regina Romam veniens, habitavit in Palatio. Ita enim amore ejus flagrabat Titus, ut naptiarum etiam spem ei fecerit. jamque omnia, ac si uxor esset, ea gesserit. Sed Titus, quum intelligeret populum Romanum id molestè ferre eam dimisit. [*Sueton. in Tito, cap. 7. & Xiphilin. ex Dione.*] De reliqua Herodis progenie, memoratu dignissima est illa Josephi observatio. [*lib. 18. Antiquit. cap. 7.*] eam ferè totam, licet admodum numerosam, intra centum annos interiisse. Atque iste rerum Iudaicarum fuit exitus.

FINIS.